

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik

Zborník príspevkov

z medzinárodnej vedeckej konferencie

**Proceedings of the International Conference
on National and International Security**

23th October 2020 • Liptovský Mikuláš • Slovakia

NMB

NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY 2020

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2020

11. medzinárodná vedecká
konferencia

11th International Scientific
Conference

Zborník príspevkov
z 11. medzinárodnej vedeckej konferencie
Proceedings of the International Conference
on National and International Security

NIS

23th October 2020 • Liptovský Mikuláš • Slovakia

Organizátor / Organizer

- Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany

Spoluorganizátori / Co-organizers

- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky
- Generálny štáb OS SR
- Univerzita obrany Brno
- War Studies University Warsaw
- National University of Public Service Budapest
- APEIRON Academy of Security of Public and Individual Krakow
- Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica
- Akadémia Policajného zboru Bratislava

Záštita / Auspices

- PhDr. Jaroslav NAĎ, PhD.
minister obrany Slovenskej republiky

Garanti / Guarantors

- doc. Ing. Jozef PUTTERA, CSc., rektor, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc., vedúci Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD., rektorka, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- Dr Juliusz PIWOWARSKI, rektor, APEIRON Academy of Security of Public and Individual in Krakow, Poľská republika
- COL dr. hab. Dariusz MAJCHRZAK, prorektor pre vojenské veci, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- Brig. Gen.. Árpád POHL, dekan, Faculty of Military Sciences and Officer Training, National University of Public Service Budapest, Maďarská republika
- doc. PhDr. Branislav KOVÁČIK, PhD., dekan, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Vedecký výbor / Scientific Committee

- doc. Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Mgr. Dr. Vladimír BLAŽEK, CSc., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- COL Prof. Vasile CARUTASU, PhD., Land Forces Academy Sibiu, Rumunská republika
- Dr. Wojciech CZAJKOWSKI, APEIRON Krakow, Poľská republika
- Dr. Tomasz DUKIEWICZ, University of Opole, Opole, Poľská republika
- brig. gen. doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- PhDr. Libor FRANK, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- COL Assoc. Prof. Eng. Laurian GHERMAN, PhD., Air Force Academy Braşov, Rumunská republika

- prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc., Krakowska Akademia im. A.F. Modrzewskiego, Kraków, Poľská republika
- kpt. Ing. Michal HRNČIAR, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- COL prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, PhD., National University of Public Service, Budapest, Maďarská republika
- prof. Zoltan KRAJNC, PhD., National University of Public Service, Budapest, Maďarská republika
- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. dr hab. Jan MACIEJEWSKI, Univerzity of Wroclaw, Poľská republika
- prof. dr hab. Maciej MARSZAŁEK, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- ks. kpt. rez. prof. nadzw. dr hab. Mirosław A. MICHALSKI, Parafia Polskokatolicka p.w. Narodzenia NMP, Toruń, Poľská republika
- prof. Ing. Jana MÜLLEROVÁ, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- COL Dr. hab. inž. Jacek NARLOCH, Military Univerzity of Land Forces Wroclaw, Poľská republika
- prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- Ing. Antonín NOVOTNÝ, Ph.D. – Univerzita obrany Brno, ČR
- Dr. hab. Antoni OLAK, APEIRON Krakow, Poľská republika
- COL dr. hab. Przemysław PAŹDZIOREK, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- Assoc. Prof. Elitsa PETROVA, DSc., National Military University Veliko Tarnovo, Bulgaria
- doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- prof. JUDr. Ing. Viktor PORADA, DrSc., VŠFaS Praha, Česká republika
- doc. Ing. Josef PROCHÁZKA, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- dr. hab. Adam RADOMYSKI, Polish Air Force University in Dęblin, Poľská republika
- RSDr. Petr ROŽŇÁK, CSc., dr.h.c., Ambis, Vysoká škola. Praha, Česká republika
- doc. Ing. Jozef SABOL, DrSc., Policejní akademie České republiky, Česká republika
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Dr. hab. Henryk SPUSTEK, University of Opole, Opole, Poľská republika
- Mgr. Richard STOJAR, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- gen. mjr. Ing. Ľubomír SVOBODA, Vzdušné sily OS SR, Slovenská republika
- plk. Mgr. Ing. Pavel ŠVELKA, Sily pre špeciálne operácie OS SR, Slovenská republika
- COL dr. hab. inž. Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI, Military Univerzity of Land Forces Wroclaw, Poľská republika
- Dr. Darko TRIFUNOVIĆ, PhD. - University of Belgrade, Serbia
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Assoc. Prof. Vasyl ZAPLATINSKYI, PhD., National University Physical Education and Sports, Kiev, Ukrajina
- doc. JUDr. Vladimír ZOUBEK, CSc., LL.M., MBA, VŠFaS Praha, Česká republika

Organizačný výbor / Organizing Committee

- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD. - predseda
- doc. Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.
- Ing. Ondrej KREDATUS, PhD.

- Gabriela KREDATUSOVÁ
- Ing. Ján MAREK, PhD., MBA
- JUDr. Tomáš MARTAUS
- Ing. Ján MIŠÍK, PhD.
- npor. Mgr. Jakub SASARÁK
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.

Recenzenti / Reviewers

- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.
- Col. prof. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, PhD.
- Brig. Gen. Doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc.
- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
- doc. Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.
- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.,
- Ing. Ondrej KREDATUS, PhD.
- Ing. Ján MAREK, PhD., MBA
- Ing. Ján MIŠÍK, PhD.
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.
- JUDr. Tomáš MARTAUS
- Mgr. Alexandra SIPOS

ISBN 978-80-8040-589-2

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2020)

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany
Armed Forces Academy of gen. M. R. Štefánik
Security and Defence Department

PROGRAM KONFERENCIE **CONFERENCE PROGRAM**

11. Medzinárodná vedecká konferencia
11th International Scientific Conference

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2020 **NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY 2020**

23. 10. 2020

23. 10. 2020

08:30 – 08:40 Otvorenie konferencie / Conference opening

08:40 – 09:40 **Blok I: Aktuálne otázky vývoja bezpečnostného prostredia**
Current issues of security environment development

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: **Pavel BUČKA**

Klára S. KECSKEMÉTHY National University of Public Service Budapest	NATO Military Organizations in Hungary – NATO Footprints
Daniel BREZINA Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Assessment of Crisis Management Systems in V4 Countries through Comparison
Csaba VIDA Veľvyslanectvo Maďarska na Slovensku Bratislava	The New Method of the Analysis of the Security Environment
Zsombor REZSNEKI National University of Public Service Budapest	The Establishment of the Security in Space Traffic

09.40 - 10.00 **Prestávka / break**

10:00 – 11:45 **Blok II: Bezpečnostná teória/ Security theory**

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: **Peter SPILÝ**

Vojtech JURČÁK Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Spôsob boja s extrémizmom v OSSR
Tomáš MARTAUS Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Analýza rozsudku Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-207/16
Dušan HRNČIAR Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Modernizácia pohotovostnej dávky potravín pre príslušníkov OS SR
Milan TURAJ Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Ako vyžiadať vzdušnú podporu v podmienkach OS SR
Ivan MAJCHÚT Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI Akademia Wojsk Lądowych Wrocław	Poľské poľné delostrelectvo na rázcestí zmien
Jaroslav KOMPAN Ján JANČO Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Ženijné zabezpečenie v zmysle aktuálneho doktrinálneho prostredia NATO

11:45 – 12:00

Ukončenie konferencie/ Ending a conference

Za obsah a spôsob vystúpení zodpovedajú v plnom rozsahu autori.

The content and the way of the performance are in the responsibility of the authors.

OBSAH

Tomáš BEŇUŠKA, Dominika TRUBENOVÁ POTENCIÁL STÁLEJ ŠTRUKTÚROVANEJ SPOLUPRÁCE V OBLASTI OBRANY VOČI NELEGÁLNEJ MIGRÁCII PO MORI POTENTIAL OF THE PERMANENT STRUCTURED COOPERATION IN THE FIELD OF DEFENSE AGAINST ILLEGAL MIGRATION BY SEA	13
Daniel BREZINA POSÚDENIE SYSTÉMOV KRÍZOVÉHO RIADENIA V KRAJINÁCH V4 PROSTREDNÍCTVOM KOMPARÁCIE ASSESSMENT OF CRISIS MANAGEMENT SYSTEMS IN V4 COUNTRIES THROUGH COMPARISON	23
Ján BREZULA ISLAMIC TERRORISTS AND THEIR TRAINING STRATEGIES	38
Ján BREZULA IMPLEMENTATION OF INFORMATION SECURITY ELEMENTS IN MOKYS MOBILE COMMUNICATION SYSTEM	50
Pavel BUČKA, Alexander HUGYÁR VYUŽITIE TEÓRIE HIER VO VOJENSKEJ PRAXI GAMES THEORY AND ITS MILITARY PRACTICAL APPLICATIONS	60
Dominika ČERNÁKOVÁ KLIMATICKÁ ZMENA AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA CLIMATE CHANGE AS A SECURITY THREAT	74
Ionuț Alin CÎRDEI THE IMPORTANCE OF DEVELOPING RESILIENCE OF THE MILITARY LEADERS	84
Anna ĎURFINA AFRICA FROM THE PERSPECTIVE OF COPPENHAGEN SCHOOL OF SECURITY – FRAGILE STATES VS. SECURITY DYNAMICS	91
Richard FALÁT ZÁKLADNÉ ASPEKTY MODERNÝCH PSYCHOLOGICKÝCH OPERÁCII THE BASIC ASPECTS OF MODERN PSYCHOLOGICAL OPERATIONS	98
Viera FRIANOVÁ REVÍZIA VÝDAVKOV NA OBRANU – CESTA K VYŠŠEJ EFEKTÍVNOSTI REVISION OF DEFENSE SPENDING – THE WAY TO HIGHER EFFECTIVENESS	107
Kateřina FRIDRICHOVÁ MEASURING THE TEMPERATURE: TOWARDS A TYPOLOGY OF ESCALATION-PRONE SOCIETIES	117

Ľubomír HREHA, Zdeněk RAJDA PRÍČINY KONFLIKTOV AKO SPOLOČENSKÉHO JAVU CAUSES OF CONFLICTS AS A SOCIAL PHENOMENON	125
Alexander HUGYÁR MULTIDISCIPLINARITA ODSTRAŇOVANIA A LIKVIDÁCIE NEVYBUCHNUTÝCH VÝBUŠNÝCH PROSTRIEDKOV VO SVETLE DOKTRÍN SEVEROATLANTICKEJ ALIANCIE MULTIDISCIPLINARITY OF THE EXPLOSIVE ORDNANCE DISPOSAL AREA IN THE LIGHT OF NATO DOCTRINES	132
Martin CHOVANČÍK OPEN-SOURCES V PREDIKCII OZBROJENÝCH KONFLIKTOV A ICH VYUŽITIE V SYSTÉMOCH VČASNÉHO VAROVANIA OPEN-SOURCES USE IN EARLY WARNING AND PREDICTION OF ARMED CONFLICTS	144
Adriana ILAVSKÁ SCENÁRE V PREDIKCII A PREVENCII KONFLIKTOV: ADAPTÁCIA TRENDOVEJ DOPADOVEJ ANALÝZY SCENARIOS IN CONFLICT PREDICTION AND PREVENTION: TREND IMPACT ANALYSIS ADAPTATION	154
Radoslav IVANČÍK MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ, JEJ ÚROVNE A AKTÉRI V NADVÄZNOSTI NA VYMEDZENIE BEZPEČNOSTI A NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI AN INTERNATIONAL SECURITY, ITS LEVELS AND ACTORS FOLLOWING THE DEFINITION OF SECURITY AND NATIONAL SECURITY	163
Radoslav IVANČÍK ANALÝZA PRÍSTUPOV K DEFINOVANIU A VYMEDZENIU HYBRIDNEJ VOJNY ANALYSIS OF APPROACHES TO DEFINITION AND DETERMINATION OF HYBRID WARFARE	174
Matej JANČOŠEK REVOLÚCIE VO VOJENSKÝCH ZÁLEŽITOSTIACH A ICH VPLYV NA FORMY ŠTÁTOV REVOLUTIONS IN MILITARY AFFAIRS AND THEIR INFLUENCE ON FORMS OF STATES	185
Jaroslav KOMPAN MIEROVÉ A BEZPEČNOSTNÉ AKTIVITY OSN AKO ZÁKLADNÝ KAMEŇ ÚSILIA NATO NA PODPORU MIERU UN PEACE AND SECURITY ACTIVITIES AS A CORNERSTONE FOR NATO PEACE SUPPORT EFFORT	195
Jaroslav KOMPAN „QUO-VADIS“ OPERAČNÉ UMENIE V 21. STOROČÍ? “QUO-VADIS” OPERATIONAL ART IN THE 21ST CENTURY?	203

Jaroslav KOMPAN, Ján JANČO ŽENIJNÉ ZABEZPEČENIE V ZMYSLE AKTUÁLNEHO DOKTRINÁLNEHO PROSTREDIA NATO MILITARY ENGINEERING OVERVIEW FROM THE CONTEMPORARY NATO DOCTRINE PERSPECTIVE	212
Eva HUDÁK KORNHAUSEROVÁ ZMLUVA O OTVORENOM NEBI ANALÝZA AKTUÁLNEHO STAVU OPEN SKIES TREATY ANALYSIS OF THE CURRENT STATE	224
Milan KUSÁK TROJMORIE – DÔLEŽITOSŤ VÝCHODNEJ POLITIKY PRE BEZPEČNOSŤ EU THREE SEAS INITIATIVE - THE IMPORTANCE OF EASTERN POLICY FOR EU SECURITY	230
Mária MACHYNOVÁ AMBÍCIE A MOŽNOSTI SPOLOČNEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY EURÓPSKEJ ÚNIE AMBITIONS AND OPTIONS OF THE COMMON SECURITY AND DEFENSE POLICY OF THE EUROPEAN UNION	238
Mária MACHYNOVÁ LEGISLATÍVNE PROSTREDIE OBRANY ŠTÁTU GENERALLY BINDING LEGAL REGULATIONS GOVERNING THE STATE DEFENSE	251
Mária MACHYNOVÁ PLÁNOVANIE LOGISTICKEJ PODPORY V RÁMCI KOMPLEXNÉHO PLÁNOVANIA OBRANY ŠTÁTU LOGISTIC SUPPORT PLANNING WITHIN THE COMPREHENSIVE PLANNING OF THE STATE DEFENCE	262
Ivan MAJCHÚT, Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI POLSKÉ POĽNÉ DELOSTRELECTVO NA ROZCESTÍ ZMIEN POLISH FIELD ARTILLERY ON THE CROSSROADS OF CHANGES	271
Ján MAREK BEZPEČNOSTNÉ HROZBY OVPLYVŇUJÚCE BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE THE SECURITY THREATS AFFECTING THE SECURITY ENVIRONMENT	282
Samuel MARR, Dominika MARR VOJENSKÉ SPRAVODAJSTVO – NOVÉ KONCEPCIE SPRAVODAJSKÝCH ČINNOSTÍ MILITARY INTELLIGENCE – A NEW CONCEPT OF INTELLIGENCE ACTIVITIES	290

Tomáš MARTAUS ANALÝZA ROZSUDKU SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE VO VECI C-207/16 ANALYSIS OF THE JUDGMENT OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION IN THE CASE C-207/16	298
Ján MIŠÍK, Lubomír BELAN ZÁSADY MANAŽÉRSTVA INCIDENTOV INCIDENT MANAGEMENT PRINCIPLES	308
Stanislav MORONG URČOVANIE SUBJEKTOV HOSPODÁRSKEJ MOBILIZÁCIE – SKÚSENOSTI A PERSPEKTÍVY DETERMINING THE ENTITY OF ECONOMIC MOBILIZATION - EXPERIENCES AND PERSPECTIVES	317
Miroslav MUŠINKA PODNESTERSKÝ KONFLIKT – KONFLIKT ZAMRZNUTÝ V ČASE TRANSNISTRIA CONFLICT – THE CONFLICT FROZEN IN TIME	324
Marijana MUSLADIN, Kristina TOMIČIĆ HUMAN HEALTH THREATS AND IMPLICATIONS FOR NATIONAL AND GLOBAL SECURITY: COVID 19 AND ITALY	336
Lenka NAGYOVÁ KRITICKÉ TEÓRIE A ICH PRÍSTUP K SKÚMANIU BEZPEČNOSTI CRITICAL THEORIES AND THEIR APPROACH TO SECURITY SCRUTINY	345
Mária PETRUFOVÁ VÝZVY VOJENSKEJ PEDAGOGIKY A VZDELÁVANIE V OBLASTI ĽUDSKEJ BEZPEČNOSTI CHALLENGES OF MILITARY PEDAGOGY AND EDUCATION WITHIN HUMAN SECURITY	358
Peter POLÁČEK VESMÍR : NAJNOVŠIE POLE PÔSOBNOSTI NATO SPACE : NATO's LATEST FRONTIER	364
Peter POLJAKOVIČ PRÍČINY MIGRÁCIE A JEJ VPLYV NA BEZPEČNOSŤ CAUSES OF MIGRATION AND ITS IMPACT ON SECURITY	373
Luděk RAK, Pavel ZAHRADNÍČEK PŘEPRACOVANÁ KONCEPCE PŘÍPRAVY V POLI STUDENTŮ UNIVERZITY OBRANY REMADE CONCEPTION OF SUBJECT TRAINING IN BATTLEFIELD OF THE STUDENTS OF UNIVERSITY OF DEFENSE	382
Zsombor REZSNEKI THE ESTABLISHMENT OF THE SECUTIRTY IN SPACE TRAFFIC	391

Petr ROŽŇÁK SOUDOBÝ VÝVOJ BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ CURRENT DEVELOPMENT OF THE SECURITY ENVIRONMENT	401
Jakub SASARÁK PRÍPRAVA OBYVATEĽSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA PANDÉMIU PREPARATION OF THE POPULATION OF THE SLOVAK REPUBLIC FOR THE PANDEMIC	410
Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY NATO MILITARY ORGANIZATIONS IN HUNGARY – NATO FOOTPRINTS	417
Ivana STRYČEKOVÁ VOJENSKÁ MOBILITA AKO STRATEGICKÝ NÁSTROJ K DOSIAHNUTIU BEZPEČNOSTI V EURÓPE MILITARY MOBILITY AS THE STRATEGIC TOOL TO ACHIEVE EUROPEAN SECURITY	426
Marian SUJA PROTIPOŽIARNA BEZPEČNOSŤ STAVIEB FYZICKÝCH OSÔB FIRE SAFETY OF CONSTRUCTIONS OF NATURAL PERSONS	434
Ivo SVOBODA MOŽNOSTI VELÍCÍHO BEZPEČNOSTNÍHO MANAGEMENTU PŘI PREVENCI PROJEVŮ EXTRÉMISMU V ZAHRANIČNÍCH OPERACÍCH POSSIBILITIES OF COMMANDING SECURITY MANAGEMENT IN THE PREVENTION OF MANIFESTATIONS OF EXTREMISM IN FOREIGN OPERATIONS	441
Marián ŠIŠKA NESTRANNOSŤ VS. POUŽITIE ZBRANE AKO PRINCÍP OPERÁCIÍ OSN IMPARTIALITY VS USE OF FORCE AS UN PEACEKEEPING OPERATIONS PRINCIPLES	447
Dominik ŠTEPANOVIČ VÝNOSY Z REKLÁM WEBOVÝCH STRÁNOK S PROBLEMATICKÝM OBSAHO REVENUES FROM ADS OF WEB PAGES WITH PROBLEMATIC CONTENT	453
Róbert TOMÁŠEK PODIEL SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA RIEŠENÍ GLOBÁLNYCH BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB SHARE OF THE SLOVAK REPUBLIC IN RESOLUTION OF GLOBAL SECURITY THREATS	458

Andras TOTH	
INTERNET OF THINGS TRAPS IN NATIONAL AND INTERNATIONAL CYBER-SECURITY SOLUTIONS	468
Milan TURAJ	
AKO VYŽIADAŤ VZDUŠNÚ PODPORU V PODMIENKACH OS SR HOW TO REQUEST AIR SUPPORT IN CONDITIONS OF ARMED FORCES OF SLOVAK REPUBLIC	476
Peter TVARUŠKA	
KEY LEADER ENGAGEMENTS TO SUPPORT OF OPERATIONS	496
Jaroslav VARECHA	
HODNOTENIE PARAMETROV BOJOVÉHO POTENCIÁLU A BOJOVEJ SILY OZBROJENÝCH SÍL ASSESSMENT OF THE ARMED FORCES COMBAT POTENTIAL AND COMBAT POWER PARAMETERS	507
Tatiana VAŠŠOVÁ	
BOSNA A HERCEGOVINA – KRIŽOVATKA BALKÁNU BOSNIA AND HERZEGOVINA – CROSSROAD OF THE BALKANS	514
Csaba VIDA	
THE NEW METHOD OF THE ANALYSIS OF THE SECURITY ENVIRONMENT (Introduction of the Security descriptor matrix)	525
Vivien VIGH	
THE GEOPOLITICAL SIGNIFICANCE OF THE ARCTIC IN THE 21ST CENTURY	537
Mariusz WOJCISZKO	
SELECTED ELEMENTS OF STATE DEFENCE PREPARATIONS	548
Michaela ZÁTURECZKÁ	
SOCIAL MEDIA AND ALTERNATIVE MEDIA PLATFORMS AS TOOLS OF HYBRID WARFARE	555
Miroslav ŽENTEK, Pavel BUČKA	
SYSTÉM VELENIA A RIADENIA AKO JEDEN Z PILIEROV ZACHOVANIA BEZPEČNOSTI VO VZDUŠNOM PRIESTORE SR COMMAND AND CONTROL SYSTEM AS ONE OF THE PILLARS OF SAFETY IN THE AIRSPACE OF THE SR	565

POTENCIÁL STÁLEJ ŠTRUKTÚROVANEJ SPOLUPRÁCE V OBLASTI OBRANY VOČI NELEGÁLNEJ MIGRÁCII PO MORI

POTENTIAL OF THE PERMANENT STRUCTURED COOPERATION IN THE FIELD OF DEFENSE AGAINST ILLEGAL MIGRATION BY SEA

Tomáš BEŇUŠKA, Dominika TRUBENOVÁ

ABSTRACT

European migration crisis showed, that Europe is not appropriately prepared for the risks and threats such waves of migrants seeking refuge from wars, conflicts or persecution might bring. One of these aspects was even the enormous degree of illegal migration, which the states recorded since 2015 to this day. Especially hazardous is illegal migration by sea, because apart from the fact it is harder to monitor, it is far more dangerous for the migrants themselves. Permanent Structured Cooperation has, however, in its agenda a potential for cooperation with other organizations and the goal of this article is to find out, what could they do together for Europe and migrants to maximize the elimination of risks coming from this form of migration to both sides.

Keywords: PESCO, irregular migration, sea, defense, maritime migration

ÚVOD

Medzinárodná migrácia má mnoho podôb a klasifikácií, ktoré sa častokrát môžu naoko zdať len technické, slúžiace na lepšiu kategorizáciu a triedenie inak jedného a toho istého fenoménu. Na úplne základnej línii však môžeme medzinárodnú migráciu rozlíšiť len na dve formy: po súši a po mori. Migrácia po súši predstavuje dominantnú formu, ktorá miestami zatieňuje tú po mori, ktorá však svojimi špecifickými nuansami predstavuje samostatnú multidisciplinárnu problematiku vyžadujúcu špecifické riešenia.

Cieľom tohto článku je poukázať na osobitú podstatu fenoménu migrácie po mori a analyzovať možnosti, ktoré sa ponúkajú pri jej riešení. Keďže sa sústreďujeme na analýzu migrácie po mori do Európy, pozrieme sa na iniciatívy, ktoré sú zastrešované záštitou Stálej štruktúrovanej spolupráce (PESCO).

Stála štruktúrovaná spolupráca (PESCO) ako iniciatíva Európskej únie spájajúca 25 členských štátov EÚ a fungujúca na princípe nastavených projektov prostredníctvom svojich aktivít dlhodobo poukazuje aj na význam ochrany spoločných hraníc a kladie dôraz na cezhraničnú mobilitu. V prípade viacerých projektov, konkrétne ide o samostatnú kategóriu projektov zameraných na námorníctvo a pobrežnú spoluprácu, možno nájsť jasný zámer prispievať k ochrane morského priestoru, vrátane kontinuálneho zlepšovania znalostí a schopnosti prostredníctvom interoperability štátov. Hoci migrácia nie je v týchto projektoch explicitne menovaná, z charakteru aktivít vyplýva, že migrácia po mori je jednou z kľúčových problematik riešených v daných projektoch. Nadväznosť aktivít poukazuje zároveň na fakt, že ide o dlhodobý zámer PESCA ochraňovať aj tento priestor pred hrozbou, akou migrácia po mori v súčasnosti bezpochyby je.

1 PROBLEMATIKA MIGRÁCIE PO MORI AKO ŠPECIFICKEJ SUBKATEGÓRIE MEDZINÁRODNEJ MIGRÁCIE

Migrácia po vode predstavuje len malú časť celkovej ilegálnej migrácie do Európy, no za to veľmi podstatnú. Pri snahe monitorovať ilegálnu migráciu po vode narážame na problém, ako pri akejkoľvek inej forme ilegálnej činnosti – štatistiky sa pohybujú len v rovine odhadov a predpokladov. Môžeme nadobudnúť približnú predstavu, no reálne čísla ostanú vždy stratené ako ľudia, ktorým sa podarí pri svojej ceste vyhnúť zaregistrovaniu, alebo sa stratia na mori. Takéto pokusy dostať sa do Európy sú častou praxou už desaťročia, zvyčajne z dôvodu, že majú daní ľudia kriminálnu minulosť, boli im zamietnuté pasy, alebo mali nejaké iné dôvody, aby neabsolvovali oficiálnu procedúru. Toto však v posledných rokoch enormne narástlo, najmä v prípade stredomorských migračných trás. Od januára do mája v roku 2014 sa do Talianska dostalo po vode 22 000 migrantov, čo bol 10-násobný nárast v porovnaní s totožnou periódou rok predtým (Kassar – Dourgnon, 2014).

Taliansko dominuje aj v súčasnosti v stredomorskej oblasti s 22 437 migrantami (bez ilegálnych), ktorých Taliansko oficiálne zaregistrovalo, primárne z Alžírsku a Tuniska, ale aj z Líbye, Egypta a Turecka, pričom Tunisko je za rok 2020 najčastejšou krajinou pôvodu, z ktorej po vode migranti cestujú do Európy (Operational Data Portal, 2020). Tunisko však malo vždy históriu sietí ilegálnych prevádzáčov a pašerákov ľudí, ktorí za nemalé peniaze a veľmi nebezpečným spôsobom ponúkali svoje služby zúfalým ľuďom a to neplatilo iba pre migrantov snažiacich sa dostať do Európy, ale aj pre utečencov z Líbye. Počas Arabskej jari v roku 2011 v Tunisku a Líbyi, veľké vlny migrantov unikajúcich pred vojnou, či ľudí využívajúcich situáciu, aby sa mohli dostať preč z krajiny boli vodou na mlyn pre pašerákov ľudí, čo bolo v tom čase aj značne mediálne diskutované. Tunisko zvýšenú mieru migrácie zneužívalo na žiadanie pomoci od Európskej únie v zmysle interpretácie, že potrebujú pomoc, aby mohli zabezpečiť bezpečnosť európskych hraníc (Kassar – Dourgnon, 2017) a aj napriek snahám o vytváranie utečeneckých táborov na juhu Tuniska, ľudia sa pokúšali ilegálne dostávať do Európy akým spôsobom to len šlo, častokrát len na člnoch, ktoré na takú cestu neboli v žiadnom prípade uspôsobené. Od januára 2011 do júla 2012 sa na tejto ceste odhadom 386 imigrantov utopilo v mori, hoci sa našlo len 95 tiel a do septembra 2012 bol počet mŕtvych na tejto trase odhadovaný na 17 856 ľudí v priebehu 20 rokov (Kassar – Dourgnon, 2017). Prostriedky, na akých sa migranti snažia prejsť do Európy možno považovať za hlavný dôvod, prečo je ich úmrtnosť taká vysoká a to súvisí aj s ťažkosťami vytvárať vôbec konkrétne štatistiky. V prípade havárií veľkých lodí, či lietadiel sa na identifikáciu mŕtvych, či nezvestných používajú zoznamy pasažierov, ale na neautorizovaných prostriedkoch a tobôž na pašeráckych sa, pochopiteľne, žiadna takáto agenda nevedie. Jediné osoby, ktoré sú schopné podať aspoň nejaké informácie v prípade havárie sú preživší pasažieri, alebo – paradoxne – samotní pašeráci, na ktorých výpovede sa nemožno spoliehať.

Celkovo ale nehovoríme o novom fenoméne, ľudia cestovali po mori za novými možnosťami od nepamäti. Medzi prvými zaregistrovanými vlnami násilne vysídlených ľudí cestujúcich po morských trasách boli tzv. vietnamskí „lodní ľudia“¹, ktorí sa plavili južnou stranou Tichého oceánu medzi rokmi 1970 a 1990, takisto utečenci z Kuby a Haiti Karibikom v 80. rokoch, či Albánci cez Jadran v 90., Afgánci cez Bengálsky záliv, Eritrejci a Somálci cez Adenský a Iračania smerom ku gréckym ostrovom od začiatku roku 2000 (Moreno-Lax – Papastavridis, 2016). Rozdiel je len v tom, že sa migrácii po mori nevenovalo toľko pozornosti ako dnes. Za prelomový moment, kedy si aj verejnosť vo svete začala všímať, že cez moria skutočne prichádzajú ľudia a snažia sa ilegálne dostať do Európy, môžeme

¹ Z orig. „boat people“, pozn. autor.

považovať október 2013, kedy sa potopila loď pri Lampeduse. Pri tejto tragédii zahynulo 366 migrantov a nasmerovalo svetlo na ďalšie nadchádzajúce situácie podobného rázu v nasledujúcom roku, kedy pri pokuse prejsť Stredozemným morom na rôznych – na túto cestu neuspôsobených – plavidlách zomrelo dokopy 3000 ľudí, čo bol viac než štvornásobný nárast od predchádzajúceho roku, kedy to bolo len 700 (Newland, 2014). Ako sme však spomínali vyššie, presné globálne čísla je nemožné vypočítať, vzhľadom na skrývaný charakter tohto fenoménu. Čo tejto situácii ešte pohoršuje je, že nepochybne mnohí z tých, ktorí na svojej plavbe umreli, boli právoplatní utečenci a keby prežili, ochrana by im bola poskytnutá.

Spoluzakladateľka a výskumníčka v Migration Policy Institute, Kathleen Newland, sa zamyslela, že hoci migrácia po vode predstavuje len malú časť celkovej migrácie, získava špecifickú dávku pozornosti, pretože je prezentovaná – či už z jednej, alebo druhej strany – veľmi graficky a emotívne (Newland, 2014). Na jednej strane to vie veľmi efektívne ľuďom vyvolať pocit akejsi „invázie“ po mori, na druhej strane sa uverejňujú katastrofické fotky potápajúcich sa lodí a topiacich sa ľudí. Toto spôsobuje, že sa migrácia po vode stretáva častokrát s až krízovými odpoveďami od veľkých záchranných iniciatív až po odstrašovanie migrantov, čo nemá vždy produktívne výsledky. Odstrašovanie migrantov môže spôsobovať, že utečenci nemôžu ujsť pred perzekúciou, prípadne vytvárané mechanizmy na zachytávanie neautorizovaných lodí často odoberú prácu amatérskym prevádzacom a dajú ju do rúk sofistikovanejším „profesionálnejším“ pašerákom, ktorí sú mnohokrát súčasťou zločineckých sietí, a ktorých odchytiť je náročnejšie. Ba dokonca, v najextrémnejších prípadoch, čím viac morských záchranných operácií, tým viac sa migranti spoliehajú na to, že budú zachránení a tým viac sa pokúšajú po mori cestovať, čoho výsledkom je len ešte viac úmrtí.

Okrem toho, že tento typ migrácie je veľmi nebezpečný, tak je aj veľmi komplikovaný a komplexný vzhľadom na množstvo aktérov, ktorí sú do celého systému zapojení. Okrem sietí migrantov, ich rodín a komunít ako v cieľových štátoch, tak i v štátoch pôvodu, zainteresované sú štátne štruktúry ako agentúry zamerané na imigračnú, alebo hraničnú ochranu, súkromný sektor, v kontexte lodí, či rybárskych člnov, medzinárodné a humanitárne organizácie ako Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR), regionálne obranné štruktúry ako agentúra Európskej únie Frontex, zameraná na kontrolu hraníc, rôzne občianske združenia zamerané na ochranu ľudských práv, ale aj už vyššie spomínané zločinecké skupiny, ktoré ťažia zo zúfalých situácií migrantov. Každý z týchto aktérov sa pozerá na problematiku námornej migrácie zo svojej vlastnej perspektívy: z pohľadu humanitárnej ochrany, vynucovania práva, národnej bezpečnosti, profítu, či politiky. A čo viac, kvôli rozdielnemu charakteru týchto aktérov (a samozrejme ich rozdielnej právnej subjektivite) je veľmi problematické túto oblasť podchytiť nejakými normami, pravidlami, či reguláciami. Techniky pašerákov sa takisto skúsenosťami stále zdokonaľujú a predstavujú stále väčšiu výzvu. V minulosti sa pašeráci jednoducho snažili vyhnúť hraničným strážam, strážnym člnom a celkovo štátnym úradom dohliadajúcim na ochranu morských hraníc, dnes sa však bežne stáva, že pašeráci úmyselne prilákajú pozornosť pobrežných stráží k rôznym člnom nevhodným na plavbu po mori, ktoré vezú migrantov, alebo náročky znefunkčnia motor lode, keď sa ku nim stráže, či záchranné lode priblížia, čím vlastne premieňajú intercepciu na záchrannú situáciu a tým pádom už nie je možné vrátiť dané plavidlo naspäť odkiaľ prišlo (Newland, 2014). Taktiež sa už pašeráci naučili, čo vyvoláva od štátov ochranné odozvy, takže učia migrantov ako sa majú správať a aké príbehy majú hovoriť, aby presvedčili úrady o svojom utečeneckom statuse. V neposlednom rade netreba zabúdať na to, že je zásadný rozdiel medzi nespochybniteľnou povinnosťou zachrániť ľudí v núdzi na mori a následným spracovávaním žiadostí o azyl, ktoré môžu títo zachránení ľudia podať. Či už ide o záchranu na mori, alebo posunutie do azylového procesu, v oboch prípadoch hovoríme o určitej forme

humanitárnej asistencie, ale sú rozdielne: to, že si štát splní svoju povinnosť zachránenia ľudí v núdzi na mori v sebe automaticky nezahrňa, že ich musí u seba vylodiť. Problém spočíva v tom, že ak ide o migrantov, tak o ten azyl požiada každý z nich a tým pádom štátom nedáva na výber.

Veľkú časť práce v tejto oblasti robí Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve (UNCLOS) z roku 1982, ktorá vytyčuje kompetencie a práva jednotlivých pobrežných štátov k činnostiam vykonávaným v zónach, podľa vzdialenosti od pobrežia. Tieto zóny sú štyri a špecifický štatút prislúcha aj tzv. Kontinentálnemu šelfu, čo vlastne označuje dno mora po určitú dĺžku. Pochopiteľne, najexkluzívnejšie práva prislúchajú pobrežnému štátu v zóne, ktorá je najbližšie k pobrežiu, tzv. Vnútorne vody. Tam sa uplatňuje takmer rovnaká suverenita štátu ako na súši, takže tam má štát najväčšiu a úplnú jurisdikciu nad osobami nachádzajúcimi sa v nej.

Ďalšia zóna – Pobrežné more (začínajúce najďalej od 12 námorných míľ od pobrežia) – sa chápe ako predĺženie územia štátu a opäť, pobrežný štát má v tejto zóne plnú suverenitu, no lode cudzích štátov už majú povolený pokojný a nerušený prejazd. Podľa článku 19 UNCLOS tento prejazd však musí byť „nevinný“, teda nesmie narušovať mier, poriadok, či bezpečnosť pobrežného štátu (UNCLOS, 1982). Čo UNCLOS považuje za narušovanie mieru, poriadku, či bezpečnosti pobrežného štátu ďalej uvádza v množstve príkladov, pričom odsek 2(g) vytyčuje „*nakladanie alebo vykladanie akejkoľvek komodity, meny, či osoby v protiklade s colnými, fiškálnymi, imigračnými, či sanitárnymi zákonmi a reguláciami pobrežného štátu*“ (UNCLOS, 1982, s. 31), čo môžeme aplikovať na nelegálne prichádzajúcich migrantov na člnoch. V takom prípade, článok 25 povoľuje pobrežnému štátu „*využiť potrebné kroky v rámci svojho Pobrežného mora, aby zabránil prejazdu, ktorý nie je nevinný*“ (UNCLOS, 1982, s. 33) a takisto môže „*dočasne zastaviť nevinný prejazd v určitých oblastiach pobrežného mora, ak toto zastavenie je potrebné pre ochranu jeho bezpečnosti*“ (UNCLOS, 1982, s. 33).

Do 24 námorných míľ sa rozlieha Priľahlá zóna a cez ňu môžu voľne plávať aj cudzie lode, no pobrežný štát má stále na základe článku 33 právo „*vykonávať kontrolu potrebnú na: a) zabránenie porušeniu jeho colných, fiškálnych, imigračných, alebo sanitárných zákonov a regulácií v rámci jeho územia, alebo pobrežného mora*“ (UNCLOS, 1982, s. 35) a zároveň „*b) potrestať porušenie vyššie uvedených zákonov a regulácií spáchané v rámci jeho územia, alebo pobrežného mora*“ (UNCLOS, 1982, s. 35). Potom nasleduje Výlučná ekonomická zóna, ktorá sa tiahne až najviac do 200 námorných míľ a v zásade, kompetencie, ktoré v nej pobrežný štát má a sú väčšie v porovnaní s ostatnými štátmi sa týkajú výlučne činností hospodárskych, vedeckých, alebo environmentálnych.

Samozrejme, morské právo platí aj pre poslednú „zónu“, ktorou je Šíre more. Podľa UNCLOS je otvorené pre všetky štáty, či už pobrežné, alebo vnútrozemné a teda každý štát môže využívať tzv. slobody šíreho mora (UNCLOS, 1982). Základným princípom, ktorý na Šírom mori platí je podľa článku 92, že loď podlieha štátu, pod vlajkou ktorého sa plaví (vlajkový štát) (UNCLOS, 1982). Existuje tam však niekoľko výnimiek a jednou z nich je napríklad používanie tzv. „vlajok výberu“², ktoré tento princíp značne komplikujú. Ide totiž o prax, kedy sa loď neplaví pod vlajkou štátu, do ktorého by pôvodne mala patriť, ale pod vlajkou štátu, ktorý si vyberie³. Je to prax využívaná majiteľmi lodí, kedy sa rozhodnú zaregistrovať (najčastejšie) obchodnú loď do štátu, ktorý má pre nich výhodnejšiu legislatívu. Pod akou vlajkou sa loď plaví nehovorí len o tom, že tento štát je za tú loď zodpovedný, ale aj, že tá loď podlieha jeho právnemu poriadku, ktorý môže mať napríklad vyššie dane, alebo

² Z orig. „Flags of convenience“, pozn. autor.

³ Ten štát s tým, pochopiteľne, musí súhlasiť.

prísnejšie bezpečnostné štandardy. Takýmto spôsobom môže byť ekonomicky výhodnejšie pre tú-ktorú loď plaviť sa pod iným štátom, než je jej vlastný. Takisto sa však táto prax využíva aj na kriminálnu činnosť, pretože len zriedkakedy môžu vykonávať jurisdikciu nad loďami štáty, ktorých vlajka na daných lodiach nie je vystavená, ale existujú výnimky, kedy môžu konať aj tieto štáty, spravidla so súhlasom toho vlajkového. Aj napriek takejto dohode však UNCLOS povoľuje vynucovať zákon inému ako vlajkovému štátu len výnimočne a to v prípade potlačenia obchodu s otrokmi, pirátstva, nedovoleného obchodovania s drogami a psychotropnými látkami a nepovoleného vysielania (UNCLOS, 1982). Tieto výnimky už ale v súčasnosti nepredstavujú tak častý problém a preto sa medzinárodná komunita rozhodla prijať sériu medzinárodných zmlúv, aby vyplnila mnohé medzery v zákonoch a patria medzi ne napríklad Dohovor o potláčaní protiprávných činov proti bezpečnosti námornej plavby (1992), či Protokol proti pašovaniu migrantov po zemi, po mori a letecky (2004), doplnujúci Dohovor proti nadnárodnému organizovanému zločinu (2000) (Mallia, 2013).

Okrem UNCLOS je pre migráciu po mori podstatný aj International Convention on maritime search and rescue (SAR Convention) z roku 1979. Ten okrem iného definuje aj ďalšiu špecifickú zónu, ktorá sa však nespomína v UNCLOS a ani nevychádza z morského práva. Táto „SAR zóna“, alebo „SAR región“ je definovaný ako „*oblasť určených rozmerov asociovaná so záchranným koordinačným centrom, v rámci ktorého sú poskytované pátracie a záchranné⁴ služby* (SAR Convention, 1979, s. 6). Táto oblasť zároveň definuje, ktorý štát má primárnu zodpovednosť za koordináciu záchranných operácií v kontexte odpovede na núdzovú situáciu a taktiež má zodpovednosť za to, aby koordinoval spoluprácu s ďalšími záchrannými koordinačnými centrami v hľadaní a identifikovaní vhodných miest na vyodenie osôb, ktoré sa na mori ocitli v núdzi (Mallia, 2013).

Je však nutné brať ohľad na to, že v kontexte medzinárodnej migrácie, obzvlášť v prípadoch utečencov a žiadateľov o azyl je situácia práv a kompetencií štátov v rámci svojho územia o niečo komplikovanejšia a to vzhľadom na princíp *non-refoulement*⁵, ktorý sa rovnako aplikuje na súši ako na mori. V praxi to vyzerá tak, že lode, ktoré zastavia plavidlá s migrantami, hoci aj ilegálne nachádzajúce sa vo vodách pobrežného štátu, nemôžu tieto plavidlá otočiť a poslať naspäť odkiaľ prišli bez preverenia žiadostí o azyl, ktoré sú (pochopteľne) najlepšie preverené úradmi na súši. Za takýchto okolností by teda pobrežný štát porušil princíp *non-refoulement*, keby ignoroval žiadosti predložené na palube a odmietol žiadateľov vziať na svoje územie.

Jednoducho štáty narážajú na obojstrannú mincu, ktorá je neustálym predmetom diskusií o sekuritizácii medzinárodnej migrácie. Na jednej strane je potrebné pomáhať ľuďom, ktorí na to majú nárok, či prídu legálne alebo ilegálne, na druhej strane je potrebné chrániť svoj vlastný štát a udržiavať bezpečnosť svojich vlastných obyvateľov. V prípade migrácii po mori tomu nie je inak a prijímajúce štáty sa nachádzajú vo veľmi zložitej situácii, ktorá – najmä pri ilegálnej migrácii – je v konečnom dôsledku obrátená v ich neprospech.

---

⁴ Z orig. „Search and Rescue“, pozn.autor.

⁵ Zásada, ktorá neumožňuje prijímajúcim štátom vrátiť osoby do ich štátu pôvodu za predpokladu, že im tam bude hroziť perzekúcia, či prenasledovanie z dôvodu rasy, národnosti, náboženstva, príslušnosti k určitej sociálnej skupine, politickej skupine, alebo politického názoru.

2 PESCO AKO POTENCIÁLNY NÁSTROJ RIEŠENIA PROBLEMATIKY MIGRÁCIE PO MORI

Stála štruktúrovaná spolupráca⁶ (ďalej len „PESCO“) ako posilnená obranná spolupráca 25 členských štátov EÚ už od svojho začiatku v decembri 2017 deklaruje snahu budovať a zlepšovať spôsobilosti spolu s posilnením dostupnosti a interoperability. Samotné nastavenie projektov ako spôsobu fungovania spolupráce poukazuje na význam budovania schopností s cieľom zareagovať vhodne a adekvátne na široké spektrum hrozieb, ktoré sú čoraz viac diverzifikované. V konečnom dôsledku sú teda kladené stále väčšie požiadavky na schopnosti ozbrojených síl ako jednotlivých štátov, tak aj Európskej únie ako celku.

Pokiaľ sa pozrieme na problematiku migrácie – migrácie po mori, ako bolo vyššie uvedené, je dôležité si uvedomiť, že ide o komplexný problém na ktorý je potrebné prijať komplexné kroky a stanoviť tomu prispôsobené plány. Z tohto dôvodu nie je možné jednoznačne vyčleniť výlučne jednu aktivitu či cieľ PESCa, ako pristupovať k riešeniu migrácie v súčasnosti. Nová spolupráca v rámci PESCO zahŕňa aj projekty v oblasti bezpečnosti vonkajších hraníc, ktoré sú spojené najmä s nelegálnou migráciou a cezhraničnou trestnou činnosťou.

Je potrebné si uvedomiť však to, v kontexte problematiky migrácie a migračnej krízy, že od vypuknutia utečeneckej krízy Taliansko prebralo riadenie trasy Centrálnym Stredozemím, najmä v súvislosti s misiou *Mare Nostrum*⁷, ktorá bola neskôr nahradená misiou agentúry EÚ FRONTEX s názvom Triton. „*Nemožno však očakávať, že operácia Triton zvládne migrantskú výzvu sama*“ (Frontex, 2014). Táto agentúra má veľa úloh vrátane monitorovania migračných tokov, monitorovania riadenia vonkajších hraníc, koordinácie a organizácie spoločných operácií na vonkajších hraniciach a nasadenia tímov európskej pohraničnej a pobrežnej stráže.

Významnou súčinnosťou PESCa pri riešení problematiky migrácie sú práve špecificky nastavené projekty vo viacerých oblastiach, ktoré s migráciou úzko súvisia. Jeden z navrhovaných pilotných projektov sa týka „Prístavného a námorného dozoru a ochrany“⁸ (v skratke HARMSPRO). Cieľom projektu HARMSPRO pod vedením Talianska a so zapojením Grécka, Poľska a Portugalska je komplexná spolupráca a súčasne aj dodanie systému námorných senzorov, softvéru a platforiem, ktoré by mohli byť použité na detekciu potenciálnych námorných hrozieb ako pašovanie tovaru a osôb (Member states driven PESCO, 2020). Z uvedeného charakteru projektu a vytýčeného cieľa je zrejmé, že je priamo zameraný aj na problematiku samotnej migrácie a vďaka súčinnosti viacerých krajín má potenciál byť úspešným a nápomocným projektom, jedným z mnohých.

K zvýšeniu bezpečnosti v spojení s migráciou by mal zároveň napomôcť aj projekt nadväzujúci na HARMSPRO, a to Projekt modernizácie námorného dozoru⁹. Úlohou tohto projektu je „*integrovat' pozemné systémy dozoru, námorné a letecké platformy s cieľom distribuovať informácie v reálnom čase členským štátom, aby bolo možné včas a efektívne reagovať v medzinárodných vodách*“ (Upgrade Maritime Surveillance, 2020). Kľúčovým aspektom tohto projektu je zameriavanie sa na včasné a efektívne riešenie nových a starých hrozieb a výziev, čím sa opätovne zvýši obrany a reakcieschopnosť krajín EÚ pri riešení migrácie.

---

⁶ Z angl.orig.názvu *Permanent Structured Cooperation* (pozn.autora)

⁷ Misia talianskeho námorníctva – spustená talianskou vládou v októbri 2013 ako reakcia na utečeneckú krízu, s trvaním do novembra 2014 (Marina Militare, 2020)

⁸ Z angl.orig.názvu *Harbour & Maritime Surveillance and Protection* (pozn.autora)

⁹ Z angl.orig.názvu *UPGRADE OF MARITIME SURVEILLANCE* (pozn.autora)

Toto sú však iba dva projekty z počiatočného zoznamu projektov PESCa¹⁰. Okrem toho zostáva mnoho ďalších perspektív otvorených pre budúce zapojenie PESCa v oblasti migrácie, najmä pokiaľ ide o vykonávanie úlohy súčasných a budúcich misií Európskej vonkajšej akcie vo vojenskej oblasti súvisiacich s migráciou. To, podľa nášho názoru, vedie k dvom možným potenciálnym scenárom problematiky migrácie riešenej v rámci PESCO:

- Vykonávanie spolupráce s Európskou pohraničnou a pobrežnou strážou a špecializovanými agentúrami Európskej únie na zlepšenie ochrany hraníc a námornej bezpečnosti s cieľom bojovať proti cezhraničnej trestnej činnosti a narušenia prevádzacích sietí, a tým zachrániť viac životov.
- Zaisťovanie bezpečnosti na vonkajších hraniciach Európskej únie.

Práve tieto dva vytýčené body, resp. scenáre by mohli byť dôležitým krokom vpred v zdieľaní kontroly nad spoločnou vonkajšou hranicou¹¹. Je zrejmé, že Schengenský režim, a celkovo Schengenský priestor musí byť podporený spoločným mechanizmom kontroly na vonkajších hraniciach Európskej únie, a spolupráca v oblasti obrany a bezpečnosti by tak mohla iba uľahčiť postupy a zmierniť zaťaženie členských štátov v prvej, „nárazovej“ línii.

V najnovšie schválenom balíku projektov (november 2019) pribudol ďalší projekt s názvom „European Patrol Corvette“ (European Patrol Corvette, 2020), na čele ktorého opätovne stojí Taliansko v spolupráci s Francúzskom, Španielskom a Gréckom. Hoci je hlavným cieľom tohto projektu vývoj vojenských lodí, informácie o projekte hovoria o vývoji viacerých typov lodí, podľa špecifik jednotlivých krajín zapojených v projekte. Ako Taliansko, tak i Španielsko však požadujú vývoj lodí určených práve na hliadkovanie po mori (Peruzzi, 2020), čo výrazným spôsobom napomôže udržiavaniu situácie v Stredozemí. Avšak, v tomto kontexte, je potrebné dodať, že nakoľko ide o celkom novoprijatý projekt a teda nachádza sa ešte len v iniciačnej fáze, kedy v máji tohto roka prebehli ešte len úvodné rokovania, ostáva nám len domnievať sa v akom obsahovom a najmä časovom rozmere prispeje tento projekt k riešeniu problematiky migrácie.

Okrem zoznamu projektov (Current list of PESCO projects, 2020), ktoré tvoria hlavné aktivity a plány PESCA je ešte potrebné spomenúť 20 hlavných záväzkov¹², ktoré musia byť dodržiavané všetkými členskými štátmi, bez ohľadu na to, v akom projekte je tá-ktorá krajina zapojená. V rámci záväzkov je kladený dôraz najmä na interoperabilitu, zdieľanie znalostí, cezhraničná spolupráca a kontinuálne zvyšovanie výdavkov na obranu, výskum a vývoj. Zároveň je súčasťou záväzkov aj podpora (technická, finančná, materiálna či personálna) či programy spolupráce. Podľa záväzkov je kľúčové považovať za prioritu práve spoločný európsky prístup založený na spolupráci. Tieto záväzky konceptuálne zhŕňajú celú podstatu obrannej spolupráce a vytvárajú tak rámec pre udržiavanie bezpečnosti vo všetkých oblastiach, či vojenského alebo nevojenského charakteru (Binding commitments, 2020). Je potrebné podotknúť, v súvislosti s migráciou, že najmä cezhraničná spolupráca a ochrana spoločných hraníc bude aj naďalej kľúčovým aspektom pri riešení migrácie po mori ako medzinárodnej problematiky.

Ako je teda možné vidieť pri jednotlivých projektoch a zároveň aj pri súhrnných záväzkoch PESCA, problematika migrácie je (síce nepriamo) potenciálnou výzvou do

---

¹⁰ Pod počiatočným zoznamom projektov rozumieme skupinu tých projektov (konkrétne ide o 17 projektov), ktoré boli schválené v prvej fáze schvaľovacieho procesu v marci 2018 od začiatku fungovania PESCA v 2017 (pozn. autora).

¹¹ Tento prístup ochrany spoločných hraníc bude v kontexte migračnej krízy do budúcnosti kľúčovým, nakoľko od vytvorenia Schengenského priestoru zmizli vnútorné hranice a prístup do EÚ je naďalej možný prostredníctvom členských štátov a letísk v prvej línii (pozn. autora).

¹² Celý zoznam 20 záväzkov dostupný na <https://pesco.europa.eu/binding-commitments/>

budúcna a krajiny sa snažia a majú v pláne sa snažiť aj naďalej rozvíjať svoje schopnosti a znalosti tak, aby zachovali bezpečnosť aj na mori a teda majú potenciál zapájať sa do riešenia otázky migrácie po mori. Je veľmi dôležité uvedomiť si, že PESCO ako skutočne nová iniciatíva je stále len v počiatočnej fáze¹³ a mnohé z nielen vyššie uvedených projektov prechádzajú len úvodnými fázami prípravy a meetingov. Bude preto dôležité monitorovať implementáciu 34 projektov z roku 2018¹⁴ a zároveň aj napredovanie 13 prijatých projektov z novembra 2019 dôkladne tak, aby bolo možné komplexne stanoviť a pochopiť, ako bude táto Stála štruktúrovaná spolupráca fungovať, a najmä – akým spôsobom tieto projekty a napĺňanie záväzkov jednotlivými členskými štátmi zvýšia efektívnosť obrany a bezpečnosti vo vzťahu k migrácii.

ZÁVER

V príspevku sme sa zameriavali na charakteristiky a súčasnú situáciu v oblasti medzinárodnej migrácii po mori, prevažne v kontexte tej nelegálnej a na možnosti riešenia výziev, ktoré táto forma migrácie predstavuje. V prvej časti príspevku sme sa sústredili na to, čím konkrétne je medzinárodná migrácia po mori tak špecifická a ako v súčasnosti pohyb ľudí týmto spôsobom vyzerá. Neskôr sme sa presunuli na medzinárodno-právne implikácie v kontexte kompetencií pobrežných štátov a teda: čo je vlastne v ich právomoci a ako reálne môžu čeliť nelegálnym migrantom snažiacim sa dostať na ich územie a ako takejto forme porušovania ich zákonov môžu zabrániť.

V druhej časti sme sa zaoberali Stálou štruktúrovanou spolupracou Európskej únie (PESCO) ako potenciálnym nástrojom na riešenie problematiky migrácie po mori. Táto obranná iniciatíva v súčasnosti disponuje viacerými projektami orientujúcimi sa práve na morské prostredie a aktivity v ňom, vďaka ktorým sa zapája aj do riešenia otázky migrácie. Zároveň sú členské štáty PESCa viazané aj konkrétnymi záväzkami, ktoré zhrňajú podstatu spolupráce a ukladajú im za úlohu sledovať aj iné ciele, nie len tie stanovené v jednotlivých projektoch ktorých sú členské štáty účastníkmi. Práve aj vďaka týmto záväzkom členské štáty zlepšujú svoje schopnosti a znalosti a tým zlepšujú svoju reakcieschopnosť aj vo vzťahu k migrácii po mori.

Styk pobrežných štátov s prichádzajúcimi migrantami po mori v značnej miere upravuje právo morské právo, no nie exkluzívne. Migranti po vode sa spravidla snažia docieľiť, aby sa dostali do kontaktu s loďami pobrežných štátov, ideálne hliadkovacích, či bezpečnostných, ktoré budú reagovať na ich núdzové volanie. V závislosti od zóny, v ktorej sa plavidlo migrantov nachádza ich však môže stretnúť aj loď iného štátu a preto tento styk neupravuje len morské právo, ale aj SAR Convention, zameraný konkrétne na prípady odpovedí na núdzové volania na mori určujúci, ktorý štát je zodpovedný. Pri nelegálnych migrantoch je najžiadúcejšia situácia tá, v ktorej sa dostanú na loď pobrežného štátu, na ktorej predostrú svoje žiadosti o azyl, ktoré im nemôžu byť odopreté. Tým pádom sa automaticky dostávajú do azylového procesu a na územie pobrežného štátu, ktorý má len málo možností, ako s týmito ľuďmi vynaložiť. Avšak je potrebné si uvedomiť najmä to, že samotný priebeh

---

¹³ Práve tento rok, v roku 2020 by mala byť „uzavretá“ prvá iniciačná fáza projektov a mali by byť podávané komplexné správy o ich stave, akým spôsobom napredujú a naplňajú stanovené ciele a úlohy (mimo výročných správ, ktoré podávajú všetky členské štáty). Táto počiatočná fáza bude kľúčovou pri zhodnotení úspešnosti a následného pokračovania projektov v ďalšej fáze dosahovania záväzkov v rokoch 2021-2025. (pozn. autora podľa dostupného Národného plánu vykonávania účasti SR na PESCO dostupného na <https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=3153A1D005C74A3D8913025B56E2B54D-95F13B7597BB3BDEBE95A054A36C710D>)

¹⁴ Prvých 17 projektov prijatých v marci a následne ďalších 17 projektov prijatých v novembri 2018 (pozn. autora)

takýchto aktivít na mori si vyžaduje dôslednú prípravu a najmä spoluprácu nielen pobrežných štátov. PESCO svojim obsahovým nastavením poskytuje dostatočný priestor a vyžaduje si iniciatívu na mori a priľahlom pobreží, nakoľko kladie dôraz na súčasné potreby bezpečnostného prostredia a hrozby, ktoré v ňom vznikajú, migráciu nevynímajúc. Práve z tohto dôvodu je potrebné neustále napredovať schopnosťami, znalosťami ale aj vybavením zúčastnených krajín aj v zoskupení PESCO tak, aby dokázali adekvátne a najmä včas reagovať na vzniknuté situácie počas stále prebiehajúcej migračnej vlny.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BINDING COMMITMENTS. 2020. [online]. Dostupné na internete:
<https://pesco.europa.eu/binding-commitments/>

BLOCKMANS, S. – MACCHIARINI CROSSON, D. 2019. *Differentiated integration within PESCO – clusters and convergence in EU defence*. [online]. Dostupné na internete:
https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2019/12/RR2019_04_Differentiated-integration-within-PESCO.pdf

Current list of PESCO projects. 2020. [online]. Dostupné na internete:
[https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/permanent-structured-cooperation-\(PESCO\)/current-list-of-pesco-projects](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/permanent-structured-cooperation-(PESCO)/current-list-of-pesco-projects)

EUROPEAN PATROL CORVETTE (EPC). 2020. [online]. Dostupné na internete:
<https://pesco.europa.eu/project/european-patrol-corvette-epc/>

FRONTEX. 2014. *Operation Triton – winter developments*. [online]. Dostupné na internete:
<https://frontex.europa.eu/media-centre/focus/operation-triton-winter-developments-qXDamY>

HARBOUR & MARITIME SURVEILLANCE AND PROTECTION (HARMSPRO). 2020. [online]. Dostupné na internete: <https://pesco.europa.eu/project/harbour-and-maritime-surveillance-and-protection/>

INTERNATIONAL MARITIME ORGANIZATION. 1979. *International Convention on Maritime Search and Rescue*. London: International Maritime Organization. 2000. 26 s. ISBN 92-801-5083-9

KASSAR, H. – DOURGNON, P. 2014. The big crossing: illegal boat migrants in the Mediterranean. In: *European Journal of Public Health, Vol. 24*. 2014. s. 11-15. [online]. [cit.2020.15.10]. Dostupné na:
<https://academic.oup.com/eurpub/article/24/suppl_1/11/560581>

MALLIA, P. 2013. *The Challenges of Irregular Maritime Migration*. Msida: Institute for European Studies. 2013. 15 s. ISSN 2307-3950

MARINA MILITARE. 2020. *Mare Nostrum Operation*. [online]. Dostupné na internete:
<https://www.marina.difesa.it/EN/operations/Pagine/MareNostrum.aspx>

MORENO-LAX, V. – PAPASTAVRIDIS, E. 2017. Introduction: Tracing the Bases of an Integrated Paradigm for Maritime Security and Human Rights at Sea. In: *'Boat Refugees' and Migrants at Sea: A Comprehensive Approach*. Leiden: Koninklijke Brill NV. 2017. s. 1-16. ISBN 978-90-04-30075-0

Národný plán vykonávania účasti Slovenskej republiky v Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie. 2020 [online]. Dostupné na internete:
<https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=3153A1D005C74A3D8913025B56E2B54D-95F13B7597BB3BDEBE95A054A36C710D>

NEWLAND, K. 2013. *The Lampedusa Tragedy Prompts the Question: Does the UN Have Any Impact on the World's Migrants?* 2013. [online]. [cit.2020.15.10]. Dostupné na: <<https://www.migrationpolicy.org/news/lampedusa-tragedy-prompts-question-does-un-have-any-impact-world%E2%80%99s-migrants>>

NEWLAND, K. 2014. *Protection at Sea: Addressing Irregular Maritime Migration*. 2014. [online]. [cit.2020.15.10]. Dostupné na: <<https://www.migrationpolicy.org/news/protection-sea-addressing-irregular-maritime-migration>>

PERUZZI, L. 2020. *The PeSCo's European Patrol Corvette (EPC) programme gains momentum* [online]. Dostupné na internete: <https://www.edrmagazine.eu/the-pescos-european-patrol-corvette-epc-programme-gains-momentum>

PESCO. 2020. [online]. Dostupné na internete: <https://pesco.europa.eu/>

UNITED NATIONS. 1982. *United Nations Convention on the Law of the Sea*. 1982. [online]. [cit.2020.15.10]. Dostupné na: <https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf>

UPGRADE OF MARITIME SURVEILLANCE. 2020. [online]. Dostupné na internete: <https://pesco.europa.eu/project/upgrade-of-maritime-surveillance/>

ZANDEE, D. 2018. *PESCO implementation: Policy Report the next challenge*. [online]. Dostupné na internete: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-09/PB_Pesco_Sept2018.pdf

Mgr. Tomáš BEŇUŠKA
Kuzmányho 1, Banská Bystrica, 974 01
tomas.benuska@umb.sk

Mgr. Dominika Trubenová, M.A.
Kuzmányho 1, Banská Bystrica, 974 01
dominika.trubanova@umb.sk

POSÚDENIE SYSTÉMOV KRÍZOVÉHO RIADENIA V KRAJINÁCH V4 PROSTREDNÍCTVOM KOMPARÁCIE

ASSESSMENT OF CRISIS MANAGEMENT SYSTEMS IN V4 COUNTRIES THROUGH COMPARISON

Daniel BREZINA

ABSTRACT

In recent years, the number and severity of all types of crisis events, especially natural disasters, have been growing worldwide. This fact does not occur in the countries in the Central European region, i. j. countries of the Visegrad Group (after this referred to as V4), which represent the Slovak Republic, the Czech Republic, the Republic of Poland, and the Republic of Hungary. The main aim of this paper is to describe and evaluate the current state of crisis management systems in V4 countries.

Keywords: crisis events, crisis management, V4

ÚVOD

Všetky úrovne krízového riadenia (či už vyššie alebo nižšie) v krajinách V4 sú konfrontované s mnohými požiadavkami, ktorých cieľom je zabezpečiť požadovanú úroveň prevencie vzniku krízových javov, ako aj schopnosť účinne a efektívne reagovať na reálne ohrozenia obyvateľov a ich majetku, ako aj životného prostredia. Vzhľadom na podobnú geografickú a klimatickú povahu stredoeurópskeho regiónu sú krajiny V4 ohrozované krízovými javmi prevažne rovnakého charakteru. Z toho dôvodu je nevyhnutné poznanie zákonitostí a vzťahov, ktoré platia v jednotlivých systémoch krízového riadenia krajín V4.

1 SYSTÉMY KRÍZOVÉHO RIADENIA V RÁMCI KRAJÍN V4

Systém krízového riadenia v podmienkach **Slovenskej republiky** rešpektuje špecifická zásad, ako aj právne prostredie a historické skúsenosti krajiny. Systém krízového riadenia využíva predovšetkým líniovo-štábne organizačné štruktúry a tvoria ho osobitné orgány verejnej moci, t. j. štátna správa (ústredná a miestna) a samospráva (regionálna a miestna). Neoddeliteľnou súčasťou systému krízového riadenia sú jeho výkonné zložky, ktorých príslušníci musia byť schopní riešiť aj tie najzložitejšie krízové javy. Podľa Šimáka (2016) môžu v jednotlivých orgánoch a inštitúciách výkonných zložiek systému krízového riadenia pôsobiť:

- profesionálni pracovníci (príslušníci záchranných jednotiek a špecializovaných organizácií, príslušníci ozbrojených síl Slovenskej republiky využívaní na odstraňovanie následkov krízového javu a príslušníci právnických osôb, pričom ich činnosť a profesijné zameranie má rovnakú náplň ako pracovníci príslušných organizácií krízového riadenia),
- neprofesionálni pracovníci (dobrovoľní pracovníci a pracovníci, pri ktorých bol uplatnený inštitút pracovnej povinnosti podľa osobitného zákona).

Výkonné zložky krízového riadenia musia byť v prípade vzniku krízového javu schopné zasiahnuť okamžite na konkrétnom mieste s potrebnou kapacitou ľudských a technických prostriedkov, ako aj primeranou technológiou. Je nevyhnutné, aby všetky výkonné zložky krízového riadenia mali jasne definované kompetencie umožňujúce zasiahnuť v akomkoľvek prostredí (Šimák 2016).

Orgány miestnej štátnej správy, najmä okresné úrady, riadia vybrané úseky štátnej správy, vrátane úseku krízového riadenia. Efektívna reakcia na krízové javy, predovšetkým na živelné pohromy, si vyžaduje jednoznačné určenie zodpovednosti a úloh na nižších úrovniach riadenia. Dôležitú úlohu v procese riešenia krízových javov zohráva práve miestna štátna správa. Neubauerová (2010) vo svojej publikácii charakterizuje miestnu štátnu správu ako rozpočtovú organizáciu štátu, ktorá je na rozpočet Ministerstva vnútra Slovenskej republiky napojená prostredníctvom finančných vzťahov. Orgány miestnej štátnej správy predstavujú hierarchicky nižšiu úroveň štátnej správy. Pozostávajú z orgánov, ktoré sú priamo podriadené nejakému ústrednému orgánu štátnej správy, a ktoré majú zriadený samostatný riadiaci orgán s pôsobnosťou v rámci celej Slovenskej republiky.

V Slovenskej republike bol integrovaný záchranný systém zriadený v roku 2002 ako výsledok skúseností krajín Európskej únie za účelom zvyšovania kvality záchranných činností. Podľa zákona č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov, integrovaný záchranný systém zabezpečuje rýchle využívanie a koordináciu síl a prostriedkov záchranných subjektov v prípade nebezpečenstva vzniku krízového javu alebo počas jeho riešenia.

Právne predpisy Slovenskej republiky na úseku krízového riadenia sú tvorené Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, zákonmi a nižšími právnymi predpismi. Sústava právnych predpisov vytvára právne prostredie, ktorým sa riadia orgány verejnej správy, právnické osoby, ale aj fyzické osoby. V rámci problematiky prevencie a riešenia krízových javov existuje celý rad právnych predpisov. Patria medzi ne 2 ústavné zákony, 23 zákonov a viac než 10 vyhlášok vydaných rôznymi ministerstvami. Za najpodstatnejšie právne predpisy v rámci riešenej problematiky je možné považovať:

- Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

Efektívny proces krízového riadenia si vyžaduje stanovenie úloh a určenie zodpovednosti orgánov a inštitúcií v systéme krízového na všetkých úrovniach riadenia, obzvlášť na nižších úrovniach riadenia. Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov vymedzuje a definuje krízové stavy vyplývajúce z názvu predmetného ústavného zákona. Ústavný zákon popisuje podmienky vyhlásenia konkrétneho krízového stavu, ako aj orgán, ktorý zodpovedá za jeho vyhlásenie. Zatiaľ čo vojnu vypovie prezident Slovenskej republiky na základe rozhodnutia Národnej rady Slovenskej republiky, vojnový stav a výnimočný stav vyhlasuje prezident Slovenskej republiky na základe rozhodnutia vlády Slovenskej republiky. Núdzový stav ako jediný môže vyhlásiť vláda Slovenskej republiky. Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. vymedzuje a stanovuje pôsobnosť, zodpovednosť a činnosť ústavných orgánov počas vyhlásenia konkrétneho krízového stavu, vrátane plnenia úloh bezpečnostnej rady zriadenej v príslušnom územnom celku (okres, kraj, štát). Hlavne umožňuje obmedziť základné práva a slobody občanov. Účelom zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov je stanoviť úlohy a pôsobnosť orgánov

štátnej správy samosprávnych krajov a obcí na úseku civilnej ochrany obyvateľstva, vrátane práva a povinnosti fyzických a právnických osôb pri zabezpečovaní civilnej ochrany obyvateľstva. Predmetný zákon obsahuje podrobnosti o vyhlasovaní mimoriadnej situácie z hľadiska jej charakteru a rozsahu pôsobenia negatívnych dôsledkov krízového javu v rámci rôznych územných obvodov (obec, okres, kraj, štát). Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov popisuje zásady riadenia, organizácie a vykonávania záchranných prác. Podstatná časť zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov sa venuje problematike orgánov verejnej moci, pričom postavenie v systéme krízového riadenia ich predurčuje do úlohy orgánov krízového riadenia. Predmetný zákon teda vymedzuje orgány krízového riadenia a stanovuje úlohy v rozsahu ich pôsobnosti.

Postavenie síl a prostriedkov plniacich konkrétne činnosti a úlohy, obzvlášť v procese riešenia krízových javov, nie je ujasnené v jednotnej právnej norme. V žiadnom z 3 vyššie uvedených najpodstatnejších právnych predpisov v rámci problematiky krízového riadenia sa postavenie síl a prostriedkov v systéme krízového riadenia nevyskytuje.

Dňa 19. júna 2013 bol v Národnej rade Slovenskej republiky schválený zákon č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 1. októbra 2013. Súčasťou tohto zákona bola, okrem iného, aj nová koncepcia miestnej štátnej správy, ktorá je podrobne rozpracovaná v Programe ESO (Efektívna, Spoľahlivá a Otvorená štátna správa). Jeho základným cieľom je vyššia efektívnosť, pružnosť, výkonnosť, transparentnosť a modernizácia služieb v štátnej správe (Štátna správa už 2013). Pôsobnosť zrušených obvodných úradov a obvodných úradov špecializovanej štátnej správy prevzalo 72 novozriadených okresných úradov. Okresný úrad riadi prednosta okresného úradu, ktorý za jeho činnosť zodpovedá. Prednostu okresného úradu vymenúva a odvoláva vláda Slovenskej republiky na návrh ministra vnútra Slovenskej republiky (Flexibilnejšia miestna štátna 2018). Podrobnosti o vnútornej organizácii okresných úradov sú upravené smernicou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č 14/2018.

Okresný úrad je zodpovedný za viaceré úseky štátnej správy, vrátane úseku krízového riadenia. Pri svojej činnosti sa riadi zákonmi a nižšími právnymi predpismi, ktoré vytvárajú priestor na efektívnu a účinnú reakciu na krízové javy, s dôrazom na živelné pohromy. Odbor krízového riadenia okresného úradu zabezpečuje výkon štátnej správy na úseku:

- civilnej ochrany obyvateľstva a riadenia štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu,
- hospodárskej mobilizácie,
- obrany štátu,
- ochrany utajovaných skutočností (Odbor krízového riadenia 2018).

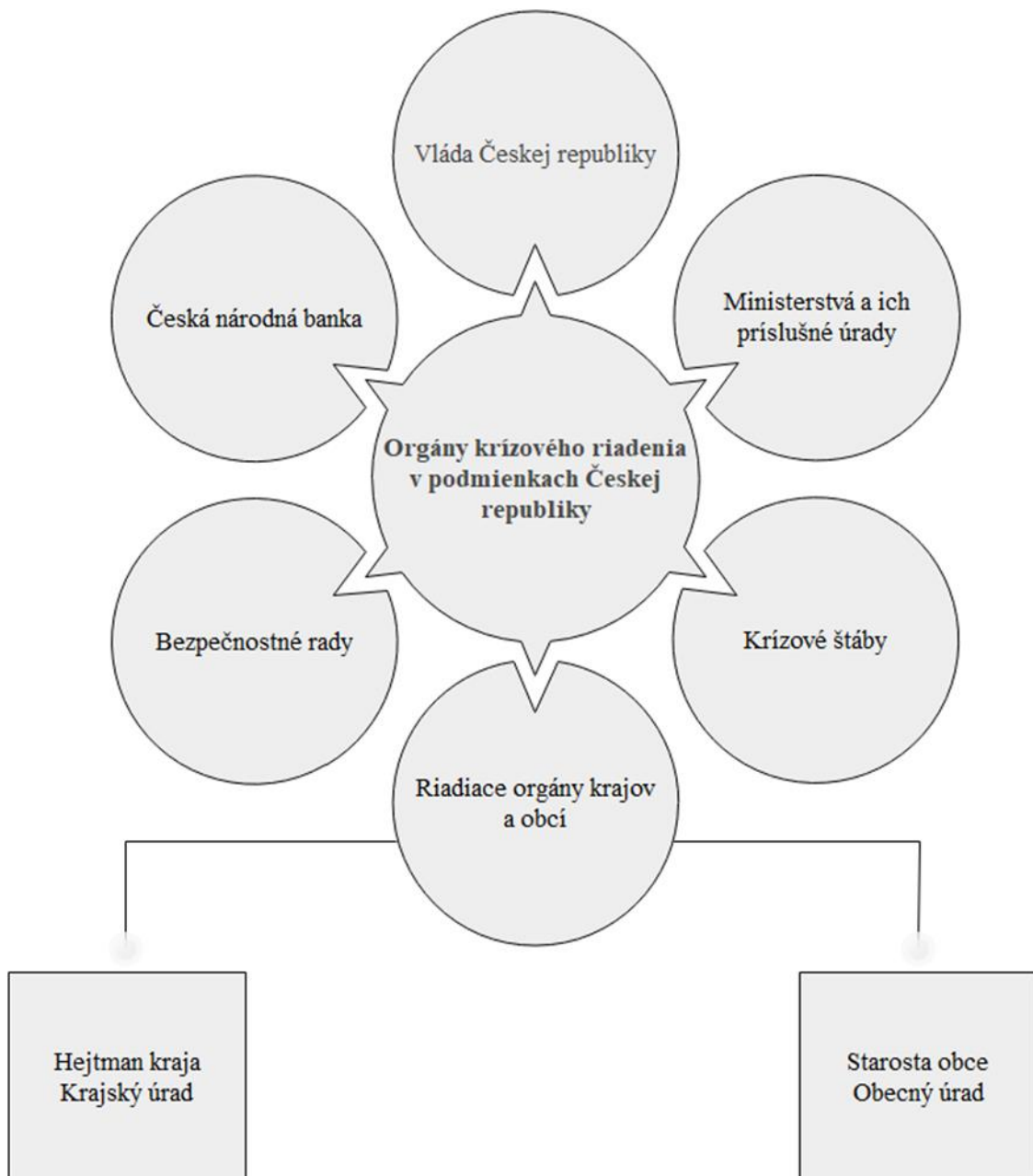
V dôsledku rozsiahlych povodní v **Českej republike** v roku 1997 nastali v systéme krízového riadenia zmeny v právnom prostredí, ako aj samotnom vnímaní pojmov krízový manažment a krízové riadenie zo strany nielen kompetentných orgánov, ale aj zo strany verejnosti. Táto mimoriadna udalosť si vyžiadala 52 obetí na životoch, zničených bolo 2151 obytných zón a 26 mostov. Celkovo bolo poškodených 946 km železničných tratí, 136 km ochranných hrádzi a 91 km opevnených korýt. Dopady týchto povodní viedli k vytvoreniu špecifického právneho rámca, t. j. zákona č. 240/2000 Sb., o krízovom řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (tzv. krízový zákon). Základným cieľom tohto zákona bolo taxatívne vymedzenie postavenia všetkých subjektov, orgánov a inštitúcií, ktoré sa priamo alebo nepriamo podieľajú na predchádzaní, priebehu a likvidácii dopadov spôsobených mimoriadnymi udalosťami (Veishar 2002, Brázdil 2005).

Ako vo svojej publikácii uvádza Vaníček (2006), právne prostredie v oblasti krízového riadenia v Českej republike bližšie nešpecifikuje rozdiely medzi termínmi krízová situácia, mimoriadna situácia a mimoriadna udalosť. Pri bližšom skúmaní je však možné nájsť rozdiely najmä na základe možnosti hrozby pre existenciu štátu a života národa. Na základe tohto kritéria predstavuje mimoriadna situácia takú situáciu, ktorá vznikne ako následok mimoriadnych udalostí, pričom dochádza k ohrozeniu života, zdravia, majetkových hodnôt a životného prostredia.

V prípade hrozby alebo vzniku krízového javu a v priamej závislosti na jeho charaktere sa vyhlasuje krízový stav. Jeho základným cieľom je zákonné potvrdenie zmien kompetencií jednotlivých orgánov krízového riadenia. Právo vyhlásiť krízový stav majú iba orgány krízového riadenia. Parlament Českej republiky vyhlasuje vojnový stav (v zmysle čl. 43 ústavného zákona č. 1/1993 Sb. – Ústava Českej republiky) a stav ohrozenia štátu (v zmysle čl. 7 ústavného zákona č. 300/2000 Sb., ktorým sa mení ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava Českej republiky, ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., a ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti Českej republiky – ďalej len 300/2000 Sb.). Vláda Českej republiky vyhlasuje núdzový stav (v zmysle čl. 5 ústavného zákona č. 300/2000 Sb.) a hejtman kraja vyhlasuje stav nebezpečia (v zmysle § 2 zákona č. 430/2010 Sb.) (Antušák 2003).

Núdzový stav a stav ohrozenia štátu sa vyhlasujú pre konkrétne územie alebo pre celé územie Českej republiky, zatiaľ čo vojnový stav sa vyhlasuje pre celé územie Českej republiky. Núdzový stav môže vláda Českej republiky vyhlásiť v prípade živelných pohrôm, ekologických havárií, priemyselných havárií a iného nebezpečenstva najviac na dobu 30 dní. Stav nebezpečia môže hejtman kraja vyhlásiť pre celé územie kraja, prípadne len jeho časť, najviac na dobu 30 dní. Stav ohrozenia štátu môže vyhlásiť parlament Českej republiky na návrh vlády Českej republiky v prípade, že je ohrozená zvrchovanosť alebo územná celistvosť štátu (ústavný zákon č. 300/2000 Sb.).

V ústavnom zákone č. 1/1993 Sb., ktorý predstavuje Ústavu Českej republiky je obsiahnutá problematika ochrany zdravia a života občanov Českej republiky, vrátane ochrany majetku. Podľa zákona č. 430/2010 Sb. je možné za orgány krízového riadenia v Českej republike považovať všetky orgány, ktoré v prospech svojho zriaďovateľa zabezpečujú analýzu a vyhodnotenie možných ohrození jeho bezpečnosti, plánovania, realizáciu a kontrolu činností uskutočňovanými v súvislosti s pripravovanými opatreniami, ako aj riešením krízových situácií. Tieto orgány krízového riadenia v podmienkach Českej republiky predstavujú vládu Českej republiky, jednotlivé ministerstvá a ich príslušné úrady, Českú národnú banku, orgány krajov a obcí (Horák 2004). V zmysle ústavného zákona č. 300/2000 Sb., patria medzi orgány krízového riadenia aj bezpečnostné rady a krízové štáby. Bezpečnostné rady sa stávajú koordinačnými nástrojmi v procese riešenia krízových javov a krízové štáby môžu byť ako poradné pracovné orgány zriaďované vládou, krajom alebo obcami (obrázok 1).

Obrázok 1 Orgány krízového riadenia v podmienkach Českej republiky

Zdroj: Vlastné spracovanie

Ústredným orgánom krízového riadenia na národnej úrovni je vláda Českej republiky, ktorá však do procesu konkrétnych činností záchranných prác priamo nevstupuje. Jej hlavnou úlohou v systéme krízového riadenia v Českej republiky je zabezpečenie pripravenosti na rôzne krízové javy prostredníctvom ostatných orgánov krízového riadenia. V závislosti od charakteru vyhláseného krízového stavu má vymedzené určité právomoci. Vláda Českej republiky môže napríklad stanoviť v akom rozsahu a na akú dobu budú obmedzené niektoré občianska práva, realizujú konkrétne hospodárske alebo regulačné opatrenia (Antušák 2003).

Na základe prenesenej pôsobnosti kompetencií majú svoju opodstatnenosť v systéme krízového riadenia v Českej republike aj orgány územnej samosprávy, ktoré vykonávajú rôzne činnosti, či už preventívneho charakteru alebo v procese riešenia krízových javov. Orgány kraja (hejtman kraja a krajský úrad) zabezpečujú pripravenosť kraja na riešenie krízových situácií, prípravu záchranných prác, ako aj ochranu obyvateľstva. Prevažná väčšina týchto činností sa

uskutočňuje prostredníctvom Hasičského záchranného zboru kraja. Funkcie hejtmána kraja, resp. hlavného predstaviteľa samosprávneho kraja Českej republiky, majú prevažne koordinačný a kontrolný charakter. Pracovným orgánom hejtmána kraja je bezpečnostná rada kraja, ktorá je zároveň aj koordinačným orgánom pri príprave kraja na krízový jav. Okrem iného krajský úrad organizuje a zabezpečuje súčinnosť a kooperáciu medzi obecnými úradmi obcí a ďalšími príslušnými úradmi a obcami v kraji.

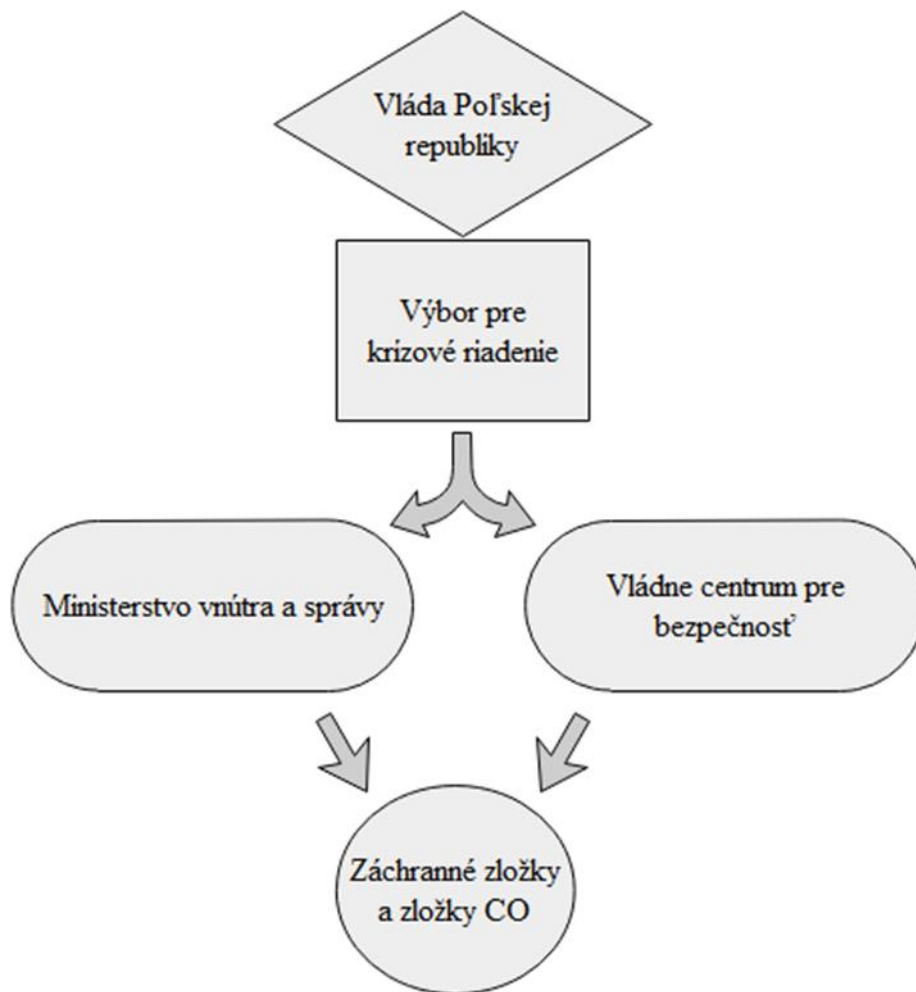
Orgány obce (starosta obce a obecný úrad) v rámci svojej územnej pôsobnosti zaisťujú pripravenosť obce na riešenie krízových situácií a vykonávajú činnosti na zmiernenie ich dopadov. V rámci svojej rozšírenej pôsobnosti starosta obce zriaďuje a riadi krízový štáb (pracovný orgán obce). Obecný úrad poskytuje súčinnosť Hasičskému záchrannému zboru kraja pri spracovaní krízového plánu kraja a krízového plánu obce (zákon č. 430/2010 Sb.). Právna úprava procesu spracovania a príslušných náležitostí krízových plánov a plánov pripravenosti je obsiahnutá v Nariadení vlády Českej republiky č. 462/2000 Sb. na vykonanie krízového zákona.

Pomerne špecifickú oblasť samospráv z hľadiska prenesenia výkonu moci v podmienkach Českej republiky tvoria obce s rozšírenou pôsobnosťou (tzv. obce III. stupňa). Tie predstavujú medzičlánok prenesenej pôsobnosti samosprávy medzi krajskými úradmi a ostatnými obecnými úradmi. Obce s rozšírenou pôsobnosťou majú oproti ostatným obciam niektoré právomoci navyiac, nielen pre vlastný územnosprávny obvod, ale aj pre ďalšie obce nachádzajúce sa v blízkosti konkrétnej obce s rozšírenou pôsobnosťou (zákon č. 128/2000 Sb.).

Podľa Dworzeckiho (2012) je systém krízového riadenia v **Poľskej republike** pomerne komplikovaný a náročný. Najlepším dôkazom je história formulovania tohto typu štruktúry v Poľskej republike. Nedostatky systémových riešení umožňujúcich koordináciu činností všetkých subjektov, ktoré tvoria rôzne záchranné štruktúry, boli zistené počas rozsiahlych povodní v júli 1997. Počas týchto povodní v južnej a západnej časti Poľskej republiky v dôsledku intenzívnych zrážok zaplavili rieky celkovo 2592 miest, z toho 1362 úplne a 665 tisíc hektárov pôdy. Zničených bolo aj 480 mostov a takmer 1400 km ciest. Tieto povodne si vyžiadali životy 54 ľudí a evakuovaných bolo 162 500 obyvateľov.

Ako píše Lizak (2007), systém krízového riadenia v podmienkach Poľskej republiky je civilnou zložkou národného bezpečnostného systému. Je reakciou na rôzne vnútorné a vonkajšie hrozby, ako sú prírodné katastrofy a terorizmus. Jednotlivé kompetencie a úlohy sú upravené a vymedzené v Ústave Poľskej republiky (1997), niektorých vybraných zákonoch a vnútorných postupoch riadiacich orgánov na rôznych úrovniach riadenia.

Systém krízového riadenia v podmienkach Poľskej republiky je znázornený na obrázku 2. Vláda Poľskej republiky je kľúčovým prvkom a je zodpovedná za udržiavanie verejného poriadku a vnútornej bezpečnosti na národnej úrovni. V rámci vlády Poľskej republiky je zriadený Výbor pre krízové riadenie, ktorému predsedá minister vnútra a správy Poľskej republiky. Väčšina záchranných zložiek je podriadená Ministerstvu vnútra a správy Poľskej republiky, ktoré je zodpovedné za udržiavanie verejného poriadku, ochranu obyvateľstva v krízových situáciách a predchádzanie katastrofám a krízovým situáciám. Ostatné záchranné zložky sú podriadené Vládnemu centru pre bezpečnosť. Štruktúry hasičských zložiek a zložiek civilnej ochrany sú zjednotené do jedného celku (International CEP Handbook 2009).

Obrázok 2 Systém krízového riadenia v podmienkach Poľskej republiky ako civilnej zložky národného bezpečnostného systému
Zdroj: Vlastné spracovanie

11. kapitola Ústavy Poľskej republiky (1997) sa zaoberá problematikou mimoriadnych opatrení. Výnimočný stav, stav núdze alebo stav prírodnej katastrofy možno vyhlásiť v situáciách osobitného nebezpečenstva a v prípade, ak sú bežné ústavné opatrenia nedostatočné (článok 228). V prípade vonkajších hrozieb pre Poľskú republiku môže prezident Poľskej republiky vyhlásiť výnimočný stav v určitej oblasti alebo na celom území Poľskej republiky (článok 229). V prípade ohrozenia bezpečnosti občanov alebo verejného poriadku môže prezident Poľskej republiky vyhlásiť núdzový stav v určitej oblasti alebo na celom území Poľskej republiky najdlhšie po dobu 90 dní. V prípade pretrvávajúcej hrozby je možné núdzový stav predĺžiť najviac o 60 dní (článok 230). Vláda Poľskej republiky môže vyhlásiť stav prírodnej katastrofy v určitej oblasti alebo na celom území Poľskej republiky najdlhšie po dobu 30 dní. Počas tejto doby je potrebné minimalizovať dopady prírodnej katastrofy alebo technologickej havárie (článok 232).

Problematika systému krízového riadenia v Poľskej republike je podrobnejšie opísaná v Zákone z 26. apríla 2007 o krízovom manažmente. Orgány zodpovedné za krízové riadenie, ich úlohy a kompetencie, ako aj pravidlá financovania úloh krízového riadenia sú obsiahnuté v tomto zákone (článok 1). Krízový manažment je definovaný ako činnosť orgánov verejnej moci, ktorá je súčasťou národného systému riadenia bezpečnosti.

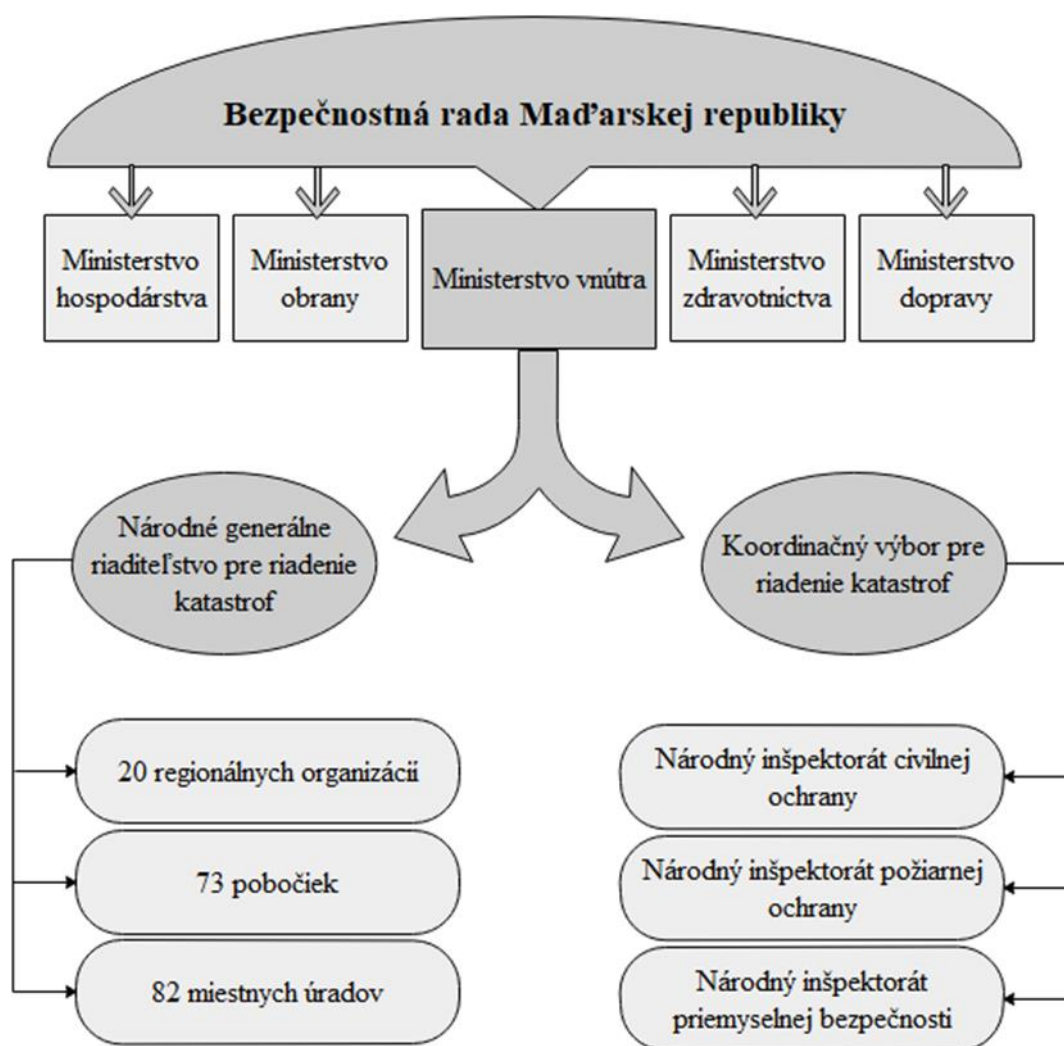
Podľa Zdzymira (2017), štruktúra dočasne vytvorených orgánov pre riadenie krízových situácií (tímov a centier) zaväzuje príslušné kompetentné orgány, aby vo vhodnom režime vyrozumeli tímy krízového riadenia. Jedná sa o princíp, že vo veľkých územnosprávnych jednotkách, čo znamená napríklad vo väčších mestách, obzvlášť vo vojvodstvách, fungujú krízové riadiace centrá ako celky, ktoré pracujú nepretržite na príslušných úrovniach krízového riadenia.

Posledný charakterizovaný systém krízového riadenia je systém krízového riadenia v **Maďarskej republike**. Časté katastrofy vyskytujúce sa v posledných rokoch na území Maďarskej republiky spôsobili, že systém krízového riadenia v Maďarskej republike bol vystavený veľkému tlaku. Petkov (2015) za jednu z najznámejších a zároveň aj najtragickejších mimoriadnych udalostí považuje únik červeného kalu z pretrhutej hrádze odkaliska hlinikárne pri obci Ajka v roku 2010. Katastrofa si vyžiadala 10 obetí na životoch a ďalších 130 zranených. Viac ako 700 000 m³ ničivého kalu vytvorilo vlnu vysokú až 2 metre a zaplavilo oblasť o rozlohe 41 km². Táto katastrofa odhalila slabé miesta v systéme krízového riadenia v Maďarskej republike a jasne ukázala, že je tento systém potrebné reformovať.

V nadväznosti na túto udalosť bol následne v roku 2011 prijatý nový zákon č. 128 o riadení katastrof, ktorého hlavným cieľom je zvýšenie efektívnosti národného systému riadenia katastrof v Maďarskej republike a zlepšenie ochranných opatrení proti rizikám spôsobených prírodou alebo človekom. Tento zákon položil základy systému spolupráce orgánov krízového riadenia so štruktúrami povinných a dobrovoľných zložiek civilnej ochrany. V prípade celoštátnej ochrany obyvateľstva vykonáva riadiacu funkciu Bezpečnostná rada Maďarskej republiky prostredníctvom Ministerstva vnútra Maďarskej republiky. Práve toto ministerstvo má v celom systéme krízového riadenia v Maďarskej republike rozhodujúcu úlohu. (International CEP Handbook 2009).

V Maďarskej republike bola vypracovaná nová Stratégia ochrany pred katastrofami, v ktorej sú zhrnuté koncepcie Ministerstva vnútra Maďarskej republiky, strategické ciele a medzinárodné požiadavky v záujme jednotnej ochrany pred katastrofami (Grocki 2012). Podľa Samuelsa (2006) koncepcia boja proti povodňam vyjadruje úsilie spoločnosti mať pod kontrolou prírodné sily živlov, v tomto prípade vody.

V predmetnom zákone č. 128 o riadení katastrof sú jasne vymedzené povinnosti a kompetencie Národného generálneho riaditeľstva na riadenie katastrof, známeho pod skratkou NDGDM (National Directorate General for Disaster Management). Tento orgán činný v trestnom konaní s vnútroštátnou pôsobnosťou je priamo podriadený Ministerstvu vnútra Maďarskej republiky a pozostáva z 20 regionálnych organizácií, 73 pobočiek a 82 miestnych úradov (International CEP Handbook 2009). Základnou funkciou NDGDM je ochrana životov a majetku obyvateľov žijúcich v Maďarskej republike, vrátane ochrany prvkov kritickej infraštruktúry. Jeho hlavným poslaním je predchádzanie katastrofám a vykonávanie záchranných operácií v civilných núdzových situáciách. Nová organizačná štruktúra je založená troch pilieroch, a to civilná ochrana, požiarna ochrana a priemyselná bezpečnosť. Koordináčny výbor pre riadenie katastrof (DMGCC) je koordináčnym orgánom, ktorý zabezpečuje konzistentnosť medzi Národným inšpektorátom civilnej ochrany, Národným inšpektorátom požiarnej ochrany a Národným inšpektorátom priemyselnej bezpečnosti (Petkov 2015, Act no. 128 about disaster management). Národný systém riadenia katastrof v podmienkach Maďarskej republiky je detailne popísaný na obrázku 3.

Obrázok 3 Národný systém riadenia katastrof v podmienkach Maďarskej republiky
Zdroj: Vlastné spracovanie

Dňa 25. apríla 2011 bol prijatý nový základný zákon Maďarskej republiky, a to Ústava Maďarskej republiky, v ktorej sú popísané rôzne krízové stavy. Stav národnej krízy vyhlasuje Národná rada Maďarskej republiky v prípade vojny alebo bezprostredného ohrozenia ozbrojeným útokom zo strany cudzej mocnosti (článok 48). V prípade vyhlásenia stavu národnej krízy sa zriaďuje Bezpečnostná rada Maďarskej republiky. Jej predsedom je prezident Maďarskej republiky (článok 49). Počas stavu národnej krízy a stavu preventívnej obrany môže Národná rada Maďarskej republiky nariadiť dospelým občanom Maďarskej republiky s trvalým pobytom v Maďarskej republike vojenskú službu, ktorej súčasťou sú práce a činnosti na účely národnej obrany. Na vyhlásenie vojny, vojnového stavu alebo uzavretie mieru je potrebný súhlas dvoch tretín členov Národnej rady Maďarskej republiky. V prípade potreby môže spomínané krízové stavy vyhlásiť prezident Maďarskej republiky bez ohľadu na výsledok hlasovania Národnej rady Maďarskej republiky (článok 48). Výnimočný stav môže vyhlásiť Národná rada Maďarskej republiky alebo prezident Maďarskej republiky v prípade, ak sú zložky polície a vnútroštátnych bezpečnostných orgánov nedostatočné (článok 50). V prípade významnej a priamej hrozby teroristického útoku alebo v prípade uskutočnenia teroristického útoku môže Národná rada Maďarskej republiky z iniciatívy vlády Maďarskej republiky vyhlásiť stav teroristického ohrozenia a súčasne splnomocniť vládu Maďarskej republiky, aby zaviedla rôzne mimoriadne opatrenia súvisiace, či už s prevenciou alebo riešením ohrozenia spojeného s terorizmom (článok 51). V prípade prírodnej katastrofy alebo priemyselnej havárie,

ktorá ohrozuje život a majetok obyvateľstva, alebo s cieľom zmierniť jej dopady, môže vláda Maďarskej republiky vyhlásiť stav nebezpečia (článok 53).

V prípade ohrozenia rozsiahleho územia alebo tam, kde sú miestne sily a prostriedky určené na riešenie krízových javov nedostatočné sú všetky činnosti a úlohy koordinované na úrovni kraja. Počas krízových javov, ktoré negatívne ovplyvňujú viac okresov, alebo ktoré nie je možné riadiť na úrovni kraja, zodpovednosť za ich riadenie nesie vláda Maďarskej republiky (Act no. 128 about disaster management).

Na úrovni samospráv je za prípravu na ochranu pred katastrofami a usmerňovanie činností v procese riešenia krízových javov v rámci svojej územnej pôsobnosti zodpovedný starosta obce (Grocki 2012). V prípade ohrozenia presahujúceho územie jednotlivých častí v rámci mesta koordinuje a riadi všetky opatrenia a činnosti Výbor pre miestnu obranu. Hlavnou zodpovednou osobou je primátor a ďalší členovia tohto výboru sú starostovia častí mesta. Svoju činnosť vykonávajú s podporou okresných riaditeľstiev ochrany pred katastrofami. Zodpovednosť za plánovanie, organizovanie, riadenie a implementáciu prvkov ochrany kritickej infraštruktúry a pomoci obyvateľstvu pri mimoriadnych udalostiach spočíva na vedúcich predstaviteľoch regionálnych a miestnych samospráv (predsedov valných zhromaždení krajov a starostov) (International CEP Handbook 2009).

2 CIEĽ A METODIKA

Hlavným cieľom príspevku je popísať a zhodnotiť súčasný stav systémov krízového riadenia v rámci krajín V4. Obsahom metodiky je analýza a komparácia vybraných systémov krízového riadenia. Jednotlivé krajiny V4 boli porovnávané na základe vopred určených kritérií, ktoré predstavujú vybrané charakteristiky jednotlivých systémov krízového riadenia krajín V4. Podstatným predpokladom riešenia vybranej problematiky bolo pôsobenie autora príspevku na zahraničných stážach. Po konzultáciách s odborníkmi a expertmi z inštitúcií Žilinská univerzita v Žiline, Tadeusz Kościuszko Land Forces Military Academy vo Wroclawe a Výskumnom ústave bezpečnosti práce v Prahe boli určené nasledovné kritéria jednotlivých systémov krízového riadenia krajín V4:

- najvyššie postavený orgán/inštitúcia v systéme krízového riadenia,
- ústredný orgán krízového riadenia,
- počet úrovní krízového riadenia,
- existencia komplexného právneho rámca,
- hlavný cieľ civilného núdzového plánovania,
- národný bezpečnostný dokument,
- kompetentné inštitúcie na riešenie krízových javov,
- krízové stavy,
- členstvo a účasť v aktivitách organizácií medzinárodného krízového manažmentu.

3 VÝSLEDKY A DISKUSIA

Pre vyhodnotenie analýzy súčasného stavu systémov krízového riadenia v krajinách V4 prostredníctvom komparácie bola vytvorená hodnotiacia tabuľka týchto systémov (tabuľka 1). V stĺpcoch sú obsiahnuté krajiny V4 a riadky predstavujú kritériá, resp. vybrané charakteristiky jednotlivých systémov krízového riadenia krajín V4.

Tabuľka 1 Hodnotiaci tabuľka systémov krízového riadenia krajín V4

Kritéria/Krajiny	Slovenská republika	Česká republika	Poľská republika	Maďarská republika
Najvyššie postavenie v systéme krízového riadenia	Vláda Slovenskej republiky	Vláda Českej republiky	Vláda Poľskej republiky	Vláda Maďarskej republiky
Ústredný orgán krízového riadenia	Ministerstvo vnútra	Ministerstvo vnútra	Ministerstvo vnútra a správy	Ministerstvo vnútra
Počet úrovní krízového riadenia	4	3	5	4
Komplexný právny rámec krízového riadenia	Nie	Áno	Nie	Áno
Hlavný cieľ civilného núdzového plánovania	Zabezpečenie bezpečnosti a blahobytu civilného obyvateľstva, vrátane ochrany kritickej infraštruktúry.	Zabezpečenie pripravenosti štátu na predchádzanie a riešenie mimoriadnych a krízových situácií ohrozujúcich obyvateľstvo a chod štátu.	Ochrana života, zdravia a majetku obyvateľstva a vytvorenie podmienok na prežitie za výnimočných okolností.	Vytvorenie jednotného systému na riadenie všetkých druhov havárii.
Národný bezpečnostný dokument	Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky	Bezpečnostná stratégia Českej republiky	Poľská národná bezpečnostná stratégia	Stratégia ochrany pred katastrofami
Kompetentné inštitúcie na riešenie krízových javov	Integrovaný záchranný systém	Integrovaný záchranný systém	Vládne a mimovládne organizácie	Hasičské záchranné zbory a zložky civilnej ochrany
Krízové stavy	výnimočný stav, núdzový stav, vojnový stav, vojna	stav nebezpečia, núdzový stav, stav ohrozenia štátu, vojnový stav	Výnimočný stav, núdzový stav, stav prírodnej katastrofy, vojnový stav	stav národnej krízy, stav preventívnej obrany, výnimočný stav, stav teroristického ohrozenia, stav nebezpečia, vojnový stav, vojna
Členstvo a účasť v aktivitách organizácií medzinárodného krízového manažmentu	NATO, EÚ, OSN, OBSE, RE	NATO, EÚ, OSN, OBSE, RE	NATO, EÚ, OSN, OBSE, RE	NATO, EÚ, OSN, OBSE, RE

Jednotlivé systémy krízového riadenia majú v rámci krajín V4 mnoho spoločných prvkov a v niektorých prípadoch sa prelínajú. Na druhej strane existuje aj mnoho rozdielov. Najvyššie postavenie v systéme krízového riadenia majú v Slovenskej republike, Českej republike, Poľskej republike a Maďarskej republike vlády príslušných krajín. Ministerstvo vnútra (v podmienkach Poľskej republiky Ministerstvo vnútra a správy) predstavuje vo všetkých krajinách V4 ústredný orgán krízového riadenia, ktorému sú všetky ostatné subjekty, orgány a inštitúcie v oblasti krízového riadenia podriadené.

Problematika krízového riadenia krajín V4 je súčasťou mnohých právnych predpisov. Terminologická nekonzistentnosť v právnom prostredí Slovenskej republiky spôsobuje v praxi mnoho systémových chýb a nedostatkov, obzvlášť v procese riešenia krízových javov. Rozsiahle záplavy a povodne v roku 1997 mali za následok zmenu právneho prostredia v oblasti krízového riadenia v Českej republike a v Poľskej republike. V Českej republike bol vytvorený jednotný a ucelený právny rámec v podobe tzv. krízového zákona, t. j. zákona č. 430/2010 Sb., ktorý vymedzuje postavenie a kompetencie všetkých subjektov, orgánov a inštitúcií v systéme krízového riadenia. Mimoriadna udalosť v roku 1997 viedla vládnych predstaviteľov v Poľskej republike až k zmene Ústavy Poľskej republiky, ale samotná problematika systému krízového riadenia v Poľskej republike je podrobnejšie opísaná v Zákone z 26. apríla 2007 o krízovom manažmente a mnohých ďalších zákonoch a vyhláškach. Podobne ako v Českej republike a v Poľskej republike, aj v Maďarskej republike došlo k zmene právneho prostredia systému krízového riadenia po rozsiahlej mimoriadnej udalosti, ktorú predstavovala katastrofa pri obci Ajka v roku 2010. Okrem zmeny Ústavy Maďarskej republiky, bol v roku 2011 prijatý nový zákon č. 128 o riadení katastrof, ktorý je možné, podobne ako v Českej republike, považovať za formu jednotného a uceleného právneho rámca pojednávajúceho problematiku krízového riadenia v Maďarskej republike.

Pri štúdiu odbornej literatúry a právnych predpisov na úseku krízového riadenia krajín V4 je možné nájsť rôzne termíny, ktoré existujú len v rámci danej krajiny, kde sa vyskytujú. Tieto rozdiely súvisia aj s územným rozdelením krajín, vrátane ich organizácie a riadenia. Hlavnou kompetentnou inštitúciou na riešenie krízových javov je v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky Integrovaný záchranný systém. V Poľskej republike sú týmito inštitúciami rôzne vládne a mimovládne organizácie, ktorých súčasťou je aj Štátny požiarny záchranný systém. V Maďarskej republike sú záchranné služby a práce v kompetencii Hasičského záchranného zboru a zložiek civilnej ochrany. Všetky krajiny V4 majú krízové stavy (mimoriadne stavy v podmienkach Poľskej republiky) deklarované v právnom prostredí. Slovenská republika má krízové stavy obsiahnuté v Ústavnom zákone č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. V Českej republike, Poľskej republike a Maďarskej republike sú krízové stavy zakotvené priamo v základných zákonoch jednotlivých krajín, t. j. ústavách. Zatiaľ čo Slovenská republika, Česká republika a Poľská republika majú 4 krízové stavy, Maďarská republika až 7. Práve Maďarská republika má vo svojej ústave najviac krízových stavov zo všetkých krajín strednej a východnej Európy.

Rôzne mimoriadne udalosti ovplyvňujú možnosti spolupráce medzi krajinami V4, či už v procese prevencie alebo riešenia týchto udalostí. Krajiny V4 sú v rámci cezhraničnej spolupráce v oblasti krízového manažmentu zapojené do rôznych programov a projektov. Všetky krajiny V4 majú vzájomne podpísané dohody a zmluvy o spolupráci a vzájomnej pomoci pri katastrofách a mimoriadnych udalostiach. Spolupráca v oblasti krízového manažmentu sa uskutočňuje aj v rámci väčšieho územia ako krajín V4, a to Európy alebo celosvetovo. Všetky krajiny V4 sú členmi viacerých organizácií medzinárodného krízového manažmentu, ktoré sa podieľajú na prevencii a riešení krízových javov, či už vojenského alebo nevojenského charakteru. Ide predovšetkým o členstvo v NATO (Severoatlantická aliancia),

EÚ (Európska únia), OSN (Organizácia spojených národov), OBSE (Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe) a RE (Rada Európy).

ZÁVER

Pochopenie súčasného stavu systémov krízového riadenia krajín V4 umožnilo ich následné posúdenie prostredníctvom komparácie na základe vopred určených kritérií, resp. charakteristík týchto systémov. Autor v príspevku vyhodnocuje súčasné poznatky a aktuálny stav riešenej problematiky.

Negatívne dopady prírodných katastrof, havárií technologických zariadení, ako aj rôznych iných krízových javov môžu častokrát presahovať hranice štátov. Výnimkou nie sú ani krajiny V4. Niektoré rieky pretekajú územím viacerých krajín a v blízkosti štátnych hraníc krajín V4 sa nachádzajú jazerá, vodné nádrže, technologické havárie, ktoré by mohli mať za následok škody na životoch, zdraví, majetku a infraštruktúre viacerých krajín V4. Cezhraničnú spoluprácu medzi krajinami V4 v oblasti krízového riadenia je potrebné aj naďalej posilňovať a zefektívňovať. Orgány krízového riadenia na všetkých úrovniach riadenia, najmä v oblasti blízkosti hraníc medzi jednotlivými krajinami, si musia byť vedomé rizík krízových javov aj za hranicami týchto krajín, ktorých negatívne účinky a dopady môžu ohroziť ich vlastné obyvateľstvo a územie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Act no. CXXVIII of 2011 on Disaster management and related amendments to certain acts (Maďarská republika).

Act of 26th April 2007 about Crisis Management (Poľská republika).

ANTUŠÁK, E. - KOPECKÝ, Z. 2003. *Úvod do teorie krízového managementu*. Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta podnikohospodářská. Katedra managementu. Sekce krízového managementu. 2. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze. 95 s. ISBN 80-245-0548-7.

BRÁZDIL, R. 2005. *Historické a současné povodně v České republice*. Brno – Praha: Masarykova univerzita v Brně ve spolupráci s Českým hydrometeorologickým ústavem v Praze, 369 s, ISBN 80-210-3864-0.

DWORZECKI, J. 2012. Crisis Management System in Poland. In: *The Science for Population Protection*. Vol. 2. [online]. Dostupné na internete: <http://www.population-protection.eu/prilohy/casopis/eng/11/52.pdf>

Fundamental Law of Hungary of 25th April 2011 (Ústava Maďarskej republiky).

GROCKI, R. 2012. *Regional Strategies for Disaster Prevention (Civ Pro)*. Interreg IVC.

HORÁK, R. a kol. 2004. *Průvodce krizovým řízením pro veřejnou správu*. 1. vyd. Praha: Linde. 407 s. ISBN 80-7201-471-4.

INTERNATIONAL CEP HANDBOOK. 2009. *Civil Emergency Planning in the NATO/EAPC Countries*. Swedish Civil Contingencies Agency (MSB). ISBN 978-91-7383-020-1.

LIZAK, S. 2007. Critical Infrastructure Protection in Poland. In: *Ochrana obyvatel 2007*. Ostrava. P. 192-197. ISBN 80-86634-51-5.

Nařízení vlády č. 462/2000 Sb. k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).

- NEUBAUEROVÁ, E. - DUBROVINA, N. 2010. Verejná správa v slovenskej republike – aktuálne problémy. In: *Veřejná správa*. ISBN 978-80-7395-828-2.
- Odbor krízového riadenia. 2018. Náplň činnosti odboru. [online]. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/swift_data/source/miestna_statna_sprava/okres_cadca/odbor_okr/cinnosti_OKR.pdf
- PETKOV, V. - Tagarev, T. 2015. *Hungary: Capabilities, Organisations, Policies, and Legislation in crisis management and disaster response*. Institute of Information and Communication Technologies / Centre for Security and Defence Management. Number 127. Sofia. ISSN 1314-5614. [online]. Dostupné na internete: <http://procon.bg/article/hungary-capabilities-organisations-policies-and-legislation-crisis-management-and-disaster>
- SAMUELS, P. G. 2006. A European perspective on current challenges in the analysis of inland floods risks. In: *Flood risk management: Hazards, Vulnerability and Mitigation Measures*. NATO Science Series. vol 67. Dordrecht: Springer. ISBN 978-1-4020-4596-7.
- Smernica Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 14/2018 z 22. januára 2018, ktorou sa upravujú podrobnosti o vnútornej organizácii okresného úradu.*
- ŠIMÁK, L. 2016. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Druhé prepracované vydanie. Žilina: EDIS - vydateľské centrum ŽU. ISBN 978-80-554-1165-1.
- Štátna správa už v štruktúre 72 okresných úradov. 2013. Tlačová správa uverejnená dňa 01. 10. 2013. Bratislava: MV SR. [online]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?vkladny-program-eso-tlacove-informacie&sprava=statna-sprava-uz-v-strukture-72-okresnych-uradov>
- The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April 1997. In: *Dziennik Ustaw*. No. 78. item 483 (Ústava Poľskej republiky).
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. (Ústava České republiky).*
- Ústavní zákon č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky.*
- Ústavní zákon č. 300/2000 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., a ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.*
- Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.*
- VANÍČEK, J. 2006. *Právní úprava krízového řízení v ČR: vybrané problémy právní teorie i praxe*. 1. vydanie. Praha: Eurolex Bohemia, 402 s. ISBN 80-86861-69-4.
- VEISHAR, A. 2002. *Krajina, lidé a povodně v povodí řeky Moravy*. Brno: Regiograph, 131 s. ISBN 80-86377-08-3.
- Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov.*
- Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích (obecní zřízení) a o změně některých zákonů.*
- Zákon č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).*
- Zákon č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov.*
- Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.*
- Zákon č. 430/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.*

Zákon č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

ZDZYMIRA, M. - ROZWADOWSKI, P. 2017. Emergency Management Process at a Voivodeship Level According to the Emergency Management Act of 26 April 2007. In: *Przedsiębiorczość I Zarządzanie 2017*. SAN. Vol. 18. No. 5. p. 53-72. ISSN 2543-8190. [online]. Dostupné na internete: <http://piz.san.edu.pl/docs/e-XVIII-5-1.pdf>

Ing. Daniel BREZINA, PhD.
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänovská cesta 393
031 01 Liptovský Mikuláš
E-mail: daniel.brezina@aos.sk

ISLAMIC TERRORISTS AND THEIR TRAINING STRATEGIES

Ján BREZULA

ABSTRACT

Islamist terrorism is perceived as one of the main security threats bringing to our society a sense of fear that shapes the opinion of the population and thus the actions of the ruling elites. Islamist terrorism has undergone a dizzying development since the start of the War on Terror. Al Qaeda has transformed from a hierarchical grouping with territorial bases into a decentralized organization linked only by an ideological framework, moreover, without a link to specific territorial bases. The aim of the article is to analyse the genesis of ways of preparing Islamist terrorists in the context of their training activities.

Keywords: Islamic terrorism, jihad, security threat, Al Qaeda, War on Terror, training, strategy

INTRODUCTION

Although the number of terrorist attacks in the Western world is relatively small, the results of Islamist terrorism cannot simply be converted to the death toll of Western states. It is not even enough to count the victims from the countries of the so-called third world. It is necessary to take into account the general hatred that radical Islamists feel for the very foundations of our society.

We must also realize what global terrorism has brought or at least wanted to bring to our society, and that is the sense of fear¹ that shapes the opinion of the population and thus the conduct of the ruling elites. What is important is that Islamist terrorism is perceived as one of the main security threats, and the degree of its securitization and, above all, the measures resulting from such a strong securitization, reflect this. Of course, terrorists must respond adequately to countermeasures in the style of the aggressive counter-terrorism policy of the United States and some of its allies, and adapt to the new situation. Islamist terrorists must take into account the constant threat of preventive strikes by Americans, seek new territorial bases and, last but not least, adapt to strict national security measures in the West.

1 DEFINITION OF BASIC TERMS

Under the term terrorist training, preparation for jihad, training methods or strategies, etc. we understand the development of technical, physical and psychological abilities that are needed to conduct terrorist operations. Such skills, especially the first two, can be acquired, maintained and improved through paramilitary and terrorist training, which is similar to military training within state military organizations. In definition², psychological skills are primarily psychological resilience, mental stability, etc. But it neglects one of the most important aspects of the training of future jihad warriors, and this is a very strong

---

¹ TVARUŠKA, P. Spravodajská podpora v medzinárodných operáciách na podporu mieru, p. 479.

² How did Europe's Global Jihadis Obtain Training for their Militant Causes? Jihadismstudies.net [online]. April 2011 [cit. 22. 04. 2020]. Available at: <<https://sites.google.com/site/jihadismstudiesnet/jihadism-studies-at-ffi/causes-of-terrorism>>

indoctrination with Islamist teachings that begins with the training of every new recruit is by far considered the most important part of the training.

Islam also includes extensive treatises describing politics and law. It contains an interpretation of Islamic law, which includes some guidance on the virtuous life of every Muslim - laws to help him follow righteous conduct. These basic laws are immutable and binding in Islamic society and set precedents in deciding what is and what is wrong in today's society. That is why it is so common to study Islamic law, which often escapes our Christian-based civilization, and we are not fully aware of the importance of studying the Qur'an for Muslims. Islam also contains, unlike Christianity, but like Judaism an outline of an ideal state system, and certain passages also describe, among other things, how and when it is possible to defend one's faith and community and the question of the spread of Islam. Therefore, it is possible to interpret the political legacy of Islam both in the sense of the state-building doctrine and in the sense of revolutionary teaching, which, on the contrary, opposes the existing unjust political and social order.³

One of the key concepts of Islam is jihad (effort), we can imagine it as a condition and recommendation that are binding on Muslims in the promotion of Islam. Also important is the fact that dying to promote Islam - jihad is a ticket to a Muslim paradise where the martyrs have a privileged position. Again there are many interpretations of jihad, but according to Milos Mendel, four levels of jihad are most often distinguished:⁴

- a) jihad with the heart - refers to the constant deepening of personal piety, the overcoming of sin and the temptation to which God constantly exposes Muslims,
- b) jihad in language - concerns the promotion and dissemination of the Truth by missionary activities and vouchers for evil,
- c) jihad of the hands - includes mainly charitable activities,
- d) jihad by the sword - in the sense of promoting Islam through various forms of violence (propaganda, convince civilians to collaborate, kidnapping, rape, suicide bombings, terrorism e. c.)⁵, whether by repression against infidels in Islam, by waging a war for the spread of the faith, by fighting the creators of decay from within, or - and perhaps above all - by defending against an external enemy.

The word jihad also uses a synonymous term - the Holy War, or the war waged for the purpose of spreading or defending faith, a war against infidels or apostates. After all, defensive jihad is for many Islamic clergy the only legitimate use of violence for the faith. A certain militancy of Islam is, of course, due to the turbulent historical and geopolitical situation in which it arose. Even Muhammad himself was first of all a capable leader and a skilful politician, if he wasn't, he would hardly be able to enforce his teachings.

2 "CLASSICAL" AND "WORLD" JIHAD

Well-known expert on Islamist terrorism Brynjar Lia suggested in his article⁶ the naming of two waves of training methods: the first wave includes "classical" and "socio-revolutionary", the second "world" jihad.

---

³ MUŽÍK, T. Al-Káida a globální džihádismus, p. 271.

⁴ MENDEL, M. Džihád. Islámské koncepce šíření víry, p. 26.

⁵ HRNČIAR, M. Keystones of Irregular Warfare, p. 153.

⁶ LIA, B. Doctrines for Jihadi Terrorist Training, p. 520.

The origins of classical jihad date back to the early 1980s, to the time of the Russo-Afghan War. The training methods developed and described at the time became for a long time a fixed dogma that did not even need to be changed or adapted to the international situation - at that time, Islamist terrorists were out of the interest of the United States. The indoctrinated Mujahideen returned to their homes after the war and continued to spread their ideas, and thus the ideal ways to prepare for the Holy War, which they knew very well and considered effective and were effective in the situation. But after the terrorist attacks in September 2001, there was a radical change in the atmosphere of the international system. With the advent of the global war on terror, classical approaches became obsolete and ineffective, and jihadists had to adapt to the new situation.

The classical territorial jihad originated during the Russo-Afghan War in the years 1979-1989. He is therefore heavily institutionalized and strictly involved in the fight in the invaded country. The second pole of the classical approach is the so-called social-revolutionary jihad, which focuses on the revolution in a given Islamic country and the subsequent establishment of a theocratic Islamic state. These tendencies were manifested mainly in Egypt and were backed by the Egyptian Islamic. Classical jihad is characterized by its strong ideological base, high level of centralization and clearly defined goals.

Classical territorial jihad, as we know it from Afghanistan during the Russian occupation, represents the first comprehensive system of institutions and personnel ties in the conduct of the Holy War. Various organizations helped volunteers from Islamic countries to leave their country and join the Holy War against the Russians. It should be noted that their struggle resembled an asymmetrical guerrilla war, not a mere terrorist attack. The training strategies were designed specifically for the needs of the Afghan conflict and were set in training camps on the Pakistani-Afghan border. After the end of the war in Afghanistan, the surviving Mujahedin returned to their countries and the strongly indoctrinated continued their activities there, but still primarily recognized the principles of classical territorial jihad, as outlined.

The second branch of the classical paradigm - social-revolutionary jihad - does not aim to defend the invaded Muslim country, but emphasizes the induction of an Islamic revolution in Arab countries. Jihad warriors have the role of avant-garde revolutionary struggle, and precisely their previous preparation in the attacked Muslim country to help them in their actions.

Classical approaches to training have remained sufficient for the needs of jihad fighters for a long time. However, after the change in the international system and the strong political or military pressure from the United States on traditional territorial terrorist training centers, the paradigm of jihadist preparation had to be revolutionized. These changes mainly represent two phenomena: decentralization and the loss of territorial bases. Jihad also no longer has a primarily territorial-defensive or revolutionary tinge, but it generally attacks unbelievers but also apostates, attacking civilians and soldiers without distinction. The transformation of the international system and the associated offensive counter-terrorism policy, especially by the United States, have also placed more emphasis on jihad in the fight against a distant enemy. This used to be on the fringes of interest, although a bomb attack on the World Trade Center was carried out as early as 1993. This change can be traced back to Osama bin Laden's famous fatwa of 23 September 1998: "The need to kill Americans and their allies - civilians and soldiers - is a duty for every Muslim who is able to do so in every country where it is possible to liberate al-Aqsa and the Holy Mosque"⁷. Especially after

---

⁷ World Islamic Front Statement. [online]. 1998 [cit. 20. 04. 2020]. Available at: <<https://fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm>>

aggressive interventions in the Arab world, "fighting the distant enemy" on its territory proves to be a logical counter-attack. That is why the term "global jihad" has also been adopted, as it operates worldwide and not only in the fight against Islam, ie the gift of al-Islam, as has been the case so far. It is this change in accent that jihad theorists also take into account, but not all of them consider the fight against a distant enemy to be the "first stage" of the Holy War.

3 TRAINING STRATEGIES OF ISLAMIC TERRORISTS

3.1 CLASSICAL "TERRITORIAL" JIHAD - ABDULLAH AZZAM

Palestinian Abdullah Azzam (1941-1989) was a major theorist of jihad during the war in Afghanistan. This Palestinian scholar laid the foundations of international jihad, he managed to internationalize the Russo-Afghan war. In 1984, he founded an organization in Peshawar called Michtab al-Chadamat (a "service office") to help potential Holy War fighters reach Afghanistan, and was soon joined by Osama bin Laden, Azzam's former disciple.⁸ He spread his rich experience in leading the Holy War in a number of pamphlets, his most comprehensive work on preparation for jihad is a collection of works on this topic published in the 1990s in Peshawar, Pakistan, "Introduction to Emigration and Preparation", "Introduction to Emigration and Preparation"⁹. This uncompromising Islamist, influenced by highly fundamental scholars such as the famous Islamic lawyer Ibn Tajmiya or the father of the Muslim Brothers Sayyid Qutb, coined a hard discourse against invaders in Muslim countries.

In his work, Azzam focuses primarily on the phase preceding the fight itself, the main focus lies on three preparatory phases: leaving and preparing and waiting, in the armed struggle itself then sees only the "icing on the cake". Emigration - leaving for a country where the Holy War takes place is a key stage for a future jihad fighter, leaving the family, luxury and life to which he was accustomed, demonstrates the necessary moral strength and steadfastness, and only by this act demonstrates considerable loyalty and belief in correctness. its action - it is a "test of patience." In the context of the Islamic belief, emigration symbolizes al-hijra (Muhammad's departure from Mecca in 622), and wait-out symbolizes al-rabat, ie the occupation of the front lines of Islam. Another, rather pragmatic reason why Azzam insists on leaving is the possibility of indoctrination and inculcation of principles and ideas directly from jihad leaders directly in the camps.

The second phase - the preparation takes place only after the arrival of a new recruit to the country, after arrival at the camp (Azzam's doctrine was primarily intended for new fighters to training camps on the Afghan-Pakistani border). For thorough preparation, the best training camps are in the peripheral areas, also thanks to the cohesion that will be created among the new recruits, who, as in war, have to rely on each other. In preparation for jihad, the most important thing is patience, thanks to which recruits can achieve the necessary qualifications for a very demanding fight in a territory such as Afghanistan. Azzam considers the whole phase of training as a complex multi-level process that is not unlike military training: „Training means strength. Preparation is shooting. Preparation is the behavior of horses. Preparation is also a physical exercise. The preparation is spiritual and ideological.“¹⁰ However, the greatest emphasis is placed on spiritual preparation, thanks to which the recruits gain the necessary peace and balance and these will help him become the right martyrs. He argues that one of the most important things for a jihad fighter is to overcome the fear of

---

⁸ BERGEN, P. L. Svátá válka. Autentické svědectví o tajemném světě Usámy bin Ládina, p. 15.

⁹ LIA, B. Doctrines for Jihadi Terrorist Training, p. 518.

¹⁰ LIA, B. Doctrines for Jihadi Terrorist Training, p. 523.

death by actively seeking death and martyrdom, but with a second breath he adds that he does not need people who allow themselves to be killed unnecessarily without forcing unbelievers to suffer properly. So we see that Azzam does not count on the use of suicide attacks. Although jihadists must be martyred in body and soul, they must fight unbelievers with forethought.

The next phase - waiting is also related to patience and waiting for a suitable opportunity to hit the enemy with a crushing blow, which he considers the fourth phase, warns against hasty action. A jihadist should also stay and fight in the country to which he emigrated. Although it may have seemed from the previous text that Azzam's struggle was being postponed, the opposite is true. According to him, the experience from the battlefield is perhaps the most valuable, but only from the practical point of view of carrying out physical jihad. He places great emphasis on what precedes the fight, because only mastering the previous stages will educate a truly capable jihad fighter who will not be killed unnecessarily. The physical struggle itself is considered a lower jihad (al-jihad al-asgar) and is carried out purely for practical reasons - to the final physical defeat of the enemy. However, much more important, not only from a spiritual point of view, for Azzam is higher jihad (al-jihad al-akbar), which represents the inner struggle of a jihadist with evil within himself. If the recruit wins the higher jihad with himself, the lower one, the physical one, will no longer be a problem for him. He will fight with inner peace, prudence, reconciliation with death and identification with the cult of the martyr as best he can.

In evaluating Azzam's theses, we must realize that they did not anticipate the future expansion of the jihad battlefield to the international or even global level. He considers a jihadist primarily as a defender of a Muslim country, not as a terrorist attacking civilian targets in an unoccupied Muslim country and not at all in the territory of unbelievers, ie the gift of al-harb. Evidence of this is the frequent use of terms such as Defender of a Muslim country or Land of Jihad. Azzam also ignores attacks on civilian targets and places his work strictly within the guerrilla struggle against the occupiers within the occupied country. The greatest benefit of his work is the precise elaboration of the spiritual training of the recruits of the concept of self-sacrifice, martyrdom and the model of training in hidden camps. He considered the formation of separate and independent Arab troops necessary, as cooperation with fractionated Afghans was never effective, and such a model strengthens relations between jihadists. The model of independent operating units of jihadists is basically followed to this day, and Islamist radicals only very rarely cooperate directly understand at the operational level with other forces.

3.2 CLASSICAL "REVOLUTIONARY" JIHAD - SAYYID IMAM AL-SHARIF

Sayyid Imam al-Sharif aka "Doctor Fadl" (* 1950) is one of the founders of modern jihad. Already during his studies at the University of Cairo, this Egyptian became acquainted with the ideas of Salafism and, together with Ajmanen az-Zawahiri, founded his first Islamist organization in 1968¹¹.

After the assassination of Egyptian President Sadat in 1981, he was forced to flee Egypt and has worked in Peshawar, Pakistan, since 1984, where he and azawawiri re-established the Egyptian Islamic Jihad. He was thus one of the leaders of the Egyptian Islamic Jihad, and it was for the needs of this organization that he wrote his thesis in the late 1980s in

---

¹¹Imprisoned Leader of Egypt's Islamic Jihad Challenges al-Qaeda. Jamestown foundation [online]. December 2007 [cit. 20. 04. 2020]. Available at: <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[swords\]=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews\[any_of_the_words\]=al-sharif&tx_ttnews\[tt_news\]=4597&tx_ttnews\[backPid\]=7&cHash=4b2c55361f](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[swords]=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews[any_of_the_words]=al-sharif&tx_ttnews[tt_news]=4597&tx_ttnews[backPid]=7&cHash=4b2c55361f)>

a book entitled "The Pillar in the Preparation of Jihad in the Way of God". Al-Sharif led the Egyptian Islamic Jihad until 1993, when he voluntarily resigned. He then pursued an anonymous medical career in Yemen, but was discovered, captured and extradited to Egypt, where he was sentenced to life in prison in 2004¹². Since his imprisonment, al-Sharif has substantially changed his ideological attitudes, publishing a number of works criticizing the current global jihad in the concept of al-Qaeda. His attitudes today are diametrically opposed to his work "The Pillar in Preparation for Jihad," and he even more or less condemns violent jihad. Al Qaeda leaders like az-Zawahiri see him as such a threat to their ideology that they even publish works to discredit his new ideas. But I will deal with one of his older works, which made him so famous and thanks to them he is still a very read and respected author by Islamists, despite the criticism of violent jihad. His book has even been found in many detained Islamist terrorists. Many contemporary authors have also been strongly influenced by it and openly support it, especially Abu Musab al-Suri, the "architect of modern jihad".¹³

Although al-Sharif acted like Azzam in the Arab-Afghan international, their concepts of jihad are diametrically opposed. Of course, al-Sharif also emphasizes the importance of qualities such as patience, perseverance and spiritual strength as a major weapon against a more militarily advanced adversary. These people will then prepare to lead the jihad as best they can, both spiritually and physically. However, it does not matter in which country such a group will be organized, it does not necessarily have to be in the occupied country, directly on the battlefield. It is the duty of every Muslim to help revolutionize in his country and arrange for the establishment of an Islamic government. We see that al-Sharif's strategies are aimed at political goals, the establishment of an Islamic state. His emphasis on the concentration of jihadists in small groups is then logically one of the reasons why his thesis recognizes the current decentralized jihad, which is based primarily on small independently and independently operating groups of Muslims.

He also recognizes emigration and subsequent training in the al-Sharif camps, but mainly because he sees in them miniature models of collective Islamic activism whose models of religious governance can be applied in any Muslim society. This application is possible because according to al-Sharif, each group should be led by a spiritual leader. The group can then be considered a kind of model of the Islamic caliphate, in addition, the clergy will give the jihadists in the group the right religious leadership and so important indoctrination. Participation in conflicts such as the Russo-Afghan War and life associated with training in the camps is then seen as ideal preparation and training for fighting in one's own country. It was the activities of experienced jihadist fighters, who will be trained and prepared, for example in Afghanistan, that were to form the avant-garde of the struggle of Muslims who overthrow the government and establish an Islamic regime. Azzam, however, was also sharply criticized: Azzam preferred military guerrilla operations to revolutionary strategies. His Islamism focused on Muslim territories rather than the Islamic political system.¹⁴

In addition to a different view of the beginning of the recruiters' training, their location, and the very purpose of the jihad, al-Sharif also offers us two dimensions of the practical training of Holy War fighters in groups. The first dimension is material, which consists of military and administrative-organizational training. The second dimension is doctrinal preparation, which consists of individual indoctrination and the establishment of the group on the right religious principles. Note also the emphasis on the administrative-

---

¹²Al Qaeda's Dissident. FP [online]. November 2009 [cit. 25. 04. 2020]. Available at: <http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/11/29/al_qaedas_dissident>

¹³LIA, B. Architect of Global Jihad, p. 108.

¹⁴MUŽÍK, T. Al-Káida a globální džihádismus, p. 280.

organizational preparation of every fighter of the Holy War. This is another skill that needs to be mastered in the independent and decentralized operation of contemporary jihadists.

Al-Sharif's conception of jihad is rather social-revolutionary - primarily, it was not so much about fighting the occupiers at the local level as about unleashing an Islamic revolution in Egypt or another Muslim state. It places great emphasis on coherence and preparation within small groups led by a spiritual leader, which will ensure thorough indoctrination with Islamist teachings, no matter in which country the group operates. He is very well aware of the material and qualitative superiority over jihadists, which is why he does not place such an emphasis on military training and combat. The most important thing for a jihad fighter is the moral force that will help him overcome these disadvantages.

3.3 WORLD JIHAD I - ABU BAKR NAJI

Abu Bakr Naji's work "Savage Management" began to spread on the Internet in 2004.¹⁵ The author remains largely unknown and his name will most likely be a pseudonym. Until the publication of *Wildness Management*, he was only an occasional contributor to various Islamist forums and to the online magazine *Sawt al-Jihad - The Voice of Jihad*. His work has received an unprecedented response and his theses are widely discussed on a number of Islamist discussion portals.

We could rather classify the one hundred and thirteen-page book into the category of works dealing with the so-called grand strategy - all its theses are aimed at expelling the United States from occupied Arab countries, then the establishment of Islamic government in Arab states and the final defeat of the West. Despite drawing "big plans", Naji formulates some training strategies in his book, which may not go into as much detail as other authors, but offer extremely innovative and inspiring, albeit superficial, ideas. The very name "Savage Management" represents Naji's effort to create a territory in the Islamic world without government control and full of chaos.

The name itself refers to a period of wild chaos that occurs after the fall of a superpower or an enemy state. Abu Bakr Naji argues that he must first focus on a key group of countries: Saudi Arabia, Northwest Africa, Nigeria, Pakistan, Jordan and Yemen, and then apply the plan to the world. These territories are a prelude to the Islamic State. Jihadists will restore control and order on them and thus gain credit in society. In addition, these jihadist-dominated territories are attracting the United States to direct intervention, which it will not be able to win because society in the country will not support them. Overwhelming military force has no value without the support of society and the cohesion of social institutions and sectors. The idea that the US cannot control a country in the so-called third world. It shows us in Afghanistan and Iraq that Naji's theses are justified. According to Naji, the intervention will get rid of the USA and loyal allies, and they would rather look for theirs. With their vigilantist strategies, jihadists gain popularity among the population and manage to control part of the territory. This area will then serve as a solid base for further expansion and preparation of new personnel. Such bases will then produce more and more jihadists and allow the formation of other separate territories. It will be a new "safe haven" in the broadest sense. Of course, Naji takes into account the risk of further US intervention or air strikes on the newly established "Islamic Emirate", but it can be minimized through terrorist attacks around the world. This retaliatory system, operating on the well-known principle of deterrence, will keep potentially intervening states in check - they will not want to risk the lives of their innocent citizens. The

---

¹⁵ LIA, B. *Doctrines for Jihadi Terrorist Training*, p. 520.

central idea of "Savage Management" is the need to "know your enemy." He repeatedly emphasizes the need to train new staff not only as fighters, but also as executive bureaucrats, managers, etc. Such skills are key to successful "Savage Management" - that is, to the management of controlled territories, but also to combat.

It therefore encourages new staff to study Western political science, sociology and military science, eg studies on the management of asymmetric conflicts¹⁶. Their knowledge will also help them in their search for the weaknesses of Western democracies, or facilitate the infiltration of their society. Probably most of all theorists emphasize the involvement of a jihad fighter in an armed conflict, only the horrors of war and psychological suffering can provide thorough training: "the path of blood, separate limbs and skulls." All indoctrination and training should take place on the battlefield, it is there that jihadists best instill the acquired knowledge. Therefore, we should teach people during the event and use every current event to connect with subordination, obedience, and seeking refuge with God. The emphasis on the struggle itself does not mean, however, that Naji neglects spiritual preparation; on the contrary, it is one of the central ideas. In combat, recruits not only gain experience with the war, but its horrors open the heads of recruits for thorough indoctrination. After all, he puts the whole concept of training new fighters of the Holy War into the traditional methods of Islamic education and attaches great importance to it. This way of training is one that moves us to a generation that is able to take the trust of this religion and move the ummah to lead jihad. Unlike other contemporary jihad theorists, Naji does not only demand the decentralization of the Holy War. On the contrary, he considers it important to create some kind of "war zones", comprehensive communities of fighters, where young recruits will prepare together for jihad, ideally in an established ministry. In this he resembles Azzam and his emphasis on the formation of teams and personal relationships within training camps. Although Naji does not explicitly prefer the camps, he formulates the principle of community and territorial foundations into an even larger whole - into an established territorial base. On the other hand, it also highlights decentralized groups operating both in the occupied Muslim country and directly in Western countries - these groups will take care of the aforementioned deterrence. Thus, according to Naji, some jihadist movements should be decentralized, but they should help each other, for example, when they arrest jihadists in one country, and in another members of the movement should prepare a bomb attack in their support.

3.4 WORLD JIHAD II - ABU MUSAB AL-SURI

Today, Abu Musab al-Suri (real name Mustafa Setmariam Nasar, now in U.S. custody) is the most quoted and most read theorist of jihad. His vision to transform al-Qaeda from a vulnerable hierarchical organization into a resilient decentralized movement was largely taken over by al-Qaeda after the fall of the Taliban.¹⁷ Al-Suri is a Syrian veteran of the Holy War who he gained thorough training and a lot of experience in the 80's. He then worked as an instructor in Muslim Brotherhood camps in Iraq or organized refuge in Jordan.¹⁸ He was an educated man with great ambitions, he also wrote a number of books and shorter works, such as "The Islamic Jihadi Revolution in Syria". He even had Spanish citizenship and lived for many years in a London suburb, so-called Londonistan. Al-Suri is by no means an unknown figure in the world of Islamist terrorism. He found himself in the search for secret services

---

¹⁶ LIA, B. Doctrines for Jihadi Terrorist Training, p. 558.

¹⁷ Architect of the New Al Qaeda. Routledge [online]. December 2006 [cit. 26. 04. 2020]. Available at: <<http://www.lawandsecurity.org/wp-content/uploads/2016/09/Abu-Musab-Al-Suri-Architect-of-the-New-Al-Qaeda.pdf>>

¹⁸ LIA, B. Architect of Global Jihad, p. 97.

after the bombings in London in 2005, his specialty, by the way, is explosives. Direct participation and planning of the whole operation was not proven to him, most likely he did not know the attackers at all and they were really the so-called self-starters. Although Al-Suri had nothing to do with these attacks, the strategy and tactics according to which they were carried out are his work. After all, after his arrest, one of his proud statements about the London attacks was published on the jihadist website. However, there are a number of clues that link him to the attacks in Madrid in 2004, there he was even supposed to be the brain of the whole operation, including the attacks in September 2001.¹⁹ In November 2005, al-Suri's dizzying career ended when he was arrested by police in western Pakistan and transferred to the United States. It has been a huge success in the fight against terrorism, because no other individual has done more to create a new al-Qaeda strategy after September 2001.

His one thousand six hundred-page book, which has been comprehensively circulating on the Internet since 2005, "The Global Islamic Resistance Call", has become an essential work of the "World Islamic Resistance Call". Al-Suri's theory of places and the organization of training outlined in his book reflects the current difficult situation for the jihadist movement building on his previous experiences and theses. There are five different training places:²⁰

- 1) Secret training in houses,
- 2) Training in small groups at the place of operations,
- 3) Training with the support of states,
- 4) Training in classical camps as in Afghanistan,
- 5) Training in areas of chaos without government control (Somalia).

He rejects the last three training options because the risk of intervention by the US and its allies is too great, so the focus of training new fighters must shift to less centralized individual groups. He considers training in safe houses to be crucial, and is especially suitable for indoctrination and theoretical training. For practical training, it is more appropriate to train in small groups at the site of operations, under which we can imagine a small group up to 10 people, training in peripheral areas, often directly in countries where they are to commit terrorist attacks. According to al-Suri, the training should take place in every house, every neighborhood and every village of Muslim countries.²¹ It should therefore be decentralized and individual in the same way as the jihad organization itself.

Al-Suri's views on training generally do not bring anything new, just as other theorists emphasize the ideological preparation as a guarantee that the recruit will not turn his weapon against his commanders. „People come to us empty-headed and leave us empty-headed. They have done nothing for Islam. This is because they have not received any doctrinal and ideological training.”²² He is also well aware of the military weakness of jihadists and encourages careful study of Western work on asymmetric wars. The asymmetric kinetic training activities included direct and indirect fires training using small arms, anti-tank weapons, improvised explosive devices, missiles and mortars.²³ He is also well aware of the danger of

---

¹⁹ Tracing the Tenets of Fourth Generation Warfare in Terrorist and Insurgent Groups. The Case of al Qaeda. Sage Journals [online]. October 2010 [cit. 24. 04. 2020]. Available at: <<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/097492841006600203>>

²⁰ LIA, B. Doctrines for Jihadi Terrorist Training, p. 534.

²¹ LIA, B. Architect of Global Jihad, p. 106.

²² LIA, B. Doctrines for Jihadi Terrorist Training, p. 525.

²³ KOMPAN, J. Konceptný rámec nasadenia slovenského poradenského tímu v operácii ISAF Afganistan v roku 2014, p. 175.

exposing the entire operating cell during "sharp" shooting practice or work with explosives. That is why, in addition to ideological training, it requires extensive study of other theory and passive training, for example in the form of increasing physical condition.

Abu Musab al-Suri is without debate the most interesting contemporary jihad theorist. His idea of decentralized and individual jihad had a massive impact on al-Qaeda, which essentially adopted it, at least at the operational level. The structure of al-Qaeda based on small self-operating cells is becoming a core concept. Evidence of this is the attacks in London and Madrid in 2005 and 2004. Both were organized and carried out according to al-Suri's doctrines. However, the most important evidence of the carrying capacity of his training theories is the fact that cells in London and Madrid followed al-Suri's outline in their preparation.²⁴ Al-Suri is widely inspired by previous jihad theorists, especially in terms of training itself, indoctrination, sequence of training phases, but its revolutionary contribution lies in formulating a new training strategy, moving it to an individual level, and emphasizing autonomy.

CONCLUSION

The feeling of security is one of the basic needs of a person and its provision for an individual, social group or society has been a primary need since a person became aware of himself in a certain group or community.²⁵ The training strategies of Islamist terrorists have undergone significant changes since the September 2001 attacks, but the core of the idea of preparing future jihad fighters remains the same. The current global ambitions of jihad, and therefore the abandonment of the concept of a jihadist as the primary defender of a Muslim country, together with the need to adapt to the new climate in the international system, have significantly affected access to training. If classical jihad is characterized by words like territorial bases, hierarchy, centralization, modern jihad is decentralized, individual, scattered.

The very rough axis of training from spiritual training, through education, combat training, to the final fight or terrorist suicide attack remains almost unchanged, but the course of individual phases has changed. While in the 1980s jihadists were indoctrinated by clergy, preferably in person in a larger group directly in the training camp, today it is primarily a matter of self-educating recruits in a small group using various texts available on the Internet without any personnel guidance. Previously, education took place directly in the camps and was paid for its ultimate goal, ie preparation for armed struggle in the style of asymmetric warfare²⁶. At present, training is not only aimed at participating in military operations, but also at mastering other technical skills, administration, military theories, languages, economics, management, etc. In general, the aim of training should not only be to prepare a suicide bomber or a capable soldier, but to create a universal employee of the imaginary Holy War Ltd., who is able not only to fight, but is also educated in Western sciences. This adaptability of the terrorists was determined mainly by flexible use of all available resources including Western doctrines.²⁷ With the global ambitions of jihad also comes the much greater secrecy of individual cells, their operation directly in Western countries, in order to strike a "distant enemy". Rather than a "jihad fighter" today, the term "agent" of jihad, which is secretly operating in the Western world, is appropriate. We cannot say that the classic

---

²⁴ Tracing the Tenets of Fourth Generation Warfare in Terrorist and Insurgent Groups. The Case of al Qaeda. Sage Journals [online]. October 2010 [cit. 26. 04. 2020]. Available at: <<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/097492841006600203>>

²⁵ MUŠINKA, M. Možnosti hodnotenia bezpečnostných hrozieb, p. 82.

²⁶ ŠKOLNÍK, M. - BELAN, L. Obranné plánovanie, p. 7.

²⁷ KOMPAN, J. Pôsobenie EOD jednotiek v súčasnom operačnom prostredí, p. 242.

territorial struggle taking place in Iraq, for example, would disappear, but the focus has shifted to covert action.²⁸ Combat training is the imaginary icing on the cake, both classic and modern authors agree, generally acknowledging that the best preparation is a "test by fire", ie participation in war, but also offers alternative training in, for example, forests.²⁹ Moreover, not everyone has to be a first-class soldier killing unbelievers in Afghanistan to contribute to jihad, individual action is enough. According to the classical view, the soldier's path was much more preferred and respected, it was considered the "right jihad".

The outlined training strategies of Islamic terrorists have shown a huge shift both in strategic concepts and at a lower level in the training of individuals. In my opinion, the jihadists have more than adequately responded to the changed climate of the international system caused by the global war on terrorism under the banner of the United States. Their strategists and ideologues have transformed al-Qaeda into a movement that is able to survive in the information age, masterfully exploiting the achievements of modern technology and respond flexibly to all new trends. In addition, the described training strategies are just the imaginary tip of the iceberg of jihadist work. If terrorists are organized in a certain case according to a certain pattern or "instruction", we can much better estimate and reveal their next steps, because we know what we have to look for, what we should expect from them.

LITERATURE

- BERGEN, L. Peter. *Svatá válka. Autentické svědectví o tajemném světě Usámy bin Ládina*. Praha: Cesty, 2002. 224 s. ISBN 807-18-1643-4.
- BUČKA, Pavel - MAREK, Ján - PÁSTOR, Rudolf - ŠIMKO, Juraj. Profesionálne využitie vojakov OS SR v operáciách MKM. In: *Medzinárodná vedecká konferencia, Manažment ľudských zdrojov v ozbrojených silách, bezpečnostných a záchranných zboroch*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2019. pp. 38-47. ISBN 978-80-8040-579-3.
- LIA Brynjar. *Doctrines for Jihadi Terrorist Training*. Routledge [online]. 2008 [cit. 27. 04. 2020]. Available at: <http://www.ps.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/subsites/cir/pdf-filer/p1.pdf>.
- LIA, Brynjar. *Architect of Global Jihad*. London & New York: Hurst & Columbia University Press, 2008. 205 p. ISBN 978-18-5065-9914.
- HRNČIAR, Michal. Keystones of Irregular Warfare. In: *The 23rd International Conference. The Knowledge-Based Organization : Conference proceedings 1. Management and Military Sciences [elektronický zdroj]*. Sibiu: "Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, Sibiu, 2017. pp. 150-154. ISBN 978-973-153-273-8.
- KOMPAN, Jaroslav. Konceptný rámec nasadenia slovenského poradenského tímu v operácii ISAF Afganistan v roku 2014. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018: Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018. pp. 173-178. ISBN 978-80-8040-568-7.
- KOMPAN, Jaroslav. Pôsobenie EOD jednotiek v súčasnom operačnom prostredí. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019: Zborník príspevkov z 10. medzinárodnej*

---

²⁸ TREBULA, M. - JURČÁK, V. Kultura bezpečnosti – nauka – praktika – reflexie, p. 94.

²⁹ BUČKA, P. - MAREK, J. - PÁSTOR, R – ŠIMKO, J.: Profesionálne využitie vojakov OS SR v operáciách MKM, p. 45.

- vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2019. pp. 242-247. ISBN 978-80-8040-582-3.
- MENDEL, Miloš. *Džihád. Islámské koncepce šíření víry*. Brno: Atlantis, 1997. 232 s. ISBN 807-10-8151-5.
- MUŠINKA, Miroslav. Možnosti hodnotenia bezpečnostných hrozieb. In: *Vojenské reflexie, ročník XV., č. 1/2020*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2020. pp. 82-98. ISSN 1336-9202.
- MUŽÍK, Tomáš. Al-Káida a globální džihádismus. In: *Terorismus. Válka proti státu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. s. 269 – 295.
- TREBULA, Martin - JURČÁK, Vojtech. O vzťahu bezpečnostných a strategických štúdií. *Kultura bezpieczeństwa – nauka – praktyka – refleksje*, Security Forum 2017, University of Public and Individual Security APEIRON in Cracow/ Pol'sko Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, 2017. ISSN 2299–4033.
- TVARUŠKA, Peter. Spravodajská podpora v medzinárodných operáciách na podporu mieru. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018: Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018. pp. 478-488. ISBN 978-80-8040-568-7.
- ŠKOLNÍK, Miroslav - BELAN, Lubomír. *Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR*. 1. vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2015. 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.

mjr. Ing. Ján BREZULA, MBA

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

jan.brezula@mil.sk

IMPLEMENTATION OF INFORMATION SECURITY ELEMENTS IN MOKYS MOBILE COMMUNICATION SYSTEM

Ján BREZULA

ABSTRACT

The MOKYS mobile communication system is a highly mobile and flexible IP-based, multi-vehicle (node) system that enables the commander to provide specific deployment solutions to meet the demands of current national, allied and coalition operations. The biggest drawback of the MOKYS system is the lack of capabilities to transfer and manipulate national classified information to the "SECRET" level, NATO classified information to "NATO SECRET", EU classified information to "UE SECRET" and in the case of deploying classified information to "MISSION SECRET" level. The paper deals with the implementation of information security elements in MOKYS system.

Keywords: MOKYS, mobile communication system, classified information, operational level, subsystem, information security

INTRODUCTION

The security environment has always been, is and will be the subject of scrutiny at every stage of the development of human civilization.¹ Providing a sense of security has always been in the hands of political, religious or social elites in every society. Ensuring security has historically become a profitable commodity for which people have been willing to pay large sums. Feeling safe is one of the basic human needs. If this need is met, the individual and society can move forward and evolve. Constant changes in the social and natural environment are constantly changing the security threats that humanity has to deal with and at the same time become new challenges for them. „*The character of threats and challenges affecting the security is derived from the wider international context.*”² Currently, threats such as terrorism, mass migration, the proliferation of weapons of mass destruction, crime, failing states, and economic imbalances in the world are becoming significant threats to humanity. Security threats are dynamic, interconnected, turbulence, and subject to change depending on national, regional, and global conditions. In the fight against global threats, the response would only be at the national resp. regional level was not sufficient, as these issues require a global approach. So, the membership of the Slovak Republic in NATO and the EU represents an international guarantee of defence, the achievement of goals in shaping the security environment and an effective instrument for the promotion of security interests.³

The MOKYS mobile communication system provides a unified communication environment for the transmission of information in the form of voice, text, data and images, at the operational and tactical level of command, to ensure continuous command and control in all functional areas of operations, on-site and on the move. In addition to the operational and tactical level of command, the system can be used to support elements of strategic command

---

¹ BUČKA, P. - PÁSTOR, R. Možné prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia, p. 96.

² MAJCHÚT, I. - HRNČIAR, M. Measures and activities of the Slovak Republic to reverse the current external security threats, p. 146.

³ KOMPAN, J. Using the SWOT analysis of the external security of the Slovak republic as a basis for defense planning, p. 59.

and control.

The basic design philosophy of MOKYS is based on the general concept of tactical communication systems, built on a grid principle, integrating the radio networks of mobile units. This principle enables the independence of the communication system from changes in the deployment of troops and ensures its required flexibility, resilience and adaptability. Another feature is the ability to build so-called an integrated mobile command and control post, which includes a mobile workplace for staff equipped with the necessary communication and information technology.

1 GENERAL CHARACTERISTICS OF THE MOBILE COMMUNICATION SYSTEM

MOKYS mobile communication system can be characterized by:⁴

1. strategic deployment by rail, air and sea,
2. tactical mobility on the road and in the field,
3. a functional capability providing the full range of services required,
4. modularity allowing changes of the communication network based on current needs,
5. flexibility of use for different types of operations,
6. resistance of the lattice structure,
7. security provided by physical, communication and information security,
8. autonomy of load-bearing components,
9. interoperability with other military and non-military communication systems.

The MOKYS mobile communication system consists of four main subsystems:⁵

1. Transit communication subsystem,
2. Communication subsystem of the command posts,
3. Combat radio subsystem,
4. Administration and management subsystem

1.1 Transit communication subsystem

The transit communication subsystem ensures the interconnection and transmission of information flows inside and outside the area of operation, including the transition to combat radio and other networks. The transmission system consists of:

- mobile connecting nodes - transit (MSU-T, RRS, MSU-RRL) intended for the creation of supporting connection nodes of the transmission system by means of supporting connecting nodes of the grid network and connection to command points.

1.2 Communication subsystem of the command posts

The communication subsystem of the command posts provides services for individual users located at command posts and transition to combat radio networks.

This subsystem in the prototype board includes:

- mobile connection nodes - battalion (MSU-P1), brigade (MSU-B1) to provide communications at battalion and brigade command posts,
- mobile connecting nodes - support vehicles (MSU P2 and MSU-B2) to ensure the transport of supporting technical means and equipment for the construction of command posts at the level of battalion and brigade. The fundamental difference is in the dimensioning of the

---

⁴ Mobilný spojovací uzol MSU-2 (technický popis).

⁵ Mobilný spojovací uzol s centrálnym manažmentom siete MSU-1 CMS (technický popis).

- number of users at the command post of a given degree. Only the MSU-B1 and its support vehicle B2 are part of the MOKYS prototype configuration,
- **mobile** connection nodes (MSU 1 CMS, MSU 1 and MSU 2). The MSU 1 CMS vehicle is equipped with technology enabling central control and supervision of the communication infrastructure.

1.3 Combat radio subsystem

The combat radio subsystem provides communication services for commanders, staffs and units on the spot and on the move, to the weapon platform and soldier, including. It also ensures the transition from combat radio networks to the communication system of command posts.

It belongs to the subsystem:

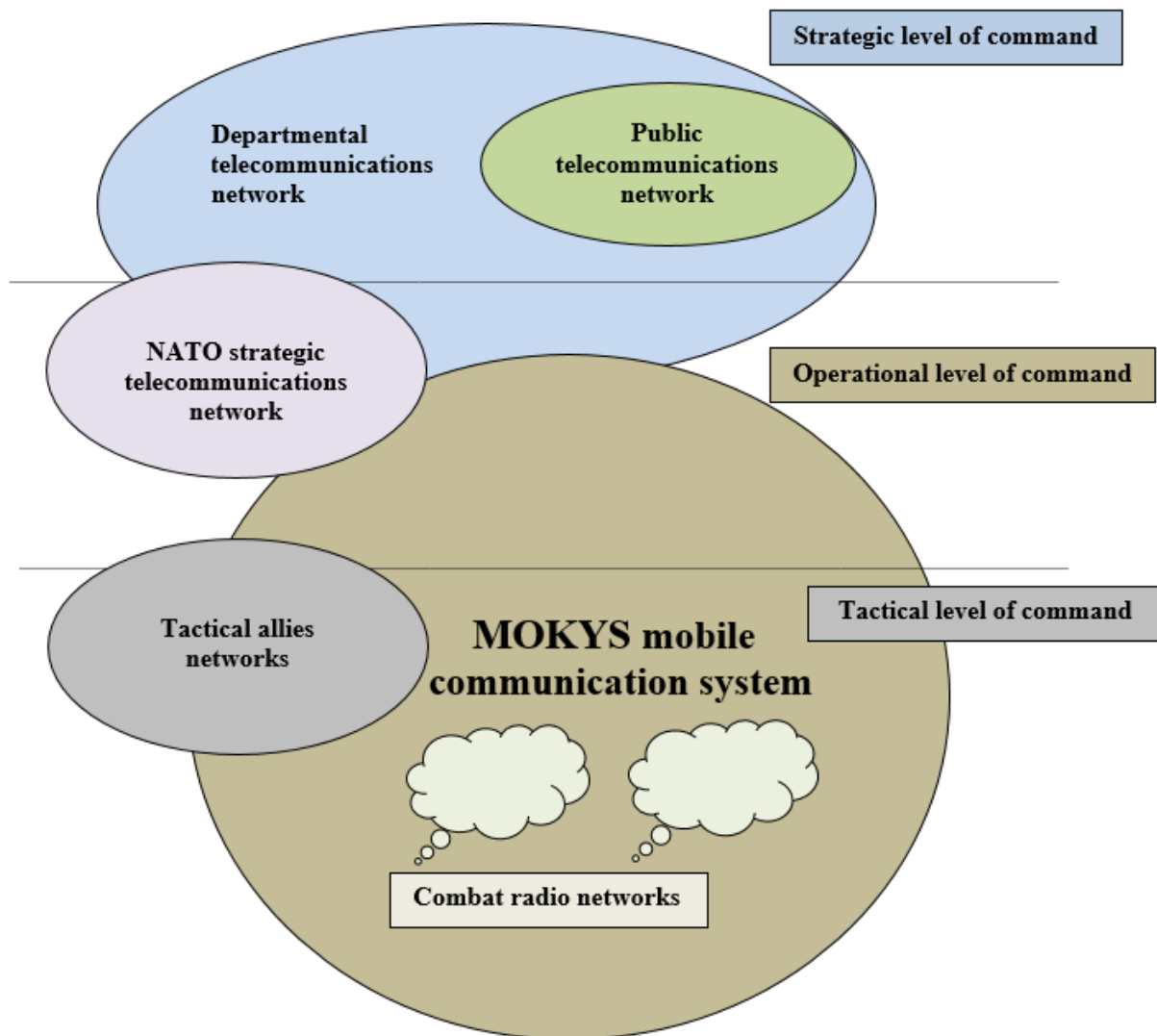
- Command-staff Radio Vehicles - (in the prototype series marked as VŠRV-1, which is in a rugged container construction with an undefined transport carrier) are designed to provide command and control to subordinate units, through radio communication, support of command and control functions of the commander and staff at the command posts of mechanized, tank units and artillery units on the spot and in motion,
- Command and Staff Radio Vehicles - (VŠRV) with functions as VŠRV-1, but intended for first-line units. This command and staff radio vehicle is built into a rugged TATARAPAN case and provides a greater degree of ballistic protection,
- Mobile Shortwave Radio Stations (MKVRS) to ensure command and control in the HF band and to ensure communication by reflection from the ionosphere at long distances from the operational and strategic levels of command and radio communication of units deployed in allied operations and from the command of the Slovak contingent in the Slovak Republic,
- all radio stations and means of communication for combat vehicles, portable and hand-held radio stations.

1.4 Administration and management subsystem

The administration and management subsystem provides planning and supervision over the operation of the MOKYS system, as well as the implementation of configuration changes, e.g. when a part of the network is taken out of operation, or its elements are moved. Selected MSU-1 vehicles are delivered as specialized and are equipped with a management system (CMS). CMS vehicles are equipped with means, applications and equipment for network planning, monitoring and management, including means for collecting and backing up data on the status of individual elements of the communication system.

MOKYS prototype configuration is provided by a CMS integrated into the MSU-1 prototype (MSU-CMS). It ensures a two-way flow of information between the transit communication system, the communication system of the command posts and the combat radio system. All operations (data, video, fax, voice, graphics, etc.) take place seamlessly at the horizontal level and between the lower and middle levels of units (horizontal integration), as well as to the higher command and platforms of the highest command (vertical integration).

Picture 1 schematically shows the place of the MOKYS mobile communication system in the communication system of the Ministry of Defense:

Picture 1 The place of the MOKYS mobile communication system in the communication system and its links

Source: Author

2 CONCEPT OF OPERATIONAL USE OF MOBILE COMMUNICATION SYSTEM

The MOKYS mobile communication system is designed to provide the Armed Forces of the Slovak Republic with command and control capability (C2) with full connectivity between higher levels of command, brigade and battalion command posts, command and staff radio vehicles and subordinate units. With its solution, it provides a communication network based on IP providing the deployed units of the Slovak Republic with an interface with allied networks and at the same time feedback to the strategic networks of the state.

The MOKYS system uses the following communication devices:⁶

- HF broadband programmable network station,
- digital radio relay station operating in III. NATO Direct Visibility Band (LOS) with a transfer rate of up to 8Mbit/s,

⁶ Veliteľsko štábne rádiové vozidlo VŠRV (technický popis).

- a radio relay station operating in the 8 GHz band for direct line of sight (LOS) with a transmission speed of 34 Mbit/s,
- HF and VHF multi-purpose radio stations M3TR MR3002H/U. (These stations were used in prototypes and can be expected to be exchanged for radio equipment from another supplier),
- HF, VHF and UHF multipurpose radio stations M3TR MR3002H/U,
- VHF and UHF radio stations SDTR VR5000,
- VHF radio stations VRC950 and VRC-990 for connection of MOKYS also to the combat communication radio networks,
- communication beyond direct supervision (BLOS = Beyond Line of Site) and across the horizon is possible with the help of high-performance radio systems 500, radio station SRSR XK4150.

The basic means of communication at the brigade level and at the battalion level is the MSU-1. The management of the central network is performed in the MSU-CMS.

MSU-2 is a support vehicle for the transport of means and equipment for the establishment of brigade and battalion command posts.

VŠRV-1/VŠRV serve as mobile command and staff workplaces at the brigade as well as battalion level of command. The VŠVR provides connections with higher levels of command through a robust capability provided by the broadband programmable network radio station.

MKVRS provides radio communication for operational and tactical levels of command during local deployment, as well as when performing tasks outside the territory of the Slovak Republic back to its territory through HF communication by reflection from the ionosphere. Information technology security is achieved through multi-tier implementations throughout the network.

All Mobile Link Node (MSU) and Radio Relay Station (RRS) platforms are equipped with multiplexed devices and a Band-III Digital Radio Relay Station (DRRS) to provide range extension and full duplex connectivity with baud rates up to 8 Mbit/s from flagship command points to higher levels of command.

The MSU-T, RRS and MSU-RRL serve as a gateway to and from external networks via baseband interfaces.

In addition to radio relay devices with a transmission speed of 8 Mbit/s for direct visibility, it also has radio relay stations with a transmission speed of 34 Mbit/s for the transmission of large amounts of data within the transit grid network. The 8 Mbit/s and 34 bit/s data lines are the primary data lines of MSU and RRS vehicles.

The mobile shortwave radio station (MKVRS) uses a HF radio station (HF CNR) with a power of 400W to ensure the connection of advanced units with the rear command post and the highest command of the Armed Forces of the Slovak Republic/Ministry of Defense of the Slovak Republic.

The MOKYS mobile communication system is rapidly deployable and able to provide a communication infrastructure to support command and control (C2) between vehicles via a VHF-Broadband Network Radio Station (WPNR). The WPNR feature automatically enhances the performance and functionality of command posts by allowing VFRV-1 and VFR vehicles to maintain connectivity during operations as well as mobility and dynamic propagation conditions.

3 IMPLEMENTATION OF INFORMATION SECURITY ELEMENTS INTO THE MOKYS COMMUNICATION SYSTEM

The main objective of implementing elements of information security in the MOKYS system is to enable users to manipulate national classified information up to "Secret" level, including, NATO classified information up to "NATO SECRET" level, as well as EU classified information up to "EU SECRET" level, including and in case of deployment of classified information within an operation/mission up to and including "MISSION SECRET". By creating a separate classified LAN, secure radio communications, a cyber defense site and implementing cryptographic information protection facilities ("secure domain"), MOKYS will be able to meet the interoperability requirements of NATO's "Federated Mission Networking" concept. The implementation of information security elements will create the conditions for the interconnection of the MOKYS system networks with the networks created within the relevant domestic and international crisis management operation. By implementing elements of information security into the MOKYS system, it will provide users with a secure environment within mobile communication and information systems and BKRS (combat communication radio system), based on the TCP/IP protocol. The user will be able to manipulate classified information up to the classification level "Secret".

Elements of information security will enable system administrators to securely manage and monitor the MOKYS system, including cyberspace protection services. In case of implementation of the requirements, the created safe environment will enable additional implementation of superstructure functional systems, which will be able to use users of the MOKYS system in the process of education, training and exercises of the Armed Forces of the Slovak Republic, as well as in domestic and international crisis management operations. In the future, the secure domain will be connectable to the departmental data network with the classification level "SECRET" in accordance with NC E5308 N: Information Assurance and Cyber Defense. Classified network, so-called "Red" will be from the unclassified so-called a "black" network used for the manipulation of non-classified information simultaneously with the transmission of encrypted classified information, separated by means of the encryption devices, which will be centrally electronically manageable.

In the case of deployment of the MOKYS system in international crisis management operations outside the territory of the Slovak Republic under NATO leadership and the need to connect to classified coalition networks built on the principle of Federated Mission Networking, the secure domain will allow connection to data, telecommunications, video and radio networks of coalition forces with "NATO SECRET/MISSION SECRET" and, in the case of EU-led operations, secure connections with "UE SECRET" networks will be allowed. This connection will be implemented through the Information Exchange Gateway in accordance with the document of the NATO Military Committee no. MC593/1.

The summary of information security elements up to the classification level "SECRET" in the MOKYS system includes:

1. implementation of a second, classified network for system users,
2. implementation of a secure transition to a secure BCRC (Combat Communication Radio System),
3. implementation of secure central management and monitoring of the system,
4. creation of public key infrastructures infrastructure in both unclassified and classified network,
5. providing capabilities for the operation of the MOKYS CSIRT computer incident response team,
6. implementation of administrative security in the premises of the MSU of the MOKYS

- system and the creation of an office of administrative security and a final register,
7. procurement and installation of cryptographic resources in the secure domain and implementation of centralized electronic key management,

The implemented information security elements must meet all the conditions of security certification to the level "SECRET" and security accreditation to the level "SECRET" of the MOKYS system by the National Security Office for future use in federal networks in accordance with Federated Mission Networking for classification level "MISSION SECRET".

3.1 Classified LAN

The LAN of the mobile connection node will enable the construction of 20 user workstations with data and voice terminals and one video teleconferencing terminal. The implementation of network active elements, servers will be secured so that they are unified with the existing non-classified infrastructure. The security of the building will be implemented in accordance with the standards of physical security and building security in accordance with the applicable legislation and NATO security directives. To ensure interoperability with NATO and Alliance countries, STANAG 5068 (SCIP protocol) will be used for communications.

3.2 Management and monitoring of a secure domain

The management of the classified network will be separated from the management of the existing non-classified network. The Helpdesk for both networks will only be on a classified network. Monitoring of non-classified network services will be performed in the MSU CMS of the classified network via an automated system providing one-way data transmission (eg one-way diode). The types of classified network management and monitoring services will be the same as for non-classified network management and monitoring.

3.3 Public key infrastructures (PKI) in the unclassified and classified network

User and resource authentication services in both MOKYS networks, the existing unclassified and the cryptocurrency being built, will be based on separate PKI. Security policies will be identical to those in the stationary departmental data network (unclassified and classified).

3.4 MOKYS CSIRT

The MOKYS CSIRT will provide the following competencies:

- Malware Lab,
- forensic analysis,
- assessment of network vulnerabilities,
- log aggregation and correlation.

The CSIRT will provide the protection of the cyberspace under its responsibility.

3.5 Administrative security

Establish a register and an office of administrative security in the MSU 2.

3.6 Cryptographic information protection (CIP)

Obtain CIP resources (encryption equipment, filling equipment, electronic system for the management of encryption keys) through the Military Intelligence of the Ministry of Defense of the Slovak Republic. The cryptographic means will be certified to "SECRET", including and accredited to "NATO SECRET/MISSION SECRET" and "UE SECRET". The resources of the CIP will be built in the protected area so that the area meets the conditions of the valid legislation of the Slovak Republic and the NATO directives for physical security and

object security. These devices will be easy to remove. At the same time, in addition to the automated exchange of encryption keys over the network, it must also be possible to manually fill in the encryption keys in the CIP resources.

Requirements for logistical support and reliability:

- a mean uptime of at least 2,500 hours is required for each system resource,
- ensuring the elimination of system faults during the warranty period (24 months),
- provide the required number of software licenses according to user requirements,
- providing a software warranty for 24 months from the date the equipment is handed over to the user,
- ensuring free firmware updates for the lifetime,
- provision of post-warranty service, repairs and delivery of spare parts in accordance with a separate concluded contract on post-warranty service,
- delivery of operational and user documentation,
- supply of installation media for the installed software,
- the design of the system must be approved by the user and only subsequently implemented.

Requirements for standardization, interoperability and continuity/interfaces to other systems (unification):

- the implemented elements of information security must meet all standards for the future use of the MOKYS system with an unclassified and classified network in federal networks in accordance with the Federated Mission Networking for the classification level "NATO SECRET/MISSION SECRET",
- the solution must enable the connection of the secure domain with the classified departmental data network and the classified departmental telecommunications network,
- the solution must enable the connection of the secure domain of the MOKYS system with the secret combat radio networks of the Armed Forces of the Slovak Republic,
- the solution will implement IEG - Information Exchange Gateway in accordance with MC593/1.

Framework integration requirements:

- ensuring the operation of the secure domain by the same administrators and operators as in the non-classified domain,
- ensuring the operation of MOKYS CSIRT: 24/7 change of 2 people during the deployment of the system,
- operator training will be fully provided for all types of equipment by the "Train the trainer" supplier. The supplier shall provide the user with the plan, content, objectives and required training time at least two months before the start of the training for assessment and approval. The plan must include a description of the technical means, materials and literature used for the training,
- retrofitting of the MOKYS diagnostic-service workplace with service means according to the supplied types of equipment, the location and installation of the equipment must comply with the valid Slovak technical standards,
- The electrical installation must comply with the applicable Slovak technical standards. The technical means must not place an excessive burden on the visual and auditory organs of the operator and must comply with the legislation currently in force on minimum safety and health requirements at work. All materials with which the operator comes into contact must comply with hygiene standards.

CONCLUSION

The geopolitical situation in the 21st century is evolving dynamically.⁷ The security environment and related threats and risks have changed fundamentally since the end of the Cold War and the collapse of the Warsaw Pact for the region in which the Slovak Republic is located.⁸ New phenomena and processes in the political, economic and social level of international relations at the beginning of the twenty-first century lead to an important change in the view of security⁹, which until recently was understood mainly in the context of war and peace. Adversaries can become not only the traditional nation-states, as well as organized entities represented by aggressive non-state armed actors, e.g. insurgents, terrorists, guerillas or criminal networks.¹⁰ New security threats of a predominantly non-military nature have come to the fore, requiring a change in approach to security, as they can no longer be eliminated by military means. This is documented by the current development of crisis situations, which arise even without warning and the response of the international community may not be immediate or adequate.¹¹ Cyber attacks, but also, for example, the use of the latest information technologies to spread propaganda in support of foreign policy goals and strategy of some countries of the world, are currently part of new types of security threats, the so-called hybrid threats. The MOKYS mobile communication system is a highly mobile and flexible system based on IP architecture, composed of several vehicles (nodes), enabling the commander to provide specific deployment solutions with respect to the requirements of current national, allied and coalition operations. Its mission is to provide a solution that will ensure the timely and reliable implementation of the exchange of multimedia strategic, tactical and operational information to and from all levels of command posts, as well as between the combat unit and the commander of the MOKYS system.

However, the MOKYS system was not delivered to the Armed Forces of the Slovak Republic in the required quantity and in accordance with the operational requirement. Apart from the insufficient number of platforms for the provision of communication and information systems services at command posts (35 in total), the biggest shortcoming is the absence of capabilities for the transmission and handling of classified information. The main objective of the implementation of information security elements in the MOKYS system is the possibility of manipulating national classified information up to the "Secret" level, NATO classified information up to the "NATO SECRET" level, EU classified information up to the "UE SECRET" level and in case of deployment classified information within the operation/missions to the degree of e.g. MISSION SECRET. By creating a separate classified LAN, secure radio communication, cyber defense and implementing cryptographic information protection, MOKYS will be able to meet not only all interoperability requirements of the NATO concept, but also the requirement of secure management, monitoring and cybersecurity services.

LITERATURE

BUČKA, Pavel - PÁSTOR, Rudolf. Možné prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia.
In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019: Zborník príspevkov z 10. medzinárodnej*

---

⁷ TVARUŠKA, P. Využitie scenárov v procese spravodajských analýz, p. 511.

⁸ MUŠINKA, M. Možnosti hodnotenia bezpečnostných hrozieb, p. 96.

⁹ TREBULA, M. - ŠKOLNÍK, M. Tvorba a udržiavanie zásob materiálu letectva a protivzdušnej obrany pre čas krízovej situácie v Ozbrojených silách Slovenskej republiky, p. 400.

¹⁰ HRNČIAR, M. Keystones of Irregular Warfare, p. 150.

¹¹ KOMPAN, J. Vonkajšia bezpečnosť Slovenskej republiky v kontexte novej bezpečnostnej stratégie, p. 89.

- vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, 2019. pp. 96-105. ISBN 978-80-8040-582-3.
- HRNČIAR, Michal. Keystones of Irregular Warfare. In: *The 23rd International Conference. The Knowledge-Based Organization : Conference proceedings 1. Management and Military Sciences* [elektronický zdroj]. Sibiu: "Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, Sibiu, 2017. pp. 150-154. ISBN 978-973-153-273-8.
- KOMPAN, Jaroslav. Using the SWOT analysis of the external security of the Slovak republic as a basis for defense planning. In: *Security forum 2019: 12th Annual International Scientific Conference Proceedings*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2019. pp. 59-66. ISBN 978-80-973394-1-8.
- KOMPAN, Jaroslav. Vonkajšia bezpečnosť Slovenskej republiky v kontexte novej bezpečnostnej stratégie. In: *New Approaches to the National Security: 13th PhD Conference proceedings*. Brno: University of Defence in Brno, Czech Republic, 2018. pp. 86 – 91, ISBN 978-80-7582-037-2.
- MAJCHÚT, Ivan - HRNČIAR, Michal. Measures and activities of the Slovak Republic to reverse the current external security threats. *Decisions in Situations of Endangerment. Interdisciplinarity of the decision making proces*. Wrocław: General Tadeusz Kościuszko Military Academy of Land Forces (MALF), Wrocław, 2017. pp. 146-155. ISBN 978-83-65422-55-2.
- Mobilný spojovací uzol – 2 MSU-2 (technický popis), 2014. BAE SYSTEMS, kniha I, vydanie 3, R190A289.
- Mobilný spojovací uzol s centrálnym manažmentom siete MSU-1 CMS (technický popis), 2014. BAE SYSTEMS, kniha I, vydanie 3, R190A299.
- MUŠINKA, Miroslav. Možnosti hodnotenia bezpečnostných hrozieb. In: *Vojenské reflexie, ročník XV., č. 1/2020*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2020. pp. 82-98. ISSN 1336-9202.
- TVARUŠKA, Peter. Využitie scenárov v procese spravodajských analýz. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019: Zborník príspevkov z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, 2019. pp. 511-523. ISBN 978-80-8040-582-3.
- TREBULA, Martin - ŠKOLNÍK, Miroslav. Tvorba a udržiavanie zásob materiálu letectva a protivzdušnej obrany pre čas krízovej situácie v Ozbrojených silách Slovenskej republiky. In: *Zborník z 10. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Európska únia*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2016. pp. 397-403. ISSN 1338-4880.
- Veliteľsko štábne rádiové vozidlo MKVRS (technický popis), 2014. BAE SYSTEMS, kniha I, vydanie 2, R190A336.
- Veliteľsko štábne rádiové vozidlo VŠRV (technický popis), 2014. BAE SYSTEMS, kniha I, vydanie 3, R256C879.

mjr. Ing. Ján BREZULA, MBA
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
jan.brezula@mil.sk

VYUŽITIE TEÓRIE HIER VO VOJENSKEJ PRAXI

GAMES THEORY AND ITS MILITARY PRACTICAL APPLICATIONS

Pavel BUČKA, Alexander HUGYÁR

ABSTRACT

Deriving from numerous resources, "Games theory" is the science of strategic reasoning, in such a way that the theory studies rational behaviour of single or multiple players. The Games theory is usually applied to economics, psychology and political science. However, some of the games theory applications can be applied in the military area to enable commanders' rational decision-making process. With respect to this paper topic, this article narrates reader to show him/her how the games theory drives commander's courses of action to win or look towards his/her in place strategy and decision to finally reach the most acceptable or the best success.

Keywords: games theory, player, course of action, strategy, decision

ÚVOD

Od počiatku ľudstva bol a je človek vystavovaný situácii kedy sa musí rozhodnúť. Otázkou je či jeho rozhodnutie zohľadňuje niekoľko faktorov akými sú stratégia, riziko a v konečnom dôsledku aj miera úspešnosti. V súčasnosti každý z nás čelí množstvu informácií, ktoré doslova ovplyvňujú náš názor a v mnohých prípadoch aj rozhodnutie. Bohužiaľ, v čase globalizácie, ktorá predstavuje vysoko dynamický multidimenzionálny proces, v ktorom sa prelínajú a navzájom ovplyvňujú politické, ekonomické, sociálne, bezpečnostné, technologické, environmentálne, kultúrne a ďalšie faktory (Ivančík, 2011), ako aj zahltením jednotlivca informáciami zabúdame, resp. je rozhodnutie jednotlivca otázkou pocitov, alebo čiastkových - nevlastných záverov kde na úkor nedostatku analýzy problému je ťažké hodnotiť či sme sa rozhodli správne. S ohľadom na prirodzenosť človeka je teda možné hovoriť v tomto prípade o rozhodnutí „bez stratégie“ kde je už pred začatím hry istý víťaz a to napríklad obchodník, ktorý vhodnou reklamou upúta spotrebiteľa. V tomto prípade môže byť stratégia obchodníka použitá v neprospech zákazníka, ktorého nevýhoda spočívala v neznalosti nastolených pravidiel obchodníka.

Naopak, vhodne volená stratégia na strane spotrebiteľa, môže prispieť k zlepšeniu kvality ponúkaného tovaru, alebo k zníženiu jeho ceny. Ak by sme prirovnali vzťah obchodníka a spotrebiteľa v tejto hre by stratégia na obidvoch stranách prispela k racionalizácii rozhodnutia, teda k výberu tovaru. Tak či tak rozhodovací proces, ktorý prebieha napríklad aj medzi vzťahom „obchodníka a spotrebiteľa“ sa dá prirovať k určitej „hre“ kde jej stratégia a tým aj konečné víťazstvo hráča je možné predpokladať za pomoci racionálneho rozhodnutia s využitím teórie hier a jej matematických výrazov.

Základy teórie hier položili von Neumann (profesor matematickej fyziky) a Morgenstern (viedenský profesor ekonómie) v knihe „The theory of Games and Economic Behaviour“ (1944). Všeobecne sa jedná o problémy kooperatívneho, alebo nekooperatívneho správania sa

jednotlivcov. Optimálne rozhodnutie je závislé na druhu konfliktnej situácie (napr. dohoda manažérov, že neznížia ceny). Predchodcom psychologického pohľadu na teóriu hier (v komunikácii) bol rakúsky filozof Ludwig Wittgenstein. Problém takto chápanej hry popísal v rokoch 1945-1949. Najslávnejší výrokom súvisiacim s teóriou hier je „Nashova veta“ za ktorú v roku 1978 John Nash¹ dostal cenu „John Von Neumann Theory Prize“. V podstate teóriu hier je možné chápať ako mostík medzi reálnymi, každodennými problémami, kde riešenie problému je možné vyjadriť za pomoci teoretickej matematiky.

Viac či menej sa teória hier odzrkadľuje a je využiteľná vo vojenskom prostredí, kde je badateľná jej aplikácia resp. analýza od čias významného vojenského teoretika Carl von Clausewitz². Berúc ohľad na previazanie rozhodovacieho procesu v priebehu vojenskej operácie, cieľom nasledujúceho referátu je podať informáciu o základných pojmoch, klasifikácie a aplikácie teórie hier na vybraných príkladoch s minimálnym využitím vyjadrenia matematického aparátu teórie hier.

1 ZÁKLADNÉ POJMY A PREDPOKLADY

V akejkoľvek hre medzi ktoré patrí aj klasický „Šach“, alebo a „Mlyn“ sú definované pojmi, ktoré sú charakteristické aj pre teóriu hier. Medzi takéto pojmi patrí pojem: hra, hráči, stratégia a výstup resp. výplata „outcome“ a pod. (Kelly, 2015).

Očividne v oboch príkladoch hier dochádza k rozhodovaniu zainteresovaných hráčov, kde sa predpokladá znalosť pravidiel, ktoré hráči za pomoci vhodne zvolenej stratégie využívajú k porazeniu hráča.

V súlade s uvedeným príkladom je teda možné definovať hru ako mechanizmus pravidiel do ktorej vstupujú rôzne inteligentné objekty tzv. hráči, hrajúci hru za pomoci stratégie, ktoré bola zvolená z určitej množiny stratégií. Následne potom hra je výsledkom zvolených stratégií kde sa hráč stáva víťazom, alebo porazeným.

Teória hier je predovšetkým matematická disciplína, ktorá sa nezaobíde bez matematiky a logického uvažovania. Tvorba matematického pozadia zohľadňuje nasledujúce predpoklady:

1. Určenie reálneho konfliktu, ktorý chceme za pomoci hier modelovať.
2. V súlade s určením reálneho konfliktu je potrebné definovať základné pojmi hra, hráči, stratégia a výstup „outcome“. Napríklad hra môže byť jednokolová, alebo viacokolová, hráči hry môžu premýšľať „byť predvídateľní“, alebo môžu byť nevypočítateľní, stratégia hráčov môže byť daná pre všetkých hráčov, alebo má každý z hráčov individuálnu možnosť voľby. Podobne je to s výstupom, alebo výplatou, ktorej obsah sa odvíja od pravidiel a stanovenej stratégie.
3. Ak sme určili hru s jej hráčmi, pravidlami bude možné za týchto predchádzajúcich predpokladov zostaviť optimalizačnú úlohu, ktorú bude možné riešiť. Optimalizačná úloha bude mať teda charakter jednotlivých pojmov uvedených v bode 2.
4. Akonáhle budeme mať formulovanú optimalizačnú úlohu, tak budeme hľadať vhodný matematický nástroj, ktorým sa pokúsime čo najpresnejšie úlohu vyriešiť.

---

¹John Forbes Nash Jr. (* 13. jún 1928, Bluefield, Západná Virgínia, Spojené štáty – † 23. máj 2015, Monroe Township, New Jersey, Spojené štáty) bol americký matematik známy svojou prácou v oblasti teórie hier a diferenciálnej geometrie. V roku 1994 mu bola za prínos k teórii hier udelená Cena Švédskej národnej banky za rozvoj ekonomickej vedy na pamiatku Alfreda Nobela. Spoločne s ním ju získali aj ďalší dvaja matematici, Reinhard Selten a John Harsanyi.

²Carl von Clausewitz (* 1. jún 1780, Burg bei Magdeburg, Prusko – † 16. november 1831, Vroclav, Poľsko) bol pruský generál a vojenský teoretik.

5. Presné riešenie úlohy následne interpretujeme do kontextu identifikovaného konfliktu a posúdime či jej záver je rozumný, alebo ju aspoň vhodne analyzuje (Chvoj, 2013).

2 KLASIFIKÁCIA HIER

Dostupná literatúra uvádza klasifikáciu hier z rôznych pohľadov pričom je možné tvrdiť, že klasifikácia hier nie je jednoznačne špecifikovaná. Vzhľadom na využitie hier v praxi pre klasifikáciu hier volíme pohľady dvoch autorov a to Martina Chvoja a Anthonyho Kelly. Podľa RNDr. Martina Chvoja, MBA je možné hry klasifikovať do nasledujúcich skupín:

A) Kooperatívne a nekooperatívne hry

Medzi kooperatívne hry radíme hry kde hráči môžu uzatvárať vynútiteľné dohody. Naopak v prípade nekooperatívnych hier nie je možné uzatvárať vynútiteľné dohody.

B) Hry s jedným a viacerými kolami

V hrách ktoré majú jedno kolo hráči odohrajú jednu hru, rozoberú si výplatu čím skúsenosti z tejto hry s jedným kolom sa neuplatňujú. Dôležitým faktorom hier tejto kategórie je, že hráči priamo volia stratégiu hry s tým, že sa ďalšie kolo už neuskutoční. Viackolové hry umožňujú pred každým kolom zmenu stratégie. V tomto prípade viackolové hry nútia hráča uvažovať dopredu nakoľko stratégia hry môže mať vplyv na konečnú výplatu hráča. Zvláštnym prípadom hier zložených z viacerých kôl je hra kedy hráči kopírujú stratégie úspešnejších hráčov. Takáto hra sa nazýva evolučná.

V prípade hier z viacerými kolami je si potrebné uvedomiť, že v poslednom kole sa hráči chovajú ako pri hre s jedným kolom. Dobrým príkladom hry s jedným kolom je konkurzné riadenie firmy v likvidácii. V takejto hre sa všetci hráči zbankrotovanej firmy snažia sebecky vyťažiť čo najviac peňazí. Pričom ak firma funguje v normálnom - zdravom režime, hrajú akcionári hru s viacerými kolami a ich ciele môžu dosahovať dlhodobé ciele čo vedie v konečnej miere firmu k jej prosperite.

C) Symetrické a asymetrické hry

Pod pojmom symetrické hry spravidla rozumieme hry kde hráči volia stratégiu hry z zhodnej množiny stratégií. V niektorých zdrojoch sa predpokladá i rovnaká výplata, alebo zisk pre všetkých hráčov. Asymetrické hry pritom popierajú akúkoľvek rovnocennosť hráčov ako aj ich volených stratégií resp. nemožnej voľby stratégie.

D) Hry s nulovým a nenulovým súčtom

Hry v ktorých sa súčet všetkých výplat hráčov rovná nule nazývame hry s nulovým súčtom. Veľmi často sa hry s nulovým súčtom nazývame hry kde sa výhra hráčov rovná dopredu danej konštante. Naopak u hier s nenulovým súčtom nie je možné predpokladať konkrétnu veľkosť súčtu výhry hráčov.

E) Hry s dokonalou informáciou a hry s čiastočnou informáciou

Hry z dokonalou informáciou poskytujú hráčom komplexné informácie o priebehu hry s jej všetkými prvkami. U hier s čiastočnou informáciou sú niektoré prvky hry neznáme napr. množina stratégií protihráča, vlastná výhra, počet hráčov a pod. V ekonomických problémoch sa väčšinou jedná o hry s čiastočnou - nedokonalou informáciou kde každá ďalšia informácia oberá hráča o jeho zdroje, čím znižuje jeho konečnú výhru.

F) Nekonečne dlhé hry

Patria medzi hypotetické hry, ktoré majú nekonečný počet kôl. Ich význam je predovšetkým teoretický a skúmanie takýchto hier môže slúžiť napríklad k poznaniu chovania modelu v limitných podmienkach.

G) Konečné, diskkrétne a spojité hry

V konečných hrách je množina stratégií každého hráča konečná. V diskrétnych hrách môže byť táto množina viac početná. Ak je táto množina nespočetná nekonečne početná hovoríme, že hra je i spojitá.

H) Simultánne hry a metahry (sekvenčné hry)

Simultánne hry sú hry kde hru hrajú resp. v hre postupujú hráči súčasne, alebo môže ísť aj o hry kedy hráči v momente ich voľby stratégie nevedia ako sa zachovali. Pri metahrách hráči volia svoje stratégie postupne, čím získavajú informácie o voľbách protihráčov. Metahry sa v odbornej literatúre sa označujú ako hry sekvenčné (Chvoj, 2013, 18-19).

Anthony Kelly vo svojom diele „Decision making using game theory“ klasifikuje hry do troch hlavných skupín a to hry vyžadujúce schopnosti-zručnosti, hry náhodné a hry využívajúce stratégiu.

A) Hry vyžadujúce zručnosti

Hry vyžadujúce zručnosti sú hrami jedného hráča, ktorý definuje hru s jej výhrou – výstupom nad ktorým má kontrolu on sám. Príkladom takejto hry je ústna skúška z predmetu na vysokej škole kde plne pripravený študent si je vedomý, že v súlade so stanovenými kritériami skúšok uspeje. Hry vyžadujúce určitú mieru schopnosti nie je podľa Kellyho považovať za skutočnú hru nakoľko v nich absentuje akákoľvek nezávislosť.

B) Hry náhodné

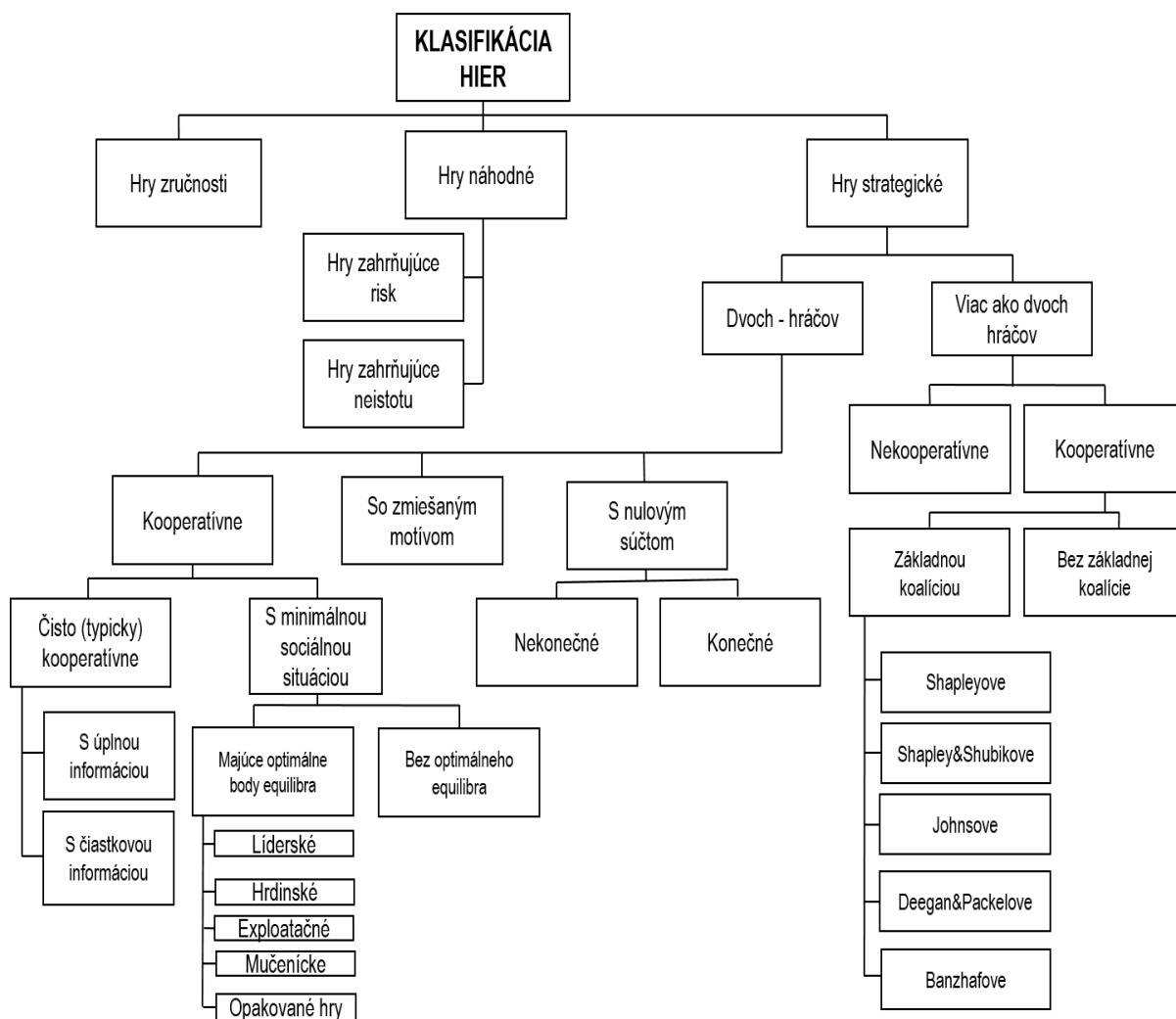
Hry náhodné sú hrou jedného hráča proti prírode, alebo podstate hry. Oproti hrám vyžadujúcich určité schopnosti, hráč nemá úplnú kontrolu nad výsledkom hry kde voľba stratégie hry nemusí viesť k istému výsledku napr. uspetie študenta v skúške. Náhodné hry sa následne delia na hry zahrňujúce risk, alebo neistotu. V prípade náhodných hier hráč má informáciu o pravdepodobnosti stratégie, avšak výsledky hier – úspechu hráča sú neznáme.

C) Strategické hry

Strategické hry tvoria skupinu hier, ktoré obsahujú dvoch, alebo viacerých hráčov, neuvažujú s prírodou, alebo podstatou kde obaja, alebo všetci hráči majú čiastočnú kontrolu nad výsledkami hry. Pokiaľ hráči nestanovia v strategických hrách určitú mieru pravdepodobnosti výberu, tieto hry nazývame hry s neistotou. Hry z neistotou sa následne môžu deliť na tri podskupiny podľa vzťahu hráčov a ich výhry. Prvú podskupinu tvoria strategické hry jedného, alebo viacerých hráčov s jednotným záujmom. Tieto hry sa nazývame „Kooperatívne hry“. Druhú podskupinu tvoria strategické hry kde ich hráči majú rôzne, úplne odlišné záujmy, čím hra núti hráčov k súťaživosti. Tieto hry nazýva autor vo svojom diele hry s nulovým súčtom. Hry kde sa stratégia hry, alebo záujem hráčov úplne nezhoduje ale ani úplne nelíši nazývame hry so zmiešanou stratégiou. V porovnaní s predošlými podskupinami tieto hry sa svojím charakterom blížia najviac k realite, pretože zohľadňujú sociálnu interakciu hráčov, ich nezávislosť rozhodovania v množine stratégií.

Úplná klasifikácia hier podľa Kellyho je zobrazená na obrázku 1 (Kelly, 2015).

Obrázok 1 Klasifikácia hier podľa Kellyho
 Zdroj: Vlastné spracovanie na základe (Kelly, 2015)

3 KLASICKÝ PRÍSTUP TEÓRIE HIER A JEJ APLIKÁCIA

Hra je dobre definovaný matematický objekt. Pozostáva z množiny hráčov, zo stratégií dostupných daným hráčom a ku každej kombinácii stratégií sú určené výplaty hráčov. Ako je uvedené v časti 3 teória hier rozdeľuje hry do mnohých kategórií podľa toho, aké konkrétne metódy sa používajú na ich riešenie a ako v tej-ktorej kategórii definujeme „riešenie“. Azda medzi najznámejšie príklady hier patrí „Väzňove dilema“ a hra „Jastrab a holubice“. Princípy týchto klasických hier sú opísané v tejto časti referátu aj s uvedením ich využitia.

3.1 VÄZŇOVE DILEMA

Väzňova dilema označuje paradigmatický príklad hry s neurčitost'ou a s nenulovou sumou výplat. Jej podstatou je objasnenie optimálnej stratégie eliminujúcej rizika vyplývajúce z nemožnosti vopred určiť (neurčitosti) rozhodnutia protihráča, pričom rozhodnutie protihráča bezprostredne ovplyvní výšku výplaty prvého hráča. História väzňovej dilemy siaha do roku

1950, keď Merrill Flood a Melwin Dresher (obidvaja zo spoločnosti RAND) vytvorili myšlienkový experiment opisujúci racionálne správanie hráčov, ktorí nezávisle od seba sledujú svoje vlastné záujmy.

V originálnom zadaní problému ide o takúto situáciu:

- Dvaja členovia zločineckej skupiny sú zadržaní a uväznení. Každý väzeň je osamote bez možnosti komunikovania alebo výmeny správ s druhým. Polícia priznáva, že nemá dostatok dôkazov na ich odsúdenie za hlavný trestný čin, ale má dostatok dôkazov na odsúdenie na rok väzenia za spáchanie menších skutkov. Simultánne ponúkne každému väzňovi faustovský obchod.
- Ak bude jeden z nich svedčiť proti druhému, svedok bude prepustený, kým spoluväzeň dostane tri roky za hlavný zločin. Obidvaja sú informovaní o tom, že druhému väzňovi bola ponúknutá tá istá dohoda. V prípade, že obidvaja väzni budú svedčiť proti sebe navzájom, budú odsúdení na dva roky vo väzení. Väzňom je ponechaný nejaký čas na rozmyslenie, ale v žiadnom prípade sa nemôžu dozvedieť, ako sa rozhodol ten druhý. Ako by mali väzni konať? Keďže navzájom nemôžu ovplyvniť svoje rozhodnutia, každý by sa mal starať o svoje vlastné blaho.

Z povahy väzňovej dilemy vyplýva, že použitie nespolupracujúcej stratégie je pre obidvoch obvinených najlepšie vzhľadom na eliminovanie ťahov protivníka, no nie vždy vedie k najlepšiemu výsledku (sloboda). Rovnako racionálni hráči napokon dospejú k stavu, keď obidvaja budú svedčiť a preto dostanú dvojročné tresty, čo je horšie ako v situácii, keby spolupracovali. Rovnovážny stav teda nemusí viesť k Paretovmu optimu³.

Pod paretovským optimálnym riešením máme na mysli rovnovážny stav – ak chce jeden hráč zmeniť svoju situáciu k lepšiemu, môže tak urobiť iba na úkor zhoršenia situácie druhého. Paretovo optimum je stav úplnej vyváženosti situácie.

Väzňova dilema však nemusí zahŕňať len dvoch hráčov, ale môže ju súčasne hrať *n* osôb. Proces rozhodovania sa v multipersonálnej hre hľadania optimálnej stratégie nevyhnutne nevzťahuje, ale sťahuje sa na nachádzanie Paretovhho optima. V rozličných socio - ekonomických hrách môže byť hneď viacero rovnovážnych bodov (Démuth, 2013).

V súvislosti s Paretovým princípom a jeho hľadania optima je možné uviesť nasledujúce príklady:

- Peniaze v spoločnosti. Menšina ľudí vlastní väčšinu bohatstva. To isté platí aj o moci.
- Rýchlejšie učenie. Za menšinu času sa vieš naučiť väčšinu vecí.
- Štátne školstvo. Toto je ten negatívny príklad, oni paretovo pravidlo nepoznajú. Učí sa tých 80% vecí, ktoré ale prinesú len menšinu úžitku.
- Tvoje myšlienky. Ako tu platí paretovo pravidlo? Väčšinu dňa myslíš na rovnaké veci. Nad jadrovou fyzikou sa veľmi nezamýšľáš.
- Komunikácia. Denne využívame asi 700 slov. Celú slovnú zásobu 30-50 000 slov vôbec nevyužiješ.
- Cudzie jazyky. Na plynulé rozprávanie v mnohých oblastiach ti pohodlne stačí vedieť niekoľko stoviek slov. Nemusíš si donekonečna rozširovať svoju slovnú zásobu. Treba sa sústrediť na rozvoj rozprávania.

---

³ Pareto princíp objavil a určil Wilfredo Pareto. Žil zhruba v období Marxa a zatiaľ čo ten hlásal nezmysly ako „všetci sme si rovní“, tak Pareto skúmal rozloženie peňazí medzi obyvateľmi Talianska. Prišiel na to, že 20% ľudí vlastnilo zhruba 80% bohatstva. Dnes je to rovnako. Niektorí ľudia majú viac peňazí a moci, niektorí menej. Áno, je to nespravodlivé. Ale je to tak. Každý sme iný, každý máme iné schopnosti, iné kvality. A paretovo pravidlo toto dáva dohromady v jednoduchom tvrdení. Niektorí ľudia sú skrátka šikovnejší ako iní.

- Firmy a zamestnanci. Niekoľko zamestnancov ťahá firmu, ostatní sa viac-menej priživujú. A potom, keďže paretovo pravidlo nepoznajú, sa čudujú. Že prečo tých 20% ľudí zarába viac peňazí.
- Firmy a zákazníci. Väčšinu zisku prinesú v dlhodobom horizonte stáli zákazníci.

Inými slovami Andy Winson⁴ popisuje paretovo pravidlo a jeho využitie nasledovne “Ak teda chceme byť úspešní, výkonní a dosiahnuť zlepšenie kvality svojho života, potrebujeme v prvom rade zistiť, ktoré činnosti to sú a na základe toho nastaviť svoje rozhodnutia, plánovanie a akciu” (Winson, Klub Andyho Winsona).

3.2 HRA JASTRAB A HOLUBICA VS. VSTUP NA MALÝ TRH

Tento model hry pochádza z práce „Maynard-Smith a Price (1973)“ a slúžil pôvodne na modelovanie vývoja populácie zvierat jedného druhu, v ktorej sa nachádzajú jedinci s dvomi rozdielnymi vzormi správania označovaní ako jastraby a holubice.

Jedinci populácie súťažia o obmedzený zdroj, ktorým má *hodnotu V*. Jastraby sú agresívni a nezastavia sa, kým sa ich oponent nevzdá, alebo kým nie sú sami zranení. Holubice sú pasívne a ustúpia vždy, keď sa dostanú do konfliktu s jastrabom. V prípade, ak sa jastrab dostane do konfliktu s holubicou, dostane celú *hodnotu V*. Ak sa však stretnú dva jastraby, dôjde k zápasu a s ním spojené *náklady C* sa odpočítavajú od získanej *hodnoty V*. Túto zvýšenú *hodnotu V-C* si obidvaja hráči rozdelia.

Ak sa stretnú holubice, rozdelia si pôvodnú hodnotu zdroja bez zápasu. Cieľom výskumu v biológii bolo zistiť, ktoré stratégie sú evolučne stabilné. Podobným spôsobom sa dajú modelovať aj ekonomické konflikty firiem, ktoré zápasia o obmedzené zdroje. Obmedzené zdroje sú realitou vo väčšine ekonomických situácií. Konkurujúce firmy sa môžu rozhodnúť, či sa budú púšťať do konfliktu s oponentom agresívne, alebo zaujmú pasívny postoj a dobrovoľne sa vzdajú nároku na podiel na obmedzenom zdroji (Kubiš, 2008).

4 VYUŽITIE TEÓRIE HIER VO VOJENSKEJ PRAXI

Využitie teórie hier je v podstate badateľné v každodennom živote kde sa jeden, alebo viac hráčov musí rozhodnúť v danej situácii. Aplikácia teórie hier je badateľná v súvislosti s analýzou vojenských operácií a s tým spojeným vojenským rozhodovaním veliteľa v rámci ponúkaných možností.

V roku 1950, Haywood navrhol zaviesť a používať teóriu hier ako predmet na Akadémii vzdušných síl Spojených štátov amerických. Neskôr Cantwell poukázal na spoločné rysy vojenského rozhodovacieho procesu s jej prepojením na teóriu hier, ktorá spočívala v nasledujúcich bodoch:

- Vyber najlepšieho postupu činnosti vlastných síl s maximálnym možným víťazstvom.
- Zoraď všetky postupy možností vlastných síl od najlepšieho k najhoršiemu scenáru.
- Zoraď možnosti postupu protivníka od najlepšieho k najhoršiemu scenáru s ich priradením do riadkov k možnostiam vlastných síl.

---

⁴ Andy Winson, tvorca najširšej rady transformačných tréningov, prostredníctvom ktorých pomáha ľuďom žiť život, po ktorom túžia. Priekopník v oblasti Neurolingvistikého programovania na Slovensku. V našich končinách jediný, kto má oprávnenie ľudí zasväcovať do NLP New Code. Autor úspešného knižného bestselleru „Mysli, konaj, zbohatni“ a Česko – Slovenského online programu Makač vs. Boháč, zameraného na efektívne narábanie s peniazmi.

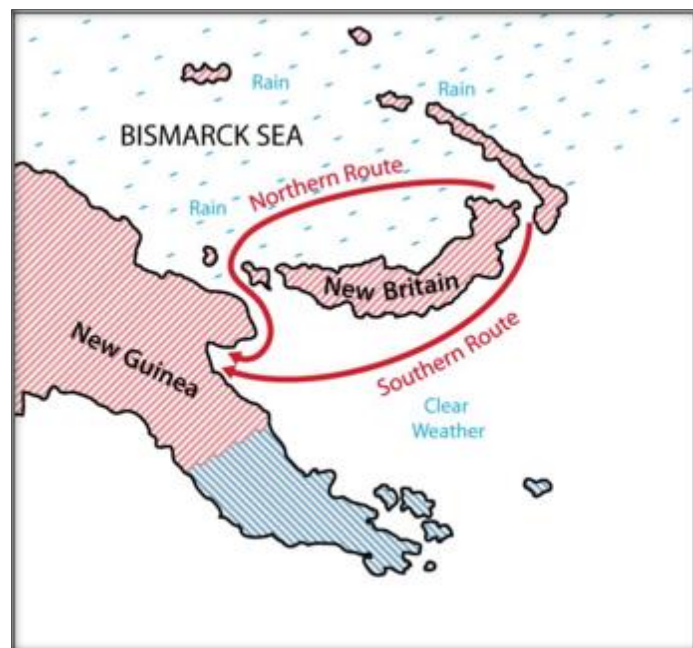
- Zhodnot' postup možností protivníka s ich výsledkami a možnými stratami, s ohľadom na víťazstvo vlastných síl v jednotlivých riadkoch.
- Do každého políčka v riadku umiestni číslo podelené počtom stĺpcov, ktoré predstavuje najlepšiu voľbu pre oboch hráčov.
- Zoraď všetky víťazstvá, straty od najväčšej po najmenšiu hodnotu.
- Preskup vzniknutú tabuľku do formátu vlastných vojsk podľa miery ich víťazstva.

V ďalšej časti článku je použitý Canwellov postup k analýze bitky o Bismarckovom mori.

4.1 OPIS BITKY O BISMARCKOVE MORE

V roku 1954 O.G. Haywood využil teóriu hier k analýze rozhodovacieho procesu vo vojenstve kde za pomoci teórie hier analyzoval bitku v Bismarckovom mori. Jeho analýza využila princíp dvoch hráčov s nulovým súčtom a čiastočne Nashove pravidlo dominancie ako aj skutočné údaje stratégie vojenskej operácie, ktorá prebehla počas druhej svetovej vojny.

Spomínaná bitka v Bismarckovom mori sa uskutočnila vo februári roku 1943, v juhovýchodnej časti Ázie, medzi námornými silami Japonska (JPN NAVY) a vzdušnými silami Spojených štátov amerických (US AF). Silám US AF velil generál Kenney a JPN NAVY mal pod svojím velením admirál Imamura. JPN admirál nariadil posilniť nasadené japonské sily bojujúce v Papuy Novej Guiney. Počas presunu na z Papuy Novej Guiney veliteľ JPN sa musel rozhodnúť, ktorú cestu presunu posily použijú a to buď severnú, ktorá viedla cez Bismarckovo more, alebo južnú, ktorá križovala Solomonove more (viď. obrázok 2).

Obrázok 2 Zobrazenie presunu námorných síl

Zdroj: Nanjiang Liu, 2015

Keby mal generál US AF v tom čase informácie o protivníkovi ktorým smerom povedie presun, mohol nasadiť vzdušné sily, ktoré by za použitia bombardovacieho letectva mali viac dní k zneškodneniu JPN posíl. V tomto prípade Nash uvádza, že výplatom „Pay off“ v ponímaní teórie hier bolo počet dní kedy mohlo dôjsť k zníženiu JPN posíl, ale aj k ich úplnej eliminácii.

K aplikácii teórie hier je dôležité si uvedomiť, že ide o hru dvoch hráčov s nulovým súčtom, kde obe strany vedeli o počte dní potrebných na presun JPN posíl. Avšak predtým ako poukážeme na aplikáciu teórie hier je potrebné uviesť pár základných princípov, ktoré sa viažu ku klasifikácii už spomínanej hre dvoch hráčov s nulovým súčtom (Nanjiang Liu, 2015).

4.2 PRINCÍP A MATEMATICKÉ VYJADRENIE HRY DVOCH HRÁČOV S NULOVÝM SÚČTOM

Hry s nulovým súčtom sú špeciálnym typom hier s konštantným súčtom, v ktorých voľby hráčov nemôžu ani zvýšiť a ani znížiť zdroje, ktoré sú k dispozícii. V hrách s nulovým súčtom je celkové ohodnotenie všetkých hráčov vždy rovné nule (hráč môže profitovať iba na adekvátny úkor ostatných). Príkladom takýchto hier sú aj doskové spoločenské hry ako šach, dáma alebo napr. poker.

K pochopeniu princípu tejto hry je potrebné uviesť nasledujúce definície:

Definícia I Strategická forma hry dvoch hráčov s nulovým súčtom je daná premennými (X, Y, A) kde”

X predstavuje množinu stratégií *Hráča 1*

Y predstavuje množinu stratégií *Hráča 2*

A predstavuje reálnu, číselnú funkciu definovanú množinami $X * Y$. Teda $A(x, y)$ je reálne číslo pre každé $x \in X$ a každé $y \in Y$

Táto definícia sa dá interpretovať nasledovne:

Ak si *Hráč 1* vyberie z množiny stratégií $x \in X$ a *Hráč 2* stratégiu $y \in Y$ súčasne, obaja *Hráči* sú informovaní o výbere toho druhého. Hodnota, výhry *Hráča 1* predstavuje v tomto prípade $A(x; y)$ kde $A < 0$ čo znamená *Hráč 1* vyhral túto hodnotu, čím *Hráč 2* stratil hodnotu $A(x; y)$, inými slovami *Hráč 2* sa stal porazeným (Ferguson, 2014).

Definícia II Maximálna hodnota z minima (Maxmin)

Maximálna minima je hodnota hráča predstavuje najväčšiu hodnotu, ktorú hráč získa bez vedomosti stratégie protihráča (Ferguson, 2014).

Definícia III Minimálna hodnota z maxima (Minimax)

Predstavuje najnižšiu hodnotu hráča, ktorú môže súper hráčovi nanútiť získať bez vedomia súperovej stratégie. Ak sa hodnota maximálna a minimálna rovnajú, hovoríme o equilibre výstupnej hodnoty s jeho sedlovým bodom (Zagare, 1984).

4.3 ANALÝZA BITKY V BISMARCKOVOM MORI

Na základe dostupných informácií generál Kenney spracoval rozhodovací proces priebehu bitky nasledovne (Haywood, 1957):

Krok 1 *Misia (Mission)*

V súlade s nariadením vrchného veliteľa generála MacArthura, misiou generála Kenneyho bolo maximálne zamedziť/zničiť príchod japonských posíl a ich vylodenie v Papuy Novej Guiney.

Krok 2 *Situácia a jej možné postupy činnosti (Situation and Courses of Action)*

Ako už bolo spomenuté, generál Kenney mal informáciu o protivníkovi. Avšak, generál Kenney upomenul informáciu svojho štábu ohľadne nepriaznivého počasia, ktoré malo prísť zo

severu s efektom zníženej viditeľnosti. Práve znížená viditeľnosť mohla priamo ovplyvniť/znížiť počet dní bombardovania JPN lodí.

Naopak, počasie na južnej strane bolo v tom čase priaznivejšie čo zvyšovalo počet dní nasadenia letectva proti JPN námorníctvu a tým vytváralo US AF vyššiu pravdepodobnosť úspechu a tým splnenie misie (Krok 1). Zo strany JPN NAVY počasie nemalo podstatný význam nakoľko presun či už zo severu, alebo juhu trval tri dni.

Krok 3 *Analýza možných postupov činnosti protivníka (Analysis of the Opposing courses of Action)*

Aj keď generál US NAVY mal dve alternatívy, situácia mala štyri možné postupy činnosti, ktoré mohli potencionálne nastať.

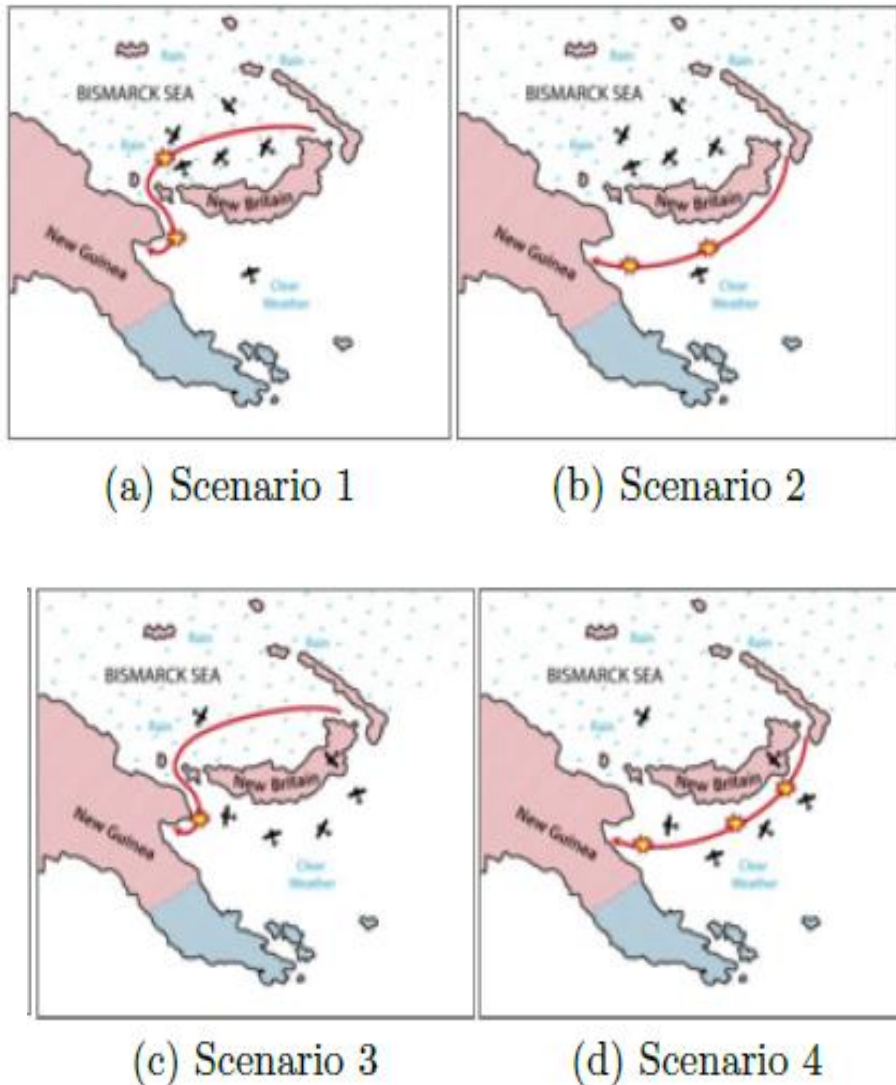
V prvom scenári (Scenario (a)), generál Kenney mohol uprieť svoje úsilie a nasadiť US AF na severnú stranu s predpokladom, že trasa presunu JPN NAVY bude tiež severnou cestou. Za týchto informácií a zhoršenia počasia by US AF mali iba dva dni na bombardovanie posíl JPN NAVY.

V druhom scenári (Scenario (b)) generál Kenney mohol uprieť svoje úsilie a nasadiť US AF na severnú stranu, ale v tomto prípade by JPN NAVY mohli zvoliť na presun posíl južnú trasu. Zvolenie severnej trasy a zníženie viditeľnosti by pre US AF znamenalo stratu jedného dňa bombardovania z celkového počtu tri, ktoré boli potrebné na presun JPN posíl.

V treťom scenári (Scenario (c)), US AF by boli sústredené na južnú stranu, ale JPN posily by sa presunuli po severnej strane. US AF z dôvodu presunu z južnej na severnú stranu a zníženej viditeľnosti by stratili ďalší deň a konečne ich činnosť/bombardovanie JPN by bola obmedzená iba na jeden deň.

Posledný scenár (Scenario (d)) uvažuje o sústredení US AF na južnej strane ako aj presune JPN NAVY južnou cestou. Tento scenár umožňoval generálovi Kenneymu bombardovať posily JPN NAVY v počte troch dní t.j. bez obmedzenia viditeľnosti.

Grafické vyjadrenie jednotlivých možností vedenia bojovej činnosti je uvedené na obrázku 3.

Obrázok 3 Zobrazenie možných scenárov bojovej činnosti
 Zdroj: Nanjiang Liu, 2015

Krok 4 Porovnanie možností bojovej činnosti

Generál Kenney pri rozhodovaní bral do úvahy možnosť s najvyšším počtom dní na bombardovanie, avšak úsilím JPN admirála bolo vystaviť posily čo najmenšiemu počtu dní bombardovania. Ani jeden z veliteľov však nechcel rozhodnúť o výsledku bitky na základe svojho osobného postoja.

Za použitia teórie hry boli scenáre a možnosti rozhodnutia (a) až (d) transformované do nasledujúcej tabuľky 1.

Tabuľka 1 Zápis bitky v Bismarckovom mori

		Hráč 2 (Stratégia admirála Imamura)	
		#1 severná cesta	#2 južná cesta
Hráč 1 (stratégia generála Kenney)	#1 severná cesta	2 dni	2 dni
	#2 južná cesta	1 deň	3 dni

Zdroj: Nanjiang Liu, 2015

S využitím teórie hier pridáme do zostavenej tabuľky ďalší stĺpec, ktorý vyjadruje hodnotu výstupu oboch hráčov. Generál Kenney by chcel bombardovať JPN čo najdlhšie. Napriek tomu však do stĺpca pridáme hodnoty minima dní na bombardovanie.

Z tabuľky 2 jasne vyplýva, že ak by *Hráč 1* zvolil severnú cestu, táto by mu zaručila bombardovanie *Hráča 2* v počte dvoch dní. Ak by však *Hráč 1* zvolil južnú cestu, mohol by bombardovať *Hráča 2* iba jeden deň. V súlade s US doktrínou by si *Hráč 1* určite vybral najväčší počet dní a tým pádom zvolil severnú cestu, ktorá ponúkala čas na bombardovanie v počte troch dní. Avšak, *Hráč 1* si zvolí maximum z minimálneho počtu t.j. dva dni, ktoré je v tabuľke 2.

Tabuľka 2 Strategická forma zápisu bitky v Bismarckovom mori

		Hráč 2 (Stratégia admirála Imamura)		Minimum v riadku
		#1 severná cesta	#2 južná cesta	
Hráč 1 (stratégia gen. Kenney)	#1 severná cesta	2 dni	2 dni	2 dni (max.)
	#2 južná cesta	1 deň	3 dni	1 deň

Zdroj: Nanjiang Liu, 2015

Krok 5 Rozhodnutie

Prihliadajúc na analýzu teórie hier, obaja hráči by zvolili severnú cestu. Ak by *Hráč 1* vybral hodnotu +2 z množiny stratégií $x \in X$ a *Hráčovi 2* by sme z množiny stratégií $y \in Y$ priradili hodnotu -2 v prenesenom význame teórie hier by to znamenalo, že ide o hru dvoch hráčov s nulovým súčtom. Na margo uvedenej **Definície III** v časti 5.2 hodnoty výstupu by predstavovali sedlový bod.

Obaja velitelia, *Hráči* by si vybrali severnú cestu čo odzrkadľuje tabuľka 2. Prihliadajúc na Nashove pravidlo sedlového bodu by táto hra úplne reprezentovala Nashove equilibrium, kde vždy výber stratégie hráča je závislý na stratégii protivníka. Bez ohľadu na optimálne riešenie hry dvoch hráčov sa obaja velitelia podľa historických prameňov nakoniec rozhodli pre severnú cestu.

ZÁVER

Cieľom tohto referátu bolo za pomoci teórie hier poukázať na jej možnú interpretáciu nie len v civilnom ale hlavne vo vojenskom prostredí. Interpretácia teórie hier na príklade bitky o Bismarckove more, spojená s popisom rozhodovacieho procesu dáva jeden kompaktný celok ako sa dá rozhodovanie prepojiť s vedami akými sú matematika a vojenstvo.

Uvedený príklad dvoch hráčov s nenulovým súčtom je možné aplikovať nie len vo vojenstve ale aj v manažérskom prostredí, v prostredí medzinárodných vzťahov, ekonómie, obchodu vzhľadom k cenotvorbe a pod.

Teória hier a jej aplikácia v praxi prináša matematické riešenia v procese rozhodovania. Uvedený príklad v časti 5 tejto práce poukazuje na modelovú situáciu s využitím historických faktov. Avšak, v súčasnosti v dobe prehltenia informácií a krátkosti času teória hier ponúka inšpiráciu ju študovať a využívať jej potenciál k zaujatiu budúcich rozhodnutí.

This research was supported by the outcome of the project “Analysis and Simulation of Information and Security Threats Workplace (PASIBO)”, which has received funding from the European Union's Grant Agreement Number OPVaV-2015/1.1/03-SORO, ITMS code 26210120044 and of the project IM_4200513.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- CHVOJ M., 2013. *Pokročilá teória hier ve svete kolem nás*. Praha: Grada Publishing, a.s. U Průhonu 22, 170 00 Praha 7. 2013. s. 15-19 ISBN 978-80-247-4620-3.
- DÉMUTH A., 2013. *Teória hier a problém rozhodovania*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. 2013. s. 38-42 ISBN: 978-80-8082-580-5.
- FERGUSON T.S., 2014. *Game theory*. [online]. Dostupné na internete: https://www.math.ucla.edu/~tom/Game_Theory/Contents.html
- FOX P.W., 2016. *Applied Game Theory to Improve Strategic and Tactical Military Decisions*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.longdom.org/open-access/applied-game-theory-to-improve-strategic-and-tactical-military-decisions-2167-0374-1000147.pdf>
- HAYWOOD, O. G., 1957. *Military Decision and Game Theory*. [online]. Dostupné na internete: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a078804.pdf>
- IVANČÍK, R. 2011. *Fenomén zvaný „Globalizácia“*. In *Vojenské reflexie*, 2011, roč. 6, č. 1, s. 32-49. ISSN 1336-9202.
- KELLY, A., 2003. *Decision Making using Game Theory; An introduction for managers*. Cambridge: Cambridge university press. 2003. Page 3-7, 13 ISBN 0 521 81462 6.
- KUBIŠ T., 2008. *Aplikácia nekooperatívnej teórie hier v manažérskom rozhodovaní*. [online]. Dostupné na internete: <https://diplomovka.sme.sk/zdroj/3420.pdf>
- NANJIANG L., 2015. *Historical Uses of Game Theory in Battles during the World War II*. [online]. Dostupné na internete: https://pdfs.semanticscholar.org/fb3b/6e375cc8e7eb4c93fbc9a6a7cbfd91603e3b.pdf?_ga=2.221076120.1076853459.1589395431-1542409032.1589395431
- ZAGARE, F. C., 1984. *Game Theory Concepts and Applications*. Beverly Hills, Calif.: Sage Publications. [online]. Dostupné na internete:

https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=YLuw8HqbBEC&oi=fnd&pg=PA5&ots=63Y4P1IY57&sig=c80AacOPHQ4WBja15Cnu5PIEVT0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

doc. Ing. Pavel BUČKA, CS.,
profesor Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,
pavel.bucka@aos.sk

pplk. Ing. Alexander HUGYAR, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš,
alexander.hugyar@eodcoe.org

KLIMATICKÁ ZMENA AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA

CLIMATE CHANGE AS A SECURITY THREAT

Dominika ČERNÁKOVÁ

ABSTRACT

Climate change, as an integral part of the environment in our daily lives, has become an important concept in the field of security and its consequences have gradually become the centre of attention in many spheres. The paper aims to clarify the concepts of climate change in relation to security and security threats and discusses the development of climate change securitization process. Further describes the solving of the security threats posed by climate change and also their current state defined by NATO and other significant security actors.

Keywords: climate change, securitization, climate change doctrines and interventions, NATO, climate change threats

ÚVOD

Klimatická zmena je na globálnej úrovni jednoznačne identifikovaná predstaviteľmi najvýznamnejších svetových organizácií ale i predstaviteľmi štátov, rôznych neštátnych organizácií i odborníkov ako bezpečnostná hrozba. Jej nepriaznivé vplyvy ako súčasť environmentálnej tematiky naplňajú znaky bezpečnostných hrozieb. Environmentálne hrozby a environmentálna bezpečnosť sa postupne stali plnohodnotnou súčasťou bezpečnostných diskusií, pričom historicky prešli vývojom záujmu od ničivých dôsledkov svetových vojen na životné prostredie a dôsledky priemyselnej revolúcie až po klimatickú konferenciu OSN v roku 1972, kedy sa záujem naplno zamerl na dopady klimatických zmien na mier a bezpečnosť. Severoatlantická aliancia ako jeden z najvýznamnejších aktérov kolektívnej obrany taktiež zamerala svoju pozornosť na analýzu vzniku významných bezpečnostných hrozieb plynúcich z klimatickej zmeny a začala do svojich strategických konceptov a plánov krízového manažmentu postupne zahŕňať bezpečnostné vplyvy klimatickej zmeny. NATO ju uznalo ako potenciálne signifikantný faktor budúceho vývoja bezpečnostného prostredia.

1. KLIMATICKÉ ZMENY A KLIMATICKÁ ZMENA – VYMEDZENIE POJMOV

Medzivládny panel pre zmenu klímy¹ definuje klimatické zmeny ako zmeny stavu podnebia, ktoré je možné identifikovať (napr. štatistickými porovnaniami a testami) na základe zmien priemerných a/alebo variabilných vlastností, a ktorá trvá dlhšiu dobu (tri desaťročia a viac). Zmena podnebia môže byť spôsobená prirodzenými faktormi alebo vonkajším pôsobením niektorých faktorov (Slovník IPCC, 2018). Definícia podľa Rámcového dohovoru OSN (1993) o zmene klímy rozlišuje medzi prirodzenými klimatickými zmenami, ktoré nazýva klimatickými premenlivosťami spôsobenými prírodnými príčinami a klimatickou zmenou, ktorú spôsobujú ľudské činnosti. Klimatická zmena je v tejto definícii chápaná ako zmena

---

¹ Medzivládny panel pre zmenu klímy (z ang. Intergovernmental Panel on Climate Change, skr. IPCC) je najvýznamnejšia vedecká inštitúcia venujúca sa klimatickej zmene pod záštitou OSN.

podnebia, ktorá sa priamo alebo nepriamo pripisuje ľudskej činnosti, ktorá mení zloženie globálnej atmosféry a ktorá dopĺňa prirodzené premenlivosti (klimatické zmeny) podnebia pozorované v porovnateľných časových obdobiach. Zjednodušene – *klimatické zmeny* sú spôsobené prírodnými faktormi a tie nie sú vo významnej miere identifikované ako hrozby. Avšak *klimatická zmena* je spôsobená činnosťou ľudí a práve tento pojem (v jednotnom čísle) je považovaný za ohrozujúci faktor. Za najvýznamnejší indikátor klimatickej zmeny je považované globálne otepľovanie. Klimatická zmena a globálne otepľovanie sa podľa odborníkov na klimatológiu prejavujú najmä v oblastiach ako zmena teploty vzduchu, horúčavy a sucho, povodne, stúpanie morskej hladiny, roztápanie ľadovcov. (podľa správy IPCC „Global Warming of 1.5°C“, 2018)

Odborníci z oblasti klimatológie i definície najvýznamnejších klimatických organizácií upozorňujú na používanie a chápanie pojmov klimatické zmeny a klimatická zmena. Zdôrazňujú, že za klimatické zmeny sa považujú prirodzené procesy premeny životného prostredia, ktoré prebiehajú od počiatku existencie Zeme. Naproti tomu klimatickou zmenou (v jednotnom čísle) sa rozumejú zmeny podnebia, ktoré však nie sú prirodzené, sú spôsobené ľudskou činnosťou. Najčastejšie odborníci pod týmto pojmom chápu globálne otepľovanie ako najvýznamnejší prejav klimatickej zmeny. Z tohto hľadiska predstavuje bezpečnostnú hrozbu a riziká najmä klimatická zmena (spôsobená človekom). Prírodné klimatické zmeny majú taktiež istý vplyv na bezpečnosť, avšak nie je možné ich opatreniami či zásahmi ovplyvniť.

V spojitosti klimatických zmien a bezpečnosti je teda potrebné pod ohrozujúcim faktorom rozumieť najmä klimatickú zmenu v jednotnom čísle. Z hľadiska vzťahu klimatickej zmeny a bezpečnosti je možné chápať a rozvíjať diskusie a diškurz v niekoľkých ďalších úrovniach. Je to úroveň národná, spoločenská (humánna), medzinárodná a ekologická (resp. environmentálna). Každá z nich má určený referenčný rámec, chápanie bezpečnosti, hlavných aktérov a na základe týchto charakteristík aj predurčené oblasti zavádzania teórií a praxe.

1. Národná úroveň – klimatická zmena ako národná bezpečnostná hrozba.
  2. Individuálna úroveň - klimatická zmena ako ľudská bezpečnostná hrozba.
  3. Medzinárodná úroveň - klimatická zmena ako medzinárodná bezpečnostná hrozba.
  4. Ekologická úroveň - klimatická zmena ako environmentálna bezpečnostná hrozba.
- (McDONALD, M., 2013)

Z hľadiska významu pojmov je nutné zdôrazniť aj to, že v odborných diskusiách na tému environmentálne hrozby či hrozby plynúce z klimatickej zmeny ako ich súčasť, sa najčastejšie využíva komplementárny prístup k pojmom hrozba a riziko. V zmysle takéhoto prístupu sa environmentálne hrozby a hrozby plynúce z klimatickej zmeny chápu ako objektívne ohrozenia s globálnym dosahom, z ktorých plynú rôzne bezpečnostné a iné riziká.²

2. SEKURITIZÁCIA ENVIRONMENTÁLNEJ TÉMY A KLIMATICKEJ ZMENY

Sekuritizácia je proces vzniku bezpečnostných hrozieb na základe častého prezentovania a politizovania istej témy. Zdôrazňovanie potenciálnej hrozby vyplývajúcej z takejto témy, resp. oblasti, posúva túto tému ako bezpečnostný problém na popredné miesta v záujmoch štátov, medzinárodného spoločenstva, organizácií či jedincov. Autori konceptu sekuritizácie³

² Komplementárny prístup sa rozvíja v poslednom období v bezpečnostnej terminológii. Hrozba a riziko sa chápu ako súvisiace, no samostatné javy či procesy, pričom hrozba je chápaná ako objektívne existujúca, má hodnotový charakter bez konkrétneho potenciálu. Riziko je subjektívne, kvantifikuje potenciál, resp. pravdepodobnosť hrozby, je to sekundárny fenomén odvodený od hrozby. (LAML, R., 2008)

³ Kodanská škola na čele s hlavným predstaviteľom Barrym Buzanom v období 80-tych rokov 20. storočia zásadne ovplyvnila chápanie bezpečnosti a prístup k bezpečnostným otázkam.

zdôrazňujú esenciálny význam verbálnej komunikácie sekuritizovanej témy. V tomto koncepte, často kritizovanom, no slúžiacom najmä ako základ pre analýzu bezpečnostných hrozieb, boli určené základné parametre procesu sekuritizácie. Tými sú určenie aktérov iniciácie procesu, referenčného rámca a publika, ktoré pri dostatočne úspešnej sekuritizácii prijme istú tematiku ako bezpečnostnú hrozbu. (ZWITTER, A. - DE WILDE, J., 2010)

Podľa Kodanskej školy prešla environmentálna téma sekuritizáciou ako posledná. Dôvodom pre medzinárodne i národne pomerne neskoré riešenie environmentálnych hrozieb bolo uprednostňovanie iných sektorov bezpečnosti a taktiež neskoré vedecké vyjasňovanie aktérov zodpovedných za riešenie environmentálnych problémov. K dôvodom patrí nepochybne i fakt, že environmentálne hrozby majú charakter dlhšie nastupujúcich dôsledkov a ich vplyv je často latentný. V zmysle sekuritizačnej teórie, environmentálny sektor disponuje dvomi úrovňami. Na jednej strane stojí vedecká úroveň, ktorej cieľom je popisovať environmentálne problémy. Na strane druhej, politická úroveň sektoru rieši implementáciu národných a medzinárodných opatrení či verejné povedomie o týchto hrozbách. Na tejto úrovni sú závislé konkrétne opatrenia. Environmentálne hrozby je podľa predstaviteľov tejto školy možné kategorizovať podľa vzťahového pričinenia. Prvé sú existenčné environmentálne hrozby s civilizačným rozmerom, ktoré plynú z prirodzeného vývoja životného prostredia, a ktoré nie sú zapríčinené ľudskými aktivitami (napr. meteority, zemetrasenia, sopečná činnosť, ...). Ďalšími sú taktiež existenčné hrozby, ktoré majú dosah na celú ľudskú civilizáciu, avšak ich zdrojom je ľudská aktivita (klimatická zmena – globálne otepľovanie). Poslednou kategóriou sú také environmentálne hrozby, ktorých pôvodcom je opäť človek, no ich dôsledky nenaberajú civilizačné rozmery (napr. vyčerpanie neobnoviteľných prírodných zdrojov). Najdiskutovanejšou a najviac riešenou hrozbou sú hrozby druhej kategórie, ktoré majú spoločný ústredný pojem – klimatická zmena. (BUZAN, B.-WÆVER, O.- WILDE, de J., 2005)

3. DOKTRÍNY A KONVENCIE O KLIMATICKEJ ZMENE

Klimatická zmena sa ako globálna hrozba dostala do popredia koncom 20. storočia. Štáty si začali uvedomovať čoraz častejšie a vážnejšie nepriaznivé bezpečnostné a ďalšie vplyvy zmeny podnebia a iných environmentálnych hrozieb. Postupne sa tieto témy zapracovali do medzinárodných i regionálnych stratégií a politík. Okrem toho sa riešenie klimatickej zmeny ako bezpečnostnej hrozby stalo základom pre vznik niekoľkých samostatných orgánov či organizácií.

Nasledujúca tabuľka zhrňa arbitrov a doktríny, ktoré sa venujú konvenciám týkajúcich sa klimatickej zmeny na medzinárodnej, európskej i národnej úrovni.

Tabuľka 1 Arbitri a doktríny venujúce sa klimatickej zmene

Medzinárodná úroveň	Európska úroveň	Národná úroveň
IPCC – medzivládny panel pre zmenu klímy ⁴	Stratégia Európskej únie ⁵ pre adaptáciu na zmenu klímy ⁶	Bezpečnostná stratégia SR ⁷
Rámcový dohovor OSN o zmene klímy ⁸	Európsky ekologický dohovor (Green Deal) ⁹	Obranná stratégia SR ¹⁰
Bezpečnostná rada OSN ¹¹	Bezpečnostné dokumenty EÚ ¹²	Biela kniha o obrane ¹³
Kjótsky protokol ¹⁴		
Parížska dohoda ¹⁵		

Zdroj: vlastné spracovanie

Jedným z najdôležitejších medzinárodných orgánov existujúcich od roku 1988 a venujúcim sa problematike zmeny klímy na vedeckej úrovni je Medzivládny panel pre zmenu klímy (skr. IPCC). Táto organizácia vydáva hodnotiace správy obsahujúce kapitoly venované zmenám stavu fyzikálneho prostredia dôsledkom zmeny klímy, adaptácii na zmenu klímy či prognózam vývoja na základe vedeckých faktov (<https://www.ipcc.ch/about/>). Dňa 9. mája 1992 bol pod taktovkou IPCC v New Yorku prijatý Rámcový dohovor OSN o zmene klímy. V mene Slovenskej republiky bol dohovor podpísaný 19. mája 1993, platnosť nadobudol koncom novembra 1994. Dohovor zaviazal štáty k spoločnej ceste za spomalením klimatickej zmeny a zmierneniu jej dopadov. Hlavným cieľom dohody je stabilizácia atmosféry vďaka regulácii vypúšťania skleníkových plynov do nej. Najvýraznejším výstupom z dohovoru z hľadiska bezpečnosti je jednoznačne označenie klimatickej zmeny za bezpečnostnú hrozbu. (Rámcový dohovor OSN o zmene klímy (UNFCCC), 1993)

Slovenská republika sa v oblasti bezpečnosti na samostatnej národnej úrovni riadi Bezpečnostnou stratégiou SR. Jej platná verzia je z roku 2005, pričom v tomto znení neobsahuje žiadne zapracovanie klimatickej zmeny ako bezpečnostnej hrozby pre SR. Návrh aktualizácie tohto strategického dokumentu bol odsúhlasený vládou SR v roku 2017, avšak dodnes nebol schválený parlamentom. V zatiaľ neschválenom návrhu sú klimatické zmeny i klimatická zmena už zahrnuté medzi faktory ohrozujúce bezpečnosť SR, konkrétne ich dokument radí medzi bezpečnostné výzvy. „Slovenská republika je konfrontovaná s nepriaznivými dôsledkami meniacich sa klimatických podmienok, spojených s výskytom prírodných a človekom spôsobených mimoriadnych udalostí. Zmena klímy je zdokumentovaná ako faktor, ktorý má vplyv na prírodné ekosystémy a biodiverzitu, zmenu poľnohospodárskej výroby a celé životné prostredie. Vytvára nové výzvy v oblasti potravinovej bezpečnosti a zdravotného zabezpečenia. Súčasťou klimatických zmien je čoraz väčší dopyt po pitnej vode, ktorá sa môže

⁴ Viac informácií na <https://www.ipcc.ch/about/>.

⁵ V príspevku sa ďalej používa skratka “EÚ”.

⁶ Viac informácií na <https://www.minzp.sk/klima/politika-zmeny-klimy/adaptacia-zmenu-klimy/>.

⁷ Aktuálne znenie z roku 2005 dostupné na <https://www.vlada.gov.sk/zakladne-dokumenty-riesiace-bezpecnost-slovenskej-republiky/>. Návrh jej aktualizácie dostupný na <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2017/627>.

⁸ Celé znenie dostupné na [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:21994A0207\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:21994A0207(02)).

⁹ Celé znenie dostupné na https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf.

¹⁰ Aktuálne znenie z roku 2005 dostupné na <https://www.vlada.gov.sk/zakladne-dokumenty-riesiace-bezpecnost-slovenskej-republiky/>.

¹¹ Viac informácií v článku: BORN, C.-EKLÖW, K.-MOBJÖRK, M, 2019.

¹² Ide o Globálnu stratégiu pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie, 2016.

¹³ Dostupné na <https://www.mod.gov.sk/bielakniha/>.

¹⁴ Viac informácií na <https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/2>.

¹⁵ Viac informácií na <https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/61>.

stať žiadanou nedostatkovou komoditou. Ekologické zmeny, znečistenie vzduchu, nedostatok pitnej vody, narušanie prirodzených ekosystémov vedú k zhoršeniu až ohrozeniu života. Permanentnú hrozbu pre životy, zdravie a majetok obyvateľstva predstavujú živelné pohromy, havárie a katastrofy, a to pre ich nepredvídateľnosť a potenciálne rozsiahle dôsledky.“ (Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky – návrh, 2017, str. 12) V oblasti záväzkov a politík týkajúcich sa bezpečnosti SR je uvedené „Súčasťou tejto politiky bude znižovanie emisií skleníkových plynov a efektívna adaptácia na prebiehajúce zmeny klímy. SR sa bude naďalej zapájať do globálnych iniciatív zameraných na znižovanie emisií skleníkových plynov a bude podporovať ochranu prírodných zdrojov, osobitne vody, prostredníctvom jej účinného opätovného využívania a ekologického zadržiavania v krajine. Integrované riadenie všetkých druhov vôd, vrátane vodných ekosystémov je podmienkou na dosiahnutie environmentálnych cieľov a trvalo udržateľného rozvoja. SR bude zabezpečovať vysokú úroveň potravinovej bezpečnosti pri zachovaní zdravotnej nezávadnosti celého potravinového reťazca.“ (Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky – návrh, 2017, str. 22). Táto stratégia je jedným z najvýznamnejších dokumentov SR a je podkladom i pre druhý významný bezpečnostný dokument Obranná stratégia SR. V jej aktuálnom znení sa však klimatická zmena taktiež nespomína. Posledný významný dokument – Biela kniha o obrane SR – taktiež s pojmom klimatická zmena neoperuje.

4. NATO A KLIMATICKÁ ZMENA

I keď NATO nie je primárne organizácia zameraná na riešenie otázok zmeny klímy, zdá sa, že na základe jej bezpečnostných implikácií bude potrebné, aby sa aliancia prispôbila novému environmentálnemu stavu, ktorý si bude vyžadovať nové koncepty a riešenia dopadov klimatickej zmeny na bezpečnosť. Aliancia si tento fakt v poslednom desaťročí začala uvedomovať. Parlamentné zhromaždenie NATO začalo po parížskej konferencii OSN o zmene klímy v roku 2015¹⁶ intenzívne upozorňovať členov aliancie na potrebu zahrnúť bezpečnostné hrozby a riziká plynúce z klimatickej zmeny do agendy NATO. Aliancia začala do svojich strategických konceptov a plánov krízového manažmentu postupne zahŕňať bezpečnostné vplyvy klimatickej zmeny a uznala ju ako potenciálne signifikantný faktor budúceho vývoja bezpečnostného prostredia. Agendu klimatickej zmeny zdôrazňujú často aj generálni tajomníci NATO (Jaap de Hoop Scheffer, Anders Fogh Rasmussen či aktuálne Jens Stoltenberg). Snaha aliancie sa prejavila i prostredníctvom parciálnych programov, workshopov a rôznych podujatí zameraných na riešenie vzťahu bezpečnosti a klimatickej zmeny.

Agendu klimatickej zmeny vyčlenila aliancia do dvoch špeciálnych pracovných skupín:

- Pracovná skupina Vojenského výboru NATO pre meteorológiu a oceánografiu – táto pracovná skupina pomáha členským štátom a zainteresovaným krajinám pochopiť, ako za pomoci vojenskej i civilnej podpory zvládnuť aktuálne i možné budúce bezpečnostné hrozby plynúce z klimatickej zmeny.
- Výbor pre plánovanie civilného rozvoja NATO – poskytuje aliancii odborné znalosti z civilnej sféry pre potreby riadenia reakcií na humanitárne a environmentálne katastrofy. Tento výbor zriaďuje i tzv. Euroatlantické koordinačné centrum reakcie na katastrofy (EADRCC), ktoré má za úlohu skoordinať všetky členské a zainteresované krajiny v prípade prírodných katastrof. (LIPPERT, T.H., 2016)

Aliancia taktiež spolupracuje s mimovládnyimi organizáciami a nezávislými expertmi. Je členom Európskeho okrúhleho stola pre bezpečnosť, ktorý organizuje podujatia a

¹⁶ <https://www.consilium.europa.eu/sk/meetings/international-summit/2015/11/30/>

konferencie na tému bezpečnostných aspektov klimatickej zmeny. Okrem toho je i členom Iniciatívy pre životné prostredie a bezpečnosť (ENVSEC¹⁷), Environmentálneho programu OSN (UNEP¹⁸), Rozvojového programu OSN (UNDP¹⁹), Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OSCE²⁰), Regionálneho environmentálneho centra pre strednú a východnú Európu (REC²¹) a niektorých ďalších. V oblasti energetickej bezpečnosti zriadila aliancia tzv. „Smart Energy Team (SENT²²)“, ktorého úlohou je pracovať na efektívnom využívaní energií vojenskými silami. Tento tím má za úlohu hľadať a identifikovať faktory efektívneho využívania energií v jednotlivých krajinách a vytvárať projekty a spoluprácu v tejto oblasti na medzinárodnej úrovni. V roku 2010 vytvorilo NATO Divíziu pre rozvíjajúce sa bezpečnostné hrozby (ESCD²³), ktorá je zameraná na netradičné²⁴ a hybridné hrozby. (LIPPERT, T.H., 2016)

V rámci dlhodobého plánovania, pri ktorom NATO využíva metódy predvídania na základe dlhodobých trendov, pracuje aliancia na tzv. NATO ACT Strategic Foresight Analysis (Analýza strategických predpovedí velenia NATO pre transformáciu). Táto analýza mapuje charakter budúceho bezpečnostného prostredia a identifikuje základné faktory („drivers“), ktoré ju môžu ovplyvniť. V rámci týchto analýz (do roku 2030) bola klimatická zmena identifikovaná ako jeden z faktorov („driver“), ktoré vývoj bezpečnostného prostredia ovplyvnia. Ako bezpečnostná hrozba boli identifikované globálne otepľovanie, zvyšovanie hladín morí, otepľovanie oceánov, ustupovanie ľadovcov, suchá a extrémne výkyvy počasia. Ako riziká plynúce z týchto hrozieb boli popísané:

- zničenie infraštruktúry, pôdy, biotopov a potravinových zdrojov
- hladomor, nedostatok pitnej vody
- migrácia
- nárast kriminality a extrémizmu
- konflikty, nestabilita a neistota
- sprístupnenie Arktídy a antarktických regiónov (vplyvom topenia ľadovcov a zvýšenia teploty spôsobí zvýšenie ich geopolitického významu a záujmu o ne - napr. námorné obchodné cesty)
- prírodné katastrofy (LIPPERT, T.H., 2016).

5. ANALÝZA BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB VYPLÝVAJÚCICH Z AKTUÁLNEJ SPRÁVY IPCC

Najnovšia zhrňujúca špeciálna správa IPCC s názvom „Global Warming of 1.5 °C“²⁵ predostrela na základe analýzy aktuálneho stavu a predpovedania možného scenára pri zachovaní súčasného nárastu globálneho otepľovania najvýznamnejšie dôsledky klimatickej zmeny. Cieľom správy je upozorniť na zvýšenú potrebu globálnej intervencie voči možným hrozbám i už existujúcim následkom plynúcim z klimatickej zmeny.

---

¹⁷ <http://envsec.rec.org/>

¹⁸ <https://www.unenvironment.org/>

¹⁹ <https://www.undp.org/>

²⁰ <https://www.osce.org/>

²¹ <http://www.rec.org/>

²² https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_99173.htm

²³ https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_65107.htm

²⁴ Netradičné v zmysle nepriorizovaných oblastí aliancie, kam divízia zaradila i klimatickú zmenu.

²⁵ <https://www.ipcc.ch/sr15/>

Podľa analýzy bezpečnostných hrozieb vyplývajúcich z tejto správy (WERRELL, C.-FEMIA, F.- FETZEK, S.-CONGER, J., 2018), klimatická zmena predstavuje tieto konkrétne hrozby a riziká pre bezpečnosť:

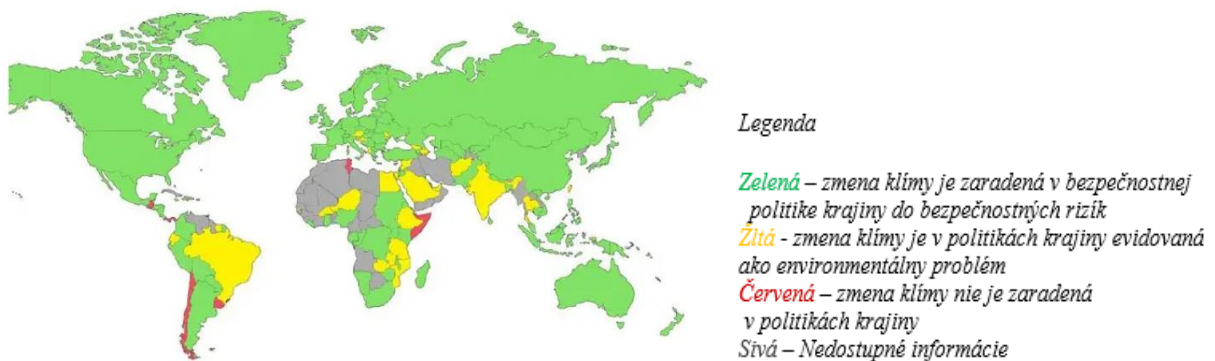
- Nestabilita a konflikty v zasiahnutých regiónoch (príčina – výkyvy počasia, povodne, nárast hladiny oceánov, dôsledok - migrácia).
- Ohrozenie pripravenosti ozbrojených zložiek (znižovanie kvality života na Zemi napr. vďaka nedostatku vody a prírodných zdrojov).
- Nerovnomerná distribúcia dôsledkov klimatickej zmeny (krízy v ohrozených oblastiach, narušená ekonomika, politická nestabilita).
- Zvyšovanie hladín oceánov (vojenské námorníctvo, zaplavenie ostrovov a prímorských miest, migrácia).
- Roztápanie ľadovcov (Arktída, Antarktída - geopolitická vojna, námorná doprava).
- Ohrozenie dostupnosti vody a potravín, ohrozenie zdravia (obchodná vojna, konflikty, boje o zdroje).
- Nedodržanie odporúčaní odborníkov (neudržanie otepľovania pod 2.0 °C stupňa).

Táto analýza správy IPCC vo vzťahu k bezpečnosti identifikovala tri najvýznamnejšie úlohy v bezpečnostnej agende:

- Prevencia pred dosiahnutím ťažko riešiteľnej úrovne súčasných dôsledkov klimatickej zmeny.
- Pripravenosť na nevyhnutné zmeny v bezpečnostnom prostredí vyvolané aktuálnymi i predpovedanými dôsledkami klimatickej zmeny.
- Zaisťovanie bezpečného a mierového priebehu zavádzania opatrení proti dôsledkom klimatickej zmeny.

6. GLOBÁLNY INDEX BEZPEČNOSTI PRE KLIMATICKÚ ZMENU

Mimovládna organizácia The American Security Project (ASP), ktorá sa zaoberá analýzami bezpečnosti a edukáciou týchto tém, vytvorila tzv. Global security defense index on Climate change – index globálnej bezpečnosti pre klimatickú zmenu. Tento index je ukazovateľom toho, do akej miery si vlády a organizácie z celého sveta uvedomujú bezpečnostné hrozby a riziká plynúce z klimatickej zmeny a tiež toho, ako ich ozbrojené sily a bezpečnostné zložky reagujú na dôsledky klimatickej zmeny. Podľa poslednej správy ASP, 70 % národov zaraďuje aspoň nejakým spôsobom dôsledky klimatickej zmeny do svojej bezpečnostnej agendy.

Obr. 1 Úroveň zaradenia klimatickej zmeny do bezpečnostnej agendy krajín sveta

(Zdroj:<https://www.americansecurityproject.org/the-global-security-defense-index-on-climate-change-%EF%BF%BCpreliminary-results/>)

ZÁVER

Negatívne dôsledky klimatickej zmeny sú na základe objektívnych informácií a výskumu odborníkov jednoznačne považované za bezpečnostnú hrozbu a plynú z nich rozsiahle bezpečnostné riziká. Svedčí o tom nie len záujem environmentálne zameraných organizácií, ale taktiež fakt, že klimatická zmena je zahrnutá čoraz častejšie do agendy bezpečnostných debát, je súčasťou bezpečnostných stratégií a jej negatívne dôsledky si uvedomujú i čelní predstavitelia významných bezpečnostných organizácií.

Po relatívne neskorom začatí procesu sekuritizácie klimatickej zmeny a zahrnutí klimatickej zmeny do bezpečnostnej agendy sa postupne rozšírili konvencie zamerané na riešenie tejto otázky. Ich cieľom je na základe odborných znalostí upozorňovať na stav zmeny klímy, prijímať opatrenia na zmiernenie jej bezpečnostných a iných dopadov a predchádzanie možných negatívnych scenárov. Na medzinárodnej úrovni je najvýznamnejšou organizáciou OSN, ktorá založila IPCC – Medzinárodný panel pre zmenu klímy, je autorom Medzinárodného dohovoru OSN o zmene klímy (taktiež i Kjótskeho a Parížskeho dohovoru) a je zriaďovateľom Bezpečnostnej rady OSN, ktorá prijíma záväzné opatrenia i v oblasti klimatickej zmeny. Čo sa však týka zahrnutia klimatickej zmeny a jej nepriaznivých dopadov do bezpečnostných dokumentov na samostatnej národnej úrovni, Slovensko ich vo svojich aktuálnych strategických bezpečnostných dokumentoch nespomína. Najvýznamnejší bezpečnostný dokument však čaká v najbližšej dobe na svoju aktualizáciu, v ktorej by už bezpečnostné hrozby a riziká plynúce z klimatickej zmeny mali byť zahrnuté. Na poli bezpečnostných organizácií bolo taktiež nutné, aby boli vplyvy klimatickej zmeny na bezpečnosť vzaté v úvahu. NATO ako jedna z najvýznamnejších bezpečnostných organizácií uznala význam klimatickej zmeny v diskusiách o bezpečnosti a začala postupne zahŕňať bezpečnostné vplyvy klimatickej zmeny do svojich stratégií, pričom ju uznala ako potenciálne signifikantný faktor budúceho vývoja bezpečnostného prostredia. Pre vývoj bezpečnostného prostredia z hľadiska klimatickej zmeny bude dôležité zaistenie bezpečného a mierového priebehu zavádzania opatrení proti dôsledkom klimatickej zmeny, prevencia pred dosiahnutím ťažko riešiteľnej úrovne súčasných dôsledkov klimatickej zmeny a pripravenosť na nevyhnutné zmeny v bezpečnostnom prostredí vyvolané aktuálnymi i predpovedanými dôsledkami klimatickej zmeny.

Zostáva otázkou, či je vážnosť dopadov klimatickej zmeny na mier a bezpečnosť vyhodnocovaná dostatočne a či je možné sa s predstihom pripraviť na následky, ktoré pri súčasnom tempe klimatickej zmeny reálne hrozia. I keď väčšina krajín sveta zaraďuje do svojich politík tému klimatickej zmeny, pripravenosť na jej následky v oblasti bezpečnosti by byť čo najrozsiahlejšia a mala by sa dotýkať všetkých oblastí. Zaraďovanie klimatickej zmeny do aktívneho dialógu o bezpečnostných hrozbách je okrem iného v súčasnosti ohrozené aj „proti-klimatickými“ názormi svetových lídrov a krajín, ktoré tieto bezpečnostné hrozby marginalizujú a považujú ich za nepodstatné pri zaisťovaní mieru a bezpečnosti vo svete. Úlohou aktérov na tomto poli bude, zdá sa, aj snaha o odvrátenie pozornosti od podobných, faktami nepodložených názorov o bezvýznamnosti klimatickej zmeny v oblasti bezpečnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BORN, C.-EKLÖW, K.-MOBJÖRK, M. September 2019. *Advancing united nations responses to climate-related security risks*. SIPRI Policy Brief. [online]. [cit. 15.1.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.sipri.org/publications/2019/sipri-policy-briefs/advancing-united-nations-responses-climate-related-security-risks>>

BUZAN, B.-WÆVER, O.- WILDE, de J. 2005. *Bezpečnosť: Nový rámeček pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií. ISBN 80-903333-6-2. 272 s.

LAML, R. *Vzťah pojmov hrozba a riziko II.*, 2008. [online]. [cit. 22.1.2020]. Dostupné na internete: <<http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/vztah-pojmov-hrozba-a-riziko-ii-roman-laml/>>

LIPPERT, T.H. *Climate Change, and International security – a risk governance approach*. 2016. RAND Corporation: Santa Monica, Calif. [online]. [cit. 18.1.2020]. Dostupné na internete: <https://www.rand.org/pubs/rgs_dissertations/RGSD387.html>

MASSON-DELMOTTE, V., P. ZHAI, H.-O. PÖRTNER, D. ROBERTS, J. SKEA, P.R. SHUKLA, A. PIRANI, W. MOUFOUMA-OKIA, C. PÉAN, R. PIDCOCK, S. CONNORS, J.B.R. MATTHEWS, Y. CHEN, X. ZHOU, M.I. GOMIS, E. LONNOY, T. MAYCOCK, M. TIGNOR, AND T. WATERFIELD (EDS.). *IPCC: Summary for Policymakers*. 2018. In: *Global Warming of 1.5°C*. [online]. [cit. 19.12.2019]. Dostupné na internete: <<https://www.ipcc.ch/sr15/>>

MATTHEWS, J.B.R. (ed.). *IPCC: Annex I: Glossary*. In: *Global Warming of 1.5°C*, 2018. [online], [cit. 19.12.2019]. Dostupné na internete: <https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/06/SR15_AnnexI_Glossary.pdf>

McDONALD, M. *Discourses of climate security*. *Political Geography* vol 33. s. 42-51, 2013.[online]. [cit. 12.1.2020]. Dostupné na internete: <https://www.academia.edu/3502177/Discourses_of_Climate_Security_Political_Geography_2013>

WERRELL, C.- FEMIA, F.- FETZEK, S.-CONGER, J. *A Security Analysis of the New IPCC Report: Prevent 2°C, Prepare for 1.5° and Do So Responsibly*. The center for climate and security. BRIEFER No. 39 | October 18, 2018. [online]. [cit. 27.1.2020]. Dostupné na internete: <<https://climateandsecurity.org/2018/10/18/a-security-analysis-of-the-new-ipcc-report-prevent-2c-prepare-for-1-5-and-do-so-responsibly/>>

ZWITTER, A. - WILDE, de J. *Prismatic Security: Expanding the Copenhagen School to the Local Level*. Groningen: Department of International Relations and International Organization (IRIO), University of Groningen. 2010. [online]. [cit. 11.1.2020]. Dostupné na internete: <http://www.academia.edu/528346/Prismatic_Security_Expanding_the_Copenhagen_School_to_the_Local_Level>

STRATÉGIE A DOKUMENTY:

BIELA KNIHA O OBRANE SR, 2016, Dostupné na internete: <<https://www.mod.gov.sk/bielakniha/>>

BEZPEČNOSTNÁ STRATÉGIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY – návrh, 2017. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-627>>

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS, Európska komisia, 2019. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf>

GLOBALNÁ STRATÉGIA PRE ZAHRANIČNÚ A BEZPEČNOSTNÚ POLITIKU EURÓPSKEJ ÚNIE. 2016. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/documents/10182/2463130/160823_OBEP_Globalna_strategia_E%9A.pdf/f47f31dc-af40-4f5b-a1a7-39c252e7eba1>

GLOBAL SECURITY DEFENSE INDEX ON CLIMATE CHANGE. American Security Project, 2013. [online]. [cit. 2.2.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.americansecurityproject.org/the-global-security-defense-index-on-climate-change-%EF%BF%BCpreliminary-results/>>

RÁMCOVÝ DOHOVOR OSN O ZMENE KLÍMY (UNFCCC), 1993. [cit. 20.12.2019].
Dostupné na internete:<[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:21994A0207\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:21994A0207(02))>

INTERNETOVÉ STRÁNKY:

<<https://www.ipcc.ch/about/>>

<[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:21994A0207\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:21994A0207(02))>

<<https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/2>>

<<https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/61>>

<<https://www.minzp.sk/klima/politika-zmeny-klimy/adaptacia-zmenu-klimy/>>

<<https://www.vlada.gov.sk/zakladne-dokumenty-riesiace-bezpecnost-slovenskej-republiky/>>

<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf>

Mgr. Dominika ČERNÁKOVÁ
Ministerstvo obrany SR
Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava, Slovensko
dominika.cernakova@mod.gov.sk
d.cernakova.d@gmail.com

THE IMPORTANCE OF DEVELOPING RESILIENCE OF THE MILITARY LEADERS

Ionuț Alin CÎRDEI

ABSTRACT

The modern battlefield is increasingly complex and volatile, and the challenges facing the military are becoming more numerous and more difficult to manage. Military leaders, regardless of their level, must perform in this extremely insecure and changing operational environment, must identify and counter a wide range of threats and carry out their mission in optimal conditions, with as small as possible human and material costs. To achieve this, good professional and physical training is not enough, but it is also necessary to develop resilience to be able to cope with the unexpected and to be able to adapt as quickly as possible to the changing conditions in the operational environment.

Keywords: military leader, resilience, mission, efficiency

INTRODUCTION

Resilience aims to prepare individuals, commanders, the military organization to deal with disruptions, to absorb the shock created by various incidents or accidents and to create the possibility of returning to normalcy as soon as possible, to carry out military actions in order to fulfill the mission and to achieve the tactical, operational and strategic objectives.

Resilience is a concept that has its origins in the field of psychology and refers to the ability of the human body to adapt due to changing the general situation as a result of traumas, tragedies, threats or other stress-causing events (Cîrdei, 2018, p. 239). Generally, we can see that resilience manifests itself in most situations, but its level varies depending on many factors, the specialists conclude that this is more an acquired feature than an innate one, which means that it can be learned and developed permanently.

In the military field, the development of resilience is extremely important, because the conditions in which each military man carries out his activity are extremely demanding and the activities involve a high level of risk, which can affect both short-term and long-term efficiency. The existence of superior physical and personal capabilities and qualities is not sufficient to allow the absorption of shocks caused by participating in missions with a high degree of risk and involving injuries and loss of life, requiring the development of resilience of all military, but especially of leaders, who must be able to absorb shocks and recover as quickly as possible in order to be able to perform their functions and to lead subunits and units on the battlefield.

In many situations we are tempted to consider resilience issues as predefined characteristics of leaders, which must exist, but we must be aware that resilience is not innate and therefore leaders do not possess this ability from the beginning. Experience, training, awareness of risks and threats, understanding of the environment, coupled with innate knowledge and skills allow leaders to overcome difficult moments and motivate, influence subordinates and create the conditions for them, individually and later as a team, to develop and strengthen individual and collective resilience. However, the major challenge is to measure the level of resilience, because a realistic assessment can only be made after facing an event with a

major or even devastating impact, the measurement of resilience under artificial conditions being inconclusive.

1 GENERAL ASPECTS REGARDING THE RESILIENCE OF THE MILITARY LEADER

Resilience has been defined in simple terms as “a system’s ability to “bounce back” after disturbances, and, through learning from those situations, to “bounce forward” and increase the system’s adaptive capacity for handling surprises, thus incorporating reactive and proactive responses to uncertainty” (Grote, 2019, p. 59) and is characterized by unique attributes, such as the fact that it can be learned, strengthened, and developed over time, using appropriate means of training leaders, both in peacetime and during participation in military operations.

Starting from the idea that in any military action the level of associated stress is extremely high, we can establish the imperative to develop this ability at individual and collective level and we can identify the importance of resilience of military leaders, who through their actions and decisions can influence life and the activity of others and can support them, directly or indirectly, in overcoming difficult moments.

Taking into account the elements presented above, we can say that the resilience materializes in the different phases of an event (before, during or after the event) or of a crisis, through specific mechanisms (anticipation, monitoring, control etc.), in several domains simultaneously (technical, organizational, social, political, economic, financial, security, etc.).

Resilience can be seen as “a quality that reduces vulnerability, minimizes the consequences of a threat, accelerates response and recovery, and facilitates adaptation to a destructive event” (Rehak, Senovsky and Slivkova, 2018, p. 21) and manifests itself at the individual, group or organizational level. Military leaders must constantly consider the development and strengthening of organizational resilience, seen as something more important or complex than the sum of the component parts, the sum of the resilience of all members of that organization.

The resilience is created and strengthened before the event, it materializes during the event, and the efficiency of the measures is made felt even after the disturbance has ended, by materializing its main functions. But, in essence, resilience “is not simply a matter of preparing to adapt, recover and thrive when confronted with risk, challenge, danger, complexity or adversity; it is also about building the capacity to do so long after the moment has passed” (Gilmore, 2016, p. 12).

According to specialized studies and analyzes, resilience, at the organizational or individual level can be analyzed from the perspective of the following characteristics (NIAC, 2010, p. 16):

- Robustness, understood as the ability to continue to carry out activities and perform functions and duties even in the event of an accident or serious incident. Robustness refers to the physical and mental characteristics of the military leader and can be strengthened by preparing for dealing with a crisis situation, the person's ability to identify disruptive events, the ability to react and the physical and mental, intrinsic resistance of the person;
- The resources available. In order to be able to cope with changing conditions in the operations environment, a resilient military leader must have the resources to manage a complex situation as it unfolds. This includes identifying options, prioritizing what needs to be done both to control the damage and to start mitigating them and to communicate the decisions to the people who will implement them. An extremely valuable resource that can

enhance and streamline the use of other resources is the human resource, which must be prepared to handle any type of crisis situation, including those involving severe injuries and even death;

- Rapid recovery consists in the ability to restore the entire system or its essential parts to operation in a short time after an incident. The recovery capacity can be determined by the existence and availability of material resources, the availability of financial resources, the existence of human resources ready to act and the existence of processes that facilitate the rapid recovery. When we speak about recovery, we need to consider both the rapid recovery of the leader in order to continue to coordinate its subordinates and the rapid recovery of the unit, which must be able to continue the accomplishment of the mission;
- Adaptability represent the idea of learning from mistakes and previous experiences and also the ability of the leader to understand the complex situations and to find the optimal ways of managing them.

Organizational and individual resilience and especially the resilience of leaders is not something that exists regardless of the situation, but is more related to the context. In order to determine the level of a leader's resilience and its importance for the accomplishment of the mission, we must look at the leader as part of a system, a system that includes people, command and control elements and technical means, all of which are part of a complex socio-technical system.

Resilience is a fundamental characteristic of success military leaders. Leaders must construct and develop the resilience in order to advance and thrive. Leaders must not only be concerned with developing their own resilience, but must encourage and contribute to the development of resilience at the subordinate level, by creating the conditions to prepare for future challenges in the most realistic way possible and by setting a personal example in all situations. A resilient military leader has the ability to cope with difficult conditions, to lead under the pressure of time and events, and to adapt to the ever-changing conditions of the battlefield.

A resilient leader is able to manage personal stress and influence its management by the people it interacts with, whether they are at the same level, or at lower levels, by using the tools available for the personal improvement and strengthening and for strengthening the subordinates.

A successful leader not only develops his own resilience, but contributes decisively to the resilience of all team members. They play an important role in supporting others in understanding the requirements and in developing adaptive behavior, to cope with all stressors. The resilient leader must adapt his leadership style to the concrete situation, to be able to keep the situation under control and to channel the energies of others towards the accomplishment of the mission, with as little losses and with minimal efforts, simultaneously with creating intrinsic and extrinsic conditions for a faster recovery as possible. and a return to optimal capacity as soon as possible, after having had to handle an unpleasant or destructive event.

From the perspective of personal and organizational resilience, three fundamental requirements for leaders can be identified:

- The ability of the leader to adapt, to adapt his role and behavior depending on the situation and the challenges that he must face, both individually and organizationally;
- Creation and improvement of organizational mechanisms to support the adaptation and recovery of the individuals and teams they coordinate;
- Creating an organizational culture, based on common beliefs and values, able to motivate others, to determine them to act for the common good.

While resilience “involves behaviour, thoughts and actions that can be learned and developed, the reality is that resilience is not equally inherent in every person or organisation, nor is it institutionalised as a foundation of service in the Army and for this reasons military leaders have to work every day to build resilience in individuals, teams and organisations”(Gilmore, 2016, p. 4), because the military organization its “an unique organization, with a very specific role, which requires a capable and resilient defence force with the ability to achieve the strategic defence objectives assigned to it by the government” (Department of Defence, 2016, pp. 68–76).

Resilience is becoming more and more necessary due to the complexity of the operations environment and the increased risks and threats. Leaders' ability to perform their duties and missions is tested by a number of elements, such as (Bartone, 2006, pp. 131–148):

- Isolation. Increasingly, military actions are carried out in small groups, in isolated locations, in complex cultural contexts and difficult to manage, at a great distance from friends, family and familiar things, when the means of communication cannot compensate for these distances and shortages. Also, the feeling of isolation can be amplified by the obligation to work under difficult conditions, with new or unknown people, or with multinational teams whose composition changes frequently, which can create a sense of anxiety and isolation.
- Ambiguity. Due to the complexity of the confrontation environment and the multitude of actors present in the areas of operation, the missions may sometimes be unclear and in a continuous change, the rules of employment may be unclear, and the command and control structure may be unclear, unconventional, which may put additional pressure on the leader.
- Powerlessness. The feeling of lack of power or the impossibility to control the evolution of things can be amplified by the restrictions of displacement, by the constraints imposed by the rules of employment, by the deficiencies caused by the difficulties of realizing the logistical support, by the conduct of the activities in a multinational environment, complex, sometimes with different norms and values and. Other factors to consider include family separation and distance from home, which can be amplified by the occurrence of negative events at home, etc.
- Boredom (alienation). The ability of a leader to perform his tasks and manage the situation can be diminished by the existence of long periods with monotonous, repetitive activities, the lack of an obvious meaning in the activity, the lack of options for relaxation and leisure, the misunderstanding of the role and importance in a particular context, etc.
- Danger (threat). The modern operating environment can overload any leader due to the multitude of risks due to attacks, accidents and incidents, exposure to diseases or extreme environmental conditions, exposure to the risk of contamination with chemical, biological substances etc.
- Workload. The very fast pace and the large amount of tasks and responsibilities can be an additional stressor, which can erode the leader's ability to perform his tasks. Among the elements that can have negative effects we can list: frequency, duration and intensity of deployments, extended working time for long periods of time, etc.

Military leaders are people who possess exceptional qualities, who have the ability, knowledge and power to influence and impose on others. The necessary training and qualities allow them to maintain their calm and self-control in critical situations and to encourage and motivate their subordinates. In order to increase the efficiency of leaders, it is necessary for them to perfect certain aspects of their own personality, to become stronger, both physically and mentally, and to be able to withstand stressors and unforeseen situations. In this regard, emphasis is placed on “strengthening what already is good, what it is very well suited for the military and its thinking on how to select and educate military leaders. Using character strengths

in the selection and education of military leaders will thus be an important contribution when it comes to build resilience in these leaders” (Boe, 2016, pp. 714–716).

The resilience of the leader can be defined as his ability to regain balance and self-control as a result of a disruptive or destructive event. In the military field, resilience is not an end state, a goal in itself, but above all a complex process of adaptation and evolution in order to cope with risk situations. A resilient leader can contribute to the resilience of subordinates and create the conditions for the creation of a resilient organization, which can face all the challenges of a changing and uncertain environment, such as the military environment. A strong, competent, resilient leader who promotes cohesion and develops the interdependence of the teams he leads represents a core component of a resilient organization.

The leader's resilience is influenced by several variable elements, which can be internal and external (Ledesma, 2014, pp. 4–5). These elements can contribute to increasing the individual performance of the leader, to increasing the individual resilience and can create the framework for strengthening the resilience of the group he coordinates or leads in military operations.

The resilience of the leader is partly born, determined by the personal qualities, character and personality, but it is complemented, developed and perfected by his attitude towards the organization and towards the duty, the personal training, his physical and mental state. The resilient leader will influence the organization and will be able to develop organizational resilience. The military organization must be a resilient, adaptable, resistant organization, characterized by redundancy and flexibility. A resilient organization have “leaders who demonstrate continual support of an organization’s mission. Through their words and actions they are able to visualize a positive mission charter for the organization, effectively communicate the plan to others and encourage strong attachment to the course of action” (Southwick et al, 2017, p. 319). The leader must be the exponent of the military system of which he is a part, make him function and carry out his mission. A resilient leader can export the resilience to subordinates and collaborators and increase the resilience of the military organization. On the other hand, a resilient organization cannot create a resilient leader just by belonging to the organization. It is necessary that based on skills, knowledge, characteristics born or acquired to build and develop resilience, seen as a way of adapting and responding to the challenges of the military environment, both in time of peace, and especially in time of conflict.

CONCLUSION

Resilience of the military organization and of the high level leaders represent an contributor to the development of the military capabilities and have an amplifier role. The resilient leader can anticipate the events, can implement the best solutions with a low energy consumption and with a lower impact on the people he coordinates, because the resilience represent the ability to adapt, recover and thrive in complexity, and leaders must know and understand how resilience can be trained and developed within the military organization. The resilience must be developed at all levels, but it is very important for a leader, and especially for a high level leader to as resilient as possible, because his attitude and his actions can influence the results of the subordinates and the accomplishment of the mission.

Resilience must be developed at all levels to allow the forces to remain highly operational and to allow for a rapid recovery of combat capability in the event of a event with significant impact. However, we must know that resilience is perishable and that it must be maintained, constantly improved and adapted to the reality of the battlefield, it must be

developed taking into account new risks and threats and new disruptors, new means of combat, etc.

In order to maintain the military organization at a high level of operability and to increase its adaptability, the military system needs to produce capable leaders, good professionals, with a rich organizational culture, who are resilient and who develop the resilience of subordinates and the organization overall.

BIBLIOGRAPHY

BARTONE, P., *Resilience Under Military Operational Stress: Can Leaders Influence Hardiness?*, in *Military Psychology*, 2006, 18 (Suppl.), ISSN 1532-7876, p. 134.

BOE, O., *Building Resilience: The Role of Character Strengths in the Selection and Education of Military Leaders*, in *International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience*, Vol. 17, No.4, 2016, ISSN 1522-4821, pp. 714-71.

CÎRDEI, I. A., *Improving the level of critical infrastructure protection by developing resilience*, in *Revista Academiei Forțelor Terestre “Nicolae Bălcescu”*, Vol. XXIII, 2018, Nr. 4 (92), ISSN 2247-840X, p. 239.

DEPARTMENT OF DEFENCE, *Defence White Paper 2016*, Canberra, 2016, pp. 68–76.

GILMORE, P.W., *Leading a Resilient Force. Insights of an Australian General*, Series: Army Research Paper, No. 11, 2016, p. 12, Available on internet: www.army.gov.au/Our-future/Publications.

GROTE, G., *Leadership in Resilient Organizations*, in Siri Wiig, Babette Fahlbruch (Editors), *Exploring Resilience A Scientific Journey from Practice to Theory*, SpringerBriefs in Applied Sciences and Technology, 2019, p. 59.

KOHLRIESER, G., *Resilient Leadership: Navigating the Pressures of Modern Working Life*, Available on internet: <https://www.imd.org/research-knowledge/articles/resilient-leadership-navigating-the-pressures-of-modern-working-life/>.

LEDESMA, J., *Conceptual Frameworks and Research Models on Resilience in Leadership*, in *SAGE Open*, July-September 2014, pp. 4 – 5, Available on internet: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2158244014545464>.

NIAC (National Infrastructure Advisory Council), *A Framework for Establishing Critical Infrastructure Resilience Goals, Final Report and Recommendations by the Council*, October 19 2010, p. 16, Available on internet: www.dhs.gov/publication/niac-framework-establishing-resilience-goals-final-report.

REHAK, D, SENOVSKY, P, and SLIVKOVA, S., *Resilience of Critical Infrastructure Elements and Its Main Factors*, in *Systems*, 6(2), 2018, ISSN 2079-8954, p. 21, Available on internet: <https://www.mdpi.com/2079-8954/6/2/21>.

SOUTHWICK, F, CHARNEY, D., MARTINI, B., SOUTHWICK, S., *Leadership and Resilience*, in Springer International Publishing Switzerland 2017 , J. Marques, S. Dhiman (eds.), *Leadership Today*, Springer Texts in Business and Economics, p. 319, Available on internet: https://www.researchgate.net/publication/318034847_Leadership_and_Resilience.

Maj Associate professor PhD Ionuț Alin CÎRDEI
Sibiu, Romania, 3-5 Revolutiei street
cirdei_alin@yahoo.com

AFRICA FROM THE PERSPECTIVE OF COPENHAGEN SCHOOL OF SECURITY – FRAGILE STATES VS. SECURITY DYNAMICS

Anna ĎURFINA

Abstract

Africa as a continent suffers from many economic, political and security problems. In spite of unprecedented efforts towards establishing peace in number of countries mainly in Sub-Saharan Africa, the devastating socioeconomic impact caused by previous and ongoing unrest maintains chronic instability in years to come. According to international relations (IR) theory and also regional security complex theory, Sub-Saharan Africa has always been a challenge for international and security studies. Several African countries in past decades would show a catalogue of wars, famines, mass population displacements, barbaric political practices, and also environmental despoliations and plagues. Many reports claim that mainly countries of Africa can be seen as fragile or failed states. The question then arises – how can regional security complex theory (RSCT) explains security dynamics of Sub-Saharan Africa (hereinafter Africa) through the prism of its main attributes compared to concept of failed or fragile states? The paper will try to find an answer to this question.

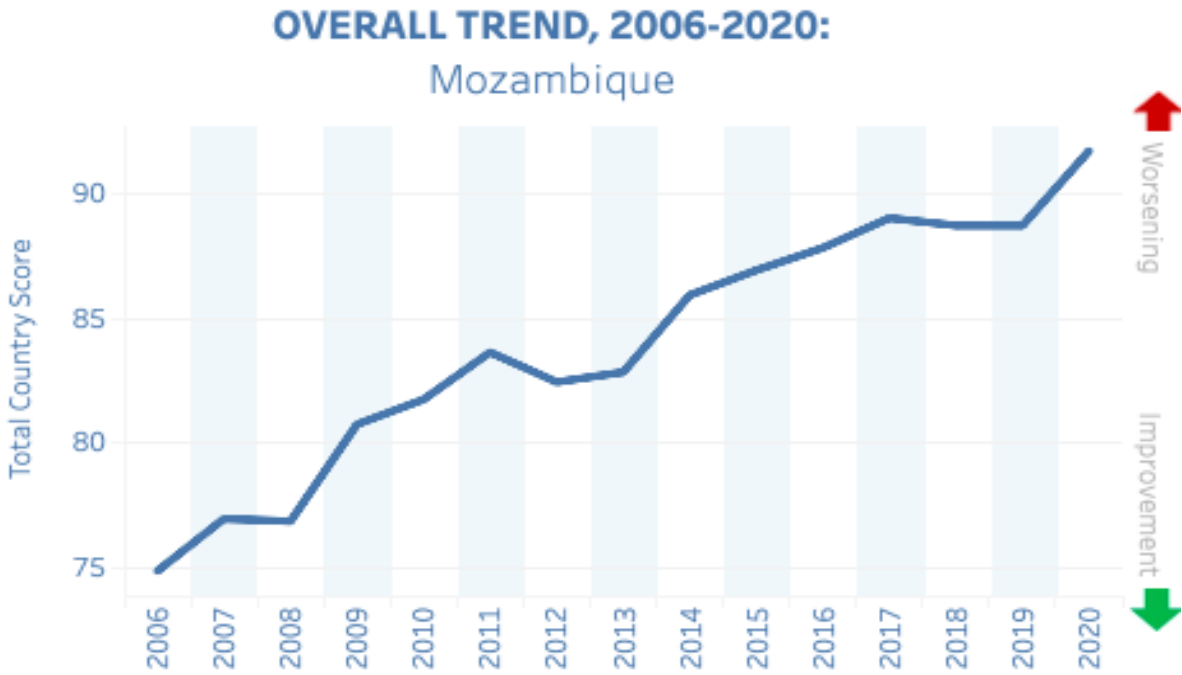
Keywords: Africa, Sub-Saharan Africa, regional security complex theory, international relations, fragile states

INTRODUCTION

As have been already defined, Sub-Saharan Africa has always been a challenge for international relation theory and this is also true for regional security complex theory. The problem is definitely not a lack of security dynamics but lies in postcolonial state of the region, which was the price to be paid for rapid decolonization. “The African state has been for the most part weak both as a state, i.e., low levels of sociopolitical cohesion, and as a power, i.e., commanding small economic, political, military resources, both in absolute terms and relative to non-African states.” (Buzan – Waever, 2003, p. 219) The most of the security problems of Africa largely hang on the failure of postcolonial state although the process of decolonization in Africa did not immediately begin to generate a set of regional conflict formations. Empirical sovereignty was the first requirement of statehood and the basis for recognition by others but Africa turned this formula on its head. For the most part, African states were created by international society, and also supported by it. They developed firm juridical sovereignty long before most of them acquired the capacity for empirical sovereignty. We can also discuss whether several states have ever succeeded in acquiring the capacity for empirical sovereignty. During the early decades, juridical sovereignty definitely protected the new African states because the states were removed from the pressures of competition that are supposed to shape states living under anarchy. According to Buzan and Waever, one consequence of this (as well as of the intrinsic weakness of most African states) was that regional security dynamics did not develop as quickly, clearly, or strongly as they did elsewhere. (Buzan–Waever, 2003) Another consequence was definitely the stagnation and decay of many African states, and beginning of something much more complicated and chaotic, which is not easily analyzed.

1 FRAGILE STATES IN SECURITY DYNAMICS

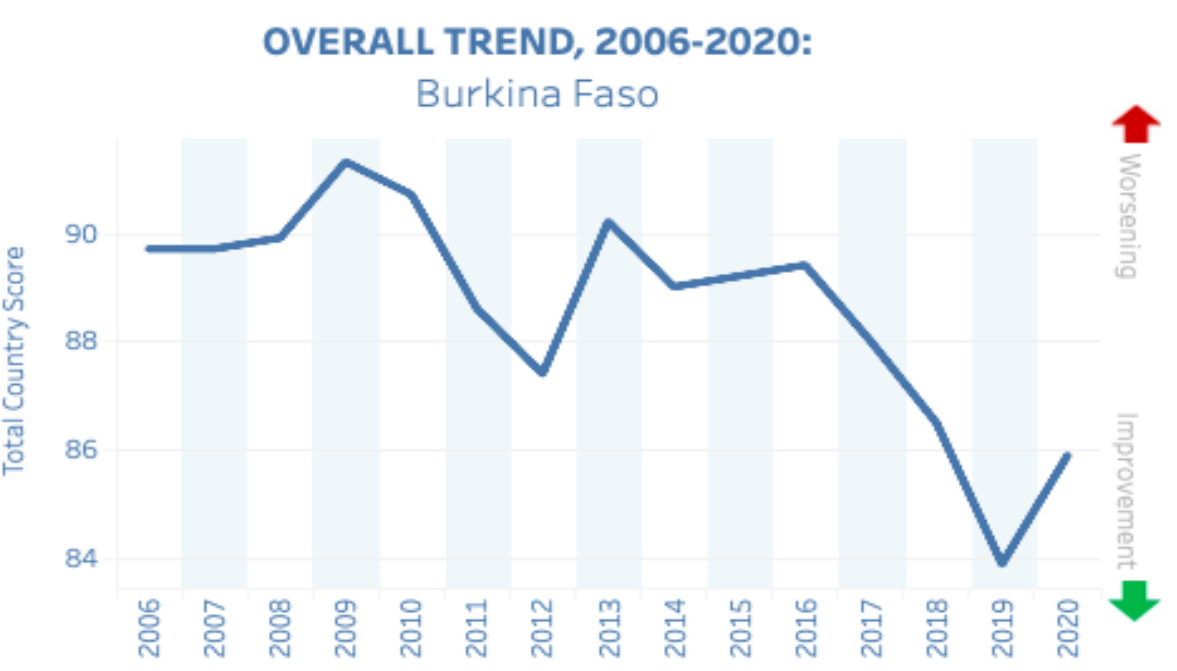
According to many statistics, it can be viewed that the number of countries in which state structures have collapsed seems to be growing. Despite of it, we have to analyze, if these so-called failed states are a threat to global security or if there is any antidote to this process. If we put the hypothesis, which claims that the list of failed states is growing longer to the test, we have to say that very few states have completely failed. In international law, failed state is the state when its authority has largely disintegrated and it can no longer carry out essential duties. As a recent examples we can mark Syria or Yemen, but we have to also present that even these states are embroiled in ongoing wars, the state is still able to perform basic functions in parts of its territory. Therefore, we can confirm that definition of state failure has been out of fashion for more than a decade even though it still served as a justification for the intervention of US in Afghanistan. After 20 years there has been proven that this justification was a disaster not only for the military in conflict, but also for the future of this state. Instead of being labeled “failed”, there is now commonly considered to label the instable states as fragile. Fragility is then considered to be the opposite of state stability on a continuum between a well-functioning and completely absent state. Woolcock presented that every fragile state is fragile in its own way, which we consider to be absolutely true in itself. (Woolcock, 2014) According to this, global indices such as the Fragile States Index (hereinafter FSI) categorize states according to a cross-section of several symptoms of fragility. The newest Fragile states index annual report 2020 does not consider current crisis of COVID-19, but nevertheless, it can be an important part of the analysis of fragile states in Sub-Saharan Africa in this paper. According to data of the annual report 2020 the second most worsened country for 2020 is Mozambique, which also rates as the sixth most worsened country over the past decade of the FSI – in the wake of severe natural disasters that exposed the country’s long unaddressed vulnerabilities and sparking renewed conflict in the north of the country. (Fragile States Index, 2020)

Picture 1 Fragile State Index Mozambique 2006 - 2020
Source: Fragile States Index Annual Report 2020

A combination of insurgent attacks and natural disasters resulted in another challenges in Mozambique. In 2014, central Mozambique was struck by Cyclone Idai and also by Cyclone Kenneth. The Cyclone Kenneth struck a province that has been dealing with an insurgency since late 2017. Despite substantial reserves of natural gas, this province can be described through the widespread poverty, lack of education and also by powerful criminal networks which have risen on the basis of the state’s fractured foundations.

According to current data, even the formerly considered one of the West Africa’s most stable countries – Burkina Faso – now rates as the fourth most worsened country in the 2020 FSI. Over the past five years, despite government efforts to manage the pressures, the country has seen mounting threats to its peace and security. Burkina Faso lived through some violence over recent years, particularly as the situation in Mali has continued to deteriorate. In 2015 – 2016, it saw a serious uptick in fatalities following a series of terrorist attacks linked to al-Qaeda and groups affiliated with ISIL. (Fragile States Index, 2020) Since then, there has been a gradual and sustained increase in fatalities resulting from terrorism violence against civilians, with estimated over 3000 casualties between 2016 and 2019. Unprecedented humanitarian crisis has resulted in over 600.000 displacements and 2 thousand school closures. (Fragile States Index, 2020, p. 19)

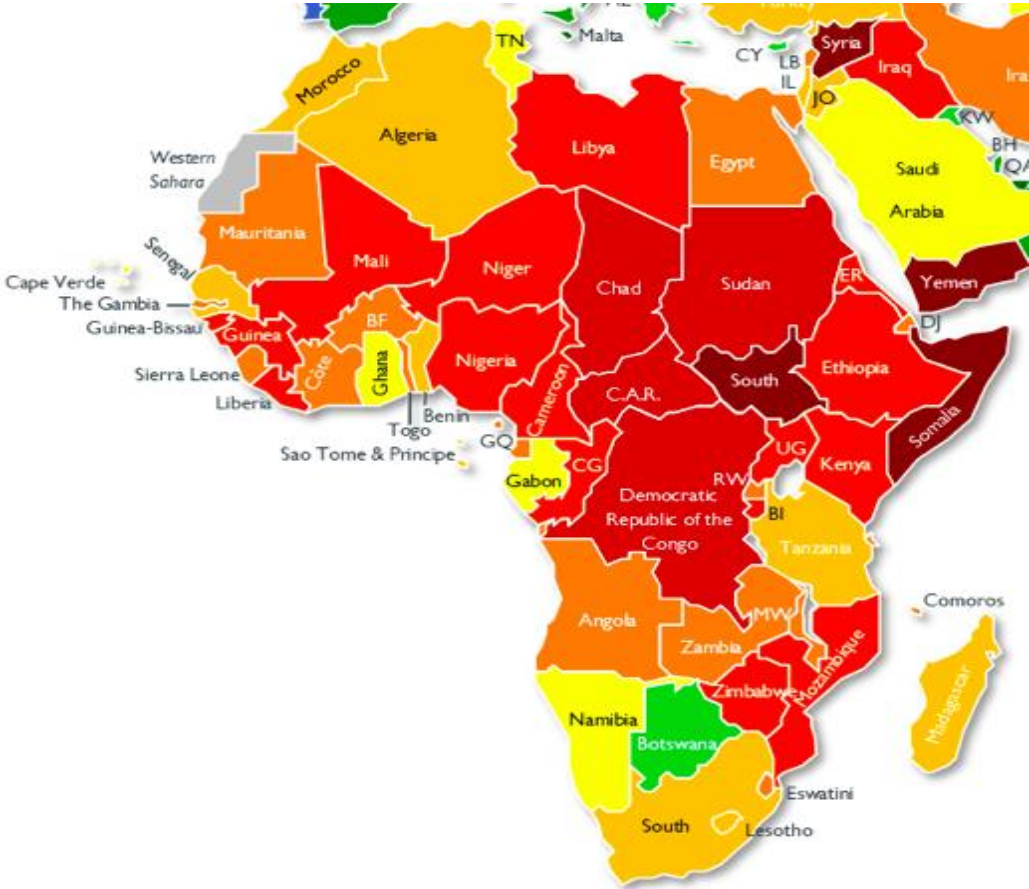
Picture 2 Fragile State Index Burkina Faso 2006 - 2020
 Source: Fragile States Index Annual Report 2020

Due to the spillover effects of the security crisis in Mali, which itself rates as the 8th most worsened country on the 2020 FSI, violence has grown exponentially. The organizations as al-Qaeda affiliates - the Group for Support to Islam and Muslims (hereinafter GSIM) and Islamic State in the Greater Sahara (hereinafter ISGS), operate between Niger, Mali and far into the Northern, Eastern, and Sahel regions of Burkina Faso. These groups then carry out indiscriminate attacks against civilians and the Burkinabe security and defense forces, contributing to the deteriorating security landscape. Furthermore, the weak presence of the state

governance at the subnational level has contributed to persisting tensions, which continue to erode traditional resilience mechanisms in the country.

Third selected country continues path as the decade’s most worsened country in Africa. Long-running conflict and instability in Libya has been well documented by the FSI when it holds the record for the greatest year-on-year worsening. In the 2020 Libya has again featured among the most-worsened countries. (Fragile States Index, 2020, p. 27) Although meeting in Berlin in January 2019 surged a hope, chaos continued to reign for most of the year in Libya. The conflict in Libya is one of overlapping conflicts fueled by multiple, internal and external interests. This conflict has been enabled and compounded by long standing structural and institutional weaknesses, when extreme fractionalization and group-based grievances allowed to fester and became malignant under authoritarian leadership. Systematic weaknesses have also served to both exacerbate the conflict and slow efforts towards peace. There is to believe, that beyond the civil war, the country is also the main transit point for Sub-Saharan African migrants who seek a better life in Europe. As it seems, without focus on addressing the deep structural weaknesses of the Libyan state, it is very unlikely that peace will ever take hold in this country.

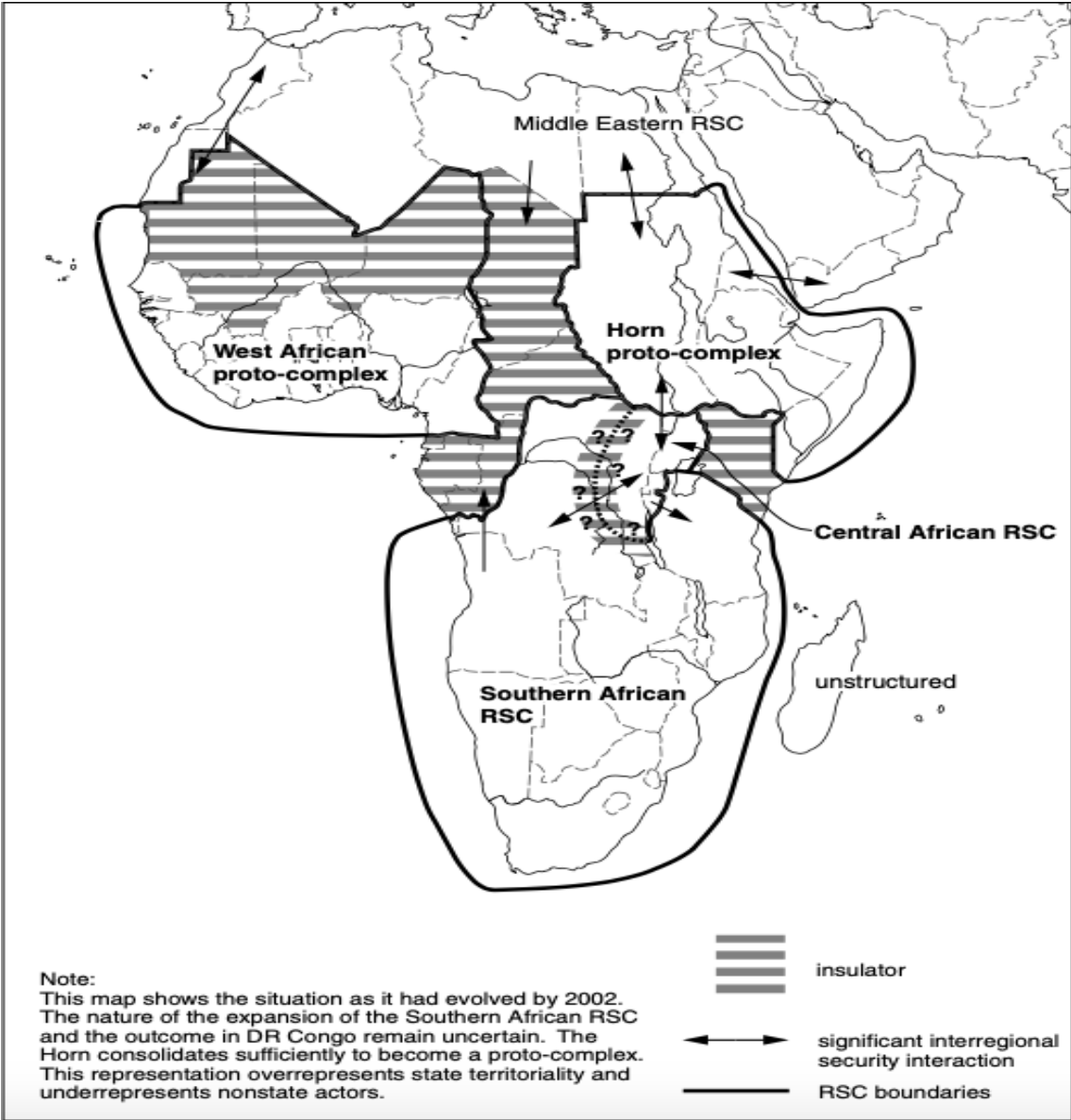
As we could continue with underlying the trends and indexes connected to the African states, we can present that almost all the countries of Africa are fragile according to Fragile states index. As presented in the following map, most of the countries in Africa can be labeled as fragile, when the darkest shades of red represent alert in the fragile states index.

Picture 3 Fragile States – Africa in 2020
Source: *Fragile States Index Annual Report 2020*

2 SECURITY COMPLEXES IN THE REGION OF FRAGILE STATES

Development of regional security complex depends on there being significant levels of security interdependence among the group of African states or other important actors. In Africa, the security interactions take place either within states or across state borders by nonstate actors. (Buzan – Waever, 2003, p. 229 – 300) We can present, that interstate security dynamics in Africa are often simply spillovers of domestic dynamics, particularly refugee flows, fragility of governmental sovereignty and civil wars. According to Buzan and Waever there is four main regional security complexes in Africa – West African proto-complex, Horn proto-complex, Central African regional security complex and Southern African regional security complex. (Buzan – Waever, 2003, p. 300) The interaction between the complexes are though dependent on current domestic security situation.

Picture 3 Patters of Regional Security in Africa Post-Cold War
 Source: Buzan – Waever, 2003, p. 300

The political disintegration of Africa respectively underpins the prognoses that regional security complex theory (hereinafter RSCT) allows to project for them. Many African countries have seen an upsurge in political violence and polarization. Others find themselves in a state of limbo, which provides fertile ground for violent extremism and fragmentation to grow. Poverty and social injustice have long been drivers of insecurity in Sub-Saharan Africa, when in some countries this is further exacerbated by armed insurgencies and terrorist groups who feed of widespread frustration, especially among young people. (du Plessis – Kaspersen, 2016)

Despite of low levels of power in Africa, in our opinion, there is no chance of renewal of colonial overlay. With the possible exception of Southern Africa, we can present, that there is also little change of any of Africa's regional security complexes becoming centered. According to data which we presented in fifth chapter of the paper, there is little chance to that either around a single dominant power or through the development of security communities. If we analyze more pessimistic scenario of state fragility or failure, then much of Africa will move back towards unstructured status or maybe structured on a micro-scale. The Africa's regional security complexes are weakly formed and often lack very clear boundaries. Therefore, it could be confirmed that the potential for external transformations is quite high. This can be most obvious in regard of fluid situation in Sub-Saharan Africa. As we confirmed, many states of Africa are so unstable, that the possibilities for internal transformation are legion. In many cases, it seems that changes in individual actors may not matter all that much to the essential structures of its regional security complexes. Though, in some cases it would matter. Disintegration of Nigeria would effectively kill the weak security regime in West Africa. Worsened situation in Burkina Faso can also change the dynamics of the region.

The security problem in Africa has been dominated by the widespread failure of the weak states and continued fragility. Even though, such states are not unique to Africa, as the Fragile states index annual report 2020 states, nowhere else are they clustered together in large numbers unmixed with stronger neighbors. (Fragile States Index, 2020) Clustering these fragile states gives Africa its unique security qualities. After analyzing the region of Africa, we can state that the domestic level is dominant in security levels. Because of the high fragmentation of this region, we have to say that detailed exploration of the security dynamic among its actors could be beyond our resources. But it states, that it may be the key to knowing how regional (domestic) security dynamics in Africa really work. Furthermore, it is becoming increasingly necessary for understanding African security during the coming decades as it will influence security also in the regions of Europe. As we can see today, refugees' flows can significantly impact many states in Europe, which could not be able to maintain their socio-economic and also security status as in past. The main question stays. Can the accountability in Africa be achieved by strengthening institutions or society? There is need to address chosen issues, which could help shape a new agenda for stability of African states. Ongoing fragility could also shape the region in even more security complexes. As there is no way to predict, how will new crisis influence this region, there is definitely need for further research in the area of regional security complexes in Africa.

CONCLUSION

We can confirm that the theory of regional complexes can be applied in a region such as Africa. The fact that it is not currently possible to create a centrally managed security complex is not in opposite with the possibility of analyzing the security dynamics in this region against the background of the Copenhagen School of Security. However, it should also be added, that it is the variability of security complexes in Africa that must be considered in the analysis of this region. Fragility of the African states present challenge in analyzing the region

from the perspective of security theories, and according to our analysis, it will continue to be as in the future.

BIBLIOGRAPHY

- BUZAN, B. – WAEVER, O. 2003. *Regions and Powers*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 564 pp. ISBN 978-0521-89-111-0.
- BRESSAN, S. 2020. *What's Left of the Failed States Debate? Putting Five Hypotheses to the Test*. [online]. Available on the Internet: <https://www.gppi.net/2020/05/13/whats-left-of-the-failed-states-debate>
- DU PLESSIS, A. – KASPERSEN, A. 2016. *7 trends shaping the future of peace and security in Africa*. [online]. Available on the Internet: <https://www.weforum.org/agenda/2016/06/7-trends-shaping-the-african-security-landscape/>
- MESSNER DE L. et all. 2020. *Fragile States Index 2020 – Annual Report*. Washington, D.C.: The Fund for Peace. [online]. Available on the Internet: <https://www.weforum.org/agenda/2016/06/7-trends-shaping-the-african-security-landscape>
- WOOLCOCK, M. 2014. *Engaging with Fragile and Conflict-Affected States*. World Institute for Development Economics Research: Harvard Kennedy School. [online]. Available on the Internet: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2493166>

JUDr. Ing. Anna ĎURFINA, PhD. et PhD.
Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha
U Santošky 1093/17, 150 00, Praha 5 – Smíchov, Česko
Korešp. adresa: Malokrasňanská 2, 831 06 Bratislava, Slovensko
dufina@vsmvv.cz

ZÁKLADNÉ ASPEKTY MODERNÝCH PSYCHOLOGICKÝCH OPERÁCIÍ

THE BASIC ASPECTS OF MODERN PSYCHOLOGICAL OPERATIONS

Richard FALÁT

ABSTRACT

Paper deals with the description of the basic aspects of modern psychological operations. It describes historical context of propaganda and psychological warfare regarding current psychological operations. The paper explains development, status, importance and employment of psychological operations alongside with other military capabilities. The paper explains and distinguishes the basic concepts related to this topic. There is a closer view to the development of psychological operations from World War I to the modern definition and indoctrination in the international environment. There are elaborated the basic principles of modern psychological operations, their employment across the range of military conflicts as well as the typical organization and responsibilities of psychological operations tactical element.

Keywords: psychological operations, psychological warfare, propaganda, information operations

ÚVOD

Pojem psychologické operácie je vo vojenskom slovníku z doktrinálneho hľadiska relatívne nový, hoci myšlienka psychologickéj vojny je taká stará ako vojna samotná. Rozvojom vojenskej vedy a vojenského umenia sa dospelo k záverom, že psychologický rozmer konfliktu je porovnateľne dôležitý ako jeho fyzický rozmer. Prihliadnuc na skutočnosť, že každý fyzický konflikt, ktorý sa odohráva na bojisku začína najskôr v mysliach ľudí a takisto každý fyzický konflikt generuje do operačného prostredia psychologické efekty, poskytuje národným štátom a alianciám opodstatnenosť, ba dokonca nutnosť prispôbovať štruktúru svojich ozbrojených síl tak, aby boli schopné na tieto výzvy adekvátne reagovať. Použitie vojenských síl a prostriedkov vždy v sebe skrýva psychologický rozmer. Postoje a správanie skupín ľudí a jednotlivcov môžu byť rozhodujúce pre určenie charakteru bojiska, priebehu konfliktu a charakteru prostredia po skončení konfliktu. Preto je nevyhnutné chápať motiváciu rôznych cieľových skupín – kľúčových lídrov, kľúčových komunikátorov, vojenských síl protivníka, obyvateľstva za účelom formovania ich vnímania a postojov, ovplyvňovania ich vôle a zmeny správania v prospech dosahovania vojenských a politických cieľov štátu respektíve aliancie. Moderná psychologická vojna je podporovaná rozvojom masovo komunikačných prostriedkov. Informačná revolúcia dovolila ľuďstvu mobilizovať sa v rozsahu aký nebol v minulosti nikdy zaznamenaný. Dnešné technológie umožňujú jednotlivcom a skupinám vytvoriť, ukladať, spravovať, kontrolovať, manipulovať a prenášať informácie rýchlymi a jednoduchými spôsobmi. Bojisko 21. storočia tak prináša nové výzvy v podobe informačného prostredia a koncept psychologickéj vojny sa tak stáva tak komplexnejším ako kedykoľvek predtým. „Informačné a psychologické operácie už nebudú ako doteraz hrať úlohu len podporných alebo pomocných aktivít, pretože dobre pripravená a vedená informačná a psychologická vojna môže podľa tejto koncepcie v mnohých prípadoch nahradiť tradičné

spôsoby vedenia vojny bez potreby nasadenia veľkého počtu vojenských jednotiek a techniky“ (Ivančík,2016, s. 138).

Predkladaná práca sa zaoberá základnými aspektami súčasných psychologických operácií z pohľadu vojenskej spôsobilosti. Prvá časť práce si kladie za cieľ popísať charakteristiky psychologickéj vojny, pričom kladie dôraz na popis konceptu psychologickéj vojny a propagandy ako takej. Druhá časť práce sa zoberá psychologickými operáciami (ďalej len PSYOPS z angl. Psychological Operations) – ich historickým vývojom, no najmä aspektami, ktoré charakterizujú ich význam, možnosti a princípy použitia, ich základnú organizačnú štruktúru a v neposlednom rade ich perspektívu na bojisku 21. storočia.

1 PSYCHOLOGICKÉ OPERÁCIE

Je prirodzené, že sa skúsený vojak spolieha skôr na silu zbraní ako na silu slov a informácií. Použitie ozbrojených síl je prioritne spájané s ničením živej sily, techniky a palebných prostriedkov protivníka. Zásah cieľa je možné vyhodnotiť v reálnom čase, či už priamym pozorovaním alebo vhodným typom prieskumu. V prípade psychologických operácií ide do istej miery o abstraktné účinky, ktoré na prvý pohľad nezapadajú do klasického konceptu vedenia bojovej činnosti. V prípade psychologických operácií sú muníciou informácie, palebným prostriedkom je spôsob doručenia informácie k cieľovému publiku (rádio, televízia, noviny, leták, plagát, komunikácia tvárou v tvár a i.) a ako zásah cieľa je možné považovať zmenu postoja cieľového publika a dosiahnutie želanej a pozorovateľnej zmeny správania.

Spojenecká doktrína pre psychologické operácie (PSYOPS – z angl. Psychological Operations) definuje PSYOPS ako: „Plánované činnosti využívajúce metódy komunikácie a iné prostriedky zamerané na schválené publiká s cieľom ovplyvniť ich vnímanie, postoje a správanie na dosiahnutie politických a vojenských cieľov“ (AJP 3.10.1, 2014, s. 18). Inú doktrinálnu formuláciu poskytuje Doktrína pre spoločné psychologické operácie: „Psychologické operácie sú plánované operácie, ktorých cieľom je sprostredkovať vybrané informácie a ukazovatele zahraničnému publiku s cieľom ovplyvniť emócie, motívy, objektívne zdôvodňovanie a v konečnom dôsledku aj správanie zahraničných vlád, organizácii, skupín a jednotlivcov“ (JP 3-53, 2003, s.10).

Psychologické operácie sú zo svojej podstaty doručované ako informácie s cieľom dosiahnutia efektu, či už počas konfliktu alebo v čase mieru, za účelom informovania a ovplyvňovania. Nachádzajú svoje uplatnenie v celom spektre vojenského konfliktu a ich účinnosť je limitovaná iba veliteľom, pre ktorého je podpora PSYOPS určená. Je dôležité nezamieňať si psychologické účinky s psychologickými operáciami. Činnosti ako demonštrácia sily alebo preventívne útoky, môžu mať psychologický dopad, ale nie sú to PSYOPS vo svojom význame slova, pokiaľ ich primárnym účelom nie je ovplyvňovať emócie, motívy, objektívne zdôvodňovanie, rozhodovanie a správanie cieľového publika.

1.1 HISTORICKÝ KONTEXT SÚČASNÝCH PSYCHOLOGICKÝCH OPERÁCIÍ

Prvky psychologickéj vojny (PSYWAR – z angl. Psychological Warfare) sú známe už z čias veľkého čínskeho vojenského stratéga Sun Tzu a jeho diela Umenie vojny z obdobia približne 6. storočia pred Kristom, kde popisuje okrem iného zásady vojenského klamania a ako najvyššiu formu vojenského umenia považuje poraziť nepriateľa bez boja. História psychologických operácií ako vojenskej spôsobilosti a ich výraznejší rozvoj do súčasnej podoby začína až v druhej polovici 20. storočia, pričom lekcie z 1. a 2. svetovej vojny poskytli významný základ znalostí a zdefinovali podmienky pre ich rozvoj. Vzostup významu psychologickéj vojny po 2. svetovej vojne podčiarkuje výrok generála Dwighta D.

Eisenhowera z roku 1945, neskoršieho prezidenta USA: „V tejto vojne, ktorá bola totálna v každom zmysle slova, sme videli veľa veľkých zmien vo vojenskej vede. Zdá sa mi, že v neposlednom rade to bol vývoj psychologickéj vojny ako konkrétnej a účinnej zbrane.“ (JP 3-53, 2003, s. 16)

Vstupom USA do 1. svetovej vojny v apríli 1917 nemalo vtedajšie Ministerstvo vojny USA žiadne kapacity na vykonávanie aktivít, ktoré sú dnes známe pod doktrinálnym pojmom psychologické operácie. V januári 1918 major Ch. H. Mason, náčelník MI-2 spravodajskej správy Ministerstva vojny USA, poveril kapitána Hebera Blankenhorna založením psychologického oddelenia pre potreby implementácie psychologického faktora boja na strategickej úrovni. V roku 1918 zahájili USA prvú organizovanú vojenskú propagandistickú kampaň využívajúcu prvky psychologickéj vojny. Vyše 50 miliónov letákov bolo doručených prostredníctvom upravených delostreleckých granátov a bômb zhodených z lietadiel na nepriateľské jednotky na západnom fronte. Kampaň bola natoľko efektívna, že nemecký generáli Paul von Hindenberg a Erich Ludendorff priznali, že hrali podstatnú rolu v devastácii morálky ich jednotiek, čo potvrdili následne aj výpovede nemeckých vojnových zajatcov. Napriek tomu, že prvopočiatky konceptu súčasných psychologických operácií možno datovať už do obdobia konca 1. svetovej vojny, psychologické operácie ako vojenská spôsobilosť vznikajú v USA až po uzatvorení Dohody o neútočení na Kórejskom polostrove v júli 1953. Navyše názov psychologické operácie sa v minulosti mnohokrát menil – zahŕňajúc názvy ako bojová propaganda, psychologická vojna, psychologické operácie a vojenské podporné operácie prostredníctvom informácii (MISO – z. angl. Military Information Support Operations) (Tracy, 2018).

Vo vnímaní psychologických operácií ako vojenskej spôsobilosti tak naďalej často dochádza k nesprávnej terminologickej interpretácii medzi pojmi propaganda, psychologická vojna a psychologické operácie. Navyše, chaos prameniari z terminologickej interpretácie vo vzťahu k psychologickým operáciám umocňuje istá miera kontroverznosti vo vzťahu k použitiu psychologických operácií ako nástroja na ovplyvňovanie. Triezvy úsudok do vnímania psychologických operácií prináša profesor Phillip M. Taylor: „Psychologická vojna bola vždy v demokracii vnímaná ako znepokojujúca aktivita a to aj počas vojny. Čiastočne to súvisí s podozrením, že používanie mysle k ovplyvňovaniu myšlienok je nejakým neprijateľným. Ale nie je neprijateľnejšie vystreliť niekomu mozog, ako presvedčiť ten mozog, aby odhodil zbraň a žil?“ (JP 3-13.2, 2010, s. 32)

1.2 PSYCHOLOGICKÁ VOJNA A PROPAGANDA

„Termíny psychologická vojna, a psychologické operácie sú často spájané do jedného. Prvé známe použitie termínu psychologická vojna sa datuje do roku 1920, kedy ho použil britský vojenský analytik a historik J. F. C. Fuller vo svojej odbornej analýze zaoberajúcej sa lekciami z 1. svetovej vojny. V americkom prostredí sa termín Psychological Warfare objavil v januári 1940, kedy v jednom populárnom periodiku vyšiel článok s názvom Psychologická vojna a ako ju viesť (Psychological Warfare and How to Wage It). V roku 1945 bol prvýkrát použitý kapitánom Elliasom M. Zachariasom z amerického námorníctva termín psychologické operácie, ktorý využil vo svojom operačnom pláne navrhnutom k urýchleniu kapitulácie Japonska“ (Malý, 2009, s. 10).

Jedným z prvých autorov, ktorý sa v anglosaskom prostredí venoval výskumu fenoménu psychologickéj vojny bol Paul Linebarger, ktorý v roku 1948 v svojej práci Psychological Warfare prichádza s prvou obsiahlejšou definíciou: „Psychologická vojna, v širšom slova zmysle, sa skladá z aplikácie častí vedy psychológie až po časti vojenského umenia. V tomto širšom zmysle pozostáva psychologická vojna z použitia propagandy proti

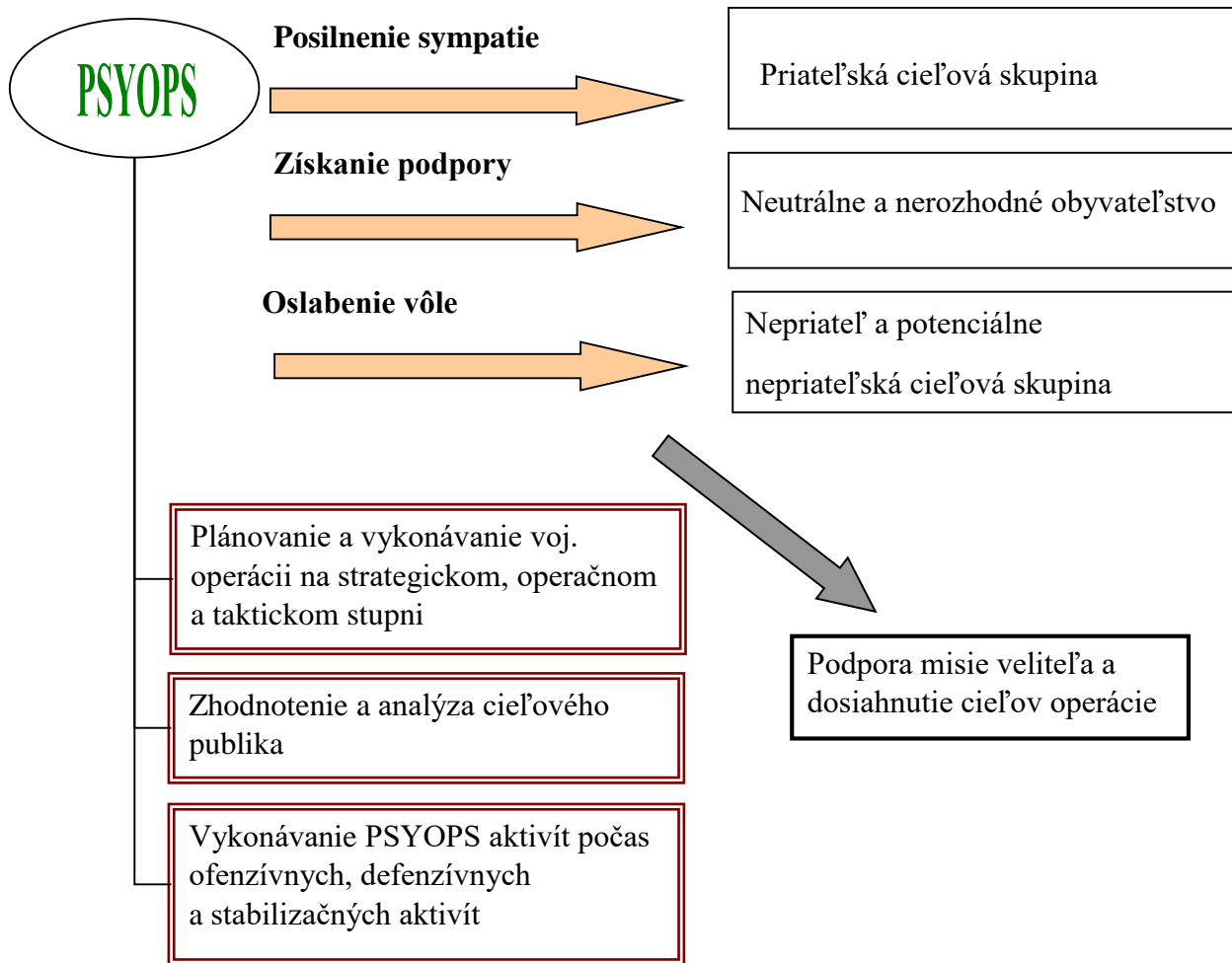
nepriateľovi spolu s vojenskými operáciami, ktoré môžu dopĺňať propagandu.“ (Linebarger 1948, s. 25). „Psychologická vojna sa vedie pred, počas a po vojne. Neriadi sa zákonmi, zvyklosťami a tradičnými vojenskými princípmi, nemožno ju definovať z hľadiska terénu, podľa príslušnej bitky alebo vojenského ťaženia. Psychologická vojna je nepretržitý proces. Úspech alebo neúspech je často známy až mesiace alebo roky po uskutočnení operácie. Napriek tomu, že úspech je nevyčísľiteľný, môže byť ohromujúci a neúspech, hoci nemusí byť známy, môže byť smrteľný. V psychologickvej vojne sa nepriateľ často vyhýba identifikácii. Väčšinu času je maskovaný ako hlas domova, Boha, cirkvi, priateľskej tlače.“ (Linebarger, 1948, s. 1)

Popri psychologických operáciách, ktoré sa považujú za najhlavnejšie doktrínálne nástroje, resp. metódy, vedenia psychologickvej vojny je propaganda. „Prvé použitie odborného pojmu – propaganda sa spája so Sacra Congregatio de Propaganda Fide, t. j. s vatikánskou kongregáciou ustanovenou v roku 1622. Zámerom vatikánskej kongregácie bolo šíriť, teda propagovať, kresťanskú vieru jednak medzi už veriacimi Kresťanmi ako aj medzi zatiaľ „neveriacimi“. Postupne, desaťročiami a storočiami, stratila propaganda svoj neutrálny ráz a začala sa využívať zámerne, doslova komerčne a s negatívnymi zámermi. Príkladom je 2. svetová vojna, kedy sa propaganda stala nástrojom Adolfa Hitlera, pričom mala svoj význam v prilákaní miliónov prívržencov jeho nacistickej myšlienky, ideí čistej rasy. Okrem Adolfa Hitlera propagandu využívali aj iní vodcovia ako Stalin, príp. aktuálne Kim Čong-un v Severnej Kórei. Týmto sa stala propaganda vnímaná záporne, negatívne a ako nástroj psychologickvej vojny, ktorá ju využíva cielene, zámerne, a súčasne spoločne s ďalšími nástrojmi a metódami“ (Pivka, 2014, s. 24).

2 KONCEPT SÚČASNÝCH PSYCHOLOGICKÝCH OPERÁCIÍ

Možnosti PSYOPS sa rozširujú s rozvojom masovokomunikačných prostriedkov. Efektivita komunikácie závisí od vnímania dôveryhodnosti komunikátorov a schopnosti plniť sľuby alebo deklarované opatrenia. Tieto však musia byť podávané cieľovým skupinám (jednotlivcom) tak, aby boli akceptovateľné z kultúrneho či religiózneho (náboženského) hľadiska. Je dôležité nezamieňať psychologický dopad vojenských operácií s plánovanými psychologickými operáciami, hoci tieto dva prvky sa môžu vzájomne podporovať. Velitelia a špecialisti PSYOPS musia s účinkami obidvoch spomínaných prvkov rátať a ich dopad koordinovať.

PSYOSP sú dôležitou súčasťou širokého spektra diplomatických, informačných, vojenských a ekonomických činností. V prípade, že sú správne použité, môžu zachrániť životy vlastných, spriatelených alebo nepriateľských jednotiek a to znížením protivníckovej vôle viesť bojovú činnosť, respektíve aktívny odpor. PSYOPS môžu protivníka znížením jeho morálky a efektivity odradiť od agresie a vytvárať podmienky pre dezerciu. PSYOPS sú neoddeliteľnou súčasťou vojenských operácií a ako také sú neodmysliteľnou zodpovednosťou všetkých vojenských veliteľov. Psychologické operácie sa vykonávajú na strategickej, operačnej a taktickej úrovni, naprieč celým spektrom vojenského konfliktu. Jednotky PSYOPS môžu byť použité v čase mieru, podpore mieru, proti povstalcom, v hlavnej bojovej činnosti alebo v obmedzenej intervencii. V jednotlivých častiach spektra konfliktu môžu jednotky PSYOPS podporovať vykonávanie ofenzívnych aktivít, defenzívnych aktivít, stabilizačných aktivít a umožňujúcich aktivít ako aj vykonávať asistenčné úlohy. Nasledujúci obrázok (Obrázok 1) ilustruje základný koncept súčasných psychologických operácií.

Obrázok 1 Základný koncept súčasných psychologických operácií.
Zdroj: SPG-9-1, 2015, s. 8

2.1 ÚROVNE PSYOPS

PSYOPS sú vykonávané naprieč všetkými úrovňami velenia a riadenia. Od strategickej úrovne, naprieč operačnou úrovňou až po taktickú.

- Strategická úroveň. „Psychologické operácie vykonávané na strategickej úrovni sú určené na podporu rezortov a inštitúcii krajiny, geograficky určených vojenských veliteľov a medzinárodných partnerov. Na tejto úrovni PSYOPS jednotky navrhujú časť politiky ministerstva obrany, ktoré je prvkom širšieho vládneho prístupu. Typicky sú aktivity PSYOPS na tejto úrovni zamerané na širšie medzinárodné ciele v regióne po celom svete a smerujú na rôzne cieľové skupiny“ (JP 3-13.2, 2010, s. 28).
- Operačná úroveň. „PSYOPS aktivity na operačnej úrovni obvykle podporujú realizáciu regionálnych politik a vojenských plánov“ (JP 3-13.2, 2010, s. 28).
- Taktická úroveň. „Taktické alebo tiež bojové PSYOPS aktivity sa obvykle vykonávajú na podporu miestnych vojenských alebo civilných autorít na špecificky ohraničenom území. Všeobecne sú určené pre podporu širších operačných cieľov s okamžitým a lokálnym efektom“ (JP 3-13.2, 2010, s. 29).

2.2 ZÁKLADNÉ PRINCÍPY PSYOPS

„Napriek rozdielnej zložitosti metodológie uplatňovania psychologického pôsobenia na rôzne cieľové skupiny, základné zásady pre plánovanie psychologických operácií sú rovnaké a zahrňujú bojovú úlohu, analýzu a hodnotenie, pochopenie, včasnú integráciu a koordináciu, včasnosť, pravdivosť, potvrdenie (osvedčenie) zdroja a dôveryhodnosť.

- Bojová úloha. Najdôležitejšia zásada je, že bojová úloha PSYOPS musí byť zrozumiteľne definovaná tak, aby bola v súlade so stanoveným operačným cieľom veliteľa podporovanej jednotky.
- Analýza a hodnotenie. Témy, aktivity a symboly PSYOPS by mali vychádzať z dôkladnej analýzy cieľových skupín, vlastných a nepriateľských spôsobilostí PSYOPS. Je nutné zohľadniť, že priestory operácií nebudú zahŕňať iba oblasti konvenčného konfliktu, ale budú premiešané s možnými dlhými obdobiami fáz pred konfliktom a po konflikte, občianskymi nepokojmi, povstaleckými a teroristickými aktivitami, zmenami v intenzite bojovej činnosti a ďalšími asymetrickými aktivitami. Vplyv PSYOPS by sa mal vyhodnocovať nepretržite z dôvodu merania účinnosti aktivít PSYOPS.
- Pochopenie. Zásadnou podmienkou pre úspešný výsledok PSYOPS je schopnosť vykonávateľov PSYOPS chápať motivácie príslušníkov cieľových skupín. Dôkladná analýza všetkých dostupných informácií o cieľových skupinách, vrátane štúdia ich krajiny, môže podporiť pochopenie správania sa týchto skupín a je najpodstatnejšou časťou výcviku pred nasadením. Pochopenie cieľovej skupiny pomôže vo výbere vhodných tém, línií presvedčania a prostriedkov, ktoré sú dôveryhodné, spoľahlivé a ľahko dosiahnuteľné pre cieľovú skupinu.
- Včasná integrácia a koordinácia. Aktivity PSYOPS musia byť úplne integrované do operačného plánovacieho procesu už od začiatku. Na zabezpečenie podpory cieľov veliteľa musia byť neustále koordinované s ďalšími zúčastnenými zložkami.
- Včasnosť. Rýchle využívanie tém PSYOPS je často rozhodujúce. Postupy plánovania, analýzy cieľovej skupiny, predbežného testovania produktov PSYOPS a ich schvaľovania musia byť čo najrýchlejšie. Z toho dôvodu by mala byť právomoc schvaľovania a použitia produktu PSYOPS delegovaná na čo najnižší stupeň velenia a riadenia.
- Pravdivosť. Všetky aktivity musia byť založené na pravdivých informáciách. Použitie nepravdivých informácií je pre dlhodobú dôveryhodnosť a konečný úspech PSYOPS kontraproduktívne.
- Potvrdenie (osvedčenie) zdroja. Aktivity PSYOPS nezatajujú svoj pôvod (zdroj) a na všetkých produktoch a programoch PSYOPS by malo byť jasné označenie pôvodu a spoľahlivosti.
- Dôveryhodnosť. Dôveryhodnosť prezentovanej informácie v mysliach cieľovej skupiny je tiež otázkou jej vnímania. Pravdivosť zdroja a konečná dôveryhodnosť správy obvykle súvisia. Pravdivá informácia však automaticky ešte neznamená, že ju ako dôveryhodnú bude akceptovať aj cieľová skupina. Vplyv psychologických operácií je potrebné vyhodnocovať nepretržite. V prípade zistenia poklesu alebo straty dôveryhodnosti je potrebné prijať nové opatrenia na vykonávanie psychologických operácií“ (SPG-9-1, 2015, s. 6).

2.3 PSYOPS VO VOJENSKÝCH AKTIVITÁCH

„Psychologické operácie sa v ofenzívnych aktivitách zameriavajú na podporu kontroly civilistov v priestore vedenia boja, na ukončenie odporu nepriateľa alebo kapitulácie a na podporu klamných operácií. Hlavným cieľom je zníženie efektivity činnosti nepriateľa a to

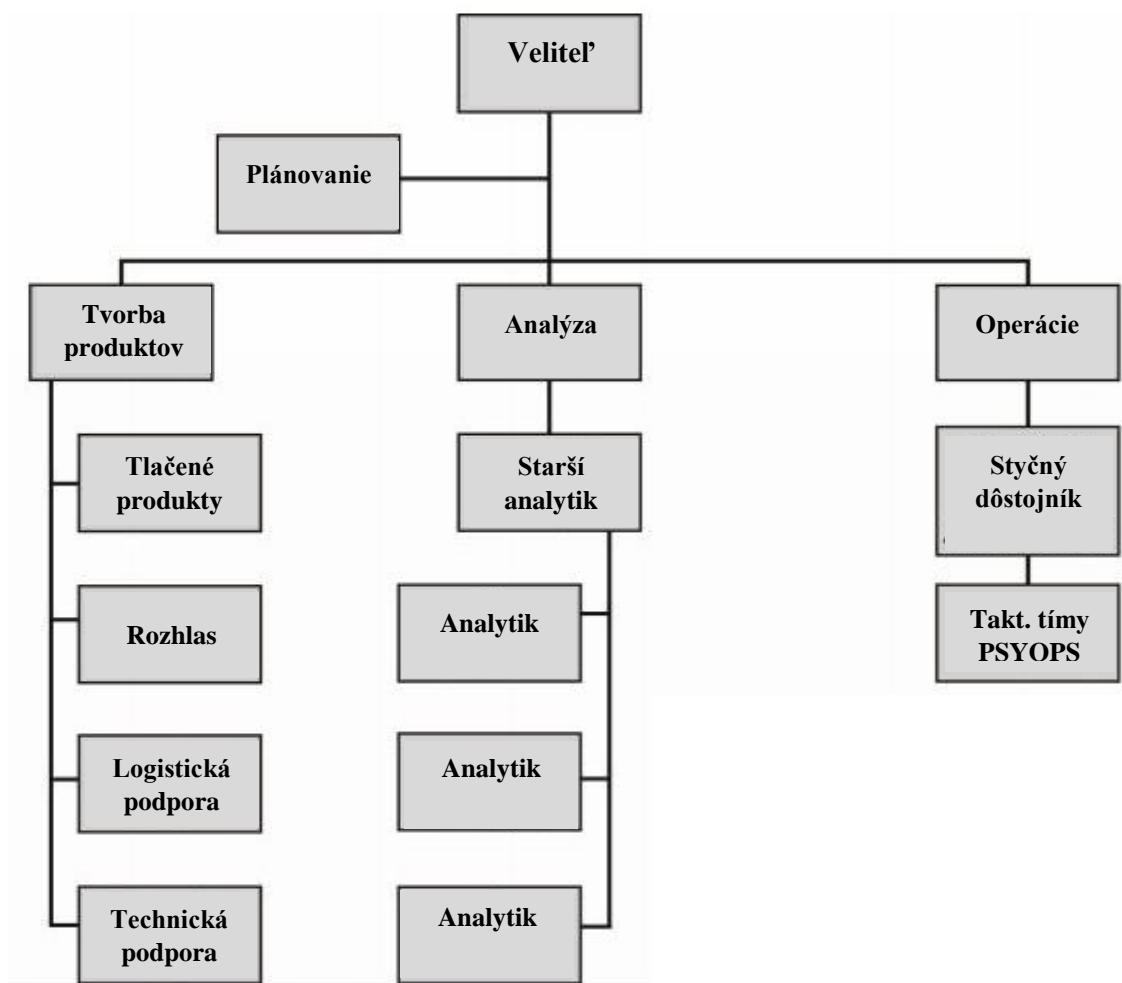

podkopaním jeho vôle bojovať. Na využitie slabín identifikovaných analýzou cieľovej skupiny, na navodenie strachu zo smrti, zmrzačenia a porážky sa využívajú všetky médiá. Podkopáva sa nepriateľova dôvera vo velenie, znižuje sa morálka a podporuje dezercia a kapitulácia. Psychologické operácie sa v obrane zameriavajú na podporu klamných činností, poskytovanie informácií a kontrolu civilistov na bojisku. Cieľom stabilizačných aktivít je zabezpečiť alebo podporiť regionálnu bezpečnosť priamym i nepriamym pôsobením na diplomatické, civilné a vojenské prostredie. Regionálna bezpečnosť sa dosahuje uváženými prístupmi, ktoré súčasne vplývajú na zlepšenie regionálnej stability a ekonomickej prosperity. Činnosť jednotiek PSYOPS v asistenčných úlohách smeruje na podporu činnosti ozbrojených síl pri vykonávaní pomoci civilným orgánom vlastnej krajiny, pri príprave alebo odstraňovaní krízových situácií alebo zbavení utrpenia civilného obyvateľstva v zmysle platnej vlastnej alebo miestnej legislatívy“ (SPG-9-1, 2015, s. 9).

2.4 ORGANIZÁCIA JEDNOTIEK PSYOPS

NATO nedisponuje žiadnymi stálymi jednotkami PSYOPS. Jedinou stálou spôsobilosťou pod velením NATO je prítomnosť štábných dôstojníkov zodpovedných za PSYOPS v rámci existujúcich (mierových) štruktúr jednotlivých veliteľstiev NATO. V čase krízy alebo vojny by taktické alebo operačné jednotky NATO boli sformované z príspevkov udržiavaných jednotlivými štátmi na národnej úrovni. Takto formované PSYOPS jednotky by boli účelovo vytvárané pre konkrétnu misiu, na základe veľkosti spoločného operačného priestoru, situácie, komunikačnej infraštruktúry, mediálneho prostredia, zloženia a spôsobilostí jednotiek protivníka, domorodého obyvateľstva a pod.

Normálne je PSYOPS podpora poskytovaná prostredníctvom Mnohonárodného spoločného účelového zoskupenia PSYOPS, tzv. Combined Joint Psychological Operations Task Force (CJPOTF), s vedúcim národom poskytujúcim jadro, okolo ktorého je mnohonárodné účelové zoskupenie vytvorené. Štruktúra CJPOTF je obzvlášť vhodná ak má delegované velenie a riadenie nad taktickými prvkami PSYOPS. Taktickým prvkom PSYOPS sa v podmienkach NATO spravidla rozumie Podporný prvok PSYOPS, tzv. PSYOPS Support Element (PSE). Hlavným účelom PSE je poskytovať PSYOPS podporu, vrátane plánovania, analýzy, produkcie a šírenia produktov psychologických operácií na taktickom stupni. PSE môže byť vytvorené na úrovni zboru, divízie, brigády alebo práporu (alebo ekvivalentu týchto komponentov) závisiac na povahe a rozsahu operácie. Zloženie a úloha podporného prvku PSYOPS záleží na očakávaných úlohách a na jednotlivých štátoch, ktoré prispievajú do jeho štruktúry. Jednu z modelových štruktúr podporného prvku PSYOPS možno vidieť na Obrázku 2. Akokoľvek, podporný prvok PSYOPS by mal mať minimálne kapacitu poskytnúť odborný (PSYOPS) vstup ako súčasť vojenského plánovacieho a rozhodovacieho procesu, vykonávať analýzu miestnych cieľových skupín, vykonávať komunikáciu tvárou v tvár s cieľovými skupinami, produkovať a šíriť produkty PSYOPS (audio, audio-vizuálne, vizuálne) vlastnými prostriedkami, prostredníctvom taktických tímov PSYOPS alebo prostredníctvom zmluvných zariadení. (AJP-3.10.1, 2014)

Obrázok 2 Modelová štruktúra účelovo vytváraného podporného prvku PSYOPS.
 Zdroj: AJP-3.10.1, 2014

ZÁVER

V dnešnom komplexnom a rýchlo sa rozvíjajúcom informačnom prostredí nadobudla potreba integrovať všetky nástroje národnej moci na dosiahnutie operačného úspechu zvýšenú relevanciu. Kľúčom k získaniu efektívneho vplyvu v operačnom prostredí je súlad medzi tým, čo hovoríme a robíme a ako sme schopní porozumieť a reagovať na našu cieľovú skupinu. Unikátne a špecifické postavenie majú v tomto smere práve psychologické operácie. Špecifický účel psychologických operácii spočíva v spôsobilosti ovplyvniť vnímanie a správanie cieľového publika na dosiahnutie politických a vojenských cieľov. Špecialisti PSYOPS pre tento účel uplatňujú proces, ktorý zosúladzuje ciele veliteľa s analýzou prostredia, vyberajú relevantne cieľové skupiny, tvoria konkrétne zamerané, kultúrne vyvážené a vhodne doručené správy a akcie, využívajú sofistikované médiá a doručovacie prostriedky a dosahujú špecifické, merateľné a pozorovateľné zmeny správania vybraných cieľových skupín. Doktrínálnou otázkou ohľadom psychologických operácii teda nie je dilema, či jestvuje potreba účinkov psychologických operácií ale ako psychologické operácie aplikovať lepšie a efektívnejšie v súlade sa danou dobou.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- DEPARTMENT OF DEFENSE. 2010. *JP 3-13.2 Psychological Operations*. [online]. Dostupné na internete: <https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3-13-2.pdf>
- DEPARTMENT OF DEFENSE. 2003. *JP 3-53 Doctrine for Joint Psychological Operations*. [online]. Dostupné na internete: https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB177/02_psyop-jp-3-53.pdf
- DOMEN, A. a kol. 2015. *SPG-9-1/PSYOPS Metodické postupy PSYOPS na stupni brigáda a prápor (B)*. Trenčín: Veliteľstvo pozemných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2015, 252 s.
- IVANČÍK, R. 2016. *Teoretické východiská skúmania problematiky hybridnej vojny – vojny 21. storočia*. In *Journal of International Relations*, Bratislava: University of Economics, 27 s. [online]. Dostupné na internete: <https://bit.ly/2UbedKr>
- LINEBARGER, P. 2015. *Psychological Warfare*. New York: Duell, Sloan and Pearce, 1948, 429 s. [online]. Dostupné na internete: <http://www.gutenberg.org/files/48612/48612-h/48612-h.htm>
- MALÝ, J. 2012. *Psychologické operace: prípad USA*. Bakalárska práca, 2012, Brno: Masarykova univerzita, 47 s. [online]. Dostupné na internete: https://is.muni.cz/th/363851/fss_b/
- NATO STANDARDIZATION OFFICE. 2014. *AJP-3.10.1(B) Allied Joint Doctrine for Psychological Operations*. [online]. Dostupné na internete: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450521/20150223-AJP_3_10_1_PSYOPS_with_UK_Green_pages.pdf
- PIVKA, A. 2019. *Psychologická vojna - rešerš odbornej literatúry*. Bakalárska práca, 2019, Brno: Masarykova univerzita, 39 s. [online]. Dostupné na internete: https://is.muni.cz/th/modmr/bakalarka_pivka.pdf
- TRACY, J. 2018. *100 years of subterfuge: the history of Army psychological operations*. [online]. Dostupné na internete: https://www.army.mil/article/199431/100_years_of_subterfuge_the_history_of_army_psychological_operations

npor. Ing. Richard FALÁT
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
richard.falat@gmail.com

REVÍZIA VÝDAVKOV NA OBRANU – CESTA K VYŠŠEJ EFEKTÍVNOSTI

REVISION OF DEFENSE SPENDING – THE WAY TO HIGHER EFFECTIVENESS

Viera FRIANOVÁ

ABSTRACT

This paper deals with the issue of revision of defense spending of the Slovak Republic. The revision of public expenditures, together with ad-hoc analyzes, represents the main outputs of the Value for Money Department covering the activities of the Ministry of Finance of the Slovak Republic implemented within the "Value for Money" project, which support good and effective decision-making in the public interest. The ambition of the revision of defense expenditures is to contribute to the fulfillment of defense objectives by emphasizing higher effectiveness of defense expenditures and to improve defense results by emphasizing priority objectives of defense. The author of the article emphasizes that the growth of defense expenditures of the Slovak Republic recorded in recent years must be accompanied by a constant effort to use them economically, efficiently and effectively.

Keywords: revision, defense spending (expenditures), effectiveness, value for money

ÚVOD

Rovnako ako v súkromnom, tak aj vo verejnom sektore, manažéri neustále čelia rozhodovaciemu problému, ako použiť obmedzené disponibilné zdroje (finančné, ľudské, materiálne/vecné) s ohľadom na stanovené ciele ekonomicky racionálne¹. Skúsenosti z praxe v tejto súvislosti potvrdzujú, že k efektívnejšiemu rozhodovaniu² manažérov môže prispieť ekonomické hodnotenie (ekonomická evaluácia) verejných výdavkových programov³. Ekonomické hodnotenie jednotlivých výdavkových aktivít a verejných služieb (vrátane obrany) kladie pre oblasť teórie a praxe rad závažných otázok. Problematika efektívnej a racionálnej alokácie a spotreby verejných zdrojov je jednou z často diskutovaných tém posledných rokov. S ohľadom na problém vzácnosti zdrojov a skutočnosť, že kľúčovou podmienkou pre realizáciu výdavkových cieľov je ich krytie finančnými zdrojmi, stoja manažéri neustále pred problémom, ako obmedzené finančné zdroje v prvom rade čo najlepšie, resp. efektívne a racionálne alokovať a následne spotrebovať. Obdobne aj v oblasti (odvetví) obrany sa pozornosť

---

¹ Poznámka: Ekonomicky racionálne správanie možno definovať ako správanie, ktoré vedie najefektívnejším spôsobom a najkratšou cestou k dosiahnutiu ekonomického cieľa, z ktorého vychádzame pri správaní sa ekonomických subjektov. V prípade, že je konanie subjektu orientované na prostriedky a kritériom jeho úspešnosti je dosiahnutie určitého cieľa (napr. v ekonomickej oblasti), teda ide o zmysluplné konanie smerujúce k súladu prostriedkov a cieľov, tak hovoríme o účelovo-racionálnom konaní.

² Poznámka: Efektívnejšie rozhodovanie (s podporou analytického aparátu) = viac výsledkov („more“) za menej peňazí („with less“).

³ Poznámka: Verejný výdavkový program je systémovo projektovanou výdavkovou aktivitou, pre ktorú sú charakteristické nasledovné základné črty: jasné stanovenie cieľov programu, časové realizačné horizonty, očakávané výsledky a spôsob ich kontroly, nákladovo-úžitková analýza programu vo forme očakávaných nákladovo-úžitkových efektov výdavkového programu, kalkulácia zdrojov potrebných na realizáciu stanovených cieľov. Ide o komplexnejší pojem označujúci činnosť rôznych verejných projektov a väzieb medzi subjektmi verejného ako aj súkromného sektora.

dlhodobejšie sústreďuje na otázku ako zefektívniť výdavky na obranu, resp. ako dosiahnuť nielen technickú, ale aj alokačnú/alokatívnu efektívnosť financovania obrany. Práve „pri alokácii zdrojov do obrany je potrebné určiť, čo je pre obranu štátu potrebné, prínosné a zároveň i to, čo je zbytočné, a to z hľadiska súčasnosti i budúcnosti“ (Holcner a kol., 2011, s. 91). Empirické skúsenosti naznačujú, že „nájdanie korektných odpovedí na uvedené otázky spočíva v hľadaní vhodných metód, ktorými je možné so zreteľom na stanovené ciele a kritériá vybrať adekvátne hodnotiace metódy“ (Ochrana, 2005, s. 8).

Cieľom predloženého príspevku je priblížiť jednu z hodnotiacich metód - metódu revízie verejných výdavkov založenú na využívaní nástrojov ekonomickej analýzy. Hlavná pozornosť autorky je sústredená najmä na revíziu výdavkov spätých so zabezpečením obrany štátu (obránných výdavkov) implementovaných s cieľom dosahovania lepších výsledkov a vyššej efektívnosti pri plnení cieľov rezortu obrany. Príspevok je syntézou základných teoretických východísk, ako aj empirických skúseností zo skúmanej problematiky.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Podstata zisťovania ekonomickej efektívnosti verejných výdavkov (vrátane obranných) spočíva v princípe obsiahnutom vo všeobecnej ekonomickej teórii ekonomickej efektívnosti.

Efektívnosť ako východiskový princíp je v ekonomickej teórii chápaný ako porovnávanie užitočného efektu (výstupu) určitej ekonomickej činnosti s nákladom (vstupom) vynaloženým na jeho dosiahnutie. Inými slovami, efektívnosť vyjadruje vzťah medzi vloženými prostriedkami (spotrebovanými vstupmi/zdrojmi vyjadrenými prostredníctvom ekonomickej kategórie nákladov) a ich ekonomickými účinkami (dosiahnutými výstupmi/výkonmi, výsledkami). Zároveň efektívnosť znamená maximálne možné využívanie dostupných zdrojov bez ohľadu na ich kvantitu a kvalitu. Predstavuje teda také použitie ekonomických zdrojov, ktoré prináša maximálnu úroveň uspokojenia dosiahnuteľnú pri daných vstupoch a technológiách.

Zvýšenie efektívnosti možno podľa konkrétnych podmienok uskutočniť prostredníctvom dvoch rovnocenných variantov prostredníctvom: (Kupkovič a kol., 2002):

- dosiahnutia množstva a štruktúry výstupu (napr. produkcie) pri minimálnom vynaložení zdrojov, t. j. cestou úspornosti,
- maximalizácie efektu/výstupu pri danom objeme a štruktúre zdrojov, t. j. cestou účinnosti.

Úspornosť aj účinnosť predstavujú extrémne prístupy k zvyšovaniu efektívnosti, obvykle sa prejavujú v rôznych kombináciách, pričom ich vývoj môže byť pozitívny, negatívny alebo neutrálny. Obidva extrémny vedú v podstate k rovnakým výsledkom – znižovaniu spotreby zdrojov na jednotku výstupu a tiež k zvyšovaniu produktivity práce. Efektívnosť tak nadobúda prvý hlavný charakteristický znak – hospodárnosť. Hospodárnosťou sa pritom rozumie také použitie zdrojov, kedy stanovené ciele sú splnené s čo najnižším vynaložením nákladov. Z pohľadu ekonomickej racionality a hľadania úspor to znamená dosahovať stanovené ciele s minimálnymi nákladmi (kritérium na vstupe), avšak za podmienky, že sú dosiahnuté všetky pôvodne plánované ukazovatele výstupu. Ďalej ide o účinnú transformáciu zdrojov na úžitkové hodnoty, ktorá tvorí najdôležitejšiu fázu reprodukčného procesu. Z tohto dôvodu jej teória i prax venujú najväčšiu pozornosť. A napokon ide o účinnosť uspokojovania potrieb vytvorenými úžitkovými hodnotami. Efektívnosť sa tak prejavuje vo forme účelnosti, cieľavedomosti vynakladanej práce, ktorú vyjadruje úžitková hodnota (kvalita) výstupov (výrobov, služieb). To je druhý hlavný znak efektívnosti.

Vyššie uvedené naznačuje, že ekonomická efektívnosť je veľmi zložitý jav, ktorý nemožno postihnúť jediným ukazovateľom. Preto aj analýza efektívnosti verejných výdavkov

si vyžaduje existenciu vhodných ukazovateľov. Podľa Nedbala, J. (2007) ju možno sledovať prostredníctvom dvoch ukazovateľov, resp. v dvoch základných formách, ktorými sú:

- nákladová efektívnosť, kedy zisťujeme, aké náklady boli vynaložené na jednu naturálnu jednotku výstupu (napr. na jedného profesionálneho vojaka, na jeden kus vojenskej techniky atď.). Najefektívnejší je ten variant alternatívneho/porovnateľného výdavkového programu (projektu), ktorý má najnižšie náklady na jednu naturálnu jednotku. Daný ukazovateľ používame len vtedy, ak oceňujeme a porovnávame rovnaký typ výstupu (výstupy musia byť homogénne).
- produktivita verejných výdavkov, kedy zisťujeme počet jednotiek výstupu na jednu jednotku vstupu. V tejto forme definuje efektívnosť zákon o finančnej kontrole⁴. Rozumie ňou také použitie verejných prostriedkov, ktorým sa dosiahne najvyšší možný rozsah, kvalita a prínos plnených úloh v porovnaní s objemom prostriedkov vynaložených na ich plnenie. Z uvedeného vymedzenia je zrejmé, že toto poňatie skúmania efektívnosti je založené na predpoklade benchmarkingového porovnávania výdavkových aktivít, kedy najvyššiu produktivitu má tá produkčná jednotka, ktorá z danej jednotky (fixného) rozpočtu dosiahne najviac jednotiek výstupu pri požadovanej kvalite. Takéto porovnanie sú manažéri verejnej správy povinní zo zákona realizovať v rámci interného auditu ex post.

Za predpokladu, že sa subjekty verejného sektora správajú racionálne, hospodária podľa zásad racionálneho ekonomického správania sa, tak potom hľadáme vzťah medzi vstupmi, výstupmi a alokačnými cieľmi. Sledujeme skutočnosť, či hodnota poskytovaných výstupov („hodnota za peniaze“ – „Value for Money“) prevyšuje náklady na ich produkciu. To je však len prvou (vonkoncom nepostačujúcou) podmienkou ekonomického správania sa. Zároveň je potrebné hľadať ekonomicky najprínosnejší variant s ohľadom na zvolené alokačné kritérium (Ochrana, 2003). Potreba ekonomicky racionálneho nakladania s verejnými zdrojmi s ohľadom na ich vzácnosť (obmedzenosť) a stanovené výdavkové ciele sa často vyjadruje prostredníctvom kritérií označovaných ako 3E, t. j. hospodárnosti (Economy), efektívnosti (Effectiveness) a účelnosti (Expediency), resp. účinnosti (Efficiency)⁵.

Za najvýznamnejšie z uvedených 3E kritérií považujeme kritérium účelnosti⁶, ktoré preveruje ekonomickú racionalitu použitých zdrojov. Hľadisko účelnosti predstavuje významný ukazovateľ výkonu, teda je zároveň vyšším kritériom vo výkonnostnom audite⁷. Je to preto, že určitý program môže byť z hľadiska produktivity veľmi efektívny, avšak uvedený výstup môže byť neúčelný, teda neužitočný. „Aby sme mohli spoľahlivo monitorovať účelnosť

⁴ Poznámka: Zákon č. 357/2015 Z.z. o finančnej kontrole a audite definuje efektívnosť ako najvýhodnejší vzájomný pomer medzi použitými verejnými financiami a dosiahnutými výsledkami.

⁵ Poznámka: Zákon č. 357/2015 Z.z. o finančnej kontrole a audite hospodárnosťou rozumie vynaloženie verejných financií na vykonanie činnosti alebo obstaranie tovarov, prác a služieb v správnom čase, vo vhodnom množstve a kvalite za najlepšiu cenu. Účelnosťou rozumie vzťah medzi určeným účelom použitia verejných financií a skutočným účelom ich použitia. Účinnosťou rozumie plnenie určených cieľov a dosahovanie plánovaných výsledkov vzhľadom na použité verejné financie.

⁶ Poznámka: Hľadisko účelnosti vyjadruje stupeň naplnenia cieľa, kedy výsledky daného programu porovnávame s cieľmi vo vzťahu ku zdrojom, ktoré sú potrebné na dosiahnutie vytýčených cieľov (ide o tzv. audit účelnosti). Ciele predstavujú očakávané budúce stavy (výsledky) daného programu. Aby sme mohli ciele vyhodnocovať, musíme ich dekomponovať na taký stupeň konkrétnosti, ktorý je možné verifikovať (preveriť) a tiež merať. Meraním účelnosti teda je porovnanie cieľov s výsledkom programu a súčasným zohľadnením nákladov (vstupov) na dosiahnuté ciele.

⁷ Poznámka: Hodnotenie výkonnosti ako jedného z nástrojov nových prístupov k riadeniu verejnej správy („New Public Management“) na úrovni jednotlivých inštitúcií verejnej správy nie je jednoduchým procesom – zložitosť jeho realizácie je daná charakterom pracovného procesu a produktu verejnej správy, ako aj ďalšími charakteristikami systému. Hodnotenie výkonnosti procesu a súvisiacej ekonomickej efektívnosti je otázkou efektívneho uspokojovania potrieb a očakávaní subjektov (príjemcov a hodnotiteľov úžitku).

programu, je potrebné patrične prepojiť účelnosť s cieľmi programu (resp. s kritériom účinnosti). Posúdenie účelnosti je obzvlášť dôležité pri presadzovaní úsporných opatrení, kedy v záujme zachovania princípu ekonomickej racionality je okrem zníženia nákladov (ako efektu hospodárnosti) a zvýšenia efektívnosti (ako dôsledku nižších jednotkových nákladov či vyššej produktivity nákladov) potrebné preveriť aj účelnosť úsporného efektu. Navrhované opatrenia k úsporám totiž môžu viesť k úspore nákladov, či ku zníženiu nákladovej efektívnosti, avšak z hľadiska celkového efektu sa môžu míňať účinkom (Ochrana, 2012). Existujú viaceré praktické príklady verejnej súťaže, pri ktorých bolo uplatnené kritérium „najnižšej“ ponukovej ceny, či kritérium nákladovej efektívnosti, avšak daný výber nebol v súlade s účelnosťou, t. j. s ekonomickou racionalitou vynaložených verejných výdavkov.

Napriek vyššie prezentovaným poznatkom je potrebné konštatovať, že objektívne posúdenie ekonomickej efektívnosti vynaložených verejných výdavkov subjektov verejného sektora je v porovnaní so súkromným sektorom oveľa zložitejšie. Často si vyžaduje aplikovanie špecifických metód či postupov, príkladom ktorých je stanovovanie limitov, noriem a noriatív, výkonov a štandardov, realizovanie komplexného auditu toho ktorého subjektu a pod.

V podmienkach obrany možno ekonomickú efektívnosť chápať vo viacerých rovinách. Obrana je statok, ktorý zabezpečuje uspokojenie spoločenskej potreby vonkajšej ochrany územia. Miera uspokojenia tejto potreby je v najvšeobecnejšej rovine závislá od troch základných faktorov, ktorými sú (Holcner a kol., 2011):

- množstvo národných zdrojov dostupných v súčasnosti a v budúcnosti,
- podiel národných zdrojov alokovaných na zabezpečenie národných obranných (bezpečnostných) cieľov,
- efektívnosť a racionalita s akou sú alokované zdroje využívané/spotrebované.

Ekonomické zabezpečenie obrany je ovplyvnené rozhodovacím procesom, ktorý má tri rozdielne úrovne (Holcner a kol., 2011):

- V prvej rovine sa viaže k rozhodovaniu o tom, aká veľká časť výkonu národnej ekonomiky prejde prerozdelením procesom cestou verejných rozpočtov.
- Druhá rovina sa dotýka rozhodovania o tom, aká veľká časť prostriedkov získaných od domácností a firiem bude alokovaná v prospech zabezpečenia národných obranných potrieb.
- Tretia rovina sa viaže k rozhodovaniu jednak o podiele medzi bežnými (prevádzkovými) a kapitálovými (investičnými) výdavkami (resp. rozpočtom), ale zároveň aj ovplyvňuje mieru efektívnosti a racionality v spotrebe prostriedkov, ktoré má rezort obrany a ozbrojené sily (armáda) k dispozícii.

Keďže prvá rovina chápania efektívnosti má čisto politický charakter a obrany ako takej sa dotýka až druhoplánovane, možno hovoriť o dvoch základných rovinách chápania ekonomickej efektívnosti v podmienkach obrany, a následne na tie sústrediť prioritnú pozornosť.

Podľa Holcnera, V. a kol. (2011) efektivita a racionalita v obrane štátu znamená spoločenský konsenzus dotýkajúci sa vyjadrenia hodnoty zabezpečenia obrany štátu a tomu zodpovedajúcemu oceneniu tejto hodnoty a následnému uvoľneniu potrebnej časti finančných zdrojov vo forme obranných výdavkov. Následne, tieto finančné a ďalšie prostriedky musia byť optimálne (hospodárne, efektívne a účelne) využité a zhmotnené v bežnej (prevádzkovej) a kapitálovej (investičnej) spotrebe tak, aby dlhodobo zabezpečovali uspokojenie spoločenskej

potreby ochrany územnej celistvosti štátu. Pokiaľ budeme brať do úvahy vojenské výdavky⁸, ktoré si spoločnosť môže dovoliť minúť, platí, že budú neefektívne, pokiaľ ich veľkosť bude väčšia ako úžitok, ktorý poskytujú.

Záverom tejto časti príspevku chceme poukázať na skutočnosť, že problematike efektívnosti, resp. neefektívnosti fungovania verejného sektora a jeho správy sa v ekonomickej literatúre venujú autori už od 60. rokov 20. storočia. Rozsiahle analýzy naznačujú, že snahu optimalizovať alokáciu zdrojov a presadzovať požiadavku efektívneho hospodárenia so zdrojmi vo verejnom sektore (vrátane obrany) komplikujú viaceré skutočnosti. Za najvýznamnejšie príčiny tohto stavu možno považovať najmä existenciu byrokracie a zlyhávanie kolektívneho rozhodovania (rozpor medzi individuálnymi a spoločenskými úžitkami, obmedzenie suverenity občanov – diktátorská forma výberu, monopolné správanie sa politikov – politický cyklus).

2 PRAKTICKÉ KROKY NA CESTE K VYŠŠEJ EFEKTÍVNOSTI

Úsilie zvýšiť efektívnosť využívania verejných zdrojov, či komplexnejšie efektívnosť fungovania celého verejného sektora (vrátane jeho správy) sa na Slovensku premieta do viacerých projektov implementovaných jednak na národnej, ako aj rezortnej úrovni.

2.1 RIEŠENIE PROBLÉMU V CELONÁRODNOM KONTEXTE

Vláda SR svojím uznesením č. 228 zo 14. 05. 2014 schválila operačný program Efektívna verejná správa 2014-2020 (ďalej len OP EVS), ktorého riadiacim orgánom je Ministerstvo vnútra SR. Cieľom programu je poskytovanie verejných služieb rýchlo a kvalitne v záujme podpory udržateľného rastu, tvorby pracovných miest a sociálnej inklúzie definovaných v prioritách Stratégie Európa 2020. Programová stratégia zároveň reflektuje požiadavky vyplývajúce z legislatívy EÚ v relevantných oblastiach. Realizácia operačného programu má tiež prispieť k plneniu národného strategického cieľa, ktorým je moderná, odborná, efektívna, spoľahlivá, nekorupčná a transparentná verejná správa v Slovenskej republike v roku 2020. Program sa vzťahuje na celé územie Slovenskej republiky a jeho hlavnými cieľovými skupinami sú orgány štátnej správy⁹ a územnej samosprávy, sociálni partneri, organizácie občianskej spoločnosti, mimovládne organizácie a iné zainteresované strany alebo partneri.

Projekty realizované prostredníctvom OP EVS sú podporené z Európskeho sociálneho fondu. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky je partnerom v troch projektoch realizovaných v rámci OP EVS, sú to: Špičkové vzdelávanie pre zamestnancov analytických útvarov, Budovanie a rozvoj kapacít analytických útvarov, Zavádzanie a podpora manažérstva kvality v organizáciách verejnej správy.

---

⁸ Poznámka: Keďže v praxi sa stretávame s nejednotnosťou ponímania a používania pojmov, prikláňame sa k nasledovnému výkladu. Pojem vojenské výdavky zahŕňa len finančné čiastky uvoľňované zo ŠR v prospech rozpočtovej kapitoly Ministerstva obrany SR. Pojem obranné výdavky je širším pojmom, zahŕňa teda výdavky, ktoré vynakladá štát na zabezpečenie svojej obrany, pričom vyjadrujú charakter obrannej politiky štátu a jeho obrannú stratégiu. Obranné výdavky sú späté s rozdelením peňažných prostriedkov na realizáciu určitých zámerov v systéme obrany štátu, pričom pokrývajú potreby fungovania a rozvoja tohto systému. Ich výška zároveň odráža ekonomické možnosti štátu.

⁹ Poznámka: Jedným zo spolupracujúcich subjektov (partnerov národného projektu v rozsahu partnerskej zmluvy) je aj Ministerstvo obrany SR.

Programová štruktúra OP EZS pozostáva z troch prioritných osí. S ohľadom na zameranie daného príspevku sústredíme pozornosť na prioritnú os 1 „Posilnené inštitucionálne kapacity a efektívna verejná správa“ zameranú na nasledovné špecifické ciele:

- skvalitnené systémy a optimalizované procesy verejnej správy,
- modernizované ľudské zdroje a zvýšené kompetencie zamestnancov,
- transparentné a efektívne uplatňovanie pravidiel verejného obstarávania.

V rámci prioritnej osi 1 je so špecifickým cieľom 1.1 – Skvalitnené systémy a optimalizované procesy verejnej správy realizovaný národný projekt OP EVS „Hodnotenie efektívnosti verejných výdavkov (revízia výdavkov)“, ktorého prijímateľom je Ministerstvo financií SR (ďalej len MF SR). Pre zabezpečenie neustrannosti a transparentnosti aktivít projektu bol na MF vytvorený poradný orgán projektu – Výbor pre Hodnotu za peniaze¹⁰ pozostávajúci z externých odborníkov v oblasti ekonómie a verejných politík. Cieľom Výboru je dohliadať na kvalitu projektu a jeho konkrétnych výstupov.

Projekt Hodnotenie efektívnosti verejných výdavkov (revízia výdavkov) je zaradený do kategórie „Hospodárenie štátu“, doba trvania projektu je od októbra 2015 do marca 2021. Cieľom národného projektu je hodnotiť verejné výdavky (výdavky zo štátneho rozpočtu) z pohľadu účinnosti a efektívnosti výdavkov a identifikovať opatrenia, ktoré zvýšia hodnotu za peniaze z verejných financií. To umožní fiškálnu úsporu, lepšie verejné služby pre občanov (výsledky) a/alebo presun financií na priority vlády. V rozhodovacom procese bude možné lepšie odborne zhodnotiť a predvídať dopady rozhodnutí. V rámci hlavnej aktivity projektu – hodnotenia efektívnosti verejných výdavkov, sú realizované ďalšie podaktivity:

1. vytvorenie metodiky revízie výdavkov,
2. vykonanie revízie výdavkov,
3. príprava napojenia a revízie výdavkov na rozpočtový proces (spracovanie dokumentu riešiaceho predmetnú oblasť),
4. sledovanie implementácie navrhovaných opatrení.

Hodnotenie efektívnosti výdavkov je vykonávané v súlade s metodikou revízie výdavkov. Hodnotenie je ucelený proces spravidla naviazaný na prípravu rozpočtu verejnej správy. Je zameraný na jednotlivé programy a projekty, ktoré sú financované z rozpočtu kapitoly, a to vo všetkých 4 základných oblastiach, ktoré štát zabezpečuje: prevádzka, investície¹¹, regulácie a politiky (výdavkové programy).

Výsledkom realizácie revízie výdavkov je hodnotiacia (analytická) správa, ktorá môže byť vypracovaná vo forme pilotnej, priebežnej, záverečnej správy k revízii výdavkov, hodnotiacej správy, štúdie alebo stanoviska k investícii, ad hoc analýze, a pod. Hodnotiacia správa obsahuje zhrnutie výsledkov hodnotenia a podrobné hodnotenie každého zaradeného výdavkového programu alebo projektu. Niektoré typy správ (predovšetkým záverečná správa) navrhnu opatrenia za účelom zapracovania do návrhu štátneho rozpočtu na nasledujúci rok.

MF SR realizáciou národného projektu Hodnotenie efektívnosti verejných výdavkov (revízia výdavkov) zavádza nové nástroje na zvyšovanie hodnoty za peniaze vo verejnej správe.

¹⁰ Poznámka: Medzi kľúčové úlohy výboru patrí: strategické odporúčania pre projekt ako napr. odporúčanie oblastí určených pre revíziu výdavkov a posudzovanie návrhu plánu revízií výdavkov spolu so zapojením ministerstiev; posudzovanie odborných výstupov súvisiacich s realizáciou projektu (metodika revízie výdavkov, analýzy, a pod.); dohľad nad dodržiavaním pravidiel transparentného zverejňovania výstupov projektu. Bližšie pozri: <https://www.mfsr.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/o-projekte-hodnota-za-peniaze-op-evs/vybor-hodnotu-za-peniaze/vybor-2.html>

¹¹ Poznámka: Špecifickým výkonom revízie výdavkov je posudzovanie investícií nad 40 mil. eur (nad 10 mil. pri IT) pred začiatkom verejného obstarávania na realizáciu investičnej akcie a vypracovávanie ad hoc analýz. Celkovo má byť vytvorených najmenej 39 hodnotiacich správ (revízie, posudky, ad hoc analýzy).

V tomto kontexte cieľom projektu je merať hodnotu za peniaze (prostredníctvom špecifického analytického procesu – revízie výdavkov) v štyroch vyššie spomínaných základných oblastiach. Druhým nemenej významným zámerom je posilniť analytické kapacity verejného sektora. Posilnenie analytických kapacít štátnej a verejnej správy je nevyhnutným predpokladom lepšieho rozhodovania na základe objektívnych analýz s uvedením najpravdepodobnejších dôsledkov jednotlivých rozhodnutí.

Okrem priamych cieľov a výstupov projektu je jeho ambíciou aj zlepšenie fungovania štátu a spokojnosti občanov prostredníctvom:

- zlepšenia hospodárenia s verejnými prostriedkami,
- skvalitnenia rozhodovania vo verejnej správe na základe analytických podkladov,
- zvýšenie transparentnosti rozhodovania o rozpočte.

Aktivity¹² Ministerstva financií, ktoré podporujú prijímanie dobrých rozhodnutí vo verejnom záujme a zlepšujú tak výsledky slovenského verejného sektora zastrešuje Útvor hodnoty za peniaze (ÚHP). Hlavnými výstupmi ÚHP MF SR sú revízie verejných výdavkov a ad-hoc analýzy. ÚHP je gestorom metodiky revízie výdavkov. Zároveň zabezpečuje štandardizáciu výstupov, ktoré hodnotia efektívnosť verejných výdavkov naprieč ministerstvami. Úlohou ÚHP je zvyšovať hodnotu, ktorú za svoje peniaze verejnosť dostáva. Inými slovami, cieľom realizovaného projektu ÚHP je lepšia kvalita života občanov, pričom projekt zahŕňa tri roviny, ktorými sú: filozofická zmena, reforma inštitúcií, dáta a analytické nástroje. V širšom kontexte teda ide o reformu pravidiel, nastavenie procesov a posilnenie inštitúcií. Podstatou hodnoty za peniaze je posúdiť, či peniaze daňovníkov budú skutočne vynaložené najlepšie ako je možné pre dosiahnutie stanoveného cieľa. Táto úloha je napĺňaná prostredníctvom:

- pravidelného hodnotenia efektivity (revíziou) verejných politík a výdavkov, ktoré je naviazané na tvorbu rozpočtu,
- hodnotenia investičných projektov a regulácií,
- podpory vzniku analytických jednotiek v štátnej správe a budovania analytických nástrojov.

Hodnotenie plnenia opatrení navrhnutých revíziami verejných výdavkov vykonáva Implementačná jednotka Úradu vlády SR. ÚHP plní úlohy v úzkej spolupráci s Inštitútom finančnej politiky, sekciou rozpočtovej politiky MF SR a inými analytickými jednotkami. Zároveň dbá na verejnú kontrolu svojej práce, ktorej výsledky verejne zdieľa.

Je potrebné spomenúť, že hodnotenie efektívnosti verejných výdavkov v uvedenej podobe sa donedávna v SR nevykonávalo. V rámci EÚ majú s revíziou výdavkov alebo s ich obdobou skúsenosti najmä Veľká Británia, Holandsko, Dánsko, Švédsko a Francúzsko, na ktorých skúsenostiach sa snažia poučiť aj iné krajiny. Význam tohto procesu narástol najmä v ostatných rokoch v súvislosti s finančnou krízou a zvýšeným tlakom na konsolidáciu rozpočtu a zníženie verejného dlhu. Projekt Hodnotenie efektívnosti verejných výdavkov (revízia výdavkov) bol zhodnotený pre Európsku komisiu ako prípadová štúdia v rámci hodnotiacej štúdie o výsledkoch podpory Európskeho sociálneho fondu pre reformu verejného sektora v krajinách EÚ „Progress Assessment of the ESF Support to Public Administration“ (PAPA)¹³.

---

¹² Poznámka: Ide najmä o reformu pravidiel, nastavenie procesov a posilnenie inštitúcií.

¹³ Poznámka: Prípadová štúdia z 28.05.2020 dostupná online (pdf) na: <https://www.mfsr.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/o-uhp/projekt-op-evs/>

2.2 REVÍZIA VÝDAVKOV NA OBRANU

Niet sporu o tom, že rast výdavkov na obranu SR zaznamenaný v ostatných rokoch, musí byť sprevádzaný neustálym úsilím o ich hospodárne, efektívne a účinné použitie. Prispieť k plneniu cieľov obrany vyššou efektívnosťou obranných výdavkov a zlepšiť výsledky obrany dôrazom na prioritné ciele obrany to je ambíciou revízie výdavkov na obranu. Revízia vychádza zo schválenej úrovne obranných výdavkov v pomere k HDP a záväzkov prijatých členskými krajinami NATO. Výdavky Slovenska na obranu sú dlhodobo porovnateľné s referenčnými krajinami (ide najmä o krajiny strednej a východnej Európy s podobnou štartovacou pozíciou, Česko, Maďarsko, Litvu) a nižšie ako výdavky členov NATO v EÚ. Rast výdavkov Slovenska na obranu medzi rokmi 2012 až 2019 patril medzi štyri najvyššie zo všetkých krajín NATO. V roku 2019 podľa metodiky Aliancie dosiahli výdavky na obranu SR hodnotu 1,67 mld. eur (1,74 % HDP), išlo o historicky najvýraznejšie medziročné zvýšenie výdavkov z 1,11 mld. eur na 1,62 mld. eur, pričom väčšina nárastu smerovala na nákup stíhačiek F-16. Kríza spôsobená koronavírusom výrazne znížila výkonnosť ekonomiky, pri zachovaní plánovanej úrovne nominálnych výdavkov podľa rozpočtu verejnej správy by Slovensko dosiahlo podiel 2 % obranných výdavkov na HDP v roku 2022.

Revízia výdavkov na obranu - záverečná správa (júl, 2020) uvádza, že Slovensko má dlhodobo nadpriemerné výdavky na personál a podpriemerné výdavky na ostatnú prevádzku a budovanie infraštruktúry. V investovaní do modernizácie výzbroje patrí v porovnaní s referenčnými skupinami k priemeru, hoci Alianciou odporúčanú časť rozpočtu (20 %) investuje len v posledných dvoch rokoch. V správe sa ďalej uvádza, že Slovensko nenapĺňa strategické ciele a výsledky v obrannom úsilí, ani tie ku ktorým sa prihlásilo v rámci NATO. „Vzhľadom na absenciu verejne dostupných informácií neprebíha na Slovensku o výsledkoch obrany informovaná odborná diskusia“. Pre dlhodobý rozvoj a správnu investičnú stratégiu revízia žiada vytvorenie katalógu spôsobilostí, nového cieľového modelu ozbrojených síl a dlhodobého plánu rozvoja obrany. Do určenia nového cieľového modelu OS revízia požaduje uprednostňovať investície, ktoré sú relevantné pre plnenie všetkých alternatív budúcich Cieľov spôsobilostí 2021 a do základnej infraštruktúry OS SR. Revízia ďalej požaduje prehodnotiť pozastavené aj plánované projekty vyzbrojovania podľa nového dlhodobého plánu rozvoja obrany. Požaduje tiež identifikovať všetky budúce spôsobilosti a úlohy, ktoré bude plniť letka nových stíhačiek F-16 a zabezpečiť vojensky, ekonomicky a politicky najvýhodnejšie využitie všetkých obstaraných kusov. V správe sa ďalej uvádza, že profesionálni vojaci zarábajú v pomere k priemernej mzde v hospodárstve viac ako medián referenčných krajín. V rokoch 2019 a 2020 rástli vojakom platy rýchlejšie ako väčšine zamestnancov štátu. V roku 2020 sa očakáva vďaka novelizácii ďalší nárast najmenej o 20 %. Veliteľské štruktúry počtami aj platmi prevyšujú medián referenčných krajín a je v nich viac vojakov oproti civilným zamestnancom. Optimalizácia osobných výdavkov by mohla ušetriť vyše 114 mil. eur. ročne. Osobné výdavky, obzvlášť ak by sa zvýšil počet vojakov, budú rozhodujúcim faktorom limitujúcim veľkosť rozpočtu na investície a modernizáciu. Revízia navrhuje detailný optimalizačný audit obrany a ozbrojených síl s cieľom nájsť priestor na úsporu minimálne 10 % osobných výdavkov. Medzinárodné porovnávanie, skúsenosti z iných organizácií, aj existujúce nerealizované projekty úspor ukazujú, že je to realistický cieľ. Možné sú pritom aj ďalšie úspory v bežných výdavkoch, ktoré neboli revíziou detailne zmapované. Priestor sa nachádza v lepšom obstarávaní tovarov a služieb, z ktorých revízia detailne analyzovala len 5 %. Potenciál úspory v ďalších oblastiach revízia požaduje kvantifikovať.

Záverom tejto časti uvádzame opatrenia, ktoré revízia výdavkov na obranu navrhuje ako kľúčové:

- vypracovať nový katalóg požiadaviek na rozvoj spôsobilostí, cieľový model OS SR, dlhodobý plán rozvoja obrany a metodiku posudzovania investícií a ich prínosu k plneniu cieľov a výsledkov v obrane,
- optimalizovať výdavky ministerstva a OS na personál,
- nastaviť procesy plánovania a realizácie investícií, ktoré zlepšia efektivitu budúcich výdavkov na obranu. Revízia identifikuje projekty vyzbrojovania, ktoré sú neefektívne a realokácia ich zdrojov by prispela k plneniu cieľov spôsobilostí,
- zlepšiť meranie, vykazovanie a hodnotenie kľúčových ukazovateľov pre obranu a zaviesť verejné odpočty plnenia cieľov spôsobilostí a operačnej pripravenosti.

ZÁVER

Problém efektívneho rozhodovania a efektívneho rozdeľovania a spotreby zdrojov vo verejnom sektore, resp. širšie efektívneho fungovania verejného sektora a efektívneho (ale aj spravodlivého) zabezpečovania verejných statkov a služieb dotýkajúci sa každého z nás, predstavuje nielen jednu z často diskutovaných tém posledných rokov, ale aj závažnú teoretickú a praktickú otázku, ktorej skúmaniu je potrebné sa naďalej venovať.

S cieľom dosahovania lepších výsledkov a vyššej efektívnosti pri plnení cieľov verejného sektora, vrátane rezortu obrany, sa pozornosť ostatných rokov sústreďuje na realizáciu revízie verejných výdavkov, ale najmä na výsledky, ktoré prináša. Ambíciou revízie výdavkov na obranu je prispieť k plneniu cieľov obrany dôrazom na vyššiu efektívnosť obranných výdavkov a zlepšiť výsledky obrany dôrazom na prioritné ciele obrany. Závery revízie výdavkov na obranu zverejnené v júli 2020 poukazujú na množstvo problémov. Až čas však ukáže, ako im bude vedenie rezortu schopné čeliť, a do akej miery budú navrhované odporúčania implementované do praxe. Dôležité je, že vedenie rezortu si uvedomuje potrebu efektívnejšieho využívania finančných zdrojov, čo potvrdzuje aj nasledovné nedávne vyjadrenie štátneho tajomníka MO SR M. Majera na rokovaní s predstaviteľmi Útvary hodnoty za peniaze MO SR: „Zefektívnenie výdavkov na obranu je prioritou, na ktorej sa všetci jasne zhodneme. Budeme zdieľať informácie o projektoch a politikách tak, aby sme hospodárili nielen udržateľne, ale aj efektívne“.

Veríme, že poznatky prezentované v danom príspevku môžu prispieť nielen k plneniu cieľov obrany a k zlepšeniu jej výsledkov, ale aj efektívnejšiemu fungovaniu celého verejného sektora na Slovensku. Zároveň môžu byť podnetom či zdrojom inšpirácií k realizácii ďalšieho skúmania a šírenia poznatkov z danej problematiky v budúcnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. 2011. *Základy ekonomiky obrany státu*. Brno : UNOB, 2011, 135 s. ISBN 978-80-7231-817-9.

KUPKOVIČ, M.: *Podnikové hospodárstvo*. Bratislava : Sprint vfra, 2002, 461 s. ISBN 80-88848-93-8.

NEDBAL, J. Racionální hospodáření se zdroji ve sféře obrany – obecný pohled. In *Vojenské rozhledy*. ISSN 1210-3292, 2007, roč. 16, Zvláštne číslo: Ekonomická teorie a obrana, s. 131-138.

OCHRANA, F. *Nákladově užitkové metody ve veřejném sektoru*. Praha : Ekopress, s. r. o., 2005, 175 s. ISBN 80-86119-96-3.

OCHRANA, F. 2003. *Veřejná volba a řízení veřejných výdajů*. Praha : Ekopress, 2003. 184 s. ISBN 80-86119-71-8.

OCHRANA, F. Východiska pro tvorbu postupů při hledání a dosahování úspor v rezortu Ministerstva obrany ČR. In *Vojenské rozhledy*. ISSN 1210-3292, 2012, roč. 21, č. 2, s. 91-101.

OLEJNÍČEK, A. *Ekonomické aspekty zabezpečení obrany a bezpečnosti státu*. (Moodle – ppt. prezentácia) [online]. [cit. 2018-09-13]. Dostupné na internete: <https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=2ahUKEwjblbPy_bTdaHWLLVAKHasyBP8QFjAEegQIBhAC&url=https%3A%2F%2Fmoodle.unob.cz%2Fmod%2Fresource%2Fview.php%3Fid%3D22324&usg=AOvVaw2dwLDPJgkQGZnmcsOvfmtg>.

Efektivita a transparentnosť. In *eBulletin MO SR*. 8. 14. júna 2020, roč. IX, č. 24.

Hodnotenie efektívnosti verejných výdavkov (revízia výdavkov). [online]. [cit. 2020-09-16]. Dostupné na internete: <<http://www.reformuj.sk/projekt/hodnotenie-efektivnosti-verejnych-vydavkov/>>.

Operačný program Efektívna verejná správa. [online]. [cit. 2020-09-16]. Dostupné na internete: <<http://www.reformuj.sk/co-je-op-evs/>>.

Útvar hodnoty za peniaze Ministerstva financií SR. Revízia výdavkov na obranu. Záverečná správa. Júl 2020. [online]. [cit. 2020-09-19]. Dostupné na internete: <<https://github.com/Utvar-hodnoty-za-peniaze>>.

Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.
Katedra logistického zabezpečenia
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
viera.frianova@aos.sk

MEASURING THE TEMPERATURE: TOWARDS A TYPOLOGY OF ESCALATION-PRONE SOCIETIES

Kateřina FRIDRICHOVÁ¹

ABSTRACT

The escalation of the armed conflict is a multi-causal phenomenon highly dependent on the context of the society that produces it. Many indicators that are correlated with conflict escalation or outbreak are long-term structural conditions that are considered too static for conflict prediction in a dynamic model and too proxy to associate with one theory of conflict escalation. This paper draws on the research of conflict outbreak or escalation and utilizes Qualitative Comparative Analysis to start building a typology of societies which are conflict prone. These are “snapshots” of a society on the brink of conflict escalation and vary in time and region.

Keywords: QCA, conflict escalation, structural variables, armed conflict

INTRODUCTION

The causes of armed conflict (like civil wars) have been subject to research from early years of the discipline of International Relations. Introduction of big databases or conflict were to simplify the research by providing millions of datapoints for quantitative analysis.

Yet the discovery of the “cause of war” is by no means in sight, since the knowledge has grown and showed that conflicts are multi-causal complex phenomena that are not easily decipherable and predictable. There have been around fifty proxy variables correlated with the outbreak of conflict with differing strengths and ability to explain the interstate and intrastate conflicts (for detailed literature review see Watts, Kavanagh, Frederick, Norlen, O’Mahony, Voorhies, Szayna 2017). For example, the so-called greed model represented by proxy variables of per capita income, economic growth, educational attainment, population size, etc. outperform grievance variables (political victimisation, access to power, and economic inequality, etc.) (Davenport, Lichbach, Armstrong [no date], p. 9), yet these escalation models are by no means proved to be decisive nor fully reliable because of the use of proxy variables which can represent more than one model or theory at the same time (Davenport, Lichbach, Armstrong). Moreover, there is a great degree of inconsistency (Braumoeller 2019, p. 139), since the databases used for these large-N studies are usually collected as far back in the international system as possible and as many datapoints used as possible, the assumption of consistency and linear effect of these causes is taken for granted, meanwhile the effect of these supposed causes fluctuates dramatically over time (Braumoeller 2019, pp. 136–137).

As a result, the field shifted from monocausal explanation to more dynamic ones (Davenport, Lichbach, Armstrong, p. 5) most of the authors now formulate the outbreak of conflict in terms of co-variance or multiple causality, e.g. conflict hypotheses formulated on the base of conditionals (Watts, Kavanagh, Frederick, Norlen, O’Mahony, Voorhies, Szayna 2017). However, the number of possible scenarios grows with every variable introduced into

---

¹ This work was supported by the Ministry of Interior of the Czech Republic under Grant VI20172020094.

the model and requires a methodology that enables to capture the causal complexity and contextual conditionality of the phenomenon, which is QCA (Ragin 1989, p. 25).

Utilizing QCA it is still possible to use the long-term conditions as a tool for measuring the temperature of the society – the underlying context of the possible conflict escalation given a trigger occurs that would spark the fire. The variance within conflict-prone societies can be recognised and help advise policymakers on mitigating measures and creation of strategies and responses for conflicts with negative spill-over effects in the wider region.

The aim of this paper is to explore the long-term structural conditions that lead to escalation of perceptible and significant societal upheaval and low-level conflict (up to 25 BRD² a year) to a full-blown conflict represented by 500 BRD per escalation peak in countries relevant for the security of the Central European countries with the emphasis on the Czech Republic. Using csQCA (crisp-set qualitative comparative analysis) this paper points out the difference of escalatory situations and the necessity to look at variance within conflicts escalation outbreaks instead trying to construct one theory of escalation.

This paper uses data collected on country-year basis starting with the end of the Cold War (1989) ending in 2017 to point out the variance of conflict escalation opportunities of conflicts that escalate to full-blown armed conflicts concentrated in one territory and those that remain on the of low-level.

1 QCA AS A METHOD AND AN APPROACH

The method has been described many times (Rihoux, De Meur 2009; Rihoux, Lobe 2009; Schneider, Wagemann 2012), so the logic of it is only sketched in this article for the sake of space.

QCA is understood as a method for capturing causal complexity in terms of necessary and sufficient conditions (Schneider, Wagemann 2012, p. 9). It is based on mathematical principles of Boolean algebra and set theory, whereas statistical methods are based on the probability theory (Mahoney, Goertz 2006, p. 2). Although the origins of the method had been explicitly stated to transcend the qualitative-quantitative divide, it is often understood as a qualitative approach. It belongs to a family of comparative approaches to social sciences, originally understood as “macro-qualitative” or “diversity-oriented”. Its purpose is to analyse the presence or absence of certain characteristics at the “macro” level of big societal structures – political systems, classes and other similar kinds of phenomena (Berg-Schlusser, Cronqvist 2005; Berg-Schlusser, Quenter 1996). However, as a method it allows for usage of various types of data, both qualitative and quantitative and thanks to its formalized procedures of case comparison it enables the researcher to introduce more than a handful of cases and enables introduction even for large-N data.

The qualitative part of the research of conflict escalation is based on previous theories of the phenomena in question, these are then a basis for the choice of conditions (variables) for the resulting model. This way the case (country-year) is described by this series of conditions which are calibrated into 1 and 0 based on their membership of specific sets (e. g. country is a member of set of poor countries if its GDP per capita is lower than 6000 in constant international dollars). Thus, the case gets a formalized description of various measures of the society in that particular year, measuring the temperature of the society, so to speak. Additionally, each case also gets an outcome – whether the low-level escalation or the escalation opportunity did result in conflict escalation exceeding 500 BRDs for post-communist and Middle Eastern countries,

---

² Battle-related death

the threshold is lowered for Western Europe to 100 BRDs. This way a low-level conflict is distinguished from serious one that has potential to threaten the region and even the Czech Republic with its spill-over effects.

This calibrated data table is then grouped with the help of the combination of the conditions and the outcomes into rows of a truth table. Each row is then evaluated on its sufficiency for the outcome (escalation is present and represented by a ratio of cases that justify the conclusion than when the set of conditions coincide within one case, the outcome is escalation. All these sufficient rows are then used for minimization procedure done with a software help which reduces the long description only for those features of the row that are insufficient by themselves but necessary part of a larger condition that is unnecessary but sufficient for the outcome. For detailed guide to the truth table analysis see (Schneider, Wagemann 2012, pp. 119–190). The outcome of the Boolean minimization the is the recipe or model for escalation, which is then in the case of our project used as a sift where recent data on the monitored countries are collected and only those in which the conditions for escalation are present, are suggested for further and more detailed observation and threat assessment.

This project is a precursor to more advance application of QCA by later calibrating the conditions into fuzzy-sets or multi-value sets and adding more proximate conditions into the more static model, possibly even try to utilize the two-step variant.

Meanwhile the model offers a “temperature” or a “snapshot” of a society that is ripe for escalation of the conflict in the horizon of 1 – 3 years. The paths that are the outcome of the research together create a model (or a sieve) which in second analytical step is applied to recent data on the countries and thus provide the researcher with a list of possible escalatory situations. This paper describes only the first step: creation of the model and discusses its implications.

2 DATA

2.1 OUTCOME AND ITS CALIBRATION

As mentioned above, the dataset requires cases where the outcome of interest happened and according to the logic of comparative research also those situations where the outcome (escalation) could have happened, but did not (Mahoney, Goertz 2004). These include all countries in the post-communist region, Western Europe, Middle East and Northern Africa.

Escalation (coded 1): UCDP country-year in which BRD successive years do not fall below 25 and during this period and reach 500 BRD.

Escalation opportunities (coded 0): Societal upheaval during a year – massive demonstrations, political repression and other phenomena suggesting extraordinary moves of population. Collected qualitatively with the help of GDELT and ACLED databases. Five escalation opportunities were collected for every country. Additionally, as escalation opportunities were coded also all country-years in which there has been an escalation over 25 BRDs but the successive years the number fell below the threshold and successive years never reached 25 BRDs.

2.2 CONDITIONS AND THEIR CALIBRATION

The input into the model works with background context of the conflict (O’Bannon 2012). The structural conditions are considered too static for proper tracking within early-warning system. They are also difficult to use within a modelling of various dynamics of

conflict escalation because of the indeterminate relationship between a proxy variable and the outcome. But they are very useful for capturing the state of the society at a given point of time.

Although for historians every escalation is unique, the underlying assumption of this attempt at building typology of “conflict escalation-proneness” is that on the macro-level the situation in the countries will differ but at the same time there will be enough clustering around certain configurations of conditions to capture limited amount of “snapshots” of the society that enable some prediction of the conflict escalation and comparative research on similar types of situations.

The long-term conditions were chosen to represent several areas of the society that had been correlated with conflict outbreak/escalation in previous research. These range from socio-economic (poverty through GDP to PPP, economic inequality through GINI index post tax post transfer, youth unemployment, etc.) to ethnic (the inequality between ethnic groups and their access to power through GeoEPR data variables, existence of irredentist or secessionist claims, etc.) to militarization and territorial claims.

Table 1 Conditions and calibration

Condition	Explanation [Source]	Calibration
YUEMP	Modelled youth unemployment 15 – 24 years [ILO]	<15 % = 0 >15 % = 1
GDP_PPP	Poverty measured through GDP per capita per purchasing power in constant dollars (2011) [WB]	<6.800 USD = 1 >6.800 USD = 0
GINI_DISP	Inequality (GINI post-tax, post-transfer), [SWIID]	<33 = 0 >33 = 1
POP_GR	Population growth [WB]	<2 % = 0 >2 % = 1
EPR	Power access inequality. Ratio of marginalized ethnic groups to ethnically relevant population. [ETH Zurich]	Inequality exists if MEG (marginalized ethnic group) > 0.1 or EGIP (ethnic group in power) < 0.8 = 1 Otherwise 0
IRE_SEC	Existence of irredentist or secessionist movement [Secessionist movement, version 3/ qualitative]	Movement exists = 1, does not exist = 0
TER_CL	Territorial claim [Paul Hansel TCOW database/qualitative]	Territorial claims from other state or territorial claims to other state = 1
N_CONF	Neighbouring conflict during the same year or year preceding [UCDP]	Conflict = 1; No conflict = 0
CONF_50Y	Conflict during last 50 years in the territory of the same state [UCDP]	Conflict = 1; No conflict = 0
PTS	Political terror scale [PTS]	

DEM	Democracy level [POLITY™ IV PROJECT]	0-5 = non-democratic (0); 6-10 = democratic (1)
BASIC_SOU	Water stress [FAO UN]	Stress = 1; No stress= 0
GMI_BICC	Militarization of society [BICC – Bonn International Center for Conversion]	<600 = 0 >600 = 1

Source: *Author*

3 OUTCOME OF THE ANALYSIS

There is no condition out of the thirteen that is necessary for conflict escalation. A conflict is multicausal phenomenon and this only confirms that there is no one condition that certainly leads to escalation.

There are ten paths (combinations of conditions) that are sufficient for escalation of conflict that generates more than 500 BRD per escalation peak. These “snapshots” are highly consistent within themselves (consistency is 0.941 for the whole solution, which is more than satisfactory) and the coverage is 0.774 (almost 80% cases are explained by these combinations).

Since the aim of the original collection of data was to use these snapshots for prediction of conflict escalation, it was driven by the need to cover wide area of societal indicators and was not driven by any one theory of conflict escalation, the paths revealed in the analysis are not predicted by any of the theories and are to be taken as empirical data that need some description and further research output in terms of concept specification and typology, which is beyond the scope of this paper but is definitely within the possibilities of the methodology.

The model shows that the context of conflict escalations differs according to types of states and state regimes. There are regional differences, as well but does not offer an easily readable story of conflict escalation.

The expectation of clustering was confirmed since there are no false positives amongst the cases of countries that are stable long-term democracies and where the prediction of conflict is low by other means of prediction. This confirms the reliability of the approach and the ability of the model to distinguish conflict-prone countries from the stable ones.

3.1 PATHS THAT LEAD TO ESCALATION

Following model consists of ten different paths that describe conflict-prone societies. Some cases appear in more than one path and that means that there are more than one combination of conditions that might suggest the possibility of escalation context. In other words some countries are more conflict-prone than others.

Paths 1 and 10 are defined by their geography, they are all located in Middle East. Path 1 could be thought as Middle Eastern states, formerly stable but with youth bulges as signified by high levels of youth unemployment combined with population growth, low income inequalities and irredentist groups.

Path 2 are failed states, poor, burdened by past conflict and high levels of water stress. They do not have any irredentist claims.

Path 3 is the only case where there is European state, which is an exception in the whole model. As mentioned above, European states threshold for number of victims is lowered due to the proximity and expected severity of a conflict that produces more than 100 victims. It describes the Great Britain as a state with low inequality and absence of conflict around its borders, low level of militarization of society but having problems with territorial claim caused by the situation in Northern Ireland. Libyan case in this situation is a glitch of the model caused by random generation of absence of some indicators, which will need to be adjusted for next iteration of the analysis.

Paths 4 and 5 are surprising by their democratic regime, however all of these could be described as “democracies with adjectives” because all of these have some procedural democratic regime but as demonstrated by higher levels of political terror in the case of path 5 and unequal access to power of different ethnic groups in path 4. Both of these paths describe societies on a permanent brink of conflict or on the level of simmering conflict with Kurds in the case of Turkey, Palestinians in the case of Israel.

Path 6 describe two escalations, one in Africa and one in the Caucasus. Both describe countries with unequal access to power for different ethnic groups and irredentist movement within these states which is exacerbated by already ongoing conflict in the neighbourhood.

Path 7 is defined by bad economic situation (youth unemployment, poverty) combined with high levels of militarization of society.

Path 8 describes societies that have neighbouring conflict beyond their borders, high levels of political terror and absence of democracy.

Path 9 describes societies which are poor, under some water stress, there is a conflict beyond their borders and there is a high level of political terror.

Table 1 Paths to escalation and cases

1.	yuemp*~ ³ gini_disp*pop_growth*ired_claim	IRQ2004; ISR1989, ISR1990; IRQ1989,IRQ1990; LBY2011; IRQ1991,IRQ1995,IRQ2003
2.	GDP_PPP*~ired_claim*conf_50*~basic_sou	AFG1989; AFG2015; AFG2001; MLI2015; SSD2011
3.	~gini_disp*ter_claim*~neigh_conf*~GMI_BI CC	GBR1989; LBY2013
4.	pop_growth*EPR_ED*ired_claim*DEM_Polity	TUR1989; ISR2016,ISR2017,ISR2014,ISR1996; PAK2014,PAK2011,PAK1999,PAK1994, PAK1996,PAK1989; ISR1989,ISR1990; ISR2006,ISR2000; TUR1991
5.	~yuemp*gini_disp*conf_50*PTS_S*DEM_Polity	RUS2007; TUR1989; ISR2016, ISR2017,ISR2014,ISR1996; PAK2014,PAK2011,PAK1999,PAK1994,PAK1996,PAK1989

³ * Boolean operator AND; ~ absence of condition

6.	~yuemp*gini_disp*EPR_ED*ired_claim*~ter_claim*neigh_conf	GEO1991; MLI1991
7.	yuemp*~GDP_PPP*ired_claim*~neigh_conf*~DEM_Polity*GMI_BICC	RUS2011; DZA1991
8	GDP_PPP*~pop_growth*~ired_claim*neigh_conf*PTS_S*~DEM_Polity	AFG1989; BIH1996; BIH1992; SYR2015
9.	yuemp*~GDP_PPP*~pop_growth*conf_50*neigh_conf*PTS_S*~basic_sou	LBN1989; RUS2018,RUS1999,RUS1998,RUS1994,TUR2015; RUS2005,TUR2013,TUR2007,TUR2005
10.	~ired_claim*ter_claim*conf_50*neigh_conf*PTS_S*basic_sou*GMI_BICC	EGY2014; SYR2015; EGY1993; SYR2013

Source: *Author*

CONCLUSION

Utilizing the combination of QCA and long-term structural conditions correlated with conflict outbreak or escalation this research takes “snapshots” of societies that were in the situation when conflict could escalate into armed one measured by the indicator of battle-related deaths. These snapshots differ in time and region and show the various context of conflict-proneness of given countries.

This approach offers a way how to utilize long-term conditions that are otherwise considered too static, but in fact in their conjunction offer a useful tool for low-cost conflict prediction and also offer tools for concept-building and possible typologizing of conflict-prone societies. At the moment there is no overarching story of conflict-proneness of these countries, the model points out to the diversity of conflict contexts and offers various possibilities of interpretation and theoretical work.

BIBLIOGRAPHY

BERG-SCHLOSSER, Dirk and CRONQVIST, Lasse, 2005. „Macro-Quantitative vs. Macro-Qualitative Methods in the Social Sciences — An Example from Empirical Democratic Theory Employing New Software“. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung* [online]. 2005. Vol. 30, no. 4 (114), p. 154–175. [Accessed 30 June 2020]. Available from: <https://www.jstor.org/stable/20762081>

BERG-SCHLOSSER, Dirk and QUENTER, Sven, 1996. Macro-Quantitative vs Macro-Qualitative Methods in Political Science — Advantages and Disadvantages of Comparative Procedures using the Welfare-State Theory as an Example. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung* [online]. 1996. Vol. 21, no. 1 (77), p. 3–25. [Accessed 12 September 2016]. Available from: <http://www.jstor.org/stable/20756014>

BRAUMOELLER, Bear F., 2019. *Only the Dead: The Persistence of War in the Modern Age*. New York, NY: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-084953-5

DAVENPORT, Christian, LICHBACH, Mark I and ARMSTRONG, David A., [no date]. *Conflict Escalation and the Origins of Civil War*. P. 52

MAHONEY, James and GOERTZ, Gary, 2004. The Possibility Principle: Choosing Negative Cases in Comparative Research. *The American Political Science Review* [online]. 1 November 2004. Vol. 98, no. 4, p. 653–669. [Accessed 17 August 2015]. Available from: <http://www.jstor.org/stable/4145330>

MAHONEY, James and GOERTZ, Gary, 2006. A Tale of Two Cultures: Contrasting Quantitative and Qualitative Research. *Political Analysis* [online]. 20 June 2006. Vol. 14, no. 3, p. 227–249. [Accessed 9 September 2015]. DOI 10.1093/pan/mpj017. Available from: <http://pan.oxfordjournals.org/content/14/3/227>

O'BANNON, Brett R., 2012. 'Monitoring the Frog' in Africa: Conflict Early Warning with Structural Data. *Global Responsibility to Protect* [online]. 2012. Vol. 4, no. 4, p. 449–474. [Accessed 30 August 2019]. DOI 10.1163/1875984X-00404004. Available from: https://brill.com/view/journals/gr2p/4/4/article-p449_4.xml

RAGIN, Charles C., 1989. *The Comparative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Berkeley; London: University of California Press. ISBN 978-0-520-06618-2.

RIHOUX, Benoît and DE MEUR, Gisèle, 2009. Crisp-Set Qualitative Comparative Analysis (csQCA). In: *Configurational Comparative Methods: Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques*. SAGE. p. 33–68. ISBN 978-1-4129-4235-5.

RIHOUX, Benoît and LOBE, Bojana, 2009. The Case for Qualitative Comparative Analysis (QCA): Adding Leverage for Thick Cross-Case Comparison. In: *The SAGE handbook of case-based methods*. Los Angeles; London: SAGE. p. 222–242. ISBN 978-1-4129-3051-2. H62 .S2745 2009

SCHNEIDER, Carsten Q. and WAGEMANN, Claudius, 2012. *Set-Theoretic Methods for the Social Sciences: A Guide to Qualitative Comparative Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-1-107-60113-0.

WATTS, Stephen, KAVANAGH, Jennifer, FREDERICK, Bryan, NORLEN, Tova C., O'MAHONY, Angela, VOORHIES, Phoenix and SZAYNA, Thomas S., 2017. Understanding Conflict Trends: A Review of the Social Science Literature on the Causes of Conflict. [online]. 12 September 2017. [Accessed 11 September 2020]. Available from: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1000/RR1063z1/RAND_RR1063z1.pdf

Mgr. Kateřina FRIDRICHOVÁ PhD.
Joštova 10, Brno
fridrichova@fss.muni.cz

PRÍČINY KONFLIKTOV AKO SPOLOČENSKÉHO JAVU

CAUSES OF CONFLICTS AS A SOCIAL PHENOMENON

Ľubomír HREHA, Zdeněk RAJDA

ABSTRACT

Conflict resolution is our daily challenge, and we realize the seriousness of conflict resolution only when we encounter it in the most convex form - violence. Therefore, it is necessary to talk about this problem in order to avoid such forms of conflict resolution between people. The role of the article focuses on the causes of conflicts as a social phenomenon. It also points to the fact that this current issue is closely linked to national and international security.

Keywords: conflict, causes of conflict, social phenomenon

ÚVOD

Konflikty ako neoddeliteľná súčasť vývoja ľudstva od jeho vzniku až po súčasnosť a ich definovaniu, príčinami, vznikom, priebehom či typológiou sa zaoberá množstvo vedcov a odborníkov najrôznejších oblastí vedy a praxe. Väčšina teoretikov a znalcov v oblasti konfliktológie sa zhoduje v tom, že nevyhnutným predpokladom pre potreby výskumu a štúdia je potrebné konflikty definovať, teda presne a exaktne stanoviť o aký typ konfliktu sa jedná. Na základe toho je možné ich ďalšie skúmanie, stanovenie príčin vzniku konfliktov, vývoj a cieľ aktérov konfliktu, priebeh a možnosti ich riešenia.

1 DEFINÍCIA KONFLIKTU

Analyzovať a definovať konflikt ako sociálny jav si vyžaduje rešpektovanie jeho zložitosti, štruktúrovanosti či mnohorozmernosti. Existujú rôzne definície samotného pojmu konflikt. (Hofreiter, 2008) Pojem konflikt (lat. conflictus) možno definovať ako sociálny jav, v ktorom sa jednotliviec resp. skupina snaží o dosiahnutie vlastných cieľov, potrieb, realizáciu svojich záujmov eliminovaním, zničením alebo podriadením si iného jednotlivca alebo skupiny snažiacich sa o dosiahnutie podobných resp. totožných cieľov. Rovnako môže vzniknúť konflikt aj v prípade, keď sa stretnú rôzne záujmy rôznych skupín, ale k ich realizácii chcú použiť rovnaké prostriedky. Pojem konflikt sprevádza existenciu človeka a spoločnosti od jej počiatkov a stretávame sa s ním počas celých ľudských dejín. (Ivančík, Nečas, 2012).

V súčasnej dostupnej odbornej literatúre existuje množstvo prístupov k definícii konfliktu. Konflikt je sociálny jav a vymedzenie tohto pojmu je pomerne zložitú. Pri skúmaní, analýze a konkrétnej definícii je potrebné brať do úvahy štruktúru, rôznorodosť a zložitost' tohto pojmu. Podľa Zwiefelhofera je konflikt kolízia odporujúcich si snáh. Individuálne psychologicky ide o stav napätia ako bytostný moment zrenia, konflikty však môžu viesť k neurotickým symptómom tam, kde sa stanú prílišnými. Aj v sociálnom živote sú do istej miery nevyhnutné, a to nielen na základe prirodzene daných záujmov, ale aj v dôsledku rozdielnosti slobodného kladenia cieľov a zachovania hodnôt. Konflikty dokonca predstavujú formu stretu indivíduí a skupín, ktorá je nevyhnutná pre spoločenskú zmenu. Pre sociálnu, politickú a

pedagogickú zodpovednosť je prekonávanie konfliktov stálou a pre súžitie nevyhnutnou úlohou. Cieľom musí byť zmiernovanie konfliktov záväzným spôsobom pomocou systému racionálneho riadenia. Tým sa konflikty stanú kontrolovateľnými. Vyžaduje si to odbornú znalosť, toleranciu a pripravenosť ku kompromisu. Tam, kde sú v hre neodkladné právne nároky, možno konflikty rozhodnúť po preskúšaní východiska úmernosti prostriedkov použitím moci (demonštrácia, štrajk, vojna), v extrémnych situáciách možno ospravedlniť dokonca revolúciu (použitie násilia proti existujúcej politickej moci), pokiaľ sú dané tieto podmienky: krajné zneužitie politickej moci; zlyhanie všetkých mierových prostriedkov na odstránenie tejto moci; oprávnená nádej, že problémy a ťažkosti, ktoré z toho povstania vznikajú, sú menšie ako režimom spôsobené nespravodlivosti; odôvodnená pravdepodobnosť úspechu.

Podľa teoretika medzinárodných vzťahov Petra Wallensteena je pri štúdiu konfliktu potrebné zamerať sa na tri hlavné zložky tohto fenoménu: aktérov, proces (konanie) a inkompatibilitu (záležitosti, o ktoré sa hrá). Konflikt je potom sociálny stav, v ktorom sa aspoň dvaja aktéri (strany) pokúšajú získať v rovnakom čase možnú množinu nedostatočných zdrojov (Shevchuk, 2014). Konflikt možno definovať jednoduchšie aj ako boj medzi dvoma alebo viacerými smermi konania, ktoré sú buď protikladné, alebo sa vylučujú.

Hofreiter hovorí, že „konflikt predstavuje určitú kvalitu vzájomných vzťahov medzi jednotkami sociálneho prostredia – aktérmi, ktorými môžu byť jednotlivci, sociálne skupiny, štáty alebo koalície štátov, prejavujúce sa v ich úsilí o presadenie svojich potrieb, dosiahnutie svojich záujmov a cieľov na úkor a proti vôli svojich oponentov, resp. ktorú sú protichodne so záujmami protistojacej strany.“ (Hofreiter, 2008, s 33)

2 PRÍČINY KONFLIKTU

Príčina je v najširšom slova zmysle jav, ktorý je podmienkou vzniku iného javu. Z reálneho života však vieme, že ten istý jav vyvolá v jednej skupine konflikt, v druhej skupine, resp. v inom prostredí zostane bez odozvy. Ľubovoľný jav sa stane príčinou konfliktu vtedy, keď môže uspokojovať nejakú potrebu jedného alebo viacerých sociálnych subjektov. Pojmom potreba sa vo všeobecnosti označuje stav osoby, sociálnej skupiny, spoločenstva, spoločnosti, ktorý vzniká ako prejav prírodnej alebo spoločenskej nevyhnutnosti a ktorý si aktér uvedomuje ako pocit nedostatku predmetov, prostriedkov, podmienok nevyhnutných na jeho normálnu životnú činnosť, seberealizáciu, rozvoj, prípadne ako pocit nedostatku samej životnej činnosti. (Kazanský, 2013)

Potreba je teda všetko, čo je nevyhnutné na zabezpečenie života, fungovania a uspokojovanie záujmov sociálnych subjektov (jedince, skupiny, národa, štátu). Uspokojovanie potrieb sociálnych subjektov je iniciátorom ich aktivity. Len potreby, ktoré nie sú uspokojené, ovplyvňujú správanie aktéra, motivujú ho k takému konaniu, ktoré mu zaručuje uspokojenie jeho potrieb. (Černík, 2005) Existencia potrieb ešte samo o sebe neznamená dostatočnú príčinu na vznik konfliktu. Ak uspokojovanie potrieb jedného aktéra nie je spojené s ohrozovaním potrieb iného aktéra, konflikt nevznikne. Ak je dostatok čistej vody pre všetkých ľudí, nevznikne žiadny konflikt. Konflikt vznikne, ak bude čistej vody nedostatok, ak nebudú uspokojené potreby každého subjektu. Konflikt sa môže začať aj súčasným vyjadrením nároku na tú istú vec dvoch, na opačných stranách stojacích záujemcov, ochotných o ňu bojovať. Je to stretnutie dvoch alebo viacerých, do určitej miery sa vylučujúcich, alebo protichodných snáh, síl, potrieb, záujmov, citov, hodnôt alebo tendencií.

Konflikty medzi sociálnymi skupinami sú vyjadrením rozporu alebo stretu záujmov medzi aktérmi – jednotlivcami, sociálnymi skupinami, štátmi, skupinami štátov. Avšak rozpory, ktoré vznikajú medzi subjektmi konfliktu, nie sú vždy jednoznačné. Môžu byť dané sociálnou pozíciou, či statusom sociálnej skupiny, ale i ekonomické, politické či ideologické.

Avšak rozpory, ktoré vznikajú medzi subjektmi konfliktu, nie sú vždy jednoznačné. Záujem predstavuje zameranie aktéra konfliktu na hodnoty, predmety alebo činnosti, ktoré majú pre neho politický, sociálny, ekonomický, biologický či kultúry význam alebo emocionálnu príťažlivosť. Záujem je to, čo aktér konfliktu skutočne chce, čo ho motivuje k činnosti.

Pre lepšie znázornenie použijeme príklad etnických skupín. V nich sa na prvý pohľad zdajú byť prioritné etnické či národnostné záujmy. Ale ak objektom záujmu etnických skupín sú materiálne zdroje, vznikajú ekonomické záujmy a ekonomický konflikt. Ak sa však usilujú o získanie moci alebo teritória, vznikajú a dominujú politické záujmy – teda vzniká politický konflikt.

Obsah a priebeh konfliktu neurčujú ani tak jeho subjekty, ako objekt konfliktu. Podľa všeobecných definícií objektom konfliktu sú predovšetkým zdroje, moc, status, identity a hodnoty a príčinami konfliktov sú:

- Neuspokojené potreby (existenčné potreby, potreby bezpečnosti, sociálne potreby),
- Identita (etnická, náboženská, rasová a pod.)
- Morálne aspekty (viera, morálne hodnoty, ideológia)
- Spravodlivosť (vnímanie nespravodlivosti, nerovnosť pred zákonom, nevykonalnosť práva)
- Práva
- Distribúcia výhod (moc, peniaze, pôda, spoločenský status, zamestnanie či povolanie)
- Rozdeľovanie a prístup k zdrojom (potraviny, voda, energie, financie)

Tieto faktory sa môžu vyskytovať ako príčina konfliktu buď separátne, alebo a to je častejší prípad, vo vzájomnej kombinácii. Dôležitosť a charakter príčin sa často mení aj v priebehu konfliktu. Ak napríklad aktér získa v politickom konflikte politickú moc, získa pozíciu na presadenie ideológie, náboženstva i ovládnutie zdrojov. To platí nie len vnútorne ale aj pre medzištátne konflikty.

Príčiny môžeme považovať za určitú formu nezávislej premennej za určitých podmienok zapríčiňuje zmenu nezávislej premennej a vyvoláva tak určitý (pozitívny alebo negatívny, želaný alebo neželaný) dôsledok. Okrem spomínaného je dôležité si uvedomiť aj ďalší spôsob typológie príčin konfliktu. Príčiny konfliktu možno definovať aj ako faktory, ktoré prispievajú k nespokojnosti sociálnych aktérov a môžu byť opísané ako:

- Štrukturálne príčiny – čo sú faktory, ktoré postupne prenikajú do politiky a štruktúr spoločnosti, vyvolávajú nespokojnosť a vytvárajú podmienky pre vznik násilia
- Kultúrne príčiny – faktory, ktoré prispievajú k vytvoreniu vhodného prostredia pre vznik násilného konfliktu, podporujú jeho eskaláciu.

2.1 PRÍČINY KONFLIKTOV SPOČÍVAJÚCE V ČLOVEKU

Pri skúmaní príčin konfliktov a násilia medzi ľuďmi je nutne v prvom rade vychádzať z podstaty človeka ako individuálnej bytosti, to znamená z:

- a) biologickej podstaty človeka,
- b) psychických sklonov človeka,
- c) rozumovej dostatočnosti človeka,
- d) rozumovej nedostatočnosti človeka

Koncepcia založená na biologickej podstate človeka predpokladá, že človek má prirodzené sklony k násiliu a agresivite. Podľa Konrada Lorenza je agresivita pud ako každý iný a vyviera zvnútra človeka a slúži k zachovávaní vlastného života a druhu. (Lorenz, 2003)

Koncepciu psychických sklonov človeka rozpracoval okrem iných autorov aj Sigmund Freud, ktorý sa domnieval, že základné stimuly k agresivite, násiliu a deštrukcii nie sú reakciou na vonkajší podnet, ale sú zakorenené v organizme. Tvrdil, že človek má vo svojej pudovej výbave aj mocný podiel agresívnych sklonov, následkom ktorých je schopný iného človeka zneužiť, využiť, ponížiť, spôsobiť mu bolesť, mučiť ho a usmrtiť.

Koncepcia rozumovej dostatočnosti človeka je založená na skutočnosti, že násilie môže byť aj výsledkom racionálnej úvahy v podobe napríklad adekvátnej formy obrany vlastnej osoby, rodiny alebo spoločnosti pred individuálnym alebo skupinovým násilím. Môže byť aj výsledkom racionálneho konania, ktoré má odradiť protivníka od ďalšieho násilia.(Krejčí, 2010)

Koncepcia rozumovej nedostatočnosti človeka spočíva v tom, že rozumové rozhodnutie človeka o použití násilia môže byť aj neadekvátnou reakciou na základe nedostatočných intelektuálnych kapacít človeka pochopiť danú situáciu a nájsť iné formy správania. Rozumová nedostatočnosť môže dostať podobu hodnotového pseudoúniku z predstavy o neprijateľnosti násilného správania medzi ľuďmi, kedy otrok, barbar, inoverec alebo nepriateľ nie sú ľudské či civilizované bytosti.

2.2 PRÍČINY KONFLIKTOV SPOČÍVAJÚCE V SKUPINOVOM SPRÁVANÍ ĽUDÍ

Pri skúmaní príčin konfliktov a násilia medzi skupinami ľudí je potrebné vziať do úvahy:

- a) sociálnu psychológiu,
- b) spor o územie a zdroje,
- c) ideologické nepriateľstvo,
- d) prestíž.

Z hľadiska sociálnej psychológie predstavujú narcizmus, odcudzenie, frustrácia kategórie, ktoré sú aplikované rôznymi teoretikmi ako na individuálnu psychiku, tak aj na sociálnu psychiku. Darwinizmus môže mať svoje individuálne vyjadrenie v podobe boja o prežitie medzi jednotlivcami, existujú však aj zástancovia a propagátori sociálneho darwinizmu, podľa ktorých hlavnou hybnou silou spoločenského vývoja je boj o život a prirodzený výber.

Podľa Georga Wilhelma Friedricha Hegela má vojna vyšší význam pretože prostredníctvom nej sa podľa neho mravné zdravie národov udržiava vo svojej indiferencii voči ustrnutiu konečných určeností, tak ako pohyb vetra ochraňuje more pred hnilobou, do ktorej by ho uvalil trvalý pokoj, rovnako národy trvalý alebo dokonca večný mier. Z vojen vychádzajú národy posilnené a vojny preto podľa neho zohrávajú pozitívnu, konštruktívnu funkciu.

Niektorí sociálni psychológovia ale upozorňujú, že násilie a agresívne správanie môže byť naučené z rodín, z masovokomunikačných prostriedkov, zvlášť televízie teda interpersonálnym kontaktom alebo vnútroskupinovými kontaktmi. Nesporné je tiež to, že väčšina techník násilia je výsledkom civilizačného vývoja teda osvojovaná učením.(Krejčí, 2010)

Spor o územie a zdroje – život v skupinách je spojený so zabezpečovaním a vytváraním podmienok existencie a reprodukcie, pričom primárne podmienky predstavujú územie, suroviny, potraviny a voda. Pri taktom to poňatí môže ísť o:

- pudovú koncepciu príčin konfliktov pretože ľudia rovnako ako zvieratá sú ovládaní inštinktom obrany svojho územia
- inú ako pudovú koncepciu príčin konfliktov, nakoľko napríklad v prípade súťaže oddelených skupín o obmedzené zdroje môže ísť o konflikt s nulovým súčtom, alebo boj

o územie môže byť podmienkou prežitia všetkých členov skupiny alebo aj prostriedkom získania väčšieho bohatstva pre vládnuce elity – takýto konflikt môže byť spojený s racionálnym rozhodovaním jednotlivcov, skupín alebo štátov.

Ideologické nepriateľstvo – ideológia akéhokoľvek druhu a nacionalizmu zvlášť predstavujú významné zdroje konfliktného správania, ktoré môže smerovať až k ozbrojenému násiliu. V tomto prípade ide teda o konflikty týkajúce sa spôsobu života, nie o konflikty kvôli obmedzeným alebo nedostatočným zdrojom. Ideológia predstavujúca skupinové vedomie záujmov môže byť odrazom objektívnych konfliktných potrieb, alebo aj fiktívnych potrieb. Aj preto nacionalizmus ústiaci do separatizmu a iredentizmu zostáva jednou z hlavných príčin konfliktov.

Prestíž môže byť, podobne ako ideológia, územie alebo zdroje, tiež jednou z príčin konfliktov. Vízia individuálnej slávy, hrdosti, prestíže skupiny, národa a podobne preto môže viesť až k ozbrojenému násiliu. A hoci prestíž bola príčinou hlavne stredovekých konfliktov medzi dynastiami, môžu sa vyskytnúť aj dnes napríklad v podobne zahranično-politických konfliktov zameraných na posilnenie prestíže doma. (Krejčí, 2010)

2.3 PRÍČINY POLITICKÝCH KONFLIKTOV

Napriek rešpektovanie mnohotvárností konfliktov je nutné poukázať, že väčšina z nich má tendenciu vstupovať alebo byť v nejakom vzťahu k politickej, resp. štátnej moci. Je to preto, že jednotlivé subjekty politiky sa usilujú získať čo najväčší podiel na moci, resp. získať možnosť v čo najväčšej miere ovplyvňovať jej rozdeľovanie, dosahovať určité ciele a presadzovať isté záujmy proti vôli ostatných. Tieto snahy sú vlastné jednotlivcom, skupinám vo vnútri štátov i štátom medzi sebou. Dochádza pritom ku stretu záujmov, protichodnosti cieľov a vyústením týchto rozporov je vznik politického konfliktu.

Politický konflikt je charakterizovaný stretom subjektov politiky v ich vzájomnom usilovaní sa o realizovanie svojich záujmov a cieľov, spojených predovšetkým so získaním vládnej moci, jej rozdelením a kontrolou, a s úsilím o zmenu svojho politického statusu v spoločnosti. Príčina politických konfliktov je univerzálna - je ňou uspokojenie základných potrieb sociálnych skupín a jednotlivcov, ktoré nemôžu byť v zložito štruktúrovanej spoločnosti realizované inak, ako získaním kontroly nad štátnou mocou, nad vládou v danom štáte.

Pri politických príčinách konfliktov je potrebné rozlišovať medzi politickými konfliktami v krajinách s demokratickým systémom a v krajinách s totalitným, autoritárskym režimom.

V demokratických spoločnostiach majú politické konflikty otvorený, zjavný charakter, sú vnímané ako normálny jav spoločenského života vyplývajúci z vnútornej štruktúry spoločnosti, z prirodzenej rozpornosti vzťahov a záujmov sociálnych skupín. V demokratických spoločnostiach sa politické konflikty odohrávajú výlučne v politickej sfére života spoločnosti, nie sú trvalou súčasťou života občanov, zásadne neovplyvňujú rozvoj ekonomiky ani neeliminujú duchovný rozvoj spoločnosti.

Pri totalitných režimoch už politické konflikty priamo zasahujú spoločnosť, majú významný vplyv na deformáciu ekonomiky či kultúry a sú charakterizované niekoľkými zvláštnosťami:

- obmedzujú legálnu politickú opozíciu k prístupu k podielu na kontrole moci
- majú skrytý charakter pretože vládnuca moc nepripúšťa konfliktnosť

- možnosti verejne prezentovať rozdielne záujmy sociálnych skupín v spoločnosti sú násilne potláčané
- existencia silnej tendencie hľadať a prezentovať nepriateľa, ktorý je príčinou neuspokojivého vývoja v spoločnosti
- totalitné politické režimy majú tendenciu internacionalizovať politický konflikt, spájajú sa s rovnako zmýšľajúcimi a vládnuccimi režimami proti spoločnému nepriateľovi.

2.4 PRÍČINY KONFLIKTOV O PRÍRODNÉ ZDROJE

Využitie exaktnej definície pojmu prírodné zdroje v medzinárodných vzťahoch a bezpečnostnej vede je vysoko závislé od kontextu obsahu skúmaného problému, v ktorom je použitý a s ktorým sa v analýzach narába. Niekedy táto definícia označuje iba striktné obnoviteľné prírodné zdroje (lesy, stromy, vody, pôda, divoká zver, rastlinstvo a pod.). V inom kontexte sa označujú ako prírodné zdroje čisto neobnoviteľné bohatstvo (ropa, zemný plyn a nerastné suroviny). Jedna z hlavných otázok problému konfliktov o zdroje sa vzťahuje k dobe, za akú môžu byť tieto zdroje nahradené. Zjednodušene možno povedať, že obnoviteľné zdroje ako napríklad stromy alebo poľnohospodárske plodiny môžu byť znovu vysadené a v priebehu niekoľkých rokov vyrastú. Neobnoviteľné zdroje ako ropa, uhlie, plyn či nerastné suroviny sú však obmedzené, pretože trvá tisíce rokov kým dôjde k opätovnému vytvoreniu a ako náhle budú vyčerpané nebudú už v reálnom čase nikdy k dispozícii.

2.5 PRÍČINY ETNICKÝCH KONFLIKTOV

V literatúre i masmédiách je široko prezentovaný názor, že príčinou etnických konfliktov je pretrvávajúca a eskalujúca etnická nenávisť alebo dávne krivdy, ktoré sa aktér konfliktu usiluje napraviť. Druhá skupina názorov sa príčiny etnických konfliktov je založená na tom, že nie je nenávisť či národnostný útlak, resp. potláčanie etnickej identity je pravou príčinou konfliktov, ale záujem povstalcov ovládnuť nerastné bohatstvo krajiny, jeho predaj a privlastniť si zisk, pretože konflikt vytvára vhodné podmienky pre „vojnových podnikateľov“ na nekontrolované drancovanie zdrojov a ilegálny obchod. Vypuknutie etnického konfliktu je však vyvolané nie jednou, ale súbehom viacerých príčin, ktoré sa odrážajú v systéme národnostných a etnických vzťahov.(Šmíd, Vaňura, 2007) Nezriedka sa stáva, že etnická nenávisť prerastie do fanatizmu spojeného s medzinárodným terorizmom a vysokými bezpečnostnými rizikami.(Rajda, 2016)

ZÁVER

Každý konflikt predstavuje určitú špecifickú udalosť, ktorá si vyžaduje individuálny prístup a riešenie. Konflikt je fenomén, ktorý má svoju dynamiku vývoja a rôzne vývojové štádia, ktoré sú určujúcim prvkom pre vhodnú voľbu metód, stratégií, mechanizmov a nástrojov na riešenie konfliktu, v ktorom sa musí zohľadniť prostredie, v ktorom sa konflikt odohráva, charakter strán v konflikte, historický odkaz na konflikt a mnoho ďalších aspektov. Ich riešenie predstavuje významný a náročný prvok medzinárodných vzťahov. Je však potrebné si uvedomiť, že akákoľvek pomoc v riešení konfliktu zo strany tretieho „hráča“ či už v podobe medzinárodnej organizácie, štátu alebo vlád je neefektívna ak chýba vôľa strán konflikt vyriešiť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BEŇUŠKA, T. 2019. *Aktuálne trendy medzinárodnej migrácie na globálnej úrovni*. In *Medzinárodné vzťahy 2019: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava: Publishing Ekonóm, 2019. s. 75-85. ISBN 978-80-225-4686-7. 1127 s.

ČERNÍK, V. *Sociálny systém, konanie a sociálna zmena*. In ČERNÍK, V., VICENÍK, J. (eds.): *Zákon, explanácia a interpretácia v spoločenských vedách*. IRIS, Bratislava 2005. ISBN 80-89238-01-7

HOFREITER, L. *Teória riešenia konfliktov*. Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika so sídlom v Liptovskom Mikuláši, Liptovský Mikuláš 2008. ISBN 978-80-8040-347-8

IVANČÍK, R. - NEČAS, P. 2012. *International Security from the View of Postmodern Conflicts on African Continent*. Rzeszów : Publishing house AMELIA, 2012. 168 s. ISBN 978-83-63359-44-7.

NEČAS, P. - ANDRASSY V. 2018. *Diplomatic Missions' Order versus Security And Sustainability*, *Journal of Security and Sustainability Issues* 8(2). 145-154. ISSN 2029-7017 print/ISSN 2029-7025 online. From [https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2\(13\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2(13))

KAZANSKÝ, R.: *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*, Banská Bystrica: Vydavateľstvo UMB -Belianum

KREJČÍ, O.: *Medzinárodná politika*. Praha: Ekopress, 2010. ISBN 978-80-86929-60-6

LORENZ, K. 2003. *Takzvané zlo*. Praha: Academia, 2003. s 236. ISBN 80-2001-098-X
riešenia. UMB-Belianum. Banská Bystrica 2013. ISBN 978-80-557-0573-6

RAJDA, Z.. *Současné hodnocení terorismu z pohľadu trestného práva*, s 315. In: *Košická bezpečnostná revue 2/2016*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach. ISSN 1338- 6956

SHEVCHUK, Z. *Towards a Typology of Armed Conflict*, s.88-89. In: KŘÍŽ, Z. a URBANOVSKÁ J. *Examining armed conflict: theoretical reflections on selected aspects*. Brno: Masaryk university, 2014. ISBN 978-80-210-7035-6

ŠMÍD, T. –VAĎURA, V. *Etnické konflikty postkomunistickém prostoru*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-12-60

JUDr. Ing. Ľubomír HREHA

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR

E-mail: hrehalubomir@centrum.sk

JUDr. Ing. Zdeněk RAJDA

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR

E-mail: zdenek@ak-judrrajda.cz

MULTIDISCIPLINARITA ODSTRAŇOVANIA A LIKVIDÁCIE NEVYBUCHNUTÝCH VÝBUŠNÝCH PROSTRIEDKOV VO SVETLE DOKTRÍN SEVEROATLANTICKEJ ALIANCIE

MULTIDISCIPLINARITY OF THE EXPLOSIVE ORDNANCE DISPOSAL AREA IN THE LIGHT OF NATO DOCTRINES

Alexander HUGYÁR

ABSTRACT

In this article, the author narrates and explains mutual connection of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) doctrines that reflect the Explosive Ordnance Disposal field of expertise as a part of the Alliance Military Engineering (MILENG) discipline. Furthermore, the article is highlighting the common principles among military disciplines that are setting up premises to facilitate the Explosive Ordnance Disposal capabilities on multinational deployment at the most effective and efficient way.

Key words: military engineering, force protection, counter improvised explosive device, explosive ordnance disposal.

ÚVOD

Prijatie a vstup Slovenskej republiky ako členského štátu Severoatlantickej aliancie (NATO) prinieslo ozbrojeným silám Slovenskej republiky v rámci obdobia transformácie veľa zmien súvisiacich so zvýšením, ale i vznikom nových spôsobilostí ako napr. v oblasti ochrany síl, odstraňovania nevybuchnutých výbušných prostriedkov, boja proti improvizovaným výbušným prostriedkom a pod.

Tieto spôsobilosti boli výzvou a sú znakom modernej koncepcie síl schopných nasadenia v širokom spektre vojenských operácií, počínajúc mierovými operáciami ako i operáciami v súčasnosti, popisujúce asymetricky vedenú vojnu vo forme rôznych teroristických útokov často s využitím improvizovaných výbušných prostriedkov tzv. IED, angl. termín „*Improvised Explosive Device (IED)*“.

Databáza Aliancie „*NATO Term, the official NATO Terminology Database*“, ktorá sa používa bežne v OS SR, pojem EOD definuje ako zisťovanie, identifikácia, vyhodnocovanie na mieste, zneškodňovanie, uvoľnenie a konečná likvidácia nevybuchnutých výbušných prostriedkov. Do množiny týchto nevybuchnutých výbušných prostriedkov radíme aj výzbrojný výbušný materiál, ktorý sa stal nebezpečným následkom poškodenia alebo zhoršenia kvality.

V prenesenom slova zmysle činnosti EOD vykonáva tím pyrotechnikov - špecialistov schopný odstraňovať nevybuchnutý výbušný prostriedok predstavujúci formu munície, ktorá obsahuje výbušniny, materiál jadrového štiepenia alebo syntézy, biologické a chemické látky.

Termín nevybuchnutý výbušný prostriedok zahŕňa bomby a bojové hlavice; navádzané a balistické strely; delostreleckú, mínometnú, raketovú a malokalibrovú muníciu; všetky míny,

torpéda a hlbinné nálože; pyrotechnické prostriedky; kazetovú a kontajnerovú muníciu; zásobníky a zariadenia na pohonné látky; elektrické výbušné látky; pokútne a improvizované výbušné prostriedky; a všetky podobné, alebo príbuzné položky, alebo dielce výbušnej povahy (SOŠ 3680 AAP-60, 2018).

Predmetom nasledujúceho článku je objasniť spoločné charakteristické rysy oblasti EOD z doktrinálneho hľadiska s jej multidisciplinárnym prepojením na identifikované vojenské disciplíny v prostredí Severoatlantickej aliancie.

1. HROZBA NEVYBUCHNUTÝCH VÝBUŠNÝCH PROSTRIEDKOV

Výbušné prostriedky predstavujú hrozbu počas plnenia úloh na vojenský personál ako i civilnú populáciu. Druh a úroveň hrozby nevybuchnutých výbušných prostriedkov sa môže meniť a môže byť prítomná vo vojne, v operáciách vedených alianciou vrátane humanitárnych operácií nevynímajúc obdobie mieru (AJP-3.18 ,2017, s. IX).

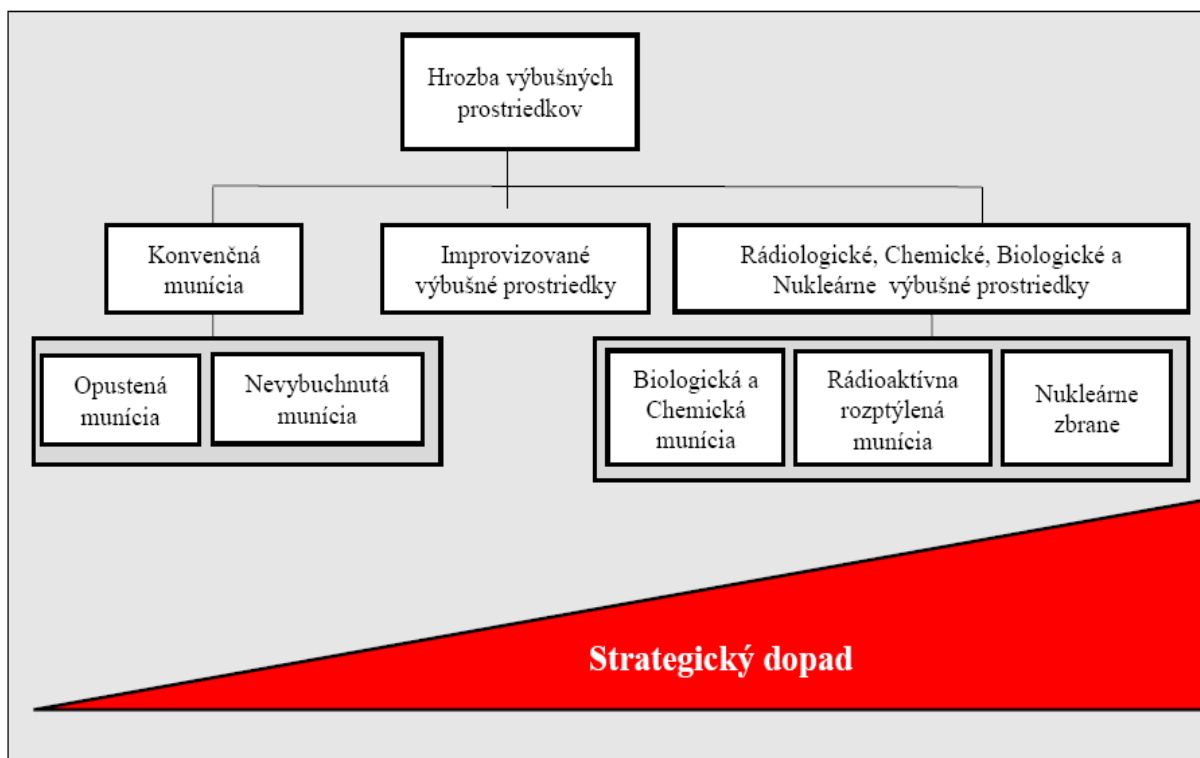
Spletitosť nevybuchnutých výbušných prostriedkov v prostredí operácie je výsledkom činností protivníka, činností vlastných síl alebo výsledkom pozostatkov z predchádzajúcich konfliktov. V súlade s aliančnou doktrínou AJP-3.18 hrozba nevybuchnutých výbušných prostriedkov predstavuje nasledujúce prostriedky, ktoré sú zobrazené na obrázku 1.

Vo všeobecnosti sa predpokladá, že pri konfliktoch dochádza k zlyhaniu približne 10% použitých výbušných prostriedkov. Percento zlyhania konvenčnej munície v závislosti od jej konštrukcie však môže byť oveľa väčšie. U submunície sa takéto zlyhanie predpokladá na úrovni až 25% z celkovej miery jej použitia (S-2143, 1993, s.2).

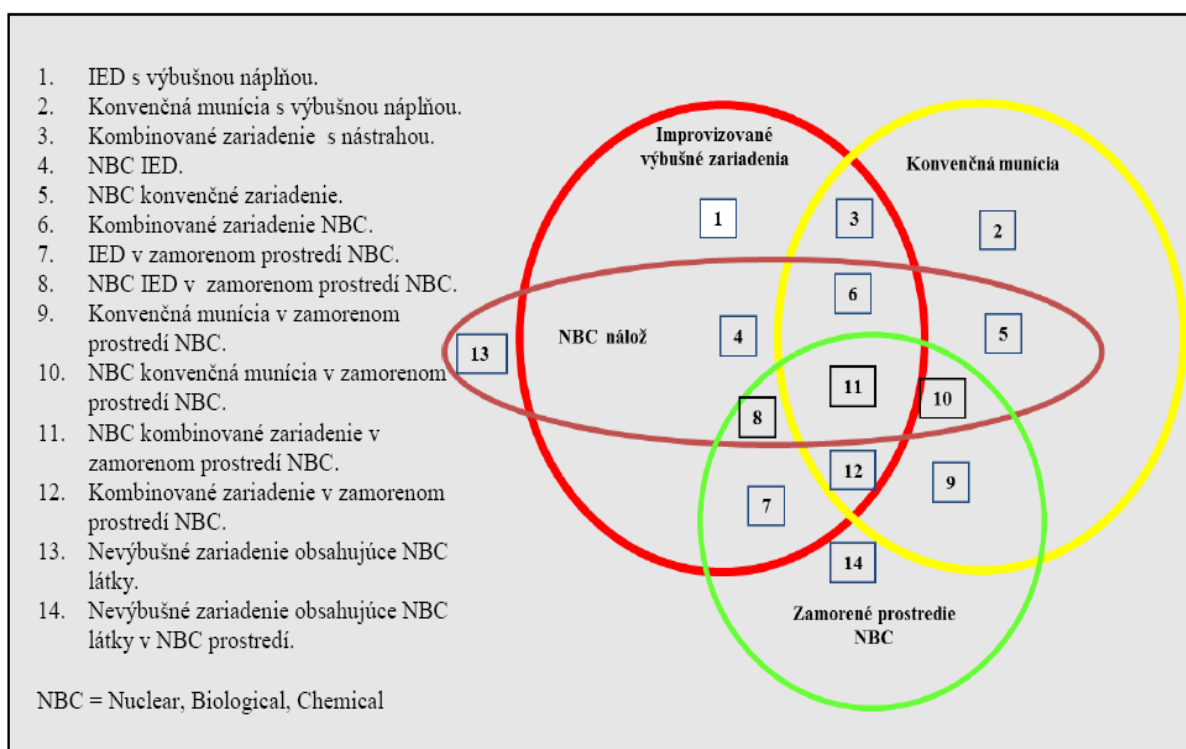
Hrozba nevybuchnutých výbušných prostriedkov sa môže vyskytovať v rôznych prostrediach a to na súši, vo vodnom prostredí včítane nekontaminovaného/kontaminovaného prostredia bojovými chemickými látkami, alebo priemyselnými látkami.

Druh výbušných prostriedkov, ich rozsah použitia ako aj ich určené ciele ovplyvňujú resp. odzrkadľujú riziká, ktorých dopad ovplyvňuje taktické až strategické záujmy. V prípade použitia konvenčnej munície, ktorá svojim ničivým účinkom spôsobuje relatívne menšie straty v závislosti na jej druhu, použitie výbušných prostriedkov v kombinácii s chemickými látkami spôsobuje oveľa vyššie straty a tým ovplyvňuje až strategické záujmy krajiny kde by takýto výbušný prostriedok bol použitý.

Berúc do úvahy predošlé faktory akými sú druh výbušných prostriedkov s ich možnosť použitia v rôznom prostredí, ich odstraňovanie a likvidácia bude zameraná na množiny prostriedkov, ktoré z konštrukčného hľadiska obsahujú podomácky vyrábané výbušniny, alebo výbušniny vyrábané priemyselným spôsobom. Prehľad výbušných prostriedkov spadajúcich do kompetencie EOD je zobrazený na obrázku 2.

Obrázok 1 Hrozba výbušných prostriedkov
 Zdroj: AJP-3.18 , 2017 , s.1-3.

Obrázok 2 Sústava množín výbušných prostriedkov predstavujúca hrozbu
 Zdroj: Vlastné spracovanie na základe AEODP-8, 2014, s. 2C-1.

2. MIESTO OBLASTI ODSTRAŇOVANIA A LIKVIDÁCIE NEVYBUCHNUTÝCH VÝBUŠNÝCH PROSTRIEDKOV V KONTEXTE DOKTRÍNY ŽENIJNEJ ČINNOSTI

V doktrínálnom ponímaní Severoatlantickej aliancie je oblasť EOD súčasťou vojenskej ženijnej činnosti „*Military Engineering (MILENG)*“, ktorá ako funkcia koordinuje mobilitu, buduje, udržiava a zlepšuje infraštruktúru spojencov na strategickej, operačnej a taktickej úrovni. Táto funkcia je podporovaná samostatnými oblasťami expertízy akými sú ženijná činnosť, oblasť EOD, ochrana životného prostredia, vojenský prieskum, manažment infraštruktúry, včítane civilného inžinierstva (AJP-3.12, 2014, s.1-2).

Funkcia MILENG podporuje schopnosť reakcie na incidenty „*Incident Response*“, ochranu vlastných síl „*Force protection*“ a manažment následkov udalosti „*Consequence management*“. Reakcia na incidenty obsahuje opatrenia smerujúce k odstráneniu a prevencii, čím ponúka riešenia v prípade vzniku špecifického ohrozenia, alebo udalosti. Hlavným zameraním týchto opatrení je zastaviť incident s minimalizáciou jeho negatívnych vplyvov na plnenie úloh, zníženie obetí, podporu opatrení na obnovu počiatočného stavu s cieľom obnoviť v čo najkratšom čase ohrozené spôsobilosti (AJP-3.12, 2014, s.4-4). Funkcia MILENG a jej podpora v prospech ochrany vlastných vojsk je závislá na miere ohrozenia, rozsahu zámyslu vojenskej operácie, klimatickom pásme a civilnom prostredí.

Ochrana vlastných síl v prostredí s nízkym bezpečnostným rizikom bude sústredená predovšetkým na plnenie úloh bezpečnosti (vzdušného priestoru, objektovej a osobnej a pod.) a ochrany zdravia. S nárastom miery ohrozenia bude ochrana vlastných síl vyžadovať ďalšie plnenie úloh medzi ktoré radíme protivzdušnú ochranu, EOD a ochranu proti zbraniam hromadného ničenia. Manažment následkov udalostí zahŕňa úlohy a aktivity s cieľom zníženia následkov, strát, ťažkostí a útrap spôsobených katastrofami, haváriami, alebo aktivitami protivníka. Táto podpora obsahuje opatrenia na obnovu základných služieb, ochranu verejného zdravia a bezpečnosti včítane poskytovanej pomoci v prípade núdze lokálnemu obyvateľstvu.

Komparáciou doktríny MILENG s doktrínou EOD, spôsobilosť EOD obsahuje diverzifikáciu nasledujúcich EOD spôsobilostí:

- základného povedomia o výbušných prostriedkoch „*Basic EO awareness*“
- prieskumu výbušných prostriedkov „*Explosive Ordnance Reconnaissance*“ (EOR)
- odstraňovanie a likvidáciu konvenčnej munície „*Conventional Munition Disposal*“ (CMD)
- odstraňovanie a likvidáciu improvizovaných výbušných zariadení „*Improvised Explosive Device Disposal*“ (IEDD)
- odstraňovanie a likvidáciu chemických, biologických, rádiologických a nukleárných prostriedkov „*Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Explosive Ordnance Disposal*“ (CBRN EOD)
- čistenie priestorov od výbušných prostriedkov „*Explosive Ordnance Clearance*“ (EOC)¹
- reakciu na EOD incidenty
- exploataciu EOD incidentov
- poradenstvo v oblasti EOD
- obnovy stacionárnych zariadení
- EOD pod vodou

---

¹ AEODP-10 Explosive Ordnance Disposal (EOD) principles and minimum standards of proficiency, Annex B. Spôsobilosť čistenia výbušných prostriedkov (EOC) je síce radená do oblasti EOD ako predošlé, avšak na jej charakter a rôznorodosť akými sú čistenie bojiska, čistenie mínových polí, čistenie ciest ostáva rýdzo národnou záležitosťou.

- v súvislosti s podporou vojenského-technického spravodajstva

Deduktívnou metódou je teda možné tvrdiť, že EOD ako súčasť expertízy MILENG z doktrínálneho hľadiska podporuje ochranu síl, ako i odstraňovanie následkov udalostí.

3. MIESTO OBLASTI ODSTRAŇOVANIA A LIKVIDÁCIE NEVYBUCHNUTÝCH VÝBUŠNÝCH PROSTRIEDKOV V KONTEXTE DOKTRÍNY BOJA PROTI IMPROVIZOVANÝM VÝBUŠNÝM PROSTRIEDKOM

Z dôvodu komplexnosti porozumenia konceptu opatrení proti IED je potrebné uviesť termíny a ich definície, ktoré v ďalšej časti tejto kapitoly odvíjajú koncept Severoatlantickej aliancie v oblasti boja proti improvizovaným výbušným prostriedkom, tzv. C-IED.

K týmto definíciám patrí:

(a) IED Systém. Je systém, ktorý zahŕňa ľudské zdroje, materiálne zdroje, aktivity a ich väzby súvisiace so zásobovaním, plánovaním, vykonaním a exploataciou IED incidentu (AJP 3.15 Allied Joint doctrine for C-IED, 2018, s.1-2).

(b) IED incident. Je incident, alebo udalosť charakteristická jednou, alebo viacerými druhmi činností ako sú: výbuch IED, útok IED, pokus o útok za použitia IED, objavenie IED, falošným poplachom útoku IED (AJP 3.15, 2018, s.1-5).

(c) C-IED. Kolektívne úsilie na všetkých úrovniach velenia a riadenia s cieľom poraziť IED systém prostredníctvom nasledujúcich pilierov C-IED:

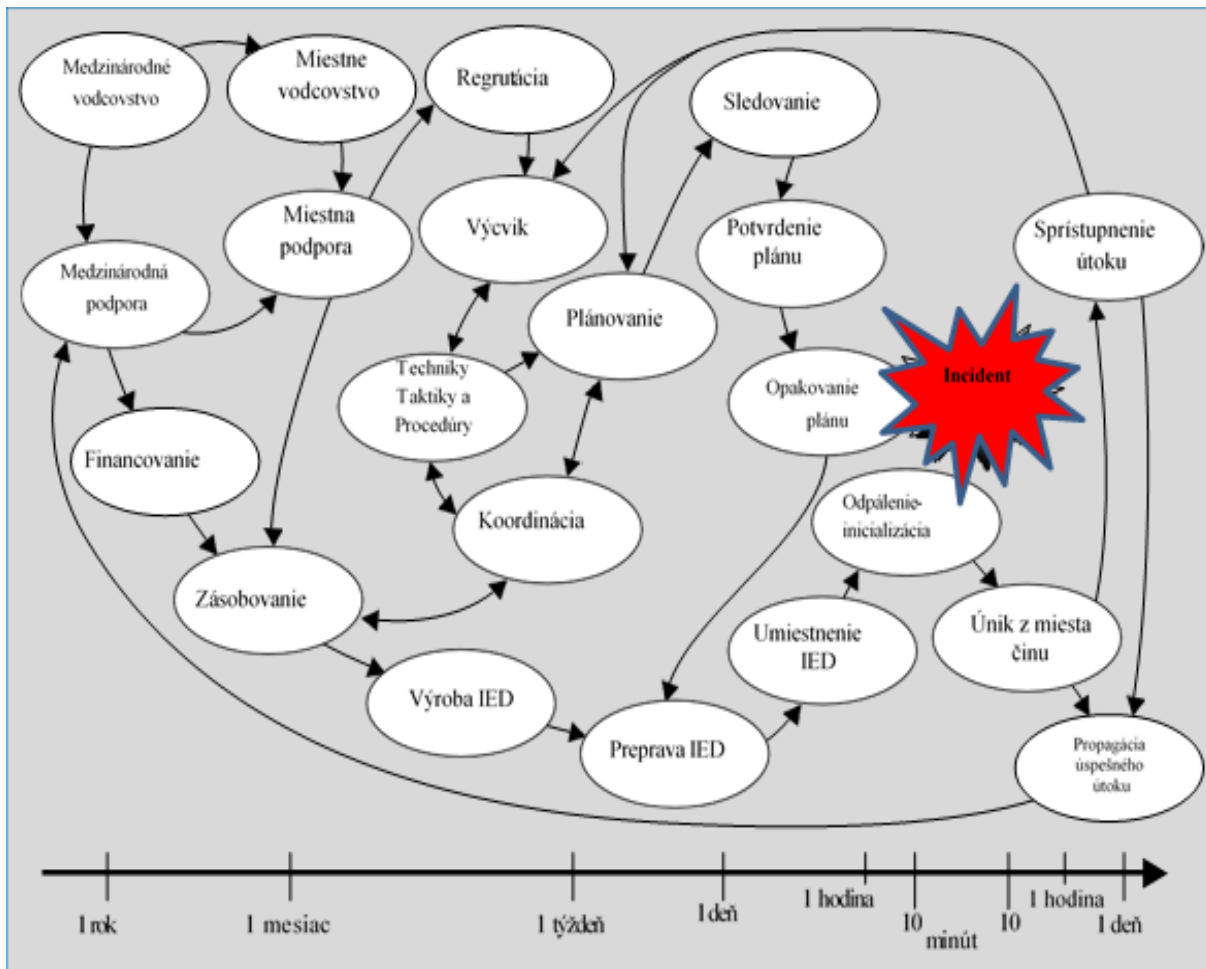
- Piliera porazenia siete - prepojenia teroristov, ktoré má v pláne vykonať útok IED tzv. „*Attack the Network*“, odstránením a likvidáciou už pripraveného IED za podpory vycvičených špecialistov na EOD,
- Piliera prípravy vlastných síl „*Prepare the Force*“ a ich výcvikom smerujúcim k prevencii proti útokom IED (AJP 3.15, 2018, s.1-5).
- Piliera konečného odstraňovania a likvidácie IED „*Defeat the Device*“.

Piliere C-IED odrážajú interakciu činností, ktoré sú navzájom prepojené, podporované ľudským potenciónom – aktérmi IED systému a dostupnými zdrojmi potrebnými k vykonaniu IED incidentu.

Je potrebné zdôrazniť, že IED incident je iba časťou úplného IED systému, ktorý sa skladá z niekoľkých prvkov, ktoré sú navzájom prepojené a tvoria celok systému opatrení proti útokom IED. IED systém je tvorený niekoľkými osobami – aktérmi, ktorí môžu plniť jednu, alebo viacero úloh. Hoci, akýkoľvek IED systém vyžaduje niekoľko zdrojov k finálnemu zámeru, čím je konečné uskutočnenie IED incidentu.

IED systém môže, avšak nemusí mať hierarchicky usporiadané úlohy aktérov, ktorí postupne vstupujú a plnia jednotlivé činnosti zobrazené na obrázku 3. Dôležitou súčasťou je však ich interakcia bez ktorej nie je možné v konečnom dôsledku IED incident vykonať.

Z hľadiska boja proti IED útokom je viac než žiaduce aby koalíčné sily a prostriedky protiopatrení boli včas a kontinuálne pripravené čeliť systému IED a v pravý moment dynamicky reagovať, s cieľom eliminovať participantov teroristických skupín. V tomto boji proti IED zohrávajú úlohu tri piliere protiopatrení IED, angl. termín „*Counter Improvised Explosive Device Pillars*“, ktoré tvoria základné predpoklady, predvídavosti, prevencie a konečnom odstraňovaní a likvidácii IED.

Obrázok 3 Interakcia činností útoku IED

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe AJP- 3.15 Allied Joint doctrine for C-IED,2018

Následky globalizácie a skúsenosti z nasadenia jednotiek prispievajúcich k opatreniam proti IED potvrdili, že líderstvo IED útokov ako i obstarávanie zdrojov k vykonaniu IED incidentu má medzinárodný rozmer.

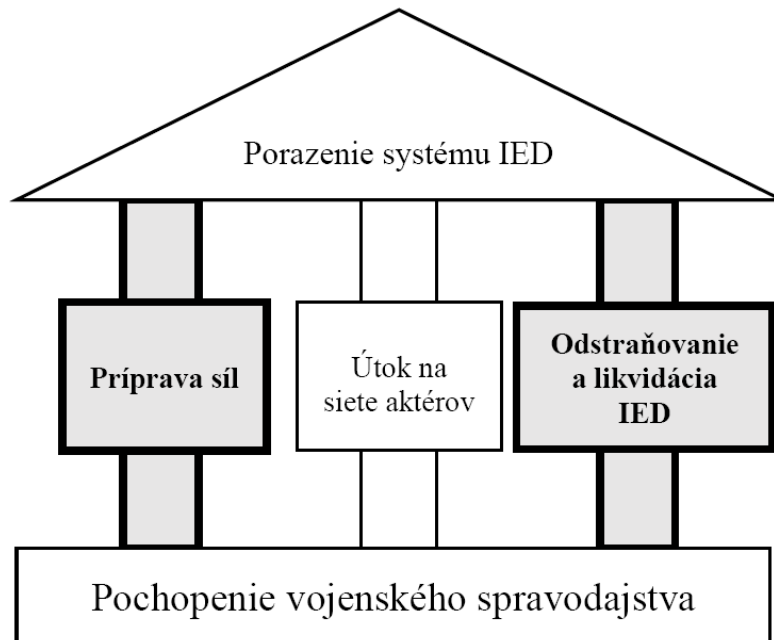
Základné piliere prispievajúce k boju proti improvizovaným výbušným prostriedkom

Medzi základné piliere boja proti IED patria pilier prípravy síl, pilier útoku na siete teroristických skupín a pilier odstraňovania a likvidácie IED. Avšak, v procese pôsobnosti všetkých spomínaných pilierov neoddeliteľnú súčasť plnia spravodajské informácie s ich jednotlivými prvkami spravodajskej služby s ich interpretáciou, analýzou a následným uvoľnením informácii v prospech koalíčných síl. Zobrazenie oblasti C-IED s jej principiálnou skladbou je vizuálne znázornená na obrázku 5.

Pilier prípravy síl

Pilier prípravy síl je aplikovateľným pilierom opatrení pre všetky komponenty spoločných nasadených jednotiek. Pilier prípravy síl vyžaduje porozumenie operačného priestoru už nasadených jednotiek, alebo priestoru kde budú koalíčné sily nasadené.

Z dôvodu efektívneho nasadenia spôsobilostí v boji proti prostriedkom IED rozhodujúcu úlohu bude zohrávať štruktúra nasadených koalíčných síl, ktoré musia byť primerane vycvičené, vyzbrojené a stmelené v súlade s ich plnením taktických úloh.

Obrázok 5 Pilieri boja proti IED systému

Zdroj: AJP- 3.15, 2018, s.1-6

Vycvičenosť, výzbroj a stmelenie koalíčných síl bude odzrkadľovať proces spravodajských informácií, analýza získaných poznatkov a najlepších praktík, angl. termín „Best Practices“, s cieľom vytvoriť účinné Techniky, Taktiky a Procedúry (TTP) nasadených síl. V tomto pilieri, velitelia koalíčných síl s ich vytýčenou právomocou zohrávajú kľúčovú úlohu pri implementácii a aktualizácii nových informácií získaných z bojiska.

Pilier útoku proti sieťam (prepojeniu aktérov) IED

Pilier útoku proti sieťam - aktérom IED je principiálnym pilierom v boji proti prostriedkom IED. V spoločnom priestore nasadenia bude značne závislý na zdieľaní a poskytovaní informácií v mnohonárodnostnej štruktúre koalíčných jednotiek. Tento pilier je charakteristický prevažne proaktívnou činnosťou, ktorá je riadená cestou spravodajských služieb. Cieľom tejto činnosti je útok na slabé, zraniteľné články IED systému ako je eliminácia zdrojov a zásob - komponentov IED, zmrazenie finančných zdrojov, identifikácia a neutralizácia lídrov teroristických buniek, zamedzenie regrutácie opozičných síl, ako i izolácia teroristických skupín od miestneho obyvateľstva.

Všetka táto činnosť, ktorá je vykonávaná spravodajskými službami je podmienená dostatočnou mierou exploatácie, ktorá je vitálnym komponentom spomínaných činností. Exploatácia svojim analytickým prístupom prispieva k odhaleniu zámeru útokov IED, objasneniu vzťahov medzi kľúčovými aktérmi a teroristickými bunkami, ako i taktickým a technickým charakterom skonštruovaného zariadenia. Výsledkom exploatácie je prevencia, ako i predvídanie pripravovaného útoku IED.

Pilier odstraňovania a likvidácie prostriedkov IED

Pilier odstraňovania a likvidácie prostriedkov IED je proaktívnym a reaktívnym pilierom, čoho výsledkom je detekcia, neutralizácia prostriedku IED, ako i konečné zníženie účinkov IED. Hlavným cieľom piliera odstraňovania a likvidácie IED je udržanie a obnovenie manévru - schopnosti vlastných síl a prostriedkov. Merateľným výsledkom tohto piliera je záchrana životov vlastných síl, lokálneho obyvateľstva ale i materiálnych a hospodárskych hodnôt v priestore nasadenia.

Výkonným prvkom tohto piliera sú plne vycvičené a bojaschopné EOD tímy so spôsobilosťou odstraňovať a likvidovať prostriedky IED. Okrem odstraňovania a likvidácie prostriedkov IED sa nasadené IED tímy podieľajú svojimi spôsobilosťami na technickej exploatacii, ktorá v konečnej miere rozvíja odhalenie používaných techník, taktík a procedúr teroristických skupín.

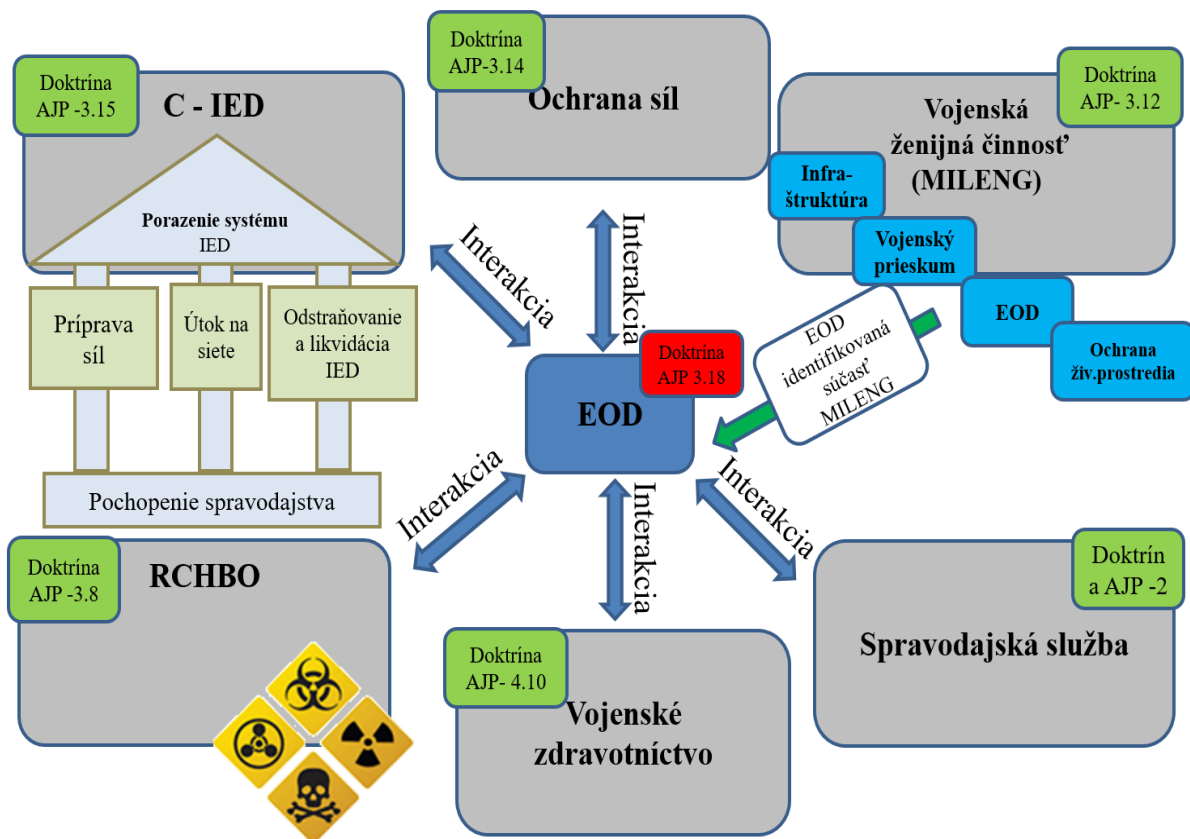
Induktívnou metódou, z doktrinálneho pohľadu oblasť EOD plní úlohy podporujúce piliere prípravy vojsk, odstraňovania a likvidácie IED. Hoci spôsobilosť EOD svojou expertízou nepriamo prispieva aj k pilieru odstraňovania a likvidácie siete aktérov IED, čím podporuje úlohy vojenského spravodajstva v odhaľovaní aktérov útokov IED (AJP- 3.15, 2018, s. 2-1 až 3-1).

4. MULTIDISCIPLINÁRNY ROZSAH OBLASTI EOD V KONCEPCII DOKTRÍN SEVEROATLANTICKEJ ALIANCIE

V súlade s politikou Aliancie MC 0458/3 „*Education and Training Policy*“, ktorá bola schválená vojenskou radou NATO, hlavnému veliteľovi spojeneckých síl v Európe „*Supreme Allied Commanders , Europe and Transformation (SACEUR)*“ každoročne spresňuje vojenské disciplíny k dosiahnutiu interoperability spôsobilostí aliancie s cieľom vylúčiť duplicitu aktivít v rámci vojenských disciplín. Identifikácia vojenských disciplín napomáha k analýze, tvorbe, vykonávaniu, vyhodnocovaniu a kvalite vzdelávacích a výcvikových aktivít v tzv. Globálnom programovaní pre oblasť vzdelávania a výcviku (2020 Bi-SC, Ref. N#: ACT/JFD/ETPP/TT +1789/Ser: NU 0484). Pre naplnenie interoperability aliancie SACEUR ročne stanovuje vo svojom ustanovení „*SACEUR's Annual Guidance on Education, Training, Exercises and Evaluation (ETEE)*” smerovanie vzdelávania a výcviku Aliancie.

Identifikácia disciplín s ich programom ETEE prispieva k rozvíjaniu konceptov, doktrín a scenárov, ktoré sú predpokladom k vytvoreniu spôsobilostí v procese plánovania deklarovaných síl „*NATO Defence Planning Process*“.

Rozsah spôsobilosti EOD a jej nasadenie bude závislé na parametroch prostredia v ktorom budú operovať jej vojenské jednotky od úrovne družstvo až po úroveň pluku EOD. V závislosti na taktickom, alebo operačnom stupni je k zabezpečeniu EOD spôsobilosti a jej udržaniu poskytnúť adekvátnu podporu s previazaním doktrín a identifikovaných vojenských disciplín, ktorých prepojenie je znázornené na obrázku 6.

Obrázok 6 Multidisciplinarita oblasti EOD a jej interakcia s vojenskými disciplínami.
Zdroj: Vlastné spracovanie

Interakcia disciplín Aliancie bude závislá v prvom rade na druhu vedenia operácie ako aj na úmysle veliteľa koalíčných síl viesť operačný manéver v danom priestore nasadenia.

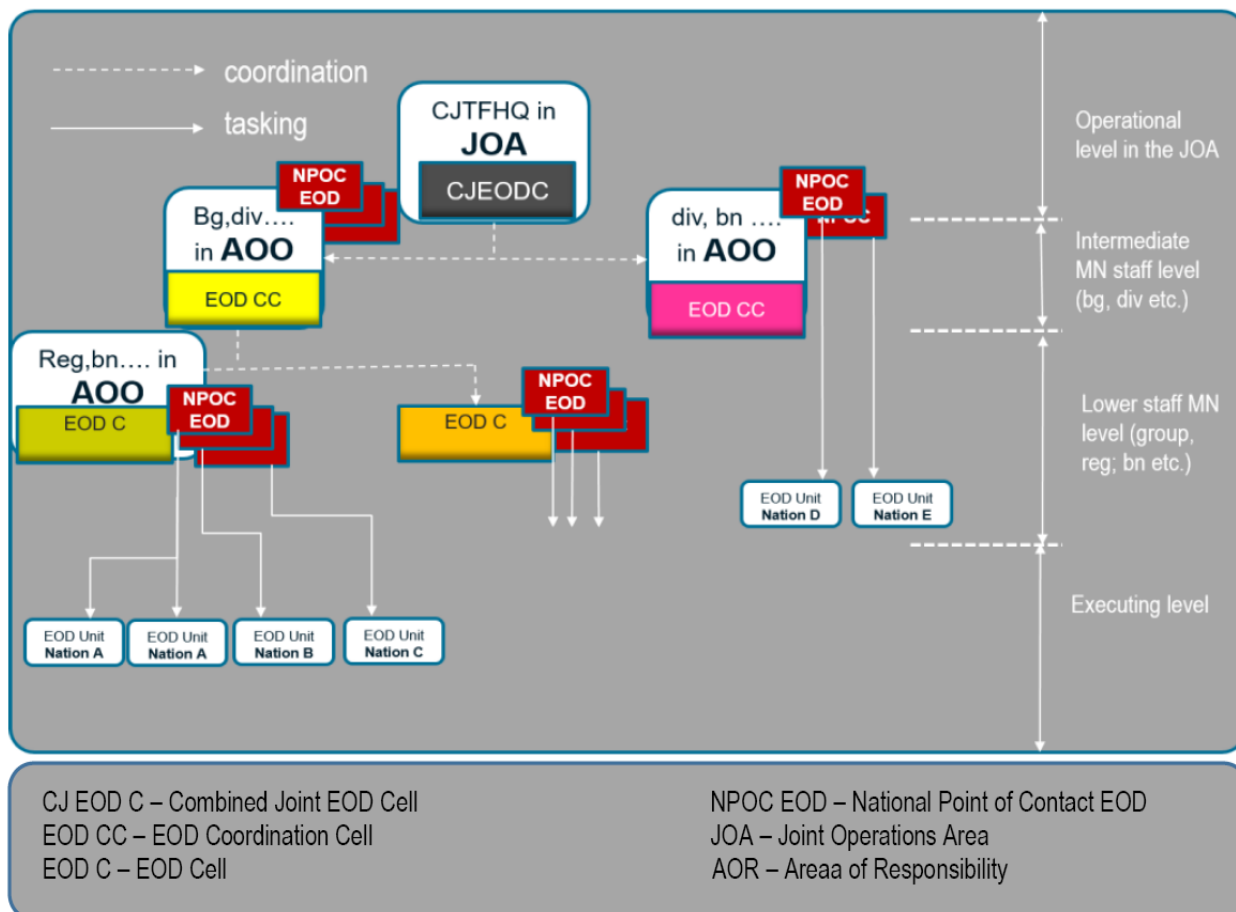
Z pohľadu interakcie je teda potrebné spôsobilosť EOD ponímať v kontexte jej prepojenia na zobrazené disciplíny Aliancie kde jednotlivé doktríny a ich pochopenie zohráva kľúčovú úlohu k dosiahnutiu interoperability koalíčných vojsk. Reakcia na incidenty, ktorej predmetom sú zariadenia množiny výbušných prostriedkov (obrázok 2) nebude nikdy záležitosťou iba spôsobilosťou EOD, ktoré sú súčasťou MILENG.

K komplexnej spôsobilosti EOD je potrebné aby operační velitelia boli plne oboznámení s nasledujúcim rozsahom podpory, ktoré predstavujú prvky:

- Ochrany vlastných vojsk
- Boja proti IED
- Ženíjnej činnosti
- RCHBO (Rádiologickej, chemickej, biologickej ochrany)
- Vojenského spravodajstva
- Vojenského lekárstva

EOD spôsobilosť je z tohto titulu základným predpokladom včasnej a efektívnej reakcie na incidenty spôsobené nevybuchnutými výbušnými prostriedkami. Efektívny prístup riadenia a velenia „*Command and Control (C2)*“ operácii v mnohonárodnostnej štruktúre zabezpečuje rozdelenie kompetencií EOD C2 na národnú, taktickú a operačnú úroveň (AJP-3.18, 2014, s.3-2). Úrovne riadenia a velenia EOD C2 sú zobrazené na obrázku 7.

Zodpovednosti ako aj štruktúra úrovni C2 EOD sú detailne spracované v taktickej publikácii ATP-3.18.1. Z hľadiska spoločných operácií najvyšším orgánom zodpovedným za koordináciu operácií EOD na úrovni vrchného veliteľstva severoatlantickej aliancie pre Európu je náčelník ženíjnej činnosti Spoločnej divízie MILENG (AJP-3.18, 2014, s.3-1).

Obrázok 7 Riadenie a velenie EOD operácií v mnohonárodnostnej štruktúre
Zdroj: ATP-3.18.1, s. 5-2

ZÁVER

Oblasť EOD s ohľadom na operačnú situáciu zastrešuje svojou pôsobnosťou princíp ochrany života, princíp minimalizácie poškodenia zdravia, materiálnych hodnôt a životného prostredia, princíp uchovávanía a zberu dôkazového materiálu s ohľadom na osobnú bezpečnosť, ako aj princíp slobody mobility v čo najkratšom čase (AJP-3.18, 2014, s.3-1). Tieto princípy zaručujú bezpečnosť a ochranu vlastných síl vrátane civilného obyvateľstva vo všetkých fázach plánovania EOD operácií, ako aj v priebehu ich vykonávania. Jednotky EOD v mnohonárodnostnom nasadení v prospech Aliancie plnia nasledujúce úlohy spojené s týmito činnosťami (AJP-3.18, 2014 s.1-6):

- Vojským spravodajstvom
- Exploatáciou EOD incidentov
- Vojskou evakuáciou
- Špeciálnymi operáciami
- Vojským prieskumom

- Ochranou základní a infrastruktúry
- Čistením budov
- Čistením bojiska
- Ochranou osôb zvláštnej dôležitosti a dôležitých podujatí
- Plnenie programu odzbrojovania
- Reakcie na incidenty
- Inšpekciou skladov zbraní
- Odstraňovania a likvidácie zadržaného výbušného výzbrojného materiálu
- Ochrany proti zbraňam hromadného ničenia
- Výcviku vojenského a civilného personálu

Za pomoci vedeckých metód, akými sú syntéza, indukcia, komparácia a konkretizácia je s ohľadom na definíciu multidisciplinarit² možné tvrdiť, že oblasť EOD je príkladom expertízy s multidisciplinárnym dopadom, ktorá vyžaduje komplexný prístup všetkých úrovní vojenského velenia a riadenia (strategického, operačného a taktického).

Doktrínálny pohľad Aliancie s previazaním jednotlivých doktrín aplikovateľných v rámci vojenských disciplín je základným predpokladom miery interoperability, ktorú krajiny deklarujú vzhľadom k štandardizačnému procesu, kde úlohu lídra v oblasti štandardizácie zohráva „*NATO Standardization Office (NSO)*“.

Pre oblasť EOD je súčasťou týchto skupín pracovná skupina „*Explosive Ordnance Disposal Working Group*“, kde zodpovednosť správcu EOD doktríny, ako aj jej previazanie s doktrínami iných disciplín v Aliancii pre oblasť EOD monitoruje, analyzuje a zlepšuje Medzinárodné centrum výnimočnosti pre oblasť EOD v Trenčíne.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AJP-01 Allied Joint doctrine Edition E Version 1, Brussels: NSO, 2017.

AJP 3.12 Allied Joint doctrine for Military Engineering Edition B Version 1, Brussels: NSO, 2014.

AJP 3.18 Allied Joint EOD doctrine Edition A Version 1, Brussels: NSO, 2017.

ATP 3.18.1 Allied Tactical Publication for Explosive Ordnance Disposal Edition A Version 1, Brussels: NSO, April 2017.

ATP-3.12.1.2 Military Search Operations (STANAG 2283) Edition C Version 1, Brussels: NSO, 2017.

AEODP-8 Interservice Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Explosive Ordnance Disposal operations (CBRN EOD) on multinational deployments Edition B Version 1, Brussels: NSO, 2015.

AEODP- 10 Minimum standards of proficiency for trained EOD personnel Edition C Version 1, Brussels: NSO, 2020.

MC-0560/2 Policy for Military Engineering, dated 7. September 2017.

NATO Term, the official NATO Terminology Database, [online]. Dostupné na internete: <https://nso.nato.int/natoterm/content/nato/pages/home.html?lg=en> .

SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO (vydanie 11), December 2019.

---

² Oxforddictionaries.com: “Multidisciplinary” combining or involving several academic disciplines or professional specializations in an approach to a topic or problem.

pplk. Ing. Alexander HUGYAR
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
alexander.hugyar@eodcoe.org

OPEN-SOURCES V PREDIKCII OZBROJENÝCH KONFLIKTOV A ICH VYUŽITIE V SYSTÉMOCH VČASNÉHO VAROVANIA

OPEN-SOURCES USE IN EARLY WARNING AND PREDICTION OF ARMED CONFLICTS

Martin CHOVANČÍK

ABSTRACT

Research into prediction and prevention of armed conflict has come a long way in the past decades yet still remains understudied and underutilized by practitioners in defense fields. The accessibility and open-source nature of many new available systems offers relevant input into both short and long-term planning. The article offers a structured analysis of existing Early Warning System (EWS) generations to assess the viability and utility of modern prediction and EWSs – based on open source data and methods - to varied stakeholders across the domestic security apparatus and defense forces. Compared to previous generations and single-source EWSs, composite or combined EWSs offer up-to-date open-source outputs applicable, among a vast variety of areas, in security and defense planning.

Keywords: conflict prediction, early warning, open-source intelligence

ÚVOD

Arabskú jar spustilo notoricky známe seba-upálenie Tuniského predavača ovocia 17 decembra 2010. O osem rokov neskôr sa protesty opätovne rozohoreli a zaznamenali opätovné seba-upálenie, tentoraz foto-žurnalistu 25 decembra 2018. Obe situácie zdieľajú vysoký počet spoločných prvkov a osamotene nám ani jedna nenapovie viac o pravdepodobnosti eskalácie situácie do revolúcie či ozbrojeného konfliktu. Kontextualizácia je nevyhnutná no vykonávať ju in situ v reálnom čase nemožné, ex post zas podstatne menej užitočné. Napriek častej skepsi k predikcii, nie je možné prehliadať súbory podmienok, ktoré opätovne vedú ku konfliktom alebo naopak k upokojeniu aj potenciálnych eskalačných príležitostí. Systematizácie týchto predikcie po ose rôznych konštelácií podmienok, záberu, vstupov, metodológií, sofistikovanosti, výpočtovej náročnosti, a mnohých iných parametrov generujú takzvané analytické systémy predikcie a včasného varovania.

Analytické systémy predikcie ozbrojených konfliktov a včasného varovania predstavujú významný a často otvorený zdroj užitočný pre plánovanie a rozhodovanie vo všetkých časových horizontoch. Tieto systémy začali vznikať na prelome milénia a v súčasnosti kulminuje ich pôsobenie v integrovaní ich štyroch generácií do robustných systémov. Od otázok presnosti predikcie sa výskum týchto systémov postupne presunul k úžitkovej hodnote kombinácií jednotlivých komponentov pre potreby užívateľa a predovšetkým k možnostiam napojenia týchto systémov na reálne plánovanie a rozhodovanie. Zatiaľ čo druhá oblasť je doménou otvorenosti policy-making na vstup týchto systémov do jednotlivých procesov, prvá oblasť – kombinácia komponentov – je závislá na pochopení možností jednotlivých generácií systémov a priamej úmery medzi integrovanosťou, komplexitou, a operačnou náročnosťou na kapacity.

Integrované systémy spoliehajúce na kombináciu zdrojov vrátane aktuálneho spravodajstva či živého monitorovania môžu generovať vysoko relevantné včasné varovanie. Náročnosť tejto integrácie (na strane zdrojov, ale aj na strane automaticky nadväzujúcich reálnych krokov) limituje pôsobenie týchto systémov predovšetkým dovnútra (viz tabuľka 1) za významného nasadenia kapacít a obmedzeným prístupom externých aktérov ku generovaným dátam. Jednotlivé komponenty štyroch generácií a ich konštelácie však existujú i mimo týchto integrovaných systémov a ponúkajú rozvinuté a systematické prístupy k predikcii využiteľné naprieč plánovacími procesmi.

Cieľom tohto článku je priblížiť rozdiely medzi generáciami týchto systémov a zamerať sa na významné pokroky a využiteľnosť tých prvkov a systémov v jednotlivých generáciách, ktoré spoliehajú na otvorené zdroje a poskytujú tak ľahko dostupný zdroj spravodajstva pre krátkodobé, strednodobé, i dlhodobého plánovanie. Zatiaľ čo kategorizácia jednotlivých systémov podľa generácií nie je nóvum, platí že predchádzajúce práce na toto téma sa venujú buď výhradne niektorému zo systémov (napr. Halkia et. al 2017, Rohweder 2015, Rania 2013, etc.), inovácii vo využitých metódach pre konkrétny typ systémov (napr. Sodini 2007, Meier a Leaning 2009, De Groeve et. al 2014, etc.), alebo spoločným prvkom a nedostatkom systémov (Nathan 2009, Souaré 2013, Wulf a Diebel 2010, etc.). Vzhľadom k veľkému počtu systémov a popularite, ktorú téma zažívala v prvej dekáde milénia je literatúry k partikulárnym systémom naozaj veľa.

Súhrn existujúcich systémov z hľadiska využiteľnosti ako otvorených zdrojov a doplnenie zdrojov suplementárnych neexistuje - najbližšie k nemu majú publikácie zhodnocujúce prvé vlny týchto systémov všetky okolo roku 2009 (OECD 2009, Rupesinghe 2009, Wulf and Diebel 2009).

1 GENERÁCIE SYSTÉMOV

Prvým kľúčovým rysom jednotlivých generácií je ujasnenie, že mladšia generácia neznamená nutne systém sofistikovanejší a vybudovaný na základe prekonania predchádzajúcej generácie. Generácie koexistujú a ich prvky sú naďalej kombinované. Nomenklatúra generácií je čisto následkom chronologickej súslednosti vyvíjania nástrojov bližších daniu po dvoch osách – geografickej a temporálnej.

O členení generácií systémov predikcie ozbrojených konfliktov a včasného varovania teda platí nasledovné:

- čím vyššia generácia systému, tým viac sa na generovaní vstupov podieľa priamo dotknutá krajina či komunita;
- čím vyššia generácia, tým väčšia snaha priblížiť sa včasnému varovaniu a monitorovaniu okamžitému stavu;
- systémy všetkých generácií sú naďalej rozvíjané podľa možností a zámeru použitia operátorom;
- integrácia niekoľkých generácií je spravidla komplexná, kapacitne náročná, a doposiaľ nemáme integrovaný systém sledujúci navonok (spravidla sú tieto systémy zameraná dovnútra na vlastné územie/obyvateľstvo);
- čím vyššia generácia alebo čím vyššia integrácia – tým horší prístup externých činiteľov k dátam a výsledkom generovaných takýmto systémom;
- prvá generácia je takmer nevyhnutne vždy súčasťou vyšších kombinácií.

Následná tabuľka uvádza najvýznamnejšie príklady jednotlivých generácií systémov a ich integrácie. Preferencia bola k zahrnutiu čo najaktuálnejších príkladov. Zdrojom sú publikované oficiálne informácie o jednotlivých systémoch, individuálne rozhovory a relevantná literatúra. Zoznam integrovaných systémov je vyčerpávajúci.

Tabuľka 1 – Kategorizácia systémov predikcie a včasného varovania

Generácia	Úroveň operovania	Vzťah operátora k cieľu	Metodológia	Zdroje	Nadväznosť	Operátori	Názov	Hlavný operátor	Prvý rok operácie
Prvá	Medzinárodná /nadmárodná	externé na krajiny "mimo" operácie systému	sledovanie dlhodobých podmienok modelovaním (typicky kvantitatívne regresívne modely)	štatistické dáta, ročné podmienky, geografické dáta, otvorené databáze s kvantifikovanými ukazateľmi	nadväznosť typicky nie je, má slúžiť ako ďalší vstup pre rozhodovanie na diplomatickej či politickej rovine, poradná funkcia	nadmárodné, medzivládne, mimo-vládne, akademické a iné medzinárodné entity	GCRI - Global Conflict Risk Index	EU	2020
							ViEWS - Violence Early-Warning System	Uppsala university	2019
							INFORM - Index for Risk Management	EU	2012
							COMWARN - COMESA Conflict Early Warning System	COMESA	2005
							UN Global Pulse	OSN	2009
							HEWS - Humanitarian Early Warning System	OSN	1995
							Greed model of rebellion	Svetová Banka	2004
							Early Warning Indicators System for Preventive Policy	SIPRI	2002
Druhá	národné / medzinárodné	externé na krajiny "mimo" operácie systému prípadne v kooperácii so sledovanou krajinou	sledovanie dlhodobých podmienok modelovaním doplnené krátkodobejšími i národnými dátami	štatistické dáta, ročné podmienky, geografické dáta, otvorené databáze s kvantifikovanými ukazateľmi suplementované neotvorenými dátami	možná napojenosť priamo na národné rozhodovacie procesy či aktivity jednotlivých agentúr v národných a medzinárodných štruktúrach	nadmárodné, medzivládne, mimo-vládne, akademické a iné medzinárodné entity	CrisisWatch	Crisis Group	2007
							Pan-Arab early warning and crisis response system	Liga Arabských Státu	2016
							Crisis Early Warning System	Nemecko	1998
							Early Recognition of Tensions and Fact Finding system	SwissPeace	2006
							ASAP - African Security Analysis Programme	ISS Africa	2008
							Regional Early Warning System	SADC	2010
							CIFP - Country Indicators for Foreign Policy	Kanada	2002
							EWS within the Stabilisation Unit	VB	2011

P
R
Í
K
L
A
D
Y

Tretia	<p>národné / subnárodné interné ale často za externej asistencie kombinovanie dlhodobých štruktúrnych podmienok s krátkodobými vstupmi a monitorovaním</p> <p>národné, zamerané dovnútra prípadne do blízkeho susedstva aktéri často zapojení priamo ako mediátori, naviazanosť na konkrétne mechanizmy</p> <p>národné vlády, bezpečnostné inštitúcie, mimovládne organizácie</p>	<p>NepalMonitor COCAP 2012</p> <p>Uwiano early warning and early response mechanism Keňa 2010</p> <p>EWER - Early Warning and Early Response Project CICR 2006</p> <p>CEWERS - Conflict Early Warning and Early Response System Indonésie 2008</p>
Štvrtá	<p>subnárodné interné za prípadnej technickej externej asistencie zapojenie na komunitnej úrovni, konštantné monitorovanie</p> <p>konštantné monitorovanie a pozorovanie (napr. výstupu lokálnych médií, ekonomiky, zločinnosti, etc.) aktéri často zapojení priamo ako mediátori, naviazanosť na konkrétne mechanizmy, integrovanosť s verejnosťou</p> <p>komunitná až národná úroveň, organizácie zamerané na budovanie kapacít a resilience</p>	<p>Crowd sourcing Crisis Information Keňa 2008</p> <p>Virtual Early Warning Community Network OBSE 2012</p> <p>EU Media Monitor EU 2009</p>
Integrované systémy	<p>Niekoľko málo systémov integruje generácie, úrovne, zdroje a technológie do komplexných plne integrovaných a rýchlych systémov včasného varovania s aktívnym monitorovaním v cieľových krajinách. V operácii sú tri.</p>	<p>CEWS - Continental Early Warning System Africká Unie 2004</p> <p>CEWARN - Conflict Early Warning and Response Mechanism IGAD 1999</p> <p>ECOWARN - ECOWAS Early Warning and Response Network ECOWAS 2002</p>

Zdroj: Autor

2 SYSTÉMY PRVEJ GENERÁCIE

Dôvod inherentného zapojenia systémov prvej generácie, a ich ďalší rozvoj predovšetkým s novými technológiami, je ich relatívne nenáročná operácia a otvorenosť po vyvinutí. To ich zároveň čini skvelými zdrojmi pre otvorené predikčné dáta. Svedčí o tom i tohto a minulo-ročné zavedenie dvoch celkom nových systémov: ViEWS, ktorý postupuje Bayseovskou štatistikou (a rozlišuje subnárodné jednotky na základe geografických dát) a projekt výskumného centra Európskej únie GCRI, ktorý týmto rokom prechádza na stromové rozhodovanie prostredníctvom umelej inteligencie. Jedná sa teda o predovšetkým metodologické inovácie na spoločnom základe systémov prvej generácie.

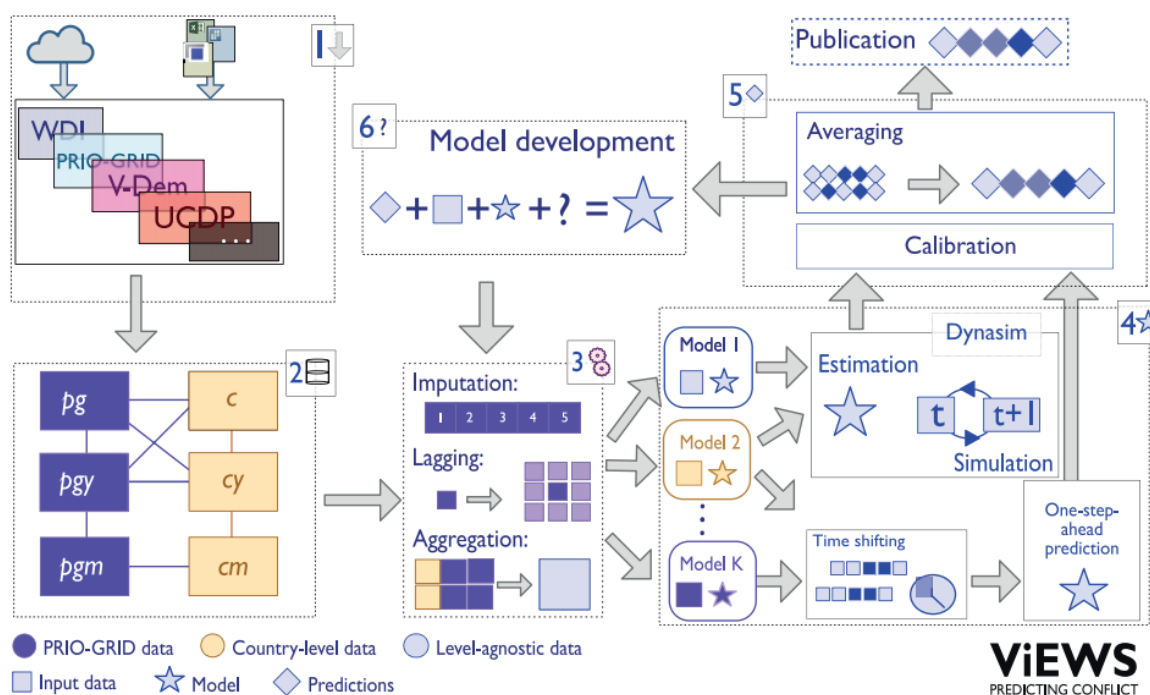

Figure 1. The ViEWS system and monthly process flow in six steps

Steps: (1) collect data from various sources; (2) transform data to the six main ViEWS levels, store in database (see Appendix K); (3) create individual datasets for each model, manipulate data as needed; (4) estimate models, create forecasts for each of them via one-step-ahead or dynasim; (5) calibrate and compute ensemble forecasts; (6) publish results and/or evaluate and improve ensemble. pg/pgy/pgm: PRIO-GRID, -year, -month. c/cy/cm: Country, -year, -month.

Obrázok 1. metodologické inovácie systému ViEWS
Zdroj: Hegre et. al 2019.

Spoločným základom týchto systémov je vývoj a operácia takmer výhradne vo vyspelých štátoch s vonkajšími cieľmi a založenie predikcie na odhalení a skúmaní konštelácií premenných a predovšetkým dlhodobých podmienok vedúcich k ozbrojenému konfliktu. Prevažujú systémy kvantitatívne, pracujúce s veľkým objemom každoročne globálne generovaných dát voľne dostupných z početných ekonomických, sociálnych, politických, demografických, geografických, a iných databáz. Výhľad týchto systémov smeruje z dôvodu obnovovania menovaných databáz dátami len raz alebo niekoľko krát ročne skôr k výhľadu nadchádzajúcich rokov a strednodobému horizontu.

Pre kontextualizáciu unikátnych udalostí (pre náš prípad Tuniského seba-upálenia) sú však tieto systémy extrémne hodnotné nakoľko dokážu na základe viac či menej

sofistikovaného modelovania prezentovať reálne prítomnú tenziu medzi obyvateľstvom a odlíšiť tak potenciálnu výbušnosť Tunisu od Sýrie. V dobe vypuknutia Arabskej jari boli obe krajiny systémami prvej generácie umiestňované do odlišných kategórií pravdepodobnosti ozbrojeného konfliktu (OHCHR 2016). Spracovávanie otvorených dát tak generuje opätovne otvorené dáta, čo výrazne uľahčuje kombináciu týchto systémov s ďalšími generáciami a čini ich tak takmer vždy nutnou súčasťou. Je podstatné, že tieto systémy sú zväčša celkom odpojené od rozhodovacích procesov a pre integrovanie je kombinácia nutná. Niektoré z týchto systémov taktiež produkujú napríklad veľmi užitočné „teplotné mapy“ horúcich zón a varovania na významné zmeny týchto teplôt.

3 DRUHÁ GENERÁCIA

Systémy druhej generácie operujú na podobnej makro úrovni typicky pracujúcej s dlhodobými štatistickými dátami s kľúčovou odlišnosťou posunu na oboch generačných osiach. Systémy druhej generácie sa pokúšajú kombinovať modeling a expertízu produkovanú externe so vstupmi z cieľovej zóny či krajiny. To zároveň otvára možnosť posunúť sa na časovej osi ku krátkodobejšej a flexibilnejšej predikcii. Vstupmi sa stávajú nielen kvantitatívne dáta, ale aj kvalitatívna analýza, či periodické (typicky v mesačných, výnimočne týždňových cykloch) spracovanie udalostí v cieľovej krajine napríklad prostredníctvom agregácie a kódovania správ v danej krajine.

V tejto kategórii sa často nachádzajú komerčné systémy zamerané na poskytovanie krajinnej expertízy a predikcie za účelom investícií, napr. International Country Risk Guide a iné. Medzi operátormi nekomerčných systémov sa objavujú už hojnejšie medzivládne organizácie orientované buď globálne (Crisis Watch), alebo regionálne (ASAP) a individuálne štáty. Otvorenosť týchto systémov zostáva veľmi podobná k systémom prvej generácie, avšak závislosť na kvalitatívnych vstupoch čini výstupy menej pravidelnými a menej napojiteľnými na rozhodovacie procesy v krajinách, ktoré nie sú cieľmi samotných systémov. Pre vyspelé štáty a ich plánovanie následne vyvstáva otázka hodnovernosti, pokiaľ výsledky nekonvencujú s vlastným hodnotením situácie.

Predovšetkým výstupy z globálne orientovaných systémov (ako je Crisis Watch, alebo ISS) stále prezentujú relevantný otvorený zdroj s pridanou hodnotou krajinnej expertízy.

4 TRETIA GENERÁCIA

S tretou generáciou dochádza k významnému posunu v type zdrojov skúmaných systémov – rolu začínajú hrať individuálni monitory zaangažovaný do systému prostredníctvom pravidelného reportovania cez mobilné aplikácie. Inklúzia obyvateľstva v cieľových zónach a krajinách mala za následok revolučné zväzovanie celkom iného typu vstupných dát a jednoznačne položila základy pre štvrtú generáciu. Samotná však pôsobí skôr ako medzistupeň než plnohodnotná kategória a využiteľnosť ako zdroj otvorených dát pre plánovanie vo vyspelých štátoch je minimálna.

Prekážky sú predovšetkým v dlhodobej udržateľnosti monitoringu prostredníctvom siete dobrovoľníkov odosielajúcich pravidelné i výnimočné správy o udalostiach v ich okolí skrze mobilné aplikácie (príklad systému Uwiano, alebo EWER, ktorý sa neskôr vyvinul štvrtej generácie). Problémy spôsobovali výpadky sietí, pravidelnosť a kompletnosť reportov jednotlivých monitorov, finančná náročnosť udržiavania monitorov atď.

Z pohľadu externej využiteľnosti bola problematická predovšetkým integrácia týchto dát do širších systémov, keďže každý zo systémov tretej generácie musel byť geograficky menej ambicióznym (aby mohol udržiavať monitorov) a dochádzalo k extrémnej rôznorodosti

medzi systémami (i keď expertízu často poskytovala napríklad nemecká agentúra pre medzinárodnú spoluprácu GIZ). Podstatnejšia z tohto uhla pohľadu využiteľnosť avšak je, že výstupné dáta sa stali často citlivými pre národné štáty a ich otvorené zdieľanie nebolo vždy možné (v tomto režime je reporting i v integrovanom systéme ECOWARN).

5 ŠTVRTÁ GENERÁCIA

Štvrtá generácia je vyvíjajúcou sa kategóriou predovšetkým v intenciách zdrojov. Popis tejto generácie, keď bol posun prvý raz identifikovaný, smeroval k zníženiu úrovne analýzy na komunitnú úroveň a predikciu a včasné varovanie na úrovni subnárodnej komunity. Zdrojom bol po vzore tretej generácie „crowd-sourcing“, ale bez ambície národných monitorov – práve naopak systémy sa stali napojenejšie na rozhodovacie procesy práve následkom možnosti tieto procesy ovplyvniť na komunitnej úrovni. V pôvodnej verzii by teda tieto systémy ponúkali plánovaniu v Európskom či západnom prostredí minimálnu hodnotu, ak by vôbec bolo možné integrovať ich do väčších systémov.

Význam štvrtej generácie sa však premenil na inklúziu iných zdrojov. Chybovosť, sporadickosť a nevyhnutnú zaujatosť individuálnych monitorov začali nahradzovať slepé „big data“. Kvalifikačne a časovo náročné kvalitatívne zhodnotenie správ začali nahradzovať automatizované systémy monitoringu médií (napr. EU Media Monitor) kalibrované podľa potrieb na lingvistické algoritmy citlivé na indikátory spojené s vyššou incidenciou výskytu násilia. Monitorovanie reálnych udalostí dobrovoľníkmi nahradzuje či dopĺňa napríklad monitorovanie výbušnosti návštevnosti individuálnych webových stránok (Safwan 2017, 44). Monitorovanie sociálnych médií, ktoré zdanlivo umožňuje takmer real-time analýzu zatiaľ stojí proti ochrane osobných údajov (Tweety napr. dodatočne nemajú geolokáciu), no dlho-dobejšia analýza jednoznačne napreduje smerom k integrácii i týchto prvkov (Susnea 2018).

Extrémne prínosné dáta zároveň produkujú aj projekty ako GDELT (Global Database of Events, Language, and Tone) alebo ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), ktoré kódujú k udalostiam a správam presné geografické dáta a poskytujú otvorené databáze, ktoré je možné kombinovať s prvkami iných generácií systémov, pre veľmi presnú sub-národnú „teplotnú“ mapu a napriek tomu, že nemajú ambíciu samotné pôsobiť ako systém, jednoznačne spadajú medzi nové zdroje dát pre systémy štvrtej generácie a ešte explicitnejšie do integrovaných systémov.

6 INTEGROVANÉ SYSTÉMY

Integrované systémy sú takmer výhradne koncentrované na africkom kontinente pod gesciou regionálnych ekonomických zoskupení ako je ECOWAS a IGAD a na kontinentálnej úrovni pod Africkou úniou. Systémy sú spolu vyvíjané s Európskou úniou v rámci mierovej architektúry a podporované mnohými externými partnermi – no dáta z týchto systémov nie sú voľne dostupné a teda pre plánovanie vo vyspelých krajinách ani použiteľné. Evidentnou prekážkou je ochota zdieľať údaje medzi Africkými štátmi za cenu ochrany suverenity. Systémy inkorporujú prakticky všetky generácie naďalej sa rozrastajú o mnohé elementy štvrtej generácie vrátane automatizovanej extrakcie udalostí z desiatok jazykov či simulácií vývoja. Jedná o najsofistikovanejšie systémy, ktoré produkujú vysoko presný obraz predikcie a včasného varovania a nezriedka sú využité k priamej aktivite. Produkované výsledky sú totiž priamo napojené na rozhodovacie procesy. I tu samozrejme existuje evidentný limit, kde využitie často naráža na politickú vôľu prijímať preventívne kroky pred eskaláciou (Rozhovory, autor Addis Abeba).

Table 10: CEWS reports and other outputs						
group	Situation Room	Desk Officers / Analysts	Field Missions	Early Warning Officers	Chairperson of the Commission	Peace and Security Council
CEWS report/output types						
Africa News Brief (<i>continuous monitoring</i>)	X					
News Highlights (<i>push and pull daily and weekly</i>)	X					
Daily Reports (<i>Monday to Friday</i>)	X		X			
Flash Reports (<i>when required</i>)	X		x	X		
Briefing Notes (<i>when required</i>)	X	X		X	X	X
Early Warning Reports (<i>under implementation</i>)	X			X	X	X
Chairperson Reports to the PSC (<i>when required</i>)		X		X	X	X
Chairperson Reports to the PSC on Peace and Security in Africa's Regions (<i>2/3 year</i>)		X		X	X	X
Chairperson/PSC Reports to Assembly of HoS (<i>as above, 2/3 year</i>)		X		X	X	X
PSC Report to the Pan-African Parliament on Peace and Security in Africa (<i>1 per year</i>)		X		X	X	X

Obrázok 2. výstupy kontinentálneho integrovaného systému sú priamo napojené na rozhodovacie orgány (v súčasnosti už rozšírené a implementované)

Zdroj: AU: CEWS Handbook, p. 69

ZÁVER

Systémy predikcie ozbrojených konfliktov a včasného varovania predstavujú široké spektrum skutočne rôznorodých nástrojov s pozitívnym dopadom na schopnosť plánovania a rozhodovania. Z pohľadu dostupnosti dát z otvorených zdrojov je extrémne pozitívny vývoj v prítomnosti otvorených výstupov zo všetkých generácií systémov vrátane rýchlo sa rozvíjajúcej štvrtej generácie.

Vzhľadom ku kapacitnej náročnosti integrácie robustných systémov mimo oblasť operátora sa ponúka predovšetkým integrovanie týchto nástrojov individuálne či v kombinácii do analýz, spravodajstva, či plánovania v miere rozsahu záujmu koncového užívateľa. Vstupy z jednotlivých otvorených výstupov týchto systémov je možné spojiť s vlastnou kvalitatívnou analýzou, spravodajskými zdrojmi, či budovaním scenárov priamo na konkrétne indikované zvýšenia „teploty“. Dodatočne, príklady nástrojov prezentovaných v štvrtej generácii dopĺňajú i okamžité operačné spravodajstvo o suplementárne vstupy otvorených dát pre analýzu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Výskum bol podporený projektom VI20172020094 - Metodika predikcie, včasného varování a prevence hrozeb plynoucích z regionálních ozbrojených konfliktů pro vnitřní bezpečnost ČR.

- AFRICKÁ ÚNIA. 2008. The CEWS Handbook. [online]. Dostupné na internete <https://www.peaceau.org/uploads/cews-handbook-en.pdf>.
- DE GROEVE, T., VERNACCINI, L. and HACHEMER, P., 2014. *The Global Conflict Risk Index (GCRI): A Quantitative Model. Concept and methodology*, EUR 26880, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2014, doi:10.2788/184, JRC92293.
- RUPESINGHE, Kumar. 2009. “*FCE Citizen-Based Early Warning and Early Response System: A New Tool for Civil Society to Prevent Violent Conflict*”.
- RANIA Hassan. 2013. *CEWARN's new strategy framework*, African Security Review, 22:2, 26-38.
- HALKIA, S., Ferri, S., Joubert-Boitat, I., Saporiti, F. and Kauffmann, M., 2017. *The Global Conflict Risk Index (GCRI): Regression model, data ingestion, processing and output methods*, EUR 29046 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017, doi:10.2760/303651, JRC108767.
- HEGRE, H. ALLANSSON, M. BASEDAU, M. et al.. 2019. ViEWS: A political violence early-warning system. *Journal of Peace Research*. 56(2):155-174. doi:10.1177/0022343319823860
- MEIER Patrick a LEANING Jennifer. 2009. “*Applying Technology to Crisis Mapping and Early Warning in Humanitarian Settings*”. Harvard Humanitarian Initiative.
- NATHAN, Laurie .2007. Africa's early warning system: An emperor with no clothes?, *South African Journal of International Affairs*, 14:1, 49-60, DOI: 10.1080/10220460709545482.
- OECD, ed., 2009. Paris. *Preventing Violence, War and State Collapse: The Future of Conflict Early Warning and Response*.
- OHCHR. 2016. *Early warning and economic, social and cultural rights*. Special Report. [online]. Dostupné na internete https://www.ohchr.org/Documents/Issues/ESCR/EarlyWarning_ESCR_2016_en.pdf.
- ROHWERDER, Brigitte. 2015. *Conflict early warning and early response*. Helpdesk Research Report, Governance and Social Development Resource Centre.
- SAFWAN M. Masri. 2017. *Tunisia : An Arab Anomaly*. New York: Columbia University Press. ISBN 9780231179508.
- SODINI, Claudia. 2007. “*Models and Algorithms for Conflict Analysis and Prevention*” Università degli Studi di Pisa, Dipartimento di Informatica Dottorato di Ricerca in Informatica, 28. . [online]. Dostupné na internete <https://pdfs.semanticscholar.org/4e49/9d9d64b42e4b6e4618ff78bd59eef3771865.pdf>.
- SOUARÉ, Issaka K. & HANDY, Paul-Simon. 2013. The state of conflict early warning in Africa, *African Security Review*, 22:2, 1-10, DOI: 10.1080/10246029.2013.792553.
- SUSNEA, Elena. 2018. *A Real-Time Social Media Monitoring System as an Open Source Intelligence (Osint) Platform for Early Warning in Crisis Situations*. International conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION. 24. 427-431. 10.1515/kbo-2018-0127.
- WULF, Herbert and DEBIEL, Tobias. 2009. “*Conflict Early Warning and Response Mechanisms. A Comparative Study of the AU, ECOWAS, IGAD, ASEAN/ARF and PIF*,” no. Crisis States Working Papers Series No.2

WULF, Herbert and DEBIEL, Tobias. 2010. Systemic Disconnects: Why Regional Organizations Fail to Use Early Warning and Response Mechanisms, *Global Governance* 16 (2010), 525–547.

Mgr. Martin CHOVANČÍK, Ph.D.
Joštova 10, 60200, Brno
chovancik@fss.muni.cz

SCENÁRE V PREDIKCII A PREVENCII KONFLIKTOV: ADAPTÁCIA TRENDOVEJ DOPADOVEJ ANALÝZY

SCENARIOS IN CONFLICT PREDICTION AND PREVENTION: TREND IMPACT ANALYSIS ADAPTATION

Adriana ILAVSKÁ

ABSTRACT

Scenario-building methods are widely employed to assist prediction and planning across a broad field of applications. However, conflict prediction and prevention planning has predominantly relied on extrapolation techniques and long-term trend assessments by experts because of key disadvantages of scenarios - high number of possible results and assignment of probabilities. To address those, numerous techniques for scenarios reduction have been designed. The paper proposes an adaptation of one of them - Trend Impact Analysis (TIA). Proposed adaptation combines qualitative comparative analysis (QCA) and TIA to achieve systematic reduction of relevant scenarios by assigning probabilities and impact to individual scenarios. The application is illustrated on a set of 316 cases in 68 countries. The results show that combination of methods reduces the number of probable scenarios and increases the precision of predictions necessary for effective analysis and conflict prevention.

Keywords: conflict prediction, scenario building, trend impact analysis, QCA

ÚVOD

V súčasnom medzinárodnom systéme sú prevládajúcou formou násilia občianske vojny (Bove, Elia, and Smith 2017). Ozbrojené konflikty z medzinárodného systému nemiznú a trend ich vývoja je v súčasnosti nejasný (Watts et al. 2017). Bezprostrednými následkami konfliktov je okrem obetí vyžiadaných bojmi napríklad aj zničená infraštruktúra, postupne sa k tomu pridávajú migračné vlny a rozvrátenie politických, sociálnych a ekonomických inštitúcií (Gates et al. 2015). Vzhľadom na to, ako sa formuje medzinárodný systém a na interdependenciu väčšiny jeho aktérov na rôznych leveloch, sa tieto dopady stávajú globálnym problémom. Následkom toho sa aj analýza bezpečnostného prostredia zameraná na predikciu a prevenciu hrozieb vyplývajúcich zo zahraničných ozbrojených konfliktov dostala do centra pozornosti bezpečnostného výskumu. Česká republika, ako malá krajina s otvorenou ekonomikou, následky zahraničných konfliktov intenzívne pociťuje a zároveň čelí výzve v podobe obmedzených zdrojov na vysporiadanie sa s nimi. Preto potrebuje systém, ktorý by umožňoval spoľahlivú predikciu konfliktov, a teda aj hrozieb z nich plynúcich, a zároveň by umožňoval šetrenie zdrojov ich presnejším zacielením na reakciu a prevenciu.

Predikcia trendov v bezpečnostnej realite, prostredí charakterizovanom veľkým množstvom interných či externých vplyvov – často ťažko kvantifikovateľných, je pomocou klasických extrapoláčnych techník komplikovaná. Základom extrapolácie je rozvíjanie trendu súčasného vývoja premenných, nedokáže zohľadniť prípadný extrémny vývoj niektorej premennej ani možnú štruktúrnú diskontinuitu. Prítom práve extrémny vývoj alebo neočakávaná udalosť bývajú často príčinami eskalácie konfliktu a nepriamo teda aj hrozieb,

ktoré vygeneruje. Ak je cieľom spoľahlivá predikcia a včasné varovanie, je potrebné oba faktory zohľadniť. Nástroj na vyriešenie nevýhod extrapoláčnych techník ponúka metóda budovania scenárov, ktorá umožňuje pracovať s extrémnym vývojom premenných a inkorporuje aj možnosť štruktúrálnej diskontinuity. Používanie metódy sa v posledných dekádach rozšírilo do rôznych oblastí¹, avšak v bezpečnostnej vede v oblasti predikcie a včasného varovania si stále hľadajú miesto.

Väčšiemu používaniu metódy budovania scenárov do ďalších oblastí bráni čiastočne povaha výsledkov, ktoré sú často komplexné a je ich veľké množstvo. Mnohé snahy o redukciu potom spôsobujú nejednoznačnosť výsledkov a tým ich znehodnocujú a preto bolo vyvinutých niekoľko techník na systematickú redukciu počtu relevantných scenárov. Jednou z nich je Trendová dopadová analýza (TIA²), ktorá ponúka nástroje na priradenie relevancie jednotlivým scenárom a tým umožňuje v prípade potreby redukciu ich počtu.

Na ohodnotenie scenárov prostredníctvom metódy TIA je potrebné určiť aké udalosti ich môžu ovplyvniť a tiež odhadnúť aká je pravdepodobnosť, že vplyvná udalosť nastane a aký dopad bude mať. Tieto odhady väčšinou robia experti na problematiku, ale tým sa do metódy dostáva hrozba, že môže dôjsť k vychýleniu odhadov, prípadne, že nezoberú do úvahy čierne labute (Taleb 2008). Aby sa tomu predišlo, navrhujeme nahradiť expertné odhady výsledkami kvalitatívnej komparatívnej analýzy (QCA³). Vďaka nástrojom z teórie množín a Boolovej algebry, ktoré QCA využíva, majú jej výsledky vlastnosti využiteľné v budovaní scenárov technikou trendovej dopadovej analýzy.

Hlavným cieľom príspevku je predstaviť navrhovaný spôsob prepojenia dvoch metód, ktorý by prispel k systematickej redukcii scenárov a teda zjednodušeniu budovania scenárov. Scenáre by sa tak mohli v rámci bezpečnostnej vedy frekventovanejšie využívať v predikcii a prevencii hrozieb, ktoré generujú zahraničné konflikty. V prvej časti bude priblížená metóda budovania scenárov a jej konkrétna technika TIA s dôrazom na časti, kde sa ukazuje možné prepojenie s výsledkami QCA. Následne bude na základe špecifickej povahy výsledkov QCA popísaná ich kombinácia, ktorá bude následne demonštrovaná na príklade.

1. PRINCÍPY METÓDY BUDOVANIA SCENÁROV A TRENDOVEJ DOPADOVEJ ANALÝZY

V sociálnych vedách zastupuje budovanie scenárov rolu simulácie v prírodných vedách. Ak sú dobre popísané vlastnosti systému a z minulých empirických prípadov sa dá pomocou týchto vlastností popísať jeho správanie, je možné hypoteticky meniť jeho vlastnosti a sledovať ako sa zmena prejaví v správaní (Martelli 2014). Práve takýto prístup je žiadaný pri potrebe vyhodnocovať budúcnosť v zmysle toho, aby bolo možné čo najlepšie sa na ňu pripraviť už dnes.

„Scenár nie je budúca realita ale skôr spôsob ako ju prezentovať s cieľom objasniť súčasné dianie vo svetle budúcich [...] udalostí.“ (Durance a Godet 2010, s. 1488) Scenáre nie sú predikcie nasledujúcich udalostí, ale obrazy novej budúcnosti. Aj napriek tomu, že sa v literatúre často nadnesene uvádza, že dokážu vyhodnotiť to, čo sa ešte nestalo, nie sú v obrazoch budúcnosti úplne odtrhnuté od toho ako sa vyvíja súčasná situácia. Ich hlavným prvkom je popis zmeny zo súčasného stavu do stavu, ktorý môže nastať v budúcnosti, krok po kroku. Jednotlivé kroky premeny sa odvíjajú od toho akými charakteristikami je popisovaná

---

¹ Bibliometrickú analýzu metódy budovania scenárov prinášajú vo svojom článku Tiberius, Siglow, a Sendra-García (2020).

² Z angl. Trend Impact Analysis

³ Z angl. Qualitative Comparative Analysis

situácia definovaná a aké hnacie sily na ne pôsobia (Alcamo 2001). Zmenou charakteristík a hnacích síl v jednotlivých krokoch je možné dostať veľké množstvo scenárov, ktoré popisujú najrôznejší vývoj situácie. Dokážu integrovať neistotu, volatilitu aj komplexnosť, môžu zohľadňovať interné faktory týkajúce sa priamo skúmanej problematiky aj externé faktory, ktoré pôsobia v okolitom prostredí a dopadajú na skúmaný systém (Wulf et al. 2013).

Scenáre sú väčšinou budované naratívne, takže možné budúcnosti sú popísané zrozumiteľne, ale bez návodu ako vybrať najrelevantnejší scenár medzi množstvom vyprodukovaných, je eliminácia tých menej podstatných veľmi náročná. Kľúč na redukciu ich počtu predstavený technikou TIA je založený na definovaní konkrétnych externých udalostí, ktoré by mohli do vývoja v systéme zasiahnuť. Zároveň sa určia trendy súčasného vývoja charakteristík systému. Keď sa skompletizuje množina externých udalostí, pre každú z nich experti vyhodnotia kedy v budúcom časovom horizonte a s akou pravdepodobnosťou nastane a následne odhadnú aký dopad by mala udalosť na popisovaný systém. Ako najrelevantnejšie scenáre budú následne vyhodnotené tie, ktoré popisujú vývoj systému potom ako nastanú najpravdepodobnejšie udalosti a udalosti s najväčším dopadom. Samotné budovanie scenárov ešte pred ich redukciami je postavené na rozvíjaní trendu, do ktorého je potom inkorporovaná externá udalosť a berie sa do úvahy ako by vyvíjajúci trend ovplyvnila (Martelli 2014).

Keď sa za skúmaný systém zvolí bezpečnosť štátu, dajú sa jej priradiť rôzne charakteristiky - či už to je právny rámec bezpečnosti, operatívna zložka zaistenia bezpečnosti štátu, ekonomická alebo environmentálna bezpečnosť. Pri vytváraní popísanej adaptácie metódy na predikciu a prevenciu boli použité charakteristiky vo forme hrozieb pre vnútornú bezpečnosť, ktoré sú aspoň čiastočne generované externou udalosťou vo forme ozbrojeného konfliktu. Pri takejto definícii charakteristík by pri použití metódy scenárov s elimináciou scenárov pomocou TIA v tomto bode bolo potrebné, aby experti vyhodnotili pravdepodobnosť konfliktu v každej krajine zo širšieho susedstva, kde hrozí dopad na bezpečnosť štátu a následne by museli odhadnúť aj tento dopad. Scenáre by boli vytvorené v dvoch krokoch, prvý koncept scenára by bol vystavaný na základe rozvinutia trendu charakteristík systému do budúcnosti a následne by sa v druhom kroku upravil s ohľadom na externú udalosť, čo je v tomto prípade eskalácia ozbrojeného konfliktu v zahraničí. Ďalej by sa scenár rozvíjal už so zahrnutou udalosťou a rozpracoval by vývoj charakteristík po ovplyvnení konfliktom.

Predkladaný príspevok navrhuje v procese kľúčovú zmenu v budovaní a redukovaní počtu scenárov. Keďže ozbrojený konflikt je sám o sebe komplexnou problematikou, na odhadovanie jeho pravdepodobnosti a dopadov je tiež potrebný podrobný popis pomocou ďalších premenných. V prípade, že je nutné vyhodnotiť možnosť eskalácie konfliktu v širšom susedstve napríklad Českej alebo Slovenskej republiky, treba vyhodnotiť desiatky prípadov (v modeli pripravovanom pre ČR, na ktorom je adaptácia TIA techniky testovaná, je zahrnutých 68 krajín). Pri zohľadnení množstva podmienok, ktoré vedú ku konfliktom, sa ako najvhodnejšie javí zvoliť na tento krok štruktúrovaný prístup. Pri príčinách konfliktov je dôležité vyhnúť sa chybnému predpokladu kauzálnej homogenity (Chiba a Gleditsch 2017). Práve kvalitatívna komparatívna analýza je metóda, ktorá dobre pracuje s kauzálnou heterogenitou. Vďaka tomu, že sa nachádza sa na pomedzí kvalitatívnych a kvantitatívnych metód a dokáže pracovať s viacerými prípadmi a zároveň o nich nestratiť veľa informácií (Rihoux, Ragin, Berg-Schlosser, Meur, et al. 2012), je vhodná na popísanie komplexnej problematiky eskalácie konfliktov. V nasledujúcej časti bude stručne predstavená povaha jej výsledkov, ktorá umožňuje, aby boli výsledky použité v TIA namiesto expertných odhadov.

2. INKORPORÁCIA QCA DO TRENDOVEJ DOPADOVEJ ANALÝZY

Prvým krokom na nájdenie podmienok eskalácie pomocou QCA je definovanie prípadov, ktoré budú v analýze využité (Rihoux, Ragin, Berg-Schlosser, and Meur 2012). Jeden prípad pozostáva z eskalačnej príležitosti v konkrétnom roku v konkrétnej krajine. V analýze, s ktorou sme pri adaptovaní TIA pracovali, bolo definovaných 316 prípadov eskalačných príležitostí v krajinách širšieho susedstva ČR v období od roku 1989. Každý prípad je definovaný pomocou 12 štrukturálnych podmienok, ktoré podľa literatúry vedú k eskalácii konfliktov⁴ a výstupu, ktorý hovorí o tom, či daná kombinácia štrukturálnych podmienok k eskalácii viedla alebo nie. Výsledkom sú kauzálne cesty zložené z kombinácií podmienok, ktoré v minulosti viedli ku konfliktom. Pre každú kauzálnu cestu je známy zoznam definujúcich prípadov, čiže je známe koľkokrát v minulosti konkrétna cesta viedla k eskalácii a tiež koľkokrát tá istá kombinácia podmienok neskončila eskaláciou. Hodnota pomeru eskalácií k celkovému počtu figuruje vo výsledkoch QCA ako konzistencia (viď. Tabuľka 1). Zo znalosti empirických prípadov (a ich intenzity) je možné odhadnúť k akej priemernej intenzite konfliktu⁵ jednotlivé cesty zvyknú viesť a aká je celková sila cesty (Tabuľka 2). Sila sa vypočíta ako násobok konzistencie a počtu prípadov v kauzálnej ceste.

Tabuľka 1 Výsledky QCA

Cesta	Kombinácia podmienok	Konzistencia
1	~YUEMP*EPR_ED*PTS_S*~GMI_BICC	1
2	GDP_PPP*IRED_CLAIM*~TER_CLAIM*NEIGH_CONF	1
3	~YUEMP*GINI_DISP*CONF_50*~NEIGH_CONF*GMI_BICC	1
4	YUEMP*~GDP_PPP*IRED_CLAIM*NEIGH_CONF*DEM_POLITY	0,8
5	YUEMP*GDP_PPP*POP_GROWTH*~EPR_ED*~CONF_50	1
6	YUEMP*GDP_PPP*IRED_CLAIM*TER_CLAIM*CONF_50	1
7	YUEMP*IRED_CLAIM*~NEIGH_CONF*~DEM_POLITY*~BASIC_SOU	0,89
8	~GDP_PPP*GINI_DISP*POP_GROWTH*EPR_ED*~NEIGH_CONF	1
9	GDP_PPP*~POP_GROWTH*TER_CLAIM*CONF_50*BASIC_SOU	1
10	GDP_PPP*CONF_50*NEIGH_CONF*PTS_S*~GMI_BICC	1
11	~GINI_DISP*~POP_GROWTH*TER_CLAIM*CONF_50*BASIC_SOU	1
12	~GINI_DISP*~POP_GROWTH*TER_CLAIM*~NEIGH_CONF*~GMI_BICC	1
13	~POP_GROWTH*EPR_ED*~TER_CLAIM*PTS_S*BASIC_SOU	1

⁴ nezamestnanosť mládeže (YUEMP), chudoba (GDP_PPP), nerovnosť podľa gini indexu (GINI_DISP), rast populácie (POP_GROWTH), nepomer medzi etnickými skupinami a ich prístupom k moci (EPR_ED), iredentistické alebo secesionistické hnutie (IRED_CLAIM), spor o územie (TER_CLAIM), konflikt v susedných krajinách (NEIGH_CONF), konflikt na území za posledných 50 rokov (CONF_50), politický teror (PTS_S), úroveň demokracie (DEM_POLITY), spor o základné zdroje (BASIC_SOU), militarizácia spoločnosti (GMI_BICC)

⁵ Intenzita konfliktu je určovaná prostredníctvom premennej BRD (battle related deaths) z databázy budovanej Uppsala univerzitou – Uppsala Conflict Data Program (Uppsala University 2020)

14	~POP_GROWTH*IRENED_CLAIM*TER_CLAIM*DEM_POLITY *BASIC_SOU	1
15	~GINI_DISP*EPR_ED*CONF_50*NEIGH_CONF*BASIC_SOU *GMI_BICC	1

Zdroj: Vlastný

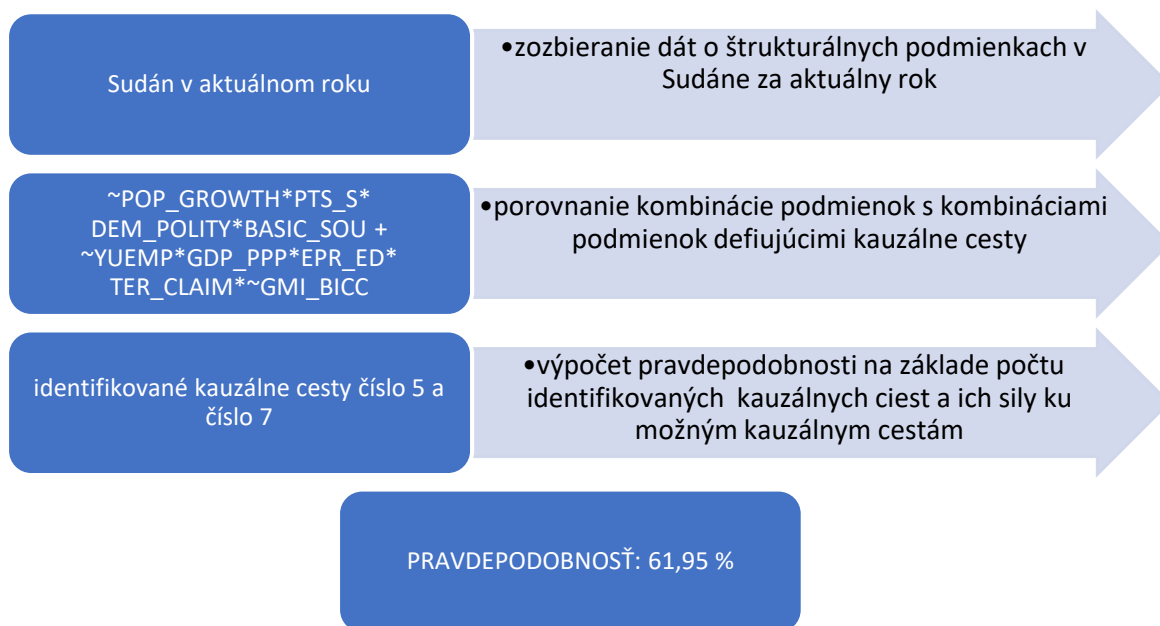
Tabuľka 2 Odhadovaná intenzita eskalácie konfliktu pre kauzálne cesty

Cesta	Empirické prípady určujúce cestu	Odhadovaná priemerná ročná intenzita konfliktu (BRD / rok)	Sila cesty
5	IRQ1991, IRG1995, SDN1989, SDN2011, SDN2012	3725	5
7	RUS1994, RUS1998, RUS1999, RUS2005, TUR1991, TUR2005, TUR2007, TUR2013, TUR2015	1202	8,01

Zdroj: Vlastný

Výsledky QCA popisujú eskaláciu ozbrojeného konfliktu, ktorá je v TIA externou udalosťou. Vďaka povahe výsledkov je udalosť dobre popísaná a umožňuje vyčíslit' odhady pravdepodobnosti, že k eskalácii v konkrétnej krajine dôjde a aký bude mať dopad. Vždy pôjde o odhady týkajúce sa jednej krajiny, ale tento postup je možné zopakovať pre všetkých 68 krajín, ktoré sú predmetom analýzy. Prvým krokom je zozbieranie údajov o 12 zvolených štruktúrnych podmienkach popisujúcich jeden prípad. Kombinácia týchto podmienok sa následne porovná s kauzálnymi cestami nájdenými pomocou QCA. V prípade, že sú identifikované zhody kombinácie s cestami, v krajine hrozí eskalácia konfliktu. Pravdepodobnosť eskalácie sa spočíta na základe toho, s koľkými kauzálnymi cestami bola nájdená zhoda a ich konzistencia. Zároveň sa berie do úvahy odhadovaná priemerná intenzita jednotlivých relevantných ciest. O každej analyzovanej krajine zo širšieho susedstva ČR je potom možné sformulovať tvrdenie o tom aká je pravdepodobnosť, že v nej eskaluje konflikt a že bude určitej intenzity. Postup je priblížený na príklade Sudánu v obrázku 1.

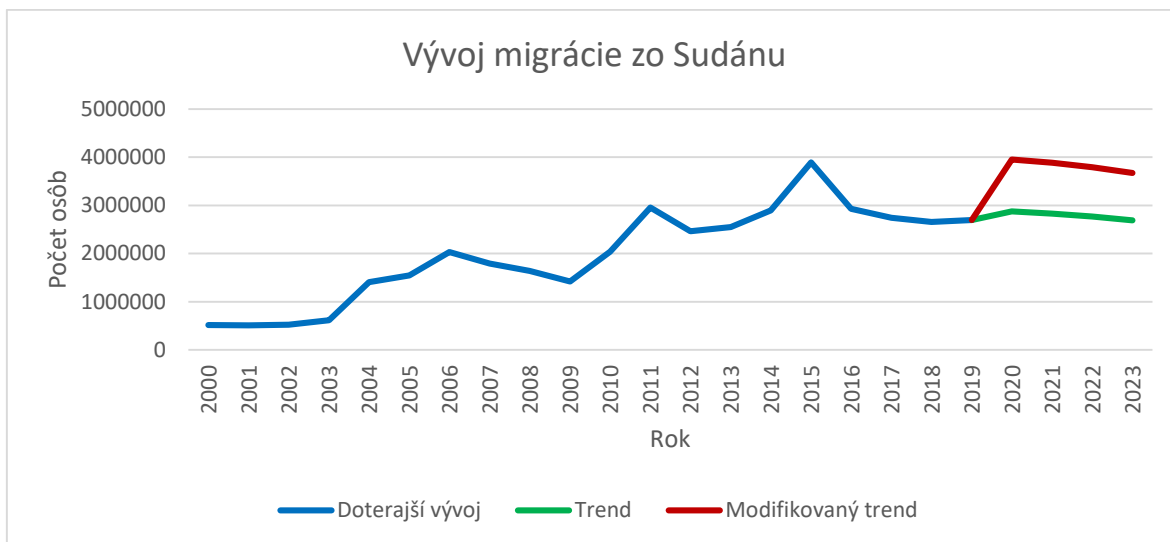
Zopakovaním algoritmu pre všetky krajiny v širšom susedstve ČR je možné priradiť im pravdepodobnosť eskalácie konfliktu s určitou intenzitou. Ďalším krokom je štandardne v TIA modifikácia trendu vývoja charakteristík systému, v tomto prípade trendu vývoja hrozieb pre bezpečnosť. Postup bude ďalej demonštrovaný na príklade hrozby nárastu migrácie zo Sudánu do ČR. Najskôr sa určí vývoj trendu charakteristík za predpokladu, že by bez zásahov externej udalosti pokračoval tak ako doteraz (v príklade Sudánu sa určí trend vývoja migrácie z krajiny na základe doterajších dát, vid'. obrázok 2). Z výsledkov QCA sa v tomto bode dá inkorporovať do modifikácie trendu odhad intenzity konfliktu. Konflikty s rozdielnou intenzitou sú rôznymi spôsobmi previazané s konkrétnymi hrozbami. Na základe existujúcich výskumov sa určí ako by sa zmenilo generovanie konkrétnej hrozby krajinou konfliktu. V prípade migrácie boli použité výsledky z výskumu Alessandry Conte a Silvie Migali (2019), kde sa zaoberali intenzitou a miestom konfliktu ako hlavnými premennými vysvetľujúcimi zmeny v migračných tokoch. Na modifikáciu trendu bol použitý koeficient z logaritmického regresného modelu, ktorý autorky vytvorili. Po spočítaní nového trendu v krajine samotnej (vid'. Obrázok 2) sa prepočíta, ako by táto zmena dopadala priamo na ČR (obrázok 3).

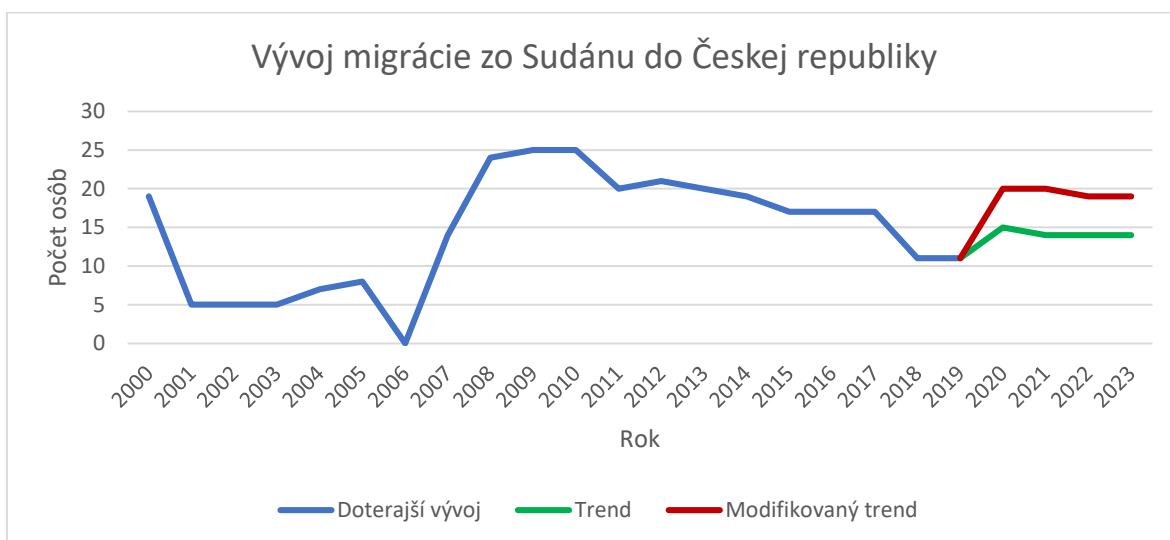
Obrázok 1 Určovanie pravdepodobnosti eskalácie
Zdroj: Vlastný

Zopakovaním algoritmu pre všetky krajiny v širšom susedstve ČR je možné priradiť im pravdepodobnosť eskalácie konfliktu s určitou intenzitou. Ďalším krokom je štandardne v TIA modifikácia trendu vývoja charakteristík systému, v tomto prípade trendu vývoja hrozieb pre bezpečnosť. Postup bude ďalej demonštrovaný na príklade hrozby nárastu migrácie zo Sudánu do ČR. Najskôr sa určí vývoj trendu charakteristík za predpokladu, že by bez zásahov externej udalosti pokračoval tak ako doteraz (v príklade Sudánu sa určí trend vývoja migrácie z krajiny na základe doterajších dát, vid'. obrázok 2). Z výsledkov QCA sa v tomto bode dá inkorporovať do modifikácie trendu odhad intenzity konfliktu. Konflikty s rozdielnou intenzitou sú rôznymi spôsobmi previazané s konkrétnymi hrozbami. Na základe existujúcich výskumov sa určí ako by sa zmenilo generovanie konkrétnej hrozby krajinou konfliktu. V prípade migrácie boli použité výsledky z výskumu Alessandry Conte a Silvie Migali (2019), kde sa zaoberali intenzitou a miestom konfliktu ako hlavnými premennými vysvetľujúcimi zmeny v migračných tokoch. Na modifikáciu trendu bol použitý koeficient z logaritmického regresného modelu, ktorý autorky vytvorili. Po spočítaní nového trendu v krajine samotnej (vid'. Obrázok 2) sa prepočíta, ako by táto zmena dopadala priamo na ČR (obrázok 3).

Obrázok 2 Určovanie pravdepodobnosti eskalácie
Zdroj: Vlastný, použité dáta z databáz UNHCR

Obrázok 3 Určovanie pravdepodobnosti eskalácie
Zdroj: Vlastný, použité dáta z databáz UNHCR

Výsledkom tohto kroku je modifikovaný trend pre konkrétnu hrozbu v súvislosti s eskaláciou konfliktu v konkrétnej krajine. Postup je preto potrebné opakovať pre všetky hrozby a pre všetky krajiny, kde je veľká pravdepodobnosť eskalácie.

Finálnym krokom je prepojenie všetkých výsledkov. Na základe odhadnutej pravdepodobnosti sa vyberú krajiny, kde hrozí konflikt, pre ne sa následne vyčíslia dopady prípadného konfliktu na hrozby, ktoré konflikt generuje. V ďalšom kroku sa upresní aký veľký dopad na ČR majú a v nadväznosti na to sa modifikujú trendy hrozieb v samotnom Česku. Nakoniec sa na základe modifikovaných trendov vybuduje séria scenárov, ktorých počet bude eliminovaný len na tie, kde je vysoká pravdepodobnosť konfliktu a jeho vysoký dopad. Scenáre budú vysoko relevantné konkrétne pre Česko, budú konkrétnejšie a systematicky pokryjú externú udalosť v podobe prepuknutia ozbrojeného konfliktu v zahraničí.

ZÁVER

Predikcia, včasné varovanie a prevencia hrozieb pre vnútornú bezpečnosť štátu, ktoré môže generovať ozbrojený konflikt v širšom susedstve, je nielen jedna z popredných tém v súčasnom bezpečnostnom výskume, ale aj empirická otázka zaistenia každodennej bezpečnosti. Pre malé krajiny s otvorenou ekonomikou, ako Česká republika, predstavuje výzvu kvôli zraniteľnosti takýchto krajín na prelievanie hrozieb a kvôli obmedzeným zdrojom na vysporiadanie sa s nimi.

Systémy na predikciu a včasné varovanie však nie sú rozvinuté na úrovni malých štátov. Príspevok predstavuje metódu, ktorá je navrhnutá práve pre aktérov ako Česko a cieľi na dosiahnutie dobrej presnosti pri redukcii potrebných zdrojov. Základom navrhovanej metódy je kombinácia budovania scenárov pomocou trendovej dopadovej analýzy a výsledkov kvalitatívnej komparatívnej analýzy. Budovanie scenárov eliminuje pri predikcii nevýhody klasických extrapoláčnych techník vychádzajúcich len z aktuálneho trendu, prináša však so sebou problém s netransparentnými výsledkami kvôli veľkému množstvu možných scenárov. Na tento nedostatok reaguje trendová dopadová analýza, ktorá ponúka nástroje na priradenie relevancie scenárom a na základe toho možnosť znížiť ich počet. Trendová dopadová analýza na to využíva odhadovanie pravdepodobnosti a dopadu externých udalostí na vývoj situácie odhady expertov, ktoré môžu mierne vychýliť jej výsledky a čiastočne zmazať výhody budovania scenárov voči klasickým extrapoláčnym metódam. Preto navrhujeme nahradiť expertné odhady výsledkami kvalitatívnej komparatívnej analýzy. Svojou povahou umožňujú počítanie pravdepodobnosti aj dopadov externej udalosti.

Navrhovaný spôsob ponúka systematickú metódu na výber najrelevantnejších scenárov a tiež na určenie pravdepodobnosti eskalácie konfliktu. Výsledkom sú presnejšie a prehľadnejšie scenáre, na ktoré je jednoduchšie pripraviť sa resp. ich pretaviť do reality v podobe rýchlej reakcie na hrozby alebo ich prevenciu. Riešenie elimináciou málo relevantných scenárov umožňuje znížiť potrebné množstvo zdrojov alokovaných na prípravu. Celkový systém, jeho udržiavania a aktualizácia je tiež zdrojovo nenáročná. Aj napriek tomu, že bol systém vytváraný pre Českú republiku, je možné adaptovať ho na ďalšie malé štáty, ktoré sú citlivé na zahraničné hrozby.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Tento príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia grantového projektu VI20172020094 - Metodika predikcie, včasného varování a prevence hrozeb plynoucích z regionálních ozbrojených konfliktů pro vnitřní bezpečnost ČR.

ALCAMO, Joseph. 2001. "Scenarios as Tools for International Environmental Assessments." Copenhagen.

BOVE, Vincenzo, Leandro ELIA, and Ron P. SMITH. 2017. "On the Heterogeneous Consequences of Civil War." *Oxford Economic Papers* 69 (3): 550–68. <https://doi.org/10.1093/oep/gpw050>.

CHIBA, Daina, and Kristian Skrede GLEDITSCH. 2017. "The Shape of Things to Come? Expanding the Inequality and Grievance Model for Civil War Forecasts with Event Data." *Journal of Peace Research* 54 (2): 275–97. <https://doi.org/10.1177/0022343316684192>.

CONTE, Alessandra, and Silvia MIGALI. 2019. "The Role of Conflict and Organized Violence in International Forced Migration." *Source: Demographic Research* 41: 393–424. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2019.41.14>.

DURANCE, Philippe, and Michel GODET. 2010. "Scenario Building: Uses and Abuses." *Technological Forecasting and Social Change*.

- <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2010.06.007>.
- GATES, Scott, Håvard HERGE, Håvard Mogleiv NYGÅRD, and Håvard STRAND. 2015. "The Consequences of Internal Armed Conflict for Development." STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE. 2015. <https://www.sipri.org/commentary/blog/2015/consequences-internal-armed-conflict-development-part-1>.
- MARTELLI, Antonio. 2014. *Models of Scenario Building and Planning - Facing Uncertainty and Complexity*. 1st ed. New York: Palgrave Macmillan.
- RIHOUX, Benoît, Charles RAGIN, Dirk BERG-SCHLOSSER, and Gisèle De MEUR. 2012. "Comparative Research Design: Case and Variable Selection." In *Configurational Comparative Methods: Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques*, edited by Benoît Rihoux and Charles C. Ragin, 19–32. SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452226569.n2>.
- RIHOUX, Benoît, Charles RAGIN, Dirk BERG-SCHLOSSER, Gisèle De MEUR. 2012. "Qualitative Comparative Analysis (QCA) as an Approach." In *Configurational Comparative Methods: Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques*, 1–18. SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452226569.n1>.
- TALEB, Nassim Nicholas. 2008. *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. 2nd ed. London: Penguin.
- TIBERIUS, Victor, Caroline SIGLOW, and Javier SENDRA-GARCÍA. 2020. "Scenarios in Business and Management: The Current Stock and Research Opportunities." *Journal of Business Research* 121 (December): 235–42. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.08.037>.
- UNHCR. 2020. "Refugee Statistics." 2020. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=R1xq>.
- Uppsala University. 2020. "Uppsala Conflict Data Program." UCDP Conflict Encyclopedia. 2020. www.ucdp.uu.se.
- WATTS, Stephen, Jennifer KAVANAGH, Bryan FREDERICK, Tova NORLEN, Angela O'MAHONY, Phoenix VOORHIES, and Thomas SZAYNA. 2017. *Understanding Conflict Trends: A Review of the Social Science Literature on the Causes of Conflict*. RAND Corporation. <https://doi.org/10.7249/rr1063.1>.
- WULF, Torsten, Philip MEISSNER, Christian BRANDS, and Stephan STUBNER. 2013. "Scenario-Based Strategic Planning: A New Approach to Coping with Uncertainty." In *Scenario-Based Strategic Planning: Developing Strategies in an Uncertain World*, edited by Burkhard Schwenker and Torsten Wulf, 1st ed., 43–66. Gabler Verlag, Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-658-02875-6_3.

Ing. Mgr. Adriana ILAVSKÁ
Joštova 10, Brno 602 00, Česká republika
ilavska@mail.muni.cz

MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ, JEJ ÚROVNE A AKTÉRI V NADVÄZNOSTI NA VYMEDZENIE BEZPEČNOSTI A NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI

AN INTERNATIONAL SECURITY, ITS LEVELS AND ACTORS FOLLOWING THE DEFINITION OF SECURITY AND NATIONAL SECURITY

Radoslav IVANČÍK

ABSTRACT

The issue of international security is and has always been one of the most important and most frequent topics in the theory of international relations. It has also always been the subject of attention of politicians, scientists, academics, soldiers, and security or other experts. This is due to the fact that every single phenomenon or process occurring or taking place in international politics is connected with the topic of security. One of the main features of international politics is the anarchism of the environment in which these phenomena take place. The existence of a large number of international actors, whether state or non-state, as well as the diversity of their interests and goals, means that security can never be absolute and will always depend on the will of political leaders, although the role of states in international relations is gradually declining. In this context, the author, using relevant methods of security research, deals in his contribution with what is international security and who or what plays a key role in the process of ensuring it. This issue is particularly relevant in the current context of deepening globalization, where the increasing interconnectedness of individual actors creates favourable conditions for the development of human society on the one hand, but also makes states and the entire international system more vulnerable to some new, especially asymmetric security threats, as can be clearly seen in the case of a coronavirus pandemic.

Key words: Security, international security, national security, security environment, state and non-state actors.

ÚVOD

V prvých dvoch dekádach nového milénia sa na medzinárodnej scéne objavilo viacero nových, predovšetkým asymetrických bezpečnostných hrozieb, či už v podobe medzinárodného terorizmu, nelegálnej masovej migrácie, cezhraničného organizovaného zločinu, zneužívania nových technológií, kybernetických útokov na verejné i súkromné siete a rastúcich aktivít cudzích spravodajských služieb alebo tiež v podobe rôznych epidémií (napr. SARS, MERS, ebola) a pandémieí (napr. ochorenia COVID-19 spôsobeného novým koronavírusom). Všetky tieto nové hrozby významným spôsobom zmenili pohľad ľudí na bezpečnosť, resp. ich predstavy o nej. Veľká väčšina z týchto, ale aj ďalších hrozieb totiž presahuje nielen hranice jedného štátu, ale celých regiónov a v prípade priaznivých okolností by mohla vážne ohroziť celé ľudstvo.

Aj preto sa dnes na celom svete veľmi často a rozsiahlo či už na odbornej alebo laickej úrovni diskutuje o bezpečnosti, ktorá je jednou z najvyšších hodnôt ako v živote celého ľudského spoločenstva, tak aj v osobnom živote každého človeka. Bez ohľadu na to, čo je primárnou príčinou spomenutých diskusií, národná a medzinárodná bezpečnosť sa v nich

vyskytujú veľmi často. Nie je to vôbec prekvapujúce, pretože ľudstvo ako celok zažilo počas svojho vývoja veľa historických etáp vyznačujúcich sa tým, že bezpečnosť a snaha o jej zaistenie, či dokonca boj o prežitie boli na prvom mieste pomyselného rebríčka hodnôt. V porovnaní s tým, obdobia mieru, pokoja a znížených obáv o bezpečnosť ľudí, národov, štátov alebo dokonca celého sveta bývali, žiaľ, kratšie a tým aj vzácnejšie.

A hoci účastníci rôznych debát a polemík o bezpečnosti sa navzájom líšia v mnohých smeroch – vo vzdelaní, sociálnom postavení, náboženskom či politickom presvedčení, alebo v hodnotovej orientácii, všetci bez rozdielu však majú podľa Eichlera (2006, s. 3) identický záujem na zaistení bezpečnosti v dvoch základných rovinách. Tou prvou rovinou je bezpečnosť štátu, v ktorom žijú, a tú druhú rovinu predstavuje osobná bezpečnosť každého jedného z nich. Poradie týchto rovín nie je ustálené, ale sa priebežne mení podľa konkrétnej situácie. Kým v čase panujúceho spoľahlivého a nerušeného mieru ľudia uprednostňujú svoju osobnú bezpečnosť, tak v čase zvýšeného medzinárodného napätia alebo dokonca konfliktu si zasa oveľa viac cenia celkovú medzinárodnú bezpečnosť a národnú bezpečnosť štátu, v ktorom žijú.

1. VYMEDZENIE MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI A JEJ ÚROVNÍ V NADVÄZANOSTI NA VŠEOBECNÉ VYMEDZENIE BEZPEČNOSTI A NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI

Napriek tomu, že pojem „bezpečnosť“ sa neoddeliteľne spája s vývojom ľudskej civilizácie a stal sa bežnou súčasťou nášho jazyka, dosiaľ neexistuje žiadna jednotná, unifikovaná a všeobecne akceptovaná definícia tohto pojmu. Bučka s Pástorom (2019, s. 96) na margo toho dodávajú, že „ako sa ľudstvo vyvíjalo, menili sa aj prístupy k definovaniu a skúmaniu pojmov“. Nie je to tak dávno, čo bola bezpečnosť spájaná najmä so životom bez vojen. Hrôzy vojny totiž tak často v ľudskej histórii vstupovali do životov ľudí, prinášali strach a obeť, spôsobovali utrpenie, hlad, choroby a epidémie, že úsilie zamerané na zaistenie mieru bolo spájané najmä so zaistením bezpečnosti. Taktiež v čase bipolárneho rozdelenia sveta a hrozby možnej apokalypsy následkom raketovo-jadrovej vojny medzi dvomi antagonistickými vojensko-politickými zoskupeniami bola otázka bezpečnosti spájaná prevažne so snahou zabrániť prepuknutiu vojenského konfliktu medzi dvomi vtedajšími superveľmocami a ich spojencami.

Bezpečnosť sa preto dnes už nespája len s vojenskými, ale stále viac i s nevojenskými, asymetrickými ohrozeniami. Charakter týchto ohrození sa pritom za posledné desaťročia výrazne zmenil (Bučka – Žentek, 2019, s. 106). Okrem toho bezpečnosť nadobúda stále viac aj sociálny rozmer a tak je v súvislosti so zaručovaním bezpečnosti nutné riešiť i problémy nezamestnanosti, chudoby, nedostupnosti vzdelania, preľudnenosti v určitých aglomeráciách či masovej nelegálnej migrácie, alebo ako ukazuje súčasný vývoj úzko spojený s prepuknutím pandémie koronavírusu aj problémy dostupnosti základnej i špeciálnej zdravotnej starostlivosti. V súčasnosti trápia ľudstvo viac než možný globálny vojenský konflikt také riziká a ohrozenia, ako sú nestabilné politické režimy, zlyhávajúce štáty, nestabilné, nezabezpečené a priepustné hranice umožňujúce nielen nelegálnu migráciu, ale aj pašovanie zbraní, drog a rôznych tovarov, etnické a náboženské konflikty, nedostatok zdrojov a kriminalita. Bokom nie je možné ponechať ani riešenie problémov devastácie a degradácie životného prostredia, vyčerpávania zdrojov alebo priemyselných a prírodných katastrof a pod.

Systémový prístup k problematike bezpečnosti spočíva v tom, že všetka činnosť pri zaisťovaní bezpečnosti je posudzovaná ako otvorený dynamický systém so sústavou vnútorných a vonkajších väzieb (Jurčák – Turac, 2017, s. 200). V súčasnom svete je však zároveň stále ťažšie stanoviť hranicu medzi vonkajšou a vnútornou bezpečnosťou, pretože odstránenie administratívnych a politických bariér medzi štátmi umožnilo nielen voľný pohyb

osôb, peňazí a tovarov, ale nanešťastie aj zlepšenie podmienok pre nelegálne aktivity teroristických skupín alebo skupín organizovaného zločinu. A keďže ani prírodné katastrofy, priemyselné havárie alebo nákazlivé choroby nerešpektujú hranice štátov, z dôvodu prehlbujúcej sa globalizácie nie je žiadna krajina izolovaná od negatívnych javov, i keď ich zdroje sa nachádzajú vo veľmi veľkej vzdialenosti (Hofreiter, 2006). Bezpečnosť má preto základný význam pre fungovanie štátu a jeho inštitúcií, a tiež pre existenciu človeka samotného ako indivídua (Belan – Uchaľ, 2018, s. 29).

A aj preto je pojem bezpečnosť výrazne polysémický. Neustále získava nové významy a možno ho priradiť k akémukoľvek kontextu. Delí sa na viacero sektorov, pritom pokračuje rozvoj bezpečnostnej agendy, čo spôsobuje, že jednota teoretických škôl, definícií a pojmového aparátu je skôr len želaním ako skutočnosťou (Lasicová, 2007, s. 7).

Pojem bezpečnosť sa okrem rôznych kníh, učebníc, článkov, príspevkov alebo komentárov objavuje aj v rôznych všeobecných alebo odborných lexikónoch a výkladových alebo náučných slovníkoch, kde sa zväčša charakterizuje ako stav, pocit istoty, stabilita, poriadok, spoľahlivosť a hlavne ako existencia subjektu bez hrozieb. Napríklad v Terminologickom slovníku krízového riadenia je bezpečnosť charakterizovaná ako „stav spoločenského, prírodného, technického, technologického systému alebo iného systému, ktorý v konkrétnych vnútorných a vonkajších podmienkach umožňuje plnenie stanovených funkcií a ich rozvoj v záujme človeka a spoločnosti“ (Šimák, 2005, s. 5).

Oxfordský výkladový slovník definuje bezpečnosť ako „stav bez nebezpečenstva alebo hrozby“, alebo ako „stav, kedy daný subjekt nie je zaťažovaný ani nebezpečenstvom, ani strachom a je zabezpečený proti prípadnému útoku“ (Oxford English Living Dictionary, 2018). Cambridgeský výkladový slovník zasa definuje bezpečnosť ako „stav, pri ktorom sú osoby, budovy, organizácie alebo krajiny chránené pred hrozbami, ako je napríklad trestný čin alebo útoky zahraničných krajín“, alebo ju prezentuje ako „stav, kedy nie je pravdepodobné, že niečo zlyhá alebo sa stratí“ (Cambridge Dictionary, 2018).

Najjednoduchšie definície bezpečnosti hovoria, že bezpečnosť je opakom, prípadne protikladom nebezpečenstva, resp. že je to stav bez reálnej hrozby nebezpečenstva. V odbornej literatúre je možné nájsť množstvo ďalších definícií bezpečnosti. Napríklad, že „bezpečnosť je stav, keď sú na najnižšiu možnú mieru eliminované hrozby pre objekt (spravidla štát, popri prípade i medzinárodnú organizáciu) a jeho záujmy a tento objekt je k eliminácii súčasných aj potenciálnych hrozieb efektívne vybavený a ochotný pri nej spolupracovať“ (Mareš, 2015). Iná definícia poukazuje na to, že „bezpečnosť je stav keď ochrana chránených záujmov je na takej úrovni, že riziko ich poškodenia je minimalizované“ (Laml, 2008).

Zo slovenských autorov, Volner hovorí, že „bezpečnosť je konkrétne-historický, dynamický, relatívny, rôznorodý, mnohoraký, mnohotvárnny a viacúrovňový fenomén.“ (Volner, 2012). Bezpečnosť podľa neho nie je abstraktná, trvalá a nemenná, ale vždy je konkrétna, týka sa konkrétneho javu, procesu, vzťahu alebo veci, a to za konkrétnych podmienok a okolností, v konkrétnom prostredí, čase a priestore a v konkrétnej forme prejavu a kvalite. Hofreiter uvádza, že „bezpečnosť je stav, v ktorom sú na efektívnu mieru obmedzené bezpečnostné riziká objektu a jeho záujmov a tento objekt je na obmedzenie aktuálnych i potenciálnych bezpečnostných rizík efektívne vybavený“ (Hofreiter, 2006).

Zo zahraničných autorov, Purpura definuje bezpečnosť ako „zbavenie sa alebo odolnosť voči potenciálnej ujme (alebo inej nežiaducej nátlakovej zmene) od vonkajších síl, pričom prijemcami (technicky referentmi) bezpečnosti môžu byť osoby a sociálne skupiny, objekty a inštitúcie, ekosystémy a akákoľvek iná entita alebo jav, ktorý je ohrozený nežiaducimi zmenami jeho prostredia“ (Purpura, 2011, s. 27). Baillietová charakterizuje bezpečnosť ako „stav, v ktorom sa indivídua, skupiny a štáty necítia ohrozené vážnymi hrozbami, resp. sa pred nimi

považujú za účinne chránené a svoju budúcnosť môžu vytvárať podľa vlastných predstáv“ (Baillietová, 2009, s. 16).

Za najkomplexnejšiu definíciu bezpečnosti považuje autor tohto príspevku tú, ktorú ponúkajú Lasicová a Ušiak. Podľa nich *„bezpečnosť predstavuje komplexný pojem, kategóriu bytia na rôznych analytických úrovniach individuálnej, skupinovej, lokálnej, štátnej, regionálnej a globálnej roviny, kde pôsobia viaceré diferencované, flexibilné vonkajšie a vnútorné spoločenské faktory (vojenské, ekonomické, vnútropolitické, spoločenské, právne, environmentálne, energetické, kybernetické), ktoré majú schopnosť utvárať dočasnú (relatívnu) stabilitu na kauzálnej úrovni a prostredníctvom ktorej sa môžu eliminovať všetky druhy kríz, rizík, hrozieb a vojen“* (Lasicová – Ušiak, 2012, s. 28).

Podobne ako pojem „bezpečnosť“ ani pojem „medzinárodná bezpečnosť“ nebol doteraz presne definovaný ani vymedzený. Vo všeobecnosti by však tento pojem mohol zahŕňať také indikátory ako stabilný a udržateľný rozvoj, zabezpečenie slobody, suverenity a nezávislosti všetkých štátov, nastolenie vlády medzinárodného práva a jeho dodržiavania, koordináciu politiky štátov pri riešení problémov medzinárodného charakteru, atď. Pre lepšie pochopenie toho, čo pojem „medzinárodná bezpečnosť“ obsahuje, je potrebné pozrieť sa na túto problematiku prostredníctvom geopolitického chápania tohto pojmu. Z hľadiska geopolitiky možno medzinárodnú bezpečnosť rozdeliť na tri úrovne – národnú, regionálnu a globálnu.

V teórii medzinárodných vzťahov s medzinárodnou bezpečnosťou a bezpečnosťou štátu súvisí pojem „národná bezpečnosť“. V tomto slovnom spojení sa však slovo „národ“ nechápe vo význame národa ako jedného etnika, ale poukazuje na také vymedzenie národa, ktoré súvisí s novodobým historickým spoločenstvom ľudí, ktorých spája spoločná reč, územie, hospodárstvo a kultúra. Národ je teda vymedzený primárne územím a nie svojráznymi antropologickými rysmi alebo pokrvnou príbuznosťou (Krejčí, 2001, s. 441). Dá sa povedať, že v tomto prípade je slovo národný skrátením slova národnoštátny (Zeman, 2002, s. 19).

Samotný pojem „národná bezpečnosť“ bol prvýkrát použitý americkým prezidentom Woodrovom Wilsonom v jeho reči pred kongresom, v ktorej spájal obsadenie Panamského kanála s národnými záujmami USA. Spočiatku sa s týmto pojmom spájala iba vojenská bezpečnosť štátu. Postupom času sa do tohto pojmu začal vkladať omnoho širší význam – schopnosť štátu chrániť svoje národné záujmy pri určitých vnútropolitických a zahraničnopolitických podmienkach. Je teda zrejmé, že teória národnej bezpečnosti je priamo odvodená od teórie národného záujmu. Ako prvému sa podarilo viac menej presne sformulovať koncepciu národnej bezpečnosti americkému spisovateľovi, novinárovi a politickému komentátorovi Walterovi Lippmanovi. Podľa neho *„národ sa nachádza v bezpečí vtedy, ak nemusí obetovať svoje národné záujmy na to, aby sa vyhol vojne, a ak je schopný tieto záujmy prostredníctvom vojny ochrániť“* (Romm, 1993, s. 122).

Podľa teórie národného záujmu sa národné záujmy delia do niekoľkých kategórií, a to na životne dôležité alebo hlavné, druhoradé, stále a meniace sa (Lebedeva, 2000, s. 112). Teória národnej bezpečnosti je spojená hlavne so životne dôležitými a stálymi záujmami. Hlavnou črtou týchto záujmov je zabezpečenie existencie štátu. Myslí sa tým fyzické zotrvanie štátu, ochrana jeho suverenity a teritoriálnej celistvosti a schopnosť adekvátne reagovať na vnútorné či vonkajšie hrozby. S tohto pohľadu je výstižná definícia z Českej bezpečnostnej terminológie, ktorá charakterizuje národnú bezpečnosť ako *„stav, kedy objektu (národnému štátu ako celku) nehrozí závažné ohrozenie jeho zvrchovanosti, územnej celistvosti, základov politického usporiadania, vnútorného poriadku a bezpečnosti života a zdravia občanov, majetkových hodnôt a životného prostredia. Ani jeho spojenci nie sú vystavení hrozbám, ktoré by v prípade ich aktivizácie vyžadovali ozbrojenú alebo inú rizikovú spolupúčasť. Objekt je schopný a ochotný*

potenciálne hrozby rozpoznať a v maximálne možnej miere im zamedzovať, prípadne ich eliminovať“ (Zeman, 2002, s. 20).

Národná bezpečnosť sa sústreďuje ako na vnútorné hrozby spojené so stavom spoločnosti, tak aj na hrozby vonkajšie spojené s pokusmi podmanenia si štátu. Štáty so stabilným politickým systémom sa sústreďujú predovšetkým na vonkajšie hrozby, pretože inštitúcie zabezpečujúce ich vnútornú stabilitu sú pomerne silné. Naopak štáty vnútorne slabé musia sústreďovať svoju pozornosť najmä na vnútorné hrozby. V rámci teórií týkajúcich sa národnej bezpečnosti sa teda zvyrazňujú jej dve hlavné stránky, a to vnútorná a vonkajšia bezpečnosť. Obidva druhy bezpečnosti sa navzájom dopĺňajú a nedajú sa od seba úplne oddeliť.

Vnútorná bezpečnosť sa zakladá na právnom poriadku štátu, ktorý musí byť schopný zaistiť ochranu svojich občanov a ich mierové súžitie. Je to teda stav, kedy sú na najnižšiu možnú mieru eliminované hrozby ohrozujúce objekt a jeho záujmy akciami z vnútra a tento objekt je k eliminácii týchto hrozieb efektívne vybavený (Zeman, 2002, s. 25). Na tieto ciele štát využíva svoje vnútorné inštitúcie, napr. políciu a jej organizačné zložky pri boji s organizovaným zločinom, korupciou alebo extrémizmom. Základným predpokladom je vytvorenie efektívnej organizačnej štruktúry polície a interných predpisov a nariadení upravujúcich jej činnosť ako celku a súčasne aj jej organizačných zložiek podieľajúcich sa zaistení vnútornej bezpečnosti štátu (Baričičová, 2011, s. 72 a 76). Keďže nielen polícia, ale viaceré ďalšie takéto inštitúcie sú zapojené do programov medzinárodnej spolupráce, niekedy je veľmi ťažké určiť, kde sa končí vnútorná a začína vonkajšia bezpečnosť štátu. Dá sa však povedať, že vnútorná bezpečnosť v niektorých prípadoch presahuje hranice suverénneho štátu.

Zvlášť je tomu tak v dnešnej dobe veľmi silne ovplyvnenej globalizáciou. Tá predstavuje dynamický proces, ktorý odstraňuje bariéry a hranice, prepája jednotlivé štáty aj kontinenty a vytvára celkom nový rámec nielen v oblasti politických alebo ekonomických, ale taktiež medzinárodných bezpečnostných vzťahov (Marek, 2017, s. 297). Globalizácia zároveň predstavuje rozpínanie a prehĺbovanie ekonomických, sociálnych a politických aktivít naprieč hranicami jednotlivých štátov, nárast intenzity vzájomnej prepojenosti jednotlivých aktérov tohto procesu a zrýchľovanie spolupráce a súčinnosti na nadnárodnej úrovni (Eichler, 2009, s. 99). Takáto intenzívna internacionalizácia spolu s oslabovaním časových a priestorových bariér prinášajú so sebou okrem mnohých pozitív aj mnohé negatíva prejavujúce sa vo viacerých aktuálnych bezpečnostných hrozbách (Tomášek, 2019, s. 483).

Vonkajšia bezpečnosť je priamo odvodená od vnútornej bezpečnosti. Nemôže existovať bez prítomnosti objektu so svojim vnútrom a svojim okolím. Až do konca studenej vojny bola vonkajšia bezpečnosť vnímaná predovšetkým z vojenského hľadiska, pretože vojenský útok zo strany nepriateľa sa považoval za primárnu hrozbu štátu. Aj keď vojenská hrozba pre národné štáty stále nepominula, objavilo sa na medzinárodnej scéne množstvo faktorov, ktoré ohrozujú bezpečnosť štátov aj nevojenskými prostriedkami. Vonkajšia bezpečnosť by sa teda dala definovať ako *„stav kedy je štát schopný čeliť všetkým zvonka prichádzajúcim hrozbám“* (Zeman, 2002, s. 27).

Národná bezpečnosť je dôležitou, ale nie jedinou súčasťou medzinárodnej bezpečnosti. Ďalšou kategóriou neoddeliteľne s ňou spojenou je regionálna bezpečnosť. Regionálnu bezpečnosť je možné charakterizovať ako *„stav medzinárodných vzťahov v konkrétnom regióne ktorému nehrozia žiadne vojenské, ekonomické, ekologické alebo demografické hrozby“* (Tavares, 2009, s. 29). Regionálna bezpečnosť je vždy veľmi unikátna. Každý región má inú konfiguráciu rovnováhy síl, má svoje kultúrne, historické, jazykové, demografické a iné špecifiká. Regionálna bezpečnosť sa udržiava pomocou organizácií špeciálne založených pre tento cieľ, ako je napríklad Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (ďalej len „OBSE“), alebo organizácií nešpecializujúcich sa primárne na zaistenie bezpečnosti ale

majúcich univerzálny charakter ako sú napríklad Organizácia amerických štátov (ďalej len „OAS“) či Organizácia africkej jednoty (ďalej len „OAJ“). Medzi primárne ciele OBSE patrí napríklad zlepšovanie vzťahov medzi európskymi štátmi, vytváranie podmienok pre dlhodobý mier v Európe, podpora uvoľňovania napätia v Európe a konania v zmysle nedeliteľnosti európskej bezpečnosti. V činnosti organizácií, nešpecializujúcich sa na zabezpečovanie bezpečnosti, ale majúcich skôr univerzálny charakter, problematika bezpečnosti zastáva jedno z centrálnych miest, ako predpoklad regionálneho rozvoja. Napríklad OAS za svoj primárny cieľ považuje „upevnenie bezpečnosti na americkom kontinente“ a OAJ zasa „konať v zmysle suverenity, teritoriálnej celistvosti a práva na nezávislosť afrických štátov“ (Tavares, 2009).

Medzi ďalšie špecifiká každého regiónu patrí účasť veľmocí na vytváraní a zaistovaní bezpečnosti. Ako najmarkantnejší príklad sa javí účasť veľmocí na formovaní európskej bezpečnosti a bezpečnosti ázijsko-tichooceánskeho regiónu. Formovanie bezpečnostného systému v týchto regiónoch sa začalo v 70-tych rokoch na konfrontačnom základe. Európsky bezpečnostný systém nadobudol integračný charakter, na ktorom sa na jednej strane podieľal vtedajší Zväz sovietskych socialistických republík a Spojené štáty americké na strane druhej. Základom bezpečnosti ázijsko-tichooceánskeho regiónu bola politika vzájomného zdržiavania ZSSR, USA a Číny. V súčasnosti sa v ázijsko-tichooceánskom regióne jadrom bezpečnostných problémov stávajú vzťahy, resp. spory Číny s jej južnými susedmi (napr. o Spratlyho ostrovy). Vonkajší stabilizujúci faktor bezpečnosti tohto regiónu predstavuje spojenectvo Spojených štátov amerických s Japonskom a Južnou Kóreou.

Poslednou úrovňou medzinárodnej bezpečnosti je globálna bezpečnosť, ktorú je možné všeobecne charakterizovať ako „*bezpečnosť ľudstva, teda ochrana pred nebezpečenstvom celosvetového rozsahu, ktoré by mohlo ohroziť existenciu ľudskej rasy, alebo výrazne zhoršiť podmienky života na planéte. K takým patria predovšetkým tie hrozby, ktoré prináša moderná doba – hrozby planetárneho rozsahu, ktoré sa dotýkajú každého občana zeme, všetkých štátov a národov*“ (Hough, 2014).

Globálna bezpečnosť má všeobecný charakter. Jej požadovanú úroveň je možné zaistiť len účasťou a spoluprácou všetkých členov svetového spoločenstva. Dá sa dosiahnuť jedine vtedy, ak sa pri jej realizácii vezmú do úvahy všetky krízotvorné faktory historického rozvoja ľudstva, čo je však pri dnešnom množstve aktérov medzinárodnej bezpečnosti a pri rozmanitosti ich záujmov priam nepredstaviteľné. Rovnako tak si je len ťažko možné predstaviť, aby medzinárodná bezpečnosť nadobudla ideálny alebo celoplanetárny charakter (Hough, 2014).

Napriek tomu je nutné sa o ňu pokúšať. Dôležitú súčasť upevňovania globálnej bezpečnosti predstavuje odzbrojenie a kontrola zbrojenia, ochrana životného prostredia, podpora ekonomického a sociálneho rozvoja rozvíjajúcich sa krajín, efektívna demografická politika, účinný boj s medzinárodným terorizmom a organizovaným zločinom a racionálne využívanie prírodných zdrojov. Kazanský dodáva, že k upevňovaniu globálnej bezpečnosti významnou mierou prispieva aj regulovanie či eliminácia etnických, náboženských a iných typov konfliktov (Kazanský, 2013).

S globálnou bezpečnosťou veľmi úzko súvisí pojem globálna hrozba, ktorý v jeho dnešnom chápaní vošiel do teórie medzinárodných vzťahov v 60-tych rokoch minulého storočia, kedy vedcov z mnohých štátov znepokojovali problémy, ktoré by v prípade ich prepuknutia mohli zničiť ľudskú rasu alebo výrazne degradovať podmienky života na planéte. Globálne problémy alebo hrozby sú charakterizované celoplanetárnym rozsahom, vzájomným prepojením a vysokou dynamikou. V tomto zmysle sa vedú diskusie hlavne o aktuálnosti hrozby konfliktu vedeného za použitia zbraní hromadného ničenia, ohrozenia svetového mieru, ochrane životného prostredia, energetickej, surovínovej a potravinovej bezpečnosti, mierovom využívaní kozmu a oceánov, prekonávaní ekonomického zaostávania mnohých rozvíjajúcich

sa štátov, zabránení prepuknutia nebezpečných chorôb v epidémii alebo pandémie a pod. Aj preto zaujímajú otázky globálnej bezpečnosti dôležité miesto v rokovacom poriadku VZ OSN, ktoré na preskúmanie globálnych hrozieb vytvorilo viacero odborných komisií.

2. MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ A JEJ AKTÉRI

Bezpečnosť nikdy neexistuje samostatne, vždy je spojená s určitým subjektom. Ak uvažujeme o teórii bezpečnosti ako o súčasťi teórie medzinárodných vzťahov, je bezpečnostný subjekt súčasťou medzinárodných vzťahov. A hoci sa úloha štátu ako medzinárodného aktéra postupne pod vplyvom globalizácie znižuje, štát je stále považovaný za hlavného aktéra medzinárodných vzťahov. Štát môže vystupovať ako celok, ale môže pôsobiť aj parciálne na úrovni svojich inštitúcií (ozbrojené sily, polícia, spravodajské služby, atď.) Ide o pôsobenie zložiek, ktoré pôsobia v rámci bezpečnostného systému štátu, ale majú určitú samostatnosť.

Aj keď štát stále zohráva najvýznamnejšiu úlohu vo svetovom bezpečnostnom prostredí, vzhľadom na aktuálny vývoj začína čím ďalej tým viac prepúšťať svoje miesto „neštátnym bezpečnostným aktérom“. To však nemení nič na tom, že aj naďalej, ako uvádza Majchút, zostáva garantom bezpečnosti a ochrany svojich vlastných občanov, ich zdravia, majetku a práv (Majchút, 2018, s. 233). Trend postupného prepúšťania miesta neštátnym aktérom nastúpil už po skončení druhej svetovej vojny, kedy sa medzinárodná bezpečnosť začala dosahovať spoločným úsilím štátov. Na medzinárodnej scéne sa postupne objavilo množstvo neštátnych aktérov, ktorý pôsobia ako na nadštátnej, tak aj podštátnej úrovni a môžu mať na štátny systém stabilizujúci, ale aj destabilizujúci účinok.

Za aktérov pôsobiacich na nadštátnej úrovni sa považujú hlavne medzinárodné organizácie. Počas studenej vojny vzrástol počet medzinárodných organizácií orientujúcich sa na zabezpečenie bezpečnosti alebo prehĺbenie spolupráce medzi krajinami. Do prvej skupiny organizácií patrí predovšetkým Severoatlantická aliancia (ďalej len „NATO“). Druhú skupinu predstavujú organizácie alebo spolky, ktoré sa sústredili na zlepšenie ekonomickej úrovne prostredníctvom vzájomnej spolupráce. Medzi také patria najmä Európska únia (European Union – EU), Severoamerická dohoda o voľnom obchode (North American Free Trade Agreement – NAFTA), Organizácia krajín vyvážajúcich ropu (Organization of the Petroleum Exporting Countries – OPEC) alebo Združenie národov juhovýchodnej Ázie (Association of Southeast Asian Nations – ASEAN).

Po skončení studenej vojny markantne vzrástol počet nadnárodných spoločností, ktoré postupne v stále väčšej miere sústreďujú vo svojich rukách ekonomickú moc, čím získavajú obrovský vplyv na jednotlivé, hlavne menšie štáty, ich národné parlamenty a v podstate celý štátny systém. Medzi takéto spoločnosti sa radia hlavne transnacionálne korporácie s obchodným zameraním, ktoré vo významnej miere ovplyvňujú ako pohyb tovarov a služieb, tak aj obyvateľstva, ale aj transnacionálne korporácie v podobe mediálnych spoločností, ktoré zasa majú obrovský vplyv na mienkotvorbu obyvateľstva jednotlivých štátov.

Neštátnych aktérov v bezpečnostnej sfére predstavujú aj mnohé sociálne (protivojnové a protiglobalistické) skupiny, náboženské, nacionalistické, extrémistické, rasistické a podobné hnutia, ktoré pôsobia na území viacero štátov. V minulosti bolo možné napríklad pozorovať značný vplyv občianskych hnutí a mobilizáciu americkej spoločnosti proti vojne vo Vietname a neskôr proti prítomnosti amerických vojsk v Iraku. V posledných rokoch v podstate každý summit NATO, Svetovej obchodnej organizácie (World Trade Organization – WTO), Združenia najvyspelejších krajín sveta označeného ako G8 alebo viacerých iných medzinárodných organizácií, ktoré pre mnohých ľudí stelesňujú negatívne stránky globalizácie, sa neobíde bez protestných vystúpení antiglobalistov, proti ktorým musia organizátorské štáty prijímať mnohé bezpečnostné opatrenia.

V poslednej dobe bolo možné aj v súvislosti s nelegálnou masovou imigráciou pozorovať veľké množstvo rôznych nacionalistických vystúpení v členských štátoch EÚ proti prisťahovalcom z iných krajín, čo do značnej miery môže, ale aj nemusí ovplyvňovať azylovú politiku členských štátov. Náboženské inštitúcie zasa v mnohých krajinách vystupujú ako významní mienkotvorní aktéri, čím ovplyvňujú politiku a ekonomiku štátov s nábožensky orientovaným obyvateľstvom (Nečas, Kollár, 2018). S náboženskými skupinami sú však spojené aj mnohé teroristické skupiny, ktoré sa dajú tak isto považovať za aktérov medzinárodnej bezpečnosti. Viaceré z nich sú navyše podporované národnými štátmi, čo z týchto skupín vytvára určitý politický nástroj. Štáty, ktoré sa často stávajú terčom útokov teroristických organizácií sú donútené prijímať množstvo opatrení a mobilizovať svoje sily, a tak nie je pochýb o tom, že tieto skupiny môžeme takisto zahrnúť medzi aktérov medzinárodnej bezpečnosti.

S teroristickými organizáciami sú spojené aj mnohé militantné alebo žoldnierske skupiny. Tento jav je výsledkom mnohých lokálnych konfliktov, ktoré prebehli alebo stále prebiehajú vo viacerých krajinách sveta. Ich motivácia má zväčša čisto finančný charakter. Je však otázne, či ich ciele, prostriedky a zameranie ich pôsobenia spĺňajú z teoretického i praktického hľadiska kritériá aktérov medzinárodnej bezpečnosti. Medzi aktérov medzinárodnej bezpečnosti je možné zahrnúť aj mnohé nátlakové a lobistické skupiny, ale aj mimovládne organizácie. Najmä nátlakové a lobistické skupiny pri presadzovaní svojich ekonomických cieľov zasahujú aj do pôsobnosti iných krajín. Tento úkaz je najviac viditeľný najmä v afrických štátoch bohatých na nerastné suroviny (Škvrnda a kol., 2004).

ZÁVER

Na bezpečnosť, a medzinárodnú bezpečnosť zvlášť, ako ukazuje príspevok, možno nazerať z viacerých uhlov pohľadu. Jej definovanie, vzhľadom na viacero teoretických i praktických prístupov a konceptov, vôbec nie je jednoduché. Iný je totiž pohľad supervelmoci, veľmocí, veľkých a silných štátov, iný je pohľad stredne veľkých krajín s limitovaným vplyvom a úplne iné je vnímanie medzinárodnej bezpečnosti a jej zaisťovania v malých štátoch s nízkym alebo takmer žiadnym vplyvom na ich úroveň. Inak sa tiež na medzinárodnú bezpečnosť díva teoretik a inak praktik; iný je pohľad ekonóma, politika alebo akademika a inú predstavu o nej má vojak, bezpečnostný expert alebo energetik či ekológ. Jeden ju vníma ako stav, druhý ako prejav, tretí ako výsledok, štvrtý ako vzťah a ďalší úplne odlišne. Aj preto, ako už bolo naznačené v úvode, pri definovaní pojmov úzko spojených s medzinárodnou bezpečnosťou, v súčasnosti neexistuje univerzálna zhoda v názore alebo výklade či vymedzení týchto pojmov. Z toho dôvodu možno medzinárodnú bezpečnosť priradiť k akémukoľvek kontextu (napr. vojenskému, politickému, ekonomickému, sociálnemu, environmentálnemu, informačnému, energetickému, atď.), resp. úrovniam (národnej, regionálnej a globálnej).

Zhoda panuje v tom, že medzinárodná bezpečnosť predstavuje vysoko dynamický proces. Nikdy nemôže byť absolútna, vždy je relatívna a priamoúmerná kvalite a aktuálnej úrovni medzinárodných vzťahov. Tie, povedzme si na rovinu, nikdy neboli a ani v súčasnosti, napriek prehlbujúcej sa integrácii a medzinárodnej spolupráci štátov, nie sú idylické. V medzinárodných vzťahoch je bezpečnosť vymedzovaná ako základná hodnota a najvyšší cieľ každého štátu alebo zoskupenia (aliancie, únie, spoločenstva) združujúceho viacero štátov. Aj preto je bezpečnosť ako stav najčastejšie vysvetľovaná ako neprítomnosť alebo neexistencia ohrozenia najvyšších hodnôt štátu alebo zoskupenia štátov. Nadalej platí, že bezpečnosť štátu je zaistená vtedy, keď je zaistená bezpečnosť a obrana jeho slobody, nezávislosti, teritória

a hodnôt, ktoré sa na jeho území nachádzajú, resp. vyznávajú, keď je zaistené fungovanie jeho inštitúcie a ochrana jeho obyvateľstva a životného prostredia.

Na medzinárodnú bezpečnosť, podobne ako na národnú bezpečnosť, nemožno pozeráť z krajných polôh, pretože žiadny subjekt či už v podobe štátu alebo zoskupenia štátov nemôže dosiahnuť absolútne zaistenie svojej bezpečnosti. To, čo môže byť v jednom momente bezpečné, po určitom čase, po zmene podmienok alebo okolností už nemusí byť bezpečné, prípadne sa môže stať dokonca nebezpečným. Ak je nejaký jav alebo proces pre nejaký štát (zoskupenie štátov) bezpečný, pre iný štát (zoskupenie štátov) môže byť nebezpečný. Z uvedeného vyplýva, že medzinárodná bezpečnosť je vždy spojená s konkrétnosťou, to znamená konkrétnou vecou, javom alebo procesom, s konkrétnymi podmienkami, okolnosťami a vzťahmi, s konkrétnym časom a priestorom, a s ich konkrétnou formou a kvalitou.

Nech sa však už zaoberáme medzinárodnou bezpečnosťou z akéhokoľvek hľadiska, či ekonomického, politického, sociálneho, vojenského, environmentálneho, informačného, energetického alebo dokonca existenčného, či riešime problémy teoretické alebo praktické, alebo či ich riešime na národnej, regionálnej alebo globálnej úrovni, jedno je isté, problematika medzinárodnej bezpečnosti bola v minulosti, je v súčasnosti a vzhľadom na nerovnomernosť, nestabilitu, neurčitosť a sťažujú predikciu ďalšieho vývoja, bude aj v budúcnosti vždy vysoko aktuálna.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

BAILLIET, C. M. 2009. *Security: A Multidisciplinary Normative Approach*. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2009. 383 s. ISBN 978-90-04-17296-8.

BELAN, L. – UCHAL, M. 2018. Narušenie bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 – zborník vedeckých a odborných prác z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017, s. 29-38. ISBN 978-80-8040-568-7.

BEŇUŠKA, T. 2019. Aktuálne trendy medzinárodnej migrácie na globálnej úrovni. In *Medzinárodné vzťahy 2019: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava : Ekonóm, 2019. s. 75-85. ISBN 978-80-225-4686-7. 1127 s.

BUČKA, P. – PÁSTOR, R. 2019. Možné prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2019, s. 96-105. ISBN 978-80-8040-582-3.

BUČKA, P. – ŽENTEK, M. 2019. Analýza vybraných komponentov, ktoré negatívne ovplyvňujú bezpečnostné prostredie štátu. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2019, s. 106-118. ISBN 978-80-8040-582-3.

Cambridge Dictionary. 2018. Dostupné na: <<https://dictionary.cambridge.org>>

EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha : Portál. 2009. 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0.

HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2006. 138 s. ISBN 97880-804-310-2.

HOUGH, P. 2014. *Understanding Global Security*. New York : Routledge, 2014. 310 s. ISBN 978-1-13504-201-1.

- HREHA, Ľ. 2018. Migrácia ako bezpečnostná výzva EÚ pre rok 2018. In *Bezpečnostné fórum 2018 – zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Interpolis, 2018. s. 131-137. ISBN 978-80-972673-5-3
- IVANČÍK, R. 2012. Teoreticko-metodologický pohľad na bezpečnosť. In *Vojenské reflexie*, 2012, roč. 7, č. 1, s. 38-57. ISSN 1336-9202.
- JURČÁK, V. – TURAC, J. 2017. Vonkajšia bezpečnosť ako kategória. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2017, s. 200-206. ISBN 978-80-8040-551-9.
- KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasné problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- KREJČÍ, O. 2001. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2001. 710 s. ISBN 978-80-8611-945-9.
- LAML, R. 2008. *Bezpečnosť (Národná bezpečnosť)*. Dostupné na: <<http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/bezpecnost-narodna-bezpecnost-roman-laml/>>
- LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV. 2012. 340 s. ISBN 978-80-224-1284-1.
- LASICOVÁ, J. 2010. Prolegomena k vede o bezpečnosti. In *Bezpečnostné fórum 2010 : zborník príspevkov z 3. medzinárodnej vedeckej konferencie*. 2010, roč. 3, s. 6-13. ISBN 978-80-8083-980-2.
- MAJCHÚT, I. 2018. Súčasné bezpečnostné aspekty. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 – zborník vedeckých a odborných prác z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2017, s. 233-241. ISBN 978-80-8040-568-7.
- MAREK, J. 2017. Globalizácia ako aktér medzinárodnej bezpečnosti 21. storočia. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2017, s. 297-303. ISBN 978-80-8040-551-9.
- MAREŠ, M. 2015. *Bezpečnost*. Dostupné na: <https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=69511>
- NEČAS, P. – KOLLÁR, D. 2018. Bezpečnostná stratégia EÚ a jej význam pre sektorovú bezpečnosť. In *Medzinárodné vzťahy 2018 : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava : Ekonóm, 2018. s. 519-529. ISBN 978-80-225-4602-7.
- NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
- Oxford English Living Dictionary*. 2018. Dostupné na: <<https://en.oxforddictionaries.com>>
- PURPURA, P. P. 2011. *Security: An Introduction*. Boca Raton : CRC Press, 2011. 637 s. ISBN 978-1-4200-9284-4.
- RAJDA Z. 2018. Postoj štátů V4 k řešení migrační krize. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 -- zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018, s. 533-538. ISBN 978-80-8040-568-7.

ROMM, J. J. 1993. *Defining National Security: The Nonmilitary Aspects*. Washington : Council on Foreign Relations. ISBN 978-0-87609-135-7.

ROŽŇÁK, P. 2019. Zahraniční bezpečnostní a obranná politika členských států Evropské unie. In *Národní a mezinárodní bezpečnost – zborník vedeckých a odborných prác z 10. mezinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2019, s. 415-423. ISBN 978-80-8040-582-3.

SASARÁK, J. 2019. Metódy hodnotenia bezpečnostného prostredia. In *Národná a mezinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 10. mezinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2019, s. 424-430. ISBN 978-80-8040-582-3.

ŠIMÁK a kol. 2005. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina : Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity, 2005. ISBN 80-88829-75-5.

ŠKVRNDA, F. a kol. 2004. *Hodnotenie bezpečnostného prostredia*. Bratislava : Inštitút obrany a bezpečnosti Ministerstva obrany SR, 2004. 179 s. Signatúra H 204.

TAVARES, R. 2009. *Regional Security: The Capacity of International Organizations*. New York : Routledge, 2009. 206 s. ISBN 978-1-13525-776-7.

TOMÁŠEK, R. 2019. Aktuálne bezpečnostné hrozby. In *Národná a mezinárodná bezpečnosť 2019 – zborník z mezinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2019, s. 483-492. ISBN 978-80-8040-582-3.

VOLNER, Š. 2012. *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava : Iris, 2012. 384 s. ISBN 978-80-89256-74-7.

ZEMAN, P. 2002. *Česká bezpečnostní terminologie*. Brno : Ústav strategických studií Vojenskej akadémie v Brne, 2002. 113 s. Č.: ÚSS/2002–S–1–031.

plk. gšt. v. z. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
e-mail: radoslav.ivancik@akademiapz.sk

ANALÝZA PRÍSTUPOV K DEFINOVANIU A VYMEDZENIU HYBRIDNEJ VOJNY

ANALYSIS OF APPROACHES TO DEFINITION AND DETERMINATION OF HYBRID WARFARE

Radoslav IVANČÍK

ABSTRACT

In recent years, hybrid warfare is one of the relatively frequently used terms not only in the field of military and international or national security, but also in the field of politics and international relations. It is increasingly appearing not only in scientific or specialized publications, studies, or articles in the field of military and security, but also in various journals, reports and discussions outside the military and security community. It might seem like a new term or even a new type of conflict, but it is not. Hybrid warfare is not a new phenomenon, it has been known for many years, but after the Russian annexation of Crimea, this term is much more popular and used more often. On the other hand, the general public does not know what the term really means, what hybrid warfare means, and therefore; the author, using relevant methods of scientific research, deals with the issue of hybrid warfare, approaches to definition and determination of the term and through achieved results of research clarifies the essence of the researched problem.

Key words: Hybrid warfare, hybrid threats, international security, national security.

ÚVOD

Hybridná vojna – pojem, ktorý sa v posledných rokoch, a zvlášť po vypuknutí konfliktu na juhovýchode Ukrajiny, objavuje čoraz častejšie nielen v slovníku vojakov a bezpečnostných expertov, ale aj v slovníku politikov, novinárov, akademikov alebo len tak nezáväzne diskutujúcich občanov. Neobjavuje sa už len vo vedecko-odborných publikáciách, štúdiách či vedecko-odborných časopisoch a zborníkoch z oblasti vojenstva a bezpečnosti,¹ ale pomerne frekventovane aj v rôznych správach, reportážach, článkoch, publicistických reláciách alebo debatách mimo odbornú bezpečnostnú komunitu. Podľa Světničku sa z označenia hybridná vojna dokonca stal po vypuknutí konfliktu na Ukrajine „módny“ pojem zaznievajúci z úst kdekoho (Světnička, 2015).

Z vyššie uvedených riadkov by sa mohlo zdať, že ide o nový pojem, nový odborný termín či dokonca nový typ vojny. Ale nie je to tak. V žiadnom prípade nejde o nový fenomén ani o nový typ konfliktu, ale len o akési znovuoobjavenie tohto pojmu a jeho spopularizovanie po ruskej anexii Krymu na jar 2014 a dobytí rozsiahlych území bojovníkmi Islamského štátu v Iraku a Sýrii v rokoch 2013 a 2014. Hybridné vojny či konflikty tu už totiž boli. Podľa Jurčáka sa len menia jej formy v závislosti od rozvoja poznania a vedecko-technického pokroku (Jurčák – Jurčák, 2016, s. 253). Jeden z učebnicových príkladov predstavuje, podľa Franka z Centra bezpečnostných a vojensko-strategických štúdií Univerzity obrany v Brne, zabratie časti

---

¹ Mnohí autori ich zaraďujú medzi hlavné bezpečnostné hrozby a riziká súčasného sveta, dôsledkom ktorých môže kedykoľvek bezprostredne a neočakávane dôjsť k narušeniu vnútornej bezpečnosti jednotlivých štátov, k ohrozeniu života, zdravia a majetku občanov (Baričičová, 2020).

územia v českom pohraničí v roku 1938, kedy hitlerovské Nemecko využilo nielen vojenské, ale aj politické, ekonomické, informačné a humanitárne prostriedky (iDNES.cz, 2015).

Po ďalší príklad hybridnej vojny nemusíme chodiť až tak ďaleko do minulosti, stačí si spomenúť na prvú a druhú vojnu v Čečensku v rokoch 1994 až 1996, resp. 1999 až 2009, v ktorých boli čečenski separatisti schopní využiť konvenčný spôsob vedenia ozbrojeného zápasu s gerilovým spôsobom boja, realizovať psychologické operácie s cieľom nakloniť si miestne obyvateľstvo na svoju stranu, a zároveň vykonávať kriminálne aktivity a teroristické útoky nielen na území Čečenskej autonómnej republiky, ale najmä na ostatnom teritóriu Ruskej federácie. Bohužiaľ, ako uvádza Barry Renfrew, mnohé z aktivít čečenských separatistov boli označené ako vojnové zločiny a zahynulo pri nich množstvo nevinných civilistov, vrátane detí, ako napríklad pri Beslanskom masakri v roku 2004 (Renfrew, 2011).

Typickým príkladom hybridnej vojny je podľa Caseyho aj konflikt z roku 2006 (označovaný aj ako druhá libanonská vojna) medzi Izraelom a libanonským hnutím Hizballáh, ktorého príslušníci boli schopní využívať súčasné moderné civilné technológie (napríklad zabezpečené mobilné telefóny, počítače a telekomunikačné systémy, atď.) v kombinácii s modernými zbraňovými systémami (napríklad protitankovými, protilodnými a zem-vzduch riadenými strelami, raketami, mínometmi, bezpilotnými prostriedkami, atď.) a improvizovanými výbušnými systémami inovatívnym a neočakávaným spôsobom (Casey, 2009, s. 28). Hizballáh, ako neštátny a nekonvenčný aktér, zároveň dokázal identifikovať slabiny konvenčných regulárnych izraelských ozbrojených síl a úspešne aplikovať protiopatrenia voči ich silným stránkam (Zúna, 2010, s. 36).

Medzi ďalšie príklady z nedávnej minulosti možno zaradiť konflikty v Gruzínsku v roku 2008, v Líbyi v roku 2011, na juhovýchodnej Ukrajine od roku 2014 alebo vojnu vedenú v ostatných rokoch Islamským štátom na Blízkom východe a v juhozápadnej Ázii. Regulárne ozbrojené sily viacerých krajín tak museli v posledných rokoch čeliť mnohým neregulárnym protivníkom a ich neregulárnym aktivitám. Tie, ako uvádzajú Jurčák s Majchútom, predstavujú „*použitie sily alebo hrozbu jej použitia zo strany neregulárnych síl, skupín alebo jednotlivcov, často ideologicky alebo trestne motivovaných, na uskutočnenie alebo zabránenie zmeny ako výzvu pre vládu a príslušné authority*“ (Jurčák – Majchút, 2016, s. 315).

1. AMERICKÝ PRÍSTUP K DEFINOVANIU A VYMEDZENIU HYBRIDNEJ VOJNY

Za „znovuobjavením“ termínu hybridná vojna, ako aj ďalších súvisiacich pojmov – hybridné hrozby, hybridný konflikt či hybridný spôsob vedenia boja – stojí podplukovník Frank Hoffman z Inštitútu národných strategických štúdií Národnej univerzity obrany vo Washingtone. „*Hybridná vojna*“, podľa neho, „*predstavuje viac ako len konflikt medzi štátmi a inými ozbrojenými skupinami. Je aplikáciou rôznych foriem konfliktu, ktoré najlepšie odlišujú hybridné hrozby alebo hybridné konflikty. To platí najmä odvtedy, odkedy môžu byť hybridné vojny vedené ako štátmi, tak i rôznymi neštátnymi aktérmi.*“ (Hoffman, 2009a, s. 36)

Hybridná vojna tak podľa Hoffmana predstavuje vojnu, v ktorej pôsobia štátni i neštátni aktéri, ktorí pri vedení bojovej činnosti využívajú metódy, ktoré predstavujú hybridné hrozby. Tie, ako uvádza Hoffman, „*zahŕňajú celú škálu spôsobov boja, vrátane konvenčných spôsobov a schopností, neregulárnej taktiky a nepravidielných formácií, ako aj kriminálne a teroristické činy, ktoré zahŕňajú neobmedzené násilie, nátlak, spoločenské nepokoje a rozvrat.*“ (Hoffman, 2007, s. 8) „*Tieto rôznorodé aktivity môžu byť vykonávané viacerými samostatnými jednotkami (alebo dokonca tou istou jednotkou), pričom sú operačne a takticky riadené a koordinované v priestore operácie za účelom dosiahnutia synergického efektu vo fyzickom i psychologickom*

rozmere konfliktu. Želané účinky pritom možno dosiahnuť na všetkých úrovniach konfliktu.“ (Hoffman, 2009a, s. 36)

Major Russell W. Glenn, absolvent prestížnej Vojenskej akadémie Spojených štátov amerických vo West Pointe, ktorý v súčasnosti pôsobí na Austrálskej národnej univerzite v Canberre, definuje hybridné hrozby ako „*nepriateľa, ktorý súčasne a adaptabilne používa rôzne kombinácie politických, ekonomických, sociálnych a informačných prostriedkov a zároveň konvenčné, nepravidelné, katastrofické, teroristické a rozvratné kriminálne metódy vedenia boja.*“ (Glenn, 2009, s. 2) Na doplnenie je potrebné uviesť, že nepriateľ môže podľa Glenna predstavovať kombináciu pôsobenia štátnych a neštátnych aktérov.

Podobná definícia bola prijatá na konferencii k hybridným vojnám,² podľa ktorej „*hybridná hrozba predstavuje akéhokoľvek protivníka, ktorý súčasne a adaptívne uplatňuje konkrétnej situácii prispôsobený mix konvenčných, neregulárnych, teroristických a kriminálnych prostriedkov a aktivít v priestore operácie, pričom skôr ako o individuálneho aktéra, ide o protivníka alebo hrozbu pozostávajúcu z kombinácie štátnych a neštátnych aktérov.*“ (US JFC HWC, 2009)

Tento pohľad potvrdzuje podplukovník David J. Kilcullen, ktorý o hybridnej vojne hovorí ako o modernom konflikte zahŕňajúcom kombináciu konvenčnej vojny, neregulárnej vojny, občianskej vojny, povstania a terorizmu (Kilcullen, 2009). Major William J. Nemeth ju vo svojej práci venovanej čečenskej vojne charakterizuje ako moderný spôsob gerilovej vojny, v ktorej sú využité moderné technológie a moderné metódy mobilizácie (In AFJ, 2009)

Plukovník John J. McCuen zasa za hybridnú vojnu považuje „*vojnu, ktorá má síce konvenčnú formu, ale rozhodujúce boje sú vybojované nie na konvenčných, ale na asymetrických bojiskách. Predstavuje boj proti ozbrojenému nepriateľovi, súboj o získanie nadvlády nad priestorom operácie a snahu o získanie podpory miestneho obyvateľstva, udržanie si podpory vlastného obyvateľstva a podpory medzinárodného spoločenstva. Pritom práve nekonvenčné a asymetrické boje vybojované v rámci tejto ľudskej komunity nakoniec rozhodujú o úspechu alebo neúspechu*“ (McCuen, 2008, s. 107).

Okrem vyššie uvedených názorov a definícií existujú aj ďalšie od iných autorov, napríklad od plukovníka Stevena C. Williamsona (2009), majora Timothyho McCulloha a majora Richarda Johnsona (2013), majora Johna R. Davisa Jr. (2013) alebo kapitána Alexa Deepa (2015), ktoré sú však viac či menej podobné a neprinášajú žiadnu zásadnú zmenu v americkom pohľade na skúmanú problematiku. Niektoré sú obsirnejšie, niektoré stručnejšie, v niektorých sa autori sústreďujú viac na využitie hlavne fyzických nástrojov za účelom vyrovnania prevahy protivníka alebo jeho zdolanie, a v niektorých zasa viac na nefyzické spôsoby vedenia boja, napríklad kybernetické útoky alebo psychologické operácie. V podstate sa ale zhodujú v tom, že v prípade hybridnej vojny ide o vojnu, v ktorej dochádza k súbežnému využitiu konvenčných i nekonvenčných prostriedkov, techník a metód pri vedení bojovej činnosti, a v prípade hybridných hrozieb ide o rozmanitú kombináciu regulárnych síl, neregulárnych síl a/alebo kriminálnych elementov, všetkých zjednotených za účelom dosiahnutia stanovených cieľov.

V každom prípade, bez ohľadu na úplnosť či neúplnosť používaných definícií, alebo odchýlky v nich, „*hybridná vojna a hybridné hrozby*“, ako uvádza major Christopher O. Bowers z Centra integrácie armádných spôsobilostí USAF, „*predstavujú pre Spojené štáty americké veľmi reálnu bezpečnostnú výzvu, ktorej budú musieť čeliť v nasledujúcich dekádach.*“ (Bowers, 2012, s. 39) Potvrdzujú to slová bývalého amerického ministra obrany Roberta M. Gatesa, ktorý na margo škály možných hrozieb v rámci príprav vyváženej stratégie Pentagonu na ďalšie

---

² U.S. Joint Force Command Hybrid War Conference, Washington D.C., 24th February 2009

obdobie uviedol, že „v budúcnosti je možné očakávať ešte väčšie množstvo deštruktívnych nástrojov a taktiky, od sofistikovaných až po jednoduché, ktoré budú uplatňované v hybridných konfliktoch alebo ešte komplexnejších formách boja.“ (Gates, 2009)

Aj preto generál James N. Mattis, bývalý veliteľ námornej pechoty a Spoločného veliteľstva síl amerických ozbrojených síl a neskorší americký minister obrany, uviedol, že „americké ozbrojené sily sa musia transformovať na hybridné sily a rozšíriť svoje nekonvenčné spôsobilosti.“ Odôvodnil to tým, že Spojené štáty americké budú viesť v 21. storočí vojny v hybridných podmienkach. V tejto súvislosti však zdôraznil, že „budovanie nových nekonvenčných spôsobilostí nesmie ísť na úkor klasických konvenčných, ale USA sa musia sústreďovať na budovanie mixu oboch typov spôsobilostí“ (In Kruzal, 2009). A to preto, že i keď Spojené štáty budú s najväčšou pravdepodobnosťou pôsobiť v tomto storočí v hybridných konfliktoch, pokiaľ existujú konvenčné hrozby od konvenčných protivníkov a neodstránila sa možnosť vojny medzi štátmi, dovedty musia USA udržiavať svoje konvenčné spôsobilosti a kapacity ako základ svojich schopností pre ostatné typy konfliktov (Mattis, Hoffman, 2007, s. 1).

V podobnom duchu sa vyjadril aj veliteľ pozemného vojska amerických ozbrojených síl – generál George W. Casey, podľa ktorého „americké jednotky budú čeliť v budúcnosti konfliktom hybridným hrozbám – dynamickej kombinácii konvenčných, nepravidelných, teroristických a kriminálnych spôsobilostí, využívaných asymetrickým spôsobom s cieľom byť protiváhou, resp. obmedziť výhody (silné stránky) amerických ozbrojených síl. Tie musia byť z toho dôvodu dostatočne prispôsobivé a všestranné, aby boli schopné čeliť týmto hrozbám“ (Casey, 2009, s. 28).

2. EURÓPSKY PRÍSTUP K DEFINOVANIU A VYMEDZENIU HYBRIDNEJ VOJNY

Jedným z prvých Európanov, ktorý sa zaoberal problematikou hybridných vojen a dokázal ich definovať bol holandský generálmajor a poslanec parlamentu Frank van Kappen. „Hybridná vojna“, podľa neho, „predstavuje široké spektrum nepriateľských aktivít, v ktorých úloha vojenského komponentu je skôr malá, pretože politický, informačný, ekonomický a psychologický vplyv sa stáva hlavným prostriedkom vedenia boja. Takéto metódy pomáhajú dosiahnuť významné výsledky: teritoriálne, politické a ekonomické straty nepriateľa, chaos a rozvrat systému výkonu štátnej moci, a oslabenie morálky spoločnosti.“ (In SGS, 2014)

Kappenov prínos však nespočíva len v definovaní hybridnej vojny a v konštatovaní, že „ide o kombináciu klasickej vojny s využívaním nepravidelných vojenských formácií“. Významné je predovšetkým to, že naplno poukázal na fakt, že „štáty, ktoré vedú hybridnú vojnu, uzatvárajú dohody s neštátnymi aktérmi, bojovníkmi (žoldnieri), súkromnými organizáciami a skupinami miestnych obyvateľov, avšak akúkoľvek komunikáciu s nimi dôrazne popierajú. Títo aktéri totiž môžu vykonávať (realizovať) také veci (kroky), ktoré si štát nemôže dovoliť podniknúť.“³ Všetka špinavá robota tak môže byť potom hodená na pleciah nevládných organizácií“ (In UAP, 2015).

---

³ Poznámka autora: Štát je viazaný dodržiavaním medzinárodného práva, napríklad Ženevskými konvenciami na ochranu obetí vojny alebo Haagským dohovorom či Ženevským protokolom upravujúcim používanie zbraní vo vojne. Ženevské konvencie spolu so svojimi dodatkovými protokolmi predstavujú základný prameň medzinárodného humanitárneho práva (a tiež vojnového práva). Ich hlavnou zásadou je, že v prípade ozbrojeného konfliktu musí byť rešpektovaná dôstojnosť ľudskej bytosti a bez akéhokoľvek nepriaznivého rozlišovania musia byť pred konfliktom a jeho následkami chránení tí, ktorí na konflikte nie sú priamo zúčastnení, ako aj tí, ktorí boli z konfliktu vyradení v dôsledku choroby, zranenia či zajatia. Zmluvnými stranami Ženevských konvencií sú všetky štáty sveta a ich zásady (a zásady I. a II. dodatkového protokolu) sú súčasťou medzinárodného

V rámci európskeho pohľadu na skúmanú problematiku stojí za pozornosť aj britský názor vyjadrený v Koncepte budúcich pozemných operácií, ktorý spracovalo Centrum pre rozvoj, koncepty a doktríny britského ministerstva obrany. Podľa tohto konceptu *„britské ozbrojené sily, a predovšetkým pozemné sily, musia byť pripravené tak, aby boli schopné odolať prekvapivým útokom a získať alebo znovu získať iniciatívu, a musia byť vyzbrojené tak, aby boli schopné čeliť konvenčným alebo hybridným hrozbám, kedy nepriateľ využíva mix všetkých jemu dostupných nástrojov, konvenčných a/alebo nekonvenčných síl, doplnených o politické, ekonomické a ďalšie aktivity za účelom dosiahnutia ním stanovených cieľov“* (DCDC, 2008, s. 14).

Pod pojmom hybridná vojna sa v koncepte rozumie *„konflikt, v ktorom štátni alebo neštátni aktéri využívajú všetky spôsoby vedenia boja súčasne, pričom používajú moderné konvenčné zbrane, nekonvenčné spôsoby a taktiky, terorizmus a kriminálne aktivity s cieľom destabilizovať existujúci poriadok (systém)“* (DCDC, 2008, s. 15). V dokumente sa zároveň uvádza, že *„takéto výzvy si vyžadujú budovanie adekvátnych bojových spôsobilostí, keďže existuje vysoká pravdepodobnosť použitia nových zbraní, vykonávania kybernetických útokov a potenciálne aj nasadenia rádiologických zbraní za účelom dosiahnutia strategických účinkov, ktoré ohrozia britské záujmy“* (DCDC, 2008, s. 15).

Určitú minimalistickú pozíciu pri konceptualizácii hybridnej vojny zastáva v rámci britského poňatia Chris Parry, podľa ktorého *„hybridná vojna je vedená nepravidelnými jednotkami, ktoré majú prístup k sofistikovaným zbraniam a systémom, ktoré zvyčajne používajú regulárne jednotky“* (In Wilkie, 2009). V tomto prípade je ale potom otázne, v čom spočíva rozdiel oproti nepravidelnej vojne.

Ak by sme mali zhrnúť európsky pohľad na problematiku hybridnej vojny, tak ju vyjadruje nasledujúca definícia: *„Je to súbor rôznych nátlakových a podvratných činností a konvenčných a nekonvenčných metód (napríklad diplomatických, vojenských, ekonomických a technologických), ktoré môžu rôzne štátne aj neštátne subjekty koordinovaným spôsobom využívať na to, aby dosiahli konkrétne ciele bez toho, aby formálne vyhlásili vojnu. Snahou je obyčajne zneužívať zraniteľnosť cieľa a vytvárať neprehľadné situácie s cieľom narušiť rozhodovacie procesy. Nástrojom týchto hybridných hrozieb môžu byť masívne dezinformačné kampane a využívanie sociálnych médií na propagandu alebo radikalizáciu, nábor a priame ovládanie priaznivcov.“* (Sliz, 2020)

Z prostredia Českej republiky je potrebné vyzdvihnúť práce Zůnu a Světničku, ktoré minimálne v českom prostredí významným spôsobom pomohli ozrejmiť a pochopiť problematiku hybridných vojen, hybridných hrozieb, hybridného spôsobu vedenia boja a ďalších s tým spojených procesov a javov. Ocenenie si zaslúžia aj Kříž, Schevcuk a Števkov, ktorí sa v rámci projektu Jagello 2000 zaoberali hybridnou vojnou ako novým fenoménom v bezpečnostnom prostredí Európy. Výsledkom ich práce je návrh komplexnej definície hybridnej vojny: *„Hybridná vojna je ozbrojený konflikt vedený kombináciou nevojenských a vojenských prostriedkov s cieľom ich synergickým efektom prinútiť protivníka k vykonaniu takých krokov, ktoré by sám o sebe nevykonával. Aspoň jednou stranou konfliktu je štát. Hlavnú úlohu pri dosiahnutí cieľov vojny hrajú nevojenské prostriedky v podobe psychologických operácií a propagandy, ekonomických sankcií, embárg, kriminálnych aktivít, teroristických aktivít a iných subverzívnych aktivít podobného charakteru. Vojenské operácie útočníka sú vedené nepravidelnými silami kombinujúcimi symetrické a asymetrické spôsoby vedenia bojovej činnosti proti celej spoločnosti a najmä proti jej politickým štruktúram, orgánom štátnej*

---

obyčajového práva, takže z toho titulu zaväzujú každého člena medzinárodného spoločenstva k ich dodržiavaniu. Porušenie Ženevských konvencií predstavujú vojenské zločiny, a preto je ich páchatel' trestne zodpovedný podľa medzinárodného práva.

správy a samosprávy, ekonomike štátu, morálke obyvateľstva a ozbrojeným silám.“ (Kříž, Schevcuk, Števkov, 2015, s. 8)

Na Slovensku za pozornosť stoja predovšetkým práce Hanka, ktorý poukazuje na to, že so zmenou charakteru bezpečnostného prostredia sa mení aj charakter dnešných konfliktov a vojen, pričom ponúka rozbor hybridnej vojny ako jednej z možných foriem vojny popri doteraz viac zaužívaných formách (Hanko, 2015, s. 67), a Beskida, ktorý prostredníctvom analýzy hybridnej vojny na Kryme poukazuje na nové možnosti a spôsoby vedenia moderného boja – vedenia tzv. vojny novej generácie (Beskid, 2014, s. 24).

Okrem toho je nevyhnutné oceniť výskum hybridnej vojny a hybridných hrozieb, ktorý prebiehal na Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika pod vedením prof. Jurčáka. Ten spolu s Turacom, vychádzajúc z diela Carla von Clausewitza, definujú hybridnú vojnu ako *„akt násilia, uskutočňovaný s výrazne rozdielnymi prostriedkami alebo spôsobmi, s cieľom donútiť protivníka, aby sa podriadil našej vôli.“* (Jurčák – Turac, 2018, s. 178). Významný príspevok ku skúmaniu predmetnej problematiky predstavuje aj výskum konfliktov, ktorý prebieha pod vedením doc. Kazanského na Katedre bezpečnostných štúdií Fakulty medzinárodných vzťahov a politických vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

3. RUSKÝ PRÍSTUP K DEFINOVANIU A VYMEDZENIU HYBRIDNEJ VOJNY

Analýza ruského pohľadu na hybridné vojny, hybridné hrozby a hybridné spôsoby vedenia boja má mimoriadny význam pre ďalší výskum predmetnej problematiky nielen z dôvodu obrovskej vojenskej sily Ruskej federácie, ale aj z dôvodu úspešnej aplikácie zásad hybridnej vojny najprv (i keď len čiastočne) pri rusko-gruzínskom konflikte v roku 2008 a neskôr (plne) pri bleskovej anexii Krymu na jar 2014.

Za otca ruskej koncepcie hybridnej vojny sa považuje náčelník Generálneho štábu Ozbrojených síl Ruskej federácie a prvý námestník ministra obrany – armádny generál Valerij Vasilievič Gerasimov, podľa ktorého *„hybridná vojna je vojnou novej generácie, v ktorej tradičné vojenské metódy a postupy sú nahradené hybridnými, to znamená širokou škálou politických, ekonomických, informačných, medzinárodných, humanitárnych a ďalších nástrojov“*. Generál Gerasimov ďalej hovorí, že *„v 21. storočí začína prevládať tendencia, kedy hranice medzi vojnou a mierom sú rozmazané. Vojny sa nevyhlasujú a ak sa začnú, neprebiehajú podľa obvyklej šablóny. Skúsenosti z konfliktov spojených s tzv. farebnými revolúciami v severnej Afrike a na Blízkom Východe poukazujú na to, že prosperujúci štát sa môže stať za niekoľko mesiacov, ba dokonca aj dní arénou vojenského zápasu, obeťou zahraničnej intervencie, a dostať sa do stavu humanitárnej katastrofy, chaosu a občianskej vojny.“* (Gerasimov, 2013)

„V žiadnej z krajín“, pokračuje generál, *„kde vypukla tzv. arabská jar nie je oficiálne vyhlásená vojna, avšak sociálne, ekonomické a politické dôsledky pre jednotlivé štáty a spoločnosti sú zrovnateľné s následkami skutočnej vojny. K dosiahnutiu politických a strategických cieľov už nie sú potrebné zbrane, resp. existujú účinnejšie nástroje. Pre dosiahnutie stanovených cieľov je mnohokrát vhodnejšie použitie politických, ekonomických, informačných, humanitárnych a ďalších nevojenských opatrení, vrátane protestného potenciálu obyvateľstva cieľovej krajiny.“* Ako príklad uvádza Gerasimov používanie humanitárnych organizácií alebo súkromných bezpečnostných služieb. Príkladom sú podľa neho operácie v Sýrii, na Ukrajine alebo v Líbyi, kde najaté súkromné vojenské spoločnosti úzko spolupracovali s ozbrojenými oddielmi opozície, či pôsobenie Greenpeace v Arktíde. Náčelník generálneho štábu i ruská vláda sú presvedčení, že Západ financuje tak opozíciu, ako aj ďalšie organizácie, napríklad nevládne organizácie na Ukrajine i v Rusku. *„To všetko je doplnené*

o skryté vojenské akcie informačného charakteru alebo špeciálnych jednotiek. Otvorené použitie sily so zámienkou „udržania mieru a regulácie krízy“ sa deje až na konci konfliktu za účelom „dosiahnutia konečných cieľov“. (In Grohmann, 2015)

V tejto súvislosti Gerasimov ďalej hovorí a pýta sa: „*Samozrejme, najľahšie by bolo povedať, že udalosti arabskej jari nie sú vojna, a preto by sme ich my vojaci nemali skúmať. Ale možno práve naopak, nie sú tieto udalosti typickou vojnou 21. storočia?*“. A zároveň dodáva: „*Samotné pravidlá vojny sa zmenili. Narástla úloha nevojenských spôsobov dosiahnutia politických a strategických cieľov, ktoré v mnohých prípadoch svojou efektívnosťou prevyšujú silu zbraní. Vojenské sily sa často používajú pod pláštikom mierových operácií, ktoré majú dosiahnuť uzmierenie znepriatelených strán.*“ (Gerasimov, 2013)

Náčelník generálneho štábu si kladie aj ďalšie rétorické otázky: „*Čo je to súčasná vojna? Na čo treba pripravovať armádu? Ako má byť vyzbrojená?*“ Odpovede na tieto a ďalšie súvisiace otázky by mali určovať cesty rozvoja ozbrojených síl v dlhodobej perspektíve a zároveň umožniť získať predstavu o spôsoboch ich použitia. V súčasnosti sa podľa Gerasimova zavádzajú nové, netradičné bojové postupy. Rastie úloha mobilných zoskupení rôznych druhov, ktoré pôsobia v jednotnom informačnom poli a v spravodajskom priestore vďaka možnostiam nových systémov riadenia a zabezpečenia. Vojenské operácie sú dynamickejšie, aktívnejšie a prinášajú viac výsledkov. Vytrácajú sa taktické a operačné prestávky, ktoré by mohol protivník využiť. Nové komunikačné a informačné technológie umožnili zmenšiť priestorový a časový odstup medzi vojakmi a velením.

Frontálne zrážky veľkých zoskupení vojakov na strategickej a operačnej úrovni postupne, ako uvádza generál, ustupujú do úzadia. Vplyv na protivníka na diaľku sa postupne stáva hlavným spôsobom dosiahnutia cieľov operácie. Jeho objekty sa ničia v celej hĺbke jeho územia. Stierajú sa rozdiely medzi strategickou a taktickou úrovňou, útočnými a obrannými operáciami. Masovo sa využívajú veľmi presné zbrane. Súčasťou výzbroje sa stavajú zbrane fungujúce na základe nových fyzikálnych princípov a robotické systémy. Široko sa využíva asymetrická vojenská činnosť, ktorá umožňuje nivelizovať prevahu protivníka v ozbrojenom boji. Prítom sa využívajú príslušníci špeciálnych vojsk a sily vnútornej opozície na vytvorenie permanentného frontu na celom území znepriateleného štátu. Využíva sa tiež informačný vplyv, ktorého formy a spôsoby sa neustále zdokonaľujú. Prebiehajúce udalosti nachádzajú odraz vo vojenských doktrínach rôznych krajín (Bačišin, 2015).

Generál Gerasimov v súvislosti s riešenou témou prezentuje názor, že „*nepriateľa je možné poraziť kombináciou politických, ekonomických, technologických, informačných a ekologických operácií.*“ (Gerasimov, 2013) Toto jeho vyjadrenie je v súlade s víziou vojny, ktorá sa neodohráva na fyzickom bojisku, ale ako uvádzajú ruskí teoretici, odohráva sa v tzv. psychologickú sféru. Podľa nich sa budúce vojny nebudú viesť klasickým spôsobom na bojisku, ale najmä v ľudských mysliach. Aj preto Rusko kladie v súčasnosti veľký dôraz na oblasť informačných a psychologických operácií. Informačné a psychologické operácie už nebudú ako doteraz hrať úlohu len podporných alebo pomocných aktivít, pretože dobre pripravená a vedená informačná a psychologická vojna môže podľa tejto koncepcie v mnohých prípadoch nahradiť tradičné spôsoby vedenia vojny bez potreby nasadenia veľkého počtu vojenských jednotiek a techniky.

V posledných konfliktoch sa podľa generála Gerasimova objavili nové metódy a spôsoby vedenia vojenských operácií, ktorých vývoj, zdokonaľovanie a uplatňovanie bude aj naďalej pokračovať a prinesie zásadné zmeny v charaktere budúcich ozbrojených konfliktov. Z uvedeného vyplýva, že ruský pohľad na vedenie modernej vojny je založený na teórii, že hlavným bojovým priestorom je myseľ. Kříž k tomu uvádza: „*Kým v dobách Sovietskeho zväzu a tesne po jeho rozpade lipla Moskva v prvom rade na tradičnej porážke protivníka silou,*

nasledovanej nahradením vlády a potom sociálnym inžinierstvom, v novom poňatí sú priority obrátené tak, že pre konečnú porážku protivníka nemusí ku skutočnému bojovému nasadeniu jednotiek vlastne ani dôjsť.“ (In Světnička, 2015) Vedenie vojen novej generácie bude preto založené na informačnej a psychologickej vojne, aby bola dosiahnutá nadvláda nad nepriateľskými vojskami, získaná kontrola nad jeho zbraňami a technikou, a aby nepriateľské ozbrojené sily a civilné obyvateľstvo boli morálne a psychologicky zlomené. Hlavným cieľom je podľa možnosti čo najväčšie obmedzenie nasadenia ťažkej vojenskej techniky a síl a dosiahnutie toho, aby vojenské jednotky a civilné obyvateľstvo naopak podporovali útočníka, na škodu vlastnej vlády a vlastnej krajiny.

Napriek všetkým vyššie uvedeným informáciám, generál Gerasimov tvrdí, že *„Rusko na tomto poli zaspalo, a preto je potrebné pracovať na náprave. Vojenské akcie sú totiž čím ďalej tým dynamickejšie, operačné a taktické pauzy, ktoré by mohol protivník využiť, sa strácajú, a nasadenie veľkých zoskupení síl na strategickej i taktickej úrovni je už tiež minulosťou. Hlavným prostriedkom na dosiahnutie stanovených strategických a operačných cieľov sa stávajú dialľkové, bezkontaktné akcie.“* (Grasimov, 2013). Keďže hybridné vojny vníma generál nielen ako príležitosť, ale aj ako hrozbu, je podľa neho nevyhnutné, aby sa doterajšie koncepcie ďalej rozvíjali, aby bolo Rusko na tento typ vojny pripravené, vedelo jej čeliť, ale tiež využiť vo svoj prospech.

ZÁVER

Prevažná väčšina autorov, odborníkov i ďalších diskutérov z radov širšej verejnosti sa v zásade zhoduje v tom, že charakter ozbrojených konfliktov sa po skončení druhej svetovej vojny významne zmenil. Vlastníctvo jadrových zbraní totiž takmer úplne vylúčilo možnosť totálnej vojny medzi supervelmocami, resp. medzi krajinami vlastniacimi jadrové zbrane. K ešte významnejšej zmene z tohto hľadiska došlo po rozpade bipolárneho usporiadania sveta, kedy podmienky, v nadväznosti na zmeny v globálnom a regionálnom bezpečnostnom prostredí, začali priať (i keď s určitými výnimkami) skôr vedeniu nekonvenčných partizánskych alebo povstaleckých vojen, než vedeniu klasických konvenčných vojen.

Stratégia hybridnej vojny predstavuje veľmi silný a komplexný spôsob vedenia moderného ozbrojeného konfliktu. Konfliktu, ktorý nezačína výstrelom a už vôbec nie vyhlásením vojny. Konfliktu, o ktorom napadnutá spoločnosť spočiatku ani nevie, dokonca ani netuší alebo si nepripúšťa, že bola napadnutá a nachádza sa vo vojne. Konfliktu, pri ktorom prípravy agresora naň začali už oveľa skôr, a pri ktorom je agresor prostredníctvom získaných (najmä) spravodajských informácií schopný identifikovať silné a slabé miesta svojho protivníka, tomu prispôbiť svoju stratégiu a taktiku a zvoliť čo najvhodnejšiu kombináciu konvenčných a nekonvenčných spôsobov a prostriedkov vedenia boja za účelom dosiahnutia svojich cieľov.

Na záver možno na základe vyššie uvedených i ďalších dostupných informácií definovať hybridnú vojnu ako vojnu, v ktorej aspoň jedným z jej aktérov je štát, a počas ktorej dochádza k súbežnému využívaniu kombinácie konvenčných a nekonvenčných nástrojov a spôsobov vedenia vojny. Dochádza v nej k obmedzovaniu nasadenia pravidelných konvenčných jednotiek regulárnych ozbrojených síl a vyhýbaniu sa rozsiahlym ozbrojeným stretom veľkých zoskupení konvenčných síl, a súčasne k zvyšovaniu nasadenia a využitia špeciálnych jednotiek, nepravidelných ozbrojených formácií, miestnych hnutí odporu, kriminálnych skupín a pod., k nárastu používania vysoko presných zbraňových systémov a zbraní založených na nových fyzikálnych princípoch a technológiách, a to všetko pri využití dynamickej kombinácie politických, diplomatických, ekonomických, humanitárnych,

diverzných, teroristických a kriminálnych aktivít, propagandy a nástrojov informačnej, kybernetickej a psychologickéj vojny.

V úplnom závere možno opätovne zdôrazniť, že i keď v prípade hybridnej vojny naozaj nejde o nový typ vojny, s dynamicky postupujúcim vývojom ľudskej spoločnosti, novými objavmi, zavádzaním novších a modernejších systémov a technológií, aplikáciou nových, netradičných a v mnohých prípadoch i nelegálnych či neregulárnych postupov a metód, ako aj zvyšovaním významu info a kyber priestoru, ale aj prehlbovaním globálnych ekonomických, sociálnych environmentálnych a bezpečnostných problémov ľudstva a negatívnych vplyvov globalizácie, bude s najväčšou pravdepodobnosťou tento typ vojny prevládať v nasledujúcich dekádach 21. storočia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

AFJ. 2009. Hybrid vs. Compound War. In *Armed Forces Journal*, 2009. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>>

BAČIŠIN, V. 2015. Hybridná vojna a jej hodnotenie. In *Obrana*, 2015, roč. 23, č. 1, s. 4-5. ISSN 1336-1910.

BARIČIČOVÁ, Ľ. 2020. Vnútoraná dimenzia bezpečnosti SR z pohľadu aktuálnych otázok regionálnej bezpečnosti. In *Bezpečnostné fórum 2020 – zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Interpolis, 2020.

BOWERS, CH. O. 2012. *Identifying Emerging Hybrid Adversaries*. [online]. Dostupné na internete:

<<http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/2012spring/Bowers.pdf>>

BUČKA, P. – ŽENTEK, M. 2019. Analýza vybraných komponentov, ktoré negatívne ovplyvňujú bezpečnostné prostredie štátu. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2019, s. 106-118. ISBN 978-80-8040-582-3.

CASEY, G. W. Jr. 2009. *The Army of the 21st Century*. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.ausa.org/publications/armymagazine/archive/2009/10/Documents/Casey211009.pdf>>

DCDC. 2008. *The Future Land Operational Concept*. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.navedu.navy.mil/th/stg/databasestory/data/youttasart/youttasarttalae/bigcity/UK/4.UK%20Future%20Land%20Operational%20Concept.pdf>>

GATES, M. R. 2009. *A Balanced Strategy: Reprogramming Pentagon for a New Age*. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2009-01-01/balanced-strategy>>

GERASIMOV, V. V. 2013. *Ценность науки в предвидении: Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий*. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.vpk-news.ru/articles/14632>>

GLENN, R. W. 2009. *Thoughts on Hybrid Conflict*. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.smallwarsjournal.com/blog/188-glenn.pdf>>

GROHMANN, J. 2015. *Hybridní války podle Valerije Gerasimova*. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.armadninoviny.cz/hybridni-valky-podle-valerije-gerasimova.html>>

HANKO. 2015. Hybridná forma vedenia vojny. In *Vojenské reflexie*, 2015, roč. 10, č. 2, s. 67-81. ISSN 1336-9202.

- HOFFMAN, F. G. 2007. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. [online]. Dostupné na internete: <http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybrid_war_0108.pdf>
- HOFFMAN, F. G. 2009a. *Hybrid Warfare and Challenges*. [online]. Dostupné na internete: <smallwarsjournal.com/documents/jfqhoffman.pdf>
- HOFFMAN, F. G. 2009b. *Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict*. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lang=en&id=98862>>
- IDNES.cz. 2015. *Hybridní válce se musí bránit celá společnost. I česká, tvrdí experti*. [online]. Dostupné na internete: <http://zpravy.idnes.cz/eperti-chteji-popsat-hybridni-boj-dlv-zpr_nato.aspx?c=A150715_134014_zpr_nato_inc>
- JURČÁK, V. – JURČÁK, J. 2018. Hybridná vojna – výzva pre NATO. In *Bezpečnostné fórum 2018 – zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Belianum – vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela, 2018, s. 248-254. ISBN 978-80-557-1093-8.
- JURČÁK, V. – MAJCHÚT, I. 2016. Irregular Activities and Armed Forces. In *Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem : Obrona Terytorialna i jej rola we wspólnych systemach bezpieczeństwa*, 2016, No 2(7), s. 315-328. ISSN 2353-6306.
- JURČÁK, V. – TURAC, J. 2018. Hybridné vojny – nový fenomén?. In *Bezpečnostné fórum 2016 – zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Interpolis, 2018, s. 177-184. ISBN 978-80-972673-5-3.
- KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- KILCULLEN, D. 2009. *The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. Oxford : Oxford University Press, 2009. 384 s. ISBN 978-0-19-97438-34.
- KRUZEL, J. J. 2009. *U.S. must prepare for „Hybrid Warfare“, general says*. [online]. Dostupné na internete: <<http://archive.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=53089>>
- KŘÍŽ, Z. – SCHEVCUK, Z. – ŠTEVKOV, P. 2015. Hybridní válka jako fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy. Ostrava : Jagelo 2000, 2015. 16 s. ISBN 978-80-904850-2-0.
- MATTIS, J. N. – HOFFMAN, F. G. 2007. *Future Warfare: The Rise of Hybrid War*. [online]. Dostupné na internete: <<http://milnewstsbay.pbworks.com/f/MattisFourBlockWarUSNI-Nov2005.pdf>>
- McCUEN, J. J. 2008. Hybrid Wars. In *Military Review*, 2008, Vol. 3, No. 2, pp. 107-113. ISSN 0026-4148.
- RENFREW, B. 2011. *Chechnya*. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.crimesofwar.org/a-z-guide/chechnya/>>
- SGS. 2014. *Kremlin hybrid war against Ukraine and EU: Energy Component*. [online]. Dostupné na internete: <<http://geostrategy.org.ua/en/analitika/item/585-585->>>
- SLIZ, M. 2020. *Dezinformácie a hybridná vojna: Slovensko má špeciálne oddelenie*. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.aktuality.sk/clanok/789975/dezinformacie-a-hybridna-vojna-slovensko-ma-specialne-oddelenie/>>
- SVĚTNIČKA, L. 2015. *Hybridní války dávno známe, přesto je musíme objevit a popsat*. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.natoaktual.cz/hybridni-valky-davno-zname->>

presto-je-musime-objevit-a-popsat-p5p-
/na_analyzy.aspx?c=A150714_133516_na_analyzy_m02>

UAP. 2015. *Hybrid Warfare as a Key Instrument of Russian Revenge Geostrategy*. [online]. Dostupné na internete: <<http://uaposition.com/analysis-opinion/hybrid-warfare-as-a-key-instrument-of-the-russian-revenge-geostrategy/>>

US JFC HWC. 2009. *Hybrid War Conference*. Washington D.C. : United States Joint Force Command, 24th February 2009.

WILKIE, R. 2009. *Hybrid Warfare: Something Old, Not Something New*. [online]. Dostupné na internete na: <<http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj09/win09/html>>

ZŮNA, P. 2010. *Kritický pohled na koncept hybridních válek*. In *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19 (51), č. 3, s. 33-45. ISSN 1210-3292.

plk. gšt. v. z. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
e-mail: radoslav.ivancik@akademiapz.sk

REVOLÚCIE VO VOJENSKÝCH ZÁLEŽITOSTIACH A ICH VPLYV NA FORMY ŠTÁTOV

REVOLUTIONS IN MILITARY AFFAIRS AND THEIR INFLUENCE ON FORMS OF STATES

Matej JANČOŠEK

Abstract

This article explores common attributes that can be identified between revolutions in military affairs and changing forms of states throughout historical periods spanning from the ancient times until our recent past. The development in the military field has formed our socio-political reality since time immemorial due to the essential position that war and preparation for war play in structuring society, states, politics, and law. Rulers of states usually do not engineer the form of the state that eventually emerges from the interplay of bargaining with major social classes over extraction of resources, men, arms and supplies. On the contrary, rulers act out of necessity dictated to them by the development of military reality, which is driven by changes in technologies and organisation.

Keywords: revolution in military affairs, forms of states, extraction, society, technology

ÚVOD

Históriu študujeme aj preto, aby sme sa z nej mohli poučiť. Ak v nej nachádzame opakujúce sa naratívy a spoločné menovatele, musíme pripustiť, že odhaľujú nejakú univerzálnu zákonitosť fungovania spoločnosti, a preto je nutné s týmito identifikovanými procesmi počítať aj v budúcnosti. Medzi vývojom vo vojenstve a spoločensko-politickým vývojom nachádzame naprieč históriou silnú spätnú väzbu. Reformy sledujúce zabezpečenie vojenskej konkurencieschopnosti štátov v medzinárodnom systéme, majú v rámci svojej historickej etapy preukázateľné celospoločenské dôsledky. Vo výsledku je na základe konkrétneho historického vývoja možné identifikovať platné paradigmy.

Trúfam si uviesť, že aplikácia nových technológií a organizačných rámcov do vojenskej praxe koreluje s výraznými zmenami v oblasti štátu, práva, politiky a spoločnosti. Max Weber už na začiatku 20. storočia poukázal na intímnu spätosť medzi štátom a násilím, avšak moderná literatúra pojednávajúca o historickom procese prepájajúcom vývoj štátu s vývojom vojenských prostriedkov sa po niekoľko desaťročí trvajúcej prestávke, spôsobenej zrejme odporom veľkej časti spoločenských vedcov k vojne a militarizmu aj vojenstvu a podvedomej snahe poprieť jeho význam pre vývoj spoločnosti, začína objavovať až v 70. rokoch minulého storočia. Tieto myšlienky získali nový impulz v 90. rokoch pod vplyvom bleskového víťazstva koalíčných síl v druhej vojne v Perzskom zálive, ktorá bola vo svojej podstate prevratnou, aj keď evolučné sily, ktoré k jej prevratnosti prispeli boli v pohybe už dávnejšie. V 70. rokoch totiž došlo k zásadnej technologickej revolúcii mikroprocesora. V Sovietskom zväze túto realitu medzi prvými pochopil Nikolaj Vasilievič Ogarkov, v tom čase náčelník generálneho štábu ZSSR. Tento vývoj opísal ako vojenskú technologickú revolúciu. V USA sa neskôr ujal názov “revolúcia vo vojenských záležitostiach”. Rozpad Sovietskeho zväzu a úspech v druhej vojne

v Perzskom zálive vyprodukoval v radoch (najmä amerických) vojenských teoretikov a historikov mnohé úvahy ohľadne týchto revolúcií vo vojenských záležitostiach.

Základnou premisou literatúry v oblasti revolúcií vo vojenských záležitostiach bolo, že nové technológie sú primárnym zdrojom konkurenčnej výhody v rámci vojenského konfliktu. Daná téma spočiatku rezonovala najmä v amerických vojenských kruhoch a vojensky zameraných think-tankoch, avšak netrvalo dlho kým sa jej chopili aj iní uznávaní historici a politológovia. Túto revolúciu vo vojenských záležitostiach podrobili historickému skúmaniu a overovaniu napr. C.S. Gray, A.F. Krepinevich, M. Knox, či W. Murray (Gray, 2002; Knox, 2001; Krepinevich, 1994; Murray, 1997). Jedným z výsledkov takéhoto skúmania bolo vymedzenie udalostí, kedy preukázateľne došlo k momentom hodných pomenovania „revolúcia vo vojenských záležitostiach“. Z overovania historických skutočností však vyplýva, že nevyhnutnou ingredienciou revolučnej zmeny vo vojenstve je najmä zmena v taktike a stratégii a následná organizačná zmena, ktorá je výsledkom úsilia čo možno najvhodnejším spôsobom uplatniť novú technológiu v praxi, teda na bojovom poli. Organizačné inovácie vedia sami o sebe posunúť ničivú silu armád do novej vývojovej etapy. Technologické inovácie nemôžu v tomto procese ostať izolované, ba dokonca bez organizačnej adaptácie ostáva ich potenciál nevyužitý a revolúcia vo vojenstve sa nekoná. Faktom zostáva, že nie len technologické, ale aj organizačné zmeny sú schopné revolucionalizovať spôsob vedenia vojen, dokonca sú vzájomne prepojené a podnecujú sa.

Vojensko-technologický a vojensko-organizačný historický vývoj spúšťa taktiež aj reťaz zmien vo vnútornej organizácii spoločnosti. Teória o kľúčovej úlohe vojny a príprav na vojnu v spoločensko-politickej oblasti predpokladá, že dopady vojenských technologických a organizačných inovácií majú zásadný vplyv na vývoj spoločenskej organizácie. „Kritická situácia totiž vytvára priestor na rýchle prijatie reforiem, technologických inovácií a pod., ktoré by inak narážali na spoločenský konzervativizmus... Najmä v období do konca 19. storočia boli vojenské systémy vysokým konzumentom ekonomického produktu spoločnosti a ľudského úsilia, preto ich zmeny museli mať dopad na celkové fungovanie spoločnosti“ (Šmihula, 2015, s. 18). Modernizačné procesy vo vojenstve skutočne korelujú so zmenami vo formách štátov. Menia sa spôsoby extrakcie časti ekonomického produktu spoločnosti štátnou mocou, menia sa vzťahy medzi štátnou mocou a hlavnými spoločenskými triedami, menia sa slobody, práva a povinnosti týchto spoločenských tried v rámci štátneho zriadenia, a transformuje sa aj povaha medzinárodného systému štátov, s čím sú spojené širšie ideologicko-politické koncepcie.

Cieľom tejto práce bude identifikovať opakujúce sa dôsledky „revolučných“ zmien vo vojenskej oblasti na formách štátov, a vyhodnotiť, či tieto zmeny vykazujú spoločné charakteristiky naprieč rôznymi obdobiami.

1 REVOLÚCIE VO VOJENSKÝCH ZÁLEŽITOSTIACH A FORMY ŠTÁTU

Východiskovým javom tejto práce sú „**revolúcie vo vojenských záležitostiach**“. Andrew W. Marshall a Andrew F. Krepinevich, Jr. sa v rámci ich angažmánu v Office of Net Assessment, ktorý vznikol na ministerstve obrany USA za účelom výskumu budúcnosti vojenstva, chopili literatúry o historickom vývoji vojenstva a po dôkladnom zvážení povahy najvýznamnejších zmien vo vojenstve tieto pomenovali ako „revolúcie vo vojenských záležitostiach“. Známa práca na túto tému s názvom „The Military-Technical Revolution: A Preliminary Assessment“ definuje vojensko-technickú revolúciu nasledovne: „Vojensko-technická revolúcia nastáva vtedy, keď sa aplikácia nových technológií do vojenských systémov kombinuje s inovatívnymi operačnými koncepciami a organizačnou adaptáciou, s cieľom zásadne zmeniť charakter a vedenie vojenských operácií. Preto sú tieto revolúcie charakterizované:

1. technologickou zmenou,
2. vývojom vojenských systémov,
3. operačnými inováciami,
4. organizačnou adaptáciou.

Kombinácia týchto prvkov vedie k dramatickému zlepšeniu vojenskej efektívnosti a bojového potenciálu“ (Krepinevich, 2002).

Vzhľadom na to, že revolúcie vo vojenstve nestoja výhradne na technologickom základe, vedecká komunita odmietla slovo technická/technologická v názve pre tento jav. Akademická obec upustila od pôvodného termínu „vojensko-technologická revolúcia“ v prospech termínu „**revolúcia vo vojenských záležitostiach**“ (ďalej len RMA), ktorý azda širším spôsobom pomenúva finálny výsledok zmien vo vojenstve, spôsobený technologickým a organizačným vývojom. Možno ešte spomenúť trochu rozširenejšiu definíciu tohto pojmu, ktorú ponúka Michael J. Vickers. Pojem nazýva jednoducho - vojenská revolúcia: „Vojenské revolúcie sú zásadné diskontinuity vo vojenských záležitostiach. Spôsobujú ich zmeny vo vojenských technológiách, operačných koncepciách, metódach organizácie a/alebo dostupných zdrojoch“ (Vickers, 1997, s. 30).

Druhý skúmaný jav tejto práce je **forma štátu**. J. Prusák vysvetľuje: „Organizácia obsahu činnosti štátu, ktorý sa vďaka spoločenskej energii sústredenej v štátnej moci uskutočňuje a prejavuje vo funkciách štátu, musí mať určitú formu“ (Prusák, 1995, kapitola III). Forma štátu je v právnej teórii vo všeobecnosti definovaná ako: „Ústavou stanovený spôsob organizácie politického a spoločenského života“ (Wojtaszczyk, 2000, s. 33). Avšak je možné opierať sa o konkrétnejšiu definíciu formy štátu: „Spôsob organizácie štátnej moci a režim (metódy) jej fungovania“ (Ottová, 2006, s. 132). Forma štátu sa delí na tri zložky:

1. forma vlády
2. štátne zriadenie
3. štátny režim, príp. politický režim

Za určujúcu zložku formy štátu považujeme formu vlády. Tá zahŕňa: „a) sústavu najvyšších orgánov štátu a vzájomné vzťahy medzi nimi a b) vzťahy obyvateľstva k štátnej moci a naopak, t. j. mieru a formy účasti obyvateľstva na štátnej moci a mieru zodpovednosti štátnej moci voči spoločnosti – stupeň demokratickosti štátu“ (Ottová, 2006, s. 133). Zjednodušene, pri horizontálnom usporiadaní štátnej moci na úrovni najvyšších štátnych orgánov rozlišujeme medzi monokraciami a republikami, a pri vzájomných vzťahoch medzi obyvateľstvom a štátom rozlišujeme medzi demokratickou a nedemokratickou formou vlády. Táto zložka formy štátu je statická, teda sa v rámci konkrétnej formy štátu nemení.

Štátne zriadenie je druhou zložkou formy štátu. Tu ide o vertikálne usporiadanie štátu. Štátne zriadenie definujeme ako: „Spôsob územnej organizácie štátu a systém vzťahov medzi štátom ako celkom a jeho územnými časťami“ (Ottová, 2006, s. 160). Rozprávame teda o vnútornom územnom členení jeho správy, kde sú hlavným motívom vzťahy medzi ústrednými a miestnymi orgánmi. To znamená, že ide o stupeň centralizácie a decentralizácie štátu. Táto zložka formy štátu je rovnako ako forma vlády statická.

Tretia zložka – štátny, príp. politický režim, sa týka spôsobu výkonu politickej moci v štáte. Oproti forme vlády a štátnemu zriadeniu, je politický režim dynamickou zložkou, najmenej stálou a podliehajúcou najčastejším zmenám (Ottová, 2006, s. 171). V právnej teórii sa častejšie odvoláva na štátny režim, ktorý definujeme ako: „Metódy vládnutia, metódy výkonu štátnej moci, to znamená spôsob, ako sa štátna moc vykonáva. Štátny režim sa v zásade rovná metódam vládnutia“ (Prusák, 1995, kapitola VII). Spôsob výkonu štátnej moci je vymedzený prostredníctvom práva, ale výkon štátnej moci zahŕňa aj v praxi realizované metódy vládnutia. Politický režim je oproti štátnemu režimu širší pojem, zahrňujúci aj výkon moci

uskutočňovaný inými politickými subjektami ako je štát. Takéto subjekty sú ostatné zložky spoločnosti ako napr. šľachta, cirkev, mestá či združenia pospolitého ľudu. V novodobom ponímaní sem patria aj politické, občianske a sociálne práva človeka, vláda zákona a záruky ochrany práva, deľba moci, suverenita ľudu, atď. Metódy výkonu moci štátom kladieme na škálu od demokratických režimov po nedemokratické (Ottová, 2006, s. 172). V demokratickom režime je moc štátu obmedzovaná a garantuje autonómnu sféru slobody jednotlivcov a spoločnosti. Nedemokratický režim neobmedzuje moc štátu a nezabezpečuje slobodu občianskej spoločnosti, resp. občiansku spoločnosť prerastá. Pri hodnotení sa zameriame na historický pohyb naprieč touto škálou.

2 HISTORICKÝ PREHĽAD

V rámci prehľadu historického vývoja, nižšie v stručnosti identifikujeme ako boli a sú niektoré trendy v spoločnosti determinované práve vývojom vo vojenstve. Uvediem aj prípady konkrétnych RMA, ktoré sa v dejinách vyskytli. Vzhľadom na nedostatok priestoru popísať všetky RMA a analyzovať ich dopady na fungovanie spoločnosti, uchýlime sa len k tým najdôležitejším, s uvedením veľmi stručných charakteristík. Nižšie uvedený historický prehľad bude rozdelený do kategórií monokratizácia, feudalizácia, oligarchizácia a demokratizácia, ktoré pomenúvajú procesy zmien vo formách štátov a ich režimov, ako aj vzťahy medzi obyvateľstvom a štátnou mocou. Do tohto exkurzu je možné zahrnúť už dobu bronzovú (cca 3000 pred Kr.), keďže už vtedy vznikali urbanizované civilizácie a spolu s nimi štátne útvary.

2.1 Monokratizácia

Monokratická vláda je vládou jednotlivca, ktorý spravidla drží vo svojich rukách neobmedzenú moc, tzn. nie je obmedzovaný písanými zákonmi, je najvyšší vojenský veliteľ a hlavou byrokratického aparátu spravujúceho daný štát.

Monokratický režim vidíme už od najstarších čias. S rozvojom metalurgie začína obdobie dominantných vojenských technológií, ktorých držitelia disponovali výraznou vojenskou prevahou oproti tým, ktorí takúto technologickú vymoženosť nevlastnili. Vznik bronzovej metalurgie so sebou priniesol nové zbrane, akými boli meče, kopije, či sekery. Vlastniť ich mohol len ten, kto si dokázal zabezpečiť prísun kovov, väčšinou zo vzdialených oblastí, kam nesiahala jeho priama kontrola, keďže cín a meď boli vzácne (McNeill, 1983, s. 1). S bronzovými zbraňami prišiel rozmach mestských štátov a neskôr ríš, udržiavaných vojenskou mocou. Od roľníkov a podmanených miest sa začali vyberať poplatky putujúce do hlavného mesta (Tilly, 1990, s. 2). Z takto nazhromaždených zdrojov bolo možné investovať do zbraní a verejných stavieb, ako boli chrámy, či hradby. Odklon pracovnej sily na verejné stavby, obranu, či inú remeselnú činnosť si vyžadovalo zásobovanie centra potravinami a ich distribúciu. Na tento účel museli vládcovia udržať systém výberu poplatkov donucovaním, teda za použitia násilia, resp. jeho hrozbou. Toto viedlo k silnej monokratizácii, keďže funkcia vladárov v sebe kumulovala vojenské, náboženské a zamestnávateľské úlohy, ktoré bolo nutné dennodenne riadiť, aby udržali takýto systém pri živote.

Novoveká RMA vedúca k absolutizácii štátneho režimu, spočívala v zrode pravidelného profesionálneho štátneho vojska. Inovácie v podobe kresadlových muškiet a bajonetov spôsobili, že mušketeri postupne nahradili pikanierov a stali sa univerzálnou pechotnou zbraňou. Zaviedla sa tzv. lineárna taktika (Dangl, 2017, s. 341), ktorá sa vojakom vštepovala prísnyim vojenským drilom. To si však vyžadovalo dlhodobú vojenskú službu a na to naviazanú organizačnú zmenu, výsledkom ktorej bol vznik modernej vojenskej komunity – regimentu/pluku (Knox, 2001, s. 50). Velitelia plukov, menovaní monarchiou, pluky

zostavovali a plne zodpovedali za ich stav, avšak celý pluk bol platený monarchom. Preto vznikla aj civilná časť štátnej správy, ktorá kontrolovala tento „produkt“ a podávala o tom správy do hlavného mesta. Na financovanie armády platenej z centrálnej štátnej pokladnice bolo nutné reformovať extraktívny aparát štátu. Žoldnierske vojny 16. - 17. storočia zvýraznili potrebu vlastnej dostatočnej ekonomickej základne. Najmä keď sa ukázalo, že európsky finančný trh už nedokáže zohnať potrebné prostriedky a bankové domy rad za radom krachovali, po tom, čo im panovníci neboli schopní splácať pôžičky na drahé vojenské výpravy (Howard, 2013, s. 59). V priebehu 17. storočia vznikala naprieč európskymi monarchiami centralizovaná civilná správa schopná do poľa postaviť stovky tisíc mužov a po dlhé roky ich tam udržať. Napr. keď brandenburský kurfirst Fridrich Wilhelm dospel k presvedčeniu, že potrebuje stálu armádu, v roku 1653 presvedčil stavy, aby jeho úradníci mohli vyberať na ich územiach dane, čím sa vzdali svojho historického práva. S týmto krokom súhlasili vzhľadom na strmo rastúcu nákladovosť vojenského financovania. Štátny byrokratický aparát zodpovedný za výber daní však zašiel ešte ďalej. V mestách, kde sa peniaze získavali prostredníctvom spotrebnej dane, začal vykonávať dohľad nad žatvou, platením nájmov, či inými priemyselnými a obchodnými aktivitami. Štát tak získal nový stupeň kontroly nad ekonomickými aktivitami svojich poddaných, čo viedlo k vzniku centrálnej výkonnej vlády v Berlíne. Francúzsky kráľ Ľudovít XIV. takýto systém zaviedol ešte skôr a s pomocou maršála de Vaubana unifikoval armádu v organizácii, výcviku, mzde a v kariérnych perspektívach. Francúzska armáda sa tak stala vysoko efektívnym jednoliatym mechanizmom o sile 300 000 mužov. Skrátka, európsky monarchovia usilovali o získanie priamej kontroly nad administratívou a fiškálnym aparátom zabezpečujúcim financovanie armád. Moderne usporiadané ozbrojené sily posilňovali štátnu moc tým, že armáda slúžila nielen ako nástroj vonkajšej obrany, ale aj vnútorného nátlaku. V prvom rade dokázala zabezpečiť účinné vyberanie daní, bez ktorých by pravidelné vyplácanie a zásobovanie nebolo možné. Tento centrálny riadený aparát dal vzniknúť absolutistickým monarchiám.

2.2 Feudalizácia

Za feudalizáciu môžeme označiť také fungovanie štátu, kedy dochádza k devolúcii správy produkcie a jej konzumácie na nižšiu úroveň, výmenou za záväzok vo forme služby. Zjednodušene, držitelia pôdy boli výmenou za prácu roľníkov viazaní ich ochranou a výmenou za garancie ich nárokov na pôdu boli zaviazaní vladárovi vojenskou službou. Feudalizmus je usporiadanie vzťahov v spoločenskej štruktúre významne odchyľujúci sa od absolutistického štátneho režimu.

K prvej takejto devolúcii došlo v dobe bronzovej pod vplyvom inovácie v konštrukcii lúčových kolies spojených s osovou nápravou, čo umožnilo stavbu vojenských vozov na ktorých sa mohli viezť lukostrelci. Ozbrojené sily tak dosiahli novú kvalitatívnu úroveň spočívajúcu v mobilite a palebnej sile (McNeill, 1983, s. 10). Potreby štátu sa rozšírili o prístup ku koňom, kolárom, výrobcom lukov a ďalším remeselníkom. Vozatajstvo sa stalo dominantnou ozbrojenou zložkou vtedajších armád. Spoločnosti, v ktorých sa vytvorila elitná trieda vozatajov, boli úzko aristokratické, keďže na užívanie a vyzbrojenie jedného vozataja bola potrebná práca mnohých ľudí. Vozataji boli pre vladárov potrební, pretože vladár mohol postaviť do poľa konkurencieschopnú armádu len vtedy, keď boli vozataji ochotní ísť pod jeho velením do boja (McNeill, 1983, s. 11). Výmenou za vojenskú službu si vynútili rozličné slobody, čím získali podiel na suverenite. Dá sa povedať, že išlo o feudálny vzťah medzi vladárom a bohatou triedou vozatajov.

Ďalšou starovekou RMA, bolo vyšľachtenie veľkých koní v Iráne medzi 5. až 1. storočím pred Kr, ktoré boli schopné uniesť obrneného bojovníka (McNeill, 1983, s. 18). Stepné

národy, ako napr. Skýti, sa ako prví naučili jazdiť na koňoch niekedy koncom 8. storočia pred Kr., vďaka čomu sa im podarilo rozvrátiť viaceré štáty na Blízkom východe. V Iráne, kde sa táto forma obrany začala uplatňovať, dochádzalo k feudalizácii spoločnosti. Roľníci museli vydeliť pôdu na vydržiavanie takýchto stád siatím krmovín. Obrnení jazdci boli vydržiavaní priamymi platbami od roľníkov, čo bol systém zaužívaný z čias dominancie vozatajov. Rimania začali experimentovať s ťažkou jazdou až za panovania cisára Hadriána (117-138 n.l.). V Rímskej ríši však v tom období už fungovala veľká administratíva extrahujúca ekonomické zdroje z celej ríše a ťažkých jazdcov vyplácala, teda im nedovolila získať prostriedky priamo od roľníkov.

V Európe si v 8. storočí obrana pred kočovníkmi, vikinskými nájazdníkmi a moslimami vyžiadala inovatívne riešenia. Táto RMA tkvela najmä vo vynáleze strmeňa a zdokonalenia metalurgie. Bojovník s mečom, zaodetý v brnení, sa vďaka strmeňom dokázal v sedle vzpriečiť, čím mohol účinnejšie bojovať z blízka. Došlo k spojeniu koňa, brnenia, dlhého meča a dlhej kopije, teda rýchlosti, ochrany a dosahu (Howard, 2013, s. 15). Zaobstaranie potrebného bojového koňa, brnenia, panoša, nosiča štítu a sluhu bolo veľmi nákladné. Preto bola táto investícia spojená s prípravou bojovníka na vojenskú dráhu od útlej mladosti (Šmihula, 2015, s. 73). Tak vznikol rytier, najúčinnejšia zbraň prevažnej časti stredoveku. Vojna sa stala vecou zámožných profesionálov, ktorí zo svojich dvorcov a hradov ovládali jednotlivé územia a na zavolanie svojho kráľa sa do poľa postavili pod jeho zástavu. Tento systém významne ovplyvnil štruktúru európskej spoločnosti, keďže rytieri (šľachta) vo svojom vlastníctve udržali väčšinu európskej pôdy až do 16. storočia a politickú prevahu do 18. storočia (Howard, 2013, s. 18). Na tomto základe vznikol európsky stredoveký feudalizmus. Spleť práv a záväzkov, ustavičné vojny kráľov a nejednoznačnosť právneho systému ústili v to, že svoje práva si rytieri radšej presadzovali v boji (Howard, 2013, s. 18). Výsledkom bola stúpajúca komercionalizácia vojny a decentralizácia moci.

2.3 Oligarchizácia

Oligarchia je vláda nemnohých, kde ťažisko moci spočíva na pleciach úzkej skupiny vyznačujúcej sa či už bohatstvom, politickou mocou, vojenskou mocou, alebo inými atribútmi, ktoré im zabezpečujú politickú kontrolu nad štátom. Dochádza k vytváraniu uzavretých elít, ktoré si svoje postavenie upevňujú a často sú schopní ho odovzdať aj ďalším generáciám.

K takémuto vývoju došlo v starovekej Rímskej republike. Predchádzala mu reforma rímskej vojenskej taktiky, keď Rimania prešli od veľkých faláng k menším manipulom, v ktorých nahradili dlhé kopije krátkymi mečmi, veľkými štítmami a vrhacími oštepami (Šmihula, 2015, s. 51). Táto taktika sa ukázala byť účinnejšia ako ťažkopádny systém faláng. Zároveň Rímska republika po vzore Egyptu, Babylonu, Asýrie či Achajmenovskej ríše vybudovala veľký centralizovaný administratívny systém poverený výberom daní. Efektívny výber daní umožnil roku 107 pred Kr. Gaiovi Mariovi založiť pravidelnú štátnu armádu, rímske légie. Išlo o nevyhnutnosť vyplývajúcu z rozpínania sa republiky. Rimania sa už nemohli spoliehať na miličný systém, keďže sa angažovali v dlhých vojnách ďaleko od Itálie. Nemajetní občania mohli vstúpiť do dlhodobej služby v légii, ktorá im zaobstarala výstroj, stravu a vyplácala žold (Goldsworthy, 2010, s. 76-82). Po ukončení vojenskej služby im bola pridelená pôda, spravidla na dobytých územiach. Vznikom veľkej štátnej armády oddelenej od civilnej spoločnosti, vznikla spoločenská trieda naviazaná na vojenských veliteľov, ktorí zároveň aj kolonizovali a spravovali čerstvo podrobené územia. Rímska republika sa tak stala zajatcom vlastného úspechu a po rozšírení svojich hraníc už nedokázala zabezpečiť participáciu svojich občanov na politických procesoch. „Oslabením a úpadkom republikánskych inštitúcií, ktoré boli uspôsobené mestskému štátu a nie veľkému impériu, sa vytratila základná charakteristika

antického občianstva, a to participácia na politickej moci na centrálnej úrovni“ (Šmihula, 2015, s. 59). Republika sa transformovala na ríšu, ktorá si síce zachovala tradičné zastupiteľské inštitúcie, avšak výrazne obmedzená možnosť participácie občianstva na politických procesoch posunulo Rímsku ríšu k oligarchii v rukách vojvodcov a patricijských rodov.

Oligarchizáciu v Európe priniesol aj prechod z tzv. patrimonializmu na sprostredkovanie, t.j. prechod z používania feudálnych insurekcií a mestských milícií na žoldnierske bandérie najímané od vojenských podnikateľov (Tilly, 1990, s. 29). Rozmach palných zbraní a delostrelectva v 15. storočí podmienilo zmenu v bojových operáciách, ktoré začali byť viac zamerané na obliehanie miest a plienenie vidieka. Efektívna armáda tohto obdobia potrebovala mať k dispozícii ľahké a ťažké delostrelectvo, palné zbrane a pušný prach. Keď panovníci nadobudli schopnosť extrahovať z ekonomiky významnejšie objemy finančných prostriedkov, rozvinul sa tzv. európsky systém žoldnierskych armád. Ten vychádzal z existencie veľkých organizovaných skupín skúsených vojakov, ktorí v mieri ostali bez zamestnávateľa. Takými boli napr. husitskí bratrci, švajčiarsky halapartníci, španielski konkvistadori, alebo talianski kondotieri. Od rytierov a mestských milícií sa žoldnieri líšili tým, že mohli byť regrutovaní zo všetkých spoločenských vrstiev, čím dokázali byť ich počty vyššie. Sociálne väzby žoldnierov boli obmedzené a vďaka svojmu nízkemu alebo cudziemu pôvodu ani nemohli aspirovať na verejné úrady, teda boli politicky neutrálni a závislí jedine na pánovi, ktorý ich platil. Žoldnieri boli ľahšie ovládaní kráľovskou mocou než bohatí šľachtici či privilegovaní mešťania zo slobodných miest. Králi preto hľadali spôsoby ako získať a udržať žoldnierske vojsko v službe aj počas mieru, aby si zabezpečili autoritu a vnútorný poriadok. Naopak, privilegované vrstvy vnímali vznik takýchto žoldnierskych armád ako ohrozenie stavovského zriadenia. Získať veľký objem kapitálu sa panovníkom darilo prostredníctvom pôžičiek od finančníkov a vlastníkov kapitálu, zo ziskov obchodných spoločností a z výberu daní. V urbanizovaných regiónoch s veľkými obchodnými tokmi získavali vplyv na panovníkovu schopnosť viesť vojnu bankári a obchodníci – vojenský podnikatelia, ktorí dokázali takúto drahú armádu vybudovať a prenajať kráľovi. V týchto štátoch dochádzalo k oligarchizácii. V regiónoch s prevahou poľnohospodárstva a malými obchodnými tokmi, kde bola produkcia organizovaná najmä donucovacími prostriedkami, panovníci presadzovali politiku finančných reforiem a rozvíjania byrokratických aparátov poverených extrakciou daní od vlastníkov pôdy. Na princípe takto financovaných žoldnierskych armád vznikala absolutistický štát s kráľovským monopolom na vedenie vojen. Centrálna autorita takýchto moderných panovníkov zabezpečila vnútorný mier v štátoch a umožnila panovníkovi potlačiť politické práva stavov (Šmihula, 2015, s. 96).

2.4 Demokratizácia

V demokraciách vzniká systém, kedy obyvatelia s politickými právami priamo hlasujú za štátnu legislatívu, alebo si volia zástupcov, ktorí túto legislatívu prijímajú. Dbá sa na slobody jednotlivca a na ochranu jeho práv pred svojvôľou štátnej moci. Pri demokratizácii sa ťažisko suverenity presúva na plecia ľudu.

Prvú demokratizačnú RMA spôsobilo železo. Dostupnosť železa a uhlia, používaného na tavenie a kutie, bola oveľa väčšia a ich cena tým pádom oveľa nižšia, ako dostupnosť a cena medi a cínu. Železné poľnohospodárske náradie zároveň rozšírilo obrábateľnú pôdu aj na hlinitú zem, čo radikálne zvýšilo výnosy z pôdy a prispelo tak k celkovej akumulácii bohatstva medzi roľníkmi. Po prvý krát bolo umožnené aj chudobnejším zložkám spoločnosti vlastniť vysoko kvalitné zbrane (McNeill, 1983, s. 12). Železom vyzbrojení a zaodetí ťažkoodenci boli odolní voči šípom vozatajov a zároveň prijali novú taktiku falangy, keďže boli menej pohybliví, čo si vyžadovalo cvik a disciplínu. „O občianstve má zmysel hovoriť s koncom kmeňových

monarchií v 8.-7. storočí pred n.l., rozpadom niekdajších rodových štruktúr na základe príbuzenstva a nástupom stredných tried k moci na úkor rodovej aristokracie“ (Šmihula, 2015, s. 38). Falangy ťažkoodencov rozložili monopol vozatajov na efektívnu bojovú silu, čím dali vzniknúť demokratickejším formám štátneho zriadenia.

Ďalšiu demokratizačnú RMA spôsobila tzv. renesancia pechoty. Vďaka hospodárskemu ozdraveniu spôsobenému úspešnými križovými výpravami, ktoré opäť otvorili obchodné trasy vo východnom Stredomorí, vzrástol význam kupcov a mešťanov (Howard, 2013, s. 21). Ťažkej jazde vyvstala konkurencia v podobe mestských milícií, ktoré kompenzovali svoj hendikep vo výcviku a v menej nákladnej zbroji, organizovaním sa do pechotných útvarov vyzbrojených halapartňami, kopijami a kušami a boli ochotní sa podriať disciplíne a rozkazom. Bitky pri Kortrijku (1302), Halmýre (1311), Morgartene (1315) no najmä slávna bitka pri Kresčaku (1346) ukázala ako pešiacke armády na hlavu porazili nákladne budované rytierske armády. Najmä zavádzanie kuší, anglického dlhého luku a prvých strelných zbraní, pochovali význam rytierskeho opancierovania. Rytier zo služobníctvom prestal byť v boji výkonným a stal sa priveľmi nákladným. Ťažisko boja tak prechádzalo z jazdeckého útoku na peší boj. Štát v období renesancie, v ktorom sa politická moc mešťanov, cechov, obchodníkov a finančníkov posilňovala, viedla k rozvoju parlamentov a stavovských zastupiteľstiev (Porter, 1994, s. 54). Tieto stavovské zastupiteľstvá sa stali zdrojom nezávislej politickej moci postavenej mimo hierarchie vazalských vzťahov a v neskorom stredoveku tak došlo k akejsi dualite moci panovníka a stavov. Bolo to obdobie rozšírenia osobných slobôd na členov týchto privilegovaných korporatívnych spoločenstiev a vzniká nový fenomén obce – *communa civitas*, v ktorej sa revitalizuje antická koncepcia občianstva (Šmihula, 2015, s. 77). Privilégia obce poskytovali mešťianstvu súbor politických, občianskych, ekonomických a sociálnych práv. Mešťianstvo začína zaberáť pozície v štátnej a cirkevnej správe a do popredia sa dostávajú záujmy jednotlivca (Šmihula, 2015, s. 80). Na tomto mieste je nutné podotknúť, že k takémuto vývoju dochádza v oblastiach s vysokou akumuláciou kapitálu, tzn. tam kde je veľa miest, prevaha obchodu a trhovo orientovaná produkcia. Regióny kde sa nachádza málo miest a prevláda priame donucovanie pri produkcii, dochádza k odlišnej trajektórii vývoja štátu (Tilly, 1990, s. 14-15).

Azda najznámejšou RMA vedúcou k demokratizácii štátneho režimu boli francúzska a priemyselná revolúcia. Mechanizmy absolutistického štátu, budované najmä za účelom vydržiavania pravidelnej štátnej armády, previazali spoločnosť s politickým režimom v nevídanom rozsahu. Budovanie plukov z vlastnej populácie viedlo k homogénnejšiemu zloženiu vojsk a medzi vojakmi sa šírila národná spolupatričnosť a vlastenectvo. Nový stupeň ekonomickej kontroly centralizovanej civilnej správy nad obyvateľstvom viedol k zmenám vo vnútorných pomeroch v štáte. Ten sa musel viac zaujímať o sociálne postavenie svojho obyvateľstva a právnu ochranu jeho majetku. Dochádzalo k šíreniu myšlienok osvietenstva. Francúzska revolúcia najprv zaviedla republikánske štátne zriadenie, na základe čoho dokázala v roku 1793 obhájiť historicky prvú všeobecnú brannú povinnosť pre mužov vo veku od 18 do 25 rokov. Vojenský teoretik a generál Carl von Clausewitz poukazoval na všeobecnú brannú povinnosť ako na fenomén, ktorý definitívne doviedol ľudstvo do éry absolútnych vojen, keďže cieľom vojny za takých okolností je zlomenie odhodlania druhého národa ďalej bojovať (Clausewitz, 2008). Keď sa do čela francúzskych vojsk postavil Napoleon, zreformoval divizný systém do armádnych zborov vyskladaných zo všetkých druhov zbraní, zefektívnil systém logistiky a plánovania, ktorý mu umožnil ovládať obrovské a navzájom vzdialené armádne zbory (Knox, 2001, s. 67). Vďaka výhode obrovského počtu vojakov a Napoleonových organizačných, operačných a taktických zmien si francúzska armáda na krátko podrobila Európu. Uvoľnenie národného elánu bol fenomén, ktorému bolo nutné dať priechod aj v iných krajinách, ak mali kontinentálne armády ostať obranyschopné. Panovníci si uvedomili, že je

nutné dať ľuďom vlast', za ktorú by bojovali. Rozbiehajúca sa priemyselná revolúcia začala vytvárať podmienky pre masovú produkciu vojensky dôležitého materiálu a zásob, ktoré umožnili budovať masové armády aj v menších štátoch než boli koloniálne mocnosti. Tento proces získal priam paneurópske vyjadrenie v jari národov, po ktorej sa európsky systém štátov začal, pod vplyvom rozvíjajúceho sa priemyslu, silne demokratizovať.

HODNOTENIE

Na základe uvedeného historického prehľadu niektorých RMA, ich účinkov na svet vojenstva a na formy štátov, môžeme zhodnotiť, že dynamika koncepcií vojenskej organizácie, zasadená do meniacich sa technologických rámcov, je tesne spätá so spôsobom akým štátna moc extrahuje zdroje od svojho obyvateľstva, a s povahou vzájomných vzťahov, ktoré sa v rámci spoločenskej štruktúry systémom extrakcie formujú. Procesy, ktoré v histórii pozorujeme, sú vždy definované kombináciou vnútorných (spoločenských, ekonomických a technologických) obmedzení, a povahou vonkajšieho ohrozenia, resp. povahou medzinárodných vzťahov, ktorých je štát súčasťou. Rozmery týchto procesov sú preto vždy dva – jeden vnútorný a druhý vonkajší. Z kombinácie týchto prvkov sa dá vyvodiť, že výsledná podoba formy štátu je takmer vždy výsledkom možného, vyplývajúceho z povahy prostredia s akým má vládnuca moc možnosť narábať a z povahy medzinárodného systému, ktorému štát čelí. Zároveň, tento medzinárodný systém je ovplyvňovaný úrovňou technologického rozvoja doby a vojenskou organizáciou najefektívnejších aktérov tohto systému.

1. Z príkladov uvedených v kategórii „monokratizácia“ môžeme pozorovať, že v staroveku aj v novoveku k tomuto procesu dochádza vtedy, keď štát čelí takým kritickým a permanentným bezpečnostným hrozbám, až je nútený splnomocniť svoje centrum, aby extrahovalo ekonomické zdroje priamou kontrolou fiškálneho mechanizmu, za účelom vytvorenia permanentnej špecializovanej obrany štátu, ktorá by takúto situáciu riešila.
2. Príklady z kategórie „feudalizácia“ majú spoločné to, že dominantné zbraňové systémy sa stávajú natoľko nákladnými, že nimi môže disponovať iba obmedzený počet bojovníkov, ktorí sa stávajú elitnou spoločenskou triedou, pretože sa musia na svoje vojenské úlohy pripravovať celoživotne a musia byť vydržiavaný prácou mnohých. S takouto spoločenskou triedou – vojenskou elitou, štátna moc vstupuje do kvázi-obchodného vzťahu, v ktorom sú privilégia a majetkové garancie vymieňané za ich vojenskú vernosť.
3. Oligarchizácia Rímskej ríše aj Západnej Európy v novoveku mala spoločné to, že obrana štátu bola zabezpečovaná profesionálnou armádou, odtrhnutou od zvyšku obyvateľstva a financovaná najmä z prostriedkov vlastníkov kapitálu, ktorí boli so štátnou mocou vo vzájomne výhodnom spojení. Tým si štát dokázal zabezpečiť svoje prežitie bez priamej účasti „politického“ národa. Privatizácia prostriedkov ozbrojenej moci viedla k odcudzeniu sa medzi obyvateľstvom a tými, čo disponujú politickou kontrolou nad štátom.
4. Spoločné rysy demokratizačných procesov tkveli v znížení nákladov na vyzbrojenie širokých mas, resp. aj chudobnejších zložiek spoločnosti vysoko kvalitnými zbraňami. Spoločnosť zároveň čelí ostrej medzinárodnej konfrontácii a to ju núti budovať masovú armádu. Následne ale prístup veľkej časti populácie k zbraňovým systémom schopným konkurovať tým, ktoré má k dispozícii štát alebo vojenská elita vedie k tomu, že politická moc si svoje obyvateľstvo musí spriatelíť a deliť sa s ním o politický a ekonomický vplyv. Strach elit pred vlastnými poddanými prirodzene smeruje k zriadeniu, v ktorom víťazí politická vôľa ľudu.

Z vyššie uvedeného hodnotenia je zrejmé, že vývoj v oblasti vojenstva má radikálny účinok na prebiehajúce procesy definujúce formu štátov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- CLAUSEWITZ, C. 2008. *O válce*. Praha : Academia, 2008. 749 s. ISBN 9788073356729.
- DANGL, V. 2017. *Bitky a bojiská v našich dejinách*. Bratislava : Perfekt, 2017. 792 s. ISBN 9788080468644.
- GOLDSWORTHY, A. 2010. *Armáda starého Říma*. Praha: Slovart, 2010. 224 s. ISBN 9788073912628.
- GRAY, C.S. 2002. *Strategy for Chaos: Revolutions in Military Affairs and the Evidence of History*. London: Frank Cass Publishers, 2002. 310 s. ISBN 9780714651866.
- HOWARD, M. 2013. *Vojna v európskych dejinách*. Bratislava: ALEPH, 2013. 197 s. ISBN 9788097070304.
- KNOX, M; MURRAY, W. 2001. *The Dynamics of Military Revolution 1300-2050*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 203 s. ISBN 9780521800792.
- KREPINEVICH, A.F. 1994. *Cavalry to computer: the pattern of military revolutions*. [online]. Dostupné na internete: <http://users.clas.ufl.edu/zselden/Course%20Readings/Krepinevitch.pdf>
- KREPINEVICH, A.F. 2002. *The Military-Technical Revolution: A Preliminary Assessment*. [online]. Dostupné na internete: <https://csbaonline.org/uploads/documents/2002.10.02-Military-Technical-Revolution.pdf>
- McNEILL W.H. 1983. *The Pursuit of Power*, Oxford: Basil Blackwood Publisher Limited, 1983. 405 s. ISBN 0631131345.
- MURRAY, W. 1997. *Thinking About Revolutions in Military Affairs*. [online]. Dostupné na internete: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a354177.pdf>
- OTTOVÁ, E. 2006. *Teória práva*. Šamorín: Heuréka, 2006. 306 s. ISBN 808912237X.
- PORTER, B.D. 1994. *War and the Rise of the State*. New York: The Free Press, 1994. 733 s. eISBN 9781439105481.
- PRUSÁK, J. 1995. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. 308 s. ISBN 8071600806.
- ŠMIHULA, D. 2015. *Vojenská služba, politické práva a občianstvo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 243 s. ISBN 9788073805920.
- TILLY, C. 1990. *Coercion, Capital and European States, AD 990-1990*, Oxford: Basil Blackwell Ltd, 1990. 269 s. ISBN 155786067X.
- VICKERS, M. J. 1997. The Revolution in Military Affairs and Military Capabilities. In *War in the Information Age: New Challenges for U.S. Security*. Washington, DC : Brassey's, 1997, s. 29-47. ISBN 9781574881189.
- WOJTASZCZYK, K.A. 2000. *Kompendium wiedzy o państwie współczesnym*. Varšava: Liber, 2000. 224 s. ISBN 8372060495.

Matej JANČOŠEK, MSc
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
jancosekmat@gmail.com

MIEROVÉ A BEZPEČNOSTNÉ AKTIVITY OSN AKO ZÁKLADNÝ KAMEŇ ÚSILIA NATO NA PODPORU MIERU

UN PEACE AND SECURITY ACTIVITIES AS A CORNERSTONE FOR NATO PEACE SUPPORT EFFORT

Jaroslav KOMPAN

ABSTRACT

The article discusses the requirements, the conceptual framework and the classification of the United Nations peace and support activities as the cornerstone for the NATO contribution to peace support. Based on this information, it classifies and describes full scale of UN peace and security activities. Additionally, the article describes and evaluates principles of peace and security activities and their contribution to successful completion of NATO peace support effort.

Keywords: peace support, UN, NATO.

ÚVOD

Medzinárodné snahy o znovunastolenie a udržanie mieru v konfliktných regiónoch, bez ohľadu či sú pod mandátom Organizácie spojených národov (ďalej len „OSN“) alebo iných organizácií a aliancií, sa stali koncom 20. storočia dominantným inštrumentom riešenia moderných konfliktov. Rozmach operácií na podporu mieru je založený najmä na potrebe udržania mieru po 2. svetovej vojne, keď boli ešte stále v mysliach politikov, vojakov, ale aj bežného obyvateľstva čerstvé poznatky o katastrofálnych následkoch vojny. Po vzniku Organizácie spojených národov, ktorej najdôležitejšou úlohou je udržanie mieru a bezpečnosti vo svete,¹ teda do popredia vystúpila potreba vytvoriť fungujúci koncept vedenia operácií na udržanie, či podporu mieru. Tento koncept môžeme, aj napriek zlyhaniu², považovať za účinný a platný aj v 21. storočí. Nové javy a procesy v politickej, ekonomickej i sociálnej rovine medzinárodných vzťahov na začiatku 21. storočia vedú k dôležitej zmene pohľadu na bezpečnosť, ktorá bola donedávna chápaná predovšetkým v kontexte vojny a mieru.³

Článok 1 Charty OSN určuje dôvod založenia OSN, a to: „*Zachovať medzinárodný mier a bezpečnosť a pre tento cieľ robiť účinné kolektívne opatrenia, aby sa predišlo ohrozeniu mieru, odstránilo sa jeho ohrozenie a potlačil každý útočný čin alebo iné porušenie mieru a v zhode so zásadami spravodlivosti a medzinárodného práva uskutočňovať mierovými prostriedkami úpravu alebo riešenie sporov alebo situácií, ktoré by mohli viesť k porušeniu mieru.*“⁴ Tento článok je podporený práve konceptom vedenia operácií na udržanie mieru (angl. „*Peacekeeping operations – PKO*“) OSN, na ktorý nadväzuje úsilie NATO na podporu mieru reprezentované operáciami na podporu mieru (angl. „*Peace support operations –*

---

¹ POZRI: <http://www.un.org/en/sections/about-un/overview/>

² POZRI: <https://zurnal.pravda.sk/spolocnost/clanok/361184-zapad-sa-spoliehal-ze-muzov-zo-srebrenice-cakajulen-koncentraky/>

³ BREZULA, J.: Bezpečnostné aspekty tradičných a nových hrozieb súčasnosti, 2017, s. 91.

⁴ OSN: Charta OSN, 1945, s. 1.

PSO“).⁵ Oba tieto koncepty predstavujú riešenie pre manažment komplexných operácií s činnosťami viacerých aktérov, ktoré sú zamerané na ukončenie konfliktu, a tým znovunastolenie mieru a regeneráciu spoločnosti v konfliktnej zóne.

Cieľom článku je definovať základný rámec mierových a bezpečnostných aktivít OSN, rozpracovať rozdelenie a charakteristiku týchto operácií a zhodnotiť ich princípy vzhľadom na to, že sú považované doktrínalným prostredím NATO za základ príspevku NATO do podpory mieru. Článok rozvíja poznatky z domácich a zahraničných vedeckých a odborných publikácií, štúdií, článkov, rezortných a aliančných doktrín a predpisov zameraných na mierové operácie. Predkladaný článok na základe analýzy a komparácie dostupných informačných zdrojov prezentuje relevantné východiská k ďalšiemu štúdiu a vedeckej práci v oblasti podpory mieru OSN aj NATO.

1 ZÁKLADNÝ RÁMEC MIEROVÝCH A BEZPEČNOSTNÝCH AKTIVÍT OSN

Vzhľadom na súčasné strategické prostredie, pri vzniku budúcich konfliktov môžu prevládať najmä vnútorné príčiny v rámci štátu, hoci výskyt vojnových konfliktov medzi štátmi nie je nepravdepodobný, ani vylúčený. Preto je nutné, aby každý štát pripravil svoje vlastné obranné mechanizmy tak, aby dokázal vzdorovať sofistickovaným protivníkom s komplexnými spôsobilosťami a špecifickými cieľmi.⁶ Rozsah hrozieb v súčasnom strategickom prostredí zahŕňa skupiny a organizácie organizovaného zločinu, teroristické organizácie, štátnych a neštátnych aktérov, povstalcov, nadnárodné skupiny, proxy-skupiny, polovojenské organizácie, ale aj jednotlivcov schopných využívať a zneužívať moderné technológie. Predpokladáme, že bude stúpať počet a rozvíjať sa spôsobilosť aktérov, ktorí budú pôsobiť ako regulárne, neregulárne aj hybridné hrozby, a tým sa stanú zásadnou výzvou pre pôsobenie konvenčných ozbrojených síl. Práve koncept operácií na udržiavanie mieru, je jedným z nosných pilierov OSN a určuje smerovanie v rámci celosvetovej podpory mieru.⁷

Spektrum súčasných mierových operácií je čoraz širšie a zahŕňa operácie pod vedením OSN, ale tiež vedené inými aktérmi, štandardne autorizované Bezpečnostnou radou OSN (ďalej len „BR OSN“). Mierové a bezpečnostné aktivity vedené OSN musia byť vždy autorizované BR OSN, vykonávané na základe direktívy Generálneho tajomníka OSN a plánované, manažované, riadené a podporované Oddelením operácií na udržiavanie mieru OSN (angl. „*United Nations Department of Peacekeeping Operations – DPKO*“)⁸ a Oddelením poľnej podpory (angl. „*Department of Field Support – DFS*“).⁹ Vzhľadom na výzvy, ktoré prinášajú zmeny vo vedení konfliktov a špecifiká medzištátnych a vnútroštátnych konfliktov, je potrebné, aby OSN vždy pozorne formulovala a doktrínálne pokryla každú perspektívnu mierovú a bezpečnostnú aktivitu. Charta OSN deleguje BR OSN primárnu zodpovednosť za udržiavanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. BR OSN pri plnení tejto zodpovednosti môže využiť široký rozsah prostriedkov a opatrení, vrátane vytvorenia a nasadenia novej mierovej a bezpečnostnej aktivity. Právny rámec kreovania mierovej a bezpečnostnej aktivity OSN môžeme identifikovať v kapitolách VI.-VIII. „**Charty OSN**“.¹⁰ PKO budú predstavovať riešenia pozostávajúce z kombinácie použitia diplomatických, civilných a vojenských prostriedkov, ktoré sledujú ako komplex princípy Charty OSN s cieľom obnoviť alebo udržať mier. Bez ohľadu na to, o aký druh konfliktu a samotnej operácie na podporu mieru pôjde,

⁵ NATO: AJP-3 Allied joint doctrine for the conduct of operations, 2019, s. 1-30.

⁶ TRADOC: Operational Environments to 2028, 2012, s. 5.

⁷ OSN: United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines, 2008, s. 4.

⁸ OSN: United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines, 2008, s. 66.

⁹ OSN: United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines, 2008, s. 75.

¹⁰ POZRI: Charta OSN, 1945, s. 7 - 10.

zásadným faktorom bude úzka spolupráca civilnej a vojenskej časti nasadeného úsilia spôsobom, ktorý pôsobí na príčiny konfliktu a pokúsi sa nastoliť mier.¹¹

Zároveň musia PKO vedené OSN dodržiavať medzinárodné humanitárne právo tzn. právo ozbrojeného konfliktu alebo vojnové právo a plne dodržiavať obmedzenia v prostriedkoch a metódach vedenia vojny. Medzinárodné humanitárne právo je stanovené v „Ženevských konvenciách“ a ich dvoch dodatkových protokoloch a tiež v medzinárodných obmedzeniach v prostriedkoch a metódach vedenia vojny.¹² Medzinárodné humanitárne právo tiež obsahuje konvencie a zmluvy, ktoré zabezpečujú ochranu kultúrneho dedičstva a životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu a definujú základné práva na ochranu obetí konfliktu, civilného obyvateľstva, ktoré neparticipuje na konflikte (nekombatantov), ale aj osôb, ktoré už naďalej neparticipujú na nepriateľských aktivitách (bývalých kombatantov). Tieto všetky zmluvy, dohody, charty a právne dokumenty sú bezvýhradne platné pre jednotky vykonávajúce mierové a bezpečnostné aktivity pod vedením OSN, a to aj napriek tomu, že ich dodržiavanie v post-konfliktných oblastiach môže byť niekedy veľmi ťažké. Dodržiavanie pravidiel je pre dosiahnutie projektovaného výsledného stavu absolútne kritické. V rámci vykonávania mierových a bezpečnostných aktivít musia všetci príslušníci jednotiek pod vedením OSN dokonale chápať a aplikovať princípy a zásady vyplývajúce z medzinárodného humanitárneho práva. V post-konfliktných oblastiach, kde stále pretrváva násilie a konflikt sa môže znova eskalovať, je potrebné neustále dbať na ochranu civilnej populácie, vojnových zajatcov a iných zraniteľných skupín, ktoré sú ohrozené bojujúcimi stranami a zároveň sú pod ochranou medzinárodného humanitárneho práva.

2 ROZDELENIE A CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH TYPOV MIEROVÝCH A BEZPEČNOSTNÝCH AKTIVÍT OSN

Portfólio mierových a bezpečnostných aktivít, ktoré sú vykonávané pod vedením OSN, je nasledovné:¹³

1. **Predchádzanie konfliktu (angl. „Conflict prevention“)** - aplikácia štrukturálnych alebo diplomatických opatrení tak, aby medzištátne alebo vnútroštátne pnutia a spory neprerástli do otvoreného násilného konfliktu. Štandardne vychádza z včasného varovania, dôsledného zberu informácií a analýzy faktorov, ktoré sú bázou pre konflikt. Aktivity na prevenciu konfliktu zvyčajne začínajú nasadením podporných a rozvojových kapacít OSN, preventívnym nasadením mierových síl alebo opatreniami na znovuzískanie vzájomnej dôvery medzi konfliktnými stranami.
2. **Vytváranie mieru (angl. „Peacemaking“)** – opatrenia, ktoré sú uskutočňované v dobe konfliktu a zvyčajne si vyžadujú aplikáciu diplomatického úsilia, ktoré má priviesť protistojace strany k vyjednávaniu alebo dohode. V podmienkach OSN je zväčša vykonávané Generálnym tajomníkom OSN, na základe požiadavky BR OSN alebo Valného zhromaždenia OSN (VZ OSN) príp. na základe vlastnej iniciatívy tajomníka. Snahy o nastolenie mieru smerujú k nájdeniu mierového riešenia konfliktu diplomatickou cestou, pričom samotné rokovania sporných strán môžu okrem OSN zabezpečovať aj iný aktéri (vlády, skupiny štátov, vyslanci, regionálne organizácie, prominentné osobnosti, atď.).
3. **Udržiavanie mieru (angl. „Peacekeeping“)** – je metóda vyvinutá na ochranu nestabilného mieru, keď sú boje len dočasne zastavené, v rámci dočasného prímeria. Udržiavanie mieru smeruje k asistencii pri implementácii dohôd, ktoré dosiahlo nastolenie mieru. Pri

¹¹ TVARUŠKA, P.: Spravodajská podpora v medzinárodných operáciách na podporu mieru, 2018, s. 479.

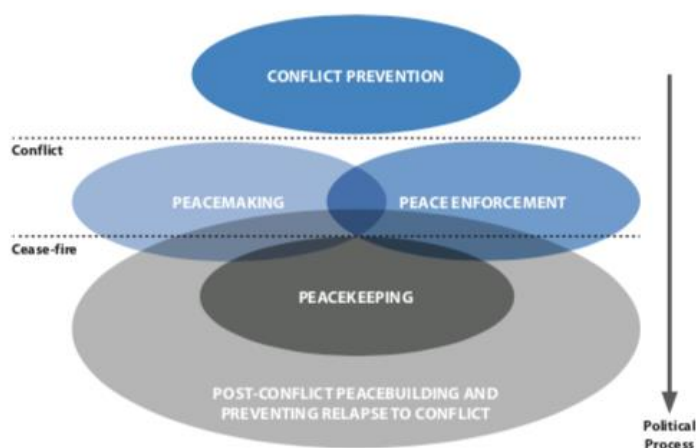
¹² POZRI: Ženevské konvencie, 1949.

¹³ OSN: United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines, 2008, s. 17 - 18.

udržiavanie mieru je nutné sledovať vývoj situácie a je potrebné doplniť primárne vojenské činnosti, využívané pri medzištátnych konfliktoch (pozorovanie dodržiavania prímeria, kontrola dodržiavania vojenského „status-quo“ na čiarach zastavenia paľby z nepriateľských síl, či separácia sporných strán a pod.),¹⁴ komplexnými metódami s asistenciou polície a civilných aktérov, ktoré sú vhodnejšie pri vnútroštátnych konfliktoch. Každopádne, vhodným zoskupením aktérov, ktorí zabezpečujú udržiavanie mieru, sú vytvorené podmienky na dlhodobý udržateľný mier.

4. **Presadzovanie mieru (angl. „Peace enforcement“)** – zväčša vyžaduje, po schválení BR OSN, použitie „silových donucovacích“ opatrení, vrátane nasadenia smrtiacej vojenskej sily. Takéto aktivity sú vykonávané za účelom obnovy medzinárodného mieru a bezpečnosti, keď BR OSN priamo označila existujúcu hrozbu mieru, akt narušenia mieru alebo agresie. BR OSN môže pod mandátom OSN využiť na vynútenie mieru v konfliktnej zóne regionálnych aktérov, ak sú nestranní.
5. **Budovanie mieru – (angl. „Peacebuilding“)** – súbor opatrení, ktoré sú zamerané na znižovanie rizika úpadku mieru alebo recidívy konfliktu tým, že sú posilňované všetky úrovne národných kapacít na prevenciu konfliktu a na nastolenie dlhodobého udržateľného mieru. Budovanie mieru je dlhodobý komplexný proces tvorby podmienok na udržateľný mier. Funguje len vtedy, pokiaľ sú priamo riešené príčiny konfliktu a štrukturálne divergencie, ktoré sú príčinou konfliktu a spoločenskej nespokojnosti. Budovanie mieru je úspešné vtedy, keď bude podporovaný krehký štát schopný sám a legitímne plniť svoje kľúčové funkcie.

V súčasnom bezpečnostnom prostredí sa hranice medzi prevenciou konfliktu, nastolením, udržiavaním, presadzovaním a budovaním mieru postupne zmazávajú (Obrázok 1). Mierové a bezpečnostné operácie sú veľmi zriedkavo limitované iba na jeden typ aktivity, bez ohľadu na to, či sú vedené OSN alebo inými aktérmi. Napríklad PKO OSN sú v princípe nasadzované na zabezpečenie podpory implementácie dohôd o prímerí, ale tiež sa veľmi často aktívne podieľajú na nastolení mieru a bývajú často využívané pri prvotných iniciatívach budovania mieru.¹⁵ V rámci PKO OSN je možné na taktickej úrovni legitímne použiť zbraňujúce prostriedky, ale zväčša len pri sebaobrane a ochrane mandátu OSN, po schválení BR OSN, a to v prípadoch, keď štát, kde sú vykonávané, nie je schopný zabezpečiť bezpečnosť a udržiavanie verejného poriadku.

Obrázok 1 Vzájomné vzťahy mierových a bezpečnostných aktivít NATO
Zdroj:¹⁶

¹⁴ MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M: Cyprus - dimenzie konfliktu, 2014, s. 147.

¹⁵ OSN: Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations, 2003, s. 1.

¹⁶ OSN: United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines, 2008, s. 19.

Niekedy je tiež diskutabilný rozdiel medzi robustnou operáciou na udržiavanie mieru a operáciou na presadzovanie mieru, ale vo všeobecnosti obidve operácie majú dva zásadne rozdiely. Teda robustná operácia na udržiavanie mieru dovoľuje využitie bojových síl na taktickej úrovni, ale len s povolením hostiteľskej autority alebo všetkých znepriatelených strán. Operácia na presadzovanie mieru môže vyžadovať použitie vojenských síl na strategickej a zväčša aj medzinárodnej úrovni, a to aj bez súhlasu znepriatelených strán, ale vždy po autorizácii BR OSN. Prevencia konfliktu, budovanie, udržiavanie a presadzovanie mieru málokedy prebieha ako lineárny, časovo závislý a odstupňovaný proces.¹⁷ To znamená, že len ich vzájomnou podporou, dopĺňovaním metód a neizolovaním len niektorých aktivít je možné dosiahnuť úspech úsilia na podporu mieru.

Je tiež podstatné, aby prostriedky a metódy využité v rámci mierových a bezpečnostných aktivít zohľadňovali charakter konfliktu, geografický priestor a sociálne špecifiká znepriatelených strán, ale najmä príčiny konfliktu, a tým zabezpečovali redukciu rizika novej eskalácie konfliktu. Samozrejme, keďže OSN je medzinárodná organizácia, je nutný aj medzinárodný konsenzus o prostriedkoch a metódach, ktoré zabezpečia riešenie konfliktu a návrat k mieru, čo môže v niektorých prípadoch znamenať neefektívne a neoptimálne nasadenie spôsobilostí a dlhý reakčný čas medzinárodného spoločenstva.

3 PRINCÍPY MIEROVÝCH A BEZPEČNOSTNÝCH AKTIVÍT OSN

Vzhľadom na vývoj medzinárodného prostredia, aj OSN musí meniť svoju celkovú stratégiu na vykonávanie mierových a bezpečnostných aktivít. Tieto aktivity sú takmer vždy vykonávané v nebezpečných podmienkach vnútroštátneho konfliktu a vyžadujú nasadenie vojenských, policajných a civilných spôsobilostí pri podpore komplexnej mierovej dohody.¹⁸ Mierové a bezpečnostné aktivity by mali byť v súčasnosti vykonávané na základe požiadavky národných autorít na podporu prechodu k legitímnej vláde, aj pri chýbajúcej mierovej dohode. V špecifických prípadoch má BR OSN právo autorizovať operáciu na dočasné zabezpečenie legislatívnych a administratívnych funkcií štátu tak, aby bol zabezpečený transfer autority od jednej legitímnej suverénnej entity k druhej, príp. keď je potrebné celkom doriešiť suverenitu (dočasná administratíva), alebo keď musí štát dobudovať administratívne prvky, ktoré predtým neexistovali.

Operačné prostredie, v ktorých sú mierové a bezpečnostné aktivity OSN vykonávané, predstavuje pre mierové jednotky mnoho výziev. Schopnosť alebo legitimita hostiteľského štátu zabezpečiť bezpečnosť a verejný poriadok je takmer vždy obmedzená a násilné akty sa môžu stále vyskytovať kdekoľvek na jeho území. Tiež je možné predpokladať degradáciu základnej infraštruktúry, ktorá býva zničená resp. nevyužiteľná. Ďalším zásadným aspektom je migrácia obyvateľstva, pretože konfliktom zvyčajne dôjde k násilnému presídleniu veľkej skupiny miestneho obyvateľstva. Spoločnosť môže byť rozdelená na základe etnického pôvodu, náboženstva, regionálnych špecifik, a s tým je spojené porušovanie ľudských práv, ktoré neskôr spôsobuje zásadné rozpory pri vnútroštátnom zmierení. To vedie ku konštatovaniu, že samostatné vojenské sily (vrátane vojenského príspevku NATO), prispievajúce do mierových síl OSN, nedokážu adekvátne reagovať na celý komplex výziev operačného prostredia a musia byť súčasťou omnoho širšieho medzinárodného úsilia o nastolenie mieru. Toto úsilie sa skladá z viacerých fáz a vždy vyžaduje nasadenie aktérov s oddelenými, ale stále sa prekrývajúcimi mandátmi, expertnými oblasťami a kľúčovými funkciami.

---

¹⁷ OSN: United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines, 2008, s. 20.

¹⁸ BREZULA, J.: Vývoj mierových operácií OSN vo svete, 2019, s. 56.

V širšom kontexte a vzhľadom na operačné prostredie teda môžeme za kľúčové funkcie, ktoré má koncept mierových a bezpečnostných aktivít OSN zabezpečiť, považovať nasledovné funkcie:¹⁹

- a) **Zabezpečiť bezpečné a stabilné bezpečnostné prostredie** – najmä rozvojom spôsobilosti štátu zaistiť vlastnú bezpečnosť, ale samozrejme za dodržiavania medzinárodnej legislatívy a ľudských práv.
- b) **Umožniť politický proces** – podporou dialógu a zmierenia nepriateľských strán a podporou ustanovenia legitímnych a efektívnych vládnych inštitúcií.
- c) **Poskytovať rámec a koordináciu podpory** – tak, aby všetci medzinárodní aktéri vykonávali svoje aktivity na vládnej úrovni koherentným a koordinovaným spôsobom.

Uvedené kľúčové funkcie môžeme považovať aj za základ pre úsilie NATO na podporu mieru. To je dokumentované v doktríne NATO „AJP-3“, kde je stanovené, že nestranná implementácia princípov stanovených v Charte OSN odlišuje podporu mieru od iných operácií v rámci odozvy na krízu.²⁰ Zároveň, ale toto úsilie musí byť formované princípmi, ktorých dodržiavanie už tradične, od samotných začiatkov vykonávania mierových operácií OSN, prispieva k udržiavaniu mieru a bezpečnosti:²¹

- Súhlas všetkých strán.
- Nestrannosť.
- Použitie sily len na sebaobranu a obranu mandátu.

Tieto princípy sú navzájom prepojené a podporujú sa. Za najzásadnejší element môžeme považovať ich úplné pochopenie a striktné dodržiavanie „plánovačmi“ aj „vykonávateľmi“ akéhokoľvek úsilia na podporu mieru. Zároveň, v prípade NATO musia byť uvedené princípy dodržiavané v spojitosti s princípmi NATO na vykonávanie úsilia na podporu mieru.²²

Skúsenosti z mierových operácií OSN hovoria tiež o potrebe legitimacy a kredibility²³ v očiach medzinárodnej aj lokálnej populácie a potrebe podpory národného a miestneho vlastníctva majetku tak, aby sa ďalej nerozširovali miestne krivdy a nespokojnosti a bol dosiahnutý udržateľný mier. Medzinárodná legitimita mierových a bezpečnostných aktivít OSN je odvodená od faktu, že sú vykonané až po udelení mandátu od BR OSN, ktorá má primárnu úlohu pri udržiavaní mieru a bezpečnosti. Za ďalší podporný pilier legitimacy môžeme považovať mnohonárodný charakter operácií, široké portfólio prispievateľov v rámci medzinárodnej podpory a aj samotný fakt, že sú riadené Generálnym tajomníkom OSN. Uvedené fakty podporujú aj princíp kredibility mierových operácií OSN, ktorej udržanie je kritické v podmienkach nestáleho a vysoko stresujúceho prostredia, charakteristického kolapsom alebo degradáciou úloh štátu, nepriateľstvom, násilím, polarizáciou a biedou. Práve v takomto prostredí bezprávia a nebezpečia je potrebné udržiavať vysoký kredit mierového úsilia. V prípade zlyhania sa bude mnoho aktérov oportunisticky snažiť vyťažiť maximum z bezpečnostného vákuu a navodiť status nepotrebnosti, strannosti alebo neefektívnosti mierového úsilia.

---

¹⁹ OSN: United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines, 2008, s. 23.

²⁰ NATO: AJP-3 Allied joint doctrine for the conduct of operations, 2019, s. 1-30.

²¹ OSN: United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines, 2008, s. 31.

²² NATO: AJP-3.4.1 Allied joint doctrine for the military contribution to peace support, 2014, s. 2-8.

²³ OSN: United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines, 2008, s. 38.

ZÁVER

Momentálne konflikty charakterizuje narastajúca pozornosť médií, nežiadúce zmeny v životnom prostredí a hlavne malá podpora verejnej mienky na vykonávanie dlhodobých ťažení alebo operácií, ktoré sú náročné na zdroje a životy, či už na strane domáceho obyvateľstva alebo aj mierových síl. Na to nadväzuje charakter aj rozsah každého úsilia na podporu mieru NATO, ktorý je skoro vždy iný, ale vždy závislý na mandáte OSN, ťažisku operácie, situácii v priestore nasadenia, zdrojoch medzinárodného spoločenstva, ale aj vôli jednotlivých prispievateľov investovať zdroje v podporovanom hostiteľskom štáte. Správna integrácia rôznych strategických inštrumentov, ktoré má Aliancia k dispozícii, vytvára prvotné podmienky pre celkový úspech úsilia na podporu mieru. Vždy je potrebný dohľad, riadenie a správna direktíva od Severoatlantickej rady (angl. „*North Atlantic Council – NAC*“) tak, aby boli koordinované a efektívne nasadené zdroje a spôsobilosti členských štátov NATO a ostatných prispievateľov do operácií v rámci odozvy na krízu.²⁴ Samozrejme, dôležitým aspektom podpory mieru je aj schopnosť miestnej vlády prijímať alebo koordinovať medzinárodnú pomoc a podporné aktivity, na čo je potrebná legitimita a kredibilita miestnych autorít, ak vôbec existujú. Každá z týchto premenných sa môže meniť v priebehu mierovej operácie a vyžaduje vysokú adaptabilitu nasadených síl a prostriedkov NATO, ale aj mandátu OSN.

Moderné efektívne ozbrojené sily členských štátov NATO musia byť pripravené na obranu územnej celistvosti a suverenity vlastného územia a v rámci Článku 5 Washingtonskej zmluvy, aj na kolektívnu obranu proti vonkajšiemu agresorovi ostatných členov NATO. Zároveň musia byť pripravené, ako vojenský mocenský nástroj, formovať medzinárodné bezpečnostné prostredie tak, aby bol dosiahnutý medzinárodný mier a boli minimalizované krízové situácie. Teda musia dokázať presadzovať stratégiu „*Minds and Hearts*“ (slov. „*mysle a srdcia*“) ²⁵, kvôli ktorej všetky operácie musia minimalizovať vedľajšie straty, a to najmä medzi civilným obyvateľstvom. To znamená, že sa okrem pripravenosti na konflikt vysokej intenzity musia dokázať adaptovať aj na konflikt nízkej intenzity a na kooperáciu s civilnými zložkami pri podpore mieru kdekoľvek vo svete.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BREZULA, J. 2017. *Bezpečnostné aspekty tradičných a nových hrozieb súčasnosti*. In: Vojenské reflexie, ročník XII, č. 2/2017. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017. s. 81–93. ISSN 1336-9202.

BREZULA, J. 2019. *Vývoj mierových operácii OSN vo svete*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019: Zborník príspevkov z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2019. s. 56-66. ISBN 978-80-8040-582-3.

MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. 2014. *Cyprus - dimenzie konfliktu*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2014. 206 s. ISBN 978-80-8040-497-0.

NATO. 2014. *AJP-3.4.1 Allied joint doctrine for the military contribution to peace support*. Brussels: NSO, 2014.

NATO. 2017. *AJP-01 Allied joint doctrine*. Brussels: NSO, 2017.

NATO. 2019. *AJP-3 Allied joint doctrine for the conduct of operations*. Brussels: NSO, 2019.

---

²⁴ NATO: AJP-01 Allied joint doctrine, 2017, s. 2-20.

²⁵ TURAJ, M.: Zhodnotenie aktuálneho stavu bojového použitia predsunutých leteckých ..., 2018, s. 165

- OSN. 1945. *Charta OSN*. Dostupné na internete: <http://www.un.org/en/charter-united-nations/>. Slovenský preklad dostupný na internete: <http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/Charta-OSN.pdf>.
- OSN. 2003. *Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations*. New York: DPKO, 2003. Dostupné na internete: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping-handbook_un_dec2003_0.pdf.
- OSN. 2008. *United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines*. Dostupné na internete: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf.
- TRADOC. 2012. *Operational Environments to 2028: The Strategic Environment for Unified Land Operations*. 2012. Dostupné na internete: http://www.arcic.army.mil/app_Documents/TRADOC_Paper_Operational-Environments-to-2028-Strategic-Environment-for-Unified-Land-Operations_AUG2012.pdf.
- TURAJ, M. 2018. *Zhodnotenie aktuálneho stavu bojového použitia predsunutých leteckých návádzačov v podmienkach ozbrojených síl Slovenskej republiky*. In: *Vojenské reflexie*, ročník XIII, č. 2/2018. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2018. s. 164-174. ISSN 1336-9202.
- TVARUŠKA, P. 2018. *Spravodajská podpora v medzinárodných operáciách na podporu mieru*. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018: Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie*, 2018. s. 478-488. ISBN 978-80-8040-568-7.
- Ženevské konvencie*. 1949. Ženeva. Dostupné na internete: http://www.un.org/en/genocide-prevention/documents/atrocities-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf.

mjr. Ing. Jaroslav KOMPAN
Katedra vojenskej taktiky a operačného umenia
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
jaroslav.kompan@aos.sk

„QUO-VADIS“ OPERAČNÉ UMENIE V 21. STOROČÍ?

“QUO-VADIS” OPERATIONAL ART IN THE 21ST CENTURY?

Jaroslav KOMPAN

ABSTRACT

The article deals with the development of operational art in the 21st century. In the first part, the article focuses on the perception of the operational art in accordance with the NATO doctrinal environment and also with USA doctrinal framework. In the second part, the article describes the influence of the contemporary operating environment on the perception and development of the operational art in the 21st century.

Keywords: operational art, operating environment.

ÚVOD

Operačné umenie, ako zložka vojenského umenia, nebolo súčasťou vedenia vojny v celej histórii vojenstva. V minulosti, keď priamo vládcovia viedli ich vojenské jednotky a ich vlastná osobnosť prepájala politiku priamo s vedením vojny, to nebolo potrebné. Priamo vládcovia rozhodovali s kým, kde, prečo a ako dlho budú bojovať. To znamená, že nepretržité balansovanie medzi príležitosťami, hrozbami, rizikami a možnými ziskami bolo len zodpovednosťou vládcov. Vyplývalo z toho teda okamžité a blízke prepojenie taktiky a stratégie. S rozvojom moderných štátnych útvarov sa stal tento vojenský koncept, založený na jednom vládcovi, neudržateľným. Ekonomická a sociálna organizácia moderných štátov dovoľovala nasadiť aj veľké armádne útvary a nie len relatívne malé vojenské jednotky. Tieto veľké armádne útvary vyžadovali veľký manévrovací priestor, a teda bojisko rástlo priamo úmerne ich veľkosti. Vládcovia už neboli naďalej schopní osobne viesť veľké armádne celky a prepojenie medzi politikou a stratégiou začalo byť čoraz zložitejšie a vzdialenejšie.

Vznikla teda idea vojenského ťaženia (angl. „*campaign*“), ktorá mala zmenšiť medzeru medzi politikou a stratégiou a zároveň vojenské ťaženie získalo aj širší geografický zmysel. Vojenské ťaženie získalo charakter dosahovania cieľov vojny v rozsiahlom geografickom priestore pod velením nezávislého veliteľa, ktorý vystupoval priamo v mene vládcu. Vládca determinoval rámec vedenia vojenského ťaženia určením cieľov, geografickým ohraničením, pridelením zdrojov a ďalšími usmerneniami, teda obmedzil voľnosť konania veliteľovi vojenského ťaženia. V rámci tejto voľnosti bol veliteľ schopný viesť bitky (angl. „*battles*“), ktoré smerovali k dosiahnutiu cieľov určených vládcom. Tým pádom sa začali taktické akcie prepájať pomocou jednej spoločnej zjednocujúcej idej do vojenskej operácie (angl. „*operation*“), kde jedna bitka vytvárala podmienky pre nasledujúcu. Tým pádom hierarchizované ciele (politický, strategický, ťaženia, operačný a taktický) znova úzko prepojili taktickú akciu s politickými dôvodmi vojny.

Toto vnímanie operačného umenia bolo rozvíjané koncom 19. storočia a ešte na väčšom význame nabralo po adoptovaní skúseností z 1. a 2. svetovej vojny. V druhej polovici 20. storočia, ale došlo k odklonu od pôvodnej idej príspevku operačného umenia k dosiahnutiu cieľov ťaženia určených stratégiou, ale začalo byť rozvíjané ako samostatná úroveň vojny, ktorá

prevzala zodpovednosť za plánovanie vojenských ťažení. To zredukovalo úlohu politických predstaviteľov len do pozície strategických sponzorov, čím znovu došlo k rozšíreniu medzery medzi politikou a vedením vojny. Inými slovami, vyhrané bitky nie vždy prispievali k strategickému úspechu (Vietnam, Afganistan, Irak). Vo všeobecnosti musíme chápať, že úloha politických predstaviteľov štátu nie je len určenie cieľov vojny, vyčlenenie potrebných zdrojov a potom už len „vyčkávanie v pozadí“ na víťazstvo. Politické elity musia byť plne angažované vo vedení vojny v súlade s tvrdením **Clausewitza**: „*pretože politika mení ohromne ničivý prvok vojny na obyčajný nástroj*“ (angl. „*So policy converts the overwhelmingly destructive element of war into a mere instrument*“¹). S ohľadom na meniaci sa charakter vojny v 21. storočí, ktorý sa vymyká definíciám aj všetkým koncepciám, kde sa protivník snaží hľadať zraniteľné miesta v rámci demokratického politického systému, je potrebné čo najviac zmenšiť vzniknutú medzeru medzi politikou a vedením vojny. Z toho vyplýva potreba, aby vojenské ťaženia boli výrazne formované politickými a strategickými autoritami a operačné umenie sa venovalo pôvodnému smerovaniu, teda plánovaniu a vedeniu operácií, ktoré prispievajú k úspechu vojenského ťaženia.

Cieľom článku je poskytnúť prehľad prístupov k operačnému umeniu v 21. storočí a zhodnotiť vplyv operačného prostredia na vývoj operačného umenia v 21. storočí. Článok rozvíja poznatky z domácich a zahraničných vedeckých a odborných publikácií, štúdií, článkov, rezortných a aliančných doktrín a predpisov zameraných na operačné umenie. Predkladaný článok na základe analýzy a komparácie dostupných informačných zdrojov prezentuje relevantné východiská k ďalšiemu štúdiu a vedeckej práci v oblasti operačného umenia.

1 VNÍMANIE OPERAČNÉHO UMENIA V 21. STOROČÍ

V 21. storočí rozhodujúcu úlohu stále predstavuje dualizmus vojenského umenia a vedy, ktoré tvoria základné prvky vojenstva². Táto zaujatosť aplikovaním dualizmu vojenského umenia a vedy je viditeľná v doktrínálnom prostredí krajín Severoatlantickej zmluvy (angl. „*North Atlantic Treaty Organization – NATO*“). Uvedenú aplikáciu môžeme identifikovať najmä v koncepte vodcovstva predstavovaného filozofiou úlohového velenia (angl. „*Mission Command*“), kde umenie predstavuje esenciu velenia a veda esenciu riadenia.³ Operačné umenie je základným kameňom doktrínálneho konceptu NATO pri plánovaní vojenských aktivít od operácií vedených práporom až po hlavné ťaženia. Značná šírka aplikácie operačného umenia, ale môže viesť k nesprávnemu pochopeniu jeho významu. Pri jeho definovaní musíme jednoznačne chápať definíciu operačnej úrovne: „*Úroveň, na ktorej sa plánujú, vedú a udržiavajú ťaženia a hlavné operácie na splnenie strategických cieľov na bojiskách alebo v priestoroch operácií.*“⁴ Operačné umenie sa ale nezameriava len na operačnú úroveň, čo podporuje aj aktuálna verzia spojeneckej publikácie „*AJP-5 (2019) Edícia A Verzia 2*“, ktorá definuje, že: „*Operačné umenie je kritickým prepojením medzi stratégiou a taktikou.*“⁵ Je to posun k staršiemu vnímaniu operačného umenia zo spojeneckej publikácie „*AJP-5 (2006)*“, kde bolo popísané, že: „*žiadna špecifická úroveň velenia nie je zameraná na operačné umenie.*“⁶ Je tu viditeľný posun, či návrat k pôvodnému historickému vnímaniu, na rozdiel od predchádzajúcej verzie spojeneckej publikácie „*AJP-5 (2013)*“, ktorá definovala, že: „*Operačné umenie nesie viacero zodpovedností počas plánovania na operačnej úrovni,*

¹ CLAUSEWITZ, Von C.: On War, 1984, s. 606.

² SPILÝ, P., HRNČIAR, M.: Vojenská taktika, 2013, s. 12.

³ US ARMY: ADP 6-0 Mission Command, 2019, s. 1-17.

⁴ ÚOŠKŠOK: SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 11 Slovník termínov a definícií NATO, 2019, s. 465.

⁵ NATO: AJP-5 Allied joint doctrine the planning of operations, 2019, s. 1-1.

⁶ NATO: AJP-5 Allied joint doctrine for operational planning, 2006, s. 3-3.

*najmä počas operačného dizajnu.*⁷ Z týchto odlišných prístupov je zrejmy vývoj vnímania operačného umenia od jeho využitia pri plánovaní na všetkých úrovniach velenia a riadenia do plánovania výhradne na operačnej úrovni a potom návrat k širšiemu pochopeniu. Samotná definícia operačného umenia je: „*Použitie ozbrojených síl na dosiahnutie strategických a/alebo operačných cieľov prostredníctvom návrhov, organizácie, integrácie a vedenia stratégií, ťažení, hlavných operácií a bitiek.*“⁸ Keď zoberieme do úvahy plánovací proces na operačnej úrovni, môžeme operačné umenie opísať ako jeden z komponentov vojenského umenia, ktorý sa zaoberá práve plánovaním, vedením a udržateľnosťou vojenských ťažení a hlavných vojenských operácií, tak aby boli dosiahnuté strategické a operačné ciele v danom geografickom priestore. Vo svojej podstate teda operačné umenie slúži na konverziu strategických cieľov na taktické aktivity tak, aby bol dosiahnutý projektovaný výsledný stav.

Pri vedení spoločných spojeneckých vojenských aktivít môžeme chápať operačné umenie ako nástroj, ktorý sa zakladá na kritickom myslení veliteľov podporovaných svojim štábom, ktorý je využívaný v rámci dizajnu stratégií, ťažení a hlavných operácií a pri organizovaní a nasadení vojenských príspevkov do nich. To znamená, že operačné umenie slúži tiež ako transformačný nástroj, pomocou ktorého sú úplne alebo čiastočne dosahované strategické ciele cestou dôslednej časovo-priestorovej a príčinnej synchronizácie taktických aktivít. Táto cesta sa zdá ako správna, ale samozrejme, tak ako bolo spomenuté v úvode, nie je najdokonalejšia.

Nesmieme zabudnúť aj na druhú stránku chápania operačného umenia, ktorá je priamo spojená s príspevkom civilných autorít k určovaniu stratégií, dizajnu ťažení, ale najmä spätnej kontrole, či a ako sú strategické a operačné ciele dosahované, teda ako je vojna vedená. Neustále zmeny v spoločenskom a prírodnom prostredí kontinuálne menia bezpečnostné hrozby, s ktorými sa musí ľudstvo vysporiadať a zároveň sa stávajú novými výzvami.⁹ Na strategickej úrovni je teda preferovaný jasný príklon k vedúcej úlohe civilných predstaviteľov a na operačnej úrovni k vedúcej úlohe vojenských predstaviteľov.

Pri pochopení vnímania operačného umenia v 21. storočí musíme vychádzať aj z konceptov, ktoré boli vyvinuté **Clausewitzom** v 19. storočí, a to ťažisko (angl. „*center of gravity*“) a operačné línie (angl. „*lines of operation*“), ktoré svojim zameraním čiastočne obmedzujú kreativitu operačných plánovačov cestou dodržiavania doktrinálneho prostredia. To nás priamo vedie k zamysleniu, či práve doktrinálne prostredie nie je obmedzujúcim faktorom pri aplikácii operačného umenia v rámci konfliktov v 21. storočí. Keď sa retrospektívne pozrieme na vývoj modernej vojenskej doktríny, vždy narazíme na rozhodujúcu paradigmu, že sa snaží získané poznatky s minulých konfliktov transformovať na využiteľné aplikačné scenáre do budúcich konfliktov. Celý aliančný doktrinálny systém, založený na úlohovom velení a manévrovom prístupe, vychádza z požiadavky na kreativitu, dokonalé vodcovstvo a právnu legitimitu vojny. Teda za základ aliančnej doktríny, týkajúcej sa operačného umenia, môžeme považovať hybrid napoleonských a pruských základov z 19. storočia a adoptovaných skúseností z 2. svetovej vojny. Ďalším základom pre vnímanie operačného umenia sú aj získané poznatky z obdobia studenej vojny a konca 90. rokov 20. storočia, teda požiadavka na potrebu expedičnej celosvetovej projekcie vojenskej sily a udržateľnosti tejto sily.

Veľmi podobné vnímanie operačného umenia môžeme nájsť v doktrinálnom prostredí ozbrojených síl Spojených štátov amerických (angl. „*United States of America – USA*“), kde je operačné umenie definované ako: „*kognitívny prístup veliteľov a štábov - podporovaných ich zručnosťami, znalosťami, skúsenosťami, kreativitou a úsudkom - rozvíjať stratégie, ťaženia a*

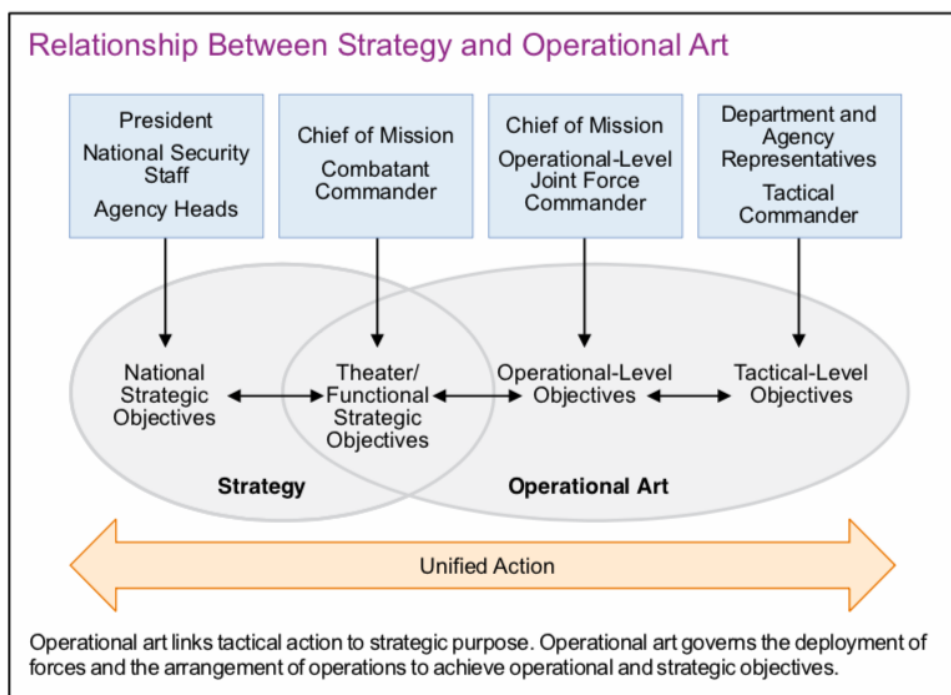
⁷ NATO: AJP-5 Allied joint doctrine for operational-level planning, 2013, s. 2-4.

⁸ ÚOŠKŠOK: SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 11 Slovník termínov a definícií NATO, 2019, s. 463.

⁹ BREZULA, J.: Bezpečnostné aspekty tradičných a nových hrozieb súčasnosti, 2017, s. 81.

operácie organizovaním a nasadením vojenských síl s integrovanými výslednými stavmi, spôsobmi a prostriedkami.“¹⁰ Americká doktrína teda definuje operačné umenie ako myšlienkový proces, ktorý slúži na zníženie vplyvu neurčitosti v rámci komplexného operačného prostredia a vývoj možných riešení vzniknutého problému. Operačné umenie je chápané ako umožňujúci nástroj, ktorý s ohľadom na celkové vlastné spôsobilosti, ciele, priority a operačné procesy, determinuje ciele, priority a úlohy pre podriadené komponenty. Táto determinácia je umocnená koordináciou, synchronizáciou a integráciou vojenských operácií s operáciami iných aktérov (aj nevojenských) tak, aby bola dosiahnutá jednota úsilia.

Zreteľná zmena charakteru strategického prostredia so sebou prináša aj zmenu charakteru vedenia dnešných vojnových konfliktov.¹¹ V rámci aplikácie operačného umenia je vyžadovaná tvorba komplexných vízií, schopnosť predvídať a zručnosť pri plánovaní, príprave, vykonaní a hodnotení.¹² Zvládnutie operačného umenia umožňuje veliteľom transformáciu ich zámerov na realizovateľné aktivity v rámci stanovených podmienok tak, aby boli dosiahnuté vojenské ale aj politické ciele. Znova sa teda dostávame k myšlienke, že bez operačného umenia by boli ťaženia a operácie len súborom nesúvisiacich udalostí, pretože práve operačné umenie určuje nasadenie zdrojov (vojenských síl) v rámci vzájomne nadväzujúcich udalostí (bitiek) v operácii tak, aby boli dosiahnuté vojenské operačné a strategické ciele (Obrázok 1).

Obrázok 1 Vzťah stratégie a operačného umenia v zmysle doktríny USA.
Zdroj:¹³

V súlade s doktrinálnym prostredím USA je teda operačné umenie umocnené schopnosťou veliteľov myslieť kreatívne a potrebou nájsť odpovede na nasledujúce otázky:¹⁴

1. Aké sú ciele a želaný výsledný stav operácie?
2. Aká je najvhodnejšia postupnosť jednotlivých aktivít tak, aby boli dosiahnuté ciele a vojenský výsledný stav?
3. Aké zdroje sú potrebné na splnenie stanovenej postupnosti akcií?

¹⁰ US DoD: JP 3-0 Joint operations, 2017, s. xii.

¹¹ BREZULA, J.: Stratégia vedenia vojenského konfliktu počas krymskej krízy na Ukrajine, 2018, s. 60.

¹² US DoD: JP 3-0 Joint operations, 2017, s. II-3.

¹³ US DoD: JP 3-0 Joint operations, 2017, s. I-13.

¹⁴ US DoD: JP 3-0 Joint operations, 2017, s. II-4.

4. Aká je pravdepodobnosť zlyhania alebo dosiahnutia nedostatočných výsledkov, keď bude vykonaná stanovená postupnosť akcií?

Odpovede na uvedené otázky, ktoré prináša operačné umenie, nám poskytne operačný dizajn, v podmienkach NATO operačný plánovací proces, ktorý slúži na vytvorenie konceptu a štruktúry spoločných operácií (angl. „*joint operations*“) alebo ťažení a aj podmienok na ich vykonanie. To znamená, že operačné umenie spolu s operačným dizajnom posilnia prepojenie medzi s strategickými cieľmi a taktickými aktivitami, ktoré sú využívané pri ich dosahovaní.

Bez ohľadu na to, či uvažujeme nad definíciou operačného umenia podľa NATO alebo podľa doktríny USA, doktrinálne môžeme chápať operačné umenie ako kombináciu spoločných poznatkov, skúseností a kreativity veliteľov a štábov, ktoré sú využiteľné pri riešení vojenských problémov tou najlogickejšou cestou. Keď porovnáme historický prístup s vnímaním operačného umenia v súčasnosti, tak je viditeľný posun od čistej kreativity k prísnemu dodržiavaniu doktrinálnych postupov. Vyplýva to najmä zo štandardného vojenského prístupu, teda dodržiavania postupov pokiaľ sú využiteľné a je preverená ich validita. Preto môžeme tvrdiť, že sa operačné umenie v 21. storočí stáva viac **remeslom**: „*mechanicky, netvorivo, šablónovite vykonávaná činnosť*“¹⁵ založenom na doktrinálnych postupoch ako **umením**: „*zručnosť, obratnosť, majstrovstvo*“¹⁶ založenom na voľnej kreativite veliteľov. Je na zváženie, ktorý prístup je vhodnejší v súčasnom operačnom prostredí, či umenie, ktoré je síce inovatívne, ale nemusí garantovať dosiahnutie projektovaného výsledného stavu alebo remeslo, ktoré ponúka garantovanú kvalitu, rovnorodosť a využiteľnosť. Na druhej strane možný protivník v 21. storočí nemusí čítať doktrínu a svojim inovatívnym prístupom môže narúšať koncept dopredu pripravených fungujúcich postupov funkcionalistického aliančného operačného umenia.

Operačné umenie môžeme chápať a vnímať ako filozofiu a nástroj, ktorý poskytuje výhodu nad protivníkom, pretože vo svojej podstate prispieva k tvorbe komplexného problému pre protivníka a udržuje protivníka neschopného efektívne reagovať na vzniknutý komplexný problém. Uvedená skutočnosť je jedným z rozhodujúcich faktorov úspechu v konfliktoch 21. storočia (napr. Operácia SERVAL v Mali¹⁷ alebo THUNDER RUN v Iraku¹⁸). Pri vývoji operačného umenia v 21. storočí musíme brať do úvahy nielen vývoj doktrinálneho prostredia, ale aj vývoj operačného prostredia, ktoré má zásadný determinačný vplyv na nasadenie vojenských síl.

2 VPLYV OPERAČNÉHO PROSTREDIA NA OPERAČNÉ UMENIE V 21. STOROČÍ

Operačné umenie napomáha veliteľom a ich štábom v nasadení nielen aliančných vojenských síl, ale aj vojenských síl partnerských krajín a iných nevojenských organizácií, tak aby bol ich spoločným úsilím dosiahnutý želaný výsledný stav. Súčasnú komplexnú operačné prostredie sa vyznačuje práve potrebou inklúzie všetkých vojenských a nevojenských zdrojov na dosiahnutie požadovaných cieľov. Ako sme už naznačili v úvode, k markantnému rozšíreniu operačného prostredia hlavne v 21. storočí prispela aj vojenská veda a s ňou aj zdokonaľovanie telekomunikačných zariadení. Používanie navigačných systémov výraznou mierou prispieva k umožneniu kontroly nad tak rozľahlým bojiskom.¹⁹ Operačné prostredie v 21. storočí je ale viac ako len bojisko. Je to prostredie, ktorého vojenská časť je len jedným zo subsystemov. To

¹⁵ POZRI: <http://www.slex.sk/index.asp>

¹⁶ POZRI: <http://www.slex.sk/index.asp>

¹⁷ POZRI: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR770.html

¹⁸ POZRI: <http://www.militaryhistoryveteran.com/the-thunder-run-to-capture-baghdad/>

¹⁹ VARECHA, J., MUŠINKA, M.: Vplyv použitia rôznych spôsobov topografického a geodetického pripojenia na presnosť úplnej prípravy prvkov pre strelbu delostreleckých zbraňových systémov, 2019, s. 6.

znamená, že najhodnotnejšie plány a operácie sú také, ktoré dokážu integrovať iné mocenské nástroje už od úplného začiatku plánovania.²⁰

Pri pochopení operačného prostredia a jeho vplyvu na operačné umenie v 21. storočí je nutné vychádzať z definície operačného prostredia: „*Súhrn podmienok, okolností a vplyvov pôsobiacich na nasadenie spôsobilostí a odrážajúcich sa v rozhodnutí veliteľa jednotky.*“²¹ Táto definícia je úplne totožná s definíciou operačného prostredia²² v doktrínalnom systéme USA (publikácia „**JP 3-0**“). Operačné prostredie teda na základe definície môžeme chápať ako systém funkčne, fyzicky a behaviorálne prepojených prvkov, ktoré na seba pravidelne pôsobia alebo sú vzájomne závislé a tým tvoria jednotný celok. V súlade s momentálnym doktrínalným vnímaním operačného prostredia môžeme tvrdiť, že je to systém komplexne a neustále interagujúcich politických, vojenských, ekonomických, sociálnych, informačných a infraštruktúrnych subsystémov (angl. „*political, military, economic, social, information, and infrastructure – PMESII*“). Ich vzájomnú interakciu môžeme chápať ako sieťovú založenú na účastníkoch.

Práve charakter a interakcia týchto subsystémov ovplyvňuje veliteľov pri plánovaní, organizovaní a vedení ťažení a operácií. Preto je potrebné pri aplikácii operačného umenia brať do úvahy vládne a civilné organizácie, ktoré sa zaoberajú práve nevojenskými subsystémami a pomôžu veliteľovi pochopiť vplyv operácie na tieto systémy. Tiež je nevyhnutné chápať, ako jednotlivé elementy PMESII subsystémov napomáhajú alebo bránia dosiahnutiu projektovaného výsledného stavu. V prípade, že je dosiahnutý vysoký stupeň integrácie vojenských aj nevojenských aktérov v operácii, táto vzájomná jednota úsilia pomôže ovplyvňovať veliteľovi aj aktivity mimo jeho vojenského vplyvu a zároveň jednoznačne umožňuje dosiahnutie projektovaných cieľov. To znamená, že dokonalým pochopením PMESII subsystémov, ich vzájomných interakcií a perspektív vývoja v budúcnosti, dokáže veliteľ predvídať vplyv operačného prostredia na budúcu vojenskú operáciu.²³ To zvyšuje udržateľnosť v operácii, navyše dokáže aj včas varovať pred možnými hrozbami so strany protivníka, ale aj depriváciami v správaní aliančných a neutrálnych jednotiek.

Operačné umenie je teda v súčasnosti ovplyvňované práve komplexnosťou a neurčitnosťou operačného prostredia, ktorá vytvára mnohotvárne výzvy pre protistojace strany. Uvedené atribúty vyžadujú komplexné pochopenie operačného prostredia (angl. „*Comprehensive Understanding of the Environment*“).²⁴ Na všetkých úrovniach velenia a riadenia musia byť počas plánovania a vedenia operácií dokonale pochopené strategické ciele. Na základe tejto podmienky musia velitelia všetkých úrovní nepretržite budovať, zdieľať a podporovať komplexné pochopenie operačného prostredia s ohľadom na konkrétnu špecifickú situáciu, najmä počas plánovania vojenských operácií.

Spojenecká publikácia „**AJP-01**“ rozoznáva 5 spoločných základných úloh (angl. „*joint core activities*“), ktoré pomáhajú spojeneckým veliteľom, pri plánovaní a vykonávaní vojenských operácií. Hovoríme o nasledovných úlohách, a to: formovať, napadnúť, využiť, chrániť a udržať (shape, engage, exploit, protect and sustain).²⁵ Tieto úlohy systematicky pomáhajú veliteľom vizualizovať to, ako sú navzájom prepojené boje, bitky a operácie v rámci ťaženia. Od veliteľov je vyžadované udržiavanie zamerania na úspech, rovnováhy medzi požiadavkami a potrebami a rozhodnosti v rámci obmedzení a zákazov (angl. „*constraints and restraints*“). Teda aplikácia operačného umenia umožňuje veliteľom vytvorenie zámeru

²⁰ NATO: AJP-5 Allied joint doctrine the planning of operations, 2019, s. 1-8.

²¹ ÚOŠKŠOK: SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 11 Slovník termínov a definícií NATO, 2019, s. 461.

²² US DoD: JP 3-0 Joint operations, 2017, s. GL-14.

²³ HRNČIAR, M.: The Counter Insurgency Operating Environment. 2018, s. 91.

²⁴ NATO: AJP-5 Allied joint doctrine the planning of operations, 2019, s. 2-4.

²⁵ NATO: AJP-01 Allied joint doctrine, 2017, s. 4-6.

a konceptu operácie, s ohľadom na zladenie podriadených komponentov v čase, priestore a dôvode. Zároveň vyžaduje neustále formovanie (angl. „*shaping*“) a manipuláciu operačného prostredia k výhode vlastných síl a nevýhode protivníka. Úspešné formovanie operačného prostredia môže mať efekt odradenia protivníka, a tým prevencie voči eskalácii krízy. V súčasnom operačnom prostredí to znamená najmä využívanie výhod v oblastiach, kde môžu byť maximálne využité silné stránky NATO (napríklad informačná prevaha), a zároveň hľadanie ciest na degradáciu silných stránok protivníka.²⁶

Americký pohľad na operačné prostredie je podobný ako pohľad zvyšku Aliancie. Americké publikácie ale hodnotia dosiahnutie historického inflexného bodu, kde sa zbiehajú nesúrodé, ale súvisiace prvky operačného prostredia a vytvárajú situáciu, v ktorej nové trendy v diplomatickej, informačnej, vojenskej a hospodárskej (angl. „*Diplomatic, Information, Military, and Economic – DIME*“) sfére rýchlo transformujú charakter všetkých aspektov ľudskej spoločnosti a života - vrátane charakteru vojny.²⁷

Tieto trendy musíme brať do úvahy aj pri rozvoji operačného umenia, pretože keď nebude aliančná vojenská sféra pružne reagovať, protivník dosiahne výhodu a aliančné sily budú zraniteľné, až takmer nechránené voči spôsobilostiam a dosahom protivníkových prostriedkov. V budúcnosti je teda pri rozvoji operačného umenia nutné klásť dôraz na prepojenie s extrémne rýchlym rozvojom vedy a technológií, čím bude postupne zmazávaný rozdiel medzi vojenským umením a vojenskou vedou. Vyššie uvedené trendy vytvoria operačné prostredie charakterizované nestabilitou, ktorá sa prejaví vo vyvíjajúcej sa geopolitickej situácii. Nestabilita bude tiež dôsledkom rýchleho vývoja technológií a následnej požiadavky na zvyšovanie rýchlosti ľudskej interakcie, ako aj rastúceho prehĺbenia rozdielov v hospodárskej a sociálnej sféry. Ďalším zdrojom nestability sú práve adaptívne mysliaci protivníci, ktorí rozvíjajú svoje schopnosti a dynamicky ich prispôbujú meniacemu sa operačnému prostrediu. Takýto protivníci sú zdrojom komplexných smrtiacich hrozieb, ktorým je nutné čeliť vo všetkých doménach operačného prostredia.

Rozvoj operačného umenia musí nutne priamo nadväzovať na vývoj operačného prostredia a na meniaci sa charakter činnosti protivníka. Momentálne trendy činnosti protivníka sú jednoznačne smerované na využívanie populácie ako výhody voči aliančným silám, a to najmä v komplexnom teréne (zastavané priestory), kde sú potierané tradičné technologické výhody a aliančné sily sú nútené pôsobiť s degradovanými schopnosťami a len využitím infraštruktúry a iných zdrojov, ktoré urbanistické centrá ponúkajú. V blízkej budúcnosti budú potenciálnym protivníkom prijímané hybridné stratégie, ktoré využijú celé spektrum schopností, ktoré konvenčným silám nedovolia využitie spôsobilostí na konvenčný boj a konvenčné taktiky bude protivník využívať len pokiaľ je to výhodné. Ďalším fenoménom je rozvinutie využívania „*proxy*“ síl, ktoré budú formovať operačné prostredie namiesto protivníka a dokonca umožnia protivníkovi dosiahnuť strategické ciele aj bez širšieho nasadenia vlastných síl.²⁸ Nepravideľné aktivity s využitím „*proxy*“, povstaleckých, teroristických a kriminálnych elementov môžu priniesť zásadnú dilemu pred vojenských veliteľov, pretože aktivity v tejto „šedej zóne (angl. „*Grey zone*“)²⁹ vyžadujú extrémne náklady s minimálnym prínosom k dosiahnutiu operačných a strategických cieľov, to znamená, že prinášajú aj zásadnú dilemu v rámci ďalšieho rozvoja operačného umenia.

---

²⁶ NATO: AJP-5 Allied joint doctrine the planning of operations, 2019, s. 3-10.

²⁷ TRADOC: The Operational Environment and the Changing Character of Future Warfare, s. 2:

²⁸ POZRI: <https://www.voanews.com/a/indications-iran-doubling-down-on-use-of-proxy-forces/3878748.html>

²⁹ POZRI: <https://www.economist.com/special-report/2018/01/25/neither-war-nor-peace>

ZÁVER

Napriek tomu, že vývoj operačného prostredia v 21. storočí priniesol rôzne pohľady a aj pochybnosti o tradičnej úlohe a mieste operačného umenia, operačné umenie zostáva kritickou spojnicou medzi stratégiou a taktikou. „*Operačné umenie sa pevne zakotvilo v systéme vojenského umenia. Aliančné doktrínálne dokumenty odrážajú potrebu plánovania a riadenia operácií na úrovni, ktorá zabezpečí pretavenie taktických úloh do naplnenia strategických cieľov.*“³⁰ Stratégia usmerňuje operačné umenie stanovením konečných cieľov, ktoré majú byť dosiahnuté a pridelením potrebných zdrojov. Stratégia definuje a ukladá obmedzenia použitia bojových síl tak, aby boli úspešné dosiahnuté strategické ciele. Ťaženia a hlavné operácie sa musia vykonávať v rámci toho, čo je operačne a strategicky možné a potrebné. V dôsledku uvedenej kritickej úlohy operačného umenia pri vytvorení prepojenia medzi stratégiou a taktikou je nutné chápať, že ak nie je operačné umenie dostatočne aplikované, nie je možné dosiahnuť prijateľné strategické ciele.

Cieľom operačného umenia je pripraviť protivníkovi množstvo rovnako pravdepodobných problémov a prinútiť ho, aby sa celkom zaviazal k celkovému riešeniu jedného bezvýznamného problému alebo rozdrobiť jeho úsilie na veľké množstvo významných problémov, a tým vytvoriť predpoklady k jeho zlyhaniu. Práve táto inovatívnosť a neustála snaha o nájdenie rovnováhy je umenie v operačnom umení. Teda operačné umenie v 21. storočí môžeme chápať ako proces tvorby nespočetných komplexných dilem pre protivníka, s ohľadom na maximálne zníženie množstva vlastných dilem, prostredníctvom premyslených ťažení a usporiadaných vojenských aktivít.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BREZULA, J. 2017. *Bezpečnostné aspekty tradičných a nových hrozieb súčasnosti*. In: Vojenské reflexie, ročník XII, č. 2/2017. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017. s. 81–93, ISSN 1336-9202.

BREZULA, J. 2018. *Stratégia vedenia vojenského konfliktu počas krymskej krízy na Ukrajine*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018: Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018. s. 60-69. ISBN 978-80-8040-568-7.

CLAUSEWITZ, Von C. 1984. *On War*. NJ: Princeton University Press, 1984. ISBN 0-691-05657-9. Dostupné na internete: <https://antilogicalism.com/wp-content/uploads/2019/04/on-war.pdf>.

Elektronický lexikón slovenského jazyka. Dostupné na internete: <http://www.slex.sk/index.asp>.

France's War in Mali. Dostupné na internete: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR770.html.

HRNČIAR, M. 2018. *The Counter Insurgency Operating Environment*. In: *The Knowledge-Based Organization - Management and Military Sciences*. Sibiu: “Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy, Romania, 2018. ISBN 978-973-153-325-4, pp. 87-92. doi: <https://doi.org/10.1515/kbo-2018-0013>.

NATO. 2006. *AJP-5 Allied joint doctrine for operational planning*. Brussels: NSO, 2006.

NATO. 2013. *AJP-5 Allied joint doctrine for operational-level planning*. Brussels: NSO, 2006.

---

³⁰ SPILÝ, P.: Operačné umenie – agenda malých ozbrojených síl?, 2012, s. 129.

NATO. 2017. *AJP-01 Allied joint doctrine*. Brussels: NSO, 2017.

NATO. 2019. *AJP-5 Allied joint doctrine the planning of operations (Edition A Version 2)*. Brussels: NSO, 2019.

SPILÝ, P. 2012. *Operačné umenie – agenda malých ozbrojených síl?*. In: Výstavba, rozvoj a použitie AČR: Tvorba a rozvoj operačných koncepcií kľúč k rozvoju budúcich schopností. 5. medzinárodná vedecko-odborná konferencia. Brno: Univerzita obrany, 2012. s. 128 - 137. ISBN 978-80-7231-909-1.

SPILÝ, P., HRNČIAR, M. 2013. *Vojenská taktika*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: AOS gen. M. R. Štefánika, 2013. ISBN 978-80-8040-471-0.

The Thunder Run to Capture Baghdad. Dostupné na internete: <http://www.militaryhistoryveteran.com/the-thunder-run-to-capture-baghdad/>.

TRADOC: *The Operational Environment and the Changing Character of Future Warfare*. Dostupné na internete: http://www.arcic.army.mil/App_Documents/The-Operational-Environment-and-the-Changing-Character-of-Future-Warfare.pdf.

ÚOŠKŠOK. 2019. *SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 11 Slovník termínov a definícií NATO*. Zvolen: Úrad pre obrannú štandardizáciu, kodifikáciu a štátne overovanie kvality, 2019.

US ARMY. 2019. *ADP 6-0 Mission Command*. Washington: Department of the Army, 2019.

US DoD. 2017. *JP 3-0 Joint operations*. Washington: Department of Defense, 2017.

VARECHA, J., MUŠINKA, M. 2019. *Vplyv použitia rôznych spôsobov topografického a geodetického pripojenia na presnosť úplnej prípravy prvkov pre strelbu delostreleckých zbraňových systémov*. In: *Vojenské reflexie 2019: ročník 14, číslo 2/19*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, 2019. s. 6-35. ISSN 1336-9202.

mjr. Ing. Jaroslav KOMPAN

Katedra vojenskej taktiky a operačného umenia

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR

jaroslav.kompan@aos.sk

ŽENIJNÉ ZABEZPEČENIE V ZMYSLE AKTUÁLNEHO DOKTRINÁLNEHO PROSTREDIA NATO

MILITARY ENGINEERING OVERVIEW FROM THE CONTEMPORARY NATO DOCTRINE PERSPECTIVE

Jaroslav KOMPAN, Ján JANČO

ABSTRACT

The article deals with the recent perspective of the military engineering based on the NATO doctrinal framework. The aim of the article is to standardize specialized military engineering-related terminology, to describe roles and tasks of military engineering and to explore correlation among NATO joint functions and military engineering functional areas.

Keywords: military engineering, operating environment, operations.

ÚVOD

Bezpečnosť sa všeobecne spája najmä so stabilitou, určitosťou, poriadkom, spoľahlivosťou, rovnováhou, existenciou subjektu bez hrozieb, stavom a pocitom istoty.¹ S ohľadom na poznatky získané z moderných konfliktov (od roku 1990) je zrejmé, že základom úspechu je schopnosť rýchlej adaptability v stave, keď je bezpečnosť narušená, pretože operácie sa počas svojho priebehu neustále vyvíjajú.² Protivníci NATO sú schopní dosiahnuť vysokú úroveň adaptability, čo zahŕňa najmä strategickú propagandu, vysoké tempo vedenia operácií, udržiavanie morálky a vôle zvíťaziť, neutralizáciu technologickej prevahy, neustále zmeny v podstate vedenia konfliktu vrátane rýchleho prenosu operácií do hĺbky zázemia protistojacej strany, a to všetko podporené vykonávaním klamných operácií.³ V súčasných spojeneckých operáciách sú nasadzované spoločné kombinované bojové zoskupenia, ktoré sú nakoncipované tak, aby bola voči komplexným výzvam a hrozbám, ako javom, procesom, vzťahom, činnostiam a aktivitám nepriateľa⁴, nasadená komplexná spôsobilosť, vrátane leteckej podpory, nakoľko súčasné konflikty sa bez leteckej podpory ani nedajú riešiť.⁵ Vzhľadom na možné zdroje a priestory moderných konfliktov to znamená, že musia byť pripravené na nasadenie v rozsiahlom geografickom priestore a musia mať zabezpečené nepretržité situačné povedomie a zároveň byť schopné vykonávať vojenské aktivity s dôrazom na vysoký stupeň mobility tak, aby boli takmer okamžite schopné koncentrovať sily v kľúčových priestoroch.

Túto požiadavku je možné splniť len dosiahnutím vyváženého pomeru medzi bojovými silami a silami bojovej podpory a bojového zabezpečenia, ktoré sú násobiteľmi bojovej sily. Správny pomer jednotlivých zložiek zabezpečí úspešné dosiahnutie želaného efektu, dosiahnutie výsledného stavu operácie a umožní dominanciu voči konvenčným,

---

¹ BREZULA, J.: Vývoj mierových operácií OSN vo svete, 2019, s. 65.

² SPILÝ, P., HRNČIAR, M.: Vojenská taktika, 2013, s. 20.

³ TRADOC: Operational Environments to 2028, 2012, s. 5.

⁴ MUŠINKA, M. Možnosti hodnotenia bezpečnostných hrozieb, 2020, s. 86.

⁵ TURAJ, M.: 2019. Bezpečnosť vlastných vojsk počas priamej leteckej podpory..., s. 503.

nekonvenčným aj hybridným nepriateľom. Jedným z týchto násobiteľov bojovej sily v súčasnom operačnom prostredí sú aj ženíjné a EOD spôsobilosti (angl. „*Explosive Ordnance Disposal*“ – Zneškodňovanie nevybuchnutých výbušných prostriedkov). Ženíjné a EOD spôsobilosti ako element bojovej sily pomáhajú v rámci zaistenia bezpečnosti priestoru bojovými silami pri ochrane populácie, vojenských síl, infraštruktúry a vojenských aktivít tak, aby nepriateľ nedosiahol výhodu, boli skonsolidované vlastné zisky a udržaná iniciatíva.⁶ Hlavná výhoda nasadenia ženíjnych a EOD spôsobilostí v súčasnom operačnom prostredí spočíva v kratšom reakčnom čase a relatívne voľnom priestore na vykonanie manévru, ktoré uvedené spôsobilosti zaistia.

Cieľom článku je štandardizovať špecializovanú ženíjnú odbornú terminológiu, definovať a popísať ženíjné opatrenia a ženíjné úlohy a objasniť vzťah medzi spoločnými štandardnými činnosťami NATO a opatreniami a úlohami ženíjného zabezpečenia. Samotný článok je spracovaný na základe výsledkov teoretického výskumu a analýzy autorov. Výsledky analýzy a spracované poznatky a výstupy sú súčasťou procesu komplexnej revízie nahradeného neaktuálneho predpisu „**Žen-2-9 Ženíjné práce všetkých druhov vojsk**“ z roku 1981. Článok vznikol ako konzekvencia príspevkov autorov pri kreovaní novelizácie predpisu „**Žen-2-9 Vojenský predpis o ženíjnych prácach**“ tak, aby bol nový predpis relevantný v súčasnom operačnom prostredí a aby podporoval rozvoj nielen ženíjnych ale aj manévrových (bojových) spôsobilostí. Článok rozvíja poznatky z domácich a zahraničných vedeckých a odborných publikácií, štúdií, článkov, rezortných a aliančných doktrín a predpisov zameraných na ženíjné zabezpečenie v súčasnom operačnom prostredí. Predkladaný článok na základe analýzy a komparácie dostupných informačných zdrojov prezentuje relevantné východiská k ďalšiemu štúdiu a vedeckej práci v oblasti ženíjného zabezpečenia.

1 ZÁKLADNÝ RÁMEC ŽENIJNÉHO ZABEZPEČENIA A ZODPOVEDAJÚCA AKTUÁLNA A NOVÁ NAVRHOVANÁ ODBORNÁ TERMINOLÓGIA

Základné požiadavky kladené na moderné ozbrojené sily a najmä pozemné sily, variujú na základe politickej direktívy a stratégie každej krajiny. Za ich vzor, či etalón pre „západné“ krajiny môžeme v súčasnosti považovať víziu Pozemných síl Spojených štátov amerických. Táto vízia stanovuje osem požiadaviek na pozemné sily, ktoré sú nevyhnutným predpokladom úspechu voči budúcim hrozbám, a to: agilita, expertíza, inovatívnosť, interoperabilita, expedičnosť, stupňované nasadenie, všestrannosť a vyváženosť.⁷ Vo všeobecnosti môžeme tvrdiť, že moderné ozbrojené sily musia byť schopné vykonávať budúce vojenské operácie v zatiaľ neznámom operačnom prostredí proti doposiaľ neznámemu nepriateľovi v akomkoľvek fyzickom prostredí, a to ako súčasť akejkoľvek potenciálnej koalície. Zároveň za týchto podmienok musia stále poskytovať politickým predstaviteľom viaceré spôsoby nasadenia a pre nepriateľa musia predstavovať zdroj neustálych dilem vo všetkých doménach operačného prostredia. Aby boli tieto požiadavky dosiahnuté je nutná celková zmena myslenia, ale aj komplexná modernizácia akýchkoľvek moderných ozbrojených síl, a to v čo najkratšej možnej časovej etape.

Rovnaké požiadavky aké sú kladené na ozbrojené sily musia byť zároveň kladené aj na ich komponenty, vrátane ženíjnych síl. Ženíjné sily musia byť schopné poskytovať špecificky vycvičené, nasaditeľné a dokonale riadené ženíjné jednotky, ktoré sú schopné pôsobiť v celom kontinuu konfliktu a vo všetkých prevládajúcich operačných námetoch so zameraním na všestranné ženíjné zabezpečenie ostatných komponentov ozbrojených síl, a to vo všetkých taktických aktivitách. Historicky spektrum ženíjnych opatrení a ich úloh siaha od podpory

⁶ US ARMY: ADP 3-0 Operations, 2017, s. 7.

⁷ US ARMY: The army vision, 2015, s. 7.

bojových operácií až po rozvoj infraštruktúry a podporu síl v priestore operácií, čo je aj súčasnosti neustále aktuálne. To, čo ale vyžaduje razantnú zmenu, je celkové vnímanie ženijného zabezpečenia a hlavne spôsob realizácie jeho opatrení a úloh, pretože musia byť vykonávané v ťažko predvídateľných situáciách (scenároch), ktoré vznikajú ako konzekvencia technologicky a doktrínálne prekvapivého pôsobenia hrozieb. Aby ženijné sily prispeli k celkovému úspechu ozbrojených síl v operáciách je nutné komplexné plnenie všetkých požiadaviek kladené na ozbrojené sily. Ženijné sily preto musia neustále preukazovať agilitu promptnou odozvou na meniace sa okolnosti, neustále zvyšovať svoje expertné ženijné zameranie, poskytovať inovatívne riešenia na všetky výzvy, zvyšovať úroveň interoperability v rámci ozbrojených síl aj koalície, udržiavať expedičný ráz, avšak bez zníženia efektivity pri obrane územnej celistvosti vlastnej krajiny a zaistiť možnosť odstupňovaného nasadenia, operačnej všestrannosti a vyváženej s ostatnými komponentmi ozbrojených síl.

Rovnaké pravidlá teda platia aj pre OS SR, ktoré sú „budované a pripravujú sa na zabezpečenie obranyschopnosti Slovenskej republiky s využitím výhod kolektívnej obrany NATO a EÚ a na plnenie asistenčných úloh na podporu orgánov verejnej moci Slovenskej republiky. V záujme splnenia týchto úloh je hlavná pozornosť zameraná na získavanie, udržiavanie spôsobilostí a formovanie ozbrojených síl spĺňajúcich štandardy NATO, ktoré sa následne poskytujú do spoločného balíka síl NATO (Ciele síl NATO) a EÚ (Hlavné ciele EÚ). Týmto je zabezpečená požadovaná úroveň interoperability jednotiek ozbrojených síl pre účasť na operáciách medzinárodného krízového manažmentu prednostne na základe mandátu Bezpečnostnej rady OSN.“⁸

Problematike ženijného zabezpečenia (angl. „Military Engineering – MILENG“), jeho zadefinovaníu, objasneníu spôsobu poskytovania ženijného zabezpečenia a zabezpečením interoperability s členskými krajinami NATO v tejto oblasti sa venuje Spoločná vojenská doktrína **SVD-30-12 – Ženijná doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky (A)**, ktorá bola vydaná v roku 2011 a predstavuje základný ženijný dokument OS SR. Ženijná doktrína OS SR „aplikuje ustanovenia Obrannej stratégie Slovenskej republiky, zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách SR Slovenskej republiky, Doktríny ozbrojených síl Slovenskej republiky (C) a aliančnej publikácie AJP-3.12 (A) Spojenecká doktrína pre ženijnú podporu spoločných operácií.“⁹ Pri pohľade na aliančnú publikáciu, z ktorej bolo pri tvorbe doktríny OS SR čerpané, zistíme, že je neaktuálna. Táto bola totiž už v roku 2014 nahradená novou edíciou s označením „B“, ktorej implementácia Slovenskou republikou mala prebehnúť do roku 2016,¹⁰ no do dnešného dňa sa tak nestalo. Rok vydania, východiskové dokumenty, nereflektovanie nových poznatkov a prístupov v oblasti ženijného zabezpečenia sú hlavnými dôvodmi neaktuálnosti Ženijnej doktríny OS SR. Výsledkom je nie vždy adekvátna terminológia, nepresné definície a nejednotný prístup k ženijnému zabezpečeniu. Dočítame sa v nej napríklad o ženijnej podpore síl (nepriama podpora prebiehajúcim alebo budúcim operáciám a úlohy súvisiace s udržiavaním spoločných síl) a ženijnej podpore boja, ktorá zahrňuje úlohy spojené s priamou podporou súčasným alebo bezprostredne nastávajúcim operáciám a je vykonávaná ženistami všetkých síl.¹¹ Takýto pohľad na „delenie“ ženijného zabezpečenia už v AJP-3.12 (B) nenájdeme – tá totiž nedefinuje a ďalej nerozvíja rozdiely v priamej a nepriamej podpore operácií a nechápe vykonávanie opatrení a úloh ženijného zabezpečenia len ako činnosť ženijných jednotiek.

VDG-30-03/Žen – Ženijná podpora pozemných síl v operáciách (B) je ďalší

⁸ GŠ OS SR: Doktrína OS SR (C), 2009, s. 7.

⁹ GŠ OS SR: SVD-30-12 Ženijná doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2011, s. 4.

¹⁰ POZRI: https://nso.nato.int/protected/nsdd/Ratifications.html?STANAG_ID=8426&STANAG_No=2238&EditionID=3#nato_bodies_feedback

¹¹ GŠ OS SR: SVD-30-12 Ženijná doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky (A), 2011, s. 6.

„základný ženijný dokument v sústave vojenských doktrín, ktorý vychádza zo Spoločnej vojenskej doktríny pozemných síl Ozbrojených síl SR „Vedenie spoločných pozemných operácií (C)“ a reaguje na zmeny, ku ktorým došlo v období od schválenia jej predchádzajúcej verzie v septembri 2005.“¹² Ide tak už o druhý základný ženijný dokument, riešiaci problematiku ženijného zabezpečenia, ktorý vychádza z aliančnej publikácie ATP-52 (B) Doktrína bojového použitia ženijných jednotiek pozemných síl (angl. „*Land Force Combat Engineer Doctrine*“), vydané v roku 2008. ATP-52 (B) je obdobne, ako v predchádzajúcom prípade, neaktuálna, nakoľko bola v roku 2016 nahradená ATP-3.12.1, ktorej implementáciu SR zamýšľala do roku 2018. V zozname dokumentov, z ktorých doktrína vychádza, však prekvapivo nenájdeme publikáciu SVD-30-12 – Ženijná doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky (A), ktorá je hierarchicky nadradenou doktrínou. Možno aj z toho prameni rozdielna terminológia, kde SVD-30-12 pojednáva o ženijnej podpore boja a ženijnej podpore síl a VDG-30-03/Žen o ženijnej bojovej podpore, ženijnej vojskovej podpore, priamej ženijnej podpore a všeobecne pridelené ženijnej podpore. Štruktúrou, rovnako ako obsahovou stránkou, sa publikácia Ženijná podpora pozemných síl v operáciách (B) nestotožňuje s jej aliančným ekvivalentom ATP-3.12.1, čo je vzhľadom na roky vydania jednotlivých dokumentov pochopiteľné.

Celkovo je možné konštatovať neaktuálnosť doktrinálnych dokumentov OS SR v oblasti ženijného zabezpečenia, prameniaca z neimplementovania najnovších, aj keď už niekoľko rokov vydaných, koalíčných doktrín. Tie totiž reagujú na nové poznatky, výzvy a úlohy v oblasti ženijného zabezpečenia, ktoré môžu slúžiť ako východiská k adaptácii jednotiek na súčasné operačné prostredie a ako podnet k rozvoju spôsobilostí. Pri použití neplatných dokumentov je ťažko hovoriť aj o dosiahnutí interoperability, prípadne o jednotnom chápaní problematiky ženijného zabezpečenia. Priestor na zlepšenie je teda aj v zosúladení pojmového aparátu, prípadne definícií, delení vyskytujúcich sa v dvoch základných doktrínach riešiacich problematiku ženijného zabezpečenia v podmienkach OS SR. Vzhľadom na uvedené fakty je teda zrejme, že správne nastavená odborná ženijná terminológia je základným predpokladom pre správne pochopenie ženijného zabezpečenia a z toho vyplývajúcu realizáciu jeho opatrení a úloh. Preto pre účely systematizácie autori v rámci predloženého článku navrhujú nasledovnú terminológiu.

Ženijné zabezpečenie (angl. „*Military engineering - MILENG*“) je podporná operačná činnosť, ktorej cieľom je formovanie fyzickej zložky operačného prostredia. Obsahuje súbor opatrení na podporu operácií, ktorého účelom je formovanie fyzickej zložky operačného prostredia v prospech vlastných síl a v neprospech nepriateľa. Tieto opatrenia sú vykonávané buď ženijnými jednotkami prostredníctvom ženijných činností alebo inými „neženijnými“ jednotkami prostredníctvom ženijných prác.¹³ Ženijné zabezpečenie zahŕňa široké spektrum ženijných odborných oblastí, a to ženijnú podporu, EOD, ochranu životného prostredia, vojenské vyhľadávanie a manažment infraštruktúry (vrátane civilnej) a doplnkových odborných oblastí, ako sú opatrenia proti improvizovaným výbušným prostriedkom (angl. „*Countering Improvised Explosive Devices – C-IED*“), ochrana síl a celková podpora života zabezpečením verejných služieb.¹⁴

Ženijná podpora (angl. „*Engineer support/Engineering*“) je druh bojovej podpory, ktorá je realizovaná za účelom formovania fyzickej zložky operačného prostredia,¹⁵ a ktorá vykonáva ženijné aktivity, teda ženijné opatrenia a k nim prislúchajúce ženijné úlohy.

EOD (zneškodňovanie nevybuchnutých výbušných prostriedkov) je „*detekcia,*

¹² VePS: VDG-30-03/Žen Ženijná podpora pozemných síl v operáciách (B), 2009, s. 3.

¹³ GŠ OS SR: Žen-2-9 Vojenský predpis o ženijných prácach, 2020, s. 3.

¹⁴ NATO: MC 0560/02 (Final) MC Policy for Military Engineering, 2017, s. 3.

¹⁵ GŠ OS SR: SVD-30-12 Ženijná doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2011, s. 6.

*sprístupňovanie, odhaľovanie, identifikácia výbušných prostriedkov, znižovanie rizika, obnovovanie bezpečnosti, vyslobodenie a exploatacia a konečné zneškodňovanie výbušných prostriedkov za všetkých podmienok.*¹⁶

Ženijné opatrenia (angl. „*Military Engineering roles*“) predstavujú základný funkčný rámec ženijných aktivít. Sú rozdelené na opatrenia na podporu mobility, opatrenia proti mobilite (tiež variantne zatarasovanie), opatrenia na prežitie a všeobecné ženijné opatrenia (tiež variantne všeobecná ženijná podpora). Prvé tri kategórie opatrení (mobilita, zatarasovanie a prežitie) sú poskytované jednotlivým konkrétnym komponentom ozbrojených síl vo forme priamej bojovej podpory a všeobecné ženijné opatrenia sú poskytované celým ozbrojeným silám podľa požiadaviek a priorit vo forme všeobecnej bojovej podpory.

Ženijné úlohy (angl. „*Military Engineering tasks*“) sú súčasťou ženijných aktivít a zároveň prislúchajú k jednotlivým ženijným opatreniam, ktoré sa ďalej rozvíjajú na konkrétne úlohy s vlastným stanoveným zámerom, spôsobom vykonania aj výsledným stavom. Ženijné úlohy sú vykonávané ženijnými silami vo forme ženijných činností a „neženijnými“ silami vo forme ženijných prác.

Ženijné práce (angl. „*Engineering works*“) sú ženijné úlohy vykonávané ktoroukoľvek zložkou ozbrojených síl za účelom formovania fyzickej zložky operačného prostredia. Ženijné práce sú zväčša vykonávané len organickými silami a prostriedkami bez podpory ženijných síl. Sú základným spôsobom vykonávania ženijných aktivít na všetkých úrovniach velenia a riadenia.

Ženijné činnosti (angl. „*Engineering actions*“) sú ženijné úlohy vykonávané ženijnými silami (vrátane EOD) ozbrojených síl za účelom formovania fyzickej zložky operačného prostredia. Pri ženijných činnostiach sú využívané špecializované a špecifické ženijné sily a prostriedky. Ďalej rozvíjajú ženijné práce s dôrazom na podporu hlavného úsilia a dosiahnutia výsledného stavu operácií.

2 OPATRENIA A ÚLOHY ŽENIJNÉHO ZABEZPEČENIA

Správne chápanie ženijného zabezpečenia predstavuje, vzhľadom na charakter súčasných a predpokladaných budúcich spojeneckých spoločných operácií, nevyhnutný krok k dosiahnutiu interoperability a podmieňuje efektívnosť operácií. Opatrenia ženijného zabezpečenia sú neodmysliteľnou súčasťou všetkých fáz vojenských operácií a priamo vplyvajú na ich úspešnosť. Z toho vyplýva potreba ich jasného zadefinovania v rámci doktrínálnych dokumentov a následného pochopenia všetkými súčasťami ozbrojených síl. Dôležitosť týchto opatrení vo všetkých fázach operácie, rovnako ako ich správne chápanie, je daná aj ich rozsahom siahajúcim od podpory boja cez konštrukčné úlohy až po environmentálnu ochranu. Ženijné zabezpečenie sa však nevykonáva len vo vzťahu k podpore vlastných jednotiek ako násobiteľ bojovej sily, ale aj vo vzťahu k podpore civilného obyvateľstva, nakoľko taktiež ovplyvňuje životné podmienky obyvateľstva, a to napríklad odstraňovaním výbušných hrozieb, rozvojom infraštruktúry a pod. Zastúpenie konkrétnych úloh a opatrení ženijného zabezpečenia je dané typom a fázou operácie, požadovaným cieľovým stavom a samozrejme dostupnými zdrojmi.

V súlade s doktrínálnym prostredím NATO sa požadované výstupy ženijného zabezpečenia dosahujú zabezpečením alebo zamedzovaním mobility a manévru, ako aj budovaním, udržiavaním a zdokonaľovaním infraštruktúry.¹⁷ Vo všeobecnosti (bez rozdelenia

¹⁶ ÚOŠKŠOK: SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 11 Slovník termínov a definícií NATO, 2019, s. 263.

¹⁷ NATO: MC 0560/02 (Final) MC Policy for Military Engineering, 2017, s. 3.

na jednotlivé žienijné opatrenia) teda základné žienijné kompetencie (angl. „*MILENG skills*“) zahŕňajú:¹⁸

- a) Poľné budovanie (angl. „*Field engineering*“)
- b) Budovanie infraštruktúry (angl. „*Construction*“)
- c) Ochranu životného prostredia (angl. „*Enviromental protection*“)
- d) Geopriestorovo-topografickú podporu (angl. „*Geomatics*“)
- e) Opevňovanie (angl. „*Protective works*“)
- f) Vojenské vyhľadávanie (angl. „*Military search*“)
- g) Podporu odstraňovania a manažmentu výbušnej hrozby (angl. „*Support removing and management of the explosive threat*“)

V rámci komparácie doktrinálneho prostredia sme identifikovali, že publikácia pozemných síl Spojených štátov amerických **JP 3-34 Joint Engineer Operations** (slov. „*Spoločné žienijné operácie*“) definuje žienijné zabezpečenie ako žienijné operácie, ktoré integrujú bojové, všeobecné a geopriestorové žienijné zabezpečenie tak, aby bol dosiahnutý zámer spoločného veliteľa, a to umožnením mobility a prežitia vlastných síl, obmedzovaním mobility nepriateľa a rozvojom infraštruktúry nutnej pre rozmiestňovanie, projekciu, ochranu a udržiavanie spoločných síl.¹⁹ Zároveň rozdeľuje žienijné zabezpečenie na 3 relatívne samostatné disciplíny, a to:²⁰

- a) **Bojové žienijné zabezpečenie** (angl. „*Combat Engineering*“), ktoré podporuje manéver pozemných síl plnením žienijných opatrení na podporu mobility, proti mobilite a na prežitie.
- b) **Všeobecné žienijné zabezpečenie** (angl. „*General Engineering*“) zastrešuje všetky žienijné spôsobilosti a aktivity ktoré formujú, udržiavajú a chránia fyzické prostredie.
- c) **Geopriestorové žienijné zabezpečenie** (angl. „*Geospatial Engineering*“), ktoré sa podieľa na čo najjasnejšom pochopení fyzickej zložky operačného prostredia poskytovaním geopriestorových informácií a služieb veliteľom a štábom.

Zároveň sú v súlade s **FM 3-34 Engineer Operations** (slov. „*Žienijné operácie*“) funkcie žienijného zabezpečenia rozdeľované na:²¹

- a) zaistenie mobility,
- b) zlepšovanie ochrany,
- c) umožňovanie projekcie síl a logisticky,
- d) budovanie spôsobilostí partnerských ozbrojených síl a rozvoj infraštruktúry.

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že toto delenie nebude mať s aliančnými publikáciami veľa spoločného, no opak je pravdou, nakoľko po obsahovej a koncepcnej stránke v nich nachádzame množstvo prienikov, ktoré budú bližšie špecifikované v ďalších častiach článku.

V súlade s **ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering** (slov. „*Spojenecká taktická doktrína pre žienijné zabezpečenie*“) sú žienijné opatrenia z hľadiska ich účelu kategorizované nasledovne:²²

- a) opatrenia na podporu mobility (angl. „*Mobility*“),
- b) opatrenia na proti mobilite - zatarasovanie (angl. „*Counter-Mobility*“),
- c) opatrenia na prežitie (angl. „*Survivability*“),

---

¹⁸ NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 1-3.

¹⁹ US DoD: JP 3-34 Joint Engineer Operations, 2016, s. ix.

²⁰ US DoD: JP 3-34 Joint Engineer Operations, 2016, s. ix.

²¹ US ARMY: FM 3-34 Engineer Operations, 2014, s. 32-37.

²² NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 1-3.

- d) všeobecné ženijné opatrenia - všeobecná ženijná podpora (angl. „*General Engineer Support*“).

Opatrenia na podporu mobility vytvárajú podmienky pre bezpečný, rýchly a voľný pohyb vlastných síl v určitom priestore, čím sa zvýši ich mobilita, teda „*vlastnosť alebo schopnosť bojových jednotiek, ktorá im umožňuje premiestňovať sa z jedného miesta na druhé a pritom si udržiavať schopnosť plniť hlavnú bojovú úlohu*“.²³ Zabezpečenie mobility je nevyhnutné na dosiahnutie čo najväčšej koncentrácie úsilia, na rýchle nasadenie síl, nadviazanie kontaktu s nepriateľom, prípadne odpútanie sa od nepriateľa, pričom prevaha v oblasti mobility môže do istej miery kompenzovať početnú nevýhodu.²⁴ Najvýznamnejšími faktormi ovplyvňujúcimi mobilitu vlastných jednotiek sú terén, počasie, nepriateľská činnosť (najmä zatarasovanie a paľby). Podpora mobility je vykonávaná nielen v prospech bojových jednotiek, ale aj v prospech jednotiek bojovej podpory a bojového zabezpečenia. Medzi hlavné ženijné úlohy, v rámci opatrení na podporu mobility, patria:²⁵

- a) prekonávanie suchých a vodných prekážok (angl. „*Gap Crossing*“),
- b) prekonávanie zamínovaných priestorov (angl. „*Countermine operations*“),
- c) budovanie a údržba ciest (angl. „*Routes*“),
- d) podpora predsunutému letectvu (angl. „*Support to Forward Aviation*“),
- e) manažment výbušnej hrozby (angl. „*Explosive Threat Management*“),
- f) čistenie trás (angl. „*Route Clearance*“),
- g) čistenie priestoru (angl. „*Area Clearance*“),
- h) vojenské vyhľadávanie (angl. „*Military Search*“).

Opatrenia proti mobilite (variantne Zatarasovanie) zamedzujú voľnému manévru nepriateľa za účelom jeho zastavenia (angl. „*block*“), pripútania (angl. „*fix*“), nasmerovania (angl. „*turn*“) alebo narušenia jeho zostavy (angl. „*disrupt*“), čím sa vytvárajú podmienky na jeho ničenie, zároveň sú mu spôsobené straty a nepriateľ je na podporu vlastnej mobility nútený nasadiť, a tým vyčerpať svoje ženijné zdroje. Efektívne zatarasovanie si vyžaduje najmä dôslednú analýzu terénu, spravodajské informácie o nepriateľovi (ženijné spôsobilosti na plnenie opatrení na podporu mobility, predpokladané prístupové smery), zosúladenie zatarasovania a manévru a palieb vlastných jednotiek. Pri zatarasovaní je potrebné vziať do úvahy nielen efekt zátarás, ktorým pôsobíme voči nepriateľovi, ale aj to, akým spôsobom zátarasy ovplyvnia voľnosť pohybu vlastných síl. Medzi hlavné ženijné úlohy, v rámci opatrení proti mobilite, patria:²⁶

- a) zriaďovanie zátarás (angl. „*Emplacing Obstacles*“),
- b) zosilňovanie umelých prekážok (angl. „*Reinforcing Man Made Obstacles*“),
- c) zdokonaľovanie prírodných prekážok (angl. „*Enhancing Natural Obstacles*“),
- d) zvyšovanie účinnosti zátarás a vševojsková koordinácia (angl. „*Increasing Combined Arms/Branch Synchronization*“).

Opatrenia na prežitie zahŕňajú všetky aspekty fyzickej ochrany osôb, zbraní, techniky a materiálu pred účinkami pôsobenia nepriateľských zbraní a detekčných systémov a môžu zahŕňať aj klamanie.²⁷ Hlavnými ženijnými úlohami, v rámci opatrení na prežitie, sú:²⁸

- a) asistancia pri príprave a budovaní poľných opevňovacích objektov (angl. „*Assistance in the preparation and construction of field fortifications*“),

²³ ÚOŠKŠOK: SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO Vydanie 11, 2019, s. 422.

²⁴ NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 1-5.

²⁵ NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 1-6.

²⁶ NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 1-8.

²⁷ NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 1-9.

²⁸ NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 1-9.

- b) asistencia pri zosilňovaní a budovaní ochranných stavieb (angl. „*Assistance in the hardening and construction of protective infrastructure works*“),
- c) asistencia pri maskovaní, skrytí a klamaní (angl. „*Assistance with camouflage, concealment and deception*“),
- d) asistencia pri čistení palebných sektorov (angl. „*Assistance in the clearance of fields of fire*“),
- e) manažment výbušnej hrozby (angl. „*explosive threat management*“).

Všeobecné ženijné opatrenia (variantne Všeobecná ženijná podpora) sa zameriavajú na poskytovanie ženijného poradenstva, technickú expertízu a poskytovanie špecializovaných ženijných zdrojov a ženijných činností iných ako poskytovaných priamo bojovým operáciám.²⁹ Hlavné úlohy v širokom spektre všeobecnej ženijnej podpory zahŕňajú:³⁰

- a) zásobovanie vodou (angl. „*Water supply*“),
- b) výstavba prístavacích letiskových zariadení (angl. „*Construction of air landing facilities*“),
- c) oprava poškodených letísk (angl. „*Airfield damage repair*“),
- d) budovanie a údržba táborov, zariadení a infraštruktúry (angl. „*Construction and maintenance of utilities and structures*“),
- e) zneškodňovanie výbušných prostriedkov – EOD (angl. „*Explosive ordnance disposal*“),
- f) budovanie a údržba železníc a prístavov (angl. „*Railways and ports*“),
- g) CBRN dekontamináciu (angl. „*CBRN decontamination*“),
- h) podpora obnovy a civilno-vojenskej spolupráci (angl. „*Support to Reconstruction and CIMIC tasks*“).

Z uvedeného prehľadu je zrejmé, že rozsah ženijných opatrení a k nim prislúchajúcich ženijných úloh je značne široký. Netreba pri tom zabúdať na rozsah a všestrannosť ženijného zabezpečenia, keďže uvedené ženijné úlohy jeho jednotlivých opatrení nemusia patriť výhradne do jednej oblasti. Napríklad manažment výbušnej hrozby môžeme v závislosti od zámeru a výsledného stavu zaradiť rovnako do opatrení na prežitie, ako aj do opatrení na podporu mobility. Zároveň platí vzťah, že čím bude požadovaný väčší rozsah vojenských taktických aktivít, tým bude požadovaný aj väčší rozsah ženijných aktivít. V rámci prevládajúcich operačných námetov bude najväčší rozsah ženijných aktivít vyžadovaný pri bojových operáciách NATO, ktoré môžu byť využívané na priamu obranu členských štátov NATO pred agresiou. Uvedená premisa vyplýva z faktu, že bojové operácie môžeme charakterizovať ako sled bitiek a hlavných bojov, a preto sú pri nich využívané intenzívne kinetické aktivity a vyžadované rozsiahle logistické úsilie. Tempo bojových operácií je veľmi vysoké, je nutná prioritizácia zdrojov, kreovanie dostatočnej bojovej sily a vyžadujú rozsiahly manéver komplexnými a multifunkčnými spoločnými silami, čo bude klásť enormné požiadavky na ženijné zabezpečenie.

3 VZŤAH MEDZI ŽENIJNÝM ZABEZPEČENÍM A ŠTANDARDNÝMI SPOLOČNÝMI ČINNOSŤAMI NATO

Ráмец, ktorý poskytuje veliteľom a štábom pomoc pri vizualizácii vojenských aktivít a ich komplexnom zabezpečení nazývame štandardnými spoločnými činnosťami (angl. „*joint functions*“). Týmito činnosťami sú manéver (angl. „*manoeuvre*“), paľby (angl. „*fires*“), velenie a riadenie (angl. „*command and control*“), spravodajstvo (angl. „*intelligence*“), informačné aktivity (angl. „*information activities*“), udržiavanie (angl. „*sustainment*“),

²⁹ NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 1-10.

³⁰ NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 1-10.

ochrana síl (angl. „*force protection*“) a civilno-vojenská spolupráca (angl. „*civil-military cooperation – CIMIC*“).³¹ Uvedené štandardné spoločné činnosti sa navzájom prepájajú a je potrebné ich chápať ako spoločné činnosti vo všetkých doménach operačného prostredia NATO. Vzhľadom na značný rozsah ženijných úloh, teda ženijné zabezpečenie formovaním fyzickej zložky operačného prostredia rozvíja všetky štandardné spoločné činnosti. V nasledujúcej časti článku budú jednotlivé vzťahy medzi ženijným zabezpečením a štandardnými spoločnými činnosťami bližšie popísané a zároveň článok poskytne návrh základných požiadaviek na spoluprácu a podporu.

Príspevok ženijného zabezpečenia k „**Veleniu a riadeniu**“ je zameraný najmä na technické poradenstvo, ktoré poskytuje relevantné vstupy pre rozhodovanie manévrových veliteľov. Preto je nutné na všetkých úrovniach velenia a riadenia vybudovať sieť ženijných poradcov, ktorí poskytujú návrhy pre špecifické ženijné-technické aspekty, ktoré môžu pozitívne alebo negatívne ovplyvniť plnenie zámeru a dosiahnutie výsledného stavu operácií. V rámci velenia a riadenia je vyžadované, aby boli ženijné úlohy jednoznačne prioritované a bol dodržaný „ženijný spôsob“ plnenia úloh, teda aby boli ženijné úlohy plánované centrálné, ale vykonávané decentralizovane.³²

„**Manéver a paľby**“ sú najmä pri pozemných operáciách jednoznačnou prioritou ženijného zabezpečenia. Ženijné zabezpečenie je zamerané na plnenie ženijných opatrení na podporu vlastnej mobility a zároveň na degradovanie mobility nepriateľa. Kľúčom k manévru je udržanie rýchlosti, tempa a hybnosti vlastných síl a zároveň maximálna možná degradácia uvedených charakteristík u nepriateľa. Pri podpore vlastného manévru je dôraz kladený na prekonávanie prekážok a prielom zátarás v spojení s čistením trás a priestorov. Pri obmedzovaní manévru nepriateľa sú plnené ženijné úlohy so zameraním na zatarasovanie a ničenie objektov.³³

Efektívne a hodnoverné ženijné „**spravodajstvo a informačné aktivity**“ sa už z charakteristiky ženijného zabezpečenia zameriava na získanie informácií o fyzickej zložke operačného prostredia, čo pri pozemných operáciách predstavuje terén. Dokonalé povedomie o teréne zaisťuje rýchlejšie tempo operácií a zároveň umožňuje konať prekvapivo. Zároveň zabezpečuje efektívne a hospodárne nasadenie ženijných síl tak, aby nedošlo k ich „vyplytvaniu“ ešte pred rozhodujúcou operáciou.

Pri „**ochrane síl**“ je ženijné úsilie zamerané na odstraňovanie nevýhodných vlastností terénu pre krytie, skrytie a zdokonaľovanie prostredia, aby bola ochrana síl v konkrétnej fáze operácie maximalizovaná. Ženijné práce zamerané na budovanie ochranných stavieb a základné maskovacie opatrenia vykonávajú samostatne všetky sily. Ženijné činnosti sú prioritované a ženijné sily zdokonaľujú a budujú najdôležitejšie opevňovacie objekty a zároveň sa zameriavajú na zabezpečenie skrývania a klamnej činnosti tak, aby podporili prekvapenie vlastných operácií a maximalizovali mieru prežitia na bojisku.

„**Udržateľnosť**“ je zameraná na podporu a dlhodobé udržiavanie síl v priestore operácií.³⁴ Pri ženijnom zabezpečení do popredia vystupujú všeobecné ženijné opatrenia, ktoré sú zamerané na rozvoj stálej infraštruktúry, podporu logistiky a zabezpečenie vybraných zdrojov (elektrická energia, voda).³⁵ V neposlednom rade plne podporujú a využitím Špeciálnej ženijnej techniky realizujú opatrenia na ochranu životného prostredia a upratovanie priestoru operácií po skončení konfliktu.

³¹ NATO: AJP-01 Allied joint doctrine, 2017, s. 4-2.

³² NATO: MC 0560/02 (Final) MC Policy for Military Engineering, 2017, s. 3.

³³ NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 1-4 (Figure 1-1).

³⁴ NATO: ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, 2016, s. 2-31.

³⁵ VePS: VDG-30-01/Oper Taktika vedenia operácií v pozemnom prostredí (C), 2019, s. 55.

Ženíjné zabezpečenie nachádza svoje opodstatnenie aj pri „CIMIC“ aktivitách, ktorým dokážu vytvoriť podmienky pre kooperáciu s civilným obyvateľstvom. Ženíjné sily dokážu zabezpečiť základné životné potreby pre civilné obyvateľstvo, a to krátkodobo, napríklad vybudovaním vodnej stanice na čistenie znečistenej povrchovej vody, ale aj dlhodobo, napríklad vyvrtaním studne s pitnou vodou s dostatočnou výdatnosťou. Kľúčová je ale kooperácia medzi ženíjným a CIMIC personálom, aby boli vykonávané projekty dlhodobo perspektívne a zároveň podporovali zámer nadriadeného veliteľa aj celkové politické ciele.

Príspevok do všetkých štandardných spoločných činností robí zo ženíjného zabezpečenia jeden z katalyzátorov úspechu súčasných aj budúcich operácií, a to najmä v pozemnom prostredí. Samozrejme, pre dosiahnutie úspechu musí byť ženíjné zabezpečenie odborne riadené, a zároveň jednoznačne koordinované v rámci všetkých štandardných spoločných funkcií. Ženíjné zabezpečenie a jednotlivé štandardné spoločné činnosti musia byť neustále harmonizované a ženíjné zabezpečenie musí neustále prispievať k úspechu jednotlivých činností.

ZÁVER

Moderné ozbrojené sily musia byť schopné vyťažiť úspech zo všetkých alternatív vedenia súdobých operácií a zároveň zaistiť rýchle a rozhodné víťazstvo založené na využití nových poznatkov a ideí tak, aby boli dosiahnuté strategické záujmy štátu a zároveň dodržaný princíp ekonomického nasadenia síl. Zreteľná zmena charakteru strategického prostredia so sebou prináša aj zmenu charakteru vedenia dnešných vojnových konfliktov.³⁶ Súčasné operačné prostredie stavia ozbrojené sily pred dilemu vyváženia ich bojových spôsobilostí s podpornými asistenčnými spôsobilosťami. Rozvoj vojenských technológií umožňuje veliteľom hľadať alternatívne koncepty pôsobenia. To znamená, že ozbrojené sily síce musia byť schopné viesť rozhodné bojové operácie proti obrneným silám nepriateľa, ale na druhej strane je viac pravdepodobné ich nasadenie pri kontrole davu v rámci operácií na podporu mieru alebo humanitárnej pomoci.

Najmä nasadenie pozemných síl bude vždy vykonávané s cieľom projekcie mobility, ochrany síl a palebnej sily k úderu na nepriateľa z neočakávaných smerov.³⁷ To je možné vykonať len takými silami, ktoré dokážu pôsobiť proti predpokladaným známym, ale zároveň aj voči neznámym budúcim hrozbám. Kombinácia manévrových a podporných spôsobilostí v rámci jednej organizačnej štruktúry prináša synergický efekt, ktorý zvyšuje šancu na porážku nepriateľských pozemných síl, ovládnutie, obsadenie a obranu pozemného priestoru a dosiahnutie fyzickej, časovej a psychologickkej prevahy nad nepriateľom.

Pre úspešné splnenie celkovej úlohy a dosiahnutie výsledného stavu operácie je nutné, aby boli komplexným ženíjným zabezpečením zladené rôznorodé spôsobilosti tak, aby dokázali pružne reagovať na vývoj hrozieb v priestore operácií. Harmonizácia a synchronizácia ženíjných zdrojov musí byť nepretržitá počas celého kontinua operácií a obsahuje prípravu, vykonanie úloh aj obnovu bojaschopnosti. Vo svojej podstate platí, že čím skôr je ženíjné zabezpečenie plánované a realizované, tým viac je podporená jednota úsilia a efektívne rozdelenie ženíjných zdrojov.

---

³⁶ BREZULA, J.: Stratégia vedenia vojenského konfliktu počas krymskej krízy na Ukrajine, 2018, s. 60.

³⁷ US ARMY: FM 3-96 Brigade combat team, 2015, s. 1-1.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BREZULA, J. 2018. *Stratégia vedenia vojenského konfliktu počas krymskej krízy na Ukrajine*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018: Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018. s. 60-69. ISBN 978-80-8040-568-7.
- BREZULA, J. 2019. *Vývoj mierových operácii OSN vo svete*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019: Zborník príspevkov z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2019. s. 56-66. ISBN 978-80-8040-582-3.
- GŠ OS SR. 2009. *Doktrína OS SR (C)*. Bratislava: Generálny štáb OS SR, 2009.
- GŠ OS SR. 2011. *SVD 30-12 Ženijná doktrína OS SR*. Bratislava: Generálny štáb OS SR, 2011.
- GŠ OS SR. 2018. *Koncepcia rozvoja ženijných a EOD spôsobilostí*. Bratislava: Generálny štáb OS SR, 2018.
- GŠ OS SR. 2020. *Vojenský predpis o ženijných prácach*. Bratislava: Generálny štáb OS SR, 2020.
- MUŠINKA, M. 2020. *Možnosti hodnotenia bezpečnostných hrozieb*. Vojenské reflexie 2020: ročník 15, číslo 1/20. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, 2020. s. 82-98. ISSN 1336-9202.
- NATO. 2014. *AJP-3.12 Allied joint doctrine for Military Engineering*. Brussels: NSO, 2014.
- NATO. 2016. *AJP-3.2 Allied joint doctrine for land operations*. Brussels: NSO, 2016.
- NATO. 2016. *ATP-3.12.1 Allied Tactical Doctrine for Military Engineering*. Brussels: NSO, 2016.
- NATO. 2017. *AAP-6(D) NATO Glossary of terms and definitions*. Brussels: NSO, 2017.
- NATO. 2017. *AJP-01 Allied joint doctrine*. Brussels: NSO, 2017.
- NATO. 2017. *MC 0560/2 MC Policy for Military Engineering*. Brussels: NATO, 2017.
- NATO. 2018. *ATP-3.2.1 Allied Land Tactics*. Brussels: NSO, 2018.
- NATO. 2019. *AJP-3(C) Allied joint doctrine for conduct of operations*. Brussels: NSO, 2019.
- O'ROURKE, T. *Joint Engineering for the Future*. Dostupné na internete: <http://themilitaryengineer.com/index.php/component/k2/item/305-joint-engineering-for-the-future>.
- SEMONITE, T. 2013. *Joint Engineering and the Way Ahead*. Washington: USACE, 2013.
- SPILÝ, P., HRNČIAR, M. *Vojenská taktika. I. vyd.* Liptovský Mikuláš: AOS gen. M. R. Štefánika, 2013. ISBN 978-80-8040-471-0.
- TRADOC. 2012. *Operational Environments to 2028: The Strategic Environment for Unified Land Operations*. 2012. Dostupné na internete: http://www.arcic.army.mil/app_Documents/TRADOC_Paper_Operational-Environments-to-2028-Strategic-Environment-for-Unified-Land-Operations_AUG2012.pdf.
- TURAJ, M. 2019. *Bezpečnosť vlastných vojsk počas priamej leteckej podpory*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019: Zborník príspevkov z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, 2019. s. 503-510. ISBN 978-80-8040-582-3.
- ÚOŠKŠOK. 2019. *SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 11 Slovník termínov a definícií NATO*. Zvolen: Úrad pre obrannú štandardizáciu, kodifikáciu a štátne overovanie kvality, 2019.
- US ARMY. 2011. *ADP 3-0 Unified Land Operations*. Washington: Department of the Army, 2011.
- US ARMY. 2014. *FM 3-34 Engineer operations*. Washington: Department of the Army, 2014.

US ARMY. 2015. *FM 3-96 Brigade combat team*. Washington: Department of the Army, 2015.

US ARMY. 2015. *The Army vision: Strategic advantage in a complex world*. Washington: Department of the Army, 2015. Dostupné na internete: <https://usacac.army.mil/sites/default/files/publications/TheArmyVision.pdf>

US ARMY. 2017. *ADP 3-0 Operations*. Washington: Department of the Army, 2017.

US ARMY. 2017. *ADRP 3-0 Operations*. Washington: Department of the Army, 2017.

US ARMY. 2017. *FM 3-0 Operations*. Washington: Department of the Army, 2017.

US DoD. 2016. *JP 3-34 Engineer operations*. Washington: Department of Defense, 2016.

VePS. 2009. *VDG-30-03/Žen Ženíjná podpora pozemných síl v operáciách (B)*. Trenčín: Veliteľstvo pozemných síl OS SR, 2009.

VePS. 2019. *VDG-30-01/Oper Taktika vedenia operácií v pozemnom prostredí (C)*. Trenčín: Veliteľstvo pozemných síl OS SR, 2019.

mjr. Ing. Jaroslav KOMPAN
Katedra vojenskej taktiky a operačného umenia
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
jaroslav.kompan@aos.sk

npor. Mgr. Ján JANČO
Katedra vojenskej taktiky a operačného umenia
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
jan.janco@aos.sk

ZMLUVA O OTVORENOM NEBI ANALÝZA AKTUÁLNEHO STAVU

OPEN SKIES TREATY ANALYSIS OF THE CURRENT STATE

Eva HUDÁK KORNHAUSEROVÁ

ABSTRACT

The Open Skies Treaty, to which the Slovak Republic is a party, is an important tool for increasing transparency, security and peace. Current events, not only in the world as a whole, but also on the part of the contracting states, significantly affect its existence. The article seeks to analyze the current effects related to the contract and its possible further progress.

Keywords: OSCE, Open Skies Treaty, advisory commission

ÚVOD

Zmluva o otvorenom nebi (ďalej len „ZON“ alebo tiež „Zmluva“) je právne záväzná medzinárodná zmluva, ktorá patrí do zmluvného systému Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (ďalej len „OBSE“). OBSE vznikla 01.08.1975 ako Konferencia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, kde v Helsinkách podpísalo Helsinský záverečný akt 35 štátov. Od 01.01.1995, po summite v Budapešti v roku 1994, je platný nový názov ako ho dnes poznáme.

OBSE alebo Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) je najväčšia regionálna bezpečnostná organizácia na svete, ktorej účastníkmi sú štáty zo severnej Ameriky, Európy a Ázie. Jej úlohou je zabezpečiť pre viac než miliardu ľudí stabilitu, mier a demokraciu prostredníctvom politického dialógu. Okrem toho sa snaží zlepšiť život, stierať rozdiely a vytvárať dôveru a stabilitu medzi štátmi.

„OBSE pracuje na prevencii konfliktu, manažmente kríz a podpore post konfliktnej rehabilitácie najmä v nestabilných oblastiach. Prostredníctvom svojich inštitúcií, odborných sekcií a siete misií rieši OBSE témy, ktoré majú vplyv na našu spoločnú bezpečnosť ako je napríklad kontrola zbrojenia, terorizmus, dobrá správa vecí verejných, energetická bezpečnosť, obchodovanie s ľuďmi, demokratizácia, sloboda médií alebo otázky národnostných menšín.“ (https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/408347_0.pdf)

V rámci štruktúry sa OBSE člení na rozhodovacie orgány, exekutívne štruktúry, misie OBSE v teréne a na orgány pridružené k OBSE.

Z pohľadu predmetu tohto článku sú podstatné orgány pridružené k OBSE. Sú nimi Spojená konzultačná skupina súvisiaca so Zmluvou o konvenčných ozbrojených silách v Európe, ďalej to je Konzultatívna komisia Zmluvy o otvorenom nebi a Súd pre uzmiernenie a arbitráž.

Členmi Konzultatívnej komisie Zmluvy o otvorenom nebi sú všetci signatári Zmluvy o otvorenom nebi, schádzajú sa vo Viedni. Úlohou komisie je podpora vykonávania ustanovení ZON. Do jej rozhodnutí je možné nahliadnuť na Ministerstve obrany SR.

Komisia vydáva odporúčania, ktoré vznikajú na základe konsenzu všetkých účastníkov, a to tak, že nikto nemá námietky. Jej fungovanie, spôsob prijímania rozhodnutí a všetky informácie týkajúce sa jej sú upravené v prílohe L Zmluvy.

1 ZMLUVA O OTVORENOM NEBI

Zmluva o otvorenom nebi bola otvorená na podpis dňa 24.03.1992 v Helsinkách. Platnosť nadobudla dňa 01.01.2002. Za Slovenskú republiku bola podpísaná v čase Českej a Slovenskej Federatívnej republiky, avšak po vzniku samostatných republík sme sa k ZON prihlásili a zaviazali sa ju naplňať.

Ide o medzinárodnú zmluvu, ktorá bola na našom území zverejnená ako Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 374/2002 Z. z.

Ako uvádza samotná Zmluva, jej úlohou je podpora otvorenosti a transparentnosti vojenských aktivít, zvyšovanie bezpečnosti, rozvoj a posilnenie mieru, stability a kooperatívnej bezpečnosti vytvorením režimu otvoreného neba na letecké pozorovanie, leteckým pozorovaním prispieť k bezpečnosti a stabilite aj v ostatných oblastiach, kontrola dodržiavania existujúcich aj budúcich dohôd, kontrola zbrojenia, posilnenie potenciálu na predchádzanie konfliktom a urovnávanie kríz za dodržania dohodnutých postupov. (preambula Zmluvy o otvorenom nebi).

Pre Slovenskú republiku predstavuje ZON jeden z najdôležitejších pilierov opatrení na budovanie dôvery a bezpečnosti v Európe. Prispieva to k transparentnosti ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Gestormi Zmluvy sú Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky a Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. Na jej plnení však participuje omnoho viac orgánov. Garantom implementácie ZON v rezorte obrany je Slovenské verifikačné centrum odboru medzinárodných vzťahov Ministerstva obrany Slovenskej republiky. Toto centrum každý rok spolu s Poľskou republikou realizuje spoločne jeden pozorovací let nad Ukrajinou a jeden pozorovací let nad skupinou štátov Ruská federácia - Bielorusko. V roku 2019 bola Slovenská republika dokonca vedúcou krajinou pre tieto lety. Rovnako sa preto zabezpečuje aj pozorovací let Ukrajiny a pozorovací let Ruskej federácie nad našim územím. Ročné náklady na zabezpečovanie činnosti súvisiacej z naplňovaním ZON sú 60 000,- EUR. (Slovenské verifikačné centrum : Základné piliere verifikačnej činnosti v roku 2019)

2 KVÓTY

Každá zmluvná krajina má stanovenú kvótu, a to pasívnu aj aktívnu. Pasívna kvóta určuje koľko pozorovacích letov je zmluvný štát povinný za rok prijať na svojom území. Na druhej strane, aktívna kvóta hovorí o tom, koľko pozorovacích letov je daný zmluvný štát oprávnený vykonať ako pozorujúci štát za rok. Celkovo bolo doposiaľ realizovaných 1563 pozorovacích letov.

Ako uvádza Zmluva: „Každý zmluvný štát má právo vykonať taký počet pozorovacích letov nad územím ktoréhokoľvek iného zmluvného štátu, ktorý sa rovná počtu pozorovacích letov, ktoré má iný zmluvný štát právo vykonať nad jeho územím.“ (čl. III časť I bod 3 Zmluvy o otvorenom nebi)

Zmluvné štáty môžu vytvoriť skupinu zmluvných štátov. Okrem ďalších výhod, v skupine si môžu štáty prerozdeliť svoje aktívne kvóty, avšak pasívne kvóty ostávajú bezo zmeny. „Pozorovací let sa započíta do individuálnych a celkových kvót pozorujúceho štátu toľkokrát, nad koľkými štátmi skupiny sa prelietava. Zaráta sa ako jeden pozorovací let z celkovej pasívnej kvóty každého pozorovaného štátu.“ (čl. III časť II bod 2 písm. B Zmluvy o otvorenom nebi).

Kvóty sú pridelované každoročne na výročnej revízii v rámci Konzultatívnej komisie otvoreného neba. Ak by tieto kvóty neboli do troch týždňov prijaté, ostáva rozdelenie z predchádzajúceho roka.

Minulý rok dňa 28.10.2019 bol vo Viedni prijatý dokument, na základe ktorého sa určil počet pozorovacích letov: DECISION ON THE DISTRIBUTION OF ACTIVE QUOTAS FOR OBSERVATION FLIGHTS IN THE YEAR 2020.

Na základe pridelených kvót Slovenská republika realizovala dva pozorovacie lety. Prvým bol spoločný pozorovací let Poľskej a Slovenskej republiky nad územím Ruskej federácie a Bieloruska dňa 25-29. marca 2019 s celkovou dĺžkou trate 5165 km. Pozorovací let prebiehal dňa 27.03.2019: Kubinka (UUMB) - Sankt Petersburg(ULLP) – Kubinka (UUMB) a dňa 28.3.2019 Kubinka (UUMB) – Kaliningrad(UMKK) – Kubinka (UUMB).

Bolo vyhotovených 187 snímok, ktoré boli vyvolané v laboratóriu v Českej republike.

Druhým pozorovacím letom bol spoločný pozorovací let Poľskej a Slovenskej republiky nad územím Ukrajiny dňa 03-07. jún 2019 s celkovou dĺžkou trate 2099 km. Pozorovací let bol vykonaný dňa 05.06.2019 v trase Kyjev (UKBB) – Ivano-Frankovsk (UKLI) – Kyjev (UKBB). Film bol vyvolaný v laboratóriu na Ukrajine. (Slovenské verifikačné centrum : Základné piliere verifikačnej činnosti v roku 2019)

3 REALIZÁCIA POZOROVACÍCH LETOV

Pozorovacie lety sú realizované prostredníctvom pozorovacích lietadiel, ktoré sú neozbrojené a zároveň vybavené odsúhlasenými certifikovanými senzormi, čo sú zariadenia inštalované na pozorovacom lietadle a použité na snímkovanie počas pozorovacích letov.

Ako uvádza ZON: „ ... pozorovacie lietadlo je vybavené iba senzormi týchto kategórií:

- (A) opticko-panoramatické a snímkovacie kamery,
- (B) videokamery so zobrazením v reálnom čase,
- (C) infračervené riadkové snímacie zariadenia,
- (D) radar s bočným vyžarovaním so syntetickou apertúrou.“ (čl. IV bod 1 Zmluvy o otvorenom nebi).

Slovenská republika prenajíma lietadlo vybavené senzorom podľa písm. A. Každý senzor použitý pri pozorovacích letoch musí prejsť certifikáciou, v opačnom prípade nie je možné pozorovacie lietadlo s inštalovaným senzorom použiť na pozorovací let. Certifikácie sa zúčastňujú všetky zmluvné štáty. Rovnako aj pozorovacie lietadlo je potrebné certifikovať.

Na základe Memoranda medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou si Slovenská republika prenajíma na pozorovacie lety pozorovacie lietadlo ozbrojených síl Ukrajiny AN-30B aj s posádkou. (Slovenské verifikačné centrum : Základné piliere verifikačnej činnosti v roku 2019).

„Na zaznamenávanie údajov zhromaždených senzormi počas pozorovacích letov sa používajú tieto záznamové médiá:

černobiele fotografické filmy v prípade opticko-panoramatických a snímkovacích kamier,

- (A) magnetická páska v prípade videokamier,
- (B) čiernobiely fotografický film alebo magnetická páska v prípade infračervených riadkových snímacích zariadení,
- (C) magnetická páska v prípade radarov s bočným vyžarovaním so syntetickou apertúrou“ (čl. IX časť I bod 1 Zmluvy o otvorenom nebi)

Zmluva definuje tzv. letisko otvoreného neba, čo je letisko určené pozorovaným štátom ako miesto kde možno začať, či skončiť pozorovací let. (čl. II bod 27 Zmluvy o otvorenom nebi) Na území Slovenskej republiky je letiskom otvoreného neba letisko Malacky – dopravné krídlo Kuchyňa, ktoré bolo však druhú polovicu roka 2019 uzatvorené z dôvodu technických problémov na pristávacej dráhe. Preto ako záložné letisko bolo určené letisko Sliač.

V zmysle ZON: „Pozorujúci zmluvný štát oznámi pozorovanému zmluvnému štátu svoj úmysel vykonať pozorovací let minimálne 72 hodín pred predpokladaným príchodom do miesta vstupu pozorovaného zmluvného štátu. Zmluvné štáty poskytujúce také oznámenie urobia všetko, aby lehota upovedomenia zahŕňala čo najmenej víkendov.“ (čl. VI časť I bod 5 Zmluvy o otvorenom nebi)

Pozorovaný štát je potom povinný potvrdiť príjem oznámenia do 24 hod. Čas od predpokladaného príchodu do miesta vstupu do skončenia pozorovacieho letu nepresiahne 96 hodín, ak sa nedohodnú inak. Pozorovacie lety majú prednosť pred akoukoľvek pravidelnou leteckou premávkou.

Po príchode na letisko otvoreného neba musí pozorujúci štát predložiť pozorovanému štátu úlohový plán. Ten môže požiadať o zmeny do 4 hodín od jeho predloženia. „Pozorovaný štát má právo navrhnúť zmeny v úlohovom pláne, ak:

- (A) poveternostné podmienky ovplyvňujú bezpečnosť letu,
- (B) stav letiska otvoreného neba, záložných letísk alebo letísk na dopĺňovanie pohonných látok zabraňuje ich použitiu,
- (C) úlohový plán nie je v súlade s článkom VI časťou II ods. 2 a 4.“ (čl. VIII časť I bod 4 Zmluvy o otvorenom nebi)

Ak pozorujúci štát nesúhlasí so zmenami, môže navrhnúť varianty navrhovaných zmien. V prípade, že sa dohodnú, pozorovací štát aj pozorovaný štát úlohový plán podpíšu, teda ich zástupcovia. Ak sa však do 8 hodín nedohodnú, pozorujúci štát je oprávnený odmietnuť vykonanie pozorovacieho letu. Takýto let sa nezapočítava do žiadnej kvóty. Pri pozorovaní je zakázané priblížiť sa k hraniciam susedného štátu (ktorý nie je zmluvným štátom) bližšie než 10 km.

Nakoľko digitálnou technikou disponuje len Ruská federácia, väčšina snímok sa vytvára na tzv. mokrý film, ktorý je potrebné z pozorovacieho letu vyvolať. Toto je realizované prostredníctvom laboratórií na Ukrajine, v Poľsku alebo v Českej republike. Ak by sme hovorili o digitálnych snímkach, ktorou technikou disponuje len Ruská federácia, tieto sú konvertované do certifikovaného formátu a odovzdávané pozorujúcim pozorovanému štátu okamžite po vyhotovení snímok a skončení pozorovacieho letu. (Slovenské verifikačné centrum : Základné piliere verifikačnej činnosti v roku 2019)

Dôležitú úlohu v rámci realizácie pozorovacích letov zohráva okrem iného Topografický ústav Banská Bystrica, kde sa uchovávajú a archivujú všetky médiá z pozorovacích letov minimálne po dobu 2 roky.

Výsledkom leteckého pozorovania je vypracovanie úlohovej správy o pozorovacom lete. „Pozorujúci zmluvný štát zostaví úlohovú správu o pozorovacom lete podľa príslušného formátu vypracovaného Konzultatívnou komisiou otvoreného neba. Úlohová správa obsahuje príslušné údaje o dátume a čase pozorovacieho letu, o jeho trase a profile, poveternostných podmienkach, čase a mieste použitia každého senzora, približné množstvo údajov zhromaždených senzormi a výsledky inšpekcie krytov apertúr sensorov alebo iných zariadení zabraňujúcich prevádzke sensorov v súlade s článkom VII a s prílohou E k tejto zmluve. Úlohovú správu podpíše pozorujúci a pozorovaný zmluvný štát v mieste výstupu a pozorujúci

zmluvný štát ju poskytne všetkým ostatným zmluvným štátom do siedmich dní po odlete z miesta výstupu.“ (čl. VI časť I bod 21 Zmluvy o otvorenom nebi)

4 AKTUÁLNY STAV

Dňa 22.05.2020 Spojené štáty americké (ďalej len „USA“) oznámili, že odstupujú od ZON. Účastníci Zmluvy sa snažili udržať USA tým, že zdôrazňovali význam Zmluvy, hľadali spôsob zefektívnenia implementovania ZON, jej využitia signatármi. Napriek tomu, že išlo len o počiatočnú fázu, navrhovali lepšiu koordináciu pozorovacích letov, skvalitnenie prípravy aliančných a partnerských štátov na pozorovacie lety, zdieľaním získaných informácií a snímok z pozorovacieho letu, začali presadzovať snahu o návrat plnej implementácie Zmluvy. Bohužiaľ, signatárom sa nepodarilo USA presvedčiť.

Oficiálnym dôvodom odstúpenia USA od Zmluvy boli výhrady voči jej porušovaniu zo strany Ruskej federácie. Výhrady sa týkajú najmä dvoch tém, a to obmedzenia preletov pri hranici Abcházska a Južného Osetska a obmedzenia preletov nad Kaliningradskou oblasťou.

USA predstavovali jeden z najdôležitejších zmluvných štátov ZON. Ich odstúpením celá Zmluva stráca svoju atraktivnosť, je menej efektívna, môže sa znížiť záujem ďalších štátov o pristúpenie k nej. Je tu istá obava, že USA zvolia rovnaký scenár aj v rámci ďalších medzinárodných zmlúv.

Vo vzťahu k zmenám, ktoré túto Zmluvu určite ovplyvnia, Slovenská republika sa so svojimi pozorovacími letmi nezameriavala na USA a rovnako ani USA svoje lety nezameriavala na naše územie (Gentlemanská dohoda krajín NATO o vzájomnom „nepozorovaní“ územia). Slovenská republika aktuálne pri cvičných letoch a pri príprave letov spolupracuje s Poľskou republikou

Tým, že USA odstúpili od Zmluvy, záväzky Slovenskej republiky zo Zmluvy nezanikajú. Ako zmluvná krajina sme povinní poskytnúť možnosť tranzitných letov cez naše územie a pozemné služby v prípade medzipristátia, prijať štyri pozorovacie lety za rok, rovnako sme oprávnení zúčastniť sa alebo vykonať pozorovacie lety, prístup k výsledkom pozorovaní iných zmluvných štátov.

Napriek tomu nás táto situácia ovplyvňuje v tom zmysle, že odstúpením USA od Zmluvy presunie Ruská federácia svoje pozorovacie lety nad Európu, a tým pádom zrejme aj nad Slovenskú republiku. Mohlo by dôjsť až k 200% zvýšeniu pozorovacích letov zo strany Ruskej federácie nad našim územím. To by pre nás znamenalo vyššie nároky na finančné zdroje, personál a jeho vycvičenosť. (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky)

Rovnako ako Slovenská republika, aj ďalšie zmluvné štáty oznámili, že budú pokračovať v implementácii Zmluvy

V rámci implementácie ZON možno vo vzťahu k aktuálnemu vývoju hovoriť o viacerých problémoch:

- vyrovnanie sa technologickej úrovni Ruskej federácie;
- nevyužitelnosť aparátu ZON na sledovanie konfliktu na východnej Ukrajine z dôvodu vyhlásenia bezletovej zóny nad územím Donbasu;
- nemožnosť monitorovať Krym;
- limit do 500 km pre vykonanie pozorovacích letov nad územím Kaliningradu;
- bezpečnosť letov v zóne neriadenej letovej prevádzky – výška cca 7000 stôp (nárast hustoty komerčnej civilnej letovej prevádzky, činnosť aeroklubov, drony).“ (Slovenské verifikačné centrum: Základné piliere verifikačnej činnosti 2019)

Na základe vyššie uvedeného je zrejmé, že je tu snaha o zvyšovanie technickej úrovne, a to prechodom na digitálne senzory, ktoré má v súčasnosti len Ruská federácia. Certifikované boli v roku 2013 (AN-30B), v roku 2016 (AN-30B a TU-154M) a v roku 2018 (TU-214OS). S certifikáciou v USA boli technické problémy a výhľadom k tomu, že USA odstúpili od ZON je táto skutočnosť aktuálne bezpredmetná. (Slovenské verifikačné centrum: Základné piliere verifikačnej činnosti 2019).

ZÁVER

Letecké pozorovanie predstavuje transparentný spôsob kontroly, prehľbovania dôvery medzi zmluvnými štátmi Zmluvy o otvorenom nebi, ale rovnako aj nadväzovanie kontaktu medzi jednotlivými štátmi, ktorí sú signatármi tejto Zmluvy. Aktuálne je však táto Zmluva a letecké pozorovanie ovplyvňované mnohými udalosťami, a to nielen odstúpením USA od Zmluvy. Aktuálny stav výrazne ovplyvňuje pandemická situácia vo svete. Na jej základe by bolo veľmi nebezpečné, aby sa realizovali zahraničné cesty, plánovali sa lety v skupine osôb z rôznych štátov. Preto je momentálne letecké pozorovanie na rok 2020 realizované v obmedzenej miere, čo Zmluvu nenaplnuje. Slovenská republika z dôvodu obavy o zdravie svojich pozorovateľov a z dôvodu obavy zavlečenia prenosnej choroby na naše územie úplne pozastavila svoju pozorovaciu činnosť. Pevne veríme, že táto situácia sa čoskoro upokojí a ustáli tak, aby mohla byť Zmluva o otvorenom nebi opätovne implementovaná.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

GODA, S. – BÁŇAIOVÁ, K. 2017. *Slovenská republika a OBSE*. Dostupné na internete: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2017/10/Slovensk%C3%A1-republika-a-OBSE.-Za%C4%8Diatok-diskusie-o-priorit%C3%A1ch-predsedn%C3%ADctva.pdf>

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.mosr.sk/>

Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/>

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe. Dostupné na internete: https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/408347_0.pdf

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky č. 374/2002 Z. z. Zmluva o otvorenom nebi

Rozkaz ministra obrany Slovenskej republiky č. 35 z 25. septembra 2002 o zabezpečení vykonávania Zmluvy o otvorenom nebi.

SENKO, M. 2018. *Implementácia Zmluvy o otvorenom nebi v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika

Slovenské verifikačné centrum : Základné piliere verifikačnej činnosti v roku 2019

JUDr. Eva HUDÁK KORNHAUSEROVÁ

Externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši

eva.kornhauserova@gmail.com

TROJMORIE – DÔLEŽITOSŤ VÝCHODNEJ POLITIKY PRE BEZPEČNOSŤ EU

THREE SEAS INITIATIVE - THE IMPORTANCE OF EASTERN POLICY FOR EU SECURITY

Milan KUSÁK

ABSTRACT

The autor in this paper presents the objective of the geopolitical dimension and defense view of the Three Seas Initiative from a Slovak point of view. The author focus on the Three Seas Initiative implementation process and the necessity to understand Poland's rivalry with Germany and Russia in a historical context. Attempts to give a holistic view of Russia's attitude towards the region and the German role in the project.

Keywords: Three Seas Initiative, Security, European union

ÚVOD

V posledných rokoch sa venovalo formovaniu bezpečnosti v Európskej únii pomerne veľa času. Dôvodom pre túto činnosť, nech už pochádzala od štátnych inštitúcií, vedeckých zamestnancov alebo súkromných služieb malo za dôsledok predovšetkým stále intenzívnejší prívál migrantov do týchto krajín, a s tým súvisiaci vzrastajúci počet teroristických trestných činov, ako aj stále aktuálna Korona kríza v Európe. Tieto udalosti podporujú budovanie bezpečnosti v rámci Európskej únie ale aj samotnými štátmi, ktoré sa pokúšajú ju zabezpečiť aj nad rámec toho čo im stanovuje Európska únia. Dotýka sa to aj strednej a východnej časti EÚ, kde sa sformovalo samostatné združenie štátov podporujúce spoluprácu v tomto geografickom ale aj politickom priestore.

V predložennom príspevku je reflektovaná snaha o zahrnutie vývoja ohľadne vplyvov a skutočností, ktorých dôsledkom bola snaha o vznik nového zoskupenia štátov a iniciatívy v lokalite nachádzajúcej sa medzi tromi morami. Reflektuje predovšetkým historické vplyvy od éry Jagelovcov až po súčasnosť. V tomto ohľade neopomíname na geopolitické poukázanie problému, na funkcie Iniciatívy v európskom priestore ako aj na mocenské boje, ktoré nemožno v Európe ignorovať, a ktoré majú vplyv na moderný vývoj strednej a východnej Európy.

1. MEDZIMORIE AKO MYŠLIENKA FORMOVANIA BEZPEČNOSTI V STREDNEJ EURÓPE

Základom spolupráce krajín, ktoré tvoria Trojmorie, je projekt Medzimoria. Medzimorie predstavuje geopolitický trojuholník, ktorý je možné lokalizovať do oblasti ohraničenej Jadranským, Baltským a Čiernym morom. Tento územný celok, je kľúčovým priestorom pri formovaní európskej bezpečnosti. Ľudia, ktorí túto oblasť obývali, si boli aj z historického hľadiska pomerne blízki, a preto (aj keď nie vždy ľahko a jednomyselne) sa zaviazali k mnohostrannej spolupráci. Základným významom pre pochopenie špecifickosti uskutočňovaných aktivít je štúdium éry Jagelovcov. Lublinská únia, ktorá bola v tom čase

základom spolupráce medzi Poľskom a Litvou, iniciovala vytvorenie poľsko-litovského spoločenstva, štátu, ktorý bol politickou a vojenskou veľmocou v Európe viac ako 200 rokov (1569 - 1795). Rozdelenia spoločenstiev, politická marginalizácia a útlak národov medzi Ruskom a Nemeckom od konca 18. storočia do začiatku 20. storočia ešte viac objasnili potrebu spolupráce pre subjektivitu strednej Európy. Po prvej svetovej vojne sa uskutočnili pokusy o obnovenie štátnosti, ktoré boli uskutočnené počas národného povstania v 19. storočí. Mnoho krajín v oblasti Medzímoria dosiahlo túžbu po nezávislosti. V rokoch 1918-1939 sa pokúsili o užšiu spoluprácu, najmä o udržanie nezávislosti od Nemecka a Ruska. Druhá svetová vojna a post-Jaltský poriadok zastavili rozvoj spolupráce medzi krajinami Medzímoria na takmer 50 rokov. Spoločenstvo záujmov však zostalo nažive. Po politických zmenách na konci 20. storočia (okrem iného po páde ZSSR) krajiny tohto regiónu opäť spolupracovali na posilnení svojej subjektivity a nezávislosti. Všetky tieto činnosti umožňujú komplexnejší vplyv na situáciu v regióne. Myšlienka Medzímoria nie je iba teoretická konštrukcia. Je to hodnota založená na trvalej vízii formovania medzinárodného poriadku týkajúcej sa spoločných politických a hospodárskych záujmov, hoci väzobným prvkom je špecifická identita, spoločné kultúrne a historické dedičstvo (Soskin, 2017, s. 11-12, 56-92). Táto skutočnosť je zreteľne viditeľná v práci niekoľkých mysliteľov vrátane Tomáša Masaryka, Oskara Haleckieho, Jenő Szűcsa a Milana Kundera. Súčasní vedci v strednej Európe propagujú podobné myšlienky, najmä Timothy G. Ash, Norman Davies a Gerard Delanty (Davies, 2003).

2. TROJMORIE AKO PRÍLEŽITOSŤ NA POSILNENIE SUBJEKTIVITY STREDNEJ EURÓPY

V deväťdesiatych rokoch, keď došlo k narušeniu rovnováhy síl v priebehu studenej vojny, navrhli niektoré politické spoločenstvá v strednej Európe vytvorenie bloku, ktorý by predstavoval spoluprácu štátov, ktoré sa nachádzali medzi Nemeckom a Ruskom. V tom čase nebolo možné realizovať podobný projekt, okrem iného aj kvôli politickej slabosti krajín, ktoré neprestali bojovať o svoju suverenitu. Táto perspektíva sa zmenila v dôsledku rozšírenia EÚ o nových členov v rokoch 2004 a 2007. Dôsledkom posilnenia stredoeurópskych krajín je súčasný pokus o vytvorenie zóny spolupráce troch morí. Predpoklady a ciele tejto iniciatívy sú zamerané na pragmatické riešenia (Turczyński, 2017, s. 11, 57-71).

Skupina iniciatívy za vytvorenie Trojmoria bola založená v roku 2015. Jej cieľom je posilniť subjektivitu, bezpečnosť a zvýšenie hospodárskej úrovne krajín strednej Európy. Iniciátormi projektu boli prezidenti Poľska, Andrzej Duda a Chorvátska Kolinda Grabar-Kitarović. Tento projekt je príležitosťou pre celý región, aby dosiahol subjektívne postavenie na medzinárodnej scéne a vytvoril takú bezpečnostnú štruktúru, ktorá poskytne pocit stability občanom dvanástich krajín, ktoré sa stali súčasťou iniciatívy (Rakúsko, Bulharsko, Chorvátsko, Česko, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko a Maďarsko). Prvý samit troch morí sa konal 25. - 26. augusta 2016 v Dubrovniku. Spoločné vyhlásenie stanovuje ciele tejto iniciatívy. Príkladom je spolupráca v oblasti energetiky, dopravy a digitálnej komunikácie (Karcewzki, 2018, s. 131-142). Základom spolupráce majú byť hospodárske projekty. Druhý samit troch morí sa konal 5. - 6. júla 2017 vo Varšave. Osobitným hosťom stretnutia bol prezident Spojených štátov Donald Trump, ktorý vyjadril plnú podporu projektu. Tretie stretnutie vodcov krajín Trojmoria sa uskutočnilo 17. - 18. septembra 2018 v Bukurešti. Hlavné rozhodnutie prijaté na tomto samite bolo zriadenie osobitného investičného fondu v oblasti infraštruktúry a energetiky s rozpočtom 5 miliárd EUR. Štvrtý samit sa konal v Slovinskom hlavnom meste Ljubljana a to 4. - 5. júna 2019. Posledný samit je naplánovaný na 19. 20. októbra 2020 v Estónskom Talíne (Davies, Moorhouser, 2018).

Krajiny, ktoré sa rozhodli zapojiť do projektu Trojmorie, majú geografickú, historickú a politickú identitu. Celý proces spolupráce však môže čeliť radu výziev a prekážok (Eberhardt, 2005, s. 77, 463-483). Problémy regiónu zahŕňajú etnické krízy (napr. Maďarsko-Rumunské v Transylvánii a Srbsko-Chorvátsko-Slovinské v bývalej Juhoslávii), hranice (Poľsko-České pre Tešínske Sliezsko a Rumunsko-Bulharské následkom Dobrudže), ako aj jazyk (spor Slovensko-Maďarský na južnom Slovensku) (Baziur, 2018, s. 23, 24-38). Tieto prekážky sa však stávajú menej dôležitými vzhľadom na výzvy, ktorým čelí celý región. Vyplývajú z rôznych dôvodov. Patria sem najmä:

1. návrat ruskej cisárskej politiky (vyjadrený anexiou Krymského polostrova a hybridnej vojny na východe Ukrajiny);
2. migračná kríza v EÚ;
3. zvyšujúca sa hrozba terorizmu;
4. korona-kríza.

Kríza európskej identity je tiež vážnym problémom. Vyjadruje sa v kritike národných štátov ako zastaraný a neúčinný konštrukt, ktorý má byť nahradený politikou multikulturalizmu a silnejšou federalizáciou EÚ (Szczerki, 2017, s. 23). Z týchto dôvodov sa význam historických a etnických konfliktov zameriava postupne na normalizáciu mnohostranných vzťahov, aby bolo možné dosiahnuť vzájomne prospešnú medzinárodnú spoluprácu. To môže zlepšiť regionálnu bezpečnosť na Balticko-Čiernomorí, ako aj na Balticko-Jadranskom moste.

Vedúci predstavitelia Trojmorie zdôrazňujú, že ich iniciatíva nie je alternatívou EÚ. Úroveň podpory euroatlantickej integrácie je v regióne vysoká. Táto iniciatíva poskytuje príležitosť na posilnenie regionálnych väzieb a zvýšenie efektívnosti hospodárstiev krajín, ktoré tvoria Trojmorie. Je to kvôli potrebe obnoviť ekonomický potenciál, ktorý bol brzdený v dôsledku predpokladov centrálne plánovaného hospodárskeho systému. Podľa názoru Andrzeja Dudu je Trojmorie predovšetkým projektom hospodárstva a infraštruktúry, nie priamo politickým projektom. Účinné vykonávanie tejto myšlienky preto prispeje k posilneniu potenciálu ekonomicky a môže viesť k zvýšeniu politickej moci regiónu (Sienkiewicz, 2016, s. 139-151).

Najdôležitejšie miesto v popísanej koncepcii má: energetika, doprava, digitalizácia a obchodná výmena neobmedzená zaťažujúcimi prekážkami (Ukielski, 2016, s. 3, 8-10). Hoci je koncept Trojmorie relatívne nový, krajiny, ktoré sú súčasťou iniciatívy, už uskutočnili niekoľko významných investičných projektov. Medzi nimi je energetický koridor, ktorý vedie pozdĺž južnej osy, ktorá nakoniec spojí plynový terminál v Poľsku s jeho náprotivkom umiestneným v Chorvátsku. Cieľom je zvýšiť bezpečnosť odosielania tejto energetickej suroviny. Druhým vlajkovým projektom je pozemná cesta spájajúca pobrežie Baltského mora s Balkánskym poloostrovom, zvaná Via Carpatia. Táto cesta sa má stať súčasťou programu EÚ s názvom Transeurópska dopravná sieť (TEN-T) a viesť z Klaipėdy cez Kaunas, Białystok, Lublin, Rzeszów, Košice a Debrecín do mesta Constanca. Plánuje sa aj ďalšia časť trasy, ktorá spája Baltské more priamou pozemnou cestou s Egejským morom cez prístav v Solúne. Projekty v oblasti infraštruktúry majú slúžiť rozvoju krajín Trojmorie, sú však prospešné aj pre investorov zo západnej Európy, pretože zvyšujú atraktivnosť regiónu a prispievajú k rozvoju konkurencieschopnosti v EÚ (Ištók, Lovacká, 2009)

Pilierom troch morí sú krajiny patriace do Vyšehradskej skupiny. Spolu s ostatnými partnermi v regióne majú významný ekonomický a politický potenciál. Spoločný trh krajín V4 poskytuje Nemecku väčšie zisky ako francúzske hospodárstvo. Hospodárska výmena medzi Nemeckom a Poľskom dosahuje vyššie výsledky ako medzi Nemeckom a Ruskom. V prípade Poľska je vývoz do Českej republiky intenzívnejší ako do Ruska. Okrem toho stabilita výmeny, zamedzenie politického nepriateľstva, chýbajúce vzájomne uložené sankcie a embarga a

geografická blízkosť vedú k dosiahnutiu relatívne priaznivej hospodárskej spolupráci všetkých strán.

Problém, ktorému musia čeliť takmer všetky krajiny trojmoria, je závislosť od dovozu energetických surovín z ruského trhu (Bieliszczuk, 2017, s. 63). Z tohto dôvodu je diverzifikácia zdrojov výroby plynu a ropy zásadným problémom. Opäť sa objaví otázka severojužného koridoru, čo v konečnom dôsledku znamená pripojenie terminálov kvapalného zemného plynu v Poľsku a Chorvátsku. Zlúčenie tohto projektu, ktorý prechádza Českou republikou, Slovenskom a Maďarskom, s plynovodom Baltské potrubie, ktorý zásobuje nórsky plyn, a zvýšením dodávok LNG z tretích krajín (napr. zo Spojených štátov) prispeje k zvýšeniu nezávislosti regiónu od ruského monopolu. Celý projekt je nepochybne prospešný pre Európu, pretože podporuje vytvorenie jednotného trhu so surovinami. Túto tézu potvrdzuje Európska komisia, ktorá priznáva vyššie uvedenej investícii štatút projektu spoločného záujmu. V tejto súvislosti je dôležitá podpora Trojmoria, ktorú v júli 2017 poskytol prezident USA Donald Trump vo Varšave. Vyhlásil tiež podporu európskym krajinám v súvislosti s diverzifikáciou dodávateľov energie. Je to prospešné z hľadiska európskych ekonomík, ale aj americkej ekonomiky, ktorá hľadá príjemcov ťažobného zemného plynu.

3. TROJMORIE NA ZÁKLADE PLÁNOV A POLITICKÝCH KROKOV NEMECKA A RUSKA

V minulosti sa realizácia podobných myšlienok stretla s mnohými ťažkosťami zo strany Nemecka a Ruska. To sa netýkalo iba konaní, ale aj teoretických vízií. Koncept rozvoja strednej Európy bol predstavený v niekoľkých filozofických a politických teóriách. Oba tieto mocnosti často hlásali potrebu svojej dominancie v rámci Európy. Skutočnosť, že sa ich ciele zhodovali, viedla k nebezpečenstvu konfrontácie, v dôsledku čoho krajiny strednej Európy mohli stratiť svoju subjektivitu a dokonca aj nezávislosť (Hroch, 2009).

Nemecký projekt „Mitteleuropa“ bol najznámejšou verziou koncepcie na základe ktorej sa stredná Európa mala dostať pod záštitu Nemecka. Tento projekt predstavil rôzne formy nemeckej nadvlády. Niektoré z nich boli vnímané ako ideologický konštrukt, iné ako skutočné politické vízie. V oboch prípadoch možno nájsť imperialistické myšlienky (Friedrich List, Paul de Lagarde) alebo dokonca nacionalistické, ako aj viac sa zameriavajúce na vytvorenie konkrétneho politického a územného programu (Freidrich Naumann). Spoločným znakom bolo jasné označenie posilnenia nemeckej pozície v Európe (Eberhardt, 2005, s. 77, 463-483). Nie vždy to muselo byť na úkor stredoeurópskych krajín a štátov. Spomínaný Friedrich Naumann sa vo svojej koncepcii okrem iného zmienil aj o odmietnutí vojenských síl a anexii ďalších subjektov vrátane Poľska. Zdôrazňoval potrebu zahrnúť do silnej Európy (pod nemeckým vedením) aj nezávislé Poľsko. To však tohto mysliteľa nezachránilo v hľadaní jeho ospravedlnenia nemeckých militaristických a expanzionistických myšlienok a kritiky od niektorých politikov vo Francúzsku a vo Veľkej Británii, ktorí sa obávali marginalizácie svojich krajín.

Systém nastolený Versaillskou zmluvou ukončil nemecké geopolitické ambície v strednej Európe. Vznik nových nezávislých štátov a rozpad Rakúsko-Uhorskej monarchie viedli k novej bezpečnostnej štruktúre. V súvislosti s kompenzáciou uloženou Nemecku sa zastavili jeho snahy viesť väčší blok štátov (Wolff-Powęska, 1979). Búrliivé obdobie druhej svetovej vojny neprinieslo Nemecku priaznivé rozhodnutia. Rozhodnutia, ktoré spojenci v Jalte a Postupime prijali na desaťročia rozbili všetky plány nemeckých stratégov. Iba kolaps komunistického systému v Európe, kolaps ZSSR a zlúčenie dvoch nemeckých štátov na konci 20. storočia vytvorili novú geopolitickú situáciu priaznivú pre nemeckú perspektívu.

Spojené Nemecko sa stalo vedúcou silou vo vznikajúcom superštáte EÚ. Vstup krajín strednej a východnej Európy do spoločných štruktúr len ďalej posilnil pozíciu Nemecka, ktoré sa stalo ich hlavným hospodárskym partnerom. Aj keď sa pojem Mitteleuropa v nemeckej rétorike oficiálne neobjavuje, stojí za to preskúmať jeho predpoklady a porovnať ho so skutočným stavom v zjednotenej Európe. Podľa predpokladov koncepcie Mitteleuropa by sa geopolitika mala považovať za výzvu pre krajiny nachádzajúce sa v zóne Medzimoria z dôvodu nejednoznačnosti. Na jednej strane podnecuje hospodársky rozvoj, na druhej strane spochybňuje otázku hospodárskej nezávislosti. Kompetentná politika však môže viesť k tvorivému využitiu tejto nemeckej myšlienky, najmä preto, že predstavuje rovnakú západnú civilizáciu, v ktorej funguje väčšina európskeho kontinentu.

Vízie rozvoja „blízkeho zahraničia“ vrátane strednej Európy, ktoré sa objavili v Rusku, boli ešte radikálnejšie. Po stáročia Rusko neskrývalo svoje imperiálne plány pre strednú Európu (Eberhardt, 2005, s. 77, 171-192). Jej zahraničná politika posilnená osobitnými službami a armádou je v praxi protieuroatlantická. Eurázianizmus je kľúčovou ideológiou, ktorá organizuje politický systém v Európe pod ruským vedením. Rusko v ňom zohráva kľúčovú teritoriálnu a demografickú úlohu ako dominantné miesto na nedeliteľnom priestore euroázijského kontinentu (Sykulski, 2013). V tejto vízii (založenej okrem iného na názoroch Halforda Johna Mac-kindera), hrá Rusko úlohu propagátora euroázijskej civilizácie a propagátora svojich politických cieľov. Koncepcia predpokladá jasné rozdelenie na tri sféry vplyvu na euroázijský kontinent: západný, ruský (s drvivou väčšinou v strednej Európe) a ázijský. Podpora novej euroázijskej civilizácie pod ruským vedením sa musí uskutočniť na úrovni blízkeho historického, geografického a hospodárskeho spoločenstva. Tento cieľ rozhodne podporuje expanzia, vojenská a politická sila.

30. roky a druhá svetová vojna viedli k poklesu popularity pojmu euroasianizmus. Povojnové obdobie neprineslo vo svojom vývoji nič nové a jeho význam sa systematicky znižoval. Oživenie Eurázie ako geopolitického konštruktu sa uskutočnilo po páde ZSSR, v ére nového ruského štátu (Sykulski, 2017, s. 21, 88-100). Súvisí to s postavou Alexandra Dugina, ktorý sa rovnako ako predchodcovia Eurázie domnieva, že politické a hospodárske zmeny, ku ktorým došlo v 90. rokoch a ktoré viedli k zhoršeniu postavenia ruskej superveľmoci, sú iba prechodné štádium v procese vytvárania kontinentálnej ríše (Dębski, 2017, s. 1, 88-101). A. Dugin predstavuje akýsi neoeurázianizmus. Táto zmena klasických vízií dominantného postavenia Ruska v Eurázii sa výslovne vzťahuje aj na strednú Európu vrátane kontroly nad krajinami mimo „blízkeho zahraničia“, ktoré sa stratili v dôsledku rozpadu ZSSR. Myšlienky A. Dugina sú tiež založené na spojení Ruska a Nemecka. V tomto prípade ide o zručnú podporu oboch právomocí na politickej aj hospodárskej úrovni. V tejto vízii sa zdá byť obzvlášť dôležitý osud Ukrajiny (začlenená do Ruska) a Poľska (rozdelené medzi Rusko a Nemecko) (SYKULSKI, 2014).

Euroázijské hnutie v modernom Rusku sa stáva čoraz obľúbenejším, najmä medzi osobami s rozhodovacou právomocou. V štáte, ktorý utrpel symbolickú porážku v nepriamej konfrontácii so Spojenými štátmi v studenej vojne a stratil svoje impérium, prebieha sociálne inžinierstvo na podporu myšlienky obnovy bývalej moci. Prezident Vladimir Putin víta koncepciu euroasianizmu, pričom zdôrazňuje ruskú bipolarnosť, t. J. Výrazný vplyv na politický, ekonomický, sociálny a kultúrny systém východu a západu. Podľa niektorých vedcov je euroasianizmus jedným z najväčších úspechov ruského politického myslenia 20. storočia, ktorý vznikol ako reakcia Ruska na hrozby, ktorým v súčasnosti čelí. Táto myšlienka sa stáva hrozbou pre krajiny, ktoré sú v dôsledku vykonávania tejto koncepcie vystavené strate nezávislosti. Táto hrozba ovplyvňuje významnú časť krajín strednej Európy.

V modernom Nemecku a Rusku sú teda prítomné historicky formované politické myšlienky rozvoja strednej Európy. Preto spolupráca krajín Trojmoria vzbudzuje obavy v

niektorých nemeckých a ruských politických kruhoch (Dahl, 2018, s. 2, 59-72). Obe krajiny historicky uznávajú stredoeurópsky región ako svoju sféru vplyvu. V Nemecku pozorovatelia často vyjadrujú znepokojenie nad skutočnosťou, že Trojmorie môže potlačiť hegemoniu nemeckej ekonomiky v tejto časti kontinentu. Realita je navyše falšovaná poukázaním na stredoeurópske hrozby nacionalizmu a autoritárske vlády (Śniarowski, 2017). Projekt plynovodu Nord Stream II, ktorému krajiny Trojmorie čelia otvorene, zostáva jedným z hlavných sporných bodov. Pri rozvoji nemeckých a ruských záujmov má kľúčový význam. Implementácia postulátov Trojmorie v oblasti diverzifikácie dodávok energie nepochybne zasiahne hospodárske záujmy Ruska, pričom svoj rozpočet založí najmä na vývoze, často využívajúc prax politického vplyvu alebo dokonca energetického vydierania. Možno si však Rusko uvedomí právo ostatných štátov a národov na silnú subjektivitu a suverenitu.

Odpoveďou na tieto obvinenia musia byť jasné vyhlásenia a vecné kroky. Cieľom Trojmorie nie je protinemecké alebo protiruské opatrenie, ale udržiavanie náležitých vzájomných vzťahov a zvyšovanie konkurencieschopnosti stredoeurópskych ekonomík. Udržiavanie dobrých vzťahov v rámci euroatlantických inštitúcií (EÚ, NATO) sa pre krajiny v regióne stáva výzvou a zároveň bráni rozvoju strategického partnerstva na trase Berlín - Moskva. Šanca na dosiahnutie tohto cieľa je ochota podieľať sa na práci Trojmorie, ktorú vyjadrila nemecká kancelárka Angela Merkelová. To naznačuje potenciál a dôležitosť analyzovaného projektu.

ZÁVER

Slovenská republika dlhodobo razí v otázke Trojmorie rovnaký názor. Trojmorie je pre nás primárne ekonomické zoskupenie a určite ho nevnímame ako politický projekt. V súčasnosti presadzujeme názorovú líniu, že všetky aktivity Trojmorie musia zásadne prispievať k lepšej spolupráci v rámci Európskej únie. A taktiež tieto aktivity musia mať za následok zlepšenie vzájomnej spolupráce. Slovenská republika vidí veľký potenciál ako partner tohto projektu, a to predovšetkým v oblasti infraštruktúry. Určite ho nemôžeme ponímať ako politický projekt slúžiaci na ovládnutie nášho regiónu. Prioritne sa v rámci tohto projektu teda zameriava na podporu regionálnych formátov spolupráce, ktorých hlavné ciele sú zamerané na zlepšenie infraštruktúrneho prepojenia regiónu. V tomto ohľade je pre Slovenskú republiku rovnako dôležité prepojenie zo severu na juh, ako aj z východu na západ a opačne. Avšak nesmieme zabúdať, že podobné projekty v oblasti infraštruktúry je potrebné plánovať z dlhodobého hľadiska. Pohľad Slovenskej republiky na Trojmorie je teda jasný. Slovenská republika sa na projekte bude podieľať, a to pokiaľ bude zameraný na konkrétnu podporu v oblasti energetickej a dopravnej infraštruktúry, čo by mohlo mať pre nás ako aj pre Európsku úniu pozitívny vplyv. (zdroj MZV SR)

Trojmorie má šancu úspešne viesť spoločné projekty. Je dôležité, aby neprekročil rámec stanovený pri založení iniciatívy. Vzhľadom na zložitosť tohto projektu a zložité politické podmienky v regióne však nie sú perspektívy tohto konceptu v krátkodobom horizonte jasné a uskutočniteľné. Zatiaľ čo iniciátori tohto konceptu, t. j. Poľsko a Chorvátsko, sa budú bezpochyby usilovať o dosiahnutie cieľov Trojmorie, prístup ostatných krajín môže byť variabilný a náchylný na vonkajšie vplyvy. V tejto súvislosti sa zdá byť rozumné neustále lobovať za základné predpoklady Trojmorie, a to tak v strednej Európe, ako aj v bezprostrednej blízkosti. Kľúčovou bude stála podpora Spojených štátov. Okrem toho bude pozvanie na projekt krajín, ktorých vnímanie subjektivity a regionálnej bezpečnosti je podobné ako v prípade Trojmorie, opodstatnené z hospodárskeho a politického hľadiska. Medzi nimi sú aj škandinávске krajiny, ale aj Ukrajina. Niet pochýb o tom, že analyzovaný projekt je ambiciózny. Môže významne ovplyvniť rast subjektivity v strednej Európe a všeobecne

chápanú bezpečnosť v regióne. V blízkej budúcnosti sa ukáže, či krajiny Trojmorja, ktoré ležia priamo medzi Ruskom a Nemeckom a ostatnými, využijú príležitosti, ktorým čelia, aby si vybudovali silné politické a hospodárske postavenie, a to aj v rámci EÚ. To môže zmeniť myslenie a vieru na základe predpokladu trvalej existencie jadra a periférie v Európe. Aby sa udržala stabilita v regióne, je nevyhnutné vyhnúť sa chybám z minulosti, keď ambiciózne myšlienky zostali iba prvkom politickej rétoriky bez toho, aby presahovali predpoklady, plány a projekty.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAZIUR, G. Trójmorze jako koncepcja bezpieczeństwa i rozwoju ekonomicznego Europy Wschodniej. In *Przegląd Geopolityczny*, roč. 23, č. 1, 2018, ISSN 2080-8836, s. 24 – 38.
- BIELISZCZUK, B. 2017. *Trójmorze: współpraca na rzecz unijnego i regionalnego rynku gazu*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.pism.pl/publikacje/biuletyn/nr-63-1505>
- DAHL, M. 2018. The Three Seas Concept from the German Perspective. In *Studies in European Affairs*, roč. 22, 2018, 2, ISSN 1428-149x, s. 59-72.
- DAVIES, N. 2003. *Polsko: Dějiny národa ve středu Evropy*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-083-4.
- DAVIES, N. - MOORHOUSE, R. 2009. *Návraty střední Evropy*. In Trávníček, J. (ed.): *V kleštích dějin. Střední Evropa jako pojem a problém*. Brno: Host, 2009, s. 100 – 111. ISBN 978-80-7294-323-4.
- DEBSKI, S. 1998. *Geopolityczna przyszłość Rosji*. Krakov: Arcana, 1998, s. 88 – 101.
- DEÁK, L. 1990. Slovensko v politike Poľska v rokoch 1933 – 1938 (do anexie Rakúska). In *Historický časopis*. 1990, roč. 38, č. 3, ISSN 0018-2575, s. 342 – 363.
- EBERHARDT, P. 2005. *Geneza niemieckiej koncepcji „Mitteleuropy”*. [online]. Dostupné na internete: http://geopolityka.net/wp-content/uploads/2012/11/Eberhardt_Piotr_Geneza_Mitteleuropy.pdf
- EBERHARDT, P. 2005. *Rosyjski eurazjatyzm i jego konsekwencje geopolityczne*. [online]. Dostupné na internete: http://geopolityka.net/wp-content/uploads/2012/11/Eberhardt_Piotr_Rosyjski_eurazjatyzm.pdf
- HROCH, M. 2009. *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Slon, 2009, s. 62 – 63. ISBN 978-80-7419-010-0.
- IŠTOK, R. – LOVACKÁ, S. 2006. *North Border of Slovakia – Political-Geographical and Historical-Geographical Context*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.unipo.sk/public/media/12484/Severná%20hranica%20Slovenska%20angl..pdf>
- SIENKIEWICZ, M. 2016. *Koncepcja Trójmorza w polityce zagranicznej Polski po 2015 roku*. [online]. Dostupné na internete: https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/79656/Sienkiewicz_M_DiB-2016.pdf
- SOSKIN, O. 2017. «Intermarium» project: civilization, Christian and economic-regional dimensions. [online]. Dostupné na internete: <http://soskin.info/userfiles/file/Economic-Annals-pdf/DOI/ea-V168-18.pdf>
- SYKULSKI, L. 2013. Integracja polityczna Eurazji we współczesnej rosyjskiej myśli geopolitycznej; v: P. Eberhardt: *Studia nad geopolityką XX wieku*. Warszawa: IGiPZ PAN, 2013, s. 349 – 364. ISBN 978-83-61590-33-0.
- SYKULSKI, L. 2014. *Geopolityka. Skrypt dla początkujących*. Moskwa, Częstochowa: Wydawnictwo Naukowe Grzegorz, 2014, s. 91 – 98. ISBN 978-83-65047-00-7.

https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/8626/Sykulski_Leszek_Geopolityka_Skrypt.pdf?sequence=1

SYKULSKI, L. 2017. Rosyjska myśl geopolityczna po upadku komunizmu. In *Przegląd Geopolityczny*, 21, 2018, ISSN 2080-8836, s. 88 – 100.

SZCZERSKI, K. 2017. *Utopia europejska. Kryzys integracji i polska inicjatywa naprawy*. Kraków: Biały Kruk, 2017, s. 85 – 91. ISBN 978-83-7553-220-3.

ŚNIAROWSKI, T. 2017. *Międzymorze to byłby koniec dominacji Niemiec w Europie*. [online]. Dostępne na internecie: <http://wolnosc24.pl/2017/06/29/sueddeutsche-zeitung-międzymorze-tobyłby-koniec-dominacji-niemiec-w-europie/>.

TURCZYŃSKI, P. 2017. *Potencjał militarny Europy Środkowej – znaczenie w systemie NATO, relacje w obrębie Unii Europejskiej, w kręgu własnym i globalnym*. [online]. Dostępne na internecie: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-c6c495ac-bae1-4237-adf9-22aa8bdc9dac>

UKIELSKI, P. 2016. *Mapa Trójmorza. Przegląd punktów wspólnych i rozbieżności w polityce 12 państw regionu*. [online]. Dostępne na internecie: <http://cakj.pl/wp-content/uploads/2016/11/Raport-32016.pdf>

Karczewski, H. 2018. *Biznes i zarządzanie a bezpieczeństwo w Polsce i na świecie*. Opole: Politechnika Opolska, 2018, s. 56 – 75. ISBN 978-83-66033-20-7.

WOLFF-POWĘSKA, A. 1979. *Doktryna geopolityki w Niemczech*. Poznań.: Instytut Zachodni s. 14 – 20.

<https://www.mzv.sk/>

JUDr. Milan KUSÁK
Bernolákova 41, 974 05 Banská Bystrica
kusakmilan@gmail.sk

AMBÍCIE A MOŽNOSTI SPOLOČNEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY EURÓPSKEJ ÚNIE

AMBITIONS AND OPTIONS OF THE COMMON SECURITY AND DEFENSE POLICY OF THE EUROPEAN UNION

Mária MACHYNOVÁ

ABSTRACT

In this paper I focused on the Common Security and Defense Policy of the European Union, which is one of the basic pillars of security and defense within the European Union. The first chapter outlines the basic information on the Common Security and Defense Policy of the European Union with a focus on its establishment, development and institutional framework. This chapter presents the starting point for the main part of the paper – identifying ambitions of the Common Security and Defense Policy of the European Union (Chapter 2) and options that can be used to achieve these ambitions (Chapter 3).

Keywords: Common Security and Defense Policy of the European Union, the European Union, the ambitions and options of the Common Security and Defense Policy.

ÚVOD

Medzi ciele Európskej únie (ďalej len „EÚ“) v oblasti bezpečnosti a obrany možno zaradiť presadzovanie mieru, hodnôt a blaha občanov a rovnako zaistenie slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc. Takto je to deklarované v Zmluve o EÚ (konsolidované znenie). Na presadzovanie cieľov využíva EÚ spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku, pričom „*právomoc Únie v záležitostiach spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky sa vzťahuje na všetky oblasti zahraničnej politiky a všetky otázky týkajúce sa bezpečnosti Únie vrátane postupného vymedzenia spoločnej obrannej politiky, ktorá môže viesť k spoločnej obrane.*“ [Zmluva o EÚ (konsolidované znenie), čl. 24 bod 1].

Za nedeliteľnú súčasť zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ sa podľa Zmluvy o EÚ považuje spoločná bezpečnostná a obranná politika EÚ (ďalej len „SBOP“), ktorá „*zabezpečuje Únii operačnú schopnosť využívajúc civilné a vojenské prostriedky. Únia ich môže využiť pri misiách mimo Únie na udržanie mieru, predchádzanie konfliktom a posilňovanie medzinárodnej bezpečnosti v súlade so zásadami Charty Organizácie Spojených národov.*“ [Zmluva o EÚ (konsolidované znenie), čl. 42 bod 1].

V tomto príspevku sa zaoberám SBOP s cieľom sumarizovať jej ambície a možnosti, ako tieto ambície dosiahnuť. Za týmto účelom je príspevok rozdelený do troch kapitol, pričom prvá kapitola je venovaná uvedeniu do problematiky SBOP so zameraním na vznik a vývoj SBOP. Jadro predstavuje kapitola, kde sa, vychádzajúc zo zakladajúcich a strategických dokumentov EÚ, zameriavam na ambície a možnosti SBOP a v závere príspevku sú zosumarizované získané poznatky.

1 VŠEOBECNE O SBOP, JEJ VZNIK A ROZVOJ

1.1 VŠEOBECNE O SBOP

Založenie SBOP sa datuje ratifikáciou „Lisabonskej zmluvy, ktorou sa mení Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva“ (ďalej len „Lisabonská zmluva“), ktorá nadobudla platnosť 1. decembra 2009.¹⁾

Zmluvný základ SBOP predstavujú čl. 42 až 46 Zmluvy o EÚ. Čl. 42 ods. 1 a 2 ustanovujú, že SBOP „zabezpečuje Únii operačnú schopnosť využívajúc civilné a vojenské prostriedky. Únia ich môže využiť pri misiách mimo Únie na udržanie mieru, predchádzanie konfliktom a posilňovanie medzinárodnej bezpečnosti v súlade so zásadami Charty Organizácie Spojených národov. Pri plnení týchto úloh sa využívajú spôsobilosti poskytované členskými štátmi.“ Ďalej sa uvádza, že SBOP „zahŕňa postupné vymedzenie spoločnej obrannej politiky Únie. Tá povedie k spoločnej obrane, keď o tom jednomyselne rozhodne Európska rada. V takom prípade Európska rada odporučí členským štátom prijať toto rozhodnutie v súlade s ich príslušnými ústavnými požiadavkami.“

Ďalšie ustanovenia, okrem bližšej špecifikácie uvedených základných ustanovení o SBOP, upravujú aj spôsob rozhodovania v rámci SBOP, povinnosť poskytnúť pomoc členskému štátu EÚ v prípade, že sa na svojom území stane obeťou ozbrojenej agresie, a spôsob vykonávania misií s cieľom zachovania hodnôt EÚ. Samostatné články sú venované aj Agentúre pre oblasť rozvoja obranných spôsobilostí, výskumu, nadobúdania a vyzbrojovania (ďalej len „Európska obranná agentúra“) a jej poslaniu a stálej štruktúrovanej spolupráci (ďalej len „PESCO“).

1.2 VZNIK A ROZVOJ SBOP

Predchodcom SBOP bola Európska bezpečnostná a obranná politika, ktorá vznikla ako reakcia na Európsku bezpečnostnú a obrannú identitu v rámci Severoatlantickej aliancie (ďalej len „NATO“). Na ministerskom stretnutí NATO v Berlíne v roku 1996 bolo odsúhlasené vytvorenie európskej bezpečnostnej a obrannej identity. Základným predpokladom jej vytvorenia bola príprava spoločných operácií Západoeurópskej únie a NATO na základe identifikácie oddeliteľných, ale nie samostatných spôsobilostí a prostriedkov a vypracovania vhodného mnohonárodného európskeho velenia v rámci NATO s cieľom prípravy, podpory a vykonania operácií pod vedením Západoeurópskej únie.²⁾

Založenie Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky, predchodcu SBOP, bolo odpoveďou na neschopnosť európskych štátov vysporiadať sa s problémami vo svojom bezprostrednom okolí v priebehu 90. rokov, ako bola vojna v Bosne po rozpade Juhoslávie alebo etnické násilie v Kosove. Aj napriek zahranično-politickej spolupráci EÚ chýbali nástroje pre iné ako diplomatické zapojenie v krízových situáciách a členské štáty sa museli spoliehať na NATO. Angažovanosť NATO ale nebola optimálnym riešením, pretože Spojené štáty sa po skončení studenej vojny chceli sústrediť na, zo svojho pohľadu, dôležitejšie regióny, ako napríklad na Blízky východ, a vyžadovali po európskych členoch väčšiu spoluúčasť na zaisťovaní bezpečnosti vo svojom okolí. Aj napriek snahe o posilnenie tzv. Európskeho piliera vnútri NATO sa nakoniec bezpečnostná spolupráca pod hlavičkou EÚ ukázala ako

---

¹⁾ Nakoľko Lisabonská zmluva novelizovala Zmluvu o EÚ, ďalej v texte sa odvolávam na konsolidované znenie Zmluvy o EÚ, t. j. aj v znení Lisabonskej zmluvy.

²⁾ Eur-lex. *European security and defence identity*. [online]. [cit. 2020-06-05] Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/european_security_defence_identity.html>.

najpriateľnejšie riešenie. ³⁾

SBOP teda vytvára rámec pre vojenské a obranné hľadiská politiky EÚ s cieľom vytvoriť spoločnú európsku obrannú spôsobilosť. ⁴⁾

Od roku 2009 nedošlo výraznej zmene SBOP, tá nastala až prijatím Globálnej stratégie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ (ďalej len „Globálna stratégia EÚ“) s podtitulom Spoločná vízia, spoločný postup: Silnejšia Európa. Globálna stratégia EÚ označila za tri hlavné priority budúceho rozvoja SBOP: ⁵⁾

- a) prehĺbenie obrannej spolupráce medzi štátmi, ktoré malo vyústiť do ustanovenia PESCO na konci roku 2017,
- b) vytvorenie Európskeho obranného akčného plánu s cieľom podpory výskumu a vývoja na úseku bezpečnosti,
- c) prehĺbenie spolupráce NATO – EÚ na základe princípov Varšavskej deklarácie z 9. júla 2016 a v oblastiach obrany proti hybridným hrozbám, kybernetickej bezpečnosti, obranného výskumu, obranných kapacít, ale aj spoločného výcviku.

Ako už naznačila Globálna stratégia EÚ, jej prijatím sa začal proces postupného rozvoja SBOP. Významný progres smerom k vykonávaniu Lisabonskej zmluvy v oblasti bezpečnosti a obrany predstavoval rok 2016 a počas neho prijaté tri plány, ktoré umožnili preukázať schopnosť EÚ rýchlo a dôsledne reagovať na požiadavky tých členských štátov, prejavujúcich silnú politickú vôľu napredovať. ⁶⁾ Konkrétne išlo o:

- a) Implementačný plán v oblasti bezpečnosti a obrany (ďalej len „Implementačný plán“), ktorý obsahuje návrhy na vykonávanie Globálnej stratégie EÚ, pričom v jeho úvode je špecifikované, že na základe vymedzenia záujmov, zásad a priorít Globálnej stratégie EÚ reaguje tento plán na výzvu EÚ stať sa kredibilnou v oblasti bezpečnosti a obrany, najmä prostredníctvom SBOP (Implementačný plán, 2016, str. 7 bod 1);
- b) Akčný plán v oblasti európskej obrany (ďalej len „Akčný plán“), ktorého cieľom je podpora obranného priemyslu a rozvoj kapacít, a to aj v nadväznosti na Globálnu stratégiu EÚ (Implementačný plán, 2016, str. 7). Ako sa uvádza v samotnom Akčnom pláne, zameriava sa na potreby v oblasti spôsobilostí a na podporu európskeho obranného priemyslu. Akčný plán má tri hlavné piliere, ktoré sa vzťahujú na rôzne no vzájomne sa dopĺňajúce potreby v rámci cyklu rozvoja spôsobilostí so zameraním na technológie a produkty – zriadenie európskeho obranného fondu, podpora investícií v rámci dodávateľského reťazca v oblasti obrany a posilnenie jednotného trhu v oblasti obrany (Akčný plán, 2016, str. 5);
- c) Plán na presadzovanie rozhodnutí o spolupráci medzi EÚ a NATO prijatých vo Varšave. ⁷⁾

Rozvoj SBOP v nasledujúcich rokoch nadväzoval na aktivity v uvedených troch

---

³⁾ Euroskop. 2018. *Bezpečnostní a obranní politika*. [online]. [cit. 2020-06-06]. Dostupné na internete: <<https://www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obranna-politika/>>.

⁴⁾ Eur-lex. 2015. *Spoločná bezpečnostná a obranná politika EÚ*. [online]. [cit. 2020-06-05] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=legissum:ai0026>>.

⁵⁾ Euroskop. 2018. *Bezpečnostní a obranní politika*. [online]. [cit. 2020-06-06]. Dostupné na internete: <<https://www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obranna-politika/>>.

⁶⁾ LEGRAND, Jérôme. 2019. Spoločná bezpečnostná a obranná politika. In: *Informačné listy o Európskej únii*. [online] Európsky parlament. [cit. 2020-06-06]. Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/159/spolocna-bezpecnostna-a-obranna-politika>>.

⁷⁾ LEGRAND, Jérôme. 2019. Spoločná bezpečnostná a obranná politika. In: *Informačné listy o Európskej únii*. [online] Európsky parlament. [cit. 2020-06-14]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/159/spolocna-bezpecnostna-a-obranna-politika>.

plánoch a v kontexte Globálnej stratégie EÚ bol každoročne revidovaný. Roky 2017 až 2019 priniesli so sebou rozvoj v oblasti vykonávania misií, PESCO, európskeho obranného priemyslu a v oblasti civilnej SBOP.

2 AMBÍCIE SBOP

V tejto kapitole sú rozobrané základné dokumenty, už spomenuté v predchádzajúcej kapitole – Zmluva o EÚ, Globálna stratégia EÚ a Implementačný plán – ktoré z hľadiska ich charakteru definujú priority a celkové zameranie EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany. A práve úsilie dosiahnuť ciele v prioritne určených oblastiach, ktorými sú aj bezpečnosť a obrana, reflektuje ambície, ktoré má EÚ v rámci SBOP.

Ako už bolo uvedené v úvode podkapitoly 1.1, SBOP umožňuje EÚ využiť civilné a vojenské spôsobilosti členských štátov, ktoré napomáhajú udržaniu mieru, predchádzaniu konfliktov a udržaniu medzinárodnej bezpečnosti. Udržanie mieru a bezpečnosti a v tejto súvislosti aj efektívne riešenie krízových situácií je teda ambíciou nielen EÚ, ale zároveň hlavnou ambíciou SBOP, ako jej politického nástroja. Deklaruje to aj Globálna stratégia EÚ, kde sa uvádza, že EÚ *„bude presadzovať mier a zaručí bezpečnosť svojich občanov a územia“* (Globálna stratégia EÚ, str. 2). Zároveň jednou z hlavných priorít uvádzaných v Globálnej stratégii EÚ je bezpečnosť EÚ, pričom v záujme zaručenia bezpečnosti *„musíme byť schopní odradiť vonkajšie hrozby, reagovať na ne a chrániť sa pred nimi“* (Globálna stratégia EÚ, str. 5). Uvedené priority reflektujú ustanovenie čl. 3 bod 1 Zmluvy o EÚ, podľa ktorej je cieľom EÚ *„presadzovať mier, svoje hodnoty a blaho svojich národov“*.

Reakcia na vonkajšie konflikty a krízy podľa Implementačného plánu pokrýva celú škálu úloh SBOP v oblasti riadenia civilných a vojenských kríz s cieľom zvýšiť schopnosť SBOP reagovať vo všetkých fázach cyklu konfliktov vrátane predchádzania konfliktom, aby sa podporil mier a bezpečnosť v rámci globálneho poriadku s podporou Organizácie spojených národov. Ambíciou EÚ ostáva byť schopná rýchlo a rozhodne reagovať prostredníctvom celého spektra úloh krízového riadenia, na ktoré sa vzťahuje čl. 43 Zmluvy o EÚ. [Implementačný plán, 2016, str. 9, bod 5 písm. a)]

V kontexte hlavnej ambície – udržanie mieru, zachovanie bezpečnosti a riešenie krízových situácií – a na jej podporu sú v ďalšom texte Globálnej stratégie EÚ uvedené ďalšie priority na úseku bezpečnosti a obrany, ktoré sú podrobnejšie rozpracované v Implementačnom pláne ako „strategické priority“. Ide o

- a) spoločný rozvoj kapacít partnerov – *„Európania musia byť schopní chrániť Európu, reagovať na vonkajšie krízy a pomáhať pri rozvoji bezpečnostných a obranných kapacít svojich partnerov, pričom tieto úlohy musia plniť v spolupráci s ostatnými.“* (Globálna stratégia EÚ, str. 6). Budovanie kapacít partnerov je cieľom misií a operácií SBOP s úlohami odbornej prípravy a/alebo poradenstva v bezpečnostnom sektore. Cieľom je podľa Implementačného plánu posilniť schopnosť SBOP systematickejšie prispievať k odolnosti partnerských krajín, ktoré sa zotavujú z konfliktov alebo nestability, alebo ktorým hrozí konflikt alebo nestabilita, v synergii s inými nástrojmi a aktérmi EÚ. SBOP sa dá využiť aj na poskytovanie odborných znalostí a pomoci pri posilňovaní odolnosti partnerov a boji proti hybridným hrozbám, čo by mohlo zahŕňať oblasti strategickú komunikáciu, počítačovej bezpečnosti a bezpečnosti hraníc. Súčasťou tohto úsilia je presadzovanie dodržiavania medzinárodného práva, najmä medzinárodného humanitárneho práva, ľudských práv atď. [Implementačný plán, 2016, str. 9, bod 5 písm. b)];
- b) ochrana členských štátov – *„EÚ by mala byť takisto schopná pomáhať na požiadanie aj pri ochrane svojich členov a inštitúcií. Znamená to plniť si svoje záväzky v oblasti vzájomnej pomoci a solidarity a riešiť výzvy s vnútorným i vonkajším rozmerom, ako je terorizmus,*

hybridné hrozby, kybernetická a energetická bezpečnosť, organizovaná trestná činnosť a riadenie vonkajších hraníc.“ (Globálna stratégia EÚ, str. 6). Ochrana EÚ a jej občanov zahŕňa príspevok EÚ a jej členských štátov z hľadiska bezpečnosti a obrany, najmä prostredníctvom SBOP v súlade so Zmluvou o EÚ, pri riešení problémov a hrozieb, ktoré majú vplyv na bezpečnosť EÚ a jej občanov. [Implementačný plán, 2016, str. 10, bod 5 písm. c)]. Ochrana EÚ a jej občanov je čoraz naliehavjšou strategickou prioritou. Bezpečnosť všetkých štátov je hlboko prepojená. Akákoľvek hrozba pre jeden členský štát je hrozbou pre všetkých ostatných a pre všetkých občanov a žiaden členský štát EÚ nemôže čeliť dnešným hrozbám a výzvam sám. (Implementačný plán, 2016, str. 14, bod 14).

Z uvedených priorít možno dedukovať okrem hlavnej ambície aj ďalšie, ktorými je zaručenie bezpečnosti a obrany nielen mimo územia EÚ prostredníctvom budovania kapacít partnerov s využitím misií a operácií SBOP, ale aj v rámci EÚ prostredníctvom ochrany členských štátov EÚ.

Zároveň z nich možno vyvodiť, že podstatnú úlohu na úseku bezpečnosti a obrany zohráva kolektívne úsilie a kooperácia nielen v rámci EÚ medzi členskými štátmi, ale aj medzi medzinárodnými organizáciami navzájom, preto aj dosiahnutie efektívnej a vyváženej spolupráce môže predstavovať ambíciu SBOP.

3 MOŽNOSTI SBOP

Možnosti SBOP predstavujú prostriedky alebo akékoľvek iné procesy, postupy alebo nástroje na dosiahnutie ambícií definovaných v základných strategických dokumentoch. V kontexte toho, čo bolo uvedené v predchádzajúcej kapitole, možnosti SBOP na realizáciu ambícií predstavujú civilné a vojenské spôsobilosti členských štátov využiteľné pri misiách a operáciách SBOP, ale rovnako aj spomenutá spolupráca. A práve týmto možnostiam na dosiahnutie stanovených ambícií je venovaná táto kapitola.

3.1 CIVILNÉ A VOJENSKÉ SPÔSOBILOSTI ČLENSKÝCH ŠTÁTOV EÚ A ICH ROZVOJ

Na plnenie úloh v rámci SBOP sú využívané civilné a vojenské spôsobilosti členských štátov EÚ. Je však nevyhnutné, aby EÚ mala k dispozícii reálne dostupné prostriedky. Aby disponibilné prostriedky členských štátov EÚ spĺňali požiadavky a boli schopné reagovať na vývoj bezpečnostného prostredia a plniť úlohy v rámci SBOP, a tým zabezpečiť realizovanie ambícií, je potrebné ich systematicky rozvíjať. K postupnému zlepšovaniu vojenských spôsobilostí sú členské štáty EÚ zaviazané ustanovením čl. 42 ods. 3 Zmluvy o EÚ.

Dôvod, prečo sa členské krajiny EÚ začali natoľko venovať rozvíjaniu civilných a vojenských spôsobilostí pre potreby EÚ, vychádza z doterajších skúseností v rámci spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, ktoré potvrdili, že deklarácie, za ktorými nestoja reálne prostriedky na ich presadenie, sú málo účinné. Obrana a bezpečnosť sa tak postupne stávajú významnou oblasťou prebiehajúcej integrácie v EÚ. Cieľom SBOP však nie je vytvorenie akýchsi „európskych ozbrojených síl“. Kľúčové rozhodovacie právomoci, zodpovednosť, ako aj vlastníctvo samotných prostriedkov potrebných pre uskutočnenie misií ostáva naďalej v rukách členských štátov EÚ, pričom pod spoločné velenie EÚ prejdú iba počas doby ich vyslania v rámci misií SBOP – podobne, ako je tomu v NATO. ⁸⁾

Rozvoj spôsobilostí prebieha v dvoch rovinách – budovanie vojenských kapacít

---

⁸⁾ MZV SR. *Spôsobilosti SBOP*. [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/bezpecnostna_politika-sposobilosti>.

a budovanie civilných kapacít: ⁸⁾

- a) v oblasti budovania vojenských kapacít je nosnou iniciatívou koncepcia budovania tzv. bojových skupín („Battle Groups“) ako jednej z foriem síl rýchleho nasadenia. Táto iniciatíva zároveň zohráva úlohu hnacieho motora reforiem, pretože vytvára prirodzený tlak na modernizáciu a reformu ozbrojených síl členských štátov EÚ;
- b) v oblasti budovania civilných kapacít je dôraz kladený na budovanie databázy a prípravu expertov členských krajín EÚ, schopných pôsobiť v krízových regiónoch v rámci aktivít nevojenského charakteru, t. j. na oblasť polície, kontroly hraníc, súdnictva, právneho poradenstva, ľudských práv, civilnej ochrany a civilnej administratívy.

Podstatnú úlohu v budovaní vojenských kapacít členských štátov EÚ zohráva Európska obranná agentúra, zriadená Lisabonskou zmluvou. Európska obranná agentúra je dôležitým aktérom v oblasti koordinácie a posilňovania technologickej a výrobnjej základne obranného priemyslu, výskumu a vývoja v Európe a má ambíciu zastrešiť všetky kľúčové projekty, s dôrazom na budovanie nedostatkových vojenských kapacít. ⁹⁾

3.2 MISIE A OPERÁCIE SBOP

Koordinované úsilie použitia civilných a vojenských spôsobilostí v rámci SBOP predstavujú misie a operácie SBOP, ktoré sú zároveň jej hlavným pilierom. Podľa čl. 42 ods. 1 Zmluvy o EÚ môže EÚ využiť civilné a vojenské prostriedky členských štátov pri misiách mimo EÚ na udržanie mieru, predchádzanie konfliktom a posilňovanie medzinárodnej bezpečnosti v súlade so zásadami Charty Organizácie spojených národov. Tieto misie v súlade s čl. 43 ods. 1 Zmluvy o EÚ zahŕňajú:

- a) spoločné operácie odzbrojovania,
- b) humanitárne a záchranné misie,
- c) misie vojenského poradenstva a vojenskej pomoci,
- d) misie na predchádzanie konfliktom a na udržiavanie mieru,
- e) misie bojových síl v rámci krízového riadenia vrátane misií na opätovné nastolenie mieru a stabilizačných operácií po ukončení konfliktu.

Tieto úlohy boli po prvýkrát stanovené v Petersbergskej deklarácii prijatej na ministerskej rade Západoeurópskej únie v júni 1992. Pri tejto príležitosti členské krajiny Západoeurópskej únie vyhlásili svoju pripravenosť sprístupniť Západoeurópskej únii, ale aj NATO, vojenské jednotky z celého spektra svojich konvenčných ozbrojených síl. ⁹⁾

3.2.1 CIVILNÉ MISIE SBOP

V posledných rokoch sa v bezpečnostnej situácii v EÚ objavili vznikajúce a stupňujúce sa konflikty, rastúca nestabilita a hrozby. Vyžaduje si to posilnenie úlohy EÚ ako poskytovateľa bezpečnosti. Civilné misie SBOP zohrávajú v tomto úsilí kľúčovú úlohu a prispievajú k riešeniu bezpečnostných problémov vrátane organizovaného zločinu, terorizmu a hybridných hrozieb.

¹⁰⁾ V rozvoji civilnej zložky SBOP zohralo úlohu podpísanie Paktu o civilnej SBOP 19. novembra 2018 členskými štátmi EÚ, ktorý znamená ako kvalitatívny tak aj kvantitatívny posun.

---

⁹⁾ Eur-lex. *Petersberg tasks*. [online]. [cit. 2020-06-14]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/petersberg_tasks.html>

¹⁰⁾ European External Action Service. *A Stronger Civilian Side Of The Eu's Common Security And Defence Policy*. [online]. [cit. 2020-06-15]. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/a_stronger_civilian_side_of_eu_csdp.pdf>.

Pakt o civilnej SBOP je kľúčovým strategickým dokumentom s cieľom posilniť civilný rozmer SBOP. Poskytuje strategické usmernenia a obsahuje ucelený súbor 22 záväzkov prijatých Radou EÚ a členskými štátmi EÚ v troch zoskupeniach zameraných na rozvoj civilnej SBOP, ktorá je schopnejšia, efektívnejšia a pohotovejšia, ako aj viac prepojená s inými nástrojmi EÚ a s partnermi.

3.2.2 VOJENSKÉ OPERÁCIE SBOP

Z hľadiska vykonávania vojenských operácií SBOP plní významnú úlohu Útvor pre plánovanie a vedenie vojenských operácií (Military Planning and Conduct Capability – MPCC), čo je relatívne nová štruktúra, ktorá vznikla 8. júna 2017 za účelom zlepšenia schopnosti EÚ rýchlejšie, účinnejšie a plynulejšie reagovať, pokiaľ ide o plánovanie a realizáciu nevykonných vojenských misií.¹¹⁾

MPCC konkrétne zodpovedá na vojenskej strategickej úrovni za operačnú činnosť, plánovanie a vedenie nevykonných misií vrátane budovania, spúšťania, udržiavania a obnovy síl EÚ. To umožní personálu misie v teréne sústrediť sa na konkrétne činnosti svojej misie s lepšou podporou poskytovanou z Bruselu. K tomuto kroku došlo z dôvodu, že tomuto typu misií velili velitelia nasadení v teréne, čím sa zlučovali vojenské, strategické a operačné a taktické úrovne velenia.¹²⁾ MPCC v súčasnosti dohliada na tri misie (v Mali, Somálsku a Stredoafrickej republike) a mal by byť pripravený riadiť výkonnú vojenskú operáciu do roku 2020.¹³⁾

Hoci sú misie a operácie SBOP rozmiestnené mimo EÚ, môžu priamo alebo nepriamo podporovať vlastné bezpečnostné potreby EÚ posilňovaním bezpečnosti, riešením základných príčin konfliktov, a tým riešením kríz a ich vedľajších vplyvov na EÚ. (Implementačný plán, 2016, str. 10, bod 6)

Misie a operácie SBOP sú preto jedinečným nástrojom EÚ, ktorý umožňuje priame opatrenia, vykonateľné rýchlo a v menej tolerantnom prostredí, za účelom riadenia a pomoci pri riešení konfliktov alebo kríz. Realizujú sa na žiadosť krajiny, ktorej sa pomoc poskytuje, a vždy pri úplnom rešpektovaní medzinárodného práva.¹⁴⁾ Rozhodnutie o vykonaní misie prijíma Rada EÚ jednomyselne, a to na základe návrhu vysokého predstaviteľa EÚ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku alebo na základe iniciatívy členského štátu EÚ. (Zmluva o EÚ, čl. 42 ods. 4). Rada EÚ zároveň vymedzí ich ciele a rozsah, ako aj všeobecné podmienky na ich vykonávanie. (Zmluva o EÚ, čl. 43 ods. 1) Pri rozhodnutiach EÚ o nasadení misie alebo operácie sa zohľadňujú aj bezpečnostné záujmy EÚ a sú prispôbené miestnym okolnostiam a úlohám, ktoré je potrebné vykonať.

V súčasnosti vedie EÚ celkovo 17 operácií a misií SBOP v Európe, Afrike, Ázii a na

---

¹¹⁾ LEGRAND, Jérôme. 2019. Spoločná bezpečnostná a obranná politika. In: *Informačné listy o Európskej únii*. [online] Európsky parlament. [cit. 2020-06-14]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/159/spolocna-bezpecnostna-a-obranna-politika>.

¹²⁾ European External Action Service. *The Military Planning and Conduct Capability – MPCC*. [online]. [cit. 2020-06-15]. Dostupné na internete: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/mpcc_factsheet.pdf.

¹³⁾ MZV SR. 2017. *Misie krízového manažmentu EÚ*. [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné na internete: https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/bezpecnostna_politika-misie_krizoveho_manazmentu_eu.

¹⁴⁾ ECA. 2018. *EU Missions and operations*. [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné na internete: <https://www.eca.europa.eu/sites/eca-audit-defence/EN/Documents/EU%20Missions%20and%20Operations.pdf>.

Blízkom východe. ¹⁵⁾

3.3 SPOLUPRÁCA

Spolupráca môže mať rôzne formy a prebiehať v rôznych oblastiach. V kapitole 2 som sa venovala spolupráci, ako ambícii. V tejto kapitole sa jej venujem z iného pohľadu – ako možnosti, prostredníctvom ktorej možno dosiahnuť stanovené ciele a priblížiť sa naplneniu ambícií. Ako príklad uvádzam v spoluprácu EÚ – NATO a spoluprácu medzi členskými štátmi EÚ v rámci PESCO.

3.3.1 SPOLUPRÁCA EÚ – NATO

Členská základňa EÚ a NATO sa z veľkej časti prekrýva, preto spôsob spolupráce oboch organizácií bol dôležitým prvkom v oblasti SBOP.

Inštitucionalizované vzťahy medzi EÚ a NATO sa datujú od vydania spoločnej deklarácie EÚ a NATO o Európskej bezpečnostnej a obrannej politike (EBOP) v roku 2002, ktorá označila vzťah oboch organizácií ako strategické partnerstvo a zároveň stanovila rovnosť a voľnosť v rozhodovaní, ktorá zostala každej z nich. Na túto deklaráciu nadviazalo uzavretie dohôd Berlín Plus v roku 2003, ktoré sa stali základom pre spoločné pôsobenie v rámci krízového manažmentu. Podľa týchto dohôd môže EÚ využívať obranné prostriedky štátov NATO, a to vrátane asistencie pri velení a operačnom plánovaní. Vďaka tomu môžu štáty NATO podporovať operácie EÚ, v ktorých sa Aliancia nezapája ako celok. Od dohôd Berlín Plus až do roku 2016 boli vzťahy štandardizované a obe inštitúcie sa podieľali na spoločných operáciách. K výraznejším pokrokom v spolupráci však nedošlo. Zmenu priniesol až Varšavský summit NATO v júli 2016. Jednou z prejednávaných priorít bola posilnená spolupráca s EÚ, pre ktorú bola impulzom ukrajinská kríza a vzrastajúci počet teroristických útokov v Európe.

¹⁶⁾

Spoluprácu s NATO, ako globálnym bezpečnostným aktérom, možno považovať za jednu z možností dosahovania ambícií SBOP, a to na základe tvrdenia uvedeného v Globálnej stratégii EÚ, podľa ktorého „*Pevné transatlantické partnerstvo prostredníctvom NATO a so Spojenými štátmi a Kanadou nám pomáha zvyšovať odolnosť, riešiť konflikty a prispievať k účinnej globálnej správe. NATO je pre svojich členov pevným základom euroatlantickej bezpečnosti už takmer 70 rokov. Zostáva najsilnejšou a najúčinnejšou vojenskou alianciou na svete.*“ (Globálna stratégia EÚ, str. 6) Globálna stratégia EÚ ďalej zdôrazňuje pozíciu NATO v kolektívnej obrane nasledovne: „*Pokiaľ ide o kolektívnu obranu, hlavným rámcom pre väčšinu členských štátov naďalej zostáva NATO. Vzťahy medzi EÚ a NATO neohrozujú bezpečnostnú a obrannú politiku tých členských štátov, ktoré v NATO nie sú.*“ (Globálna stratégia EÚ, str. 6). Okrem kolektívnej obrany sa v Globálnej stratégii EÚ uvádza aj spolupráca s NATO v ďalších oblastiach, ktorými sú koordinovaný rozvoj obranných spôsobilostí, súbežné a zosúladené cvičenia a vzájomne sa posilňujúce opatrenia na budovanie kapacít našich partnerov, riešenie hybridných a kybernetických hrozieb a na podpora námornej bezpečnosti (Globálna stratégia EÚ, str. 20).

---

¹⁵⁾ MZV SR. 2017. *Misie krízového manažmentu EÚ*. [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/bezpecnostna_politika-misie_krizoveho_manazmentu_eu>.

¹⁶⁾ PAVLÍČKOVÁ, Kristýna. 2018. *EU a NATO posilujú spolupráci*. In: Euroskop.cz. [online] [cit. 2020-09-14]. Dostupné na internete: <<https://www.euroskop.cz/9047/30271/clanek/eu-a-nato-posiluji-spolupraci/>>.

V presadzovaní spolupráce medzi NATO a EÚ stoja za zmienku spoločné vyhlásenia vrcholných predstaviteľov NATO a EÚ z roku 2016 a 2018 – Spoločné vyhlásenie predsedu Európskej rady, Predsedu Európskej komisie a generálneho tajomníka NATO.¹⁷⁾ Vo vyhlásení z roku 2016 sa vyjadrili, že „*Silnejšie NATO a silnejšia EÚ sa vzájomne posilňujú. Spoločne môžu lepšie zabezpečiť bezpečnosť v Európe aj mimo nej.*“ V tejto súvislosti zdôraznili nevyhnutnosť spolupráce v oblastiach uvedených v Globálnej stratégii EÚ, pričom spoluprácu v týchto oblastiach považujú za strategickú prioritu. Vo vyhlásení z roku 2018 predstavitelia NATO a EÚ vyjadrili odhodlanie pokračovať v spolupráci v duchu vzájomnej otvorenosti a transparentnosti s využitím širokej škály nástrojov na zabezpečenie väčšej bezpečnosti občanov EÚ aj mimo nej. V súvislosti s vývojom bezpečnostného prostredia a v tej súvislosti s vývojom bezpečnostných hrozieb zdôraznili potrebu zintenzívnenia spolupráce v reakcii na hybridné a kybernetické hrozby, pozitívne bola zhodnotená spolupráca v rámci PESCO, ale aj úloha NATO v zaručovaní bezpečnosti.

3.3.2 PESCO

PESCO predstavuje projekt, ktorého cieľom je posilnenie spolupráce EÚ v otázke bezpečnosti. Hlavným prínosom účasti členského štátu EÚ v PESCO je zdieľanie zdrojov, koordinované plánovanie alebo spoločný vývoj výzbroje a techniky, čo má podstatný vplyv aj na finančné úspory, ale aj posilnenie interoperability ozbrojených síl členských štátov EÚ.¹⁸⁾ Cieľom je spoločný rozvoj obranných kapacít a ich sprístupnenie pre vojenské operácie EÚ, čím sa zvýši kapacita EÚ ako medzinárodného bezpečnostného aktéra, prispeje sa k ochrane občanov EÚ a maximalizuje sa účinnosť výdavkov na obranu. Rozdiel medzi PESCO a inými formami spolupráce predstavuje záväzný charakter záväzkov prijatých zúčastnenými členskými štátmi. Účasť však ostáva dobrovoľná, nakoľko aj rozhodovanie ostáva v rukách zúčastnených členských štátov a zohľadní sa osobitný charakter bezpečnostnej a obrannej politiky všetkých členských štátov.¹⁹⁾

Základné ustanovenie o PESCO je ukotvené v čl. 42 ods. 6 Zmluvy o EÚ, podľa ktorého „*Tie členské štáty, ktorých vojenské spôsobilosti spĺňajú prísnejšie kritériá a ktoré v tejto oblasti prevzali navzájom väčšie záväzky s cieľom plniť najnáročnejšie misie, zavedú v rámci Únie stálu štruktúrovanú spoluprácu.*“. Článok 46 Zmluvy o EÚ precizuje spôsob zapojenia sa, resp. pozastavenie účasti členských štátov EÚ v PESCO a v tejto súvislosti ustanovuje rozhodovaciu právomoc Rady EÚ. Ciele PESCO a záväzky participujúcich členských štátov EÚ bližšie upravuje Protokol č. 10 k Zmluve o EÚ.

Projekt PESCO bol spustený rozhodnutím Rady EÚ 11. decembra 2017, teda necelý mesiac po tom, čo prijala spoločné oznámenie členských štátov o ich zámere zúčastniť sa na

---

¹⁷⁾ Consilium.europa.eu. 2016. *Joint Declaration By The President Of The European Council, The President Of The European Commission, And The Secretary General Of The North Atlantic Treaty Organization* [online]. [cit. 2020-06-16]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/media/21481/nato-eu-declaration-8-july-en-final.pdf>>.

Consilium.europa.eu. 2018. *Joint Declaration On Eu-Nato Cooperation By The President Of The European Council, The President Of The European Commission, And The Secretary General Of The North Atlantic Treaty Organization* [online]. [cit. 2020-06-16]. Dostupné na internete: <https://www.consilium.europa.eu/media/36096/nato_eu_final_eng.pdf>.

¹⁸⁾ Euroskop. 2018. *Bezpečnostní a obranní politika*. [online]. [cit. 2020-06-16]. Dostupné na internete: <<https://www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obranna-politika/>>.

¹⁹⁾ European External Action Service. 2018. *Permanent Structured Cooperation – PESCO Deepening Defence Cooperation among EU Member States*. [online]. [cit. 2020-06-16]. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/pesco_factsheet_05-03-2018.pdf>.

nej. Rozhodnutím rady EÚ bol stanovený: ²⁰⁾

- a) zoznam zúčastnených členských štátov EÚ,
- b) zoznam ambiciózných a väčších spoločných záväzkov, ktoré prijali zúčastnené členské štáty EÚ vrátane „*pravidelného zvyšovanie rozpočtov na obranu v reálnom vyjadrení s cieľom dosiahnuť dohodnuté ciele*“,
- c) riadenie PESCO so zastrešujúcou úrovňou, pričom sa zachová súdržnosť a ambícia tejto spolupráce, ktoré doplnia špecifické postupy riadenia na úrovni projektov,
- d) administratívne dojednania vrátane funkcií sekretariátu pre PESCO na úrovni projektov a financovanie.

Následnými krokmi v oblasti formovania PESCO bolo prijatie Plánu vykonávania stálej štruktúrovanej spolupráce Radou EÚ 6. marca 2018. Týmto dokumentom sa poskytuje strategické riadenie a usmerňovanie týkajúce sa spôsobu organizácie ďalšej práce na procesoch a riadení, a to aj pokiaľ ide o projekty a stanovenie poradia plnenia záväzkov. ²¹⁾

Ďalším krokom bolo stanovenie Spoločného súboru pravidiel riadenia projektov PESCO, ktorý poskytuje rámec na zabezpečenie uceleného a konzistentného vykonávania projektov PESCO (Rozhodnutie Rady (SZBP) 2018/909 z 25. júna 2018). Za tým účelom bol predmetným dokumentom stanovený spôsob informovania Rady EÚ a vykonávanie dohľadu Radou EÚ nad projektami. Ďalej boli určené úlohy sekretariátu PESCO, členov a koordinátorov projektu, pozorovateľov a ostatné záležitosti, na ktoré sa vzťahujú projektové dojednania.

Celkovo sa v súčasnosti realizuje 47 projektov, pričom: ²²⁾

- a) 11. decembra 2017 sa zúčastnené členské štáty sa dohodli na prvom zozname 17 projektov, ktoré sa majú vykonávať v rámci PESCO. Ide o projekty v oblastiach, ako je napr.: odborná príprava, rozvoj spôsobilostí, operačná pripravenosť v oblasti obrany) Tieto počiatočné projekty formálne prijala Rada 6. marca 2018;
- b) 19. novembra 2018 Rada EÚ prijala druhý súbor 17 projektov, v oblastiach, ako je napríklad odborná príprava, rozvoj spôsobilostí a operačná pripravenosť na súši, na mori a vo vzduchu, ako aj kybernetická obrana;
- c) 11. novembra 2019 Rada EÚ prijala ďalších 13 projektov. Päť z nových projektov sa zameriava na odbornú prípravu; ostatné projekty sa zameriavajú na posilnenie spoločných akcií EÚ, ako aj na rozvoj spôsobilostí v námornej, leteckej a vesmírnej oblasti.

ZÁVER

SBOP, ako ju poznáme dnes, bola založená ratifikáciou Lisabonskej zmluvy, pričom, ako súčasť spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ, predstavuje jeden zo základných nástrojov EÚ na úseku zaručovania bezpečnosti a obrany.

SBOP okrem Lisabonskej zmluvy, a teda aj Zmluvy o EÚ v konsolidovanom znení,

---

²⁰⁾ Consilium.europa. 2017. *Spolupráca v oblasti obrany: Rada nadviazala stálu štruktúrovanú spoluprácu (PESCO), na ktorej sa zúčastňuje 25 členských štátov.* [online]. [cit. 2020-06-16]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2017/12/11/defence-cooperation-pesco-25-member-states-participating/>>.

²¹⁾ Consilium.europa. 2018. *Spolupráca v oblasti obrany: Rada prijala plán vykonávania stálej štruktúrovanej spolupráce (PESCO)* [online]. [cit. 2020-06-16]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2018/03/06/defence-cooperation-council-adopts-an-implementation-roadmap-for-the-permanent-structured-cooperation-pesco/>>.

²²⁾ Consilium.europa. *Spolupráca EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany.* [online]. [cit. 2020-06-16]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/defence-security/>>.

upravujú strategické dokumenty, ktorými sú Globálna stratégia EÚ, Implementačný plán, ale aj ďalšie zásadné dokumenty uvedené v tomto príspevku. SBOP od jej vzniku prešla určitým vývojom a s vývojom SBOP sa vyvíjali aj jej ambície a možnosti, pričom uvedené dokumenty predstavujú východiská pre definovanie nielen ambícií SBOP, ale aj možností na ich realizáciu.

Na základe toho, čo SBOP predstavuje a vychádzajúc z uvedených dokumentov je ambíciou SBOP z komplexného hľadiska bezpečná EÚ, EÚ pripravená reagovať na krízy v rámci územia EÚ aj mimo neho, t. j. ochrana vonkajšieho a vnútorného bezpečnostného prostredia. V tejto súvislosti možno bližšie špecifikovať nasledovné ambície SBOP:

- a) udržanie mieru, zachovanie bezpečnosti a riešenie krízových situácií,
- b) spoločný rozvoj kapacít partnerov,
- c) ochrana členských štátov EÚ,
- d) efektívna spolupráca.

Za účelom dosiahnutia uvedených ambícií môže EÚ využiť rad možností, ktoré má k dispozícii:

- a) civilné a vojenské spôsobilosti členských štátov EÚ,
- b) misie a operácie SBOP,
- c) spolupráca na úrovni medzinárodných organizácií (EÚ – NATO),
- d) spolupráca medzi členskými štátmi EÚ (PESCO).

Ambície a možnosti SBOP sa však môžu navzájom prelínať, ako je to napríklad v prípade spolupráce – efektívna spolupráca (medzi štátmi, ale aj medzi medzinárodnými organizáciami) predstavuje ambíciu, efektívna spolupráca však rovnako predstavuje možnosť, ako ambície dosiahnuť. Závisí na členských štátoch EÚ a ich zástupcoch pôsobiacich v inštitúciách EÚ zaoberajúcich sa SBOP, ako budú možnosti využité tak, aby sa EÚ ako spoločenstvo priblížila k dosiahnutiu ambícií aj na úseku SBOP v meniacom sa bezpečnostnom prostredí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ. 2016. Európska únia. SN 10192/16. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/documents/10182/2463130/160823_OBEP_Globalna_strategia_EU.pdf/f47f31dc-af40-4f5b-a1a7-39c252e7eba1>.
- Implementation Plan on Security and Defence. 2016. Council of the European Union. 14392/16. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf>.
- Joint Action Plan Implementing the Civilian CSDP Compact. Brussels, 30 April 2019. 8962/19. Dostupné na internete: <<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8962-2019-INIT/en/pdf>>.
- LEGRAND, Jérôme. 2019. Spoločná bezpečnostná a obranná politika. In: *Informačné listy o Európskej únii*. [online] Európsky parlament. Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/159/spolocna-bezpecnostna-a-obranna-politika>>.
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, európskej rade, rade, európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov – Akčný plán v oblasti európskej obrany. 2016. Európska komisia. COM(2016) 950 final. Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0950&rid=1>>.
- PAVLÍČKOVÁ, Kristýna. 2018. *EU a NATO posilujú spolupráci*. In: Euroskop.cz. [online]

Dostupné na internete: <<https://www.euroskop.cz/9047/30271/clanek/eu-a-nato-posiluji-spolupraci/>>.

Rozhodnutie Rady (SZBP) 2018/909 z 25. júna 2018, ktorým sa stanovuje spoločný súbor pravidiel riadenia projektov PESCO. Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2018/909/oj?locale=sk>>.

Zmluva o Európskej únii (konsolidované znenie). 2012. C 326/30 Úradný vestník Európskej únie 26.10.2012. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0011.02/DOC_1&format=PDF>.

Internetové zdroje

Consilium.europa.eu. 2016. *Joint Declaration By The President Of The European Council, The President Of The European Commission, And The Secretary General Of The North Atlantic Treaty Organization* [online]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/media/21481/nato-eu-declaration-8-july-en-final.pdf>>.

Consilium.europa.eu. 2018. *Joint Declaration On Eu-Nato Cooperation By The President Of The European Council, The President Of The European Commission, And The Secretary General Of The North Atlantic Treaty Organization* [online]. Dostupné na internete: <https://www.consilium.europa.eu/media/36096/nato_eu_final_eng.pdf>.

Consilium.europa. 2017. *Spolupráca v oblasti obrany: Rada nadviazala stálu štruktúrovanú spoluprácu (PESCO), na ktorej sa zúčastňuje 25 členských štátov.* [online]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2017/12/11/defence-cooperation-pesco-25-member-states-participating/>>.

Consilium.europa. 2018. *Spolupráca v oblasti obrany: Rada prijala plán vykonávania stálej štruktúrovanej spolupráce (PESCO)* [online]. na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2018/03/06/defence-cooperation-council-adopts-an-implementation-roadmap-for-the-permanent-structured-cooperation-pesco/>>.

Consilium.europa. *Spolupráca EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany.* [online]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/defence-security/>>.

ECA. 2018. *EU Missions and operations.* [online]. na internete: <<https://www.eca.europa.eu/sites/eca-audit-defence/EN/Documents/EU%20Missions%20and%20Operations.pdf>>.

Eur-lex. *European security and defence identity.* [online]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/european_security_defence_identity.html>.

Eur-lex. *Petersberg tasks.* [online]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/petersberg_tasks.html>.

Eur-lex. 2015. *Spoločná bezpečnostná a obranná politika EÚ.* [online]. Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=legissum:ai0026>>.

European External Action Service. *A Stronger Civilian Side Of The Eu's Common Security And Defence Policy.* [online]. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/a_stronger_civilian_side_of_eu_csdp.pdf>.

European External Action Service. *The Military Planning and Conduct Capability – MPCC.* [online]. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/mpcc_factsheet.pdf>.

European External Action Service. 2018. *Permanent Structured Cooperation – PESCO Deepening Defence Cooperation among EU Member States*. [online]. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/pesco_factsheet_05-03-2018.pdf>.

Euroskop. 2018. *Bezpečnostní a obranní politika*. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obranna-politika/>>.

MZV SR. 2017. *Misie krízového manažmentu EÚ*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/bezpecnostna_politika-misie_krizoveho_manazmentu_eu>.

MZV SR. *Spôsobilosti SBOP*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/bezpecnostna_politika-sposobilosti>.

Ing. Mária MACHYNOVÁ

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,

Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,

E-mail: maria.machynova@gmail.com

LEGISLATÍVNE PROSTREDIE OBRANY ŠTÁTU

GENERALLY BINDING LEGAL REGULATIONS GOVERNING THE STATE DEFENSE

Mária MACHYNOVÁ

ABSTRACT

In this paper I focused on generally binding legal regulations governing the state defense. In the first part, strategic and conceptual documents are presented, which represent the basis for the main part of this paper – legislative environment of the state defense (chapter 2). In this chapter are presented selected provisions focused on the activities of constitutional bodies and ministries, and the changes introduced by the amendment to the Defense Act with effectiveness from the 1st of February 2020.

Keywords: state defense, Act on Defense of the Slovak Republic

ÚVOD

Slovenská republika (ďalej len „SR“) na zabezpečenie obrany štátu vytvára systém obrany štátu, ktorý je súčasťou bezpečnostného systému SR. Systém obrany štátu je usporiadaný súbor prvkov a opatrení a ich vzájomných väzieb, prostredníctvom ktorých sa zabezpečuje príprava, riadenie a plnenie úloh obrany štátu. Na zefektívnenie funkčnosti systému obrany štátu sa precizujú kompetencie jeho prvkov, ich vzájomné väzby a opatrenia vrátane ich úpravy v príslušných právnych predpisoch. (Obranná stratégia 2017, str. 7-8, b. 32)

Legislatívne prostredie obrany štátu je tvorené viacerými všeobecne záväznými právnymi predpismi. Tento príspevok je venovaný základným z nich – Ústave SR, ústavnému zákonu o bezpečnosti, kompetenčnému zákonu, ale najmä zákonu o obrane SR. Vzhľadom na to, že 1. februára 2020 nadobudla účinnosť novelizácia posledného menovaného zákona, súčasťou príspevku je uvedenie vybraných zmien na úseku obrany štátu, vyplývajúcich z tejto legislatívnej zmeny.

Prvá časť príspevku je v stručnosti venovaná prehľadu základných strategických dokumentov upravujúcich smerovanie obrany štátu z dlhodobého hľadiska a ktoré predstavujú východisko pre legislatívnu úpravu tejto oblasti. Druhá časť je zameraná konkrétne na všeobecne záväzné právne predpisy na úseku obrany štátu.

1 PREHĽAD ZÁKLADNÝCH STRATEGICKÝCH DOKUMENTOV NA ÚSEKU OBRANY ŠTÁTU

Základné strategické dokumenty v oblasti bezpečnosti a obrany štátu predstavuje bezpečnostná stratégia a obranná stratégia. 23. septembra 2005 bola schválená Národnou radou SR *Obranná stratégia SR*¹⁾ a 27. septembra 2005 *Bezpečnostná stratégia SR*.²⁾ Tieto stratégie neboli koncepčne rozpracované, keďže po schválení uvedených stratégií ostali stále v platnosti

---

¹⁾ Uznesenie NR SR č. 1844 z 23. septembra 2005 k návrhu Obrannej stratégie SR (tlač 1235).

²⁾ Uznesenie NR SR č. 1853 z 27. septembra 2005 k Bezpečnostnej stratégii SR (tlač 1241).

*Koncepcia bezpečnostného systému SR z roku 2002*³⁾ a *Koncepcia reformy systému obrany štátu z roku 2002*.⁴⁾

V roku 2013 bola spracovaná *Biela kniha o obrane SR (2013)*⁵⁾ ako hlavný výstup procesu strategického hodnotenia obrany. Tento dokument predstavoval strategické hodnotenie obrany s realistickým obrazom súčasného stavu a rozvojovým rámcom obranného potenciálu štátu, s dôrazom na dlhodobú projekciu rozvoja OS SR do roku 2024. Zároveň poskytol politicko-strategický rámec dlhodobého rozvoja v oblasti zaručovania obrany štátu, ktorý absentoval niekoľko rokov a položil základy plánovitého a koordinovaného postupu v ďalších rokoch. (*Biela kniha o obrane SR*, 2016, str. 20, b. 1)

V súlade s opatrením v *Bielej knihe o obrane SR (2013)* sa začal proces prehodnotenia a aktualizácie *Obrannej stratégie SR (2005)* a na ňu nadväzujúcej prípravy *Koncepcie rozvoja systému obrany SR*, ako východiska jeho skvalitňovania s dôrazom na riadenie obrany štátu. Tento proces ovplyvnila zásadná zmena bezpečnostného prostredia a rozhodnutie vlády SR pripravovať tieto dokumenty nadväzne na prípravu *Bezpečnostnej stratégie SR*. (*Biela kniha o obrane SR*, 2016, str. 22, b. 11)

Z dôvodu meniaceho sa bezpečnostného prostredia bolo nevyhnutné vykonať revíziu stavu, v akom sa OS SR nachádzajú a s ohľadom na predpokladaný vývoj bezpečnostného prostredia a zdrojové možnosti štátu, určiť zodpovedajúce smerovanie ďalšieho rozvoja zaručovania obrany štátu s výhľadom do roku 2030. Výsledkom tejto revízie je *Biela kniha o obrane SR (2016)*,⁶⁾ ktorá vytvára politicko-strategický rámec zaručovania obrany štátu, preto sa v časti venovanej postupu implementácie uvádza, že nadväzne bude (*Biela kniha o obrane SR*, 2016, str. 111)

- a) v oblasti strategických dokumentov vypracovaná *Obranná stratégia SR* ako základný strategický dokument v oblasti obrany štátu nadväzujúci na *Bezpečnostnú stratégiu SR*, reflektujúci proces strategickej adaptácie NATO a zásadné súvislosti budúceho vývoja EÚ s dôrazom na politicko-vojenské aspekty *Globálnej stratégie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ*, stanoví základné parametre obrannej politiky v súčasnom a budúcom bezpečnostnom prostredí s dôrazom na formulovanie požiadaviek na skvalitnenie riadenia a zabezpečovania obrany štátu, vymedzí politicko-vojenskú ambíciu SR a určí požiadavky na rozvoj spôsobilostí OS SR vrátane požiadaviek na zdrojové zabezpečenie zaručovania obrany štátu a zároveň vytvorí rámec aj na vypracovanie *Vojenskej stratégie SR*;
- b) v oblasti koncepčných dokumentov vypracovaná *Koncepcia rozvoja systému obrany SR* v nadväznosti na *Obrannú stratégiu SR*, ktorá koncepčne rozpracuje opatrenia na skvalitnenie prípravy, riadenia a zabezpečovania obrany štátu v rámci systému obrany štátu vrátane identifikovania návrhov na úpravu príslušných všeobecne záväzných právnych predpisov na úseku obrany štátu.

Proces implementácie bol pretavený do praxe a to spracovaním *Bezpečnostnej stratégie SR (2017)*⁷⁾ a *Obrannej stratégie SR (2017)*,⁸⁾ ktoré boli schválené vládou SR 4. októbra 2017. Proces schvaľovania uvedených strategických dokumentov však ukončený nebol z dôvodu, že tieto strategické dokumenty neboli schválené Národnou radou SR, ako to ukladá § 4 písm. b) zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane SR v znení neskorších predpisov.⁹⁾

³⁾ Uznesenie vlády SR č. 1098 z 9. októbra 2002 k návrhu Koncepcie bezpečnostného systému SR.

⁴⁾ Uznesenie vlády SR č. 39 z 10. januára 2002 k návrhu Koncepcie reformy systému obrany štátu.

⁵⁾ Uznesenie vlády SR č. 326 z 26. júna 2013 k Bielej knihe o obrane SR.

⁶⁾ Uznesenie vlády SR č. 433 z 28. septembra 2016 k Bielej knihe o obrane SR.

⁷⁾ Uznesenie vlády SR č. 459 zo 4. októbra 2017 k návrhu *Bezpečnostnej stratégie SR*.

⁸⁾ Uznesenie vlády SR č. 460 zo 4. októbra 2017 k návrhu *Obrannej stratégie SR*.

⁹⁾ Národná rada SR „schvaľuje základné koncepcie bezpečnosti a obrany štátu a zásadné strategické dokumenty

Proces implementácie *Bielej knihy o obrane SR (2016)* pokračoval a 5. septembra 2018 bola schválená *Koncepcia rozvoja systému obrany štátu*,¹⁰⁾ iniciujúca novelizáciu zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane SR v znení neskorších predpisov. Novelizácia bola ukončená prijatím zákona č. 306/2019, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane SR v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 306/2019 Z. z.“), ktorého účinnosť bola 1. februára 2020.

2 LEGISLATÍVNE PROSTREDIE OBRANY ŠTÁTU

2.1 PREHĽAD ZÁKLADNEJ LEGISLATÍVY NA ÚSEKU OBRANY ŠTÁTU

Obranu štátu a plnenie úloh na úseku obrany štátu upravujú najmä:

- a) ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR v znení neskorších predpisov (ďalej len „Ústava SR“),
- b) ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov (ďalej len „ústavný zákon č. 227/2002 Z. z.“),
- c) zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 575/2001 Z. z.“),
- d) zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane SR v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 319/2002 Z. z.“).

Úlohy na úseku obrany štátu, podľa uvedených zákonov, zabezpečujú a plnia ústavné orgány, ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, ďalšie orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, miestne orgány štátnej správy, obce a vyššie územné celky, ale aj súdy, prokuratúra, iné právnické osoby, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a fyzické osoby. Tento príspevok je však primárne zameraný na strategickú úroveň, t. j. pôsobnosti ústavných orgánov a ministerstiev vyplývajúcich z uvedených všeobecne záväzných právnych predpisov.

2.1.1 ÚSTAVA SR

Ústava SR, ako základný zákon štátu s najvyššou právnou silou, určuje pôsobnosť Národnej rady SR (čl. 86), prezidenta SR (čl. 102) a vlády SR (čl. 119).

Národná rada SR je jediným ústavodarným a zákonodarným orgánom SR (čl. 72) a medzi jej úlohy na úseku obrany štátu možno zaradiť nasledovné úlohy uvedené v čl. 86:

- a) uznávať sa na ústave, ústavných a ostatných zákonoch a kontrolovať, ako sa dodržiavajú,
- b) uznávať sa o vypovedaní vojny, ak je SR napadnutá alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, a po skončení vojny o uzavretí mieru,
- c) pred ratifikáciou vyslovovať súhlas s medzinárodnými zmluvami vojenskej povahy, s medzinárodnými zmluvami, z ktorých vzniká SR členstvo v medzinárodných organizáciách,
- d) rokovať o základných otázkach vnútornej, medzinárodnej, hospodárskej, sociálnej a inej politiky.

---

a rozvojové programy a plány v oblasti bezpečnosti a obrany štátu, ktoré je j predloží vláda SR“.

¹⁰⁾ Uznesenie vlády SR č. 409 z 5. septembra 2018 k návrhu Koncepcie rozvoja systému obrany štátu.

Prezident SR je podľa čl. 101 hlavou SR, reprezentuje SR navonok i dovnútra a svojím rozhodovaním zabezpečuje riadny chod ústavných orgánov. Na úseku obrany štátu (čl. 102)

- a) vypovedáva vojnu na základe rozhodnutia Národnej rady SR, ak je SR napadnutá alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, a uzatvára mier,
- b) zastupuje SR navonok, dojednáva a ratifikuje medzinárodné zmluvy; dojednávanie medzinárodných zmlúv môže preniesť na vládu SR alebo so súhlasom vlády SR na jej jednotlivých členov,
- c) podpisuje zákony.

Vláda SR je vrcholným orgánom výkonnej moci (čl. 108) a rozhoduje v zbore na úseku obrany štátu (čl. 119)

- a) o návrhu na vyhlásenie vojnového stavu,
- b) o návrhoch zákonov,
- c) o nariadeniach vlády,
- d) o medzinárodných zmluvách SR, ktorých dojednávanie preniesol na vládu prezident SR,
- e) o súhlase s prenesením dojednávanie medzinárodných zmlúv podľa čl. 102 ods. 1 písm. a) na jej jednotlivých členov,
- f) o zásadných otázkach vnútornej a zahraničnej politiky.

2.1.2 ÚSTAVNÝ ZÁKON č. 227/2002 Z. z.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. je základným zákonom upravujúcim oblasť obrany štátu a na základe jeho ustanovení sú spracované ďalšie zákony.

V čl. 2 až 5 sú stanovené podmienky vypovedania vojny, resp. vyhlásenia ďalších krízových stavov – vojnový stav, výnimočný stav a núdzový stav. Okrem uvedeného je určené aj územie a obdobie, na ktoré sa daný krízový stav môže vyhlásiť, stanovuje možnosť obmedzenia základných práv a slobôd¹¹⁾ stanovuje právomoci prezidenta súvisiace s nariadením mobilizácie, resp. mimoriadnej služby.

Podľa ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. **všeobecnú zodpovednosť za obranu a bezpečnosť štátu nesie vláda SR**, ktorej sú v čl. 6 stanovené aj ďalšie úlohy súvisiace s prípravou na plnenie a plnením úloh v krízových stavoch.

V prípade, ak je v čase výnimočného stavu, vojnového stavu alebo vojny znemožnená činnosť Národnej rady SR, jej ústavné právomoci, s určitými obmedzeniami, vykonáva **parlamentná rada**, ktorá sa zriaďuje podľa čl. 7.

Obdobne je upravené v čl. 8 zriadenie **Bezpečnostnej rady SR**, ktorá v prípade znemožnenia činnosti vlády SR v čase vojny, vojnového stavu alebo výnimočného stavu, vykonáva jej ústavné právomoci v obmedzenom rozsahu. Na rozdiel od Parlamentnej rady, Bezpečnostná rada SR plní úlohy aj v mieri, čo upravuje zákon č. 110/2004 Z. z. o fungovaní Bezpečnostnej rady SR v čase mieru. Legislatíva však neupravuje fungovanie Bezpečnostnej rady SR v čase vojny a vojnového stavu, ak činnosť vlády SR nie je znemožnená.

---

¹¹⁾ Čl. 23 Ústavy SR „...Sloboda môže byť obmedzená zákonom, ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných ...“.

2.1.3 ZÁKON č. 575/2001 Z. z.

Pôsobnosť ministerstiev vo vymedzených oblastiach upravuje zákon č. 575/2001 Z. z. (tzv. kompetenčný zákon), podľa ktorého je **Ministerstvo obrany SR** (ďalej len „MO SR“) **ústredný orgán štátnej správy pre riadenie a kontrolu obrany SR**. Podrobnosti na úseku obrany štátu ďalej vymedzuje zákon č. 319/2002 Z. z., ktorého vecným gestorom je, na základe uvedeného kompetenčného zákona, MO SR.

2.1.4 ZÁKON č. 319/2002 Z. z.

Hlavným zákonom na úseku obrany štátu je zákon č. 319/2002 Z. z., ktorý upravuje vzťahy na úseku obrany SR, ustanovuje úlohy štátnym orgánom, obciam, vyšším územným celkom a povinnosti právnickým osobám, fyzickým osobám oprávneným na podnikanie a fyzickým osobám pri príprave na obranu štátu a vymedzuje zodpovednosť za porušenie týchto povinností. (§1) Ostatná novela zákona č. 319/2002 Z. z. – zákon č. 306/2019 Z. z. – priniesla niekoľko významných zmien na úseku obrany štátu, ktoré sú uvedené v závere tejto podkapitoly.

Obrana štátu podľa § 2 ods. 1 až 3 predstavuje

- a) súhrn opatrení, ktorými SR zachováva mier, bráni a zabezpečuje svoju zvrchovanosť, územnú celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc pred napadnutím,
- b) opatrenia vyplývajúce z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a z ďalších medzinárodných zmlúv vojenskej povahy, ktorými je SR viazaná,
- c) opatrenia zamerané na riešenie závažných kybernetických bezpečnostných incidentov a obrany objektov osobitnej dôležitosti, ďalších dôležitých objektov (ďalej len „OOD a ĎDO“) a prvkov kritickej infraštruktúry pred kybernetickým napadnutím, ktoré v tejto oblasti vykonáva Vojenské spravodajstvo,
- d) opatrenia SR na boj proti terorizmu, ktoré v tejto oblasti vykonávajú spravodajské služby, ozbrojené zbory a ozbrojené bezpečnostné zbory, sudy, prokuratúra a OS SR.

Zákon v § 2 ods. 5 sa vymedzuje pojem „**system obrany štátu**“, ako usporiadaný súbor prvkov a opatrení a ich vzájomných väzieb, prostredníctvom ktorých

- a) prípravu, riadenie a plnenie úloh obrany štátu zabezpečujú Národná rada SR, prezident SR, vláda SR, ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, ďalšie orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, miestne orgány štátnej správy, obce a vyššie územné celky,
- b) prípravu na plnenie úloh obrany štátu a ich plnenie zabezpečujú sudy, prokuratúra, iné právnické osoby, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a fyzické osoby.

V porovnaní s predchádzajúcou úpravou tohto pojmu sa doplnili aj ústavné orgány, ktoré v rámci zákonných kompetencií riadia systém obrany štátu a plnia ďalšie úlohy na úseku obrany štátu. Zároveň toto znenie dopĺňa prípravu na obranu štátu o samotné riadenie a plnenie úloh obrany štátu.

S účinnosťou od 1. februára 2020 sa v § 2 ods. 6 legislatívne upravuje nový pojem „**riadenie obrany štátu**“, ktorý, vychádzajúc zo všeobecných princípov riadenia, zahŕňa vyhodnocovanie hrozieb a ich rizík na úseku obrany štátu, rozhodovanie o opatreniach na tomto úseku, plánovanie, organizovanie, koordináciu, kontrolu a vyhodnocovanie plnenia týchto opatrení. Ako sa uvádza v dôvodovej správe, tento pojem nadväzuje na úpravu systému obrany štátu a aj na kľúčovú úlohu MO SR vyplývajúcu z § 12 zákona č. 575/2001 Z. z. (dôvodová správa k zákonu č. 306/2019 Z. z. s. 4).

Národná rada SR na úseku obrany štátu podľa § 4

- a) rozhoduje o základných otázkach bezpečnosti a obrany štátu,
- b) schvaľuje základné koncepcie bezpečnosti a obrany štátu a zásadné strategické dokumenty a rozvojové programy a plány v oblasti bezpečnosti a obrany štátu, ktoré jej predloží vláda SR,
- c) vykonáva kontrolu plnenia úloh bezpečnosti a obrany štátu.

Prezident SR môže na úseku obrany štátu podľa § 5

- a) navrhovať štátnym orgánom a iným právnickým osobám, ktoré plnia úlohy súvisiace so zachovávaním bezpečnosti a obrany štátu, opatrenia na úseku bezpečnosti a obrany štátu,
- b) vyžadovať od štátnych orgánov a iných právnických osôb, ktoré plnia úlohy súvisiace so zachovávaním bezpečnosti a obrany štátu, informácie o stave obrany štátu; tieto orgány a iné právnické osoby sú povinné žiadosti prezidenta vyhovieť.

Zákonom č. 306/2016 Z. z. došlo k zmenám v úlohách vlády SR na úseku obrany štátu. V nadväznosti na úlohy stanovené v § 6 je riadiaca, schvaľovacia a rozhodovacia právomoc vlády SR uvedená v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Úlohy vlády SR na úseku obrany štátu

VLÁDA SR...	ÚLOHA
... riadi...	činnosť ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy, ďalších orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, miestnych orgánov štátnej správy, obcí a vyšších územných celkov pri príprave na obranu štátu a jej zabezpečovaní v čase vojny alebo vojnového stavu proces plánovania obrany štátu podľa § 25 a schvaľuje smernicu o plánovaní obrany štátu
... schvaľuje...	smernicu o plánovaní obrany štátu konceptné dokumenty – koncepciu bezpečnostného systému štátu, koncepciu systému obrany štátu, ďalšie konceptné dokumenty v oblasti bezpečnosti a obrany štátu rozvojové programy a plány v oblasti bezpečnosti a obrany štátu hodnotiace dokumenty plán prípravy ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy, ďalších orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou a miestnych orgánov štátnej správy Národný systém reakcie na krízové situácie
... rozhoduje o...	zásadných opatreniach prípravy na obranu štátu a o návrhu na preverenie pripravenosti na plnenie úloh obrany štátu v čase vojny alebo vojnového stavu vo forme komplexného cvičenia a mobilizačného cvičenia zaradení objektov obrannej infraštruktúry do kategórie OOD a ĎDO na obranu štátu, o ich vyradení z príslušnej kategórie a rozhoduje o spôsobe ich ochrany a obrany o návrhu identifikovaných hrozieb a ich rizík na úseku obrany štátu a o návrhu vyhodnotenia politicko-vojenskej situácie a prijíma opatrenia na predchádzanie hrozbám a ich rizikám, ktoré majú vplyv na zabezpečenie obrany štátu, ako aj opatrenia na ich zmiernenie alebo odstránenie ich následkov podľa osobitného predpisu územiach, ktoré sú potrebné na zabezpečenie úloh obrany štátu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe ustanovení zákona č. 319/2002 Z. z.

V nadväznosti na schvaľovaciú pôsobnosť Národnej rady SR plní vláda SR aj úlohou súvisiacu s predkladaním návrhov základných koncepcií bezpečnosti a obrany štátu a návrhov zásadných strategických dokumentov a rozvojových programov a plánov v oblasti bezpečnosti a obrany štátu na schválenie Národnej rade SR.

Hlavné zmeny v úlohách vlády SR na úseku obrany štátu, súvisiace s prijatím zákona č. 306/2019 Z. z. možno zosumarizovať nasledovne (dôvodová správa k zákonu č. 306/2019 Z. z., s. 6-7):

- a) v porovnaní s predchádzajúcim znením zákona sa doplnila úloha **vlády SR aj pri zabezpečovaní obrany štátu v čase vojny alebo vojnového stavu** z dôvodu komplexného formulovania pôsobnosti vlády SR v súlade s čl. 6 ods. 2 ústavného zákona č. 227/2002 Z. z.;
- b) zavádza sa proces **plánovania obrany štátu**, zahŕňajúci okrem obranného plánovania aj plánovanie použitia OS SR na účely obrany štátu, plánovanie mobilizácie OS SR, ako aj plánovanie hospodárskej mobilizácie na účely obrany štátu; proces sa bližšie špecifikuje v § 25. Podrobnosti o tomto procese ustanoví **smernica o plánovaní obrany štátu**, ako nový dokument spracúvaný na úseku obrany štátu;
- c) dopĺňa sa **pôsobnosť vlády SR schvaľovať aj ďalšie koncepčné dokumenty** v oblasti bezpečnosti a obrany štátu, **rozvojové programy a plány** v oblasti bezpečnosti a obrany štátu, **plán prípravy** orgánov štátnej správy na obranu štátu ako reakcia najmä na rozvoj foriem koncepčných dokumentov, programov a plánov v danej oblasti a potrebu koordinácie prípravy orgánov štátnej správy na obranu štátu. Na základe aplikačnej praxe sa dopĺňa aj schvaľovanie **hodnotiacich dokumentov** na úseku obrany štátu;
- d) schvaľovanie **Národného systému reakcie na krízové situácie** sa dopĺňa v nadväznosti na jeho chýbajúcu úpravu v tomto zákone; Národný systém reakcie na krízové situácie a plnenie úloh z neho vyplývajúcich, bolo doteraz upravené len formou uznesení vlády SR;
- e) v nadväznosti na nové formy preverovania pripravenosti na plnenie úloh v čase vojny alebo vojnového stavu a spresnenie právnej úpravy vykonania mobilizačného cvičenia sa ustanovuje **pôsobnosť vlády SR rozhodovať o vykonaní komplexného cvičenia a mobilizačného cvičenia**;
- f) dopĺňa sa **pôsobnosť vlády SR rozhodovať o návrhu identifikovaných hrozieb a ich rizík** na úseku obrany štátu a o **návrhu vyhodnotenia politicko-vojenskej situácie**, pričom tieto návrhy vyjadrujú aj ich poradie v organizovaní obrany.

Významným spôsobom boli zákonom č. 306/2016 Z. z. upravené aj úlohy **MO SR** na úseku obrany štátu. Ich prehľad je uvedený v tabuľke 2.

Tabuľka 2 Úlohy MO SR na úseku obrany štátu

MO SR...	ÚLOHA
... navrhuje vláde SR...	zásadné opatrenia na prípravu na obranu štátu
	preverenie pripravenosti vo forme komplexného cvičenia a mobilizačného cvičenia
	zaradenie objektov obrannej infraštruktúry do kategórie OOD a ĎDO pre obranu štátu, navrhuje spôsob ich ochrany a obrany
	územia potrebné na zabezpečenie úloh obrany štátu
... vláde SR predkladá návrh ...	základnej koncepcie obrany štátu, Obrannej stratégie SR, Vojenskej stratégie SR a ďalších zásadných strategických dokumentov
	koncepcie systému obrany štátu a ďalších koncepčných dokumentov
	rozvojových programov a plánov a návrh hodnotiacich dokumentov

MO SR...	ÚLOHA
	Národného systému reakcie na krízové situácie; návrh predkladá spolu s Ministerstvom vnútra SR
	identifikovaných hrozieb a ich rizík na úseku obrany štátu a návrh vyhodnotenia politicko-vojenskej situácie, ktoré vypracúva v spolupráci s ďalšími ministerstvami, ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy a ďalšími orgánmi štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou
	plánu prípravy orgánov štátnej správy a podieľa sa na príprave ústavných orgánov
	smernice o plánovaní obrany štátu
... pripravuje návrh nariadenia o...	a) vykonaní mimoriadnej služby profesionálnym vojakom a vojakom v zálohe povolaným na pravidelné cvičenie alebo na plnenie úloh OS SR a vojakom dobrovoľnej vojenskej prípravy, b) povolaní vojakov v zálohe a odvedených registrovaných občanov na výkon mimoriadnej služby, c) povolaní občanov na výkon alternatívnej služby, alebo d) čiastočnej alebo všeobecnej mobilizácii OS SR,
	vykonaní odvodu registrovaných občanov
...riadi, koordinuje a kontroluje ...	prípravu a priebeh mobilizácie OS SR
	výkon štátnej správy, ktorý uskutočňujú okresné úrady a plní úlohy štátnej správy vo vojenských obvodoch
...koordinuje a kontroluje v rozsahu svojej pôsobnosti ...	výkon štátnej správy pri príprave a zabezpečení obrany štátu uskutočňovaný ministerstvami, ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy, ďalšími orgánmi štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou a miestnymi orgánmi štátnej správy
	plnenie úloh obrany štátu obcami a vyššími územnými celkami
...koordinuje...	rozvoj systému obrany štátu
	prípravu a vykonanie medzinárodných cvičení pod vedením Organizácie Severoatlantickej zmluvy alebo Európskej únie
	prípravu plánu obrany štátu
...vykonáva v druhom stupni štátnu správu na úseku obrany štátu ...	vo veciach, v ktorých v správnom konaní v prvom stupni konajú okresné úrady
	vo veciach, v ktorých v prvom stupni konajú okresné úrady v sídle kraja
... podieľa sa na príprave návrhu ...	základnej koncepcie bezpečnosti štátu, Bezpečnostnej stratégie SR a ďalších zásadných strategických dokumentov v oblasti bezpečnosti štátu
	koncepcie bezpečnostného systému a ďalších koncepčných dokumentov v oblasti bezpečnosti štátu
	rozvojových programov a plánov v oblasti bezpečnosti štátu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe ustanovení zákona č. 319/2002 Z. z.

Okrem uvedeného MO SR plní ďalšie úlohy, ktorými sú:

- zastupuje štát v konaní o náhradách za obmedzenie vlastníckeho práva alebo užívacieho práva, za poskytnutie vecných prostriedkov a za vykonanie pracovnej povinnosti; zastupuje štát v konaní o náhrade škody podľa tohto zákona,
- zabezpečuje ochranu a obranu objektov obrannej infraštruktúry, ktorých ochrana a obrana mu bola určená vládou,

- c) požaduje od ďalších ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ďalších orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, miestnych orgánov štátnej správy, obcí a vyšších územných celkov podkladové materiály potrebné na plánovanie obrany štátu,
- d) vydáva stanovisko v prerokúvaní územnoplánovacej dokumentácie, územnoplánovacích podkladov a stanovisko k umiestňovaniu a povoľovaniu stavieb,
- e) plní opatrenia Národného systému reakcie na krízové situácie,
- f) zaujme na zabezpečenie svojej činnosti v čase vojny alebo vojnového stavu záložné miesto.

Hlavné zmeny v úlohách MO SR na úseku obrany štátu, súvisiace s prijatím zákona č. 306/2019 Z. z. možno zosumarizovať nasledovne (dôvodová správa k zákonu č. 306/2019 Z. z., s. 8):

- a) systémovo sa vymedzuje **riadiaca úloha MO SR pri príprave koncepcnej dokumentácie, rozvojových programov, plánov a zásadných strategických dokumentov** v oblasti obrany štátu s konkrétnym uvedením Obrannej stratégie SR a Vojenskej stratégie SR;
- b) obdobne ako u vlády SR, aj u MO SR sa **doplňa Národný systém reakcie na krízové situácie**, ktorý vychádza zo systému reakcie NATO na krízové situácie. Vzhľadom na to, že zahŕňa aj opatrenia na riešenie krízových situácií mimo času vojny alebo vojnového stavu, návrh predkladá vláde SR MO SR spolu s Ministerstvom vnútra SR; v tejto súvislosti sa doplňa pôsobnosť MO SR zabezpečovať **plnenie opatrení Národného systému reakcie na krízové situácie**;
- c) samostatne sa ustanovuje pôsobnosť v oblasti **prípravy návrhu nariadenia na vykonanie odvodu registrovaných občanov**, ktorý nie je súčasťou mobilizácie OS SR;
- d) doplňa sa **pôsobnosť koordinovať rozvoj systému obrany štátu, a koordinovať prípravu a vykonanie medzinárodných cvičení na úseku obrany štátu**, a to vzhľadom na absentujúcu právnu úpravu, keďže medzinárodné cvičenia pod vedením NATO (CMX) a pod vedením Európskej únie (CME) súvisiace s obranou štátu koordinuje MO SR na základe uznesení vlády SR;
- e) doplňa sa **vypracovanie návrhu identifikovaných hrozieb a ich rizík** na úseku obrany štátu, spresňuje sa **vypracovanie návrhu vyhodnotenia politicko-vojenskej situácie** v pôsobnosti MO SR; zároveň sa upravuje, ktoré orgány štátnej správy spolupracujú na príprave uvedených návrhov na dosiahnutie komplexnosti prístupu k hrozbám a ich rizikám v súčasnom a budúcom bezpečnostnom prostredí;
- f) doplňa sa zodpovednosť za spracovanie **návrhu plánu prípravy orgánov štátnej správy** na obranu štátu;
- g) doplňa sa úloha predkladať vláde SR **návrh na vykonanie komplexného cvičenia alebo mobilizačného cvičenia** na preverenie pripravenosti na úseku obrany štátu,
- h) spresňuje sa **obsah podkladových materiálov** požadovaných od ďalších ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ďalších orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, miestnych orgánov štátnej správy, obcí a vyšších územných celkov v nadväznosti na úpravu plánovania obrany štátu v § 25;
- i) vo vzťahu k novoustanovenému **plánovaniu obrany štátu** sa doplňa úloha **predkladať návrh smernice o plánovaní obrany štátu** vláde SR a koordinovať prípravu **plánu obrany štátu**;
- j) na zabezpečenie svojej nepretržitej činnosti sa ustanovuje **zaujatie záložného miesta** v čase vojny alebo vojnového stavu.

Vo vzťahu k **plneniu úloh ďalších ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ďalších orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou** boli zákonom

č. 306/2019 Z. z. doplnené najmä **súčinnostné úlohy**, čím bol zvýraznený ich podiel na plnení úloh na úseku obrany štátu. Konkrétne ide o:

- a) podiel sa na príprave návrhov koncepčných a strategických dokumentov, rozvojových programov a plánov a hodnotiacich dokumentov,
- b) účasť na príprave na obranu štátu podľa plánu prípravy orgánov štátnej správy a plnenie úlohy spojených s preverením pripravenosti na plnenie úloh v čase vojny alebo vojnového stavu,
- c) podiel na identifikovaní hrozieb a ich rizík a na vyhodnocovaní politicko-vojenskej situácie, príprave Národného systému reakcie na krízové situácie, medzinárodných cvičeniach a na príprave ústavných orgánov na obranu štátu.

ZÁVER

Legislatívne prostredie obrany štátu upravuje niekoľko všeobecne záväzných právnych predpisov, ktorým bol venovaný tento príspevok.

Rok 2020 priniesol významnú zmenu v zákone o obrane SR, nadväzujúcu na koncepčné rozpracovanie rozvoja systému obrany štátu. S účinnosťou od 1. februára 2020 sa po prvý krát upravuje pojem riadenie obrany štátu a komplexne sa vymedzuje plánovanie obrany štátu, kde riadiacu úlohu plní vláda SR. V súvislosti s plánovaním obrany štátu bola MO SR uložená nová úloha, a to spracovanie smernice o plánovaní obrany štátu, ktorá bude podrobne rozpracúvať štyri plánovacie disciplíny – obranné plánovanie, plánovanie použitia OS SR, plánovanie mobilizácie OS SR a plánovanie hospodárskej mobilizácie na úseku obrany štátu. Zároveň sa po prvý krát ustanovuje úloha pre MO SR a to vo vzťahu k spracovaniu výsledného produktu plánovania obrany štátu – plánu obrany štátu.

Tieto, ale aj ďalšie zmeny uvedené v tomto príspevku boli vykonané za účelom skvalitnenia riadenia obrany štátu vrátane procesu plánovania obrany štátu a precizovania terminológie a niektorých ďalších ustanovení zákona č. 319/2002 Z. z. Zmenami sa zároveň reagovalo na poznatky z aplikačnej praxe, výsledky analýz systému obrany štátu, ako aj na vývoj bezpečnostného prostredia. (Dôvodová správa k zákonu č. 306/2019 Z. z., s. 1)

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Strategické dokumenty

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. 2005. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=3&ID=1241>.

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. 2017. Dostupné na internete: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/22364/1>.

Biela kniha o obrane Slovenskej republiky. 2016. Dostupné na internete: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/21467/1>.

Obranná stratégia Slovenskej republiky. 2005. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=3&ID=1235>.

Obranná stratégia Slovenskej republiky. 2017. Dostupné na internete: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/22367/1>.

Všeobecne záväzné právne predpisy a súvisiace dokumenty

Dôvodová správa k zákonu č. 306/2019 Z. z. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=467321>.

Dôvodová správa k zákonu č. 477/2019 Z. z. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=7&CPT=1682>.

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR v znení neskorších predpisov.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane SR v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 321/2002 Z. z. o OS SR v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 306/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane SR v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Zákon č. 477/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 321/2002 Z. z. o OS SR v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Ing. Mária MACHYNOVÁ

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,

Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,

E-mail: maria.machynova@gmail.com

PLÁNOVANIE LOGISTICKEJ PODPORY V RÁMCI KOMPLEXNÉHO PLÁNOVANIA OBRANY ŠTÁTU

LOGISTIC SUPPORT PLANNING WITHIN THE COMPREHENSIVE PLANNING OF THE STATE DEFENCE

Mária MACHYNOVÁ

ABSTRACT

In this paper, I focused on the logistic support planning within the comprehensive planning of the state defence. The first two chapters are focused on the introduction to the issue of comprehensive state defense planning and in terms of logistics support planning. The third chapter – the main part of the paper – deals in detail with individual planning disciplines within the comprehensive planning of state defense at the strategic level and in this context the planning of logistical support, which is planning to provide all necessary resources (various types and nature) for the Slovak Armed Forces to be able to ensure their main role as a crucial executive element of the state defense system.

Keywords: comprehensive planning of the state defence, logistic support planning, Slovak Armed Forces

ÚVOD

Plánovanie obrany štátu, ako súčasť riadenia obrany štátu, bolo zavedené s účinnosťou od 1. februára 2020 zákonom č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení zákona č. 306/2019 Z. z. (ďalej len „zákon č. 319/2002 Z. z.“), kde sa v § 2 ods. 6 ustanovuje, že riadenie obrany štátu zahŕňa vyhodnocovanie hrozieb a ich rizík na úseku obrany štátu, rozhodovanie o opatreniach na tomto úseku, plánovanie, organizovanie, koordináciu, kontrolu a vyhodnocovanie plnenia týchto opatrení.¹⁾ Plánovanie obrany štátu je ďalej v zákone č. 319/2002 Z. z. podrobnejšie špecifikované v § 25 ako komplex štyroch plánovacích disciplín.

Logistika je interdisciplinárna veda, ktorá sa uplatňuje v rôznych odvetviach, okrem iného aj vo vojenstve. Podľa Krátkeho slovníka Slovenského jazyka je „*logistika*“ vo vojenskom význame „*organizácia a riadenie transportu vojska a všetkých súvisiacich materiálových a informačných procesov*“. Logistickú podporu, ako pojem používaný vo vojenstve, definuje Logistická doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky SVD 40 (B) (ďalej len „SVD 40“) – ide o činnosť síl a prostriedkov logistiky s cieľom pomáhať, chrániť, dopĺňať alebo zabezpečovať bojové sily alebo ich časť (SVD 40, b. 1.07, s. 13).

Plánovanie logistickej podpory možno považovať za jednu z podporných a nevyhnutných súčastí plánovania obrany štátu, nakoľko obranu nie je možné plánovať bez adekvátneho naplánovania logistickej podpory. Vzhľadom na to, že ako plánovanie obrany

---

¹⁾ Vymedzenie pojmu „riadenie obrany štátu“, ktoré v právnom poriadku Slovenskej republiky absentovalo, nadväzuje aj na kľúčovú úlohu Ministerstva obrany Slovenskej republiky vyplývajúcu z § 12 zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov. (Dôvodová správa k zákonu č. 306/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky, str. 4)

štátu, tak aj plánovanie logistickej podpory sú širokospektrálne procesy, tento článok je zameraný na plánovanie logistickej podpory pre potreby ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len „OS SR“), ako hlavnej výkonnej zložky zaručovania obrany štátu, a to zo strategického hľadiska – t. j. na úrovni ústavných orgánov, ústredných orgánov štátnej správy, Ministerstva obrany Slovenskej republiky (ďalej len „MO SR“) a Generálneho štábu OS SR. Problematika plánovania obrany štátu, okrem legislatívy platnej od 1. februára 2020, nie je v Slovenskej republike (ďalej len „SR“) zatiaľ komplexne upravená, a riešené sú jeho štyri plánovacie disciplíny samostatne. Cieľom tohto príspevku je poukázať na možné zabezpečenie logistickej podpory na strategickej úrovni pre OS SR s využitím plánovania obrany štátu a jeho plánovacích disciplín.

1 KOMPLEXNÉ PLÁNOVANIE OBRANY ŠTÁTU

Komplexné plánovanie obrany štátu je relatívne nový pojem, po prvý krát zavedený v strategických dokumentoch, ako je Biela kniha a obrane SR (2016)²⁾ alebo Obranná stratégia SR (2017)³⁾ a následne aplikovaný do všeobecne záväzného právneho predpisu.

Podľa bielej knihy o obrane SR (2016) sa na skvalitnenie riadenia obrany štátu zavedie komplexné plánovanie obrany štátu zahŕňajúce obranné plánovanie, plánovanie použitia OS SR na účely obrany štátu, plánovanie mobilizácie OS SR a plánovanie hospodárskej mobilizácie na účely obrany štátu. [Biela kniha a obrane SR (2016), b. 117, s. 54]

Tento prístup – zahrnutie uvedených štyroch plánovacích disciplín do komplexného plánovania obrany štátu – reflektovala aj Obranná stratégia SR (2017), a to v rámci riadenia obrany štátu, ako jednej z oblastí strategickej adaptácie obrany štátu,⁴⁾ s cieľom zvýšenia efektívnosti prípravy a použitia obranných kapacít SR. [Obranná stratégia SR (2017), b. 46, s. 10]

Legislatívnu úpravu plánovania obrany štátu predstavuje § 25 ods. 1 zákona č. 319/2002 Z. z., ktorý s účinnosťou od 1. februára 2020 ustanovuje okrem plánovania obrany štátu aj Plán obrany štátu ako súbor dokumentácie spracovaný v procese plánovania obrany štátu.

Riadiacu úlohu v oblasti plánovania obrany štátu má vláda SR [§ 6 písm. b)], ktorá v tejto súvislosti schvaľuje aj smernicu o plánovaní obrany štátu spracovanú MO SR. [§7 písm. p)] MO SR má zároveň koordinačnú úlohu pri príprave plánu obrany štátu a požaduje od ďalších ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ďalších orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, miestnych orgánov štátnej správy, obcí a vyšších územných celkov podkladové materiály potrebné na plánovanie obrany štátu. [§7 písm. o)]

§ 25 zákona č. 319/2002 Z. z. špecifikuje jednotlivé druhy plánovania a ich výstupné produkty (obrázok 1), s výnimkou plánovania hospodárskej mobilizácie, ktorú upravuje samostatný všeobecne záväzný právny predpis – zákon č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii

---

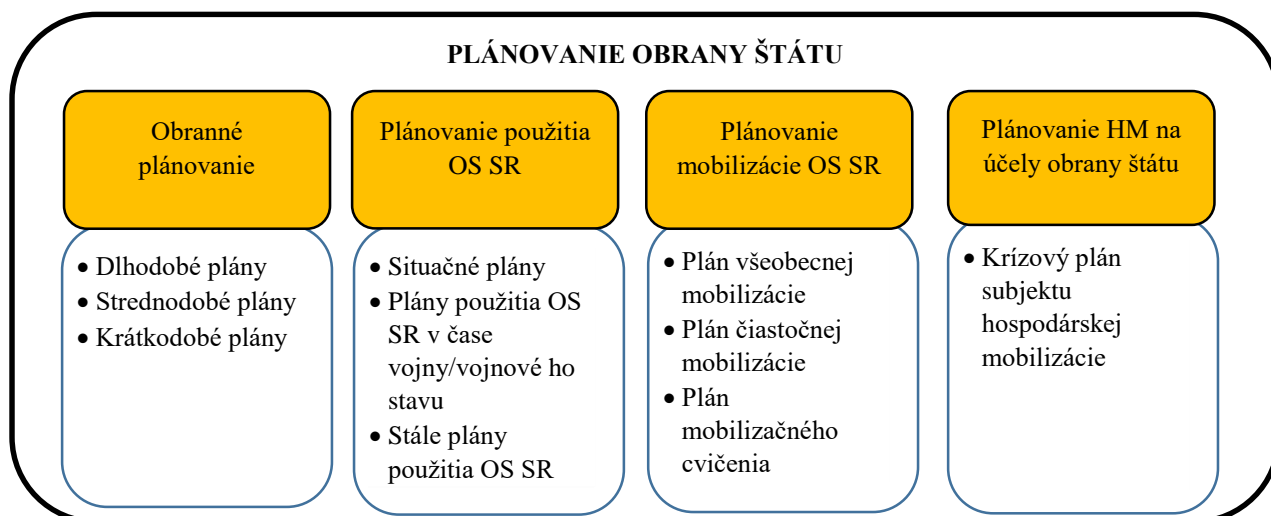
²⁾ Uznesenie vlády SR č. 433 z 28. septembra 2016 k Bielej knihe o obrane SR.

³⁾ Uznesenie vlády SR č. 460 zo 4. októbra 2017 k návrhu Obrannej stratégie SR. (Pozn.: tento dokument však nebol schválený Národnou radou SR, ako to ukladá zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane SR v znení neskorších predpisov.)

⁴⁾ Cieľom strategickej adaptácie obrany štátu je zvýšenie úrovne zabezpečenia obrany štátu v meniacom sa bezpečnostnom prostredí. Ten to cieľ SR napĺňa prostredníctvom zvyšovania vlastnej obranyschopnosti a prispievania k zvyšovaniu akcieschopnosti NATO a EÚ v oblasti obrany. [Obranná stratégia SR (2017), b. 22, s. 6]

a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov.

Obrázok 1 Plánovanie obrany štátu – druhy plánovania a ich výstupné produkty

Zdroj: vlastné spracovanie na základe § 25 zákona č. 319/2002 Z. z.

2 LOGISTICKÁ PODPORA A PLÁNOVANIE LOGISTICKEJ PODPORY

Oblasť logistiky v OS SR komplexne upravuje SVD 40, ktorej účelom je poskytnúť všeobecne platné základné zásady plánovania, prípravy a uskutočňovania logistickej podpory OS SR (SVD 40, 0.01, str. 9). Podľa tejto doktríny logistická podpora predstavuje koordinované plánovanie, riadenie a vykonávanie vo všetkých logistických funkčných oblastiach, ktoré sa delia na (SVD 40, 1.07, str. 13-14)

- a) plánovanie, modelovanie, velenie a riadenie a zabezpečenie informačnými technológiami logistiky,
- b) distribúcia,
- c) zásobovanie a materiálová funkcia logistiky,
- d) prevádzka, údržba, opravy, uvoľňovanie a odsun,
- e) servisné služby, služby v poli,
- f) presuny a doprava,
- g) zdravotnícke zabezpečenie.

Okrem SVD 40 sa logistikou zaoberajú aj ďalšie doktrinálne dokumenty:

- a) Doktrína pre plánovanie a vedenie spoločných operácií SVD 30 (B), ktorá upravuje logistickú podporu ako súčasť bojového zabezpečenia operácií,
- b) Spoločná operačná logistická doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky VDSVaP 41-01, ktorej účelom je poskytnúť všeobecne platné zásady plánovania, prípravy a uskutočňovania logistickej podpory, zdravotníckeho zabezpečenia a dopravnej logistiky OS SR na operačnej úrovni (VDSVaP-41-01, 0.01, str. 9).

Plánovanie logistickej podpory sa realizuje na všetkých úrovniach (strategickej, operačnej a taktickej), v stave bezpečnosti, ako aj v krízových stavoch⁵⁾ – vojna, vojnový stav, výnimočný stav a núdzový stav – a pri všetkých druhoch vojenských operácií s cieľom

⁵⁾ Čl. 2 až 5 ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

kvalitnej, úplnej a včasnej a efektívnej logistickej podpory vojenskej operácie (VDSVaP 41-01, 1.02).

3 PLÁNOVANIE LOGISTICKEJ PODPORY V RÁMCI KOMPLEXNÉHO PLÁNOVANIA OBRANY ŠTÁTU NA STRATEGICKEJ ÚROVNI

V ponímaní SVD 40 je logistická podpora na strategickej (národnej) úrovni v značnom rozsahu v kompetencii priemyselného a civilného sektoru. Na zabezpečovaní OS SR sa podieľa politické a vojensko-strategické vedenie, ako aj civilní a vojenský dodávatelia. Na tejto úrovni logistika spája ekonomickú základňu štátu (ľudské a materiálové zdroje, priemysel) s vojenskými operáciami v priestore vojnovnej činnosti a umožňuje štátu, a najmä OS SR, uskutočniť jeho ciele. Spôsobilosti obranného priemyslu vyrábať a dodávať vojenský materiál má rozhodujúci vplyv na priebeh vedenia ozbrojeného konfliktu. (SVD 40, 1.32, str. 20)

Plánovanie logistickej podpory v rámci komplexného plánovania obrany štátu na strategickej úrovni v tomto príspevku predstavuje naplánovanie zabezpečenia všetkých potrebných zdrojov (rôzneho druhu a charakteru) pre OS SR, tak, aby boli schopné zabezpečiť hlavnú úlohu ako rozhodujúci výkonný prvok systému obrany štátu.⁶⁾ V tomto kontexte primárne zohráva významnú úlohu pri získavaní zdrojov z civilného sektoru obranné plánovanie a plánovanie hospodárskej mobilizácie na účely obrany štátu a nepriamo aj plánovanie použitia OS SR a plánovanie mobilizácie OS SR.

3.1 VPLYV OBRANNÉHO PLÁNOVANIA NA PLÁNOVANIE LOGISTICKEJ PODPORY

Prostredníctvom obranného plánovania sa podľa § 25 ods. 2 zákona č. 319/2002 Z. z. zabezpečuje vytváranie, udržiavanie a rozvoj

- a) kapacít a spôsobilostí OS SR,
- b) podpory obrany štátu, ktorú tvorí obranná infraštruktúra, dodávky tovarov a štátnych hmotných rezerv, služby a činnosti poskytované OS SR na zabezpečenie obrany štátu a výskum a vývoj zameraný na zabezpečenie obrany štátu (§26 ods. 1 zákona č. 319/2002 Z. z.); prehľad obrannej infraštruktúry a služieb a činností je uvedený v tabuľke 1.

Týmto ustanovením je zároveň špecifikované, že v čase vojny alebo vojnového stavu sa vykonáva obranné plánovanie aj na dopĺňanie chýbajúcich kapacít a spôsobilostí OS SR v nadväznosti na vojnový štátny rozpočet.⁷⁾

Obranné plánovanie sa realizuje z dlhodobého, ale aj strednodobého hľadiska na základe strategických dokumentov (napr. Bezpečnostná stratégia SR, Obranná stratégia SR, Vojenská stratégia SR, Biela kniha o obrane SR), ktoré vo všeobecnosti určujú smerovanie, okrem iného, aj na úseku zaručovania bezpečnosti a obrany štátu a v tejto súvislosti aj stanovujú politicko-vojenskú ambíciu SR, a to všetko na základe analýzy a zhodnotenia vývoja vonkajšieho a vnútorného bezpečnostného prostredia a možných bezpečnostných rizík. Ďalšími vstupnými parametrami pre zabezpečenie zdrojov v rámci obranného plánovania môžu byť aj závery a odporúčania NATO, nakoľko obranné plánovanie SR sa harmonizuje s postupmi

---

⁶⁾ Hlavnou úlohou OS SR je brániť SR pred napadnutím cudzou mocou, brániť jej zvrchovanosť, územnú celistvosť, nedotknuteľnosť hraníc a plniť záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná. (§ 4 ods. 1 zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách SR v znení neskorších predpisov)

⁷⁾ § 12 zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

obranného plánovania NATO, a z finančného hľadiska aj prognózy makroekonomického vývoja a vývoja obranných výdavkov.

Tabuľka 1 Prehľad obrannej infraštruktúry a služieb a činností zabezpečovaných v rámci podpory obrany štátu

PODPORA OBRANY ŠTÁTU			
OBRANNÁ INFRAŠTRUKTÚRA, jej udržiavanie a rozvoj		SLUŽBY A ČINNOSTI poskytované OS SR na zabezpečenie obrany štátu vrátane ich udržiavania, rozvoja, ochrany a obrany	
Pozemky	Objekty	Služby	Činnosti
pozemky vrátane pozemkov vo vlastníctve štátu v správe právnických osôb, ktoré sú v zakladateľskej pôsobnosti MO SR	stavby, budovy a zariadenia, elektronické komunikačné siete, informačné systémy a siete, distribučná sústava v elektroenergetike a plynárenstve, zdroje pitnej vody, dopravná infraštruktúra a infraštruktúra štátnych hmotných rezerv	zdravotnícke, finančné, veterinárne, dopravné, poštové, komunálne, opravárenské, elektronické komunikačné	výrobná, stavebná

Zdroj: vlastné spracovanie na základe § 26 zákona č. 319/2002 Z. z.

Obranné plánovanie vrátane podpory obrany štátu sa realizuje prostredníctvom programov a podprogramov štátneho rozpočtu stanovovaných každoročne zákonom o štátnom rozpočte na príslušný kalendárny rok (napr. zákon č. 468/2019 Z. z. o štátnom rozpočte na rok 2020). Tento zákon okrem iného stanovuje aj zámery a ciele jednotlivých programov a podprogramov, v rámci ktorých sú účastníkom programov pridelené finančné prostriedky na realizáciu programov a podprogramov. Ich prehľad v rámci obranného plánovania je uvedený v tabuľke 2.

Jednotlivé programy a podprogramy a ich realizácia sú transformované do plánov spracúvaných v rámci obranného plánovania (obrázok 1), pričom ústredným orgánom štátnej správy pre jeho koordináciu je MO SR.) Podľa § 25 ods. 11 zákona č. 319/2002 Z. z. za prípravu obranného plánovania a plnenie úloh vyplývajúcich zo schválených plánov zodpovedajú v rozsahu svojej pôsobnosti ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, ďalšie orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, miestne orgány štátnej správy, obce a vyššie územné celky.

Obranné plánovanie je teda určené na naplánovanie logistickej podpory potrebnej pre činnosť OS SR v rozsahu obrannej infraštruktúry, dodávok tovarov a štátnych hmotných rezerv, služieb a činností, a to s využitím vstupov z civilného sektora.

Tabuľka 2 Prehľad programov a podprogramov obranného plánovania

PROGRAM	PODPROGRAM
Program 095 Rozvoj obrany	<u>Podprogram</u> - 09504 Rozvoj infraštruktúry síl - 09505 Rozvoj výzbroje, techniky a materiálu - 09506 Rozvoj komunikačných a informačných systémov - 09507 Rozvoj centrálnej logistiky
Program 096 Obrana	<u>Podprogram</u> - 09601 Riadenie a podpora obrany - 09602 Velenie a zaručovanie obrany
Medzirezortný program, ktorého je MO SR gestorom	- 06E Podpora obrany <u>Podprogram</u> - 06E01 Dopravná a telekomunikačná podpora - 06E03 Zdravotnícka podpora - 06E06 Štátne hmotné rezervy pre podporu obrany - 06E 0I Výskum a vývoj na podporu obrany štátu - 06E0J Miesta riadenia pre obranu štátu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe zákona č. 468/2019 Z. z.

3.2 VPLYV PLÁNOVANIA HOSPODÁRSKEJ MOBILIZÁCIE NA ÚSEKU OBRANY ŠTÁTU NA PLÁNOVANIE LOGISTICKEJ PODPORY

Hospodársku mobilizáciu definuje § 2 ods. 1 zákona č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 179/2011 Z. z.“) ako súbor hospodárskych činností a organizačných činností a opatrení vykonávaných v období krízovej situácie alebo pripravovaných a vykonávaných v stave bezpečnosti. Hospodárska mobilizácia podľa § 2 ods. 3 zákona č. 179/2011 Z. z. slúži na vytváranie predpokladov na zabezpečenie zdrojov, ktorými sú životne dôležité tovary⁸⁾ a služby nevyhnutné na prežitie obyvateľstva a potreby nevyhnutné na zabezpečenie činnosti, okrem iného aj OS SR.

Vo všeobecnosti je ústredným orgánom štátnej správy zodpovedným za riadenie úloh hospodárskej mobilizácie Ministerstvo hospodárstva SR.⁹⁾ Svoju úlohu však zoráva MO SR, ktoré podľa § 11 zákona č. 179/2011 Z. z.

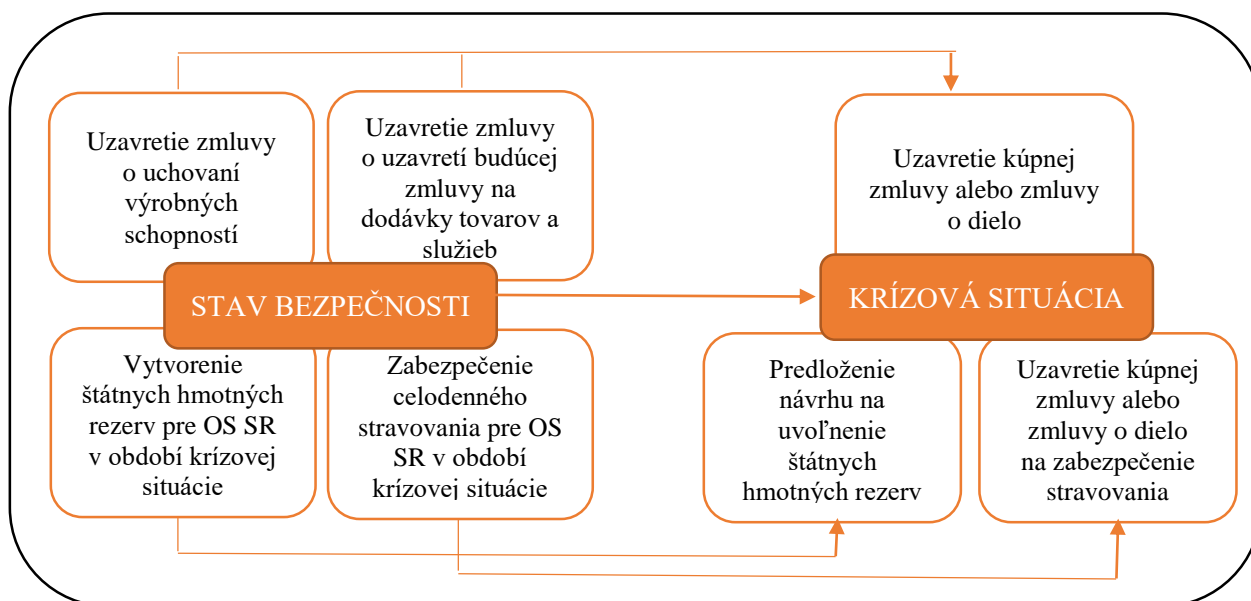
- a) uplatňuje požiadavky OS SR na dopĺňanie strát a spotreby v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu alebo núdzového stavu na subjektoch hospodárskej mobilizácie,

⁸⁾ Životne dôležitým tovarom je výrobok alebo tovar, ktorého nedostatok v období krízovej situácie môže spôsobiť ohrozenie života alebo zdravia obyvateľstva alebo ohroziť plnenie úloh OS SR, ozbrojených bezpečnostných zborov, orgánov krízového riadenia a záchranných zložiek. (§ 3 písm. d) zákona č. zákon č. 179/2011 Z. z.)

⁹⁾ § 6 písm. l) zákona č. 575/2011 Z. z. organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

- b) uplatňuje požiadavky na uchovanie výrobných schopností¹⁰⁾ v subjektoch hospodárskej mobilizácie,
- c) pri uplatňovaní požiadaviek podľa písmen a) a b) postupuje podľa osobitného predpisu,
- d) v spolupráci s Ministerstvom zdravotníctva SR koordinuje organizáciu zdravotníckeho zabezpečenia v zdravotníckych zariadeniach, ktoré MO SR určilo ako subjekty hospodárskej mobilizácie.

Pri uplatňovaní požiadaviek postupuje MO SR v zmysle Vojenského predpisu Log-2-2 o systéme a metodike tvorby zásob a zabezpečení služieb pre OS SR na obdobie krízovej situácie, pričom sa rozlišuje uplatňovanie požiadaviek v stave bezpečnosti alebo v období krízovej situácie. Prehľad spôsobu uplatňovania požiadaviek je uvedený na obrázku 2.

Obrázok 2 Spôsob uplatňovania požiadaviek na dopĺňanie strát a spotreby a na uchovanie výrobných schopností

Zdroj: *vlastné spracovanie na základe Vojenského predpisu Log-2-2.*

Analogicky, ako v prípade obranného plánovania, aj v prípade hospodárskej mobilizácie je na zabezpečenie jej financovania určený program Hospodárska mobilizácia MO SR, ktorý je súčasťou medzirezortného programu Hospodárska mobilizácia SR, a prostredníctvom ktorého sa vytvárajú predpoklady na zabezpečenie požiadaviek OS SR podľa zákona č. 179/2011 Z. z.

3.3 VPLYV PLÁNOVANIA POUŽITIA OS SR A PLÁNOVANIA MOBILIZÁCIE OS SR NA PLÁNOVANIE LOGISTICKEJ PODPORY

V procese plánovania použitia OS SR sa vypracúvajú v stave bezpečnosti situačné plány, a to na základe vyhodnotenia možného ohrozenia štátu v súlade so zásadnými

¹⁰⁾ Uchovanie výrobných schopností je sústavné udržiavanie prevádzkyschopnosti výrobných, opravárenských a iných zariadení nevyhnutných na zabezpečenie výroby na náhradu spotreby, strát a opráv výzbroje a techniky ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov a záchranných zložiek v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu alebo núdzového stavu (§ 3 písm. l) zákona č. zákon č. 179/2011 Z. z.)

strategickými dokumentmi v oblasti obrany štátu (§ 25 ods. 7 zákona č. 319/2002 Z. z.), t. j. obdobne ako v prípade spracovania plánov v oblasti obranného plánovania.

Na základe hodnotenia bezpečnostného prostredia a identifikovaných bezpečnostných rizík a ich možného vývoja – scenára – je možné čiastočne predikovať, aké kapacity a spôsobilosti a aké zdroje budú potrebné pre OS SR na riešenie definovaného scenára. V nadväznosti na zistenie skutkového stavu v OS SR (zisteného napr. prostredníctvom hodnotenia operačnej pripravenosti) je výsledkom tejto predikcie stanovenie súboru požadovaných zdrojov – t. j. stanovenie požiadaviek OS SR potrebných na naplánovanie logistickej podpory a zabezpečenie zdrojov z civilného sektora prostredníctvom obranného plánovania a plánovania hospodárskej mobilizácie.

Vzhľadom na účel situačných plánov a ich predpoklad byť východiskom na spracovanie plánov použitia OS SR¹¹⁾ je vhodné mať pre predpokladané kapacity a spôsobilosti OS SR naplánovanú adekvátnu logistickú podporu, vzhľadom na to, že použitie OS SR nie je realizovateľné bez naplánovania logistickej podpory. Práve situačný plán teda môže predstavovať jedno z východísk pre plánovanie logistickej podpory.

Mobilizácia OS SR je podľa § 10 ods. 1 písm. c) zákona č. 321/2002 Z. z. o OS SR v znení neskorších predpisov, okrem iného, aj poskytnutie vecných prostriedkov a ubytovania právnickými osobami, fyzickými osobami oprávnenými na podnikanie a fyzickými osobami. Poskytnutie vecných prostriedkov teda rovnako predstavuje jednu z možností logistickej podpory pre OS SR, realizovanej na základe definovania požiadaviek OS SR.

ZÁVER

Nevyhnutnou podmienkou plnenia úloh OS SR, ako hlavnej výkonnej zložky systému obrany štátu je mať dostatočné kapacity a spôsobilosti, ale aj dostatočné zdroje na splnenie hlavnej úlohy – brániť SR pred napadnutím cudzou mocou, brániť jej zvrchovanosť, územnú celistvosť, nedotknuteľnosť hraníc a plniť záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná.

Z civilného sektora sú zdroje získavané primárne prostredníctvom dvoch plánovacích disciplín, ktoré sú súčasťou komplexného plánovania obrany štátu, a to obranného plánovania a plánovania hospodárskej mobilizácie na úseku obrany. Svoju úlohu však zohráva aj plánovanie použitia OS SR a plánovania mobilizácie OS SR.

Celkový proces dosiahnutia požadovanej logistickej podpory začína analýzou bezpečnostného prostredia a z neho vyplývajúcich možných bezpečnostných rizík, ktorá predstavuje východisko pre plánovanie použitia OS SR a v tejto súvislosti spracovanie situačných plánov. Situačné plány špecifikujú scenáre vývoja bezpečnostných rizík, na základe ktorých je možné predikovať kapacity a spôsobilosti OS SR potrebné na plnenie úloh OS SR a definovať požiadavky na obrannú infraštruktúru, služby a činnosti poskytované v prospech OS SR z civilného sektora. Tieto požiadavky v komparácii s reálnymi možnosťami OS SR definujú súbor nedostatkových zdrojov, a tým teda aj požiadavky na ich vybudovanie v rámci obranného plánovania, ako aj hospodárskej mobilizácie a plánovania mobilizácie OS SR.

---

¹¹⁾ Na základe vyhodnotenia politicko-vojenskej situácie a podľa povahy hrozby a jej rizík na úseku obrany štátu tvorí príslušný situačný plán základ na spracovanie plánu použitia ozbrojených síl v čase vojny alebo plánu použitia ozbrojených síl v čase vojnového stavu (§ 25 ods. 8 zákona č. 319/2002 Z. z.).

Na tomto modeli sa ukazuje vzájomné prepojenie plánovacích disciplín a ich vplyv na naplánovanie logistickej podpory pre OS SR ako hlavnej výkonnej zložky systému obrany štátu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Biela kniha o obrane Slovenskej republiky. 2016. Dostupné na :

<https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/21467/1>

Doktrína pre plánovanie a vedenie spoločných operácií SVD 30 (B). 2006. Bratislava: Generálny štáb Ozbrojených síl Slovenskej republiky. s. 132.

Dôvodová správa k zákonu č. 306/2019 Z. z. Dostupné na:

<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=467321>

Krátky slovník slovenského jazyka 4 z roku 2003. Dostupné na

<https://slovník.juls.savba.sk/?w=logistika&s=exact&c=o424&cs=&d=kssj4&=>

Logistická doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky SVD 40 (B). 2006. Bratislava: Generálny štáb Ozbrojených síl Slovenskej republiky. s. 144.

Obranná stratégia Slovenskej republiky. 2017. Dostupné na:

<https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/22367/1>

Smernice MO SR č. 75/2015 o spôsobe uplatňovania požiadaviek OS SR

Spoločná operačná logistická doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky VDSVaP 41-01, 2006. Trenčín: Veliteľstvo síl výcviku a podpory OS SR. s. 126

Ústavný zákon č.. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov

Ing. Mária MACHYNOVÁ

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,

Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,

E-mail: maria.machynova@gmail.com

POLSKÉ POĽNÉ DELOSTRELECTVO NA ROZCESTÍ ZMIEN

POLISH FIELD ARTILLERY ON THE CROSSROADS OF CHANGES

Ivan MAJCHÚT, Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI

ABSTRACT

The aim of the paper is to characterize the tasks and the current armament of the Polish field artillery. The assessment of the current situation raised the question of the need to modernize armaments. Some Polish modernization projects were assessed by comparison and critical evaluation. The authors suggest what possibilities the Polish Armed Forces have. Modernization projects in the Polish Armed Forces suggest the possibility of replacing old artillery systems and old reconnaissance equipment with new ones. If these projects are realized, there is a visible potential to include Polish artillery in the elite in this area.

Keywords: artillery, gun, mortar, howitzer, launcher

ÚVOD

Raketové vojsko a delostrelectvo (pol. Wojska Rakietowe i Artyleria - WRiA) Ozbrojených síl Poľskej republiky (pol. Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej - SZ RP) už niekoľko rokov prechádza zmenami a modernizáciou, ktorých najvýraznejším výsledkom je výrazné zníženie počtu delostreleckých jednotiek a palebných prostriedkov. Naďalej využíva zbrane vyvinuté v bývalom Sovietskom zväze, alebo iných krajinách bývalého východného bloku. Delostrelecké zbraňové systémy kalibru 122 i 152 mm, využívané v bývalej Varšavskej zmluve, nie sú kompatibilné so zariadeniami využívanými v Severoatlantickej aliancii (NATO), čo spôsobuje problémy v príprave strelby i v logistike počas vedenia spojeneckých operácií.

1 FUNKCIE A ÚLOHY DELOSTRELECTVA

WRiA predstavuje jednu zo zásadných súčastí pozemných síl. Poskytuje stálu a koordinovanú palebnú podporu bojujúcich síl bez ohľadu na ročnú či dennú dobu. Jednotky WRiA majú vďaka veľkej palebnej sile a pohyblivosti bojový potenciál, ktorý je len ťažko možné na súčasnom bojiisku nahradiť.

Súčasnú delostrelectvo je definované ako druh vojska, ktorý realizuje úlohy palebnej podpory bojovým jednotkám a vytvára pre ne priaznivé podmienky na vykonávanie ich bojových úloh.

Úlohy delostrelectva v boji, ich rozsah a obsah sú dané potrebami palebnej podpory bojových síl, ale aj bojovými možnosťami delostrelectva. Tie závisia predovšetkým od počtu a kvality palebných zbraní, ich palebnej sily, rozsahu a presnosti strelby a času reakcie na paľbu.

Delostrelectvo má na bojisku **tri zásadné funkcie**:

- prieskum nepriateľa - zameraný na lokalizáciu, identifikáciu a hodnotenie nepriateľských síl;
- blokovanie nepriateľa - ktorého cieľom je zabrániť dosiahnutiu jeho zámeru, odvrátiť jeho pozornosť od konania vlastných vojsk a zbaviť ho možnosti a slobody konania;
- boj proti objektom v zoskupení nepriateľa - s cieľom umožniť vlastným jednotkám vykonať manéver a urobiť prekvapivý útok na vybrané ciele v zoskupení nepriateľa a pripraviť ho o jeho bojové možnosti (STANAG 2484, 2015, s. 1-2).

Delostrelectvo, realizujúc palebnú podporu jednotiek pozemných síl, môže svojou paľbou vykonávať rôznorodé úlohy. Do zásadných úloh palebnej podpory môžeme uvádzať realizáciu podporných palieb v dotyku a v hĺbke, boj proti delostreleckým batériám, boj proti systémom velenia a potláčanie protiletectvej obrany (DWL, 2006, s. 5).

Podporné paľby v dotyku sú vedené na ciele rozmiestnené v bezprostrednej blízkosti vlastných bojujúcich síl, obvykle do hĺbky práporov prvého sledu nepriateľa. Delostrelectvo plní palebné úlohy, ktorými podporuje vlastné prvosledové jednotky, dezorganizuje nepriateľské prvky systému riadenia paľby a prieskumu, bojuje s nepriateľskými prostriedkami palebnej podpory nachádzajúcimi sa v dosahu optického prieskumu, kryje krídla a priechody vlastných síl, kryje manéver a podporuje protiútoky vlastných síl.

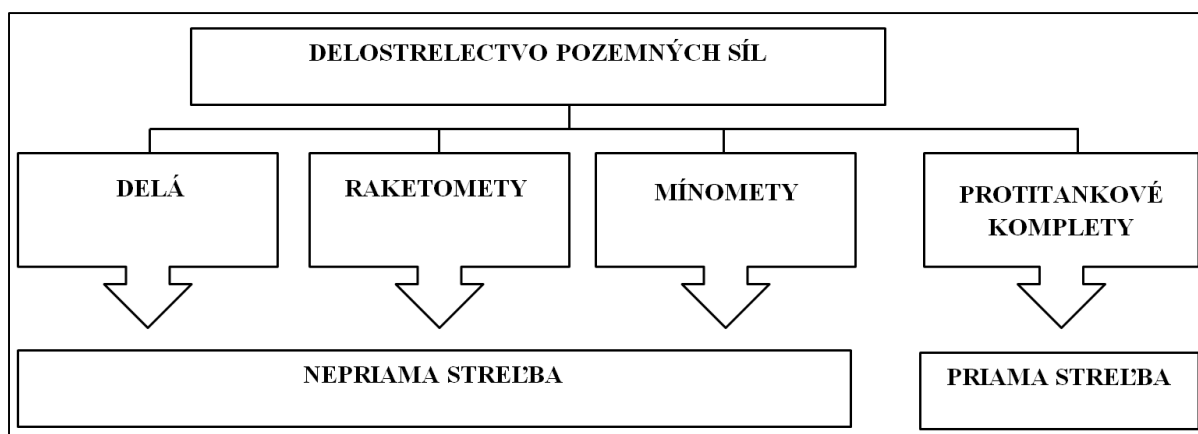
Podporné paľby v hĺbke sú vedené na ciele, ktoré nie sú rozmiestnené v bezprostrednej blízkosti vlastných bojujúcich síl. Delostrelectvo plní palebné úlohy s cieľom zabrániť nepriateľovi v manévri, znižovať bojový potenciál jeho síl a znižovať možnosti jeho logistiky.

Boj proti delostreleckým batériám je prioritnou úlohou delostrelectva a má v prvom rade za cieľ eliminovať aktívne pôsobiace delostrelectvo nepriateľa. Delostrelectvo sa pri plnení týchto úloh zameriava na vyčerpávanie, dezorganizáciu, potláčanie a narušenie hlavných a raketových delostreleckých jednotiek nepriateľa.

Boj proti systémom velenia zbavuje nepriateľa možnosti velenia vojskám v rozhodujúcich momentoch vykonávaných činností. Manévrový veliteľ stanovuje v tejto oblasti delostrelectvu prioritu úloh, v ktorej konkretizuje miesto a čas v závislosti od priebehu operácie. Paľby na prvky systému velenia sa zameriavajú na vyčerpávanie, narušenie a dezorganizáciu činnosti veliteľských komunikačných prostriedkov na taktickej a operačnej úrovni, ako aj na plnenie úloh so špeciálnou muníciou, ktorá narúša prácu komunikačných prostriedkov.

Potláčanie protiletectvej obrany vytvára výhodné podmienky na činnosť vzdušných síl a letectva pozemných síl v stanovených koridoroch preletov. Manévrový veliteľ stanovuje v tejto oblasti delostrelectvu prioritu úloh, v ktorej konkretizuje miesto a čas v závislosti od priebehu operácie a to najmä pri vykonávaní kombinovaných operácií. Delostrelectvo sa pri plnení týchto úloh zameriava na umlčanie zistených protiletadlových radarov, nepriateľských prostriedkov protivzdušnej obrany, umiestnených vo vlastnom letovom koridore a v jeho bezprostrednej blízkosti (DWL, 2006, s. 5-7).

Delostrelectvo je základným prostriedkom palebnej podpory. Dôstojníci delostrelectva plnia funkcie koordinátorov palebnej podpory. Zladujú realizáciu úloh s inými realizátormi podpory, v rátane letectva, rozhodujúc o tom kto, kedy a na akom stupni môže s podpornou paľbou počítať. Súčasné delá sú schopné strieľať na vzdialenosť 40 - 60 km, a raketometry (rakety) až do 300 km, s presnosťou niekoľko metrov. Krátky reakčný čas na paľbu, rýchlosť streľby, vysoká letalita a manévrovateľnosť určujú vysokú účinnosť delostrelectva. Rozdelenie prostriedkov delostrelectva pozemných síl je uvedené na obrázku 1.

Obrázok 1 Rozdelenie delostrelectva podľa typu streľby

Zdroj: vlastné spracovanie

Vyššie uvedený obrázok vyjadruje rozdelenie v podmienkach SZ RP. V niektorých iných ozbrojených silách je možné obrázok doplniť pridaním odpaľovacích zariadení taktických rakiet. Napríklad Rusko a Bielorusko disponujú veľkým množstvom rôznych takýchto prostriedkov. Spojené štáty americké vybavili všetky svoje 227 mm delostrelecké odpaľovacie zariadenia MLRS (Multiple Launch Rocket System) vymeniteľnými odpaľovacími zariadeniami taktických rakiet ATACMS (Army Tactical Missiles) kalibru nad 600 mm, čím zvýšili svoj dosah až na 300 km. Pritom zmena odpaľovacieho zariadenia z MLRS na ATACMS sa môže uskutočniť do niekoľkých desiatok minút (Lockheed, 2011).

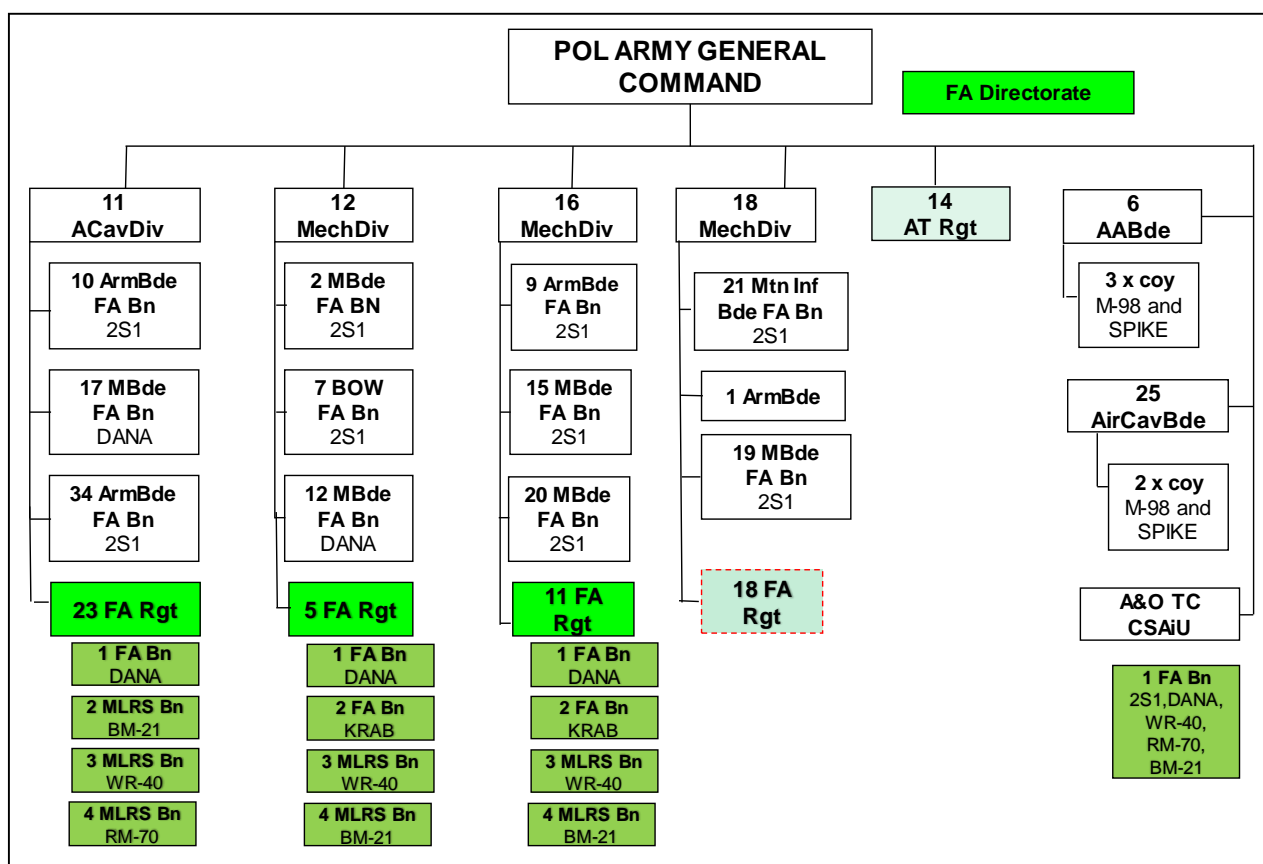
2 ORGANIZÁCIA A ZARADENIE RAKETOVÝCH VOJSK A DELOSTRELECTVA

Najväčšími jednotkami WRiA SZ RP, ktoré tvoria jeho jadro, sú tri delostrelecké pluky, každý v divíznych štruktúrach a nedávno vytvorený protitankový pluk. Každý delostrelecký pluk pozostáva zo štyroch palebných delostreleckých oddielov. Delostrelecké oddiely sú vybavené 155 mm samohybnými húfnicami Krab, 152 mm samohybnými húfnicami Dana, 122 mm raketometmi BM-21, 122 mm raketometmi RM-70 alebo najnovšími poľskými raketometmi WR 40 Langusta. V novovytvorenej 18 divízii vznikne v nasledujúcich rokoch ďalší delostrelecký pluk - 18 FA Rgt.

V manévrových brigádach sa nachádzajú delostrelecké oddiely priamej palebnej podpory, ktoré sú vybavené 122 mm samohybnými húfnicami Goździk¹ alebo 152 mm samohybnými húfnicami Dana. Každý z oddielov má 24 diel, z ktorých sú tvorené tri palebné batérie, každá po 8 diel. V oddielových batériách velenia sa nachádzajú čaty predsunutých pozorovateľov, v takom počte, aby na každý prápor v brigáde pripadala jedna čata.

Organizačná štruktúra WRiA SZ RP je uvedená na obrázku 2.

¹ Vo výbave bývalej Armády SR známa pod označením Gvozdika.

Obrázok 2 Organizačné začlenenie a štruktúry delostreleckých plukov
Zdroj: vlastné spracovanie

WRiA má v súčasnosti celkovo 12 oddielov všeobecnej palebnej podpory, 11 oddielov priamej palebnej podpory, 1 výcvikový oddiel v štruktúrach Centra výcviku delostrelectva a výzbroje Toruń (Centrum Szkolenia Artylerii i Uzbrojenia w Toruniu), 1 protitankový delostrelecký pluk, ako aj 28 rôt podpory, ktoré sa organicky nachádzajú v mechanizovaných, motorizovaných, aeromobilných a výsadkových práporoch. Počet hlavných palebných prostriedkov WRiA je uvedený v tabuľke 1.

Je potrebné zdôrazniť, že v štruktúrach WRiA SZ RP nie sú ťahané delostrelecké zbraňové systémy. Tie boli zrušené na konci 90. rokov, napriek tomu, že ich stále používa mnoho armád. Najväčšie percento používaných palebných prostriedkov predstavujú samohybné húfnice 2S1 a delostrelecké raketometry. Počet mínometov presne zodpovedá potrebám vybavenia práporných rôt podpory a v budúcnosti sa môže ich počet znižovať alebo zvyšovať v závislosti od zmien počtu práporov.

Tabuľka 1 Počty palebných prostriedkov v WRiA

155 mm húfnica Krab	152 mm húfnica Dana	122 mm húfnica 2S1	122 mm raketomet BM-21 (RM-70)	WR 40 Langusta	120 mm mínomet /Rak	98 mm mínomet	SPOLU
48	111	432	225 (30)	74	148/36	54	1158

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 2 Taktické a technické údaje základných palebných prostriedkov WRiA

P.č.	Taktické a technické údaje	122 mm 2S1	152 mm Dana	122 mm BM-21	122 mm RM-70	122 mm Langusta	155 mm Krab
1.	Obsluha (osoby)	4	5	6	6	6	5
2.	Hmotnosť (t)	15,7	29,4	13,7	33,7	20,1	48,1
3.	Maximálny dostrel (km)	15,2	18,5	20	20	35	40
4.	Rýchlosť streľby (str./min.)	4	4	40/20s	40/20s	40/20s	6
5.	Čas uvedenia do bojovej polohy (min.)	1	1	1	1	1	1
6.	Jazdný dosah (km)	500	800	650	650	650	650
7.	Palebný priemer (strely)	40	60	40	80	40	40

Zdroj: vlastné spracovanie

Hlavnými prostriedkami priamej palebnej podpory sú 122 mm samohybné húfnice 2S1 Goździk. Je to zbraňový systém skonštruovaný začiatkom 70. rokov minulého storočia v bývalom Sovietskom zväze. Čo sa týka rozsahu paľby, taktickej mobility a odolnosti voči nepriateľskej paľbe, húfnica stále spĺňa požiadavky moderného bojiska. Je to prostriedok rýchly, spoľahlivý a schopný plávať bez prípravy. Je nabíjaný v poloautomatickom systéme, pričom strely musia byť manuálne položené do nabíjacieho zariadenia, ktoré ich nabije do hlavne (CSAiU, 2006-2020).

Obrázok 3 122 mm samohybná húfnica 2S1 Goździk

Zdroj: Vlastné zbierky autorov

152 mm samohybná húfnica Dana je taktiež zbraňový systém skonštruovaný začiatkom 70. rokov minulého storočia avšak v bývalom Československu. Využíva automatické nabíjanie munície (Szostek, 2017). Má o niečo väčší dostrel než Goździk. Je vo výzbroji oddielov priamej palebnej podpory, kde sú jej bojové možnosti uspokojivé, ale aj v plukovních oddieloch

všeobecnej palebnej podpory, kde je jej dosah z časti nepostačujúci na plnenie podporných palieb v hĺbke.

Obrázok 4 152 mm samohybná húfnica Dana
Zdroj: Vlastné zbierky autorov

Goździk aj Dana ešte stále spĺňajú základné požiadavky na plnenie taktických činností v operáciách. Sú mobilné, obrnené, vybavené systémami ochrany proti zbraňom hromadného ničenia a v oddielových moduloch majú automatizované systémy riadenia palby Topaz, čo umožňuje proces výpočtu prvkov streľby a prípravu zbrane na streľbu v palebnej polohe. Čoskoro však skončí životnosť mnohých zariadení a bude potrebné ich kompletne zrekonštruovať, alebo úplne vyradiť z používania.

S raketovým delostrelectvom je situácia o niečo lepšia. Je pravda, že jeho najväčší počet predstavujú už značne opotrebované BM-21, vyvinuté na začiatku 60. rokov minulého storočia. Avšak bola už vyvinutá a uvedená do používania ich poľská modernizovaná verzia pod názvom WR-40 Langusta. Langusta je raketomet, ktorý používa moderný podvozok s obrnenou kabínou, počítačový systém riadenia palby a pozemný navigačný systém. Nové strely Phoenix umožňujú strieľať na vzdialenosť viac ako 35 km (Altair, 2008).

Obrázok 5 122 mm raketomet WR-40 Langusta
Zdroj: Vlastné zbierky autorov

Napriek úsiliu o modernizáciu WRiA stále existuje veľa problémov, ktoré je ťažké vyriešiť. Jednou z najťažších a často kladených otázok o budúcnosti WRiA je to, čím by sa mali nahradiť dosluhujúce zariadenia?

3 MODERNIZÁCIA RAKETOVÝCH VOJSK A DELOSTRELECTVA

Najnovším vybavením poľského delostrelectva je 155 mm samohybná húfnica Krab, ktorá je jedným z prvkov modulu delostreleckého oddielu Regina. Krab bol postavený na báze britskej húfnice AS-90. Jej veža a hlaveň boli konštrukčne umiestnené na podvozok vyvinutý kórejskou spoločnosťou Samsung. V prvom poradí bol húfnicami prezbrojený 11. delostrelecký pluk a následne 5. delostrelecký pluk. V súčasnej dobe má WRiA 2 palebné moduly Krab v celkovom počte 48 húfníc.

Krab sa vyznačuje podobnými bojovými možnosťami akými disponujú najlepšie delostrelecké zbrane na svete. Vďaka hlavni s dĺžkou 52 kalibrov dosahuje dostrel 40 km pri použití štandardnej NATO munície ako aj s použitím veľmi presnej munície. Má možnosť využívať tzv. salvový efekt 4 strelami. To v praxi znamená, že sa postupne mení námer pre nasledujúci výstrel tak, aby vystrelené strely dopadli do cieľa súčasne. To umožní prekvapiť nepriateľa a v krátkom čase dosiahnuť požadovaný účinok v cieľi. Rýchlosť streľby je 6 striel za minútu a uvedenie zbrane do polohy „na boj“ a „odjazd“ nepresiahne jednu minútu (Defence24, 2012).

Obrázok 6 155 mm samohybná húfnica Krab

Zdroj: Vlastné zbierky autorov

Regina to nie sú iba delá. Po prvý raz WRiA disponuje kompletným palebným modulom čo predstavuje prepojenie húfníc so všetkými ostatnými zariadeniami delostreleckého oddielu. Znamená to kompletne prepojenie húfníc s veliteľskými, muničnými ako aj technickými vozidlami. Bol taktiež vyvinutý systém riadenia paľby založený na báze systému Topaz. Ten v kombinácii s pozemným navigačným systémom inštalovaným v každom dele umožňuje plne automatizovaný proces výpočtu prvkov streľby a rýchly prenos údajov od veliteľa oddielu až ku každému delu. V praxi to znamená, že povel na paľbu môže byť odoslaný na zbraň v

priebehu niekoľkých sekúnd a samotná zbraň, prepojená a riadená cez navigačný systém, sa automaticky zamieri na cieľ. To minimalizuje čas potrebný na dosahovanie pohotovosti na paľbu čatami, batériami i oddielom.

SZ RP kúpili jeden palebný modul taktických rakiet na báze podvozku HIMARSm s poľským názvom HOMAR. Do tohto systému budú zavedené odpaľovacie zariadenia ATACMS s možnosťou strelby 227 mm rakiet. Uvedenou výzbrojou budú SZ RP vybavené v roku 2021.

Systém HOMAR, rovnako ako MLRS a HIMARS, by mal byť schopný strieľať rakety ATACMS (Army Tactical Missile) na vzdialenosť 300 km s presnosťou niekoľkých metrov. Jeho implementácia do WRiA umožní zaplniť medzeru pri podporných paľbách v hĺbke, ktorá existuje kvôli obmedzenému dostreľu v súčasnosti zavedených delostreleckých zbraní.

Osobitnou záležitosťou sú práporné roty podpory. Tie majú vo svojej výzbroji protitankové raketové komplety a mímometry. Protitankové raketové komplety majú vo výbave najmodernejšie protitankové riadené strely SPIKE izraelskej produkcie. Mímometné jednotky sú variantne vybavené samohybnými mímometmi RAK a ťahanými mímometmi kalibru 120 mm ruskej konštrukcie z rokov 2. svetovej vojny alebo pomerne novými mímometmi kalibru 98 mm poľskej produkcie.

SPIKE je moderná zbraň na boj proti tankom a bojovým vozidlám. Vysoká priebojnosť panciera a zvýšený rozsah črepín umožňujú ničiť tanky najnovšej generácie z väčšej vzdialenosti, ako je ich účinný dostreľ. Zamieračiaci systém odpaľovacieho zariadenia SPIKE umožňuje ničenie cieľov na princípe „vystreľ a zabudni“, a pritom počas letu rakety ju môže operátor ovládať a môže ju presmerovať na iný, dôležitejší cieľ, ktorý sa medzičasom mohol aktivovať (Polskazbrojna, 2015).

Obrázok 7 Protitankový komplet SPIKE

Zdroj: Vlastné zbierky autorov

Na druhej strane ťahané mímometry, najmä kvôli obmedzenej taktickej mobilite, nie sú optimálnymi prostriedkami palebnej podpory vysoko manévrovacích mechanizovaných a motorizovaných práporov. Ich palebný dosah od 5 do 7 km môže byť v niektorých taktických situáciách nedostatočný. Preto boli nedávno do bojových jednotiek zavedené poľské 120 mm samohybné mímometry RAK.

RAK je mínomet na pásovom alebo kolesovom podvozku v závislosti od toho, či je určený na podporu mechanizovaných alebo motorizovaných práporov. Je vybavený systémom riadenia paľby, pozemným alebo satelitným navigačným zariadením, automatizovaným systémom nabíjania munície a optoelektronickým zameriavačom na priamu strelbu. To zabezpečuje jeho vysokú účinnosť v bojových operáciách. Krátky čas dosiahnutia pripravenosti na paľbu v nepripravenom palebnom stanovišti a jeho opustenie zvyšuje taktickú mobilitu mínometných jednotiek. To umožňuje držať krok s jednotkami bojujúcimi v takých taktických činnostiach, ako sú útok, manévrová obrana alebo boj na zdržanie. Predpokladá sa, že RAK bude vybavený kazetovou a veľmi presnou muníciou. Dosahuje dostrel 9 km, čo je tiež výrazné zlepšenie v porovnaní s ťahanými mínometmi. Za zmienku stojí tiež vysoká rýchlosť strelby (9 rán / min) ako aj možnosť tzv. postupnej strelby. V prípade nového mínometu je však najdôležitejším jeho komplexné vybavenie. Podobne ako v zostave Regina, aj RAK má veliteľské, muničné a technické vozidlá. Plánuje sa zavedenie minimálne štyroch palebných modulov, každý s ôsmimi mínometmi.

Obrázok 8 120 mm samohybný mínomet na pásovom i kolesovom podvozku

Zdroj: Huta Stalowa Wola

Delostrelectvo nemá iba palebné prostriedky, ale má aj prostriedky prieskumu. WRiA bolo vybavené modernými radarovými delostreleckými stanicami Liwiec, ktoré sú určené na určovanie súradníc strieľajúcich diel nepriateľa a na podporu paľby vlastného delostrelectva. Liwiec, vysielajúci lúč elektromagnetických vln, zachytáva jeho odraz od letiacich delostreleckých striel a zaznamenávaním zmien elektromagnetickej vlnovej dĺžky je schopný určiť ich polohu v priestore. Vďaka počítaču obnovuje balistickú dráhu strely, ktorá umožňuje určiť súradnice strieľajúceho prostriedku a dopadu strely (PIT-RADWAR S.A., 2020). Liwiec má prieskumný dosah 30 - 40 km, čo umožňuje zisťovať akékoľvek strieľajúce delostrelecké zariadenie rozmiestnené v zoskupení prvosledových divízií.

WRiA má vo výbave aj bezpilotné prieskumné prostriedky. Každý delostrelecký pluk má vo svojej štruktúre jeden takýto tím, ktorý sa skladá z operátora, vodiča a dvoch lietajúcich prostriedkov typu Scan Eagle. Jeho polomer prieskumu je 20 km a doba letu je 1 - 2 hodiny (Polskazbrojna, 2013). Tieto parametre umožňujú prieskum v priestore zodpovednosti prvosledových brigád a zisťovanie nepriateľských objektov ako sú mínometné jednotky, delostrelecké batérie priamej palebnej podpory a brigádne veliteľské stanovištia. Bepilotné prieskumné prostriedky umožňujú delostreleckým plukom odhaľovať tiché nepriateľské objekty, najmä delostrelecké jednotky v priestoroch sústredenia a v palebných postaveniach,

skôr ako začnú strieľať. Vďaka tomu je možné aktívne bojovať proti delostrelectvu, čo je jednou z hlavných úloh plukovného delostrelectva.

Vizuálny prieskum hrá veľmi dôležitú úlohu v delostreleckom prieskume. Prvky predsunutých pozorovateľov majú za úlohu zisťovať objekty v zostave prvosledových práporov nepriateľa a preto sú vybavené nevyhnutnými prostriedkami vizuálneho pozorovania. Zastarané laserové diaľkomery DAK a LPR boli nedávno nahradené moderným delostreleckým prieskumným prístrojom (Artyleryjski Przyrząd Dalmierczo-Rozpoznawczy - APDR). Moderné optoelektronické zariadenie sa dá použiť na určovanie polárnych a pravouhlých súradníc objektov a ich automatické odosielanie prostredníctvom digitálnej komunikácie do systémov riadenia paľby ZZKO Topaz (Defence24, 2018). Vďaka tomu je jedna sekcia predsunutých pozorovateľov schopná zistiť a spracovať údaje až o šesťdesiatich nepriateľských objektoch do jednej hodiny.

ZÁVER

WRiA sa už mnoho rokov reformuje, pokiaľ ide o doktrínu, organizačné štruktúry a vybavenie. Prirodzeným dôsledkom reorganizácie delostrelectva bolo zníženie počtu delostreleckých zbraní a ďalšej podpornej techniky ako aj personálu. Poľské delostrelectvo však stále patrí medzi najpočetnejšie v regióne aj medzi krajinami NATO, čo sa však priamoúmerne neprenáša na bojový potenciál. Veľká časť delostreleckých zbraní a vybavenia vyžaduje obmenu alebo modernizáciu. Jedným z najväčších problémov je nedostatočná náhrada za veľmi opotrebované húfnice 2S1 a Dana. Implementované palebné moduly Krab výrazne zvýšili palebnú silu delostreleckých plukov, ale v manévrových brigádach sú delostrelecké oddiely naďalej vyzbrojené zbraňami zo 70-tych rokov minulého storočia.

Raketometry BM-21 a RM-70 sú postupne nahradzované raketometmi WR 40 Langusta. Problémom je však nedostatok veliteľských vozidiel, čo neumožňuje využitie všetkých možností raketometov. Situácia v raketovom vojsku sa výrazne zlepšila zavedením systému Homar, ktorého dosah 300 km umožní zničenie nepriateľských objektov v celom priestore zodpovednosti veliteľa zboru.

Práporové roty podpory boli zväčša prezbrosené samohybnými mínometmi kalibru 120 mm. Ich zväčšený dostrel a mobilita umožnia účinnejšie vykonávanie podporných palieb v dotyku v prospech práporov.

Významné zlepšenie je zaznamenané v oblasti delostreleckého prieskumu, najmä v dôsledku zavedenia radarov Liwec, bezpilotných prostriedkov Scan Eagle a prieskumného prístroja APDR. Všetky prieskumné prostriedky sú integrované do systému ZZKO Topaz, vďaka čomu je možné prieskumné údaje prenášať v reálnom čase na miesta riadenia paľby delostreleckého oddielu a na palebné jednotky.

Realizácia operačných programov v WRiA umožňuje dosiahnuť kompatibilitu s poprednými svetovými armádami, zvýšiť dostrel a účinnosť paľby, zvýšiť životnosť delostreleckých jednotiek na bojisku, vybudovať systém velenia a riadenia paľby a začleniť moduly palebných jednotiek do systému velenia vyššej úrovne.

Poľské delostrelectvo sa nachádza v procese intenzívnej transformácie zameriavajúcej sa na modernizáciu palebných prostriedkov i prostriedkov prieskumu ako aj na integráciu systémov velenia v delostrelectve do systému velenia pozemných síl. Prijaté rozhodnutia v oblasti zavádzania nových zbraní a vytvárania nových štruktúr budú mať vplyv na stav delostrelectva do budúcnosti na niekoľko desaťročí. Preto musia byť prijímané rozvážne, v rámci dlhodobého plánu rozvoja, súbežne s celkovými zmenami v pozemných silách. Zdá sa, že

nastavené smerovanie modernizácie, ak bude dôsledne realizované, nasmeruje poľské delostrelectvo do elitného zoskupenia krajín, ktoré majú najmodernejšie bojové prostriedky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Altair. 2008. *Pierwsze Langusty zamówione*. [online]. Dostupné na internete: https://www.altair.com.pl/news/view?news_id=1080
- CSAiU. 2000 – 2020. *122 mm haubica samobieźna 2S1 – Goździk*. [online]. Dostupné na internete: <http://www.csaiu.torun.pl/hist08.aspx>
- Defence24. 2012. *Armatohaubica kalibru 155 mm Krab*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.defence24.pl/armatohaubica-kalibru-155-mm-krab>
- Defence24. 2018. *MSPO 2018: Griffin prezentuje systemy wskazywania celów dla broni precyzyjnej*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.defence24.pl/mspo-2018-griffin-prezentuje-systemy-wskazywania-celow-dla-broni-precyzyjnej>
- DWL. 2006. *Dowodzenie Wojskami Raketowymi i Artylerią Wojsk Lądowych*, Warszawa : Dowództwo Wojsk Lądowych, 2006.
- Lockheed. 2011. *ATACMS ong-Range Precision Tactical Missile System*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.lockheedmartin.com/content/dam/lockheed-martin/mfc/pc/army-tacticle-missile-system-block-ia-unitary-atacms/mfc-atacms-block-1a-unitary-pc.pdf>
- PIT-RADWAR S.A., 2020. *Radiolokacyjny Zestaw Rozpoznania Artyleryjskiego LIWIEC*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.pitradwar.com/oferta/416,radiolokacyjny-zestaw-rozpoznania-artyleryjskiego-liwiec>
- Polskazbrojna. 2013. *Zmodernizują polskie drony*. [online]. Dostupné na internete: <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/9746?t=Zmodernizuja-polskie-drony>
- Polskazbrojna. 2015. *Armia kupiła tysiąc Spike'ów*. [online]. Dostupné na internete: <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/18001?t=Armia-kupila-tysiac-Spike-ow->
- STANAG 2484. 2015. NATO FIRE SUPPORT DOCTRINE. Brussels : NATO, 2015.
- SZOSTEK, L. 2017. *152 mm armatohaubica samobieźna wz. 77 Dana*, Warszawa : Wydawnictwo CB, 2017. 48 s. ISBN 6249991.

doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
ivan.majchut@aos.sk

płk dr hab. inż. Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI
Akademia Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki
Piotra Czajkowskiego 109, 51-147 Wrocław
norbert.swietochowski@awl.edu.pl

BEZPEČNOSTNÉ HROZBY OVPLYVŇUJÚCE BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

THE SECURITY THREATS AFFECTING THE SECURITY ENVIRONMENT

Ján MAREK

ABSTRACT

A security environment is an environment in which threats to the security interests of the state are generated and in which the state promotes its interests. The security environment is influenced by the security policy of the state. It is the internal and external environment of the social system, which by its action strives to maintain optimal conditions for its activities and the fulfillment of its mission. It is a part of the environment in which the conditions of existence and development of entities determined by security are created.

Keywords: security environment, threats, security interests,

ÚVOD

Bezpečnostné prostredie sa charakterizuje prostredníctvom vyčlenenia určitého geopoliticky relatívne uceleného územia, ktoré je spravidla podmienené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, vojensko-strategickými a kultúrno-historickými činiteľmi.

Bezpečnostné prostredie sa stáva komplikovanejším a menej predvídateľnejším, čo obmedzuje možnosti jeho definovania a vymedzenia základných tendencií jeho ďalšieho vývoja vrátane identifikácie hrozieb. Je ovplyvňované pôsobením subjektov, ktoré v tomto priestore pôsobia, nachádzajú sa v ňom, alebo pôsobia mimo neho, pričom tu existuje riziko hrozieb¹.

Z celosvetového pohľadu je súčasné bezpečnostné prostredie charakteristické vysokou komplexnosťou a dynamikou. Jeho charakteristickými črtami je jeho nestabilita a neustály vývoj, ktorý nie je možné predpovedať, ale je možné len čiastočne predvídať. Vyznačuje sa mierou nepoznatelnosti, zníženou možnosťou kontroly a je do značnej miery prostredím neistoty².

Tendenciami ovplyvňujúcimi vývoj bezpečnostného prostredia sú prehľbujúca sa politická, ekonomická a bezpečnostná integrácia štátov, rýchly a nekontrolovaný rozvoj techniky, informačných a vojenských technológií, nekontrolované šírenie informácií, nevyvážený a nerovnomerný demografický vývoj regiónov a krajín, nekontrolovateľná migrácia obyvateľstva, nárast prejavov nacionalizmu a neznášanlivosti, zväčšujúca sa závislosť na životne dôležitých zdrojoch a ich obmedzenosť, ako i zhoršujúce sa životné prostredie,

---

¹BUČKA, P., PÁSTOR, R. Možné prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019. 10. medzinárodná vedecká konferencia: Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2019. ISBN 978-80-8040-582-3. s. 96-105.

² BRZEZINSKI, Z. *Volba: Globální nadvláda nebo globální vedení*. Praha: Mladá Fronta, 2004. ISBN 80-204-1179-8. s. 290

epidémie a pandémie. Ďalšími tendenciami, ktoré ovplyvňujú vývoj bezpečnostného prostredia, sú napr. negatívne prejavy narastajúcej globalizácie, zvyšovanie počtu vnútroštátnych konfliktov a negatívne dôsledky klimatických zmien.

Postupne klesá význam štátov ako samostatných aktérov. V dôsledku pokračujúceho procesu globalizácie zasahujúcej hospodárstvo, politiku, bezpečnosť, životné prostredie ale aj spoločnosť, dochádza stále viac medzi štátmi navzájom k väčšej previazanosti a vzájomnej závislosti.

K nutnosti spoločne riešiť globálne otázky (ekologické, energetické, ...), je možné predpokladať ďalšie prehĺbovanie súčasných politických, hospodárskych a bezpečnostných väzieb medzi Európskou úniou, NATO a USA³.

K zmenám dochádza aj vo vojenskej spolupráci. NATO sa stalo bezpečnostnou organizáciou s globálnou pôsobnosťou schopnou zasiahnuť kdekoľvek a kedykoľvek. To súvisí nielen s geopolitickými zmenami vo svete v uplynulých dvadsiatich rokoch, ale tiež so zmenou postoja USA, ktoré prestávajú pokladať Európu za kľúčovú oblasť svojich záujmov.

Európska únia sa snaží pôsobiť nielen ako silný svetový ekonomický hráč, ale tiež ako aktér s mocenským, politickým a bezpečnostným potenciálom⁴.

1. CHARAKTER BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB

Všeobecne je možné rozoznávať dva základné spôsoby ohrozenia bezpečnosti štátu. Sú nimi bezpečnostné hrozby vojenského a nevojenského charakteru.

Bezpečnostná hrozba vojenského charakteru predstavuje bezprostredné ohrozenie štátu za použitia ozbrojenej sily ako násilného prostriedku na dosiahnutie politických cieľov s použitím ozbrojeného násilia. Ide o ozbrojený konflikt medzi dvoma alebo viacerými subjektmi.

Ozbrojené sily ako nástroj štátnej moci sú budované tak, aby týmto hrozbám dokázali čeliť. Spoločnosť ako celok predstavuje ich materiálnu a ekonomickú základňu. Zatiaľ čo priama konfrontácia je vyhradená bojovým jednotkám, civilné obyvateľstvo by teoreticky malo stáť mimo konflikt. Vzhľadom k svojej úlohe je však prakticky neoddeliteľnou súčasťou vojenského stretu a stáva sa napriek množstvu medzinárodných konvencií neoddeliteľnou súčasťou vojnového konfliktu a obeťou aktívnej činnosti protivníka.

Hrozba vojenského charakteru má väčšinou určitý právny rámec a zúčastnené strany rešpektujú určité pravidlá: jednotlivé strany sú rozlíšené identifikačnými znakmi, je zakázané použitie niektorých zbraňových systémov, civilné obyvateľstvo na obsadenom území využíva určitý stupeň ochrany zo strany protivníka, zajatci majú práva garantujúce im základné práva dané medzinárodnými dohodami a pod.

Bezpečnostné hrozby nevojenského charakteru predstavujú ohrozenie bezpečnostných záujmov štátu za použitia iného násilného prostriedku, akým sú ozbrojené sily. Medzi tieto hrozby je možné zaradiť:

- medzinárodný terorizmus,

³ MORRIS, I.: *Why the West Rules –for Now. The Patterns of History . and what they reveal about the Future.* Farrar, Straus and Giroux, New York, 2010. ISBN 978-0-374-29002-3. 750 s

⁴ FRIEDMAN, G. *Nasledujúce desaťročie. Kde sme ...a kam sa uberáme.* Bratislava: Ikar , 2011. ISBN 978-80-551-2625-8.

- šírenie zbraní hromadného ničenia,
- nezákonný obchod s ľahkými zbraňami,
- negatívne dopady globalizácie,
- regionálne alebo vnútroštátne konflikty,
- zlyhávajúce štáty,
- medzinárodne organizovaný zločin a kriminalita,
- nekontrolovateľná migrácia alebo masový prívál utečencov,
- náboženský alebo etnický extrémizmus a rozbroje,
- živelné pohromy a katastrofy,
- aktivity cudzích špeciálnych síl,
- novodobé pirátstvo,
- nekontrolovateľný prístup a šírenie informácií,
- klimatické zmeny,
- energetické riziká,
- hospodárska kríza a mnohé ďalšie.

Niektoré z nich môžu bezpečnosť štátu ohroziť zvonka, iné sa môžu prejaviť vo vnútri štátu. Aspoň stručne k jednotlivým hrozbám.

Jednou z najnebezpečnejších hrozieb ovplyvňujúcich bezpečnosť štátu je **terorizmus**. Predstavuje reálnu možnosť ohrozenia života, zdravia, majetku občanov a vnútornej bezpečnosti štátu⁵. Ide o násilie použité proti nezúčastneným osobám za účelom dosiahnutia politických, kriminálnych alebo iných cieľov. Rovnako môže narušiť dôležitú infraštruktúru štátu a tým aj jeho ekonomickú stabilitu. Jeho následky môžu byť znásobené použitím zbraní hromadného ničenia⁶.

Šírenie zbraní hromadného ničenia predstavuje osobitnú kategóriu strategických globálnych hrozieb, ktorú je nutné eliminovať adekvátnymi prostriedkami. Sú ideálnym prostriedkom na spáchanie prekvapivého útoku na politické a obchodné centrá s potenciálne katastrofickými následkami. Ich možné použitie je determinované štátmi, ktoré vlastnia jadrové zbrane. Vďaka vedecko-technickému pokroku neustále narastá ich dostupnosť. Ešte nebezpečnejším by bolo vlastníctvo zbraní hromadného ničenia teroristickými skupinami, ktoré by ich mohli použiť pri presadzovaní svojej ideológie kdekoľvek a kedykoľvek vo svete.

Súčasným problémom v boji proti medzinárodnému terorizmu je aj **ľahká dostupnosť a nekontrolovateľný predaj malých a ľahkých zbraní** predovšetkým do konfliktných regiónov. Na jeho predaji a pašovaní sa častokrát podieľajú dobre organizované skupiny z rôznych krajín, ktoré neváhajú pre dosiahnutie svojho cieľa použiť rôzne metódy, ale i násilie.

Negatívne prejavy globalizácie prinášajú komplex hrozieb pre bezpečnosť, ktoré zvyšujú zraniteľnosť a krehkosť národných a medzinárodných infraštruktúr. Zmenšujú sa možnosti kontroly štátu, rozdiely medzi jednotlivými krajinami a rozdiely medzi domácou a zahraničnou politikou. Uľahčuje sa tým prístup extrémistov k vysoko efektívnym útočným prostriedkom. Silné krajiny majú stále väčší vplyv na ekonomický a spoločenský vývoj vo svete. Globálne operujúce finančné trhy umožňujú teroristickým organizáciám lepší prístup k informáciám prostredníctvom internetu a presun finančných prostriedkov. V dôsledku

⁵ IVANČÍK, R.- NEČAS, P. Terorizmus: *Globálna bezpečnostná hrozba*. Ostrava: KEY Publishing, 2019. ISBN 978-80-7418-319-5. s. 163

⁶ NIŽŇANSKÝ J. a kol.: *Terorizmus – aktuálna výzva pre 21. storočie (...súvislosti s islamom)*, Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, ISBN 80-88842-80-8, Bratislava 2005.

globalizácie sa zvyšuje možnosť prenosu a nekontrolovateľného šírenia infekcie a nákazlivých chorôb⁷.

Regionálne alebo vnútroštátne konflikty sú príčinou zlyhávania problémových štátov v dôsledku politickej či ekonomickej nestability. Pri konfliktoch dochádza k nahromadeniu konvenčných, predovšetkým ručných a ľahkých zbraní. Sú tu vytvorené podmienky pre organizovaný zločin, extrémizmus, terorizmus a násilie, čo má v konečnom dôsledku vplyv na ekonomický rozvoj v týchto regiónoch.

Budúce konflikty pravdepodobne nebudú mať charakter rozsiahlych rozmerov na veľkom území so zapojením značných ľudských a materiálnych zdrojov, ale viac lokálny, resp. regionálny charakter. Prevencia vyžaduje zapájať sa do akcií na predchádzanie a podieľať sa na riešení takýchto bezpečnostných hrozieb.

Zlyhávajúce štáty, ktoré nie sú schopné plniť svoje základné funkcie, zaručiť vlastnú bezpečnosť, dodržiavanie ľudských práv a slobôd, alebo plniť medzinárodné záväzky, predstavujú potenciálnu ale aj reálnu bezpečnostnú hrozbu. Tieto štáty prispievajú k regionálnej nestabilite a stávajú sa hrozbou pre svoje okolie. To vytvára predpoklady pre korupciu, podnecovanie k neznášanlivosti, zneužívaniu moci, porušovaniu ľudských práv a slobôd občanov, obchodovaniu s ľuďmi, zbraňami a drogami. Častokrát sa zlyhávajúce štáty stávajú zázemím pre teroristické a extrémistické skupiny, organizovaný zločin a nelegálnu migráciu.

Organizovaný zločin prispieva k destabilizácii svetového hospodárskeho systému. Sústreďuje sa na nelegálny obchod so zbraňami, vojenským materiálom, nelegálnu výrobu a distribúciu drog, nelegálnu migráciu obyvateľstva, únosy ľudí a obchodovanie s nimi, prostitúciu, počítačové pirátstvo, finančnú kriminalitu a pod. Podieľa sa na šírení zbraní hromadného ničenia a je zdrojom pre korupciu a extrémizmus. Organizovaný zločin má mnoho spoločných črt s terorizmom, rozdielna je však finančná motivácia, ktorej získanie je u organizovaného zločinu hlavným záujmom⁸.

Nelegálna migrácia najmä politického a ekonomického charakteru predstavuje vážnu bezpečnostnú hrozbu nevojenského charakteru. Pramení predovšetkým z nevyváženého demografického vývoja, zlých sociálno-ekonomických podmienok a nárastu obyvateľstva jednotlivých regiónov. Vážnosť tejto bezpečnostnej hrozby je daná okrem iného tým, že nekontrolovateľná nelegálna migrácia vytvára priaznivé podmienky pre rast intolerancie, aktivity rôznych teroristických a extrémistických organizácií a infiltráciu kriminálnych živlov. Zvyšujúcimi sa ekonomickými rozdielmi medzi krajinami môže hrozba nelegálnej a nekontrolovateľnej migrácie v budúcom období ešte narastať.

Extrémizmus predstavuje činnosť organizácií, médií a fyzických osôb, ktorý by vo veľkom rozsahu mohol pôsobiť predovšetkým na násilné rozvrátenie základov ústavného poriadku a narušenie celistvosti krajiny, podnecovanie sociálnej, rasovej, národnostnej alebo náboženskej neznášanlivosti. Fašistické a krajne pravicové skupiny predstavujú reálnu bezpečnostnú hrozbu súčasnosti v Strednej Európe.

Živelné pohromy a katastrofy svojou nepredvídateľnosťou, charakterom a dôsledkami predstavujú hrozbu veľkého rozsahu. Ide o prejavy hrozieb, medzi ktoré možno zaradiť záplavy, suchá, snehové kalamity, zemetrasenia, víchrice, úniky nebezpečných škodlivín, úniky

---

⁷ NIŽŇANSKÝ J.: *Ozbrojené sily pri riešení nevojenských hrozieb*, Vojenské obzory 2/2006, MO SR, Bratislava 2006.

⁸ IVANČÍK, R. - JURČÁK, V. - NEČAS, P. *On Some Contemporary Global Security Risks and Challenges*. In Security and Defence Quarterly, Vol.3, No.4/2014, pp. 34-39 ISSN 2300-8741

radiácie, výbuchy, požiare, narušenie inžinierskych sietí, infekčné ochorenia obyvateľstva a pod.

Aktivity cudzích špeciálnych síl krajín, ktoré nie sú členmi európskych a euroatlantických integračných zoskupení, tiež predstavujú možnú bezpečnostnú hrozbu nevojenského charakteru. Veľkosť tejto hrozby je determinovaná zahraničnou a bezpečnostnou politikou. Spravodajské aktivity cudzích špeciálnych služieb sú smerované na získavanie informácií z prostredia NATO a Európskej únie, o príprave územia na obranu, o činnosti a úlohách špeciálnych a bezpečnostných služieb štátu, o nových vojenských a civilných technologických a informačných systémoch.

V súvislosti so získaním plnohodnotného členstva Slovenskej republiky v NATO a Európskej únii je vysoko pravdepodobné zvýšenie aktivít týchto služieb aj na Slovensku.

Novodobé pirátstvo patrí medzi bezpečnostné hrozby 21. storočia. Dnešní piráti používajú rýchločlny, moderné strelné zbrane zväčša americkej a čínskej výroby. Častým krycím manévrom býva rybolov. Najčastejšie prepadávajú ropné tankery, ale nevyhýbajú sa aj iným obchodným lodiam, na ktorých môžu niečo ukoristiť. Za posledné obdobie sa zvýšil aj počet unesených výletných lodí s cieľom získať za posádku vysoké výkupné.

Za najnebezpečnejšie oblasti sa považujú vody pri Nigérii, Malacký prieliv v Indonézii, Suez a v poslednom období hlavne Adenský záliv pri Somálsku.

Prepadávanie a únosy pirátov spôsobujú nielen finančné škody obchodným spoločnostiam, ale aj ohrozenie samotnej posádky lode a turistov.

Zmena terorizmu z klasických metód do elektronickej podoby je jednou z najväčších zmien modernej spoločnosti. **Pristup k informáciám**, výkonnosť, nárast rýchlosti prenosu dát, ich nekontrolovateľné šírenie, globálna dostupnosť ako i šírenie počítačových vírusov a dezinformácií predstavujú rastúcu hrozbu pre spoločnosť, čo môže ohroziť bezpečnosť a ekonomickú stabilitu štátu, ako i prispieť k destabilizácii hospodárskeho systému.

Obrovská úloha počítačov podporuje kriminálnikov a teroristov, aby ich používali ako hlavný nástroj na napadnutie cieľa. Internet poskytuje virtuálne bojové pole pre celé krajiny, ktoré sú v konflikte s inou krajinou. Medzi príklady patrí Taiwan proti Číne, Izrael proti Palestíne, India proti Pakistanu, Čína proti Spojeným štátom americkým a mnoho ďalších.

Dôvody kybernetických útokov sú rôzne:

- zatiaľ najlacnejší spôsob,
- vystopovať útok je zložitejšie,
- útočníci jednoducho zakryjú svoju totožnosť a miesto,
- neexistujú žiadne fyzické bariéry a kontroly, ktoré treba obísť,
- útok je možné vykonať vzdialene, z ľubovoľného miesta na zemi,
- jeden druh útoku je možné vykonať na veľký počet cieľov,
- je možné zasiahnuť obrovskú skupinu ľudí.

V konečnom dôsledku zraniteľnosť informačných a komunikačných systémov môže ohroziť samotné fungovanie štátnej správy, nevynímajúc ozbrojené sily a bezpečnostné zložky.

Klimatické zmeny počasia majú vplyv na úbytok populácie, vedú k hladu a následne k nepokojom hlavne v nestabilných oblastiach. Keďže počet obyvateľstva celosvetovo neustále stúpa, ľudstvo nebude schopné sa dostatočne očakávaným zmenám prispôsobiť.

Záplavy riek, zdvíhanie hladiny morí ako i suchá pociťujú viaceré sektory hospodárstva, predovšetkým turizmus, poľnohospodárstvo, rybné hospodárstvo a výroba energie. V najohrozenejších regiónoch žije v súčasnosti viac ako 170 miliónov ľudí, teda tretina

európskej populácie. Južnú a východnú časť Európskej únie poznačujú zmeny v zrážkovej činnosti, riziká záplav a pod., regióny na severe a západe zas silnejšia erózia pri morskom pobreží a extrémne výkyvy počasia, ako silné búrky.

Stúpanie teplôt sa zdá po istú dobu výhodou, avšak len do určitej miery. Ako náhle sa už rastlinstvo nebude vedieť prispôbiť stúpajúcim teplotám, negatívne vplyvy sa objavia omnoho výraznejšie. Hrozí nedostatok potravy a aj vody, čo bude vyvolávať nepokoje.

Vždy, keď sa objaví klimatický výkyv, prinúti národy k migrácii a sťahovaniu. Spolu s presunmi obyvateľstva sa zároveň vyskytnú vážne epidémie, sociálne nepokoje a prirodzené konflikty spôsobujúce politickú nestabilitu. V dôsledku klimatických zmien krajiny ohrozené násilnými konfliktami môžu čeliť politickej nestabilite.

Slovensko patrí spolu s Českou republikou a Poľskom medzi stredne ohrozené krajiny.

Výkyvy energetických rizík nestálych svetových energetických trhov ovplyvňujú stále viac všetky európske regióny.

Mnohé štáty Západnej a Strednej Európy sú viac pripravené čeliť výzvam bezpečnosti dodávok energie, efektívnosti spotreby, či trvalej udržateľnosti, ako krajiny Východnej Európy.

Jednostranná závislosť štátu na dodávke niektorého zo životne dôležitých energetických zdrojov (elektrina, plyn, ropa a pod.) pri prerušení alebo obmedzení dodávok môže spôsobiť hospodárske škody značného rozsahu.

Nedostatok energetických zdrojov sa stalo bezpečnostnou hrozbou súčasnosti.

Hospodárska kríza môže postihnúť ktorékoľvek odvetvie hospodárstva. Ide o celú škálu hrozieb, ktoré majú rôznu intenzitu.

Prejavuje sa poklesom výroby, znižovaním prevádzky podnikov, zaníkaním spoločností, znižovaním vývozu a dovozu tovaru, dochádza k neúmernému rastu nezamestnanosti, čo má v konečnom dôsledku vplyv na znižovanie kúpyschopnosti obyvateľstva.

Výsledkom hospodárskej krízy je nepokojnosť obyvateľstva, zvyšuje sa zločinnosť, rastie kriminalita, čo v konečnom dôsledku môže ohroziť bezpečnosť štátu. Svojím rozsahom môže mať priamy vplyv na politickú stabilitu mnohých krajín a regiónov sveta, dokonca môže narušiť globálnu mocenskú rovnováhu.

Je ťažké ak nie nemožné odhadnúť miesto prejavu, čas demonštrovania a intenzitu niektorej z uvedených bezpečnostných hrozieb. To znižuje možnosť štátu voči ktorejkoľvek z nich prijímať účinné opatrenia⁹.

ZÁVER

Jedným z najviac skloňovaným pojmov v strategických dokumentoch väčšiny vyspelých štátov v oblasti bezpečnosti je bezpečnostné prostredie. Tak ako bolo objasnené, bezpečnostné prostredie môžeme chápať ako časť spoločenského prostredia v ktorom sú podmienky vývoja charakterizované primárne bezpečnosťou.

Pre charakteristiku bezpečnostného prostredia je nevyhnutné počítať s vyčlenením uceleného územia na ktorom spoločnosť existuje. Na bezpečnostné prostredie vplyvajú sociálno-ekonomické, vojensko-strategické a kultúrno historické činitele. Môžeme ho rozdeliť na

---

⁹ HOFREITER, L.. *Komplexita a sieťové usporiadanie – riziká globálnej bezpečnosti*. In: UŠIAK, J., LASICOVÁ, J., KOLLÁR, D., eds. *Bezpečnostné fórum 2013. Zborník vedeckých prác*. Banská Bystrica: FPVMV, 2013. 1.zväzok. s.9-17. ISBN 978-80-557-0496-8. 153

globálne, regionálne, subregionálne, lokálne a individuálne. Zároveň na bezpečnostné prostredie vplyvajú bezpečnostné hrozby, ktoré môžeme definovať ako prejav, gesto, opatrenie alebo čin, ktorý odráža schopnosť alebo zámer spôsobiť škody a vyvoláva obavy¹⁰. Je v záujme každého demokratického štátu tieto obavy eliminovať a prostredníctvom bezpečnostných a diplomatických zložiek štátu primat' účinne opatrenia na prevenciu a boj proti uvedeným hrozbám. Preto pripravenosť Ozbrojených síl SR musí viesť nevyhnutne k ich nasadeniu a použitiu do ozbrojených konfliktov predovšetkým voči bezpečnostným hrozbám nevojenského charakteru.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BRZEZINSKI, Z. Volba: *Globální nadvláda nebo globální vedení*. Praha: Mladá Fronta, 2004. ISBN 80-204-1179-8. s. 290.
- BUČKA, P., PÁSTOR, R. Možné prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019. 10. medzinárodná vedecká konferencia: Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2019. ISBN 978-80-8040-582-3. s. 96-105.
- FERGUSON, N. *Civilization. The West and the Rest*. [online]. New York Penguin Books, 2011. 402s. [cit. 14.2.2016] dostupné z http://www.amazon.com/Civilization-West-Rest-NiallFerguson/dp/0143122061#reader_0143122061
- IVANČÍK, R.- NEČAS, P. *Terorizmus: Globálna bezpečnostná hrozba*. Ostrava: KEY Publishing, 2019. ISBN 978-80-7418-319-5. s. 163.
- IVANČÍK, R. - JURČÁK, V.- NEČAS, P. *On Some Contemporary Global Security Risks and Challenges*. In Security and Defence Quarterly, Vol.3, No.4/2014, pp. 34-39 ISSN 2300-8741.
- FRIEDMAN, G. Nasledujúce desaťročie. Kde sme ...a kam sa uberáme. Bratislava: Ikar , 2011. ISBN 978-80-551-2625-8 .
- HOFREITER, L.. *Komplexita a sieťové usporiadanie – riziká globálnej bezpečnosti* . In: UŠIAK, J., LASICOVÁ, J., KOLLÁR, D., eds. *Bezpečnostné fórum 2013. Zborník vedeckých prác*. Banská Bystrica: FPVMV, 2013. 1.zväzok. s.9-17. ISBN 978-80-557-0496-8. 153.
- MORRIS, I.: *Why the West Rules –for Now. The Patterns of History . and what they reveal about the Future*. Farrar, Straus and Giroux, New York, 2010. ISBN 978-0-374-29002-3. 750 s.
- NIŽŇANSKÝ J.: *Ozbrojené sily pri riešení nevojenských hrozieb*, Vojenské obzory 2/2006, MO SR, Bratislava 2006.
- NIŽŇANSKÝ J. a kol.: *Terorizmus – aktuálna výzva pre 21. storočie (...súvislosti s islamom)*, Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, ISBN 80-88842-80-8, Bratislava 2005.

---

¹⁰ FERGUSON, N. *Civilization. The West and the Rest*. [online]. New York Penguin Books, 2011. 402s. [cit. 14.2.2016] dostupné z http://www.amazon.com/Civilization-West-Rest-NiallFerguson/dp/0143122061#reader_0143122061

Ing. Ján MAREK, PhD., MBA
odborný asistent Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš,
E-mail: jan.marek@aos.sk

VOJENSKÉ SPRAVODAJSTVO – NOVÉ KONCEPCIE SPRAVODAJSKÝCH ČINNOSTÍ

MILITARY INTELLIGENCE – A NEW CONCEPT OF INTELLIGENCE ACTIVITIES

Samuel MARR, Dominika MARR

ABSTRACT

In this contribution, its authors deal with the issue of information-operative and information-technical means used by authorized public authorities, with the focus on information and technical means used by Military Intelligence in the course of the interception, presenting their considerations in terms of de lege ferenda on the amendment of the Military Intelligence Act and special regulations.

Key words: Military Intelligence, interception, legislative measures

ÚVOD

Predstavitelia vlády prijatím zákona číslo 198/1994 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Vojenskom spravodajstve v jeho konsolidovanom znení tak ako ho poznáme dnes, v znení jeho poslednej novely reflektovali nielen na potrebu existencie tajnej služby v armádnom prostredí, ale aj na potrebu plného integrovania Vojenského spravodajstva medzi vyspelé európske a svetové spravodajské služby. Autori konštatujú, že plnohodnotné integrovanie inovatívneho modelu vojenského spravodajstva 21. storočia do armádneho prostredia pozostáva z viacerých okruhov na úrovni analytickej činnosti, vyspelého spracovávania správ analytického charakteru, privátnej strategickej analýzy vyžadovanej potrebou riadenia, koordinovania a priameho výkonu spravodajských činností Vojenského spravodajstva, neopomenúc problematiku informačného toku. Vráťane definovania spravodajskej činnosti – spravodajstva v súlade s definíciami „straných“ krajín Európskej únie, ako aj na medzinárodnej platforme, o čo by sa mohol zasadiť doposiaľ neschválený plánovaný Vládny návrh zákona z roku 2015 o štátnom spravodajstve a spravodajských službách (KM-OPVA-2015/001214.)

Elementárnym atribútom pre zavedenie Vojenského spravodajstva inovatívneho charakteru, spôsobilého byť konfrontovaný a kladne komparovaný so svetovými spravodajskými službami do spravodajskej praxe je zmena legislatívy v oblasti informačno-operatívnych činností, ktorá je vo vyššie uvedenom právnom predpise riešená veľmi reštriktívne. Autori majú za to, že po dôkladnej analýze aktuálneho stavu národnej bezpečnosti, jej vývoja, ako aj okulárom medzinárodnej bezpečnosti v kontexte predmetnej problematiky, je eminentne potrebné pristúpiť k avizovaným legislatívnym opatreniam.

Vojenské spravodajstvo ako pojem predstavuje agilný širokosiahly diapazón činností pri práci s informačným tokom, úzko profilovaný na poznávanie objektov v sfére jeho záujmu ako napríklad : „činnosti ohrozujúce ústavné zriadenie, územnú celistvosť, zvrchovanosť, aktivity cudzích spravodajských služieb, činnosti ohrozujúce obranyschopnosť Slovenskej republiky, terorizmus, sabotáže“ (§ 2 zákona číslo 198/1994 Z. z. Zákon Národnej rady

Slovenskej republiky o Vojenskom spravodajstve) a podobne. Predmetné činnosti predstavujú sofistikované úkony, ktorými za využitia špecifických postupov, plánovite a utajeným spôsobom akumuluje Vojenské spravodajstvo informácie, ktoré podliehajú ich následnej selekcii, analýze, uchovaniu a prípadnému poskytnutiu zákonným recipientom. Informácie, s ktorými predmetný štátny orgán pri spravodajských činnostiach pracuje, možno bez akýchkoľvek pochybností označiť za potenciálne hrozby aplikačnej praxe v rovine národnej bezpečnosti, tak aj na medzinárodnej úrovni. Medzi najzávažnejšie hrozby možno označiť politické, vojenské, špiónážne a teroristické hrozby.

1 INFORMAČNO-OPERATÍVNE, OPERATÍVNE A INFORMAČNO-TECHNICKÉ PROSTRIEDKY

Terminologické označenie daných prostriedkov tak ako z koreňa slovného spojenia vyplýva, rozlišuje prostriedky informačné a prostriedky operatívne, vrátane informačno-technických prostriedkov. Diverzia najmä operatívnych prostriedkov je logický vyvodená z katalógu právnych predpisov, ktoré ich definujú. Pre ilustráciu spracovali autori prehľad práve týchto rozhodných právnych predpisov a v nich taxatívne uvedených prostriedkov.

Tabuľka 1 Grafické vyobrazenie avizovaných inštitútov

Zákon číslo 4/2001 Z.z. Zákon o Zbore väzenskej a justičnej stráže § 26	Zákon číslo 35/2019 Z. z. Zákon o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov § 16	Zákon číslo 171/1993 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbore § 39	Zákon číslo 301/2005 Z. z. Trestný poriadok § 110-§ 113 § 117	Zákon číslo 198/1994 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Vojenskom spravodajstve §10-§ 11	Zákon číslo 46/1993 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Slovenskej informačnej službe § 10 -§ 11
<i>Sledovanie osôb a vecí</i>	<i>Sledovanie osôb a vecí</i>	<i>Sledovanie osôb a vecí</i>	Sledovanie osôb a vecí	§ 10 Informačnotec hnické postriedky	§ 10 Informačnotec hnické postriedky
Osoby konajúce v prospech	Osoby konajúce v prospech	Osoby konajúce v prospech	Kontrolovaná dodávka	<i>Sledovanie osôb a vecí</i>	<i>Sledovanie osôb a vecí</i>
Nástrahová a zbezpečovacia technika	Nástrahová a zbezpečovacia technika	Nástrahová a zbezpečovacia technika	Predstieraný prevod	Legalizačné dokumenty	Legalizačné dokumenty a legenda
Krycie doklady	Krycie doklady	Krycie doklady	Zámena obsahu zásielok	Osoby konajúce v prospech	Osoby konajúce v prospech
Kontrolovaná dodávka	Kontrolovaná dodávka	Kontrolovaná dodávka	Agent	Zámena vecí	Zámena vecí
	Cezhraničné sledovanie	Monitoring osôb a dopravných prostriedkov		Predstieraný prevod vecí	Predstieraný prevod
		Kriminálne spravodajstvo, agent a legalizanta			
		Objekty a miesta pod legendou			
		Predstieraný prevod vecí			

Zdroj: Privátne spracovanie autorov

Tučnými kurzívami červenej označené inštitúty nie sú *expressis verbis* definované v príslušných zákonoch; ich aplikácia je upravovaná interne a spravidla je utajovaná. Z uvedeného zobrazenia daných inštitútov vyplýva, najmä pri spravodajských (tajných) službách, že ich aplikácia sa vykonáva pri akumulovaní, respektíve odhaľovaní latentných hrozieb a nie hrozieb už známych s cieľom, aby sa latentné hrozby stali zjavnými, postupuje sa však konšpiratívne, pričom je potrebné brať na zreteľ aj tú skutočnosť, že Vojenské spravodajstvo pri svojej činnosti vyvíja aktivity na ochranu svojich vlastných utajovaných skutočností. Metodologický postulát definujú odhalenia na princípe teórie odrazu, pri ktorých sa latentné hrozby zisťujú, vyhľadávajú a v zmysle zákona spracúvajú. Po obsahovej stránke možno hovoriť o práci s informáciami majúcimi charakter indikátorov bezpečnostných hrozieb. Daný postup možno veľmi zjednodušene na chronologickej báze zoradiť nasledovne:

- 1.) Prvotný zber informácií (indikátorov)
- 2.) Sekundárny zber (zameraný na zisk spresňujúcich informácií, prípadne sekundárnych indikátorov)
- 3.) Analytický proces
- 4.) Derivatívne vyvodenie súdov

Predmetný diapazón fáz je iba orientačný, v praxi je pomerne agilne modifikovaný a počet fáz sa pohybuje od 4 do 7, pričom aj v samotných fázach prebiehajú cyklické procesy.

Tabuľka 2 Vzor možného spravodajského cyklu

Vzor možného spravodajského cyklu							
Fázy	1	2	3	4	5	6	7
Najfrekvencovanejší model	Riadiaco-plánovací proces		Akumulácia indikátorov	Proces spracovania	Proces analýzy		Výsledný product
Vojenské spravodajstvo Českej republiky	Riadiaci proces		Akumulácia indikátorov	Proces spracovania			Distribúcia
Civilné rozvedky Českej republiky	Zadanie úloh	Riadiaco-plánovací proces	Akumulácia indikátorov	Spracovací process	Analyticko-syntetický process		Distribúcia

Zdroj: Privátne spracovanie autorov

1.1 ŠPECIFICKÉ PROSTRIEDKY POHĽADOM SÚČASNEJ LEGISLATÍVY A ÚVAHY DE LEGE FERENDA

Najmä sekundárny zber alebo 3. etapa načrtnutého modelu možného spravodajského cyklu je sprevádzaná získavaním doplňujúcich informácií s možným využitím špecifických metód a prostriedkov. Ako však už bolo úvodom predchádzajúcej kapitoly autormi uvedené, pri mnohých z nich v súčasnosti absentuje právna úprava ich aplikácie, exaktne precizovaná v príslušných zákonoch a ich použitie sa obmedzuje na interne predpisy ministerstiev.

V kontexte závažnosti miery zásahu do ústavou ako aj medzinárodným právom garantovaného práva na súkromie, sa autori rozhodli ťažisko predmetného príspevku preniesť na informačno-technické prostriedky a problematiku odpočúvania mimo trestného konania. Tu je potrebné uviesť, že Vojenské spravodajstvo nie je organ činný v trestnom konaní a nevykonáva úkony v trestnom procese, z uvedeného dôvodu sa pri odpočúvaní neriadi ustanovieniami Trestného poriadku, ale postupuje v zmysle osobitného právneho predpisu, ktorým je zákon číslo 166/2003 Z. z. Zákon o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím

informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním).

Venujúc pozornosť režimu právnej úpravy, ktorým sa riadi Slovenská informačná služba a Vojenské spravodajstvo pri využití informačno-technických prostriedkov, je potrebné dať na zreteľ absentovanie zákonných dôvodov použitia týchto prostriedkov v právnych predpisoch definujúcich postavenie oboch štátnych orgánov, čo možno označiť na nevhodné.

Odzrkadlenie predmetnej absencie sa prejavuje v rozhodovacom procese viažucom sa na aprobovateľnosť použitia informačno-technických prostriedkov, pri ktorej sa musí vzhľadom na tento právny stav vychádzať iba za využitia všeobecnej právnej úpravy zákona o ochrane pred odpočúvaním.

Výsledným produktom odpočúvania, na výkon ktorého boli použité príslušné informačno-technické prostriedky dokumentujúce dotknutú telekomunikačnú činnosť, je samotný záznam vyhotovený v gescii Slovenskej informačnej služby, a to pre jej výhradné potreby, alebo v gescii Úradu zvláštnych policajných činností Prezídia Policajného zboru pre jeho zvrchovanú činnosť, prípadne pre činnosť iných organizačných zložiek Policajného zboru, alebo ako produkt súčinnosti určený pre potreby Vojenského spravodajstva, Finančnej správy a Zboru väzenskej a justičnej stráže.

Zákonné medze ohraničujúce pravidlá nakladania so záznamom vo vzťahu ku kompetentným orgánom štátu, ako aj súdnemu aparátu, teda subjektom majúcim disponibilitu nakladania s ním, stanovujú kategorický zákaz zhotovovania jeho kópií, poskytnutia záznamu, prípadne jeho prepisu na účely nahliadnutia do záznamu, vyhotovenia jeho rozmnoženín a podobne pre potreby tretích osôb, iných štátnych orgánov, vrátane orgánov územnej samosprávy, prípadne inej samosprávy. Jedinou výnimkou z vyššie uvedeného striktne dodržiavaného režimu právnej úpravy, zamedzujúcej nemožnosť ochrany súkromia a slúžiacej ako významnej právnej záruke na eliminovaní obchádzania zákona je prípad, ak sa do role oboznamujúceho subjektu štylizuje štátny orgán proklamujúci nevyhnutnosť oboznámenia sa so záznamom, nakoľko ho potrebuje ako dôkaz v rámci svojej zákonom určenej právomoci pri uplatnení práva. Následným postupom sa verifikuje, či záznamom získané informácie predstavujú informácie významné z hľadiska zákonných dôvodov použiteľnosti informačno-technických prostriedkov v kontexte odpočúvania a zaznamenávania telekomunikačných činností.

Venujúc pozornosť rozdielnej právnej úprave odpočúvania mimo trestného konania a v trestnom konaní je potrebné danú diferenciáciu vykresliť cestou ustanovenia § 115 Trestného poriadku, ktoré nepopierateľne garantuje ochranu práva na súkromie vo vyššej miere ako osobitný právny predpis, pričom za príklad možno stanoviť markantné právo na obhajobu, dozorujúcu činnosť prokuratúry, právo na spravodlivý súdny proces, právo na upovedomenie o zničení záznamu, neopomenúc právo na nazeranie do spisového materiálu.

Komparácia právnej úpravy viažucej sa na oboznámenie dotknutej osoby o zničení všetkých foriem informácií získaných odpočúvaním pohľadom trestného konania a režimom mimo trestného konania je nepopierateľná vo vzťahu k stanoveniu markantných odlišností, čo je predmetom častej kritiky odbornej verejnosti vznášajúcej námietku nevhodnej právnej úpravy zákona o ochrane pred odpočúvaním nepriznávajúceho legálnu možnosť odpočúvanej osobe okrem prípadov, v ktorých príde k trestnému konaniu dozvedieť sa o skutočnosti, že bola odpočúvaná. Tento stav má za následok absentovanie „nápravného prostriedku“ spôsobilého namietat protiprávnosť výkonu odpočúvania a nerešpektovanie práva na súkromie, ako aj následného uplatnenia si práva na odškodnenie. Vzhľadom na všetky uvedené skutočnosti je dôvodné vyniesť súd o absencii záruky proti nezákonnému odpočúvaniu, ktorou je práve „nápravný prostriedok“, čo má za následok nerešpektovanie článku 8 ods. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako aj rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské

práva, podľa ktorého ľudské práva „vždy, ak je to možné a neodporuje to zmyslu tajného odpočúvania, musí byť fyzická osoba dodatočne oboznámená s tým, že jej hovory boli odpočúvané a musí mať k dispozícii účinný opravný prostriedok, ktorým môže namietat' nezákonnosť alebo bezdôvodnosť odpočúvania" (Weber a Saravia, 2006). Taktiež Ústavný súd Slovenskej republiky zaujal na predmetnú problematiku totožný právny názor, že „fyzická osoba, ktorej komunikácia bola odpočúvaná, musí mať možnosť obrany voči samotnému faktu odpočúvania jej hovoru, teda voči samotnému faktu zásahu do jej práva na ochranu súkromia“ (I. ÚS 274/05-73)

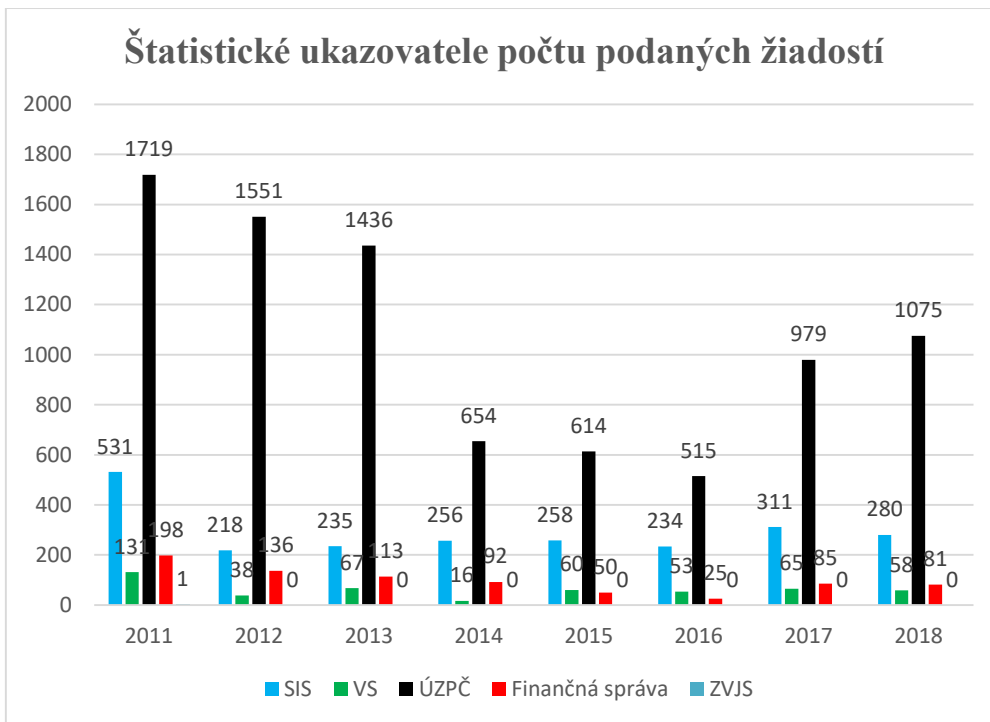
Predmetná právna nesúrodosť podmieňuje nevyhnutnosť nutnej novelizácie zákona o ochrane pred odpočúvaním, ktorá by sa vysporiadala s nastolenými otázkami upovedomovania dotknutých subjektov, precizovania procesných postupov oprávnených orgánov štátu v kontexte informačnej povinnosti voči dotknutému subjektu, prípadne delegovania tejto povinnosti na súdny aparát, ktorý vydal súhlas, neopomenúc stanovenie striktných lehôt na vykonanie informačnej povinnosti, ako aj samotný spôsob vyrozumienia, súdnu ingerenciu a v neposlednom rade stanovenie demonštratívneho výpočtu prípadov, v ktorých k vykonaniu informačnej povinnosti voči dotknutému subjektu nepríde z dôvodov ako napríklad zamedzenie ohrozenia bezpečnosti Slovenskej republiky, špionáže, terorizmu a podobne. *De lege ferenda* je potrebné vykonať precizovanie právnej úpravy tak, aby bola čo možno najkonformnejšou vo vzťahu k článku 8 ods. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a vo vzťahu k rozhodnutiam Európskeho súdu pre ľudské práva. V neposlednom rade autori kladú dôraz na fakt, že nimi vyslovené návrhy v nadväznosti na pro futuro nevelizovanú podobu predmetného právneho predpisu sa už premietli začiatkom roku 2020 aj v oblasti Trestného práva ako prostriedku ultima ratio, a to implementáciou ôsmeho dielu do siedmej hlavy tretej časti Trestného poriadku, upravujúceho možnosť preskúmať zákonnosť príkazu na odpočúvanie priamo Najvyšším súdom Slovenskej republiky, čo však pri Vojenskom spravodajstve do súčasnosti pri odpočúvaní nie je možné a stáva sa častým terčom kritiky odbornej verejnosti. Odstránenie daného nedostatku pokladajú autori za eminentné, nakoľko v kontexte závažnosti úloh plnených Vojenským spravodajstvom pri nasadení daných prostriedkov je neprijateľné, aby ich zákonnosť bola spochybňovaná, prípadne dôkazy daným postupom získané neboli právne aprobovateľné. Na tomto mieste apelujú autori na uvedenie si závažnosti dôvodov vedúcich k nasadeniu daných prostriedkov v boji proti národným, ako aj medzinárodným bezpečnostným hrozbám, boj voči ktorým nemôže byť akokoľvek spochybňovaný.

2 ODPOČÚVANIE MIMO TRESTNÉHO KONANIA POHĽADOM ŠTATISTIKY

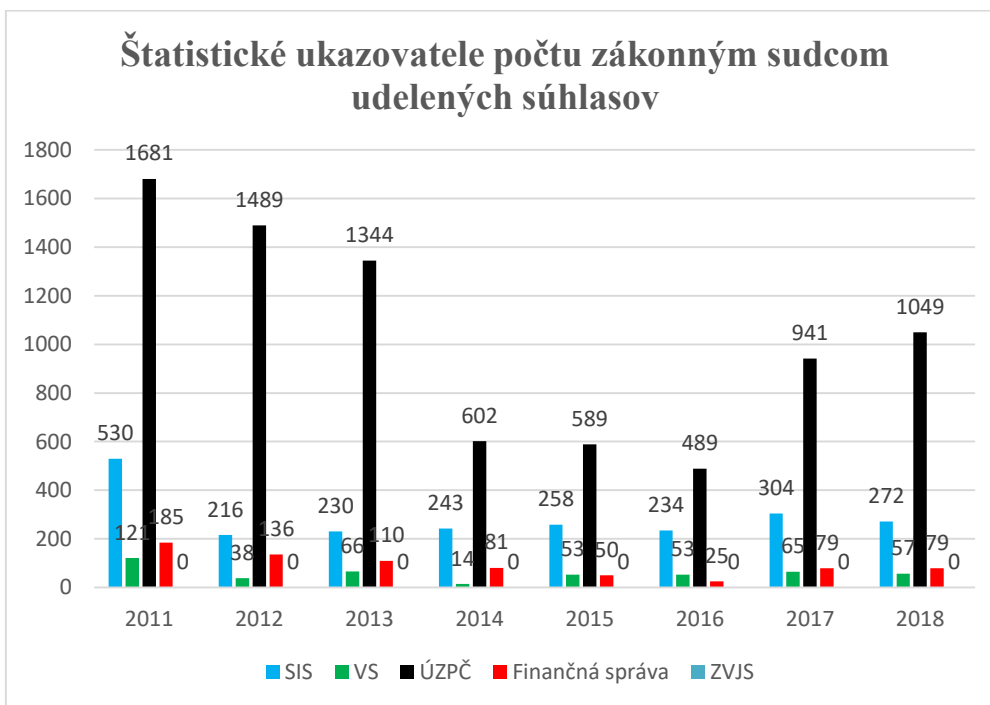
Okulárom štatistiky je reflektovanie na odpočúvanie a zaznamenávanie činností majúcej povahu v telekomunikáciách vhodné vykonať upriamením pozornosti na konkrétne číselné ukazovatele odzrkadľujúce frekvenciu využívania odpočúvania mimo trestného konania zákonne oprávnenými orgánmi verejnej moci.

Zaujímavosťou, ktorá síce svojím meritom nereflektuje na výhradne štatistické ukazovatele, ale exemplárne prezentuje snahy o striktné dodržiavanie litery zákona je skutočnosť, že v období pred zlúčením Vojenského spravodajstva problematiku aplikácie „ITP vo Vojenskom obrannom spravodajstve upravovala Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. p.: V-23/12-20 pre použitie informačno-technických prostriedkov Vojenským obranným spravodajstvom zo dňa 4. septembra 2006 s účinnosťou od 16. októbra 2006 v znení neskoršej úpravy. V zmysle § 2 ods. 6 zákona o ochrane pred odpočúvaním je účinná smernica na vykonávanie psychofyziologického vyšetrenia vo Vojenskom obrannom spravodajstve č. p. ELVS-VS-VS100-V-1/9/95-2008-TPD. Smernica ustanovuje povinnosť vykonať u uvedených

zamestnancov psychofyziologické vyšetrenie minimálne raz za tri roky.“ (Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2011).

Obrázok 1 Štatistický sumár počtu podaných návrhov na odpočúvanie
Zdroj: Privátne spracovanie autorov

Obrázok 2 Štatistický sumár počtu udelených súhlasov na odpočúvanie
Zdroj: Privátne spracovanie autorov

ZÁVER

Na základe autormi vykonanej analýzy v predmetnom príspevku pri príležitosti 11. Medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť“ organizovanej Akadémiou ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika majú autori za to, že je možné vyvodiť tieto súdy :

- 1.) Vnútroštátna právna úprava v príslušných zákonoch absentuje precizovanosť a definíciu všetkých „špecifických prostriedkov“, v dôsledku čoho je aplikácia spravovaná podzákonnými normami, spravidla majúci formu nariadení príslušných ministrov, čo je podľa autorov nedostatkom, rovnako ako skutočnosť, že ich použitie nie je viazané na privolenie zákonného sudcu tak ako je to v Trestnom konaní. Súčasný model je modelom ešte pred rokom 1989, čo je podľa právneho názoru autorov v rozpore s článkom 13 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a takéto status quo nie je v procese modernizácie a udržania trendu s vyspelými krajinami dlhodobo udržateľné.
- 2.) Derivatívnym odvodením merita predchádzajúcich kapitol príspevku vyjadrujú autori presvedčenie o potrebe *pro futuro* prijatej novej právnej úpravy, nanovo definujúcej už vymienené nedostatky tak, aby boli v súlade s Európskou multidisciplinárnou platformou proti hrozbám. Uvedené legislatívne zmeny je možné vykonať priamo novelou zákona o Vojenskom spravodajstve, prípadne v osobitných oddieloch osobitných právnych predpisov.

Autori veria, že vykonanou sumarizáciou dostupných informácií v rámci daného príspevku vykonali adekvátnu vedeckú analýzu a následnú syntézu obsahového a legislatívneho katalógu elementárnych termínov viažucich sa k predmetnej téme, čím poskytnú *pro futuro* metodologické východiská pri úvahách *de lege ferenda*. Autormi prezentovaný model Vojenského spravodajstva a jeho nových koncepcií spravodajských činností by bol podľa ich presvedčenia právne kohéznejší komplexnejší a systémovejší.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky I.ÚS 274/05-73

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva číslo 54934/00 zo dňa 29. júna 2006 v prípade Weber a Saravia vs Nemekco

Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2011, dostupné na internete :

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=6&ID=50>

Zákon číslo 198/1994 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Vojenskom spravodajstve

Mgr. Samuel MARR, LL.M.
Ministerstvo obrany Slovenskej republiky
Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava
e-mail: samuel.marr@mil.sk

Mgr. Dominika MARR
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
Pribinova 2, 812 72 Bratislava
e-mail: dominika.marr@minv.sk

ANALÝZA ROZSUDKU SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE VO VECI C-207/16

ANALYSIS OF THE JUDGMENT OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION IN THE CASE C-207/16

Tomáš MARTAUS

ABSTRACT

The article offers an analytical view of the Judgment of the Court of Justice of the European Union of 02.10.2018 in case C-207/16. This is a procedure in which the Court of Justice of the European Union has assessed the principles under which it is permissible for the Spanish criminal police to gain access to personal data held by providers of electronic communications services. After describing the facts of the case, the work focuses on the legal analysis of the judgment in order to correctly identify its legal sentences, the precedent of which can be applied in the legal environment of the Slovak Republic.

With regard to the discussed issues, the work in its conclusion illustrates the objective law of the Slovak Republic the possibility of intervention in the protection of personal data for the purposes of criminal proceedings.

Keywords: Court of Justice of the European Union, information, crime

ÚVOD

Funkcie informačného systému predstavujú zber údajov, ich spracovanie, úschovu a napokon ich prezentáciu (resp. poskytovanie). Práve otázke legality poskytovania informácií pre potreby objasňovania trestnej činnosti je venovaná predkladaná analýza rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie, v ktorom bolo nevyhnutné nájsť proporionalitu medzi ochranou informácií privátnej povahy, chránenými i Chartou základných práv Európskej únie a potrebami trestného konania španielskej kriminálnej polície.

Nakoľko je Slovenská republika jedným z členských štátov Európskej únie, rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie v prípade výkladu komunitárneho práva Európskej únie tak predstavujú prameň práva i pre naše súdy a orgány činné v trestnom konaní. Zaujímavým je i poukaz na skutočnosť, v zmysle ktorej Súdny dvor Európskej únie aplikuje na posudzované prípady Chartu základných práv Európskej únie, ktorá svojim obsahom predstavuje štandardnú ľudskoprávnu medzinárodnú zmluvu, no ratifikačný proces členských krajín pritom nikdy neabsolvovala.

V práci preto po opísaní skutkového stavu zacielime svoju pozornosť na analýzu judikovaných právnych zásad, dostatočne abstraktných pre ich využitie na skutkovo obdobné situácie v priestore krajín Európskej únie.

1 SKUTKOVÝ STAV

Pán Hernandez Sierra podal na políciu trestné oznámenie pre lúpež, ku ktorej malo dôjsť 16. februára 2015 a počas ktorej bol zranený, pričom mu bola odcudzená peňaženka ako aj mobilný telefón. Dňa 27. februára 2015 sa kriminálna polícia obrátila na vyšetrovací súd so

žiadosťou, aby bolo rôznym poskytovateľom elektronických komunikačných služieb nariadené oznámiť jednak **telefónne čísla**, ktoré boli aktivované od 16. februára do 27. februára 2015 s **kódom medzinárodnej identity mobilného zariadenia** (ďalej len „IMEI“) odcudzeného mobilného telefónu, a jednak **osobné údaje týkajúce sa občianskej totožnosti držiteľov alebo užívateľov telefónnych čísel patriacich k SIM kartám aktivovaným s uvedeným kódom, ako je ich meno, priezvisko a prípadne adresa.**

Uznesením z 5. mája 2015 však Vyšetrovací súd č. 3 Tarragona túto žiadosť zamietol. V rámci odôvodnenia tohto uznesenia uviedol, že žiadosti nemohol vyhovieť jednak z dôvodu, že kriminálnou políciou požadované opatrenie nebolo možné využiť na dostatočnú identifikáciu páchatel'a trestného činu, a jednak z dôvodu, že zákon č. 25/2007 obmedzoval oznámenie údajov uchovávaných poskytovateľmi elektronických komunikačných služieb výlučne na závažné trestné činy.¹ Podľa Trestného zákona Španielska sa pritom za závažné trestné činy považovali trestné činy, za ktoré možno uložiť trest odňatia slobody v trvaní viac ako päť rokov², zatiaľ čo skutky, o ktoré ide vo veci samej, zrejme nepredstavujú takéto čin.

Španielska prokuratúra sa však s uznesením vyšetrovacieho súdu nestotožnila a podala voči nemu odvolanie na Provinčný odvolací súd Tarragona, pričom tvrdila, že dotknuté údaje mali byť oznámené na základe povahy skutkov a rozsudku vydaného Najvyšším súdom Španielska dňa 26. júla 2010 v skutkovo obdobnej veci v minulosti, ktorým súd takejto žiadosti vyhovel.

Medzičasom však došlo v Španielsku k zmene Trestného poriadku, a to prostredníctvom novely č. 13/2015 zo 6. októbra 2015, ktorá nadobudla účinnosť dňom 6. decembra 2015. V rámci novely došlo k zmene právnej úpravy v oblasti prístupu k údajom súvisiacim s telefonickými a telematickými komunikáciami, ktoré sú uchovávané poskytovateľmi elektronických služieb. V zmysle novelizovaného znenia článku 579 ods. 1 Trestného poriadku Španielska tak: „*Súd môže povoliť zadržanie súkromnej poštovej a telegrafickej korešpondencie vrátane faxov, registrovaných faxov a medzinárodných poštových poukazov, ktoré podozrivý odosiela alebo prijíma, ako aj jej otvorenie a preskúmanie, ak existujú nepriame dôkazy umožňujúce domnievať sa, že to umožní zistiť alebo overiť skutočnosť alebo okolnosť relevantnú pre vec v prípade, ak je predmetom vyšetrovania niektorý z týchto trestných činov: 1/ úmyselné trestné činy, za ktoré sa ukladá trest odňatia slobody s hornou hranicou najmenej tri roky; 2/ trestné činy spáchané v rámci zločineckej organizácie a 3/ teroristické trestné činy.*“

Po takto zmenenom základnom procesnoprávnom predpise trestného konania v Španielsku provinčný odvolací súd poukázal na skutočnosť, že predmetná novela zaviedla dve nové alternatívne kritériá na účely určenia stupňa závažnosti trestného činu. Na jednej strane ide o materiálne kritérium identifikované konaniami, ktoré zodpovedajú trestným kvalifikáciám, ktorých protiprávna povaha je špecifická a závažná a ktoré sú osobitne škodlivé pre individuálne a kolektívne právne záujmy spoločnosti (teroristické skutky a skutky spáchané

---

¹ článok 1 zákona č. 25/2007 o uchovávaní údajov v súvislosti s elektronickými komunikáciami a verejnými komunikačnými sieťami z 18. októbra 2007: „*Predmetom tohto zákona je úprava povinnosti prevádzkovateľov uchovávať údaje vytvárané alebo spracúvané v rámci poskytovania elektronických komunikačných služieb alebo v rámci verejných komunikačných sietí, ako aj povinnosť postúpiť tieto údaje oprávneným subjektom za predpokladu, že budú od nich požadované na základe príslušného povolenia súdneho orgánu na účely odhaľovania, vyšetrovania a stíhania závažných trestných činov uvedených v trestnom zákone alebo v osobitných právnych predpisoch z oblasti trestného práva.*“

² článok 13 ods. 1 Trestného zákona č. 10/1995 z 23. novembra 1995: „*Závažnými trestnými činmi sú trestné činy, za ktoré zákon ukladá prísny trest*“; článok 33 ods. 2 Trestného zákona č. 10/1995 z 23. novembra 1995: „*Prísny trestami sú a) trest odňatia slobody na doživotie s možnosťou opätovného preskúmania, b) trest odňatia slobody na viac ako päť rokov.*“

organizovanou skupinou). Na druhej strane vnútroštátny zákonodarca uplatnil formálne normatívne kritérium, ktoré sa zakladá na treste stanovenom za daný trestný čin (trestné činy s trestom s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej 3 roky). Hranica troch rokov odňatia slobody, ktorú toto kritérium stanovuje, však môže zahŕňať materiálne akékoľvek trestné činy. Toto kritérium preto súd nepovažoval za správne a zdôraznil, že záujem na tom, aby štát potláčal protiprávne konania, nemôže legitimizovať neprimerané zásahy do základných práv chránených Chartou základných práv Európskej únie.

Na základe uvedeného sa tak provinčný odvolací súd rozhodol obrátiť s **prejudiciálnymi otázkami** na Súdny dvor Európskej únie, ktorému položil tieto dve otázky:

- a) Možno dostatočnú závažnosť trestných činov ako kritérium, ktoré odôvodňuje zásah do základných práv priznaných v článkoch 7 a 8 Charty základných práv Európskej únie, identifikovať výlučne s ohľadom na trest, ktorý je možné uložiť za trestný čin, ktorý sa vyšetruje, alebo je okrem toho nevyhnutné identifikovať v protiprávnom konaní osobitnú škodlivosť pre individuálne a/alebo kolektívne právne záujmy?
- b) Ak by určenie závažnosti trestného činu výlučne s ohľadom na trest, ktorý možno uložiť, prípadne vyhovovalo základným zásadám Únie, ktoré Súdny dvor Európskej únie použil v rozsudku z 8. apríla 2014, *Digital Rights Ireland a i.*, C-293/12 a C-594/12, EU:C:2014:238 ako štandardy prísnej kontroly smernice 2002/58, aká by mala byť minimálna výška tohto trestu? Bola by zlučiteľná výška stanovená všeobecným spôsobom na minimálne tri roky odňatia slobody?“

Kým v prvej prejudiciálnej otázke poukazuje súd na zásah do článkov 7 a 8 Charty, kde sa súdneho dvora pýta na to, či tento zásah možno pripustiť výlučne na základe formálnych kritérií, akými je výška trestu za spáchaný trestný čin, alebo je možno ho pripustiť len pokiaľ sú naplnené i materiálne kritériá tohto zásahu v podobe protispoločenskej závažnosti daného konkrétneho skutku, v druhej prejudiciálnej otázke sa súd pýta na to, aký vysoký trest ukladaný za trestný čin by bolo možné akceptovať pre určenie trestného činu ako závažného tak, aby bol plne kompatibilný s pravidlami vychádzajúcimi zo smernice Európskej únie č. 2002/58.

2 SMERNICA 2002/58 ES Z 12. JÚLA 2002

Pokiaľ ide o smernicu 2002/58, tá je v celej veci kľúčová, nakoľko ide o smernicu Európskeho parlamentu a Rady z 12. júla 2002 týkajúcej sa spracúvania osobných údajov a ochrany súkromia v sektore elektronických komunikácií (smernica o súkromí a elektronických komunikáciách), regulujúca spoločenské vzťahy v súdom posudzovanej oblasti.

V zmysle odôvodnenia č. 11 tejto smernice sa táto smernica, podobne ako smernica 95/46, „*netýka otázok ochrany základných práv a slobôd vzťahujúcich sa k činnostiam, ktoré nie sú upravené právom spoločenstva. Preto nemení existujúcu rovnováhu medzi právami jednotlivca na súkromie a možnosťami členských štátov prijať opatrenia uvedené v článku 15 ods. 1 tejto smernice, ktoré sú potrebné na ochranu verejnej bezpečnosti, obrany, bezpečnosti štátu (vrátane ekonomického blahobytu štátu, keď sa činnosti týkajú záležitostí bezpečnosti štátu) a presadzovanie trestného práva. Následne táto smernica nemá vplyv na možnosť členských štátov zachytávať elektronické správy alebo prijímať iné opatrenia, ak je to nevyhnutné z akýchkoľvek iných dôvodov a v súlade s Európskym dohovorom na ochranu ľudských práv a základných slobôd, interpretovaným rozsudkami súdneho dvora týkajúcimi sa ľudských práv; také opatrenia musia byť primerané, prísne proporcionálne vo vzťahu k zamýšľanému účelu a potrebné v rámci demokratickej spoločnosti a mali by byť predmetom*

*primeranej ochrany v súlade s Európskym dohovorom na ochranu ľudských práv a základných slobôd.*³

Tomuto článku plne korešponduje i uvádzací článok 1 ods. 3 smernice č. 2002/58, podľa ktorého sa táto smernica „nevzťahuje na činnosti, ktoré sú mimo pôsobnosti zmluvy o založení Európskych spoločenstiev, ako sú činnosti podľa hlavy V a VI Zmluvy o Európskej únii a v žiadnom prípade na činnosti týkajúce sa verejnej bezpečnosti, obrany, bezpečnosti štátu (vrátane ekonomického blahobytu štátu, keď sa činnosti týkajú záležitostí bezpečnosti štátu) a činnosti v oblasti trestného práva.“⁴

Smernica, na ktorú poukazuje citovaný článok je smernicou Európskeho parlamentu a Rady z 24. októbra 1995 a ide o smernicu o ochrane fyzických osôb pri spracovaní osobných údajov a voľnom pohybe týchto údajov. V zmysle článku 3 ods. 2 sa smernica nevzťahuje „na spracovanie osobných údajov v priebehu činností, ktoré sú mimo rozsahu zákona spoločenstva, ako sú tie, ktoré sú uvedené v hlave V a VI Zmluvy o Európskej únii a v žiadnom prípade sa neuplatňujú na operácie spracovania týkajúce sa verejnej bezpečnosti, obrany, bezpečnosti štátu (vrátane hospodárskej prosperity štátu, keď sa operácia spracovania týka záležitostí bezpečnosti štátu) a činností štátu v oblastiach trestného zákona.“⁵

3 NÁMIETKY

Práve na citované znenia komunitárneho práva poukázala španielska vláda, ktorá namietala, že Súdny dvor nemá právomoc odpovedať na návrh na začatie prejudiciálneho konania z dôvodu, že vec sama je v súlade s článkom 3 ods. 2 smernice 95/46 a článkom 1 ods. 3 smernice č. 2002/58 vylúčená z pôsobnosti týchto dvoch smerníc. Na túto vec sa preto nevzťahuje pôsobnosť práva Európskej únie. Na súdnom pojednávaní o prejudiciálnych otázkach sa k v znesenej námietke španielskej vlády pripojila i vláda Spojeného kráľovstva.

Španielska vláda rovnako považovala návrh za neprípustný z dôvodu, že podaný návrh jasne neidentifikuje ustanovenia práva Európskej únie, ku ktorým sa má Súdny dvor vyjadriť. Navyše žiadosť kriminálnej polície dotknutá vo veci samej sa netýka odpočúvania komunikácií vykonaných prostredníctvom SIM kariet aktivovaných s kódom IMEI odcudzeného mobilného telefónu, ale prepojenia týchto kariet a ich držiteľov, takže dôvernosť komunikácií tým podľa vlády nebola dotknutá.

4 ROZHODNUTIE VO VECI SAMEJ

Pokiaľ ide o španielskou vládou namietanú prípustnosť návrhu na zodpovedanie položených prejudiciálnych otázok, tie označil Súdny dvor Európskej únie vo svojom meritórnom rozhodnutí C-207/16 z 2. októbra 2018 za prípustný.

Totíž z ustálenej judikatúry Súdneho dvora plynie, že výlučne vnútroštátnemu súdu, ktorý vec prejednáva a musí prevziať zodpovednosť za rozhodnutie sporu, prináleží aby s prihliadnutím na osobitosti veci posúdil potrebu rozhodnutia o prejudiciálnej otázke pre vydanie svojho rozhodnutia, ako aj relevantnosť otázok, ktoré položí Súdnemu dvoru. Preto ak sa položené otázky týkajú výkladu práva Európskej únie, Súdny dvor je v zásade povinný rozhodnúť. Súdny dvor môže odmietnuť návrh na začatie prejudiciálneho konania podaný vnútroštátnym súdom len vtedy, ak je zjavné, že požadovaný výklad práva Únie nemá nijakú súvislosť s existenciou alebo predmetom sporu vo veci samej, pokiaľ ide o hypotetický problém

³ odôvodnenie 11 smernice ES č. 2002/58

⁴ čl. 1 ods. 3 smernice ES č. 2002/58

⁵ čl. 3 ods. 2 smernice ES č. 95/46

alebo ak Súdny dvor nedisponuje skutkovými ani právnymi okolnosťami potrebnými na užitočnú odpoveď na otázky, ktoré mu boli položené.

V predmetnej veci tak dospel Súdny dvor k presvedčeniu, že rozhodnutie vnútroštátneho španielskeho súdu **obsahuje skutkové a právne okolnosti, ktoré postačujú na identifikáciu ustanovení práva Európskej únie** dotknutých prejudiciálnymi otázkami, ako aj pre pochopenie ich rozsahu. Osobitne z vnútroštátneho rozhodnutia vyplýva, že prejudiciálne otázky majú umožniť vnútroštátnemu súdu posúdiť otázku, či a v akom rozsahu vnútroštátna právna úprava, na ktorej je založená žiadosť kriminálnej polície, dotknutá vo veci samej, sleduje cieľ, ktorý je spôsobilý odôvodniť zásah do základných práv upravených v článkoch 7 a 8 Charty základných práv Európskej únie. Prejudiciálne otázky tak podľa názoru Súdneho dvora majú priamy vzťah s predmetom sporu vo veci samej a nemožno ich preto považovať za hypotetické.

Otázku prípustnosti jurisdikcie Súdneho dvora v prejednávanej veci riešil Súdny dvor poukazom na skutočnosť že, základom žiadosti dotknutej vo veci samej, ktorou kriminálna polícia žiada o povolenie súdu na účely získania prístupu k osobným údajom uchovávaným poskytovateľmi elektronických komunikačných služieb, je zákon č. 25/2007 v spojení s Trestným poriadkom v znení uplatniteľnom na skutky vo veci samej, ktorý upravuje prístup orgánov verejnej moci k takýmto údajom. Táto právna úprava umožňuje kriminálnej polícii v prípade získania požadovaného povolenia súdu na jej základe vyžadovať od poskytovateľov elektronických komunikačných služieb, aby jej sprístupnili osobné údaje, čo sa vzhľadom na komunitárne právo považuje za „**spracovávanie**“ takýchto údajov.⁶ **Uvedená právna úprava tak upravuje činnosti poskytovateľov elektronických komunikačných služieb a patrí v dôsledku toho do pôsobnosti smernice 2002/58.** Za týchto podmienok preto okolnosť uvedená španielskou vládou, podľa ktorej je žiadosť o prístup podaná v rámci trestnoprávneho vyšetrovania, nemôže mať za následok neuplatniteľnosť smernice 2002/58 na vec samu podľa jej článku 1 ods. 3.“

Súdny dvor považoval rovnako za bezvýznamné, že žiadosť kriminálnej polície o prístup k požadovaným informáciám má za cieľ umožniť iba prístup k telefónnym číslam zodpovedajúcim SIM kartám aktivovaným s kódom IMEI odcudzeného mobilného telefónu, ako aj k údajom týkajúcim sa občianskej totožnosti držiteľov týchto kariet, ako je ich meno, priezvisko a prípadne adresa, s výnimkou údajov týkajúcich sa komunikácií vykonaných s uvedenými SIM kartami, a lokalizačných údajov týkajúcich sa odcudzeného mobilného telefónu. V zmysle Súdneho dvora totiž smernica 2č. 002/58 upravuje podľa svojho článku 1 ods. 1 a svojho článku 3 **akékoľvek spracúvanie** osobných údajov v rámci poskytovania elektronických komunikačných služieb.

Potom ako Súdny dvor posúdil existenciu právomoci pre zodpovedanie položených prejudiciálnych otázok, podal odpoveď i na španielskym súdom položené prejudiciálne otázky. Prostredníctvom nich konštatoval, že súd sa v podstate pýta, či sa článok 15 ods. 1 smernice 2002/58 v spojení s článkami 7 a 8 Charty základných práv Európskej únie má vykladať v tom zmysle, že prístup orgánov verejnej moci k údajom týkajúcim sa identifikácie držiteľov SIM kariet aktivovaných s odcudzeným mobilným telefónom, ako sú meno, priezvisko a prípadne adresa týchto držiteľov, predstavuje tak závažný zásah do ich základných práv upravených v uvedených článkoch charty, že by mal byť obmedzený len v prípade prevencie, vyšetrovania, odhaľovania a stíhania trestných činov predstavujúcich výlučne závažnú kriminalitu.

---

⁶ článok 1 smernice ES č. 2002/58: „*Touto smernicou sa ustanovuje harmonizácia vnútroštátnych ustanovení požadovaných na zabezpečenie primeranej úrovne ochrany základných práv a slobôd, a najmä práva na súkromie a dôvernosť, z hľadiska spracúvania osobných údajov v elektronickom komunikačnom sektore a zabezpečenia voľného pohybu takých údajov a elektronických komunikačných zariadení a služieb v Spoločenstve*“

A v prípade kladnej odpovede, na základe akých kritérií sa má táto závažnosť pri danom trestnom čine posudzovať.

Cieľom návrhu na začatie prejudiciálneho konania tak nie je určiť, či osobné údaje dotknuté vo veci samej boli uchovávané poskytovateľmi elektronických komunikačných služieb v súlade s komunitárnym právom Európskej únie, ale výlučne otázky či a v akej miere cieľ sledovaný vnútroštátnou právnou úpravou môže odôvodniť prístup orgánov verejnej moci, akými je kriminálna polícia, k takýmto údajom. Konkrétne sa tak Provinčný odvolací súd Tarragona pýta na okolnosti, ktoré sa majú zohľadniť na účely posúdenia, či trestné činy, vo vzťahu ku ktorým môžu mať policajné orgány prístup k osobným údajom uchovávaným poskytovateľmi elektronických komunikačných služieb na účely vyšetrovania, sú dostatočne závažné na odôvodnenie zásahu do základných práv, ktorý v sebe nesie takýto prístup.

Pri odpovedi na tieto otázky súdny dvor poukázal na svoje skoršie rozhodnutie C-203/15 z 21. decembra 2016, v rámci ktorého judikoval, že v oblasti prevencie, vyšetrovania, odhaľovania a stíhania trestných činov môže odôvodniť prístup orgánov verejnej moci k osobným údajom uchovávaným poskytovateľmi elektronických komunikačných služieb, ktoré ako celok umožňujú vyvodiť presné závery o súkromnom živote osôb, ktorých údaje sú dotknuté, iba v prípade boja proti závažnej kriminalite. Súdny dvor však odôvodnil tento výklad skutočnosťou, že cieľ sledovaný právnou úpravou upravujúcou tento prístup musí byť priamo úmerný závažnosti zásahu do dotknutých základných práv, ktoré spôsobí tento zásah.⁷ **V súlade so zásadou proporcionality totiž možno závažný zásah v oblasti prevencie, vyšetrovania, odhaľovania a stíhania trestných činov odôvodniť iba cieľom boja proti kriminalite, ktorá musí byť tiež považovaná za „závažnú“. Naopak, pokiaľ zásah, ktorý takýto prístup v sebe zahŕňa, nie je závažný, uvedený prístup môže byť odôvodnený cieľom prevencie, vyšetrovania, odhaľovania a stíhania „trestných činov“ vo všeobecnosti.**

V dôsledku uvedeného tak bolo v celej veci kľúčové vzhľadom na to, že španielsky súd sa s prejudiciálnymi otázkami obrátil na Súdny dvor vo veci prípustnosti zásahu do práv spotrebiteľov, ktorých informácie uchováva príslušný subjekt prevádzkujúci svoju činnosť v elektronickom komunikačnom sektore v prípade objasňovania závažnej kriminality, posúdiť či zásah do základných práv chránených Chartou základných práv Európskej únie, ktorý prístup kriminálnej polície k údajom dotknutým vo veci samej v sebe zahŕňa, možno považovať za „závažný“.

Jediným predmetom žiadosti kriminálnej polície v súdom posudzovanej veci je výlučne prístup k telefónnym číslam zodpovedajúcim týmto SIM kartám, ako aj k údajom týkajúcim sa občianskej totožnosti držiteľov uvedených kariet, ako sú ich meno, priezvisko a prípadne adresa. Tieto údaje sa netýkajú komunikácií uskutočnených s odcudzeným mobilným telefónom a ani jeho lokalizácie. „*Zdá sa teda, že údaje, ktorých sa týka žiadosť o prístup, dotknutá vo veci samej, umožňujú len prepojiť počas určitého obdobia SIM kartu alebo SIM karty aktivované s odcudzeným mobilným telefónom s občianskou totožnosťou držiteľov týchto SIM kariet. Bez porovnania s údajmi vzťahujúcimi sa na komunikácie uskutočnené s uvedenými SIM kartami a lokalizačnými údajmi tieto údaje neumožňujú dozvedieť sa ani dátum, hodinu, trvanie a adresátov komunikácií uskutočnených s dotknutou SIM kartou alebo SIM kartami a ani miesta, kde k týmto komunikáciám došlo alebo ich frekvenciu s určitými osobami počas daného obdobia. Uvedené údaje teda neumožňujú vyvodiť presné závery o súkromnom živote osôb, ktorých údaje sú dotknuté.*“⁸ Za týchto podmienok, tak prístup výlučne k údajom, ktoré

⁷ Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie č. C-203/15 z 21. decembra 2016 vo veci Tele2 Sverige Ab c/a Post-och telestyrelsen

⁸ Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie č. C-207/16 z 2. októbra 2018 vo veci prejudiciálneho konania začatého na návrh Provinčného odvolacieho súdu Tarragona

sú predmetom žiadosti dotknutej vo veci samej, **nemožno považovať za závažný zásah** do práv chránených komunitárnym právom. Ako plynie z vyššie uvedeného, posudzovaný zásah môže byť teda výlučne miernejším zásahom do týchto práv, ktorý je proporcionálny k odhaľovaniu trestných činov vo všeobecnosti.

V dôsledku uvedeného tak Súdny dvor Európskej únie na položené prejudiciálne otázky odpovedal tak, že **článok 15 ods. 1 smernice č. 2002/58 v spojení s článkami 7 a 8 Charty základných práv Európskej únie sa má vykladať v tom zmysle, že prístup orgánov verejnej moci k údajom týkajúcim sa identifikácie držiteľov SIM kariet aktivovaných s odcudzeným mobilným telefónom, ako sú meno, priezvisko a prípadne adresa týchto držiteľov, predstavuje zásah do ich základných práv upravených v uvedených článkoch Charty, ktorý nie je tak závažný, že by mal byť tento prístup obmedzený v oblasti prevencie, vyšetrovania, odhaľovania a stíhania trestných činov v rámci boja proti závažnej kriminalite.**

Z týchto dôvodov preto Súdny dvor (veľká komora) rozhodol:

Článok 15 ods. 1 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2002/58/ES z 12. júla 2002, týkajúcej sa spracovávanía osobných údajov a ochrany súkromia v sektore elektronických komunikácií (smernica o súkromí a elektronických komunikáciách), zmenenej smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2009/136/ES z 25. novembra 2009, v spojení s článkami 7 a 8 Charty základných práv Európskej únie sa má vykladať v tom zmysle, že prístup orgánov verejnej moci k údajom týkajúcim sa identifikácie držiteľov SIM kariet aktivovaných s odcudzeným mobilným telefónom ako sú meno, priezvisko a prípadne adresa týchto držiteľov, predstavuje zásah do ich základných práv upravených v uvedených článkoch Charty základných práv Európskej únie, ktorý nie je tak závažný, že by mal byť tento prístup obmedzený v oblasti prevencie, vyšetrovania, odhaľovania a stíhania trestných činov na boj proti závažnej kriminalite.

5 PRÁVNA ÚPRAVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Pokiaľ ide o nakladanie s informáciami v elektronickom komunikačnom sektore v prospech objasňovania a vyšetrovania páchatel'ov trestných činov na Slovensku, možno poukázať na legálnu úpravu vyjadrenú v § 63 ods. 6 a 14 zákona č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách, v zmysle ktorého je podnik povinný poskytnúť orgánom činným v trestnom konaní na účely trestného konania údaje, ktoré sú predmetom telekomunikačného tajomstva. Rovnako tak je povinný spolupracovať s Policajným zborom a orgánom činným v trestnom konaní pri odhaľovaní zlomyseľných volaní a šírení poplašných správ, poskytovať ďalšiu súčinnosť súdu, orgánu činnému v trestnom konaní a inému orgánu štátu nevyhnutnú na plnenie ich úloh a výkon ich oprávnení. Podľa ods. 15 tohto paragrafu je „*podnik⁹ poskytujúci verejné siete alebo verejné služby, ktorý používa kódovanie, kompresiu, šifrovanie alebo iný spôsob utajovania prenosu signálov, povinný na vlastné náklady poskytnúť zrozumiteľným spôsobom informácie, získané pri odpočúvaní a zaznamenávaní prevádzky v sieťach, inému orgánu štátu alebo orgánu činnému v trestnom konaní.*“¹⁰

Ako aj na §8 ods. 3 zákona č. 195/2000 Z.z. o telekomunikáciách, v zmysle ktorého predmet telekomunikačného tajomstva možno sprístupniť len osobe, ktorej sa týka, štátnemu orgánu oprávnenému na zabezpečenie obrany štátu a bezpečnosti štátu, vyšetrovania, zisťovania a stíhania trestných činov alebo neoprávneného používania telekomunikačného

⁹ Osoba, ktorá podniká v oblasti poskytovania verejných elektronických komunikačných sietí alebo verejných telefónnych služieb.

¹⁰ zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách

zariadenia podľa osobitných predpisov. Podobne tak, ako v prípade zákona o elektronických komunikáciách i zákon o telekomunikáciách ukladá v § 9 ods. 3 tohto zákona prevádzkovateľom telekomunikačných zariadení, prevádzkovateľom verejných telekomunikačných sietí a poskytovateľom verejných telekomunikačných služieb, povinnosť spolupracovať s Policajným zborom a s orgánmi činnými v trestnom konaní pri odhaľovaní volaní a šírení informácií a poplašných správ. Uvedeným prevádzkovateľom rovnako svedčí podľa ods. 6 tohto paragrafu povinnosť „na vlastné náklady zabezpečiť orgánom činným v trestnom konaní a štátnym orgánom zabezpečujúcim obranu štátu a bezpečnosť štátu odpočúvanie a zaznamenávanie telekomunikačnej prevádzky; pri pripájaní sú povinní poskytnúť potrebnú súčinnosť.“¹¹

Napokon i v zmysle §30 ods. 1 písm. a), b) a e) zákona č. 18/2018 Z.z. o ochrane osobných údajov môže prevádzkovateľ alebo sprostredkovateľ za podmienok ustanovených osobitným predpisom alebo medzinárodnou zmluvou, ktorou je Slovenská republika viazaná, obmedziť rozsah povinností a práv priznaných týmto právnym predpisom, ak je také obmedzenie ustanovené s cieľom zaistiť bezpečnosť či obranu Slovenskej republiky, ako aj iné dôležité ciele všeobecného verejného záujmu Európskej únie alebo Slovenskej republiky, najmä predmet dôležitého hospodárskeho záujmu alebo dôležitého finančného záujmu Európskej únie alebo Slovenskej republiky vrátane peňažných, rozpočtových a daňových záležitostí, verejného zdravia alebo sociálneho zabezpečenia,¹²

Pokiaľ ide o dôkazné prostriedky, ktoré umožňuje právny poriadok Slovenskej republiky uplatniť orgánom činným v trestnom konaní v Slovenskej republike na prelomenie ochrany informácii získaných pri privátnej telekomunikačnej či elektronickej komunikácii, v zmysle Trestného poriadku č. 301/2005 Z. z. sú nimi predovšetkým: odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky; oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke a porovnávanie údajov v informačných systémoch.

V trestnom konaní o zločine, korupcii, trestných činoch extrémizmu, trestnom čine zneužívania právomoci verejného činiteľa, trestnom čine legalizácie príjmu z trestnej činnosti alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva, možno ako dôkazný prostriedok uplatniť **odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky (§115 TP)**. Príkaz na jeho použitie vydáva sudca¹³ a možno ho vydať výlučne vtedy, ak nemožno sledovaný účel dosiahnuť inak alebo ak by bolo jeho dosiahnutie iným spôsobom podstatne sťažené. V prípadoch, pri ktorých sa pri odpočúvaní a zázname telekomunikačnej prevádzky nezistili skutočnosti významné pre trestné konanie, orgán činný v trestnom konaní alebo príslušný útvar Policajného zboru musí získaný záznam predpísaným spôsobom bezodkladne zničiť.

Oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke (§116 TP) je možné v prípade objasňovania úmyselného trestného činu, za ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica je najmenej tri roky, pre trestný čin ochrany súkromia v obydlí, podvodu, nebezpečného vyhrážania, nebezpečného prenasledovania, šírenia poplašnej správy, podnecovania, schvaľovania trestného činu, pre trestný čin, ktorým bola spôsobená ťažká ujma

¹¹ zákon č. 195/2000 Z.z. o telekomunikáciách

¹² zákon č. 18/2018 Z.z. o ochrane osobných údajov

¹³ §115 Trestného poriadku č. 301/2005 Z. z. „Ak ide o vec, ktorá neznesie odklad, a príkaz sudcu pre prípravné konanie nemožno získať vopred, môže taký príkaz pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní vydať prokurátor, ak odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky nie je spojené so vstupom do obydli, ktorý však musí najneskôr do 24 hodín od jeho vydania potvrdiť sudca pre prípravné konanie, inak stráca platnosť a takto získané informácie nemožno použiť na účely trestného konania a musia sa predpísaným spôsobom bez meškania zničiť.“

na zdraví alebo smrť alebo pre iný úmyselný trestný čin, pri ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva. Ide o sprístupnenie údajov, ktoré sú predmetom telekomunikačného tajomstva, alebo na ktoré sa vzťahuje ochrana osobných údajov, no ktoré sú nevyhnutné na objasnenie skutočností dôležitých pre trestné konanie. Príkaz na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke vydáva výlučne sudca.

Napokon ak je to nevyhnutné pre objasnenie úmyselného trestného činu, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou tri roky, korupcia alebo iného úmyselného trestného činu, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva, možno vykonať **porovnávanie údajov v informačných systémoch (§118 TP)**, ktoré obsahujú charakteristické, prípadne vylučujúce znaky týkajúce sa osôb alebo vecí dôležitých pre trestné konanie, s údajmi v iných informačných systémoch. Príkaz na porovnávanie údajov v informačných systémoch vydáva písomne predseda senátu, pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní prokurátor.

ZÁVER

Súdny dvor Európskej únie, ktorý výkladom komunitárneho práva a poskytovaním odpovedí na prejudiciálne otázky prispieva svojim aktivizmom k tvorbe práva Európskej únie, v prípade v práci rozoberanom rozhodnutí č. C-207/16 z 2. októbra 2018 judikoval spôsob, akým možno posudzovať prípustnosť štátnej moci na ingerenciu do práv fyzických a právnických osôb v súvislosti s právnou ochranou ich privátnych dát. Podľa neho je zásah do týchto práv zo strany štátu v prípade odhaľovania trestných činov a ich páchatel'ov v nie závažnej miere možný v rámci akéhokoľvek trestného činu. Pokiaľ však zásah do práv chránených Chartou Európskej únie predstavuje kvalifikovaný zásah, teda taký, ktorý vzhľadom na povahu informácií ku prelomeniu ochrany ktorých má dôjsť, nemožno považovať za mierny, je nevyhnutné aby povaha závažnosti tohto zásahu zodpovedala i protispoločenská závažnosť trestného činu, pre vyšetrenie ktorého k nemu dochádza. V skratke povedané, medzi zásahom do práv chránených chartou a závažnosťou skutku, pre ktorý sa trestný čin vyšetruje musí jestvovať proporionalita.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie č. C-203/15 z 21. decembra 2016 vo veci Tele2 Sverige Ab c/a Post-och telestyrelsen

Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie č. C-207/16 z 2. októbra 2018 vo veci prejudiciálneho konania začatého na návrh Provinčného odvolacieho súdu Tarragona

Smernica ES č. 2002/58

Smernica ES č. 95/46

Trestný poriadok č. 301/2005 Z. z.

Trestný zákon Španielska č. 10/1995 z 23. novembra 1995

zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách

zákon č. 195/2000 Z.z. o telekomunikáciách

zákon č. 18/2018 Z.z. o ochrane osobných údajov

zákon Španielska č. 25/2007 o uchovávaní údajov v súvislosti s elektronickými komunikáciami a verejnými komunikačnými sieťami z 18. októbra 2007

JUDr. Tomáš MARTAUS
odborný asistent Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
tomas.martaus@aos.sk

ZÁSADY MANAŽÉRSTVA INCIDENTOV

INCIDENT MANAGEMENT PRINCIPLES

Ján MIŠÍK, Lubomír BELAN

ABSTRACT

The article deals with the principles of incident management, presents and characterizes the basic incidents as well as the issue of incident escalation. This area is only a small part of incident management, which requires the use of technical standards for security and safety. Preparedness to deal with security incidents during the life cycle of an incident response will enable the organization to stop the increase in their consequences in time and eliminate the causes of which they arose.

Keywords: incident, accident, dangerous occurrence, near miss

ÚVOD

Riešenie incidentov tvorí jednu zo základných činností manažérstva bezpečnosti v ktorejkoľvek parciálnej zložke komplexnej bezpečnosti organizácie. Podľa Slovníka súčasného slovenského jazyka (2011) slovo incident predstavuje najčastejšie menšiu nemilú, nepríjemnú, rušivú **udalosť**, napr. *drobný, násilný, nepríjemný, tragický incident; byť svedkom incidentu; zabrániť incidentu; vyprovokovať, vyvolať incident s rozhodcom, s novinárom; vysvetľovať incident s rybárskou loďou; riešiť incident súdnou cestou; miestny incident*.

Udalosť je najvšeobecnejšie definovaná vo filozofii, kde sa chápe ako fenomén, ktorý nasleduje a je spôsobený nejakým predchádzajúcim fenoménom. Existujú tri základné typy udalostí: **normálna udalosť, vystupňovanie a stav núdze**.

Incident predstavuje **núdzový stav**, ak je v súlade s jednou alebo viacerými z nasledujúcich podmienok:

1. predstavuje bezprostredné ohrozenie života, zdravia, majetku alebo životného prostredia,
2. už spôsobil stratu života, zdravotné ujmy, škody na majetku, alebo poškodenie životného prostredia,
3. má vysokú pravdepodobnosť eskalácie spôsobiť bezprostredné ohrozenie života, zdravia, majetku alebo životného prostredia.

1 ZÁKLADNÉ INCIDENTY

Termín incident v zmysle nežiaducej udalosti vyjadrujú pojmy:

- a) incident,
- b) nehoda,
- c) nebezpečná udalosť,
- d) skoronehoda (Belan, Mišík, 2018).

1.1 INCIDENT

Pojem incident je známy od roku 1412 zo stredofrancúzskeho „incident“ a latinského „incidens“, v súčasnosti je chápaný pod výrazmi „stať sa“, „prihodiť sa“. Incident (Incident), predstavuje udalosť, ktorá má schopnosť spôsobiť stratu alebo narušiť prevádzku, služby, alebo funkcie organizácie – ktoré, pokiaľ nie sú zvládnuté, môžu prerásť do núdzového stavu, krízy, alebo katastrofy. Incidenty sú asi najpočetnejšie udalosti a zároveň asi aj najviac ignorované.

Bezpečnostný incident v organizácii predstavuje neplánovanú, neštandardnú, nepríjemnú, nežiaducu **udalosť**, ktorá môže viesť k narušeniu pravidiel bezpečnosti, strate alebo k prerušeniu činnosti, služby alebo funkcie organizácie. Môže vzniknúť v ktorejkoľvek oblasti prevádzky, od budov, cez informačné technológie až po právne záležitosti. Je to udalosť, ktorá nečakane vzniká na pracovisku a má potenciál rýchlo narušiť prevádzkové činnosti, informačnú bezpečnosť, informačné systémy, poškodiť zamestnancov či zákazníkov a ďalšie životne dôležité funkcie organizácie. V organizáciách existujú rôzne druhy incidentov, napríklad: *bezpečnostný incident, informačný incident, incident kvality* a iné.

Táto neplánovaná, neštandardná, nepríjemná a nežiaduca udalosť v organizácii vedie k spusteniu vnútorných procesov (väčšinou informačných, či bezpečnostných), ktoré:

- prekážajú (bránia) splneniu úlohy,
- môžu spôsobiť problémy (nehodu, haváriu, finančnú stratu), zvýšiť riziká, znížiť bezpečnosť, či obmedziť kvalitu alebo produktivitu,
- môžu mať za následok ujmu, zranenie, choroby, alebo škody na majetku alebo ich kombináciu v rôznych stupňoch, od malého až po katastrofálny následok.

Organizácia má preto povinnosť aktívne riešiť závažné incidenty na ochranu svojich zákazníkov, zamestnancov, dodávateľov a podporovateľov, majetku, značky, povesti, ziskov a podporu plynulosti všetkých efektívnych činností. Nevyhnutnou podmienkou pre splnenie tejto povinnosti je schopnosť rýchlo a účinne reagovať na každý závažný incident alebo krízu. Táto činnosť sa v bezpečnostnej teórii uvádza pod pojmom „**manažerstvo incidentu**“.

Všeobecne sa pojmom incident označuje viacero možností:

1. neočakávaná a obvykle nepríjemná záležitosť (udalosť), ktorá sa stala, napr. chceme, aby tento incident bol za nami čo najrýchlejšie; okrem niekoľkých ojedinelých incidentov, bol dav ľudí disciplinovaný; incident so strelbou; množstvo takýchto incidentov nie je oznámené.
2. udalosť alebo nehoda, zdanlivo menšieho významu, ktorá sa špeciálne týka národov, alebo politických strán, medzi ktorými sú napäté a citlivé vzťahy, ktorá môže spôsobiť vážne problémy najmä v diplomatických záležitostiach, napr. *pohraničný incident; medzinárodný incident*.

Z hľadiska udalosti, príhody možno incident chápať ako:

- jednotlivú príhodu alebo udalosť,
- rôzne časti, či epizódy udalosti alebo deja,
- niečo, čo nastane náhodne v spojitosti s niečím iným,
- niečo, čo patrí alebo sa pripája k niečomu inému.

Incident je cudzie slovo, označujúce nepríjemnú udalosť, príhodu a v bežnom živote je často chápané ako:

- udalosť (väčšinou) bez významných následkov, vzniknutá na základe ľudského pochybenia a ovplyvňujúca bezpečnosť,

- táto udalosť by však mohla byť natoľko závažná, že je potrebné sa z nej poučiť a predchádzať jej,
- často sa slovom incident označuje tiež exces (výstrelok, výtržnosť) niektorého človeka alebo skupiny ľudí, väčšinou mediálne známych, napr. speváčka Janet Jackson a jej incident na finále Super Bowlu v roku 2004.

V politike sa týmto slovom často označuje udalosť bezpečnostného charakteru, ktorá vyvolá vyhrotenie politického napätia medzi dvoma štátmi, napr. aféra U-2 (zostrelenie amerického výzvedného lietadla U-2 nad územím bývalého Sovietskeho zväzu v máji 1960), Kubánska raketová kríza v októbri 1962.

Z vojensko-právneho hľadiska incident predstavuje **udalosť**, pri ktorej dôjde k stretu ozbrojených síl dvoch, alebo viacerých štátov, medzi ktorými neexistuje, alebo nevznikne vojnový stav, napr. *pohraničný incident*, ako krátkodobý skratový akt násilia, bleskový ozbrojený útok (po ktorom väčšinou nasleduje stiahnutie), často vedený ako silové riešenie vyhrotenej politickej situácie, napr. *incident vo Scapa Flow* (potopenie nemeckého vojnového loďstva v júni 1919). *incidenty na hraniciach medzi Indiou a Čínou* a ďalšie incidenty.

Charakteristika incidentov ako neplánovaných a nežiaducich udalostí neznamená, že sa im nedá predchádzať. Napriek tomu, že riešenie incidentov nie je spravidla súčasťou bežnej prevádzky (bežných prevádzkových a očakávaných udalostí), incidenty sú udalosti, ktoré si vyžadujú určité rovnaké množstvo pozornosti, ako každá iná udalosť.

1.2 NEHODA

Nehoda (Accident) ako incident je nežiaduca náhodná (neúmyselná) udalosť alebo sled udalostí, ktorá spôsobí zranenie, zlý zdravotný stav, poškodenie majetku osôb alebo majetkovú ujmu organizácii. Zločiny nemožno hodnotiť ako nehody, pretože patria do úmyselnej činnosti, napríklad v prípade krádeže má zlodej v úmysle niečo ukradnúť, nie je to náhoda.

Medzi nehody možno zaradiť:

- fyzikálne nehody, napr. nechcené kolízie alebo pády, zranenia dotykom o niečo ostré, horúce alebo elektrické napätie, použitie jedu, dopravná nehoda na poľadovici, aktivity alebo poruchy zariadenia, ktoré môžu spôsobiť požiar alebo poškodenie majetku a pod.,
- nefyzikálne nehody, napr. nechcené odhalenie tajomstva, zabudnutie na dôležité
- stretnutie a iné.
- nehody pri výkone práce alebo vyplývajúce z nej sa nazývajú pracovné úrazy, napr. pri výbuchu tlakovej nádoby, vzniku chemickej mláky (pri rozbití fľaše), zranenia pri obsluhu strojov a pod.,
- nehody vo voľnom čase predstavujú predovšetkým športové úrazy.

Aj keď slovo nehoda, môže znamenať niečo, čo je mimo našu kontrolu, v skutočnosti je možné väčšine nehôd v práci predísť, ak ľudia jednoducho sledujú pokyny pre bezpečnosť a ochranu zdravia na ich pracovisku.

Rozdiel medzi incidentom a nehodou

Tieto slová sú ľahko zameniteľné, ale nie sú presne rovnaké, incident je všeobecnejší pojem a nehoda je špecifickejší pojem.

Incident:

- má širší význam, môže sa odkazovať na nejakú udalosť – veľkú alebo malú, dobrú alebo zlú,
- môže sa použiť ako pre nehody, tak aj na úmyselné činnosti, napr. zločiny.

- bankové lúpeže, neobvyklé alebo kontroverzné situácie, hádka medzi celebritami, atď. – to všetko možno označiť za incident,
- príklad: údržbár nočnej zmeny našiel vysokozdvížny elektrický vozík zaparkovaný v uličke na mieste pre nabíjanie, chcel sa na vozíku povoziť, ale brzdy boli poškodené, preto sa snažil zastaviť vypnutím batérie vozíka, pričom nespôsobil žiadne zjavné škody, za mierne odlišných okolností tento incident mohol mať za následok rozsiahle poškodenie vozíka i nabíjacej sústavy a zranenie vodiča.

Nehoda:

- je škodlivá udalosť spôsobená chybou alebo náhodou,
- nehody sú vždy neúmyselné, a zvyčajne majú za následok poškodenie alebo zranenie, príkladom je autonehoda, zlyhanie niektorého zariadenia v továrni, ktoré zraní zamestnancov,
- príklady veľmi drobných nehôd sú, keď šliapnete niekomu na nohu, alebo rozležete kávu na niekoho iného, nechceli ste, ani ste to neplánovali urobiť.
- príklad: elektrikár pracoval s vysokým napätím a snažil sa ušetriť čas, pričom sa mu pošmykol skrutkovač a spôsobil skrat, výsledkom bolo vážne popálenie elektrikára, poškodenie riadiacej jednotky a prerušenie časti výrobného procesu,
- príklad vo vojenskom prostredí: vojak pri neodbornej manipulácii s muníciou spôsobil zranenie inému vojakovi.

Všetky nehody možno tiež pomenovať ako incidenty – ale nie všetky incidenty sú nehody.

1.3 NEBEZPEČNÁ UDALOSŤ

Nebezpečná udalosť (Dangerous Occurrence), niekedy aj nebezpečný incident je neplánovaná a nežiaduca udalosť (incident), ktorá má potenciál spôsobiť zranenie a ktorá môže alebo nemusí v organizácii spôsobiť škody na majetku, zariadení alebo životnom prostredí.

Nebezpečná udalosť podľa Zákona o BOZP je udalosť, pri ktorej bola ohrozená bezpečnosť alebo zdravie zamestnanca, ale nedošlo k poškodeniu jeho zdravia. Niekedy je ťažké rozlíšiť medzi nebezpečnou udalosťou a nehodou so zranením, pokiaľ nie sú k dispozícii ďalšie informácie, napr. jednoduchá činnosť pri čistení zariadenia môže spôsobiť padnutie prachu do oka, čo je nepríjemné, kým sa prach vymyje / definitívne vypláchne z oka, ale môže spôsobiť aj skutočné zranenie alebo infekciu.

Nebezpečné udalosti i nehody môžu vyplývať zo sledu udalostí a okolností týkajúcich sa kombinácie:

- nebezpečných činností,
- nebezpečných podmienok,
- porúch systému,
- ľudského faktora,
- a / alebo zanedbania.

Prehľady nebezpečných udalostí, ktoré je potrebné hlásiť sú spracované v jednotlivých oblastiach bezpečnosti, napr. BOZP, nebezpečné látky a pod. Zoznam nebezpečných udalostí je navrhnutý tak, aby sa získali informácie predovšetkým o incidentoch s vysokým potenciálom spôsobiť smrť alebo vážne zranenie, aj keď sa stávajú pomerne zriedka.

1.4 SKORONEHODA

Skoronehoda (Near Miss) je termín, ktorý popisuje incidenty, pri ktorých iba mierny časový posun, alebo vzdialenosť od neho zabránili zraneniu, poškodeniu zdravia, alebo škode. Je to incident, pri ktorom nedošlo k zraneniu ani žiadnej škode na majetku, ale kde, keby sa odvíjala len trochu inak (časovo alebo priestorovo) zranenie alebo škoda mohla nastať.

Tento incident spôsobuje zmenu, ktorá nemá za následok zranenie alebo škodu / poškodenie, keď sa však podmienky nezmenia, nabudúce môžu nastať závažnejšie následky. Len šťastné prerušenie reťaze udalostí zabránilo zraneniu, nešťastiu alebo poškodeniu; inými slovami, nešťastie však bolo veľmi blízko. Aj keď na uvedené udalosti sa bežne používa označenie „ľudská chyba“, aj „chybný proces alebo systém“, môžu trvalo umožňovať škody a je potrebné sa zamerať na ich zlepšenie. Iné známe termíny pre tieto udalosti sú „skoro presný zásah“ „tesne vedľa“, „únik o vlások“ alebo v prípade pohybujúcich sa objektov „blízko kolízie“, „v blízkosti úderu“ alebo „dar“. Incidenty „tesne vedľa“ často predchádzajú udalostiam, ktoré môžu vytvárať stratu, ale do značnej miery sa ignorujú, pretože nič sa nestalo (žiadne zranenia, poškodenie alebo straty).

Zamestnanci nemusia hlásiť tieto incidenty, pokiaľ nedošlo k žiadnemu narušeniu alebo strate v podobe zranenia alebo poškodenia majetku. Sledovanie a hlásenie týchto incidentov tesne vedľa však môžu mať podstatný význam pre bezpečnosť zamestnancov v rámci organizácie. História opakovane ukázala, že k najväčšiemu poklesu nehôd došlo pri predchádzajúcom varovaní o takýchto incidentoch.

2 STUPŇOVANIE INCIDENTOV

Ak sa incident nezvládne, môže sa táto bezpečnostná udalosť vystupňovať do **núdzového stavu, poruchy, nehody, havárie, katastrofy alebo krízy.**

Podľa ISO 22301:2012 Spoločenská bezpečnosť – Systémy manažérstva plynulosti podnikania – Požiadavky, incident je situácia, ktorá spôsobuje alebo môže spôsobiť: **prerušenie činností, škodu, krízovú situáciu alebo krízu.**

Okrem toho môže pri stupňovaní niektorej nebezpečnej udalosti nastať porucha. V prípade, že sa stupňovanie incidentu nepodarí zastaviť, môže nastať ohrozenie alebo mimoriadna udalosť. Pokiaľ sa nepodarí zvládnuť mimoriadna udalosť, môže vyústiť do krízovej situácie, prípadne do vyhlásenia niektorého z krízových stavov.

2.1 PORUCHA

Porucha (Fault) môže znamenať:

1. Chybu v činnosti nejakého mechanizmu na úrovni komponentov, vybavenia, alebo subsystému, čo môže viesť k jeho zlyhaniu a narušeniu či neplneniu požadovanej funkcie, napr.: mechanická porucha, porucha stroja.,
2. Nepriaznivú zmenu normálneho stavu, čo môže viesť k prerušeniu určitej činnosti alebo plynulej prevádzky, napr. porucha v zásobovaní; duševná porucha, porucha trávenia, poruchy reči.

Následkom poruchy môže byť zastavenie alebo obmedzenie činností, pri čom vznikne škoda v určitom finančnom rozpätí. Daná udalosť vždy predstavuje pre organizáciu stratu. Pokiaľ nie je riziko poruchy zvládnuté, môže vyústiť v krízu.

Porucha je udalosť, ktorá už prepukla a je ju nutné riešiť ex post, podľa konkrétnej situácie. Poruchám možno predchádzať prostredníctvom preventívnych opatrení. Dôležitou súčasťou manažérstva rizík je poruchy predvídať a vopred sa na ich výskyt pripravovať.

2.2 PRERUŠENIE ČINNOSTI

Prerušenie činnosti (Business Interruption) možno chápať ako akúkoľvek očakávanú (napr. štrajk) alebo neočakávanú udalosť (napr. výpadok elektrického prúdu), ktorá je príčinou narušenia normálneho priebehu činností organizácie. Prerušenie činnosti má vplyv najmä na produkciu, podnikanie, procesy, činnosti, výzvy upotrebitel'nosti a pod.

Vykonávané činnosti predstavujú prácu alebo úlohy pozostávajúce z jedného alebo viacerých prvkov, vykonávaných zvyčajne na jednom mieste. Činnosti transformujú zdroje alebo vstupné údaje do požadovaných tovarov, služieb alebo výsledkov, ktoré predstavujú hodnotu pre zákazníkov. Dve alebo viac prepojených činností predstavujú proces a všeobecne sa rozdeľujú do štyroch základných kategórií: spracovanie, kontrola, preprava, uloženie.

Pokrytie finančných strát v dôsledku prerušenia podnikateľských činností, pri ktorom dôjde k škodám na majetku, čo má vplyv na zisk, podiel na trhu, rast a akcionárov poskytujú rôzne druhy poistenia.

2.3 MIMORIADNE UDALOSTI

Podľa zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva sa pod mimoriadnou udalosťou rozumie živelná pohroma, havária, katastrofa, ohrozenie verejného zdravia II. stupňa alebo teroristický útok:

Živelná pohroma je mimoriadna udalosť, pri ktorej dôjde k:

1. nežiaducemu uvoľneniu kumulovaných energií alebo hmôt v dôsledku nepriaznivého pôsobenia prírodných síl,
2. pri ktorej môžu pôsobiť nebezpečné látky alebo pôsobia ničivé faktory,
3. ktoré majú negatívny vplyv na život, zdravie alebo na majetok.

Havária je mimoriadna udalosť, ktorá spôsobí:

- odchýlku od ustáleného prevádzkového stavu,
- v dôsledku čoho dôjde k úniku nebezpečných látok alebo k pôsobeniu iných
- ničivých faktorov,
- ktoré majú vplyv na život, zdravie alebo na majetok.

Katastrofa je mimoriadna udalosť, pri ktorej dôjde k

- narastaniu ničivých faktorov a ich následnej kumulácii
- v dôsledku živelnej pohromy a havárie.

Ohrozenie verejného zdravia II. stupňa nastáva, ak je potrebné prijať opatrenia podľa osobitného predpisu pri:

- radiačnej nehode alebo radiačnej havárii,
- výskyte prenosného ochorenia, podozrení na prenosné ochorenie alebo podozrení na úmrtie na prenosné ochorenie nad predpokladanú úroveň,
- uvoľnení chemických látok ohrozujúcich život, zdravie, životné prostredie
- a majetok alebo
- úniku mikroorganizmov alebo toxínov z uzavretých priestorov.

Teroristický útok

Podľa Rady EÚ (2008) medzi teroristické trestné činy patria:

1. násilná trestná činnosť:
  - vydieranie, zastrašovanie a vyhrážanie sa,
  - vraždy alebo likvidácia dôležitých osôb,
  - samovražedné útoky rôznymi prostriedkami.
2. únosy, branie rukojemníkov (únosy dopravných prostriedkov),
3. zničenie infraštruktúry - deštrukcia informačných systémov, elektronických a počítačových systémov, sabotáže a diverzia,
4. výroba a používanie zbraní, výbušnín alebo CRBN látok:
  - bombové útoky,
  - bioterorizmus – použitie biologických bojových použitie biologických bojových látok,
  - útoky rádiologickým materiálom alebo chemickými otravnými látkami.
5. alebo hrozba spáchať niektorý z týchto činov – dezinformácia a propaganda.

Tieto trestné činy sú charakterizované ako úmyselné činy, ktoré majú za cieľ, okrem iného, destabilizovať alebo zničiť základné politické, ústavné, hospodárske alebo sociálne štruktúry krajiny alebo medzinárodnej organizácie.

Podľa Ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu krízová situácia je obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány môžu po splnení podmienok ustanovených v tomto ústavnom zákone na jej riešenie vypovedať vojnu, vyhlásiť vojnový stav alebo výnimočný stav, alebo núdzový stav.

Podľa Zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu krízová situácia je obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány môžu po splnení podmienok ustanovených v ústavnom zákone alebo osobitnom zákone na jej riešenie vyhlásiť výnimočný stav, núdzový stav alebo mimoriadnu situáciu.

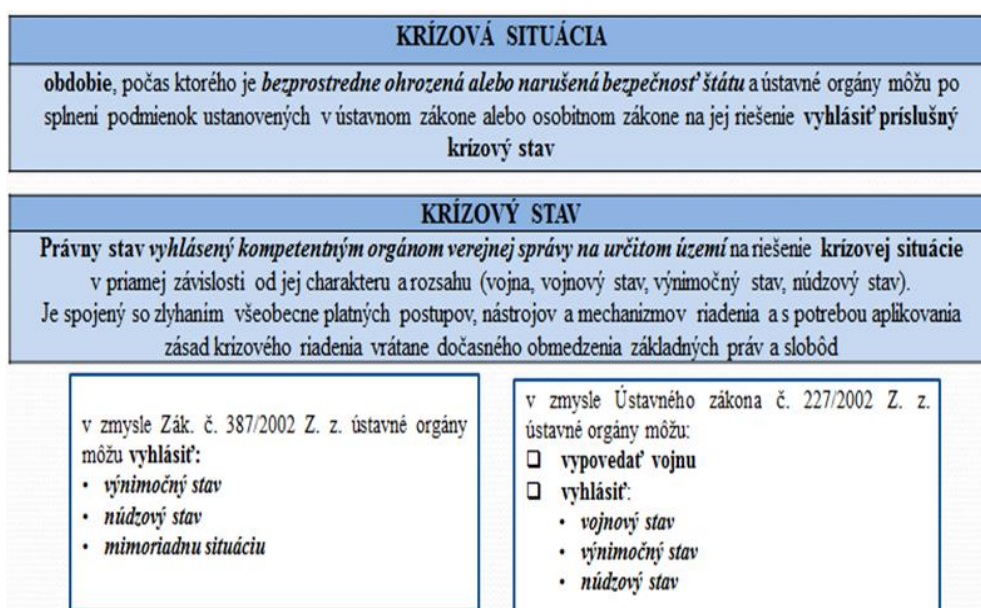
Mimoriadna situácia je obdobie ohrozenia alebo obdobie pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti na život, zdravie alebo majetok, ktorá je vyhlásená podľa zákona o civilnej ochrane obyvateľstva; počas nej sa vykonávajú opatrenia na záchranu života, zdravia alebo majetku, na znižovanie rizík ohrozenia alebo činnosti nevyhnutné na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti.

Núdzový stav môže vláda vyhlásiť len za podmienky, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k ohrozeniu života a zdravia osôb, a to aj v príčinnej súvislosti so vznikom pandémie, životného prostredia alebo k ohrozeniu značných majetkových hodnôt v dôsledku živelných pohromy, katastrofy, priemyselnej, dopravnej alebo inej prevádzkovej havárie; núdzový stav možno vyhlásiť len na postihnutom alebo na bezprostredne ohrozenom území.

Výnimočný stav môže na návrh vlády vyhlásiť prezident len za podmienky, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k teroristickému útoku, k rozsiahlym pouličným nepokojom spojeným s útokmi na orgány verejnej moci, drancovaním obchodov a skladov alebo s inými hromadnými útokmi na majetok alebo dôjde k inému hromadnému násilnému protiprávnemu konaniu, ktoré svojím rozsahom alebo následkami podstatne ohrozuje alebo narušuje verejný poriadok a bezpečnosť štátu, ak ho nemožno odvrátiť činnosťou orgánov verejnej moci a ak je znemožnené účinné použitie zákonných prostriedkov; výnimočný stav možno vyhlásiť len na postihnutom alebo na bezprostredne ohrozenom území.

Vojnový stav môže na návrh vlády vyhlásiť prezident len za podmienky, že SR bezprostredne hrozí vypovedanie vojny alebo bezprostredne hrozí napadnutie cudzou mocou bez vypovedania vojny. Vyhlásenie vojnového stavu sa vzťahuje na celé územie SR. V čase vojnového stavu možno v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas obmedziť základné práva a slobody a uložiť povinnosti v závislosti od priebehu udalostí na celom území SR alebo na jej časti.

Vojnu vypovie prezident na základe rozhodnutia NR SR len za podmienky, že SR je napadnutá cudzou mocou, ktorá jej vypovedala vojnu alebo ktorá bez vypovedania vojny narušila jej bezpečnosť, alebo za podmienky, že vypovedaním vojny SR plní záväzky vyplývajúce z členstva v organizácii vzájomnej kolektívnej bezpečnosti alebo z medzinárodnej zmluvy o spoločnej obrane proti napadnutiu. Vypovedanie vojny sa vzťahuje na celé územie SR. V čase vojny možno v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas v závislosti od priebehu udalostí obmedziť základné práva a slobody a uložiť povinnosti na celom území SR alebo na jej časti. Krízové situácie a stavy sú uvedené na obr. 1.

Obrázok 1 Krízové situácie a stavy
Zdroj: Belan, 2018

ZÁVER

V článku je uvedená iba základná časť problematiky o incidentoch. Bezpečnostné incidenty jednoznačne patria do oblasti bezpečnostného manažmentu a manažérstva bezpečnosti. Pripravenosť na riešenie bezpečnostných incidentov umožní organizácii včas zastaviť zvyšovanie ich následkov a odstrániť príčiny, z ktorých vznikli.

ZOZNAM BIBLIOGRAFIUCKÝCH ODKAZOV

- BELAN, Ľ. – MIŠÍK, J. 2018. *Manažérstvo aktív a bezpečnostných incidentov*. Žilina : EDIS, 2018, 92 s. ISBN 978-80-554-1503-1.
- ISO 22301:2012 *Spoločenská bezpečnosť – Systémy manažérstva plynulosti podnikania – Požiadavky*.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2011. *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2011, 1087 s. ISBN 978-80-224-1172-1.
- Rámcové rozhodnutie Rady (2008/919/SVV) o boji proti terorizmu*.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v platnom znení.

Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v platnom znení.

Zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v platnom znení.

Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v platnom znení.

Ing. Ján MIŠÍK, PhD., EUR ING

Katedra bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl

Demänová 393

031 01 Liptovský Mikuláš 1

Jan.Misik@aos.sk

doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD.

Katedra logistického zabezpečenia

Akadémia ozbrojených síl

Demänová 393

031 01 Liptovský Mikuláš 1

Lubomir.Belan@aos.sk

URČOVANIE SUBJEKTOV HOSPODÁRSKEJ MOBILIZÁCIE – SKÚSENOSTI A PERSPEKTÍVY

DETERMINING THE ENTITY OF ECONOMIC MOBILIZATION - EXPERIENCES AND PERSPECTIVES

Stanislav MORONG

ABSTRACT

The global crisis caused by the spread of the virus called COVID-19 meant for the central crisis management authorities of the Slovak Republic to implement some measures of economic mobilization within the declared state of emergency. In the article, the author analyses the critical points of two of the almost three dozen measures of economic mobilization. It presents the facts that have fundamentally affected the effectiveness of crisis planning and the organization of the supply of vital products or vital goods and their sale using extraordinary regulatory measures. As part of the proposed measures, it draws attention to the need for a consensus of economic interests and goals of economic entities in a state of security with a set of economic and organizational activities of the state taken to mitigate the consequences of a crisis situation.

Keywords: economic mobilization, crisis planning, resources, measures, economy

ÚVOD

Trhový mechanizmus v intenciách jeho definícií vo všeobecnej ekonomickej teórii vychádza zo skutočnosti, že trhová ekonomika je zložitý mechanizmus, ktorý bez centrálnej intervencie dokáže vytvoriť rovnováhu medzi dopytom a ponukou. Čo, ako a pre koho vyrábať sú základné atribúty tejto rovnováhy. Vzájomné ovplyvňovanie sa kupujúcich a predávajúcich je mechanizmus určenia cien a množstva tovarov na trhu (Samuelson, Nordhaus, 1992).

Dielo uvedených klasikov, no ani odborná literatúra iných autorov tvoriacich v súčasnosti tzv. hlavný prúd ekonomickej teórie¹ nevenuje dostatočnú pozornosť príčinám zlyhania trhu. Úlohe štátu pri intervenciách do ekonomických procesov venujú títo autori vo všeobecnosti len veľmi obmedzený rozsah. Kľúčová pozornosť je venovaná spravidla protimonopolným opatreniam a vybraným nástrojom fiškálnej politiky. Tento rozsah ekonomickej teórie týkajúcej sa úlohy štátu by bol akceptovateľný v prípade, ak by sme uvažovali o chode hospodárstva v konštantných, priaznivých bezpečnostných podmienkach fungovania spoločnosti.

Nedávna minulosť, ale aj globálne hrozby súčasnosti však evokujú množstvo otázok, ktorých riešenie absentuje v dielach klasikov a to aj napriek tomu, že tieto bezpečnostné hrozby sú pre ľudskú populáciu stále frekventovanejším javom. Preto aj problematika rezistencie hospodárstva voči krízovým situáciám mimo času vojny a vojnového stavu sa stáva vysoko aktuálnou a z hľadiska hľadania riešení jeho efektívneho fungovania pri uspokojovaní špecifických potrieb obyvateľstva aj jednou z rozhodujúcich priorít štátu.

---

¹ Pozn. Vychádzajúci z diel liberálnych a neoliberalných ekonómov

Krízové situácie, bez ohľadu na ich pôvod, svojimi dopadmi výrazne menia kvalitu života obyvateľstva na postihnutom území. Na minimalizáciu dopadov akýchkoľvek predvídateľných krízových situácií je vo väčšine vyspelých štátov využívaná kumulácia zdrojov v podobe životne dôležitých výrobkov, materiálu, technických prostriedkov a odborne pripravených ľudských zdrojov schopných riadiť spoločnosť v zmenených bezpečnostných podmienkach.

V tomto príspevku sústredíme pozornosť na niekoľko vybraných faktorov, ktoré výrazne zasiahli do procesu krízového riadenia a materiálového zabezpečenia počas tzv. prvej vlny pandémie spôsobenej šírením vírusu známeho pod označením COVID-19 v Slovenskej republike.

1 GLOBALIZÁCIA EKONOMIKY A JEJ VPLYV NA HOSPODÁRSKU MOBILIZÁCIU

Nové technológie a ich využitie pri vývoji a výrobe dopravných prostriedkov, či už leteckej, cestnej, železničnej alebo vodnej dopravy v predchádzajúcich desaťročiach významne zasiahli do obchodnej výmeny medzi štátmi, či hospodárskymi spoločenstvami vo svete. Rýchlosť a možnosti pozitívne vplývať na kvalitu prepravovaných tovarov a komodít vytvorili takmer neobmedzené možnosti prekonávať v minulosti pre obchod nemysliteľné geografické vzdialenosti. Pozitívnym efektom tohto vývoja je nielen dostupnosť portfólia tovarov v obchodnej sieti, ktorá dokáže uspokojiť aj tie najnáročnejšie požiadavky zákazníkov, ale aj kvantitatívny rast dopravných a distribučných spoločností a tým aj znižovanie nezamestnanosti.

Odvrátenou stránkou mince v procese globalizácie ekonomiky sú disproporcie medzi ponukou práce a odmeňovaním za prácu v jednotlivých krajinách sveta. Kapitálové investície sa z tradične priemyselne vyspelých krajín presúvajú do krajín tzv. tretieho sveta. Tradiční výrobcovia presúvajú svoje produkčné aktivity do menej hospodársky rozvinutých štátov Ázie, Afriky, či Južnej Ameriky, kde nachádzajú pracovnú silu ochotnú pracovať za nižšiu odmenu, ako zamestnanci v domovských krajinách týchto spoločností.

Uvedený trend je v hospodárskych procesoch a v ekonomickej literatúre známy pod pojmom **offshoring**. Jeho podstatou je presun výroby do krajín s výhodnejšími cenami výrobných faktorov (Egger, 2005). V prípade, že je tento proces doplnený aj o presun sídla materskej spoločnosti do krajín s nižšou úrovňou zdanenia je takéto využívanie offshoringových štruktúr súčasťou daňovej optimalizácie (Jirásková, 2008). V konečnom dôsledku oba uvedené prístupy znižujú náklady resp. odvody takto postupujúcich firiem a majiteľom generujú vyšší zisk. Vo svojej podstate to nemusí byť vnímané ako nežiadúci jav globalizácie, ale práve naopak. Niektorí ekonómovia tento trend podporujú pričom poukazujú na vytváranie pracovných pozícií v hospodársky zaostalých častiach sveta, čo je výrazným prínosom v boji s chudobou v celosvetovom meradle. Takto zamestnaná populácia získava nielen odmenu za prácu, ale v mnohých prípadoch aj odbornú kvalifikáciu a pracovné návyky. Keď k tomu pripočítame, že časť zisku vytvoreného znížením nákladov sa následne stáva disponibilnými zdrojmi investovanými do ďalšieho rozšírenia výroby mohli by sme offshoring vo všeobecnosti označiť za progresívny jav v rámci ekonomického rozvoja.

Menej pozitívne je tento jav hodnotený v tradične priemyselne vyspelých krajinách, kde časť odborne kvalifikovaných zamestnancov stráca prácu, a vzhľadom k špecializácii má iba minimálnu šancu zamestnať sa v iných hospodárskych odvetviach. Spoločnosti uplatňujúce offshoringové prístupy v rámci výrobných procesov tak na vlády priemyselne vyspelých štátov prenášajú niekoľko negatívnych externalít, ktoré majú značný vplyv na ich ekonomický rozvoj.

Prvým negatívnym dôsledkom je rast nezamestnanosti a s ním spojené výdavky vo forme sociálnych dávok pre takto postihnuté obyvateľstvo.

Druhým významným faktorom iniciujúcim v tomto kontexte výdavky v priemyselne vyspelých štátoch sú náklady spojené s prevenciou a riešením následkov kriminality, ktorá je úzko spojená s vývojom nezamestnanosti.

Oba uvedené faktory prispievajú k pomalšiemu ekonomickému rastu prípadne až k jeho poklesu, ak sú spojené s ďalšími nežiadúcimi vplyvmi napr. výpadkom na strane príjmov štátu v dôsledku, že firmy presúvajúce výrobu do zahraničia odvádzajú dane a iné odvody v mieste nového pôsobenia.

Z tohto aspektu možno dospieť k záveru, že offshoring v stave bezpečnosti má svoje pozitíva pre firmu, ktorá ním mení svoju doterajšiu podnikateľskú stratégiu, ale pre štát kde daná spoločnosť do času presunu výroby do zahraničia pôsobila, to jednoznačne znamená ekonomickú stratu.

Konsekvencie tohto problému sú pre štát a ním garantovaný verejný záujem ešte závažnejšie v prípade vzniku krízových situácií. Zvlášť markantné sú dopady offshoringu na malé ekonomiky medzi ktoré patrí aj Slovenská republika. Trh v niektorých priemyselných odvetviach reprezentovaný na strane ponuky len minimálnym počtom firiem, prípadne jediným podnikom s monopolným postavením, je z hľadiska dodávok dostatočného objemu požadovaných tovarov labilný a kvantitatívne nepostačujúci dopytu. Situácia sa stáva dramatickou v prípade, že takto kvantitatívne limitovaný počet firiem presunie svoje výrobné aktivity do zahraničia pričom ich produkcia je jedinečnou a pre štát v prípade krízových situácií nenahraditeľnou.

V súlade so zákonom o hospodárskej mobilizácii^{2,3} sa v stave bezpečnosti alebo v priebehu krízovej situácie hospodárskou mobilizáciou okrem iného vytvárajú podmienky na obstaranie životne dôležitých tovarov na prežitie obyvateľstva a potrieb nevyhnutných na zabezpečenie činnosti ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov, informačných a spravodajských služieb záchranných zložiek integrovaného záchranného systému.

Komplikované vytváranie podmienok pre obstarávanie životne dôležitých tovarov a potrieb pre prežitie obyvateľstva má okrem offshoringu pôvod v ďalšom globalizačnom trende a to zásadných **zmenách v štruktúre hospodárskych odvetví** jednotlivých štátov a hospodárskych spoločenstiev. Nízke výrobné náklady a tým bezkonkurenčné ceny textilného tovaru pôvodom z krajín južnej a juhovýchodnej Ázie⁴ v predchádzajúcich štyroch desaťročiach zdecimovali vyspelý textilný priemysel nielen bývalého Československa, ale aj takých tradičných producentov v tomto odvetví ako Francúzsko, Španielsko, Veľká Británia a na ochranu vlastných výrobcov museli v rámci importu prijať potrebné opatrenia aj v USA.

Slovenská republika má v rámci civilného núdzového plánovania vytvorené alternatívy pre prípad obmedzeného dovozu životne dôležitých tovarov a prostredníctvom opatrení hospodárskej mobilizácie vedie prehľad o subjektoch hospodárskej mobilizácie za jednotlivé priemyselné odvetvia a poskytovateľov služieb.

---

² Zákon 179/2011 Z.z. o hospodárskej mobilizácii a zmene a doplnení zákona č.387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov

³ Pozn. Hospodárskou mobilizáciou sa rozumie súbor hospodárskych a organizačných činností a opatrení, pripravovaných v stave bezpečnosti ako súčasť prípravy štátu na obranu a riešenie krízových situácií vykonávaných v oblasti výroby, služieb a financovania, na zabezpečenie zdrojov, ktorý ako súčasť prvku zabezpečenia slúži na zmiernenie následkov krízovej situácie

⁴ Pozn. Napr. z Číny, Indie, Bangladéša a Pakistanu

Skúsenosti ukazujú, že proces určovania subjektov hospodárskej mobilizácie v nedávnej minulosti nemal vždy komplexný charakter. Nedostatočná odborná príprava krízových manažérov s príspevom vysokej fluktuácie v kompetentných ústredných orgánoch prispeli k stavu, keď prijímané opatrenia sú cielené len na požadovaný konečný výstup, bez zohľadnenia potrebných väzieb v zásobovacom a distribučnom reťazci. Výsledkom sú rozhodnutia keď napr. jedným zo subjektov hospodárskej mobilizácie bol určený podnik potravinárskeho priemyslu, ale vyňatím všetkých dodávateľov z poľnohospodárskej prvovýroby zo zoznamu subjektov hospodárskej mobilizácie sa dané opatrenie zmenilo na samoučelný akt bez reálneho významu pre zásobovanie v krízových situáciách. Odvolávanie sa na dodávky surovín rastlinnej a živočíšnej výroby zo zahraničia je z hľadiska garancie plnenia zmluvných podmienok v krízových situáciách rovnako rizikové, ako samotný nákup a dodávky finálnych potravinárskych výrobkov zo zahraničia.

Prioritou zabezpečenia obyvateľstva v krízových situáciách sú dodávky potravín. Aktuálna kríza spôsobená vírusom COVID-19 markantne zvýraznila potrebu aj iných komodít, čo sa okrem iného prejavilo nedostatkami v dodávkach a uspokojovaní dopytu po vybraných tovaroch textilnej produkcie. Faktom je, že príčinou anomálie v dopyte boli organizačné nedostatky pri vytváraní zásob ochranných zdravotníckych prostriedkov a pomôcok v rámci štátnych hmotných rezerv, to ale nič nemení sa nutnosti identifikovať kapacity a potenciál SR pri alternatívnom riešení nedostatku tovarov vo forme finálneho výrobku (ochranné rúška, jednorazové ochranné kombinézy a pod.).

2 FAKTORY ZABEZPEČENIA MATERIÁLOVÝCH ZDROJOV PRE KRÍZOVÉ SITUÁCIE

V kontexte počiatočnej etapy procesu prijímania preventívnych opatrení proti šíreniu vírusu COVID-19 v SR sa najviac prejavil nedostatok už uvedených ochranných rúšok, respirátorov, ochranných kombinéz a ochranných rukavíc. Pri porovnaní s potrebným objemom práve týchto prostriedkov na ochranu zdravia osôb treba vychádzať zo skutočnosti, že rúška a respirátory bolo a je nariadené používať nielen personálu zdravotníckych zariadení, zariadení sociálnych služieb, ale aj všetkým občanom Slovenska na verejnosti.

Nedostatok ochranných rúšok a respirátorov uložených v štátnych hmotných rezervách inicioval hľadanie alternatívnych riešení zamedzenia šírenia tejto nebezpečnej infekcie na základe nariadenia o povinnom používaní zmiernených ochranných prostriedkov. Vývoj situácie prinútil ústredné orgány krízového riadenia prehodnotiť opatrenia súvisiace so štruktúrou subjektov hospodárskej mobilizácie a v zmysle uvedeného zákona aj povinnosti iných subjektov. Dôsledkom bola úprava obmedzení týkajúcich sa zatvárania obchodných prevádzok s výnimkou predajní potravín, čerpacích staníc čím, ku zo zákazu vyňatým prevádzkam, pribudli aj predajne textilných galantérií. Otvorila sa tak možnosť, aby si obyvateľstvo z textilných polotovarov individuálne vyhotovilo na trhu nedostupné ochranné rúška.

Operatívne opatrenie, ktoré vyriešilo problém ochranných respiračných prostriedkov len poukazuje na zložitosť civilného núdzového plánovania, ktoré v stave bezpečnosti nemôže pripraviť kompletnú materiálovú bázu pre zvládanie následkov všetkých typov krízových situácií. Až rozsah a intenzita pôsobenia konkrétnej hrozby iniciujú prijatie sekundárnych opatrení na organizačné či materiálové doplnenie pôvodných bodov krízového plánu. Flexibilná reakcia na vzniknuté nedostatky v krízovom plánovaní je prirodzeným javom a dodatočné prispôbovanie akýchkoľvek plánov reálnemu vývoju situácie je akceptovateľné a dokonca žiadúce. Platí to však pri dodržaní podmienky, že dodatočné intervencie do zvládnutia krízy nevytvárajú pre minimalizáciu jej dopadov organizačne, materiálovo a finančne náročnejšie

požiadavky ako boli definované vo východiskovej verzii krízového plánu. Disponibilná báza textilnej metráže na slovenskom trhu, v kontexte potrieb privátnej produkcie ochranných rúšok, bola postačujúca a na realizáciu stanovených opatrení nebolo nutné centrálne vstupovať do regulácie tovarových tokov.

Prechod z operatívneho riešenia ku prijímaniu systémových opatrení pri plánovaní hospodárskej mobilizácie na úrovni ústredných orgánov znamená nutnosť zabezpečenia vybranými textilnými komoditami v prípade predpokladanej gradácie šírenia pandémie presunúť z importnej závislosti na výrobu a dodávky z domácich, národných zdrojov. Pri radikálnom vzostupe ochorení počas pandémie preto možno očakávať, že rozhodujúci globálni producenti direktívnymi zásahmi štátu resp. na základe vlastných priorít pri realizácii produkcie obmedzia exportné aktivity a časť tovaru, ktorý neabsorbuje trh na národnej úrovni budú exportovať v závislosti od objemu a finančnej atraktívnosti zahraničných objednávok.

Obmedzenie resp. úplné **zastavenie exportných aktivít je prvý z externých faktorov**, ktorý môže skomplikovať až úplne znemožniť uspokojovanie špecifických potrieb pri tvorbe zásob určených pre prekonanie krízovej situácie v krajinách závislých na importe životne dôležitých tovarov a služieb.

Druhým z faktorov, na ktorý nemá pri vytváraní uvedených zásob Slovenská republika vplyv a variantným riešením musí reagovať na jeho možné prejavy **je neschopnosť zahraničných výrobcov a dodávateľov realizovať predložené dodávky z dôvodu nariadeného alebo vynúteného zastavenia výroby** spôsobeného pandemiou.

Variantným riešením je zabezpečenie dostatočných národných kapacít produkcie príslušného priemyselného odvetvia, kedy už nie je možné spoliehať len na aktuálny objem textilných tovarov v obchodnej sieti. To vyžaduje od ústredných orgánov riadenia hospodárskej mobilizácie poznať výrobný program podnikov textilného priemyslu a pri jeho nevhodnej štruktúre aktivovať druhé, v tomto kontexte rozhodujúce opatrenie hospodárskej mobilizácie, ktorým je uchovanie výrobných schopností. Jedná sa o systémový prístup v rámci krízového plánovania, ktorý finančným príspevkom štátu motivuje výrobné podniky vytvárať predpoklady pre špeciálnu produkciu v zmenených bezpečnostných podmienkach.

Schopnosť alternovať v krízových situáciách inak bežnému importu životne dôležitých výrobkov a tovarov **produkciou na národnej úrovni je tretím rozhodujúcim faktorom** efektívnej tvorby materiálnej bázy v rámci krízového plánovania a hospodárskej mobilizácie vo všeobecnosti. Ako jediný z uvedených faktorov je v celom rozsahu podmienený výhradne schopnosťou zodpovedných za civilné núdzové plánovanie kumulovať dostatočný výrobný potenciál pre dodávky životne dôležitých výrobkov a tovarov bez závislostí na podmienkach externého hospodárskeho prostredia.

Kumulovať vývoju krízy adekvátne národné kapacity a výrobný potenciál je o to dôležitejšie, že na rozdiel od ochranných rúšok sa na dopyte po špecifických výrobkoch a tovaroch textilného priemyslu nepodieľajú len fyzické osoby. Orgány krízového riadenia na strategickej úrovni musia zohľadniť skutočnosť, že požiadavkami po textilnej produkcii špecifického určenia dopyt kriticky ovplyvňujú subjekty poskytujúce zdravotnícke a sociálne služby. Do tejto kategórie životne dôležitých výrobkov a životne dôležitých tovarov patria textilné vlákna a metráž z prírodných materiálov na výrobu lôžkovín, zdravotníckych odevov a špeciálneho zdravotníckeho materiálu.

Životne dôležitými tovarmi s maximálnou prioritou vytvárania zásob a zabezpečenia ich výroby sú potraviny zvlášť tie, ktorých výdaj je regulovaný na základe odberných oprávnení. Textilné výrobky tvoriace bázu pre individuálnu ochranu a zdravotnícke zabezpečenie majú prioritu v hierarchii významnosti nižšiu nielen ako potraviny, ale ich prínos pre efektívne

členie následkom krízy nemožno postaviť ani na úroveň napr. pohonných hmôt, alebo energetických zdrojov, či vybraných prvkov infraštruktúry. Napriek tomu skúsenosti s vývojom požiadaviek na potrebnú materiálovú bázu nevyhnutnú pre zvládanie následkov pandémie spôsobenej vírusom COVID-19 pri poskytovaní zdravotníckych a sociálnych služieb akcentujú nutnosť kvantifikácie disponibilných textilných polotovarov a finálnych produktov minimálne v rozsahu krytia potrieb uvedených verejnoprospešných služieb.

V prípade obmedzeného importu z ázijských krajín zapríčineného pôsobením už uvedených faktorov je preto dôležité analyzovať potenciál a kapacity textilného priemyslu v európskom hospodárskom priestore, vrátane Slovenska. Podľa dostupných údajov by výpadku importu textilných tovarov mohol úspešne alternovať slovenský textilný priemysel. V predchádzajúcom období došlo k oživeniu daného priemyselného odvetvia, ale štatistiky neuvádzajú detailne členenie podnikov na výrobcov vlákien a firiem orientovaných na finalizáciu surovín a polotovarov⁵.

Garanciou dostatočných kapacít pre vytváranie zásob tejto produkcie, či plynulú výrobu a dopĺňovanie spotrebovaných zásob v krízovej situácii nie je ani prevažujúci podiel firiem orientovaných na šitie plošných textílií a odevov špeciálneho určenia. S čím by sa bolo možné uspokojiť pri laickej analýze problému. Podstatné je v rámci krízového plánovania identifikovať dostatočnú bázu domácich surovín vstupujúcich do transformačného procesu v odvetví textilného priemyslu resp. nákupom v zahraničí vytvorených zásob na zabezpečenie výroby uvedených finálnych výrobkov.

Až na základe dostatočného objemu základných materiálových vstupov do výroby týchto špeciálnych textilných tovarov možno konštatovať, že štát so svojimi výkonnými prvkami je v krízových situáciách pripravený poskytovať zdravotnícke služby bez obmedzení.

Pretože vývoz textílií a textilných výrobkov tvorí viac ako dve tretiny dovozu SR, môže ministerstvo hospodárstva, ako subjekt hospodárskej mobilizácie prostredníctvom opatrení na organizáciu výroby a organizáciu dodávok životne dôležitých výrobkov obmedziť alebo úplne pozastaviť export týchto výrobkov. Touto výnimočnou, ale v danej situácii potrebnou intervenciou je možné dosiahnuť ďalšiu kumuláciu interných zdrojov v danej oblasti využiteľných na adekvátne materiálové zabezpečenie protiepidemiologických opatrení.

Všetky uvedené opatrenia spojené s organizáciou a reguláciou výroby životne dôležitých tovarov a výrobkov možno dosiahnuť len pri splnení predpokladu kvalitného krízového plánovania na makroekonomickej úrovni. Nezastupiteľnú úlohu má v tomto zmysle hlavne Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky, ktorého krízový manažment musí svoju pozornosť koncentrovať na štruktúru priemyselných odvetví a podnikov, ktorých význam pri dodávkach životne dôležitých tovarov a výrobkov pri jednotlivých krízových situáciách prekračuje lokálny význam a sú piliermi dodávok týchto tovarov na celoslovenskej úrovni.

ZÁVER

Trhová ekonomika v stave bezpečnosti vykazuje vysokú mieru flexibility spojenej s vývojom dopytu a ponuky a z hľadiska dostupného portfólia tovarov na trhu je v tomto zmysle bezkonkurenčnou. V príspevku bola na príklade jednej z kategórií životne dôležitých výrobkov a tovarov ilustrovaná nutnosť podriaďiť tento liberálny prístup centrálnym zásahom v prípade krízových situácií. Ako bolo preukázané ústredné orgány krízového riadenia nemôžu

---

⁵ Pozn. V roku 2008 bolo v rámci slovenského textilného priemyslu evidovaných 182 podnikov a ostatné dostupné údaje z roku 2017 už v tomto priemyselnom odvetví zaznamenali 1 491 podnikateľských subjektov. Vývoz textílií a textilných výrobkov zo SR v r. 2019 bol realizovaný v objeme 1 777,8 mil.€ a dovoz 2 358,4 mil.€. (ŠÚSR, Databáza DATAcube)

čakať a uplatňovať nástroje krízového riadenia až v čase krízy. Minimalizácia dopadov kríz akéhokoľvek pôvodu, je aj v podmienkach trhovej ekonomiky možná a potrebná. Štát má na zabezpečenie produkčných schopností rozhodujúcich odvetví hospodárstva už v čase bezpečnosti spektrum ekonomických nástrojov motivujúcich vybrané podniky k stabilizácii pôsobenia na území SR. Využitím indikatívneho plánovania na makroekonomickej úrovni, adresne orientovanými dotáciami alebo vhodnou kombináciou zmiernenia odvodových a daňových povinností, môže časť podnikateľských subjektov iniciatívne preukázať svoju vysokú rezistenciu voči možným hrozbám a tak garantovať dodávky, o ktoré má štát v krízových situáciách eminentný záujem.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

EGGER, H. Medzinárodný outsourcing. In *Moderní řízení*, roč. 15, 2005, Číslo 1., ISSN 0026-8720.

JIRÁSKOVÁ, S. Riziká spojené s procesom outsourcingu v ozbrojených silách. In *Manažment podnikania a veci verejných*, roč. 3, 2008, Číslo 6.

Zákon 179/2011 Z.z. o hospodárskej mobilizácii a zmene a doplnení zákona č.387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov

2020. *Vybrané ukazovatele štrukturálnej štatistiky podľa ekonomických činností*. [online].

Dostupné na internete: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/Databases/DATAcube_sk

doc. Ing. Stanislav MORONG, PhD.

Katedra logistického zabezpečenia

Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393

031 01 Liptovský Mikuláš

stanislav.morong@aos.sk

PODNESTERSKÝ KONFLIKT – KONFLIKT ZAMRZNUTÝ V ČASE

TRANSNISTRIA CONFLICT – THE CONFLICT FROZEN IN TIME

Miroslav MUŠINKA

ABSTRACT

The Pridnestrovian Moldavian Republic is a country with its own president, government, legislative and judicial powers, military and police forces. The issue lies in the fact it is not recognized internationally and that it was established on land claimed by another state. The following article discusses the causes and the development of the conflict over the Pridnestrovian region. In the first section, the historical background of the formation of the Republic of Moldova and the Pridnestrovian Moldavian Republic is depicted from a broader perspective. Further on it analyzes the reasons for the outbreak of the conflict, its escalation into violence, division into warring parties and the freezing of the conflict. The author considers whether the issue is of an ethical nature or if it is centered on a power struggle. The conclusion proposes theories of possible conflict resolution.

Keywords: conflict, violent crisis, non-violent crisis, Moldova, Pridnestrian, post-Soviet region, influence, frozen, conflicts,

ÚVOD

Konflikt v Podnestersku¹ nepatrí medzi tie s najväčšou a dlhotrvajúcou intenzitou a preto ho na Slovensku ale i vo svete vníma pomerne málo ľudí. Tento konflikt bol zatienený väčšími a hlavne intenzívnejšími konfliktmi, ktoré spoločne s ním v regióne prebiehali alebo taktiež doteraz pretrvávajú. Práve z tohto dôvodu sa z pohľadu medzinárodných organizácií podnesterskému konfliktu nedostalo patričnej pozornosti od samého počiatku. Konflikt vznikol následkom geopolitických zmien, ktoré sa odohrali koncom osemdesiatych a začiatkom deväťdesiatych rokov v Sovietskom zväze, ako dôsledok jeho liberalizácie, politiky glasnosti a perestrojky M. S. Gorbačova. V tomto období uvoľnenia striktnej kontroly z Moskvy sa v plnej miere prejavila multietnickosť sovietskeho zväzu a separatistické snahy v mnohých jeho republikách. Práve v juhozápadnom regióne separatistické snahy začali prerastať až do vnútorných konfliktov. Interné konflikty v štátoch bývajú výsledkom rozdielov v identite spoločností. Tento pluralizmus môže mať akúkoľvek povahu, ale väčšinou je etnický alebo ideologický (Kapitolenko. 2009). Príkladom je Gruzínsko a jeho regióny Abcházsko a Južné Osetsko alebo konflikt o Náhorný Karabach medzi Azerbajdžanom a Arménskom. V záujme tohto článku je v hľadáčku však Moldavsko s Podnesterským regiónom. Konflikt o Podnesterský región, aj vďaka jeho väčšej rozlohe pretrváva dodnes. Záujem o vyriešenie konfliktu majú nie len samotní aktéri ale aj Ukrajina, Rusko, USA a najmä EÚ. Snahy EÚ ale aj iných medzinárodných organizácií a štátov o vyriešenie situácie doteraz nemajú úspešné riešenie. Z tohto dôvodu je vhodné sa uvedenému konfliktu venovať dôkladnejšie. Neodohráva

---

¹ Podnestersko, bežne ale nesprávne používané pomenovanie pre Podnesterskú moldavskú republiku. Tento štát nebol medzinárodne uznaný. Ďalšie názvy s ktorými sa je možné stretnúť pri skúmaní uvedeného konfliktu: Transnistria, Zadnestersko, Pridnestrovian Moldavian Republic, Република Молдовеняскэ Нистрянэ, Нистрене. Autor, pre zjednotenie, bude v celom článku používať pomenovanie Podnestersko pre Podnesterskú moldavskú republiku, okrem prípadov kde bude nutné zdôrazniť celý názov (medzinárodne neuznaného) štátu .

sa až tak ďaleko od našej krajiny ale takmer na hranici Európskej Únie, nakoľko Moldavská republika, kde sa konflikt odohráva, je priamym susedom Rumunska, ktoré je súčasťou Európskej Únie od roku 2007. Cieľom článku je predstaviť a popísať podnesterský konflikt. Pokúsiť sa analyzovať či sa jedná o etnický alebo mocenský konflikt a akú úlohu v konflikte zohráva najmä Ruská federácia.

1 HISTÓRICKÉ POZADIE

Pri snahe popísať celú históriu, ktorá predchádzala vzniku Podnesterskej moldavskej republiky by musela byť uvedená celá história vzniku samotného Moldavska. Problematika historického pozadia a samotného vzniku Moldavska je pomerne obširna tematika a článok svojím rozsahom nemá ambíciu ju podrobne opisovať. Avšak pre pochopenie vzniku konfliktu je nutné sa venovať do istej miery aj historickému pozadiu.

1.1 HISTÓRIA A VZNIK MOLDAVSKEJ REPUBLIKY

Moldavská republika je pomerne mladý štát, ktorý vznikol v roku 1991 (Williams, Wildman, 2001) po osamostatnení sa od Zväzu sovietskych socialistických republík. Avšak jeho história siaha ďaleko do 13. storočia a je spojená s osídľovaním územia Valachmi, ktorí v 13. storočí krátko patrili pod nadvládu Tatárov a neskôr v 14. storočí pod nadvládu Uhrov. Valasi si vlastné štátne zoskupenie vytvárajú až vplyvom kniežaťa Bohdana I., ktorý založil Moldavské kniežatstvo (Baar, Jakubek 2017).

Až do 16. storočia Moldavské kniežatstvo spravovali moldavské kniežatá, aj keď pod značným vplyvom tureckého sultanátu. V 16. storočí sa Moldavské kniežatstvo dostáva pod nadvládu Osmanskej ríše, ktorá má na jeho ekonomiku a hospodárstvo, ale aj politické záujmy výrazný vplyv. Značné ovplyvňovanie Moldavského kniežatstva zo strany sultanátu viedli koncom 17. storočia k požiadavke Moldavcov na ruského cára o pripojenie Moldavského kniežatstva k ruskému impériu a oslobodenie spod osmanského jarma. Výsledkom bola dohoda medzi Ruskom a Moldavskom o patronáte Ruska nad Moldavským kniežatstvom a obnovení pôvodných hraníc spreď obdobia pod tureckým vplyvom (Baleanu, 2000). Osmanská ríša tak stratila vplyv nad Moldavskom.

Získanie patronátu Ruského impéria nad moldavským kniežatstvom ale neznamenal vznik štátu. Besarábia (Baleanu, 2000), ako ju pomenovali Rusi, bola veľká časť moldavského územia medzi riekami Prot, Dnester a Čiernym morom. Táto gubernia mala osobitný právny štatút. Ostatné časti Moldavského kniežatstva boli pod úplnou správou Ruska. Tento stav zotrval v podstate až do februárovej revolúcie v roku 1917, kedy krajský národný parlament osamostatnil Besarábiu od Ruska a vyhlásil Moldavskú demokratickú republiku (Baar, Jakubek 2017). Do Moldavska vstúpila Rumunská armáda, Rusko (v tomto období rozumej už Ruská sovietska federatívna socialistická republika) prerušilo diplomatické styky s Rumunskom a do Moldavska vyslalo Červenú armádu. Tento konflikt rozdelil región na dva celky. Územie na pravom brehu rieky Dnester bolo pripojené k Rumunsku a na ľavobrežnom území bola ustanovená vláda soviетov. Táto Podnesterská oblasť bola v októbri 1924 sovietskym vedením vyhlásená za Moldavskú autonómnu sovietskú socialistickú republiku ako autonómnu oblasť Ukrajiny. Počas 2. svetovej vojny (Baar, Jakubek 2017), v auguste 1940 rozhodnutím Najvyššieho soviету ZSSR vzniká Moldavská sovietska socialistická republika, ktorá zahŕňa časť Besarábie a časť bývalej autonómnej Moldavskej sovietskej socialistickej republiky. Novovzniknutá republika bola pričlenená do ZSSR. Ostatné časti moldavského územia patrili pod správu Ukrajiny. Toto usporiadanie prakticky pretrvalo až do roku 1991, kedy sa 23. mája Moldavská SSR premenovala na Moldavskú republiku a následne 27. augusta 1991 (Baleanu,

2000), moldavský parlament vyhlásil nezávislosť voči ZSSR. Tento stav bol dôsledkom uvoľňovania vzťahov z Moskvy, ktorý bol spomínaný v úvode článku (Moldavska republika. 2020).

Obrázok 1 Moldavsko, 19. str.
Zdroj:² upravené autorom

1.2 HISTÓRIA A VZNIK PODNESTERSKEJ MOLDAVSKEJ REPUBLIKY

Zo štúdia histórie Moldavska sa v určitých obdobiach, ktoré formovali jej hranice, objavujú fakty o mocenskom, územnom a hlavne politickom usporiadaní regiónu na ľavej strane rieky Dnester. Na tejto ľavobrežnej oblasti (a na určitých malých územiach aj na pravom brehu rieky Dnester) sa rozprestiera región Podnestersko. Podnestersko, ako vyplýva z dejín Moldavska, k nemu historicky, kultúrne ani jazykovo nepatrí (Babilunga, 2015). K Moldavsku bolo pričlenené až po vzniku Moldavskej sovietskej socialistickej republiky. Región sa historicky už od 17. storočia prikláňal k Ruskému impériu. Preto je aj podnesterský konflikt taký zložitý.

Za prvé, nie však v pravom slova zmysle, samostatné štátne zriadenie je možné považovať vyhlásenie Moldavskej autonómnej sovietskej socialistickej republiky v roku 1924 (Babilunga, 2015), ktoré zahŕňalo oblasti Moldavska za Dnestrom. Toto zriadenie však bolo autonómnou oblasťou Ukrajiny, a teda ZSSR. Republika mala pomerne krátke trvanie. Od 12. októbra 1924 do 2. augusta 1940 (Babilunga, 2015), kedy územie bolo sovietskym vedením pričlenené k novovzniknutej Moldavskej sovietskej socialistickej republike. Po 2. svetovej vojne až do konca 80. rokov, tak ako aj v iných neruských republikách ZSSR, pod vládou socializmu došlo k výraznej rusifikácii, kde sa v Moldavsku usídlilo už 300 tisíc rusov. Naopak mnoho rumunsky hovoriacich moldavcov bolo poslaných do pracovných táborov na Sibíri.

Koncom 80. rokov v Moldavskej sovietskej socialistickej republike vznikajú dve opozičné strany (Babilunga, 2015), ktoré sa dožadujú osamostatnenia od ZSSR a uznania moldavského jazyka za oficiálny úradný jazyk. Reakcia zo strany Podnesterského regiónu, ktorý nesúhlasil s odtrhnutím sa od ZSSR, na seba nedala dlho čakať a 2. augusta 1990 bola po mimoriadnom zjazde pracujúcich Podnesterska vyhlásená Podnesterská sovietska socialistická republika. Moldavská SSR však vyhlásenie a vznik nového štátu rezolútne odmietla uznať.

² Dostupné na internete: https://sk.wikipedia.org/wiki/Dejiny_Moldavska#/media/S%C3%BAbor:Rom1856-1859.png

Politicky sa situácia začala zhoršovať už v novembri 1990, kedy Podnestersko koncom novembra plánovalo uskutočniť parlamentné voľby. Moldavský Najvyšší soviet toto považoval za nezákonné a usiloval sa voľby prekaziť. Cestou, ako prekaziť tieto voľby bola výzva na prezidenta ZSSR Gorbačova, aby intervenoval proti Igorovi Smirnovovi a nariadil mu aby upustil od zámeru uskutočniť voľby v Podnesterskej oblasti. Inak bude Moldavsko nútené sa spojiť s Rumunskom na vynútenie poslušnosti Podnesterska. Odpoveďou Moskvy bolo vyslanie mediátora maršala Sergeja Achromejeva do Podnesterska, ktorý navrhol v podstate iba zmierenie strán v podobe neuskutočnenia plánovaných volieb zo strany Podnesterska a zrieknutia sa myšlienky spojenia sa s Rumunskom zo strany Moldavska. Tým pádom by pretrval stav ktorý vládol v rámci celej ZSSR. Napriek tomu sa parlamentné voľby v Podnestersku uskutočnili už 22. novembra. Moldavský Najvyšší soviet tieto voľby samozrejme neuznal a anuloval. Aj napriek tomu sa novozvolený Podnesterský parlament ujal vlády a 29. novembra, na svojom 1. zasadaní zvolil Igora Smirnova za prezidenta (Williams, Wildman, 2001). V podstate vznikol nový štát aj s politickým vedením, ktoré si začalo plniť úlohy správy štátu aj navzdory tomu, že nebol medzinárodne uznaný a Moldavsko sa všemožnými cestami snažilo nad ním získať opätovnú kontrolu. Toto sa Moldavsku nepodarilo dodnes.

Legenda: - Moldavsko - Podnestersko - časť Moldavska kontrolovanej Podnesterskom

Obrázok 2 Moldavsko a Podnestersko

Zdroj:³ upravené autorom

2 CESTA KU KONFLIKTU

Začiatkom 90. rokov, takmer náhlym uvoľnením prísnej politiky socializmu v ZSSR aj v celej východnej Európe a príchodom demokracie do tohto priestoru sa takmer okamžite prejavilo pronárodné povedomie a osamostatňovanie sa od zväzu. Pod vplyvom polstoročia trvajúcej rusifikácie boli etniká v jednotlivých štátoch nielen potláčané ale aj výrazne umelo premiešané, následkom čoho sa prejavili spory o územia. Táto situácia nastala aj v Moldavsku. Samozrejme, najväčšie zastúpenie mali Moldavci ale výrazný podiel na zložení obyvateľstva mali aj Ukrajinci a Rusi, menším percentom boli zastúpení Gaugazi, Bulhari, Rumuni a iné národnosti (Babilunga, 2015).

³ Dostupné na internete: [https://en.wikipedia.org/wiki/Transnistria#/media/File:Transnistria_in_Moldova_\(de-facto\)_ \(semi-secession\).svg](https://en.wikipedia.org/wiki/Transnistria#/media/File:Transnistria_in_Moldova_(de-facto)_ (semi-secession).svg)

Tabuľka 1 Národnostné zastúpenie obyvateľstva z roku 1989

Moldavská sovietska socialistická republika – počet obyvateľov	4 335 360	
Národnostné zastúpenie	Populácia	Percentuálne zastúpenie
Moldavci	2 794 749	64,46 %
Ukrajinci	600 366	13,85 %
Rusi	562 069	13,96 %
Gaugazi	153 458	3,54 %
Bulhari	88 419	2,04 %
Židia	65 672	1,51 %
Ostatné	70 627	1,63 %

Zdroj:⁴ upravené autorom

Na vzniku samostatnej Moldavskej republiky mala najväčšie zásluhy opozičná strana Národný front Moldavska vedená Jurijom Roščovom, ktorý od svojho vzniku presadzoval myšlienku osamostatnenia sa od Sovietskeho zväzu. Strana presadzovala aj myšlienku spojenia sa s Rumunskom, ale táto iniciatíva sa nestretávala s očakávaným pochopením u ostatných strán a postupne slabla. V roku 1989 však vtedajší Najvyšší soviety Moldavska, plne ovládaný Národným frontom Moldavska, prijal moldivčinu ako jediný úradný jazyk. Namiesto azbuky nariadil používať latinské písmo. Národný front Moldavska sa vyhrážal rusky hovoriacim úradníkom prepustením, ak sa rýchlo nenaučia moldavčinu. Práve týchto aktivít sa slovanské etnikum v Moldavsku, najmä Ukrajinci a Rusi, začali obávať a vyvolávali obavy o ich národnú identitu (Babilunga, 2015). Obávali sa, že by mohli byť iba nepatrné etnikum vo veľkom Rumunsku. Z údajov o sčítaní ľudu v Moldavsku z roku 1989 (Tabuľka 1) malo ukrajinské a ruské etnikum po moldavcoch najväčšie zastúpenie v regióne Podnesterska, čiže za Dnestrom a v niektorých častiach aj pred Dnestrom.

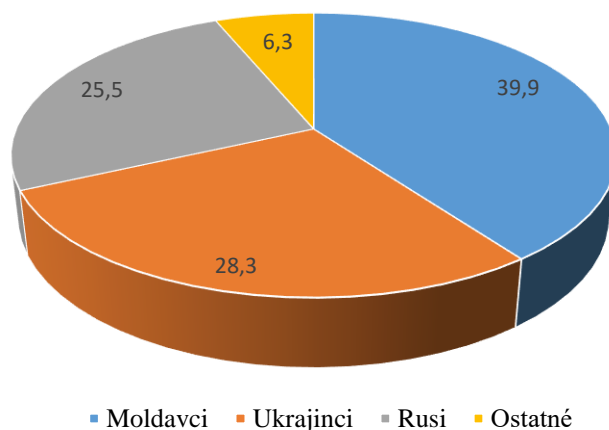
Z grafu 1 je vidno, že takmer 54 % obyvateľstva v Podnesterskom regióne hovorilo po rusky, písali a čítali v azbuke (poprípade v cyrilike), ruština bol ich materinský jazyk.⁵ Preto niet divu, že práve podnesterského regiónu sa kroky Národného frontu Moldavska týkali najviac. Tieto obavy boli vyjadrované prevažne štrajkami v niektorých väčších podnikoch. Na verejné demonštrácie ľudia v tomto období, ešte stále socialistického štátu, neboli pripravení.

Vo voľbách do Najvyššieho soviety Moldavska, začiatkom roka 1990 v podnesterskom regióne vyhrali zástupci pracujúcich a tým sa dostali do popredných vedúcich funkcií, na čele s Igorom Smirnovom, ktorý bol komunista s ruštinou ako materským jazykom. Takto sa začali formovať názory o neodpojení sa od ZSSR, prípadne o vytvorení autonómie ZSSR. Najvyšší soviety ovládala strana Jurija Roščova, ktorá presadila zmenu hymny a štátnej vlajky. V týchto krokoch výrazne napomáhal aj novozvolený prezident Mircea Snegur, ktorý bol tak isto prorumunsky orientovaný a verejne sa hlásil k myšlienke spojenia sa s Rumunskom (Moldavsko, 2020). Najvyšší soviety Moldavska tak učinil 27.4.1990. Nová štátna hymna bola totožná s hymnou Rumunska a štátna vlajka sa taktiež od Rumunskej odlišovala iba pridaním znaku, ktorý vyjadroval moldavské poľnohospodárske korene, do stredového pruhu vlajky. Prorumunské orientovanie Moldavska (Baar, Jakubek 2017) bolo bežnou dennou agendou hlavne po Moskovskom puči. Ešte viac táto otázka vyšla na povrch po vyhlásení suverenity

⁴ Dostupné na internete: http://www.demoscope.ru/weekly/spp/sng_nac_89.php?reg=9

⁵ Ruštinu a ukrajčinu nemôžeme považovať za jeden a ten istý jazyk, ale v ZSSR bola aj Ukrajina rusifikovaná a ruština bola na Ukrajine štátnym jazykom.

Moldavska v auguste 1991. Jurij Roščov pomerne skoro pochopil, že snaha o pripojenie sa k Rumunsku, nie je ta správna cesta ako smerovať ďalší vývoj Moldavska a to hlavne z ekonomického hľadiska. Rumunsko v tej dobe bolo výrazne ekonomickejšie zaostané tak ako Moldavsko. Preto Národný front Moldavska svoje smerovanie obrátil na Európu.

Obrázok 3 Národnostné zastúpenie obyvateľstva v Podnesterskom regióne z roku 1989

Zdroj:⁶ upravené autorom

Priamou reakciou a snahou hájiť práva obyvateľov podnesterského regiónu proti nacionalistickým krokom zo strany najvyššieho politického vedenia Moldavska voči proruskému obyvateľstvu, bolo vyhlásenie Podnesterskej sovietskej socialistickej republiky. Napätie sa ešte viac vyhrotilo po vyhlásení nezávislosti Podnesterskej moldavskej republiky 25. augusta 1991. O niekoľko dní na to (29.8.1991) bol Igor Smirnov (spolu s gaugazkým lídrom Stepanom Topalom) zadržaný a uväznený moldavskou tajnou službou. Následne sa v Podnesterku konali masové demonštrácie. Došlo k blokáde dôležitej železničnej trasy Kišiňov – Tiraspol – Odesa. Hlavným cieľom demonštrácií a blokády bolo dosiahnutie oslobodenia Smirnova. Demonštrácie aj blokáda pokračovali a 25. septembra výrazne zakročili moldavské jednotky ministerstva vnútra proti demonštrantom, ktorí blokovali most do mesta Dubasari. Vzhľadom na to, že v celej podnesterskej oblasti (podobná situácia bola prakticky vo všetkých krajinách bývalého Sovietskeho zväzu) sa bolo možné jednoducho dostať k zbraňam, ktoré pochádzali z nelegálneho predaja, hlavne od Sovietskej armády, moldavský prezident Snegur vyzýval k zmierovaniu a hľadaniu nekonfliktného riešenia bez použitia násilia. Naopak Národný front Moldavska, ktorý ovládal Moldavský parlament presadzoval, aby vzniknutá situácia bola potlačená násilne a tak by došlo aj k prevzatíu kontroly nad Podnesterským regiónom. Najväčší problém pre takého militantné riešenie zo strany Moldavska predstavovala 14. armáda Odeského okruhu Sovietskej Armády, ktorú riadili takmer výhradne ruskí dôstojníci a fakt, že po vzniku samostatnej Moldavskej republiky, táto republika nemala vytvorenú ešte žiadnu samostatnú boj schopnú armádu.⁷

⁶ Dostupné na internete: https://en.wikipedia.org/wiki/Transnistria#1989_Census.

⁷ Po vzniku samostatného Moldavska, Moldavsko prakticky ihneď začalo s budovaním armády. Pôvodná ambícia bola mať armádu o počte 15tis. vojakov, realita bola ani nie polovičná. Plusom bolo však, že vojaci prešli výcvikom ešte z čias Sovietskej armády a tak isto po Sovietskej armáde „zdedili“ množstvo výzbroje. (Kohl, 2016)

3. ZAČIATOK KONFLIKTU

Z udalostí tej doby bolo nepochybné, že sa chýli k ozbrojenému stretu. Stretu, na jednej strane Moldavskej polície a vládnych síl, na druhej strane s demonštrantmi, z ktorých sa postupne formovala ozbrojená Podnesterská garda. Ako bolo uvedené vyššie, v regióne nebol problém s ozbrojovaním kohokoľvek, kto mal dostatok financií, keďže zbrane boli získavané nelegálnou cestou.

Prvé výstrely padli 12. júna 1990 v meste Dubasari. Proti podnesterským demonštrantom zasahovala špeciálna jednotka Moldavského ministerstva vnútra OPON. Pri uvedenej akcii sa skôr jednalo iba o náhodné výstrely, ako o cieľnú streľbu na potlačenie demonštrácie. Po vyhlásení nezávislosti Podnesterska, s ktorým Moldavsko samozrejme nesúhlasilo, sa Moldavská vláda bezúspešne snažila o opätovné prevzatie kontroly nad podnesterským regiónom. Moldavský prezident presadzoval nenásilné riešenia. Takýto stav bez výraznejších demonštrácií, alebo násilia pretrval takmer rok, kde ani jedna strana nechcela zbytočne vyprovokovať ozbrojené stretnutie.

Po uskutočnenom referende o nezávislosti Podnesterska spojenom s priamou voľbou prezidenta 1.12.1991 Moldavský parlament podnesterské referendum ani voľby opätovne neuznal, ale inak proti Podnestersku neprijal žiadne opatrenia. Dôvodom bola práve prítomnosť Sovietskej 14. armády v podnesterskom regióne. Naopak, už 6. decembra sa Moldavská vláda obrátila na vlády celého sveta a na Bezpečnostnú radu OSN s prehlásením, v ktorom obviňuje práve 14. armádu z okupácie Moldavska. Konkrétne v mestách Tiraspol, Dubasari, Grigoriopol a Rybnica a vyzbrojovania podnesterských separatistov zbraňami. Ruská strana obvinenia rezolútne odmietla s tým, že je pripravená vzniknutú situáciu riešiť na základe vzájomného rešpektu. Ďalším, kto na prehlásenie otvorene reagoval bolo Rumunsko, ktoré prostredníctvom ministerstva zahraničia vyjadrilo hlboké znepokojenie nad prítomnosťou sovietskych vojsk v Podnestersku a to považuje za agresiu proti Moldavsku.

O zmiernení napätia, 15. decembra, rokovali aj Moldavský prezident Snegur s Podnesterským prezidentom Smirnovom a dohodli sa na vytvorení zmierovacej spoločnej komisie, ktorá mala prešetriť smrť dvoch civilistov v Dubasari. Zo zabitia civilistov sa pravdaže obviňovali obidve strany navzájom. Zmierovacia komisia dosiahla stiahnutie všetkých ozbrojencov z mesta. Toto nepísané prímerie trvalo ďalšie 4 mesiace.

3.1 ZINTENZÍVŇOVANIE KONFLIKTU

Enormný nárast násilia nastal po vstupe Moldavska do OSN, 2. marca 1992. V tom čase už viacero mediálnych zdrojov potvrdzovalo, že v regióne sa nachádzajú okrem Podnesterskej gardy aj Donskí kozáci a dobrovoľní bojovníci z Petrohradu. Moldavská vláda samozrejme protestovala proti prítomnosti kozákov na svojom území. Zväz ruských kozáckych vojsk potvrdil, že veleniu bola adresovaná žiadosť o vyslanie kozáckych oddielov do Podnesterska, ale velenie túto žiadosť odmietlo. Ozbrojenci opätovne obsadili Dubasari a miestnu Moldavskú policajnú posádku násilím donútili ku kapitulácii. V meste bol na to vyhlásený výnimočný stav. K legitimizovaniu gardy, Podnesterský parlament prijal zákon o vytvorení Podnesterskej armády. V Kišiňove prebiehali masívne demonštrácie a ľud požadoval Snegurovu demisiu a násilne prevzatie kontroly nad Podnesterskom. V dedine Cocieri⁸ miestni obyvatelia napadli posádku 14. armády s cieľom vyzbrojiť sa a postaviť sa na odpor separatistom. Cociersky pluk

---

⁸ Cocieri (čítaj „kočery“) – obec na ľavom brehu Dnestra v distrikte Dubasari, útokom na posádku 14. armády, vyzbrojením sa a postavením sa na odpor podnesterským separatistom je táto obec dodnes spravovaná Moldavskom.

posádku opustil a veliteľ 14. armády vyhlásil, že 14. armáda sa do konfliktu nebude vmiešavať. Ešte 4. marca vo večerných hodinách zástupcovia protistojacich vlád podpísali protokol o prímerí, stiahnutí ozbrojencov z oblasti a tým aj o odblokovaní dôležitého mosta cez Dnester do Dubasari. Ozbrojené strety ale naďalej pokračovali a jediný ústupok, ktorý vyplýval z dohody o prímerí, bolo odblokovanie mosta až 10. marca. Ťažké boje začali 15. marca o Dubasari a dedinu Cosnita.⁹ Moldavsko nato vydalo pre separatistov ultimátum na odzbrojenie a opustenie oblasti, pod hrozbou použitia všetkých dostupných možností na obranu občanov. Protireakciou zo strany Podnesterska bolo vyhlásenie výnimočného stavu, čo umožňovalo vyhostenie osôb, ktoré nemali trvalý pobyt v Podnestersku. 17. marca prijal moldavský parlament zákon, ktorým vytvoril vlastnú moldavskú armádu. Toho istého dňa Ukrajinský prezident obidvom stranám ponúkol, že v prípade ochoty riešiť konflikt nenásilnou formou, bude Ukrajina vykonávať mediátora. Po rokovaní medzi zástupcami Moldavskej a Podnesterskej vlády, ktoré prebehlo ešte v ten istý deň, obidve strany nariadili zastavenie bojov. Týmto sa boje zastavili na ďalších 5 dní. Aj Ruská federácia podobne ako Ukrajina ponúkla obidvom stranám zabezpečiť sprostredkovávanie mierových rozhovorov a zároveň Moldavsko ubezpečovalo, že na konflikte v Podnestersku nemá žiaden záujem, žiadne jeho jednotky sa do konfliktu nezapájajú a ani žiadne Ruské orgány nevyvíjajú činnosti proti Moldavsku. Zriadením Moldavskej armády, prezident Snegur vydal nariadenie, ktorým pod moldavské velenia prevzal všetky jednotky na svojom území, to znamená aj jednotky ktoré sa nachádzali na pravom brehu Dnestra. Reakcia z Moskvy na seba nedala dlho čakať a v Kišiňove bolo zorganizované stretnutie moldavského ministra obrany so zástupcom vrchného veliteľa ozbrojených síl Spoločenstva Nezávislých Štátov a dohodli sa na stiahnutí časti síl do Ruska a Rusko za to dodá Moldavsku výzbroj a techniku pre Moldavskú armádu. Moldavska vláda na celom území Moldavska 28. marca vyhlásila výnimočný stav a separatisti dostali ďalšie ultimátum na dobrovoľné odzbrojenie a ak sa vzdajú, bude im zaručená amnestia. Snegur naďalej usiloval o nenásilné riešenie konfliktu. 1. apríla prezident Ruskej federácie Boris Jelcin, vydal výnos ktorým všetky jednotky 14. armády, ktoré boli dislokované na ľavom brehu Dnestra (čo bola jej prevažná väčšina), pripojil k Ruskej Federácii. Podnesterská vláda vyhlásila, že vyhlásenie výnimočného stavu zo strany Moldavska na celom území považuje za akt vyhlásenia vojny. Separatisti nato opätovne obsadili všetky mosty cez Dnester. Moldavskom stanovené ultimátum pominulo 1. apríla a Moldavské jednotky zaútočili na mesto Bendery. Velenie 14. armády nasledujúci deň, dôrazne žiadalo obidve strany ale aj moskovské velenie o okamžité zastavenie paľby, inak uvedú jednotky 14. armády do zvýšenej pohotovosti. Obavy velenia 14. armády o svoju, ale aj bezpečnosť rodinných príslušníkov ruských vojakov v oblasti, boli predstreté moskovskému veleniu ešte 19. marca, kde sa v Tiraspole stretla skupina ruských poslancov s velením 14. armády, ktoré konštatovalo, že pre 14. armádu je stále ťažšie zachovávať neutralitu. Boje však pokračovali a moldavské zdroje uvádzali aj zapojenie sa 14. armády do bojov. Toto však Podnesterské zdroje dementovali. Boje pokračovali s rôznou intenzitou (s tendenciou znižovania intenzity) do 19. mája, kedy sa boje znova zintenzívnili. Moldavska strana znova a znova poukazovala na zasahovanie do konfliktu zo strany 14. armády a Rusko obviňovala z podpory Podnesterska. Podnesterská strana zase obviňovala Rumunsko z dodávania výzbroje do Moldavska. Rumunsko podporu výzbrojou a technikou Moldavskej strany priznala, ale popierala vmiešavanie sa do konfliktu. Moldavsko, diplomatickými cestami aj na pôde OSN, neustále protestovalo proti prítomnosti 14. armády na svojom území a tým obviňovalo Rusko z agresie a okupovania Moldavska. Ruské velenie pod tlakom priznalo aj niekoľko akcií jednotiek 14. armády, ale prizvukovalo, že sa nejednalo o akcie, ktoré by boli plánované alebo schválené Moskovským velením. Poukazovalo, skôr na to, že ruské jednotky sa iba bránili neadekvátnym spôsobom a zodpovední veliteľia budú bráni na zodpovednosť.

⁹ Cosnita (čítaj „kóšnica“) – obec na ľavom brehu Dnestra v distrikte Dubasari, dodnes sa v oblasti nachádza veľké množstvo neodstránených nášľapných mín ako pozostatok uvádzaných bojov.

Politický a diplomatický nátlak na Rusko bol tak veľký, že Boris Jelcin vyhlási, že 14. armáda bude z Podnesterska stiahnutá a nehodlá pripustiť, aby Rusko bolo vtiahnuté do tohto konfliktu. Týmto sa opätovne situácia v bojových zónach ukludnila. Za toto utíchnutie zbraní ale neboli zodpovední politici či diplomati, ale najvyšší velitelia oboch strán na bojovom poli, ktorí sa nezávisle na politikoch ale s politickými prísľubmi, dohodli na zastavení akosi neformálnom prímerí. Zmierneniu napätia prispelo aj postupné sťahovanie ukrajinských ozbrojencov, ukrajinský prezident Leonid Kravčuk výnosom dokonca toto stiahnutie prikázal a neuposlušnosť malo byť trestaná zatknutím. S rezolúciou schválenou moldavským parlamentom z 11. júna, nastal prísľub úplného zastavenia bojových akcií a ukončenia konfliktu. Rezolúcia prísľubovala Podnestersku autonómiu a používanie ruštiny ako úradného jazyka, ak by došlo k demilitarizácii a odzbrojení separatisti by neboli stíhaní. Rezolúcia ukladala povinnosť obidvom stranám vytvoriť 50 člennú spoločnú komisiu, ktorá by na plnenie podmienok dohliadala.

Kľud a eufória z ukončenia konfliktu trvala iba týždeň, nakoľko 19. júna moldavské jednotky zahájili doteraz najväčší útok na Bendery a rozpútali sa aj najväčšie a najkrvavejšie boje. Do týchto bojov sa už otvorene zapojila aj 14. armáda. Vďaka tomu, bol útok na Bendery odrazený, ale zároveň sa rozpútali prudké boje pozdĺž celej moldavsko-podnesterskej hranice.

Po týchto udalostiach sa okamžite rozbehli politické ale aj diplomatické procesy nielen v Moldavsku, Podnestersku, Ukrajine či Rusku, ale aj na medzinárodnej pôde OBSE v Helsinkách. Rokovania a samity neprinášali pomerne dlho žiadne výsledky. Zásadný posun k zastaveniu prudkých a krvavých bojov priniesla až dohoda medzi Moldavskom a Ruskom o princípoch mierového riešenia Podnesterského konfliktu z 21. júla, ktorá bola podpísaná v Moskve. Táto dohoda priniesla okamžité prímerie, vytvorenie 10 km širokej demilitarizovanej bezpečnostnej zóny pozdĺž Dnestra. Bezpečnostná zóna zahŕňovala aj mesto Bendery. Dokument potvrdil Moldavskú suverenitu a Podnestersku prísľuboval zvláštny status a právo na osamostatnenie v prípade ak sa Moldavsko spojí s Rumunskom. Bola zriadená trojstranná Spojená kontrolná komisia (so zastúpením Moldavska, Ruska a Podnesterska) a k tejto komisii bolo pričlenených po 10 vojenských pozorovateľov z každej strany. Úlohou Spojenej kontrolnej komisie bolo vykonávať dohľad nad prímerím a v prípade porušenia tohto prímeria bola oprávnená okamžite prijať opatrenia, ktoré by viedli k opätovnému prímeriu. Ďalej touto dohodou boli vytvorené mierové jednotky zo všetkých troch strán, ktoré boli priamo podriadené Spoločnej kontrolnej komisii. Pomerné zastúpenie ruských, moldavských a podnesterských vojakov bol 5:3:2.

3.2 ZAMRZNUTIE KONFLIKTU

Akceptovaním vyššie uvedenej dohody z Moskvy a naplnením jej ustanovení (až na splnenie úplnej demilitarizácie bezpečnostnej zóny) sa prakticky 21. respektíve 23. júla 1992, kedy už začala komisia v plnej miere pracovať a boli aj zriadené uvádzané mierové jednotky sa ozbrojený konflikt skončil. Týmto podnesterský konflikt takpovediac zamrzol v čase.¹⁰

Boje síce utíchli, ale to neznamenal, že konflikt bol vyriešený. Moldavský súhlas s dohodou o princípoch mierového riešenie Podnesterského konfliktu, prakticky uznalo Podnesterskú moldavskú republiku, hoci toto uznanie nebolo oficiálne. To však ale stačilo obidvom stranám, aby prestali bojovať. Život sa postupne vracal do normálu, ľudia sa vrátili k práci a odstraňovaniu následkov bojov. Nutnosť riešiť konflikt už strácala na význame. Úsilie

---

¹⁰ Pojem zamrznuté konflikty (z angl. frozen conflicts) sa objavuje až po skončení studenej vojny, a konkrétne týmto výrazom bolo poukázané na štyri situácie v Podnestersku, Abchádzku, Južnom Osetsku a Náhornom Karabachu, ktoré boli. (GRANT. Sine anno)

sa skôr sústreďovalo na čo najväčšie oddelenie správy regiónu od Moldavskej správy. Ako príklad je možné uviesť zrušenie jazykového zákona z roku 1989 v Podnestersku, návrat azbuky a ruštiny ako úradného jazyka, alebo oddelenie platobnej meny už v novembri 1996.

Začiatkom roku 1993 a v nasledujúcom období prebehlo niekoľko medzivládnych jednaní ktoré neustále končili patovou situáciou. Z predstavovaných riešení, bolo možné vyvodit', že Podnesterský parlament všemožne odmietal ratifikovať dohody ktoré vzišli z medzivládnych jednaní a presadzovalo vlastné návrhy vedúce k tomu, aby Moldavsko právne uznalo Podnesterskú moldavskú republiku. Na druhej strane Moldavsko bolo ochotné rokovať v podstate o všetkých podmienkach z Tiraspolu okrem právneho uznania Podnesterska ako samostatného štátu. Toto však Moldavsko odmieta v podstate dodnes. Postupne sa medzivládne rokovania pretransformovali iba do rokovaní tzv. trojok, čiže prezidenti, premiéri a zástupcovia parlamentov obidvoch strán.

Ako ďalšia prekážka na úplné vyriešenie konfliktu sa javila prítomnosť 14. armády v regióne a obrovské zásoby výzbroje a munície, ktoré boli ešte pozostatkom po Sovietskej armáde. Hlavne sa jednalo o obrovské sklady v Tiraspole a Kolbasne (odhadovane cca 40 000 ton výzbroje a munície) (Karpov, 2015). Na Rusko bol vyvíjaný diplomatický tlak, najmä zo strany OBSE, k stiahnutiu svojich jednotiek a vojenského materiálu z Podnesterska. Pod týmto tlakom, na summite OBSE v Istambule v roku 1999 Ruský prezident Jelcin vyhlásil, že do roku 2002 budú z Podnesterska stiahnuté všetky Ruské jednotky a vojenský materiál. V nasledujúcom roku došlo k odsunu časti vojsk a výzbroje, no dodnes neprebehlo úplne.

Ako čiastkové zhrnutie je možné uviesť nasledovné:

- v Moldavsku koncom 80. a začiatkom 90. rokov vygradoval s časti etnický a nacionalistický konflikt;
- do konfliktu bolo zapojených viacero aktérov, Moldavské vládne jednotky, podnesterskí separatisti, sovietska 14. armáda, ukrajinskí ozbrojenci, donskí kozáci atď.;
- v prvej polovici roku 1992 konflikt nabral na intenzite a prerástol do násilných stretov;
- v júli toho istého roku boli násilné strety ukončené;
- v ďalšom období už nedošlo k opätovnému obnoveniu násillia;
- Podnestersko vytvorilo de-facto štát, ktorý má vlastnú vládu, zákonodarnú a súdnu moc, armádu, políciu;
- nový štát ale nebol medzinárodne uznaný.

Niektorí autori ako napr. Kapitolenko (2009), Clancy a Nogle (2009), King (2001), práve znakmi, ktoré boli vykazované aj v Podnesterskom konflikte, popisujú zamrznuté konflikty. Preto aj tento konflikt je právom definovaný ako zamrznutý.

ZÁVER

Podnesterský konflikt je právom označovaný ako zamrznutý konflikt. V článku bolo na viacerých miestach ukázané, že nateraz neexistuje riešenie na jeho ukončenie. Nie sú ani snahy o jeho rozmrazenie do formy násilného konfliktu. Dokonca je možné povedať, že do úvahy neprichádza ani riešenie krymskou cestou, nakoľko Rusko nie je priamym susedom s Moldavskom. Ruské jednotky, ktoré sa na východe Moldavska nachádzajú, aj keď sú vyzbrojené ťažkými zbraňami nepredstavujú výraznú silu bez podpory z Ruska. Avšak táto sila je stále postačujúca aby spolu s Podnesterskou armádou boli dostatočným argumentom proti zásahu pomerne slabej Moldavskej armády. Preto je možné domnievať sa, že našťastie sa ukončenie konfliktu nebude uberať vojenskou cestou.

Konflikt ako taký vznikol na základe nacionalistických krokov novovznikajúceho Moldavska vo svete rozpadajúceho sa ZSSR. Moldavsko nebola jediná krajina v takomto

postsovietskom regióne, kde sa začali o svoju svojbytnosť uchádzať jednotlivé národy. Hlavne pri uplatňovaní si územných nárokov vznikli zárodky budúcich konfliktov. Pod polstoročným vplyvom sovietskeho socializmu, a nie vždy dobrovoľnému premiešavaniu národov v ZSSR, sa takéto konflikty nedali vyriešiť jednoznačne mierovými dohodami, preto prerástli do násilných fáz. V tomto zmysle, je možné Podnesterský konflikt jednoznačne považovať za etnický, aj keď etnické vášne sa pomerne rýchlo vytratili.

Aj keď v posledných rokoch sa v Podnestersku vyskytlo zopár incidentov, kedy boli napríklad zatvorené školy s moldavčinou ako vyučovacím jazykom alebo zadržaním predsedu a sekretára volebnej komisie volebného okrsku počas minuloročných parlamentných volieb (Conflict barometer, 2019), angažovanosť OBSE tieto konflikty zatiaľ úspešne zmiernuje. Ide však o politické boje o vplyv, ktoré ľudia žijúci v regióne vnímajú iba veľmi málo, čoho je dôkazom aj to, že od utíchnutia nebol zaznamenaný útek ľudí s moldavskou národnosťou z Podnesterska. Takže konflikt ostáva naďalej zamrznutý.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BAAR, Vladimir - JAKUBEK, Daniel. 2017. *Divided National Identity in Moldova*. In: Journal of Nationalism, Memory & Language Politics. Vol. 11. DOI 10.1515/jnmlp-2017-0004. [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné na URL: <https://www.researchgate.net/publication/319219798_Divided_National_Identity_in_Moldova>.

BABILUNGA, Nikolay. 2015. *Pridnestrovie: Steps of History*. Tiraspol : Bendery Printing House Polygraphist, 2015. 72 s.

BALEANU, V.G. 2000. *In the Shadow of Russia: Romania's relations with Moldova and Ukraine*. Royal Military Academy, Sandhurst Camberley : Conflict Studies Research Centre 2000. 31 s. ISBN 1-903584-01-9.

CLANCY, Mary Alice C – NAGLE, John. 2009. *Frozen Conflict, Minority Self Governance, Asymmetrical Autonomies - In search of a framework for conflict management and conflict resolution*. University of Ulster : INCORI. [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné na URL: <https://www.asef.org/images/docs/1276-6th_AER_Background_Paper_-_Dr._Clancy_and_Dr._Nagle.pdf>.

Conflict barometer. 2019. Heidenburg Institute for International Conflict Research. [online]. [cit. 2020-03-18]. s. 46. Dostupné na URL: <<https://hiik.de/>>.

Moldavsko. 2020. Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. 2020. [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné na URL: <<https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/katedra-rusistiky/studium-krvs/materialy/v-europa1/md/>>.

GRANT, T. D. sine anno. *Frozen conflicts and international Law*. In: Cornell International Law Journal. [online]. Vol. 50 [cit. 2020-05-11]. s. 364. Dostupné na URL: <<https://www.lawschool.cornell.edu/research/ILJ/upload/Grant-final.pdf>>.

KAPITONENKO, Mykola. 2009. *Resolving post-Soviet 'frozen conflicts': is regional integration helpful?*. In: Caucasian Review of International Affairs. [online]. Vol. 3. No. 1. 2009 [cit. 2020-03-23]. s. 37. Dostupné na URL: <<https://go.gale.com/ps/i.do?p=AONE&u=armfaci&id=GALE|A219451197&v=2.1&it=r&sid=AONE&asid=aa721b65>>.

KARPOV, S. 2015. *Киев атаковал Россию в Приднестровье*. [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné na URL: <<https://svpressa.ru/war21/article/122598/?mra=1>>.

KING, Charles. 2001. *The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States*. In: *World Politics*, [online]. Vol 53, No 4. [cit. 2020-05-15]. s. 524-552. Dostupné na URL:< <http://www.jstor.org/stable/25054164?seq=1>>.

KOHL, Dávid. 2016. *Podněstří: Centrum příští evropské války?* [online]. [cit. 2020-04-18]. Dostupné na URL: <<https://www.armadinoviny.cz/podnestri-centrum-pristi-evropske-valky3f.html>>.

Mandát OBSE v Moldavsku. 1993. Organization for Security and Co-operation in Europe. [online]. [cit. 2020-05-16]. Dostupné na URL:<<https://www.osce.org/moldova/41137?download=true>>.

Moldavská republika. 2020. [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na URL: <<https://moldova.md/en/content/history>>.

Pravda.sk. 2019. *Tovar ide na Západ, vojaci v Podnestersku sú z Ruska*. [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné na URL: <<https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/499621-video-podnestersko-tovar-ide-na-zapad-vojaci-su-z-ruska/>>.

Webnoviny.sk. 2019. *V Bratislave sa konali rokovania pre urovnanie podnesterského konfliktu, prebiehali dva dni*. [online]. [cit. 2020-05-19]. Dostupné na URL: <<https://www.webnoviny.sk/v-bratislave-sa-konali-rokovania-pre-urovnanie-podnesterskeho-konfliktu-prebiehali-dva-dni/>>.

WILIAMS, Nicola – WILDMAN, Kim. 2001. *Romania & Moldova*. Druhé vydanie. Victoria : Lonely Planet Publications Pty Ltd, 2001. 432 s. ISBN 1-86450-058-1.

mjr. Ing. Miroslav MUŠINKA
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš,
E-mail: miroslav.musinka@aos.sk

HUMAN HEALTH THREATS AND IMPLICATIONS FOR NATIONAL AND GLOBAL SECURITY: COVID 19 AND ITALY

Marijana MUSLADIN, Kristina TOMIČIĆ

ABSTRACT

The subject of this paper is the impact of the virus as a serious health threat to national and global security. Health security issues can be considered as non-traditional national and global security challenges. This chapter examines these major threats to human health, particularly virus (Covid 19) and relates them to human security and to the global security situation. Case study (Italy) is included to show how governmental failure to respond effectively to health challenges can compromise national and global security. Finally, this chapter posits that multilateral collaboration is essential for sustainable global health security solutions.

Keywords: human security, health threats, SARS-CoV-2, national and global security

INTRODUCTION

The subject of this paper is the impact of the virus as a serious health threat to national and international security with special reference to the SARS-CoV-2 virus and the case of Italy. The paper starts from the assumption that medical factors are not the only ones in defining a certain virus as a threat to national and international security, and it is necessary to include other factors - political, economic and social and examine the conditions in which viruses grow from serious health threats to dangerous security challenges, primarily for national and international security. During epidemics, especially in their early stages, political reactions are crucial, which can mitigate the consequences or completely curb the spread of the virus. However, once the virus has crossed national borders that are invisible to it, interstate cooperation in the form of international relations is crucial to prevent the virus from spreading further.

1 HUMAN AND HEALTH SECURITY

In the broadest sense human security is an essential part of national security, promotes human rights and encourages human development, with the aim of protecting against a wide range of threats to individuals or communities. The Human Rights Now (HRN) manual (2003) points out that human security protects the basic rights and freedoms that are part of the vital core of life. The problem arises in the different definition of what is vital, and such definitions vary depending on the individual and society. Thus, for some societies, food is still vital, that is, what is of paramount importance for their lives, while in other societies these are much more luxurious things compared to food. That is why the HNR manual (2003) states that every concept of human security must be dynamic. Alkire (2003) argue that the main goal of human security is to protect the vital core of all human lives from all threats while protecting their rights and freedoms.

Table 1 Possible threats to human security

Type of security	Examples of major threats
Economic security	Continuing poverty, unemployment
Food safety	Hunger
Health safety	Deadly infectious diseases, unhealthy food, poor nutrition, lack of access to basic health insurance
Environmental safety	Environmental safety Environmental degradation, resource depletion, natural disasters, pollution
Personal security	Physical violence, crime, terrorism, domestic violence, child labor
Community security	Within ethical, religious and other identity-based tensions
Political security	Political repression, human rights violations

Adapted to the source: Sabina Alkire, A Conceptual Framework for Human Security, 2003, based on UNDP Human Development Report, 1994.

The UNDP report (1994) defines human security as: Security from chronic threats such as hunger, disease and repression; Protection from sudden and violent interruptions of daily life patterns - at work, in homes or in communities.

Yuk-ping and Thomas (2010) identify health security as the coverage of infectious diseases in the developed world, and globalization promotes the faster spread of infectious diseases. Over the last decades, it has become clearer what consequences the health crisis can have on national, regional, and thus global interests. Burgos Cáceres (2011) defines global health security as protecting the health of people and societies around the world, which includes access to medicines, vaccines and the health system, as well as reducing threats to global health security, ie threats that have the potential to cross borders. The World Health Organization defines global health security as reactive and proactive activities to reduce susceptibility to acute, public health events that threaten the collective health of populations living across geographic regions and international borders (www.who.int, 2020.).

2 HEALTH THREATS: SARS-CoV-2 VIRUS

Historically, health has been at the very bottom of the list of national priorities which has changed significantly in recent decades as it becomes increasingly clear what impact the health crisis can have on national interests (Katz, Singer, 2007) Stevens and Mascarenhas (2009) in a report The World Health Organization on Global Health Risks, Global Health Risks, warns that understanding the impact of health threats is key to shaping and directing preventive measures. However, risk assessment is limited by epidemiological knowledge and the availability of global information on exposure to risk factors.

WHO as a specialized UN agency, was established to focus on international public health, and one of the WHO reports¹ entitled World Health Day 2007: International Health Security lists six issues as the most important to address: infectious diseases; HIV / AIDS; changes in the environment; international crises and humanitarian emergencies; chemical, radioactive and biological threats and economic instability.

Heymann (2003) argues that emerging diseases are difficult to understand, difficult to treat, and often very deadly, posing a serious security threat to global health security. According

¹ The WHO 2007 report World Health Report 2007: A Safer Future, addresses epidemic surveillance and the protection of global public health.

to Pirages and Runci (2000, p.176), viruses, bacteria, and various species of plants and animals never respected national borders and traveled across borders in numerous ways. Such transitions are largely innocent, but would sometimes cause the reshaping of societies and ecosystems, suggesting that globalization has a major impact on the potential development and spread of new diseases across increasingly porous borders.

Forterre and Prangishvili (2009) define viruses as parasitic organisms that live in infected cells and produce viruses that then spread their genes. The origin of the viruses is still puzzling, according to Forterr (2006), and their nature is controversial. Bandea (2009) argues that viruses are the most abundant life forms, and the list of viral genes is larger than the list of cellular genes, while highlighting the fact that viruses are outside so-called mainstream biology, given the mistaken assumption that viruses are viral particles and their enigmatic, evolutionary origins.

The most important division of viruses for this paper is the one that divides viruses into bacterial, animal and plant, since the virus to be analyzed below is SARS-CoV-2, a virus of animal origin, more precisely, a virus in the group Coronaviridae.

In 2019 and 2020 in the media was dominated unknown virus, which in a way represents a historical turning point and which for a time stopped the usual daily life on six continents. Rabi and Al-Zoubi (2020) point out that the new disease is called coronavirus 2019 (COVID-19), while the new virus is called SARS Coronavirus-2 (SARS-CoV-2), emphasizing its close connection with its 2002 SARS virus precursor. Popularly called the corona virus comes from an already known group of so-called. coronavirus (lat. corona = crown) and as Rabi and Al Zoubi (2020) claim stand out with spikes on the surface that resemble crowns. By December 2019, only six different coronaviruses were known to the scientific community, four of which cause very mild flu-like symptoms while the other two have caused pandemics in the past two decades. Thus, recall Rabi and Al-Zoubi (2020) 2002-2003, the SARS virus caused an epidemic that resulted in a mortality rate of 10 percent, while similarly the MERS-CoV virus caused a devastating epidemic in 2012 with a mortality rate of 37 percent.

Since December 2019, several cases of unexplained pneumonia have been reported in hospitals in Wuhan - a city in the Chinese province of Hubei that has a history of exposure to large seafood markets. (Wu and Wu, 2020) After that, Wu and Wu (2020) point out, an acute respiratory infection caused by a new corona virus was confirmed, which spread very quickly from Wuhan to other Chinese regions and 66 countries.

All coronaviruses that cause disease in humans are of animal origin - most often bats or rodents. Previous epidemics dangerous to humans have involved direct exposure to non-bat animals. Thus, in the case of SARS-CoV and MERS-CoV the viruses were transmitted to people from civets and one-humped camels. (Rabi and Al-Zoubi, 2020.) Andersen and Rambaut (2020) consider it not only reasonable but also essential to examine the origin of the virus in order to understand in detail how the animal virus crossed animal species borders. Despite numerous speculations that the virus was created by laboratory manipulations, Andersen and Rambaut (2020) arguably reject such a scenario arguing that the genetic code of SARS-CoV-2 virus could not be predicted, that it is completely different structures and therefore genetic manipulation is not possible. Certainly, what can help confirm or refute the many hypotheses circulating around this virus are, according to Andersen and Rambaut (2020), additional investment in animal research to arrive at a definitive answer about the origin of the SARS-CoV-2 virus.

Compared to the two coronaviruses that resulted in 10 and 35 percent mortality rates in 2003 and 2012, the SARS-CoV-2 virus mortality rate is extremely low and seemingly negligible, but as Rabi and Al-Zoubi (2020) warn this virus has infected a much larger number

of people and the rate at which the number of infected people in the world is growing is the reason for raising epidemiological red flags. Therefore it can be argued that it is a health threat that poses a direct threat to national and international security and that the SARS-CoV-2 virus or the so-called corona virus is the greatest health security threat of the 21st century, whose political, economic and numerous other consequences will be felt for decades to come.

3 THE CASE OF ITALY AND THE GOVERNMENT'S RESPONSE TO THE SARS-CoV-2 VIRUS

The WHO has announced on its official website² that the COVID-19 virus infection is one of the most serious global threats of the 21st century that has the potential to overthrow social orders and economic systems. After the spread of the virus from China to South Korea, Singapore and Taiwan, SARS-CoV-2 appeared on the wings of globalization in Italy. The epidemic caused by the new coronavirus Pisano and Sadun (2020) called the biggest Italian crisis since World War II. De Natale and Ricciardi (2020) conclude that by comparing the situation in other countries, the Italian epidemic seems extremely aggressive - in terms of spread rate and mortality. Although two separate epidemics initially seemed to have started in the Italian cities of Codogno and Vo'Euganeo, later research showed that the virus circulated throughout northern Italy earlier than originally thought (Cerena and Tiradi 2020).

The epidemic spread rapidly throughout Italy and was most concentrated in the Po river valley, in Lombardy, Veneto and Emilia-Romagna. These are the richest regions in Italy, due to industry, agriculture and international trade. Lombardy and the Po Valley, which are most affected by the epidemic, are also the most polluted areas not only in Italy, but in the whole of Europe. But in a study conducted by De Natale and Ricciardi (2020), they found anomalies in the onset and evolution of COVID-19 infection, particularly in the Lombardy region where the death rate was unusually high, compared to other states. Therefore, De Natale and Ricciardi (2020) warn that although the media and experts have pointed out that the rate of virus spread in Italy is exponential, the number of infected people has by no means followed this exponential distribution.

These data have changed significantly since June 2020, the virus has spread to more countries, while those in which the COVID-19 crisis has worsened the most since March - the US and the UK. In the analysis of these results, it is necessary to include the time of the beginning of the epidemic in these countries, since it started much earlier in Italy compared to other countries. De Natale and Ricciardi (2020) conclude that the following factors may have influenced the anomalous behavior of the virus and higher mortality in Italy: underestimation of the rate of virus spread, high pollution in the Po Valley which could facilitate virus spread and weaken the respiratory system, and response of Italian government and the health system.

Despite the overburdening of the health care system it is an indisputable fact that the Italian government had enough time to prepare for the epidemic, given that the epidemic in China had started a few months earlier. Despite the initial secrecy of the Chinese government, as well as their 'hidden' international aspirations, China has nevertheless stabilized the situation relatively quickly and effectively and shared with other countries all the steps it has taken. But it is possible that ideological differences have contributed to the lack of reaction from many world countries, including Italy.

During the crisis the assistance of EU member states, as well as other countries, was of special importance for Italy. In this context, it is interesting the dynamics of the relationship between the Italian government and the EU, as well as that towards the Chinese government,

---

² See: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>

but also the steps taken by the Italian government in the fight against this pandemic. In the very beginning, the government could not cope with all the steps that need to be taken in such dangerous, health crises, the main feature of which is time sensitivity. The moment the SARS-CoV-2 virus aggressively invaded Italian territory, a countdown to a catastrophe of unprecedented proportions began for the Italian leadership. According to Varvelli (2020), the earliest phase of the crisis in Italy was marked by large jumps in the Italian government between panic and premature signs of a return to the previous situation. According to Varvelli (2020), concerns about the economic hardship caused by the virus - in all sectors such as trade, services and tourism, have prompted the government to take weak measures.

Horowitz and Bubola (2020) argue that despite the application of some of the most stringent measures in the world, the Italian authorities reacted incorrectly in the most important first phase of the epidemic. On the other hand, the Chinese government, led by President Jinping, covered up the crisis because of its potential negative impact on their party's political stability, while Italian Prime Minister Conte gradually introduced measures due to concerns about human rights violations and then negative economic consequences. But it is interesting that China, in the central stages of the epidemic, did very well in mobilizing its citizens. While the Italian government began with precarious measures, to end with draconian measures.

Nicola Zingaretti - president of the Italian Democratic Party, posted a photo on February 27 in which he sips champagne with a message to Italian citizens not to "change their habits". Ten days after the photo was published, the number of infected people in Italy rose to 5,833, and Zingaretti informed the citizens in a new announcement that he also had the virus. (Horowitz and Bubola, 2020) After that, as Donadio (2020) points out, a provision came from Rome for complete closure, ie quarantine of the entire region of Lombardy, in which there were the most infected. The Italian leadership had already made the first mistake at this stage, underestimating the extremely high rate of infectivity of the new corona virus, while the virus had meanwhile spread throughout Italy. On the other hand, it is more likely that the best Italian epidemiologists warned the government of the seriousness of the crisis, but Conte concluded at this stage of the epidemic that it was excessive to close the whole of northern Italy - factories, shops, and everything that drives the Italian economy. McCann and Popovich (2020) cite a statement by Robert Burioni, one of Italy's leading virologists, who told the media that it was too late to realize that the virus had come to Italy.

Beaumont and Sample (2020) attribute the greatest blame to the Italian government and sending mixed political signals, rather than to any weaknesses in the Italian health care system. Conte told that Lombardy and other Italian regions would not close completely, but that citizens must practice "limited mobility" and could only leave in emergencies. But Donadio (2020) found these statements confusing and that Italian citizens did not understand exactly what that meant, and who would monitor Italian citizens. Varvelli (2020) attributes this insufficient political response to the so-called 'naive optimism' which makes it difficult for citizens to change habits and lifestyles during emergencies.

On March 13 Conte announced that quarantine would be carried out at the national level and that all parks would be closed and outdoor activities banned (Donadio, 2020). The next day, as Horowitz and Bubola (2020) point out, Conte announced another drastic step - the closure of all factories and production facilities that are not essential for life, thus making a great economic sacrifice, which aims to curb the virus and protect lives. After a shocking rise in deaths, the protection of human health prevailed over the protection of human rights and the economy. Other European countries, which have been closely following the development of the situation in Italy and preparing themselves for the coming crisis, have expressed their dissatisfaction with the complete closure of Italy. On the other hand, it seemed at the time that the majority of Italian citizens still supported this extreme decision of the Italian government.

Statista (2020) has published a survey conducted on a sample of a thousand people in which it was examined whether Italian citizens approve of the way the Italian government has responded to the coronavirus epidemic. According to the results, 31 percent of citizens approve of their reaction, while 40 percent of them approve to some extent, and only 8 percent of respondents said they do not fully approve of the reaction of the Italian government. As patience waned for Italian citizens, experts warned that quarantining must mean Italy's ability to prevent a new, potential outbreak of the virus. (McCann and Popovich, 2020.) With the official beginning of spring, the despair of Italian citizens increased as much as the number of those infected in Italy. Despite putting the entire country in quarantine, the number of deaths and infections has been on the rise as financial pressures and high unemployment have resulted in numerous silent protests across the country. Italians, after the initial shock and expressed support for the government at critical moments, began to put more and more pressure on the government due to economic problems and growing poverty. In Italy, citizens were thus restricted in their freedom of movement, but the SARS-CoV-2 virus continued to have complete freedom of movement, spreading throughout Europe and then crossing the Atlantic Ocean.

Despite the weaknesses and overload of the health system, it is still not clear why the Italian government was not ready for the virus. The higher mortality and infection rate in Italy compared to other countries is the subject of expert debate, while the age of the Italian nation and high pollution in the northern regions have not proven to be strong enough factors for three-digit deaths on a daily basis. The most likely explanation is that the virus has been circulating in Italy since January, making the government's mild measures to close only a few regions prove ineffective. Decades ago, viruses and infectious diseases had multiple barriers to moving from one continent to another, and at the time one could really say 'what happens in China stays in China'. In such a situation, the virus would be a national security challenge although international co-operation would continue to be encouraged by sending aid to the country fighting the epidemic. But globalization processes have caused the increasingly common Butterfly Effect³. Therefore, crises at the national level can be transformed into global challenges faster than ever before. The virus became a more serious threat in China a few months before its appearance in Italy, which raises the question of why European countries, including Italy, gradually introduced measures if they were aware of the high infectivity of the new corona virus. Unpreparedness for a crisis of this magnitude has been shown not only by European countries, but also by the United States, which currently⁴ has the most infections and deaths from the new corona virus.

CONCLUSION

Following globalization processes almost all countries are equally unprotected from threats coming from outside, and this is especially true for health threats that do not know territorial borders. Therefore, these invisible threats often occur suddenly and states must deal quickly. When it comes to the SARS-CoV-2 virus epidemic, there are more countries that have failed that test and that will have long-term economic, political and social consequences.

In the analysis of the pandemic caused by the SARS-CoV-2 virus - a major national and international security challenge of the 21st century, the political implications are inevitable, which leads to the conclusion that the initial reactions of political leaders play a key role in

---

³ Edward Lorenz asked the question 45 years ago: When a butterfly flutters its wings in Brazil, does it trigger a tornado in Texas? This means that minor variations in initial conditions can have a large effect on the outcome itself. The example of the corona virus in China, and shortly thereafter in Italy, confirms the butterfly effect and chaos theory (<https://www.americanscientist.org/article/understanding-the-butterfly-effect>)

⁴ April, 2020.

combating the virus. After analyzing the political reactions in Italy, it was found that their unpreparedness for the crisis directly affected the course and outcome of the epidemic in the country. In addition to an open approach to cooperation with other countries, transparency and cooperation with international organizations such as the WHO and the UN are necessary. Globalization is increasingly contributing to the spread of viruses and infectious diseases, which expects the relevant political institutions and international organizations to react even faster and more effectively.

BIBLIOGRAPHY

ALKIRE, S. A Conceptual Framework for Human Security. In *Human Security and Ethnicity*, 2003 (2), 10-14.

AMERICAN SCIENTIST. 2020. *Understanding the Butterfly Effect*. Available on internet: <https://www.americanscientist.org/article/understanding-the-butterfly-effect> , 19.6.2020.

ANDERSEN K. - RAMBAUT A. The proximal origin of SARS-CoV-2. In *Correspondence*, 2020 (26), 451-452. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41591-020-0820-9>

BANDEA C. The Origin and Evolution of Viruses as Molecular Organisms, In *Nature Precedings*, 2009 (1), 1-2. DOI: <https://doi.org/10.1038/npre.2009.3886.1>

BARIGAZZI, J. 2020. *Italy's foreign minister hails Chinese coronavirus aid*, Politico. Available on the internet: <https://www.politico.eu/article/italys-foreign-minister-hails-chinese-coronavirus-aid/> , 15.6.2020.

BEAUMONT P. - SAMPLE, I. 2020. *From confidence to quarantine: how coronavirus swept Italy*, The Guardian. Available on the internet: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/10/from-confidence-to-quarantine-how-coronavirus-swept-italy> , 19.6.2020.

BULL, M. 2019. *Giuseppe Conte: how Italy's prime minister survived the collapse of his own government*, The Conversation, Available on the internet: <https://theconversation.com/giuseppe-conte-how-italys-prime-minister-survived-the-collapse-of-his-own-government-122809>, 17.6.2020.

BURGOS C.S. 2011: Global Health Security in an Era of Global Health Threats, *Emerging Infectious Diseases*, 2011(17) 10, 1962. DOI: 10.3201/eid1710.101656

CERENA, D. - MARCELLO T. 2020. *The early phase of the COVID-19 outbreak in Lombardy, Italy*, Cornell University. Available on the internet: <https://arxiv.org/abs/2003.09320>, 18.6.2020.

COMMISSION ON HUMAN SECURITY. 2003. *Human Security Now*, New York. Available on the internet: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/91BAEEDBA50C6907C1256D19006A9353-chs-security-may03.pdf>, 5.5.2020.

DE NATALE, G. - RICCIARDI V. The COVID-19 infection in Italy: A Statistical Study of an Abnormally Severe Disease, *Journal of Clinical Medicine*, 2020 (9) 1564: 1-7. DOI: 10.3390/jcm9051564

DONADIO, R. 2020. *Italy's Coronavirus Response Is a Warning from the Future*, The Atlantic. Available on the internet: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/03/italy-coronavirus-covid19-west-europe-future/607660/>, 19.6.2020.

FORTERRE, P. 2006: The origin of viruses and their possible roles in major evolutionary transitions, *Virus Research*, 2006 (117) 1, 5-8. DOI: 10.1016/j.virusres.2006.01.010

FORTERRE, P. – PRANGISHVILI, D. The origin of viruses, *Research in Microbiology* 2009 (160), 466-467. DOI:10.1016/j.resmic.2009.07.008

- HEYMANN, D. The evolving infectious disease threat: Implications for national and global security, *Journal of Human Development*, 2003 (4) 2, 192-193. DOI: 10.1080/1464988032000087541
- HOROWITZ, J. – BUBOLA, E. 2020. *Italy, Pandemic's New Epicentre, Has Lessons for the World*. The New York Times. Available on the Internet: <https://www.nytimes.com/2020/03/21/world/europe/italy-coronavirus-center-lessons.html> 19.6.2020.
- KATZ, R. – SINGER, D. 2007. *Health and security in foreign policy*, Bulletin of the World Health Organization. Available on the Internet: <https://www.who.int/bulletin/volumes/85/3/06-036889/en/>, 15.5.2020.
- McCANN, A. – POPOVICH, N. 2020. *Italy's Virus Shutdown Came Too Late. What Happens Now?*, The New York Times. Available on the Internet: <https://www.nytimes.com/interactive/2020/04/05/world/europe/italy-coronavirus-lockdown-reopen.html>, 19.6.2020.
- PIRAGES D. – RUNCI, P. 2000. *Ecological Interdependence and the Spread of Infectious Disease*, New York: St Martin's Press.
- PISANO, G. – SADUN, R. 2020. *Lessons from Italy's Response to Coronavirus*, Harvard Business Review. Available on the Internet: <https://hbr.org/2020/03/lessons-from-italys-response-to-coronavirus>, 18.6.2020.
- RABI, F. – AL-ZOUBI, M. SARS-CoV-2 and Coronavirus Disease 2019: What We Know So Far, *Pathogens*, 2020 (9), 1-6. DOI: 10.3390/pathogens9030231
- STATISTA 2020. *How much do you approve or disapprove the way the Italian government is responding to the coronavirus pandemic?* Available on the Internet: <https://www.statista.com/statistics/1106743/opinions-on-italian-government-s-response-to-coronavirus/>, 19.6.2020.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. 1994. *Human Development Report 1994*. Oxford University Press, New York/Oxford. Available on the Internet: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf, 4.5.2020.
- UNITED NATIONS TRUST AND FUND FOR HUMAN SECURITY. 2009. *Human Security in Theory and Practice*. New York/Oxford. Available on the Internet: <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf>, 4.5.2020.
- VARVELLI, A. 2020. *Uncharted territory: Italy's response to the coronavirus*, European Council on Foreign Relations. Available on the Internet: https://www.ecfr.eu/article/commentary_uncharted_territory_italys_response_to_the_coronavirus, 19.6.2020.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION. 2007. *The World Health Report 2007: a safer future: global public health security in the 21st century*. Geneva. Available on the Internet: (<https://www.who.int/whr/2007/en/>), 10.5.2020.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Health security*. Available on the Internet: https://www.who.int/health-topics/health-security/#tab=tab_1, 28.4..2020.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Rolling Updates on Coronavirus Disease (COVID-19)*, Available on the Internet: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>, 15.6.2020.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 2 March 2020*. Available on the Internet: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---2-march-2020>, 10.5.2020.

YUK-PING, C.L. - THOMAS, N. How is health a security issue? Politics, responses and issues, *Health Policy and Planning*, 2010(25), 448-452. DOI: 10.1093/heapol/czq063

WU, D. – WU, T. The SARS-CoV-2 Outbreak: What We Know, *International Journal of Infectious Diseases*, 2020 (94): 44-45. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.ijid.2020.03.004>

Marijana MUSLADIN, PhD, Assistant professor, marijana.musladin@unidu.hr,
Kristina TOMIČIĆ, mag. rel. publ., kristina_tomicic@hotmail.com,
University of Dubrovnik
Branitelja Dubrovnika 29
20000 Dubrovnik
Croatia

KRITICKÉ TEÓRIE A ICH PRÍSTUP K SKÚMANIU BEZPEČNOSTI

CRITICAL THEORIES AND THEIR APPROACH TO SECURITY SCRUTINY

Lenka NAGYOVÁ

ABSTRACT:

The article describes the origin and transformation of critical theory, which is one of the theoretical approaches of international relations to security scrutiny. For this purpose, the article briefly outlines the history of the Frankfurt School and its most important representatives. The emphasis is placed on those who collaborated with the Institute for Social Research as it is considered to be the institutional core of the emergence of critical theory. The article is concerned with the importance of critical theory and critical security studies in the new understanding of security and the areas that are the subject of its research in the current studies of the security phenomenon.

Keywords: security, critical theory, critical security studies, Frankfurt School, paradigm, society

ÚVOD

V dôsledku dynamických a zásadných zmien v ľudskej spoločnosti po rozpade bipolárneho usporiadania sveta sa výrazne mení charakter bezpečnosti a jej skúmanie. Fenomén bezpečnosti sa skúma nielen optikou mnohých teórií medzinárodných vzťahov, ale aj optikou bezpečnostných a strategických štúdií. V článku sa zaoberáme kritickou teóriou, ktorá je jedným z teoretických prístupov medzinárodných vzťahov k skúmaniu bezpečnosti. Kritická teória vznikla ako reakcia na potrebu zmeny v sociálno-filozofickom vnímaní bezpečnosti v súvislosti s krízou modernej spoločnosti v 20. storočí. V článku chceme priblížiť vznik kritickej teórie ako sociálno-filozofického myslenia vychádzajúceho zo spoločenskej kritiky, poukázať na význam kritickej teórie a kritických bezpečnostných štúdií v novom chápaní bezpečnosti a uviesť, ktoré oblasti bezpečnosti sú predmetom jej skúmania v súčasnosti.

V prvej časti sme sa napriek náročnosti tejto úlohy snažili na základe stručnej analýzy prístupov vymedziť pojem bezpečnosť. Následne sa venujeme Frankfurtskej škole, jej najvýznamnejším predstaviteľom a Inštitútu pre sociálny výskum, ktorý považujeme za inštitucionálne jadro vzniku kritickej teórie. Vzhľadom na rozsah článku sme neanalyzovali diela najvýznamnejších predstaviteľov Frankfurtskej školy v ich originálnej podobe, len sme stručne uviedli ich filozofické inšpirácie a v zjednodušenej podobe predstavili štruktúru ich myslenia a hlavné prínosy ich práce. V tretej časti sme sa zamerali na objasnenie nového chápania bezpečnosti z pohľadu kritickej teórie a kritických bezpečnostných štúdií, ktoré je v slovenskom kontexte rozpracované napríklad v dielach Františka Škvrndu, v českom kontexte detailne v diele Mareka Hrubeca.

1 POJEM BEZPEČNOSTĚ

Na prelome 20. a 21. storočia sa stáva jednou z najvyšších hodnôt v živote ľudstva a tiež v živote jednotlivca bezpečnosť. Pojem bezpečnosť je jedným zo základných pojmov, ktorý sprevádza ľudskú civilizáciu prakticky po celý čas jej existencie. Spočiatku ľudstvo vnímalo bezpečnosť z hľadiska ochrany pred nebezpečenstvami súvisiacimi s prírodou, napríklad v

podobe prírodných živlov či divej zveri. Druhý aspekt vnímania bezpečnosti, ktorý nadobúdal čoraz väčší význam, sa týkal sociálnych hrozieb a javov. V čase bipolárneho rozdelenia sveta, kedy jednou z najväčších hrozieb bola možnosť vypuknutia raketovo-jadrovej vojny medzi dvomi antagonistickými zoskupeniami, sa otázka bezpečnosti spájala najmä so snahou predísť vypuknutiu tohto vojnového konfliktu. Po skončení studenej vojny sa síce na určité obdobie napätie v medzinárodných vzťahoch uvoľnilo, no v súvislosti s globalizáciou a nedostatočným riešením globálnych problémov ľudstva dochádza k neustálemu zhoršovaniu bezpečnostného prostredia. Objavujú sa nové asymetrické bezpečnostné hrozby ako napr.: medzinárodný terorizmus, nelegálna migrácia, kybernetické útoky na počítačové siete verejných inštitúcií či súkromných osôb, cezhraničný organizovaný zločin a pod. (Ivančík, 2012).

V prístupe k zaisteniu bezpečnosti vo svete sa v tomto období vyhranili dva zásadne odlišné prístupy:

- Prístup Francisa Fukuyamu, ktorý začiatkom 90. rokov predpovedal, že v dôsledku celosvetového triumfu liberálnej demokracie nastane koniec dejín – teda koniec vzniku veľkých medzinárodných vojen a vojny svetovej.
- Prístup Samuela Huntingtona, ktorý varuje pred vznikom vojen civilizácií, teda k posunu od prechodných vojen k vojnám na hraniciach civilizácií (Škvrnda, 2010).

Obdobie po skončení studenej vojny je charakteristické spájaním bezpečnosti nielen s vojenskými hrozbami a hrozbami nevojenského charakteru ale tiež tým, že bezpečnosť nadobúda sociálny rozmer, a to v súvislosti so spoločenskými javmi, akými sú chudoba, nezamestnanosť, preľudnenie, nestabilné politické režimy, náboženské a etnické konflikty, nelegálna migrácia, pašovanie zbraní, nelegálneho tovaru, prírodné katastrofy či vyčerpanie zdrojov. V dôsledku prehlbujúcej sa globalizácie žiadna krajina nie je od negatívnych javov či ohrození izolovaná. Pojem bezpečnosť tak nadobúda stále nové významy a je možné priradiť ho k akémukoľvek kontextu. Dynamický vývoj ľudskej spoločnosti v poslednom období vedie k dynamickým zmenám vo vývoji bezpečnostného prostredia a zároveň aj k zmene uhla pohľadu na bezpečnosť, premýšľania o nej a jej skúmania zo strany politikov, politológov, bezpečnostných expertov či vojakov (Ivančík, 2012).

V najvšeobecnejšej rovine sa môže bezpečnosť definovať dvomi základnými spôsobmi: *negatívne* a *pozitívne*.

Negatívny spôsob chápe bezpečnosť ako stav bez prítomnosti, či bez existencie ohrozenia. Ako stav, kedy daný objekt nie je zaťažený nebezpečenstvom a strachom, pričom je zabezpečený proti prípadnej akcii narušujúcej bezpečnosť, ktorá sa poníma ako opak stavu ohrozenia, vyplývajúceho z existencie a vzájomnej interakcie aktérov, ktorí majú protichodné názory a sú ochotní k ich dosiahnutiu použiť násilie a to buď: v politickej, ekonomickej alebo vojenskej oblasti (Eichler, 2009). Pozitívny spôsob chápe bezpečnosť ako väzbu na určitý predmet, vec, človeka, obec, štát, spoločenstvo a tiež na uznávané hodnoty. Bezpečný je ten subjekt, ktorý má zaistené svoje prežitie a možnosti ďalšieho rozvoja, pričom je mimo dosah priamych a naliehavých hrozieb alebo je pred nimi spoľahlivo chránený.

Zložitosť obsahu pojmu bezpečnosť predznamenáva tiež rôzne definície, ktoré sú veľmi často poznamenané zjednodušovaním, tautológiou a pod. Príkladom je definícia bezpečnosti „... ako neexistencie hrozby ...“ či: „... stav, v ktorom je zachovaný mier a bezpečnosť“....“stav bezpečia a stav ochrany pred nebezpečím“....“prípustná miera nebezpečenstva“...a iné, sú logicky chybné a nevystihujú dobre samotnú podstatu (Mikolaj a kol., 2004).

Pojmy bezpečnosť, riziko, kríza atď. sú poznamenané mnohoznačnosťou a subjekto-objektovým vzťahom. Vytvoriť jednoznačnú, všetkým významom vyhovujúcu definíciu je

zrejme nemožné. Pre nové vnímanie bezpečnosti je podľa Škvrndu potrebné akceptovať tieto zjednocujúce tézy či postuláty:

- bezpečnosť je vyjadrená existenciou základných podmienok pre život a rozvoj,
- bezpečnosť má multidimenzionálny charakter,
- narastá počet bezpečnostných aktérov, medzi ktorými prevažujú subjekty neštátneho charakteru,
- rastie význam tzv. nevojenskej bezpečnosti,
- pri riešení problémov bezpečnosti sa budú uprednostňovať postupy bez uplatňovania násilia (Škvrnda, 2010).

Hoci nie je jednoduché vymedziť jednoznačnú definíciu bezpečnosti, ukážeme niektoré prístupy.

Lasicová a Ušiak definujú bezpečnosť ako „komplexný pojem, kategóriu bytia na rôznych analytických úrovniach individuálnej, skupinovej, lokálnej, štátnej, regionálnej a globálnej roviny, kde pôsobia viaceré diferencované, flexibilné vonkajšie a vnútorné spoločenské faktory (vojenské, ekonomické, vnútropolitické, medzinárodnopolitické, spoločenské, právne, environmentálne, energetické, kybernetické), ktoré majú schopnosť utvárať dočasnú (relatívnu) stabilitu na kauzálnej úrovni a prostredníctvom ktorej sa môžu eliminovať všetky druhy kríz, rizík, hrozieb a vojen“ (Lasicová – Ušiak, 2012, s.28). V nadväznosti na túto definíciu sa autori definície zaoberajú opisnou a analytickou hodnotou rôznych prístupov ku skúmaniu bezpečnosti. Základné a osvedčené teoretické prístupy pri skúmaní bezpečnosti rozdeľujú na teórie medzinárodných vzťahov a filozofické teórie, ktoré sú vzájomne previazané. Sú tiež reflektované teóriami, ktorých východiskom sú *teórie medzinárodných vzťahov a filozofické koncepcie*.

Filozofickými koncepciami a nástrojmi, ktoré zasahovali do výskumu bezpečnosti sú pozitivismus (skúmanie spoločnosti ako živého organizmu) a marxizmus (základ kritickej teórie). Nasledoval behaviorizmus, rôzne rozvojové teórie, teórie o kooperatívnej a kolektívnej bezpečnosti a postmodernistický pohľad na bezpečnosť. Medzi teórie medzinárodných vzťahov sa zaraďujú podľa S. M. Walta teórie: realizmu, liberalizmu, sociálneho konstruktivismu a napokon kritické teórie (Lasicová – Ušiak, 2012).

Okrem týchto prístupov sú významným prínosom k skúmaniu bezpečnosti aj *strategické* (zaoberajúce sa vojenským ohrozením) a *bezpečnostné štúdie* (zamerané predovšetkým na nevojenské ohrozenia).

V súvislosti s kritickými teóriami Lasicová a Ušiak uvádzajú myšlienku kritickej teórie medzinárodných vzťahov i bezpečnostných štúdií, ktorá vyjadruje, že „*bezpečnosť treba vždy skúmať ako bezpečnosť pre niekoho konkrétneho a z hľadiska určitého konkrétneho zámeru.*“ (Lasicová – Ušiak, 2012, s.34). Z uvedeného hľadiska je potrebné rozdeliť skúmanie bezpečnosti z uhla pohľadu kritickej teórie na dve časti – „*kritické bezpečnostné štúdie a radikálne bezpečnostné štúdie*“ (Lasicová – Ušiak, 2012, s.34).

Pri prezentovaní kritických bezpečnostných štúdií sa ustálilo ich chápanie v širšom a užšom zmysle, pričom:

- bezpečnostné štúdie v širšom zmysle zahŕňajú celý konglomerát prístupov, ktoré vychádzajú z rôznych filozofických, sociologických a politologických teórií,
- bezpečnostné štúdie v užšom zmysle sa hlásia ku kritickej teórii Frankfurtskej školy, ktorá si za cieľ svojho vedeckého pôsobenia zvolila emancipáciu – teda oslobodenie človeka alebo sociálnych skupín.

V našom článku bližšie rozoberáme užší pohľad, v ktorom sa kritická teória spája s Frankfurtskou školou, v ktorej sa sformovala, a ktorej stručné dejiny stručne uvádzame.

2 FRANKFURTSKÁ ŠKOLA – STRUČNÉ DEJINY

V úvode tejto časti je dôležité objasniť pojmy „kritická teória“ a „Frankfurtská škola“. Martin Valenta vo svojej rozsiahlej práci, ktorá sa zaoberá Frankfurtskou školou, rekonštruje percepciu pojmu kritická škola v rôznych vedných odboroch, spoločenské vedy nevynímajúc, pričom upozorňuje, že pri používaní pojmov kritická teória a Frankfurtská škola často dochádza k zmätkom. Podľa Valentu na základe analýz encyklopédií, slovníkov a lexikónov pojem kritická teória spoločenské vedy považujú za „*neomarxizmus obohaceny o psychoanalýzu, polemiku s tradičným osvietenstvom a kultúrnu kritiku, ktorá kritizovala liberálny kapitalistický systém*“ (Valenta, 2010, s.76). Kým kritická teória predstavuje myslenie, kombináciu psychoanalýzy a nedogmatického marxizmu, Frankfurtská škola bola hmotnou zložkou a zahŕňala inštitucionálne jadro vzniku kritickej teórie *Institut für Sozialforschung* (Inštitút pre sociálny výskum), ktorý vznikol vo Frankfurte. (Münkler, 1993, s.169). Tieto dva pojmy je dôležité rozlišovať aj z toho dôvodu, že po 2. sv. vojne existovala Frankfurtská škola a Inštitút pre sociálny výskum, ale podľa mnohých sa inštitút venoval aj témam, ktoré pod pojem kritická teória nie je možné zahrnúť (Valenta, 2010).

S kritickou teóriou a Frankfurtskou školou sa najčastejšie spájajú mená ako: Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Jürgen Habermas, Erich Fromm, Leo Löwenthal, Friedrich Pollock, Herbert Marcuse a Walter Benjamin (Münkler, 1993). Za filozofické východiská Frankfurtskej školy sa považujú sociálna filozofia G. W. Hegela, marxizmus, psychoanalýza Sigmunda Freuda a Györgi Lukács, najmä jeho analytické dielo o zvecnení a výmene tovaru a Immanuel Kant a jeho analýzy osvietenstva (Jelemenský, 2014).

Historický vývoj a zmeny v usporiadaní sveta viedli u predstaviteľov Frankfurtskej školy k postupnej zmene uvažovania o spoločnosti a východiskových pozícií pri jej kritike. Tieto zmeny menia aj ich výskumnú orientáciu a kritická teória prechádza v jednotlivých dekádach 20. storočia určitou genézou, ktorou sa budeme v zjednodušenej podobe podrobnejšie zaoberať z hľadiska práce Inštitútu pre sociálny výskum.

Prvá dekáda – 20. roky, sa charakterizuje ako dekáda vzniku Inštitútu pre sociálny výskum vo Frankfurte, ktorý bol jedným z hlavných kultúrnych stredísk Nemecka. Založil ho v roku 1923 Felix Weil, zapálený socialistický intelektuál, ktorý pochádzal zo zámožnej rodiny. Vedením inštitútu bol poverený Carl Grünberg a inštitút sa stal strediskom výskumu marxizmu a robotníckeho hnutia so zámerom vybudovať teoretickú základňu pre možný revolučný prevrat, podľa vzoru *Marx-Engels-Institutu* v Moskve (Valenta, 2010). V roku 1930 sa novým riaditeľom inštitútu stal Max Horkheimer (1895-1973). Myšlienkovo ho formovali diela Schopenhauera, Zolu, neskôr marxizmu a neomarxizmu, študoval aj u Husserla a Heideggera. Jeho celoživotným priateľom bol od mladosti Friedrich Pollock, ktorý bol v rámci Frankfurtskej školy najzapálenejším marxistom a komunistom. Oboch veľmi silno zasiahli udalosti revolučnej republiky rád, ktorých priamymi účastníkmi boli v Mníchove (Valenta, 2010).

Druhá dekáda – 30. roky sa považuje za ustanovujúce obdobie kritickej teórie. Je to obdobie charakteristické závažnými politickými udalosťami – vypukla ekonomická kríza v USA (rok 1929), ktorá sa stala celosvetovou, zrútil sa Versaillský systém, rozpadali sa európske demokratické spoločnosti a vznikali fašistické autoritatívne režimy. Ľavicové strany – komunisti a sociálne demokracie neboli schopné zabrániť šíreniu fašizmu a časť proletariátu sa priklonila k fašizmu a nacizmu. K moci sa dostal Hitler.

Max Horkheimer sa vo svojom prejave pri príležitosti menovania do funkcie riaditeľa inštitútu vracia k nemeckej Heglovej idealistickej filozofii. Zdôrazňuje interdisciplinárny postup inštitútu, v ktorom sa spája filozofia, sociológia, psychológia, ekonómia a história (Valenta, 2010). Jeho prvým významným činom bolo založenie časopisu *Zeitschrift für Sozialforschung* (Časopis pre sociálny výskum) (Valenta, 2010, s.55), vydávaný v rokoch 1932-1941, v ktorom sa publikovali odborné analýzy a štúdie z filozofie, psychológie, ekonómie, sociológie a dejín umenia a výskumy Inštitútu pre sociálny výskum.

Kritickú teóriu ako samostatnú vedeckú paradigmu a jej program Max Horkheimer vymedzil v článku *Traditionelle und kritische Theorie* (Tradičná a kritická teória) (Münkler, 1993, s.169), ktorý bol v časopise *Zeitschrift für Sozialforschung* uverejnený v roku 1937. Kritická teória je v protiklade s tradičnou teóriou, ktorá „bere to, čo je dané, za ďale nedotazovateľné východisko myšlení“ (Valenta, 2010, s.169). Naproti nej sa kritická teória odlišuje „zasahujúcim myšlením; její výzkumní zájem se dále netýká partiálních oblastí společnosti, tak jak by je zkoumaly specializované jednotlivé vědy, ale celku společnosti, neboť její části spolu neoddelitelně souvisejí a existují ve vzájemném vztahu“ (Valenta, 2010, s.169 – 170). Horkheimerovým úmyslom nebolo negovať tradičnú teóriu. Nadväzoval na ňu, uznával jej silné stránky, no na druhej strane sa domnieval, že v mnohom zlyhala. Horkheimer tvrdil, že tradičná teória doviedla spoločnosť k spútaniu v kapitalistickom výrobnom systéme a následne až k nacizmu a fašizmu (Valenta, 2010). Ústredná otázka Horkheimerovej kritickéj teórie znie: „vede vědeckotechnický pokrok k rozvoji emancipaci, naplnění a harmonii subjektu a společnosti?“ (Valenta, 2010, s.343).

Za hlavných predstaviteľov kritickéj teórie Frankfurtskej školy sa považujú Max Horkheimer, Erich Fromm, Theodor W. Adorno a Herbert Marcuse.

Uvádzame ich základné biografické údaje, najvýznamnejšie diela a stručný náčrt hlavných téz a myšlienok, ktoré utvárali kritickú teóriu, prípadne ju transformovali.

Erich Fromm (1900 – 1980) študoval filozofiu, sociológiu a psychológiu v Heidelbergu. Podieľal sa na zrode frankfurtského psychoanalytického inštitútu, ktorý mal úzke vzťahy s Inštitútom pre sociálny výskum. V roku 1930 sa stal na Inštitúte pre sociálny výskum vedúcim analytikom. V roku 1939 odišiel z inštitútu do USA, kde pôsobil ako psychoanalytik, neskôr žil a pracoval v Mexiku ako profesor (Valenta, 2010, s.53). V rokoch 1932-1940 podal Fromm prvú ucelenú podobu kritickéj teórie (Valenta, 2010, s.342). Navrhol systém demokratického socializmu a plánovitého hospodárstva s dominujúcimi hodnotami ako emancipácia a sebarealizácia. Vychádzal z tézy, že v kapitalizme sa jedinec považoval za tovar. Konformita a vzdanie sa individuality boli podľa Fromma prejavom sadomasochistickej mentality. Konštatoval, že autoritatívna výchova najmä v rodinách nižších a stredných tried znamená predpoklad pre vznik totalitných a autoritatívnych režimov (Valenta, 2010, s. 342 - 343). Medzi Frommova diela patria napríklad: „*Escape from Freedom*“ (Strach zo slobody – zovšeobecnenie poznatkov z výskumu inštitútu v 30. rokoch), „*Mat' alebo byť?*“, „*Človek a psychoanalýza*“, „*Umenie milovať*“, „*Ludské srdce*“ (Valenta, 2010, s.62).

Tretia dekáda – 40. roky¹ je charakterizovaná prešetrovaním podozrení inštitútu zo sympatizovania z komunistami, a to pod vplyvom nastupujúceho trendu antikomunizmu, ktorý však trval len do vstupu USA do 2. sv. vojny v roku 1941. Vo svete dochádza k novým politickým javom – posilňuje sa nemecký nacizmus, zúri 2. sv. vojna, stupňuje sa antisemitizmus s vyústením do genocídy. Prestáva vychádzať časopis inštitútu *Zeitschrift für Sozialforschung* a nahrádza ho časopis „*Studies in Philosophy and Social Sciences*“ (Valenta, 2010, s.59). Horkheimer sa sťahuje do Kalifornie a inštitút sa zachováva len v podobe kancelárie v New Yorku, jej vedúcim je Leo Löwenthal. Vzniká sa tzv. *Horkheimerkreis*

---

¹ Toto obdobie sa tiež označuje ako „americké obdobie Frankfurtskej školy“

(Horkheimerov kruh), do ktorého patrili Horkheimer, Pollock, Adorno, Löwenthal, Marcuse a Neumann. Hlavným predstaviteľom kritickej školy v tomto období sa stáva Theodor W. Adorno a Herbert Marcuse (Valenta, 2010, s.59).

Theodor W. Adorno (1903-1969) študoval najmä diela Kanta, Hegela, Marxa, Freuda, Györgyiho Lukácsa či Maxa Webera. Do Inštitútu pre sociálny výskum bol prijatý až v roku 1938 v USA, kam emigroval po nástupe nacizmu (Valenta, 2010). Spolu s Horkheimerom je autorom diela „*Dialektik der Aufklärung*“ (Dialektika osvietenstva), ktoré vznikalo v rokoch 1941-1944 (Valenta, 2010, s.60). Valenta ho označuje za elementárne dielo kritickej teórie, ktoré sa neskôr s dielami Marcuseho stalo centrálnou teoretickou oporou neomarxizmu a jedným z textov s podstatným vplyvom na protestantské hnutie v 60. rokoch (Valenta, 2010). Podľa Horkheimera a Adorna sa osvietenstvo obrátilo k zneužívaniu inštrumentálne používaného rozumu na nové mocenské konštelácie, na masovejšie ovládanie iného typu a rozdelenie spoločnosti na ovládaných a tých, ktorí vládnu (Valenta, 2010). Vyzývajú k znovuobnoveniu pravého kolektivismu. Dejiny spoločnosti vykladajú ako proces vedecko-technického ovládnutia prírody, ktoré spôsobuje stratu individuality a obmedzovanie slobody človeka, pretože zosilňovanie nadvlády nad prírodou vedie aj k zosilňovaniu nadvlády človeka nad človekom. Horkheimer a Adorno kritizuje fenomén moci ako taký a zároveň aj modernú vedu, ktorá je symbolom osvietenскеj racionality. Horkheimer a Adorno napriek tomu nezatracujú osvietenstvo, ale požadujú jeho osvietenie a tiež skutočnú emancipáciu spoločnosti a človeka, nie len pre privilegované elity. Modelová podoba jedinej vety, ktorou by bolo možné toto dielo zhrnúť, je nasledujúca: „1. člověk se osvícenstvím silou rozumu osvobodil od pout přírodních sil, ale 2. sám sebe opětovně spoutal ve společenských formacích 19. a 20. století“ (Valenta, 2010, s.136). Adorno tiež spolupracoval s Horkheimerom na zborníku „*Eclipse of Reason*“ (Úpadok rozumu), ktoré však vydal Horkheimer pod svojím menom (Valenta, 2010, s.61). V 40. rokoch sa Horkheimerkreis (Horkheimerov kruh) venoval aj výskumu antisemitizmu (1943-1950) a totalitarizmu v USA, ktorého výsledky boli vydané v súhrnom diele „*Studies in Prejudice*“ (Štúdie o presudkoch) (Valenta, 2010, s.62). Horkheimer a Adorno sa stávajú v USA etablovanými spoločenskými vedcami. U Horkheimera i Adorna dochádza k zmene myšlienkovvej paradigmy. Od explicitného marxizmu sa priklonili skôr k všeobecne ponímanému humanizmu, nakoľko sa domnievali, že zmenený svet po 2. sv. vojne už nebolo možné popisovať len pomocou marxistických kategórií. Neomarxistom typu starého Inštitútu pre sociálny výskum ostal len Herbert Marcuse (Valenta, 2010).

Herbert Marcuse (1898 – 1979) v roku 1927 vydal dielo *Sein und Zeit* (Bytie a čas) (Valenta, 2010, s.52). Zaujímal sa o fenomenológiu a marxizmus. Jeho dielo *Eros and Civilization* (Eros a civilizácia) vnieslo do korpusu Kritickej teórie nové momenty (Valenta, 2010, s. 344). Základným pojmom u Marcuseho je technická racionalita. Podľa neho bol vedecko-technický pokrok skôr príčinou nešťastia ľudí. Výrobná technika zotročuje celú spoločnosť a sociálno-ekonomické vzťahy pod vplyvom technickej racionality strácajú určujúce miesto v spoločnosti. V dôsledku vlády technickej racionality dochádza k tomu, že neexistujú jasne vyjadrené politické a ideologické požiadavky a k nivelizácii potrieb. Jeho ďalším najznámejším dielom je *One Dimensional Man* (Jednorozmerný človek) (Valenta, 2010, s. 345). Kritizuje konzumerizmus modernej kapitalistickej spoločnosti, ktorá odcudzuje človeka a eliminuje v človeku kritický rozmer. Pôsobenie vedy a techniky vnucuje človeku určitý typ myslenia a konania, ktorý Marcuse označuje ako jednorozmerné. Médiá a ostatné zložky masovej produkcie sú podľa neho inštitúcie, ktoré vytvárajú vyžadujúci a zároveň utláčajúci systém, vytvárajúci a následne uspokojujúci falošné potreby človeka. Vedú tiež k asimilácii skupín, ktoré nemajú žiadny skutočný spoločný záujem, vytvára sa jednorozmerná spoločnosť. „*Marcuse požadoval kolektivizaci pokroku (společné vlastnictví výrobních sil) a rozumem řízenou emancipační společnost. Osvícenství tak mělo být dokončeno druhým kolem*

aplikace rozumu, než se mocenský samospád osvícenství stane fatální“ (Valenta, 2010, s. 345). Je autorom pojmu „nová ľavica“. Týmto pojmom označoval neomarxistickú ľavicu. Sovietsky zväz (Sovietsky komunizmus) označil ako zohavenie marxizmu a reformného západného sociálneho demokratizmu. V záujme lepšieho usporiadania spoločnosti prisúdil opozícii právo na násilie. Usiloval o šírenie myšlienok revolúcie, pričom za novú hybnú silu zmeny spoločenskej situácie označil protestné skupiny (etnické menšiny, študentov, časť inteligencie), nakoľko proletariát už nebolo možné považovať za revolučný a o zmenu vedomia (Valenta, 2010). Herbert Marcuse požadoval, aby sa inštitút stal základňou autentického marxizmu. V tom sa myšlienkovito rozchádzal s Horkheimerom. V dôsledku toho Horkheimer ukončil pevnú spoluprácu s Marcusem (spolupráca sa obmedzila len na spoluprácu na čiastkových projektoch), na konci 40. rokov sa Horkheimer spolu s Adornom a Pollockom vracia do Frankfurtu, je vymenovaný za rektora a usiluje sa o vytvorenie nového Inštitútu pre sociálny výskum (Valenta, 2010).

Štvrtá dekáda – 50. roky predstavuje obdobie po 2. sv. vojne v Nemecku, ktoré je charakteristické konzervativizmom, dominanciou strany CDU a posilnením vplyvu cirkvi. Nový Inštitút pre sociálny výskum je z pohľadu USA oporou demokratizácie a prevýchovy nemeckej spoločnosti (denacifikácia) a vláda USA ho podporila výraznou finančnou dotáciou. V novom inštitúte sa začali sociologické výskumy a od kritickej teórie sa v mnohom upustilo. Výskum inštitútu sa začal projektom empirického výskumu „*Gruppenexperiment*“ (Pokus so skupinami) v rokoch 1950-51 (Valenta, 2010, s. 66). Cieľom výskumu, ktorý viedol Adorno, bolo skúmanie povojnového politického myslenia Nemcov. Tento projekt však vyvolal verejnú polemiku a kritiku najmä intelektuálnej pravice, metodológia výskumu bola označená ako nesprávna a výsledky ako pochybné, v dôsledku čoho Horkheimer výskum podobného druhu viac nepovolil. Ďalšia činnosť nového inštitútu sa zameriavala na sociologické prieskumy, inštitút sa orientoval na podnikovú sociológiu. V roku 1956 dochádza k prelomu, keď na inštitút nastupuje Jürgen Habermas. Dostával sa však do sporov s Horkheimerom, ich vzájomný vzťah vyústil až do Horkheimerovej zaujatosti voči Habermasovi (odmietnutie publikácie Habermasovho výskumu, blokovanie jeho habilitácie zo strany Horkheimera) a napokon v roku 1961 do Habermasovho odchodu z Inštitútu pre sociálny výskum (Valenta, 2010).

Piata dekáda – 60. roky, etapa návratu kritickej teórie. Je to obdobie spojené s návratom Jürgen Habermasa, ktorý po Horkheimerovi prevzal vedenie inštitútu a označuje sa za predstaviteľa 2. generácie Frankfurtskej školy. Aktívni boli aj bývalí asistenti Horkheimera a Adorna i samotný Adorno. **Jürgen Habermas** sa narodil v roku 1929 v Düsseldorfe v rodine strednej triedy a je stále žijúcim predstaviteľom Frankfurtskej školy. Myšlienkovito ho ovplyvnili Heidegger, Lukács, Adornova a Horkheimerova Dialektika osvietenstva, diela Marcuseho, americký pragmatizmus a hermeneutika (Valenta, 2010). V roku 1968 vyšli jeho diela „*Erkenntnis und Interesse*“ (Poznanie a záujmy) a „*Technik und Wissenschaft als Ideologie*“ (Technika a veda ako ideológia) (Valenta, 2010, s.57), v ktorých sa vyrovnával s neomarxizmom a psychoanalýzou kritickej teórie 1. generácie a vytváral svoju vlastnú podobu kritickej teórie. Vo svojich prácach „*Strukturwandel der Öffentlichkeit*“ (Štruktúrna premena verejnosti) a „*Legitimationsprobleme im Spätkapitalismus*“ (Problémy legitimity v neskorom kapitalizme) (Hadrboľcová, 2015, s.10) hlbšie analyzoval transformáciu verejnosti a krízu legitimity štátnej moci. Sledoval vytrácanie sa kritického rozmeru verejnosti pod vplyvom kapitalizmu a komercializácie masových médií, ktoré spôsobili regresiu vo vývoji participácie občana na verejnej mienke. Participácii občana na verejnej mienke podľa Habermasa bránil samotný systém, ktorého podmienky sú nastavené na zabezpečovanie masovej lojality, čo však v konečnom dôsledku zabraňuje účinnej participácii. Verejnosť je odpolitizovaná a potom sa následne orientuje na „*tzv. občanský privatizmus (kariéru, voľný čas, konzum a pod.), uplácena odškodneniami ve formě peněz, volného času či jistot. V důsledku*

občanské pasivity jsou pak svobodné poměry západních společností výrazně limitovány, což vede k legitimizační krizi pozdního kapitalismu“ (Hadrboľcová, 2015, s.11). Postupne Habermas svojimi analýzami transformuje kritickú teóriu prechodom od paradigmy práce k paradigme komunikácie, čím jej poskytol nový teoretický rámec v diele „*Theorie des kommunikativen Handelns*“ (Hrubec, 2011, s.145). Habermas svojou prácou začlenil Frankfurtskú školu do postmodernej filozofie (Valenta, 2010).

60. roky Frankfurtskej školy sú charakteristické aj pokračujúcou činnosťou Theodora W. Adorna, ktorý vydal diela „*Jargon der Eigentlichkeit (Žargón pôvodnosti)*“ a „*Negative Dialektik (Negatívna dialektika)*“ (Valenta, 2010, s. 71). Druhé uvedené Adornovo dielo sa považuje za jeho hlavné filozofické dielo, ktoré bolo v niektorých aspektoch rozvinutím diela Dialektika osvietenstva a polemikou s filozofiou Heideggera a Hegela. Analytici Inštitútu pre sociálny výskum sa stali celebritami svojho druhu a najviac uznávanými nemeckými vedcami aj z hľadiska médií. Pôvodná kritická teória Inštitútu pre sociálny výskum a neomarxizmus boli v tomto období ťažiskom práce Herberta Marcuseho, žijúceho v USA, ktorý okrem už vyššie spomenutých diel *Eros a civilizácia* a *Jednorozmerný človek*, v roku 1965 publikoval esej „*Repressive Toleranz (Represívna tolerancia)*“ a neskôr výber zo svojho diela „*Kultur und Gesellschaft (Kultúra a spoločnosť)*“ (Valenta, 2010, s.72, 73). Najmä jeho diela *Jednorozmerný človek* a *Represívna tolerancia* sa stali teoretickými a ideologickými zdrojmi pre vznikajúcu novú ľavicu a stal sa uznávaným nielen najmä medzi americkými protestujúcimi študentmi, ktorí revoltovali proti tradičným americkým hodnotám, rasizmu a vojne vo Vietname, ale na celom svete, pričom jeho diela vychádzali v desaťtisícových nákladoch. Kritická teória (najmä Horkheimer, Adorno, Marcuse a Habermas) bola teoretickou oporou aj pre revoltujúcich študentov v protestantskom hnutí, ktoré sa rozpútalo v roku 1967 po zastrelení nemeckého študenta na demonštrácii proti šahovi Páhlávimu (Valenta, 2010).

Z uvedeného opisu možno usúdiť, že u všetkých autorov je možné pozorovať určité spoločné charakteristické rysy aj napriek tomu, že sa jednotliví autori od seba dosť odlišujú. Je evidentné, že všetkých predstaviteľov spája multidisciplinárny prístup a kritika inštrumentálneho kapitalizmu. *K spoločným črtám* ich myslenia patria zásadná nadväznosť na Marxa (tiež Hegela) a z toho vyplývajúce zameranie sa na spoločnosť; dialektická metóda; kritickosť myslenia – kritická sebareflexia a kritický pohľad na spoločnosť; snaha o spojenie teoretického myslenia s praktickým konaním a vzťah k budúcnosti – očakávanie a pôsobenie na zmenu orientácie (Störig, 2007). *Rozdiely v myslení* hlavných autorov Frankfurtskej školy je možné zhrnúť nasledovne: Horkheimerova kritická teória na rozdiel od Frommovej, uprednostňuje marxistickú zložku pred zložkou psychoanalytickou. Marcuse sa rozpracoval kritickú teóriu v zmysle realizácie revolučnej spoločenskej zmeny. Východiskom práce Habermasa je transformovaná kritická teória, ale najmä občianska spoločnosť a problém legitimacy (Hadrboľcová, 2015).

3 INŠTITÚT PRE SOCIÁLNY VÝSKUM V SÚČASNOSTI A KRITICKÁ TEÓRIA AKO JEDEN Z PRÍSTUPOV K SÚČASNÉMU SKÚMANIU BEZPEČNOSTI

Od roku 2001 je riaditeľom Inštitútu pre sociálny výskum *Axel Honneth*, profesor sociálnej filozofie na univerzite J.W. Goetheho a profesor humanitných vied na Kolumbijskej univerzite v New Yorku, ktorý sa považuje za predstaviteľa 3. generácie kritickej teórie a predstaviteľa postmodernej filozofie. Hrubec uvádza, že Honneth sa pokúša revitalizovať moment kritiky a zavádza *paradigmú uznania*. Honneth na základe Hegelových východísk rozpracoval koncepciu uznania v súlade s trichonómiou kritickej teórie: kritika – vysvetlenie – normativita. Formuluje tri formy uznania, ktorými sú láska a priateľstvo, právo a ocenenie

(solidarita), pričom ich vznik súvisí so vznikom modernej spoločnosti v podmienkach politickej emancipácie. Tieto tri formy uznania sa historicky presadzujú v bojoch o uznanie.

Prvou sférou uznania je láska a priateľstvo, ktoré predstavujú prvý stupeň vzájomného uznania v súkromí, kedy si subjekt uvedomuje svoje potreby. Láska je formou uznania schopností a potrieb subjektu. Tieto potreby a schopnosti sú zároveň uspokojované druhou stranou.

Druhú sféru predstavuje právne uznanie, ktoré sa opiera o potrebu uznania ľudskej dôstojnosti partnerov interakcie, ktorá je predpokladom vnútornej a vonkajšej slobody a sebauskutočňovania jedincov. Právne zneuznanie patrí medzi jednu z príčin patologických javov spoločnosti. Preto je nutné právne uznanie rozširovať na čoraz väčší okruh ľudí. Pre Honnetha je súčasťou právneho uznania aj morálny prvok. Ak človek cíti zneuznanie v tejto oblasti, prestáva sa vnímať ako morálne zodpovedná osoba (Venclíková, 2015).

K oddeleniu sféry sociálneho ocenenia od právneho uznania došlo v dôsledku modernizácie spoločnosti. Sociálne ocenenie určuje schopnosti a vlastnosti, ktorými sa jedinci navzájom líšia. Tieto odlišnosti jednotlivých indivíduí je potrebné vzájomne uznať na základe solidarity, nakoľko ich zneuznanie nevedie k seba uskutočňovaniu, ale k znevažovaniu. Dôležitý prvok v tejto sfére uznania však predstavuje hodnotový systém stanovený v spoločnosti. Práve podľa neho je možné posudzovať schopnosti jedincov. V dôsledku toho je potrebné tento systém nastaviť tak, aby sa približoval normatívnemu cieľu seba uskutočňovania jedincov. Medzi tri základné vzorce však naďalej patrí: pôvod, výkon a solidarita. Aj v súčasnosti pôvod určuje toky sociálneho i finančného kapitálu. Výkon v súčasnom kapitalistickom usporiadaní s trhovým mechanizmom nadobúda ďalšie významy a mení sa na úspech na trhu. Honneth chápe solidaritu vzťah interakcie subjektov, ktoré navzájom uznávajú rozdielny spôsob života, čím si navzájom prejavujú úctu. Podľa Hrubeca neoddeliteľnou súčasťou Honnetovej teórie je diachrónna časť, ktorá sa zameriava historickým postupom nadobúdania uznania v posledných storočiach. Tento vývoj Honneth sleduje ako historické utváranie rôznych druhov noriem uznania. Honneth odmieta koncepty komunikácie a práce ako samostatné paradigmy, ale ako prvky sú zastúpené v paradigme uznania (Hrubec, 2011). V novšej práci sa Honneth zaoberá koncepciou uznania a zneuznania medzi jednotlivými štátmi a z toho vyplývajúceho medzinárodného usporiadania (Venclíková, 2015).

Vznik kritickej teórie podnietila najmä kríza modernej spoločnosti. Škvrnda uvádza, že následkom krízy sa moderná spoločnosť vyvíja smerom k postmoderne. „*Postmoderna, globalizácia, ako aj globálna kríza, ktorú sa zatiaľ nepodarilo prekonať a ktorá sa politicko-mediálne začína prezentovať ako dlhotrvajúci stav sveta, na ktorý si treba zvyknúť, negatívne pôsobí aj na stav a vývoj bezpečnosti, sveta, štátov, spoločnosti, skupín i jednotlivcov.*“ (Škvrnda, 2014, s.194). Z dynamiky spoločenských zmien v 21. storočí vyplýva potreba ich interdisciplinárneho skúmania. Došlo nielen k zásadným zmenám v charaktere bezpečnosti, ale aj k zmenám v skúmaní bezpečnosti. V 20. storočí odpoveďou na potrebu zmeny v sociálno-filozofickom vnímaní bezpečnosti bola kritická teória, ktorá sa vytvárala vo Frankfurtskej škole v jednotlivých dekádach od 20. rokov 20. storočia. V súvislosti s formovaním teórie bezpečnosti sa po 2. svetovej vojne vytvorili dva odlišné prístupy (Škvrnda, 2014). „*Prvý – v západnom bloku, bol spojený s koncepciou medzinárodnej bezpečnosti v anglosasky orientovanej teórii medzinárodných vzťahov, najmä v jej realistickej paradigme, a druhý – vo východnom bloku, mal podobu marxisticko-leninského učenia o vojne a mieri. Oba však stále zvýrazňovali fenomén bezpečnosti v rámci štátu, predovšetkým v jeho medzinárodných vzťahoch*“ (Škvrnda, 2014, s.194). Rozpad bipolarity a iné procesy v minulom storočí vyvolali v západnom teoretickom sociálnom myslení diskusiu o redefinícii bezpečnosti. Bezpečnosť sa začala chápať po novom, v úzkej súvislosti s teóriou medzinárodných vzťahov. Za tvorcov nového chápania sa považujú B. Buzan a jeho spolupracovníci z Kodanského inštitútu pre

výskum mieru – COPRI (najmä M. Kelstrup, P. Lamaitre, O. Waever a J. de Wilde) (Škvrnda, 2014, s.195). V rámci nového chápania bezpečnosti dochádza k rozširovaniu sektorov nevojenskej bezpečnosti a k rastu jej významu (popri význame bezpečnosti vojenskej). Tiež narastá vplyv neštátnych bezpečnostných aktérov (napríklad mimovládne organizácie, politické či sociálne hnutia), ktorí môžu pôsobiť buď pozitívne alebo negatívne (najmä aktéri v oblasti terorizmu, extrémizmu a pod.) V novom chápaní bezpečnosti sa zvyšuje pozornosť z hľadiska jej globálnej dimenzie (Škvrnda, 2013). Vyprofilovalo sa tiež niekoľko oblastí bezpečnostných štúdií (mierové a konfliktné, strategické, medzinárodné bezpečnostné). Napriek tomu, že v jednotlivých druhoch týchto štúdií existujú rozdiely, skúmanie bezpečnosti sa prioritne zameriava na oblasť spoločenského života a negatívnych javov v ňom. Jedným z prístupov k skúmaniu bezpečnosti v súčasnosti je aj kritická teória, ktorá patrí k súčasnému teoretickému sociálnemu mysleniu. U. Beck načrtol kritickú teóriu svetovej rizikovej spoločnosti a R.W. Jones skúmal bezpečnosť v intenciách kritickej teórie koncom 90. rokov (Škvrnda, 2014). V 2. polovici 90. rokov sa ako špecifická oblasť vytvorili aj kritické bezpečnostné štúdie, v ktorých sa uplatňuje odlišný pohľad v porovnaní s ostatnými druhmi bezpečnostných štúdií. P. Williams v nich vymedzuje dve línie, pričom:

- Prvá línia je spojená najmä s kritikou bezpečnostných štúdií inšpirovaných realizmom. *„Dôraz kladie na aplikáciu teórií a metód (prístupov) kritických teórií, kde sa najčastejšie uvádzajú feministická, postkoloniálna a postštrukturalistická, zelená teória bezpečnosti. Za významnú súčasť kritických bezpečnostných štúdií sa považuje tiež marxizmus a neomarxizmus“* (Škvrnda, 2014, s.198).
- Druhá línia sa orientuje najmä na skúmanie problémov, na ktoré sa nesústreďí hlavná pozornosť skúmania v tradičných bezpečnostných štúdiách.

Osobitná pozornosť sa venuje globálnej bezpečnosti, najmä jej súvislosti s rozvojom založenom predovšetkým na pôsobení faktorov, akými sú napríklad chudoba, zdravie, demografický vývoj a pod. V oblasti globálnej bezpečnosti sa kritické teórie usilujú o vytváranie nových modelov medzinárodnej bezpečnosti v budúcnosti. Zaoberajú sa tiež koncepciou ľudskej bezpečnosti, pričom pozornosť sa nesústreďí na skúmanie štátu alebo hrozieb, ale na človeka a jeho prežitie. Pozornosť sa sústreďí najmä na ochranu človeka a slobodu od nedostatku – rozvoj. Skúma sa bezpečnosť potravinová, osobná, ekonomická, environmentálna, politická a komunitná. V koncepcii ľudskej bezpečnosti sa optikou kritickej teórie zvyrazňuje, že je potrebné prejsť od skúmania bezpečnosti na medzinárodnej či národnej úrovni k rovine komunitnej a lokálnej s cieľom zaistiť bezpečnosť celej populácie, všetkých skupín či jednotlivcov (Škvrnda, 2014).

V súčasnej kritickej teórii sa vyprofilovali tiež nové bezpečnostné štúdie. V rámci nich sa zdôrazňuje nevojenská bezpečnosť a pozornosť sa sústreďí najmä na javy, ktoré sa objavili v posledných rokoch (napr. civilizačná bezpečnosť, používanie malých zbraní). Objavuje sa aj nová terminológia, ktorá vzniká v súvislosti so skúmaním nových bezpečnostných subjektov. Medzi nové oblasti bezpečnosti, ktorých význam narastá, patria najmä environmentálna bezpečnosť, energetická bezpečnosť, cyber-bezpečnosť, potravinová bezpečnosť, biologická bezpečnosť a pandemická bezpečnosť. Pozornosť sa zameriava aj na skúmanie bezpečnosti v oblasti komercie, skúmanie politických a etických otázok (najmä otázky rovnosti, uznania a spravodlivosti) a na fenomény, ako sú *„prežitie, neistoty života v mestách, najmä veľkých, migrácia, bezpečnostné technológie, nová kriminalita s využívaním mobilných telefónov a pod....Kritické bezpečnostné štúdie sa tak viac prepájajú aj so súčasnou kritickou teóriou bezpečnosti.“* (Škvrnda, 2014, s.200). Aj vo svete v súčasnosti existuje viacero škôl kritickej teórie nielen vo Frankfurt nad Mohanom, ale aj v Ríme, Šanghaji a v New Yorku, ktoré navzájom spolu súvisia (Hrubec – Horyna, 2015). V českom kontexte je významným predstaviteľom tzv. Pražskej kritickej školy Marek Hrubec, jedna z najvýznamnejších českých

filozofických a spoločensko-vedných osobností, ktorý patrí k štvrtej generácii kritickej teórie. V súvislosti s globálnym charakterom súčasnej doby Hrubec zdôrazňuje, že súčasné globálne interakcie podnecujú nielen paradigmatickú zmenu reality, ale aj teórie o nej. Vo svojej monografii *Od zneuznání ke spravedlnosti. Kritická teorie globální bezpečnosti a politiky*, ktorá nadväzuje na výsledky jeho niekoľkoročného výskumu, vytvára koncept svojej vlastnej kritickej teórie spoločnosti. Ústredným motívom diela je téma zneuznania, respektíve bojov o uznanie. Na vytvorenie konceptu svojej alternatívnej kritickej teórie Hrubec najskôr analyzuje a kritizuje liberálny prístup k skúmaniu bezpečnosti a politiky na príklade politickej filozofie Johna Rawlsa. Neskôr sa zaoberá výkladom kritickej teórie Frankfurtskej školy najmä na základe rozborov jej ponímania významnými mysliteľmi, medzi ktorých patrí napríklad Axel Honneth, Nancy Fraser, Charles Taylor, Iris Marion Young, Leslie Sklair a iní. Nové založenie kritickej teórie formuluje Hrubec pomocou trichotómie: *kritika* (kritika negatívnych javov v spoločnosti na jednej strane umožňuje odmietnuť nespravodlivé spoločenské javy, na strane druhej vymedzuje dôležité témy) – *vysvetlenie* (vysvetľuje spoločenské javy) – *normativita* (na základe vysvetlenia pozitívnych fragmentov reality je možné ich rozvinúť v normatívnej podobe) (Černá, 2013). Rozbor dejín kritickej teórie Frankfurtskej školy sa u Hrubeca neobmedzuje len na deskripciu, ale obsahuje aj kritiku nedostatkov postojov jednotlivých predstaviteľov. K trom paradigmám kritickej teórie, ktoré sme vymedzili v predchádzajúcej kapitole (paradigma práce či výroby, paradigma pudov, paradigma komunikácie), Hrubec pridáva štvrtú *paradigmatu uznania* (Honneth) a *koncept globálnych interakcií*, ktorý sa začal transformovať na paradigmatu a v poslednom období ho rozvíjajú najmä autori tretej a štvrtej generácie kritickej teórie (Hrubec, 2011).

ZÁVER

Kritická teória, ktorá sa začala formovať v 20. rokoch 20. storočia, svojou optikou v súvislosti s emancipáciou človeka skúmala rôzne systémové patologické javy modernej spoločnosti a nespravodlivosti v nej. Stala sa oporou pre mnohé protestantské hnutia a snažila sa o poskytnutie návodu na prekonanie spoločenskej krízy. Hoci významným prvkom kritickej teórie je marxizmus a neomarxizmus obohatený o Freudovu psychoanalýzu, domnievame sa, že ani v súčasnej spoločnosti, v novom chápaní bezpečnosti v úzkej súvislosti s teóriou medzinárodných vzťahov, sa význam kritickej teórie a kritických bezpečnostných štúdií neoslabuje. Z genézy paradigiem kritickej teórie od jej vzniku až po paradigmatu uznania a koncept globálnych interakcií, ktoré rozvíjajú predstavitelia tretej a štvrtej generácie kritickej teórie, vyplýva, že v porovnaní s ostatnými bezpečnostnými štúdiami kritická teória a kritické bezpečnostné štúdie predstavujú jeden z možných prístupov skúmania bezpečnosti z hľadiska jej globálnej dimenzie s cieľom hľadať východiská na riešenie problémov medzinárodnej bezpečnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

EICHLER, J. 2009. Mezinárodní bezpečnost v době globalizace. Praha: PORTÁL. 2009. ISBN 978-80-7367-540-0

HRUBEC, M. 2011. Od zneuznání ke spravedlnosti. Kritická teorie globální společnosti a politiky. 1. vyd. Praha: Filosofia, nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2011. 564 s. ISBN 978-80-7007-362-9.

LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. Bezpečnosť ako kategória. s.28. 1. vyd. Bratislava: VEDA, 2012. 264 s. ISBN 978-80-224-1284-1

MIKOLAJ, J. - HOFREITER, L. - MACH, V.- MIHÓK, J. - SELINGER, P. 2004. Terminológia bezpečnostného manažmentu. Výkladový slovník. Košice: Multiprint, 2004. ISBN 80-969148-1-2

STÖRIG, H. J. Malé dějiny filosofie. 2007. 8. vyd. Český Těšín: FINIDR, s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7195-206-0

ŠKVRNDA, F. 2010. Sociálno-ekonomické aspekty bezpečnosti v podmienkach utvárajúcej sa multipolarity moci vo svetovej politike. In: *Sborník z 2. slovensko-české vědecké konference „Sociální, ekonomické, právní a bezpečnostní otázky současnosti. Česká a Slovenská republika na počátku nového milénia“*. Praha 23-24.4.2010. SVSE Praha a VŠZSPSvA a SpoSoInte. 2010, s. 485-490. ISBN 978-80-86744-84-1.

ŠKVRNDA, F. 2014. Sociálne zmeny bezpečnosti v 21. storočí vo svetle kritických teórií. In: *Dinuš, P. – Hohoš, L. – Hrubec, M. a kol.: Revoluce nebo transformace?* Praha - Bratislava: Filosofia, nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, VEDA, vydavatelství SAV. 2014. s. 194, ISBN 978-80-224-1371-8 (VEDA), 978-80-7007-413-8 (FILOSOFIA)

Internetové zdroje:

ČERNÁ, K. Metodologickým pohľadom kritické teorie globální nespravedlnosti: Ke knize Marka Hrubce In: *Studia Politica Slovaca*. [online] Dostupné na internete: https://www.sav.sk/journals/uploads/04271201SPS_2_2013_K%20Cerna.pdf

DIELO HONNETH. [online] Dostupné na internete: <https://www.databazeknih.cz/knihy/socialni-filosofie>

HABERMAS JÜRGEN. [online]. Dostupné na internete: http://salon.eu.sk/sk/archiv/category/autori/jurgen__habermas

HADRBOLOVÁ, M. Současná relevance Frankfurtské školy. [bakalárska práca] s. 10. Plzeň: Západočeská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra politologie a mezinárodních vztahů. [s.n.] 2015. 59 s. [online]. Dostupné na internete: <https://otik.zcu.cz/bitstream/11025/19505/1/Soucasna%20relevance%20Frankfurtske%20skoly.pdf>

HONNETH, A. Biografie. [online]. Dostupné na internete: http://www.ifs.uni-frankfurt.de/mitarbeiter_in/axel-honneth/

HRUBEC, M. - HORYNA, B. Pražská škola kritické teorie společnosti: rozhovor s Markem Hrubcem, ředitelem Centra globálních studií na Filosofickém ústavu AV ČR a rektorem East Africa Star University, *Pro-Fil*, vol. 16, no. 1 (2015) [online]. Dostupné na internete: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/profil/article/view/1128>.

IVANČÍK, R. Teoreticko-metodologický pohľad na bezpečnosť. In: *Krízový manažment – 1/2012*. Žilina: Žilinská univerzita. 2012. s.5. [online] Dostupné na internete: <http://fsi.uniza.sk/kkm/files/admincasopis/KM%201%202012/06%20Ivancik.pdf>

JELEMENSKÝ P. Frankfurtská škola a filozofie Theodora W. Adorna. [diplomová práca] s.14. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. [s.n.] 2014. 61 s. [online]. Dostupné na internete: https://is.muni.cz/th/362765/ff_m/

MÜNKLER, H. Kritická teorie Frankfurtské školy. s.169 [online]. Dostupné na internete: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/423847/mod_resource/content/1/Munkler_Frankfurtska_skola.pdf

ŠACHLOVÁ, T. Neomarxizmus a psychoanalýza jako zdroje a inspirace Frankfurtské školy. [diplomová práce]. s. 11. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Filozofická fakulta, Ústav kulturních studií. 2016. [s.n.] 77 s. [online]. Dostupné na internete: https://theses.cz/id/et9rdi/Diplomov_prce.pdf

ŠKVRNDA, F. O bezpečnosti vo svetle vytvárajúcej sa kritickej teórie globálnej spoločnosti. In: *Filosofický časopis*. 2013. Ročník 61.2013/6.903. s.5.[online]. Dostupné na internete: http://filcasop.flu.cas.cz/uploaded/2013_6/O%20bezpecnosti.pdf

VALENTA, A. Jürgen Habermas – Pokrok postnacionálního věku (1. část). In: *Parlamentní listy.cz* [online]. Dostupné na internete: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Ales-Valenta-Jurgen-Habermas-Pokrok-postnacionalniho-veku-1-cast-486863>

VALENTA, M. Revoluce na pořadu dne. Kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestantském levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé straně zelených: diskurzivní analýza. [dizertačná práce]. [s.n.] [online] Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Institut mezinárodních studií, Katedra německých a rakouských studií. 2010. 380 s. Dostupné na internete: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/98480/>

VENCLÍKOVÁ, V. Koncepce participativního rozpočtování jako inovace demokracie. [diplomová práce]. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie. 2015. [s.n.] 73 s. [online]. Dostupné na internete: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/67629/DPTX_2013_1_11210_0_38352_5_0_145863.pdf?sequence

Mgr. Lenka NAGYOVÁ
externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála M.R. Štefánika
E-mail: lenka2612lm@hotmail.com

VÝZVY VOJENSKEJ PEDAGOGIKY A VZDELÁVANIE V OBLASTI ĽUDSKEJ BEZPEČNOSTI

CHALLENGES OF MILITARY PEDAGOGY AND EDUCATION WITHIN HUMAN SECURITY

Mária PETRUFOVÁ

ABSTRACT

The author of this article analyzes the concept of military pedagogy and human security within the military institutions. Attention is drawn to the current challenges within the military education and ethical questions of human security.

Keywords: human security, military pedagogy, human rights, ethical questions of human security

ÚVOD

Dnes už nikto nepochybuje, že vzdelávanie vojenského personálu v oblasti ľudskej bezpečnosti by malo byť súčasťou vojenskej pedagogiky. Súčasné armády používajú modernú didaktiku a pedagogiku na výučbu vojenských profesionálov, ktorých pripravujú na rôznorodé úlohy spojené s celým spektrom vojenských operácií. Berúc do úvahy úlohu dnešného vojenského personálu, informácie o ľudskej bezpečnosti a stratégiách jej implementácie sú obzvlášť potrebné v mierotvorných misiách a oblasti krízového manažmentu. Nehovoriac o tom, že multikulturalizmus kladie veľké nároky na vzdelávanie v oblasti ľudskej bezpečnosti.

1 VOJENSKÁ PEDAGOGIKA A JEJ SÚČASNÉ VÝZVY

Vojenská pedagogika by dnes už mala byť vnímaná ako multidisciplinárna oblasť výskumu na ktorú majú dopad sociológia, psychológia, pedagogika a časť štúdiá zahŕňajúca športové aktivity. (Toiskallio, 1996). V pedagogike teória aj prax tvoria jeden celok.

V rámci vojenského vnímania je potrebné pochopiť, že pedagogika by mala zahŕňať najmä praktickú ako aj teoretickú časť. Praktický aspekt vojenskej pedagogiky je vidieť a cítiť v rámci vojenského vzdelania, výcviku a tréningu. Vedeckým aspektom vojenskej pedagogiky je kritická reflexia vojenského vzdelania a tréningu. Vojenský tréning je vlastne praktickou záležitosťou, zatiaľ čo nástrojmi vojenskej pedagogiky sú výskum a výuka (Toiskallio, 2000 b).

Vo Švajčiarsku je vojenská pedagogika definovaná ako „veda o vzdelaní, tréningu a líderstve jednotlivcov vo vojenskom prostredí. Zaoberá sa individuálnymi ako aj interpersonálnymi vzťahmi v prostredí armády.“ (Annen, 2000, str.33).

Kľúčovým princípom vojenskej pedagogiky je náročnosť charakteru budúcich vojenských úloh, vyžadujúcich poznatky, zručnosti, spôsobilosti a kompetencie novodobých profesionálnych vojakov, pričom je potrebné aj naďalej zachovať aj holistickú perspektívu jednotlivca ako ďalší kľúčový princíp vojenskej pedagogiky.

Zložité konflikty a vývoj vojenského krízového manažmentu dnes predstavujú rôzne výzvy pre vojenskú pedagogiku. Je preto potrebné viac ako doteraz podstatné viesť empirickejší výskum vzdelania a tréningu, vyžadovaných v krízovom manažmente. Mierové operácie a krízový manažment boli zriedkakedy predmetom analýzy, pokiaľ ide o prostredie výučby. Avšak dnešné zložité mierové operácie by mali byť skúmané nielen vo vedných disciplínach v oblasti bezpečnosti a obrany ako aj možnosť nadobudnúť nové poznatky, ktoré budú súčasťou aj vojenskej pedagogiky.

Ako uvádzajú Norgaard a Holsting (2006), aj bojové aj sociálne – kontaktné zručnosti sú dôležité v dnešných mierových operáciách. Kdekoľvek sa vyžadujú bojové schopnosti, spôsobilosti na udržanie bezpečnosti, sociálne – kontaktné zručnosti sú dôležité pri budovaní kontaktov s miestnymi ľuďmi a vytváraní dôvery v mierový vývoj po konflikte.

Dnes už je známy fakt, že zvládnutie sociálnych, interpersonálnych ako aj kontaktných zručností si vyžaduje viac času a skúseností ako zvládnutie bojových zručností, čo otvára veľký priestor pre profesionálne vojenské vzdelanie na rôznych úrovniach. Týmto smerom by sa mala uberať vojenská pedagogika aj v rámci OS SR.

1.1 Konceptia ľudskej bezpečnosti

Nové nástroje v krízovom manažmente sú zastrešené relatívne novou formuláciou, ktorá je nazvaná „ľudská bezpečnosť“. Ľudská bezpečnosť by mala byť univerzálnou záležitosťou. Jej komponenty sú prepojené, a včasná prevencia je dôležitou súčasťou zaistenia ľudskej bezpečnosti, ktorá je koncepcne zameraná na človeka (Program rozvoja OSN, 1994).

Ľudská bezpečnosť v dnešnom ponímaní znamená bezpečnosť od chronických hrozieb, tak ako aj ochranu pred náhlymi konfliktmi a narušeniami každodenného života. Konceptia ľudskej bezpečnosti bola predstavená širšej verejnosti v r. 1994. Stala sa jedným z kľúčových nástrojov, na ktorých OSN a EÚ budujú svoju bezpečnostnú politiku. Koniec studenej vojny, keď došlo k zmene charakteru potenciálneho nebezpečenstva a hrozieb, túto koncepciu ešte posilnil. Myšlienka ľudskej bezpečnosti vystriedala model bezpečnosti, pokrytej štátom. Ostala však v určitom zmysle kontroverznou. Existujú dve základné interpretácie. Podľa širšieho poňatia, ľudská bezpečnosť závisí od pomnutia celej škály rôznych nebezpečenstiev. Podľa užšieho poňatia postačuje, keď pomnie hrozba fyzického násillia.

Ako zdôrazňuje Ewan (2007), v centre pozornosti by mal stáť človek. Práve spôsoby, ako „vytvárať“ bezpečnosť, by sa mali systematicky študovať a názory ľudí, ktorí žijú pod hrozbou konfliktu, sa musia začleniť do celého edukačného procesu. Z ich perspektívy sú miestne úspechy a mikro-úroveň dôležitým faktorom. Mimoriadnu dôležitosť preto treba venovať dôstojníkom – profesionálnym vojakom zapojeným v mierových operáciách, formovaniu ich názorov a postojov, ktoré majú priamy dopad na bezpečnosť ľudí v krízových oblastiach.

Práve preto Európska únia navrhla, aby z celkového počtu zamestnancov, ktorí zabezpečujú bezpečnosť ľudí, bola aspoň jedna tretina civilov. Ciele vojenského ale aj civilného krízového manažmentu sú Európskou úniou pravidelne prehodnocované. Ľudská bezpečnosť a ľudské práva sú neoddeliteľnou súčasťou európskej bezpečnostnej politiky.

1.2 Kompetencie, etické otázky a ľudská bezpečnosť

Vo vojenskej pedagogike akčná pripravenosť integruje psychologické, fyzické, sociálne, kultúrne a etické postoje. Podľa Toiskallia (2004), ktorý vypracoval rámec *akčnej pripravenosti*, takýto prístup zdôrazňuje podiel jednotlivcov vo fungovaní vojenských

organizácií bez toho, aby sa presadzoval individualizmus. O akčnej pripravenosti sa hovorí na individuálnej úrovni, pretože vojenská jednotka je funkčná jedine vtedy, keď všetci jej členovia sú pripravení na akciu. *Etický rozmer akčnej pripravenosti* zahŕňa aj ostatné aspekty. K základným zložkám akčnej pripravenosti patria *situačné zručnosti* – spôsobilosti. Medzi situačnými zručnosťami a akčnou pripravenosťou je medzistupeň, nazvaný *praktická pripravenosť* (Toiskallio, 2000c). Dnes je ústrednou otázkou vo vojenskej etike či môže zabitie ľudskej bytosti byť vôbec niekedy eticky prijateľné? (Stadler, 2003).

Vojenská etika sa venuje tak otázkam o individuálnych rozhodnutiach jedincov ako aj o úlohe armády v spoločnosti. V ozbrojených konfliktoch vojaci musia zvažovať použitie sily, aby ochránili civilistov. Preto otázka ľudskej bezpečnosti prináša *etické dilemy*, ktoré nie sú ľahko zodpovedateľné, hoci sú v histórii vedenia vojen časté. Autorita veliteľa v 21. storočí by mala byť skombinovaná najmä so zodpovednosťou. Vo vojnových situáciách sú často okolnosti problematické a takáto dvojitá zodpovednosť je najefektívnejší spôsob organizácie súčasných vojenských akcií.

Vo vojenskej sfére faktor zodpovednosti dosahuje najvyššiu mieru, keď sa vodcovia-lídri musia rozhodnúť či vystaviť životy podriadených a svoj život nebezpečenstvu. Vo vojnových konfliktoch sa musia dodržiavať humanitárne princípy medzinárodného práva. Dilemou sa môže stať rozpor medzi poslušnosťou a svedomím a môže do viesť vojakov k najlepším, ale aj najhorším etickým rozhodnutiam. Prinajmenšom teoreticky sa dá predpokladať, že civilné obete by mali byť minimalizované vďaka pokrokovým zbraňovým technológiám. Toto by malo platiť, keď sú do konfliktu zapojené strany najmä technicky a technologicky vyspelé. Avšak ako iste vieme od mnohých účastníkov misií – vzbury povstalcov a teroristické útoky je ťažké zvládať, pretože ozbrojený nepriateľ útočí najmä v skrytosti spomedzi civilistov.

Proces rozhodovania dnešných veliteľov – profesionálnych vojakov, ktorý vyžaduje etický prístup, bol rozdelený do niekoľkých skupín (Mikkonen, 2008):

- ohrozenie vlastných jednotiek alebo seba samého kvôli splneniu určitej úlohy alebo kvôli pomoci civilným obyvateľom,
- rozhodnutia zachrániť civilné životy alebo distribuovať humanitárnu pomoc,
- rozhodnutia použiť zbrane,
- prekročenie svojich kompetencií na dosiahnutie cieľa,
- pozoruhodné vojenské, administratívne či disciplinárne rozhodnutia veliteľa týkajúce sa jeho jednotky.

Z teoretických prameňov v rámci fínskych skúsenosti Podľa *Lantto* (2005), si fínski branci názory na pravidlá vedenia vojny tvoria sami. V tréningovom procese sa etické otázky spomínajú len okrajovo. Inštruktori tieto otázky neriešia, hoci branci veria, že ich myslenie je ovplyvnené tréningovým procesom. Z tohto zistenia často vznikla otázka, či by vzdelávanie a tréning inštruktorov nemali byť prehodnotené. Toiskallio (2005) podotýka, že nové výzvy, vrátane misií medzinárodného krízového manažmentu, založených na princípoch ľudskej bezpečnosti, nás nútia rozmýšľať, ako by sa mal vyvíjať ďalší tréning vojenských veliteľov.

V súčasnosti je všetko pedagogické úsilie zamerané na komplexnosť a dynamiku – ako základné požiadavky na vzdelávanie v armáde (Hartmann, 2000). Z pohľadu vojenskej pedagogiky, je podľa tohto autora dôležité zlepšiť:

- politické vzdelávanie v armáde,
- odvahu vojakov konať komplexne,
- schopnosť vzdelávať a učiť sa z konkrétnych vojenských situácií,
- adaptabilitu vojenských organizácií.

Koncepcia ľudskej bezpečnosti zahŕňa zohľadnenie práv civilných obyvateľov a je veľmi často spojená s univerzálnymi ľudskými právami. Možno by bolo treba zistiť aký priestor v rámci AOS gen. M. R. Štefánika, v ktorých predmetoch je čas vyhradený na túto propagáciu a implementáciu tejto koncepcie. Na fínskej Národnej univerzite obrany sa ľudská bezpečnosť nevyučuje ako samostatný predmet, avšak táto téma je zahrnutá v programe niekoľkých kurzov – najmä v kurzoch medzinárodného práva a krízového manažmentu. Vojak v mierotvornej misii musí zvažovať dôsledky svojich skutkov – okamžité aj tie s trvalým efektom.

1.3 Názory a postoje študentov – kadetov na ľudskú bezpečnosť na fínskej Národnej univerzite obrany

Z teoretických prameňov tejto univerzitou sme zistili, že koncepcii ľudskej bezpečnosti sa venujú aj v rámci exploračných metód a techník. V rámci projektu na tejto univerzite boli výskumné otázky smerované k študentom „Čo si kadeti myslia o ľudskej bezpečnosti a čo sa naučili o tomto probléme počas svojho štúdia“. Uskutočnila sa empirická časť štúdie, kde kadeti štvrtého ročníka fínskej Národnej univerzity obrany dostali tri otázky týkajúce sa ľudskej bezpečnosti a vzdelávania v oblasti ľudskej bezpečnosti. Na začiatku dotazníka bola krátka definícia ľudskej bezpečnosti, keďže cieľom štúdie nebolo vyhodnotiť, či študenti sú oboznámení s touto koncepciou alebo nie. Kadeti odpovedali najmä na tieto otázky:

- Ako posudzujete koncepciu ľudskej bezpečnosti na základe toho, ako ste ju vnímali počas štúdia na Národnej univerzite obrany?
- Aký význam má ľudská bezpečnosť pre vašu budúcu kariéru a ako budete aplikovať poznatky v praxi?
- Aký význam by mala mať ľudská bezpečnosť vo vývoji medzinárodného krízového manažmentu?

Odpovede boli otvorené – pri rešpektovaní rôznej interpretácii, keďže nebola možnosť výberu, a reakcie respondentov boli spontánne. Takmer 109 respondentov vyplnilo predložený dotazník. Sedem z nich bolo žien. Respondenti boli narodení v rokoch 1967 až 1984. Všeobecný názor kadetov na koncepciu ľudskej bezpečnosti sa zisťoval z otázky:

- „Ako posudzujete koncepciu ľudskej bezpečnosti na základe toho, ako ste ju vnímali počas štúdia na Národnej univerzite obrany“. Z odpovedí vyplynulo, že 52 % (57 respondentov) sa vyjadrilo, že s takouto koncepciou nie sú oboznámení. 30 % (33 respondentov) sa vyjadrilo, že niečo o ľudskej bezpečnosti sa naučili počas štúdia. 14% (15 respondentov) sa vyjadrilo, že sa tejto téme počas štúdia venovali. 3% (3 respondenti) napísali svoj názor na každodenný život dôstojníkov. Avšak s implementáciou pravidiel ľudskej bezpečnosti boli kadeti oboznámení, hoci len niektorí z nich poznali konkrétny termín „ľudská bezpečnosť.“ V programe výučby kadetov nie je ľudská bezpečnosť zahrnutá. V rôznych kurzoch sa učitelia viac alebo menej tejto téme venovali, avšak bez toho, že by spomenuli termín „koncepcia ľudskej bezpečnosti“, s týmto termínom teda kadeti nie sú oboznámení. Ich vedomosti, poznatky teda závisia od toho, aký kurz navštevovali.
- Na druhú otázku: „Aký význam má ľudská bezpečnosť pre vašu budúcu kariéru a ako budete aplikovať poznatky v praxi?“ Väčšina kadetov skonštatovala, že táto otázka je v ich budúcej kariére dôležitá a iba niektorí z nich nevedeli odhadnúť dôležitosť tohoto problému v kontexte svojej kariéry. Len piati respondenti vyjadrili pochybnosti, či budú vedieť aplikovať túto koncepciu v práci alebo predvídať situáciu, v ktorej bude potrebné ju využiť. Jeden respondent vyhodnotil celú koncepciu ako „prázdne slová“.
- Posledná otázka: „Aký význam by mala mať ľudská bezpečnosť vo vývoji medzinárodného krízového manažmentu?“ Tu sa respondenti takmer jednohlasne dohodli,

že ľudská bezpečnosť je v tomto prípade mimoriadne dôležitá. 27 respondentov osobitne zdôraznilo dôležitosť tejto koncepcie pri ochrane civilného obyvateľstva. 8 respondentov si myslí, že sa treba viac venovať vzdelávaniu v tejto oblasti. Dvaja respondenti vyjadrili názor, že koncepcia ľudskej bezpečnosti nehrá dôležitú úlohu a ďalší dvaja sa k tejto otázke nevyjadrili.

Niektorí respondenti spomenuli aj súvislosť medzi bezpečnosťou štátu a ľudskou bezpečnosťou, hoci v dotazníku sa takáto otázka nevyskytla. Niektorí skonštatovali, že bezpečnosť štátu vyplýva z ľudskej bezpečnosti, a iní zase naopak, že ľudská bezpečnosť vyplýva zo štátnej bezpečnosti. Táto spontánna diskrepancia v spôsobe uvažovania respondentov dáva podnet na ďalší presnejší výskum v budúcnosti.

Z týchto poznatkov vyplynul záver, či by nebolo vhodné aj v podmienkach OS SR uskutočniť takýto prieskum a zo záverov navrhnúť opatrenia pre ďalšiu edukačnú prax na Slovensku.

ZÁVER

Nové vojny a vojenské konflikty majú dopad aj na vzdelávanie profesionálnych vojakov. Vojenská pedagogika je základom pre toto profesijné vzdelávanie. Z historických dôvodov, národná obrana bola vždy podstatnou úlohou slovenských národných obranných a bezpečnostných zborov a zložiek. Avšak dnešná doba prináša nové konflikty a vojenský krízový manažment hrá oveľa dôležitejšiu úlohu ako v minulosti.

Vojenský personál musí byť pripravený a vzdelávaný na plnenie nových úloh, často zahŕňajúcich aj etické otázky. Národná obrana a medzinárodný krízový manažment predstavujú dve rôzne oblasti, avšak navzájom sa nevyklučujú a môžu sa kombinovať. Z etickej stránky je táto úloha pozoruhodná – vojenské aktivity ozbrojených bezpečnostných zborov a zložiek vychádzajú z koncepcie národnej bezpečnosti a krízový manažment sa opiera hlavne o ľudskú bezpečnosť. Pravdaže, aj v národnej obrane sa musí rešpektovať medzinárodné právo a personál medzinárodného krízového manažmentu musí byť spôsobilý a kompetentný použiť silu na zachovanie mieru. Riešenie týchto otázok by malo automaticky vyústiť do zdokonalenia akademického vzdelania v tejto oblasti. Teoretický rámec vojenskej pedagogiky by sa mal rozširovať a nie utlmať. Potreba vojensko-pedagogického výskumu je viac než aktuálna.

Moderné vzdelávanie v oblasti ľudskej bezpečnosti podporí tak v študentoch (kadetoch) a budúcich dôstojníkov nový spôsob rozmyšľania o tejto problematike, zavŕši systematické úsilie a tlak všetkých zainteresovaných, ktoré by sa malo vyvinúť pre riešenie tejto problematiky v rôznych krajinách.

ZOZNAM BIBLIOGRAFIUCKÝCH ODKAZOV

ANNEM, H. 2000. *Military pedagogy in Swiss Armed Forces?* In J.Toiskallio (Ed) Mapping military pedagogy in Európe (pp.33) Helsinki: National Defence University.

EWAN, P. 2007. *Deepening the human security debate: Beyond the politics conceptual clerification Politics*, 27(3), pp (182-189). Helsinki National Defence College.

HARTMANN, U. 2000. *Military Pedagogy in Germany*. In J.Toiskallio (Ed) Mapping military pedagogy in Európe (pp. 23-32 33) Helsinki: National Defence University.

LANTTO, S. 2005. *Puolustusvoimien upseerikouluttajien kasvattajuus varusmienen näkömasta*, Helsinki National Defence University

- MIKKONEN, R. 2008. *Sotilaan eettinen toimintaky ja päätöksenteko. Teoreettinen mallinnus ja empiirinen tutkimus kriisinhallintaympäristössä*. Helsinki National Defence University, Department of Education, series 2, 20/2008
- NORGAARD, K. & HOLSTING. 2006. *International Operations in FOKUS*. Copenhagen:Royal Danish Defence College.
- STADLER, P. 2003. *Military ethics as part of a general system of ethics*. In E. Micewski (Ed) *Civil - military aspects of military ethics* (3-12) Vienna: Publication Series of the National Defence Academy.
- TOISKALLIO, J. 1996. *Sotilaspedagogikikan kähtokothia*. In J.Toiskallio(Ed), Tietoyhteiskunnan koulutuskulttuuri. Sotilaspedagogisen tutkimusohjelman suuntaviivoja(po.55-67) Helsinki: National Defence University.
- TOISKALLIO, J. 2000b. *Military pedagogika as a practical human science?* In. J. Toiskallio /Ed. Mapping military pedagogy in Europe (pp.33-44) Helsinki: National Defence University.
- TOISKALLIO, J. 2000c. *Unohdettu ja uudesti syntynyt* Jn. J Toiskallio (Ed) Näkökulmia sotilaspedagogiseen tutkimukseen (pp.33-44) Helsinki: National Defence University
- TOISKALLIO, J. 2004. *Action copetence aproach to transforming soldiership*, In: J. Toiskallio Ed Identity , Ethics and Soldiership (pp 103-130) Helsinki National Defence College..
- TOISKALLIO, J. 2005. Military ethics and action comoetence. In MICEWSKI, E. & PFARR, D. (Eds.) *Civil - military aspects of military ethics* Vol.2 (pp 132-143 Vienna: Publication Series of the National Defence Academy.
- Human development report 1994 United Nations Development Programme. Dostupne na internete: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/human-security-guidance-note-r-nhdrs.pdf>

doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD.
 Katedra spoločenských vied a jazykov
 Akadémia ozbrojených síl
 Demänová 393
 031 01 Liptovský Mikuláš
maria.petrufova@aos.sk

VESMÍR : NAJNOVŠIE POLE PÔSOBNOSTI NATO

SPACE : NATO's LATEST FRONTIER

Peter POLÁČEK

ABSTRACT

Space is a dynamic and rapidly evolving area, which is essential to the Alliance's deterrence and defence. In 2019, Allies adopted NATO's Space Policy and recognised space as a new operational domain, alongside air, land, sea and cyberspace. It will guide NATO's approach to space and ensure the right support to the Alliance's operations and missions in such areas as communications, navigation and intelligence. Through the use of satellites, Allies and NATO can respond to crises with greater speed, effectiveness and precision.

Keywords : security threat, security policy, NATO and space domain

ÚVOD

NATO sa v kontexte aliancie rovnako zmýšľajúcich krajín usiluje o mier, bezpečnosť a stabilitu v celom euroatlantickom priestore. Poskytuje záruky v oblasti obrany a bezpečnosti v celom operačnom spektre, či už sa jedná o kolektívnu obranu, alebo krízový manažment. V súčasnosti však NATO čelí novým hrozbám, nepredvídateľnému a neistému bezpečnostnému prostrediu s existenčnými výzvami so všetkých strategických smerov vrátane kybernetických útokov, vesmírnej bezpečnosti, terorizmu, hybridných vojen a spravodajských operácií, či už sa jedná o štátnych ako aj neštátnych aktérov. Vesmír je dynamická a rýchlo sa rozvíjajúca oblasť, ktorá je nevyhnutná pre odstrašenie potencionálnych protivníkov a obranu Aliancie. Deklaráciou summitu v Londýne 3. - 4. decembra 2019 spojenci prijali vesmírnu politiku NATO a uznali vesmír ako novú, a tým pádom piatu operačnú oblasť popri vzdušnom, pozemnom, námornom a kybernetickom priestore. Smerovanie aktivít NATO vo vesmíre je zamerané na správnu podporu operácií a misií Aliancie v takých oblastiach, akými sú komunikácia, navigácia a spravodajstvo. Spojenci a NATO môžu prostredníctvom využívania satelitov reagovať na krízy rýchlejšie, efektívnejšie a presnejšie.

1 KLÚČOVÉ KONCEPCIE VESMÍRNYCH SPÔSOBILOSTÍ

Aj keď NATO deklarovalo vesmír ako novú operačnú oblasť – vesmírnu doménu¹, nejde o nový pojem. Vesmír ako taký existoval dávno pred vznikom Zeme a uchvacuje ľudstvo po stáročia. Aj z pohľadu bezpečnosti a obrany nemôžeme hovoriť ako o novej oblasti. Od začiatku studenej vojny bol vesmírny priestor prostredníctvom medzikontinentálnych

---

¹ Vesmírna doména je priestor nad nadmorskou výškou, kde atmosférické účinky na lietajúce objekty sú zanedbateľné. Podobne ako vzdušná, morská a zemská doména je aj vesmír fyzická doména, v ktorej sú vykonávané vojenské, civilné a komerčné aktivity. Vzťah medzi vesmírnym a kybernetickým priestorom je jedinečný. Veľa vesmírnych operácií závisí od kybernetického priestoru a kritická časť kybernetického priestoru môže byť poskytovaná výlučne prostredníctvom vesmíru. (Space Operations 2018, Joint publication 3-14, s. vii).

balistických rakiet zapojený do nukleárných ako aj vesmírnych pretekov. Vesmírny priestor bol doménou súperenia bývalého Sovietskeho zväzu a Spojených štátov amerických, ktoré bolo z technologického hľadiska najdynamickejšie, ale pozoruhodne aj nenásilné. Zatiaľ čo vypustenie prvej umelej družice - Sputnik v roku 1957 bolo považované za víťazstvo Sovietskeho zväzu, vznikol tým aj nový a dôležitý precedens. Satelity obiehali okolo zeme, pričom štáty nepodnikli žiadne kroky, aby zabránili preletu ponad ich územia. To malo za následok, že sa vesmír stal podobne ako vody v otvorenom mori (vody ktoré sa nachádzajú mimo jurisdikcie akejkoľvek krajiny) medzinárodne spoločným. Výsledkom týchto aktivít bola v roku 1967 Valným zhromaždením OSN prijatá zmluva, ktorá pojednávala o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní vesmírneho priestoru vrátane mesiaca a iných vesmírnych telies v skratke nazývaná ako kozmická zmluva.² Aj keď sa vesmír z počiatku využíval ako strategická doména, dnes je prevažne využívaný na operačné a taktické operácie. Vesmírne spôsobilosti sa stali nosnými prvkami efektívneho plánovania a pohotového vykonávania vojenských operácií vrátane systému včasného varovania pred balistickými raketami, geolokácie, navigácie a komunikácie. NATO identifikuje päť základných vesmírnych spôsobilostí. V súčasnosti je vesmírny priestor pre NATO nevyhnutný ako na obranu aliancie, tak aj na odstrašenie protivníkov. Z toho vyplývajú podľa NATO Science & Technology Organization vymedzené oblasti záujmu NATO o vesmír a vesmírne technológie.

Tabuľka 1 Vesmírne spôsobilosti a oblasti využitia NATO

Vesmírne spôsobilosti	Oblasti využitia NATO
Navigácia- PNT (Position, Navigation, Time)	Presnosť úderu Navigácia vojenských jednotiek Pátranie a záchrana
Integrované taktické varovanie a systém vyhodnotenia hrozieb	Ochrana jednotiek Systém včasného varovania pred strelami
Enviromentálny monitoring	Plánovanie misií Predpoveď počasia Výber vhodnej munície
Komunikácia	Podpora riadenia a velenia C2 (Command and Control) Operácie UAV (Unmanned Aerial Vehicle)
Spravodajstvo, sledovanie, prieskum-ISR(Intelligence, Surveillance, Reconnaissance)	Krytie operácií Prieskum Sledovanie nepriateľských vojsk
Space Situational Awareness (SSA)	Vesmírne počasia SWE (Space weather) Blízkozemské objekty NEO (Near Earth Objects/Asteroids) Sledovanie vesmírneho odpadu SST (Space Surveillance Tracking)

Zdroj: Vlastný, upravené z NATO Science & Technology Organization

Aktivity NATO sú vo vesmíre zamerané na podporu pozemných, námorných a vzdušných operácií Aliancie v zmysle konceptu C4ISR (C2-Command and Control,

² Kozmická zmluva je prvá a najvšeobecnejšia a ostatné kozmické zmluvy na ňu nadväzujú. Cieľom medzinárodného spoločenstva bolo v prvom rade predísť akejkoľvek vojenskej konfrontácii vo vesmíre použitím zbraní hromadného ničenia. Z tohto dôvodu sú aj dnes zatiaľ ZHN jediným typom zbraní, ktoré sú na obežných dráhach Zeme podľa medzinárodného práva zakázané.

Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance). To zahŕňa využívanie technológií, vesmírnej infraštruktúry a väčšiu spoluprácu s civilným sektorom zameranú na národný záujem.

1.1 KONCEPT C4ISR

Vesmírny priestor je dlhodobo využívaný na podporu pozemných vojenských a bezpečnostných zložiek. Využívanie vesmírnych technológií poskytlo nové možnosti velenia a riadenia vojenských síl kdekoľvek na svete. V súčasnosti sú vo vesmíre trvalo umiestnené satelity, ktoré okrem zhromažďovania spravodajských informácií slúžia okrem iného aj k navigácii, komunikácii, sledovaniu počasia, alebo k výskumu. K trvalému umiestneniu zbraňových systémov však zatiaľ pravdepodobne nedošlo a dá sa povedať, že v súčasnosti nemá žiadny štát záujem, vytvoriť tento precedens (Space Security Index 2019:97). Takmer všetky štáty formálne podporujú úsilie v zabránení zbrojenia vo vesmíre. Stále viac štátov však v súčasnosti vníma vesmír ako bojovú doménu a predpokladajú, že konflikt na Zemi by sa mohol preniesť aj do vesmíru, alebo by dokonca v samotnom vesmíre mohol začať (Space Security Index 2019:137). Súčasný záujem v kontexte vojenského sektoru spočívajú v možnosti posilnenia vlastných (prípadne aliančných) obranných a útočných kapacít. Sú založené na schopnostiach C4ISR (Command, Control, Communications, Computers (C4), Intelligence, Surveillance and Reconnaissance). Ide tak o schopnosti primárne určené pre informačnú dominanciu, orientáciu na bojisku a možnosti prijímania efektívnych a správnych rozhodnutí v reálnom čase (Lockheed Martin 2020). To poskytuje užívateľovi obrovskú výhodu nad oponentom, ktorý týmito možnosťami nedisponuje na porovnateľnej úrovni.³ Práve obranná komunita USA čoraz viac vníma vesmír ako nepriateľské prostredie, ktoré čelí rastúcej pravdepodobnosti ozbrojeného konfliktu. Biela kniha USAF z roku 2016 jednoznačne hovorí, že "vesmír už nie je svätyňou" a poukazuje na potrebu vybudovať "vesmírne bojové prostriedky pre zajtrajšok". Národná bezpečnostná stratégia USA z roku 2017 zároveň zdôrazňuje význam neobmedzeného prístupu a konania vo vesmíre, ako kľúčový prvok pre stratégiu „mieru prostredníctvom sily" (Space Security Index 2019: 97, 137). Dokument ustanovujúci Vesmírne sily spojených štátov dokonca priamo uvádza, že využitie vesmírnych kapacít umožnilo efektívnejšie projektovanie moci po celom svete, minimalizujú straty na životoch. Práve pre tieto schopnosti, kľúčové pre moderný spôsob vedenia vojny, považuje USA slobodný prístup a činnosť vo vesmíre za dôležitý národný záujem (Department of Defense 2019: I). USA pomerne nedávno zároveň preorientovali svoju vojenskú organizáciu a schopnosti, predovšetkým v rámci USAF, na udržanie základných vojenských funkcií aj v prípade vojny vo vesmíre (Space Security Index 2019:97).

SATCOM (satellite communication)

Komunikačné satelity umožňujú poskytovať hlasovú komunikáciu, televízne vysielanie, širokopásmový internet, mobilné služby a služby prenosu dát pre civilné, vojenské a komerčné účely po celom svete. K šíreniu signálu využívajú sústavu stacionárnych satelitov resp. sústavu satelitov pohybujúcich sa voči pohybu Zeme. Základom satelitných systémov je satelit, nachádzajúci sa v stabilnej orbite Zeme. Satelitný systém je vlastne anténový systém, ktorý sa pohybuje, alebo krúži nad Zemou a komunikuje s jednou alebo viacerými pozemnými stanicami. Pri komunikačných satelitných systémoch komunikuje satelit minimálne s dvoma alebo viacerými pozemnými stanicami. Pozemná stanica je rovnako anténový systém

---

³ Príkladom môže byť vojna v Perzskom zálive, kde USA ukázali možnosti armády, ktorá operuje s kapacitami C4ISR. Tak ako civilný sektor, aj ten vojenský je v súčasnosti vysoko závislý na vesmírnych technológiách a jeho vyradenie by mohlo ochromiť aj najsilnejšiu armádu sveta.

umiestnený na Zemi. Prenos dát z pozemnej stanice smerom k družici je definovaný ako uplink (vzostupne spojenie) a prenos dát z družice smerom k pozemnej stanici je definovaný ako downlink (zostupné spojenie). Komunikácia prostredníctvom satelitov umožňuje nezávislú komunikáciu od pozemnej infraštruktúry. Je nenahraditeľná aj počas katastrofických situácií, keď je pozemná infraštruktúra nefunkčná. (Defense Intelligence Agency, Challenges To Security in Space, 2019). Satelitná komunikácia – SATCOM a jej systémy zo svojej podstaty umožňujú spojenie bez priamej viditeľnosti. V závislosti na konfigurácii poskytuje široká architektúra SATCOM globálne pokrytie Zeme (vrátane pólů). To umožňuje národné a strategické velenie, udržanie si situačného povedomia. SATCOM tiež poskytuje dôležité informácie a schopnosti satelitných systémov majú rad výhod oproti štandardným komunikačným systémom.

C2 Command and Control

Veľké percento spravodajských informácií potrebných pre rozhodovací proces sú získané z vesmírneho priestoru. Vo vojenských operáciách poskytuje veliteľ (JFC – Joint Force Commander) spoločných síl operačnú víziu, vedenie a smerovanie spoločných síl. C2 zahŕňajú veliteľské schopnosti nad pridelenými a spoločnými silami a podporuje rozhodovací proces. Spravodajské informácie umožňujú vydať správne, rýchle a efektívne rozhodnutia na vykonanie operácií. To má za následok znižovanie rizika neúspechu a dáva veliteľovi viac času na rozhodovanie a načasovanie. Súhrn spravodajských informácií získaných z vesmíru podporujú rozhodovací proces C2 (Space Operations, Joint 3-14, 2018).

Spravodajstvo, Sledovanie, Prieskum

Výhody pozorovania Zeme z veľkých výšok sú už dávno známe. Snahy o využitie tohto typu pozorovania a sledovania za účelom zbierania spravodajských informácií možno datovať do 18. a 19. storočia, kde sa používali teplovzdušné balóny s ľudskou posádkou. Ďalšie kroky viedli od vyhľadávania nepriateľského delostrelectva z lietadiel v prvej svetovej vojne cez vývoj foto-prieskumnej platformy v druhej svetovej vojne a jej vyvrcholenie počas studenej vojny v podobe prieskumných lietadiel U2 a SR-71. Súčasné moderné bezpilotné prostriedky pokračujú vo využívaní podobných technológií. Zbieranie spravodajských informácií z vesmíru je súčasťou systému ISR (Intelligence, Surveillance, Reconnaissance), ktorého najväčšou výhodou je neobmedzené pokrytie záujmového priestoru. Tieto systémy sú prevádzkované vojenskými ako aj nevojenskými spravodajskými organizáciami. Medzinárodná spolupráca vo vojenskej oblasti pri zbieraní spravodajských informácií získaných z vesmírneho priestoru medzi spojencami a partnermi NATO zvyšuje interoperabilitu a bezpečnosť. ISR spôsobilosti zlepšujú plánovanie poskytovaním aktuálnych informácií týkajúcich sa rozmiestnenia nepriateľských jednotiek v teréne.

Realizácia týchto aktivít je v súčasnosti bez využívania vesmírneho priestoru nepredstaviteľná. Vesmírny priestor zaisťuje navigáciu, sledovanie jednotiek, bezpečnú a spoľahlivú komunikáciu, odhaľovať raketové útoky a zabezpečuje efektívne velenie a riadenie. V súčasnosti obieha okolo zeme viac ako 2000 satelitov, pričom väčšinu vlastní krajiny aliancie. Evolúcia vo využívaní vesmírneho priestoru a rapídny pokrok vo vesmírnych technológiách vytvorili nové príležitosti, ale aj nové riziká, zraniteľné miesta a potenciálne hrozby. Zatiaľ čo vesmírny priestor môže byť využitý na mierové účely, môže byť taktiež využitý aj na agresiu prostredníctvom anti-satelitných zbraní akými sú:

- Kinetické zbrane využívajú rakety, ktoré zničia satelit nárazom alebo tlakovou vlnou spôsobenou výbuchom, pričom tieto sa nenachádzajú na obežnej dráhe

- Elektronické zbrane využívajú elektromagnetickú energiu na rušenie prenosového signálu medzi satelitom a Zemou
- Kybernetické útoky
- Energetické lúče využívajú koncertovanú energiu na zničenie resp. poškodenie satelitných systémov

2 VESMÍRNE TECHNOLOGIE

Budovanie Aliancie schopnej reagovať na súčasné a budúce potreby so širokým spektrom potenciálu operácií si vyžaduje krehkú rovnováhu medzi potrebami dneška a nadchádzajúcich desaťročí. Ak si má NATO zachovať intelektuálnu, vedeckú, technologickú a inovačnú úroveň, ktorú dosiahlo za posledných 70. rokov, tak musí úplne pochopiť vývoj, potencionálne využitie, operačnú a strategickú implikáciu technológií vo vesmírnom priestore. Ďalej je potrebné kreatívne zapojiť celú alianciu, aby sa prispôsobila a adekvátne reagovala na súčasné hrozby využitím dostupného finančného a intelektuálneho kapitálu. Avšak donedávna bola táto technologická a intelektuálna výhoda degradovaná z dôvodu mnohých strategických, ekonomických, sociálnych a technických rozhodnutí. (NATO Science & Technology Organization 2020). Jedným zo spôsobov ako predvídať budúce bezpečnostné prostredie oproti potencionálnym protivníkom je, aby si aliancia udržala technologický náskok a konkurencieschopnosť. Analýzy technologických trendov a ich sledovanie sú kľúčovými krokmi k dosiahnutiu tohto cieľa. Technológie historicky poháňali meniacu sa povahu ľudského konfliktu, ale nie konflikt samotný. (Roland, A. War and Technology - Foreign Policy Research Institute 2009). Technológie ako také formujú vedenie vojny a stali sa hlavným zdrojom vojenských inovácií. Aliancia musí predvídať dôsledky nových technológií na bojisku, dôsledne definovať vojenské problémy očakávané v budúcich konfliktoch a podporovať kultúru experimentovania. Musí predvídať použitie nových operačných konceptov a technológií potencionálnych protivníkov.

Každý pohľad do budúcnosti by mal začínať pohľadom do minulosti. Až štúdiom minulosti môžeme najlepšie predvídať, aký dopad na nás bude mať vyvíjajúci sa charakter konfliktu 21. storočia. Najlepšimi nástrojmi sú informovaná predvídavosť a kritická historická štúdia. Carl von Clausewitz definoval vzájomnú interakciu medzi trojicou súborov síl:

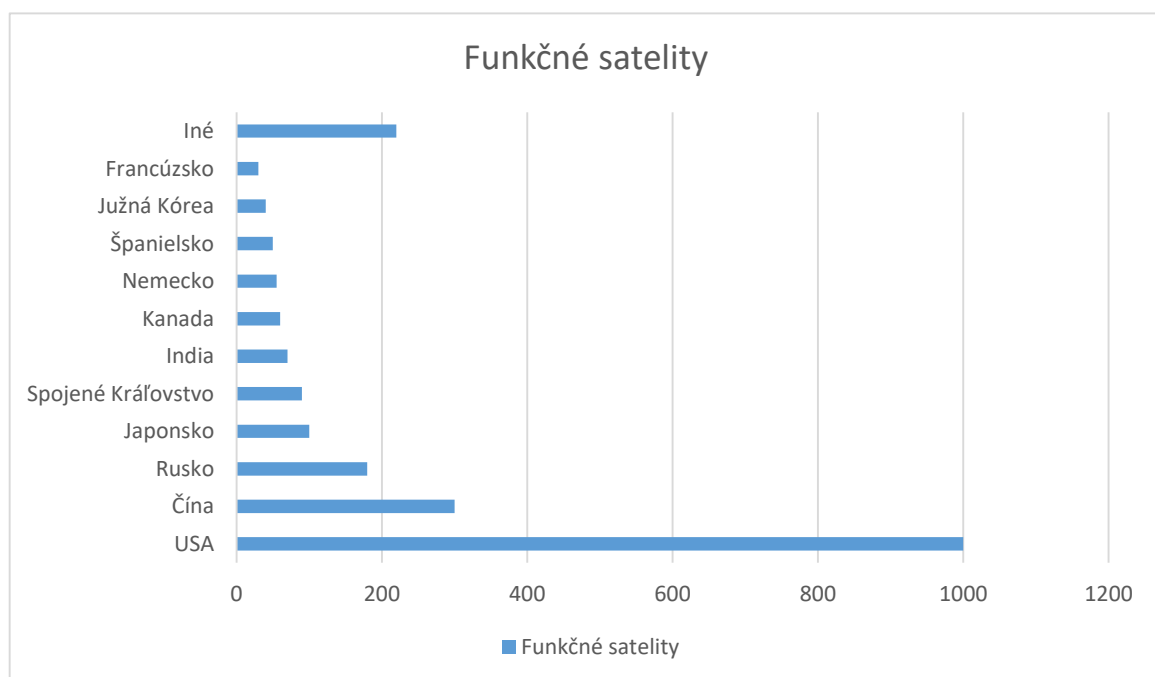
- Iracionálne sily (prvotné násilie, nenávisť a nepriateľstvo)
- Neracionálne sily (náhodne hry a pravdepodobnosť, schopnosti veliteľa)
- Racionálne sily (podriadenosť vojny politike a rozumu)

Tieto interaktívne prvky ovplyvňujú podstatu vedenia vojny. Carl von Clausewitz tvrdil, že tieto prvky sú navzájom premenlivé. Moderné technológie budú definovať vedenie vojny v budúcnosti. Vzdušné boje boli nemysliteľné v 19. storočí, s výnimkou zraniteľných a neúčinných prieskumných balónov, ktoré boli priekopníkmi vo vedení vojny vo vzduchu. V 21. storočí zahŕňa boj vo vzduchu strategické bombardovanie, priamu leteckú podporu pozemných vojsk, vzdušné súboje ako aj bezpilotné drony, ktoré sú schopné niesť leteckú výzbroj prostredníctvom operátorov stovky až tisíce kilometrov k cieľu. Krajiny smerujúce do vesmíru sa pohrávajú s proti satelitnými zbraňami vystrelenými zo Zeme a dokonca aj s perspektívou vesmírnych zbraní, ktorými môžu bojovať proti sebe a zároveň ohrozovať Zem z vesmíru. Vojna vo vzduchu sa nelíši od vojny na mori kvôli stratégii a taktike konfliktu v týchto sférach ale preto, že sa líšia lietadlá od lodí ako a samozrejme tieto sa líšia od tankov a satelitov. Každá technológia formuje, definuje a vymedzuje nový druh vojny. Zvyšujúca sa prevádzka vo vesmíre tým pádom ovplyvňuje aj bezpečnosť, ktorá je spojená s ovládateľnosťou a kontrolou satelitov pred ohrozením z kolízie s inými satelitmi. Hoci je kybernetická bezpečnosť nepriamo spojená s tou vesmírnou, je táto technická záležitosť stále viac

v súčasnosti akcentovaná v súvislosti s vesmírnymi systémami. Škodlivé rušenie totiž satelit nemusí zničiť (hoci k dočasnému aj trvalému poškodeniu dôjsť môže.), obmedzí alebo vyradí jeho funkčnosť z prevádzky, a teda možno povedať, že oproti antisatelitným zbraňam ide o jemnejšiu formu boja, a to platí dvojnásobne vďaka bežne používaniu výpočtových technológií. Pri kybernetických hrozbách možno voči satelitným systémom možno hovoriť o dvoch formách. Prvá pôsobí na satelity na obežnej dráhe a druhá potom na pozemné zariadenia (riadiace centrá a parabolické antény určené na príjem a vysielanie signálov medzi centrom a satelitom (Livingstone and Lewis 2016).

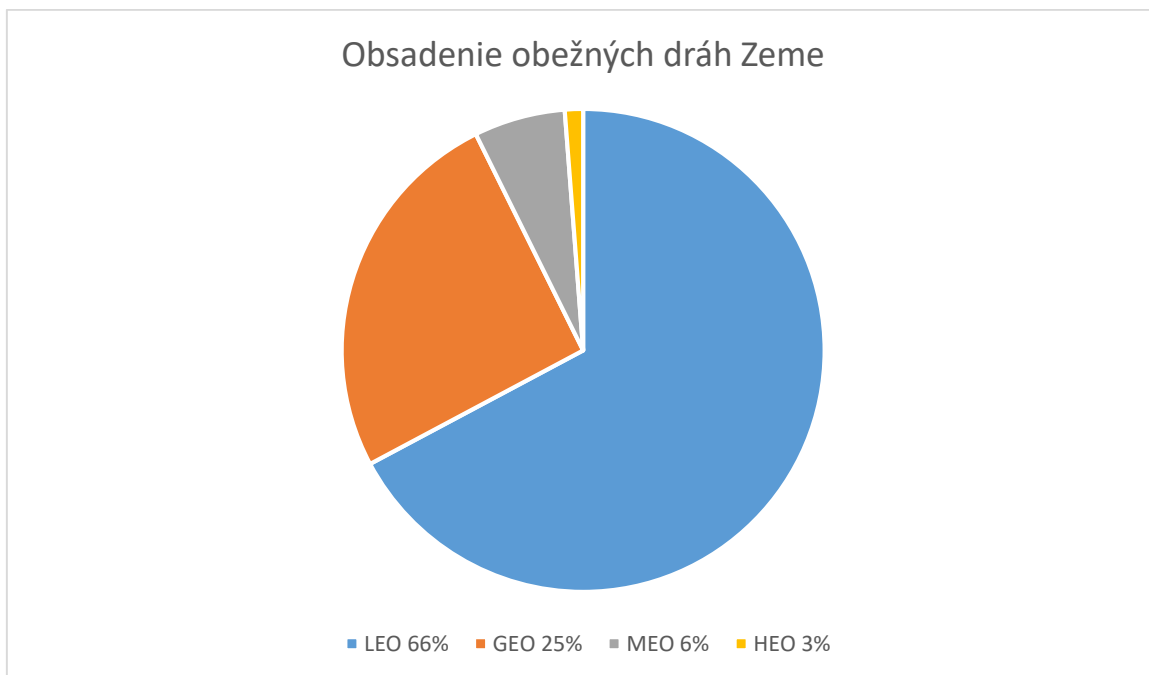
Vesmírne operácie NATO budú ovplyvňované širokou škálou technológií. Medzi najdôležitejšie bude patriť spoliehanie sa na vývoj umelej inteligencie, ktorá by uľahčila prijímanie predpokladaného nárastu informatívnych údajov z vesmíru. Medzi tieto technológie patrí zvýšené používanie digitálnej reality (virtuálnej, zmiešanej atď.), vysokorýchlostný prenos dát vo vesmíre a z vesmíru na Zem, optická komunikácia (Carmichael, D. Laser Communications Small Satellite Mission Demonstrates Tech First (2018).

Svetové ekonomiky, armády a spoločenstvá sa vo veľkej miere spoliehajú na vesmírne systémy a táto závislosť sa zvyšuje. V priebehu nasledujúcich piatich až desiatich rokov sa očakáva masívny nárast komerčných záujmov. Tento nárast komerčného využitia vesmíru zahŕňajú nové možnosti vesmírnej infraštruktúry, rastúce využívanie malých satelitov-smallsats⁴, konštelácie satelitov veľkého rozsahu (internet, médiá) a plánovaná vesmírna turistika (NATO Science & Technology Organization 2020).

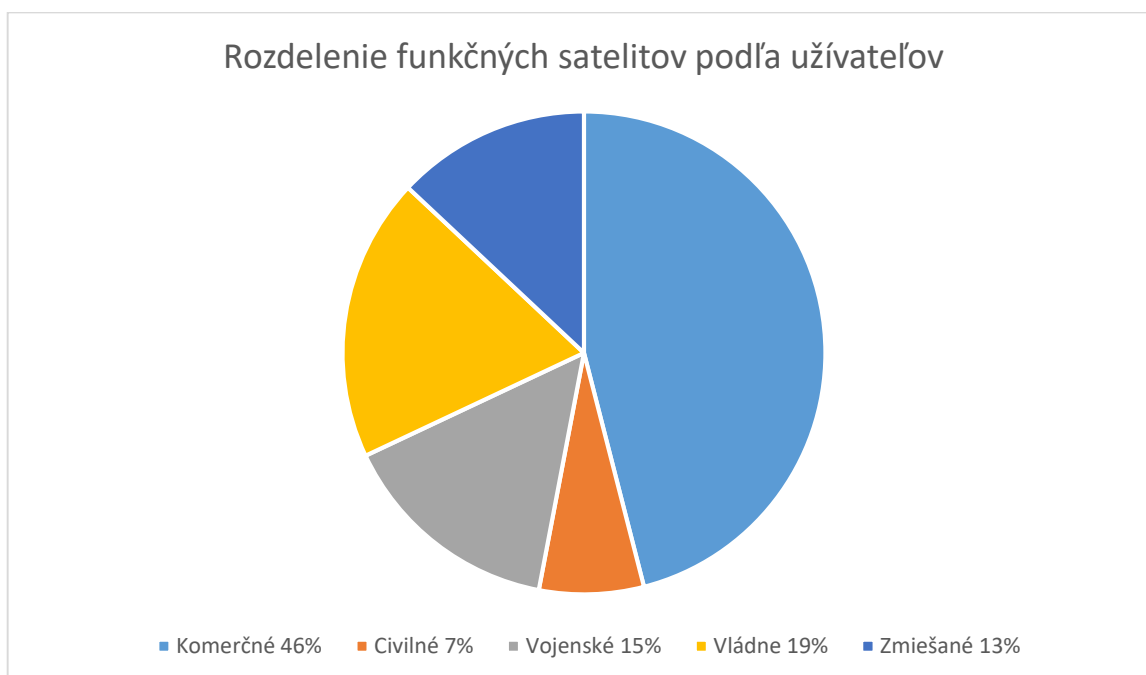

Obrázok 1. Funkčné satelity na obežnej dráhe podľa jednotlivých krajín k 30. septembru 2019. Zroj vlastný, upravené z USC Satellite Database (2019)

⁴ Termín „malý satelit“, niekedy „minisatelit“, často označuje umelú družicu s hmotnosťou (vrátane paliva) medzi 100 až 500 kg.

Obrázok 2. Obsadenie obežných dráh Zeme
Zdroj: (NATO Science & Technology Organization 2020)

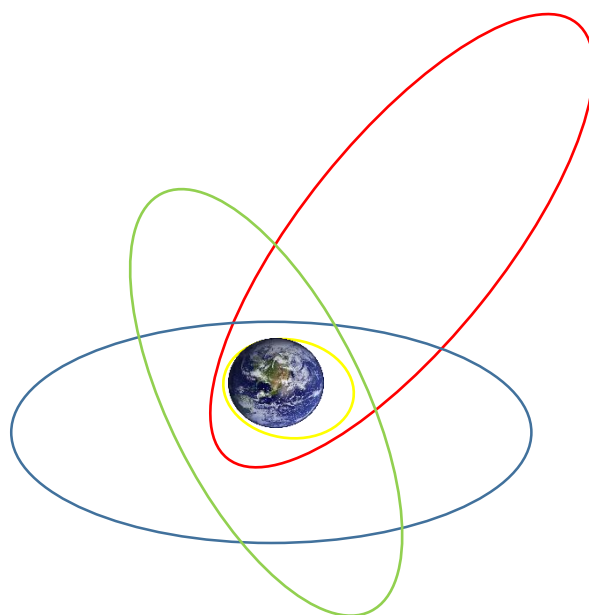
Obrázok 3. Operačné využitie satelitov podľa užívateľov.
Zdroj: (NATO Science & Technology Organization 2020)

Obežné dráhy satelitov okolo Zeme sú podľa využitia rôzne a rozdeľujeme ich do štyroch základných skupín.

Tabuľka 2 Druhy obežných dráh satelitov okolo Zeme a ich využitie

Orbita	Nadmorská výška	Použitie
LEO -nízka obežná dráha okolo Zeme	Do 2000km	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikácia • ISS
MEO-stredne vysoká	Od 2000km-35000km	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikácia • Navigácia-PNT
HEO-vysoká obežná dráha okolo Zeme	LEO nadmorské výšky v perigeu (najbližšie k Zemi) Približne 40000km v apogeu najďalej od Zeme)	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikácia • ISR • Systém včasného varovania pred strelami
GEO-geostacionárna obežná dráha Zeme	Približne 36000km	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikácia • ISR • Systém včasného varovania pred strelami

Zdroj: Defense Intelligence Agency, Challenges To Security in Space, 2019

LEO MEO HEO GEO

Obrázok 4. Druhy obežných dráh Zeme

Zdroj: Defense Intelligence Agency, Challenges To Security in Space, 2019

ZÁVER

Využitie vesmírneho priestoru na vojenské a strategické účely je v dnešnej dobe stále na vzostupe. Môžeme to pripísať modernizácií vojenských kapacít ako aj využívaniu moderných technológií za posledné polstoročie. Globalizácia vedie k proliferácii vesmírnych systémov naprieč komerčným, civilným a vojenským sektorom. Vesmírny priestor nevyužívajú už len technologicky najvyspelejšie krajiny, ale ľudia sa po celom svete spoliehajú na služby, ktoré sú závislé od vesmírnych systémov. Vesmírne operácie slúžia na podporu ekonomiky, poľnohospodárstva, humanitárnych akcií a k obrane štátu. S rozvojom moderných vesmírnych technológií a systémov súvisia aj antisatelitné systémy. Vesmír sa stal oblasťou pre vojenské ako aj civilné aktivity.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

Defense Intelligence Agency, *Challenges To Security in Space*, 2019, [online] Dostupné na internete:
https://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Space_Threat_V14_020119_sm.pdf

Department of Defense 2019, *United States Space Force*, [online] Dostupné na internete:
<https://media.defense.gov/2019/Mar/01/2002095012/-1/-1/1/UNITED-STATES-SPACE-FORCE-STRATEGIC-OVERVIEW.PDF>

Lockheed Martin. (2020). [online] Dostupné na internete: <https://www.lockheedmartin.com/en-us/capabilities/c4isr.html>

Ministry of defense, United Kingdom 2010, *The UK Military Space Primer*

NASA [online] Dostupné na internete: <https://www.nasa.gov/feature/ames/nasa-s-laser-communications-small-satellite-mission-demonstrates-technology-first>

NATO Science and Technology Organization 2020, *Science and Technology trends 2020-2040*. [online] Dostupné na internete:
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf

NATO. [online] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/>

Space security index 2019. [online] Dostupné na internete :
http://spacesecurityindex.org/ssi_editions/space-security-2019/

SHEEHAN, Michael, 2015. *Defining Space Security*. In: SCHROGL, Kai-Uwe, Peter L. HAYS, Jana ROBINSON, Denis MOURA a Christina GIANNOPAPA. *Handbook of Space Security: Policies, Applications and Programs*. New York: Springer, s. 7-22. ISBN 978-1-4614-2028-6.

United Nations. [online] Dostupné na internete:
<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html>

United Nations. [online] Dostupné na internete
<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>

Ing. Peter POLÁČEK
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
polacek.pepo@gmail.com

PRÍČINY MIGRÁCIE A JEJ VPLYV NA BEZPEČNOSŤ

CAUSES OF MIGRATION AND ITS IMPACT ON SECURITY

Peter POLJAKOVIČ

ABSTRACT

The issue of migration is gaining the attention of experts as well as the lay public. The existence of several contradictory "conjectures" on the threats posed by migration has given impulse to the drafting of this article. The article aims to summarize the factors influencing the migration process and interpret the security threats that exist during the migration process. The first chapter of the article is devoted to the factors that motivate or push people to migrate, or limit them during migration. During the migration process, there are natural threats affecting objects such as the state, a group of states, the domestic population and the migrants themselves. The second chapter of the article describes only a part of the wide range of existing threats. The reason for the selection of these threats is, in our view, the severity of their impact on the security environment of most countries in the world.

Keywords: pull factor, push factor, security, migration, threat

ÚVOD

Súčasnú bezpečnostnú prostredie je ovplyvňované najmä globalizáciou. Z uvedeného dôvodu je dôležité uvedomiť si, že súčasný svet nie je formovaný iba politickými a ekonomickými zmenami, ale na jeho zmenu majú výrazný vplyv aj migračné procesy obyvateľstva. Masová migrácia rozdeľuje obyvateľov, ale i vládnych predstaviteľov rôznych krajín na niekoľko názorových skupín. Migrácia je na jednej strane vnímaná ako príležitosť, na strane druhej ako zdroj hrozieb. Problematika migrácie je mnohokrát zneužívaná médiami, ktoré cielene, alebo nevedomky distribuovanými informáciami zintenzívňujú obavy obyvateľstva o svoju bezpečnosť. Možné hrozby vyplývajúce z procesu migrácie sú vo všeobecnosti vnímané objektom jednostranne. Objekty si mnohokrát nevedomujú, že ich pôsobenie s cieľom eliminácie hrozby, vytvára hrozbu pre iný objekt¹.

Cieľom článku je zosumarizovať faktory, ktoré podnecujú jednotlivca, alebo skupiny k migrácii a popísať bezpečnostné hrozby vyplývajúce z migrácie. V článku je popísaná iba časť zo širokej škály existujúcich hrozieb. Dôvodom selekcie uvedených hrozieb je z nášho pohľadu závažnosť ich vplyvu na bezpečnostné prostredie väčšiny štátov vo svete. Obsah článku je v prevažnej miere zameraný na európsky priestor² a slúži na explikáciu sporných otázok, ktoré sú zdrojom dlhotrvajúcich, rozporuplných a medializovaných dohadov o vplyve migrácie na bezpečnosť.

---

¹ Napríklad uzatvorenie hranice s cieľom chrániť domáce obyvateľstvo, vytvorí prekážku pre migrantov, ktorí využívajú alternatívne (v mnohých prípadoch životu nebezpečné) trasy.

² Geografické územie krajín Európskej únie (EÚ) spolu s územím krajín, ktoré sú členmi schengenského priestoru.

1 FAKTORY OVPLYVŇUJÚCE MIGRÁCIU

Príčinami migrácie sa zaoberá push a pull konceptualizácia. Vychádza z toho, že ak poznáme príčiny ľudskej migrácie a podmienky v zdrojových a cieľových krajinách, tak budeme môcť určiť kedy a kam budú ľudia migrovať. Na to, aby došlo k migrácii a uplatneniu push a pull faktorov, musia byť odpudivé a príťažlivé sily určitej intenzity a nesmú byť symetrické.

Príčiny migrácie sú rôzne. Faktory, ktoré motivujú ľudí k emigrácii, známe ako "push factors" sú nasledujúce: Politická nestabilita, nízka životná úroveň, chudoba, choroby, ozbrojené alebo iné konflikty a pod. K faktorom, ktoré ovplyvňujú výber cieľovej krajiny známym ako "pull factors" patrí sociálna istota, dodržiavanie ľudských práv, lepšie ekonomické príležitosti, spravodlivosť, bezpečnosť a ďalšie (Petrus, 2003).

Štatisticky najčastejšou príčinou migrácie sú ekonomické dôvody (Migration Push..., 2016). Podľa teórií sa práca a zisk považujú za hlavný motivačný prvok pre proces migrácie, ktorý je podnietený vhodnými podmienkami v danom čase. Uvedené teórie potvrdzuje aj nami vykonaná komparácia dát o počte imigrantov z tretích krajín v jednotlivých krajinách európskeho priestoru s hrubým domácim produktom cieľových krajín. Na základe výsledkov je možné hodnotiť, že ekonomicky najvyspelejšie krajiny Európy patria zároveň k migračne najatraktívnejším krajinám európskeho priestoru.

Pri imigrantoch z vojnových oblastí je veľmi ťažké jednoznačne určiť účel ich príchodu. Dôvody sú kombinované bez jednoznačnej klasifikácie. Autor Lee (In: Uherek, Ošťádalová, Hanusková a Gunter 2016) predpokladá, že migrácia je individuálnym rozhodnutím jednotlivca a vzdialenosť je určitá forma prekážky, ktorá musí byť u migrácie vždy zohľadnená. Podľa Klauza a Weigla (2015) je migrácia prejavom ľudskej odvahy. Pri individuálnej migrácii sa stretávame s dlhodobou a systematickou prípravou jednotlivca. Znamená individuálne vystúpenie človeka z jednej kultúrnej, civilizačnej, náboženskej entity s plným vedomím migranta, že odchádza do prostredia, ktorému sa bude musieť prispôbiť. Masová migrácia, ktorej sme dnes v Európe svedkami, je hromadným, resp. davovým javom, v ktorom sa jednotlivci prispôbujú svojmu okoliu. Jeho vlastné myslenie má pri jeho rozhodovaní ďaleko nižšiu váhu ako v prípade individuálnej migrácie.

Počty migrantov a trasy, ktoré si zvolia sú okrem pull a push faktorov podmienené ďalšou skupinou faktorov, ktoré tvoria sprievodné prekážky v procese migrácie. Hlavnú úlohu zohráva bezpečnostná situácia vo svete (v snahe eliminovať bezpečnostné riziká volia migranti bezpečnejšiu trasu), geografická dostupnosť (vzdialenosť je považovaná za prekážku). Podľa gravitačných modelov migrácie, ktoré vznikajú už v štyridsiatych rokoch 20. storočia je objem migrujúcej populácie závislý od vzdialenosti medzi krajinou pôvodu a cieľovou destináciou. S rastúcou vzdialenosťou sa znižuje sklon k migrácii. Ďalším faktorom je kultúrna príbuznosť (národy inklinujú k im kultúrne blízkej civilizácii). Podľa Huntingtona (2001) sa spájajú tí, ktorí majú blízky predkov, náboženstvo, jazyk, hodnoty a inštitúcie. Medzi ďalšie významné faktory patrí legislatíva (uprednostnenie krajiny s liberálnejšou vízovou politikou). Napríklad krajiny EÚ nemajú v oblasti migrácie jednotné právne predpisy, nemajú rovnaký ekonomický rast, obyvatelia jednotlivých krajín nemajú jednotný prístup k prijímaniu nových kultúr (západné krajiny sú v tomto smere otvorenejšie). Tieto a mnohé ďalšie faktory majú za následok prirodzene formované nerovnomerné usídľovanie migrantov.

2 VYBRANÉ HROZBY VYPLÝVAJÚCE Z MIGRÁCIE

Bezpečnosť bola až do 90. rokov 20. storočia používaná ako synonymum obrany. Do tohto obdobia bol pojem „bezpečnosť“ spájaný predovšetkým s bezpečnosťou štátu,

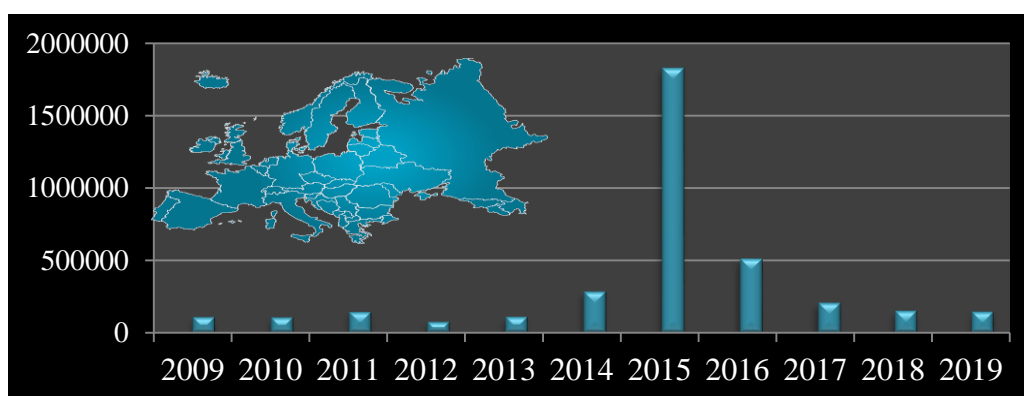
alebo ich zoskupení v závislosti od vojenskej hrozby. Do vymedzenia pojmu neboli zahrnuté vnútorné a nevojenské ohrozenia medzi ktoré patrí aj migrácia. Postupným nárastom nových bezpečnostných hrozieb sa vymedzenie bezpečnosti rozšírilo o ďalšie vojenské a nevojenské faktory (Volner, 2005).

Ústav strategických štúdií Vojenskej akadémie v Brne vo svojej štúdií s názvom Česká bezpečnostní terminologie - výklad základních pojmu, definuje bezpečnosť ako: „stav, kedy sú na najnižšiu možnú mieru eliminované hrozby pre objekt (spravidla národný štát, poprípade i medzinárodnú organizáciu) a jeho záujmy a tento objekt je k eliminácii existujúcich i potenciálnych hrozieb efektívne vybavený a ochotný pri nej spolupracovať“ (Zeman a kol., 2002, s. 17). Prístup objektu k eliminácii hrozieb môže byť odlišný, nakoľko požadovaná úroveň bezpečnosti je výrazom individuálne nastavenej hodnoty veľkosti akceptovateľného rizika (Marchevka a Németh, 2010).

Pri skúmaní problematiky migrácie je nevyhnutné zaoberať sa aj štúdiom bezpečnosti z dôvodu, že medzi imigráciou a bezpečnosťou existuje veľmi úzky vzťah. Nižšie v článku sú bližšie popísané hrozby vyplývajúce z migrácie, ktoré majú dopad na bezpečnosť objektu. Pre potreby uvedeného článku je za objekt považovaný nie len štát a jeho občania, ale aj samotní migranti.

2.1 NEKONTROLOVANÝ POHYBU

Početný a nekontrolovaný prílev imigrantov môže prinášať určité bezpečnostné hrozby pre domáce obyvateľstvo. S rastúcim počtom imigrantov na určité územie, sa úmerne znižuje priestor a skraca sa čas potrebný na ich podrobnejšiu kontrolu. Ako príklad možno uviesť masovú imigráciu občanov tretích krajín do Európy od roku 2015, kedy bol počet imigrantov neúmerne vysoký k schopnostiam európskych krajín (pozri obrázok 1). Reakcia krajín bola oneskorená s limitujúcimi materiálnymi, ale najmä personálnymi možnosťami. Naskytl sa tak priestor pre nekontrolovanú migráciu občanov tretích krajín do európskeho priestoru s nenávratnou možnosťou získať úplný prehľad o identite, alebo pohybe všetkých osôb, ktoré vstúpili na dané územie. Mnoho z týchto osôb vlastní falošné doklady, nemá žiadne doklady, alebo sa do krajiny dostali nelegálnym spôsobom. Nekontrolovaný pohyb osôb môže mať negatívny vplyv na zmenu bezpečnostného prostredia. Ak bezpečnostné zložky štátu strácajú prehľad o pohybe cudzích osôb v krajine, strácajú tak prehľad aj o ich činnostiach, ktoré môžu byť protizákonné (napríklad teroristický útok).

Obrázok 1 Počet ilegálnych imigrantov z tretích krajín ktorí v období rokov 2009 – 2019 pricestovali do jednotlivých krajín európskeho priestoru

Zdroj: Vlastné vypracovanie na základe údajov od: IOM, 2020

2.2 TERORISTICKÉ ÚTOKY

Názory na súvislosť migrácie s páchaním teroristických útokov sa odlišujú. Spravidajské služby naznačujú, že s príchodom utečencov sa do Európy presúvajú aj rôzne radikálne skupiny (napríklad IS) a potenciálni teroristi. Konkrétne, nemecký BfV³ v roku 2015 poukázal na zlyhanie Európy a podcenenie následkov masovej imigrácie. Zo strany IS ide o demonštráciu sily, ktorú bezpečnostné zložky neočakávali, pretože to považovali za riskantný krok zo strany IS. Využívajú skutočnosť, že až 70 % všetkých migrantov prichádzajúcich do Nemeckej spolkovej republiky nepredložilo platný cestovný doklad. Utečenci sa tak dostávajú do vnútrozemia na základe falošnej identity. (Šéf BFV..., 2016). Na základe údajov z EUROPOL-u⁴ teroristické skupiny využívajú sociálno-ekonomické ťažkosti moslimských prisťahovalcov do EÚ s cieľom ich náboru a podnecovania k účasti na činnostiach spojených s terorizmom (TE-SAT, 2017). Bezpečnostným rizikom sú aj maloletí utečenci bez sprievodu. Tí sa stávajú terčom cieleného náboru islamských radikálov. Deťom je poskytnuté zázemie a pocit bezpečia, neskôr však prichádza proces ich radikalizácie. Ďalšou skupinou sú mladí ľudia, ktorí sú náchylnejší podľahnúť agitácii teroristických skupín v prípade nárastu miery ich frustrácie, ktorej jednou z príčin môže byť aj neúspešný integračný proces v cieľovej krajine (Hofreiter, 2008).

Opačný postoj má Európsky parlament, podľa ktorého existuje len málo dôkazov o tom, že medzi migrantmi, ktorí prichádzajú do európskeho priestoru sú aj teroristi (European Parliament, 2019). Podľa prieskumu z roku 2016 považovali Európania v danom období migráciu a terorizmus za najzávažnejšie problémy (European commission, 2016). Vnímanie migrácie ako bezpečnostnej hrozby nie je novým fenoménom. Už v 70. a 80. rokoch 20. storočia boli s teroristickými útokmi v západnej Európe spájané kurdske a alžírskoe diaspóry. V posledných rokoch sa vplyvom okolností podobné vnímanie ešte umocnilo. Európania mnohokrát vnímajú hrozbu terorizmu ako sekundárny produkt imigrácie do ich krajiny. Prieskumy verejnej mienky poskytujú prehľad vnímania hrozieb obyvateľmi jednotlivých krajín. Podobný prieskum môže byť cenným ukazovateľom v predvolebnom období najmä pre populisticky orientovaných politikov, ale nie je relevantným ukazovateľom reálnych hrozieb. Ako príklad možno uviesť prieskumy z iného obdobia. Napríklad v roku 2019 považovali Európania vplyv klimatických zmien za väčšiu hrozbu ako migráciu a terorizmus (Strupczewski, 2019). Kým v roku 2020 rezonuje vo výsledkoch prieskumov ako najväčšia hrozba šírenie infekčného ochorenia (Poushter a Fagan, 2020). Ak porovnáme výsledky prieskumov s témami, ktoré sa objavovali v médiách v rovnakom časovom období, zistíme, že prieskumy sú ovplyvnené mediálnym obsahom, ktorý je závislý viac na senzácii ako na relevantnosti.

Vo vzťahu k terorizmu bezpečnostné zložky považujú masovú migráciu za ohrozenie bezpečnosti. Časť politických predstaviteľov a štátnych inštitúcií takéto tvrdenia neakceptujú a verejnosť je ovplyvnená mediálnym obsahom, čím dochádza k názorovej polarizácii spoločnosti. Na základe komparácie údajov o počte imigrantov z tretích krajín, ktorí v období rokov 2013 – 2017 pricestovali do jednotlivých krajín európskeho priestoru a počte džihadistických teroristických útokov je možné tvrdiť, že v krajinách s vyšším počtom imigrantov bol v hodnotenom období zaznamenaný vyšší počet džihadistických teroristických útokov. Išlo najmä o krajiny (Nemecká spolková republika, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Španielske kráľovstvo a Francúzska republika), v ktorých bol zaznamenaný vysoký počet imigrantov, ktorí sú pri porovnaní s obyvateľstvom cieľovej krajiny kultúrne odlišní. Spoločným znakom vyššie uvedených krajín je, že patria medzi najvyspelejšie

³ Spolkový úrad pre ochranu ústavy.

⁴ Európsky policajný úrad.

ekonomiky Európy. Keďže so zvyšujúcim sa hospodárskym vplyvom a ekonomickým rozvojom narastá hrozba nelegálnej a nekontrolovateľnej imigrácie (Šimák a kol., 2005), tak nie je možné vylúčiť, že ekonomicky vyspelé krajiny budú aj v budúcnosti čeliť teroristickým útokom. Teroristické útoky okrem priamych škôd na životoch, zdraví a majetku môžu demokratickú spoločnosť oslabovať aj nepriamo. Napríklad narušením vnútropolitickej, zahraničnopolitickej, alebo globálnej stability a to vytváraním nedôvery voči autoritám zodpovedným za stabilitu bezpečnostného prostredia.

2.3 NARUŠENIE STABILITY

Milióny utečencov prichádzajúcich na európsky kontinent spôsobuje názorový rozpor aj medzi krajinami EÚ, ktoré majú na riešenie daného problému odlišný názor (najmä krajiny V4⁵). Predpokladá sa, že ekonomicky menej vyspelé krajiny majú menšiu mieru tolerancie k procesu imigrácie (Ivaničková, 1998; Leontiyeva, 2015). Portál EuroZprávy (2016) uviedol vyjadrenie švédskeho premiéra Stefana Löfvena, ktorý tvrdí, že nezhoda v názoroch môže ohroziť EÚ a schengenský priestor, dokonca zapríčiniť aj ich rozpad. Jedným z príkladov je brexit (odchod Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska z EÚ), za ktorý v referende z 23. 06. 2016 hlasovalo 51,9 % zúčastnených voličov. Nemožno tvrdiť, že migrácia bola dôvodom brexitu, avšak bola jedným zo spúšťačov, ktorý využili populistickí politici pri presadzovaní svojich záujmov. Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska oficiálne vystúpilo z EÚ 31. 01. 2020 a začalo sa prechodné obdobie. Európski predstavitelia otvorene priznávajú, že Európa stratila kontrolu nad masívnou vlnou imigrácie a obávajú sa o ďalšiu budúcnosť EÚ. Vo všeobecnosti prevláda názor, že prepojenosť EÚ a schengenského priestoru je tak významná, že jeho zánikom by bola budúcnosť EÚ vážne ohrozená.

Masový prílev migrantov môže narušiť aj stabilitu vo vnútri štátu. Všetky ohrozenia vyplývajúce z prílevu imigrantov sa postupne kumulujú a vyvolávajú tak strach, xenofóbné a extrémistické prejavy u domáceho obyvateľstva, ktoré prechádzajú do etnických konfliktov. Množstvo občanov začne prejavovať svoju nespokojnosť protestmi a prikláňaním sa k radikálnejším názorom. Vzniká tak nebezpečenstvo nárastu vplyvu ultrapravicových (extrémistických) strán. Spoločnou črtou týchto strán je odpor voči existujúcemu ústavnému poriadku, voči multikulturalizmu, rasizmus, etnická a náboženská neznášanlivosť. Takto orientované strany profitujú aj z nespokojnosti občanov, ktorí nenachádzajú oporu vo vládnej koalícii (Tóda, Vasilko a Ballová, 2016).

Henry Kissinger tvrdí, že v tomto novom svete je lokálna politika politikou etnicity, globálna politika politikou civilizácií. V novom svete nebude k najnebezpečnejším konfliktom dochádzať medzi spoločenskými triedami, či inak definovanými skupinami, ale medzi národmi prislúchajúcimi k rôznym kultúrnym entitám. S podobným názorom sa stretávame aj u Jacquesa Delorsa, alebo Václava Havla, ktorý poznamenal, že kultúrne konflikty sú omnoho častejšie a nebezpečnejšie ako kedykoľvek predtým. V prípade európskeho kontinentu (kde najväčší podiel tvoria imigranti z moslimských krajín) sa môže tento druh konfliktu prejaviť až v neskoršom období v prípade, ak sa zníži rozdiel, respektíve, ak sa zmení pomer obyvateľstva ku kultúrne odlišnému, západne orientovanému obyvateľstvu. Podľa amerického politológa Huntingtona (2001), ktorý rozdelil svet na civilizácie je islam jedinou civilizáciou, ktorej sa podarilo spochybniť prežitie západu (západnej civilizácie), pričom to dokázal najmenej dvakrát. Na jednej strane konflikt medzi týmito civilizáciami pramení z ich odlišností, na strane druhej je príčinou konfliktu aj určitá podobnosť. Obe náboženstvá sú monoteistické, univerzalistické, misionárske a v minulosti sa šírili územnými výbojmi. V súčasnosti sa tieto náboženstvá šíria

⁵ Česká republika, Maďarsko, Poľská republika, Slovenská republika.

najmä konverziou (prechodom k danému náboženstvu), islamom aj populačnou explóziou, čím oproti západnej civilizácii získava prevahu.

K etnickým stretom dochádza najmä v prípade, ak obyvateľstvo v danej oblasti má pocit výslovného pôsobenia exploatacie prostredia, v ktorom žije. Pocit krivdy je úmerný miere spokojnosti obyvateľstva v danej oblasti a môže byť vyvolaný u skupiny ľudí reprezentujúcich inak kultúrne orientovanú časť spoločnosti. Inak povedané, ak je obyvateľstvo spokojné v iných oblastiach, všímajú si problém imigrantov v menšej miere. Stupňujúcou sa nespokojnosťou im imigranti začínajú prekážať.

V podmienkach krajín, ktoré disponujú dostatkom zdrojov pitnej vody a potravín sa bude nespokojnosť prejavovať najmä v ekonomickej oblasti. To znamená, poukazovaním na to, že imigranti pripravujú domáce obyvateľstvo o pracovné príležitosti (napriek tomu, že vo väčšine prípadov sú to nízko kvalifikované pracovné pozície, ktoré pred príchodom imigrantov bolo problematické obsadiť), respektíve, že imigranti sú záťažou pre štátny rozpočet (finančná pomoc, zdravotná starostlivosť a iné). V krajinách, ktoré disponujú obmedzeným množstvom potravín a vody sa nespokojnosť začne prejavovať v čase, keď sa domáce obyvateľstvo bude musieť deliť o uvedené nedostatkové zdroje. Je pravdepodobné, že nedostatok vody a potravín bude za niekoľko desiatok rokov dôležitým pull faktorom v procese migrácie. Podobný typ migrácie (z dôvodu klimatických zmien) vytvára ďalšie hrozby, čím sa spúšťa tzv. „reťazová reakcia“. Podľa štúdie z roku 2019 môžu klimatické zmeny v najbližších sto rokoch ovplyvniť až polovicu zdrojov podzemnej vody. Medzi najzraniteľnejšie patria oblasti s vysokou vlhkosťou ako Amazónia, Indonézia a stredná Afrika, kde sa zmeny začnú prejavovať už za desať rokov (Fabritius, 2019). Podľa politickej nadácie Konrad Adenauer Stiftung môže environmentálna migrácia narúšať stabilitu bezpečnostného prostredia v krajine pôvodu, tranzitnej krajine, ale aj v cieľovej krajine. Nedostatok zdrojov prinúti ľudí migrovať⁶ najprv v rámci vlastnej krajiny, kde z dôvodu už spomenutej potreby deliť sa o vzácne zdroje môže dôjsť k vnútornému konfliktu. Z dôvodu nedostatku zdrojov a už aj z dôvodu konfliktu ľudia budú pokračovať v migrácii za hranicu krajiny. Takýmto spôsobom sa to môže posúvať až na úroveň medzikontinentálnej migrácie. Problémom pre týchto migrantov je, že environmentálna migrácia nie je národne ani medzinárodne legislatívne ošetrená a tieto osoby nemajú nárok na ochranu, pretože sú zaradené do kategórie ekonomických migrantov. Z dôvodu legislatívnych nedostatkov a prijímania nesystematických opatrení jednotlivými vládami dochádza k nárastu frustrácie osôb vo všetkých dotknutých oblastiach. To znamená, u migrantov, ale aj u domáceho obyvateľstva. Migranti sa v takom prípade snažia využiť služby prevádzáčov, čo v mnohých prípadoch končí fatálne. Bezpečnosť migrantov v snahe dostať sa do cieľovej krajiny je negatívne ovplyvnená množstvom faktorov. V prípade migrantov snažiacich sa dostať na európsky kontinent končí väčšina smrteľných prípadov utopením. Medzi ďalšie zaznamenávané prípady úmrtia patrí smrť zastrelením, vyhladovaním, dehydratáciou, násilnou smrťou a smrťou pri dopravnej nehode. Napríklad obyvatelia Južnej Ameriky v snahe dostať sa do Spojených štátov amerických podstupujú riskantnú cestu, napriek tomu, že vopred podrobne vedia o všetkých prekážkach. Migranti v danej lokalite aj v prípade ak nechcú využívať služby prevádzáčov, musia zaplatiť poplatok za prechod oblasťou ilegálne pôsobiacim skupinám, ktoré majú pod kontrolou hlavné migračné trasy smerujúce z Južnej Ameriky do Spojených štátov amerických. Sú zaznamenané výpovede migrantov, ktorí hovoria o znásilnení, vraždách ich blízkych, krádežiach počas ich cesty. Internetový portál missingmigrants mapuje počty nezvestných migrantov, alebo tých, ktorí počas cesty zahynuli. Celosvetový priemer je na úrovni približne 6000 osôb za rok (Missing Migrants tracking...,

---

⁶ Pre porovnanie: V roku 2015 opustilo z dôvodu ozbrojených konfliktov domovy 8,6 milióna osôb, kým z dôvodu environmentálnych katastrof 19,2 milióna osôb. V roku 2016 to bolo 6,9 milióna z dôvodu konfliktov a 24,2 milióna z dôvodu environmentálnych katastrof.

2020)⁷ Vo všeobecnosti je možné tvrdiť, že reštriktívne opatrenia, ktorými sa krajiny snažia zabrániť nelegálnej migrácii, vytvárajú priestor pre rozvoj organizovaného zločinu. V konečnom dôsledku môže rozvoj organizovaného zločinu takouto formou predstavovať pre niektoré krajiny väčšie nebezpečenstvo než samotná migrácia.

2.4 ŠÍRENIE INFEKČNÝCH CHORÔB

Hrozba prenosu infekčných chorôb je ďalší z aspektov spájaných s vysokým počtom imigrantov najmä z rozvojových krajín, kde je zaznamenaný vyšší výskyt prenosných chorôb. Na základe údajov z WHO⁸ migranti často pochádzajú z komún postihnutých vojnou, konfliktami alebo hospodárskou krízou a podnikajú dlhé a vyčerpávajúce cesty zvyšujúce riziká chorôb. V prípade ak bude uvedená hrozba pôsobiť simultánne s inými faktormi, môže mať závažný vplyv na stabilitu bezpečnostného systému.

Ako príklad možno uviesť súčasnú pandémiu ochorenia COVID-19 spôsobeného koronavírusom. Napriek vyspelému zdravotníckemu systému, by hromadný príchod infikovaných imigrantov mohol zapríčiniť kolaps zdravotníckeho systému. Aby sa krajina mohla brániť šíreniu infekčných chorôb, musí mať vybudovaný kvalitný bezpečnostný systém. Je vysoko pravdepodobné, že krajiny pre podobný scenár stále nemajú vypracovaný funkčný plán. Migranti v období šírenia COVID-19 sú zraniteľnejší z dôvodu nemožnosti úplného dodržiavania preventívnych opatrení (IOM, 2020). Prekážku tvoria zlé hygienické podmienky a prístup k lekárskej starostlivosti počas absolvovania cesty, ale aj v záchytných kempoch vysoká koncentrácia osôb na malom priestore, nedostatočná informovanosť a nedostatok ochranných prostriedkov. Ich ďalšia mobilita je ovplyvnená epidemiologickou situáciou jednotlivých krajín, ktoré pristupujú k uzatváraniu hraníc. Spomaľuje sa proces vybavovania žiadosti o azyl a proces presídlenia. Uvedené reštriktívne opatrenia majú vplyv na nárast nelegálnej migrácie čo zvyšuje riziko prenosu chorôb, nakoľko migranti sa snažia vyhnúť kontrolám na hraniciach.

ZÁVER

Vo všeobecnosti je možné tvrdiť, že aj keď dôvody migrácie sú kombinované, najväčším pull faktorom je ekonomický prospech. Okrem pull a push faktorov, existujú ďalšie skupiny faktorov, ktoré v rozhodovacom procese migranta predstavujú sprievodné prekážky.

S rastúcim počtom imigrantov na určité územie sa úmerne znižuje priestor a skracuje čas potrebný na ich podrobnejšiu kontrolu. Pri masovej migrácii vzniká bezpečnostné vákuum, kde sa migranti môžu pohybovať v určitom geografickom priestore bez znalosti bezpečnostných zložiek o ich pohybe a činnosti. Dochádza tak k nárastu úrovne rizika džihádistických teroristických útokov. Riziko je vyššie v ekonomicky vyspelých krajinách, do ktorých prichádza vyšší počet kultúrne odlišných imigrantov.

Po prepuknutí pandémie COVID-19 by hrozbe šírenia infekčných chorôb migrantmi mala byť venovaná vyššia pozornosť, nakoľko zvýšenou mobilitou a nedodržiavaním protiepidemiologických opatrení riziko šírenia ochorenia narastá. Počas pandémie sú zraniteľnejší aj samotní migranti. Medzi migrantmi je vyššie riziko nákazy a naopak, klesajú

---

⁷ 2014: 5290 osôb, 2015: 6584 osôb, 2016: 8072 osôb, 2017: 6279 osôb, 2018: 4937 osôb, 2019: 5306 osôb, 2020: 1772 osôb – aktualizované dňa 15.9.2020.

⁸ Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) je špecializovaná medzivládna organizácia systému Organizácie spojených národov (OSN) zaoberajúca sa problematikou zdravia.

ich možnosti ďalšej migrácie do cieľovej krajiny. Ich vysoká koncentrácia v niektorej z oblastí predstavuje hrozbu aj pre domáce obyvateľstvo.

Všetky hrozby vyplývajúce z príchodu imigrantov sa postupne kumulujú a vyvolávajú obavy, xenofóbne a extrémistické prejavy u domáceho obyvateľstva, ktoré postupne prechádzajú do konfliktov. Akýkoľvek dlhodobý neriešený problém spúšťa reťazovú reakciu, ktorá má vplyv na bezpečnostné prostredie. Vo vzťahu k migrácii je najdôležitejšia podpora oblastí z ktorých migranti prúdia, ďalej prevencia voči existujúcim hrozbám a ich zmiernenie za pomoci efektívnych regulačných nástrojov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

European commission, 2016. *Public Opinion, Eurobarometer 86* [online]. Dostupné na internete:

<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2137>

European Parliament, 2019. *Terrorism in the EU: terror attacks, deaths and arrests* [online]. Dostupné na internete:

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20180703STO07125/terrorism-in-the-eu-terror-attacks-deaths-and-arrests>

EUROZPRAVY, 2016. *EU má na riešenie migrácie dva mesiace. Pak hrozí její rozpad, sýčkuje švédsky premiér* [online]. Dostupné na internete:

<http://zahranicni.eurozpravy.cz/evropa/143239-eu-ma-na-reseni-migrace-dva-mesice-pak-hrozi-jeji-rozpad-syckuje-svedsky-premier/>

FABRITIUS F., 2019. Environmental Migration: A Challenge for Security Policy. In: *International reports*, Konrad Adenauer Stiftung. Roč. 35, č. 3, s. 71–79. ISSN 0177-7521.

GUADAGNO, L. 2020. Migrants and the COVID-19 pandemic: An initial analysis. In: *Migration research series*, International Organization for Migration. No. 60. ISBN 978-92-9068-833-4.

HOFREITER, L., 2008. *Teória riešenia konfliktov*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M.R.Štefánika. ISBN 978-80-8040-347-8.

HUNTINGTON, S. P., 2001. *Stret civilizácií: Boj kultúr a premena svetového rádu*. 1. vyd. Praha: Rybka publisher. ISBN 80 86182-49-5.

IOM - Migrácia vo svete [online]. Dostupné na internete: <http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-vo-svete>

IVANIČKOVÁ, A., 1998. *Regionalizácia a priestorová organizácia regionálneho rozvoja*. Bratislava: Ekonóm. ISBN 80-225-0937-X.

KLAUS, V. a J. WEIGL, 2015. *Stěhování národů s.r.o.: Stručný manuál k pochopení současné migrační krize*. Velké Přílepy: Olympia s.r.o. ISBN 978-80-7376-422-7.

LEONTIYEVA, Y., 2015. Postoje k migrantům v zemích Visegrádské čtyřky: Proměny v čase a kontextuální vlivy. In: *Národní identity a identifikace*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-7419-188-6.

MARCHEVKA P. a L. NÉMETH, 2010. Diskusia k základným pojmom krízového riadenia. In: *Krízový manažment* [online]. Roč. 9, č. 2. ISSN 1336-0019. Dostupné na internete: <http://fsi.uniza.sk/kkm/files/admincasopis/KM%202%202010/VEDECKE/Nemeth.pdf>

Missing Migrants tracking deaths along migratory routes [online]. Dostupné na internete: <https://missingmigrants.iom.int/>

- PETRUS, V., 2003. Rozšířená Európa a migrácia In. *EurActiv* [online]. Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/analyza/rozsirena-europa-a-migracia>
- POUSHTER, J. a M. FAGAN, 2020. Americans See Spread of Disease as Top International Threat, Along With Terrorism, Nuclear Weapons, Cyberattacks. In *Pew Research Center* [online]. Dostupné na internete: <https://www.pewresearch.org/global/2020/04/13/americans-see-spread-of-disease-as-top-international-threat-along-with-terrorism-nuclear-weapons-cyberattacks/>
- STRUPCZEWSKI, J., 2019. Europeans fear climate change more than terrorism, unemployment or migration. In *Reuters* [online]. Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-eu-climate-eib-survey-idUSKBN1Y21PQ>
- Šéf BfV: Islamisti prišli do Európy po boku utečencov, IS sme podcenili [online]. Dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/389495-sef-bfv-islamisti-prisli-do-europy-po-boku-utecencov-is-sme-podcenili/>
- ŠIMÁK, L. a kol., 2005. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina: Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline. ISBN 80-88829-75-5.
- TE-SAT - European Union terrorism situation and trend report 2017 [online]. Dostupné na internete: <https://www.europol.europa.eu/tesat/2017/>
- TÓDA, M., T. VASILKO a D. BALLOVÁ, 2016. Takto vyzerá extrémna pravica v Európe, Kotleba patrí medzi najradikálnejších (mapa). In *Denník N* [online]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/397725/pravicovi-extremisti-europskych-parlamentoch/>
- UHEREK, Z., Š. OŠŤÁDALOVÁ, V. HANUSKOVÁ a V. GUNTER, 2016. *Migrace-Historie a současnost: Migrace v moderní historii*. 1. vyd. Ostrava: Občanské sdružení PANT. ISBN 978-80-905942-9-6.
- VOLNER, Š., 2005. *Problémy bezpečnosti v 21. Storočí*. Banská Bystrica: Euroatlantické centrum. ISBN: 80-969306-1-3.
- ZEMAN, P. a kol., 2002. *Perspektivy vývoje bezpečnostní situace, vojenství a obranných systémů do roku 2015 s výhledem do roku 2025* [online]. Dostupné na internete: <https://moodle.unob.cz/pluginfile.php/11277/course/section/3043/%C4%8Cesk%C3%A1%20bezpe%C4%8Dnostn%C3%AD%20terminologie.pdf>

Ing. Peter POLJAKOVIČ
Štúrova 239/147, 06101 Spišská Stará Ves
poljakovic.peter@gmail.com

PŘEPRACOVANÁ KONCEPCE PŘÍPRAVY V POLI STUDENTŮ UNIVERZITY OBRANY

REMADE CONCEPTION OF SUBJECT TRAINING IN BATTLEFIELD OF THE STUDENTS OF UNIVERSITY OF DEFENSE

Luděk RAK, Pavel ZAHRADNÍČEK

ABSTRACT

The article deals with topic training of students of military university. Authors introduce their experience about this specific type of training. They present their results from years 2016 to 2020 and the evolution of this subject. The authors are very dedicated to this subject, because they understand the potential benefit in case of right realisation. Following results can adjust discussion about system and approach of training of military cadets as potential workers in field of national and international security.

Keywords: Abilities, Competence, Knowledges, Study program, Training in the Battlefield.

ÚVOD

Příprava budoucích pracovníků ve sféře bezpečnosti je jedním atributů, nelze podcenit. Kromě ostatních složek, i armáda, resp. ozbrojené síly, mají svou dominantní roli v systému bezpečnosti. Z hlediska organizace a chodu bezpečnostního systému státu lze konstatovat, že úroveň bezpečnosti bude závislá na schopných lidech, kteří jsou komplexně vyvrážděnou osobností schopnou dle své hierarchie a role v systému adekvátně působit. Právě začátek kariéry velké části pracovníků v oblasti bezpečnosti začíná na vysokých vojenských školách. Ta je schopna kvalitně zpracovaným studijním programem a adekvátním personálním pokrytím připravit další generaci osob, která bude mít v budoucnu zásadní vliv na úrovni bezpečnosti státu.

V roce 2019 byl Národním akreditačním úřadem schválen nový, nosný magisterský studijní program Řízení a použití ozbrojených sil¹, jehož garantem je doc. Ing. Ivo Pikner, Ph.D. Program byl oproti původnímu z roku 2014 přepracován v mnoha aspektech. Nový program znamenal také praktickou změnu jednoho z klíčových vojenských předmětů aplikovaného základu – Přípravy v poli. Tento předmět je rozdělen do šesti semestrů a v každém ročníku je průměrně navštěvován 200 studenty. Odpovědnost za organizaci, řízení a výstupy má Katedra vševojskové taktiky.

Předmět kromě samotných odborných znalostí, návyků a dovedností rozvíjí několik podstatných vlastností, které budoucí velitel – leader – manažer působící v bezpečnostním sektoru, ať už v jakékoliv odbornosti či specializaci, musí zvládat.

Jedná se o:

- Práce v týmu a vedení lidí pod zátěží;
- Plánování činností jak s dostatkem času, tak v časové tísní;
- Dlouhodobé působení mimo komfortní zónu;

---

¹ Řízení a použití ozbrojených sil, kód programu M1031P020001, datum schválení 7. března 2018, garant doc. Ing. Ivo Pikner, Ph.D.,

- Změna, resp. zpřísnění denního režimu;
- Rozhodování v určité míře nejistoty, s časovou frustrací či spánkovou deprivací apod.

1. PŘÍPRAVA V POLI

Příprava v poli, (dále jen PvP) je prakticky orientovaný předmět, ve kterém se vojáci mají seznámit se základními postupy realizace a plánování operací na nejnižší taktické úrovni se zaměřením na pěší jednotky. Kromě nezbytné teorie, která je probírána v rámci semestrální výuky vojáci těžiště výcviku absolvují během nepřetržitého výcviku ve vojenském výcvikovém prostoru. Zde získávají praktické dovednosti zaměřené na činnost zejména pěších družstev, ale ve druhém ročníku také na druhy vojsk a například jednou ze získaných kompetencí je schopnost realizovat trhací práce malého rozsahu. Ty potvrzují práci jak s cvičnou, tak ostrou ženijní municí.

Celkově je tak dosahováno všeobecných znalostí, návyků a dovedností u všech vojenských odborností. Konkrétně studenti aplikují všechny druhy příprav, tedy kromě pěší taktiky a bojových drílů i ochranu proti zbraním hromadného ničení, spojovací přípravu, zdravotní přípravu, střeleckou přípravu atd.

Výstupem celého předmětu je získání kompetencí řízení pěšího družstva bez ohledu na aktuálně studovanou odbornost. Tento předmět (PvP) je zařazen ve stejném rozsahu a systémové vazbě i do výuky u Fakulty vojenských technologií a vyjma oboru vojenských pilotů (kteří absolvují pouze jeden semestr PvP) všichni absolventi brněnských fakult jej mají zahrnut do studijních plánů v plném rozsahu.

PvP je tedy nástrojem pro zdokonalování studentů po praktické stránce, ale i nástrojem pro výchovu budoucích vedoucích pracovníků pro práci v nekomfortních či krizových situacích. To podtrhují i některé jedinečné zkušenosti pedagogů. Např. fakt, že studenti zejména v prvním ročníku, musí velmi rychle absorbovat prostředí a činnosti, které jim dosud byly cizí. Stres, tlak a únava je rok od roku snášena studenty hůře. Uvědomění si důležitosti některých úkonů je také nižší a mnohdy učitelé musí přistoupit k „metodě šoku“, kdy studenta vystaví situaci a pak teprve, po pochopení i vlastní omylnosti následně pracují na zlepšení. (Zahradníček, 2020)

1.1. PŮVODCI ZMĚNY

Změna hodinové dotace, ale také požadavků, reálných možností a dostupných zdrojů se staly původci změny koncepce celé PvP. Původní plán studia, který počítal s výraznou podporou instruktorů z organizačních struktur pozemních sil, dospěl k neudržitelnosti v rozsahu požadavků na vojska. Jediným akceptovatelným východiskem bylo zavedení principu seniority do výuky. Tedy, kdy se starší ročníky studentů podílí na přípravě svých mladších kolegů. Mimoděk se tak naplňuje heslo Univerzity obrany vryté do řetězu rektora – Docendo discimus. Učíce jiné, učíme sebe.

Univerzita obrany si klade poměrně vysoké nároky na studenty v mnoha směrech. Není jednostranně zaměřenou vzdělávací institucí, kde by stačilo, aby byl student zdatný matematice, anebo společenských vědách. Naopak žádá po svých absolventech, výbornou fyzickou kondici, vysoký stupeň znalosti cizích jazyků, odpovídající vzdělání v přírodních vědách a v neposlední řadě také velitelskou praxi a alespoň základní zkušenosti v oblasti bojových drílů bojových jednotek. Navíc současní velitelé jednotek žádají od budoucích absolventů také znalosti rozhodovacího procesu dle zrušeného STANAG 2014,

později FM-6-0 a poté STANAG 2631, aktuálně (Černý, 2019) zasazené do kompetencí struktury štábu bojového praporu. Tento požadavek nebylo možné v původním systému PVP naplnit žádnou formou.

1.2. PREREKvizITA

Důležitou prerekvizitou přípravy v poli je základní příprava, kterou studenti absolvují před zahájením prvního semestru studia a je koncipována zkrácenou dvouměsíční formou. Příprava není organizována Univerzitou, ale je v gesci Vojenské akademie ve Vyškově pod řízením příslušných organizačních celků. Zde vojáci kromě jiného získají základní znalosti v zdravotní přípravě, taktické a střelecké přípravě.

Na předmět navazují další, a již odborněji zaměřené předměty. V případě např. mechanizované odbornosti je to pak například taktika bojových jednotek.

Zajímavou myšlenkou garanta studijního programu je to, že na studenta z hlediska teorie i praxe působí v jedné rovině teoreticky cestou předmětu Válečné studie či Vojenský leadership, ve druhém ročníku předmětem Taktika a současně od prvního ročníku předmětem Příprava v poli jako výrazně praktického předmětu aplikující jednotlivé úkony, jejichž skladbou student naplňuje principy uváděných předmětů teoretického základu. Tímto se skládají v jednom časovém období teoretické vstupy, praktické dovednosti a v relativně krátké době se mohou podpořit. Finálně tedy student chápe význam zásady a některé již umí i naplnit na stupni jednotka.

1.3. ORGANIZACE PŘEDMĚTU V SEMESTRECH

V prvním ročníku je příprava v poli rozdělena do obou semestrů, kdy zimní je dotován asi třetinou výcvikového času, teoretická příprava je pak v obou semestrech stejná. Pokračuje a úzce navazuje na schopnosti nabyté v základní přípravě a její hlavní myšlenkou je naučit vojáky správnému vykonávání bojových drilů a schopnost správně pochopit a vykonat úkoly stanovené bojovým rozkazem. První semestr je zaměřen převážně na bojové drily na úrovni sekce. Postupně jsou vojáci seznamováni s principy drilů a ty jsou po nezbytném výcviku aplikovány v různých nešablonovitých situacích, v odlišných terénních podmínkách, s časovým omezením a potřebou rychlého rozhodování za situace blízké boje. Specifickým prvkem výcviku je zařazení výběhových pušek Samopal vz. 58 místo celoarmádně zavedených UP-805 Bren A1. Přestože změna útočné pušky znamená potřebu rychle zvládnout odlišnou manipulaci se zbraní (umístění výhozného okna, jiný typ mřídel, apod.) rozšiřuje u studentů praktickou zkušenost s různými typy ručních zbraní. Dokážou identifikovat výhody a nevýhody obou typů dané jednak různou ráží zbraní, tak také dobou jejich zavedení do výzbroje AČR. Velmi důležitou součástí výcviku prvních ročníků je také zdravotní příprava a to nejen v oblasti vojenské zdravotní péče pod palbou, ale také civilní první pomoci spočívající v praktickém osvojení úkonů kardiopulmonální resuscitace (Bydžovský, 2011). Ze základních úkolů, které vojáci plní epizodním způsobem vytržené z kontextu se v závěru druhého semestru přechází na postupně stále komplexnější bojové scénáře s hlubší provázaností a rozpracovaným taktickým námětem. Výstupem celého výcviku je ověřovací několikadenní komplexní zaměstnání. Během celého výcviku jsou metodicky řízeni příslušníky třetího ročníku. Ti zde nejsou pouhými instruktory, ale jsou zařazeni na pozicích velitelů družstev a čet.

Ve druhém ročníku, který je časově koncipován s velmi podobnou časovou dotací se z velitelů sekcí, studenti dostávají postupně do role velitelů. Nezbytná spojovací příprava,

zvládnutí systému radiofonního hlášení korelujícím s bojovými jednotkami a procesy velení a řízení, získání hlubších informací z procesu plánování a realizace operací se stávají náplní dalšího výcviku. Sekce zde již po celou dobu působí ve družstvech a organizační velení mají stále za úkol studenti třetího ročníku pod dohledem pedagoga – řídicího výcviku. Důležitá odlišnost spočívá ve změně výzbroje, nejen že se vrací k UP-805, ale družstva jsou doplněna o kulometry, protitankové zbraně a vojáci zde postupně plní různé funkce v rámci družstev, aby si osvojili povinnosti všech funkcí družstva se zaměřením na jeho řízení. Kromě samotného bojového výcviku se studenti seznamují s úkoly a technikou druhů vojsk.

Ve třetím ročníku studenti plní úkoly pro organizování a výcviku svých mladších spolužáků. Výuka je zaměřena na metodiku přípravy, kterou následně studenti využívají při samotném výcviku. Několikadenní zaměstnání, kde jsou jim zopakovány důležité poznatky probírané problematiky stejně tak základy andragogiky, anebo například povinnosti funkcionářů při řízení zaměstnání ze střelecké přípravy. Většina studentů plní úkoly v přípravě mladších spolužáků, ovšem část studentů třetího ročníku zahájí po příjezdu do výcvikového prostoru práci na štábu vyvedení. Ti rozdělení na jednotlivé skupiny ve stejné struktuře, jako jsou organizovány skupiny štábu mechanizovaného praporu a plní zde úkoly vyplývající z výcviku a zabezpečení studentů předchozích ročníků. Jejich úkolem je také reakce také na různé incidenty, situace a úkoly, které jsou jim plánovaně, v rámci taktického námětu podehrávány řídicím. Štáb funguje nepřetržitě, mění se denní a noční směny, probíhají brífinky obdobně jako u bojové jednotky v operaci. Tím získávají nejen zkušenosti ale zejména povědomí o všech aspektech fungování štábu, povinnostech a odpovědnosti a pravidlech fungování skupin štábu. (Černý 2019) Do určité míry je štábu dána možnost dělat chyby, tedy, je možné, že není požadované vozidlo včas na správném místě, apod. Každý incident či úkol se zpětně vyhodnocuje a přijatá opatření další chyby minimalizují. V zimním semestru třetího ročníku musí každý ze studentů třetího ročníku projít jak štábní funkcí, tak funkcí v rámci velitele družstva či čety. Tedy během celého výcviku se vojáci na funkcích postupně střídají a získávají tak komplexní velitelsko-štábní kompetence. Z velitelských funkcí přecházejí na štáb a vracejí se zpět do procesu předávání informací mladším studentům. V závěrečném semestru přípravy v poli mají studenti možnost se zařadit na jakoukoliv funkci, kterou sami uznají za vhodnou, aby se připravovali hlouběji na svou budoucí kariéru ve studiu odbornosti. Tedy studenti, například budoucí logisticy, zůstávají spíše pracovat na štábu a budoucí velitelé bojových jednotek a jednotek bojové podpory projevují inklinaci k velení výcvikových družstev a čet.

Velitelé výcvikových čet získávají zkušenosti z řízení čety, ovšem pouze z fáze jejího výcviku. Mají potřebnou míru pravomocí, ovšem řízení čet je spíše organizačního charakteru. Nemají možnost hlouběji plánovat výcvik a vést čet v plném spektru povinností, které velitel čety u útvaru AČR vykonává.

Velení celé přípravy v poli mají na starosti vojáci z dvou organizačních složek. Za průběh, organizaci a dosažení potřebných znalostí jsou odpovědní učitelé Katedry vševojskové taktiky. Celý výcvik řídí v čtyři vyšší důstojníci a o něco málo více vojáků Katedry se podílí na jeho předchozí přípravě. Druhá složka, podílející se na výcviku jsou vojáci ze Školního pluku, kteří mají vojáky ve své organizační struktuře po celou dobu studia. Ti mají během výcviku za úkol zejména reálnou logistiku a disponují také skupinou instruktorů, kteří vyztužují svými znalostmi výcvik v jednotlivých ročnících. Je naprosto nezbytné, aby řízení všech třech ročníků měli na starosti vojáci s hlubokou znalostí problematiky a současně s odpovídající mírou praxe u bojových jednotek AČR. Zejména řídicí pro štáb, musí mít podrobné znalosti a zkušenosti z fungování celého štábu, tak aby byl schopen zformovat celek, který pracuje v korelaci se štábem bojové jednotky. Důležité je, aby nezačalo fungovat uskupení, které by

vojákům dávalo nejasnou, resp. vnucovalo mylnou představu o systémové funkci jednotlivých skupin štábu.

Obrázek 1 Organizace předmětu po ročnících

Zdroj: Vlastní

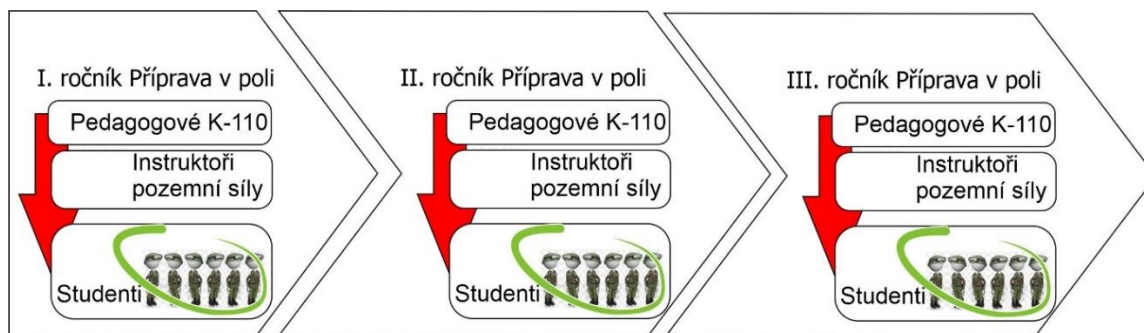
1.4. PŮVODNÍ KONCEPCE

Původní koncepce jasně zaměřená na výstupy z učení dané každým ročníkem byla organizována do tří prakticky autonomně fungující celky diverzifikovanými po jednotlivých ročnících. Byla součástí končícího studijního programu *Ekonomika a management* akreditovaného v roce 2014². Řídícím výcviku byl pedagog, nebo skupina pedagogů Katedry vševojskové taktiky, vstup příslušníků školního pluku zde byl minimální a soustředil se ryze na reálnou logistickou podporu a péči o podřízené mimo dobu, kdy se jim věnovali instruktoři. Teoretická příprava byla rozpuštěna do semestru, což díky velké koncentraci studentů na přednáškách a systému plánování obvykle odsouvalo výuku až do odpoledních či večerních hodin. Během samotného výcviku byli studenti rozděleni do skupin, plnili úkoly, ke kterým byli vedeni přidělenými instruktoři. Funkcí instruktorů byli pověřováni vojáci původně mechanizovaných praporů na úrovni velitel družstva, velitel čety, ale postupně také vojáci druhů vojsk, případně vojáci zastávající jiné systematizované pozice. Po postupném náběhu a čtyřech letech fungování bylo z úrovně velitele pozemních sil rozhodnuto, že není schopen vojáky v takové míře v požadovaných hodnostech vyčlenit. Reálně se jednalo totiž o cirká 60 vojáků, kteří byli vyčleňováni na měsíc a to dvakrát ročně, což bylo neslučitelné s úkoly, které jejich organické jednotky plnily.

Ambicí celé původní PvP bylo vycvičit vojáky na úroveň velitel pěší čety. To se při výcviku jednotlivce, sekce a dokonce i ve druhém ročníku na úrovni družstva zdálo realizovatelné. Nicméně ve třetím ročníku byly kontrolní výstupy studentů neodpovídající požadavku. I přes časté střídání na pozici velitele čety při výcviku nedocházelo při ověřování znalostí k jejich očekávanému nárůstu u požadovaného množství studentů. Současně se rozsah a intenzita výcviku odrážela ve značné míře od schopností a zkušeností jednotlivých instruktorů. Tedy lišily se bojové drily a to přes značné intervenční snahy řídicích výcviku.

² *Ekonomika a management*, kód programu MSMT/6097/2014, datum schválení 14. března 2013, garant doc. RNDr. Jiří MOUČKA, Ph.D.,

Instruktoři měli tendenci učit zejména, co znali a ne to, co bylo požadováno. Postupně byli instruktoři posilováni vojáky z řad speciálních kurzů z Vojenské Akademie. Ovšem jejich periodické zapojování se stalo problémem pro jejich vlastní výkon organického systematizovaného místa. Realizované zaměstnání v metodice – zaměřené na to, jak který výstup z učení naplnit. Nicméně tento aspekt znovu zvýšil časovou náročnost pro instruktory, takže byl znovu poměrně problematický. Při kapacitě 1-2 učitelů na ročník (cca 100-220 osob) nebylo možné kontrolovat vše.

Obrázek 2 Organizační uspořádání původní koncepce

Zdroj: Vlastní

2. REALIZACE ZMĚNY

Přechodem na nový studijní program bylo možné a současně nutné, na základě výše uvedených skutečností předmět změnit. V pilotní studii předcházející změně (v roce 2018) bylo ověřeno, že studenti ve třetím ročníku studia mají dostatečné penzum schopností a zejména značnou míru osobního nasazení pro předávání vědomostí svým mladším kolegům. (Zahradníček, Rak, 2020) Značná míra chybějících praktických zkušeností byla kompenzována zejména důslednou přípravou na samotný předmět tak také realizací několika studijních pomůcek pro podporu výuky. Dalším zdrojem informací se jeví ve využití nově vzniklé skupině instruktorů Školního pluku. Seskupení teoretické přípravy do týdne, bezprostředně předcházejícímu vlastní praxi sice poměrně zvýšilo nároky na pedagogy v jednotlivých ročnících, nicméně do praxe pomohla tato změna přenést studentům většinu přednášených poznatků.

2.1. KONTROLNÍ SYSTÉM PŘEDMĚTU

V PvP funguje jedinečný kontrolní mechanismus. Kromě kontrol uskutečňovaných garantem předmětu a pověřenými pedagogy v rámci vnitřní kontroly a orgány vedení fakulty a univerzity má smluvně potvrzenou kontrolní pravomoc Vojenská Akademie ve Vyškově, která provádí kontrolu u studentů jak v jejich teoretických znalostech, tak praktických dovednostech. Navíc, každý rok jsou výsledky závěrečných testů zobecňovány a v souvislostech vyhodnocovány. Dalšími kontrolními daty představuje autoevaluace studentů. Nejen, že hodnotí předmět v rámci stanovených kritérií, ale navíc garant předmětu sbírá data o jejich samotném hodnocení jejich vlastních výkonů, což je údaj s jedinečnou vypovídající hodnotou, pokud se konfrontuje s ostatními evaluačními výsledky.

2.2. DŮSLEDKY ZMĚN

Výsledkem všech kontrolních mechanismů je viditelný nárůst schopností studentů a to zejména v druhém a třetím ročníku PvP. Ujednacením podkladů, stanovení jednotného rámce a návaznosti jednotlivých lekcí a akceptace studentů vyšších ročníků jako plnohodnotných velitelů družstev nejen s povinnostmi, ale také pravomocemi vůči mladším studentům však mělo pozitivní vliv i na studenty prvního ročníku.

Reálně nesplnitelný požadavek vycvičit každého studenta v PvP jako velitele čety byl degradován na exkurz organizačního působení a pochopení souboru praktické aplikace potřebných manažerských funkcí pro výkon této funkce.

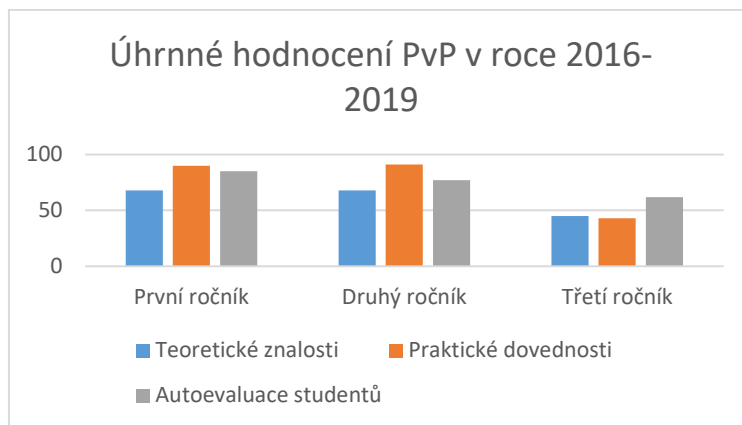
Hlubší pochopení cvičené problematiky se pozitivně projevilo ve výstupech u studentů třetího ročníku na pozici velitelů družstev, kteří, aby mohli úspěšně své znalosti předat a vysvětlit studentů a schopně vyargumentovat musí problematiku sami detailně chápat. Pravomoci vést výcvikovou tematiku je nutily používat řadu aktivizačních technik, moderních andragogických postupů, nebo třeba jen vlastních zkušeností, které získali, když se předmětu věnovali v nižším ročníku. Co však vyplynulo ze všech zobecňovaných závěrů, byl velký nárůst samostatné aktivity studentů ve velitelské funkci, jež ve vysoké míře akceptovali výcvikové úkoly jako osobní výzvy. První možnost ve vojenské kariéře řídit podřízené byla výzvou. Navíc případné chyby, vzniklé přemírou snahy, či osobnostními neshodami byly vyřešeny pedagogy, či instruktory ze struktury školního pluku.

2.3. ŠTÁBNÍ ZKUŠENOST

Organizační tvorba štábu pro výcvik PvP a její praktické začlenění do výcviku bylo zejména zpočátku problematické. Studenti bez praktických zkušeností měli vytvořit funkční systémový celek reagující na řadu podnětů s požadavky na exaktní výstupy. To samo kladlo velmi výrazné požadavky na pedagogickou práci. První dny byl problém studentů začleněných do struktury štábu udržet si vůbec operační obraz o situaci, ovšem každou přijatou informací, docházelo k zefektivňování činnosti a jasnějšímu chápání hranic mezi úkoly a pravomocemi jednotlivých skupin. Náročnost na pedagogickou práci se násobila nezbytnou rotací po funkcích. Kdy na místa štábních pracovníků přicházeli vojáci, kteří doposud plnili úkoly na úrovni velitelů družstev a čet a štáb se prakticky budoval znovu.

3. DISKUZE VÝSLEDKŮ

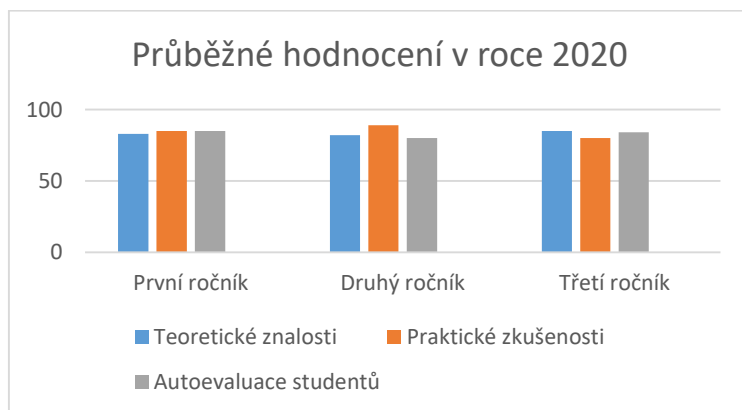
Shrnutím výsledků za posledních pět let poskytnutí hodnotitelem Velitelství výcviku-Vojenská akademie (dále VeV-VA) lze konstatovat, že se jako problematický jevil zejména výcvik ve třetím ročníku. Očekávané výstupy nebyly dlouhodobě plněny a studenti nedosahovali odpovídající úrovně znalostí. Níže uvedený graf zobrazuje jak samotné výsledky VeV-VA (uvedeny v procentech), tak také interní šetření realizované u studentů se zaměřením na autoevaluaci své práci v předmětu.

Obrázek 3 Hodnocení PvP v letech 2016-2019 (Hasala, 2016-20)

Zdroj: Vlastní

U průběžných výsledků v roce 2020, tedy v prvním roce přechodu na nový systém přípravy došlo k nárůstu výsledků ve většině kritérií. Zajímavým aspektem je také nárůst samotného hodnocení studentů. V původní tabulce byla jasně patrná postupná deprese, související s výše uvedenými aspekty, jako ztráta motivace, nejednotné vedení instruktory apod. Realizovaná změna tak nejen posílila veškeré sledované výstupy, ale také motivaci studentů a zájem o předmět jako takový. Drobný pokles v řádu procent v získaných praktických zkušenostech byl pravděpodobně zapříčiněn menší mírou praxe starších spolužáků, ve vedoucích funkcích. Naopak teoretické znalosti stouply ve všech ročnících o více jak deset procent, což je důsledkem daným jednak přesunem výuky, tak také tvorbou studijních pomůcek a uceleným komplexním přístupem.

Obrázek 4 Hodnocení PvP v ZS 2020

Zdroj: Vlastní

Kromě kvantifikovaných výsledků je významnou přidanou hodnotou pro každého studenta uvědomění si svých silných a slabých stránek. Od toho si může odvodit dráhu svého budoucího působení, přičemž nemá zcela zkrleslené představy, v čem vyniká, či v čem má slabiny. Toto i nepřímou podporuje jeho volbu budoucího oboru, následně pak i směr v rámci odbornosti.

ZÁVĚR

Realizovaná restrukturalizace předmětu PvP má za důsledek významný nárůst efektivity výcviku a získání většího penza znalostí a zkušeností studentů. Navíc se odráží i v hlubší

motivaci studentů. Změna není dána jenom úpravou organizační struktury. Aplikací moderních andragogických postupů např. (Zahradníček, 2020), (Stodola, et. al. 2020), (Smith 1998) v kombinaci s organizačními podmínkami i snahou studentů v rámci „seniority“ lze dosáhnout s minimem zainteresovaných učitelů a instruktorů širokého spektra výcvikových cílů. Ve srovnání s předchozím modelem také došlo k zásadnímu omezení požadavků na instruktory z řad velitelů družstev a čet mechanizovaných jednotek AČR.

LITERATURA

BAXA, F., HODICKÝ, J., MELICHAR, J., PROCHÁZKA, D. 2020. *Obranné plánování při řízení obrany státu*. Brno : Univerzita obrany v Brně, 2020. 82 s. ISBN 978-80-7582-124-9.

BROOKS, R., STANLEY, E. A. 2007 *Creating military power: the Sources of Military Effectiveness*. Stanford : Stanford University Press, 2007. 264 s. ISBN 978-08-0475-399-9

BYDŽOVSKÝ, J.. 2011. *Předlékařská první pomoc*. Praha : Grada publishing, 2011. 120 s. ISBN 8024-774-45-3.

ČERNÝ, J. 2019. *Vojenský plánovací a rozhodovací proces v operacích*. Praha : Powerprint, Praha, 2019. 292 s. ISBN 978-80-7568-160-7.

HASALA, R. *Zpráva z vyhodnocení výstupů z výcviku jednotek UO Brno: Interní dokument*. Vyškov, 2016-2019.

HODICKÝ, J., HERNANDEZ, A. 2020. Wargaming, Automation, and Military Experimentation to Quantitatively and Qualitatively Inform Decision Making. In *Simulation and Wargaming*. New York City : Wiley, 2020, s. 40-71. ISBN 978-11-1960-478-5.

HUBÁČEK, M., BUREŠ, M., BŘEŇOVÁ, M., ŠIMKOVÁ, K., ZERZÁN, P. The Czech Republic DSM 1, the Quality of the Model in Areas Covered by Vegetation and Possibilities of its Use for Visibility Analysis. In *2017 International Conference on Military Technologies*. Brno : Proceedings, s. 268-272. ISBN 978-1-5386-1988-9.

KALOUS, M. Jak (ne)předvídat budoucnost? Rozbor několika průkopnických studií na poli české politické a bezpečnostní scénaristiky. In *Obrana a strategie*. 2018. 2018. 1. ISSN 1224-6463.

SMITH, R. D. 1998 Essential techniques for military modeling and simulation. In *Winter Simulation Conference. Proceedings*. Washington : IEEE Computer Society Press, 1998. s. 805-812 ISBN 978-0-7803-5134-9.

STODOLA, P., VOJTEK, J., KUTĚJ, L., NEUBAUER, J. Modelling Militarized Interstate Disputes Using Data Mining Techniques: Prevention and Prediction of Conflicts. In *The Journal of Defense Modeling and Simulation: Applications, Methodology, Technology*, 20, 2020. s. 158-165. ISSN 1548-5129.

ZAHRADNÍČEK, P., RAK, L. Modern Teaching Methods Implemented In Training of Students of University of Defence. In *International Journal of Latest Research in Science and Technology*, 09. 2020, 2, s. 13-17. ISSN 2278-5299.

Ing. Luděk RAK, Ph.D., Ing. Pavel ZAHRADNÍČEK, Ph.D.

Kounicova 65, 662 10 Brno, Czech rep.

ludek.rak@unob.cz

pavel.zahradnicek@unob.cz

THE ESTABLISHMENT OF THE SECURITY IN SPACE TRAFFIC

Zsombor REZSNEKI

ABSTRACT

The importance of outer space is growing nowadays. For peaceful or military purposes several countries launch satellites and the exploitation of outer space by the artificial devices is ongoing. The human desire for knowledge is pushing the borders beyond the atmosphere regarding to the famous citation by Ciolkovszkij: „*Mankind will not forever remain on Earth but, in the pursuit of light and space, will first timidly emerge from the bounds of the atmosphere and then advance until he has conquered the whole of circumsolar space.*”¹ However, it is a growing problem that the launched devices are damaged, collide with each other or with other celestial bodies, thus exposing space to a constant danger, the outer space has become an increasingly dangerous place. The traffic of outer space is less regulated, notwithstanding a lot of regulation have already been enacted in compliance with security, which is essential for human life and national defense.

Keywords: security, outer space, transportation, space debris, Low Earth Orbit, Geostationary Orbit, regulation

INTRODUCTION

For a hundred years the mankind is being haunted by the particularity of Outer Space. After years of thousands, in the middle of the last century the technical conditions were laid within its reach to fulfill this wish of experience. To Outer Space the most famous citation written by worldwide known Konsztantin Eduardovics Ciolkovszkij, the Russian scientist, mathematician and aeronautical engineer, lived in the turn of the XIX-XX. century is the following:

„*The Earth is the cradle of humanity, but mankind cannot stay in the cradle forever.*”²

Undoubtedly, this citation is one of the best proverb around the world highlighted created by an aeronautical engineer. Honestly, the second part of the citation professed and shed light why mankind must get out of its cradle:

„*Mankind will not forever remain on Earth but, in the pursuit of light and space, will first timidly emerge from the bounds of the atmosphere and then advance until he has conquered the whole of circumsolar space.*”³

Yielding to desire we leave the safety of known world to cope with new one which based on technical, psychological and society aspects are differed from terrestrial conditions. Regarding to this fulfillment point of the knowledge and discovery in Outer Space is the continuous maintenance of safety. In compliance with this continuous safety I examined the

---

¹ New Mexico Museum of Space History; Available on internet:
<http://www.nmspacemuseum.org/halloffame/detail.php?id=27>,

² Nem maradhatunk mindig a b6lcs6ben. *Ciolkovszkij 6vfordul6 van!* Available on internet:
[http://www.vilagtudomany.hu/index.php?data\[mid\]=7&data\[id\]=1331&nem-maradhatunk-mindig-bolcs337ben--ciolkovszkij-evfordul-van](http://www.vilagtudomany.hu/index.php?data[mid]=7&data[id]=1331&nem-maradhatunk-mindig-bolcs337ben--ciolkovszkij-evfordul-van)

³ Nem maradhatunk mindig a b6lcs6ben. *Ciolkovszkij 6vfordul6 van!* Available on internet:
[http://www.vilagtudomany.hu/index.php?data\[mid\]=7&data\[id\]=1331&nem-maradhatunk-mindig-bolcs337ben--ciolkovszkij-evfordul-van](http://www.vilagtudomany.hu/index.php?data[mid]=7&data[id]=1331&nem-maradhatunk-mindig-bolcs337ben--ciolkovszkij-evfordul-van)

possibilities of Outer Space from this perspective. I analyse the thesis both sides of related dangers to the safe transportation and of which organizations tackle with the identification of these surveyed harmful objects. In a word why these objects are dangerous for the traffic in Outer Space.

1. ACHIEVEMENT OF THE OUTER SPACE FROM EARTH

To tell we go to the Outer Space we have to cross the layers of atmosphere. These are the followings, moving upwards from the surface of Earth: Troposphere 1-10 km, Stratosphere 10-50 km, Mesosphere 50-85, Thermosphere 85-600, Exosphere 600-10.000 km. ⁴

Without explaining the stratifications, I just introduce them in a few words to understand the difficulties of traffic in outer space. The most dense layer is Troposphere concentrated with 80% of the mass of atmosphere. Next to it, Stratosphere possesses the 19% of the mass of atmosphere and where is Ozone layer in. Mesosphere is well known as impact of meteors that are so destroyed by it. And Thermosphere gives place to Aurora Borealis and Exosphere where the substantial part of traffic in outer space is realized. Besides, emphasising the particularity of the Karman Line⁵, calculated by the name-giving physicist Theodore Karman from Hungary, which is somewhere around 100 km altitude marking the border of the outer space in scientific world.

2. REGULATIONS TO SECURITY IN OUTER SPACE

The regulations, based on field of outer space, are similar but the differences and intersections are appeared in the pervasive law systems of every single states. By the structure of laws in outer space, the elementary rules are found in compliance with the national law considering the directives and recommendations of the constitutions and world organizations related to outer space law. Honestly, the outer space law requires the most complex and comprehensive regulatory. This special area is stemming from the labor law, civil law, right of compensation, taxation etc. regulated in national and international law. By the way, there is a need of a new interpretation on the collaboration of every single country.

2.1. INTERNATIONAL REGULATIONS IN REGARD TO OUTER SPACE

Before the WWII the scientist made a study to reveal the possibility of space faring. Soon was declared that fulfillment of it is depended on German scientist working together with the victorious allied powers. After the success of technical challenges, just before the moon landing, was released to start a law making procedure imbedded into the United Nations Subcommittee.

In the year 1967 the Outer Space Treaty⁶ came into effect. The convention, which already signed by 106 members, regulates the operation of space activity and the exploitation of outer space including the moon and other celestial bodies. First and foremost the Treaty internationally set out the exploitation of outer space for peaceful purposes and gives the

---

⁴ Légköroptikai jelenségek; Available on internet: <http://legkoroptika.hu/alegkorfelepitese;>

⁵ Both Előd: A világűr határa, Available on internet: [http://www.urvilag.hu/velemenyek/20180912_a_vilagur_hatara,](http://www.urvilag.hu/velemenyek/20180912_a_vilagur_hatara)

⁶ UNOOSA: Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies; Available on internet: [https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html;](https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html)

opportunity the private and public industries to detect and to reach it under aegis of the state and the results must be favored for mankind. Nonetheless, supposing the personal injury and other emergency situation the countries, signed the contract, are obliged to arrange of assistance related to astronauts, as scouts of mankind. In addition, every single country is responsible for their own space activity and has an international responsibility for it.

In year 1968 came in force the Rescue Agreement⁷ which under article 5 of Outer Space Treaty to put the responsibility on the member states. According to it the states are responsible to help the safe return of the astronauts and other personnel of spacecraft's. And they are obliged to give back the wrecks to the launching state and to prevent the harms caused by the actions.

In year September 1972 came in force the Liability Convention⁸, stemming from article 7 of Outer Space Treaty, to set out the international responsibility for damages caused by spacecrafts. The Convention is more precise than the treaties abovementioned, because to resolute the responsibility of launching state for damages occurring with anyone and with any property on Earth including any harmful devices from other launching states. If more states took in actions, their responsibilities are joint and several against a third party. Beside the strict rules of deadlines and of procedural provisions laid down Convention set up a conciliation committee to settle disputes and handle complaints.

In year September 1976, came into force the Registration Convention⁹, developing an integrated system for the data sharing among the states and international organizations. The system, is supervised by the United Nations Secretary, registers the devices launching from each country to outer space.

Among the basic documents, in year July 1984, the Moon Treaty¹⁰ is handling with the peaceful exploitation of Moon and of other celestial bodies. The Outer Space Treaty put a primer emphasis on the Moon Treaty in accordance with the prohibition of military presence on the surface of these celestial bodies and must be kept the environment of them. It sets out a deadline and a reporting obligation for presence on Moon and other celestial bodies. Moon Treaty does not regulate the exploitation of celestial bodies but they are to use for scientific purposes to an appropriate extent and in compliance with supervision of an international organization. To thank for abundant mineral sources of Moon, some element are doubled than on Earth, are international relations very difficult and countries are stressed to a particular collaboration to one another. Nonetheless, the launching states have an advantage to avoid the constrains.

These treaties show direction for international society regarding space travels but interests of states are very different. Supposedly, maintaining cohesion among states is a heavy task for United Nations and honestly the outer space could be the scene of tensions on Earth.

---

⁷ UNOOSA: Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space; Available on internet:

<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introrescueagreement.html>;

⁸ UNOOSA: Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects; Available on internet: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introliability-convention.html>;

⁹ UNOOSA: Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects; Available on internet: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introliability-convention.html>;

¹⁰ UNOOSA: Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies ; Available on internet:

<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/intromoon-agreement.html>;

3. THREATS TO SECURITY IN OUTER SPACE

Before we go any further, to analyse the regulations, we should clear some things in accordance with threats to security in Outer Space. We have to draw the line among the areas of space security. It should be stated from the outset that the point of my thesis is the secure movement of manmade devices in outer space without taking account of the defense of Outer Space and of the survey of identified and unidentified devices coming from outer space.

There are three ways to analyse security in Outer Space: the running natural events in Outer Space, devices and phenomena coming from Outer Space and the movement in Outer Space. We handle with the latter because the former two claim knowledge on the field of technical and physical aspects. There we would analyse natural events and dangers of space-based assets threatening living culture on Earth.

Based on legal regulation the surveying devices, threatening space traffic, are being moved in LEO (Low Earth Orbit, altitude of 200 km – 2000 km) or in GEO (Geostationary Orbit, altitude of > 35.000 km). Nonetheless, these altitudes are a very preferable place for the satellites vindicating that in year 2010 only one thousand gadgets were operated on these two altitudes but at present (spring 2020) more than two thousand.

To above-mentioned, the space travel is made difficult by man himself. The most dangerous devices in Outer Space are identified by artificial, intentionally or accidentally discarded space debris. With technical and professional equipment mankind is able to rule natural events but threatens are from artificial devices or from the pieces of these devices. Here we need to clarify the space debris stemmed from rockets, satellites and from parts of gadgets launched in favor of space-faring.

Types of satellites, depending on size or mass, can be divided into several groups.¹¹ However, because 562 satellites in GEO and 1467 satellites in LEO are situated out of the total of 2218, the substantial part of space debris are appeared in LEO, thanks to great number of satellites¹². More than fifty percent of satellites launched into outer space are nano-size or smaller which cause problem of maintenance to clear outer space. Not just that hard to clear away the parts of nano-sized satellites or the waste clouds created by them but to survey and to register them to follow their movement. By the year 2010, economic development and contest among states, producing new small-sized satellites launched into outer space, is resulting the replenishment of space debris. Highlighted the fact that the space exploitation is a 50 billion business in Europe and this number will be reached half of the national economy in 100 years due to three to four times faster growth of space industry than normal economy.¹³ We must not forget, the essential tools (TV's, PC, mobile, GPS navigation systems) of everyday life, including space high-tech technology, are important and multifaceted to everyday man itself thanks to their characteristics of user-friendly and of readily accessible. In year 2000's mere 40 countries and in year 2010 the number of countries reached almost 50 which had the capability to launch satellites. Nowadays, the number of countries with launching capacity and possess space technology reaches 80.¹⁴

---

¹¹ International Academy of Astronautics (IAA). (2009).: A Handbook for Post-Mission Disposal of Satellites Less Than 100 kg; France, IAA. Extra-heavy 5000 kg vagy nagyobb, Heavy 1000 kg – 5000 kg, Medium 500 kg - 1000 kg, Smallsat 500 kg vagy kisebb, Microsat 100 kg vagy kisebb, Nanosat 10 kg vagy kisebb, Picosat 1 kg vagy kisebb.

¹² Union of Concerned Scientists, UCS Satellite Database; Available on internet: <https://www.ucsusa.org/resources/satellite-database;>

¹³ ESPI Report 71; Towards a European Approach to Space Traffic Management; Available on internet: <https://espi.or.at/publications/espi-public-reports/category/2-public-espi-reports;>

¹⁴ Satellites by countries and organizations, [https://www.n2yo.com/satellites/?c=&t=country,](https://www.n2yo.com/satellites/?c=&t=country)

Based on above-mentioned, two things threaten the security in Outer Space: the collision between operating satellites and space debris or between operating satellites and parts of non-operating satellites. By definition of space debris, according to the directive released by the working group of IADC (Inter-Agency Space Debris Coordination Committee), the phrase must be used to non-operating device or parts of it ever made by man which is moving in orbit or is entering atmosphere.¹⁵

As things stand, together 5560 launches were acted since the beginning (1957) to the present day. With these launches, 9600 satellites were put up and only 2218 satellites work today¹⁶. 5500 non-operating satellites are orbiting in Outer Space making the space as a more dangerous place. In compliance with the definition of space debris at IADC, the number of registered space debris reached 23.000 by now. Close to 500 collisions, regarding the assessment of scientist, resulted almost 8800 tons space debris orbiting around and the number and the size of space debris are going to multiple through collisions occurred. Similar to the types of satellites the space debris has more categories as follow: 34.000 things, things >10 cm; 900.000 things, things between 1 cm – 10 cm; 128 million things, things between 1 mm -1 cm.

Therefore, it can be concluded that the collisions and blasts shall always produce smaller space debris leaving them orbit. We should suppose that the great number of space debris in commensurate with equatorial length is lessened, projected on Earth. Hundred times as many people live here and I am not pressed to meet anyone. Differ from it in outer space is not allowed to regulate velocity, acceleration and altitude of things. The pace of a thing in outer space is 8 m/s, namely 7,5 km/s. In compliance with rate of kilometer and second space object runs with 25.000 km/hour. It means that the smallest space debris is able to hurt the space suit and fatally harm the spaceships. Of course, the scientist always count the probability of an collision, which in general is around 1:10.000 - how we talk about it in the next chapter – and to minimize the occurrence of a collision continuously to set a decision to comply with defence and with Bylaw-making procedures.

4. FURTHER REGULATIONS

After analyzing the regulations, we can exam the events threaten us, bearing in mind that where people are littering by nature. These problems are of our own making so many scientists are working on the solution to decrease the number of space debris and the increasing number of special decisions claim more financial issues from us. However, curiosity of mankind keeps development moving and with maintenance of security in outer space it could be possible to reach it.

Registration Convention, above mentioned, and categorization system owned by launching states organized a very detailed list of devices launched. Besides the surveillance of space objects the space debris is obviously mixed with working gadgets and collision of them is hardly unavoidable. In outer space have many bursts by natural circumstances and the probability of another intersection caused by artificial devices is higher than before the year 2010. As of 2010 yearly 400-500 launches had been registered and 100-110 launches in the years 2000 to 2010. According to forecasts, there will be launched 500-700 launches yearly.

Az egész űrtörténelem számokban, egy ábrán,

http://www.urvilag.hu/a_honap_szama/20110902_az_egesz_urtortenelem_szamokban_egy_abran..

¹⁵ UNOOSA Inter-agency Space Debris Coordination Committee; IADC Debris Mitigation Guidelines; Available on internet: https://www.unoosa.org/documents/pdf/spacelaw/sd/IADC-2002-01-IADC-Space_Debris-Guidelines-Revision1.pdf;

¹⁶ European Space Agency; Space debris by the numbers; Available on internet: [https://www.esa.int/Safety_Security/Space_Debris/Space_debris_by_the_numbers](https://www.esa.int/Safety_Security/Space_Debris/Space_debris_by_the_numbers;);

First breakthrough, surveillance of devices in outer space achieved by Donald Kessler a Professor at NASA, was published in year 1978.¹⁷ Based on study, increasingly number of collisions, caused by the launched devices, is continuously rising however the space debris and other devices are intersecting each other's way. The possibility of collisions are more plausible. The harmful multiplying effect is appearing which may cause space debris getting more and smaller to lift up the number of collisions.

A common regulation could be the best solution regulation signed by countries which is incorporated in Space Traffic Management (STM). The content of Space Traffic Management is unclear yet. Multilateral agreement of definition of Space Traffic Management was not fulfilled but the International Academy of Astronautics (IAA), the International Telecommunication Union (ITU) and the national interests of any single country were supposed to make some experiments to shape it. Yvonne Henri, the leader of International Telecommunication Union (ITU)¹⁸ in UN, gave as close as possible to reality a definition for STM:

„Space Traffic Management provides an approach to enter into, operate in and return from space, safe from any interference”¹⁹

Unfortunately, we do not have any common regulation and thus so international organizations shall take over the Space Traffic Management (STM) shaped by United States of America. Let us have a look at this and let us find out the adequate direction.

The countries and international organizations agreed on the meeting-points as a meaning of Space Traffic Management covers a safety travel to outer space where man is capable to work without unnecessary injury and capable to return to its launching state. Man must not be afraid of natural events or of colliding with celestial bodies, space debris and of life-threatening and debilitating human conditions during its travel across outer space. This is the reason why countries and international organizations shall adopt a common regulation and shall implement technical standards decreasing injuries and excluding damage of devices launched.

The most important legal issues in compliance with outer space activity and STM are the followings (the list is not exhaustive): 1. USA Space Policy Directive 3; 2. IADC Space Debris Mitigation Guidelines; 3. PMD; ISO 24113.

4.1. USA SPACE POLICY DIRECTIVE 3

Similarly, to the leadership Space Traffic Management of USA is the most developed issue. In year 2018 the STM was appeared in Space Policy Directive 3 issued by USA in which for the first time was talked about the safety traffic in outer space²⁰. Based on this directive USA wants – while retaining its leadership – to release technologies and other achievements obtained in outer space activity not merely for public sector but for private actors, too. The Space Traffic Management of USA includes both Space Situational Awareness and Space Surveillance and Tracking which systems record the details of satellites and other celestial

---

¹⁷ International Association for the advancement of space safety; Donald Kessler; Available on internet: <http://iaass.space-safety.org/awards/jerome-lederer-space-safety-pioneer-award/space-safety-pioneer-award-hall-of-fame/kessler-biography/>;

¹⁸ Az ENSZ Nemzetközi Távközlési Egyesület honlapja, <https://www.itu.int/en/Pages/default.aspx>

¹⁹ International Telecommunication Union Space Law Symposium 2015; Frequency Management and Space Traffic Management; Available on internet: <https://www.unoosa.org/pdf/pres/lsc2015/symp-04.pdf>;

²⁰ The White House Presidential Memoranda; Space Policy Directive 3; Available on internet: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/space-policy-directive-3-national-space-traffic-management-policy/>;

bodies. By the way the systems analyse natural events coming from outer space and trace devices and radio waves orbiting Earth.

Still the point of directive is to mitigate damages caused by space debris and to collect information sharing them with other countries to have a better position worldwide. At the same time, the quality expectations of space devices and of improved legal framework will help for public and private sectors to connect their services.

The adequate feasibility of above mentioned is to be the target not merely for USA but for other countries and private companies. All the parties carry the risk of revealing their confidential details before another party and streaming of data could not be unfettered until Asian countries are abusing with copyright and another patent rights.

4.2. IADC SPACE DEBRIS MITIGATION GUIDE LINES

The Space Debris Mitigation Guidelines issued by Inter-Agency Space Debris Coordination Committee (IADC),²¹ in year 2007, has no binding effect because it is just a recommendation from the organization which includes 13 members²². Since the date of its issue brought more countries and international organizations different provisions based on this directive and so it could be a starting point for countries in the establishment of their own national regulations. However, the Directive overtook the legislation in USA but it was not allowed to consider itself as a basic establishment in international legal environment. Point of Directive is to decrease the number of devices launched into outer space and to prevent the dispersal of these devices in Earth orbit after completing their mission and to return them to launching state.

Notwithstanding basic definitions and research methods of space activity are set out but main direction of Directive is that to bestow tasks for those countries which are capable on this level to fulfill the expectations of technological and economical challenges. For launching states, the Directive recommends technical cooperation with each other and delineation of common standard rules on which leaving room for new solutions they can determine substances and longevity of space devices launched. In order to avoid any damages and personal injuries caused by devices entering the atmosphere the Directive set out a longevity of 25 years after which the devices should be safely disposed of.

Thanks to Directive of IADC the scientist pays more attention for theme and international community can refer to it in their research and development. Most and most dangerous space debris are situated at the altitude of 600-800 km so here where the legal issues are applied the most.²³

---

²¹ UNOOSA Inter-agency Space Debris Coordination Committee; IADC Debris Mitigation Guidelines; Available on internet: https://www.unoosa.org/documents/pdf/spacelaw/sd/IADC-2002-01-IADC-Space_Debris-Guidelines-Revision1.pdf;

²² Olaszország, ASI (Agenzia Spaziale Italiana) – Franciaország, CNES (Centre National d'Etudes Spatiales) – Kína, CNSA (China National Space Administration) – Kanada, CSA (Canadian Space Agency) – Németország, DLR (German Aerospace Center) – Európai Űrügynökség, ESA (European Space Agency) – India, ISRO (Indian Space Research Organisation) – Japán, JAXA (Japan Aerospace Exploration Agency) – Dél-Korea - KARI (Korea Aerospace Research Institute) – USA, NASA (National Aeronautics and Space Administration) – Oroszország, ROSCOSMOS (State Space Corporation "ROSCOSMOS") – Ukrajna, SSAU (State Space Agency of Ukraine) – Anglia, UKSA (United Kingdom Space Agency)

²³ ESA European Space Operation Centre; Annual Space Environment Report 2019; Available on internet: https://www.sdo.esoc.esa.int/environment_report/Space_Environment_Report_latest.pdf;

4.3. POST-MISSION DISPOSAL

In year 2019, International Academy of Astronautics (IAA) released PMD- Post Mission Disposal giving recommendations and tasks with disposal and with defuse of space devices returned. First, we analyze the issue of Post-Mission Disposal. Handbook set out the strategy which helps to decrease the flight time of space object returning from orbital altitude. In the first part of my thesis I outlined the layers of atmosphere to introduce them now. Every single object in outer space can finish its longevity on three possible ways: orbiting Earth, colliding with space debris or with celestial body, or whilst returning to Earth it meets with chemicals and burns into the atmosphere. Of course, if it can burn off considering that some space devices are made by titan or glass and so particles can get through the atmosphere and may cause damages in houses or aircrafts.

These are good evidence that the space devices could not remain without surveillance. There is more option produced by scientists and luckily legal base are already established. Best way control exercised is if the space devices returned to launching state. The devices, to have capability of maneuvering, need to have propulsion engine but also be aware of growing mass and size of spacecraft. The smaller the devices, like microsattellites, the more impossible to solve it. Nonetheless, the science has no border proving that it is getting a better solution each day. Besides, solar flares, increasing number of space debris, natural events make everything so difficult and make the propulsion system less dynamic and cost-effective.

4.4. STANDARD ISO 24113

Based on problem above mentioned, the ISO 24113 formed by International Organization for Standardization (ISO) gave more benefits of using substances outweigh the risks associated with effects getting through the atmosphere and lessening damages under collision. There are solutions more and more which are taken over by space agencies. However more software's help to meter the collision course of space objects launched and to assess the longevity and survival data of such devices.

SUMMARY

The listed regulations do not fully include the special solutions of each countries. From year 2010, more countries are aware of this particularly field and to check launches and activity occurred in its territory. However, the legal integrity is unresolved in Europe. The Space Traffic Management is a complex system and perhaps it could not interpret without the collaboration of other countries. Of course, the countries with launch capability are not able to act without the help of developing countries because damage and personal injury could happen everywhere concerning other states sovereignty.

In my opinion, only United Nation is the organization around the World which is capable of gathering nations will together. Nonetheless, even the European Space Agency has the capability and the multilateral collaboration networking the globe to work together in space activity. To this European Space Agency is the adequate organization for partnering with Anglo Saxon states, too. I think only a superior organization can solve the task.

BIBLIOGRAPHY

- ESA European Space Operation Centre; Annual Space Environment Report 2019. [online]. Available on internet: https://www.sdo.esoc.esa.int/environment_report/Space_Environment_Report_latest.pdf (15.3.20)
- ESA European Space Agency; Space debris by the numbers. [online]. Available on internet: https://www.esa.int/Safety_Security/Space_Debris/Space_debris_by_the_numbers (24.3.20)
- ESPI Report 71; Towards a European Approach to Space Traffic Management. [online]. Available on internet: <https://espi.or.at/publications/espi-public-reports/category/2-public-espi-reports> (28.3.20)
- International Academy of Astronautics (IAA). (2009). [online]. A Handbook for Post-Mission Disposal of Satellites Less Than 100 kg; France, IAA
- International Association for the advancement of space safety; Don Kessler. [online]. Available on internet: <http://iaass.space-safety.org/awards/jerome-lederer-space-safety-pioneer-award/space-safety-pioneer-award-hall-of-fame/kessler-biography/> (28.3.20)
- International Telecommunication Union Space Law Symposium 2015; Frequency Management and Space Traffic Management. [online]. Available on internet: <https://www.unoosa.org/pdf/pres/lsc2015/symp-04.pdf> (30.3.20)
- New Mexico Museum of Space History. [online]. Available on internet: <http://www.nmspacemuseum.org/halloffame/detail.php?id=27> (29.4.20)
- The White House Presidential Memoranda; Space Policy Directive 3. [online]. Available on internet: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/space-policy-directive-3-national-space-traffic-management-policy/> (13.3.20)
- Union of Concerned Scientists, UCS Satellite Database. [online]. Available on internet: <https://www.ucsusa.org/resources/satellite-database> (24.3.20)
- UNOOSA Inter-agency Space Debris Coordination Committee; IADC Debris Mitigation Guidelines. [online]. Available on internet: https://www.unoosa.org/documents/pdf/spacelaw/sd/IADC-2002-01-IADC-Space_Debris-Guidelines-Revision1.pdf (18.3.20)
- UNOOSA: Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. [online]. Available on internet: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html> (23.3.20)
- UNOOSA: Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space [online]. on internet: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introrescueagreement.html> (23.3.20)
- UNOOSA: Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects. [online]. Available on internet: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introliability-convention.html> (23.3.20)
- UNOOSA: Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space. [online]. Available on internet: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introregistration-convention.html> (23.3.20)

UNOOSA: Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies. [online]. Available on internet:

<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/intromoon-agreement.html>
(23.3.20)

UNOOSA Inter-agency Space Debris Coordination Committee; IADC Debris Mitigation Guidelines; [online]. Available on internet:

https://www.unoosa.org/documents/pdf/spacelaw/sd/IADC-2002-01-IADC-Space_Debris-Guidelines-Revision1.pdf (18.3.20)

Úrvilág: A világűr határa. [online]. Available on internet:

http://www.urvilag.hu/velemenyek/20180912_a_vilagur_hatara (23.3.20)

www.vilagtudomány.hu: *Ciolkovszkij évforduló van.* [online]. Available on internet:

www.vilagtudomany.hu (23.3.20)

Zsombor REZSNEKI Dr.

National University of Public Service, Budapest, PhD student

rezneki.zsombor@bau92.hu

HU- 1095 Budapest, Soroksári út 164.

SOUDOBÝ VÝVOJ BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ

CURRENT DEVELOPMENT OF THE SECURITY ENVIRONMENT

Petr ROŽŇÁK

ABSTRACT

In the last few years, after a relatively long period of stability, there have been dynamic changes, and trends affecting aspects of social and international relations are now more risky and complicated than in the past two decades. The security environment is evolving and becoming complex, encompassing a range of dimensions that may not have been taken into account until a few years ago and from which increasing instability and uncertainty are being generated. The scale and diversity of these threats is growing and it is now more difficult to define a clear and clearly definable adversary or a clear line of war aggression and to evaluate the necessary responses, including the use of military force or civilian tools, so that unexpected chaotic and uncoordinated consequences of these reactions. Allocating an adequate amount of people and money for defense is one of the fundamental conditions for further modernization of individual types of troops. It is also offered, in the form of co-financing of associated multi-ethnic units, which can complement each other highly effectively. The analysis of the experience gained proves that this is a difficult process that must be organized in such a way that it corresponds to national specifics.

Keywords: security environment, two blocs and several centers, the main actors in security, migration

ÚVOD

V posledních několika letech dochází po relativně dlouhém období stability k dynamickým proměnám a trendy ovlivňující aspekty společenských i mezinárodních vztahů jsou dnes více rizikové a komplikované než tomu bylo v uplynulých dvou dekadách. Bezpečnostní prostředí se vyvíjí a stává se komplexním, zahrnuje celou řadu dimenzí, které ještě před několika málo lety nemusely být brány v potaz a ze kterých se generuje zvyšující se nestabilita a nejistota. Rozsah a různorodost těchto hrozeb narůstá a je nyní obtížnější definovat zřetelného a jasně definovatelného protivníka či zřetelnou hranici válečné agrese a vyhodnotit na tomto základě potřebné reakce, včetně způsobu použití vojenské síly či civilních nástrojů tak, aby se místo efektivního řešení nemuselo počítat s nečekanými chaotickými a nekoordinovanými následky těchto reakcí (Ivančík, Baričičová, 2020).

Transatlantický partner Evropy, Spojené státy, se nyní daleko intenzivněji zabývá obhajobou svých zájmů směrem na západ přes Tichý oceán do pacifického a asijského prostoru a směrem na jihovýchod do afrického kontinentu, než na východ přes Atlantický oceán. Úměrně tomu se dnes snižuje ochota USA nést náklady na zajišťování bezpečnosti a obrany svých evropských partnerů. Současná tvrdá kritika nedostatečného financování evropských obranných rozpočtů zde již zaznívala delší dobu, od roku 2011, kdy americký ministr obrany R. Gates veřejně varoval před ztrátou bojových schopností NATO a vývojem směřujícím dle něj k pomyslné dvourychlostní alianci, tedy států, které investují do svých ozbrojených sil, jež představují věrohodnou vojenskou sílu a států, které budují či udržují schopnosti uplatnitelné pouze při realizaci humanitárních a mírových operací. Otázkou zůstává, zda potenciální naplnění aliančních závazků automaticky povede k udržení či rozšíření dosavadního stabilního bezpečnostního prostředí v evropském prostoru.

S americkou kritikou evropských států polemizují názory tvrdící, že enormní výdaje USA ve vojenské oblasti nesouvisejí s aliančními závazky, ale s globálními zájmy USA.

S americkým důrazem na vojenskou dimenzi zajišťování bezpečnosti a stability naopak silně polemizuje J. C. Juncker, zdůrazňující, že evropské státy se oproti USA daleko výrazněji angažují v oblastech jako je rozvojová a humanitární pomoc či postkonfliktní stabilizace a přispívají tak k neutralizaci konfliktních ohnisek, ale také regionální i globální stabilitě tak, že tato oblast nemůže být jednostranně spojována s nárůstem vojenských výdajů.

Bez ohledu na aktuální diskuzi lze však predikovat, že americké globální zájmy, a s nimi očekávaný pokles pozornosti věnovaný evropskému kontinentu, povedou evropské státy k nutnosti přehodnotit svůj dosavadní přístup a přijmout určitá opatření k posílení svých vlastních vojenských kapacit. Poměrně stabilní bezpečnostní prostředí evropského kontinentu a geograficky blízkého okolí bylo vystaveno dynamickým změnám, které lze datovat do roku 2011. Od tzv. Arabského jara, zejména situaci ve střední Africe, tzv. Africkém rohu a Lýbii proces vyústil v poměrně vážnou destabilizaci severoafrického a blízkovýchodního regionu, a důsledky této destabilizace ve velké míře přetrvávají do dnešních dnů. Ukázalo se, že ani vojenské zásahy Západu nepřinesly pozitivní změnu či dlouhodobou stabilizaci krizových regionů. Pomyslný zlom v dosavadním vývoji pak může představovat rok 2014, kdy se na území Iráku výrazněji etabloval tzv. Islámský stát, a kdy vnitropolitická krize na Ukrajině vedla k ruskému vojenskému zásahu na ukrajinském teritoriu a následnému citelnému zhoršení vztahů mezi Západem a Ruskou federací. Následná migrační tsunami uprchlíků do Evropy dodnes otřásá samotnými křesťanskými a civilizačními základy, na nichž spočívá naše civilizace (Rožňák, Kubečka a kolektiv, 2018).

Na scéně světové politiky se odehrávají drastické změny. Pád berlínské zdi v roce 1989, rozpad Varšavské smlouvy, Sovětského svazu. Hlavní postavou tehdejšího dramatu byl Michail Gorbačov, ztvárňující roli reformátora, který přivedl ke zhroucení starý, zkosnatělý systém. Po třiceti letech se na politické scéně vynořuje Donald Trump, jeho protihráčem je Vladimír Putin a Si Ťin-pching. Ve stínu těchto hlavních bezpečnostních hráčů se pohybují Emmanuel Macron a Angela Merkelová, ale také saúdský následník trůnu korunní princ Mohamed bin Salmán, Benjamín Netanjahu či Recep Tayyip Erdogan. Jsou spřádány intriky, dochází ke lžím, sporům, obviněním, jsou vytvářeny koalice a uzavírány pakty. Vrcholem toho všeho jsou krize a války a soupeření tří hlavních konkurentů o ropné zdroje a další suroviny ve světě.

Prezident Čínské lidové republiky na Rýnu a Rúru v německém Duisburgu dne 30. března 2014 předkládá novou vizi světa, kterou představuje „*Hospodářská hedvábná stezka*“ od Číny po Evropu. Z dlouhodobého hlediska tento projekt neznámá nic víc, a nic má, než nové uspořádání světového obchodu. Kdy na obou koncích této stezky jsou dvě „hospodářské lokomotivy“ Čínská lidová republika a Spolková republika Německo. Jde o epochální zvrát geopolitiky, kdy by v euroasijském hospodářském prostoru, v němž žije cca 4,4 miliardy lidí a vytvářeno 60 % HDP, poprvé v historii lidstva dominovaly vnitrozemské mocnosti.

Pro námořní mocnosti jako Portugalsko, Španělsko, Holandsko, Francie, Velká Británie a USA, které pět set let ovládaly svět, by byl euroasijský světadíl soustředěný kolem hedvábné stezky nedobytný. Z tohoto zorného úhlu pohledu jde o možnost vzniku „osudového společenství“ šedesáti pěti států ležících podél stezky. Hedvábná stezka představuje ve své podstatě vznik nového světového multipolárního mírového řádu, a konec unipolárního světového řádu.

O Střední východ, Střední Asii a Afriku a jejich surovinové zdroje se rozhořel boj. Všichni tři hlavní světoví hráči zde budují své vojenské a politické základny. Naši pozornosti by nemělo uniknout, že dříve „rebelské státy“ Jižní Ameriky, které se na konci minulého století emancipovaly z vlivu USA, jsou pozvolna vtahovány zpět do jejího vlivu. Evropa je oslabována masovými migračními vlnami a hospodářskými krizemi. Evropské státy jsou ukotvovány pevně po bok Spojeným státům.

1. GLOBÁLNÍ BEZPEČNOSTNÍ OBRAZ SOUČASNOSTI - DVA BLOKY A NĚKOLIK CENTER

Rusko se z traumatu rozpadu Sovětského svazu (1991) vzpamatovalo a znovu vznáší velmocenské nároky. Od roku 1999 po nástupu Vladimíra Putina do úřadu se již Ruská federace bezvýhradně nepodrobuje přáním Západu. Přitom konfrontace se stává zjevnou. Globálně působící hráči (GP) podle SIPRI vydaly v roce 2017 na zbrojení: Rusko 66,3 miliardy dolarů, Čína 228 miliard dolarů a USA 610 miliard dolarů, což je 2,7krát více než čínský vojenský rozpočet. Přitom zbrojní výdaje vše 29 států NATO činily v roce 2017 cca 900 miliard dolarů, což fakticky představuje 52% výdajů na zbrojení světa (SIPRI Military Expenditure Database).

Západ mohutným zbrojením a vytvářením řetězce amerických (NATO) vojenských základen podél hranic Ruska a Číny a nejdůležitějších námořních tras tyto dvě mocnosti vnímají jako své ohrožení. Obviňují logicky Washington, že na oba eurasijské státy plánuje útok. Přitom na takto probíhajícím procesu má primární zájem vojensko-průmyslový komplex (VPK), propojené gigantické průmyslové a vojenské obranné mašinerie. Je prostě faktem, jak upozorňuje v červenci 2015 zveřejněná studie Univerzity Princeton Martina Gilense a Benjaminu I. Pageho, že hospodářské elity a organizované skupiny, zastupující hospodářské zájmy mají zásadní nezávislý vliv na politiku GP.

V této době globálních bezpečnostních proměn paralelně běží velké závody budování vojenských základen Spojenými státy, Velkou Británií, Francií, Ruskem, ale také Čínou a Indií. Američané mají přibližně 1000 vojenských zařízení, následovány Francií a Velkou Británií, které mají vojenské základny v zámořských državách a bývalých koloniích. Rusko má cca 20 základen v Arménii, Bělorusku, Kazachstánu. Turecko udržuje své základny v Iráku a Kataru. K tomu Čína a Indie, státy, které rovněž usilují o vojenskou přítomnost kolem zeměkoule. Stále se zvětšující síť vojenských a námořních základen a zvyšujícím se počtem aliancí se současný svět nepohybuje směrem k multipolárnímu světovému řádu, ale spíše Čínou a Ruskem vedeného Dálnévýchodního bloku jako protiváhy k již existujícímu Západnímu bloku s NATO jako jeho jádrem.

Jsme svědky probíhající přestavby globálního bezpečnostního prostředí. Potud nový globální bezpečnostní obraz současnosti.

2. PŘÍSTUP HLAVNÍCH AKTÉRŮ K BEZPEČNOSTI

Ve třetí dekádě jednadvacátého století k hlavním bezpečnostním hráčům – aktérům patří: Spojené státy severoamerické, Ruská federace, Čínská lidová republika, členské státy Evropské unie, resp. EU, země BRCS. Je však skutečností, že v současnosti probíhá proces růstu a posilování ekonomického, politického, a také bezpečnostního vlivu řady nových tzv. vynořujících se mocností. Počítá se s Indií, Brazílií, Indonésií, Tureckem, a také Mexikem.

USA jsou třetím největším státem na světě, podle velikosti plochy 9,83 MiO km² (po Rusku a Kanadě), ale i podle počtu obyvatelstva s 322 MiO (po ČLR a Indii). Spojeným státům se podařilo světové nadvlády ovládnutím moří. USA se staly „jedinou světovou velmocí“ a unipolárního světového řádu se nehodlají vzdát. Spojené státy americké na bezpečnost pohlíží tradičně konzervativně. Bezpečnost se v USA považuje za odraz spolehlivé obrany tradičních hodnot společnosti, právního státu, obhajoby a prosazování životních a strategických zájmů státu. Představuje stav zabezpečení přežití státu, občanů, jejich nezávislosti a trvalého rozvoje. Základní charakteristikou amerického vnímání bezpečnosti je zajištění životních zájmů bezpečnosti občanů a státu před vnějším a vnitřním ohrožením, přičemž tato ohrožení mohou být skutečná, předpokládaná i potenciální (Bučka, Rišianová, 2010). Spojené státy jsou impériem vlastním: jadernou zbraň, peníze a éter. Tato světová mocnost své cíle prosazuje:

diplomatickým tlakem, izolováním jiných států protekcionistickými opatřeními (vysoká dovozní cla, zákony na ochranu práce a životního prostředí), redukováním vývozních šancí jiných států, uvalením hospodářských sankcí, zrazením konta, financování opoziční strany, podporováním hnutí odporu. Zásadní americká strategie je globální kontrola nad ropnými zdroji. K tomu USA postupují dvěma základními směry. Prvním, je „Lily-Pad-Strategie“ a budování „Lily-Pads“ v překladu listy leknínu. Jedná se novou vojenskou strategií „lekníny a žáby“ neboli budování nízkonákladových malých vojenských základů (opěrné americké body) z nichž Američtí vojáci mohou skákat jako žáby v zahradním rybníku z jednoho listu leknínu na druhý. Údajně těchto základů je 800 až 1000. Druhým směrem je permanentní rozšiřování vlivové mocenské sféry USA na Východ. Děje se tak rozšiřováním EU. S každým rozšířením EU na Východ se automaticky rozšiřuje na Východ NATO. USA pociťují „odpovědnost za celý svět“. Lze shrnout, že USA postupují v bezpečnostní oblasti podle zásady: máme zde trvalé zájmy, máme trvalý závazek i trvalou přítomnost.

Vedle ČR domácí ohrožuje globální nadvládu USA další aktér: Rusko. Avšak na rozdíl od let studené války, kdy základem velmocenské politiky byla vojenská síla, bylo ruskou prioritou posilování moci ekonomické. Rusko kladlo důraz na „rovnováhu moci“, „zóny zájmů“, čímž se v mnoha ohledech příliš neodlišuje od praktické politiky ostatních světových aktérů. Ovšem při vstupu do třetí dekády stejného století Rusko zaměřuje pozornost vojenským směrem, a to na sever, na rozvoj tzv. *Severní mořské cesty* a přilehlých afrických oblastí. Na nerostné suroviny bohatá Arktida je již delší dobu prioritou v agendě ruské geopolitiky. Jaderná mocnost rozšiřuje svou vojenskou přítomnost v regionu kolem severního pólu. Dlužno uvést, že severní mořské hranice představují pro euroasijskou mocnost kontinentální mocnost nejslabší článek její bezpečnosti. Rusko na ochranu svého severního křídla rozmístilo v Arktidě protiletadlový pancéřový systém Pancír. Neznamená to nic jiného, než fakt, že Ruská federace počítá s útokem NATO na své území. Na ruský sever byly přemístěny záchranné stíhačky *MiG-31*. Na souostroví Země Františka Josefa, na ostrově Nové zemi, ale také východně od Špicberků jsou budovány ruské námořní základny. Budují se nová radiolokační zařízení. Bylo zrekonstruováno celkem osm severovýchodních ruských letišť. Na důležité dopravní arktické trasy jsou nasazovány hlídkové ledoborce. Bylo zřízeno „Společné strategické velení Sever“, dvě arktické brigády s celkem 6000 vojáky, 3000 ruských vojáků znovu zaujalo bývalou sovětskou základnu Alakurtii u finských hranic, která byla v devadesátých letech, v období tání opuštěna a zrušena. Rusko si vytýčilo cíl zřídit v arktickém prostoru smíšené armádní uskupení. Arktická armáda má zahrnovat armádní jednotky a jednotky celních a pobřežní služby. V bezpečnostním sonaru jsou „barevné revoluce“ na hranicích Ruska: „růžová revoluce“ v Gruzii, „oranžová revoluce“ na Ukrajině, „tulipánová revoluce“ v Kyrgystánu, Zakavkazsko (Arménie, Ázerbájdžán) Jižní Kavkaz (Turecko), ale také Balkán, (Severní Makedonie, Kosovo, Albánie, Černá Hora). Rusko vytvořilo Organizaci Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB) což je považováno za Ruskem vedené „Anti-NATO“. Do vojenského paktu OSKB patří Rusko, Bělorusko, Arménie, Kazachstán, Kyrgystán a Tádžikistán. Ve všech těchto zemích má Rusko vojenské základny. Vstup do OSKB zvažují Srbsko a Afghánistán. Vedle severního křídla, Rusko posiluje své jižní křídlo (Jižní Osetie a Abcházie), kde jsou ruské vojenské základny. Přes rusko-gruzínskou válku, se těžko se změnila závislost Gruzie na dovozu energetických zdrojů z Ruska. Je skutečností, že Rusko se vrací ve třetí dekádě jednadvacátého století jako významný světový aktér bezpečnosti euroasijského kontinentu.

ČR¹ je třetí největší zemí světa s 9,32 Mio km². Jasným jejím bezpečnostním handicapem je, že má nejdelší vnitrozemskou hranici (22 123 km) ze všech států na Zemi a sousedí se 14 státy. Čína zajišťuje dosud mír se svými sousedy za pomoci vícevrstevných obchodních propojení. ČR chce zlomit dominanci námořní velmoci USA na souši –

¹ <https://www.businessinfo.cz/navody/cina-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/>

vybudováním pozemní „Hedvábné stezky“. Tato stezka má spojit Východ a Západ. Málo se ovšem ví, že „Hedvábný projekt“ má dva koridory. Nová jižní Hedvábná stezka povede Kazachstánem, Uzbekistánem, Turkmenistánem a Íránem přes Turecko do Evropy. Faktem je, že železniční spojení mezi Východem a Západem je rychlejší než kontejnerové lodě, lacinější než letecká přeprava, a co více, šetrnější k životnímu prostředí. ČLR již přesvědčila 65 zemí z Asie, Afriky a Evropy, aby se na tomto projektu podílely. Vybudováním vnitrozemské cesty Čína odebere dosavadní dominantní námořní trase její klíčovou roli. ČLR tak změní poměr sil ve světě.

Vedle nové Hedvábné cesty ČLR však buduje v rámci „*strategie perlového náhrdelníku*“ též něco jiného: silnou armádu. Dokumentují to trvale rostoucí výdaje, vznik první čínské letadlové lodě *Liao-ning*, výstavba nové sítě vojenských základen jako předsunutých postavení pro konflikty v Tichém oceánu, s cílem odříznout Tchaj-Wan, Jižní Koreu i Blízký východ od amerických posil, ale také podél tras tankerů v Indickém oceánu. Říše středu v součinnosti s Ruskem úspěšně útočí na americký dolar. Čtyřicet centrálních bank již fakticky akceptuje čínský jüan jako rezervní měnu. Politická situace se ve třetí dekádě 21. století změnila. Čínské hospodářství roste rychleji než americké a ruku v ruce s tímto procesem se snižuje vliv Američanů ve světě. ČLR je nejdynamičtěji rostoucím světovým hráčem, s nímž musejí Spojené státy americké, NATO, Evropská unie i Ruská federace počítat.

Po několika desetiletích, kdy v Evropě vládne mír, vyvstávají uvnitř i vně jejích hranic nové skutečnosti. Země na východ od Evropy čelí vojenským, hospodářským a politickým hrozbám, jsou zranitelné v oblasti energetické bezpečnosti. V některých částech subsaharské Afriky se rozšířily konflikty a oblasti bez vlády, což uvolnilo prostor pro působení teroristických a jiných kriminálních živlů. Stupňuje se regionální soupeření. Po celém světě dramaticky roste počet civilních obětí a uprchlíků. Ze svých domovů bylo vysídleno více než 60 milionů lidí. Došlo k většímu propojení informačních technologií. Stírají se hranice mezi vnitřní a vnější bezpečností. Ke konfliktům a nestabilitě přispívají i změny klimatu a nedostatek potravin a zdrojů (pitné vody). Dochází k zásadním demografickým změnám. Vratká je situace států (Juříček, Rožňák, 2014).

Evropa (EU) odpovídá za celosvětový mír a bezpečnost. Již v roce 2016 začala intenzivněji reagovat na naléhavé bezpečnostní hrozby a na obavy vlastních občanů. Pochopila, že tomu musí odpovídat vyšší výdaje členských států EU na obranu. Za povšimnutí stojí, že např. USA navýšily v roce 2018 výdaje na rozpočet o 10 % a Rusko v roce 2016 investovalo do obrany 5,4 % svého HDP a ČLR od roku 2007 navýšila rozpočet na obranu o 150 %. Z průzkumů veřejného mínění jasně vyplývají hlavní politické faktory. Pro většinu Evropanů se bezpečnost stala jejich největší starostí. Lidé v Evropě se vyjadřují jasně: bezpečnost a obrana by měly být nedílnou součástí politik EU, a především národních členských států Evropské unie. Faktem však je, že trhy v oblasti obrany jsou značně roztržité. Pro nás je dodnes bolestné, vzpomeneme-li na některá dřívější politická rozhodnutí o rozpuštění zbrojní výroby, vyklizení těžce vydobytých pozic Československa na poli zbrojní výroby, zrušení vojenské základní služby a rozpuštění záloh, snížení fyzické zdatnosti mladých mužů a žen, pak se asi nebudeme divit tomu, že vyprodukované obranné schopnosti jsou v porovnání s vynakládanými prostředky žalostně slabé (Balabán, Pernica, 2015). Připočteme-li k tomu fakt, že členské státy (Česko a Slovenskou republiku nevyjímaje) na evropskou obranu přispívají různou měrou a navíc duplicitně pak prostředky, jež jsou vynakládány na obranu a bezpečnost Evropanů, jsou dlouhodobě a lehkovážně poddimenzovány. Existující napětí mezi fiskálními omezeními a vzájemně si konkurujícími prioritami veřejné politiky – charakterizují každoroční rošády při schvalování rozpočtů národních států EU. Pokud nechceme v závodech o naši bezpečnost a blahobyt prohrát, měli bychom se znovu vrátit k našim nejlepším společným česko-slovenským technologickým schopnostem, kterými naše země disponují.

Permanentně probíhá asymetrická válka. Ve Francii již přes čtyři roky existuje výjimečný stav (Hofreiter, Byrtusová, 2016). Např. AČR má dlouhodobě vyhlášen stav pohotovosti ALFA+. Jasný je vzestup nekonvenčních, nadnárodních a asymetrických hrozeb, jakými jsou například hybridní, teroristické, kybernetické, chemické, biologické či radiologické útoky, nárůst kybernetické kriminality a zneužívání internetu k teroristickým účelům (od ovlivňování výsledků voleb po vymývání hlav a indoktrinaci veřejnosti).

Obrázek 1: *Evropská unie po Brexitu.*

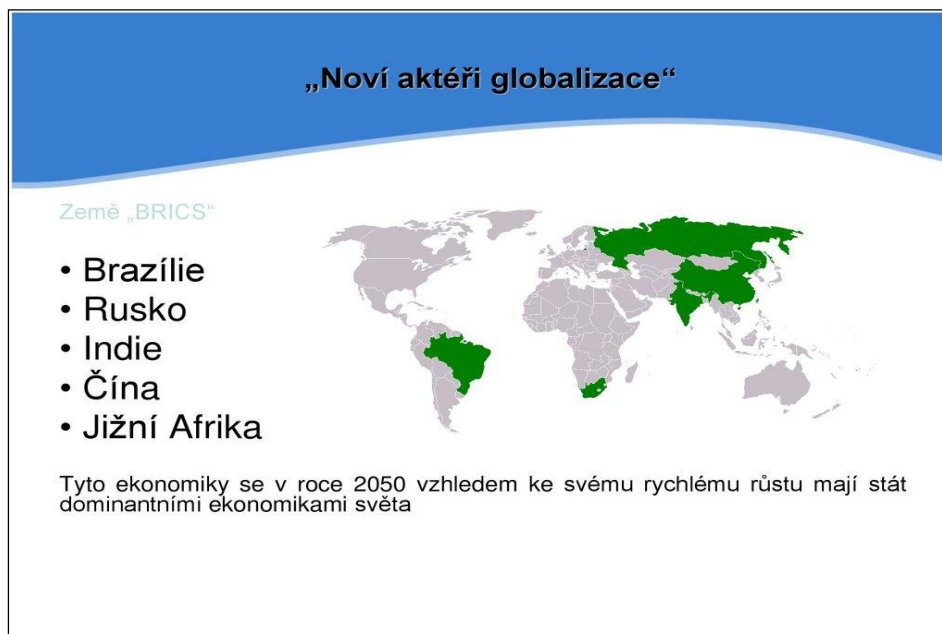
Zdroj: <https://www.zdravotnickýdeník.cz/2016/06/pro-zahranicni-lekare-v-britanii-by-brexit-nemel-mnoho-menit/>

Hlavní bezpečnostní téma uplynulých let, které mělo na členské státy EU větší reálný dopad, byla migrační krize, která odhalila celou řadu slabín v dosavadním fungování evropských struktur a výrazně přispěla k polarizaci názorů jak v rámci EU, tak i ve společnostech jednotlivých národních států. Patrně dozrává čas k zásadní redefinici stávajícího pojetí evropské obranné politiky a jejích nástrojů. Regionální konflikty probíhající po tzv. arabském jaru, rovněž poukazují na omezený přínos evropské tzv. *soft power*. V souvislosti s migrační krizí jsme mohli naopak sledovat erozi společné evropské bezpečnostní politiky a návrat k autonomnímu, často nekoordinovanému a z vnějšku kritizovanému přístupu jednotlivých národních států (Rožňák, Kubečka a kolektiv, 2018).

Tento neuspokojivý vývoj se stává rovněž určitým impulsem pro větší aktivitu EU v oblasti bezpečnosti, a dle nových iniciativ unijní diplomacie se při ochraně svých členských států před vnějšími hrozbami už EU nemůže spoléhat pouze na NATO. Do budoucna by dle nové vize měla EU vyvinout politiku kolektivní obrany, která umožní jednat autonomně, když a pokud to bude třeba (Evropská komise: O budoucnosti evropské obrany. Praha 9. 6. 2017).

Realizace Brexitu a ukončení členství Spojeného království se sice EU v řadě oblastí nijak výrazněji nedotkne, britským odchodem ale zmizí dosavadní výrazný oponent větší integrace EU, a to zejména v oblasti společné obrany. To může mít společně s dalšími faktory buď za následek oslabení integračního procesu v rámci celé unie, nebo naopak jeho potenciální posílení v rámci jejího historického jádra i možnosti užší vojenské kooperace v rámci některých států EU. Z hlediska vojenského potenciálu je ovšem varianta Brexitu výrazným oslabením stávající EU, obranné výdaje Spojeného království představovaly cca 15% veškerých výdajů celé EU. Británie vzhledem ke svým na evropské poměry velmi významným námořním silám představovala promotora společných unijních námořních operací v Mediteránu i dalších oblastech světa. Brexit patrně způsobí i určité neplánované komplikace v rovině kooperace mezi NATO a EU, neboť pozici DSACEUR v NATO tradičně zastává kromě německých představitelů, zástupce britských ozbrojených sil. DSACEUR byl však jako vrcholný vojenský evropský představitel v NATO zároveň předpokládaným velitelem vojenských operací EU, což

by nyní znamenalo podřízení evropských akcí pod velení příslušníka nečlenského státu, a patrně již s ohledem na symbolický rozměr této otázky dojde i zde k určitým změnám, které spíše než k oslabení britského zastoupení ve strukturách NATO povedou k dalšímu oslabení vzájemných vazeb obou organizací (Anděl, 2012).

Obrázek 2: Noví aktéři globalizace,
Zdroj: <https://slideplayer.cz/slide/14067749/>

Bezpečnostní prostředí států EU bude nepochybně do budoucna konfrontováno s vývojem v geograficky blízkých regionech, kde můžeme v uplynulých dvou dekádách sledovat postupný nárůst nestability, oproti evropskému vývoji lze mluvit o éře dezintegrace. V oblasti širšího Blízkého východu, severní a střední Afriky, na rozsáhlém území sahajícím od Pákistánu až po Nigérii probíhá v současnosti nejméně sedm intenzivních válečných konfliktů, v Afghánistánu, Iráku, Sýrii, Jemenu, Libyi, Somálsku a v Jižním Súdánu. Všechny tyto konflikty jsou mimořádně destruktivní, mají dlouhodobý charakter, a nikdo z nich nevychází jako jasný vítěz, ani poražený. Dochází při nich k rozbití a rozpadu dříve jednotných národních států a k jejich de facto rozparcelování mezi různé frakce, což sebou nese riziko nekonečného cyklu nerozhodnutých válek a přináší éru trvalé nestability. Tento proces sice nevytváří aktéra, který by představoval pro státy EU či NATO přímou vojenskou hrozbu, následky těchto konfliktů, a to především masová migrace, však již dnes bezprostředně zasahují evropský kontinent.

V současné době státy BRICS tvoří přibližně 26,6 % územní plochy všech zemí a žije v nich 42,2 % obyvatelstva planety. Hospodářsky nejsilnější (v přepočtu na obyvatele) je zatím Rusko, v absolutních číslech ale vede Čína, jež je vůbec považována za nejsilnějšího člena skupiny. Státy BRICS jsou v současnosti především význačným aktérem ekonomického sektoru bezpečnosti. Nicméně přiložený ukazuje názorně, že do budoucna se s tím hráčem musí počítat i v oblasti vojenské. Z hlediska vojensko-strategického potenciálu tří euroasijských mocností – Ruska, Číny a Indie – má významný potenciál v roce 2001 založená Šanghajská organizace spolupráce jejímiž členy jsou kromě Ruska a Číny Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán. Indie má spolu s Íránem, Pákistánem a Mongolskem status

pozorovatele. V globálním rámci je významné, že ŠOS ve stávající podobě zahrnuje téměř polovinu světové populace a velmi významnou část teritoria Eurasie, tři velké ekonomiky, obrovské zásoby energetických surovin a čtyři země disponující jadernými zbraněmi. ŠOS představuje hlavně geopolitickou osu ve vztazích Ruska a Číny, která jim umožňuje prohlubovat svůj politický, ekonomický a vojenský vliv na významné části teritoria Eurasie a to i přesto, že mezi oběma zeměmi existují ve vztahu k cílům ŠOS některé rozdílné přístupy. Růst ekonomické moci a tím i politického vlivu nastupujících mocností tak překresluje mocenskou mapu Země.

ZÁVĚR

Vývoj v uplynulých dvou letech narušil představy o bezkonfliktní a bezproblémové budoucnosti na vnějších hranicích Západu, resp. členských států EU a NATO. Důsledky intenzivních válečných konfliktů na africkém kontinentu a v blízkovýchodním regionu ukázaly, že dosavadní mechanismy či aplikovaná projekce vojenské síly nemusí být dostačující či optimální variantou. Faktický rozpad doposud relativně stabilních států jako Libye či Sýrie způsobené procesy, které zahájilo arabské jaro v roce 2011, či rozklad postkonfliktního Iráku, resp. ovládnutí velkého prostoru jeho sunnitské části Islámským státem v roce 2014 neovlivnilo pouze dotčené regiony, ale v podobě migračních vln přímo zasáhlo evropské státy. Tyto události se promítly nejen do vnitropolitického vývoje zasažených států, ale vyústily i do politických konfliktů na unijní úrovni a nastolily otázku přehodnocení stávajících mechanismů, mj. v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, zejména v ochraně vnějších a vnitřních hranic a eliminaci hrozeb terorismu.

Ruský zásah na Ukrajině a anexe Krymu vyvolaly nejen napětí ve vztahu Západu a Ruské federace, ale vzbudily i značnou nejistotu u východní části NATO a EU, tj. členských států ležících na potenciálně konfliktní linii. Na úrovni EU došlo k reakci uvalením ekonomických sankcí na Ruskou federaci, na úrovni NATO k aliančnímu posilování vojenské přítomnosti ve východoevropských členských státech a zdůraznění nutnosti budování a udržování dostatečných vojenských schopností a dodržování závazků jednotlivých států při financování svých ozbrojených sil. Zároveň je ale možné konstatovat, že ruské aktivity z posledních let de facto nijak nenarušily mocenský status quo, a nijak nevedly k posílení ruského geopolitického potenciálu, naopak v praktické rovině Ruskou federaci oslabily.

Přes veškerou relevanci patrně nepředstavují hlavní rizikový faktor pro budoucnost EU a NATO externí hrozby, ale jejich vlastní vnitřní vývoj. Probíhající realizace Brexitu poukázala na limity evropské integrace a může vést k úvahám, zda tento proces povede k další politické dezintegraci EU či naopak jejímu vnitřnímu posílení. Blížící se americké prezidentské volby zase vyvolávají jisté transatlantické napětí, vzhledem k rozdílným hodnotovým postojům části evropských politických elit a prezidentské administrativy USA. Posílení obav z novodobého amerického izolacionismu či zásadní změně geopolitických preferencí USA se však může stát užitečným impulsem pro realizaci věrohodné bezpečnostní politiky jak na úrovni EU či evropského pilíře NATO, tak na úrovni evropských národních států.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- BALABÁN, M. - DUCHEK, J. – STEJSKAL, L., 2007. *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum. 2007. 430 s. ISBN 978-80-246-1440-3.
- BUZAN, B. - WAEVER, O. - WILDE, J. 2005. *Bezpečnost - nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií. 2005. 267 s. ISBN 80-903333-6-2.
- IVANČÍK, R. - BARIČIČOVÁ, L. 2020 *Gnozeologické pramene skúmania bezpečnosti v 21. storočí*. APZ Bratislava: Policajná teoria a prax 2/2020. ISBN 1335-1370. EAN. 1335-1370.

- IVANČÍK, R. - KELEMEN, M. 2013. *Bezpečnosť štátu a občana: Energetická bezpečnosť*. Plzeň: Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, s.r.o. 2013. 177 s. ISBN 978-80-7380-474-9.
- KAZANSKÝ, R., 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo UMB – Belianum. 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- NEČAS, P. - SZABO, S. 2006. *Back to the future: geopolitical security or chaos?* Košice: LF TU, 2006. 112 s. ISBN 978-80-553-0119-8. - ISBN 80-8073-433-X.
- NEČAS, P. - UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
- ROŽŇÁK, P. 2014. *Politologie pro všechny*. Ostrava: Key Publishing. 2014. 343 s. ISBN 978-80-7418-214-3.
- ROŽŇÁK, P. 2014. *Mechanizmy fungování Evropské unie*. Ostrava: Key Publishing. 2014. 331 s. ISBN 978-80-7418-214-3.
- ROŽŇÁK, P. – KUBEČKA, K. a kolektiv. 2018. *Země Visegrádu a migrace. Fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4*. Ostrava: 2018: KEY Publishing. 2018. 468 s. monografie. ISBN 978-80-7418-292-1.
- STEJSKAL, L. 2007. *Bezpečnost – hrozby – rizika*. Praha: Nakladatelství Karolinum. 2007. s. 11-33. ISBN 978-80-246-1440-3.
- VOLNER, Š. 2012. *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava: Iris, 2012. 384 s. ISBN 978-80-89256-74-7.

Petr ROŽŇÁK

Vysoká škola regionálního rozvoje a Bankovní institut - AMBIS, a.s.,
Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8
petr.roznak@ambis.cz

PRÍPRAVA OBYVATEĽSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA PANDÉMIU

PREPARATION OF THE POPULATION OF THE SLOVAK REPUBLIC FOR THE PANDEMIC

Jakub SASARÁK

ABSTRACT

The paper focuses on evaluation of the reaction of the Slovak Republic as a state responsible for the preparation of its population after the emergence of a crisis situation caused by the spread of COVID-19. The first part of the paper clarifies population's preparation for pandemics before the outbreak of the COVID-19 pandemic. The next section analyzes the measures taken to population was better prepared to handle the crisis.

Key words: emergency preparedness, pandemic, COVID-19

ÚVOD

Pandémia ochorenia COVID-19 poznačila vývoj a dianie na celom svete v roku 2020. Ochorenie sa začalo šíriť z čínskeho mesta Wu-chan v decembri 2019. Občania Slovenskej republiky ako aj štátni predstavitelia považovali toto ochorenie za vzdialený problém, ktorý neovplyvňoval naše domáce záležitosti. Čas však ukázal, že toto bola mylná predstava a ochorenie sa rýchlo rozšírilo do celého sveta a dosiahlo parametre pandémie. Predkladaný príspevok analyzuje prípravu vykonávanú v rámci programu prípravy obyvateľstva na sebaobranu a vzájomnú pomoc. V druhej časti sa zameriava na informačnú kampaň vedenú štátnymi orgánmi počas prvej vlny pandémie COVID-19 na Slovensku a tretia časť príspevku popisuje schválený pandemický plán z pohľadu prípravy obyvateľstva.

1. VÝVOJ KORONA KRÍZY NA SLOVENSKU

Svetová zdravotnícka organizácia 11. marca 2020 vyhlásila celosvetovú pandémiu ochorenia COVID-19. Toto ochorenie sa postupne rozšírilo aj na územie Slovenskej republiky.

„COVID-19 je infekčné ochorenie, vyvolané koronavírusom SARS-CoV-2. Ochorenie COVID-19 postihuje najmä dýchací systém, v ťažkých prípadoch vyvoláva ťažký zápal pľúc a môže viesť až k úmrtiu pacienta. Vírus sa prenáša kvapôčkami sekrétu pri kašli, kýchaní a rozprávaní. Ohrozuje osoby, ktoré sú v blízkom alebo dlhšie trvajúcim kontakte s nakazeným. Infekcia sa prenáša aj cez kontaminované predmety. Príznaky ochorenia COVID-19 sú horúčka nad 38°C, kašeľ, sťažené dýchanie, bolesť svalov, bolesť hlavy, únava, malátnosť, strata čuchu a chuti.“ (<https://korona.gov.sk/rom/co-je-covid-19/>)

Vláda Slovenskej republiky vyhlásila podľa § 8 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov počnúc dňom 12. marca 2020 mimoriadnu situáciu z dôvodu ohrozenia verejného zdravia II. stupňa.

V zákone o civilnej ochrane obyvateľstva je mimoriadna situácia definovaná ako „obdobie ohrozenia alebo obdobie pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti na život, zdravie

alebo majetok, ktorá je vyhlásená podľa tohto zákona; počas nej sa vykonávajú opatrenia na záchranu života, zdravia alebo majetku, na znižovanie rizík hrozby alebo činnosti nevyhnutné na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti.“ (§ 3 ods. 1).

Podľa uvedeného zákona sa za mimoriadnu situáciu považuje aj ohrozenie verejného zdravia II. stupňa, ktoré nastáva, ak je potrebné prijať mimoriadne opatrenia na zvládnutie situácie pri nasledujúcich udalostiach:

- a) radiačnej nehode alebo radiačnej havárii,
- b) výskyte prenosného ochorenia, podozrení na prenosné ochorenie alebo podozrení na úmrtie na prenosné ochorenie nad predpokladanú úroveň,
- c) uvoľnení chemických látok ohrozujúcich život, zdravie, životné prostredie a majetok alebo,
- d) úniku mikroorganizmov alebo toxínov z uzavretých priestorov (§ 48 ods. 2 zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 172/2011 Z. z.).

Keďže nástroje a prostriedky, ktorých aplikáciu umožňovalo vyhlásenie mimoriadnej situácie, nepostačovali na zvládnutie krízovej situácie spôsobenej šírením ochorenia COVID-19, vláda Slovenskej republiky vyhlásila núdzový stav. Núdzový stav bol vyhlásený 16. marca 2020 uznesením Vlády Slovenskej republiky č.114. z 15. marca 2020a bol zrušený 13. júna 2020.

„Núdzový stav môže vláda vyhlásiť len za podmienky, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k ohrozeniu života a zdravia osôb, a to aj v príčinnej súvislosti so vznikom pandémie.“ (Ústavný zákon. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu núdzové ho stavu, čl.5)

V čase núdzového stavu možno taktiež v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas podľa závažnosti hrozby obmedziť základné práva a slobody a uložiť povinnosti na postihnutom alebo na bezprostredne ohrozenom území občanom.

Je možné obmedziť slobody, práva a nedotknuteľnosť osôb, ich obydlia a súkromia. Takisto je možné uložiť pracovnú povinnosť alebo obmedziť výkon vlastníckeho práva k hnutel'ným veciam a nehnuteľnostiam. Prezident môže v čase výnimočného stavu na návrh vlády nariadiť výkon mimoriadnej služby profesionálnym vojakom, vojakom v zálohe povolaným na pravidelné cvičenie alebo na plnenie úloh ozbrojených síl a vojakom dobrovoľnej vojenskej prípravy, alebo povolať vojakov v zálohe.

2. PRÍPRAVA OBYVATEĽSTVA NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE

Príprava obyvateľstva na krízové situácie je proces riadený štátom, ktorý vychádza z práva fyzickej osoby na včasné varovanie pred hroziacim nebezpečenstvom, na evakuáciu a ukrytie a na informácie o spôsobe ochrany, na bezprostrednú pomoc pri ohrození života, zdravia a majetku, na vytvorenie podmienok na zabezpečenie prípravy na civilnú ochranu, ktorej cieľom je umožniť získanie nevyhnutných vedomostí a zručností v sebaochrane a pomoci iným v núdzi.

Cieľom tejto prípravy je umožniť čo najväčšiemu počtu obyvateľstvu získanie nevyhnutných vedomostí, návykov a zručností k sebaochrane a pomoci iným v núdzi pri mimoriadnych udalostiach a počas vyhlásenej mimoriadnej situácie. (Príprava na civilnú ochranu: Pomôcka - základný informačný materiál pre prípravu obyvateľstva, zamestnancov, osôb prevzatých do starostlivosti na sebaochranu a vzájomnú pomoc)

Sebaochrana je pomoc vlastnými silami a prostriedkami, ktorá sa zameriava na ochranu vlastnej osoby a jej najbližšieho okolia a smeruje k zmierneniu alebo k zamedzeniu pôsobenia

následkov mimoriadnej udalosti. Príprava obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc je cieľavedomý a sústavný proces preventívno-výchovnej a propagačnej činnosti, teoretického školenia a praktického výcviku, ktoré majú umožniť fyzickým osobám získať nevyhnutne potrebné vedomosti, zručnosti a návyky na sebaochranu a pomoc iným v núdzi. Ďalej príprava na poskytovanie prvej pomoci je cieľavedomý a sústavný proces teoretického školenia a praktického nácviku jednotiek civilnej ochrany a obyvateľstva zameraný na zvládnutie súboru jednoduchých a účelných opatrení, ktoré slúžia na bezprostrednú pomoc pri ohrození života alebo zdravia v prípade mimoriadnej udalosti. (Zákon o civilnej ochrane).

Nosným dokumentom v tejto oblasti je Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na zabezpečovanie prípravy na civilnú ochranu č 303/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov.

Táto vyhláška upravuje podrobnosti na zabezpečovanie prípravy jednotiek civilnej ochrany a POSOVP, ako aj prípravy na poskytovanie prvej pomoci.

Táto vyhláška sa zameriava na dve oblasti a to na prípravu jednotiek civilnej ochrany a na prípravu obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc (POSOVP).

Hlavnými formami POSOVP sú:

- a) informačná a poradenská služba, ktorú poskytuje, stredisko vzdelávania, verejnoprávne inštitúcie s humanitným poslaním, obvodný úrad, samosprávny kraj, obec, iná právnická osoba alebo fyzická osoba – podnikateľ,
- b) programy a relácie vysielané v rozhlase a v televízii a pripravované subjektmi, ktoré riadia a organizujú, zabezpečujú a vykonávajú prípravu jednotiek civilnej ochrany alebo ktoré svojou podnikateľskou činnosťou môžu ohroziť život, zdravie alebo majetok svojich zamestnancov a osôb prevzatých do starostlivosti,
- c) edičná a publikačná činnosť uskutočňovaná vydávaním odborných publikácií, brožúr, skladačiek, plagátov, letákov, článkov v denníkoch a časopisoch s tematikou o civilnej ochrane a vykonávaná subjektmi, ktoré riadia a organizujú, zabezpečujú a vykonávajú prípravu jednotiek civilnej ochrany alebo ktoré svojou podnikateľskou činnosťou môžu ohroziť život, zdravie alebo majetok svojich zamestnancov a osôb prevzatých do starostlivosti,
- d) preventívno-výchovná a propagačná činnosť vykonávaná na podujatiach s tematikou civilnej ochrany, ktorými sú najmä cvičenia, súťaže, výstavy a exkurzie, teoretické školenie a praktický nácvik riadené a organizované obvodným úradom, samosprávnym krajom alebo zabezpečované obcou v spolupráci s verejnoprávnymi inštitúciami s humanitným poslaním,
- e) zverejňovanie informácií v elektronickej forme subjektmi, ktoré riadia a vykonávajú prípravu obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc alebo ktoré svojou podnikateľskou činnosťou môžu ohroziť život, zdravie a majetok svojich zamestnancov alebo iných osôb.“(Vyhláška č. 303/1996 Z.z. Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na zabezpečovanie prípravy na civilnú ochranu).

Táto príprava však vôbec nebola vykonávaná v oblasti ohrozenia epidémiami alebo pandémiami prenosných chorôb. Iba niektoré okrajové časti prípravy možno pokladať za prínosné pre tento typ krízovej situácie, ktorý nastal na území Slovenskej republiky po zasiahnutí prenosným ochorením COVID-19. Po rozšírení tohto ochorenia na naše územie, však štátne orgány flexibilne zareagovali a v príprave obyvateľstva využili vhodné formy prípravy a vykonávali ciele prípravu obyvateľstva.

3. PRÍPRAVA OBYVATEĽSTVA NA PANDÉMIU OCHORENIA COVID-19

Po vypuknutí krízy štát spustil v marci 2020 ešte pred identifikáciou prvého prípadu koronavírusu na Slovensku masívnu informačnú kampaň aby boli potrebné informácie rozšírené medzi obyvateľstvo. Iné formy prípravy obyvateľstva vykonávané neboli. Hlavným predpokladom zabránenia šírenia ochorenia COVID-19 bolo dodržiavanie sociálneho odstupu a z tohto dôvodu nebolo ani žiaduce organizovať iné formy vzdelávania, kde by sa vyžadovala osobná účasť občanov.

V počiatku krízy boli informácie zverejňované viacerými štátnymi orgánmi a neboli dostupné na jednom mieste. Z tohto dôvodu bol vytvorený web korona.gov.sk. Stránku spustil v apríli 2020 Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu v spolupráci s Národnou agentúrou pre sieťové a elektronické služby, Permanentným krízovým štábom a dobrovoľníkmi z IT komunity slovensko.help.korona.gov.sk je centrálnym webom pre získavanie informácií o koronavíruse, ktorý zrozumiteľným spôsobom informuje o opatreniach a pomoci vlády pre občanov a podnikateľov. Ústredný krízový štáb, vláda SR, ministerstvá a ostatné úrady doň prispievajú aktuálnymi informáciami a opatreniami, ktoré prijímajú v boji proti pandémie. (Nový web korona.gov.sk je ukázkovým príkladom spolupráce štátu a IT komunity [online])

Informácie na webe boli rozčlenené na nasledujúce kategórie (korona.gov.sk [online]):

- aktuálne štatistiky šírenia,
- aktuálne zavedené opatrenia,
- karanténa a cestovanie,
- pomoc pre firmy, SZČO a zamestnancov,
- pandemické ošetrovné,
- ako chrániť seba a okolie,
- príznaky ochorenia a liečba,
- školstvo, vzdelávanie a starostlivosť o deti,
- zdravotníctvo,
- inštitúcie informujú,
- iniciatívy vzájomnej pomoci,
- dovolenka na Slovensku.

Informačnú kampaň cielenú na detského pacienta a ich rodičov pripravil Národný ústav detských chorôb. Tím odborníkov spracoval všeobecne známe rady a informácie, ale v podaní pre deti. Kampaň bola spustená 13. marca 2020 a má jednoduchú štruktúru.

Na sociálnych sieťach boli zverejnené 3 videá. „V prvom videu neurochirurg učí svojho malého kamaráta, ako si správne umyť ruky. Druhé video je pripravené v štýle deti-deťom, kde opäť deti sa vhodnou formou rozprávajú o koronavíruse a o základných opatreniach, ktoré treba dodržiavať. Tretie video je venované rodičom - prednostka detskej kliniky prof. MUDr. Ľudmila Podracká CSc. vysvetľuje, ako treba s deťmi hovoriť o víruse, ale aj o tom, prečo musia zostať doma a čo ich čaká. Rovnako Národný ústav detských chorôb pripravil aj jednoduchý komiks pre deti o víruse, ako aj súbor základných najčastejších otázok, ktoré sa rodičia pýtajú. Všetky tieto informácie boli spracované v špeciálnom vydaní novín ústavu, ktoré sa volajú Doktoronoviny. Tieto noviny sú dostupné elektronicky a boli dostupné aj v priestoroch nemocníc.“ (Národný ústav detských chorôb pripravil informačnú kampaň pre deti aj rodičov k vírusu COVID-19 [online])

3.1. PANDEMICKÝ PLÁN

Pandemický plán pre prípad pandémie v Slovenskej republike bol schválený Pandemickou komisiou vlády Slovenskej republiky 11. augusta 2020. „Cieľom Pandemického plánu je zabezpečenie pripravenosti Slovenskej republiky na pandémiu akútnych respiračných ochorení, eliminácia zdravotnej a ekonomickej záťaže obyvateľstva, chodu hospodárstva a verejného života, stanovenie úloh orgánov štátnej správy, orgánov samosprávy a odborných orgánov, ktoré riadia, zabezpečujú a plnia činnosti v spojitosti so zabezpečovaním ochrany verejného zdravia v príprave na pandémiu a v čase vyhlásenej pandémie.“ (Pandemický plán pre prípad pandémie v Slovenskej republike [online])

Pandemický plán v prvej časti identifikuje úlohy jednotlivých orgánov štátnej správy. V oblasti prípravy sú úlohy priradené Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky, ktoré má za úlohu informovať obyvateľstvo o prijatých opatreniach v príprave SR na možnú pandémiu, pripravovať klinické protokoly pre poskytovanie ústavnej zdravotnej starostlivosti, ambulantnej zdravotnej starostlivosti a záchranú zdravotnú službu v čase pandémie. Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky a regionálne úrady verejného zdravotníctva v SR majú za úlohu zabezpečovať informovanosť obyvateľstva v oblasti ochrany verejného zdravia a bezodkladne informovať verejnosť o prostriedkoch a spôsoboch ochrany pred biologickými faktormi a ich možnými vplyvmi na zdravie,

Pandemický plán definuje 4 fázy vývoja pandémie na území Slovenskej republiky.

Fáza 0: Vyhlásenie pandémie Svetovou zdravotníckou organizáciou.

ÚVZ SR oznamuje vyhlásenie pandémie na našom území a na základe tohto vzniká pre Slovenskú republiku ohrozenie verejného zdravia II. stupňa. V súlade so zákonom číslo 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov predkladá ÚVZ SR, prostredníctvom Ministerstva vnútra, vláde SR návrh na vyhlásenie mimoriadnej situácie na území SR. V tejto fáze je medzi prioritné oblasti práce určená komunikácia o riziku pre cieľové skupiny (zraniteľné a rizikové skupiny), vydávanie komunikačných materiálov, voľba nástrojov a technológií komunikácie. Ďalej sa stanovujú opatrenia z hľadiska ochrany verejného zdravia medzi ktoré patrí edukácia odbornej a laickej verejnosti, komunikácia.

Fáza 1: Mimoriadna situácia na území SR

V tejto fáze nastáva zhoršenie epidemiologickej situácie. Je zaznamenaný postupný nárast počtu zistených infikovaných osôb a postupné zvyšovanie počtov hospitalizovaných na infekčných klinikách a oddeleniach. Vo fáze 1 je strategické úsilie zamerané na komunikáciu o riziku, vzdelávanie a aktívnu komunikáciu s verejnosťou. K tomu je využívaný vhodne určený komunikačný mix, ktorý obsahuje predovšetkým vysielanie v televízii, rozhlase, uverejňovanie informácií na sociálnych sieťach a internete. Sú využívané aj tlačové formy letákov a informačných bulletinov. Zodpovednosť za zabezpečenie informovanosti o aktuálnej situácii a prijatých opatreniach je priradená ministerstvám a ostatným ústredným orgánom štátnej správy za spolupráce s VÚC a obcami. Za prípravu a realizáciu krízovej komunikácie je zodpovedné Ministerstvo zdravotníctva SR – Operačné stredisko pandemickej komisie vlády SR.

Fáza 2: Mimoriadna situácia na území SR

Ďalšie zhoršenie epidemiologickej situácie. Ďalší nárast počtu zistených infikovaných osôb. Naplnenosť lôžkového fondu infekčných kliník a oddelení je viac ako 50 %. Vznik ohnisk nákazy. V tejto fáze sa informovanosť verejnosti zameriava na komunikáciu o riziku a vzdelávanie. Vzdelávanie je zamerané na ochranu jednotlivca a predchádzanie ochoreniu.

Fáza 3: Núdzový stav na území Slovenskej republiky

Ďalšie zhoršenie epidemiologickej situácie. Ďalší nárast počtu zistených infikovaných osôb. Naplnenosť lôžkového fondu infekčných kliník a oddelení je viac ako 75 %. Začína úbytok zdravotníckeho personálu z dôvodov jeho infikovania chorými. Vznikajú ohniská nákazy, ktoré príslušné okresné úrady na návrh RÚVZ uzatvárajú do karantény.

Fáza 4: Uvoľňovanie opatrení

Postupný návrat do medzipandemického obdobia. Ukončenie informačných kampaní. V tejto fáze sa pokračuje v úsilí z fázy 2 a takisto sa zameriava na komunikáciu o riziku a vzdelávanie.

Pandemický plán ďalej popisuje spôsob realizácie komunikácie na národnej úrovni smerom k občanom štátu. Určené sú komunikačné kanály ako aj obsah komunikácie. Zabezpečené bude poskytovanie informácií pre odbornú a laickú verejnosť prostredníctvom Call centra, ktoré zabezpečuje Národné centrum zdravotníckych informácií a telefonických liniek regionálnych úradov verejného zdravotníctva v SR. Relevantné informácie budú zverejnené na internetových stránkach zodpovedných inštitúcií a prostredníctvom sociálnych sietí, komunikačných a tlačových odborov. Vybraní experti budú informovať verejnosť prostredníctvom médií (rozhlas, televízia) a sociálnych sietí o aktuálnej situácii, prijatých a navrhovaných opatreniach. Pre vybrané skupiny obyvateľstva (cestovatelia, deti, seniori, marginalizované komunity) bude zabezpečená tlač a distribúcia letákov a informačných materiálov. Zodpovedné inštitúcie v spolupráci s vybranými expertami zabezpečia komunikačnú stratégiu počas očkovacej kampane v čase pandémie.

ZÁVER

Pandémia COVID-19 nám ukázala, že predikcia krízových situácií nie je dokonale možná a preto táto pandémia zastihla Slovenskú republiku a jej občanov nepripravených. Naše dlhodobé bežiacie programy prípravy obyvateľstva na sebaochranu neobsahujú témy prípravy na pandémiu a ochranu verejného zdravia. Programy sa zameriavajú len na krízové situácie, ktoré sa pravidelne vyskytujú na našom území, a ktoré postihujú početné skupiny obyvateľstva. Celkovo však hodnotím tieto programy za zastarané a neefektívne aj v iných oblastiach, nielen v oblastiach prípravy na pandémiu.

Nákaza novým typom koronavírusu sa začala šíriť už v decembri 2019 v Číne, no na našom území sme ju považovali za vzdialený problém a neprijímali sme žiadne preventívne opatrenia. Informácie boli dostupné len v súkromných médiách. Až po rozšírení sa nákazy do priestoru Európskej únie začali štátne orgány prijímať prvé kroky smerom k obyvateľstvu. V marci 2020, už pred identifikáciou prvého prípadu nákazy na našom území, bola spustená masívna informačná kampaň s cieľom informovať obyvateľstvo o vhodnom správaní aby sa zabránilo ďalšiemu šíreniu ochorenia. Informačná kampaň bola vedená štátom efektívne, a v krátkom čase, všetci obyvatelia spoznali riziká, ktoré nový typ vírusu priniesol. Komunikované boli všeobecné informácie o nákaze a prijímané opatrenia na zabránenie šírenia ochorenia. Prijatím pandemického plánu boli nastavené presné pravidlá a zodpovednosť za komunikáciu smerom k občanom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Národný ústav detských chorôb pripravil informačnú kampaň pre deti aj rodičov k vírusu COVID-19,[online]. 2020 [cit. 2020-09-13] Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/narodny-ustav-detskych-chorob-pripravil-informacnu-kampan-pre-deti-aj-rodicov-k-virusu-covid-19/>>

Nový web korona.gov.sk je ukázkovým príkladom spolupráce štátu a IT komunity, [online]. 2020[cit. 2020-09-13] Dostupné na internete: <<https://touchit.sk/novy-web-korona-gov-sk-je-ukazkovym-prikladom-spoluprace-statu-a-it-komunity/287518/>>

Pandemický plán pre prípad pandémie v Slovenskej republike, Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky, Bratislava, 2020, [cit. 2020-09-12] Dostupné na internete: <http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4418:pandemicky-plan-pre-pripad-pandemie-v-slovenskej-republike-kompletne-znenie&catid=250:koronavirus-2019-ncov&Itemid=153>

Príprava na civilnú ochranu: Pomôcka - základný informačný materiál pre prípravu obyvateľstva, zamestnancov, osôb prevzatých do starostlivosti na sebaochranu a vzájomnú pomoc, 2013, ObÚ Košice [cit. 2020-09-12] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/verejna_sprava/obu_kosice/ocoakr/infoco/PripravaNaCO_2013_Pomocka.pdf>

Ústavný zákon SNR č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

Vyhláška MV SR č. 7/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o odbornej spôsobilosti na úseku COO.

Zákon Národnej rady SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami.

npor. Mgr. Bc. Jakub SASARÁK

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika

Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika

jsasarak@gmail.com

NATO MILITARY ORGANIZATIONS IN HUNGARY – NATO FOOTPRINTS

Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY

ABSTRACT

At the time of NATO accession, Hungary was not expected – nor was it on the agenda nor was it planned – to host NATO military organizations. The establishment of NATO’s “forward posts” in Hungary was closely linked to the changes in the security situation in Central and Eastern Europe and the more distant regions, and at the same time also accelerated by more active Hungarian policy-making and bolder military commitments in the Alliance as well as the expanding spectrum of operations. As a result of the developments there are four Hungarian NATO organizations in Hungary in 2020: 1. the Centre of Excellence for Military Medicine (Budapest); 2. NATO Strategic Airlift Capability (Pápa); 3. Deployable CIS Module (DCM-E, Székesfehérvár) and 4. the NATO Force Integration Unit (NFIU HUN, Székesfehérvár). On 13 February 2019, at a meeting of NATO Defense Ministers in Brussels, Hungary made further offers to establish a Regional Special Operations Component Command (Szolnok) and a Central European Multinational Division Command (Székesfehérvár). The study presents the history of the establishment and operation of these organizations, which has made a valuable contribution to NATO’s military capabilities in creating a secure environment, and highlights the commitment of a responsible member state.

Keywords: NATO footprints, Centre of Excellence for Military Medicine, Strategic Airlift Capability, Deployable CIS Module, NATO Force Integration Unit

INTRODUCTION

At the time of NATO accession, Hungary was not expected – nor was it on the agenda nor was it planned – to host NATO military organizations. The establishment of NATO’s “forward posts” in Hungary was closely linked to the changes in the security situation in Central and Eastern Europe and the more distant regions. At the same time, it was also accelerated by more active Hungarian policy-making and bolder military commitments in the Alliance as well as the expanding spectrum of operations.

As a fully-fledged NATO member, Hungary has been contributing effectively to the collective defence of the Alliance, to different crisis management activities and military operations while developing its own national military capabilities. Over the last 21 years, the Hungarian Defence Forces has been performing in military operations, with a significant number of personnel (1200 personnel). In addition to NATO, Hungary also participated in OSCE, EU and other multinational ad hoc missions. More than half of the Hungarian soldiers serving abroad are currently operating in the Joint Balkan Theatre of Operation – which is of primary importance for Hungarian security – in NATO and EU-led operations (KFOR: 411 persons, EUFOR Althea:164 persons). There were a significant number of our troops in Afghanistan in the ISAF mission, in the Baghlan province Hungary operated a Provincial Reconstruction Team between 2006 and 2013. Hungary is also involved in the Resolute Support Mission in Afghanistan (93 persons) and in the NATO Mission in Iraq (170 persons) (Hungary, Military Balance 2020, p. 114–116).

As a result of the developments of the previous years, there are four NATO so-called “footprints” i. e. “Hungarian” NATO organizations in Hungary in 2020, which are presented below: the Centre of Excellence for Military Medicine (MILMED COE, Budapest), NATO Strategic Airlift Capability (SAC, Pápa), Deployable CIS Modul (DCM-E, Székesfehérvár) and the NATO Force Integration Unit (NFIU HUN, Székesfehérvár) (Szenes–Siposné Kecskeméthy, 2019).

1. NATO CENTRE OF EXCELLENCE FOR MILITARY MEDICINE

At the Prague Summit (2002), NATO launched its long-term renewal process to meet the 21st century security challenges, and supports this process through a network of multinational Centres of Excellence – in 2020, there are 25 of them (COE Catalogue, 2020). The Allied Command Transformation (ACT) regards this network as one of the main engines of the Alliance’s transformation, covering a wide variety of areas from defence against terrorism to mountain warfare to military medicine, each one focusing on a specific field of expertise to enhance NATO capabilities. The overall responsibility for Centres of Excellence coordination and utilization within NATO lies with Allied Command Transformation, in coordination with the Supreme Allied Commander Europe. ACT is in charge of the establishment, accreditation, preparation of candidates for approval, and periodic assessments of the centres. The establishment of a Centre of Excellence is a straightforward procedure. One or more members can decide to establish a Centre of Excellence, the idea is followed by a concept development phase, during which „Framework Nation” or „Nations” outlines the concept to ACT. They provide information about the area of specialization, the location of the potential Centre of Excellence and how it will support NATO transformation. Centres of Excellence are special organizations, because they are not part of the NATO Command Structure or NATO Forces Structure, yet they operate on the basis of NATO Memorandums of Understanding. The centres are independent, specialize in one functional area, are funded on a multinational basis; are established on the basis of international agreements (a Functional Memorandum of Understanding and an Operational Memorandum of Understanding); and the organization (capability) thus established is offered to NATO. Their activities directly support the transformation of the Alliance (Siposné Kecskeméthy, 2007). The Centres of Excellences generally specialize in one functional area, avoiding the duplication of assets, resources and capabilities and act as subject matter experts in their field of expertise. They distribute their in-depth knowledge through training, conferences, seminars, concepts, doctrine, lessons learned and papers.

First NATO military organization in Hungary was the multinational NATO Centre of Excellence for Military Medicine (NATO MILMED COE), which started its operations in Budapest, in 2008, and today it is the Alliance’s military medicine knowledge hub and training facility. The NATO MILMED COE was established as a separate budgetary body in direct subordination to the Ministry of Defence. Its mission is to assist the qualitative transformation and medical support of NATO’s medical activities through subject matter expertise, medical training and re-training, doctrine, standards and capability development, Alliance medical programs, testing and evaluation leading to certification, and the analysis and use of medical lessons learned on operations (Kopcsó, 2008). MILMED COE was nominated by ACT Joint Force Trainer to be the Department Head for the NATO Medical Support (Med Sup) Discipline. This appointment was approved by the North Atlantic Council (NAC) on 25 June 2015. The primary duty of the DH is to translate NATO operational requirements into education and training solutions within the discipline framework.

Today, besides Hungary, representatives from 10 countries (United States, Belgium, Czechia, France, the Netherlands, Great Britain, Germany, Italy, Romania and Slovakia) participate in the work of the Centre, and several Hungarian universities (Semmelweis University, National University of Public Service) and institutions are also involved in the training and research programs. The Director of the Centre is provided by the Hungarian and German military medical services in rotation (Structure of MILMED COE).

2. STRATEGIC AIRLIFT CAPABILITY

The second NATO organization stationed in Hungary is the multinational Heavy Airlift Wing (HAW). The Strategic Airlift Capability (SAC) program began in 2006, when a consortium of NATO nations interested in the project and two PfP countries (Finland and Sweden) announced its establishment. In the summer of 2007, at a defence ministerial meeting of the NATO member states in Brussels, an official decision was made that the participating countries would create a jointly operated and financed, common fleet of Boeing C-17 Globemaster III aircraft. The North Atlantic Council approved the basic document of the NATO Airlift Management Organization (NAMO) on 20 June 2007. In accordance with NATO regulations, the NATO Airlift Management Organization (NAMO) and its executive agency, NATO Airlift Management Agency (NAMA) were established to acquire, and support C-17 transport aircraft (Szarvas, 2008).

The multilateral Strategic Airlift Capacity Memorandum of Understanding was promulgated by governmental decree 93/2008. The host country of the HAW is Hungary, which contributed the HDF Pápa Air Base as the Main Operating Base for SAC operations, ensured the registration of the aircraft, and their flying with Hungarian tail flash. Hungary plays an important role in the development of the SAC, supporting the program through large-scale national investments. The Strategic Airlift Capability was created in line with NATO's Smart Defence (SD) concept, which encouraged Allies to work together to develop, acquire, operate and maintain military capabilities. The objective of the independent international NATO Strategic Airlift Capability program is to provide the participating countries with strategic airlift capability for conducting operations in distant regions. Rapid response in crisis situations is essential, and strategic airlift is an increasingly important capability that allows the deployment of troops and equipment to the area of operations without delay. The program fulfils the NATO Force Goals and the requirements of rapid deployability of the NATO Response Force anywhere in the world. Currently, three international organizations are co-located at HDF Pápa Air Base: the Heavy Airlift Wing (HAW), the NATO Airlift Management Program Office (NAMPO, legal successor to NAMA) and the Boeing Contracted Logistic Support (CLS). Thus, Pápa has the largest NATO footprint in Hungary.

The HDF Pápa Air Base provides Host Nation Support to international organizations in accordance with the Memorandum of Understanding (MoU) and the Base Agreement (BA), signed by the participating countries. The three C-17 transport aircraft of the multinational Heavy Airlift Wing at Pápa Airbase were purchased and are operated by 10 NATO member states (United States, Bulgaria, Estonia, the Netherlands, Poland, Lithuania, Hungary, Norway, Romania, Slovenia) and two partner countries (Finland and Sweden). All SAC nations share the costs of operating and maintaining the aircraft in proportion to their share of the flight hours they purchased as a contribution to the program (Hungary owns 50 hours). On 14 July 2009, the first C-17A Globemaster III, a long-range transport aircraft, was welcomed in a ceremony at Pápa Air Base. On 21 September and 12 October 2009, the second and third aircraft also landed at the base. HAW started its operation in 2009 and reached its full operational capability (FOC) in 2012. The Heavy Airlift Wing flies transport missions over long distances based on

national needs and Alliance tasks: the giant aircraft had flown 25,000 hours by mid-2018. Milestones in the development of Strategic Airlift Capability are listed in Table 1.

Table 1 Milestones in the development of Strategic Airlift Capability

Date	Event
12 September 2006	Signing of the NATO Strategic Airlift Capability Letter of Intent.
23 September 2008	Ten NATO member countries and two Partnership for Peace nations establish the Strategic Airlift Capability by signing the SAC Memorandum of Understanding.
14 July 2009	The first C-17 aircraft is delivered to Heavy Airlift Wing (HAW), Pápa Air Base.
27 July 2009	The Strategic Airlift Capability Heavy Airlift Wing is officially activated in a ceremony held at the Pápa Air Base.
13 August 2009	The HAW's first operational airlift mission. Passengers are transported from Raimstein Air Base to Pristina International Airport, Kosovo.
21 September 2009	The second C-17 arrives.
27-28 September 2009	HAW flies its first mission in support of the International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan delivering cargo from Karlsborg Air Base, Sweden to Mazar-e Sharif.
12 October 2009	The third C-17 aircraft is delivered.
December 2009	The HAW first mission to Iraq supporting the NATO Training mission.
January-February 2010	The HAW humanitarian relief missions to Haiti.
21 March 2011	The HAW first mission in support of NATO operations in Libya.
14 November 2012	Heavy Airlift Wing declares Full Operational Capability (FOC).
March 2013	The HAW conducts its first missions to support the Economic Community of West African States (ECOWAS) actions in Mali.
1 July 2013	Anders Fogh Rasmussen NATO Secretary General participates in the ground-breaking ceremony for the construction work of the Strategic Airlift Capability Permanent Facilities.
29 January 2014	Infrastructure developments at Pápa Air Base – inauguration of SAC Interim Cargo Facility.
May 2014	Heavy Airlift Wing conducts its first mission to support the European Union military operation EUFOR RCA in the Republic of Central Africa.
17 November 2016	Opening ceremony of the new C-17 hangar at Pápa Air Base.
August 2017	Strategic Airlift Capability Acquires C-17 simulator.
May 5 2018	Strategic Airlift Capability reaches 25,000 Flight Hours.
26-27 June 2019	The Strategic Airlift Capability celebrates 10 years of operations.

Source: <https://www.sacprogram.org/en/Pages/SAC-Milestones-2006-.aspx>

The tasks of the Wing included support for NATO as well as for EU and UN operations, when it provided airlift for peacekeeping and humanitarian missions. The 12 countries participating in the SAC program have committed themselves to maintaining and developing the C-17 capabilities for at least 30 years. Pápa is now on the map of the transatlantic Alliance. Through an exemplary multinational procurement project, Hungary has gained a capability that it would not have been able to establish independently. The operation of the Heavy Airlift Wing

is based on bilateral and multilateral agreements, so it can be viewed as a flagship of the Smart Defence concept.

3. DEPLOYABLE CIS MODULE

The third NATO organization in Hungary is the Hungarian Defence Forces Deployable CIS Module (DCM-E), established in Székesfehérvár in 2012. The Alliance established the DCMs in order to provide deployable communications and information systems (CIS) support for command and control (C2). The core tasks of the DCMs are to maintain and extend the services of the NATO permanent CIS network for command posts deployed in theatres/areas of operations. The Székesfehérvár DCM-E was set up on the basis of a Hungarian commitment, in support of the reorganization of the NATO Command Structure after 2010. The Hungarian DCM-E is a very interesting NATO organization, because although it is manned by Hungarian personnel exclusively, it belongs to the Alliance force structure, is part of the NATO Communications and Information Systems Group (NATO CIS Group), and is assigned to the 3rd NATO Signal Battalion (3NSB) of a multinational headquarters located in Bydgoszcz, Poland. The HQ exercises training and operational command of the DCMs and organizes conferences on 3NSB tasking's and planning of its work.

At the same time, the DCM-E is part of the HDF 43rd Nagysándor József Signal and Command Support Regiment, to which it belongs in the national administrative management. In the Székesfehérvár barracks, the DCM-E is co-located with the Signal and Command Support Regiment, but has separate quarters. The building and its premises were developed as part of the NATO Security Investment Programme (Beszámoló, 2018). NATO provides state-of-the-art CIS hardware (including satellite systems), and the personnel are also trained by the NATO HQ. The job descriptions of NATO include serious requirements. For execution of tasks in international environments, all soldiers serving with the DCM-E are required to have a good command of English, high-level technical training, proficiency in the use of technical devices, operation and maintenance of NATO-standard advanced radios, switchboards, satellite equipment, computers and computer networks and licences to move and “field” such special technology.

The experts of the DCM-E perform their duties on missions (e.g. Afghanistan, Kosovo) and readiness services (NATO Response Force), and they also participate in the support of NATO exercises. Some elements of the NATO-assigned DCM-E take part in the execution of the ad hoc signal support tasks of Operation Resolute Support (A Magyar Honvédség Évkönyve 2017, p. 48.). The NATO DCM-E operates on the basis of general NATO agreements and national pieces of legislation.

4. NATO FORCE INTEGRATION UNIT

At the Wales Summit in September 2014, the Readiness Action Plan was approved, a comprehensive package of measures to respond to the changed security environment on NATO's eastern and southern borders. A decision was made on the strengthening of NATO Command Structure as part of the Wales Readiness Action Plan (RAP). In order to guarantee the territorial integrity of the Alliance and the security of the member states, a network of NATO Force Integration Units has been established in the Baltic countries, Poland and in the southeast, Romania and Bulgaria. Hungary and Slovakia joined the second wave of this initiative (NATO Force Integration Units 2020). The fourth organization of the NATO-presence in Hungary is the NATO Force Integration Unit (NFIU HUN), which is also located in Székesfehérvár (Picture 1).

The establishment of the NFIUs as small headquarters is an important event that plays a key role in organizing and ensuring the collective defence of the Alliance. The NFIUs are a vital link between national forces and forces of other NATO Allies. The basic mission of NFIUs is to operate as a visible and persistent proof of NATO's continuous presence, to support the rapid deployment of the Very High Readiness Joint Task Force (VJTF) and the follow-on forces, to identify logistical networks, transportation routes and supporting infrastructure to ensure that NATO's high-readiness forces can deploy to the region as quickly as possible and to promote cooperation and coordination between NATO and host nation commands (NFIU Fact Sheet, 2020).

The official opening of NFIU Hungary was in November 2016, when a multinational organization was established that serves the work of the Alliance and Hungary with its high-quality and recognized international expertise and experience. In peacetime, it plays an important role in the preparation and execution of certain NATO exercises planned to be conducted in Hungary. In a possible crisis situation, it effectively enables and coordinates the arrival of the NATO VJTF to defend the Alliance, and then, in the second stage, it provides support for the reception, staging and onward movement of the Follow-on Forces.

Picture 1 NATO Force Integration Units

Source: <https://jfcbs.nato.int/page5725819/nato-force-integration-units/nato-force-integration-units-fact-sheet.aspx>

The work that has been going on here in recent years also clearly indicates the reliability of Hungary as an Ally, which performs well in fulfilling its NATO commitments. Although the 40-strong Hungarian NFIU is co-located with Hungarian military organizations in the Nagysándor József Barracks in Székesfehérvár, it is an independent NATO entity. The working conditions were created by NATO with an investment of HUF 1.2 billion (Beszámoló 2018). The legal conditions for the NFIU HUN activities are set out in Act CLI of 2016 on Host Nation Support (2016. évi CLI. törvény).

NATO's presence in Hungary is not over yet. On 13 February 2019, at a meeting of NATO Defence Ministers in Brussels, Hungary announced that it will set up a Multinational Division Command for Central Europe (MND Central) in the medium term for the defence of Central Europe, which will also be located in Székesfehérvár. Hungary has sent a letter signed jointly with Croatia to NATO's secretary general informing Jens Stoltenberg about plans to establish a Multinational Division Command for Central Europe in Hungary. The new command will be tasked with preserving stability and peace in the region and in case of any developing conflict to act as a leading force in directing operational activities.

Hungary made further offer to establish a Regional Special Operations Component Command (R-SOCC). Hungary and Croatia signed a letter (memorandum) of understanding together with Slovakia and Slovenia on setting up a Regional Special Operations Component Command in Szolnok from early 2021. R-SOCC will be tasked with training the four NATO countries' special operations troops.

The establishment of a military training centre for countering cyber-attacks in Szentendre near Budapest is also included in the plans.

COCLUSION

In this constantly changing Alliance, Hungary needs continuous adaptation to changing environment and requirements. In 1999, Hungary wanted to join NATO as defined in Article 5, but it soon became clear that it has entered into a new type of organization, which expected and required changed capabilities compared to previous ones. NATO as a regional political-military Alliance has gradually become a global player in the past decades. In the 21st century, the Hungarian Defence Forces should be able to effectively contribute to the national security interests of our country under changed international security conditions, adapting to new challenges, risks, danger and threats.

The main task of the Hungarian Defence Forces is to protect Hungary's autonomy and territorial integrity; the effective implementation of the country defence tasks defined in the Fundamental Law, the contribution to the collective defence of NATO and the Alliance's operations; active participation in international peace support, crisis response, counter-terrorism and humanitarian missions of international organizations (UN, EU, OSCE) and in the elimination of serious industrial, man-made and natural disasters. The Hungarian Armed Forces continues to take part in the international crisis management, in the maintenance of international peace and security, in armaments control and disaster management tasks, taking into account NATO requirements, national capabilities and expectations (Isaszegi–Ravasz, 2018).

The establishment of NATO footprints in Hungary was closely linked to the changes in the security situation in Central and Eastern Europe and the more distant regions. There are four Hungarian NATO organizations in Hungary in 2020: 1. the Centre of Excellence for Military Medicine (MILMED COE, Budapest); 2. NATO Strategic Airlift Capability (SAC, Pápa); 3. Deployable CIS Module (DCM-E, Székesfehérvár) and 4. the NATO Force Integration Unit (NFIU HUN, Székesfehérvár). The article describes the establishment and operation of these

organizations, which has made a valuable contribution to NATO's military capabilities in creating a secure environment. Hungary has announced the establishment of two other commands (Multinational Division Command for Central Europe, Regional Special Operations Component Command) and a military training center for countering cyber-attacks. Those events highlight the commitment of Hungary, as a responsible member state.

BIBLIOGRAPHY

2016. évi CLI. törvény a Magyarország Kormánya és a Szövetséges Transzformációs Főparancsnok Parancsnoksága, valamint a Szövetséges Erők Európai Legfelsőbb Parancsnoksága között a NATO műveletek, gyakorlatok, és hasonló katonai tevékenységek végrehajtása során befogadó nemzeti támogatás biztosításáról szóló Megállapodás kihirdetéséről

A Magyar Honvédség Évkönyve 2017, HM Zrínyi Nonprofit Kft – Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018. p. 263

Beszámoló a NATO Biztonsági Beruházási Program (NSIP) 2017. évi magyarországi megvalósításáról, HM Védelemgazdasági Hivatal, 2018. április. Nyt. szám: 815-18/2018. 42 oldal (3 melléklet).

Center of Excellences Catalogue 2020, Allied Command Transformation. [cit. 2020-08-12]. Available at: <https://www.act.nato.int/images/stories/structure/coe-catalogue-2020.pdf>

Hungary pp. 114–116, In: Chapter Four: Europe, *The Military Balance 2020*, Volume 120, Routledge, Taylor & Francis Group

ISASZEGI János–RAVASZ István: A magyar haderő 1990-től napjainkig, pp. 227–289. In: Hermann Róbert (szerk.) *Kis magyar hadtörténet*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018

KISS J. László: Születésnap után. Vita a NATO jövőjéről, 2009. pp. 2–19. [cit. 2020-08-12]. Available at: http://www.grotius.hu/doc/pub/BQDFWB/2009_53_kiss.j.laszlo.pdf

KOPCSÓ István: A NATO Katona-egészségügyi Kiválósági központ kialakítása, működési rendje, *Honvédségi Szemle*, 2008. 62. évf. 2. sz., pp. 23–31.

NATO Centre of Excellence for Military Medicine, [cit. 2020-08-12]. Available at: <https://www.coemed.org>

NATO Force Integration Units. [cit. 2020-08-10]. Available at: <https://jfcbs.nato.int/page5725819/nato-force-integration-units>

NATO Force Integration Unit (NFIU) Fact Sheet [cit. 2020-08-10]. Available at: <https://jfcbs.nato.int/page5725819/nato-force-integration-units/nato-force-integration-units-fact-sheet.aspx>

NATO Force Integration Unit Hungary Fact Sheet, [cit. 2020-08-10]. Available at: <https://jfcbs.nato.int/page5725819/nato-force-integration-units/nfiu-hungary>

New military commands to be established in Hungary, [cit. 2020-08-12]. Available at:

<http://abouthungary.hu/news-in-brief/new-military-commands-to-be-established-in-hungary/>

Structure of the MILMED COE. [cit. 2020-08-12]. Available at: <https://coemed.org/about-us#structure>

Strategic Airlift Capability Official website [cit. 2020-08-10]. Available at: <https://www.sacprogram.org/en/Pages/default.aspx>

SZARVAS László: Stratégiai Légi Szállítási Képesség – egy új többnemzeti megoldás, *Nemzet és biztonság*, 2008. július, pp. 60–76.

SZENES, Zoltán–SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, Klára: *NATO 4.0 and Hungary; 20 years of membership, 30 years of cooperation*, Zrínyi Kiadó, 2019. Budapest, p. 487

SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára: A NATO kiválósági központjai, *Új Honvédségi Szemle*, 2007. LXI. évf. 11. sz. pp. 13–21.

Prof. Col. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, CSc
National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training,
Military Geography and Topography Group
E-mail: siposne.kecskemethy.klara@uni-nke.hu; ORCID: 0000-0002-4150-7823

VOJENSKÁ MOBILITA AKO STRATEGICKÝ NÁSTROJ K DOSIAHNUTIU BEZPEČNOSTI V EURÓPE

MILITARY MOBILITY AS THE STRATEGIC TOOL TO ACHIEVE EUROPEAN SECURITY

Ivana STRYČEKOVÁ

ABSTRACT

Military mobility is the critical and logical next step which is becoming an essential part of military strategies to maintain the peace in Europe. A key capability of the armed forces of NATO and EU Member States is to ensure the rapid and permanent ability of military forces and resources to deploy into theatre and their operational sustainability during deployment. However, these efforts include increasing mobility through the strategic development of infrastructure, setting up a sustainable command and control system, streamlining legal and customs procedures for cross-border movement of forces and the ability to provide strategic lift. Implementing immediate improvements in military mobility today, will provide nations with higher level of security in the future. The cooperation between NATO and EU is crucial for achieving the success.

Keywords: military mobility, TEN-T, infrastructure, European Union, NATO, movement, customs and cross-border procedures.

ÚVOD

Vojenská mobilita je ďalším kľúčovým a logickým krokom, ktorý sa stáva nevyhnutnou súčasťou vojenských stratégií s cieľom udržania mieru v Európe. Kritickou spôsobilosťou ozbrojených síl členských štátov NATO a EÚ je zabezpečenie nepretržitej schopnosti nasadenia síl a prostriedkov do miesta vedenia operácie a ich operatívna udržateľnosť počas nasadenia. Vo veľkej miere toto úsilie zahŕňa zvýšenie mobility prostredníctvom strategického rozvoja dopravnej infraštruktúry, nastavenia udržateľného systému velenia a riadenia, zefektívnenia právnych a colných postupov pri cezhraničných presunoch síl a schopnosť zabezpečiť strategickú prepravu. (Akčný plán EK, 2018) Za úsilím dosiahnuť požadované výsledky v oblasti vojenskej mobility stojí množstvo aktérov a inštitúcií vrátane medzivládnych organizácií, ministerstiev (obrana, zahraničné veci, vnútro, doprava, atď.), súkromných spoločností a miestnych samospráv.

1 VOJENSKÁ MOBILITA V KONTEXTE HISTORICKÉHO VÝVOJA

Bezpečnostnú situáciu v Európe ovplyvnili za posledných 50 rokov výrazným spôsobom dve udalosti. Prvou zásadnou udalosťou bolo ukončenie studenej vojny pristúpením bývalých krajín Varšavskej zmluvy do Severoatlantickej aliancie (NATO) a Európskej Únie (EÚ) a následné vytvorenie strategického partnerstva medzi NATO a Ruskom. Pád Berlínskeho múru v roku 1989, zanikla hrozba nebezpečenstva z východu, ozbrojené sily členských krajín NATO znížili intenzitu cvičení a presunuli svoje úsilie na zabezpečenie

protiteroristických a stabilizačných operácií na Balkáne, Blízkom východe a v Afganistane. (Koster, 2018) Finančné prostriedky, ktoré mohli byť použité na obnovu a vybudovanie dopravnej infraštruktúry v Európe, boli tak použité na výstavbu komplexných logistických základní vo vojnových zónach.

Druhým kľúčovým míľnikom bola anektácia Krymu v roku 2014. Ruská agresia na Kryme a na Ukrajine podnietila členské štáty NATO k radikálnemu prehodnoteniu priorít a zvýšeniu záujmu o vojenskú mobilitu ako dôležitého nástroja obrannej a bezpečnostnej politiky. (Scaparrotti, Collen; 2020)

Nasledovala séria opatrení ako odpoveď NATO na ohrozenie bezpečnostnej situácie v Európe. NATO Summit vo Walese v roku 2014 bol prvou platformou pre iniciáciu akčného plánu pripravenosti (*The Readiness Action Plan*), ktorý stonásobil veľkosť jednotiek rýchlej reakcie NATO (*NRF – NATO Response Force*) a vytvoril jednotku NATO pre veľmi vysokú pripravenosť (*VJTF – Very High Readiness Joint Task Force*). (Wales Summit, 2014) V roku 2016 nasledoval NATO Summit vo Varšave, ktorý potvrdil iniciatívu členských štátov NATO vytvoriť účelové mnohonárodné zoskupenie – predsunutá prítomnosť (*eFP – enhanced Forward Presence*) na Pobaltí a v Poľsku ako prvú líniu odstrašenia. (Warsaw Summit, 2016) Vtedajší predseda Európskej komisie (EK), Jean-Claude Juncker v správe o stave Únie v roku 2017 zdôraznil svojim vyhlásením „*Nastal čas vybudovať do roku 2025 jednotnejšiu, silnejšiu a demokratickejšiu Európu.*“ (Juncker, 2017) nevyhnutnosť vytvorenia plnohodnotnej európskej obrannej Únie. Rozhodnutím Rady Európy bola členskými krajinami EÚ v decembri 2017 zriadená Stála štruktúrovaná spolupráca (*PESCO – Permanent Structured Cooperation*), ktorej cieľom je prostredníctvom širokej škály projektov dosiahnuť posilnenie pripravenosti, krízovej pohotovosti a bezpečnosti v Európe. Jedným z projektov s vysokou dôležitosťou je projekt Vojenská mobilita (*Military Mobility*), ktorý dopĺňa Akčný plán EK vychádzajúci z požiadavky zlepšovania vojenskej mobility v EÚ zabezpečením bezproblémového, efektívneho a účinného pohybu vojenského personálu a techniky v celej EÚ i mimo nej. Táto iniciatíva je spoločným projektom NATO a EÚ. Nakoľko požiadavky na logistiku a dopravnú infraštruktúru sa z väčšej časti prekrývajú (*dual-use*), je civilno-vojenská spolupráca logickým riešením. Cieľom NATO Summitu v Bruseli v roku 2018 bolo naďalej rozvíjať spoluprácu a súčinnosť NATO a EÚ. Bola predstavená NATO Iniciatíva pripravenosti (*NRI – NATO Readiness Initiative*), známa tiež pod názvom „štyri tridsiatky“ („*Four thirties*“¹) ako vybudovanie novej platformy na zabezpečenie nasadenia síl, ktoré budú v krízovom stave schopné okamžitej mobilizácie a nasadenia do priestoru pôsobenia. Ambíciou NATO bolo postaviť jednotku NRI do roku 2020². (Brussels Summit, 2018)

2 SÚČASNÉ SMEROVANIE VOJENSKEJ MOBILITY

Bezpečnostné prostredie a nepredvídateľná situácia v EÚ zvyšujú nároky na vojenskú mobilitu. Členské štáty NATO na Summite v Bruseli v júli 2018 deklarovali, že odstrašujúci a obranný postoj Aliancie zostáva dôveryhodným, koherentným a odolným, čo má za následok slobodu a bezpečnosť členských štátov a zároveň má táto skutočnosť strategický význam pre zvýšenie schopnosti reagovať, zvýšenie pripravenosti a zefektívnenie posilnenie síl.

---

¹ NATO Iniciatíva pripravenosti (NRI) - zaväzuje členské štáty spoločne nasadiť tridsať pozemných praporev, tridsať vzdušných letiek a tridsať námorných bojových lodí do tridsiatich dní.

² V dôsledku rozsiahleho zoznamu obmedzení, z ktorých pre účely tohto príspevku je relevantným predovšetkým kritický stav infraštruktúry (multimodálne koridory TEN-T) v Európe, nie je možné stanovený cieľ splniť v nastavenom časovom horizonte.

V súčasnosti je existujúca dopravná infraštruktúra v bývalých štátoch Varšavskej zmluvy z veľkej časti nevhodná pre modernú techniku a vybavenie NATO. Navyše, štáty čelia extrémnej administratívnej záťaži súvisiacej so zabezpečením procesov týkajúcich sa cezhraničného presunu. (Akčný plán EK, 2018)

NATO a EÚ sa líšia koncepčnými prístupmi, čo má tendenciu viesť k nižšej úrovni spoločnej koordinácie a menšej schopnosti vzájomného porozumenia. EÚ definuje vojenskú mobilitu ako *presun vojenského personálu a prostriedkov z jedného miesta na druhé, vrátane prekročenia štátnych hraníc, použitím rôznych druhov dopravy*. Pohľad NATO na vojenskú mobilitu je zameraný skôr na *zabezpečenie slobody pohybu síl Aliancie* s cieľom pružne reagovať na konflikty a odradiť nepriateľa. (Scaparrotti, Collen; 2020) Výzva, ktorej čelia NATO a EÚ dnes, je nájsť spoločný prienik pri operačnom a strategickom plánovaní z pohľadu dopravy a udržateľnosti síl v rámci Európy, ako aj mimo európskeho spoločenstva. Možným rizikom zlyhania spoločného úsilia oboch organizácií v kontexte vojenskej mobility je rozporuplný charakter civilnej a vojenskej koordinácie a politické rozhodovanie.

Na vnútroštátnej úrovni sú kľúčové kompetencie často mimo dosahu funkcionárov z rezortu obrany a vyžadujú koordináciu s ostatnými ministerstvami (ministerstvo vnútra, ministerstvo dopravy a výstavby), prípadne spoluprácu s miestnymi samosprávami. Kľúčový rozdiel v ideológii NATO a EÚ je skutočnosť, že NATO sa zameriava predovšetkým na odstrašovanie a obranu a zdôrazňuje zabezpečenie vojenskej logistiky a udržateľnosť, kým EÚ sa zameriava na obchodné pravidlá, právnu úpravu a rozvoj infraštruktúry. Dvadsaťjeden štátov je zároveň členskými štátmi NATO a EÚ, a vyplýva im zo záväzkov zaoberať sa vojenskou mobilitou ako súčasťou ich vlastných národných politických procesov pri vyvážení konkurenčných priorít dvoch samostatných organizácií.

S rozšírením vojenskej stopy Ruska na Kryme, získala táto veľmoc opäť prístup k východnej časti Stredozemného mora a Čierneho mora, čo môže výrazným spôsobom obmedziť slobodu pohybu členských štátov NATO v regióne. Prítomnosť ruských vojenských jednotiek a ochota použiť silu v tomto regióne, ovplyvní plánovanie obrany Aliancie na jej južnom okraji na ďalšie desaťročia. (Scaparrotti, Collen; 2020)

V záujme udržania európskej bezpečnosti poskytla vláda USA v rámci iniciatívy EDI (*European Deterrence Initiative*) Poľsku a pobaltským štátom finančné prostriedky na podporu rozvoja infraštruktúry v roku 2007. Navyše, Spojené štáty americké vo februári 2020 oznámili významný príspevok vo výške 1 mld. USD na financovanie rozvoja cezhraničnej energetiky, digitalizácie a dopravnej infraštruktúry v strednej a východnej Európy, ktoré sa zúčastňujú na iniciatíve troch morí (*3SI - Three Seas Initiative*³). (Warsaw Summit, 2016)

Kritickou oblasťou z pohľadu vojenskej dopravy je rozdiel v železničných rozchodoch tratí v západnej a južnej Európe a železničných rozchodoch tratí v severnej a východnej Európe. Investície do železničnej infraštruktúry sú nevyhnutné na zlepšenie mobility zo západnej Európy do strednej a východnej Európy. Pri budúcom vývoji smerovania vojenskej mobility sa členské štáty NATO a EÚ musia zamerať predovšetkým na Poľsko a pobaltské štáty. (Akčný plán EK, 2018)

Prehľbuje sa priepasť medzi vyhláseniami EÚ a jej schopnosťou plniť záväzky týkajúce sa finančných zdrojov. V súčasnosti EÚ deklaruje vyčleniť finančné prostriedky na rozvoj infraštruktúry, s prihliadnutím na požiadavky vojenskej mobility (*dual-use*), vo výške 2,5 mld.

---

³ Iniciatíva troch morí (3SI - Three Seas Initiative) – kooperačná platforma 12 štátov EÚ nachádzajúcich sa v regióne medzi Baltským, Čiernym a Jadranským morom. Zámerom je posilniť spoluprácu stredo európskych štátov v energetike, digitalizácii a dopravnej infraštruktúre. Toto zoskupenie iniciovali Chorvátsko s Poľskom v roku 2015.

EUR, čo je viac ako 60 percentné zníženie oproti pôvodne navrhovaným 6,5 mld. EUR, ktoré mali byť vyčlenené v pôvodnom rozpočte Európskej komisie (Požiadavka na obdobie 2021 – 2027). Táto skutočnosť rozhodne spomalí tempo činnosti. (Jones, Kempe, Brzezinski; 2020)

Zásadný vplyv na financovanie vojenskej mobility má bezpochyby deficit v celkovom rozpočte EÚ spôsobený vystúpením Spojeného kráľovstva z EÚ v januári 2020. EÚ je nútená inštitucionálne preskupiť svoje krátkodobé a dlhodobé záväzky s cieľom obnovenia vojenskej mobility ako Európskej priority a prehodnotiť životaschopnosť týchto záväzkov v oblasti zdrojov pre celý projekt.

Aktivácia sily a plánovanie vojenskej mobility v Európe sa musí zodpovedajúcim spôsobom prispôbiť na riešenie týchto a ďalších problémov.

3 ŠTYRI HLAVNÉ PILIERE VOJENSKEJ MOBILITY

Z hľadiska krátkodobých a dlhodobých cieľov na zlepšenie vojenskej mobility sa EÚ a NATO dohodli určiť si priority a zamerať svoje úsilie na štyri hlavné oblasti:

- Dopravná infraštruktúra
- Strategická preprava (*strategic lift*)
- Legislatíva a cezhraničné postupy
- Nebezpečný náklad

3.1 DOPRAVNÁ INFRAŠTRUKTÚRA

Rozvoj dopravnej infraštruktúry v kontexte vojenskej mobility zahŕňa zvýšenie odolnosti kritickej infraštruktúry, na ktorej sú ozbrojené sily Aliancie počas presunov závislé. Ako bolo vyššie spomenuté, NATO a EÚ by mali prioritne stimulovať investície do železničnej infraštruktúry, ktorá má najväčší vplyv na mobilitu v strednej a východnej Európe. Financovanie transeurópskej dopravnej siete (TEN-T) by malo uprednostňovať podporu požiadaviek na zvýšenie vojenskej mobility. Je dôležité upozorniť, že financovanie EÚ je k dispozícii len pre dopravnú infraštruktúru, ktorá je súčasťou siete TEN-T. (Akčný plán EK, 2018) Mimo siete TEN-T zostáva vyčlenenie finančných zdrojov v kompetencii každého členského štátu.

Súčasnou prioritou je zhodnotenie aktuálneho stavu kritickej infraštruktúry v Európe, všetkých cestných a železničných dopravných sietí a uzlov (*choke points*), ktorými sú pozemné mosty, železničné vlečky a mosty, letiská a námorné prístavy.

3.2 STRATEGICKÁ PREPRAVA

Schopnosť nasadiť veľké množstvo síl (vojenského personálu, techniky a materiálu) na veľkú vzdialenosť za čo možno najkratší čas, je ďalšou dôležitou výzvou v rámci vojenskej mobility, ktorej musia členské štáty NATO a EÚ čeliť. Strategická preprava sa spravidla uskutočňuje s využitím leteckej dopravy (*airlift*) alebo námornej dopravy (*sealift*). Pretože členské štáty NATO zvyčajne nedisponujú adekvátnymi prepravnými prostriedkami, je potrebné o takúto spôsobilosť žiadať a strategické nasadenie síl členských štátov koordinovať.

Pre tento účel bolo zriadené Spojenecké koordinačné centrum pre presun (*AMCC – Allied Movement Coordination Centre*). AMCC koordinuje na strategickú úroveň nasadenie jednotiek NATO a zabránenie hospodárskej súťaže medzi národmi o nedostatkové dopravné

zdroje. Okrem toho Európske koordinačné centrum pre dopravu (*MCCE – Movement Coordination Centre Europe*) je nadnárodná organizácia, ktorej úlohou je koordinovať presuny a prepravy riadené prostredníctvom národných koordinačných centier pre presuny a prepravu.

3.3 LEGISLATÍVA A CEZHRANIČNÉ POSTUPY

Táto oblasť predstavuje súhrn administratívnych postupov, ktorých cieľom je zjednodušenie, zjednotenie a zlepšenie procesov týkajúcich sa cezhraničných presunov vojenského personálu a techniky členských štátov NATO a EÚ. Je tu zahrnutá tiež komunikácia a koordinácia civilných a vojenských činiteľov vstupujúcich do procesu cezhraničného odbavenia, zefektívnenie colných procedúr a zabezpečenie diplomatických povolení medzi NATO, EÚ a samostatnými krajinami. (Akčný plán EK, 2018)

Colné a procedurálne otázky týkajúce sa cezhraničného presunu tvoria zároveň tretí pilier akčného plánu EÚ, ktorý sa sústreďuje na racionalizáciu a zjednodušenie cezhraničných colných predpisov a daní (*Customs and Value Added Tax*) a povolenia na cezhraničný presun (*Cross border Movement Permission*). Európska obranná agentúra (*EDA – European Defence Agency*) sa ujala vedenia v tejto oblasti.

V súvislosti s cezhraničným pohybom síl NATO a EÚ sa EDA usiluje o harmonizáciu povolenia na cezhraničný pohyb prostredníctvom udelenia ročného povolenia, resp. vopred odsúhlaseného prístupu na prekročenie hraníc konkrétneho štátu. V praxi by tento návrh výrazne skrátil dobu čakania na vydanie diplomatického povolenia. Podmienkou by bolo upozorniť hosťujúci štát o plánovanom príchode a tiež aby navrhovaná vojenská činnosť nenarúšala civilné činnosti. V 2019, za účasti 25 členských štátov, EDA spustila program zameraný na tvorbu dvoch nezáväzných technických dohôd obsahujúci opatrenia na zosúladienie vnútroštátnych pravidiel pre povolenia na cezhraničný pohyb (cestná a železničná doprava; a vnútrozemská riečna a letecká doprava) v závislosti od druhu aktivity (každodenné činnosti, cvičenia, príprava na krízu a krízový stav). Cieľom EDA je uzavrieť rokovania do roku 2020. Okrem toho 20 členských štátov EÚ podpísalo technickú dohodu o diplomatickej spolupráci týkajúcej sa povolenia na prelet a vykládku, čím sa zharmonizovali postupy a odbúrala sa administratívna záťaž súvisiaca s predkladaním žiadostí o diplomatické osvedčenie pre každý let.

V oblasti colného výkonu a daní z pridanej hodnoty, bolo v roku 2019 členskými štátmi prostredníctvom EDA schválené oslobodenie od dane z pridanej hodnoty, v roku 2020 bola upravená colná legislatíva. V zmysle harmonizácie vojenských požiadaviek bola vytvorená na podklade zjednodušeného colného vyhlásenia pri vývoze, dovoze a tranzite materiálu ozbrojených síl – NATO Form 302, európska verzia tohto tlačiva – EU Form 302 a v súčasnosti prebieha proces jej digitalizácie, čím sa výrazne urýchlil a zefektívnil cezhraničný presun ozbrojených síl v Európe. Digitalizácia má zavŕšiť úsilie členských štátov NATO a EÚ k zabezpečeniu rýchlejšieho pohybu vojenského personálu a materiálu do destinácií určených pre vykonanie vojenskej operácie, cvičenia, atď.

3.4 NEBEZPEČNÝ NÁKLAD

Pozemná preprava nebezpečného nákladu je oblasťou, v ktorej sa členské štáty EÚ a Komisia aktívne zúčastňujú na rokovaníach o komplexnom súbore medzinárodných dohovorov a odporúčaní OSN. Platia však iba pre civilné použitie, zatiaľ čo pri žiadostiach o povolenie vojenskej prepravy (vrátane nebezpečného nákladu), členské štáty EÚ uplatňujú vnútroštátne pravidlá, keď sa požaduje, aby poskytovali slobodu pohybu vojenskej doprave vrátane

nebezpečného tovaru. Táto odchýlka od civilných pravidiel si vyžaduje povolenia ad hoc, čím vznikajú zdržania.

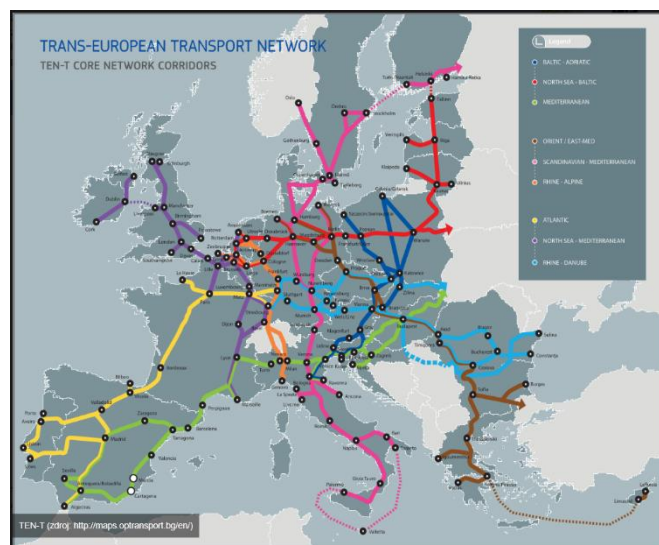
Zosúladenie pravidiel uplatniteľných pre ozbrojené sily s existujúcimi právnymi predpismi EÚ by mohlo zvýšiť bezpečnosť a poskytnúť synergie a súdržnosť pri vojenskej preprave nebezpečného tovaru, bez oslabenia civilných noriem.

EDA v roku 2019 v úzkej spolupráci s Európskou službou pre vonkajšiu činnosť / Vojenským štáбом EÚ a ďalšími zainteresovanými orgánmi vykonala prieskum, ktorý sa týkal viacerých položiek (vnútroštátne ustanovenia, vymedzenie potrieb, vhodnosť existujúcich harmonizovaných pravidiel v civilnej doprave a prípadná potreba ďalších ustanovení alebo úprav). EÚ v spolupráci s EDA naďalej podporovala výmenu poznatkov medzi civilnými a vojenskými odborníkmi o preprave nebezpečného nákladu a preskúmala uskutočniteľnosť posilnenia súladu pravidiel a postupov týkajúcich sa vojenskej dopravy v oblasti letectva (preprava a manipulácia) na území členských štátov. Do roku 2020 má EDA v spolupráci s ďalšími zainteresovanými organizáciami posúdiť uskutočniteľnosť a potrebu ďalších opatrení na úrovni EÚ. (Akčný plán EK, 2018)

4 SIEŤ TEN-T

Transeurópska dopravná sieť TEN-T (*Trans-European Transport Network*) je civilným programom EÚ, ktorý sa primárne zameriava na rozvoj dopravnej infraštruktúry vo svojej užitočnosti obmedzený na uprednostnenie vojenských potrieb. Sieť TEN-T existovala už pätnásť rokov pred iniciatívou vojenskej mobility. (Scaparrotti, Collen; 2020) V súčasnosti je predovšetkým dopravnou sieťou pre civilné účely, ktorú sa EÚ snaží čo najlepšie prispôbiť vojenským požiadavkám. Bola vytvorená za účelom riešenia „implementácie a rozvoja európskej siete železničných tratí, ciest, vnútrozemských riečnych tokov, námorných trás a prístavov a letísk.

Dopravná sieť TEN-T je tvorená v dvoch pomyselných vrstvách; základnej (*Core*) a súhrnnej (*Comprehensive*) siete. Základná sieť pozostáva z 9 koridorov (plánované dokončenie revízie siete do roku 2030). Sieť je zameraná na prepojenie najdôležitejších dopravných uzlov (Obrázok 1). Súhrnná sieť (plánované dokončenie revízie siete do roku 2050) pokrýva všetky európske regióny.

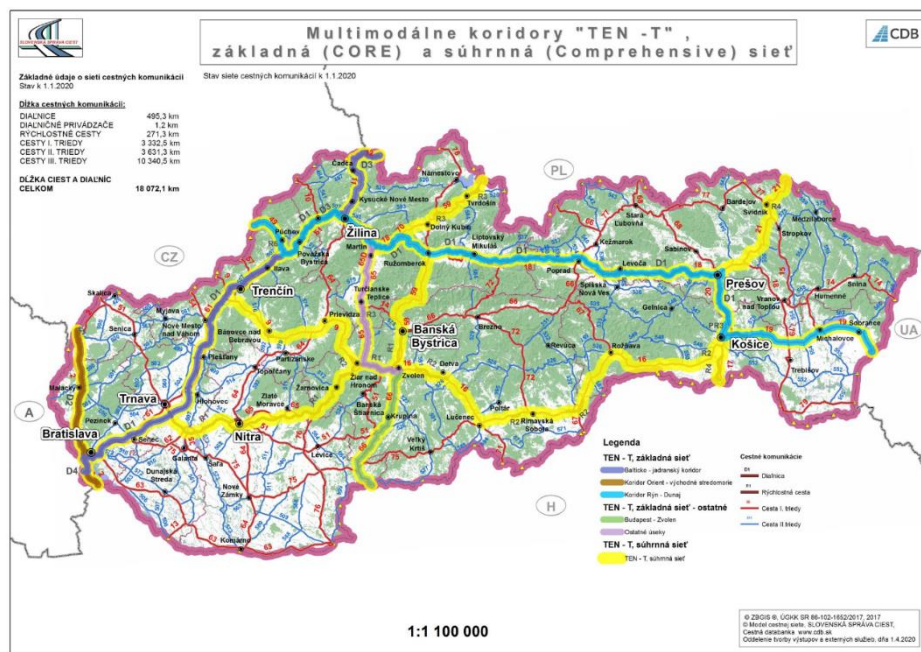

Obrázok 1 Sieť TEN-T

Zdroj: <http://maps.cptransport.bg/en>

Obrázok 2 graficky znázorňuje priebeh troch koridorov základnej siete (s dvomi doplnkovými koridormi) a súhrnnú sieť na území SR.

Obrázok 2 Multimodálne koridory TEN-T v SR

Zdroj: Slovenská správa ciest, www.cdb.sk

Cieľom programu TEN-T v kontexte rozvoja dopravnej infraštruktúry je posilniť sociálnu, hospodársku a územnú súdržnosť EÚ.

ZÁVER

Vojenská mobilita je vnímaná ako príklad účinnej spolupráce medzi NATO a EÚ a slúži ako jedna z prvých skutočných kooperácií medzi NATO a EÚ. Vykonávanie okamžitých zlepšení vojenskej mobility poskytne európskym krajinám dnes aj do budúcnosti väčšiu istotu v oblasti medzinárodnej bezpečnosti a kolektívnej obrany v zmysle Washingtonskej zmluvy (článok 5).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Brussels Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018. [online]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm

EUROPEAN COMMISSION 2018. *Joint communication to the European Parliament and the Council on the Action Plan on Military Mobility.* Brussels, Belgium. [online]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/2018-military_mobility_action_plan.pdf

EURÓPSKA KOMISIA 2017. *Správa o stave Únie v roku 2017.* [online]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/commission/priorities/state-union-speeches/state-union-2017_sk

EURÓPSKA KOMISIA 2018. *Spoločné oznámenie európskemu parlamentu a rade o akčnom pláne vojenskej mobility*. [online]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=JOIN%3A2018%3A5%3AFIN>

JONES J.L., KEMPE F., BRZEZINSKI I.; 2020. *US commits \$1 billion dollars to develop Central European infrastructure*. Atlantic Council. [online]. Dostupné na internete: <https://www.atlanticcouncil.org/news/press-releases/us-commits-1-billion-dollars-to-develop-central-european-infrastructure/>

KOSTER, T.S. 2018 *Reinforcement of NATO Forces and military mobility*. Brussels, Belgium, Special Section Overview. [online]. Dostupné na internete: https://www.atlcom.nl/upload/trans-atlantisch-nieuws/AP_4_2018_Koster.pdf

SCAPARROTTI, C.M. General; COLLEN B.B. 2020 *Moving out: A Comprehensive Assessment of European Military Mobility*. The Atlantic Council, Scowcroft Center for Strategy and Security, USA. ISBN-13: 978-1-61977-096-6.

Wales Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, issued on 05. Sep. 2014. [online]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

Warsaw Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. [online]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm

npor. Ing. Ivana STRYČEKOVÁ, PhD.
Štáb pre podporu operácií GŠ OS SR
Národné centrum vojenskej dopravy
Kutuzovova 8
832 47 Bratislava
E-mail: ivana.strycekova@mil.sk

PROTIPOŽIARNA BEZPEČNOSŤ STAVIEB FYZICKÝCH OSÔB

FIRE SAFETY OF CONSTRUCTIONS OF NATURAL PERSONS

Marian SUJA

ABSTRACT

The article deals with natural person's obligations in the field of fire protection, focusing on the fire safety of buildings owned by natural persons. It mainly focuses on apartment buildings, such as family houses, cottages, garden houses, etc., whose at least half of the floor area is intended for housing. The article also addresses the description of some obligations for natural persons from a historical point of view for residential buildings.

Keywords: construction, apartment buildings, fire safety of construction

ÚVOD

Podľa zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov, kde môžu osoby bývať alebo byť ubytované sa stavby delia na bytové a nebytové budovy. Protipožiarna bezpečnosť stavieb vo vlastníctve fyzických osôb, ktorá bude riešená analýzou všeobecne záväzných právnych predpisov a publikácií zaoberajúcimi sa protipožiarnou bezpečnosťou stavieb, je zameraná hlavne na bytové budovy. Bytové budovy sú riešené z hľadiska urbanistickej štruktúry, funkčných a urbanisticko – architektonických požiadaviek. Z hľadiska protipožiarnnej bezpečnosti sa stavby delia na bývanie a ubytovanie. Keďže, nie je striktné zadefinované, kde je zaradený záhradný dom, záhradná chata alebo apartmánový dom, je vhodné si položiť otázku, podľa čoho z hľadiska protipožiarnnej bezpečnosti sú zatriedené dané stavby? Ide hlavne o dva pohľady z hľadiska protipožiarnnej bezpečnosti stavby, či jednotlivé stavby sa budú riešiť, ako stavby na bývanie alebo stavby na ubytovanie. V zákone č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v znení skorších predpisov je inštitút štátneho požiarného dozoru, ktorý vykonáva posudzovanie projektovej dokumentácie stavieb z hľadiska ich protipožiarnnej bezpečnosti a posudzovanie stavieb z hľadiska splnenia požiadaviek protipožiarnnej bezpečnosti podľa schválenej projektovej dokumentácie v rozsahu konaní, vykonávanie kontrol stavieb v priebehu ich uskutočňovania z hľadiska dodržiavania protipožiarnnej bezpečnosti podľa schválenej projektovej dokumentácie. Na jednoduchých stavbách a drobných stavbách sa štátny požiarny dozor nevykonáva, ako aj protipožiarna kontrola dodržiavania povinností ochrany pred požiarmi u rodinných domov a bytových domov, ktoré majú najviac osem nadzemných podlaží. Štátny požiarny dozor nemôže kontrolovať byt vo vlastníctve fyzických osôb, kontrolovať môže len nebytové priestory stavby. Pomocou jednotlivých definícií, ako je stavba, bytová budova, rodinný dom, byt, izba a pod. bude zodpovedná položená otázka.

1 STAVBA A BYTOVÉ BUDOVY

Stavba podľa zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov, je stavebná konštrukcia postavená stavebnými

prácami zo stavebných výrobkov, ktorá je pevne spojená so zemou alebo ktorej osadenie vyžaduje úpravu podkladu. Stavba musí byť ako celok a vo svojich častiach vhodná na zamýšľané použitie, a to najmä vzhľadom na zdravie a bezpečnosť ľudí počas ich celého životného cyklu. Stavba musí pri bežnej údržbe spĺňať nasledujúce základné požiadavky na stavby počas ekonomicky primeraného obdobia životnosti:

- mechanickú odolnosť a stabilitu,
- bezpečnosť v prípade požiaru (ďalej len „protipožiarna bezpečnosť stavby“),
- hygienu, zdravie a životné prostredie,
- bezpečnosti a prístupnosti pri používaní,
- ochranu proti hluku,
- energetickú hospodárnosť a udržiavanie tepla,
- trvalo udržateľné využívanie prírodných zdrojov.

Z hľadiska protipožiarnnej bezpečnosti stavby sa musí stavba navrhnuť a postaviť tak, aby v prípade vypuknutia požiaru:

- si počas určitého času zachovala nosnosť konštrukcie,
- sa obmedzila tvorba a šírenie ohňa a dymu v stavbe,
- sa obmedzilo rozširovanie požiaru na susedné stavby,
- osoby nachádzajúce sa v stavbe z nej mohli odísť alebo aby mohli byť zachránené iným spôsobom,
- sa zohľadnila bezpečnosť záchranných tímov. (Príloha I nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 305/2011 z 9. marca 2011, ktorým sa ustanovujú harmonizované podmienky uvádzania stavebných výrobkov na trh a ktorým sa zrušuje smernica Rady 89/106/EHS (Ú. v. EÚ L 88, 4. 4. 2011))

Podľa stavebnotechnického vyhotovenia a účelu sa členia na pozemné stavby (bytové budovy, nebytové budovy) a inžinierske stavby.

Bytové budovy - bytové domy, rodinné domy, ostatné budovy na bývanie, napríklad detské domovy, študentské domovy, domovy dôchodcov a útulky pre bezdomovcov sú stavby, ktorých najmenej polovica podlahovej plochy je určená na bývanie. Podlahová (úžitková) plocha bytu je súčet plôch obytných miestností a miestností príslušenstva bytu bez plochy balkónov, loggií a terás. Obytná miestnosť je miestnosť, ktorá svojím stavebnotechnickým riešením a vybavením spĺňa podmienky na trvalé bývanie - miestnosť priamo osvetlená a priamo vetrateľná, s podlahovou plochou aspoň 8 m², ktorá je priamo alebo dostatočne nepriamo vykurovaná a ktorá je vzhľadom na svoje stavebno-technické usporiadanie a vybavenie určená na celoročné bývanie; za uvedených podmienok sa považuje za obytnú miestnosť aj kuchyňa s podlahovou plochou nad 12 m². Obytná plocha bytu je súčet plôch všetkých obytných miestností. Miestnosť je vnútorný priestor domu, ktorý je určený na trvalé užívanie. Z hľadiska verejného zdravia je bytová budova alebo jej časť bez výrobných prevádzok určená prevažne na dlhodobý pobyt ľudí, ktorý trvá v priebehu 24 hodín viac ako štyri hodiny a opakuje sa pri trvalom užívaní budovy viac ako jedenkrát za týždeň. Byt je obytná miestnosť alebo súbor obytných miestností s príslušenstvom usporiadaný do funkčného celku s vlastným uzavretím, určený na trvalé bývanie - musí mať obytnú plochu minimálne 16 m² a najmenšia izba nesmie mať menej ako 8 m², jeho hlavná funkcia je trvalé bývanie a musí spĺňať hygienicko-technické požiadavky, najčastejšie sa spomínajú požiadavky na preslnenie bytov (svetlotechnický posudok), kde najmenej 1/3 plochy bytu musí byť presvetlená denným svetlom, a to minimálne 1,5 h denne. Príslušenstvo bytu sú miestnosti, ktoré plnia komunikačné, hospodárske alebo hygienické funkcie bytu - najmä miestnosť určená ako vstupný priestor bytu, kuchyňa s podlahovou plochou do 12 m², priestor na uskladnenie potravín, priestor na osobnú hygienu, priestor na umiestnenie záchodovej misy a priestor na uloženie predmetov na

upratovanie, ak sú tieto miestnosti umiestnené v rámci bytu. Obytná časť budovy je časť budovy, ktorá obsahuje byty alebo byt určený na trvalé bývanie; obytná časť budovy ma mať samostatný vstup z verejného priestranstva.

Pri navrhovaní a realizácii budov na bývanie sa zohľadňujú najmä:

- funkčné a architektonické požiadavky,
- hygienické požiadavky, ekologické požiadavky a fyzikálno-technické požiadavky na vnútorné prostredie,
- požiadavky na statickú bezpečnosť stavieb, bezpečnosť užívania stavieb a stavebnotechnických zariadení,
- požiadavky na požiarne bezpečnosť stavieb,
- požiadavky na energetickú úspornosť a hospodárnosť.

Budovy na bývanie sa musia navrhnuť a realizovať tak, aby svojimi úžitkovými a technicko-konštrukčnými vlastnosťami slúžili bezpečne svojmu cieľu počas predpokladanej životnosti. Rozmery, usporiadanie a vybavenie bytových budov musia byť také, aby poskytl obyvateľom prijateľné podmienky na odpočinok, spánok, prípravu potravy, konzumáciu, odkladanie zásob a ďalšie činnosti, ktoré s bývaním.

Rodinný dom je budova určená predovšetkým na rodinné bývanie so samostatným vstupom z verejnej komunikácie, ktorá má najviac tri byty, dve nadzemné podlažia a podkrovie. Podľa spôsobu zástavby a uplatnenia v urbanistickej štruktúre sa rozoznávajú tieto základné druhy rodinných domov:

- izolované,
- dvojdomy,
- radové,
- átriové,
- terasové.

Ak rodinné domy vytvárajú medzi sebou voľný priestor, vzdialenosť medzi nimi má byť 10 m, nesmie však byť menšia ako 7 m. Vzdialenosť rodinného domu od spoločnej hranice nesmie byť menšia ako 3 m, výnimočne môže stavebný úrad znížiť túto vzdialenosť na 2 m. Toto opatrenie sa netýka odstupových vzdialeností podľa protipožiarnej bezpečnosti stavby. Hlavný vstup do rodinného domu má mať zádverie. Vstupné dvere do rodinného domu majú byť najmenej 800 mm široké. Najmenšia dovolená priechodná šírka schodišťového ramena rodinného domu je 900 mm.

Z hľadiska domového vybavenia rodinný dom musí mať:

- zariadenie na hygienické a požiarne vyhovujúce uskladnenie odpadkov,
- listové schránky dostupné z verejného priestoru.

Ostatné odporúčané vybavenie:

- odstavňú plochu pre osobné auto na každý byt,
- komory na uskladnenie predmetov a potravín,
- priestory na vykurovanie s príslušenstvom,
- priestory na domáce práce (dielne, priestory na pranie a sušenie bielizne a pod.),
- garáž,
- hospodárske priestory,
- relaxačné priestory.

Ak sú budovy určené na rôzne účely, rozlišujú sa podľa hlavného účelu, na ktorý pripadá najväčšia časť využiteľnej podlahovej plochy. Ak časť nebytovej budovy slúži na bývanie, vzťahujú sa na túto časť požiadavky na bytové budovy.

Apartmán dom nahradil stavby rekreačného bývania a pod. Tým sa stali práve apartmány, resp. ich celé komplexy, ktoré začali vyrastať najmä pri lyžiarskych a vodných strediskách. O tom, že u nás sa pojem apartmán stal od začiatku nejednoznačný pojem svedčí aj fakt, že kým sme si ho podľa slovníka definovali ako „väčší“ stavebný objekt, tak dovolenkové apartmány na Slovensku majú menšie rozmery. Asi medzi tie najbežnejšie na tomto poli patria dvojizbové apartmány. Oproti minulosti, keď sa návštevníci chát museli starať pomaly o všetko sami, rekreačné apartmánové bývanie v sebe obsahuje zabezpečenie služieb a najmä údržbu stavebného objektu. V prípade mestských apartmánov sa používajú iné technické normy ako v prípade bytových jednotiek. Môže sa to týkať napr. nehnuteľností, ktoré sa nachádzajú na prvých poschodiach a sú pre hustú zástavbu prakticky celý deň bez prirodzeného slnečného svetla. V nových bytových komplexoch apartmány často splňajú funkciu vyplnenia priestoru v tej, ktorej novostavbe. Teda pomocou nich sa rieši otázka nevyužitých priestorov. Okrem technických problémov môže príčina premenovania bytov na apartmány spočívať aj v príčine územného plánu niektorej mestskej časti. Nakoľko v žiadny všeobecne záväzný právny predpis nepozná pojem apartmán, jeho zápis na LV nie je vždy jednotný. Najčastejšie sa apartmán kolauduje ako „nebytový priestor“, ale v niektorých prípadoch sa stretnete aj so zápisom ako „byt“ a v poznámke LV je uvedené „apartmán“. V katastrálnom bulletine č. 3/2007 je definované „*Nakoľko katastrálny zákon nepozná pojem apartmán, zapíše do katastrálneho operátu apartmán ako byt – vec určená na bývanie, aj keď ide o sezónne bývanie, označený podľa údajov katastra t. j. číslom bytu, číslom poschodia v dome súp. č. stavby, na pozemku parc. č. a spoluvlastnícky podiel na spoločných častiach a spoločných zariadeniach domu a podiel na pozemku, resp. príľahlom pozemku, alebo iné právo k pozemku. Z uvedeného vyplýva, že apartmán zapíšeme do katastra ako byt*“.

Rodinné rekreačné stavby ide zväčša o stavby rodinného typu, ktoré môže podľa podlahovej plochy určenej na bývanie a miestnosti, ktorá je priamo osvetlená a priamo vetrateľná, s podlahovou plochou aspoň 8 m², ktorá je priamo alebo dostatočne nepriamo vykurovaná a ktorá je vzhľadom na svoje stavebno-technické usporiadanie a vybavenie určená na celoročné bývanie zaradiť medzi rodinné domy alebo ostatné budovy na bývanie.

V úvode boli spomenuté aj jednoduché stavby, ktoré sú podľa zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov sú bytové budovy, ktorých zastavaná plocha nepresahuje 300 m², majú jedno nadzemné podlažie, môžu mať aj jedno podzemné podlažie a podkrovie; stavby na individuálnu rekreáciu; prízemné stavby a stavby zariadenia staveniska, ak ich zastavaná plocha nepresahuje 300 m² a výšku 15 m; oporné múry; podzemné stavby, ak ich zastavaná plocha nepresahuje 300 m² a hĺbka 6 m; reklamné stavby, na ktorých najväčšia informačná plocha má veľkosť od 3 m². Prízemné stavby a stavby zariadenia staveniska, ak ich zastavaná plocha nepresahuje 300 m² a výšku 15 m a podzemné stavby, ak ich zastavaná plocha nepresahuje 300 m² a hĺbka 6 m sa považujú za jednoduché stavby iba vtedy, ak z hľadiska požiarnej bezpečnosti je pre ich užívanie počet osôb určený podľa technickej normy, najviac však 30 osôb. Za jednoduché stavby sa nepovažujú stavby skladov horľavín a výbušnín, stavby pre civilnú ochranu obyvateľstva, stavby ochrany pred požiarmi, stavby uránového priemyslu a jadrových zariadení a stavby čerpacích staníc kvapalných palív, skvapalnených plynov alebo stlačených plynov pre pohon motorových vozidiel, stavby prečerpávacích staníc horľavých kvapalín, horľavých plynov a stavby plniarní tlakových nádob horľavým plynom alebo horenie podporujúcim plynom.

2 STAVBY NA BÝVANIE A UBYTOVANIE

Z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti sú stavby na bývanie alebo ubytovanie, stavby alebo ich časti určené na bývanie alebo ubytovanie. Podľa § 94 vyhlášky č. 94/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarnu bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb v znení neskorších predpisov sa stavby na bývanie a ubytovanie v stavbe členia podľa počtu obytných buniek na stavby skupiny A a B. Obytná bunka je byt, izba alebo skupina izieb s príslušenstvom na ubytovanie najviac 20 osôb. Byt je definovaný podľa § 121 ods. 2 Občianskeho zákonníka, príslušenstvom bytu sú vedľajšie miestnosti a priestory určené na to, aby sa s bytom užívali a zákona č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov, miestnosť alebo súbor miestností, ktoré sú rozhodnutím stavebného úradu trvalo určené na bývanie a môžu na tento účel slúžiť ako samostatné bytové jednotky. Izba alebo skupina izieb je podľa vyhlášky č. 277/2008 Z. z., ktorou sa ustanovujú klasifikačné znaky na ubytovacie zariadenia pri ich zaradovaní do kategórií a tried, uzamykateľný a vetrateľný ubytovací priestor, ktorého obytná časť je osvetlená denným svetlom a vo vykurovacom období sa vykuruje. Izba host'a zahŕňa obytnú plochu izby, prípadne predsieň a hygienické zariadenie. Stavba na bývanie a ubytovanie skupiny A je stavba s najviac dvoma obytnými bunkami. Stavbou na bývanie skupiny A je aj stavba rodinného domu. Stavba na bývanie a ubytovanie skupiny A môže tvoriť jeden požiarny úsek, to neplatí na vstavané alebo pristavané prevádzkarne, ak nie sú súčasťou obytnej bunky a nachádzajú sa v tejto stavbe. Súčasťou obytnej bunky môžu byť miestnosti nesúvisiace s prevádzkou bytu, napríklad kancelária, ordinácia, obchod s plochou najviac 40 m². Súčasťou požiarného úseku rodinného domu môže byť aj jednotlivá garáž s najviac dvoma státiami. Stavba na bývanie a ubytovanie skupiny B je stavba s viac ako dvoma obytnými bunkami. Požiadavky pre stavby na bývanie a ubytovanie platia aj pre obytné bunky v stavbe iného účelu.

Podľa STN 73 0833 Požiarne bezpečnosť stavieb. Budovy na bývanie a ubytovanie sa stavby triedia na budovy skupiny A s viac ako dvoma obytnými bunkami a budovy skupiny B s najviac dvoma obytnými bunkami, avšak lôžková kapacita budovy (napr. penziónu) nesmie byť viac ako 24 osôb. Ide o stavby, ktoré neboli kolaudované a boli kolaudované do 31. 12. 1981 v súvislosti s STN 73 0834 Požiarne bezpečnosť stavieb. Zmeny stavieb ide sa spracovať zmena stavby alebo pre stavby na bývanie a ubytovanie riešené do 31. 12. 2001. Obytnou bunkou je samostatne uzatvárateľná miestnosť alebo skupina miestností určená na bývanie alebo ubytovanie, ktorá môže byť byt, samostatná izba (spálňa) s príslušenstvom alebo bez neho, skupina vzájomne prevádzkovo združených izieb (spálni), spravidla so spoločnou predsieňou a ďalším príslušenstvom, s lôžkovou kapacitou najviac 24 osôb (napríklad hotelový apartmán, rodinný penzión v obytnom dome), skupina chát, stanov, privesov a pod. (napr. v chatových a stanových táboroch, v motelloch), ak tvorí prevádzkový celok a podlieha stavebnému konaniu, s ubytovacou kapacitou najviac 24 osôb. Podľa požiadaviek na budovy skupiny A sa rieši aj každá obytná bunka v budove určenej na iný účel ako bývanie alebo ubytovanie.

Po našudovaní predchádzajúcich dvoch odsekov, sa môže konštatovať, že ide o dva princípy spracovania protipožiarnej bezpečnosti stavieb na bývanie a ubytovanie. Podľa najnovších všeobecne záväzných právnych predpisov sú stavby skupiny A, stavebné objekty, v ktorých sa nachádzajú dve obytné bunky a skupiny B, v ktorých sa nachádzajú viac ako dve obytné bunky. Vo všeobecne záväzných právnych predpisov platných do roku 2000, kde je to naopak. V týchto predpisoch je aj konkrétnejšie zadefinovaná obytná bunka, kde je spomenuté, že ide o samostatnú izbu (spálňu). Je zadefinovaný aj pojem rodinná rekreačná stavba, aj keď len z hľadiska únikovej cesty, ide o šírku únikovej cesty, ktorá v takýchto stavbách nemôže byť užšia ako 750 mm, dvere 700 mm, oproti ostatným stavbám na bývanie a ubytovanie, kde za

postačujúcu šírku únikovej cesty považuje 900 mm a šírka dvier na únikovej ceste 800 mm. Dĺžka únikových ciest sa nehodnotí. Z toho vyplýva, že rodinnú rekreačnú stavbu boli kladené nižšie nároky z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti stavby.

ZÁVER

V úvode položená otázka, podľa čoho z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti je zatriedený záhradný dom, záhradná chata alebo apartmánový dom, je krátkosti uvádzaná v nasledujúcich riadkoch. Stavby z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti stavieb pre dané stavby sa delia na bývanie (bytové budovy) a ubytovanie (nebytové budovy). V zátvorkách sú pojmy, ako ich definuje zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti stavieb, ich definuje vyhláška č. 94/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarne bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb v znení neskorších predpisov. Dôležitý je pojem trvalé bývanie, čo sú podmienky, ktoré musí spĺňa obytná miestnosť, ide hlavne o stavebnotechnické riešenie a vybavenie a pod.. Pokiaľ budú stavby ako záhradný dom, záhradná chata alebo apartmánový dom spĺňať podmienky trvalého bývania, tak z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti stavby sa budú dané stavby riešiť, ako stavby na bývanie. V skratke musia dané stavby mať najmenej polovicu podlahovej plochy určenú na bývanie, miestnosť započítavaná na bývanie je priamo osvetlená a priamo vetrateľná, s podlahovou plochou aspoň 8 m², ktorá je priamo alebo dostatočne nepriamo vykurovaná a ktorá je vzhľadom na svoje stavebno-technické usporiadanie a vybavenie určená na celoročné bývanie, a keď pôjde o jednoduché stavby, tak ich nebude posudzovať štátny požiarly dozor. Pre zmeny stavieb, ktorých dokumentácia bola spracovaná do roku 2000 sa záhradný dom, záhradná chata a pod. rieši, ako stavba na bývanie lebo ide o rodinnú rekreačnú stavbu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Katastrálny bulletin číslo 3/2007, Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, Bratislava 2007.

KUCBEL, J. 2004. *Protipožiarne bezpečnosť stavieb*. Bratislava: Akadémia PZ, 2004. 406 s. ISBN 80-8054-332-1.

Príloha I nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 305/2011 z 9. marca 2011, ktorým sa ustanovujú harmonizované podmienky uvádzania stavebných výrobkov na trh a ktorým sa zrušuje smernica Rady 89/106/EHS (Ú. v. EÚ L 88, 4. 4. 2011).

STN 73 0833 Požiarne bezpečnosť stavieb. Budovy na bývanie a ubytovanie.

STN 73 0834 Požiarne bezpečnosť stavieb. Zmeny stavieb.

STN 73 4301 Budovy na bývanie.

Vyhláška č. 94/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarne bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb v znení neskorších predpisov.

Vyhláška č. 259/2008 Z. z. o podrobnostiach o požiadavkách na vnútorné prostredie budov a o minimálnych požiadavkách na byty nižšieho štandardu a na ubytovacie zariadenia.

Vyhláška č. 277/2008 Z. z., ktorou sa ustanovujú klasifikačné znaky na ubytovacie zariadenia pri ich zaradovaní do kategórií a tried.

Vyhláška č. 300/2009 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v znení skorších predpisov.

Zákon č. 443/2010 Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 223/2019 z. Z. o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

mjr. Ing. Marian SUJA, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra verejnej správe krízového manažmentu
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
Tel.: 09610 57 069, marian.suja@minv.sk

MOŽNOSTI VELÍČÍHO BEZPEČNOSTNÍHO MANAGEMENTU PŘI PREVENCI PROJEVŮ EXTRÉMISMU V ZAHRANIČNÍCH OPERACÍCH

POSSIBILITIES OF COMMANDING SECURITY MANAGEMENT IN THE PREVENTION OF MANIFESTATIONS OF EXTREMISM IN FOREIGN OPERATIONS

Ivo SVOBODA

ABSTRACT

This paper discusses the role of the commander, leader and security management in general in preventing manifestations of extremism in foreign operations. The paper discusses the potential of personal and social reasons and causes of extremism and points out that the manifestations of extremism penetrate through concrete persons to the structures of the armed forces and are a significant destabilizing factor to their activities, including the destabilization in overseas operations. At the conclusion of the paper the general principles and approaches to solving of this current phenomenon of our time are proposed.

Key words: Armed forces, Extremism, Prevention, Security Management,

ÚVOD

Projevy politického extremismu jsou aktuálním fenoménem současného globálního světa, přičemž stoupající tendence politické (či jiné) nesnášenlivosti až extremismu nabývají lokálně takových rozměrů, že způsobují velmi napjaté vztahy mezi státy či národy a vytvářejí napjatou mezinárodně politickou a obecně společenskou situaci. Důvody politického napětí a politického extremismu mezi státy jsou různé, ale dá se říci, že převažují důvody národnostní, geopolitické, rasové a náboženské. Tento stav však vede jak k nedůvěře až nepřátelství jak mezi jednotlivými státy EU, tak i k projevům nesnášenlivosti mezi konkrétními osobami či skupinami osob bez ohledu na státní příslušnost a je způsobilý dokonce navodit destabilizaci vnitřní bezpečnosti ve státě. V poslední době je obzvláště markantní nárůst politického extremismu a jeho projevů, obzvláště v zemích střední Evropy, Českou republiku a Slovensko nevyjímaje. Tyto projevy jsou charakteru od vypjatého vigilantismu až po otevřený rasismus a xenofobii v pojetí soudobého extremismu převážně vnitrostátního jednotlivých zemí EU, až po drobné provokace a narušování tradičně dobrých sousedských vztahů mezi sousedními zeměmi. Všechny tyto i další aktivity politických extremistů jsou možným zdrojem destabilizace zejména vnitřní bezpečnosti státu. Specifickým problémem pak jsou projevy extremismu v zahraničních operacích, přičemž tento fenomén je spojován i s Armádou České republiky. Specifickým projevem je frontierství a vigilantismus. Hovoří o tom veřejně známé i ty před veřejností utajené incidenty, resp. projevy extremismu. Zde je míněn zejména pravicový politický extremistismus.

Velmi často se lze setkat s veřejným prohlášením novináře či politika, že nějaká akce, nějaký symbol, popřípadě nějaký postoj je extrémní, nebo extremistický. Co to však

extremismus je, jak se projevuje, kde jsou jeho kořeny a kdo je tedy extremistou a z jakého pohledu? Tento fenomén současné doby je hoden vědeckého zkoumání a hodnocení.

Současně je také nezbytně nutno tento fenomén jasně a zřetelně pojmenovat, resp. pojmenovat jeho příčiny a mít řešení, nebo se alespoň o to snažit. Na extremismus lze nahlížet z různých pohledů zkoumání, z pohledu vzniku projevů extremismu, z pohledu možného rozdělení extremismu, či z pohledu řešení projevů extremismu a reakcí společnosti. Dílčích pohledů na uvedený fenomén je však možných mnohem více, a to zcela ve smyslu multidisciplinarity uvedeného fenoménu. Extremismus lze vnímat jako sociologický, politologický či psychologický, ale zejména jako právní fenomén. Je však třeba na fenomén extremismu nahlížet z multidisciplinárního, resp. interdisciplinárního komplexního hodnocení a možného řešení.

1. MOŽNOSTI ZKOUMÁNÍ

Extremismus bývá dělen na extremismus politický, náboženský, národnostní (rasový), ekologický a někdy se setkáme i s jiným dělením, resp. identifikací. Tato dělení jsou však namnoze pouze snahou o bližší specifikaci konkrétního projevu, nicméně extremismus, resp. extrémní postoj má jen jednu definici, resp. jeden společný jmenovatel. Zde lze vycházet z definice, která se sice může zdánlivě jevit jako poněkud starší, nicméně se jedná o stále platnou a užívanou definici. Tato definice byla poprvé ve své podobě použita (již) ve „Zprávě o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002“, avšak je v odborných kruzích užívaná do současnosti.

Pojmem „extremismus“ jsou označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných, norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku (nebo obecněji jako principy jako obsažené v Deklaraci práv a svobod). (Svoboda, 2017, s.117).

Mezi tyto principy patří zejména úcta k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy ČR), svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy ČR), nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR), svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy ČR), soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů (čl. 5 Ústavy ČR), ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy ČR), svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního a sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (čl. 1, čl. 3 Listiny základních práv a svobod). Vzhledem k principiálně obdobným základům Ústavního práva, vč. začlenění Deklarace práv a svobod (Listiny práv a svobod) do Ústavních systémů v drtivé většině zemí Evropy, je možno výše uvedené zobecnit na všechny země v rámci střední a západní kontinentální Evropy. Jedná se o zájem chráněný státem, a to ve formě zejména trestních předpisů, resp. konkrétních skutkových podstat. Porušení těchto práv občanů (ve formě trestních deliktů) bývají též někdy nazývány jako tzv. „**trestné činy z nenávisti**“. Specifickou podobu, právní konotace a společenské dopady mají tyto projevy v zahraničních operacích, kde plní svoje úkoly i Armáda České republiky. Klíčovou úlohu v prevenci těchto jevů má pak bezesporu management a leadři Armády České republiky.

Politický extremismus je pak v souladu s platnými oficiálními dokumenty v tomto článku chápán jako pojem, který označuje „vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných, norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním

demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku“. Základní členění je extremismus pravicový (neonacismus, český nacionalismus) a levicový (dogmatický komunismus, anarchismus), přičemž jednotlivé možné varianty pravicového extremismu budou zmíněny dále.

Politický extremismus je často vymezen jako určitý abstraktní prostor politického spektra a je třeba vnímat, že do skutečné politiky jej vnášejí až konkrétní aktéři. Jsou jimi především politické strany, zájmové skupiny (působící registrovaně i neregistrovaně, případně otevřeně i skrytě, přičemž skrytá působnost je charakteristická i pro různá extremistická spiklenecká centra), média, subkultury (zvláště subkultury mládeže, resp. jejich vnitřní proudy). Celkově pak extremisté mohou tvořit hnutí, resp. sociální hnutí, jakým byl např. ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století fašismus. V případě, že se extremisté chopí moci, lze za extremistického aktéra označit i politický režim. Extremisté užívají při svém působení různé metody získávání vlivu. V legálním rámci se jedná o běžnou politickou propagandu, o veřejné legální demonstrace, o vzdělávání a osvětu vůči stoupencům apod. Extremismus je však charakteristický tím, že demokratické mechanismy zneužívá k získání politické moci, která demokracii odstraní nebo omezí. Tyto svoje cíle mnohdy také nepokrytě deklarují s různými záminkami a důvody.

2. CÍLE A NÁSTROJE EXTRÉMISMU

Vedle legálních metod se extremismus v demokracii často uchyluje i k metodám na hraně legality či zcela nelegálním. Jedná se především o různé formy násilí, od nepřipravených výpadů proti politickým oponentům až po propracovaný terorismus. Násilí může sloužit i jako nástroj k šíření propagandy a jeho cílem je spolu s dalšími nástroji vytvoření vhodné situace pro politickou změnu režimu formou puče či revoluce (Mareš, 2005, s. 46-58).

V obecném pohledu je extremismus spíše politologický pojem, ale svým multidisciplinárním vnitřním obsahem je však nesporně také pojmem sociálně – pedagogickým a právním. Extremismus se stává bezpečnostním rizikem v okamžiku, kdy jsou jeho motorem ostře antagonistické postoje vůči stávajícímu společenskému řádu a nesmiřitelnost vyústí v konkrétní záměry a aktivity, směřující k destabilizaci a odstranění daného politického a sociálního systému. Ve svobodné společnosti by vítězství krajně vyhrocených, demokracii nepřátelských postojů, názorů a ideologií znamenalo ústup od lidských práv a nastolení autoritářství, totality nebo anarchie (<<http://www.bis.cz/extremismus.html>>). Při identifikaci co je a co není extrémní projev je nutno v první řadě identifikovat, co je legitimní projev ve smyslu uplatňování práva na svobodu slova a kdy se už jedná o nelegální projev omezování ústavních principů nebo zaručených práv jiných osob.

S terorismem, jako velmi častým projevem extremistických projevů se setkáváme mnohdy díky zpravodajství médií. Díky nim má téměř každý občan představu o tom co znamená a jaké jsou prostředky boje extremistů. Velká většina velkých teroristických útoků je provedena islámskými fundamentalisty a je zaměřena proti Izraeli. V Evropě se setkáváme s útoky skupin, jako je IRA nebo ETA. Ideologií teroristických skupin je převážně snaha získat jisté území (Hizballáh, PKK, IRA ETA...), nebo nastolit jiný řád (fundamentalistické skupiny - svatá válka) (<<http://www.mujiweb.cz/www/jpdepot/danger/terror.htm>>).

3. FORMY A SMĚRY EXTRÉMISMU

V současné době je nejnebezpečnější formou politického extremismu v České republice neonacismus a nacionalismus. *Neonacismus* je hnutím, které ideově alespoň zčásti navazuje na původní nacismus. Nacismus bylo původně hnutí vniklé ve dvacátých letech dvacátého století

především v Německu (případně na území jiných států s německou populací), které po uchopení moci v roce 1933 v Německu vytvořilo totalitní a agresivní režim, který masivně potlačoval lidská práva (a hodlal vyhladit celé národy, především Židy a Romy) a od roku 1939 vedl agresivní válku. Na obsazených územích (často za pomoci místních kolaborantů) realizoval okupační teror. Po porážce nacistického Německa (kapitulovalo v květnu 1945) se alespoň na některé jeho ideje snaží navázat neonacismus, který v současnosti většinou opustil výhradní vazbu na Německo a Germány a snaží se o využití nacistických rasistických, antisemitských a mocenských cílů, názorů a strategií v rámci celé „bílé rasy“. Neonacismus zpravidla obecně hlásá v celosvětovém rámci koncepci rasistického boje a nadřazenost bílých árijských národů, vycházející z tradic původního nacionálního socialismu (Mareš, 2006, s. 12-14).

V současné době se objevují i menší proudy více inspirované dělnickým étosem části nacismu z přelomu dvacátých a třicátých let. Existují i různé národní variace vzhledem k historickým tradicím, ať se již týkají inklinace k pohanským tradicím různých národů, zohlednění tradičních národních nepřátel anebo tradic kolaborace za druhé světové války. V ČR lze vysledovat jak neonacismus více propojený s původním německým pojetím nacismu, jehož specifickým vyjádřením je návaznost na sudetoněmecké nacistické tradice, tak i neonacismus respektující rovnoprávnou českou identitu v rámci panárijského neonacistického hnutí (díleč návaznost na vlajkařské koncepce z Protektorátu Čechy a Morava) (Mareš, 2006, s. 12-14). Základními formami působení neonacistů jsou zejména:

- stranickopolitická agitace (v ČR se doposud neprosadila silná neonacistická strana, v poslední době někteří neonacisté spolupracují s Dělnickou stranou),
- veřejné získávání sympatií a upevňování identity hnutí šířením propagandy (demonstrace, internet, tiskoviny, oblečení, hudba, tzv. white power music, přičemž obchodování s uvedenými artefakty slouží i jako zdroj financování hnutí,
- násilí (využití projevů agresivity) k ovlivnění protivníků i stoupenců.

Za druhý základní proud českého pravicového extremismu lze označit český nacionalismus. Pravicově extremistický nacionalismus se liší od demokratického nacionalismu vysokou mírou nacionální netolerance k jiným národům a etnikům (či alespoň některým z nich) a antidemokratickým zaměřením. Český extremistický nacionalismus lze dále členit na:

- český nacionalismus vycházející z husitské tradice českých dějin, šovinisticky pojatého pokrokářského „národně-obrozeneckého étosu“ a čechoslovákismu a českého expanzionismu (národovecko-pokrokářský nacionalismus),
- český nacionalismus, který navazuje na tradice českých dějin zbavených „pokrokářského mýtu“ (konzervativní integrální nacionalisté) (Rataj, in. Němec, Šustková, 2006), v jehož rámci se některé skupiny silněji přiklání k tradicím českého fašismu (neofašisté) a může se v něm objevovat různě silná vazba na křesťanství, autoritářský křesťanský konzervatismus, v případě propojení s fašismem klerofašismus (v poslední době prolínání části tohoto proudu s neonacismem).

Jako další možné směry politického extremismu jsou známy zejména dogmatický komunismus, Levicově extremistický anarchismus a autonomové, ale lze k nim počítat i specifické formy fašismu, neofašismu, nacionalismu, neonacionalismu, panslavismus apod.

4. AKTIVITY A PROJEVY EXTRÉMISMU

Vzhledem k zejména právnímu, politologickému a sociologickému diskursu činnosti skupin politického extremismu, kdy se tyto snaží o zviditelnění a získání občanské podpory (byť pasivní), je třeba pomoci nástrojů z oblasti právní vědy, politologie, filozofie, psychologie

a sociální práce, resp. sociální pedagogiky působit na veřejnost se snahou eliminovat sílící vliv agresivity a netolerance ve společnosti. Z hlediska strategie boje státu proti politickému extremismu je tedy v každém případě nutno zaměřit pozornost především na stěžejní cíle boje proti extremismu, jimiž jsou (Rataj, in. Němec, Šustková, 2006):

- a) zamezit vlivu propagandy extremistů, zejména vůči příslušníkům ozbrojených sil, což je v současné době obzvlášť aktuální,
- b) zamezit přijetí extremistů ozbrojených sil a státní správy obecně,
- c) celkově působit tak, aby extremistům nebyla zavádána žádná příčina k věrohodným propagandistickým výpadům, což by jim napomohlo v dosahování vlivu na veřejnost a plnění jejich antidemokratických cílů tak, jak je vnímá současná legislativa.

Nutno poznamenat, že politický extremismus se může projevat různými způsoby; od slovních výpadů, přes vzbuzování sympatií k organizacím pošlapávajícím základní lidská práva a svobody až po administrativní obstrukce a schválnosti ve státní správě, resp. její činnosti. Nejzávažnějším projevem politického extremismu však je individuální fyzická agrese proti výlučným skupinám osob, anebo proti celým rasám či národnostem ve formě teroru, a to ať již individuálního, tak skupinového (hromadného). A právě extremismus projevovaný teroristickým útokem (či jeho hrozbou) je nejzávažnější hrozbou a destabilizujícím prvkem vnitřní i vnější bezpečnosti státu (Svoboda, Vičar, 2009, s. 135-144).

Projevy extremismu příslušníků Armády České republiky v zahraničních operacích mohou mít několik rovin ohrožení zájmů Armády České republiky. V první řadě mohou ještě více destabilizovat již tak napjatou atmosféru mezi příslušníky (nejen) Armády České republiky a částí místního obyvatelstva, pokud by se tyto projevy urážely nebo se negativně dotýkaly místního náboženství nebo národního uvědomění. To by mohlo mít za následek zhoršení bezpečnostní situace v místě. Další rovinou ohrožení je negativní konotace z řad politických či jiných oponentů vojenských misí NATO, kterých je možno následně využít k snížení prestiže vojáků NATO a zejména země původu vojáků, kteří se projevů extremismu dopustili. Další rovinou je (v případě medializace) i ohrožení prestiže příslušníků Armády České republiky v samotné České republice, což by mohlo mít za následek ovlivnění veřejného mínění, tedy potažmo i některých členů zákonodárného sboru. Není vyloučeno, že by takové incidenty mohly mít za následek negativní legislativní či finanční dopady na Armádu České republiky jako celek.

ZÁVĚR

S přihlédnutím ke všem těmto rovinám ohrožení, resp. negativních dopadů případných projevů extremismu příslušníků Armády České republiky v zahraničních operacích (a nejen v nich) je třeba zdůraznit nezastupitelnou roli bezpečnostního managementu a leaderů v prevenci před těmito projevy. Tak jako mají projevy extremismu různé příčiny a jednotliví aktéři různé motivy, je třeba k řešení tohoto fenoménu přistupovat z interdisciplinárních pozic. V tomto smyslu je pak třeba vzdělávat bezpečnostní management a formovat osobnost leadera, který je pak způsobilý vést a ovlivňovat svoje podřízené a kolegy tak, aby k těmto sociálně patologickým projevům nedocházelo. To je však již otázka vhodného výběru bezpečnostního managementu a zejména také vhodného ovlivňování prostředí a rozvoje osobnosti leadera. Multidisciplinárnost jeho kompetencí je třeba vidět zejména v oblasti pedagogiky, psychologie, práva, historie, ale i z dalších oblastí společenského života tak, aby leader byl způsobilý tuto preventivní úlohu schopen plnit.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Bezpečnostní informační služba [online]. [cit. 2008-11-21]. Dostupné z WWW:
<<http://www.bis.cz/extremismus.html>>

Cestovatel v ohrožení [online]. 2000 [cit. 2008-11-21]. Dostupné z WWW:
<<http://www.mujiweb.cz/www/jpdepot/danger/teror.htm>>

MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus*. Brno: Centrum strategických studií, 2005, s. 46-58. ISBN-sine

MAREŠ, M. *Symboly používané extremisty na území ČR v současnosti*. Praha: MVČR, 2006, s. 12-14. ISBN-sine

RATAJ, J. Vize české nacionální politiky v soudobých konceptech krajní pravice v České republice. In. *III. kongres českých politologů*, Olomouc 8.-10. 9. 2006; NĚMEC, J., ŠUSTKOVÁ, M. (ed.). Praha, Olomouc: Česká společnost pro politické vědy, 2006.

SVOBODA, I., VIČAR, R. Politický extremismus a terorismus jako destabilizující prvek vnitřní a vnější bezpečnosti EU, In. *Sborník ze semináře Národního konventu o Evropskej únii „Rozširovanie, bezpečné a prosperujúce susedské prostredie EÚ“*. Liptovský Mikuláš, 2009, s. 135-144. ISBN – 978-80-8106-022-9.

SVOBODA, I. *Projevy politického extremismu v ozbrojených sborech*. Bratislava: In. *Policajná teória a prax*, 2010, s. 117. ISSN – 1335-1370, EV 568/08.

Doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D.
Akadémia Policajného zboru v Bratislavě
Sklabinského 1, Bratislava
Katedra kriminológie
Tel.: +421 944 727 158
e-mail: ivo.svoboda@minv.sk

NESTRANNOSŤ VS. POUŽITIE ZBRANE AKO PRINCÍP OPERÁCIÍ OSN

IMPARTIALITY VS USE OF FORCE AS UN PEACEKEEPING OPERATIONS PRINCIPLES

Marián ŠIŠKA

ABSTRACT

United Nations peacekeeping operations are executive element in fulfilling its main objective – securing world peace. They are a unique and dynamic tool created by UN to help conflict-affected countries to restore and maintain peace. The UN acts as an impartial observer of the peace process and monitor ceasefire between the parties of the conflict. It acts in accordance with the UN Charter and the mandate provided by Security Council. It is guided by three basic principles: impartiality, consent of the parties and non-use of force except for self-defence and defence of the mandate.

Key words: UN peacekeeping operations, impartiality, neutrality, non-use of force.

ÚVOD

Mierové oprácie OSN sa dajú definovať ako medzinárodná aktivita OSN, ktorá zahŕňa rozmiestnenie vojenských jednotiek medzi strany konfliktu za účelom zastavenia násilia alebo jeho prevencie. Hlavným poslaním OSN je udržiavanie medzinárodnej bezpečnosti a mieru vo svete. Od toho je odvodený aj všeobecný princíp kolektívnej bezpečnosti, zakotvený v článku 1 Charty OSN: „zachovať medzinárodný mier a bezpečnosť a pre tento cieľ robiť účinné kolektívne opatrenia, aby sa predišlo ohrozeniu mieru, odstránilo sa jeho ohrozenie a potlačil každý útočný čin alebo iné porušenie mieru, a v zhode so zásadami spravodlivosti a medzinárodného práva uskutočňovať mierovými prostriedkami úpravu alebo riešenie sporov alebo situácií, ktoré by mohli viesť k porušeniu mieru“ (Charta OSN, 1945).

Mierové sily OSN sa od svojho prvého nasadenia držali troch základných princípov nazývaných aj „svätá trojica“, a to princíp nestrannosti, princíp nepoužitia sily okrem vlastnej ochrany a ochrany mandátu a princíp súhlasu strán konfliktu s rozmiestnením mierových jednotiek. Tieto princípy nie sú zakotvené v Charte OSN ale formulovali sa praxou počas mierových operácií. Prvé dva menované budú bližšie rozobraté v tomto referáte.

Prvá časť referátu bude pojednávať o princípe nestrannosti a jeho aplikácií do mierových operácií OSN. Bude rozoberať rozdiely a spojitosti princípu nestrannosti s princípom neutrality, ich využívanie v praxi a následky, ktoré môže ich striktné dodržiavanie priniesť.

Druhá časť referátu bude zameraná na princíp nepoužitia sily okrem vlastnej ochrany a ochrany mandátu operácie. Budú sa analyzovať dokumenty upravujúce použité sily mierovými jednotkami a poukáže sa na vývoj ozbrojenia príslušníkov pôsobiacich pod vlajkou OSN v priebehu posledných desaťročí.

PRINCÍP NESTRANNOSTI

Príslušníci mierových operácií OSN sú povinní vykonávať svoj mandát bez predsudkov alebo zvýhodňovania ktorejkoľvek strany zúčastnenej v konflikte. Dodržiavanie princípu nestrannosti je nevyhnutné pre zachovanie ďalšieho kľúčového princípu oprácií OSN – súhlasu zúčastnených strán konfliktu na rozmiestnení mierových síl. Nestrannosť však nemôžeme zamieňať s neutralitou alebo nečinnosťou. Mierové sily OSN musia zachovávať nestrannosť pri rokovaniach so stranami konfliktu, ale nie pri presadzovaní svojho mandátu. Nestrannosť mierových síl nemôže slúžiť ako ospravedlnenie pre ich nečinnosť v prípade, ak ktorákoľvek strana konfliktu jasne pôsobí proti mierovému procesu. Rovnako ako pri športových zápasoch, rozhodca vystupuje ako nestranný, ale trestá súťažiacich za porušenie pravidiel, takisto aj mierové sily OSN nesmú princípom nestrannosti ospravedlňovať konanie zúčastnených strán porušujúce záväzky mierového procesu alebo iné medzinárodné normy a zásady, ktoré dodržiava operácia OSN (OSN, 2008).

Nestrannosť je základným princípom mierových operácií OSN od ich samotného vzniku. Počas obdobia studenej vojny však bol často zamieňaný za pojem neutralnosť. Nestrannosť nie je to isté ako neutralnosť, aj keď sú často chápané ako synonymá. Pojem neutralita (anglicky „neutrality“) je v Oxfordskom výkladovom slovníku chápaný ako „stav nepodporovania jednej alebo druhej strany v prípade nezhody, súťaže alebo vojny“ (Oxford learner’s dictionaries, 2020) zatiaľ čo pojem nestrannosť (anglicky „impartiality“) je chápaný ako „skúsenosť, že sa jedná osoba alebo skupina nepodporuje viac ako iná“ (Oxford learner’s dictionaries, 2020). Aj keď oba pojmy naznačujú, že žiadnej strane konfliktu sa neposkytuje pomoc, neprítomnosť pomoci sa musí v oboch prípadoch rozlišovať.

Neutrálna strana je oveľa pasívnejšia ako nestranná. Zdržiava sa akejkoľvek účasti, dalo by sa povedať, že je ľahostajná. Svojou neaktívnosťou (schopnosťou konať oddelene – neutrálne) sa vyníma z obalsti pôsobenia. Hranice jej správania určujú strany konfliktu. Na druhej strane nestranný aktér je v podstate iba spravodlivý. Svoju pozíciu, rozhodnutia a činy zaujíma bez prepojenia k jednej alebo druhej strane konfliktu. Rozsah jeho schopností je takisto diskutabilný, ale môžeme povedať, že zaujíma konkrétnejšiu pozíciu ako jeho neutrálny náprotivok (Donald, 2003).

Aj keď boli zásady neutrality a nestrannosti dlho považované za neoddeliteľné, je potrebné ich jasne rozlíšiť. Nestrannosť sa považuje za základ mierových operácií OSN. Všeobecné usmernenia OSN pre mierové operácie z roku 2008 hovoria, že nestrannosť nesmie podporovať nečinnosť. Mierové sily musia plniť svoje úlohy objektívne, bez strachu, predsudkov alebo priazne k niektorej strane konfliktu. Ani jedna strana by nemala získať nespravodlivé výhody v dôsledku činnosti mierových síl. Táto definícia hovorí o nestrannosti aj v prípade vykonávania mandátu Bezpečnostnej rady OSN. Činnosti mierových síl musia byť v súlade s mandátom. Je nevyhnutné aby sa so všetkými stranami konfliktu jednalo rovnako, bez diskriminácie. Princíp nestrannosti môže byť problematický pokiaľ musia jednotky OSN použiť donucovacie prostriedky iba voči jednej strane konfliktu. Napríklad v prípadoch keď jednotky OSN musia použiť silu s cieľom zabrániť hromadnému vraždeniu, znásilňovaniu, etnickým čistkám alebo genocíde. V takom prípade sa toto konanie nepovažuje za nestranné, ale jednoducho za konanie v súlade s mandátom operácie.

Na druhej strane, princíp neutrality v mierových operáciách OSN je diskutabilný. Ani samotná Charta OSN nie je neutrálna, nakoľko presadzuje konkrétne programy predchádzania vojenským konfliktom, podpory spravodlivosti, rovnosti a sociálneho pokroku. Vyžaduje teda rešpektovanie určitých základných hodnôt a noriem, ktoré nie sú neutrálne. Tým pádom ani mandáty Bezpečnostnej rady OSN nemôžu byť úplne neutrálne a uplatňovanie neutrality pri mierových operáciách je preto problematické. Ak chce OSN naplniť svoju úlohu

a ovplyvňovať globálne bezpečnostne prostredie, musí mať jasno vo svojich hodnotách a plnení svojho mandátu v konfliktných situáciách (Johannssen, 2007).

Je veľmi otáznou či je pre OSN možné alebo žiaduce zachovávať neutralitu mierových operácií v prípadoch ako sú humanitárne krízy alebo genocída. Napríklad, keď mierové sily OSN odišli z Rwandy (operácia UNAMIR) práve v čase genocídy, výsledkom bolo zabitie vyše 800-tisíc civilistov. Keď mierové sily opustili krajinu, odovzdali civilistov priamo do rúk masových vrahov. Činnosť respektíve nečinnosť OSN má svoje následky a preto je samotná myšlienka neutrality veľmi nebezpečná. Neschopnosť OSN zabrániť genocíde v Rwande (nemali mandát na zakročenie) je veľkým zlyhaním organizácie a vyvolalo potrebu prehodnotenia uplatňovania princípu neutrality v operáciách.

Neutralita mierových síl OSN bola v 90-tých rokoch minulého storočia kritizovaná aj samotným Generálnym tajomníkom OSN Kofim Annanom. Na margo genocídy v Rwande povedal: „Nestrannosť neznamená a nemôže znamenať neutralitu, keď sa čelí zlu. Tvárou v tvár genocíde sa nemôže stáť bokom, pozarať sa inam, byť neutrálny – existujú páchatelia a existujú obeť, zlo a úroda zla“ (OSN, 1998).

Princípy neutrality a nestrannosti sú úzko spojené s princípom súhlasu strán s rozmiestnením mierových jednotiek. V prípadoch keď mierové jednotky OSN dostanú súhlas od všetkých strán konfliktu, môžu oveľa jednoduchšie konať v zmysle princípu neutrality a nestrannosti k stranám konfliktu. V konfliktoch, ktoré sa týkajú etnických otázok, politických bojov alebo kolapsu štátnych inštitúcií, je oveľa problematickejšie pre OSN získať súhlas strán konfliktu. Bez súhlasu sa dodržiavanie princípov neutrality a nestrannosti stáva oveľa problematickejšie. Takéto situácie sme mohli vidieť počas vojen v Afganistáne a Iraku.

PRINCÍP NEPOUŽITIA SILY

Charakteristickým znakom mierových operácií OSN, ktorý ho odlišuje od operácií na vynútenie mieru je zásada obmedzujúca mierové sily v používaní sily s výnimkou sebaobrany. Dokonca aj v sebaobrane je povolené použitie zbrane iba ako posledná možnosť, po vyčerpaní ostatných prostriedkov. Použitie sily musí byť takisto primerané, orientované na odvrátenie bezprostrednej hrozby a zohľadňujúce ochranu života a zdravia osôb, vrátane útočníkov (OSN, 2020). Mierové jednotky by nemali iniciovať použitie sily. Takisto nemôže byť použitá na potrestanie alebo odvetu za predchádzajúce incidenty. Hlavné nástroje mierových síl sú vyjednávanie a presvedčanie, nie použitie sily.

Usmernenia pre použitie sily mierovými jednotkami sú štandardne uvedené v koncepcii operácie, ktorá je súčasťou požiadavky Generálneho tajomníka OSN na poskytnutie jednotiek od členských krajín. Použitie sily je spravidla obsiahnuté aj v dohode o štatúte ozbrojených síl (SOFA – Status of Forces Agreement) a dohode o štatúte misie (SOMA – Status of Mission Agreement) medzi OSN a štátom, na ktorého území bude misia prebiehať. Často však dochádza k tomu, že podmienky použitia sily sú v zmieňovaných dokumentoch uvádzane veľmi všeobecne. Detailnejšie postupy použitia sily sú zvyčajne rozobraté v „štandardných operačných postupoch (SOP – standing/standard operating precedures)“ alebo v „pravidlách nasadenia (RoE – rules of engagement)“, ktoré vydáva veliteľ mierových síl - force commander (Findlay, 2002).

V období studenej vojny až do jej ukončenia bola väčšina mierových operácií vykonávaná neozbrojenými vojenskými pozorovateľmi. Zbrane a vojenská sila boli použité iba na sebaobranu. Nepoužitie sily však znamenalo aj zníženie efektívnosti operácií. Prítomnosť jednotiek OSN nedokázala zabrániť vojenským inváziám (Libanon 1982, Cyprus 1974)

a výsledky mierových operácií boli len priemerné. Často zahŕňali len zmrazenie konfliktu alebo jeho izolovanie.

Udržiavanie poriadku v konfliktných oblastiach sveta nevyhnutne viedlo k militarizácii mierových operácií. Mierové sily OSN stáli pred dôležitou otázkou: ostať pasívne neutrálny alebo nastoliť poriadok aj za cenu použitia vojenskej sily? Ako ukázali viaceré mierové operácie po studenej vojne (napríklad UNPROFOR v Juhoslávii, UNOSOM v Somálsku alebo UNMIL v Libérii), OSN pristúpilo k oslabeniu princípu súhlasu zúčastnených strán a nepoužitia sily. Tento trend vyplýval z predchádzajúcich operácií na blízkom východe (1967) a na Cypre (1974), kde ani prítomnosť mierových vojsk nedokázala zabrániť vojenskej invázii.

Zvýšená militarizácia mierových jednotiek však priniesla radu ďalších problémov. Na jednej strane, použitie sily často znamená zranenie alebo zabitie nielen protivníka ale aj civilného obyvateľstva. Na druhej strane nenavrátne podkopáva princíp nestrannosti mierových jednotiek. V neposlednom rade systém rozhodovacieho procesu v operáciách OSN nebol jasne stanovený v zmysle kontroli použitia vojenskej sily. Toto bol problém v konflikte v Bosne a Hercegovine, kde Veľká Británia a Francúzsko neboli ochotné plniť rozkazy OSN.

V roku 2008 vydalo OSN doktrínu zachytávajúcu šesť desaťročí mierových operácií. Poprvý krát v histórii vydalo OSN doktrínu, ktorá upravuje smernice, návody, SOP, manuály a tréningové materiály vydané oddeleniami mierových operácií a podpory síl. Princíp nepoužitia sily sa v nej interpretoval tak, že odkazuje použitie sily na strategickú úroveň, ale nie na vynútenie mieru. Doktrína tvrdí, že OSN je najvhodnejšia na podnikanie mierových operácií založených na súhlase strán konfliktu. Zároveň však predstavuje koncept „robustného udržiavania mieru“ v súvislosti s použitím sily na taktickej úrovni v prospech obrany mandátu operácie a na ochranu civilistov (Coning, Detzel, Hojem, 2008).

Nová doktrína rozlišuje medzi vynútením mieru, ktoré implikuje použitie sily na strategickej úrovni (napríklad, keď misia nemá súhlas strán konfliktu) a medzi robustným udržiavaním mieru, kde je síce súhlas na strategickej úrovni, ale použitie sily môže byť využívané na taktickom leveli proti podvratným skupinám. Rozdiel medzi vynútením a robustným udržiavaním mieru teda nespočíva v tom koľko sily sa používa, ale skôr v kontexte, v ktorom sa používa. Pod taktickým použitím sily môžeme rozumieť vojenské akcie proti odtrhnutým frakciám vojenských organizácií, zločineckým skupinám alebo skupinám vykonávajúcich záškodnícku činnosť a bránia výkonu mandátu operácie, alebo predstavujú riziko pre civilistov, humanitárnych pracovníkov či personál OSN.

V tejto súvislosti sa však otvára otázka, či použitie sily na taktickom stupni garantované mandátom operácie bude postačujúce v prípade zmeny podmienok operácie. Strategické a taktické prostredie operácie sa môžu meniť a ich dynamika sa nemôže vždy predvídať alebo plánovať pred a počas nasadenia mierových jednotiek. Jednotky, ktoré majú mandátom Bezpečnostnej rady OSN právo používať silu iba na taktickom leveli, v prípade odstúpenia jednej strany konfliktu od súhlasu s ich nasadením, sa môžu ocitnúť uprostred novej vojny bez schopnosti a kapacít aspoň na svoju vlastnú ochranu.

ZÁVER

Zmysel a užitočnosť mierových operácií OSN nemôže byť spochybňovaná. Ak by medzinárodné spoločenstvo nebolo schopné kontrolovať a riešiť mierovou cestou menšie, lokálne konflikty, mohlo by to mať za následok ich eskaláciu a vplyv na iných členov globálneho bezpečnostného prostredia. Neraz sme boli svedkami toho ako sa lokálny konflikt rošíril do okolitých krajín a viedol k destabilizácii celého regiónu. Mierové operácie OSN sú

preto nenahraditeľný nástroj pre udržiavanie mieru a poriadku vo svete. Ich unikátnosť vyplýva z ich legitímácie a univerzality, a faktu, že konajú v mene 193 členských krajín OSN.

V konečnom dôsledku, mierové operácie OSN poskytujú “lacnejšiu“ alternatívu riešenia konfliktov ako samotná vojna, či už s pohľadu finančného alebo ľudských zdrojov. Zároveň otvárajú dvere pre mierové riešenie sporov, zmiernenie ľudského trápenia a udržanie svetového mieru.

Na druhej strane, princípy, ktorými sa mierové operácie OSN riadia majú svoj potenciál na zlepšenie. Ako história ukázala, ich dodržiavanie môže mať kontraproduktívne následky na vývoj situácie v konfliktnej oblasti ako aj na civilné obyvateľstvo. Je na zamyslenie, či flexibilita a adaptácia na zmenené podmienky v jednotlivých operáciách by v určitých prípadoch nebola prínosnejšia ako striktné dodržiavanie zaužívaných princíпов.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- CHARTA OSN. 1945. [online]. Dostupné na internete: <https://cloud5.edupage.org/cloud/Charta-OSN.pdf?z%3A2QVVF9gstAiiik%2Fbn%2BwNv8SDBWpI5UgUjEWZdkh9SYqGevsuB7UjGvlZe8dNIhhmD>.
- CONING, C. D., DETZEL, J., HOJEM, P. 2008. UN Peacekeeping Operations Capstone Doctrine – Report of the TFP Oslo Doctrine Seminar. In: *Security in Practice*, 2008, No. 14
- DONALD, D. 2003. *Neutral is not impartial: The confusing Legacy of traditional peace operations thinking*. In *Armed Forces and Society*, 2003, Vol. 29, No. 3.
- FINDLAY, T. 2002. *The Use of Force in UN Peace Operations*. New York. Oxford university press. 2002. s. 13-14.
- JOHANNESSEN, A. M. 2007. *Research essay about the UN in International Conflict Resolution and Peacekeeping*. [online]. Dostupné na internete: <http://amjohannes.wikidot.com/neutrality-and-impartiality-of-the-united-nations-peacekeepi>.
- OSN. 1998. *Secretary-general, in mission of healing to Rwanda, pledges support of United Nations for country's search for peace and progress* (Press Release: SG/SM/6552 AFR/56). New York. Kofi ANNAN.
- OSN. 2008. *United Nations peacekeeping operations. Principles and Guidelines*. New York: Department of Peacekeeping Operation.
- OSN. *Principles of peacekeeping*. [online]. Dostupné na internete: <https://peacekeeping.un.org/en/principles-of-peacekeeping>.
- OXFORD LEARNER'S DICTIONARIES. [online]. Dostupné na internete: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/neutrality>.
- OXFORD LEARNER'S DICTIONARIES. [online]. Dostupné na internete: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/impartiality>.

npor. Mgr. Marián ŠIŠKA
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
Marian.Siska24@gmail.com

VÝNOSY Z REKLÁM WEBOVÝCH STRÁNOK S PROBLEMATICKÝM OBSAHOM

REVENUES FROM ADS OF WEB PAGES WITH PROBLEMATIC CONTENT

Dominik ŠTEPANOVIČ

ABSTRACT

This conference paper deals with the problem of disinformation in Slovak information space. It aims to calculate potential revenues of several web pages with problematic content. The goal of this paper is to contribute to the discussion of how to deal with disinformation. It builds on the idea suggesting that one way of limiting the impact of disinformation media is to limit their access to finances, by appealing on ad providers to stop advertising on web pages with problematic content.

Keywords: disinformation, ads, revenue

ÚVOD

Otázke problematického obsahu webstránok a dezinformácií na internete je v ostatnom období venovaná zvýšená pozornosť. V programovom vyhlásení vlády sa vláda zaväzuje bojovať proti dezinformáciám. Napriek tomu, že vládne inštitúcie si začínajú uvedomovať dopad dezinformácií na spoločenskú debatu a stabilitu demokratických inštitúcií, podnikajú zatiaľ minimálne kroky.

Na Slovensku sa v súčasnosti problematike prakticky venuje predovšetkým mimovládny sektor. V roku 2016 vznikla iniciatíva konšpiratori.sk, ktorá ponúkla spôsob, ako voči týmto webom pôsobiť. Iniciatíva vytvorila zoznam stránok s problematickým obsahom (mnohé z nich obsahujú falošné správy, konšpirácie a dezinformácie). Následne apelovala na súkromné spoločnosti, aby nezverejňovali svoje internetové reklamy na týchto portáloch. Zámerom bolo obmedziť príjmy týchto webov. Iniciatíva navrhla algoritmus, ktorý zadávateľia reklám aplikujú, a tým sa ich reklamy nezobrazujú na stránkach zo zoznamu. Napriek tomu inzercia na podobných portáloch pretrváva.

Predkladaná práca má za cieľ odhadnúť potenciálne príjmy z reklám umiestnených na stránkach s problematickým obsahom. Poukáže na to, že tieto príjmy majú potenciál byť relatívne vysoké a že práve ich obmedzením by bolo možné znížiť vplyv týchto webov. Limitácia týmto spôsobom pravdepodobne nebude pre stránky likvidačná, no môže výrazne značne skomplikovať ich fungovanie a potenciál rozširovania dezinformácií, poloprávď a falošných správ.

1. METODOLÓGIA

Webové stránky, ktoré sú zahrnuté do analýzy, vychádzajú zo zoznamu portálu konšpiratori.sk. Štyri stránky, ktorých príjmy boli odhadnuté sa nachádzali na zozname. Piatou stránkou boli Hlavné správy. Tento portál nefiguruje na uvedenom zozname, keďže sa súdnou

cestou vyhradil voči jeho umiestneniu na stránku.¹ Ambíciou bolo analyzovať viac stránok, no mnohé z nich neprofitujú z umiestňovania reklám na svojich portáloch. Počas analýzy sa ukázalo, že niektoré weby začínajú reklamy optimalizovať, zvyšovať ich počet a ich umiestňovanie, čo im finálne zvýši zisky.

Výpočet príjmu stránok vychádza z niekoľkých faktorov, pričom sa odvíja od viacerých odhadov:

- Príjem z reklamy na webstránkach je ovplyvnený návštevnosťou webu. Pre potreby práce sú využívané údaje z portálu similarweb.com, ktorý návštevnosť internetových stránok odhaduje podľa vlastnej metodológie.
- Príjem závisí od typu zariadenia, z ktorého bola stránka navštívená. Príjmy z reklám na mobilných zariadeniach sú o 50 % - 70 % nižšie ako v prípade, že by dané reklamy boli zobrazené cez počítač. Tie sú spôsobené tým, že reklamy nie sú zobrazené v takom množstve ako na počítačoch.
- Príjem závisí od taríf sprostredkovateľov reklamného obsahu. Tie sa pohybujú približne medzi 0,05 € - 0,12 € (od spoločnosti Etarget) po 0,25 € - 0,35 € (prostredníctvom služby AdSense od Google)
- Čistý príjem z reklám pre prevádzkovateľa webstránky sa znižuje približne o 25%, čo je podiel z tržby, ktorý získava sprostredkovateľ reklamy (napr. Google)²
- Pre potreby výpočtu bol vytvorený koeficient zobrazenia reklám. Pri každej webovej stránke bol vytvorený odhad percenta ľudí, ktorým sa reklama zobrazí. Čím nižšie zobrazenie reklamy, tým nižšie bolo priradené percento. Koeficient sa pre každú stránku spočítal a spriemeroval medzi jednotlivými sekciami webovej stránky. Odhad bol vytvorený pre počítače. S rovnakým koeficientom sa počítalo aj v prípade mobilných zariadení.
- Rozdiel výnosov od sprostredkovateľov AdSense a Etarget je riešený pomerne, podľa počtu reklám zobrazených jednotlivými službami na webovom portáli.

$$\text{príjem} = \frac{\text{Koeff}_r \times \bar{n}_s \times ((N_w \times M \times C \times \text{Koeff}_m) + (N_w \times (1 - M) \times C))}{1000}$$

Rovnica sa dá upraviť na:

$$\text{príjem} = \frac{\text{Koeff}_r \times \bar{n}_s \times N_w \times C \times (M \times \text{Koeff}_m - M + 1)}{1000}$$

Kde:

Koeff_r je koeficient zobrazenia reklám

$\bar{n}_s$ je počet navštívených stránok počas jednej návštevy

N_w je celkový počet návštev konkrétneho portálu (webu)

M je pomer návštevníkov webu, ktorí ho navštívili z mobilného zariadenia

C je príjem z reklamy za 1000 zobrazení

Koeff_m je koeficient, ktorý upravuje príjem za zobrazenie reklamy, pokiaľ je zobrazená z mobilu

¹ Autor Hlavné správy považuje za web s problematickým obsahom. Medzi štandardné praktiky portálu totiž patrí zahŕňanie správ bez uvedenia autora medzi správy citované z tradičných médií, prípadne zverejňovanie správ prevzatých z dezinformačných webov, čím sa ich snaží legitimizovať. Tento typ aktivity je v porovnaní s čisto dezinformačnými webmi ešte nebezpečnejší, nakoľko v čitateľovi môže vzbudzovať pocit, že predkladané informácie sú overené a spoľahlivé.

² Príjmy z reklám v závislosti od typu zariadenia, tarify a príjmy pre prevádzkovateľa webstránky predstavujú odhad odborníka na internetový marketing, Jána Urbančika.

2. VÝNOSY

Tabuľka 1: Výpočet výnosov a výpočet koeficientu zobrazenia

0,3€/0,075€ - stredný variant	Koeficient zobrazenia reklám		Počet reklám	AD:ET	% návštev z MT	Návštevy priemer	Návštevy MT	Návštevy počítač	Navštívené stránky	Počet zobrazení reklám		Spolu AdSense	Etarget		Spolu Etarget	Spolu
	AdSense	Etarget								MT	počítač		MT	počítač		
Hlavné správy	4,78		11:3		58%	4 708 333	2747783,33	1 960 550	3,84	6052334	10795886	16 848 €				16 848 €
Hlavný denník	2,87	1,70			81%	738 333	596425,667	141 908	2,08	427251	254140	681 €	106813	63535	170 €	572 €
Zem a Vek	2,45				57%	193 333	110277,333	83 056	2,51	81378	127688	235 €				235 €
Infovojna	4,30				54%	873 333	472298,667	401 035	2,23	452887	1153656	1 697 €				1 697 €
magazin1	3,70	1,00	12:4		56%	265 000	148029	116 971	1,79	117648	232410	350 €	29412	58102	88 €	284 €

Zdroj: vlastné spracovanie

koeficient zobrazenia	AdSense - desktopy			Etarget - desktopy		
	úvod	preklik	článok	úvod	preklik	článok
Hlavné správy	6	8	8	0	0	0
100%	1		2			
95%	1	1	2			
80%	2	1	1			
60%		2	2			
40%	1	1	1			
30%	1	1				
10%		1				
5%		1				
4,78	4,25	3,8	6,3			

koeficient zobrazenia	AdSense - desktopy			Etarget - desktopy		
	úvod	preklik	článok	úvod	preklik	článok
Hlavný denník	5	3	3	3	0	0
100%	2	3	1			
95%			1			
80%				1		
60%	2			1		
40%			1			
30%				1		
10%						
5%	1					
2,87	3,25	3	2,35	1,70	1,7	

koeficient zobrazenia	AdSense - desktopy			Etarget - desktopy		
	úvod	preklik	článok	úvod	preklik	článok
magazin1	4	3	5	0	3	1
100%	2	2	3		2	1
95%	1		1			
80%	1	1				
60%			1		1	
40%						
30%						
10%						
5%						
3,70	3,75	2,8	4,55	1,00		1

Zem a Vek	AdSense - desktopy			Etarget - desktopy		
	úvod	preklik	článok	úvod	preklik	článok
100%		1				
95%			2			
80%		2				
60%						
40%		1				
30%						
10%						
5%						
2,45		3	1,9			

Infovojna	AdSense - desktopy			Etarget - desktopy		
	úvod	preklik	článok	úvod	preklik	článok
100%	1	1	1			
95%	2		2			
80%	1	2	2			
60%	1	1				
40%	1					
30%		1				
10%	1		1			
5%						
4,30	4,8	3,5	4,6			

Tabuľka 2: Odhad výnosov – 3 varianty

Výnosy	min	stred	max
Hlavné správy	12 779 €	16 848 €	21 422 €
Hlavný denník	408 €	572 €	790 €
Infovojna	1 301 €	1 697 €	2 138 €
magazin1	214 €	284 €	370 €
Zem a Vek	179 €	235 €	297 €

Výnosy čisté (-25%)

Hlavné správy	9 584 €	12 636 €	16 066 €
Hlavný denník	306 €	429 €	593 €
Infovojna	976 €	1 273 €	1 604 €
magazin1	160 €	213 €	277 €
Zem a Vek	134 €	176 €	223 €

Zdroj: vlastné spracovanie

Odhad výnosov tvorí priemer mesačných výnosov za mesiace február – júl 2020. Vzhľadom na to, že iniciatívu konšpiratori.sk podporujú a využívajú mnohé veľké slovenské marketingové agentúry a vzhľadom na približné údaje, koľko reklamných kampaní bolo upravených kódom (konspiratori.sk) sa dá predpokladať, že zásah projektu konšpiratori.sk mohol spôsobiť pokles príjmov z reklám u týchto webov až o 50 % (MEDIAHUB, 2017). Vylúčenie stránok s problematickým obsahom z informačných kampaní navyše nemá negatívny dopad na inzerentov, prípadne spoločnosti, ktoré reklamný priestor spravujú. Zobrazenia reklám sa nakupujú po balíkoch. Tým, že sa z reťazca odstráni jeden článok (napr. konšpiračný web), financie, ktoré by boli priradené jemu, sa rozložia medzi ostatné weby. Tento prístup teda favorizuje webové stránky s vierohodným obsahom.

Výnosy zo zobrazenia reklám nemusia nutne predstavovať hlavnú časť príjmov webov. Výnosy v kontexte webových reklám môžu plynúť z platených reklám inzerentov (pričom nemusí byť uvedené, že ide o platenú reklamu), cielených politických reklám alebo PR článkov, ktorých hodnoty môžu ďaleko prevyšovať zisky zo zobrazení reklám. Navyše niektoré weby s problematickým obsahom profitujú najmä z predaja vlastných produktov prostredníctvom e-shopov.

1. ZÁVERY

Dezinformačné weby môžu fungovať ako model pre zarábanie peňazí, nielen pre formovanie verejnej mienky, prípadne pre poskytovanie nepriamej podpory politickej strany. V analýze sa ukázalo, že relatívne veľkú časť zisku z reklám majú Hlavné správy, dá sa predpokladať, že ich business model vo veľkom stojí práve na webovej reklame.

Ako sa ukazuje v prípade Hlavných správ, na relatívne vysoký zisk z webových reklám je potrebné na webovú stránku nalákať dostatočný počet užívateľov. Potenciálne dobrý zárobok sa črtá portálom Hlavný denník a Infovojna. Ich stránky však vykazujú nedostatočnú optimalizáciu reklám a nízku návštevnosť medzi stránkami v rámci jedného portálu. Portály na tom však môžu v súčasnosti pracovať a v budúcnosti dosiahnuť výrazne vyššie hodnoty.

Pre uvedené platí, že je potrebné vytvoriť a zosilniť apel na inzerujúce spoločnosti, aby nezverejňovali na stránkach s problematickým obsahom a výrazne limitovali ich príjem

z týchto foriem podnikania. Vylúčenie zobrazovania ich reklám navyše môžu využiť ako marketingovú kampaň v kontexte boja proti dezinformáciám. Ten sa v súčasnosti v súkromných spoločnostiach začína využívať v rámci marketingovej stratégie, podobne ako trend znižovania záťaže voči životnému prostrediu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

www.hlavnydennik.sk

www.hlavnespravy.sk

www.infovojna.sk

www.magazin1.sk

MEDIAHUB, 2017. *Projekt Konšpiratori.sk zamezil Příjmům dezinformačních webů ze 17 000 kampaní.* [online]. Dostupné na internete:

https://www.idnes.cz/zpravy/mediahub/diskutovany-projekt-konspiratori-sk-zrusil-reklamy-v-17-000-kampanich.A170504_954931_mediahub_imp

www.netsuccess.sk

www.similarweb.com

Urbančík Ján – zakladateľ konšpiratori.sk, osobný rozhovor

www.zemavek.sk

Mgr. Dominik ŠTEPANOVIČ
Ministerstvo obrany Slovenskej republiky
Kutuzovova 8, 831 03 Bratislava, Slovenská republika
Dominik.stepanovic@mod.gov.sk

PODIEL SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA RIEŠENÍ GLOBÁLNYCH BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB

SHARE OF THE SLOVAK REPUBLIC IN RESOLUTION OF GLOBAL SECURITY THREATS

Róbert TOMÁŠEK

ABSTRACT

Changes in the global security environment and the increasing globalization worldwide are leading to an increase in security threats such as terrorism, climate change, organized crime, adverse demographic growth, epidemics, etc. From the point of view of the analysis of the security environment of the Slovak Republic, we point out that the security environment represents a real part of the world characterized by a certain geographical area, geopolitical environment, historical, economic, scientific, technical, social, demographic, cultural and other factors. At the same time, the security environment of the state is made up of a complex of those states that lie in closer or further neighborhood and have a positive or negative impact on its security interests and policy. The Slovak Republic is an independent country that respects the territorial, integral and political independence of other countries, has no territorial requirements towards neighboring countries and does not feel any direct threat. On the other hand, changes in the global security environment around the world increase the capabilities of terrorist and criminal organizations and improve their access to the latest information, technology, financial resources and technical resources. Based on the above, it is possible to expect an increase in non-military asymmetric threats that the Slovak Republic will most likely face in the near future.

Keywords: security threats, security environment, globalization, Slovak Republic

ÚVOD

Zásadné zmeny v globálnom bezpečnostnom prostredí prebiehajúce vo svete najmä po skončení studenej vojny a páde bipolarity koncom 80. rokov minulého storočia sú začiatkom 3. tisícročia sprevádzané nebývalým zrýchľovaním vývoja ľudskej spoločnosti. K výrazným zmenám dochádza vo všetkých oblastiach života spoločnosti už v priebehu života jednej generácie. Pri narastajúcej dynamike vedecko-technického, ekonomického a sociálneho rozvoja je potenciál zmien tak obrovský, že každý štát musí venovať analýze týchto vývojových tendencií neustálu pozornosť, zvlášť vo sfére obrany a bezpečnosti spoločnosti (Štancl, 2006).

„Koniec studenej vojny v závere 20. storočia však priniesol významné zmeny vo vývoji medzinárodných vzťahov a v systéme národnej i medzinárodnej bezpečnosti. Antagonizmus spoločenských systémov zanikol a s ním sa stala málo pravdepodobnou i hrozba globálnej raketovo-jadrovej vojny. Nové bezpečnostné prostredie i napriek tomu prinieslo nové bezpečnostné hrozby, konflikty a krízy“ (Ivančík, Jurčák, 2013, s. 5). Zaistiť bezpečnosť svojich občanov, ich zdravia a majetku patrí medzi základné úlohy štátu. Bezpečnosť je nevyhnutná pre rozvoj štátu vo všetkých smeroch, ktoré ovplyvňujú jeho fungovanie a život jeho občanov či už priamo alebo nepriamo – ekonomický, spoločenský, politický, kultúrny, environmentálny a vojenský smer.

Vstupom do Severoatlantickej aliancie (29. marca 2004) a Európskej únie (1. mája 2004) Slovenská republika posilnila nielen svoje medzinárodné postavenie, ale zároveň

prevzala na seba zodpovednosť za napĺňanie poslania a úloh týchto globálne pôsobiacich medzinárodných organizácií pri udržiavaní mieru, bezpečnosti a stability vo svete. Členstvo Slovenskej republiky v NATO a EÚ jej taktiež umožňuje riešiť vlastné bezpečnostné problémy, nakoľko obe organizácie pôsobia ako multiplikátor moci pri realizovaní jeho zahranično-politických a bezpečnostných záujmov v medzinárodnej politike. Slovensko získalo možnosť ovplyvňovať transformáciu NATO a aj smerovanie Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ v rámci Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie. Je preto logické, že plné využitie členstva v transatlantických a európskych štruktúrach, ich efektívne fungovanie a rozvoj, sú v záujme Slovenskej republiky.

1 PODIEL SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA RIEŠENÍ GLOBÁLNYCH BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB

Zánik bipolárneho rozdelenia sveta po páde socialistických režimov v strednej a východnej Európe a rozpade bývalého Sovietskeho zväzu predstavoval zásadnú zmenu v systéme medzinárodných vzťahov a vo sfére globálnej bezpečnosti. Na túto zmenu, ako aj na nové bezpečnostné riziká a hrozby 21. storočia, musela reagovať aj Slovenská republika. Z objektívnych príčin vyplývajúcich z prebiehajúcich zmien v bezpečnostnom prostredí, vrátane uvedomenia si limitovaného individuálneho mocenského potenciálu, sa stala integrácia Slovenska do euroatlantických politicko-bezpečnostných štruktúr primárnou zahranično-politickou prioritou Slovenskej republiky.

Bezpečnosť znamená, že sú trvalo chránené životne dôležité záujmy jednotlivca, spoločnosti a štátu pred vnútornými a vonkajšími ohrozeniami. Je samozrejmé, že bezpečnostné hrozby a opatrenia proti nim sú iné u jednotlivca, určitej časti spoločnosti a iné v prípade štátu. Za nevyhnutnú považujeme vzájomnú integritu, vďaka ktorej sa vytvárajú účinnejšie a flexibilnejšie nástroje na zaistenie bezpečnosti (Hofreiter, 2008). Štát a jeho inštitúcie tu majú prioritné postavenie. Bezpečnostné hrozby sa preto riešia operatívne s využitím síl, zdrojov a prostriedkov silových rezortov a civilnej obrany, integrovaného záchranného systému, hospodárskej mobilizácie, atď.

Snahou medzinárodných organizácií je zaistiť čo najväčšiu možnú mieru bezpečnosti vo svete. Vzhľadom na neustále meniace sa bezpečnostné prostredie, jeho aktérov, ako aj nové bezpečnostné hrozby a riziká, malo by byť ľudstvo schopné flexibilne, adekvátne a hlavne včas ich rozpoznať, zabrániť im, resp. eliminovať ich, aby si tak zabezpečilo svoje ďalšie prežitie. SR je moderný demokratický štát, ktorý sa snaží presadzovať potrebné opatrenia nevyhnutné na zaistenie vlastnej bezpečnosti a obrany, ako aj kolektívnej obrany. Jeden zo základných pilierov zaistovania bezpečnosti doma aj v zahraničí predstavujú OS SR. Ako je uvedené v aktualizovanej Bielej knihe o obrane SR (2016), OS SR popri svojej hlavnej úlohe, ktorou je obrana štátu, musia byť pripravené na území SR i mimo nej reagovať efektívne aj na nevojenské hrozby¹.

Legislatívny rámec riešiaci problematiku bezpečnosti SR je tvorený:

- Ústavným zákonom o bezpečnosti SR,
- Zákonom o fungovaní Bezpečnostnej rady SR v čase mieru,
- Zákonom o obrane,

---

¹ Pri mimoriadnej udalosti, v čase mimoriadnej situácie, v núdzovom stave a vo výnimočnom stave sa použijú aj jednotky OS SR, ktoré majú spôsobilosti na ochranu života, zdravia a majetku spolu s príslušnými silami ako aj prostriedkami bezpečnostného systému štátu. Spôsobilosti OS SR sa môžu použiť aj na boj proti terorizmu a taktiež na poskytnutie pomoci pri zachovávaní verejného poriadku (Biela kniha o obrane SR, 2016).

- Zákonom o krízovom riadení,
- Zákonom o hospodárskej mobilizácii,
- Bezpečnostnou stratégiou SR,
- Obrannou stratégiou SR,
- Stratégiou manažmentu bezpečnostných rizík SR,
- Koncepciu kybernetickej bezpečnosti SR na roky 2015 – 2020,
- Národnou stratégiou manažmentu bezpečnostných rizík SR, atď.

Získavanie potrebných nových spôsobilostí na ochranu a obranu štátu ako aj plnenie si ostatných úloh a záväzkov predstavujú pre OS SR výzvu, na ktorú sa snažia adekvátne reagovať. Príslušníci OS SR sú v rámci platných medzinárodných zmlúv vysielaní do rôznych častí sveta. SR od svojho vzniku participuje na vojenských a mierových misiách a operáciách medzinárodného krízového manažmentu (ďalej len „MKM“), čím prispieva k snahám medzinárodného spoločenstva o stabilitu a bezpečnosť vo svete. Ako sa menia bezpečnostné hrozby, menia sa aj spôsobilosti² a zručnosti, ktoré sú od príslušníkov OS SR požadované. Na tieto zmeny sa snaží Ministerstvo obrany SR reagovať aktualizovaním strategických dokumentov (napr. Biela kniha o obrane SR, Bezpečnostná stratégia SR, Obranná stratégia SR, Vojenská stratégia SR atď.).

Bezpečnostné hrozby, ktoré môžu negatívne ovplyvniť SR a jej obyvateľov na najbližších 10 rokov sú v Národnej stratégii manažmentu bezpečnostných rizík SR (2015) zadefinované nasledovne:

- a) nekontrolovateľná migrácia veľkého rozsahu,
- b) vplyv zmeny klímy a s ňou súvisiace hrozby, (vznik mimoriadnych udalostí s rozsiahlymi následkami, ktoré spôsobuje extrémne počasie, prívaleové povodne, zosuvy pôdy, sucho, požiare, veterné smršte, snehové kalamity a pod.),
- c) terorizmus a organizovaná trestná činnosť,
- d) zraniteľnosť kritickej infraštruktúry a s tým spojené hrozby v oblasti energetickej bezpečnosti, informačnej a komunikačnej infraštruktúry (počítačová kriminalita, kybernetické útoky),
- e) medzištátny konflikt s regionálnym dopadom,
- f) nebezpečné látky (úniky, výbuchy, nálezy, skládky),
- g) sociálne udalosti a konflikty ako napríklad životné situácie, ktoré obyvateľstvo nedokáže zvládnuť vlastnými silami a prostriedkami (Národná stratégia manažmentu bezpečnostných rizík SR, 2015).

SR musí reflektovať aj na nový spôsob vedenia konfliktu (kybernetický terorizmus) a s ním súvisiace nové bezpečnostné hrozby a riziká, ktoré si vyžiadali, aby SR reagovala na nový bezpečnostný problém. Preto od 1. januára 2016 vznikla v rámci Národného bezpečnostného úradu SR sekcia zaoberajúca sa kybernetickou bezpečnosťou. Táto nová dimenzia operačného priestoru nie je ešte dostatočne legislatívne ošetrená.

Zo zhodnotenia bezpečnostného prostredia na perifériách euroatlantického priestoru predovšetkým na Blízkom a Strednom východe, v juhovýchodnej Ázii a na africkom kontinente vyplýva, že záujmy Slovenskej republiky a jeho spojencov v NATO a EÚ môže v budúcom desaťročí negatívne ovplyvňovať vysoká miera nerovnováhy, neistoty a nestability v týchto regiónoch. Táto situácia, i keď zatiaľ neznamená bezprostrednú vojenskú hrozbu pre územie

---

² Pojem spôsobilosť pozostáva z niekoľkých oblastí/dimenzií alebo integračných prvkov. Jej charakteristickou vlastnosťou je, že spôsobilosť je v týchto dimenziách a integračných prvkoch riadená a hodnotená. K štátom, ktoré majú najrozpracovanejšiu problematiku spôsobilostí (z definičného a implementačného hľadiska) patria najmä USA, Veľká Británia a Austrália (Koblen – Szabo, 2010).

Slovenskej republiky, už dnes predstavuje reálnu vojenskú hrozbu pre bezpečnosť a stabilitu našich spojencov, čím ohrozuje aj záujmy Slovenskej republiky.

Žiaľ, zásadné zmeny v globálnom bezpečnostnom prostredí, ktoré nasledovali po skončení studenej vojny a páde bipolarity, priniesli okrem nesporných pozitív aj deformácie, ktoré sa postupne začali čoraz viac prejavovať v podobe rôznych asymetrických bezpečnostných hrozieb. Dynamický vývoj a procesy globalizácie, spoločenskej a hospodárskej modernizácie, politickej liberalizácie a vedecko-technického rozvoja, ale tiež neriešenie globálnych problémov ľudstva vygenerovali mnohé negatívne sprievodné javy. Ide predovšetkým o neustále sa prehľbujúce ekonomické a sociálne rozdiely vo vývoji ľudskej spoločnosti, zlyhávanie štátnych štruktúr v krajinách tzv. tretieho sveta, ich zaostávanie za vývojom a neschopnosť dostatočne rýchlo sa adaptovať na nové podmienky. Tieto faktory, ako aj beznádej prameniaca z ekonomickej zaostalosti, vytvárajú nielen vhodné podmienky pre pôsobenie neštátnych aktérov, akými sú politickí, náboženskí, či nacionalistickí extrémisti, ale zároveň sa pretransformovali do javov, v súčasnosti označovaných súhrnným pojmom nové bezpečnostné hrozby (Cingel, 2006).

1.1 BEZPEČNOSTNÉ HROZBY

Hrozby sú späté s ľudstvom od jeho počiatku. Prežitie často záviselo od schopnosti predvídať, poučiť sa, dokázať flexibilne reagovať ale tiež napríklad aj od náhody. Aj v dnešnej dobe sa ľudia snažia hrozby predvídať, eliminovať resp. minimalizovať ich dopad. Či už ide o bezpečnosť jednotlivca, určitej skupiny, štátu alebo celého medzinárodného spoločenstva.

Ako uvádzajú Grega, Schóber, Nečas (2012), dnes ľudstvo prechádza po súši, vode, vzduchu a vesmíre do piateho rozmeru, do virtuálneho prostredia. Všetko, čo sa dnes odohráva v našej realite je sprevádzané aktivitami vo virtuálnom kyberpriestore. V tomto priestore má svoje miesto takmer každá stránka spoločenského bytia. A práve každá z týchto stránok môže byť zneužitá a predstavovať bezpečnostnú hrozbu. Eichler (2006) definuje hrozbu ako prejav, určitú škodu. Táto škoda môže byť menšia, väčšia alebo dokonca nenahraditeľná - vyvoláva u ohrozeného strach.

Ako uvádzajú Rak a Porada (2011), pri koncepčnom riešení ochrany na úrovni jednotlivca, firiem a štátnych orgánov, je potrebné vyriešiť veľa netriviálnych problémov v medzinárodnom prostredí ako napríklad:

- neustále rastúce príležitosti ku kybernetickej kriminalite,
- mnoho útokov nie je detekovaných, nevie sa, že vôbec prebehli,
- problematickosť určenia „miesta trestného činu“,
- zaistenie dôkazov (digitálnych stôp),
- určenie originálnosti dát,
- znemožnenie zničenia stôp,
- zaistenie dostatočných vyšetrovateľských analytických kapacít a ich technického vybavenia,
- otázky ľudských práv a súkromia,
- medzinárodná spolupráca atď.

So zmenami v celosvetovom, euroatlantickom, kontinentálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí Slovenska priamo súvisí vznik nových bezpečnostných hrozieb, na ktoré musí Slovenská republika reagovať. Medzi najväčšie súčasné bezpečnostné hrozby, ktorým okrem Slovenska musia čeliť aj ostatné štáty, patria najmä:

Terorizmus, ktorý predstavuje strategickú globálnu hrozbu. Využíva ideológie podporujúce rasovú, etnickú alebo náboženskú nenávisť, násilie a genocídu a snaží sa podkopať základné demokratické hodnoty spoločnosti, akými sú jej otvorenosť, sloboda jednotlivca, hodnota ľudského života a tolerancia. Sústreďuje sa na útoky proti civilnému obyvateľstvu, ako aj na kritickú infraštruktúru štátu s cieľom spôsobiť masové obete, škody, vyvolať strach a pocit ohrozenia. Na rýchle a nezvratné dosiahnutie svojich cieľov sa usiluje získať zbrane hromadného ničenia a ich nosiče.

Šírenie zbraní hromadného ničenia a ich nosičov taktiež patrí medzi strategické globálne hrozby, pretože ich dostupnosť pre oficiálne štátne, ale aj neštátne činitele, vďaka vedeckému, informačnému a technologickému pokroku, mobilite vedcov, ilegálnemu obchodovaniu s rádioaktívnym materiálom a materiálmi dvojakého použitia a nerešpektovaniu prijatých medzinárodných noriem, narastá. Zároveň klesajú zábrany pre použitie týchto zbraní. Závažným problémom zostáva aj nekontrolované šírenie konvenčných zbraní najmä do konfliktných regiónov.

Zlyhávajúce štáty nie sú schopné alebo ochotné zaistiť výkon základných funkcií štátu, zaručiť vlastnú bezpečnosť, dodržiavanie ľudských práv a slobôd svojich občanov a plnenie svojich medzinárodných záväzkov, čím sa stávajú hrozbou pre svoje okolie a prispievajú k regionálnej nestabilite. Tento stav vytvára podmienky na zneužívanie moci, podnecovanie neznášanlivosti medzi skupinami obyvateľstva, potláčanie demokracie a občianskej spoločnosti, porušovanie ľudských práv a slobôd, atď.

Regionálne konflikty ohrozujú nielen regionálnu stabilitu, ale aj bezpečnosť v kontinentálnom priestore. Zdrojom ich vzniku sú čoraz častejšie vnútroštátne konflikty. Sú sprevádzané nárastom extrémizmu, radikalizmu, snahou o získanie zbraní, chudobou, masívnou migráciou, atď. V takýchto nestabilných oblastiach dochádza k nadmernej koncentrácii konvenčných, najmä ručných a ľahkých zbraní, vytvárajú sa podmienky pre organizovaný zločin a v konečnom dôsledku negatívne ovplyvňujú ekonomický rozvoj týchto regiónov. Neriešenie niektorých dlhotrvajúcich konfliktov spochybňuje dôveryhodnosť medzinárodného systému bezpečnosti.

Organizovaný zločin je priamou hrozbou pre každú krajinu, Slovensko nevynímajúc. Využíva technologický pokrok, nové komunikačné a informačné metódy a snaží sa prenikať do všetkých oblastí verejného života. Jeho aktivity sa sústreďujú na nelegálnu výrobu a distribúciu drog, nelegálnu migráciu, obchodovanie s ľuďmi, prostitúciu, počítačové pirátstvo, krádeže duševného vlastníctva, finančnú kriminalitu, a pod. Medzinárodný organizovaný zločin je zdrojom nielen financií ale aj ľudských zdrojov pre terorizmus, podieľa sa na šírení zbraní hromadného ničenia a aktívne využíva regionálnu nestabilitu pochádzajúcu z konfliktov a/alebo nedostatočnú štátnu moc zlyhávajúcich štátov.

Kybernetické útoky na informačné a komunikačné systémy, ich zraniteľnosť a preťaženie, neoprávnený prístup k informáciám, šírenie počítačových vírusov a dezinformácií predstavujú čoraz väčšiu hrozbu pre všetky krajiny. Vyplýva to hlavne z toho, že miera informatizácie ľudskej spoločnosti dosiahla vysoký stupeň a stále sa zvyšuje. Výkonnosť techniky, revolučné informačné a komunikačné technológie, nárast rýchlosti prenosu informácií a ich globálnej dostupnosti spôsobujú rýchlu globálnu premenu postindustriálnej spoločnosti na spoločnosť informačnú a tým zároveň zvyšujú jej zraniteľnosť.

Nelegálna a nekontrolovateľná migrácia prameniaca najmä zo zlých sociálno-ekonomických podmienok a nárastu počtu obyvateľstva v regiónoch susediacich s vyspelými krajinami Európy predstavuje ďalšiu zo vzrastajúcich bezpečnostných hrozieb. V spojení s vlnou populizmu a absenciou či nedostatočnou integračnou kapacitou EÚ sa vytvárajú

podmienky pre rast intolerancie, ktorá je prekážkou pre napĺňanie potrieb samotnej legálnej migrácie.

Aktivity cudzích spravodajských služieb zamerané proti záujmom Slovenskej republiky a jej spojencov, ktoré využívajú tradičné aj netradičné metódy a nové technológie so záujmom o všetky sféry spoločenského života, predstavujú pre bezpečnosť Slovenska a spojencov z Aliancie alebo Únie stálu hrozbu. So vstupom Slovenskej republiky do NATO a EÚ sa aktivity týchto služieb z krajín, ktoré nie sú členmi euroatlantických integračných zoskupení, zvýšili.

Globalizácia, ktorá má pozitívne i negatívne účinky. Nepripravenosť štátu pružne reagovať na globalizáciu je vážnou bezpečnostnou výzvou. Globalizácia prináša so sebou javy a procesy, ktoré sa vymykajú kontrole štátu, stiera rozdiely medzi vnútornou a vonkajšou bezpečnosťou a hranice medzi domácou a zahraničnou politikou. Globálne operujúce ekonomické subjekty majú stále väčší vplyv na celosvetový vývoj.

Zvyšujúci sa vplyv nešťátnych činiteľov na bezpečnosť a stabilitu vo svete bezprostredne súvisí s globalizáciou. Dochádza k postupnej strate monopolu štátu na zaručenie bezpečnosti a použitie sily. Schopnosť štátu ako subjektu medzinárodného práva byť kľúčovým aktérom medzinárodných vzťahov je konfrontovaná nešťátnymi skupinami, organizáciami a nadnárodnými sieťami.

Ekonomická nerovnováha vo svete je zdrojom zvyšujúceho sa napätia a nestability a prispieva ku vzniku bezpečnostných hrozieb. Ekonomické a sociálne zaostávanie chudobných krajín a regiónov vedie k veľkým rozdielom v životnej úrovni obyvateľstva a následne k vzniku nespokojnosti a radikalizmu.

Nárast radikálneho nacionalizmu a neznášanlivosti, často podporovaný politickým populizmom úzko súvisí s prehlbujúcou sa globalizáciou, integráciou a nelegálnou migráciou. Podporuje pocity ohrozenia vlastnej životnej úrovne, kultúry a identity obyvateľstva. Zároveň na šírenie extrémistického nacionálneho, politického a náboženského fanatizmu využívajú radikálne hnutia najnovšie technológie.

Rast energetickej a surovinovej náročnosti priemyselných odvetví a zvyšujúce sa nároky ľudí na kvalitu života prehlbujú *závislosť štátov od životne dôležitých zdrojov vrátane potravín* a pravdepodobnosť vzniku surovinových a energetických kríz. Neobnoviteľnosť väčšiny zdrojov túto závislosť ešte viac zväčšuje. Vysoká závislosť od nepretržitého prísunu základných surovín, energie, neobnoviteľných zdrojov a ich dopravy môže prerásť do ohrozenia nielen ekonomickej prosperity a stability, ale aj bezpečnosti štátu. Súperenie o tieto zdroje a suroviny môže viesť až k ozbrojeným konfliktom.

Živelné pohromy, priemyselné havárie a katastrofy svojou nepredvídateľnosťou, charakterom a dôsledkami predstavujú permanentnú hrozbu pre život a majetok vo veľkom rozsahu. *Ekologické zmeny*, znečistenie vzduchu, nedostatok pitnej vody, narušenie prirodzených ekosystémov vedú k zhoršeniu až ohrozeniu života na Zemi.

Nevyvážený demografický vývoj negatívne vplýva na sociálny systém, ktorý môže postupne stratiť funkčnosť a ohroziť sociálnu stabilitu v štáte. Migrácia obyvateľstva je významným faktorom demografického vývoja spoločnosti. V dôsledku globalizácie sa zvyšuje možnosť rýchleho šírenia *nákazlivých chorôb* (Bezpečnostná stratégia SR, 2005).

1.2 ÚČASŤ SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA MEDZINÁRODNOM KRÍZOVOM MANAŽMENTE

Slovensko je jednou z nových nezávislých krajín, ktoré vznikli po skončení studenej vojny z viacnárrodných federácií strednej a východnej Európy. Jeho špecifickosť spočíva v tom, že predstavuje spojnicu západnej časti Európy s jej strednou a východnou časťou, kde sa prelína hranica medzi rímsko-katolíckym a pravoslávno-ortodoxným kresťanstvom. Z geografického hľadiska je jeho územie väčšinou hraničným územím, pričom sa často ocitá na hranici dvoch svetov, etník, národov, štátov, či civilizácií. Niekedy je považované za najvýchodnejšiu krajinu západnej Európy a niekedy za najzápadnejšiu krajinu východnej Európy.

Z geopolitického hľadiska je blízke bezpečnostné prostredie Slovenska podmienené tým, že susediace krajiny Poľsko, Česko a Maďarsko sú členmi NATO a EÚ a Rakúsko je členskou krajinou EÚ. K pozitívam, majúcim kladný vplyv na blízke bezpečnostné prostredie Slovenska, patrí najmä prehlbujúca sa všestranná kooperácia v rámci zoskupenia V4 a V4+, ale aj spolupráca s krajinami CEFTA alebo v rámci CEI. Vývoj zahraničnej a vnútornej politiky týchto krajín nenaznačuje možné vojenské ohrozenie suverenity alebo územnej celistvosti Slovenskej republiky z ich strany.

Ukrajina – náš najväčší sused – dopláca na pretrvávajúce vnútorné ekonomické a sociálne problémy a napätú vnútropolitickú situáciu, rozdelenie právomocí medzi prezidentom a premiérom krajiny, ako aj vplyv a pôsobenie politiky Ruska a USA na zahraničnú politiku Ukrajiny (napr. anexia Krymu). Na bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky môže (v dôsledku neschopnosti vládnych predstaviteľov upokojiť politickú, sociálnu a ekonomickú situáciu na Ukrajine) nepriaznivo vplyvať najmä zvýšená nelegálna migrácia, pašeráctvo, ilegálne aktivity skupín organizovaného zločinu, atď. (Ivančík, 2011).

„Medzi najväznejšie vojenské hrozby súčasnosti patria, bez ohľadu na príčinu ich vzniku, najmä regionálne medzištátne konflikty a vnútroštátne občianske vojny. Medzi najvýznamnejšie nevojenské hrozby možno zaradiť predovšetkým terorizmus, proliferáciu zbraní hromadného ničenia, nelegálnu masovú migráciu, organizovaný zločin, extrémizmus, radikalizmus, polarizáciu spoločnosti, ale aj hybridné hrozby a taktiež hrozby vzniku ďalších ekonomických alebo energetických kríz. Z nevojenských bezpečnostných hrozieb sa, na základe analýzy dlhodobých vývojových trendov a tragických udalostí vyskytujúcich sa na celom svete, práve terorizmus javí ako zásadný globálny bezpečnostný problém ohrozujúci celú ľudskú civilizáciu. Globálnosť tejto hrozby potvrdzuje fakt, že podstatná časť sveta bola zasiahnutá alebo je ohrozená terorizmom najmä politického alebo náboženského charakteru, akciami regionálnych či nadnárodných teroristických a extrémistických organizácií a skupín“ (Ivančík, Nečas, 2019, s. 3)

Organizácie MKM disponujú politickými i vojenskými spôsobilosťami na riešenie celého spektra kríz, a to či už rozvíjajúcich sa, eskalujúcich do konfliktov alebo pri konsolidácii stability v situáciách po konfliktoch. Tieto organizácie v súčasnosti zohrávajú kľúčovú úlohu pri zaisťovaní bezpečnosti a udržiavaní medzinárodného mieru vo svete. Slovenská republika sa aktívne podieľa na operáciách medzinárodného krízového manažmentu pod vedením OSN okamžite od svojho vzniku 1. januára 1993 prostredníctvom jednotiek a príslušníkov OS SR. História tejto participácie však siaha ešte do čias spoločného štátu Slovákov a Čechov, kedy niekoľko slovenských dôstojníkov, po ukončení vojny medzi oboma kórejskými štátmi, nepravidelne v priebehu rokov 1953 až 1993 pôsilo pod vlajkou OSN v tzv. „Dozornej komisii neutrálnych štátov“ pre Kóreu (Ivančík - Jurčák, 2013).

Od vzniku SR v roku 1993 prešla angažovanosť OS SR v operáciách postupným kvalitatívnym vývojom. Kým spočiatku príslušníci a jednotky OS SR participovali len na

operáciách OSN, neskôr sa ich účasť rozšírila na organizačne, finančne, materiálne, personálne a vojensky kvalitatívne náročnejšie operácie NATO alebo operácie v rámci širokých medzinárodných koalícií. Tým sa zosúladiť príspevky ozbrojených síl v operáciách ako so zahranično-politickými prioritami Slovenska, tak i s našimi spojeneckými záväzkami voči partnerom v Severoatlantickej aliancii. SR sa tak dosahovaním požadovaných spôsobilostí posúva k plneniu náročnejších úloh v operáciách. V rámci operácií NATO a/alebo operácií medzinárodných koalícií participovali príslušníci a jednotky OS SR najmä v operáciách na Balkánskom polostrove, v bývalej Juhoslávii na operácii KFOR (Kosovo Force) v Srbsku - provincia Kosovo, SFOR (Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina), ktorá sa realizovala v Bosne a Hercegovine a AFOR (Albania Force) v Albánsku, v Iraku v operácii Iracká sloboda (Operation Iraqi Freedom in Iraq) a v Afganistane v rámci operácií Trvalá sloboda (Operation Enduring Freedom in Afghanistan) a ISAF (International Security Assistance Force in Afghanistan) (Ivančík - Jurčák, 2013).

Príslušníci OS SR sú ako môžeme vidieť vyššie, nasadzovaní aj do operácií majúcich asymetrický charakter (Afganistan, Irak, Sýria) a preto pri plánovacích a rozhodovacích procesoch týkajúcich sa asymetrickej operácie musia byť brané do úvahy bezpečnostné hrozby a riziká typické pre tento druh operácií. Ide o zložité a ťažko čitateľné bezpečnostné prostredie, ktoré je nestále, neisté a komplikované. Velitelia OS SR nasadení do asymetrických operácií musia plniť stanovené úlohy na dosiahnutie mnohonárodných cieľov v intenciách doktrinálneho prostredia NATO a v súlade so stálymi operačnými postupmi jednotnými pre všetky koaličné vojská na strategickom a operačnom stupni³ (Tomášeková, 2018).

Ako je uvedené vyššie, Slovenská republika sa ako člen NATO a EÚ snaží v rámci svojich kompetencií, možností personálnych kapacít a technickej vybavenosti podieľať na aktivitách medzinárodného spoločenstva eliminujúcich globálne, regionálne ako aj národné hrozby.

ZÁVER

Pre Slovenskú republiku ako malú krajinu s limitovanými ľudskými a hospodárskymi zdrojmi je regionálne bezpečnostné prostredie (so susednými štátmi) len na prvý pohľad dôležitejším referenčným rámcom než stále výraznejšie globálne prostredie (Novák, 2010). Preto sa naši politickí predstavitelia snažia o medzinárodnú spoluprácu v oblasti kybernetickej bezpečnosti z dôvodu zaistenia kompatibility riešení a dostatočnej úrovne ochrany globálneho prostredia. Táto úloha je náročná a vyžaduje si flexibilitné, vysoko odborné kapacít s potrebným know-how. V čase celosvetovej krízy je ťažké presadzovať realizáciu bezpečnostných opatrení v oblasti kybernetického priestoru, kde je možné len v určitej miere deklarovať efektívnosť a návratnosť prijatých opatrení. Ale sme toho názoru, že pre zaistenie ochrany štátu a jeho občanov je nevyhnutné, aby táto oblasť bezpečnosti nebola odsúvaná na okraj záujmu iba z dôvodu, že u nás ešte nedošlo k žiadnemu vážnemu kybernetickému útoku. Časom aj tento druh hrozby zasiahne našu krajinu, a preto sme radi, že aj naši politickí predstavitelia začínajú obracať svoju pozornosť týmto smerom.

Už na konferencii o bezpečnosti GLOBSEC 2013 sa ministri zahraničných vecí V4 dohodli na spoločnej deklarácii⁴. Takto chceli posilniť vzájomnú spoluprácu v regióne proti

---

³ Pri plánovaní a vedení na taktickom stupni majú už OS SR možnosť prispôbiť si jednotlivé fázy týchto procesov v rámci svojich potrieb a možností, pričom sa vychádza z platných doktrín NATO, ktoré sú rozšírené o špecifiká OS SR, avšak rešpektujúce základné zásady manažmentu rizík (Tomášeková, 2018).

⁴ „Declaration of the Visegrad Group Foreign Ministers“-„For a More Effective and Stronger Common Security and Defence Policy“

bezpečnostným hrozbám, ktoré sa neustále vyvíjajú a menia. Zaistenie bezpečnosti SR a jej obyvateľov patrí medzi základné úlohy štátu, a preto nepretržité hodnotenie bezpečnosti spolu s dôkladnou analýzou bezpečnostných rizík a hrozieb je nevyhnutným predpokladom účinnej bezpečnostnej politiky Slovenskej republiky. Prijatie Slovenska do NATO a EÚ zásadným spôsobom zmenilo jeho bezpečnostné postavenie, vytvorilo kvalitatívne nové podmienky na realizáciu jeho bezpečnostných záujmov a zároveň zvýšilo úroveň bezpečnostných garancií poskytovaných týmito organizáciami. Členstvo v OBSE, OECD a ďalších medzinárodných organizáciách taktiež prispelo k stabilite bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky. Zároveň sa tým zvýšila aj miera zodpovednosti Slovenskej republiky za bezpečnosť a stabilitu nielen v jej blízkom okolí, ale v celej Európe a vo svete.

Z hľadiska analýzy bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky je v súčasnosti hrozba vzniku ozbrojeného konfliktu konvenčného typu v euroatlantickom priestore a prípadná účasť Slovenska v ňom minimálna. Zatiaľ neboli identifikované ani bezprostredné hrozby teroristických útokov voči Slovenskej republike, jej obyvateľom a inštitúciám. Na bezpečnosť Slovenska ale sprostredkovane naďalej vplýva pokračujúci konflikt a destabilizovaná situácia v Iraku, Afganistane, na Južnom Kaukaze a ďalších krízových oblastiach sveta. Napriek dosiahnutému pokroku pri riešení problémov zostáva v rámci Európy rizikovým priestorom Západný Balkán, najmä v súvislosti s vyhlásením nezávislosti Kosova, ktoré nebolo medzinárodným spoločenstvom, vrátane Slovenska a ďalších štátov EÚ, prijaté jednotne.

Ďalším významným faktorom podstatne ovplyvňujúcim bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky bol jej vstup do Schengenského priestoru v roku 2008, pričom Slovenská republika od tohto vstupu preukázala schopnosť účinne sa podieľať na ochrane spoločného európskeho priestoru. Migračný tlak na slovenskú štátnu hranicu sa v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi výrazne znížil a Slovensko bolo využívané prevažne len ako tranzitná krajina. Zvýšil sa však záujem o falošné alebo pozmenené pasy a identifikačné karty občanov Slovenskej republiky ako jedného z členských štátov Schengenskej dohody.

Súhlasíme s Reitspísom a kol. (2004), že z charakteru bezpečnostného prostredia, z obsahu definovaných bezpečnostných rizík a hrozieb vyplýva, že je nereálne uvažovať o stave objektívnej bezpečnosti v komplexnom ponímaní, pretože neexistuje svet bez rizík. Je teda logické, že keď nie je možné dosiahnuť svet bez rizík a hrozieb, nie je možné ani dosiahnutie stavu objektívnej (absolútnej) bezpečnosti. O takýto stav sa má ľudstvo len usilovať.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- Biela kniha obrany o obrane SR.* [on-line]. [cit. 2016.5.5.] Dostupné na: <https://mosr.sk/bielakniha/>
- CINGEL, J. 2006. Bojové skupiny, vojenský nástroj Európskej únie. In *Euro Atlantic Quarterly*, 2006, roč. 1, č. 3, s. 16-17. ISSN 1336-8761.
- EICHLER, J. 2006. *Medzinárodná bezpečnosť na počátku 21. storočia*. Praha : AVIS Praha. 2006. s. 303. ISBN 80-7278-326-2.
- GREGA, M., SCHÓBER, T., NEČAS, P. 2012. Minulé a možné ciele kyberterorizmu. In *Vykorystannja pedagogických technológií u praktyci roboty súčasnoji školy: materialy mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji internet-konferenciji*. Perejeslav-Chmel' nyc'kyj.KSV: 2012. s. 170 – 178. ISBN 966-8122-62-4.
- HOFREITER, L. 2008. *Teória riešenia konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2008. s. 206. ISBN 978-80-8040-347-8.

- IVANČÍK, R. 2011. Bezpečnostné hrozby a bezpečnostné prostredie SR po páde bipolarity. In *Bezpečnostní manažment a spoločnosť 2011 : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Brno : Univerzita obrany. 2011. s. 246-254. ISBN 978-80-7231-790-5.
- IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. 230 s. ISBN 978-80-8040-469-7.
- IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2014. *Kauzalita participácie Ozbrojených síl slovenskej republiky v operáciách medzinárodného krízového manažmentu a jej finančné aspekty*. Ostrowiec Światy : Wyzsza Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Światym, 2014. s. 214. ISBN 978-8364557-05-7.
- IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2019. *Terorizmus: Globálna bezpečnostná hrozba*. Ostrava : Key Publishing, 2019. 163 s. ISBN 978-978-80-7418-319-5.
- KOBLEN, I. – SZABO, S. 2010. Európska obranná agentúra – významný nástroj obranných spôsobilostí. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. s. 169-179, ISBN 978-80-8040-407-6.
- Národná stratégia manažmentu bezpečnostných rizík Slovenskej republiky z roku 2015*. [online]. [cit. 2017.3.15.]. Dostupné na: www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25256
- NOVÁK, L. a kol. 2010. Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií. In *Žilinská univerzita Žilina*. Dostupné na internete: http://www3.ekf.tuke.sk/re/Dopady%20vstupu%20do%20EU/V%EDzia%20v%FDvoja%20SR%20do%20roku%202020_IVO/3_bezpecnost.pdf
- RAK, R., PORADA, V. 2011. Základné trendy a hrozby kybernetickej kriminality. In *Bezpečné Slovensko a Európska Únia 2011: Zborník príspevkov z V. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: VŠBM. 2011. s. 401-410. ISBN 978-80-89282-65-4.
- REITŠPÍS, J. a kol. 2004. *Manažérstvo bezpečnostných rizík*. Žilina: EDIS, 2004. 296 s. ISBN 80-8070-328-0.
- ŠTANCL, L.: 2006. Aktuální problémy teorie ekonomiky obrany státu na počátku 21. století. In *Vojenské rozhledy*, 2006, roč. 15, č. 3, s. 5-24. ISSN 1210-3292.
- TOMÁŠEKOVÁ, L. 2018. *Možnosti hodnotenia bezpečnostných rizík v podmienkach asymetrických operácií. Dizertačná práca*. L. Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2018. s. 131.

PhDr. Róbert TOMÁŠEK
Dopravné krídlo Kuchyňa, 900 50
roberttomasek.tomasek@gmail.com

INTERNET OF THINGS TRAPS IN NATIONAL AND INTERNATIONAL CYBER-SECURITY SOLUTIONS

Andras TOTH

ABSTRACT

This paper presents the different standards and protocols to build a safe and interoperable environment to use IoT devices and services. The purpose of this article is to answer the question that international standards can provide a safe and interoperable environment for IoT networks. The author determined the vulnerabilities and analysed the possible security solutions focusing on strengthens, weaknesses, opportunities, and threats. The results show specific issues with the use of IoT services, especially in a multinational environment.

Keywords: Internet of things, international standards, IoT vulnerabilities, IoT security

INTRODUCTION

Internet of Things (IoT) is one of the prominent and potential technologies which allows devices to be accessed from almost anywhere in the world. The first definition of IoT in the EU was presented by the Coordination and Support Action for Global RFID-related Activities and Standardisation (CASAGRAS) project in their final report in 2009, and it was defined as:

„A global network infrastructure, linking physical and virtual objects through the exploitation of data capture and communication capabilities. This infrastructure includes existing and evolving Internet and network developments. It will offer specific object-identification, sensor, and connection capability as the basis for the development of independent cooperative services and applications. These will be characterized by a high degree of autonomous data capture, event transfer, network connectivity, and interoperability (CASAGRAS, 2009, p. 10)

The International Telecommunication Union (ITU) has defined IoT as „A global infrastructure for the information society, enabling advanced services by interconnecting (physical and virtual) things based on existing and evolving interoperable information and communication technologies.“ (ITU-T, 2012, p. 1).

According to the above definitions, we can see that the IoT includes interconnected devices, which are able to provide information for the users via information and communication technologies (ICT). The main issue with the systems used IoT solutions is security, it is mandatory to use different cyber-security solutions in national and international environments. The author presents in this paper the security issues and possible solutions for national and international IoT solutions.

Research Questions:

- Is there any interoperable environment to use IoT systems in a multinational environment?
- Can international standards provide a safe environment for IoT devices and systems?

To answer these questions, the author collected the relevant literature using the Scopus and Google Scholar databases. Then the IoT standards, protocols, vulnerabilities were

determined. According to the results, the author finally analysed the possible security solutions using SWOT analyses.

This paper was supported by the János Bolyai Research Scholarship of the Hungarian Academy of Sciences and the ÚNKP-20-5-NKE-5 New National Excellence Program of the Ministry of Innovation and Technology.

1 IOT STANDARDS AND PROTOCOLS

To understand the main issues with IoT usage in a multinational environment, firstly, it is needed to analyse the different standards and protocols of the devices, technologies, and communication solutions. There are claims about the need for common IoT standards, and there is an overwhelming number of standards for IoT, emanating from mainstream standards development organizations (SDOs), mainly from IETF¹, ITU-T, IEEE², ETSI³, ISO/IEC⁴, ISA⁵, as well as other state-funded and international projects. They have plenty of different IoT solutions standards, including infrastructure, communication, transportation, security etc. According to these international guidelines, these organizations usually formulate international standards and requirements, and the national associations develop their own regulations. The main rule is that the national principles are always stricter than the international. It can use problem in multinational environments.

The organizations mentioned above develop the protocols for the different ICT solutions. In this case, it is the same as the IoT systems. The main protocols used in IoT services and solutions are the following:

- 6LoWPAN (IPv6 over Low-Power Wireless Personal Area Networks) – a low power wireless mesh network where every node has its own IPv6 address;
- Bluetooth and Bluetooth Low Energy;
- Cellular (LTE/5G);
- CoAP (Constrained Application Protocol) – an internet productivity and utility protocol, is mainly developed for restricted smart gadgets;
- LoRaWAN (Long Ranged Wide Area Network) – a wide area network IoT protocol. LoRaWAN IoT Network Protocols is specifically designed to support the vast networks with the help of millions of low-power devices. Smart cities use this kind of protocol;
- MQTT (Message Queue Telemetry Transport) – it is a message and is mostly used for monitoring from a remote area in IoT. The principal task that MQTT does is obtaining data from so many electrical devices;
- RFID (Radio Frequency Identification) – a form of wireless communication that incorporates the use of electromagnetic or electrostatic coupling in the radio frequency portion of the electromagnetic spectrum to identify an object or person uniquely;
- X.509 – a standard for public key infrastructure (PKI) to manage digital certificates and public-key encryption. A key part of the Transport Layer Security protocol used to secure web and email communication.

---

¹ IETF (Internet Engineering Task Force) – the leading Internet standards body. It develops open standards through open processes with one goal in mind: to make the Internet work better.

² IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) – a professional association that develops, defines, and reviews electronics and computer science standards.

³ ETSI (European Telecommunications Standards Institute) – produces globally applicable standards for Information and Communications Technologies (ICT), including fixed, mobile, radio, converged, broadcast, and internet technologies.

⁴ ISO/IEC (International Organization for Standardization/ International Electrotechnical Commission) – the ISO is an independent nongovernmental organization and the world's largest voluntary international standards developer. The IEC is the world's leading organization to prepare and publish international standards for electrical, electronic, and related technologies.

⁵ ISA (International Society of Automation) – a nonprofit professional association that sets the standard for those who apply engineering and technology to improve the management, safety, and cybersecurity of modern automation and control systems used across industry and critical infrastructure.

- Wi-Fi;
- Zigbee – a wireless networking standard aimed at the remote control and sensor applications suitable for operation in harsh radio environments and isolated locations. (Yedle, Shrivastava, Kumar, Kumar, 2020, p. 79-81)

These protocols and standards describe the various infrastructure, identification, transport, data, and security requirements. With them, it is possible to communicate in altered ICT environments used IoT solutions.

2 IOT VULNERABILITIES AND SOLUTIONS

According to the OWASP⁶ IoT Team final report in 2018, the top 10 vulnerabilities in IoT systems and environments can be seen in Picture 1.

Picture 1 OWASP IoT Top 10
Source: OWASP IoT Top 10 Final Report

⁶ Open Web Application Security Project

According to Picture 1, we can see that the most common issue with the IoT systems and devices is that weak, guessable passwords are used in the networks. The IoT devices come with pre-set, default credentials (usernames and passwords), which are often publicly available (can be found on the internet) and can be easily broken through brute-force attacks. With these weak password protections, the system can be exposed, for example, to social engineering attacks. It is possible to reduce potential vulnerabilities with strong password protection and two-factor authentication.

It is also expected that on the IoT devices insecure network services are running; in this case, sensitive information can be compromised, and authentication processes can be bypassed, and eavesdropping attacks can be executed. They can be avoided with lightweight cryptographic encryption techniques and secure internet connection usage.

In very many cases, IoT devices collect and store personal information, which can be compromised if hackers are able to bypass built-in security features and authentication protocols. The broader IoT system - including data stores and API interfaces - can also be leveraged to steal sensitive data unless properly secured. The lack of software integrity checks and unsecure software APIs can also cause malicious code injection with compromised authentication controls, weak encryption protocols, and non-optimized input/output filtering. With a chain of trust or API endpoint security (e.g., input-validation) solutions, it is possible to reduce these kinds of weaknesses.

To protect IoT systems and devices from being compromised, administrators and users must be able to send and receive real-time updates to all hosts as soon as possible. Without these updates and trusted forms of firmware validation, patch delivery, and security monitoring, IoT devices could run outdated versions with glaring code vulnerabilities, causing device software failures and unauthorized access.

Different other personnel risks may be present in the IoT environments. They can be insider threats (sabotage, fraudulent activities, corporate espionage), teamwork issues (issues in communication and/or coordination), and the use of illegal logical tools (hacktivism). They can be reduced with security awareness training and exercises. After them, the users can realize that the system errors are not the device's failure or system, but a possible attacker. It is also a big challenge that physical attacks can be executed against the IoT systems. They can be:

- theft of equipment, documents, backups;
- physical damage to equipment;
- modification of devices. (ENISA 2019, pp. 30-34)

Against these attacks, the best solutions would be the use of physical security clarifications like walls, fences, barbed wires, etc., but in many cases, it is not possible to use them, for instance, in smart cities, so it is challenging to avoid the physical attacks in the IoT environments.

3 SECURITY SOLUTIONS

The cybersecurity solutions can be divided into national and international parts. It is written above that standards and requirements are formulated in different legislation and doctrines at international level. They are valid for all nations, including the international environment. It means that European Union's legislation is legally binding for all EU members, but it is not mandatory to keep the regulation outside of the Union. If one IoT device is made somewhere out of the EU, the manufacturer is not obliged to build the security features and solutions into the equipment, which are formulated by the EU. The only exception is when the device is made directly for the EU market. If somebody or a company orders it from the internet

from a webpage located out of the EU, it is not guaranteed that the device will contain the EU standards.

, It is more difficult at the national level because the national legislation is always stricter than the international. It means that an international standard can be tightened at the national level. It is also specific at companies' level. An excellent example is an army for these specifications. The military devices use international and national standards, and they always have military standards and keep the equipment in the most secure environment.

The IoT devices can be seen in Chapter 2 that the different vulnerabilities require different security solutions. The best IoT cybersecurity solutions are the followings:

- firewalls;
- antivirus / spyware / spam filters;
- application filtering;
- intrusion detection systems (IDS⁷), intrusion prevention systems (IPS⁸);
- demilitarized zone (DMZ⁹);
- virtual private network (VPN¹⁰);
- security policies;
- authentication;
- encryption;
- key management. (Alladi, Chamola, Sikdar, Choo, 2020)

Analysing the above security tools using in national and international environments, we can find advantages and disadvantages. To specify them, I used the SWOT analyses, to determine the internal and external helpful and harmful effects. I divided the above solutions into two parts. The first is the hardware and/or software-based physical and logical separation like using firewalls, routers for DMZs and VPNs, IPS and IDS, and filtering. The other part is the data security like encryption, key management, authentication, authorization. The internal origin analyses include the advantages and disadvantages of EU members' effects, the external includes the non-EU members'. The results of the analyses can be seen in Table 1 and Table 2.

---

⁷ IDS (Intrusion Detection System) – a network security tool that analyses network traffic for malicious activity, vulnerability exploits, or policy violations that are attempting to infiltrate or steal data from a network.

⁸ IPS (Intrusion Prevention System) is a network security tool that detects and blocks identified threats.

⁹ DMZ (the demilitarized zone) – also known as a perimeter network or a screened subnetwork, is a physical or logical subnet that separates an internal local area network (LAN) from other untrusted networks, usually from the public internet.

¹⁰ VPN (Virtual Private Network) – a network solution that creates a safe, encrypted connection. Typically, it is used over a less secure network, such as the public internet. It uses tunnelling protocols to encrypt data at the sending end and decrypt it at the receiving end. The originating and receiving network addresses are also encrypted to provide better security for online activities.

Table 1 SWOT analysis of the physical and logical separation

SEPARATION SWOT ANALYSIS	HELPFUL	HARMFUL
INTERNAL ORIGIN	<ul style="list-style-type: none"> – national regulations are easy to enforce – the international and national classified systems can be separated from the internet – if one member is attacked the others' systems are safe – with VPN safe communication can be built among members or organisations – the IDS/IPS can increase the network security 	<ul style="list-style-type: none"> – the national systems are separated from the international's – slow information-sharing – lot of different security policies – difficult information-sharing among members
EXTERNAL ORIGIN	<ul style="list-style-type: none"> – possibilities of using products from non-EU manufacturers – possibility of assigning non-EU states to an IoT device or system – IoT information-sharing via VPNs with non-EU members, they do not have access to the internal network 	<ul style="list-style-type: none"> – easy to take advantage of the lack of update of the devices and systems – possibility of exploiting the lack of standards to attack – possible built-in backdoors to carry out attacks – one device is compromised the whole system is compromised

Source: made by the author

Table 2 SWOT analysis of the data security

DATA SECURITY SWOT ANALYSIS	HELPFUL	HARMFUL
INTERNAL ORIGIN	<ul style="list-style-type: none"> – national regulations are easy to enforce – the number of external attacks can be significantly reduced due to proper encryption – safe information-sharing – protected communication channels 	<ul style="list-style-type: none"> – key sharing is difficult or impossible due to national regulations – national and international devices and systems do not communicate due to different encryptions
EXTERNAL ORIGIN	<ul style="list-style-type: none"> – external nations can access the IoT system with proper authentications – external nations can also access IoT devices with encryption tools and key sharing 	<ul style="list-style-type: none"> – devices from non-EU manufacturers are not suitable for encryption – possible built-in backdoors to carry out attacks

Source: made by the author

In the above tables, we can see that to using IoT services in a multinational environment includes some difficulties. There are strengths, like reducing attacks due to encryption or

firewall solutions. We can separate the networks at different levels using DMZ and VPN. The weaknesses are that the national and international systems cannot communicate because of the different encryption, and information-sharing is also difficult because of the different security policies. The opportunities are the possibility to use devices from countries, which are not part of the international environment. It is also possible to connect external countries or organizations to the IoT systems with authentication or proper encryption. The threats are the lack of updates of the devices and firmware and the possibility that they do not use the required standards and are not suitable for encryption.

CONCLUSION

The IoT devices have become more widespread in domestic, national, and international use. For these services, as in any area of life, security is paramount. Various standards and regulations have been put in place at national and international levels to ensure security. They regulate the entire life cycle of devices from production to use. They are valid in the example inside the EU and at the members' level. The problem is when equipment comes from outside these environments, and in the case of IoT devices, they are most often manufactured in other countries.

It is necessary to provide a safe environment where data can be collect and store without any compromise. To reach it, different cybersecurity solutions must be used. However, these solutions may lead to different results at the national and international levels due to different regulations. There may be differences in encryption and authentication between established systems due to stricter national regulations, which may make it difficult to share information collected by IoT devices and systems. Backdoors and bugs can be installed into the devices by the manufacturers to be able to monitor the devices later.

To avoid this, the best solution would be to use domestic or federal IoT products. They use the necessary standards to build a safe environment, provide a secured network area to store, and share information. Unfortunately, this is not always possible, so devices are often used by manufacturers who are not reliable. In these cases, particular emphasis should be placed on the above protection solutions, which may be suitable in both international and national environments.

To answer the research questions, we can say that it is possible to build a safe and interoperable environment for IoT systems in multinational situations with the use of international standards. But next to this environment, there can be the national secured networks that are not compatible with it because of the national regulations and key management.

To summarise, it is possible to build safe and interoperable environments for the IoT services, but it is always needed the use of stricter national requirements because of the different manufacturers' devices and against the possible external attacks.

BIBLIOGRAPHY

ALLADI T., CHAMOLA V., SIKDAR B., CHOO K. R. Consumer IoT: Security vulnerability case studies and solutions. In *IEEE Consumer Electronics Magazine*, Volume: 9, 2020, Issue: 2, ISSN: 2162-2256, p. 17-25.

Coordination And Support Action for Global RFID-related Activities and Standardisation 2009. *Final report: RFID and the Inclusive Model for the Internet of Things*, [online]. Available on the internet:

<https://docbox.etsi.org/zArchive/TISPAN/Open/IoT/low%20resolution/www.rfidglobal.eu%20CASAGRAS%20IoT%20Final%20Report%20low%20resolution.pdf>

European Union Agency for Cybersecurity (ENISA) 2019. *Good practices for security of IoT*, Athen, 2019, p. 132, ISBN 978-92-9204-316-2

International Telecommunication Union Telecommunication Standardization Sector (ITU-T) 2012. *Y.2060 Overview of the Internet of things*, [online]. Available on the internet: <https://www.itu.int/rec/T-REC-Y.2060-201206-I>

Open Web Application Security Project 2018. *IoT Top 10 Final Report*, [online]. Available on the internet: <https://owasp.org/www-pdf-archive/OWASP-IoT-Top-10-2018-final.pdf>

SHINDE G. R., DHOTRE P. S., MAHALLE P. N., DEY N. *Internet of Things integrated augmented reality*, Singapore, 2020. p. 89. ISBN 978-981-15-6373-7

YEDLE B., SHRIVASTAVA G., KUMAR A., KUMAR A. M., KUMAR T. M. A survey: security issues and challenges in Internet of Things. In *Advances in distributed computing and machine learning*. Singapore, 2020. ISBN 978-981-15-4217-6

Andras TOTH, PhD
Hungaria krt. 9-11, Budapest, H-1101, Hungary
toth.hir.andras@uni-nke.hu

AKO VYŽIADAŤ VZDUŠNÚ PODPORU V PODMIENKACH OS SR

HOW TO REQUEST AIR SUPPORT IN CONDITIONS OF ARMED FORCES OF SLOVAK REPUBLIC

Milan TURAJ

ABSTRACT

The aim of this article is not to explain how to request Air Support in conditions of Armed Forces of Slovak republic. Contrariwise, the purpose of this article is to submit the improvement proposal of how the process of Air Support requesting in conditions of Armed Forces of Slovak republic ought to work. The base for methodological research of our article is made by comparison the analysis techniques of existing systems in US and NATO followed by generating of the proposal of Air Support requesting process in conditions of Armed Forces of Slovak republic.

Keywords: Air Support, Command and Control, Immediate request, JTAC, Pre-planned request,

ÚVOD

Členstvo SR v NATO predstavuje medzinárodnú záruku zabezpečenia obrany, dosahovanie cieľov v rámci formovania bezpečnostného prostredia a účinný nástroj na presadzovanie bezpečnostných záujmov (KOMPAN, J., 2019, s. 59). Po vstupe Slovenskej republiky do NATO museli ozbrojené sily Slovenskej republiky (OS SR) implementovať aj NATO doktríny a predpisy a tým radikálne meniť taktiky, techniky a procedúry vykonávania vojenských aktivít na každej úrovni (SPILÝ, P., HRNČIAR, M., 2013). Bohužiaľ, od vstupu až do súčasnosti, stále vo väčšine prípadov, dochádza k bezduchému prijímaniu NATO doktrín bez pripomienok alebo výhrad či obmedzení. Výsledkom tohto procesu je, že OS SR deklarujú vykonávanie určitých procedúr v súlade s NATO doktrínami alebo predpismi, hoci nemáme doteraz vybudované štruktúry, prostriedky a vycvičený personál v súlade s implementovanými NATO predpismi.

Presne táto situácia nastala v prípade vyžadovania priamej leteckej podpory (Close Air Support – CAS). STANAG 7144 Tactics, techniques and procedures for close air support and air interdiction – ATP-3.3.2.1 edition D prijala Slovenská republika vyhlásením vo Vestníku Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 42/2019. Táto edícia nahradila predchádzajúce A, B a C edície, kde bol riešený systém vyžadovania priamej leteckej podpory a v edícii D nedošlo k žiadnej radikálnej zmene. Z toho vyplýva, že od roku 2005 doteraz nebolo vyriešené ako v podmienkach OS SR žiadať priamu leteckú podporu podľa štandardov NATO. V tomto článku budeme porovnávať a analyzovať spôsoby vyžadovania priamej leteckej podpory podľa NATO STANAG 7144 a JPub 3-09.3. Na základe výsledkov analýzy navrhujeme možný spôsob organizácie a štruktúry procesu vyžadovania priamej leteckej podpory v podmienkach OS SR.

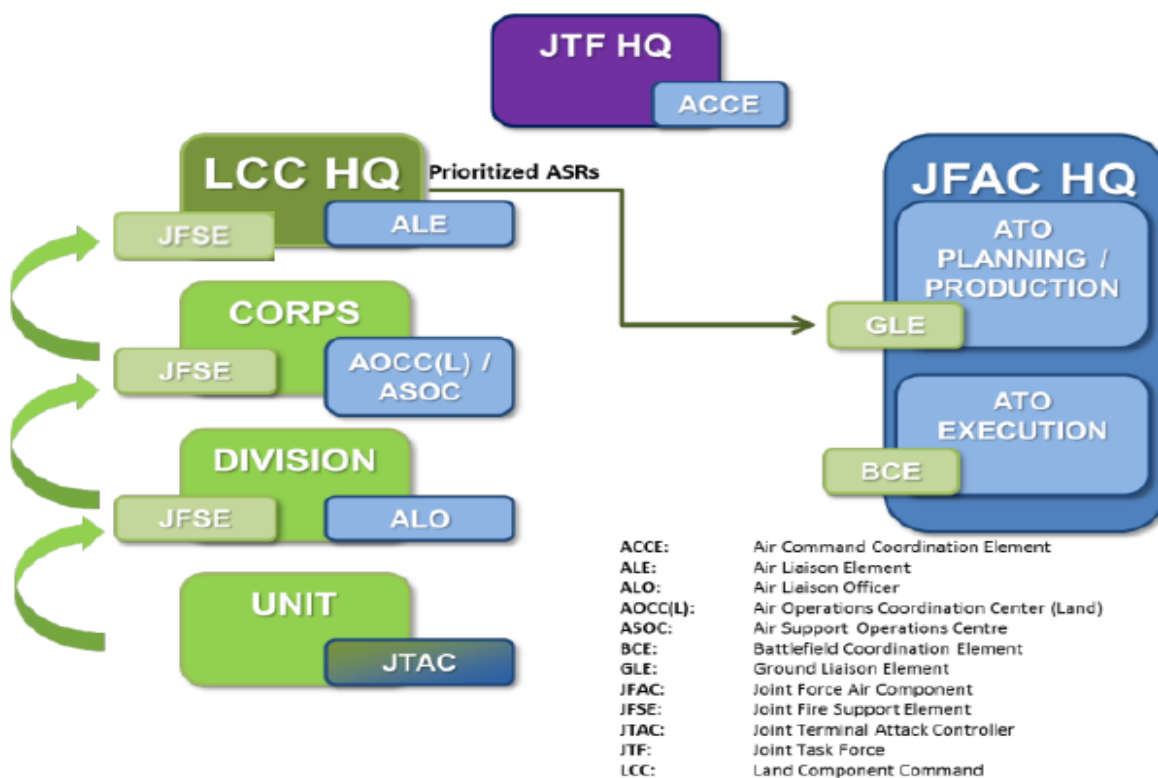
1 VYŽADOVANIE VZDUŠNEJ PODPORY PODĽA NATO A US PROCEDÚR

Základný princíp vyžadovania vzdušnej podpory spočíva v tom, že každý veliteľ na každom stupni velenia má právo žiadať o vzdušnú podporu. Logicky nám z toho vyplýva, že musí existovať systém vyžadovania a koordinácie, aby nedošlo k neefektívnemu využívaniu

vzdušnej podpory, alebo dokonca k ohrozeniu vlastných síl. Základným kameňom tohto systému je včlenenie styčných elementov do organických štruktúr pozemných, vzdušných, námorných a špeciálnych síl¹.

Žiadosti o vzdušnú podporu (Air support requests – ASRs) „are used to identify the supported commander's requirements for supporting air missions“ (ATP-3.3.2.1 (D), 2019, s. 3-57 – 3-60). ATP 3.3.2.1 (D) a aj JPUB 3-09.3 definujú dva spôsoby vyžiadania leteckej podpory. Podľa toho, kedy bola žiadosť podaná, delíme žiadosti na:

- žiadosti o plánovanú vzdušnú podporu, čiže tie žiadosti, ktoré boli podané v čase pred začatím plánovania ATO (Air Tasking Order – rozkaz na vykonanie vzdušných úloh) na požadovaný deň,
- žiadosti o okamžitú vzdušnú podporu, čiže tie žiadosti, ktoré boli podané v čase prebiehajúceho plánovania ATO na požadovaný deň, alebo tie, ktoré boli podané v čase vykonávania ATO v požadovaný deň (2019).

Obrázok 1 Proces vyžiadania plánovanej vzdušnej podpory

Zdroj: ATP-3.3.2.1. (D)

1.1 PRINCÍP PLÁNOVANÉHO VYŽIADANIA VZDUŠNEJ PODPORY

Ako môžeme vidieť na obrázku 1 Proces vyžiadania plánovanej vzdušnej podpory, žiadosti sa zhromažďujú na príslušnom stupni velenia na skupine spoločnej palebnej podpory (JFSE – Joint Fire Support Element). Tam každej žiadosti stanovia prioritu a pošlú ich na JFSE nadriadeného stupňa. Nadriadený stupeň zhodnotí u každej žiadosti, či je schopný podporiť

¹ Ak nimi ozbrojené sily danej krajiny disponujú

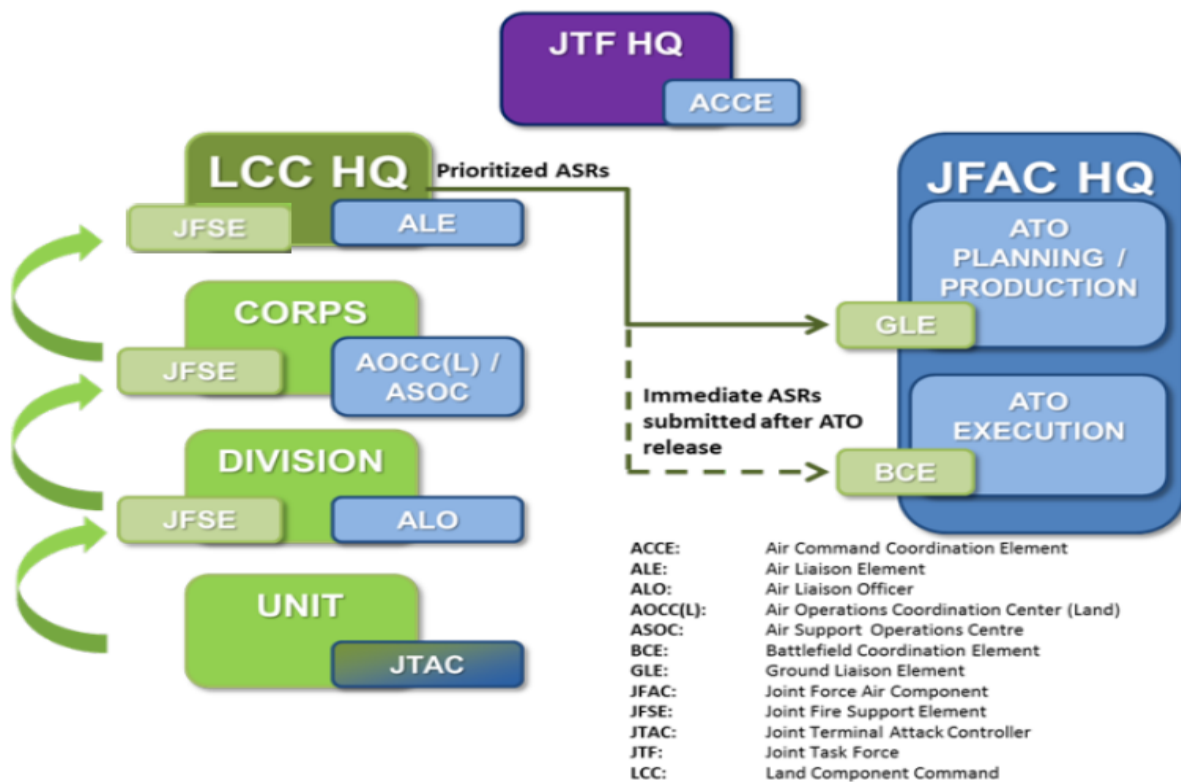
danú žiadosť vlastnými prostriedkami. Ak áno, žiadosť sa vracia po stupňoch velenia k žiadateľovi ako zamietnutá s vysvetlením prečo a zároveň s informáciou ako bude daná žiadosť vyriešená.

Ak nie, postupuje žiadosť ďalej na nadriadeného, ktorý koná úplne rovnako. Takto žiadosť postupuje až po najvyššie miesto velenia pozemných jednotiek. Najvyšší pozemný veliteľ prostredníctvom svojej JFSE odošle všetky žiadosti so stanovenými prioritami na spoločné centrum vzdušných operácií (JAOC – Joint Air Operation Centre). Kde najvyšší styčný element pozemných síl u vzdušných síl (BCE/D – Battlefield Coordination Element/Detachment) zabezpečí, aby všetky žiadosti boli zaradené do plánovacieho cyklu ATO.

1.2 PRINCÍP OKAMŽITÉHO VYŽIADANIA VZDUŠNEJ PODPORY

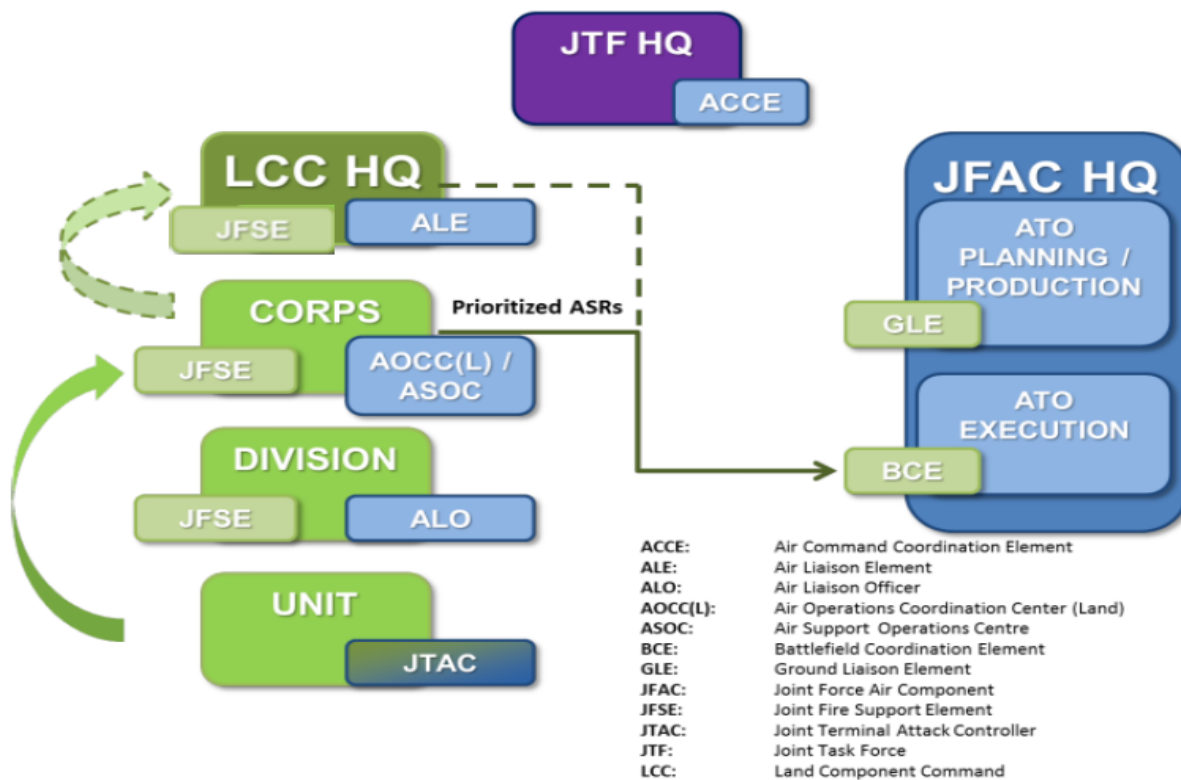
Ako môžeme vidieť na obrázku 2 Proces vyžiadania okamžitej vzdušnej podpory, hlavnú úlohu v tomto procese majú vzdušné styčné elementy u pozemných síl. A to z toho dôvodu, že na vyžiadanie okamžitej vzdušnej podpory využívajú sieť (či už rádiovú, alebo dátovú, alebo oboje), ktorú spravuje Centrum koordinácie vzdušných operácií (AOCC – Air Operation Coordination Centre) alebo Centrum vzdušných podporných operácií (ASOC – Air Support Operation Centre). AOCC/ASOC sú styčné elementy vzdušných síl umiestnené na veliteľstve najvyššieho pozemného veliteľa. Nato, aby sa reakčný čas od vyžiadania po pridelenie úsilia čo najviac znížil, môže ktorýkoľvek vzdušný styčný element na akejkoľvek úrovni priamo žiadať o okamžitú vzdušnú podporu AOCC/ASOC. Samozrejme, je povinnosťou každého styčného vzdušného elementu na každom stupni velenia monitorovať túto sieť a v prípade, že podriadená jednotka žiada o okamžitú podporu, informovať o tom svojho veliteľa. Ak priamy nadriadený veliteľ vie podporiť túto žiadosť vlastnými alebo v tej dobe pridelenými prostriedkami, okamžite jeho vzdušný styčný element vstupuje do AFRN a informuje AOCC/ASOC a žiadajúcu jednotku, že poskytne úsilie na podporu podanej žiadosti. Ak nemá prostriedky, tak sa uplatňuje pravidlo „kto mlčí, ten súhlasí“.

Ako môžeme vidieť na obrázkoch 1 – 3 NATO doktrína chybné umiestnila BCE a GLE. GLE je súčasťou, alebo odborne podriadený BCE. Kým BCE je najvyšší styčný element pozemných síl u vzdušných síl umiestnený na JAOC, tak GLE je umiestnený na WOC leteckých základní, krídiel alebo letiek. Celý tento systém prebralo NATO z US doktrín JPUB 3-09.3 a z MTTP TAGS. Všimnime si komplexnosť tohto systému. Správne umiestnenie styčných elementov jednotlivých druhov vojsk zabezpečuje vykonanie spoločných operácií. Na účely tohto článku sa budeme zaoberať len pozemnými, vzdušnými a špeciálnymi silami.

Obrázok 2 Proces vyžiadania okamžitej vzdušnej podpory

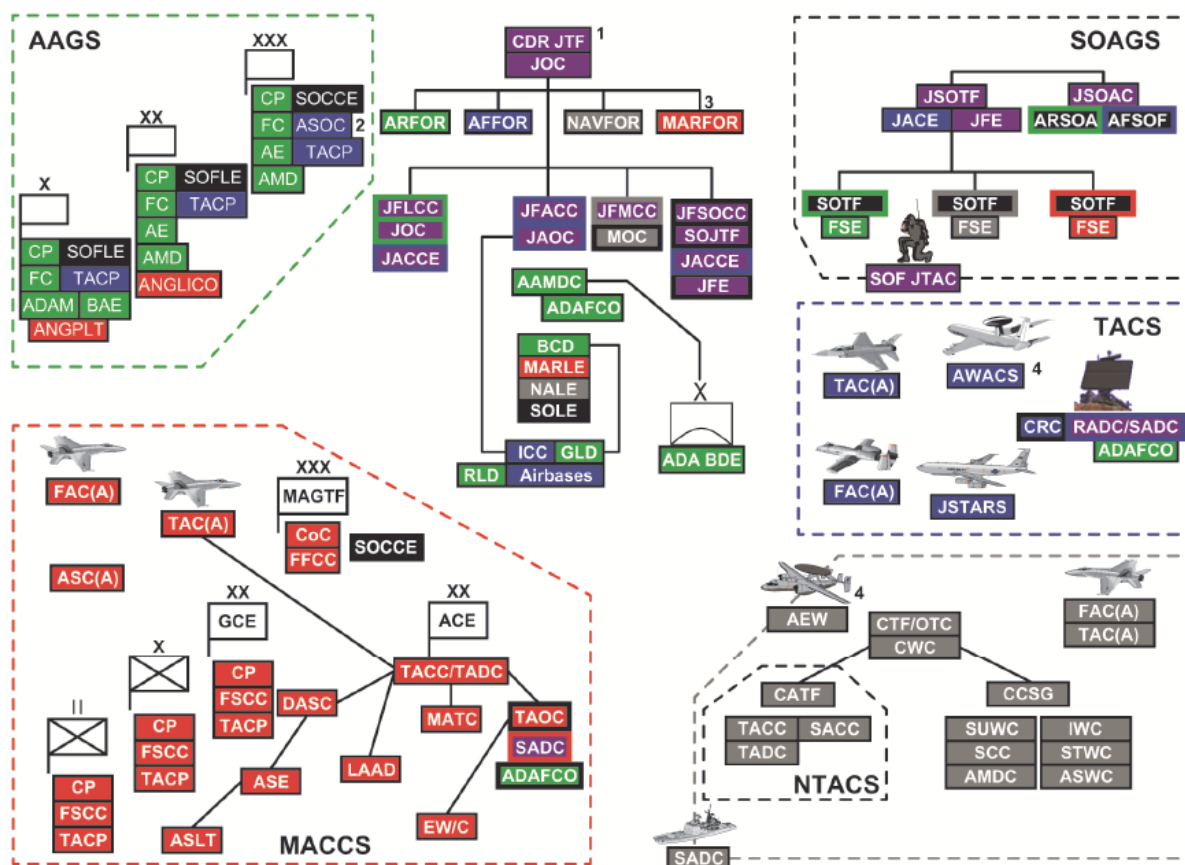
Zdroj: ATP-3.3.2.1. (D)

Obrázok 3 Proces vyžiadania okamžitej vzdušnej podpory počas vykonávania ATO

Zdroj: ATP-3.3.2.1. (D)

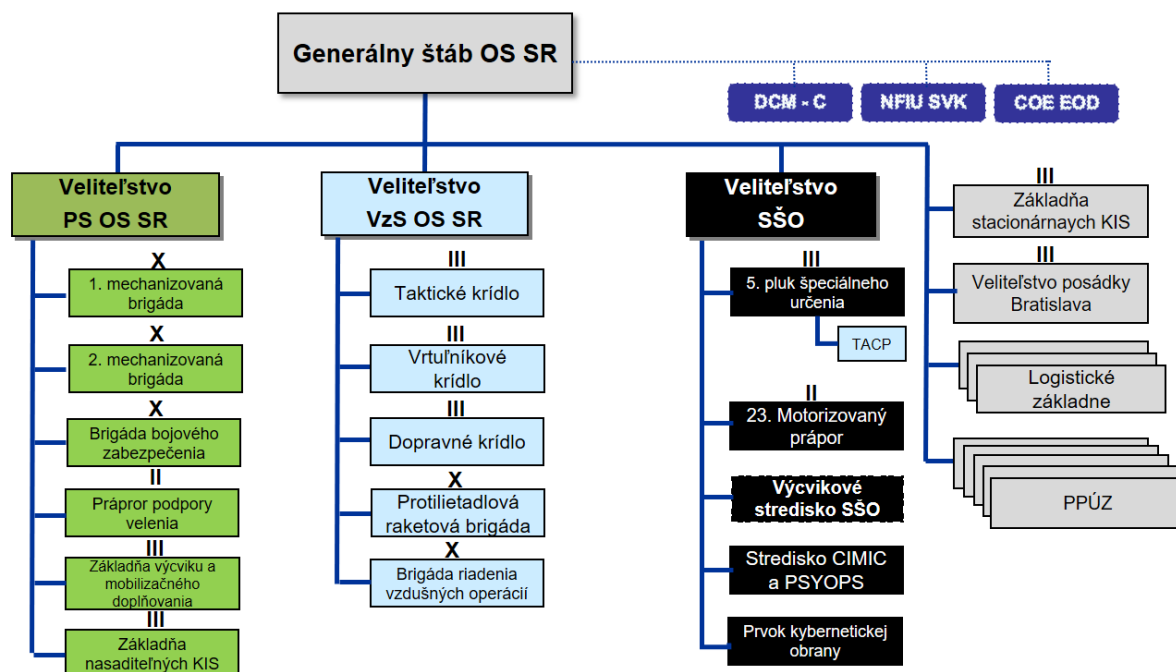
Obrázok 4 Theatre Air Control System

Zdroj: MTTP TAGS

2 SÚČASNÝ STAV VYŽADOVANIA VZDUŠNEJ PODPORY V OS SR

Keď sa pozrieme na obrázok 5 Organizačná štruktúra ozbrojených síl Slovenskej republiky (OS SR) zistíme, že len v štruktúre 5. pluku špeciálneho určenia je začlenená skupina taktického leteckého navádzania (TACP – Tactical Air Control Party). Okrem TACP 5. pŠU vytvorilo miesta dôstojníkov pre vzdušné operácie (Air Operations – AirOps) na štáboch bojových oddielov a na štábe 5. pŠU. Hlavnou úlohou týchto dôstojníkov je zabezpečiť vyžadovanie a koordináciu leteckej podpory. Je to jediný útvar, ktorý má aj v mierových tabuľkách počtov styčný element so vzdušnými silami. Na druhej strane na 5. pŠU absentuje dôstojník palebnej podpory (FSO – Fire Support Officer) alebo skupina palebnej podpory (FC – Fire Cell). Môžeme polemizovať nad tým či je nevyhnutné, aby na 5. pŠU bol FSO alebo FC, keďže okrem 60mm mínometov na 5. pŠU nie je iná delostrelecká jednotka. Odpoveď je jednoznačné „áno“. Ved' iné jednotky podporujúce špeciálne operácie (23. motorizovaný prápor ale aj regulárne delostrelecké jednotky pozemných síl) predsa môžu plniť úlohy v prospech 5. pŠU a vtedy je nevyhnutná koordinácia využitia vzdušného priestoru.

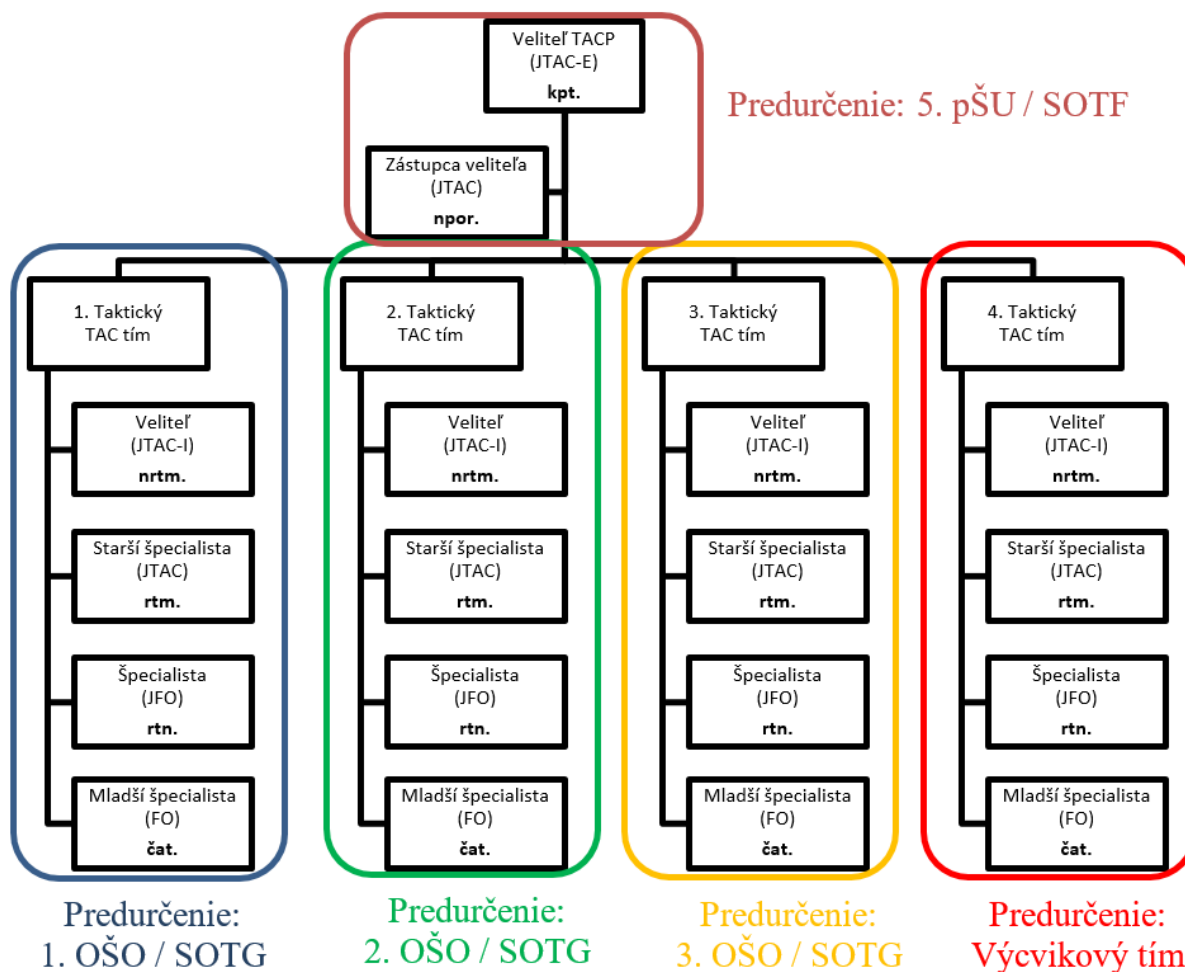
Štruktúra TACP (obrázok 6 Organizačná štruktúra TACP) odzrkadľuje potreby 5. pŠU. Delí sa na veliteľskú skupinu (dvaja dôstojníci kvalifikovaný JTACi) a na štyri tímy TAC (Tactical Air Control – taktické letecké navádzanie). Každý tím sa skladá zo štyroch vojakov z nich dvaja musia byť minimálne kvalifikovaní JTACi, jeden kvalifikovaný JFO (Joint Fire Observer – pozorovateľ spoločných palieb) a posledný FO (Forward Observer – predsunutý pozorovateľ).

Obrázok 5 Organizačná štruktúra ozbrojených síl Slovenskej republiky

Zdroj: vlastné spracovanie

Ambícia je, aby všetci boli kvalifikovaný ako JTAC. Každý tím je určený pre jeden bojový oddiel a tím zabezpečujú jednotlivé SOTU (Special Operations Task Unit – skupina špeciálnych operácií) a SOTG (Special Operations Task Group – oddiel špeciálnych operácií). Veliteľský tím zas zabezpečuje SOTF (Special Operations Task Force – účelové zoskupenie špeciálnych operácií – v tomto prípade 5. pŠU). Napriek tomu ani v 5. pluku špeciálneho určenia, tak ako v celých OS SR, nie je doriešený systém vyžadovania vzdušnej podpory.

Obrázok 6 Organizačná štruktúra TACP na 5. pŠU

Zdroj: vlastné spracovanie

Aký je teda proces vyžadovania leteckej podpory v podmienkach OS SR? Na základe niekoľko ročnej praktickej skúsenosti v tejto oblasti, či už počas bežného výcviku, alebo počas cvičení vedených na území Slovenskej republiky, môžeme identifikovať dva spôsoby vyžadovania leteckej podpory.

1. spôsob vyžadovania leteckej podpory sa používa na zabezpečenie bežného výcviku jednotiek, či už v rámci taktickej prípravy alebo odbornej prípravy. V tomto prípade sa žiadosť o vzdušnú podporu podáva vo forme spisu, služobným postupom, mesiac pred plánovaným zamestnaním.

2. spôsob vyžadovania leteckej podpory sa používa v rámci určitého cvičenia, kde sú v nariadení stanovené postupy a formuláre ako, kedy a komu žiadosť podať. V tomto prípade už môžeme vidieť snahu implementovať postupy opísané v NATO predpisoch. Dokonca na posledných cvičeniach Slovak Shield, už boli do štruktúry cvičiacich jednotiek začlenené styčné elementy vzdušných síl. Napriek tomu systém nefungoval tak ako by mal. Cvičiacie jednotky síce používali stanovený formulár na vyžiadanie vzdušnej podpory, avšak žiadosti ako také neboli správne vyhodnocované a hlavne neboli východiskovým podkladom na distribúciu letového úsilia pozemným jednotkám. Inak povedané, ATO bol vydávaný dopredu, nerešpektujúc stanovený reálny proces vydávania ATO a bez ohľadu na skutočné požiadavky pozemných jednotiek. Jedna z príčin tohto stavu je neustanovenie pozemného styčného

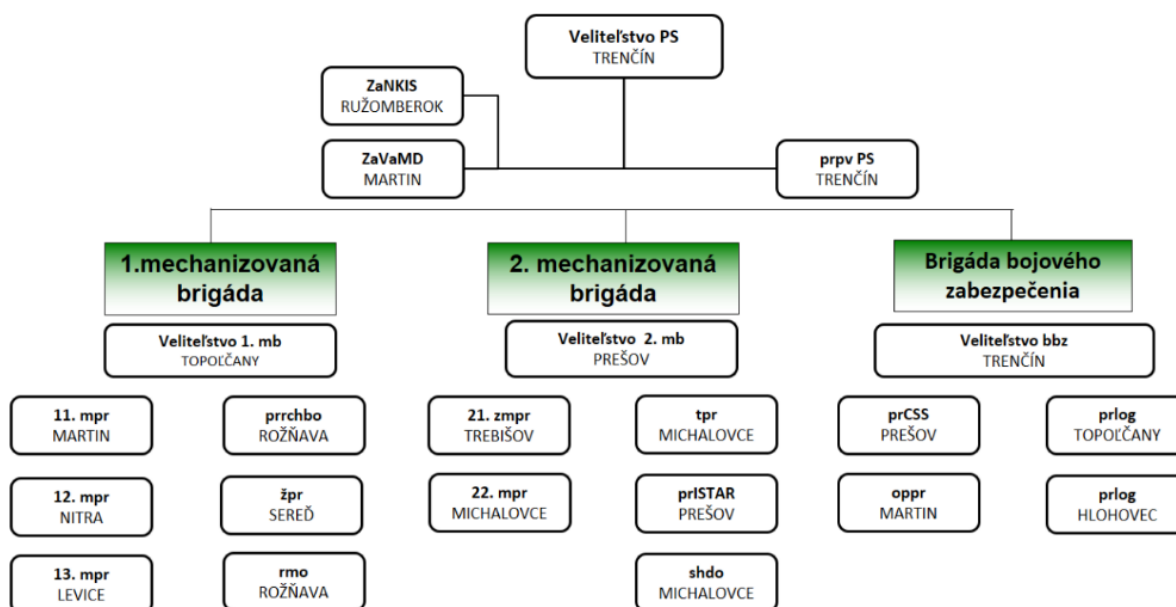
elementu do štruktúry centra vzdušných operácií (AOC – Air Operation Centre). Tak sa vlastne nezabezpečilo integrovanie žiadostí do ATO a automaticky neprišla požadovaná reálna spätná väzba.

3 NÁVRH SYSTÉMU VYŽADOVANIA VZDUŠNEJ PODPORY V PODMIENKACH OS SR

3.1 NÁVRH ORGANIZAČNÝCH ŠTRUKTÚR

V súčasnosti integrovanie vzdušnej podpory do manévru a palieb pozemného veliteľa zabezpečujú JTACi z 5. pŠU. Z vlastných, ale aj so skúseností z iných armád, môžeme tvrdiť, že najlepším riešením je využívať organicky začlenené odbornosti a prostriedky. Za základný kameň systému vyžadovania CAS budeme považovať štruktúru TACP, tak ako je vybudovaná na 5. pŠU.

3.1.1 POZEMNÉ SILY – ORGANICKÉ PRVKY

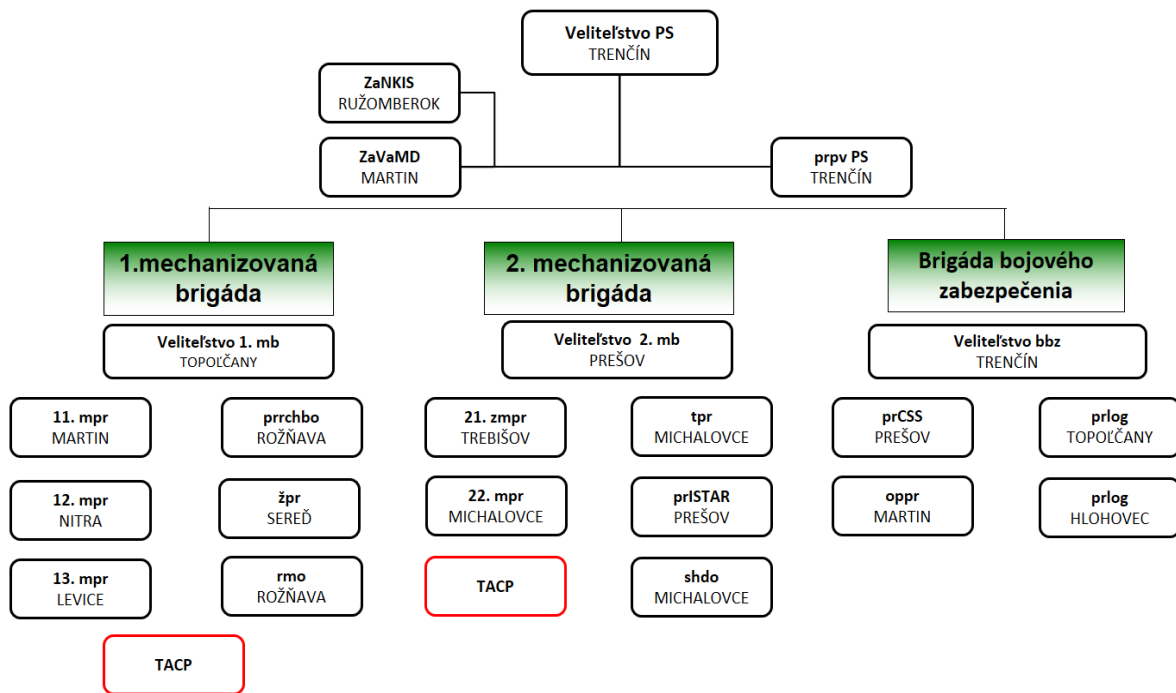

Obrázok 7 Organizačná štruktúra PS OS SR

Zdroj: Pozemné sily

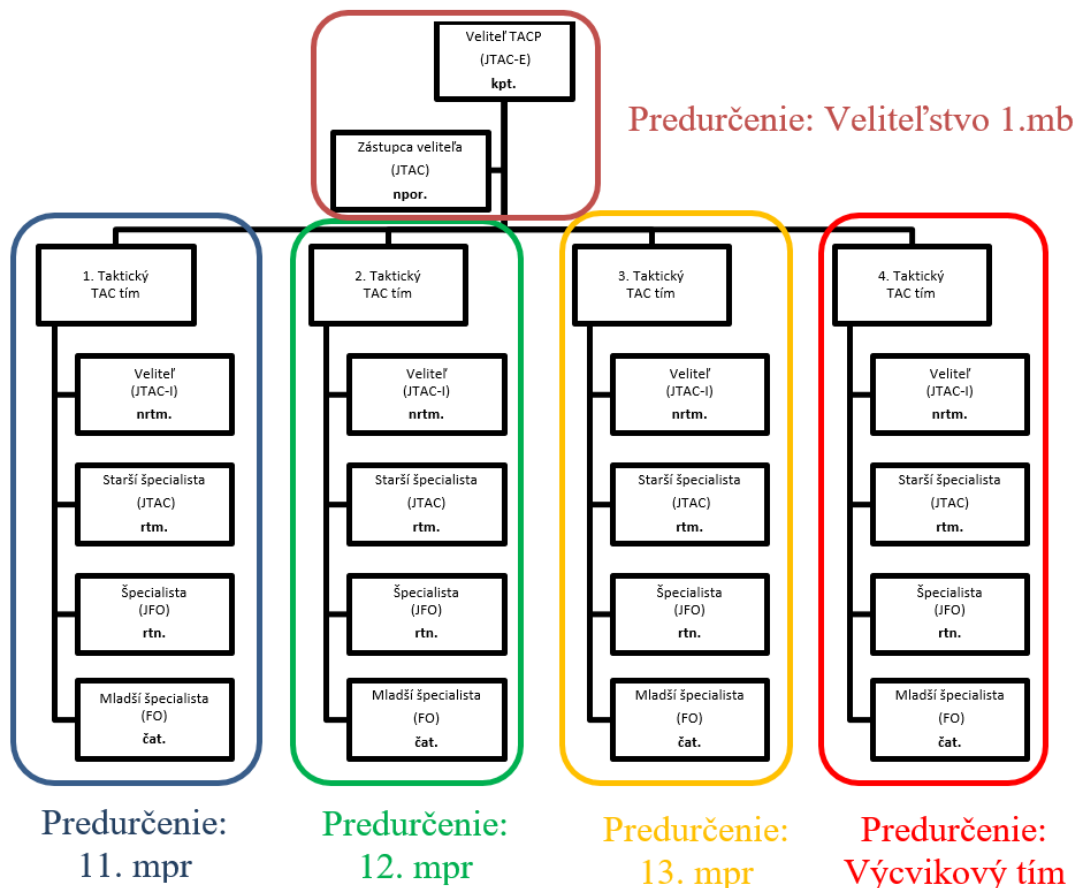
Ako východiskový stav budeme považovať organizačnú štruktúru pozemných síl zobrazenú na obrázku 7 Organizačná štruktúra PS OS SR.

V podriadenosti oboch mechanizovaných brigád vznikne jedna TACP (tak ako to je zobrazené na obrázku 8 Návrh organizačnej štruktúry PS OS SR s vytvorenými TACP).

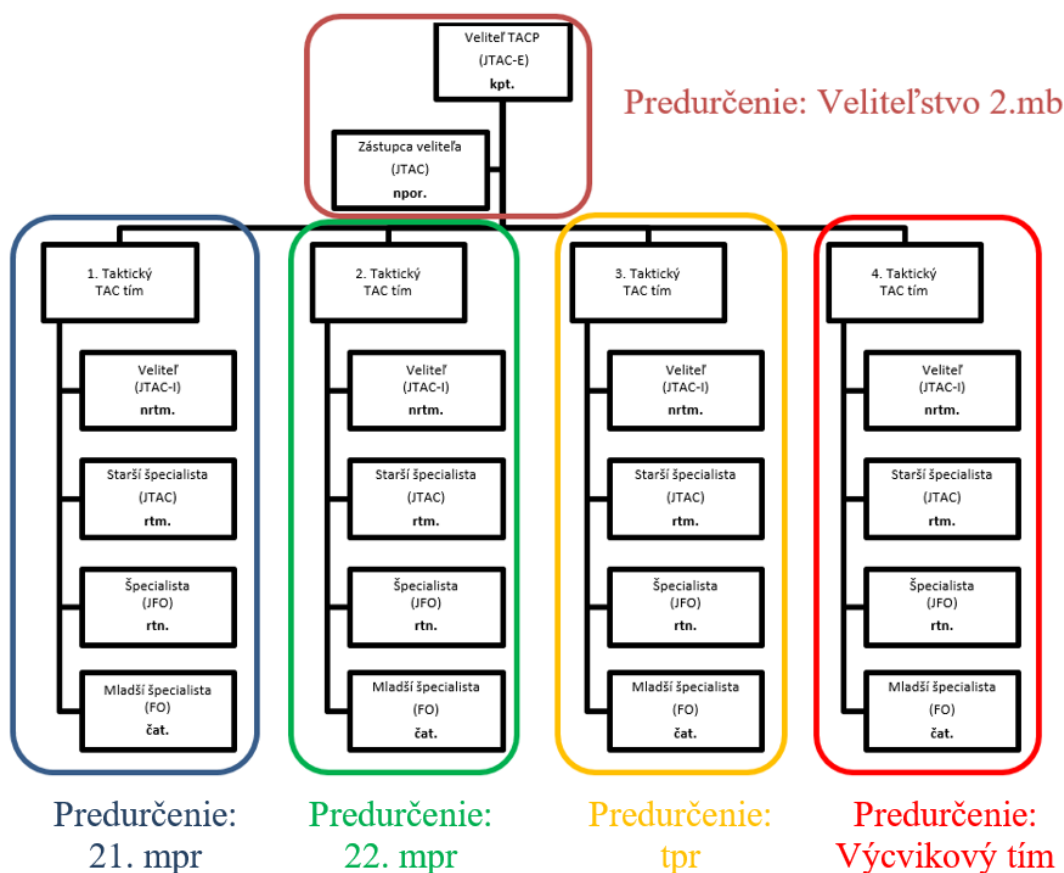
Obrázok 8 Návrh organizačnej štruktúry PS OS SR s vytvorenými TACP

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 9 Organizačná štruktúra TACP na 1. mb

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 10 Organizačná štruktúra TACP na 2. mb

Zdroj: vlastné spracovanie

Štruktúra TACP bude identická so štruktúrou TACP na 5. pŠU, s tým že predurčenie jednotlivých tímov zobrazuje obrázok 9 Organizačná štruktúra TACP na 1. mb a obrázok 10 Organizačná štruktúra TACP na 2. mb.

Ako môžeme vidieť na obrázkoch 7, 9 a 10 každej funkcii je priradená minimálna požiadavka na vzdelanie a hodnosť. Mladší špecialista v hodnosti čatár musí na tejto funkcii mať úspešne absolvovaný kurz FO. Aby bol ustanovený na funkciu špecialista, musí úspešne absolvovať akreditovaný kurz JFO. Následne, na ustanovenie na funkciu starší špecialista, musí úspešne absolvovať akreditovaný kurz JTAC. A nakoniec, aby bol ustanovený na funkciu veliteľ taktického TAC tímu, musí úspešne absolvovať JTAC-I kurz. Týmto spôsobom dokážeme zastabilizovať personál v odbornosti spoločnej palebnej podpory a umožniť zvyšovanie si vzdelania aj na nižších funkciách. Po určitej dobe veliteľ brigády môže mať k dispozícii 10 – 18 JTACov. Na účel tohto článku budeme rátať s minimálnymi počtami, čiže 10 x JTAC, 4 x JFO a 4 x FO na jednu brigádu.

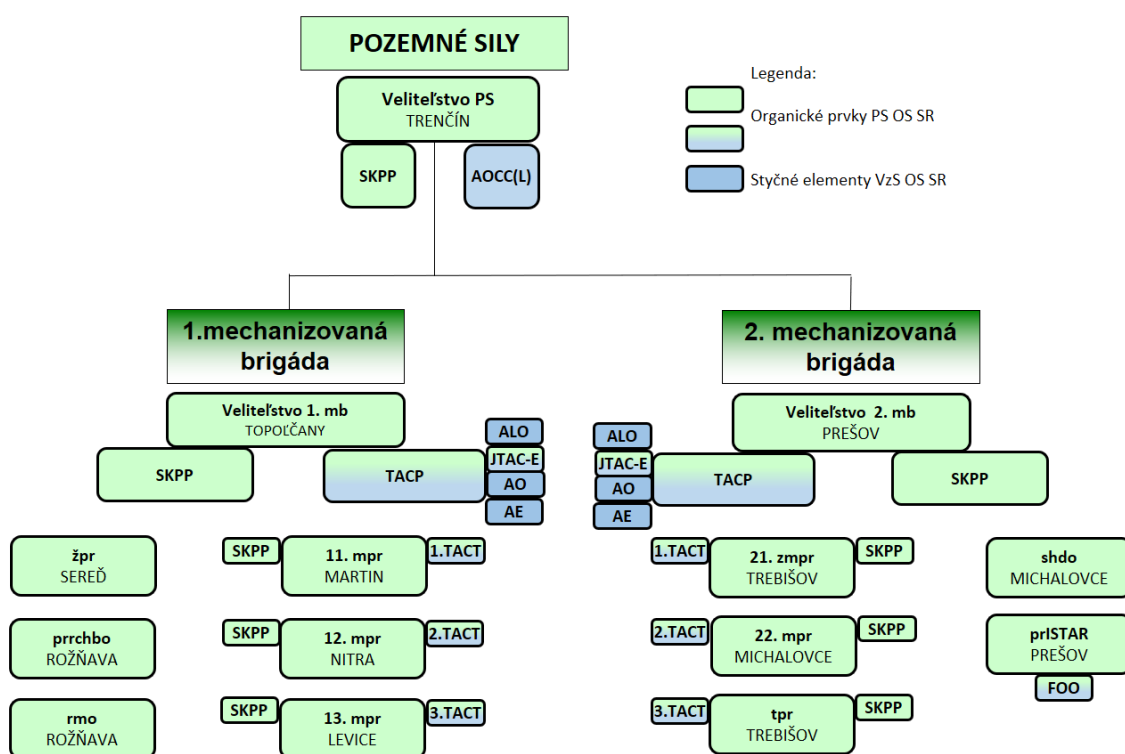
Navrhované predurčenie tímov môže veliteľ brigády meniť podľa charakteru a druhu aktivity. Cieľom návrhu je, aby každý prápor mal pridelený aspoň jeden TAC tím. Takto zabezpečíme zladenosť tímov s konkrétnymi prápormi, s ich možnosťami a obmedzeniami. V neposlednom rade navrhovaná štruktúra dáva základný kameň systému vyžadovania vzdušnej podpory podľa štandardov NATO.²

² V štruktúre práporu ISTAR existuje čata FOO (Fire Observer Officer – dôstojníci pozorovania palieb). Bohužiaľ, táto skupina v súčasnosti nedisponuje žiadnymi kvalifikovanými JTACmi.

3.1.2 POZEMNÉ SILY – PRIDELENÉ PRVKY

Nasledovné prvky (obrázok 11 Organizačná štruktúra PS OS SR so vzdušnými styčnými elementami), ktoré začleníme do organizačnej štruktúry, budú vyčlenené zo vzdušných síl. Jedná sa o styčných dôstojníkov vzdušných síl (ALO – Air Liaison Officer), prvok riadenia vzdušného priestoru (AE – Airspace Element), Manažment riadenia ochrany vzdušného priestoru (ADAM – Air Defense Airspace Managment), dôstojníci vzdušných síl (AO – Air Officer) hlavne z vrtuľníkového krídla a hlavne Centrum koordinácie vzdušných operácií (AOCC – Air Operations Coordination Centre).

Samozrejme, vzdušné sily vyčlenia len styčných dôstojníkov z tých jednotiek, ktoré budú použité v danej operácii. Napriek tomu by mali mať odborne pripravených dôstojníkov na zabezpečenie požiadavky zo strany pozemných síl na jednej strane a pozemné sily na druhej strane by mali byť pripravené na ich začlenenie a použitie počas operácií.

Obrázok 11 Organizačná štruktúra PS OS SR so vzdušnými styčnými elementami

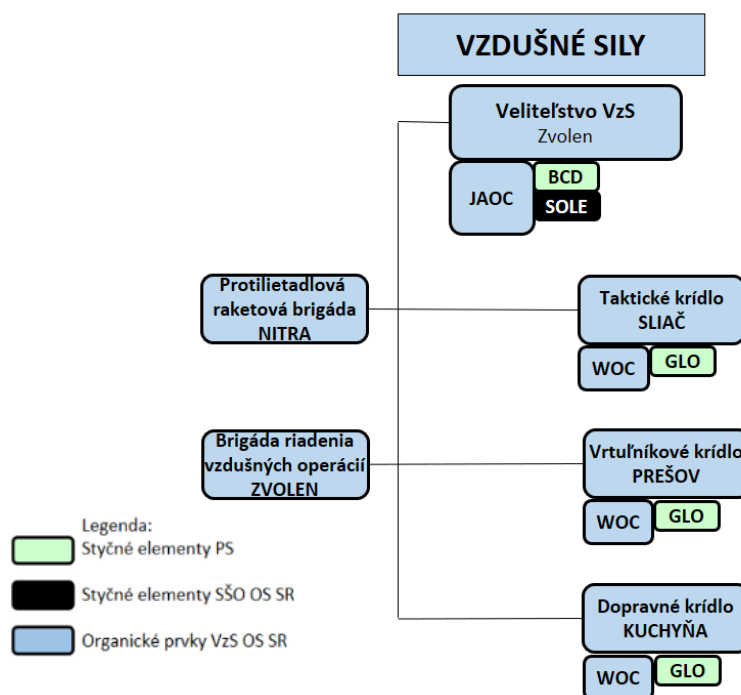
Zdroj: vlastné spracovanie

AOCC(L) bude umiestnené na najvyššom stupni velenia pozemných jednotiek. Ak by brigáda bola nasadená samostatne, alebo ak by veliteľ brigády bol súčasne veliteľ spoločného operačného zoskupenia (SOZ), tak AOCC(L) by bolo umiestnené v jeho priamej podriadenosti.

3.1.3 VZDUŠNÉ SILY

Na rozdiel od PS OS SR, do štruktúry vzdušných síl OS SR (VzS OS SR) začleníme len styčné elementy z PS OS SR a zo síl pre špeciálne operácie. PS OS SR budú vyčleňovať do štruktúry VzS OS SR koordináčne oddelenie bojiska (Battlefield Coordination Detachment – BCD) a styčných dôstojníkov pozemných síl (Ground Liaison Officer – GLO). BCD slúži ako

styčný element pozemného veliteľa na AOC. Jeho hlavná úloha je zabezpečiť začlenenie všetkých požiadaviek pozemného veliteľa o vzdušnú podporu do denného rozkazu pre vykonanie vzdušných operácií (Air Tasking Order – ATO).

Obrázok 12 Organizačná štruktúra VzS OS SR so styčnými elementami PS a SŠO OS SR

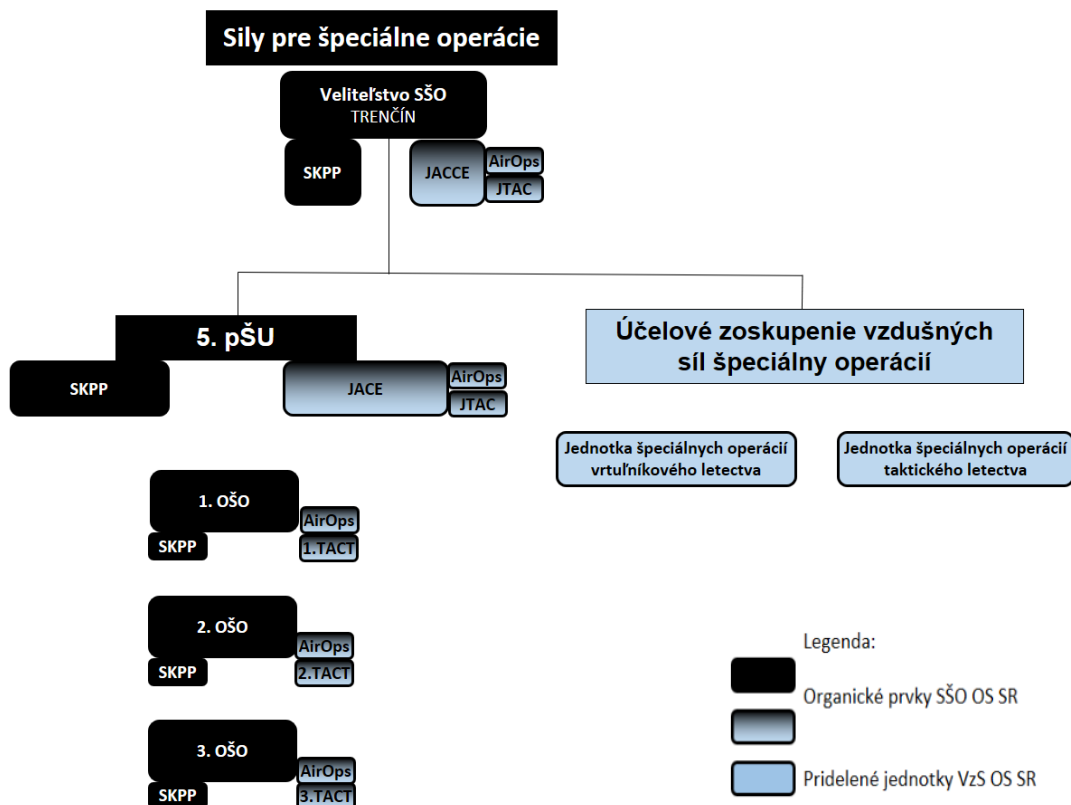
Zdroj: vlastné spracovanie

Taktiež počas cyklu plánovania ATO vysvetľuje a upresňuje zámer pozemného veliteľa a efekt, aký chce veliteľ žiadaným leteckým úsilím dosiahnuť na bojisku. GLO slúži ako styčný element PS OS SR na operačnom veliteľstve krídla. Odborne je podriadený BCD a jeho hlavnou úlohou je vysvetliť a objasniť vykonávaný manéver a paľby pozemného veliteľa a aký efekt pozemný veliteľ očakáva od vyžiadanej leteckej podpory. Na obrázku 12 Organizačná štruktúra VzS OS SR so styčnými elementami PS OS SR je znázornený náš návrh.

3.1.4 SILY PRE ŠPECIÁLNE OPERÁCIE

Ako sme už vyššie spomínali, v štruktúre 5.pŠU je organicky začlenená skupina TACP. Ďalším organicky začleneným prvkom v štruktúre 5.pŠU sú dôstojníci AirOps (Air Operations – vzdušné operácie). Ich hlavnou úlohou je plánovať a koordinovať použitie vzdušnej podpory. Na štábe 5.pŠU navrhujeme vytvoriť nový prvok JACE (Joint Air Coordination Element – element spoločnej vzdušnej koordinácie). Tvorí ho bude AirOps štábu (už existujúce funkcie) a JTACs (existujúca funkcia zástupcu veliteľa TACP a veliteľ TACP). Na veliteľstve síl pre špeciálne operácie navrhujeme vytvoriť JACCE (Joint Air Component Coordination Element) pozostávajúci z AirOps (v súčasnosti nevytvorené) a z JTACa (neexistujúca funkcia v súčasnosti). Navrhované účelové zoskupenie vzdušných síl špeciálnych operácií sú pod OPCONom Veliteľstva SŠO. Tvorí ich predurčené letecké prostriedky a osádky.

Obrázok 13 Organizačná štruktúra SŠO OS SR s pridelenými jednotkami VzS OS SR

Zdroj: vlastné spracovanie

3.2 NÁVRH SYSTÉMU VYŽADOVANIA VZDUŠNEJ PODPORY

System vyžadovania vzdušnej podpory v OS SR sa skladá z dvoch podsystémov:

- podsystém vyžadovania vzdušnej podpory pozemnými silami,
- podsystém vyžadovania vzdušnej podpory silami pre špeciálne operácie.

Oba podsystému môžu byť aplikované na bojisku samostatne, no väčšinou sa využívajú ich vzájomná kombinácia a modifikácia, pri ktorej sa uplatňuje pravidlo: podporujúce sily sa prispôbujú podporovaným silám.

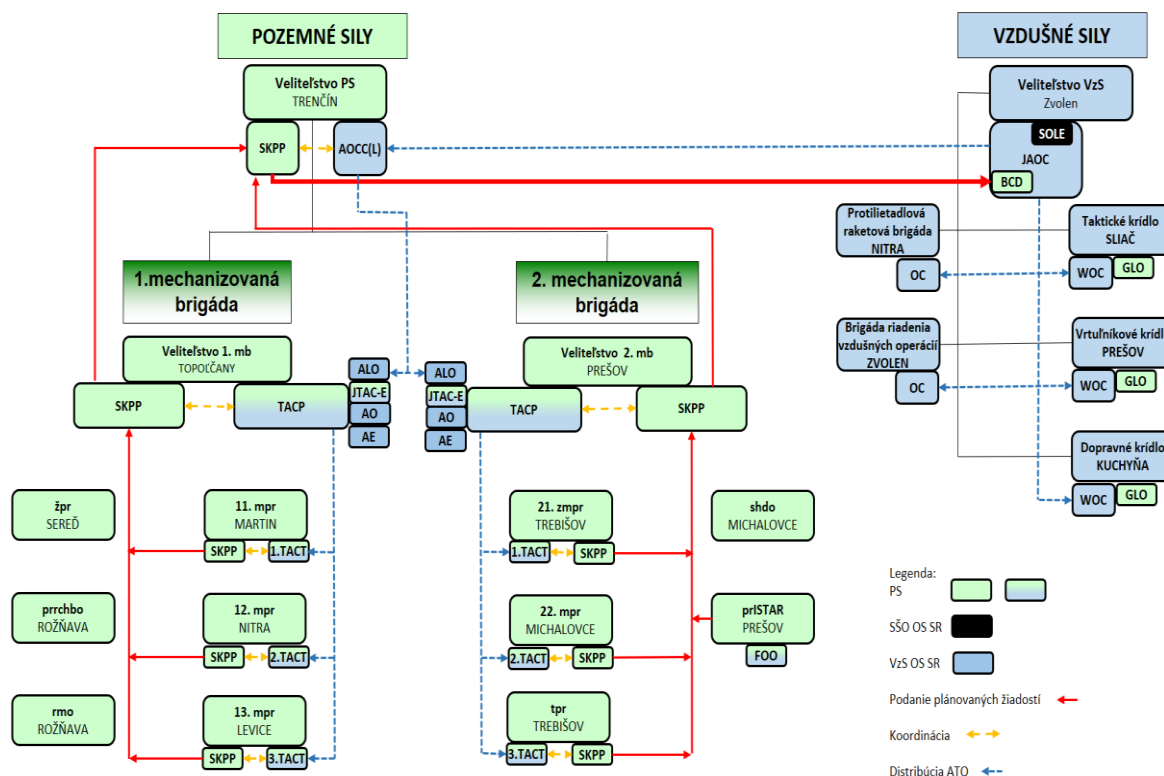
3.2.1 PODSYSTÉM VYŽADOVANIA VZDUŠNEJ PODPORY POZEMNÝMI SILAMI

3.2.1.1 PRINCÍP PLÁNOVANÉHO VYŽADOVANIA VZDUŠNEJ PODPORY

Podstata spočíva v podaní žiadostí o vzdušnú podporu v takom časovom predstihu, aby dorazili na AOC pred začatím ATO cyklu pre požadovaný deň. Ako žiadosť, budeme používať štandardizovaný formulár NATO ASR (Air Support Request – žiadosť o vzdušnú podporu) podľa ATP 3.3.2.1 (2019, ANNEX C). Na každom stupni velenia sa žiadosti zhromažďujú na SKPP (skupina koordinácie palebnej podpory), kde sú skontrolované a posudzované z toho hľadiska, či veliteľ daného stupňa velenia je schopný podporiť danú žiadosť alebo nie. Všetky žiadosti, ktoré veliteľ nie je schopný podporiť vlastnými prostriedkami, sú usporiadané podľa priority veliteľa daného stupňa velenia a poslané na SKPP nadriadeného stupňa. Takto sa proces opakuje až kým žiadosti neprídu na najvyššie miesto velenia PS OS SR, odkiaľ sú, po usporiadaní podľa priorit najvyššieho veliteľa pozemných jednotiek, poslané prostredníctvom

BCD na AOC. Na každom stupni velenia za vyplnenie a odoslanie ASR zodpovedá veliteľ SKPP. JTAC, ALO a ostatní styčný dôstojníci slúžia ako odborný poradcovia.

Avšak, do stupňa prápor, ASR vypisuje JTAC, a odosiela veliteľ SKPP. Potom, ako ASR boli začlenené do ATO cyklu a bolo im pridelené letové úsilie, AOC vydáva ATO. Informáciu o pridelenom letovom úsilí posíela BCD na najvyššie miesto velenia pozemných jednotiek, odkiaľ je táto informácia posúvaná na podriadené jednotky. Samozrejme celý proces sa dá urýchliť práve vďaka ALO. Totiž jednou z hlavných úloh ALO je sledovať ATO a informovať veliteľa o dostupnosti leteckých prostriedkov.

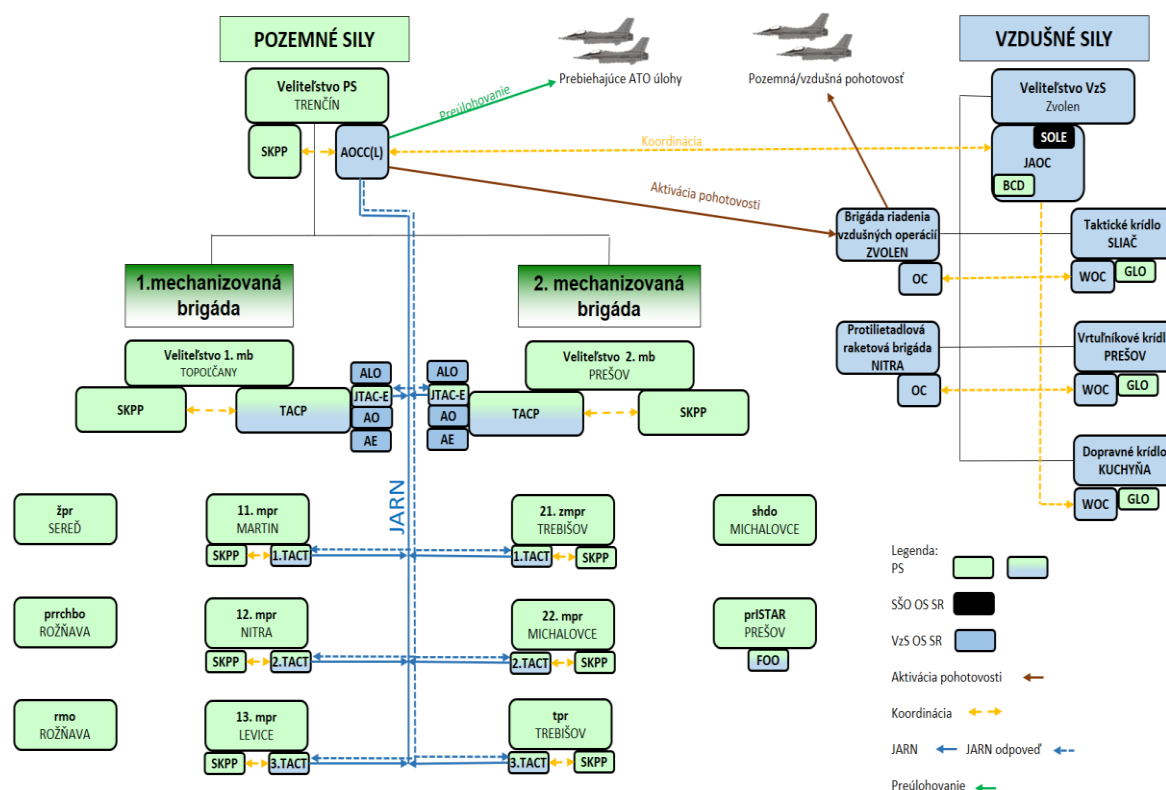
Obrázok 14 Princíp plánovaného vyžadovania vzdušnej podpory pozemnými silami

Zdroj: vlastné spracovanie

3.2.1.2 PRINCÍP OKAMŽITÉHO VYŽADOVANIA VZDUŠNEJ PODPORY

Všetky žiadosti, ktoré sme nestihli podať pred začatím plánovacieho ATO cyklu na daný deň sa považujú za okamžité žiadosti. Tie žiadosti, ktoré boli podané počas plánovania ATO, sa podávajú tým istým spôsobom ako plánované žiadosti. Jediný rozdiel spočíva v tom, že pridelenie leteckého úsilia sa prehodnocuje osobitne ak majú pridelenú vyššiu prioritu ako plánované žiadosti. Základ princípu okamžitého vyžadovania vzdušnej podpory počas vykonávania daného ATO tvorí sieť JARN (Joint Air Request Net – spoločná vzdušná sieť pre žiadosti o podporu). Jej zriaďovateľom a správcom je AOCC(L). JARN je taktická, satelitná alebo HF (High Frequency) komunikačná, dátová aj hlasová sieť. Využívajú ju hlavne TACP a JTAC na všetkých stupňoch velenia. Slúži na koordináciu a okamžité vyžiadanie vzdušnej podpory. V praxi to znamená, že JTAC, na pokyn veliteľa, posíela žiadosť o vzdušnú podporu priamo na AOCC(L). Povinnosťou všetkých jemu nadriadených stupňov velenia je monitorovať JARN, prostredníctvom im pridelených JTAC/TACP. Ak nadriadený zistí, že je

schopný podporiť podanú okamžitú žiadosť vlastnými alebo už pridelenými prostriedkami (nemusia byť len vzdušné), okamžite vstupuje do JARN a oznamuje, že on prideli prostriedky na podporu podanej žiadosti. Tým sa žiadosť považuje za ukončenú a vybavenú.

Obrázok 15 Princíp okamžitého vyžadovania vzdušnej podpory pozemnými silami počas vykonávania ATO

Zdroj: vlastné spracovanie

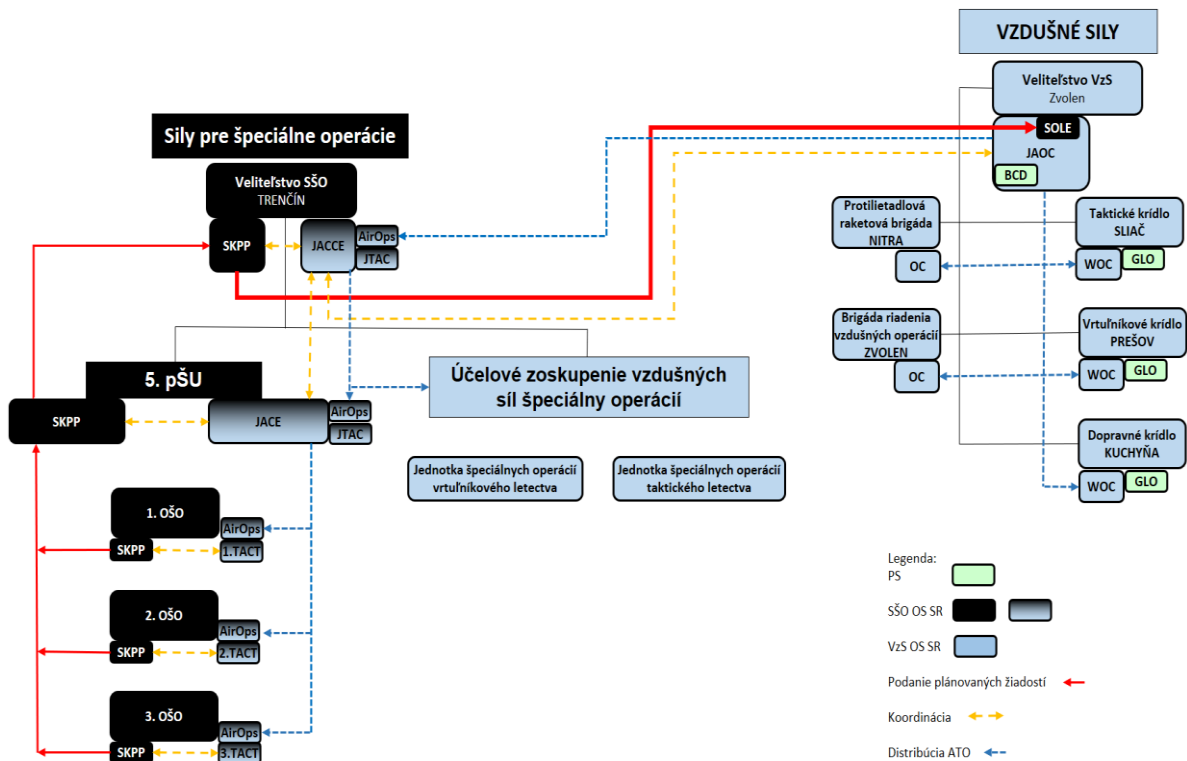
V prípade, že nadriadený nemá k dispozícii vlastné alebo pridelené prostriedky, nevstupuje do siete. V tomto prípade sa uplatňuje pravidlo: „*silence by intermediate HQ implies consent*“ (ATP-3.3.2.1 (D), 2019, s. 3-59) (mlčanie medzistupňa velenia znamená súhlas). Vtedy AOCC(L), po koordinácii s SKPP na najvyššom stupni velenia PS OSSR, prideli letecké prostriedky. A to buď zmenením úlohy prostriedkov vykonávajúcí podporu pozemných jednotiek s nižšou prioritou. Alebo aktiváciou vzdušnej alebo pozemnej pohotovosti (po koordinácii s JAOC). Potom ako AOCC(L) nájde letové úsilie, oznámi túto skutočnosť cez JARN JTACovi, ktorý podal okamžitú žiadosť. Ostatné stupne monitorujú JARN a vykonávajú koordináciu na svojich stupňoch velenia.

3.2.2 PODSYSTÉM VYŽADOVANIA VZDUŠNEJ PODPORY SILAMI PRE ŠPECIÁLNE OPERÁCIE

3.2.2.1 PRINCÍP PLÁNOVANÉHO VYŽADOVANIA VZDUŠNEJ PODPORY

Systém je v princípe rovnaký, ako systém plánovaného vyžadovania vzdušnej podpory pozemnými jednotkami. Rozdiely vidno na obrázku č. 16 Princíp plánovaného vyžadovania vzdušnej podpory silami pre špeciálne operácie. SKPP na každom stupni velenia podávajú ASR

na nadriadené SKPP, tak ako sme to opísali pri pozemných silách. Avšak, sily pre špeciálne operácie budú v prvom rade vyžadovať letecké úsilie z účelového zoskupenia vzdušných síl špeciálnych operácií. Preto SKPP na veliteľstve síl pre špeciálne operácie spolu s JACCE zhodnotia, či sú schopní prideliť každej podanej žiadosti letecké úsilie z účelového zoskupenia vzdušných síl špeciálnych operácií. Ak áno, JACCE prostredníctvom SOLE, začlení do ATO konkrétne úlohy pre konkrétnej vzdušnej jednotky.

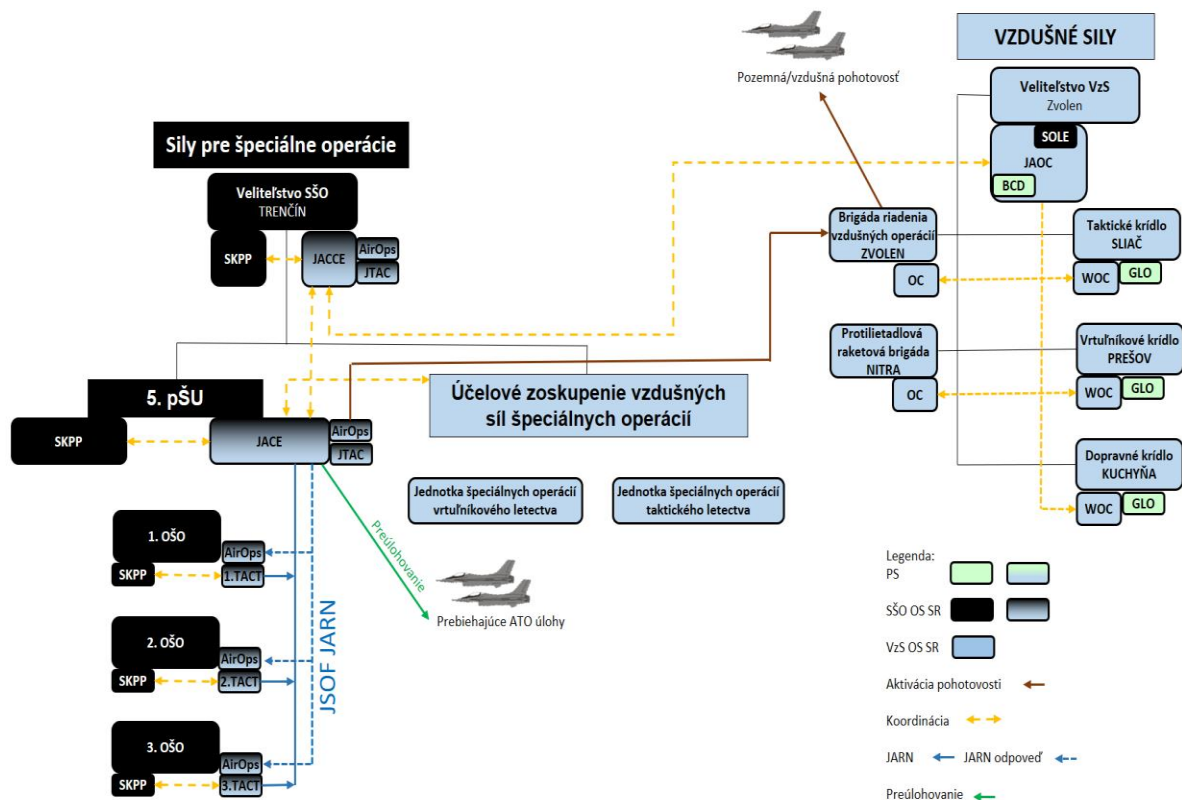
Obrázok 16 Princíp plánovaného vyžadovania vzdušnej podpory SŠO

Zdroj: vlastné spracovanie

Ak nie, JACCE prostredníctvom SOLE, začlení podané žiadosti do ATO plánovacieho cyklu. Potom na základe určených priorit, môžu byť podané žiadosti o vzdušnú podporu síl pre špeciálne operácie podporené leteckými prostriedkami JFACC. Informácia o pridelenom letovom úsilí sa vracia k jednotkám skrz AirOps alebo JTAC na každom stupni velenia.

3.2.2.2 PRINCÍP OKAMŽITÉHO VYŽADOVANIA VZDUŠNEJ PODPORY

V silách pre špeciálne operácie funkciu AOCC(L) preberá JACE. V rámci SŠO vytvára a spravuje SOF JARN (Special Operation Forces Joint Air Request Net – spoločná vzdušná sieť pre žiadosti o podporu síl pre špeciálne operácie). V rámci SŠO môže na základe žiadosti preúlohovať letecké úsilie z účelového zoskupenia vzdušných síl špeciálnych operácií. Inak musí vyžiadať a koordinovať o pridelenie letového úsilia s JAOC. Ostatné zásady ostávajú také isté ako u PS OS SR.

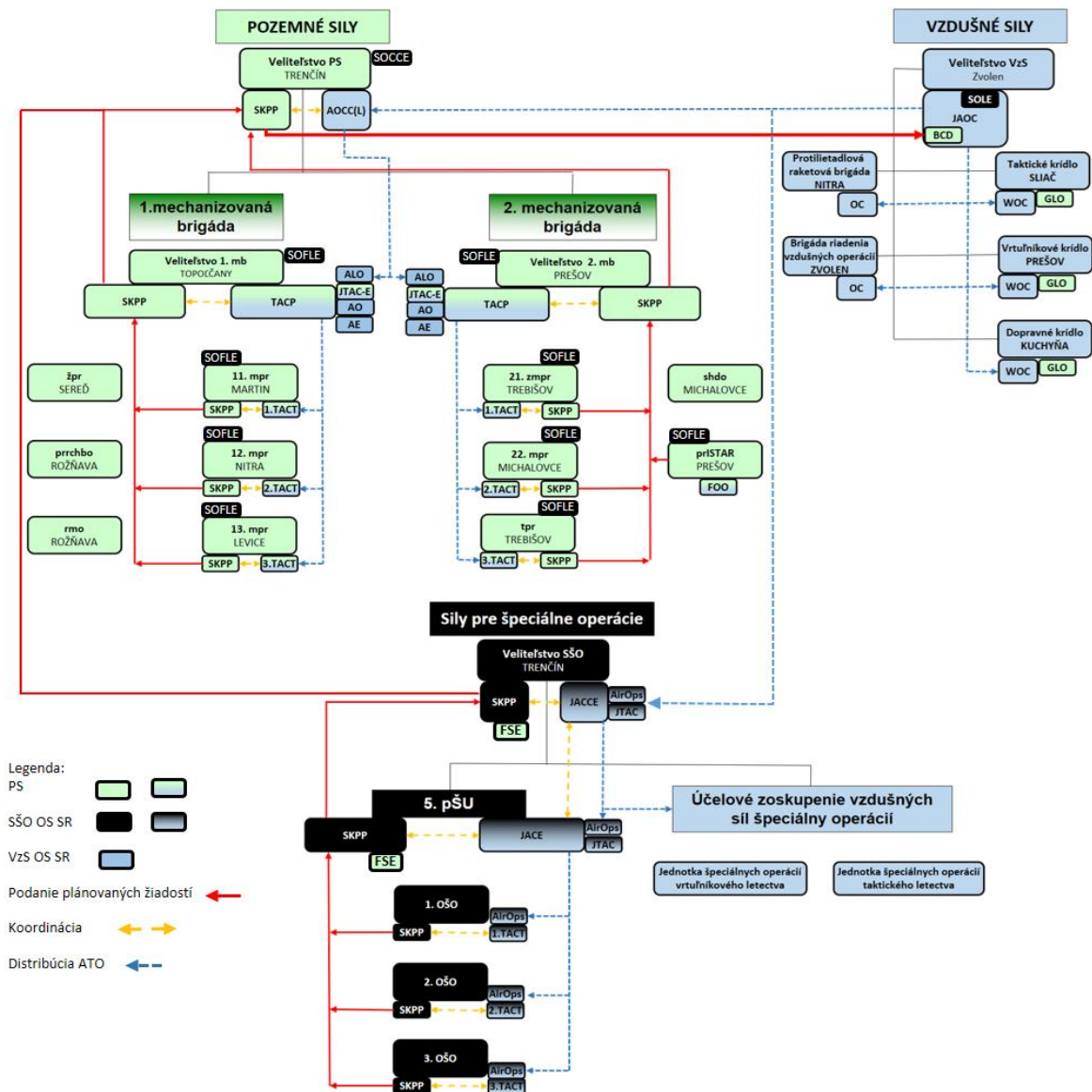

Obrázok 17 Princíp okamžitého vyžadovania vzdušnej podpory počas vykonávania ATO SŠO

Zdroj: vlastné spracovanie

3.2.3 SYSTÉM VYŽADOVANIA VZDUŠNEJ PODPORY OS SR

Keď na jednom bojisku budú súčasne pôsobiť všetky druhy síly OS SR a budú sa navzájom podporovať, potom sa bude využívať systém vyžadovania vzdušnej podpory podporovaných síl. To znamená, ak SŠO OS SR budú podporný prvok a PS OS SR budú podporovaný prvok, tak potom sa bude využívať systém vyžadovania vzdušnej podpory pozemných síl (viď. obrázky 18 a 19). SŠO OS SR vyčlenia styčné elementy do štruktúr PS OS SR a VzS OS SR nasledovne. Na najvyšší stupeň velenia PS OS SR vyčlenia element velenia a riadenia špeciálnych operácií (Special Operations Command and Control Element – SOCCE). Na všetky ostatné podriadené stupne velenia v PS OS SR vyčlenia styčné elementy síl pre špeciálne operácie (Special Operations Forces Liaison Element – SOFLE). Do štruktúry VzS OS SR sme začlenili na JAOC styčný element síl pre špeciálne operácie (Special Operations Liaison Element – SOLE). PS OS SR zas vyčlenia do štruktúry SŠO OS SR elementy palebnej podpory (Fire Support Element – FSE) na veliteľstvo SŠO OS SR a 5. pŠU.

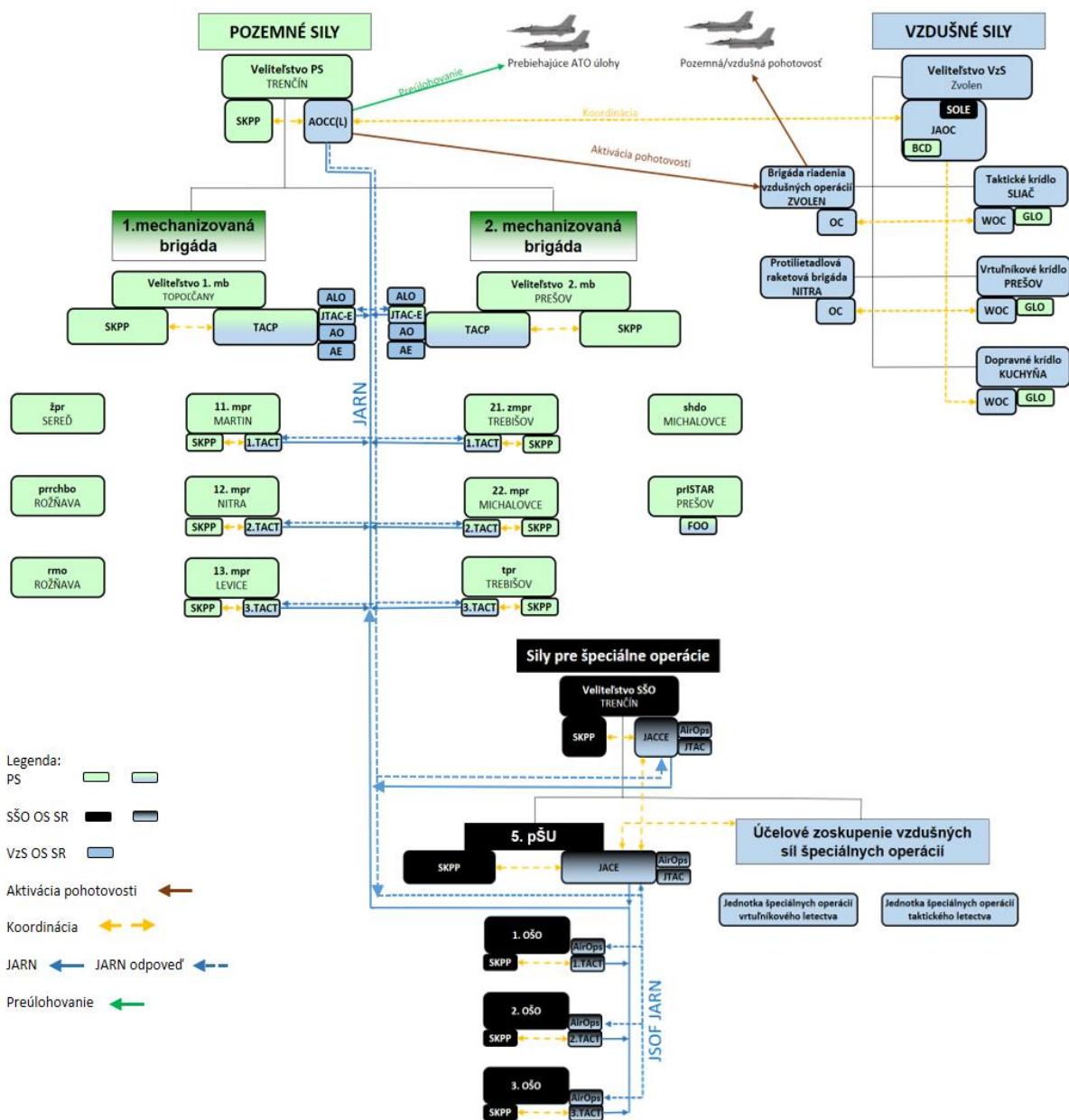
Obrázok 18 Princíp plánovaného vyžadovania vzdušnej podpory počas spoločnej operácie

Zdroj: vlastné spracovanie

Ako môžeme vidieť na obrázku 18, podstata plánovaného vyžadovania vzdušnej podpory počas spoločnej (Joint) operácie je taká istá ako pri samostatne vedených operáciách. Jediná zmena sa týka SŠO OS SR. Na rozdiel od systému, keď SŠO OS SR pôsobia samostatne, v systéme, kde pôsobia SŠO OS SR ako podporný element, musia všetky svoje plánované žiadosti o vzdušnú podporu poslať na SKPP najvyššieho stupňa velenia PS OS SR. A až odtiaľ, spolu so všetkými schválenými žiadosťami o vzdušnú podporu PS OS SR, sú poslané prostredníctvom BDE na JAOC. Samozrejme, takýmto spôsob budú PS OS SR a SŠO OS SR žiadať o vzdušnú podporu prostriedkami, ktoré riadi a ktorým velí veliteľ vzdušných síl.

Čo sa týka okamžitého vyžadovania vzdušnej podpory platí to isté ako pri samostatne vedených operáciách. Čiže, žiadosti, ktoré boli podané počas plánovania ATO, sa podávajú tým istým spôsobom ako plánované žiadosti. Ak platí, že SŠO PS SR pôsobia ako podporné sily pre PS OS SR, tak jediný rozdiel je v tom, že SŠO PS SR budú podávať okamžité žiadosti o vzdušnú podporu priamo na AOCC(L) využitím JARN (JSOF JARN je v tomto prípade

súčasť JARN). Tento rozdiel môžeme zreteľne vidieť na obrázku 19. Samozrejme JACE, v tomto prípade, plní len poradné a koordinačné úlohy.

Obrázok 19 Princíp okamžitého vyžadovania vzdušnej podpory počas spoločnej operácie

Zdroj: vlastné spracovanie

ZÁVER

Vzdušná podpora je na súčasnom bojisku jednou z najdôležitejších a najviac žiadaných aktivít. Vzdušná podpora nám dáva veľa výhod. Najvýraznejšie výhody sú rýchla dostupnosť na veľké vzdialenosti a nesmierny efekt na bojisku. Avšak, aby sme tieto výhody mohli naplno využívať, je nevyhnutné, aby existoval funkčný systém vyžadovania vzdušnej podpory. Ten zatiaľ v OS SR neexistuje. Preto naším cieľom bolo navrhnúť systém vyžadovania vzdušnej podpory v OS SR, tak aby bol kompatibilný s NATO procedúrami. Tento článok, samozrejme, nám nedáva odpovede na všetky otázky. Stále treba vyriešiť veľa problémov s ľudským potenciálom a materiálnym zabezpečením. Musíme začať vysielat' profesionálnych vojakov na

špecializované kurzy do zahraničia, ako napr. kurz ALO, kvalifikačný kurz JTAC, alebo kurz FAC(A) (Forward Air Controller – Airborn). Ďalšia cesta je vysielat' ľudí na stáže do štruktúr NATO. Nie len na veliteľstvo NATO vzdušných síl ale aj na AOCC(L). Potom ich praktické skúsenosti pretaviť do našich SOP, Služobných pomôcok, predpisov a doktrín. Samozrejme ľudský potenciál musí byť podporovaný vyhovujúcim a kvalitným materiálom. Hlavný problém vidíme v komunikačných prostriedkoch, či už hlasových, alebo dátových. V neposlednom rade využívanie satelitného spojenia aj počas cvičení.

Jednoducho povedané, problémov na riešenie v tejto oblasti je strašne veľa. Ale ako základ a začiatok, nám môže poslúžiť náš návrh, ktorý po detailnejšom rozpracovaní odhalí cestu po ktorej by sme mali vyraziť, ak chceme aj v oblasti vyžadovania vzdušnej podpory byť plnohodnotný partner v rámci NATO.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AFTTP 3-3. 2012. *Air Force Tactics, Techniques, and Procedures 3-3 JTAC: Combat fundamentals Joint Terminal Attack Controller*. Washington: Departure of Defense. 2012. 352 s.

ATP-3.3.2.1 (D). 2019. *Allied Tactical Publication: Tactics, Techniques and Procedures for Close Air Support and Air Interdiction Edition D Version 1*. Brussels: NATO Headquarters – NSO. 2019. 405 s.

ATP-3.3.2.2 (B). 2018. *Allied Tactical Publication: Joint Terminal Attack Controller Program Edition B Version 2*. Brussels: NATO Headquarters – NSO. 2018. 68 s.

JP 3-09.3. 2019. *Joint Publication 3-09.3: Close Air Support*. Washington: Departure of Defense. 2019. 364 s.

KOMPAN, Jaroslav. 2019. *Using the SWOT analysis of the external security of the Slovak republic as a basis for defense planning*. In: Security forum 2019: 12th Annual International Scientific Conference Proceedings. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2019. s. 59-66. ISBN 978-80-973394-1-8.

MTTP TAGS. 2014. *Multi-service tactics, techniques, and procedures for the theater air-ground system*. Washington: Departure of Defense. 2014. 102 s.

SPJ – 3 – 16/JTAC. 2020. *Národný program výcviku predsunutých leteckých navádzačov, 2. novelizácia*. Bratislava: Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky. 2020. 101 s.

SPILÝ, P., HRNČIAR, M. 2013. *Vojenská taktika: vysokoškolská učebnica*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. – 1. vyd. – 270 s. – ISBN 978-80-8040-471-0

mjr. Ing. Milan TURAJ

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš 1, Slovenská republika

milan.turaj@aos.sk

KEY LEADER ENGAGEMENTS TO SUPPORT OF OPERATIONS

Peter TVARUŠKA

ABSTRACT

Key leader engagements (KLE) are personal interactions between unit leadership and key power figures and influencers within a local military and civilian community. KLEs are an important tool in a unit commander's communication tool kit because of the potential they have to influence others while possibly reducing armed conflict or at least minimizing it. Most deployments and operations require commanders and other leaders to engage key local and regional leaders to impact attitudes and gain support for their missions. Peace enforcement, counter-insurgency, also referred to as COIN, foreign internal defence, counterterrorism, unconventional warfare, stability operations, and many other joint operations require involved forces to engage and impact the attitudes of key local and/or regional leaders. As well know, when hybrid warfare is hot topic, KLE can have significant impact on operations and campaigns as a part of STRATCOM in phases of hybrid warfare such like deterring phase and post conflict stabilisation phase.

Key words: engagement, targeting, STRATCOM, key leaders, influencers

INTRODUCTION

The complexity of many contemporary conflicts is challenging. The military forces faces non-traditional enemies and enemies using nonconventional approaches in conducting operations. These situations call for new command and control approaches and new mind-sets to counter these kinds of threats and enemies. Getting the support of the local population can often be a crucial factor for success. This support is important not only in operational environment such as operations in Iraq or Afghanistan. We have to realised, that countries from NATO can be deployed in other allied country and local perception of presents of foreign army can be sensitive and fragile.

Key leader engagements (KLE) as an activity is a not new phenomenon. Commanders were in touch or contact with local leaders in every operation from past to present. Different in comparison with present was, that previous contacts were almost always ad hoc or forced by situation. These engagement were conduct on every level of operation, but very rarely were reconnected or centralised directed. Now, when information operations are solid part of joint effort, commanders and leaders are encouraged to conduct engagements with decision makers on their level and create influence whenever is possible to support goals and objectives of operations. (NATO BI-SC, 2009)

The deployments and operations require commanders and other leaders to engage key local and regional leaders to impact attitudes and gain support for their missions. Building relationships to the point of effective engagement and influence usually takes time. Personal relationships may also require an understanding of other cultural/social backgrounds, perspectives, capabilities, strengths, weaknesses, authorities, spheres of influence, and motivators. Understanding cultural context, cognitive orientation patterns, and communication methods is essential to any communication strategy approach. KLE is not about engaging key leaders when a crisis arises, it is about building relationships over time with enough strength and depth, so that they can then support our interests during times of crisis. Key leader

engagements (KLEs) are personal interactions between unit leadership and key power figures and influencers within a local community. (CDR's handbook SC/CS, 2010).

The article offers analysis of domestic and foreign scientific and professional publications, studies, ally and department's doctrines and regulations focusing on strategical communication, targeting, information operations and intelligence in current operational environment. Submitted article based on analysis and comparison available information sources presents relevant resources for next studies and scientific work in KLE area.

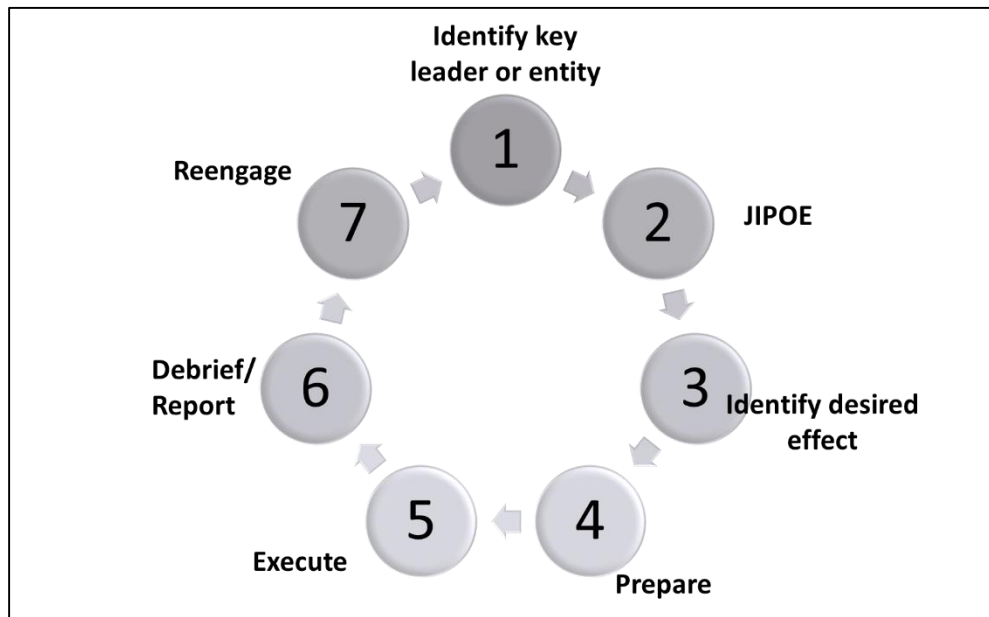
The purpose of this article is to summarise the available literature on KLE and highlight some of the experiences that have been documented. KLE is not involved in NATO official terminology and exist a little literature dealing with KLE.

1 KLE DEFINITION

The result of military strategists rethinking in the present and near past is the effort to look for the balance between the use of force and the use of softer forms of influence such as persuasion. Very often is using the hard power more simple than using the means of persuasion. Hard power usually gives fast result, but from the long term point of view, weapon and lethal targeting are not able to secure and retain results. Military doctrine is beginning to acknowledge the need to influence the behaviour, perceptions, and attitudes of foreign populations as a cornerstone for successful unconventional warfare. This has resulted in the development of concepts such as 'information operations', 'psychological operations', 'strategic communication', and 'influence operations'. The idea behind these types of operations is that they allow military forces in an operational setting to influence attitudes, behaviours, and decisions without resort to the use of force. With these means the set of possibilities for commanders is wider and can offer different ways for achieving or retaining mission objectives. These influencing efforts, whether the target audience is specific person, a select group of elites or members of a decision-making group, a military organisation, specific population subgroups, or the mass public, are commonly gathered under the term influence activities. (Mulder, 2014).

The influence activities or influence operations are not standard terms in NATO terminology. These two terms cover concepts such as 'information operations', 'psychological operations', and 'strategic communication'. Key leader engagement is not a separate kind of influence operations, we can say that belong under the influence activities. There is a several definitions, which try to explain what key leaders engagements stand for, but what is important, we should understand KLE as a tool. KLE is a tool for commander and his staff, which is used in influence operations such like INFOOPS, PSYOPS and must be strictly conduct in line with guidance of strategic communication (STRATCOM). KLE itself is a dynamic cyclical process that must be adapt to the operational environment and as well method building relationships with people and entities of influence in area of operation. KLE achieves the best desired effects through deliberate and focused face-to-face meetings with local leaders. One of the result of successful KLE on all level is KLE fostered and expanded communications and cooperation between deployed forces and local influential authorities.

We can see Key leader engagements from two points of view. First is as a part of strategical communication where KLEs can spread common message across all levels by all actors and second point of view is to see KLEs as a tool of nonlethal targeting, when commanders can influenced stakeholders and support their mission with other mean and assets. Main conditions for increasing the possibility, that KLE will be successful, are that, this activity will be organised, planned, long lasting and conduct by trained personnel. KLE must by moreover coordinate with operations and intelligence operations. Key leader engagements are supported by operations and intelligence and vice versa support them.

Picture 1 KLE cycle

Source: *Tactical Pocket Reference*, 2009

Military commanders and diplomats have been meeting with important local officials for decades in different countries and mission areas. In recent years, however, these engagements have become formalised as a military non-kinetic activity aiming to exert influence over powerful actors in order to achieve behavioural change. However, the meaning of KLE is not universally understood nor documented within doctrines. There are several opinions about level, where contacts with specific persons are considered as a KLE. Some argue that KLE is engagement conducted only by high ranking officials while others believe that KLE can be conducted by anyone on any level. Based on author's personal experiences from deployment in operations, there is a KLE on every level from strategical to tactical. If operational objectives need to project some influence, it is necessary to affect all level of power structure, administrative and society.

Hull defines KLE as: “meetings that members of intervention forces conduct with influential people within a host-nation population capable of swaying the support of broader constituencies. The intent behind these engagements is to establish functional relationships with powerful local leaders to further mission objectives.” (Hull in Mulder, 2014, p.18).

NATO in general understand KLE in these forms:

- a) bilateral talks of senior leaders with military and civilian counterparts at their level of influence,
- b) speeches held at various occasions in the presence of the media and/or key decision makers;
- c) featured interviews to selected media with wide influence,
- d) conferences arranged to discuss specific items of interest with influential characters,
- e) community events,
- f) town hall meetings.

Based on content analysis of several documents from Swedish Defence Research Agency and intermission document from Resolute Support operation KLE is a way how to influence a population by ways of important formal or informal leaders. KLE is a method

whereby the commitment of our own commanders is applied in a systematic and organised way to affect key persons with influence in an area of operations. (Lindoff, Granasen, 2011).

Key leader engagements are personal interactions between unit leadership and key power figures and influencers within a local civilian community. Key Leader Engagements refer to a set of non-kinetic military activities that aim to influence directly the behaviour of influential actors in a mission area, and indirectly the behaviour of the constituencies of these influential actors in such a way that it promotes the mission objectives. (Hull in Mulder, 2014).

Most deployments and operations require commanders and other leaders to engage key local and regional leaders to impact attitudes and gain support for their missions. Peace enforcement, counter-insurgency, also referred to as COIN, foreign internal defence, counterterrorism, unconventional warfare, stability operations, activities in post conflict phase or during deterrence phase of conventional conflict and many other joint operations require coalition forces to engage and impact the attitudes of key local and/or regional leaders. From time point of view, KLE is not short term or one-shot action. KLE is not about engaging key leaders when a crisis arises, it is about building relationships over time with enough strength and depth, so that they can then support our interests during times of crisis. (CDR's handbook SC/CS, p. III-8).

KLEs are designed to convey selected information and indicators to foreign audiences to influence their emotions, motives, objective reasoning and, ultimately the behaviour of foreign governments, organizations, groups and individuals. KLEs are also useful for commanders to collect intelligence, to target williness, to implement STRATCOM and develop relationships in support of commander's intent and to obtain mutually satisfying outcomes within constraints existing in partnered nations' cultural belief system.

Commanders may be challenged to identify key leaders, develop appropriate content, establish meaningful dialogue, and determine other effective ways and means of delivery, especially in societies where interpersonal relationships are paramount (JP 3-0, 2017, p. III-17).

So who is key leader? We recognise formal or informal leaders that are powerful in a society and can influence a target audience in a way that is beneficial for operation.

In Hull's (2009) definition key leaders are those powerful local leaders who have influence and are "capable of swaying the support of broader constituencies". Formal leaders are those, who represented local governmental structures, but especially in less developed countries engagement of informal leaders must be taken into consideration. As a result of this, the loyalty of the group tends to be with the informal leader rather than with the formal leader even though the formal leader may be able to issue consequences or provide rewards that the informal leader cannot.

In this way KLE can be seen to include everything from government officials to informal leaders such as clan elders, tribal leaders, or village elders to religious leaders, important employers, or landowners. Recently, several authors have come to argue that insurgents and spoilers of the peace process can also be identified as key leaders in certain context.

Who is powerful in a society depends on both culture and personality. There are official key actors on governmental, regional and local levels. They have legitimate power. There are also unofficial actors with various sorts of power, such as economic power, expertise or power of the physical environment (for instance ability to provide or threaten security in an area). Key actors may be religious leaders, village elders and important employers, but also insurgents or spoilers of the peace process. KLE may be conducted with actors who have a varying degree

of power. These actors may be supportive, neutral or opposing to the peace process and our presence in the mission area. (NATO Bi-SC, 2009, p. 17.).

Interaction opportunities with friendly and neutral leaders could include face-to-face meetings, town hall meetings and community events. But you need to identify lucrative targets for these events. (JP 3-0,2017, p. III-17).

2 KLE AND INTELLIGENCE

There are two point of views what is intelligence, one is product and second one is process. From product point of view intelligence is the product resulting from the directed collection and processing of information regarding the environment and the capabilities and intentions of actors, in order to identify threats and offer opportunities for exploitation by decision-makers and from process point of view it is a process which integrate and synchronised planning and using collection assets in order to support commander and staff in a battle.(Tvaruška, 2019).

A great source to identify prospective targets for KLE interaction opportunities would be the G/J-2's Joint Intelligence Preparation of the operational Environment (JIPOE), which should list key enemy and neutral leaders, as well as key friendly leaders who are not in the commander's usual sphere of influence. The entire staff should identify leaders to their functional areas as part of JIPOE. Once the prospective KLE targets are identified it would be essential to draft a detailed plan to engage these local leaders (CDR's handbook SC/CS, p. III-8).

The engagement provides input for the commander and staff on enemy threat networks and insights on how political, economic, and social structures influence threats in the area. Ideally, intelligence also contributes to the engagement process. Intelligence can offer information and suggest questions that relate to priority intelligence requirements. Perhaps the best way to ensure that intelligence both informs and is informed by key leader engagements is to employ a military intelligence-trained liaison. Depending on their personalities, Soldier availability, and the commander's desires, military intelligence personnel can be helpful as "note takers" attending engagement events. From an intelligence perspective, key leader engagement allows the commander to assess his degree of trust in government and military officials. As others have demonstrated, the challenge with using such engagements for insurgent outreach is that the outreach must be tied to a legitimate host nation government effort toward reconciliation or accommodation with the insurgents. Intelligence support to key leader engagement allows a senior commander to assess not only the host nation government's willingness to protect its own population and conduct operations against insurgents, but also the host nation's technical capabilities. The commander can also determine the influence the host nation leader may have on his area of operations. (MILITARY REVIEW, 2010).

KLE can have several information requirements before execution, which can be satisfied by intelligence collection or databases. Information requirements can be divided into these groups:

- a) Information that could cue KLE about ongoing initiatives or missions and key personnel who could be used as interlocutors to link KLE into the mission objective achieving process.
- b) Information about the status of level of influence on intended personnel, how the people and parties affected by the engagements were impacted, and some sense of what the people involved believed the role for KLE/Coalition forces should have been.

- c) Information that would allow KLE and the Coalition to identify which individuals and organizations in the insurgent/armed group population can potentially support mission objectives and those who not.
- d) KLE sought to maximize the value of those identified as reconcilable by assessing the individual or group's *level of influence*; that is, the ability of those individuals to influence others to cease their unhelpful activities and peacefully transition to the political process if we are talking about operations others than according to Article 5 NATO treaty.

KLE used several sources of information to meet these requirements. KLE branches rely upon these main sources of information to satisfy its requirements: Open-source reporting (OSINT), Human Intelligence (HUMINT) reporting from both national and tactical collection entities, Signals Intelligence (SIGINT), diplomatic reporting, media reporting and others. (Hull, 2009).

What KLE can offer for intelligence for processing are information and atmospherics gained from KLE engagements. KLE branch as well should maintain database about key leaders, these database should be always up to date. Information contained in database serves as a very important source for intelligence. KLE branches and specialist can be great contributors for link analysis. Link analysis is the analytical process focusing on identifying and analysing relationships between nodes, such as key personnel, contacts, associations, events, activities, organizations, and networks to determine significant links and importance of particular nodes. Analysts use link analysis to determine who is involved, how they are involved, and their significance concerning a particular situation. (Intelligence Analysis, 2009) The knowledge of KLE branches about people with particular level of influence can be used for link analysis on strategical and operation level and can help to create more complex understanding of situational awareness and operational picture.

3 KLE AND STRATCOM

At the beginning, to see the role of KLE in strategic communications, it is necessary to explain what strategic communications does means. The definition reveals itself where we can find using of key leaders engagement. Based on Siman and Fridman (2020) strategic communications has long been conceptualised as an operational art conducted by states and governments in pursuit of their national interests. There are several other definitions which reflects understanding of strategic communications by different countries or global organisations. Mostly, the definitions explain strategic communications as a coordinated actions, messages, images, words, symbols and other forms of signalling or engagement intended to inform, influence the attitudes and opinions of target audiences to shape their behaviour or persuade selected audiences in support or achieving of national objectives interests or policies. And vice versa strategic communications entails the projection of foreign and security policies aimed at changing the attitudes and behaviour of targeted audiences to achieve strategic effects, using words, images, actions and non-actions in the national interest. NATO has as well own definition of strategic communications and according to NATO COE of strategic communications, strategic communications is defined as the coordinated and appropriate use of NATO communications activities and capabilities in support of Alliance policies, operations and activities, and in order to advance NATO's aims. (Siman, Fridman, 2020).

All definitions have several common features and all comprise several major elements: a coordinated/coherent use of all means of communication such as words, images, actions to influence targeted audiences in pursuit of political interests. The important rule is, that success

of strategic communications has a higher probability, if the ideas are spread or supported by elements not only on strategical level but as well on operational and tactical level of command. All commanders on every level of command has a task to spread an information according to STRATCOM directive with the aim to support information strategy.

Where is a reconnection with key leader's engagements? It is important commanders on every level as a practitioner to understand KLEs because you may play an important role in shaping these KLE events in the future. KLEs are an important tool in a unit commander's communication tool kit because of the potential they have to influence others while possibly reducing armed conflict or at least minimizing it. Strategic communications serves as a basic directive for KLE content and is even action participated on final effect of strategic communications, it means on requested influence on target audience.

4 KLE COORDINATION

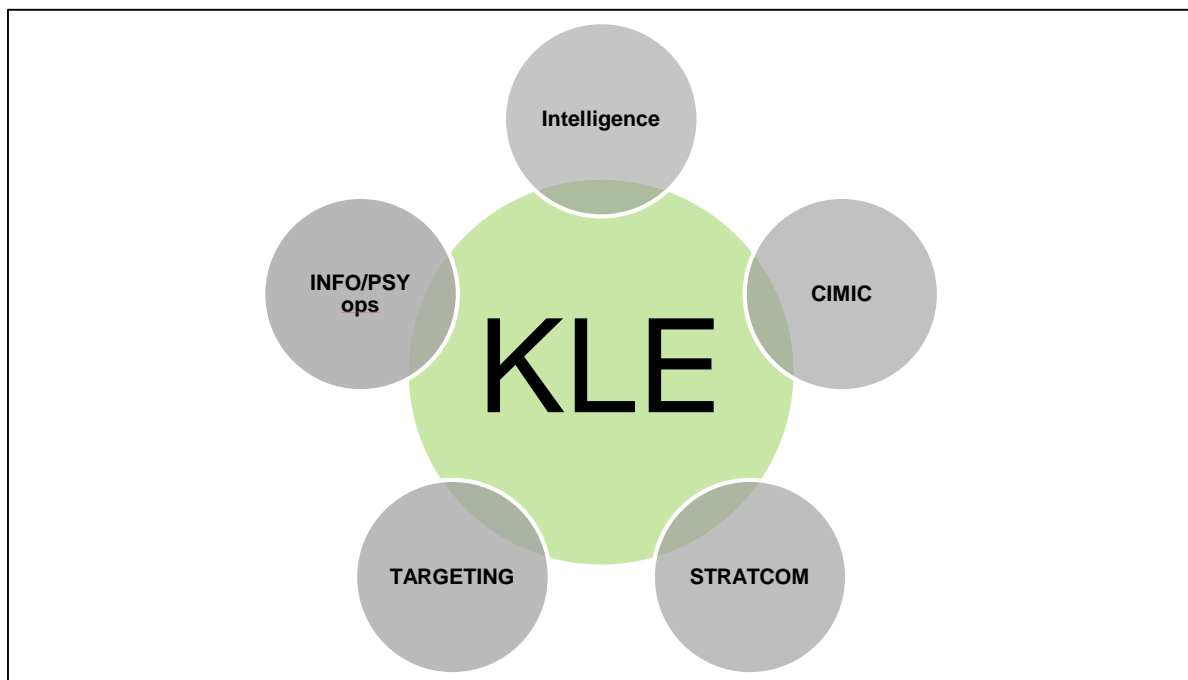
A recurring pattern that drives this need of coordination is different units engaging local leadership on identical issues but with different desired end states and little or no coordination. KLE is reconnected with STRATCOM, intelligence, information and psychological operations and targeting process. Under the term reconnected, we can see fact, that KLE has information requirements on intelligence and vice versa, KLE can provide important information for intelligence cycles. Key leader's engagements can be part of information or psychological operation. PSYOPS, INFOOPS and intelligence require extensive amount of information on possible audiences. This includes their identity, location, vulnerabilities, susceptibilities, strengths and weaknesses as well as their political situation, military structures and capabilities, economic situation, social (and cultural) characteristics, infrastructure and information capabilities (PMESII). When we are talking about INFO ops, these operations are operations conducting in information environment. The information environment is the aggregate of individuals, organizations, and systems that collect, process, disseminate, or act on information. This environment consists of three interrelated dimensions which continuously interact with individuals, organizations, and systems. These dimensions are the physical, informational, and cognitive. (JP 3-13 Information Operations, 2012). PSYOPS and INFOOPS has a several common issue with KLE, and one of them is target audience. Target audience for all this kind of operations and engagement are key influencers.

KLE engagements are these activities which via atmospheric and direct contacts with formal and informal authorities can provide information such like this. And all KLE activities are under the umbrella of STRTACOM ideas. Benefit of KLE for mentioned part of operational effort is clear, but more coordination and central authority is needed.

Based on author's personal experiences, the existence of KLE branch as a main coordination authority can be useful for KLE synchronisation. This branch should be responsible for all KLE engagements within the area of operation on appropriate level of command. The tool for coordination and deconfliction of KLE activities is KLE matrix. This tool is not between standard terms. Can be defines as a matrix, which synchronise all KLE activities across operational environment in order to provide deconfliction and coordination between branches, units or others authorities dedicated for key leaders engagement on every level of command with aim to deliver ideas and influence to right audience and to avoid chaos in meetings and contacts. KLE matrix is base for KLE plan. KLE plan is a schedule of engagements with determined responsibilities and rights to conduct specific meeting with specific leader. KLE branch is a very appropriate authority for managing KLE matrix and plan.

To assist in KLE plan development, it can be drawn upon the civil affairs or G/J-2 to develop a map focused on municipal and neighbourhood leaders. Assignment of KLE responsibilities to specific individuals will minimize conflicts, will ensure desired coverage, and enhance creation of a coherent effort overlooked, which may result in weakened relationships that are unable to deliver the level of understanding and support desired. Therefore, periodic engagement, simply to maintain a level of understanding and strength of relationship, must be included in any KLE plan. (CDR's handbook SC/CS,2010).

KLE branch is suggested as an integral part of staff on operational and strategic level of command. On tactical level, where HQs are smaller and main task is to conduct tactical activities, KLE synchronisation should be part of Intelligence cell responsibilities. Intelligence has an experiences and assets for collecting, processing and analysing all kinds of information and has a direct contact with commander and his group and with operations.

Picture 2 KLE penetrance
Source: Author

KLE branch is working with information from several kinds of meetings, mostly from face to face meeting. What can be strong advantage of to have this kind of branch or specialist, is there is a possibility to archive and update data about important leaders across time. KLE branch offer continuity in KLEs with same leaders in different time and offer more and more information for KLE teams in next engagements. KLE branch is an administrator of information about key leaders and potential key leaders. These information are stored in database consisting of products such like link analysis, minutes form meetings and so on. All this information are depicted in KLE cards. KLE card is comprehensive information about consider key leader containing:

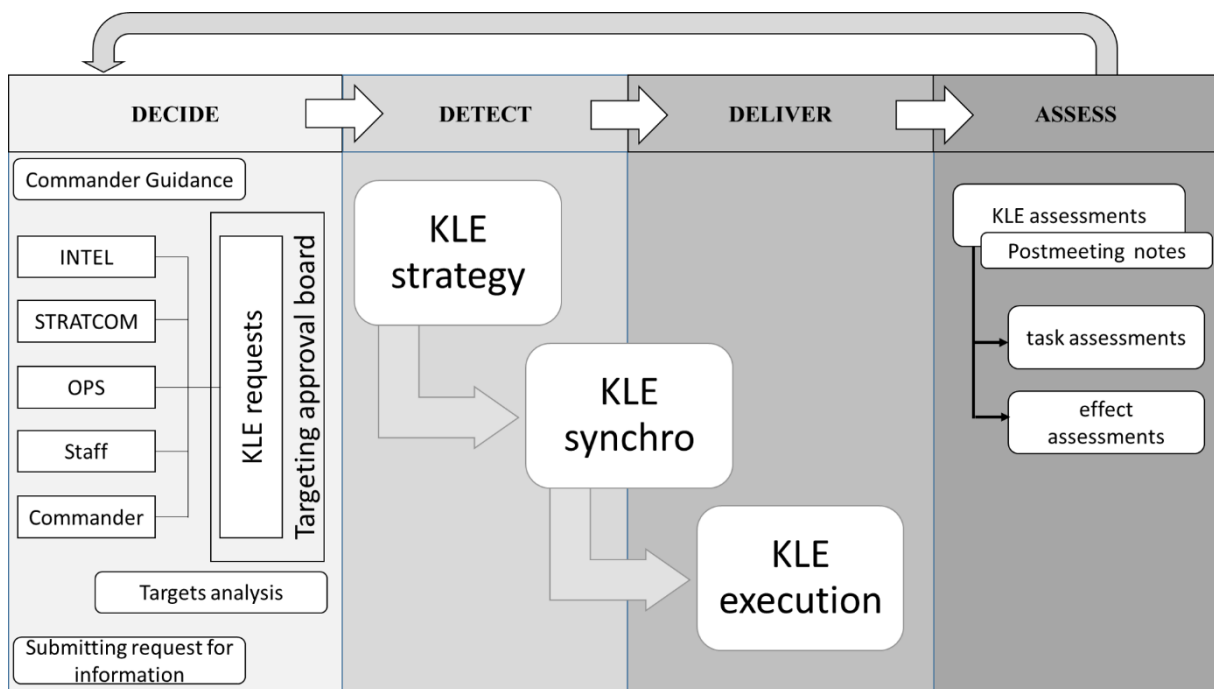
- Biographical information.
- Service record.
- Photo.
- Last working/service position.
- Records from previous engagements.

- Comments and assessments from intelligence cell.
- Attitudes.
- Strong and weaknesses.
- Recommendations for engagements.
- KLE branch assessment.

5 KLE AND TARGETING PROCESS

Intelligence is a critical element of the targeting process. Without good intelligence, effective targeting cannot occur. KLE targeting is no exception, but the focus for intelligence targeting for those types of targets-people is different. Key leaders are those individuals most likely to be able to achieve the desired effects with a specific segment of a population. The intelligence support to the targeting process in KLE targeting should be on those people. Targeting process in his complexity assure that information, psychological operations and public affairs activities will be involved into operations and decision making process on all levels of command.

Picture 3 KLE and targeting process

Source: Military review 2010

In targeting terminology the target is an entity or object considered for possible engagement or other action. (AAP-6, 2019).

Engagement with leaders can be considered as well as target engagement, because specific effect is expected a this effect is related to the mission objective. The targeting process is focused on achieving the commander's objectives. It is the function of targeting to achieve efficiently those objectives within the parameters set at the operational level, directed limitations, the rules of engagement, or rules for the use of force, the law of war, and other guidance given by the commander. Every target nominated must contribute to attaining the commander's objectives. Targeting is concerned with the creation of specific desired effects through lethal and nonlethal actions. (FM 6-20-10, 2010).

Key leaders engagement is considered as a non-lethal targeting. There are several desired effect on targets, which are intended during phase „deliver,, . During execution phase of KLE, effect such like degrade, diver or exploit can be expected.

CONCLUSION

There are many ways of influencing a population. Strategic Communication, Psychological Operations, Information operations, all kinds of media and Key Leader Engagement are some examples. The KLE is a way to influence a population by ways of important formal or informal leaders that are influential in their society. In order for a KLE to be successful it needs to be carefully prepared and executed. Effects are not immediate, and we must build them with candour, genuine concern, and active listening. An engagement framework only succeeds to the extent that it is able to influence others.

Although KLE obviously is not new activity, exist only few document and publication dealing with KLE and any publication focusing only on key leader's engagement. This document had ambition on one place to summarize knowledge about KLE contained in publications and author's personal experiences from deployment in NATO operations.

Next Goal which was fulfilled with this article was to offer explanation and definition what is KLE, to explain on which level the KLE is conducted and how KLE can support current operations. Information about KLE can be used and applicate by units dealing with features of civilian environment. Methodology and benefits which KLE offers can be very useful for commanders, because they obtain additional way how to reinforce effort in achieving the mission objective without lethal means, especially in situation, which is more sensitive.

BIBLIOGRAPHY

AAP-6 NATO Glossary of terms and definitions. Brussels: NATO Standardization Office, 2019.

Afghan Key Leader, Engagement Tactical Pocket Reference, 2009. [online]. Available on internet: <https://publicintelligence.net/ufouo-asymmetric-warfare-group-afghan-key-leader-engagement-kle-smart-card/>

Commander's Handbook for Strategic Communication and Communication Strategy. 2010. U.S. Joint Forces Command.2010.

FM 6-20-10. 2010. The Targeting Process. Headquarters, Department of the Army. 2010.

HULL, J. 2009. *Iraq: Strategic Reconciliation, Targeting, and Key Leader Engagement*. Strategic Studies Institute. [online]. Available on internet: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a506953.pdf>

JP 3-0. 2017. Joint Operations. p. 217.

JP 3-13. 201. Information Operations, p. 87.

LINDOFF, J - GRANASEN. 2011. *Challenges in Utilising Key Leader Engagement in Civil-Military Operations*. SWEDISH DEFENCE RESEARCH AGENCY STOCKHOLM, 2011. [online]. Available on internet: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA546911>

MULDER, A. H. 2014. *'Learning'Key Leader Engagement? Bottom-up Adaptation During the Dutch Deployment in Afghanistan*. 2014. Master's Thesis.

NATO Bi-SC. 2009. Information Operations Reference Book.2009.

NASH, R. – MAGISTAD, E. 2010. Disarming the Key Leader Engagement. In Military review. Sep-Oct. p. 11-20.

SIMAN, T. – FRIDMAN, O. 2020. A rose by any other name? Strategic communications in Israel. In *Defence strategic communications*. NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Volume 8, 2020. ISSN: 2500-9486. p. 17 – 37.

TC 2-33.4 . 2009.Intelligence Analysis. US Army.

TVARUŠKA, P. 2019. Využitie scenárov v procese spravodajských analýz. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019: Zborník príspevkov z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie*. ISBN 978-80-8040-582-3. p. 511-523.

Ing. Peter TVARUŠKA

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála M.R. Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
email: petertvaruska@hotmail.com

HODNOTENIE PARAMETROV BOJOVÉHO POTENCIÁLU A BOJOVEJ SILY OZBROJENÝCH SÍL

ASSESSMENT OF THE ARMED FORCES COMBAT POTENTIAL AND COMBAT POWER PARAMETERS

Jaroslav VARECHA

ABSTRACT

Combat potential represents a military unit/formation that can be deployed to perform military and non-military operations. This means that a deployable military unit/formation is a bearer of combat potential, the size and quality of which can be determined by analyzing its parameters. A comprehensive set of parameters is used to express the ability or capability of a military unit/formation to achieve the desired end state of the operation at a specific time and in a specific area of operation. Capabilities thus become the basic measure for the evaluation of military units/formations and at the same time become the cornerstone of the general framework of defense planning which even more includes the process of capabilities planning and the process of organizational structures planning of the Armed forces.

Keywords: combat power, combat potential, efficiency, assessment, capabilities.

ÚVOD

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že pojem *Potenciál* (z lat. *potentia*, možnosť) je viacvýznamový pojem, ktorý v prípade spoločenského subjektu vyjadruje jeho dispozičnú schopnosť, možnosť, spôsobilosť niečo urobiť. Keď budeme uvažovať, že daným spoločenským subjektom sú ozbrojené sily (ďalej len OS), potom indikátorom schopnosti realizovať ich poslanie je *bojový* potenciál. Prívlastok *bojový* je odvodený z tradičného posrania OS, ktorým je „bojovať a víťaziť“ (Varecha, 2016).

Ak vezmeme do úvahy fakt, že Slovenská republika (ďalej len SR) je od roka 2004 členom NATO a ďalej fakt, že podľa Doktríny ozbrojených síl Slovenskej republiky (2016)¹ je základným a trvalým cieľom NATO v súlade s Chartou OSN obhajovať slobodu a bezpečnosť všetkých jej členov politickými a vojenskými prostriedkami, potom musíme pri používaní pojmu bojový potenciál uvažovať s rozšíreným poslaním OS o aktívnu participáciu na mierotvornom procese. Bojový potenciál sa preto stáva ukazovateľom dosiahnutej miery schopnosti OS byť úspešný i v nebojových operáciách, kde sú OS použité napríklad za účelom obnovy orgánov štátnej správy, poskytovania základných služieb miestnemu obyvateľstvu i za účelom plnenia asistenčných úloh v prospech bezpečnostných a záchranných organizácií a pod. „*To znamená, že bojový potenciál vyjadruje mieru akcieschopnosti OS, bez ohľadu na aký účel budú použité*“ (Židek, Majchút, 2015, s. 51).

Analýzy bezpečnostného prostredia SR viedli k definovaniu širokého rozsahu možných hrozieb (Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, 2016) i (Komplexné hodnotenie obrany

---

¹ Od roka 2018 je k dispozícii Doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky (D) v stave návrhu, ale od augusta 2020 je schválená Doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky (E), aj keď len ako dočasné vydanie.

Slovenskej republiky za rok 2019, 2020). Rôznorodosť hrozieb a ich prípadný devastačný účinok na spoločnosť však bude vyžadovať komplexný prístup, ktorý musí zabezpečiť fungovanie kritických funkcií štátu. Požiadavky spojené s elimináciou aktuálnych/budúcich bezpečnostných hrozieb vojenského a nevojenského charakteru majú priamy vplyv aj na veľkosť, zloženie a spôsobilosti ozbrojených síl.

1 BOJOVÝ POTENCIÁL VS. BOJOVÁ SILA

Bojový potenciál a bojová sila sú najmä laickou verejnosťou často používané zameniteľným spôsobom. Vo vojenskej teórii sú však bojový potenciál a bojová sila dva odlišné, avšak vzájomne súvisiace pojmy. Bojový potenciál sa vzťahuje na predpokladanú akcieschopnosť vojenskej jednotky/formácie v prípade jeho použitia v operácii. Bojová sila predstavuje realizovaný bojový potenciál vojenskej jednotky/formácie v konkrétnej situácii proti definovanému nepriateľovi v konkrétnom priestore operácie (Tabuľka 1).

Tabuľka 1 Charakteristika bojového potenciálu a bojovej sily

Bojový potenciál	Bojová sila
<p>► Nositeľom bojového potenciálu sú „nasaditeľné“ vojenské jednotky/formácie.</p> <p>► Rozhodujúcim kvalitatívnym parametrom bojového potenciálu je úroveň osvojenia si tradičných vojenských spôsobilostí:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● identifikovať nepriateľa a situáciu v operačnom priestore = spôsobilosť prieskumnej a spravodajskej činnosti ● zúžitkovať poznatky na zorganizovanie včasnej a koordinovanej akcie = spôsobilosť velenia a riadenia ● získať pozíčnú prevahu nad nepriateľom = spôsobilosť manévrať ● deštruktívne pôsobiť na nepriateľa = spôsobilosť palebného ničenia² ● ochrániť vlastné sily pred nepriateľským pôsobením = spôsobilosť ochrany ● udržať si dlhodobú agilnosť = spôsobilosť udržateľnosti. <p>► Hodnota bojového potenciálu nie je ovplyvnená činiteľmi (faktormi) operačného prostredia.</p>	<p>► Nositeľom bojovej sily sú „nasadené“ vojenské jednotky/formácie do operácie.</p> <p>► Rozhodujúcim kvalitatívnym parametrom bojovej sily je úroveň uplatnenia tradičných vojenských spôsobilostí proti konkrétnemu nepriateľovi v konkrétnom čase a priestore.</p> <p>► Hodnota bojovej sily je ovplyvnená množstvom faktorov operačného prostredia. Napríklad drsný terén, zlá viditeľnosť, alebo klimatické podmienky môžu výrazne redukovať použiteľnosť zbraní, bojovej techniky a agilnosť vojsk v procese uplatňovania vojenských spôsobilostí. Obdobne možné právne obmedzenie deštruktívneho pôsobenia výrazne ovplyvňuje hodnotu bojovej sily. V dôsledku toho bude vždy existovať určitá diferenciacia medzi hodnotou bojového potenciálu a bojovej sily.</p>

Zdroj: (Židek, Majchút, 2015, s. 121)

V kontexte Aliancie je bojový potenciál zložený z troch zložiek, ktoré sú navzájom previazané, pričom žiadna zo zložiek nie je trvalo dôležitejšia ako ostatné (AJP-01 D, 2011). Sú to tieto základné zložky:

- konceptuálna zložka
- morálna zložka
- fyzická zložka

² V Doktríne ozbrojených síl Slovenskej republiky (C) uvádzané ako palebná sila.

Je možné konštatovať, že konceptuálna a morálna zložka predstavujú duchovnú stránku a fyzická zložka materiálnu stránku bojového potenciálu. Obidve stránky sa vzájomne dopĺňajú a rovnocenne prispievajú k hodnote celkového bojového potenciálu.

Zjednotením jednotlivých zložiek bojového potenciálu do kompaktného celku získame „zhmotnený“ bojový potenciál v podobe vojenských jednotiek/formácií, ktoré sú nasaditeľné do vojenských i nevojenských operácií. To znamená, že „nasaditeľné“ jednotky/formácie sú nositeľom bojového potenciálu, ktorého veľkosť a kvalitu môžeme zistiť analýzou jeho parametrov.

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že „parameter“ predstavuje rozhodujúci údaj (vyjadrený číselne alebo slovne), ktorý vyjadruje určitú charakteristickú vlastnosť objektu záujmu. Ucelený súbor parametrov slúži na vyjadrenie stavu objektu záujmu v konkrétnom čase. Ak budeme uvažovať, že objektom záujmu sú OS, potom parametre bojového potenciálu sú kvantifikovateľné a nekvantifikovateľné údaje, ktoré v čase ich analyzovania poskytujú súhrnnú predstavu o celkovej spôsobilosti bojového potenciálu OS uskutočňovať vojenskú či nevojenskú operáciu a dosahovať požadovaný cieľ týchto operácií. Do súboru parametrov bojového potenciálu môžeme zaradiť (Varecha, 2016.):

- kvantifikovateľné parametre:
  - celkové množstvo vojenského personálu v zostave nasaditeľných jednotiek,
  - počet a druhy vojenskej techniky, s ktorou disponujú nasaditeľné jednotky,
  - počet a druhy zásob, s ktorou disponujú nasaditeľné jednotky,
- nekvantifikovateľné parametre:
  - schopnosť veliteľských orgánov implementovať vojensko-strategické princípy, doktríny a zásady strategického (konceptného) myslenia v procese operačného plánovania a výkonu vojenských a nevojenských operácií,
  - morálna úroveň jednotiek vyjadrená prístupom vojenského personálu k dodržiavaniu etického kódexu vojaka,
  - kvalita výzbroje a ostatného materiálu,
  - vycvičenosť jednotiek na uplatňovanie „tradičných“ a „netradičných“ bojových spôsobilostí v súlade s ustanoveniami vojenských doktrín.

V terminológii NATO sa bojová sila definuje ako „*Súhrn prostriedkov na ničenie a narušenie, ktoré môže vojenská jednotka alebo útvar použiť v danom okamihu proti nepriateľovi*“ (AAP-6, 2018, s. 161). Súhrn prostriedkov, ktoré môže vojenská jednotka/formácia použiť, je vo svojej podstate jej dispozičným bojovým potenciálom. V okamžiku použitia vojenskej jednotky/formácie proti konkrétnemu nepriateľovi, v danom čase a v konkrétnom priestore operácie, sa dispozičný bojový potenciál vojenskej jednotky/formácie konvertuje na jej reálnu bojovú silu.

Na základe Komplexného hodnotenia obrany Slovenskej republiky za rok 2019 (2020) je možné konštatovať, že dominantný vplyv na akcieschopnosť OS má jeho spoločenská zložka (vojenský personál), ktorá im dáva charakter živého organizmu. Medzi kľúčové vlastnosti živého organizmu patrí snaha o zachovanie svojej funkčnosti (existencie) a schopnosť vyvíjať sa. Preto generovanie a udržiavanie bojového potenciálu je jednou z kľúčových úloh OS, aby sa alokované strategické zdroje uplatňovali na ich rozvoj a zachovanie funkčnosti. Na druhej strane musia byť strategické zdroje alokované v dostatočnom množstve, aby nedochádzalo k disproporcii medzi požadovanou hodnotou parametrov bojového potenciálu a výškou alokovaných strategických zdrojov.

2 HODNOTENIE PARAMETROV BOJOVÉHO POTENCIÁLU A BOJOVEJ SILY

Z hľadiska historického vývoja procesu plánovania je možné povedať, že plánovanie v období pred a počas studenej vojny bolo spojené s vytváraním a udržiavaním masových armád na vedenie vojny s jasne definovaným nepriateľom, ktorý disponoval určitým bojovým potenciálom, ktorý bol viac či menej známy, pričom vojna (ozbrojený konflikt) sa mal odohrávať v dopredu známom operačnom prostredí. Takejto vojne (ozbrojenému konfliktu) predchádzalo plánovanie všeobecne charakterizované ako plánovanie na základe hrozieb – *Threat-Based Planning* (NATO STO, 2003, s. 4).

Plánovanie na základe hrozieb je primárne založené na identifikácii síl a prostriedkov nepriateľa, pričom plánovanie vlastných OS je logicky vedené s cieľom prekonať schopnosti nepriateľa, predovšetkým čo sa týka početného stavu a kvality techniky. Hodnotenie parametrov bojového potenciálu vlastných OS bolo zamerané na prekonanie kvalitatívnych a kvantitatívnych parametrov bojového potenciálu nepriateľa. Hodnotenie bojovej sily bolo vykonávané na základe operačno-taktických prepočtov pomeru síl pre každú operáciu samostatne, podľa metodiky³, ktorej filozofia bola založená tiež na dosiahnutí početnej prevahy (pomeru síl), vrátane vyhodnotenia možných strát, najmä ak niektorý požadovaný parameter bojovej sily dosiahol nižšiu hodnotu, ako bola požadovaná.

História sveta je posiatá nespočítateľným množstvom vojen a ozbrojených zápasov medzi nepriateľmi, ktorí sa odlišovali veľkosťou a úrovňou civilizačného a technologického rozvoja. Takéto udalosti sa často končili neočakávanými výsledkami. Hoci vojna (ozbrojený konflikt) je vždy politickou záležitosťou, ukazuje sa, že hlavným predpokladom pre vyvolanie vojny (ozbrojeného konfliktu) v minulosti bola predpokladaná prevaha jedného nepriateľa nad druhým.

Číra numerická prevaha však nezaručuje víťazstvo v modernej vojne (ozbrojenom konflikte) a stáva sa tak najľahším typom prevahy, ktorý je možno prekonať buď technológiou alebo uplatnením vhodnej stratégie. Veľa krajín má ťažkosti s náborom do armády (OS) a tak sa numerická prevaha stáva často relatívnym problémom. Zápas o numerickú prevahu dominuje v histórii ľudstva spolu so zápasom o technologickú prevahu. Dôvody sú celkom jednoduché. Čísla sú zdanlivo presvedčivé, straty a zisky sa dajú ľahko vypočítať. Počty pomáhajú odstrašiť potencionálnych protivníkov a umožňujú nahraditeľnosť.

Keď je hojnosť zdrojov, aj chyby sa ľahšie naprávajú. V ére, keď sa zdroje stávajú v stále väčšej miere nedostatkové, musia sa plánovači obzerať po iných možnostiach riešenia prevahy. Aj zastarané zbraňové systémy sa zachovávajú v znížených počtoch z dôvodu stále sa zvyšujúcich nákladov, sprevádzaných relatívnym znižovaním výdavkov na obranu. Problém dostatku financií sa stáva najdôležitejším činiteľom pre všetky štáty. Menším krajinám však hrozí, že sa môžu stať smetiskom pre starnúce parky techniky väčších krajín.

Technológia je pre vedenie vojny (ozbrojeného konfliktu) dôležitá, ale história dokázala, že preceňovanie vplyvu technológie na vojnu (ozbrojený konflikt) by mohlo byť nebezpečné. Vojenská história ponúka za posledných osemdesiat rokov veľa prípadov, v ktorých vojnu (ozbrojený konflikt) vyhrali vojská so slabšou technológiou. Len z ťažkosťami možno poukázať na akúkoľvek významnú bitku, v ktorej bolo víťazstvo dosiahnuté výlučne alebo prevažne z dôvodu jasného účinku výnimočnej zbrane. Aj napriek uvedenému, kľúčom k úspechu v technologickej oblasti je naďalej ľudská schopnosť výberu a priority informácií. Výberový technologický pokrok bude lacnejší a často účinnejší ako investície do najnovších

---

³ Metodiku operačno-taktických prepočtov riešil v rámci ČSSR vojenský predpis Oper-51-1, ktorý sa v súčasnom období v podmienkach OS SR nepoužíva, pretože bol zrušený.

zbraňových systémov, ktoré rýchlo zastarávajú. Sloboda výberu je záležitosťou vyváženosti medzi finančnými zdrojmi a dosiahnuteľnými bojovými možnosťami.

Súčasný plánovanie, predovšetkým obranné plánovanie, je ovplyvnené veľkou mierou neistoty, najmä v krajinách demokratického sveta. OS týchto krajín musia disponovať spôsobilosťami na riešenie širokého spektra použitia, ktorého miera konkrétnosti je veľmi imaginárna. Celý proces plánovania je preto vedený v podmienkach, keď nie je celkom jasné, ktoré spôsobilosti a v akom rozsahu budú potrebné. Tiež nie je celkom jasné, aké jednotky/formácie, ktoré disponujú týmito spôsobilosťami a za akých podmienok budú nasadené. Plánovanie za neistoty preto vyžaduje využiť analytické nástroje, ktoré umožnia vytvoriť multifunkčné spôsobilosti, použiteľné vo veľmi variabilnom operačnom prostredí.

Prax súčasných vojen (ozbrojených konfliktov) potvrdzuje, že OS dnes pôsobia predovšetkým v zaľudnených priestoroch. Zaľudnené priestory (mestá) nahrádzajú otvorený terén a stávajú sa základnými priestormi vedenia vojenských i nevojenských operácií. Tu je nevyhnutné pochopiť, že pri vedení boja v meste nepôjde len o osvedčené taktické úlohy, ale pôjde aj o boj s myslou civilného obyvateľstva (Spilý, Hrnčiar, 2013). Obyvateľstvo prestáva byť len pasívnym účastníkom ozbrojeného konfliktu, alebo len prostým zázemím bojujúcich strán.

Z uvedeného je zrejmé, že v súčasnom období nemôžeme hodnotiť bojový potenciál jednotiek/formácií OS len s využitím tradičných „bojových“ parametrov, ale musia sa hodnotiť aj nové, netradičné parametre, medzi ktoré patria:

- informačné pôsobenie,
- civilno-vojenská spolupráca (CIMIC).

Pri súčasnom hodnotení parametrov bojového potenciálu jednotiek/formácií OS už nepôjde len o dosiahnutie početnej či technologickej prevahy, ale pozornosť musí byť zameraná na situačnú a koncepcnú prevahu (Varecha, 2016).

Situačná prevaha (prevaha v prostredí) v sebe zahŕňa podmienky, akými sú morálna základňa, terén, geopolitika, propaganda, diplomacia, sociálna situácia a každý prvok, ktorý ovplyvňuje výsledok vojny (ozbrojeného konfliktu). Pozemný priestor zostane i v budúcnosti významnou dimenziou pri vedení ozbrojeného konfliktu a to aj napriek tomu, že niektoré vyspelé štáty, predovšetkým z politických dôvodov, uprednostňovali v minulosti vzdušný priestor (Novák, 2016). Pozemná dimenzia tiež zostane najvýraznejšie ovplyvnená komplexnosťou operačného prostredia a z neho vyplývajúcej neistoty, ktorú prináša ľudské, psychologické, politické a kultúrne prostredie.

Je nutné mať na pamäti, že prostriedky využívajúce kybernetický priestor (internet, satelitná televízia a.i.) umožňujú ovplyvňovať v rámci informačných a psychologických operácií vybrané cieľové skupiny obyvateľstva a slúžia ako nástroje na destabilizáciu a zníženie obranyschopnosti štátu. Aj toto je jeden z aspektov vedenia hybridnej vojny. Načrtnuté niektoré nové fenomény, ktoré sa vyskytujú v operačnom prostredí, vedú k záveru, že situačná prevaha (prevaha v prostredí) má podstatne väčší význam, ako numerická alebo technologická prevaha. Je možno prijať záver, že prostredie, v ktorom sa vojna (konflikt) vedie, možno ho buď pochopiť, alebo chápať nesprávne. Ak je správne chápané, možno ho buď akceptovať, prispôbiť si ho alebo prispôbiť sa mu, ale nemožno ho ignorovať.

Koncepcný prístup je založený na skúsenosti, tradíciách a na ďalších faktoroch, ale predovšetkým na nepredvídateľnom ľudskom rozume. Tento typ prevahy závisí od vhodného využitia predchádzajúcich troch typov prevahy. Koncepcná prevaha vo veľkej miere závisí od použitého prístupu na vedenie bojovej činnosti. Samotné rozhodnutie, vrátane rozhodnutia o tom, ktorý prístup na vedenie bojovej činnosti bude použitý, predstavuje netechnologický,

intelektuálny, ľudský proces. Ide o nelineárnu, nevyspytateľnú a rozumovo flexibilnú činnosť (Švec, 2001). Z tohto dôvodu by práve koncepcnú oblasť mala naplno využiť slabšia mocnosť, usilujúca sa o prevahu pokusom o identifikáciu slabín v protivníckovej stratégii, pri maximálnom využití vlastných silných stránok. To je to, čo niektorí autori chápu pod pojmom asymetrický prístup.

ZÁVER

Je zrejmé, že v nastávajúcom období budú mať ľudské zdroje rozhodujúce postavenie pri hodnotení parametrov bojového potenciálu. Nové požiadavky na spôsobilosti OS budú klásť vysoké nároky na príslušníkov OS a vnútornú organizačnú kultúru. Ich naplnenie vyžaduje veľké investície do vzdelávania, ale aj do rozvoja morálky, vzájomnej dôvery a súdržnosti veliteľského zboru i ostatných príslušníkov OS.

Rozvoj kvalít veliteľov na operačnej a taktickej úrovni sa nemôže orientovať len na letálne operácie alebo vedenie priamej bojovej činnosti. Je potrebné zabezpečiť ich adaptabilitu v komplexnom operačnom prostredí a teda vedľa „tradičných“ dimenzií vojny (ozbrojeného konfliktu) zahrnúť do vzdelávania aj orientáciu a pochopenie informačnej resp. ľudskej dimenzie.

Úloha veliteľa, ako rozhodovacieho a usmerňujúceho prvku, sa neustále posilňuje a stáva sa komplexným, pretože vyžaduje nie len dôkladnú znalosť jednotiek/formácií OS ako takých, ale aj pochopenie, ako tieto sily vzhľadom na dosiahnuté spôsobilosti najlepšie kombinovať, respektíve vytvárať úlohové zoskupenia na dosiahnutie požadovaného cieľového stavu operácie v konkrétnom čase a konkrétnom operačnom priestore.

Keď k uvedeným znalostiam pridáme aj znalosti o civilných aktéroch a možnostiach uplatnenia medzinárodných kapacít v rámci stratégie komplexného prístupu, umožní to veliteľom a štábom najmä na strategickom stupni dôsledne spracovať scenáre možného operačného nasadenia jednotiek/formácií OS. Spôsobilosti sa tak stávajú základnou mernou jednotkou na hodnotenie vojenských jednotiek/formácií a zároveň sa stávajú základným stavebným kameňom všeobecného rámca obranného plánovania a v rámci neho aj procesu plánovania spôsobilostí OS a procesu plánovania organizačných štruktúr OS.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AAP-6 (2018) *NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)*. [online]. Brusel : NATO HQ, NSA, 2018. 465 s. [cit. 2020-08-31]. Dostupné na internete: <<http://nsa.nato.int/nsa>>.

AJP-01 (D) *Allied Joint Doctrine*, 2011.

Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky (C), 2009.

NATO STO (ed.). *Handbook on long term defence planning*. Neuilly-sur-Seine : North Atlantic Treaty Organization, Research and Technology Organization, 2003. ISBN 9283710983.

NOVÁK, T. 2016. Operační adaptibilita a lidská dimenze ozbrojeného konfliktu. In *Vojenské rozhledy*. 2016, 25(3), s. 102-112. ISSN 1210-3292.

SOS 3860 AAP-6 *NATO Slovník termínů a definicí NATO*. 11. vyd. [online]. Trenčín : ÚOŠKŠOK, 2019. 666 s. [cit. 2020-08-31]. Dostupné na internete: <http://www.uosksok.sk/ext_files/O2/sos_3680.pdf>.

SPILÝ, P., HRNČIAR, M. 2013. *Vojenská taktika*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. 272 s. ISBN 978-80-8040-471-0.

- ŠVEC, P. 2001. Konceptia komplexného manévru. In *Vojenské obzory*. 2001, roč. 8, č. 1/01, s. 23-46.
- Úrad vlády SR. *Biela kniha o obrane Slovenskej republiky*, 2016. [cit. 2020-08-31]. Dostupné na internete: <<http://rokovania.gov.sk/RVL/Material/21467/1>>.
- Úrad vlády SR. *Dlhodobý plán výstavby a rozvoja ozbrojených síl Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2030.*, 2016. [cit. 2020-08-31]. Dostupné na internete: <<http://rokovania.gov.sk/RVL/Material/22363/1>>.
- Úrad vlády SR. *Komplexné hodnotenie obrany Slovenskej republiky za rok 2019*, 2020. [cit. 2020-08-31]. Dostupné na internete: <<http://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24950/1>>.
- VARECHA, J. 2016. Možný pohľad na parametre bojového potenciálu. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 : 7. medzinárodná vedecká konferencia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2016, ISBN 978-80-8040-534-2, s. 569-577.
- ŽÍDEK, R., MAJCHÚT. I. 2015. *Ozbrojené sily demokratického štátu*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2015. 254 s. ISBN 978-80-8040-521-2.

doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.
Katedra vojenskej taktiky a operačného umenia
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
jaroslav.varecha@aos.sk

BOSNA A HERCEGOVINA – KRIŽOVATKA BALKÁNU

BOSNIA AND HERZEGOVINA – CROSSROAD OF THE BALKANS

Tatiana VAŠŠOVÁ

ABSTRACT

Nowadays, Bosnia and Herzegovina is a country with complicated constitutional and institutional set-up, which is result of the Dayton Peace Agreement. This agreement has ended up more than three and a half years lasting ethnic conflict. The country is still under international guardianship because, even the war had ended, there is a huge unemployment, corruption and nationalist parties are still raging. There is still pressure in society that may explode again under certain circumstances. Although Bosnia and Herzegovina is trying to integrate into the European Union, the process is extremely slow and difficult, because of lack of consensus among the country's political leaders. What circumstances brought this country to this situation? Is it still possible to find a way out of the vicious circle of ethnic tension and an atmosphere of uncertainty? In this article we try to find answers to these questions.

Key words: Bosnia and Herzegovina, Yugoslavia, Vance-Owen peace plan, Dayton peace agreement

ÚVOD

Bosna a Hercegovina je hornatou krajinou na západe Balkánskeho polostrova, v ktorej sa stretávajú tri rôzne náboženstvá a tri odlišné národnosti. Bohatá história tejto krajiny je plná konfliktov a vojen, ktoré postupne formovali územie Bosny a Hercegoviny do dnešnej podoby. Vojnové tragédie, ktoré sa v rokoch 1992 – 1995 odohrali na území západného Balkánu, poznačili túto krajinu už navždy. „*Súčasnosc' je v tomto štáte tak prepojená s minulosťou, ako hádam nikde inde.*“ (Mojžita, 2010, s.7) Tragickú minulosť si pritom väčšina obyvateľov pamätá najmä kvôli skúsenostiam, ktoré zažili na vlastnej koži. Aktuálna politika v krajine je preplnená históriou a je pre ňu charakteristické budovanie politického vedomia na subjektívnom pociťovaní historickej krivdy.

Etnické konflikty, ktoré vypukli na území bývalej Juhoslávie mali za následok rozpad vtedajšej federatívnej štruktúry a jednotlivé republiky si následne viac či menej násilnou cestou vybojovali nezávislosť. Kľúčovou otázkou pri vytváraní vnútornej administratívnej štruktúry, ako aj politického systému nových štátov pritom bola etnická skladba obyvateľstva týchto krajín. Najvýraznejšie bola etnicky heterogénna práve Bosna a Hercegovina, často nazývaná aj „Juhoslávia v malom“. Komplikovaná etnická skladba obyvateľstva tejto krajiny viedla nielen k najvýraznejšej eskalácii napätia, ale aj k mimoriadne problematickým a zdĺhavým rokovaniam o skončení bojov a vybudovaní funkčného politického systému. Viacero vypracovaných mierových plánov, ktoré sa medzinárodné spoločenstvo počas krvavých bojov snažilo presadiť na území bývalej Juhoslávie, zlyhalo. Po nekonečných rokovaniach bola napokon prijatá Daytonska mierová dohoda, ktorá je však až do dnešných dní terčom kritiky z viacerých strán. Aj keď na zabezpečenie počiatočného mieru bolo prijatie Daytonskej dohody nevyhnutné, v dlhodobom horizonte sa politické opatrenia ukázali ako prekážka účinnej správy v krajine.

Celý politický aj administratívny systém v Bosne a Hercegovine je založený na spolupráci a kompromise, bez ktorých krajina nemôže fungovať. Politická i bezpečnostná situácia sa tu však za posledné roky podstatne nezmenila a nedostatok zhody medzi politickými lídrami situáciu iba zhoršuje.

1 HISTORICKO-POLITICKÝ VÝVOJ V BOSNE A HERCEGOVINE

Bosnu a Hercegovinu, krajinu bývalej Juhoslávie, tvoria v súčasnosti dva subjekty – Republika Srpska a Federácia Bosny a Hercegoviny. Toto usporiadanie je výsledkom Daytonskej mierovej zmluvy, ktorá v roku 1995 ukončila krvavý konflikt na tomto území. Zároveň však vytvorila krehký, vysoko decentralizovaný a etnicky rozdelený štát so zložitým vládňym systémom. Pre pochopenie súčasných vzťahov medzi jednotlivými etnikami je potrebné priblížiť si historicko-politický vývoj na tomto území .

1.1 ETNOGENÉZA V BOSNE A HERCEGOVINE

Územie Bosny a Hercegoviny sa nachádza v strednej časti západného Balkánu a už v minulosti predstavovalo dôležitú dopravnú tepnu medzi Malou Áziou a Strednou Európou. Povrch krajiny je prevažne hornatý, pričom takmer 90% územia pokrýva pohorie Dináre. Osídlené sú preto najmä údolia riek, ktoré zároveň tvoria prirodzené hranice územia – severnú hranicu tvorí rieka Sáva, západnú hranicu rieka Una, východnú Drina a na juhu sa nachádza dvanásť kilometrový úzky pás pobrežia Jadranského mora.

V priebehu 6. a 7. storočia bolo územie západného Balkánu osídlené juhoslovanskými kmeňmi, ktoré následne prijali kresťanstvo. V roku 1054, kedy došlo k rozkolu medzi kresťanským Východom a Západom sa aj južní Slovania žijúci na tomto území rozdelili. Tí, ktorí žili na východ od rieky Driny začali vyznávať pravoslávne náboženstvo a tí, ktorí žili na západ od rieky Driny sa stali súčasťou rímsko-katolíckeho náboženstva. Hranice oboch týchto kresťanských táborov v podstate kopírovali hranice medzi východnou a západnou Rímskou ríšou z roku 395. Náboženské rozdelenie južných Slovanov na území Západného Balkánu zohralo podstatnú úlohu pri neskoršom formovaní územného členenia aj pri samotnom vývoji vzťahov medzi jednotlivými etnikami.

Na krátke obdobie vzniklo v 14. storočí Bosnianske kráľovstvo, ktoré sa v čase svojho najväčšieho rozmachu rozprestieralo na území dnešnej Bosny a Hercegoviny, Čiernej Hory, Srbska a Chorvátska. V južnej časti kráľovstva sa neskôr osamostatnilo vojvodstvo Hercegovina. Už v 15. storočí však toto územie ovládla Osmanská ríša a turecké vojská ovládli väčšinu územia dnešnej Bosny a Hercegoviny. Následne došlo k islamizácii určitej časti miestneho obyvateľstva. Od tejto doby sa obyvateľstvo Bosny a Hercegoviny rozdeľovalo na základe náboženskej príslušnosti, a to na moslimské obyvateľstvo a nemoslimov (pravoslávni kresťania, katolíci a židia). V 17. storočí, keď nastal úpadok Osmanskej ríše sa toto územie stalo bojiskom viacerých vojen medzi tureckými vojskami a habsburskou monarchiou. Jeden z konfliktov vyústil do Veľkej východnej krízy¹, po ktorej bol zvolaný Berlínsky kongres a územie Bosny a Hercegoviny prešlo pod správu Rakúsko-Uhorska.

---

¹ Veľká východná kríza (1875 - 1878) začala povstaním kresťanského obyvateľstva vo východnej Hercegovine. Následne Srbsko vyhlásilo vojnu Turecku, do ktorej sa neskôr zapojilo aj Rusko. Konflikt bol ukončený San Stefanskou mierovou zmluvou a následným Berlínskym kongresom (Šesták – Tejchman – Havlíková – Hladký – Pelikán, 2001).

V priebehu rakúsko-uhorskej okupačnej správy nad Bosnou a Hercegovinou sa Belehrad, a rovnako tak Záhreb snažil o podnecovanie nacionalistických myšlienok u miestnych pravoslávnych a katolíkov. V tomto období sa rakúsko-uhorská správa snažila presadiť koncept spoločnej identity, ktorým chcela zabrániť nacionalistickým tendenciám. Čiastočnú podporu získala na strane modernej moslimskej elity, no nedarilo sa jej presvedčiť predstaviteľov pravoslávnej a katolíckej elity. Táto ideológia navyše nezískala podporu ani u tradicionalistických moslimov (Bugarel, 2004). Tak ako sa koncept spoločnej identity a jednoty týchto odlišných národov nedarilo presadiť počas rakúsko-uhorskej správy, nepodarilo sa to ani neskôr v období bývalej Juhoslávie.

1.2 POLITICKÝ VÝVOJ V ROKOCH 1908 – 1980

Začiatkom 20. storočia bola spoločnosť v Bosne a Hercegovine rozdelená na základe náboženstva. Všetky miestne etniká, teda Srbi (pravoslávni), Chorváti (katolíci) aj Bosniaci (moslimovia) si začali vytvárať vlastné kultúrne spolky². Neskôr začali jednotlivé etniká zakladať aj politické strany a hnutia, ktoré čoraz väčšou mierou prispievali k šíreniu nacionalizmu v krajine.

Po prvej svetovej vojne sa v regióne západného Balkánu zrodil nový štát – Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov, pričom na jeho čele stál kráľ Alexander. Novovzniknutý štátny celok sa zdal veľmi krehký najmä z dôvodu, že na jeho území existovali tri odlišné náboženstvá, dve rôzne abecedy, štyri jazyky a mnoho ďalších malých menšín. V rámci nového štátneho útvaru sa najviac mocensky presadili Srbi. Medzi jednotlivými etnikami vládlo napätie a pri riešení sporov len ťažko hľadali kompromis. Proti srbskej dominancii najviac vystupovali Chorváti, ktorí sa snažili o vynútenie rovnoprávneho postavenia a dôrazne odmietali oficiálnu štátnu ideológiu, podľa ktorej boli Srbi, Chorváti a Slovinci jedným národom, avšak s tromi menami. Juhoslovanský kráľ Alexander vyriešil vládnu krízu v krajine nastolením diktatúry, zrušením schválenej ústavy a pokúsil sa o vytvorenie jednoty a súdržnosti. V roku 1929 sa tak Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov premenovalo na Kráľovstvo Juhoslávie (Michela, 2003), čo malo jasne vyjadrovať, že ide o jeden juhoslovanský národ. Postavenie moslimov v krajine bolo neľahké. Oficiálna kráľovská ideológia neuznávala svojbytnosť moslimov žijúcich v Bosne a Hercegovine, namiesto toho boli často považovaní za islamizovaných Srbov, alebo naopak opozičné kruhy v Záhrebe tvrdili, že moslimovia sú v skutočnosti Chorváti s islamskou vierou (Hladký, 2005).

V roku 1939 boli spory medzi Srbmi a Chorvátmi na istý čas ukončené vďaka dohode Cvetković-Maček, podľa ktorej si obe znepriatelené strany rozdelili územie Bosny a Hercegoviny. Bosnianske okresy, v ktorých žilo viac Srbov ako Chorvátov boli pripojené k srbským územiám, a naopak okresy v ktorých žilo viac Chorvátov sa stali súčasťou chorvátskeho územia. Bosniacki moslimovia boli počas rozdeľovania okresov zámerne ignorovaní (Hladký, 2005).

Počas druhej svetovej vojny bola Juhoslávia spočiatku na strane štátov Osi³. Po vlně nepokojov a protestov, ktoré sa po uzavretí paktu s Nemeckom v krajine spustili, sa však Juhoslávia ocitla na opačnej strane a musela čeliť útoku zo strany Nemecka. V apríli 1941 kapitulovala a jej územie okupovali štáty Osi. Nemecké a talianske okupačné sily následne podporili vznik kolaborantského Nezávislého chorvátskeho štátu (NDH) na čele s vodcom

---

² V roku 1910 pôsobilo v Bosne a Hercegovine 183 chorvátskych, 170 srbských a 19 moslimských kultúrnych spolkov (Duraković, 1998).

³ Tiež zoskupenie „Berlín-Rím-Tokio“ – vojensko-politické zoskupenie štátov počas druhej svetovej vojny.

hnutia Ustaša⁴ Ante Pavelićom. Súčasťou NDH bolo aj územie Bosny a Hercegoviny. Politika vládnucej vrstvy v tomto novovzniknutom bábkovom štáte bola výrazne namierená proti židom a Srbom (Malcolm, 1996). Bezprostrednou reakciou Srbov na prenasledovanie zo strany NDH bolo vytvorenie hnutia Četnikov, ktorého cieľom bolo obnoviť Juhoslovanskú monarchiu a postaviť sa nacistickej okupácii.

V tejto napätej situácii, kedy dochádzalo k mnohým medzietnickým bojovým stretom, sa začalo do popredia stále viac dostávať komunistické partizánske hnutie pod vedením Josipa Borza, nazývaného Tito. Podporu medzi obyvateľstvom si Tito vedel získať svojou politikou „bratstva a jednoty“ juhoslovanských národov, v ktorej však uznával svojbytnosť jednotlivých etník. Od svojich rivalov ustašovcov a četnikov sa Josip Broz odlišoval práve odmietaním medzietnickej nenávisťi, zatiaľ čo oni stavali svoje ideológie na xenofóbnych a monoetnických myšlienkach. Po druhej svetovej vojne sa komunistom podarilo zvíťaziť v prvých, do značnej miery zmanipulovaných, voľbách, a tým pádom nastoliť v celej Juhoslávii komunistický režim (Pirjevec, 2000). V tomto období sa Bosna a Hercegovina stala jednou z federatívnych republík Juhoslávie a zároveň predstavovala pomyselnú bariéru medzi Chorvátskom a Srbskom.

Postavenie jednotlivých národov v rámci bývalej Juhoslávie nemožno ani zďaleka nazvať rovnocenným. Spočiatku boli privilegovaní najmä Srbi, pretože Chorvátom Belehrad nedôveroval a od bosnianskych moslimov sa očakávalo, že v priebehu niekoľkých rokov sa prihlásia k srbskej alebo chorvátskej národnosti (Hladký, 1996). V šesťdesiatych rokoch značne zosilnel emancipačný proces bosnianskych moslimov, ktorí sa odmietali prihlásiť k srbskej či chorvátskej národnosti. Nakoniec sa Zväz komunistov Juhoslávie⁵ rozhodol, že uzná národnú svojbytnosť juhoslovanských moslimov. Došlo tak k veľmi netradičnej situácii, pretože vznikol národ, ktorý nebol viazaný na geografické územie, ale na náboženskú príslušnosť. Vznikol teda národ Moslimov (písané s veľkým „M“, na rozdiel od malého „m“, ktoré označuje veriace osoby).

V roku 1974 bola prijatá nová juhoslovanská ústava, ktorá nielenže výrazne posilnila právomoci jednotlivých federálnych republík, ale k piatim juhoslovanským národom (Srbi, Chorváti, Slovinci, Macedónci a Čiernohorci) od tohto času pribudol šiesty národ – Moslimovia. Spolužitie bosniansko-hercegovinských etník v priebehu komunistickej vlády môžeme označiť za pokojné a potvrdzuje to aj fakt, že v tomto období vzrástol počet tzv. zmiešaných manželstiev. Pokojná situácia však pretrvávala iba vďaka zakonzervovaným etnickým sporom, ktoré mohli v tomto štádiu vydržať len za predpokladu pevnej autoritatívnej vlády Josipa Broza Tita a Zväzu komunistov Juhoslávie.

1.3 SITUÁCIA PRED OBČIANSKOU VOJNOU

Okolo roku 1990 dochádza v celej Juhoslávii k procesu demokratizácie. Podobne ako tomu bolo v období Rakúsko-Uhorska či Kráľovstva Juhoslávie, aj v tomto období strany vznikali na základe etnického princípu. Najprv vznikla moslimská Strana demokratickej akcie (SDA) na čele s Alijom Izetbegovićom, ktorý bol v moslimských kruhoch uznávaným politikom. Moslimský vzor nasledovali aj Srbi a Chorváti vytvorením Srbskej demokratickej strany (SDS) na čele s Radovanom Karadžićom a bosnianski Chorváti sa organizovali v rámci Chorvátskeho demokratického spoločenstva (HDZ). Všetky tieto politické strany vyhrali prvé demokratické voľby, ktoré sa konali v novembri 1990. V parlamente získala SDA 35,85%

---

⁴ Ustaša = povstalec. Chorvátske revolučné ultranacionalistické hnutie pôsobiace v medzivojnovom období a počas druhej svetovej vojny.

⁵ Komunistická strana Juhoslávie sa v roku 1952 premenovala na Zväz komunistov Juhoslávie.

hlasov, SDS 30% a HDZ 18,35% hlasov (Tomić - Herceg, 1999). Podľa sčítania obyvateľstva Bosny a Hercegoviny z roku 1991 žilo v krajine 4 377 033 obyvateľov, z toho 43,38% Moslimov, 31,32% Srbov, 17,38% Chorvátov a 7,92% ostatných (Duraković, 1998). Z porovnania výsledkov volieb a sčítania obyvateľov bolo zrejmé, že väčšina obyvateľov Bosny a Hercegoviny hlasovala vo voľbách na základe etnickej príslušnosti. Spoločnosť sa začala opäť rozdeľovať a do popredia sa dostávali najmä myšlienky nacionalizmu.

Po voľbách sa všetky tri zvolené strany prekvapivo dohodli na vytvorení vládnej koalície. Parlamentné rokovania sa však už odohrávali v napätej atmosfére a vládnucej koalícii chýbala programová jednota. Keď v roku 1991 prepukol srbsko-chorvátsky konflikt, spôsobilo to polarizáciu situácie aj v Bosne a Hercegovine. Aj napriek tomu, že Srbsko a Chorvátsko boli de facto vo vojne, dokázali sa ich prezidenti Slobodan Milošević a Franjo Tuđman dohodnúť na budúcnosti Bosny a Hercegoviny. Počas tajnej schôdze v srbskom meste Karadjordjevo sa obaja prezidenti dohodli na tom, že si Bosnu a Hercegovinu rozdelia podobne ako tomu bolo v roku 1939 pri dohode Cvetković-Maček. K realizácii dohody však napokon nedošlo, nakoľko sa Milošević a Tuđman nevedeli zhodnúť na budúcnosti srbskej menšiny v Chorvátsku (Hladký, 2005).

Po tom ako sa na cestu nezávislosti vydalo Slovinsko a následne aj Chorvátsko, vyhlásila suverenitu aj Bosna a Hercegovina. Predchádzali tomu ostré výmeny názorov medzi predstaviteľom SDA Alijom Izetbegovićom a SDS Radovanom Karadžićom, ktoré vyvrcholili odchodom poslancov SDS z bosniansko-hercegovinského parlamentu (Silber – Little, 1996).

V decembri 1991 požiadali predstavitelia Bosny a Hercegoviny medzinárodné spoločenstvo o uznanie nezávislosti prostredníctvom Badinterovej komisie⁶, avšak neuspeli. Medzinárodné spoločenstvo zdôraznilo, že k tomu, aby uznali nezávislosť Bosny a Hercegoviny, musí byť vypísané referendum o nezávislosti, v ktorom sa kladne vysloví väčšina obyvateľstva. Referendum, v ktorom sa mali obyvatelia Bosny a Hercegoviny vyjadriť či si prajú suverénnu a nezávislú Bosnu a Hercegovinu, teda štát rovnoprávných občanov – Moslimov, Srbov, Chorvátov a príslušníkov ďalších národov, ktoré tam žijú, sa uskutočnilo na prelome februára a marca 1992. Referenda sa zúčastnilo 64,31% oprávnených voličov, predovšetkým Moslimov a Chorvátov, naopak Srbi vo väčšine toto referendum bojkotovali. Pre nezávislosť Bosny a Hercegoviny hlasovalo 99,44% voličov (Ibrahimagić, 1997).

V Bosne a Hercegovine sa začiatkom apríla 1992 začala situácia rapídne zhoršovať a de facto začal prepukáť vojnový konflikt. V tomto období uznala Európska únia nezávislosť Bosny a Hercegoviny, nasledovaná Spojenými štátmi americkými. Ako sa neskôr ukázalo, Bosna a Hercegovina nebola na nezávislosť pripravená. Následný tri a pol roka trvajúci etnický konflikt poznačil túto krajinu na veľmi dlhé obdobie a ešte dnes pozorujeme v krajine následky vojnových tragédií, ktoré sa tu odohrali.

2 OBČIANSKA VOJNA V BOSNE A HERCEGOVINE (1992-1995)

V prvej polovici roku 1992 vládla v Bosne a Hercegovine atmosféra neistoty a napätia. Často sa za pôvodcov týchto nepokojov označujú politické elity. Faktom však zostáva, že aj keď zohrali kľúčovú úlohu pri urýchlení udalostí vedúcich k ozbrojenému konfliktu, neboli ani zďaleka jediným príčinným faktorom. Do veľkej miery tu významnú úlohu zohrali juhoslovanské médiá, u ktorých sa postupne stalo zvykom vlastné etnikum opisovať pozitívne či neutrálne, zatiaľ čo potenciálne konkurenčné etnikum vykresľovať v negatívnom svetle.

---

⁶ Arbitrážna komisia Konferencie o Juhoslávii (známa ako Badinterova arbitrážna komisia) – mala poskytnúť odborné stanovisko k zásadným otázkam budúcnosti Juhoslávie a jednotlivých federatívnych republík.

Podľa novinára Kemala Krspahića začali nenávisť šíriť najmä informačné programy piatich republikových spravodajských relácií: ak sa napr. pobili fanúšikovia Dinama Záhreb a Partizanu Belehrad, v záhrebskej televízii bol komentár, že Srbi bijú Chorvátov, zatiaľ čo v belehradskej vpraveli, že Chorváti bijú Srbov (Mojžita, 2010).

Pri otázke sebaurčenia a národnej identity v bývalej Juhoslávii, či v samotnej Bosne a Hercegovine sa stretneme s viacerými protichodnými názormi. Začiatkom roku 2001 publikoval americký žurnalista Thomas Friedman článok, v ktorom tvrdil, že „(v BaH) *etnická identita a nenávisť ležia zakorenené veľmi hlboko...Keďže bosnianski Srbi, Chorváti i Moslimovia sú nútení žiť spolu v umelom štáte, pluralizmus a demokracia upadajú...*“ (Friedman, 2001). Takýto názor vyvolal ostrú odpoveď obhajcov jednotnej Bosny a Hercegoviny a tak ako v súčasnosti, aj vtedy sa zdôrazňovala vysoká miera zmiešaných manželstiev ako dôkaz popretia etnickej nevraživosti. Počas niekoľkých stoviek rokov totiž bosnianski Srbi, Chorváti i Moslimovia zakladali zmiešané manželstvá v takom množstve, že rozdielna etnická identita nebola dominantnou témou až do vzostupu nacionalizmu na konci 80. rokov.

Multietnické štátne formy, ktoré sú tvorené heterogénnym obyvateľstvom sa vždy budú potýkať s množstvom problémov vyplývajúcich práve z odlišnej etnicity. Ak chceme hovoriť o reálnej šanci na prežitie takejto štátnej formy, je potrebná existencia pozitívnej motivácie jednotlivých etník na udržanie jednoty, alebo naopak existencia vonkajšej hrozby. Už pri vzniku prvej kráľovskej Juhoslávie zohrala významnú úlohu hrozba – jednotlivé národy na území západného Balkánu boli príliš malé na to, aby dokázali vytvoriť schopné samostatné štátne útvary. Zvyšujúci sa vplyv Talianska i Nemecka v období medzivojnovnej Európy túto hrozbu ešte viac posilnil a spôsobil, že Slovinci a Chorváti dokázali existovať v unitárnom štáte spoločne so Srbmi. V období vlády Josipa Broza Tita zas existovala dostatočne silná motivácia, kedy si obyvatelia Juhoslávie uvedomovali, že medzietnická nenávisť im neprinesie nič dobré a politika „bratstva a jednoty“, ktorú presadzoval Tito ukázala, že k prosperite je možné dôjsť iba cestou spolupráce. K udržaniu súdržnosti v tomto období výrazne prispel aj fakt, že Tito si svojou osobnosťou dokázal získať obyvateľov Juhoslávie. Pozitívna motivácia však bola na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov vyčerpaná a vyzdvihovanie etnickej príslušnosti sa opäť dostalo do popredia.

Bosniansky konflikt nabral na intenzite veľmi rýchlo a najväčšie zverstvá spojené s etnickým čistením obyvateľstva sa udiali práve v prvých mesiacoch bojov, kým sa frontové línie neustálili⁷. Od jesene roku 1992 prebiehali jednania medzinárodného spoločenstva s cieľom zastaviť krvavý konflikt, avšak úsilie vyznievalo v duchu nejednoznačnej politiky. Zahraniční diplomati si navyše neuvedomovali hlavnú motiváciu lídrov zúčastnených na ozbrojenom konflikte. Zatiaľ čo mediátori považovali vojnu za iracionálne riešenie a snažili sa o tom zúčastnené strany presvedčiť, predstavitelia jednotlivých štátov videli vo vojne jediné racionálne riešenie na dosiahnutie svojich cieľov (Silber – Little, 1996).

2.1 MIEROVÝ PLÁN VANCE-OWEN

Hľadanie mierového riešenia je v etnickom konflikte veľmi zložitou úlohou. V prípade Bosny a Hercegoviny to bolo o to ťažšie, že medzi sebou bojovali tri odlišné etniká s rozdielnymi názormi na budúcnosť krajiny. Najväčším problémom pri mierových rokovaniach sa ukázala byť otázka toho, aký veľký kus Bosny a Hercegoviny pripadne

---

⁷ Do konca roku 1992 bolo zničených či poškodených cca 70% architektonického dedičstva BaH, vrátane cca 300 mešít, 150 pravoslávnych a 50 katolíckych kostolov.

jednotlivým zúčastneným stranám. Bosniaci, teda Moslimovia sa snažili o zachovanie územnej integrity Bosny a Hercegoviny, a to najmä z dôvodu nízkej životaschopnosti prípadného moslimského štátu, ktorý by vznikol rozpadom Bosny a Hercegoviny. Keby k rozpadu došlo, územia s prevažnou časťou srbského obyvateľstva by sa pravdepodobne pripojili k Srbsku, a naopak územia s väčšinovým chorváckym obyvateľstvom by sa pripojili k Chorvátsku. Vzniklo by tak „Veľké Srbsko“ a „Veľké Chorvátsko“, medzi ktorými by sa ocitol malý moslimský štát s mizivými šancami na prežitie.

Štáty Európskej únie sa rozhodli na riešenie bosnianskej otázky vymenovať za svojho hlavného vyjednávača britského diplomata Davida Owena, OSN zastupoval americký diplomat Cyrus Vance (Hladký, 2005). Obidvaja diplomati zvolali prvú formálnu schôdzu s hlavnou témou konfliktu v Bosne a Hercegovine začiatkom januára 1993, pričom sa jej zúčastnili predstavitelia všetkých zainteresovaných strán. Následne obaja predsedajúci oboznámili členov delegácií s komplexným plánom pre Bosnu a Hercegovinu, ktorý považovali za východisko pre spravodlivý a trvácny mier. Dokument pozostával z troch častí a na to, aby vstúpil do platnosti bol požadovaný súhlas so všetkými tromi časťami, nebolo možné rokovať o týchto častiach jednotlivo alebo ich prijímať separátne. Súčasťou mierového plánu bola tzv. Dohoda o Bosne a Hercegovine, v ktorej boli definované základné ústavné princípy a zahrňovala aj mapu s budúcou štruktúrou krajiny. Ďalšou súčasťou plánu bola tzv. Dohoda o mieri v Bosne a Hercegovine, ktorá sa venovala vojenským otázkam.

Delegácia bosnianskych Chorvátov bola s navrhovaným plánom spokojná, nakoľko územie budúcich chorváckych provincií by predstavovalo zhruba 26% celkového územia, zatiaľ čo percentuálny podiel chorváckeho etnika v Bosne a Hercegovine bol iba 17,3%. Ďalšie dve zúčastnené strany však takéto pochopenie pre Mierový plán Vance-Owen nemali. Moslimská delegácia v podstate súhlasila s ústavnými princípmi aj vojenským dodatkom, odmietla však navrhované územné členenie. Predstavitelia bosnianskych Srbov zas mali námietky voči všetkým trom častiam Mierového plánu. Po krachu Vance-Owenovho plánu nahradil amerického diplomata Cyrusa Vanca nórsky diplomat Thorvald Stoltenberg. V júli 1993 tak bol predstavený nový plán, ktorý už nepočítal s jednotnou Bosnou a Hercegovinou, ale rátal s vytvorením únie národných republík. Ani tento mierový plán však neuspel, a to najmä kvôli nesúhlasu delegácie Moslimov. Neúspech Owen-Stoltenbergovho plánu v konečnom dôsledku znamenal aj neúspech mierových iniciatív zo strany EÚ a OSN.

2.2 NA CESTE K MIERU

Začiatkom roku 1994 sa do mierových rokovaní zapojili aj Spojené štáty americké, ktoré sa domnievali, že existuje možná dohoda medzi Bosniakmi a Chorvátmi. Chorvátsko sa rozhodlo spolupracovať s Bosniakmi za prísľub medzinárodnej podpory pri reintegrácii chorváckeho územia, ktoré bolo pod kontrolou vzbúrených chorváckych Srbov. Bosniaci si zas uvedomovali, že pokiaľ chcú v tejto vojne ako tak obstáť, potrebujú Chorvátsko ako spojenca. V marci 1994 tak bola slávnostne podpísaná Washingtonská dohoda, na základe ktorej vznikla entita bosnianskych Chorvátov a Bosniakov, teda Federácia Bosny a Hercegoviny. Bol to prvý pozitívny obrat v mierovom procese.

Po týchto udalostiach nasledovalo vytvorenie tzv. kontaktnej skupiny, ktorej členmi boli USA, Veľká Británia, Rusko, Francúzsko a Nemecko. V lete roku 1994 predstavili členovia kontaktnej skupiny mierový plán, podľa ktorého malo byť územie Bosny a Hercegoviny rozdelené na dve entity, bosniansko-chorvátsku a srbskú, pričom územie krajiny malo byť rozdelené v pomere 51:49%. Bosniaci a Chorváti s mierovým plánom súhlasili, ale Srbi ho odmietli z dôvodu, že by sa museli vzdať značnej časti územia, ktorú už vo vojnovom konflikte získali.

Zlom v mierových rokovaniach nastal zhruba po roku, kedy bosnianske a chorvátske jednotky využili zmätok vyvolaný pádom Republiky Srbskej Krajiny⁸ a v rozsiahlej ofenzíve obsadili veľkú časť územia kontrolovaného bosnianskymi Srbmi. Ofenzíva bola ukončená až v momente, keď americký tím vyjednávačov usúdil, že hranice na fronte zodpovedajú návrhu územného rozdelenia v pomere 51:49%, a teda existuje reálna šanca na uzavretie dohody medzi zúčastnenými stranami. Začiatkom októbra 1995 tak vstúpilo do platnosti prímerie uzavreté vtedajším hlavným americkým vyjednávačom Richardom Holbrookom.

3 DAYTONSKÁ MIEROVÁ DOHODA A POVOJNOVÝ POLITICKÝ VÝVOJ

Zatiaľ čo efektivita mierových rokovaní v rokoch 1991-1994 bola pomerne žalostná, v novembri roku 1995 bola zahájená mierová konferencia v americkom Daytone, ktorá konečne nastolila mier medzi znepriatelenými stranami. Delegácie jednotlivých strán boli vedené prezidentmi Bosny a Hercegoviny, Chorvátska a Srbska. Hlavnou témou rokovaní bolo územné rozdelenie Bosny a Hercegoviny na dve spomínané entity v pomere 51:49% v prospech Federácie Bosny a Hercegoviny. Ďalším dôležitým bodom rokovaní bola aj otázka budúceho politického systému v krajine, ktorý mal byť nastavený tak, aby žiadne etnikum nebolo vylúčené z participácie na moci. Mierový plán z Daytonu taktiež počítal s rozmiestnením medzinárodných síl v krajine, ktoré by dohliadali na implementáciu mierovej zmluvy.

Koncom novembra 1995 podpísali Alja Izetbegović, Farnjo Tudjman a Slobodan Milošević mierovú dohodu, aj keď ani jednej zo strán sa nepodarilo naplniť svoje vojnové očakávania. Neuspela Miloševićova predstava „Veľkého Srbska“, ani Tudjmanova predstava „Veľkého Chorvátska“ a ani koncept unitárnej Bosny a Hercegoviny sa Izetbegovićovi nepodarilo presadiť. Slávnostný akt podpísania Daytonskej mierovej zmluvy napokon konečne uzavrel tri a pol roka trvajúci krvavý etnický konflikt a zároveň vytvoril podobu vnútorného rozdelenia Bosny a Hercegoviny medzi Republiku Srpsku a Federáciu Bosny a Hercegoviny.

Daytonská mierová dohoda sa však aj napriek svojmu nepopierateľnému úspechu, okamžite od jej podpísania až do dnešných dní stala terčom kritiky zo strany bosnianskych Moslimov, Chorvátov, Srbov, mnohých zahraničných analytikov i viacerých predstaviteľov medzinárodného spoločenstva. Bosnianski Moslimovia vyčítali medzinárodnému spoločenstvu pasivitu pri prehliadaní etnických čistiek a Daytonská dohoda podľa nich nespravodlivo rozdelila Bosnu a Hercegovinu na dve entity, pričom v krajine nastavila nefunkčný politický model, vďaka ktorému predstavitelia Republiky Srpskej bojkotujú reformy a bránia opätovnému zjednoteniu krajiny. Bosnianski Srbi vnímajú Daytonskú dohodu zväčša pozitívne, a to najmä vďaka zachovaniu autonómnej Republiky Srpskej, i keď územné rozdelenie v pomere 51:49% stále považujú za nespravodlivé. Bosnianski Chorváti sa zas cítia ukrátení o svojbytnosť vlastnej entity a všeobecne majú pocit nedostatočnej garancie vlastných národných práv, keďže vo Federácii sú Moslimovia vo väčšine. Zahraniční analytici často vyčítajú Daytonskej mierovej dohode neefektívnosť v oblasti fungovania štátnej administratívy a mimoriadne komplikované ústavné a inštitucionálne zriadenie.

Je však potrebné uvedomiť si, že zahraniční diplomati a vyjednávači sa snažili o dosiahnutie mieru v Bosne a Hercegovine dlhé štyri roky, predostreli množstvo podôb mierových plánov, a aj napriek tomu sa im nepodarilo uspieť. Ukázalo sa teda, že ukončenie etnického konfliktu v Bosne a Hercegovine bolo mimoriadne náročnou úlohou, a bolo preto

---

⁸ V roku 1991 sa Srbi žijúci na juhu Chorvátska vzbúrili a vytvorili štátny útvar, ktorý existoval v rokoch 1991-1995 približne na štvrtine územia Chorvátska.

nutné vypracovať taký mierový plán, ktorý by boli všetky tri strany naozaj ochotné prijať. Veľké množstvo kompromisných riešení tak bolo jediným variantom. I keď tieto riešenia nemohli naplno uspokojiť ani jednu stranu, stále boli natoľko prijateľné, aby nebol plán vo svojej úplnosti odmietnutý. Existovali tak iba dve alternatívy – kompromisný mierový plán plný problematických miest, alebo pokračovanie vyčerpávajúceho konfliktu.

3.1 POLITICKÝ VÝVOJ V BOSNE A HERCEGOVINE PO ROKU 1995

Politický život v Bosne a Hercegovine sa obnovil necelý rok od podpísania mierovej zmluvy. V jeseni roku 1996 sa konali prvé povojnové parlamentné voľby a voľby do Predsedníctva⁹, ktoré priniesli podobné výsledky ako voľby z roku 1990. Trojica nacionalistických strán (SDA, SDS a HDZ) opäť jednoznačne zvíťazila a prispela tak k prežitiu táborovej mentality bosniansko-hercegovinskej spoločnosti aj v povojnovom období. K moci sa tak dostali tí istí politickí predstavitelia, ktorí krajinu priviedli do vojny. Tento volebný výsledok do značnej miery skomplikoval funkčnosť štátneho aparátu a politika sa tak viedla skôr v rámci inštitúcií jednotlivých entít než na celoštátnej úrovni.

Problém nastával v tom, že v Bosne a Hercegovine boli podľa ústavy štátotvornými národmi Bosniaci, Chorváti a Srbi, avšak Ústava Republiky Srpskej hovorila iba o Srboch ako o konštitutívnom národe entity a rovnako tak Ústava Federácie Bosny a Hercegoviny hovorila ako o konštitutívnych národoch svojej entity iba o Bosniakoch a Chorvátach. Najvýraznejšie sa tento fakt prejavoval v inštitucionálnom rámci jednotlivých entít, kedy boli do úradov dosadzovaní iba ľudia „správnej“ národnosti.

V politickom systéme Bosny a Hercegoviny možno rozlíšiť štyri inštitucionálne systémy, a to konkrétne celoštátne inštitúcie, inštitúcie Federácie Bosny a Hercegoviny, Republiky srpskej a Dištriktu Brčko¹⁰.

Na základe Daytonskej zmluvy patrí medzi kompetencie celoštátnych inštitúcií zahraničná politika, zahranično-hospodárska politika, colná politika, monetárna politika, financovanie inštitúcií Bosny a Hercegoviny, imigračná a azylová politika, vzťahy s Interpolom v boji proti zločinu, vytvorenie a fungovanie spoločných a medzinárodných komunikačných prostriedkov a dohl'ad nad vzdušným priestorom krajiny. Po voľbách v roku 2002 nastal zlom v politickom systéme a to, čo sa v roku 1995 javilo ako nepredstaviteľné sa stalo realitou. Bosniansko-hercegovinskí politici sa s vidinou možného vstupu do NATO a EÚ pod patronátom medzinárodného spoločenstva dohodli na rade reforiem, ktoré vyústili do zjednotenia znepriatelených armád Bosniakov, Srbov a Chorvátov do spoločných Ozbroyených síl Bosny a Hercegoviny.

Obidve entity (Federácia Bosny a Hercegoviny a aj Republika Srpska) majú premiéra a 16 ministerstiev. Federácia Bosny a Hercegoviny sa ďalej člení na 10 kantónov, z ktorých každý má svoju vlastnú administratívnu vládu s relatívnou autonómiou v miestnych záležitostiach, ako je vzdelanie a zdravotná starostlivosť (Majchút, 2015).

Významnú rolu v rámci politického systému Bosny a Hercegoviny zohráva Úrad vysokého predstaviteľa (OHR). Cieľom zriadenia tohto úradu bola civilná implementácia

---

⁹ Priamo volené tripartitné predsedníctvo - traja členovia predsedníctva sú z troch základných štátotvorných národov tzn. jeden Bosniak, jeden Srb, jeden Chorvát, pričom kandidáti musia zastupovať iba jednu identitu. Nie je možné zastupovať (alebo hlasovať za) napríklad Bosniakov a Chorvátov súčasne. Taktiež nie je možné identifikovať sa mimo troch vopred stanovených skupín (Majchút, 2015).

¹⁰ Samosprávná územná jednotka štátu Bosna a Hercegovina. Dištrikt spravujú spoločne obidve republiky štátu Bosna a Hercegovina a je formálne územnou súčasťou aj Republiky srpskej aj Federácie Bosny a Hercegoviny.

Daytonskej mierovej dohody. Spočiatku vysoký predstaviteľ nedisponoval významnejšími právomocami, nakoľko predstavitelia medzinárodného spoločenstva očakávali, že politickí lídri troch znepriatelených strán dodržia svoje záväzky z Daytonu. Už v roku 1997 sa ale v nemeckom meste Bonn konala konferencia Rady pre implementáciu mieru, ktorá rozhodla o výraznom posilnení právomocí vysokého predstaviteľa. Nové právomoci¹¹ umožňujú vysokému predstaviteľovi odvolávať akýchkoľvek bosniansko-hercegovinských politikov z funkcie, a to bez ohľadu na to, aký post zastávajú. Taktiež mu umožňujú zmraziť účty politickým subjektom, ktoré sabotujú implementáciu mierových dohôd. Najkontroverznejšou právomocou sú legislatívne kompetencie vysokého predstaviteľa, ktoré mu v podstate umožňujú obísť celý „demokratický“ zákonodarný proces v Bosne a Hercegovine (Hladký, 2005). K prvému významnejšiemu použitiu právomocí OHR došlo v roku 1998, kedy bol za prezidenta Republiky Srpskej zvolený Nikola Poplašen zo Srbskej radikálnej strany. Poplašen hneď v priebehu prvých mesiacov od svojho zvolenia ignoroval celoštátne inštitúcie Bosny a Hercegoviny a odmietol spolupracovať s medzinárodným spoločenstvom. Vtedajší vysoký predstaviteľ Španiel Carlos Westendorp sa rozhodol ignorovať vôľu voličov z republiky Srpskej a odvolal Poplašena z funkcie (Hladký, 2005).

Za kontroverzný prvok v rámci Úradu vysokého predstaviteľa možno považovať skutočnosť, že jeho existencia nie je zakotvená v Ústave Bosny a Hercegoviny, iba v Daytonskej mierovej zmluve, čo fakticky vyvoláva dojem, že mierová zmluva má väčší význam než ústava nezávislej krajiny. Medzinárodné spoločenstvo tiež dohliada na problematiku multietnického Dištriktu Brčko prostredníctvom tzv. supervízora Dištriktu Brčko, čo je v podstate obdoba OHR.

ZÁVER

Situácia na západnom Balkáne nebola nikdy jednoduchá. Búrľivá história poznačila všetky novovzniknuté štáty a tie sa len veľmi ťažko zviechajú z ťažkých dopadov vojny. Bosna a Hercegovina je mladým multietnickým štátom, v ktorom sa jednotlivé etniká formovali na základe náboženských línií. Kontroverzná Daytonská mierová zmluva nastolila v krajine taký politický systém, aby sa ani jedno etnikum necítilo ukrátené o možnosť participovať na moci. Politický vývoj po roku 1995 bol však omnoho komplikovanejší, než sa dalo očakávať. Bez priameho tlaku zo strany medzinárodného spoločenstva reprezentovaného Úradom vysokého predstaviteľa, nie sú politickí predstavitelia troch etník Bosny a Hercegoviny schopní dosiahnuť akejkoľvek zhody ani za cenu blahobytu krajiny. Samotné inštitucionálne usporiadanie daytonského politického systému je viac než zložité a spôsobuje strnulosť pri prijímaní dôležitých reforiem. S cieľom dosiahnuť efektívnejšiu správu krajiny bude v budúcnosti potrebné posilniť celoštátne inštitúcie na úkor jednotlivých entít, čo by prípadne mohlo pomôcť urýchliť cestu Bosny a Hercegoviny do euroatlantickej integrácie. Okrem samotných bosniansko-hercegovinských inštitúcií má možnosť výrazne zasahovať do politického života aj spomínaný Úrad vysokého predstaviteľa. Avšak je zrejmé, že tento úrad nebude v krajine fungovať donekonečna a v budúcnosti budeme pravdepodobne sledovať postupné utlmovanie jeho činnosti. Oveľa vážnejším nebezpečenstvom pre integritu Bosny a Hercegoviny je skutočnosť, že veľká časť miestnych Srbov a Chorvátov sa s touto krajinou úplne nestotožňuje a radšej by videli oblasti, ktoré obývajú pripojené k Srbsku, respektíve k Chorvátsku. Pre zachovanie integrity je v súčasnej situácii potrebné, aby si politické elity uvedomili, že pokiaľ nechcú dospieť k vyostreniu vzájomných vzťahov, je nutné posilňovať

---

¹¹ tzv. Bonn Powers.

stabilitu a súdržnosť medzi jednotlivými etnikami, no najmä spolupracovať navzájom, aby sa nastolený systém v krajine posilnil.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BUGAREL, K.: 2004. *Bosna. Anatomija rata*. Beograd: Fabrika knjiga. ISBN 8677180117
- DURAKOVIĆ, N.: 1998. *Prokletstvo Muslimana*. Tuzla: Harfograf.
- FRIEDMAN, T.: *Foreign Affairs; Not Happening*, New York Times, 23. január 2001. [online]. 2001. [cit. 2019-04-16]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2001/01/23/opinion/foreign-affairs-not-happening.html?scp=1&sq=Not+Happening&st=nyt>>
- HLADKÝ, L.: 1996. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*. Brno: Nakladatelství Doplněk. ISBN 80-85765-61-6
- HLADKÝ, L.: 2005. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně Mezinárodní politologický ústav. ISBN 80-210-3674-5
- IBRAHIMAGIĆ, O.: 1997. *Državnost i nezavisnost Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca.
- MAJCHÚT, I.: 2015. *Bosna a Hercegovina po volbách v októbri 2014*. In: Bezpečnostné fórum 2015 : zborník vedeckých prác, 1. zväzok. - Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2015. - ISBN 978-80-557-0849-2. s.339-346.
- MALCOLM, N.: 1996. *Bosnia. A Short History*. New York: New York University Press. ISBN 0814755615
- MICHELA, M.: *Teroristi pri moci*. [online]. 2003. [cit. 2019-04-17]. Dostupné na internete: <<http://www.historiarevue.sk/historia-2003-03/ustasa.htm>>
- MOJŽITA, M.: 2010. *Sarajevo, čakanie na lastovičky*. Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o. ISBN 978-80-8101-339-3
- PIRJEVEC, J.: 2000. *Jugoslávie 1918 – 1992. Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha: Argo. ISBN 80-72-03-2-77-1
- SILBER, L. – LITTLE, A.: 1996. *The Death of Yugoslavia*. London: Penguin Books – BBC Books. ISBN 0140261680
- ŠESTÁK, M. – TEJCHMAN, M. – HAVLÍKOVÁ, L. – HLADKÝ, L. – PELIKÁN, J.: 2009. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-375-9
- TOMIĆ, Z – HERCEG, N.: 1999. *Izbori u Bosni i Hercegovini*. Mostar: Sveučilište u Mostaru. Centar za studije novinarstva.

npor. Mgr. Tatiana VAŠŠOVÁ
Externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovensko
vassova.tatiana@gmail.sk

THE NEW METHOD OF THE ANALYSIS OF THE SECURITY ENVIRONMENT (Introduction of the Security descriptor matrix)

Csaba VIDA

ABSTRACT

In his study, the author presents a kind of method for the analysis of the security environment, which is based on a complex interpretation of security. The study includes a framework for interpreting security as well as a description of analytical method theory. The analysis of the security environment is presented not only in theory but also in practice when analyzing the security situation in Slovakia in the autumn of 2020.

Keywords: security, analyse, matrix, security studies, strategy documents.

INTRODUCTION

In our age rapidly changing world, it is increasingly important to monitor the security environment to remain able to respond appropriately to security challenges, risks and threats. Because these often endanger our existence and our future. However, this requires such methods to analyse the security environment, as to present exactly our security situation. In the theory of the security studies many analysis method exists¹, but the XXI. century, those do not provide an accurate answer to monitoring security processes. In the past, existing methods have provided an adequate response to the issue of security, but the world has accelerated. In recent decades, security paradigm shifts² have intensified, putting the international security system on a new base in all cases. Nowadays the security processes are more complexes and rapidly changes, and the existing methods are not flexible and too bound. Therefore, need new analysis methods, which able to react the processes. Before the new analyse methods, need to answer to this issue, why is it necessary to deal with security?

The security³ determines all field of the people's life. According to definition of security, if we are in security, then we have possibility for the future and for the survive. If we are not in security, it puts our existence at risk, thus we need to do something for our security. We must improve and strenghten our security. Therefore, it is necessary to know our security situation, that we can react to factors, which negative affect the security. But we also need to know the positive factors that we can use to strengthen our security. The situation is complicated by that in our age the security is constantly changing, which cannot always be predicted. The forecast is becoming increasingly difficult. How do we determine the security situation?

We need analyse the security situation, mainly those elements, which determine the security processes. I think the best solution are the structured analyse methods, because only these guarantee good and exact result. Others methods (non-structured methods, mainly logical

---

¹ The methods to analyse of security belongs to e.g. in the military field the PMESII, in the economic field the PESTEL etc.

² In the last two decades were paradigm shifts every six to seven years. (2020, 2014, 2008-2009, 2001, 1990s)

³ The definition of security: Security usually means the lack of a threat. The person can be felt himself/herself who is free of the threat, what can coming from various hazards. Therefore, security is that condition, in which the subject of security is able to respond appropriately to a threat to him or her. (Source: Csaba Vida: The military elements of the security, p.62.)

methods) in my experience do not provide accurate result, thus threatening our security. My opinion is the non-structured methods present only one element and process of security perfectly, so they are not suitable for a complex approach. In the theory of security studies can find many structured methods, what is used in many fields and many time, but in my opinion they not provide perfect solution. Therefore, I made the new method during my research programmes. My solution is Security Descriptor Matrix⁴ (SDM), what help to analyse the security situation. I would like present it in this article.

This topic – analyse of security – is currently very topical in Slovakia. The new government decided in his program⁵, that need to actualize the old security strategic documents from 2005, because them obsolete and unresponsive to the security situation. In summer began the strategic documents making process.⁶ According to main theories of strategic studies during the documents making process the first step the analyse of security.⁷ So, before writing of the strategies must have to analyse the security situation of the country. One of solution of my SDM, that help to understand the security situation of Slovakia, mainly identify those elements, which effect to the security of the country.

1 ROLE OF SECURITY

Security⁸ is central role in the life of people. Important experience, if the people (or state) are in safe then they don't want to deal with it. If the people (or state) are not in safe, then it is the most important thing for the people. And they want to do to strengthen their security. Only in this case do they want to provide resources for security, because other times they see it as unnecessary. If there is no military confrontation and threat, countries will not want to spend on the military.⁹ This has been underlined by many examples in history. For example, nowadays, during the COVID-19 epidemic, it can be see, that the security in the health dimension/sectors is more important, as economic or military security, because the pandemic threat our life. The state (or people) spend more and more the health sector, because they want to reduce of number for the victims and want to stop the proliferation of virus.¹⁰ The epidemic also proved that without security, there can be no talk of economic prosperity, social and political stability. It is important for security to define what determines security?

There are several factors that affect security, some of which reduce safety, that is, there have negative impacts. These include challenges, risks and threats. (The listing also means increasing effectiveness.) These reduce safety with different efficiencies, thus requiring different reactions. It can be stated that it is not possible to react to all negative factors, so it is the responsibility of policy makers to decide which ones to pay attention to. But the security

---

⁴ Csaba VIDA: A biztonságpolitikai leírómátrix, in 2011.

⁵ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 - 2024 (Source: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24756/1>, download: 1.9.2020.)

⁶ Rezorty obrany a diplomacie už začali s prípravou nových strategických dokumentov, na rokovanie vlády ich chcú predložiť do konca tohto roka (Source: <https://www.mosr.sk/47390-sk/rezorty-obrany-a-diplomacie-uz-zacali-s-pripravou-novych-strategickych-dokumentov-na-rokovanie-vlady-ich-chcu-predlozit-do-konca-tohto-roka/>, download: 1.9.2020.)

⁷ Csaba VIDA: Gondolatok a stratégiaalkotásról: Miért van szükség stratégiákra, in 2016.

⁸ The definition of security: security usually means the lack of a threat. The person can be felt himself/herself who is free of the threat, what can be coming from various hazards. Therefore, security is that condition, in which the subject of security is able to respond appropriately to a threat to him or her. Csaba VIDA: The military elements of the security, pp. 61.

⁹ There have been many examples of this in the last two decades, such as the second half of the 2000s. During this period, defence spending declined significantly. This process lasted until 2014, when military security became important again.

¹⁰ Csaba VIDA: A koronavírus-járvány hatása a biztonságra: Paradigmaváltás a biztonsági rendszerben, in 2020.

enhancing factors should not be forgotten too because they can be support to maintain security. These include the country's defence capabilities, e.g. army, law enforcement forces, alliances etc. It is important to note that not only the armed forces are the country's defence capabilities, but for example economy performance and political stability too. The country's foreign (diplomatic) service, for example, is a key element of the defence capability, mainly in the framework of the early warning system. Therefore, security enhancing factors need to be taken into account, because these help to react to negative factors. If we examine the security factors, it can be stated that the number of negative and positive elements relatively is the same, but can feel the negative factors are much more, because they threaten our safety. Therefore, we perceive far more risk factors, but it is not true. So, we have mainly to deal with the negative elements. If we do not know one of them, it can be a huge danger to us, because cannot prepared to react to it, that is, to eliminate it. If we are unprepared for any of the negative factors, then we cannot take action against it and our existence could be in danger.¹¹

Back to the negative factors, because them determine our daily life, because security affects our existence. We need to know very well the factors that affect their safety. The effectiveness of the negative factors is different, so the magnitude of their effect must be examined too during their study. In the above I have write already, that the amount of negative elements is so many that it is impossible to react to all of them. Therefore, we need to be listed and prioritized. It order must be determined, which based need to react against negative factors. The first factors are always, that threats the existence of the people (or state). Finally, based on this have to select those to which we have the opportunity to respond. It can be stated that it is not always possible to deal with negative factors because it may depend on ability and political will.¹² Therefore, it is important, that during analyse of security determine this factors. The process also depends on the success of analysis, but why need for analysis of security?

2 ANALYSES OF SECURITY

The analysis provides an accurate, objective determination of the security situation. It shows what threats we face and what capabilities we have. (What kind of positive elements have we?) The negative and positive factors affecting security need to be identified, that have to be sorted and have to list to be prioritized. We need to be exactly aware of the real situation of security because that is the only way to guarantee its defence. Otherwise the analysis helps to understand security processes, and analyses point to processes that pose a threat. Furthermore, the analyse provide a foresight into the future. Forecast is very important for security, mainly because it provides time to respond and develop the necessary defence capabilities. If we do not see the changes in the security situation, we can only react on what we know. The others we cannot develop new capabilities for respond. In the field of security, we have to always be prepared for changes and react quickly. In the 21st century, this is becoming increasingly difficult as the security situation changes more and more rapidly and more and more security threats emerge. Therefore, this makes it increasingly difficult to maintain security, making it increasingly important to analyse security accurately and objectively.

---

¹¹ Nowadays the pandemic is very good example, because the health system was not prepared to. Source: Csaba VIDA: A koronavírus-járvány hatása a biztonságra: Paradigmaváltás a biztonsági rendszerben, in 2020.

¹² The history was many cases, when the political leaders not reacted consciously to one negative factor, because either were not considered important or the country did not have adequate capacity. In the first case I can say, that that was illegal migration from 2008 to 2015, and the second may be during 1968 soviet occupation to Czechoslovakia, but the same situation was in 1938 too.

The other answer to the question, that why need to analyse of security in Slovakia, this is the strategic documents making process. Before the writing of the documents need to analysis of the security, because have to answer to challenges of the security environment in strategic document. Strategic documents preparation is a very complicated process because security strategy documents determine the security concept of a country for the long term (nearly a decade).¹³ Therefore, an analytical method should be chosen that provides an accurate and objective picture of security and even provides a forecast.

There are many possibilities and methods for security analysis.¹⁴ Methods are very different, therefore can be used for different purposes. Not all of them are suitable for complex security analysis. Therefore, it is necessary to choose the method that meets the determined requirements a purposes. Basically, two types of analytical methods can be distinguished, such as structured and non-structured, logical methods. Structured methods provide a kind of systematic, framed analysis, one of which is matrixes. Non-structured, logical methods basically start from logical procedures, for which the results of different disciplines are used, as a sociology, psychology. In my opinion and experience, the structured analysis methods are basically suitable for complex security analysis on security level, while logical and other methods do not provide adequate results. Therefore, we need a complex analysis method, mainly a kind of matrix. In the international literature are many matrix type analysis methods, but need the new one, because the former methods not support our purpose, and the methods do not always meet the requirements of the age. These matrixes are very bounded, not flexible. Unfortunately exist several analysis matrixes, but none provide a complex answer to strategic analysis. Therefore, need the new one, that is SDM.

3 CREATE THE MATRIX

The first step determines frameworks of analyses.¹⁵ So, we need a complex assessment of the security, so we have to analyse in all sector of society (in all subsystems of society) and in all level of security. The all sector of society means it is including whole spectrum the life of people. These are political, military, economic, society, environmental, legal, information, infrastructure, trade, demography, health, law enforcement, finance, education, family, social, religion, ethnic, epidemiology, crime, labour, etc. There are many more areas to list because their numbers are going to infinity. Too many areas pose an insurmountable challenge to the analysis, so the number of sectors examined should be limited. All analytical matrixes use similar procedure, but these methods choose fix sectors, so these are not flexible. I think, this is good direction, but it has to make more flexible the matrixes.

In my opinion, there are five sectors into which all sectors can be channelled. These include the political, military, economic, social and environmental sectors. For example, demography is the social part, but trade and finance are the economic part. In addition, two or three additional sectors can be included in the study, because for eight to ten sectors the analysis is still operational, ie the results obtained are transparent. For additional sectors, any sector that prioritizes safety can be listed. For example, the health sector is currently under pandemic, but the public order / law enforcement sector could be included after a terrorist attack. So, the analyse sectors of security: political, military, economic, social, environmental and added health sector.

---

¹³ Csaba VIDA: Gondolatok a stratégiaalkotásról: Miért van szükség stratégiákra, in 2016.

¹⁴ More than a hundred different methods can be found in the literature.

¹⁵ Bence Németh: A PESTEM és PMESII stratégiai elemzőrendszerek összehasonlítása a Honvédelmi Minisztérium új stratégiaiértékelő rendszere, in 2014.

I think if we want to get an accurate result, we need to look at security at all levels of security, including individual, community, national, regional, international and global. Of course, flexibility must also be guaranteed here, that is, if the study requires it, a new sector can be included, ie the levels can be shared. The community is for municipalities and provinces, while the regional is for cooperation or alliances between some countries. The point is flexibility in order to get an accurate adequate result.

Assembling of the security matrix is very important, because it determines the good result. The known matrixes (e.g. PMESII or PESTEL and others) work with a fixed frame, which is not flexible for the new security challenges.¹⁶ The SDM is different from others, because it is not fixed, as the others, but can be compiled based on the purpose of the analyse and of the security environment. The SDM can be freely formed according to the purpose of the analysis as well as from the point of view of the security situation. A very good example of this the security situation today, because due to the pandemic, health security dimension can be assessed in a separate field. This procedure is not possible for other analytical methods. The SDM can be shaped based on situation and requirements.

In our example, we would like analyse nowadays security situation in Slovakia, therefore we examine security all level of security, and the next security dimension: political, military, economic, society, health, environmental. I think in this six dimension we can channel all security factors.

I think, that I need to justify why we look at security at the individual and community level, because security politicians only interpret security from the national level upwards. My opinion is very important the individual level, because the individual's perception of security in a democratic country determines the security of the community and then the security of the country. For example, individual security of the decision making leaders affect the react of country. (This is the effect of the behaviourist school to my mind.) The same situation is on the little community level, because the security of more closed communities is often different from the security of other parts of the country. For example, in Slovakia big differences are between security of people living in the capital and security of people living at the eastern border. The subject of our analysis: people living in Bratislava, in Slovakia, in Central Europe.

4 FULFIL OF THE MATRIX

The next step, that factors that have a negative or a positive effect on security must be collected. The method of collecting the factors is to examine each field (square) separately to see what negative and positive factors affect safety. Factors can be external and internal factors affecting security, but factors affecting both directions must be considered. Each factor should be collected even if that factor is present in other sectors and levels. It is very important to identify all elements in the context of security. If the factor is present in more than one place, it must be taken into account everywhere. After listing the security factors, their effectiveness (extent) should be determined, and then the factors in the given field should be prioritized, both negative and positive. The efficiency of each factor should be indicated by numbers or colours. This process must be done for all fields. It is important to fill in all the factors in the field, for which analytical methods can be used if necessary. (It may belong here: the result of the opinion polls, interviews, reactions to events, internal and external regulators etc.)

---

¹⁶ Bence Németh: A PESTEM és PMESII stratégiai elemzőrendszerek összehasonlítása a Honvédelmi Minisztérium új stratégiaiértékelő rendszere, in 2014.

The matrix looks like this:

level/dimension	political	military	economic	society	health	environmental
individual						
community (Bratislava)						
national						
regional (V4)						
international						
global						

1th illustration **The SDM structure**

(Edit by Csaba Vida)

For example: in individual level and in society dimension – e.g. family support, level of the human rights and the freedom, social satisfaction, social movements, mass demonstrations, advocacy issues, the situation of religious and ethnic minorities, level of negative discrimination, demographic situation etc. – could be listed for a long-long row.

After collecting the factors, we get the set of significant size set of elements in each field in which the factors are prioritized.

4.1 ASSESSMENT OF SAFETY FACTORS

The next step is to evaluate these factors. There are many options and methods for evaluating factors. The SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) analysis is considered to be the most popular method, especially in the field of security. I think it is too complex, very complicated, and often provides irrelevant information to decision makers. Furthermore, the outcome of a SWOT is usually only understood by experts, making it difficult to adapt for policy makers.¹⁷ In my opinion, not all factors can be taken into account, because then it is not possible to respond effectively to changes in security. In my experience, policymakers generally consider the security impacts (factors) that have the greatest impact, i.e., the immediate threat. They only respond to these by providing specific resources to address them. Of course, policy makers take all factors into account, but they need to select those (mainly economic) options for which they will take specific countermeasures, that is, to develop defence capabilities. It is not possible to react to every single factor because no country has the resources to do so, not even the US, as history has proven many times. Therefore, the responsibility of policy makers is very important at this time, because they have to choose which problems to deal with. A very good example of this was the situation of illegal migration in Central Europe between 2008 and 2015. After 2008, everyone knew migrants would leave, but the likelihood was still low.

Back to the assessment. Based on the above, of the factors prioritized for each field, only those that have the greatest impact on security are considered. So only those that have a direct impact on security that action is inevitable. Thus, there are usually from one to three factors to consider as a field, which is already manageable for decision makers. (It is very

---

¹⁷ Bence Németh: A PESTEM és PMESII stratégiai elemzőrendszerek összehasonlítása a Honvédelmi Minisztérium új stratégiaiértékelő rendszere, in 2014.

important to really select the factors that have the greatest impact.) There can be several factors in an extreme situation, but then you have to reckon with a crisis in the given dimension. (For example: war, state bankruptcy, global disaster etc.)

The selected factors should be listed in the matrix, after which the complex security situation becomes visible. Based on the matrix, it becomes visible what are the factors that affect security and to which to respond. It is then only necessary to summarize the safety situation of the subject of the investigation.

Further possibilities for analysis with this method. In the course of the analysis, if we perform it at regular intervals (monthly, annually), we see not only a snapshot (situation), but also the process of security development. The process provides an opportunity to identify trends and directions so that forecasts can be made with their help. In my opinion, the most important element of analytical methods is the ability to make predictions.

4.2 APPLICATION OF THE SDM

Of course, in my analysis of the security situation in Slovakia, I will outline a kind of simplified version, because the main aim is to present the method. So I don't display all the data generated during the process, and I also simplify the transitions between sub-processes. Unfortunately, outlining the whole process of analysis exceeds the possibilities of the article in time and scope. I would like to briefly illustrate the process of preparing the matrix with some examples and to indicate the final result with a completed matrix.

The first step is therefore to identify the positive and negative safety factors that occur in different sectors and levels. For the collection of the elements, I also took into account the safety assessment and analysis of several Slovak government organizations (e.g.: Slovak Information Service, Ministry of Foreign and European Affairs).¹⁸ Instead of presenting each sector of security, I will present only one, which is, of course, the military dimension of security.

Security elements in the military sector:

individual level: **assistance, guaranteeing military security, increasing interest in the armed forces, strengthening trust** etc.

community level: **assistance, support, stabilization effect on military presence, crisis management** etc.

national level: **capability shortages, congestion, assistance in crisis management, loss of defense capabilities, lagging behind in technological competition, arms competition requires more resources, scandals, cyber threats, threatening the monopoly of the armed forces, influencing, strengthen of new challenges (terrorism, cyber threat, hybrid threat, illegal migration), which require military forces** etc.

regional level: **limited arms race, the possibility of joint action, increased and lack of cooperation, the promotion of national interests, cyber threats, hybrid warfare, non-military threats require military forces** etc.

international level: **growing possibilities of armed conflicts, military confrontation, use of military force to enforce interests, persistence of armed conflicts, emergence of new military technology, proliferation of military technology** etc.

---

¹⁸ Sprava o činnosti SIS za rok 2011-2019. (Source: <https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti.html>, download time: 01.10.2020.) Sprava o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2019 (Source: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2020-202>, download time: 01.10.2020.)

global level: **military confrontation between the great powers, increase in the number of armed crises, the persistence of the threat of global war, rapid technological development and technological competition, the return of the Cold War period** etc.

The security elements could still be listed, but the more important ones are shown above and then the ones that have the greatest impact on security and the best characteristic of that particular element of the matrix should be selected. These factors are underlined and placed in a specific location in the matrix.

Using of the analytical methods – the **SECURITY DESCRIPTOR MATRIX**

Assessment time: **Fall of 2020;**

Assessment object: **Slovakia, Bratislava;**

Method used: **one-time examination** (snapshot) **and general method supplemented with health dimension;**

level/dimension	political	military	economic	society	health	environmental
individual	discredit	assistance	unemployment	intensification of extremism	illness, risk of death	deterioration of living conditions
community (Bratislava)	divided	presence	impoverishment	influence	health system collapse	pollution
national	scandals, influence	decrease in defence capabilities	economic downturn	intensification of social problems	health system collapse	natural disasters, environmental damage
regional (V4)	cooperating	arms race	loss of competitiveness	migratory pressure	restrictions to prevent spread	natural disasters, environmental damage
international	decreasing multilateralism	growing armed conflicts	the diminishing importance of Europe	new challenges (terrorism, hybrid warfare)	lack of cooperation, competition for survival	climate changes
global	anarchic and strengthening of national interest	strengthening of great power opposition	world economic crisis	strengthening of differences	global pandemic	climate changes

5 SHORT ASSESSMENT OF THE CURRENT SECURITY SITUATION IN SLOVAKIA

The matrix also shows the order of priority between its security sectors, because at present the health sector has the greatest impact on our security, followed by the economic sector and, consequently, the social sector. This is due to the presence of the second wave of the pandemic, which is directly endangering people's lives.¹⁹ In the current situation, the military segment is in the best position despite the threat of wars internationally and globally.

In the security health sector, a pandemic poses a direct threat to an individual's life. This will have serious implications for both community and national security, as countries will suffer significant personal losses due to the epidemic. Thus, it is extremely important for governments to mitigate the effects of the epidemic, thus reducing the number of victims and patients. However, the epidemic is overburdening the health systems of even the richest countries, thus posing a serious threat to the Slovak health system as well, as many other healing capacities are declining due to the epidemic. At the regional level, the epidemic can generate serious debates, which are mainly due to the solution of anti-epidemic measures at the national level and the lack of cooperation. The lack of cooperation is also characteristic of the international level, because everyone wants to save their own citizens. This has created a kind of competition between countries, including China, for health devices. A global pandemic can also rearrange the global world order because of its economic, political and social impact, because there will be winners and losers as well.

In the security economic sector, the pandemic is having a major impact as the performance of the economy is declining due to restrictive measures. The economic impact of the epidemic appears at all levels of security. At the individual level, layoffs due to the epidemic, and thus livelihood problems, are a serious problem because people have only limited reserves. At Community level, therefore, impoverishment appears and therefore they do not spend due to economic uncertainty (example is the decline in car sales). This could be a serious problem for the economy in Slovakia, as a significant economic downturn of around 10% is to be expected. The economic downturn in the region could also lead to a loss of competitiveness, which could exacerbate economic problems. These problems are also emerging at the international level, which could accelerate the decline of Europe's role, as it can be concluded that China may be one of the winners in the epidemic. The economic impact of the epidemic could lead to a global economic crisis.

The impact of the epidemic also appears indirectly **in the social sector** of the commission, as some factors are amplified, others are weakened, but past trends can also be observed. A serious problem for individuals in society is the rise of extremism and impatience, which is supported by some extremist organizations that have links with foreign actors. Thus, Slovak society is also under severe pressure to influence. The epidemic and its economic effects have exacerbated existing social problems, including the widening gap between the poor and the rich, the further impoverishment of the disadvantaged. The increase in ethnic problems, especially for the Roma population. The new security challenges are currently strongest at the regional level, notably illegal migration, which is present on a daily basis in the region. Among the new challenges, the threat of terrorism and processes related to hybrid warfare are much stronger at the international level. At the global level, in addition to globalism, societies are characterized by growing disparities and a lack of cooperation.

---

¹⁹ Csaba VIDA: A koronavírus-járvány hatása a biztonságra: Paradigmaváltás a biztonsági rendszerben (FELDERÍTŐ SZEMLE XIX/1. : 2020/1. pp. 5-28. , 24 p. (2020))

The effects of the epidemic are also present **in the political dimension** of security, but rather only in the political processes of dealing with the epidemic. Slovak residents were disappointed with the policy, which is also supported by surveys. Political movements have succeeded in dividing Slovak society behind political movements. Political struggle appears mainly at the national level, because the defining element of the political struggle is overcoming scandals. The scandals thematise public opinion, which has an effect on political stability. The only positive trend in political security is regional co-operation, especially in the framework of V4, so joint enforcement of interests is also possible within international organizations (EU, NATO). It can be stated that as the emphasis on national advocacy becomes more important, the importance of international organizations decreases, which results from the decrease in the level of cooperation. Thus, the anarchy of the international system is also growing on a global scale.

The security environmental sector is perhaps the most independent of the epidemic, although the impact of the epidemic appears here as well, but basically past trends related to pollution, natural disasters and climate change can be observed. The negative effects are causing the natural living conditions to deteriorate in Slovakia as well, so more and more natural disasters are to be expected, as well as climate change with a negative impact. It can be stated that climate change is already having a concrete negative impact on the national economy.

The military sector of security is the biggest loser in the epidemic because after 2014, the military sector was given priority, which ceased with the outbreak. The military security system has also been subordinated to the fight against the epidemic, which has a positive impact at the individual and community level, as military assistance (performance of non-military tasks) has increased the security of Slovaks. Involvement in the management of the epidemic, on the one hand, caused an overload of military potential, which reduced the country's defense capability as forces were withdrawn from it. At the regional level, security is still determined by an earlier trend, as forced force developments launched in the last four to five years have triggered a kind of arms race in Central Europe, which, in addition to developing cooperation, has created a kind of logical mistrust stemming from the security dilemma. Armed development is still based on armed crises and military confrontation between actors in the international community. The armed conflict near the borders poses a specific threat to the countries and the invariably unstable Balkan region also requires the maintenance of military potential. The number of armed crisis areas is not declining, while the intensity of wars remains strong, especially in the immediate vicinity of the European Union (Middle East, Caucasus, Africa). Military tensions in the case of the great powers and some frozen conflicts evoke a Cold War era, which requires the continuous strengthening of military security.

Based on the above, it can be concluded that an epidemic has an indirect and direct negative impact on safety in each segment of safety, as if a safety system were obscured by the effects of the epidemic. As a result, a paradigm shift in the security system due to the epidemic must be expected.²⁰

BIBLIOGRAPHY

Csaba VIDA: A biztonságpolitikai leírómátrix (Hadtudomány, XXI/4., 2011., pp. 36-53, ISSN 1588-0605);

Csaba VIDA: The military elements of the security (Vojenské Reflexie, XIV/mimoriadné číslo, pp.: 59-74., 2019, ISSN 1336 9202);

---

²⁰ Csaba VIDA: A koronavírus-járvány hatása a biztonságra: Paradigmaváltás a biztonsági rendszerben

Csaba VIDA: Gondolatok a stratégiaalkotásról: miért van szükség stratégiákra? (FELDERÍTŐ SZEMLE XV : 4 pp. 168-184. , 17 p. (2016))

Csaba VIDA: A koronavírus-járvány hatása a biztonságra: Paradigmaváltás a biztonsági rendszerben (FELDERÍTŐ SZEMLE XIX/1. : 2020/1. pp. 5-28. , 24 p. (2020))

Barry BUZAN – Ole WEAVER – Jaap de Wilde: Security – A new framework for analysis (1997, Lynne Rienner Publisher, ISBN 1555877842);

Barry BUZAN – Lene HANSEN: The Evolution of International Security Studies (2009, Cambridge University Press, ISBN 978 0 521 96422 3);

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 - 2024 (Source: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24756/1>, download: 1.9.2020.)

Rezorty obrany a diplomacie už začali s prípravou nových strategických dokumentov, na rokovanie vlády ich chcú predložiť do konca tohto roka (Source: <https://www.mosr.sk/47390-sk/rezorty-obrany-a-diplomacie-uz-zacali-s-pripravou-novych-strategickych-dokumentov-na-rokovanie-vlady-ich-chcu-predlozit-do-konca-tohto-roka/>, download: 1.9.2020.)

Sprava o činnosti SIS za rok 2011-2019. (Source: <https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti.html>, download time: 01.10.2020.)

Sprava o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2019 (Source: <https://www.slovlex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2020-202>, download time: 01.10.2020.)

podplukovník Ing. Csaba VIDA PhD.
univerzitný odborný asistent, pridelenec obrany
Národná univerzita verejnej správy / Vel'vyslanectvo Maďarska
Štefánikova 1, 81245 Bratislava
E-mail bratislava@dao.gov.hu

THE GEOPOLITICAL SIGNIFICANCE OF THE ARCTIC IN THE 21ST CENTURY

Vivien VIGH

ABSTRACT

Today, the Arctic region seems to be gaining in value, which is why we can expect a new security policy challenge. This is due to its crucial importance in political, economic, military and environmental terms. Global climate change greatly raised the importance of the region and changes the geopolitical balance of power.

The purpose of this study is to present the power games in the Arctic and the consequences of global warming in the region. In addition, the geostrategic position of the area, its natural, social, economic and military conditions and its impact on security will be examined.

Keywords: North Pole, Northwest Passage, NorthEast Passage, shipping routes, climate change

INTRODUCTION

Decades of decades have emerged to own the Arctic. These debates can also be called great power aspirations. The Arctic belongs to several countries, those that have had the status of great powers in the world for decades or even centuries. There is a growing international focus in the region. This attention was due to the sudden and rapid melting of the polar ice. Arctic states want to gain more and more influence over the region, as there is a high probability that various mineral resources (oil, natural gas, methane...) will be discovered under the ice, which is expected to melt within five decades, making the region exploitable (Lattman, 2008). The slow but steady melting of Arctic ice will change international competition for those important resources (Brzezinski, 2013).

Most of the Arctic is located in the Arctic Ocean, which is covered by a permanent ice sheet. The Arctic includes the following countries: Russia, USA, Canada, Norway, Iceland and Denmark (Picture 1). These countries are all states with Arctic coasts. These states with six Arctic coasts could launch a seizure in order to claim rich oil, gas and ore deposits. This continuous competition for extraction could bring about serious geopolitical changes, especially in favor of Russia, which has the largest area there.

HISTORICAL BACKGROUND

The first flight over the Arctic took place on May 9, 1926. A three-engine Fokker-type aircraft took off from the Spitsbergen. The crew of the plane were Captain Richard Byrd, navigator, leader of the expedition, and Floyd Bennett, the pilot. Byrd and Bennett reached the North Pole, they circled over the pole for thirteen minutes, then returned to the Spitsbergen. Byrd and Bennett received a welcome in the United States.

Picture 1 The Arctic

Source: https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/71WIAGsXJOL.AC_SL1000.jpg

The air route of the area above the Arctic Circle is quite short, and if the area of ice starts to melt, the area will also be navigable. Based on this, the military and economic importance of the Arctic will gradually increase. This suggestion was already discovered by the North American countries in the 1930s to be of great strategic importance to the Arctic.

In 1943, Nicholas John Spykman, one of the major geopoliticians of the United States, put it this way: *“Our Atlantic and Pacific fronts are no longer our most important points of connection to the Old World. To the north is a third front that will be dominated by the plane, and which, because of its importance, will quickly leave the other fronts in our strategy for war and peace, if that has not happened at all (Fischer, 2005).”* Spykman means Russia in the Old World and the United States as the New World. If we try to interpret this statement, we realize that the geopolitical role of the world has changed as Spykman has placed the area around the Arctic at the center of the world.

After World War II, the strategic importance of the region for German and Soviet submarine activity increased even more. The importance of the region also increased in the Cold War, as this route was the shortest between the then Soviet Union and North America.

GEOGRAPHICAL LOCATION

The Arctic is not just a geographically demarcated area. This region also includes a complex, closely interconnected and interdependent ecosystem, a specific climatic zone, and a

diversity of local indigenous cultures, traditions and indigenous peoples dating back to the last ice age. The Arctic consists of the frozen Arctic Ocean and adjacent land areas. The polar ice cap plays a key role in the Arctic, which is currently not completely covered by ice throughout the year. Sea ice armor, which is only partially permanent or seasonal, is home to a multitude of different living things (Almási-Siposné Kecskeméthy, 2018).

Picture 2 The Arctic Circle line and its associated countries

Source: http://beyondpenguins.ehe.osu.edu/files/2011/08/arctic_map_political.png

The Arctic is a vast and surprisingly diverse area that includes land and ice fields. The Arctic Circle is an imaginary outline in the northern hemisphere at 66.5° north latitude (Picture 2). Beyond the Arctic Circle, the territories of the following countries extend: the United States (Alaska), Russian Federation, Canada, Norway, Sweden, Finland, Iceland and Greenland under the jurisdiction of Denmark. Everywhere in the Arctic Circle, there is a 24-hour day at the summer solstice (June 22) and a 24-hour night at the winter solstice (December 22). The Arctic has no exact boundary, but it is commonly referred to as the area where the average monthly temperature in July, the warmest month of the year, remains below 10°C (Lattman, 2008).

ARCTIC COUNTRIES

Of the Arctic states, only those countries that have land and sea areas in the Arctic are involved in disputes over the legal status of the region's waters. As a result, the following states belong to the region: Russia, Denmark, Norway, Canada, and the United States.

Russia is present in the region in connection with Wrangel Island, Franz Joseph Land, New Land, Northern Land, New Siberian Islands. This country can gain the most by easier access to the Arctic, but it can also be a target for the other four Arctic states. In the Arctic, Russia has vast land and resource potential. The part of the Russian territory within the Arctic Circle is roughly the size of India, 3.1 million square kilometers. The Arctic accounts for 91% of Russia's natural gas production, 80% of the country's explored natural gas reserves, 90% of its offshore hydrocarbon reserves, and much of its ore deposit. The Russian Federation wants to fully restore its superpower status in the near future. The role of Russian political, economic and military leaders, who have fundamentally changed the direction of Russian state policy, is significant in this process. Russia treats the Arctic as a real extension of its northern borders, and in a strategy paper issued in 2008, Medvedev, then president of the Russian Federation, stated: *the Arctic will be Russia's "number one strategic resource base" by 2020* (Brzezinski, 2013). The Arctic Development Program was approved by the government in 2014 and was already set up in early 2015 by a committee chaired by Deputy Prime Minister Dmitry Rogozin, who called the audit and merging of various programs to develop the region the most important first step. It is important to mention that the "treasures" also include the Northern Shipping Route, which is the shortest route between Asia and Europe. As a result, the Kamchatka Peninsula, which is the gateway to the Arctic, will become a supply and repair base for ships. Russian strategic thinking has never underestimated the Arctic region, and since 2014, important military bases have been built in the region. On December 1, 2014, the Fifth Territorial Strategic Command was established to cover the Arctic Strategic Direction and is largely based on the strength of the Northern Fleet (Picture 3). Russia needs to strengthen its sovereignty in the area, as non-Arctic countries have emerged in the region - Sweden, Finland - and a changing strategic environment has emerged. The Arctic is of strategic importance to Russia because of its natural resources and national security presence. The region is home to two-thirds of marine-based nuclear bases. In December 2014, the Arctic Strategy Command began operations at the base of the Northern Fleet, after which the bases of the Western, Central, and Eastern military districts beyond the Arctic Circle were strengthened.

Picture 3 Russian military districts

Source:

https://www.stratfor.com/sites/default/files/main/images/Russia_military_districts2.jpg

Denmark is not directly bordered by the Arctic, but is affected by the geographical situation of Greenland, which has a high degree of autonomy. Greenland cannot pursue an independent foreign and defense policy, these activities are the responsibility of the Danish government. Denmark submitted its request to the UN in December 2014 to claim the Arctic and the mineral resources hidden under the Arctic. The Danish Foreign Minister¹ based his request on a geographical fact as Greenland is connected to the pole by a continental shelf at the bottom of the North Sea.

Danish defense policy currently contains the objectives of a consensual agreement adopted by parliamentary parties, and the transformation of the armed forces is also subordinated to this concept. It has a special geopolitical situation in the region due to the Faroe Islands and Greenland. According to an important point in the Danish Northern Strategy, the armed forces are facing increasing challenges as the region becomes geostrategically enhanced. An important challenge is to protect Greenland, as there is a significant distance between the island and mainland Denmark. Another important challenge is to protect and secure opening shipping routes.

Norway is present in the Arctic in connection with the Bear Islands, Svalbard and Jan Mayen Island. It is the northernmost European state, which, in addition to Denmark, is also a member of NATO. The country's security and defense policy documents focus on protecting the country's territory, maintaining its sovereignty, preventing wars and the rule of law. In recent decades, in addition to maintaining sovereignty in the country, it has become important to preserve the country's marine resources. To this end, the Norwegian government has adopted strategic documents on the Arctic and also on the role of the Norwegian armed forces. An important point in the armed forces' strategy is that the country must be able to protect its maritime areas and its energy facilities, as well as the smooth flow of shipping.

The Svalbard archipelago, also known as the Spitzbergen, is a mountainous archipelago under the jurisdiction of Norway. The island was discovered in 1596 during the expedition of the Dutch Willem Barents. The expedition failed as Barents died, but survivors were rumored to have abundant wildlife on the island. As a result, the next few years were about walrus hunting. After wiping out the walruses completely within a few years, commercial companies launched a drive hunt for coastal whales. By the end of the 17th century, whaling societies had established colonies on the islands. Immeasurable over-hunting led to the imminent extinction of whales, so in the late 18th century, severe depletion of prey put an end to this condition. In the 19th century, interest in the Arctic increased again as several expeditions set out to explore the Northeast Passage. The islands have become the main base for research trips due to their northern location and their ice-free waters for months. The Austro-Hungarian Arctic expedition took place between 1872-74. The purpose of the expedition would have been to explore the Northeast Passage, but the 24-man team explored the land of Franz Joseph. The expedition was led by Austrian Lieutenant Julius von Payer, the only Hungarian member was Gyula Kepes, a ship doctor. Most of the costs were financed by Austrian and Hungarian nobles and aristocrats. It is from this time that the name Spitzbergas, or "Peaks", is much better known to us than the Norwegian name Svalbard. The Hungarian geographer Jenő Cholnoky visited here in 1910 during a research trip. In honor of this, a mountain peak in the Nordenskjöld land bears his name today.

A geological study of the Arctic archipelago revealed that the land of the Spitzbergen hides a vast mineral resource. Recently, Norwegian scientists registered huge amounts of valuable minerals on the seabed near Svalbard, where researchers found mainly zinc, gold and silver. The minerals are estimated to be worth nearly \$ 100 billion (Bergquist, 2020). The area

---

¹ Martin Lidegaard Minister of Foreign Affairs of Denmark 2014–2015.

has re-appreciated and, as a result of ongoing tensions, the Svalbard Convention was concluded in Paris in 1920, which closed the territorial disputes and the area belongs to Norway under the Svalbard Convention, which entered into force in 1924. Under the Convention, citizens of the signatory states can enjoy equal rights with Norwegians. They are free to fish, hunt, mine, set up a communications station, and engage in maritime and commercial activities. This Convention is still valid today and has been signed by Hungary. About 3,000 people currently live on the islands, and 60% of the population is of Norwegian and 40% of Russian, Ukrainian descent. The Spitzbergen is home to the International Seed Bank, which keeps the seeds of the world's food plants at a constant frosty temperature in the event of a possible global disaster.

Due to the special situation of the Svalbard Islands, Norway has a special neighborhood relationship with Russia, as both states are members of the Arctic Council. The Arctic Strategy adopted by the Norwegian government states that bilateral relations with Russia must be developed and the health care and education of the population living in the region must be improved. It also prioritises environmental protection, climate change and the protection of marine resources. The Arctic Strategy document describes the importance of co-operation with other Scandinavian states. Norway is not a member of the European Union and therefore does not consider participation in the Nordic Battle Group set up by the EU as a guarantee of security for its security. The protection of maritime borders and the transformation and development of the armed forces are very important to Norway. Norway is prepared to deal with the new strategic situation. The Stoltenberg report² and the Nordic countries' foreign and security policy cooperation also attach importance to Norway's Arctic interests. It is important to mention that the country's military spending did not decrease as a result of the crisis, it increased slightly, but it kept pace with the increase in inflation.

Canada includes Ellesmere and Baffin Island in the Arctic. The Canadian force is stationing only a smaller unit in the Arctic Circle, due to poor conditions, a larger force could not be resolved in the area.

The Northern Weather System (NWS) was built in northern Canada, between 68 and 70 degrees north latitude. In the 1950s, the Early Warning Line was built in northern Alaska and Canada on a 5,000 km stretch that was the predecessor to the current Northern Forecasting System. The purpose of this was to detect early attacks on possible Soviet military bombing planes from the Arctic and to alert the North American Air Defense Command. The Canadian Navy does not have icebreakers, they are part of the Coast Guard. The Coast Guard has six icebreakers and seven multi-purpose or light icebreakers.

Canada has asked the Danish Coast Guard to cooperate because of its own Arctic territories, the common border with Denmark, and fisheries control. In 2010, Canada and Denmark signed a Memorandum of Understanding on security and defense issues. Current cooperation is based on bilateral and multilateral agreements and conventions and usually involves common practices and information exchange.

The United States is present in the Arctic through the Alaska region. Alaska was discovered in 1741, which then belonged to the Russian Empire and was then purchased by the United States in 1867. Once upon a time, during the gold rush, Alaska was a very attractive area for gold miners, but today oil companies, which can be mined off the coast of Alaska, are most attracted to oil companies.

---

² At a meeting in Oslo in February 2009, a 13-point report was adopted, focusing on peace-building, airspace control, maritime surveillance and Arctic issues in the region.

Located in Alaska is a force of U.S. forces stationed beyond the Arctic Circle, this state is the northernmost state in the United States. Two-thirds of Alaska falls south of the Arctic Circle, so much of the force is also located outside the Arctic Circle.

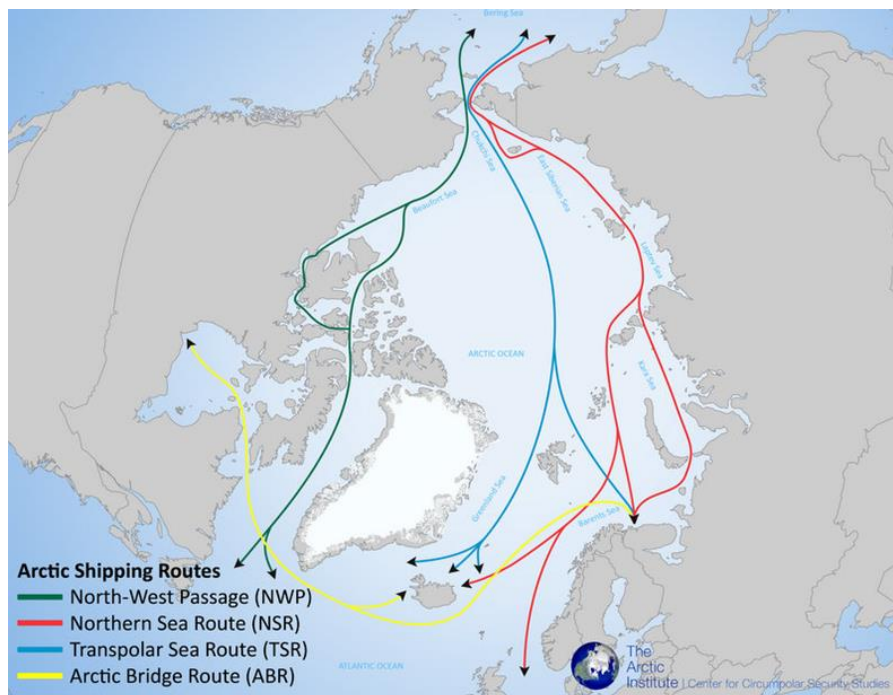
It is well known that the U.S. Navy is the largest and strongest in the world, but even with this capability, it is not really prepared for operations in the northern region. There is no permanent force stationed in the area. Coast Guard District 17 is responsible for protecting and controlling the seas surrounding Alaska. There are three icebreakers in the Coast Guard stock.

SHIPPING ROUTES

As a result of climate change, more and more people are trying to conquer northern waters, including states that do not have Arctic territories (e.g. China). The transport route for merchant vessels is also shortened if the Northwest or Northeast Passage is used to carry out their transport. However, these sea routes still pose many risks (Picture 4).

In the northern ice region, navigation was possible only in areas relatively close to the coast, even at the cost of significant difficulties, therefore the established routes, the Northeastern and Northwestern passages, represent a chain of straits. Under the current rules, the passage through straits used for international navigation does not affect the status of the waters forming the straits and the exercise of sovereignty over those waters and the airspace, seabed and subsoil by the states bordering the straits in any other way.

With the development of technology and the seasonal retreat of the ice sheet, traffic in the Arctic will become more and more intense.

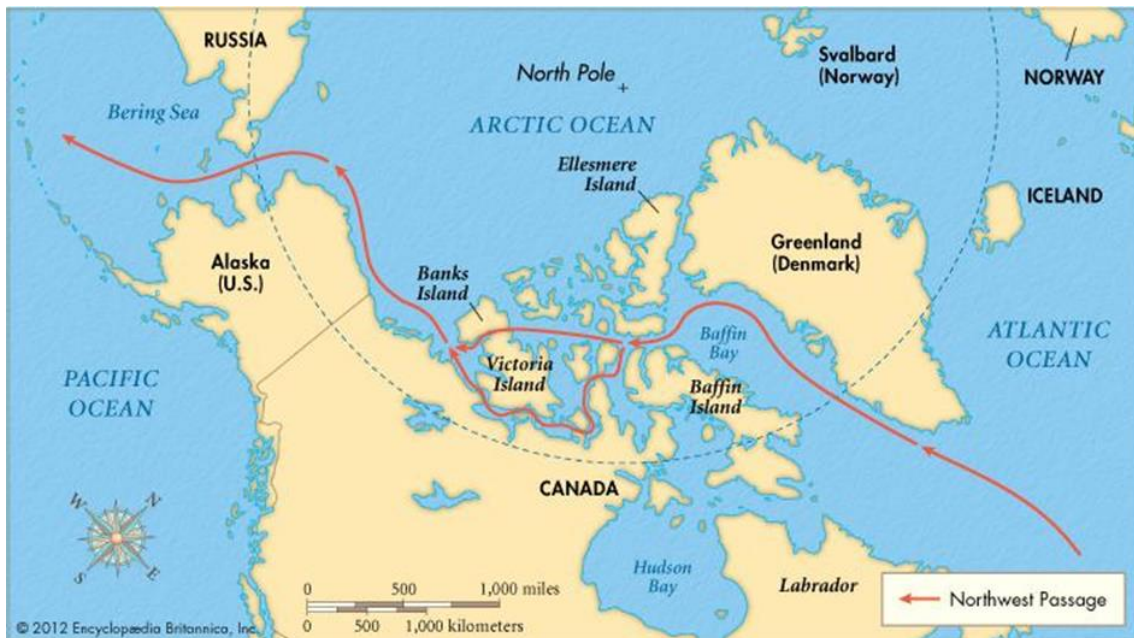
Picture 4 Arctic shipping routes

Source: <http://www.thearcticinstitute.org/the-future-of-arctic-shipping/>

The **Northwest Passage** is a 5,780-kilometer-long sea route along the northern coast of Canada across the Arctic Ocean that connects the Atlantic and Pacific Oceans (Picture 5).

Heading west to east, the gateway passes through the Bering Strait, the Chukchi Sea, the Beaufort Sea and the waters between the Arctic archipelago. Several different routes are used, including the McClure Strait, the Dease Strait and the Prince of Wales Strait, but not all are navigable for larger vessels. Leaving the archipelago, the gateway reaches the Atlantic Ocean through Baffin Bay and Davis Strait.

Picture 5 Northwest Passage

Source: <https://media1.britannica.com/eb-media/80/89980-004-D5EFD003.jpg>

The Northwest Passage has become more ice-free and open to ships in recent years than in the entire 20th century combined. This is due to the warming of the Arctic, as a result of which ice armor often recedes in summer. The sea ice that hindered the use of the gateway for most of the year also largely melted in the summer of 2016, freeing the route for ships.

The **Northeast Passage** connects the Atlantic Ocean and the Pacific Ocean along the Siberian coast of Russia (Picture 6). The North Sea route has been researched for many centuries, mainly for economic reasons. Much of the route leads in Arctic waters and some parts are only free of ice armor for two months a year. In 1525 the Russian Empire also began to search for the Northeast Passage, followed by sailors from many nations, and finally in 1648 its existence was proved. The gateway was also researched by sailors from other northern and western European countries - England, the Netherlands, Denmark, Norway - who were looking for a new sea route to China and India, hopefully shorter than the south. Although these early expeditions did not find the gateway, they led to a number of discoveries. Danish-born Vitus Jonassen Bering set sail north of the Kamchatka Peninsula on his ship called St. Gabriel and discovered the strait that bears his name today, the Bering Strait. A detailed map of the route was made during these expeditions. The first complete route was named after Adolf Erik Nordenskiöld³ of Sweden, who visited the area between 1878 and 1879.

³ He led several research voyages to the Spitsbergen, and during his expedition of 1878–1880 he was the first to navigate the northeastern passage, bypassing the Eurasian continent from the north. (November 18, 1832 - August 12, 1901)

The route begins at Murmansk, runs through the Bering Sea, bypasses the New Earth in the north, and then continues its journey in the Kara Sea after the North Earth. It leads through the Vilkicki Strait to the Laptev Sea, where it splits into two branches. The southern branch continues through the Dimitri Laptev Strait and the northern branch continues through the Sannikov Strait and reaches the Eastern Siberian Sea, where the road splits again, and the branch closest to the coast continues beyond the southern part of Wrangel Island, and reaches the Hook Sea through the Bering Strait.

Picture 6 Northeast Passage

Source: http://arcticportal.org/images/stories/Arctic_Shipping_Portlet/nep.jpg

Four of the five seas have significant continental shelves, theoretically all suitable for surface navigation, but the thickness of the ice sheet is different. The Arctic Ocean route is now available for about four months a year thanks to melting ice armor as a result of global warming. However, the shipping infrastructure on the route is incomplete for the time being, there are no mooring options, so the response time is long in an emergency.

CONCLUSION

The summer extent of the Arctic ice sheet has halved in the last four decades, and melting is not projected to stop later. There are also forecasts that show that the ice will completely melt in the summer in a few years. Due to the warming, the area represents a serious economic benefit, as a huge resource of raw materials is hidden under the ice. It can be seen that the Arctic Ocean has warmed significantly, its ice cover has thinned, and its extent has decreased. Sea levels have risen by an average of 20-23 centimeters since 1900, which contributes greatly to coastal flooding. The melting of Greenland and Antarctic ice is most dangerous. If they all melted, sea levels could rise by as much as 70 meters. The Arctic Ocean freezes every winter, but some areas melt in the summer. Another important source of problems is the increasing amount of fresh water flowing into the Arctic Ocean. During the melting of sea ice blocks, fresh water enters the saline seawater, which is accompanied by a rise in levels. As the Arctic continues to melt, these freshwater currents will increase. As the ice melts and temperatures rise, the natural, political and economic role of the Arctic increases in direct

proportion. The melting ice sheet hides a quarter of the world's unexplored hydrocarbon reserves and this poses a serious security policy challenge for the region. Melting will bring changes in both shipping and strategy, opening up a whole new ocean that will make the journey between Asia and Europe much shorter.

BIBLIOGRAPHY

ALMÁSI, T.– SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K: *The health risks of global warming and climate change – The Yamal peninsula case*. In: Michal, HRNČIAR (szerk.) Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie, Liptovský Mikuláš, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2018, p. 16–28.

BERGQUIST, E. 2020: *Vast Mineral Deposits Near Svalbard*. [online]. Available on internet: <https://www.highnorthnews.com/en/vast-mineral-deposits-near-svalbard>

BRZEZINSKI, Z.: *Stratégiai vízió*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2013, p.167–168.

CSATLÓS, E.: *Az Arktisz nemzetközi jogi helyzete*. Budapest, Akadémia Kiadó, 2013, p.67.

EUROPA.EU: *International Cooperation on Arctic Matters*. [online]. Available on internet: https://eeas.europa.eu/arctic-policy/eu-arctic-policy/20954/international-cooperation-arctic-matters_en

EXPEDICIO.EU: *Osztrák–magyar északi-sarki expedíció 1872–1874*. [online]. Available on internet: www.expedicio.eu

FISCHER, F.: *A kétpólusú világ 1945-1989*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2005, p. 29, 32, 33, 324.

GREENFO.HU: *Hajózható az Északnyugati-átjáró*. [online]. Available on internet: https://greenfo.hu/?s=Haj%C3%B3zhat%C3%B3+az+%C3%89szaknyugati-%C3%A1tj%C3%A1r%C3%B3&post_types=all

GREENFO.HU: *Kiolvadt az északkeleti-átjáró*. [online]. Available on internet: <https://greenfo.hu/hir/kiolvadt-az-eszakeleti-atjaro>

HUMPERT, M. – RASPOTNIK, A.: *The Future of Arctic Shipping*. [online]. Available on internet: <https://www.thearcticinstitute.org/future-arctic-shipping>

IHO: *Az Északi-sark fölött, vagy mégsem Byrd volt az első*. [online]. Available on internet: www.iho.hu

JÓJÁRT, K. 2017: Az orosz haderőreform értékelése II. – Szervezet, személyi állomány, fegyverzet. *Stratégiai Védelmi Kutatóközpont elemzések 2017/26*. [online]. Available on internet: <https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/svkk-elemzesek-2017-26-az-orosz-haderoreform-ii-szervezet-szemelyi-allomany-fegyverzet-jojart-k.original.pdf>

KÁLLÓ, L. – DEÁK, A.: Az Északi-sark – a „versenyfutás” kezdete. *Felderítő Szemle*, 10. Volume. 2011, 1–2. Number. [online]. Available on internet: http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/tartalomjegyz/felderito_szemle_2011_1_2.pdf p. 55-59.

KLEIN, D.: Svalbard a „hideg part”. *A földgömb, A Magyar Földrajzi Társaság folyóirata*, 35. Volume. 2017, 312. Number. p. 30–37.

KOMLOMEDIA.HU: *Megkezdte a működését az arktiszi orosz katonai parancsnokság*. [online]. Available on internet: <http://komlomediam.hu/9-kulfold/5076-megkezdte-a-mukodeset-az-arktiszi-orosz-katonai-parancsnoksag>

KOÓS, G.- SZTERNÁK, Gy.: Az Északi-sark geopolitikai és geostratégiai jelentősége – orosz szemmel. *Szakmai szemle* 2017. 2. Number. [online]. Available on internet: https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2017_2_szam.pdf p. 5.

- LATTMAN, T. 2008: Olvadó jég, fagyossá váló viszonyok (Viták az Északi-sarkvidék körül). *Nemzet és Biztonság*. [online]. Available on internet: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/lattmann_tamas-olvado_jeg_fagyossa_valo_viszonyok_vitak_az_szaki_sark_korul.pdf p. 50-58.
- GREENFO.HU: *Dániának is kellene az Északi-sarkvidék*. [online]. Available on internet: <http://greenfo.hu/hir/danianak-is-kellene-az-eszaki-sark/>
- MÁRTON, A.: Katonai együttműködés és terjeszkedés az Északi-sarkon. *Repüléstudományi Közlemény*, 28. Volume, 2012. [online]. Available on internet: http://www.repulestudomany.hu/folyoirat/2016_2/2016-2-07-0336_Marton_Andrea.pdf p.123–131.
- MÁRTON, A.: Az Északi-sark a skandináv államok szemszögéből nézve. *Repüléstudományi Közlemény*, 24. Volume. 2012, 2. Number. [online]. Available on internet: http://epa.oszk.hu/02600/02694/00059/pdf/EPA02694_rtk_2012_2_0273-0284.pdf p. 273–283.
- NAPI.HU: *Új területeket hódít meg Oroszország*. [online]. Available on internet: https://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/uj_teruleteket_hodit_meg_oroszorszag.596529.html
- PEARCE, F. *Arctic meltdown is a threat to humanity*. [online]. Available on internet: <https://www.newscientist.com/article/mg20127011-500-arctic-meltdown-is-a-threat-to-humanity/>
- PHARAND, D. 2016: *The Northwest Passage in International Law*. Egyesült Királyság, Cambridge University
- POLAR Discovery: *Arctic: Location and Geography*. [online]. Available on internet: www.polariscovery.who.edu
- RADYUHIN, V.: *The Arctic's strategic value for Russia*. [online]. Available on internet: <https://www.thehindu.com/opinion/lead/The-Arctics-strategic-value-for-Russia/article15674469.ece>

Vivien VIGH

National University of Public Service, Budapest, PhD student

Vigh.Vivien@uni-nke.hu

SELECTED ELEMENTS OF STATE DEFENCE PREPARATIONS

Mariusz WOJCISZKO

ABSTRACT

The article presents selected areas of defence preparations in public administration. The organs and organizational units of central and local government administration, as elements of the state defence system, have significant, legally assigned defence tasks implemented in peacetime. Defensive tasks are performed, among others, as part of the defence planning process and preparation of the defensive management system.

Keywords: defence planning, defence management, national security management, state defence management system, national security strategy

INTRODUCTION

For the purposes of ensuring security, structures appropriate for implementing policy, achieving goals and performing tasks are created, maintained and developed. Complex structures, which include bodies and institutions from various fields of the state's functioning with tasks and a network of connections, are referred to as systems. The features that define and identify the systems in the area of state security and defence are their goals, purpose and the established relations between elements. Some of these features are peculiar only to these systems. According to the classical approach, the state (national) security system consists of the defence, crisis management, civil protection and national security management system (subsystem). So it is composed of a management subsystem and executive subsystems. The national security system comprises appropriately organized, maintained and prepared forces, means and resources devoted by the state to the execution of tasks in this area (National security strategy of the Republic of Poland, Warsaw 2014, p. 13).

Part of the national security management system is the state defense management system (subsystem), which is part of the state defense system.

The state defense management system consists of:

- civil part (supreme organs of state authority and public administration bodies),
- military part (the Military Command System of the Armed Forces).

Supreme organs of state authority and public administration bodies manage the defense preparations of the non-military system.

Another important area of defence preparation is the process of defence planning in the state. Defence planning along with civil (crisis) planning are the main planning processes in the field of national security. As in the management of state defence, civilian entities have legally defined tasks in the field of defence planning.

1. DEFENCE PLANNING IN THE REPUBLIC OF POLAND

As far as non-military defence preparations are concerned, there is a need to determine the precise scope of responsibility of individual state entities which participate in the defence

planning process at both national and local government levels; the participants of the aforementioned process should be covered by an education and skills development system. Enhancing the capability of administrative and economic structures of the state to operate in crisis situations and to support the national defence efforts is necessary for the survival and the efficient functioning of the state both in case of an external threat and in wartime (White book on national security of the Republic of Poland, Warsaw 2013, p. 207).

The meaning of the term “defence planning” is presented in Ordinance of the Council of Ministers of 15 June 2004 on the conditions and procedures for planning and financing tasks performed as part of state defence preparations by government administration bodies and local government bodies (Dz. U. [the Journal of Laws] for year 2004, No 152, item 1599, as amended). According to the aforementioned regulation, defense planning is determining the ways of performing defence tasks by government administration bodies and local government bodies and using the necessary forces and resources for this purpose. The defence planning in Poland includes operational planning and defense programming.¹ The operational planning concerns the preparation and operation of government administration bodies and local government bodies in conditions of external threats to state security and in times of war. Operational planning tasks are included in the operational task sets. These sets also establish the forces and resources necessary to perform operational tasks. As part of defence programming (the second element of defence planning), defence tasks are determined in the form of material and financial undertakings. These tasks are performed in peacetime in order to maintain and develop the state’s defence potential and to prepare the armed forces and public administration bodies for action in war.

The defence planning process in Poland is carried out on the basis of the current national security strategy (open document) and the political and strategic defense directive of the Republic of Poland (classified document). It is conducted at all administrative levels of the state and in indicated institutions outside public administration². For the purposes of defence planning, operational plans and defence programs are developed and agreed. In addition, documents are prepared as part of state defense reviews (reports, assessments).

We must ensure in the near future, within the framework of a comprehensive and integrated national security system, at all levels of government and local government administration, the coherence of civil and defence planning, as well as the possibility of selective implementation of tasks, as needed.

2. TASKS OF THE STATE DEFENCE MANAGEMENT SYSTEM

The task of the state defence management system is to ensure the management of the executive elements of the state defence system, in times of peace, crisis (in the event of a special

---

¹ It should be in line with NATO’s defence planning process (NDPP). The aim of the NDPP is “to provide a framework within which national and Alliance defence planning activities can be harmonized to meet agreed targets in the most effective way. It should facilitate the timely identification, development and delivery of the necessary range of forces that are interoperable and adequately prepared, equipped, trained and supported as well as the associated military and non-military capabilities to undertake the Alliance’s full spectrum of mission” (NDPP – PO(2009)0042, 2009, p. 1-2). The NDPP is derive a single list of requirements and priorities needed to Allies. Multinational cooperation and cost-effective capability development. In this spirit, defence capabilities are developed in the member states of the Alliance (More: Fischer, No 1/2015, p. 108). The NDPP is the only viable framework to identify, preserve and, when required, develop these capabilities (...). NATO defence planing instrumental in harmonising the Allies’ national defence plans with those of NATO. (Kupiecki, 2015 6[1], p. 13, 14).

² The Council of Ministers is responsible for defence planning in the country. The ministers coordinate the planning process in the departments of government administration, and the province governors in voivodships.

external threat) and in times of war. The management system ensures the management of the non-military subsystem (public administration, entrepreneurs and other civilian entities performing defence tasks) and the military subsystem (the Armed Forces of the Republic of Poland).

In peacetime, the main task of the system is to manage the state's broadly understood defence preparations and to cooperate with other elements of the state security system. Is one of the basic capabilities conditioning the functioning of the state in the event of an external threat to security and in time of war. In the Act dated 4 September 1997 on the departments of government administration (Dz. U. [the Journal of Laws] for year 2007, No 65, item 437, as amended) national defense was listed as one of the departments of government administration. It should be noted that assigning the department of national defence to one minister in the act, it does not prove that defence tasks are only in his responsibility and scope of activity. On the contrary, these tasks are performed, according to the needs and competences, by all state organs and institutions.

In the study, state defence management is understood as the activity performed by all state organs and institutions in the field of national defence in three actual states of functioning of the state: in times of peace, crisis and in times of war. Public administration bodies (central and local) have a special position and tasks in this respect.

3. THEORETICAL AND PRACTICAL CONDITIONS FOR MANAGING STATE DEFENCE

In security sciences and in practical areas of state functioning (internal and external security) there is a concept of management (crisis management) which is related to, although not identical with, the concept of management (defense management). In the Republic of Poland, crisis management and defence management belong to the superior management system of national security.

Crisis management in accordance with the Act dated 26 April 2007 on crisis management (Dz. U. [the Journal of Laws] for year 2007, No 89, item 590, as amended) - it is the activity of public administration bodies which is an element of national security management. Consists in preventing crisis situations, preparation for taking control over them through planned activities, reacting in the event of crisis situations, removing their effects and restoring resources and critical infrastructure. Principal tasks in the domain of crisis management include: preparation of public administration to act in crisis situations, prevention of the occurrence of the latter, as well as efficient exchange of information, decision making and coordination of actions, effective use of forces and resources of the state (also at the stage of response and reconstruction), cooperation with crisis management structures of NATO and the UE, bilateral and international collaboration, in particular with countries from the region (National security strategy of the Republic of Poland, Warsaw 2014, p. 37).

3.1. LEGAL AND SYSTEMATIC BASICS OF DEFENCE MANAGEMENT

Defense management structures in the event of an external threat and in time of war will be based on state organs with the introduced changes in the scope of organization, tasks and powers, facilitating action in the event of a particular threat. In other words, the basis for the defense management system are the constitutional principles of the system³ (the principle of

---

³ Included in the Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997.

national sovereignty, democratic state ruled by law, republican form of government, the division and balance of powers, principle of parliamentary system of government). The shape of the provisions of the Constitution of the Republic of Poland of 1997 in the field of security and defense is derived from the adopted system principles. The system of government adopted in the country can serve as an example, which determines the basic solutions regarding the location and tasks of the supreme authorities in the area of the defence management system.

3.1.1. THE PROCESS OF ENSURING SECURITY

The essence of state security in terms of proceedings is the activity of state elements aimed at ensuring a higher (acceptable) level (state) of state security. In this context, the state security system is perceived as a properly organized team of forces and resources which, through planned and organized activities, aims to ensure an acceptable level of state security. The Council of Ministers, due to the political position and assigned competences, is the body responsible for this process. The necessary tools and resources are at the disposal of the Council of Ministers and its subordinate bodies.

The process of achieving (shaping) the desired safety states:

- acts in accordance with the state security goals, planned activities and tasks, the implementation of which is to ensure the achievement of goals,
- is preceded by the identification of the state's security environment, taking into account real and potential threats, opportunities and challenges,
- it has a secured, exploitable state potential.

In the process of ensuring national security, the national defence management system is developed in order to increase the ability to act in the event of an external threat to the state and in time of war. On the other hand, as a constantly occurring structure (carries out tasks in times of peace, political and military crisis and in times of war) – participates in peacetime in shaping the state of state security and carries out tasks in the field of state defence preparations and in an emergency and during a war, it is activated in order to respond to threats that have arisen.

Assuming the nature of the tasks performed as a criterion, the elements of defence management can be divided into: decision-making, staff, consultative and advisory. Decision-making elements (both in the military and civilian part) are bodies with the authority and competence to make binding decisions, at individual levels they manage by issuing (in accordance with their competences) decisions, orders, commands that initiate the performance of tasks. In the Armed Forces, the decision-making elements are the command bodies (commanders, chiefs) functioning at the strategic, operational and tactical levels. The decision-making elements in the non-military system are state authorities (for example, the minister managing a department of government administration – internal affairs) and public administration bodies (for example the police commander, the province governor, starost).

The offices that ensure the operation (performance of tasks) of the state body perform the function of staff elements of the system. In public administration, these are in particular: ministries, voivodship offices, marshal's offices, communal offices; and in the armed forces: command, leadership. They are responsible, inter alia, for the preparation of draft decisions of the management body, implementation of decisions, as well as coordination and supervision of the implementation of decisions.

There are also consultative and advisory elements in the management process (councils, teams, committees). They perform supporting tasks. This points to another feature of the

management system, that it is prepared and functions at all administrative levels of the state (central, regional, local).

The thesis will be entitled, that in the case of decision-making elements, precisely defined competences are particularly important and sensitive, while in the case of staff components these are mutual relations, procedures, information and tasks flow. Information should reach all necessary institutions. These elements, with legally assigned competences and established relationships, guide national defense.

Therefore, the management of state defence is a decision-making process, setting tasks, providing conditions for performing tasks, supervision over entities performing the tasks during state defense preparations as well as in the event of political and military threats and during the war. On the other hand, management is a systematic, orderly procedure, during which the steering elements implement related activities leading to the achievement of the assumed goals.

3.2. STATE DEFENCE MANAGEMENT SYSTEM

State defence management system (part of the state defence system and the national security management system) – real structure with separated elements of the state about established competences and mutual relations, aimed at managing the state's defense in times of peace, political and military threats and in times of war. "The aim of preparation of the defence system is to maintain and qualitatively transform the national security capacity in the field of defence, considering the crucial need to have capabilities necessary to ensure direct security of the nation and citizens, as well as of the territory and structures of the state" (National security strategy of the Republic of Poland, Warsaw 2014, p. 43). Additionally, the effective defence system in the sense of the system, which functionally serves to strengthen the international position of the state, is an instrument of its foreign and security policy and an element of the anti-crisis system (Drab, 2018; 20[3], p. 64).

In peacetime, the main goal of the management system is to prepare the state to function efficiently in the event of special threats and in time of war, and in the event of their occurrence, the defence of existential values, having the nature of an absolute imperative (independence, territorial integrity, border protection). These types of values are specified in the constitution, that is, a legal act of the highest rank. In the Constitution of the Republic of Poland of 1997, the basic values are the independence, inviolability of the territory, inviolability of borders, and the integrity of the territory. Basic, most important, state-protected values are the basis for formulating the interests and goals in the field of state security, then assigning activities and tasks. The decomposition of the above-mentioned values into interests, goals and basic tasks takes place in the policy and strategy of national security. This is a specific setting of directions for action for the national security system and its components.

In peacetime, the state defence management system is perfected and prepared to function in an external threat and in time of war. The decision-making elements of the management system are responsible for this process. During the normal functioning of the state, as part of defense preparations, preparatory activities include: *preparation of legal bases, defining the scope of activities and tasks, preparation of the management infrastructure, putting infrastructure under special protection, covering management teams with the training process.*

The structure of the system, as well as the competences and tasks, indicate that the main effort related to the execution of defensive tasks lies on the provincial level. The province governor's competences embrace, to a greater or lesser extent, most issues related to the activities of Government Administration Departments. On this level, the province governor is

responsible for managing issues related to the State's defensive capability as well as coordinating and supervising the completion of defensive tasks. This process also involves the activities of the departmental and ministerial system, determined by its competences, which also creates conditions and solutions for the execution of tasks for specific Government Administration Departments. As can be observed, between a minister in charge of a Government Administration Department and a province governor there exists one of the connections of the structure of the management system (the entry to and the exit from the system). Consequently, the manner in which they are connected, by means of established principles of cooperation and scopes of responsibility, determines the stability of the entire system. The correct establishment of the relations and scopes of responsibilities of the authorities and organs that remain in multilateral functional dependency influences the efficiency of the system (Wojciszko, No 4[117] 2019).

3.3. BASIC ISSUES OF THE NATIONAL SECURITY STRATEGY OF THE REPUBLIC OF POLAND

Strategic documents in the field of security are a place to present an open vision of the national defence management system as well as the directions and prospects for its development. These documents present a comprehensive concept of state security, including the method of ensuring it in the long term. The national security strategies of the Republic of Poland are developed by the Council of Ministers and approved by the President of the Republic of Poland. The legal basis for this are articles 4a and 6 of the Act dated 21 November 1967 on the universal duty to defend the Republic of Poland (Dz. U. [the Journal of Laws] for year 2019, item 1541, as amended). The national security strategies of the Republic of Poland, binding so far, constituted a general form, that actions aimed to integrate the national security management comprise necessary changes at the institutional, infrastructural, procedural and legislative level. Without specifying what the changes identified as necessary would consist of and in what direction to go. Strategies are presented in a similar way to the issues of the national defence control system, and the legal system does not have a law regulating the issues of state defence management in a comprehensive manner. It is necessary to improve the management of national security (adequately to the contemporarily faced challenges and threats) inter alia by integrating a number of dispersed solutions functioning next to each other. Presently it is difficult to provide a flexible and swift response to emerging situations. Hence, coherent and comprehensive organisational and legal solutions need to be devised in this area, aimed at creating an integrated national security management system⁴. Depending on the approach and scope of the regulation, one of the variants may be the development of an act on national security management, containing elements of civil and military management.

CONCLUSIONS

In order to increase the state's defence capabilities, optimal legal and organisational conditions should be created in the sphere of non-military defence preparations for flexible operation in the event of external threats to the state's security in times of peace, crisis and war. This was confirmed by the Council of Ministers in the current Polish national security strategy. The priority is to develop a modern legal act regulating the area of national defence in a comprehensive manner, including defense planning and management.

---

⁴ More National security strategy of the Republic of Poland, Warsaw 2020.

The above activities will ensure the inclusion of non-military institutions in the process of defence preparations and the enforcement of the implementation of their defence tasks. The process of building defence capabilities should be treated as a priority of the competent organs of state authority and carried out in accordance with allied requirements. Apart from legal and organisational solutions, it is important to shape the appropriate pro-defence attitudes of people in power and society.

BIBLIOGRAPHY

Act dated 21 November 1967 on the universal duty to defend the Republic of Poland (Dz. U. [the Journal of Laws] for year 2019, item 1541, as amended).

Act dated 4 September 1997 on Government Administration Departments (Dz. U. [the Journal of Laws] for year 2007, No 65, item 437, as amended).

Act dated 26 April 2007 on crisis management (Dz. U. [the Journal of Laws] for year 2007, No 89, item 590, as amended).

DRAB L., Defence diplomacy – an important tool for the implementation of foreign policy and security of the state, In *Security and Defence Quarterly* 2018; 20(3), ISSN 2300-8741, eISSN 2544-994X, p. 57-71.

Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997 (Dz. U. [the Journal of Laws] for year 1997, No 78, item 483).

FISCHER P., NATO Defence Planning Process. Implications for defence posture, In *Collegium Civitas and European Association for Security Securitologia*. No 1/2015, ISSN 1894-4509, eISSN: 2449-7436, p. 103-114.

KUPIECKI R., The Promise of NATO Defence Planning, In *Security and Defence Quarterly* 2015; 6(1), ISSN 2300-8741, eISSN 2544-994X, p. 5-14.

National security strategy of the Republic of Poland, Warsaw 2014 p. 1-57, ISBN 978-83-60846-23-0.

National security strategy of the Republic of Poland, Warsaw 2020, p. 1-37, [online]. Available at: <http://www.bbn.gov.pl>

Ordinance of the Council of Ministers of 15 June 2004 on the conditions and procedures for planning and financing tasks performed as part of state defense preparations by government administration bodies and local government bodies (Dz. U. [the Journal of Laws] for year 2004, No 152, item 1599, as amended).

White book on national security of the Republic of Poland, Warsaw 2013, p. 1-263, ISBN 978-83-60846-20-9.

WOJCISZKO M., Dilemmas of managing state defence. Political, strategic and legislative perspective, In *War Studies University Scientific Quarterly* No 4(117) 2019, ISSN 2443-6937, eISSN 2545-1650, p. 38-57.

Reserve Colonel Mariusz WOJCISZKO, PhD

Halinów 05-074

Street: Dąbrowskiego 42b

POLAND

m.wojciszko@wp.pl

SOCIAL MEDIA AND ALTERNATIVE MEDIA PLATFORMS AS TOOLS OF HYBRID WARFARE

Michaela ZÁTURECZKÁ

ABSTRACT

The concept of hybrid warfare was one of the first attempts of the expert community to precisely address this rapidly changing character of conflicts, where a smart employment of newly available tools and technologies to influence the hearts and minds of targeted audiences was discovered and successfully applied. Disinformation campaigns, propaganda, and other attempts to use informational space for political and military oriented goals have been around for decades. Today's information technologies allow disinformation and propaganda to be disseminated much further, much faster and more believable than ever before.

Therefore, the aim of this paper is to describe, define, target and comment on the exploitation of social media and alternative media platforms by foreign actors for the purpose of their long-term hybrid influence to the security environment of the Slovak Republic.

Specifically, the paper analyses character of current information warfare known to the security environment of the Slovak Republic. This paper specifies the nature of disinformation and propaganda which are being spread by alternative and social media platforms targeted at Slovak audience.

Furthermore, this paper provides few examples of Slovak alternative media and social media platforms which are used as tools for waging hybrid warfare.

Keywords: alternative media, social media, propaganda, disinformation, hybrid warfare, information warfare

INTRODUCTION

Disinformation is old as humanity itself. Propaganda and disinformation campaigns were heavily and frequently used during the Cold War by both sides of the conflict but the means and tools were different. In the twenty-first century, also known as the post-information revolution era, spreading disinformation and propaganda have never been easier, faster and more believable. There are no barriers on social media and alternative media platforms when it comes to entry and there are no relevant gatekeepers when it comes to verification of the data given to the internet users. For a very long time there had been no fact-checking, no editors and no officially approved publishers on social media platforms. On these communicational platforms everyone is their own publisher. Anyone can sign up for Facebook, Instagram, VKontakte or Twitter and create any number of personas, which is what troll armies do in order to create and publish disinformation and propagandistic content aimed at the target audience. These trolls use the same behavioral and information tools supplied by Facebook, Google and Twitter to put poisonous content on those platforms and reach the receptive audience. And it's just as easy to share something false as something that's factual. It's all done under one condition - accounts spreading disinformation need look as professional as possible in order to gain relevancy and believability within the target audience.

An increasing trend of using social media and alternative media platforms by geopolitical actors for achieving political and social changes in foreign countries or communities is justified by its very convenience when it comes to finance, outreach of the impact and human resources requirements. In addition, social media offers a broad platform

where a massive amount of internet users are being exposed to propagandistic content or disinformation—and this alone offers a huge advantage to anybody who attempts to influence the hearts and minds in the post-information revolution era of the early twenty-first century. Same goes for the alternative media platforms which are characteristic for their subjective and one sided view of the world supported by a wide range of conspiracy theories, propaganda, disinformation campaigns, fake news and fake advertisement. Alternative media platforms are in close connection with social media platforms and for the most part they promote themselves vice versa. The technological and informational revolutions of the past two decades have amplified the danger posed by nonmilitary means and methods of political struggle, in general, and in the information dimension in particular. The security environment of the Slovak Republic is being targeted both internally and externally by such hybrid tools in order to enforce foreign political goals by nonmilitary means.

One of the reasons for the rise in global disinformation is that waging an information warfare is a lot cheaper than waging and sustaining a regular war with everything it includes. In addition, the return on investment when it comes to waging information warfare is higher. That includes the short reaction time, massive coverage and insidious exploitation through the World Wide Web. It is also very necessary to mention that in order to wage information warfare, only very low budget is needed comparing to waging regular war. Same goes for the employment of human resources where employees — in case of information warfare: the hired troll armies — work from a safe environment with no external interference.

The security environment of the Slovak Republic is not an exception for foreign actors in their asymmetric influence when it comes to waging hybrid warfare. Quite on the contrary, the network of disinformation campaigns and propaganda in the security environment is very wide, interconnected and have been influencing our security environment for years.

Therefore, the aim of following chapters is to elaborate on the topic of disinformation and propaganda and give examples of its influence on social media platforms and alternative media platforms targeted at Slovak audience.

1 DISINFORMATION AND PROPAGANDA

To begin with, we need to define our terminology. Part of the problem is the difficulty to classify and name the problem when there are no agreed-on definitions of the language we use. Therefore, here's a quick glossary:

Disinformation: Comes from Russian term which was reportedly coined by Stalin: дезинформация“. It's a deliberate creation and distribution of information that is false and deceptive in order to consciously mislead the targeted audience. Russia spent decades developing its own system of information warfare, which helped Putin weaponize the grievances of Russians who felt a sense of loss at the fall of the Soviet Union.¹

Misinformation: Information that is false, though not deliberately. This kind of information is created inadvertently or by a mistake without any malicious intention of the author.²

---

¹ FRIDMAN, O. – KABERNIK, V. – PEARCE, J. C.: Hybrid Conflicts and Information Warfare: New Labels, Old Politics. USA: Lynne Rienner Publishers, Inc. 2019. 271 p. ISBN 9781626377516

² FRIDMAN, O. – KABERNIK, V. – PEARCE, J. C.: Hybrid Conflicts and Information Warfare: New Labels, Old Politics. USA: Lynne Rienner Publishers, Inc. 2019. 271 p. ISBN 9781626377516

Propaganda: Information that may or may not be true that is designed to elevate the support for a political view or an ideology.³

Information warfare requires only computers, smartphones and an army of trolls and bots to do the work. The foreign actor doesn't even have to win. He succeeds if he simply manages to muddy the waters and stir a public debate which in the conclusion creates chaos and differences in the targeted audience. It's far easier to create confusion than clarity.

There is no information dominance in information warfare. There is no unipolar information superpower. These days, offensive technologies and tools for waging hybrid warfare are cheaper, globally available and more effective than defensive ones. Information warfare works for small powers against large ones, and large powers against small ones. It works for both states and non-state actors with the same effect — it's the great leveler. Not everyone can afford a wide arsenal of weaponry or tanks, but anyone can group up few trolls to launch tweets or post disinformation to stir public debate on Facebook.

Disinformation almost always hits its target because the target — you, me, everyone — rises up to meet it. We ask for it and psychologically need it. Social scientists call this confirmation bias.⁴

We seek out information that confirms our beliefs and less or more unconsciously we tend to refuse the need to think critically towards the subject. Disinformation sticks because it fits into our mental map of how the world works and how we desire to see it.

The internet is the greatest delivery system for confirmation bias in history. The analytical and behavioral tools of the web are built to generate information users agree with the most or seek out using search engines. These behavioral tools constantly collect data about internet users. Based on that data is even more additional information generated for its users. Primarily, this is used for advertisement purposes but also for spreading disinformation and propaganda. Information given to the internet users is being generated by its likes, dislikes, religious view, cultural views, political preferences and hobbies. Moreover, as things stand now, there is an alignment of economic interests between the ones who spread disinformation and the platforms — both make money when disinformation goes viral. Right now, the creators of disinformation use all the legal tools on social media platforms that are designed to deliver targeted messages to specific audiences.

Democracies are not very good at combating disinformation. While autocracies demand a single point of view to be spread around and fed to the target audience, democracies thrive on the multiplicity and marketplace of ideas.⁵ Democracies like to do business with ideas – buy them, spread them, advertise them or sell them. It's all about the money flowing in and out alongside with the ideas no matter the reliability of the source or the truthfulness of the idea. In addition, in democratic establishments we like to argue in an open public discourse whether it is happening on social media platform or in an open public debate. We like a diversity of opinions. We're open to different convictions and theories, and that includes bad and false ones. In fact, we protect them because we protect the diversity of ideas. And frankly, that's a handicap when it comes to responding to disinformation and propaganda. It's just not in our DNA as Europeans or Western societies to censor what we disagree with.

---

³ FRIDMAN, O. – KABERNIK, V. – PEARCE, J. C.: *Hybrid Conflicts and Information Warfare: New Labels, Old Politics*. USA: Lynne Rienner Publishers, Inc. 2019. 271 p. ISBN 9781626377516

⁴ Internet source: <https://www.verywellmind.com/what-is-a-confirmation-bias-2795024>

⁵ FRIDMAN, O.: *Russian Hybrid Warfare: Resurgence and Politicisation*. UK: Oxford University Press 2018. 155p. ISBN: 9780190877378

Furthermore, disinformation is especially hard for democracies to fight because our adversaries use our strengths—our openness, our free press, our commitment to free speech—against us. Foreign actors use free media just like political candidates do to push their propaganda. They understand that in democracies press’s reflex toward balance and “fairness” allows them to get their own destructive ideas into our information ecosystem very easily and without any consequences at all. What we need to realize, in order to effectively respond to disinformation or propaganda pushed by foreign actors, is that treating both sides of an argument as equal when one side is demonstrably false is not fair or balanced — it’s just wrong. What is perhaps most disturbing is that disinformation undermines our trust in public discourse and the democratic process itself. It makes us question the information overload and how social media is poisoning the minds of its users and that is ultimately undermining our own democratic values.

On Facebook, Twitter and Instagram, information is delivered to users by third parties — friends, family, celebrities — and those companies don’t make any guarantee about the reliability of what they’re getting. It’s their economic model from the time these media were established and they still work at the same principle.

All the big platforms depend on the harvesting and use of personal information. Internet user’s data is the currency of the digital economy. Google, Facebook, Amazon, Microsoft, and Apple depend on the collection and use of personal information. Their business model is to sell targeted advertising.⁶

They track where users go, what they do, whom they know, and what they want to know more about, so they can sell that information to advertisers in order to generate personal targeted advertisement. Under the law, these companies are not considered publishers, so they are not responsible for the truth or falsity of the content they are delivering to internet users. That is a mistake. In fact, they are considered the biggest publishers in history.

Not that long ago, the internet and social media were seen as democratizing and emancipating tools to interconnect people globally. The idea was that universal access to information would undermine authoritarian leaders and states. In many cases, it does. But autocrats and authoritarian governments have adapted over time. They have gone from fearing the flow of information to exploiting it and using it as a tool for waging hybrid wars. They understand that the same tools that spread democracy can engineer its undoing. Autocrats can spread disinformation and at the same time restrict the flow of accurate information to the public. That’s a dangerous combination for the future of democracy.

Information warfare is not the same as a conventional military threat to our survival as a nation, but it is an unconventional threat to our system of beliefs and how we define ourselves, our country and most importantly our national and foreign policies. Ultimately, it’s not a military fight. It’s a battle of ideas between foreign actors waged against a large audience in targeted countries or communities. What is of the utmost importance when it comes to understanding the art of information warfare is that sometimes people don’t want to hear the truth because they don’t want their illusions destroyed.

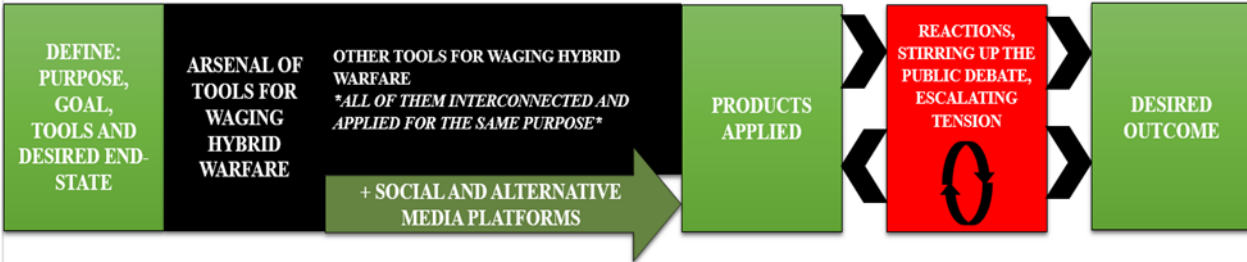
The platform of social and alternative media is only a tool for waging hybrid warfare. The changes and reactions in the target audience created by the effort of foreign actor is what produces the ultimate nonmilitary power to undermine the political, social or military atmosphere in the targeted country or community. Ultimately, it creates a strong chain reaction which escalates the tension and leads to real social or political changes which were desired by

---

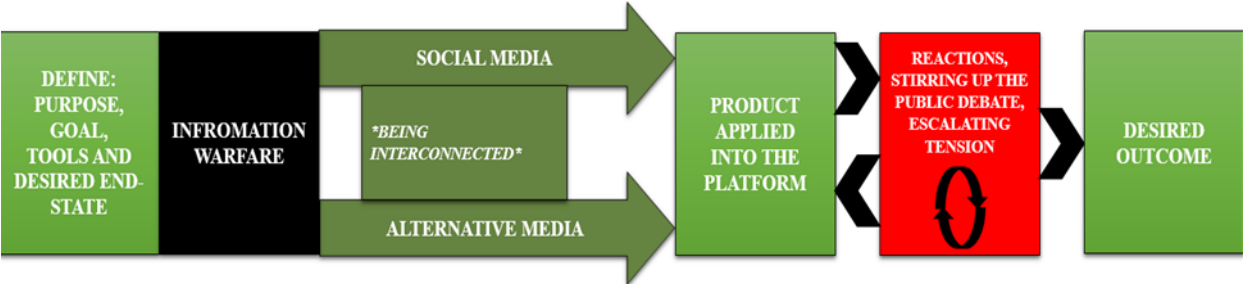
⁶ HOWARD, P. N. – WOOLLEY, S. C.: Computational Propaganda: Political Parties, Politicians and Political Manipulation on Social Media. USA: Oxford University Press 2019. 273 p. ISBN 9780190931414

the foreign actor in the first place. This is done by constant and long-term efforts by the foreign actor on the platforms of social and alternative media gradually by stirring up the public debate and differences in the communities. On the other hand, it could be also done by choosing a broader arsenal of tools for waging hybrid warfare where information warfare is being used in close cooperation and coordination with other tools in order to induce changes and attain a desired end effect in the targeted country.

What is most disturbing is that disinformation is being spread in a way and through means that erode trust in public discourse and democratic processes. And that is precisely what the foreign actors such as Russian Federation wants to do in Eastern and Central European countries. Foreign actors don't necessarily want the target audience to believe them — they want them get confused, question things or make them opposed to any kind of further discussion. Their goal is to make the target audience hesitate and question the reality.

Picture 1 Long-term application of information warfare tools for waging hybrid warfare
Source: Author

Picture 2 Short-term or long-term application of multiple tools for waging hybrid warfare
Source: Author

The fight against Russian disinformation campaign and propaganda targeted mainly at Western countries is a difficult task to do. It is complicated to get started and track the roots because in the end most of the leads fade away. Furthermore, Russian disinformation campaign and propaganda have an element of surprise, unpredictability and elusiveness before anyone could successfully identify the primary source.

In addition, most of the officials or political leaders in Eastern and Central Europe tend to incline to Russian policies and the way how they handle foreign affairs. They think that it is more effective to treat Russia as a fellow superpower than a fading regional player. The Slovak Republic is not an exception, but quite on the contrary, a confirmatory rule in terms of political support for a one-way orientation towards the Russian ideology in some of the Slovak political parties or even among military officers in important positions. Some of that hesitance comes

from people who don't think it is the government's job to counter any kind of disinformation or they completely deny that hybrid warfare is being used against the security environment of the Slovak Republic in the first place. Certain group of people also think that countering Russia's information warfare in our security environment only made things worse.

Besides, there are also officials who choose the strategy to play a double game — both being an active member of North Atlantic Treaty Organization and supporting Russian foreign policies against such countries — is the way to go. I strongly disagree with such strategy. It's politically and militarily embarrassing and impolite to our allies. Furthermore, it makes our country look unreliable in front of our allies and in the end it could lead to complete condemnation because of losing our trustworthiness.

2 ALTERNATIVE MEDIA EXAMPLES

Zem a Vek (Earth and Age)

Zem a Vek is a Slovak societal magazine with a monthly periodicity, news portal and a Facebook page. It is proclaimed as an "alternative medium without advertising", which was repeatedly criticized together with its editor-in-chief Tibor Rostas for spreading conspiracy theories, Russian propaganda, factual misleading, disinformation, incorrect use of resources and subliminal incitement to hatred against minorities. In October 2019, Tibor Rostas was accused of spreading extremist material in parallel with the crime of defaming the nation, race and belief, and the incitement to national, racial and ethnic hatred.⁷ In addition, societal magazine Zem a Vek promotes anti-EU and anti-NATO views and highly supports Russia's internal and foreign policies to the point of glorifying Vladimir Putin.

Slobodný vysielač (Free transmitter)

Slobodný vysielač is a free Slovak internet radio station, operated by a civic association of the same name, whose broadcasting began on 14 January 2013. The name of the radio refers to Slobodný slovenský vysielač (Free Slovak transmitter) used by partisans during the Slovak National Uprising, which was also based in Banská Bystrica. In most cases, information from dubious sources is presented, which is not retrospectively verified.⁸ This often serves as a means of spreading

dangerous propaganda and disinformation. Most of the guests in the broadcast present various conspiracy theories and promote anti-EU and anti-NATO views.

According to Russian historian, linguist and human rights civil activist Elena Glusko, Slobodný vysielač is one of the media used by the Russian government in a new phase of the information warfare, launched in the summer of 2013.⁹ Critics say that Zem a Vek and Slobodný vysielač are financially linked together. This suspicion aroused due to a recording from a meeting of representatives of the magazine Zem a Vek (Rostas) and Slobodný vysielač (Budzák) at the Russian Embassy on May 26, 2014.¹⁰

⁷ Internet source: https://sk.wikipedia.org/wiki/ZEM_%26_VEK

⁸ Internet source: <https://strategie.hnonline.sk/spravy/778779-na-slovensku-ma-vzniknut-novy-dennik>

⁹ Internet source: <https://www.teraz.sk/slovensko/glusko-informacie-media-navsteva/84225-clanok.html>

¹⁰ Internet source: <https://dennikn.sk/blog/378330/ako-je-to-s-udajnou-nezavislostou-tibora-rostasa/>

Info Vojna (Info War)

Info Vojna is the ultimate compilation of alternative media pushing their disinformation, conspiracies and propaganda through any means possible. They own YouTube channel, Facebook page, website and they also they have live broadcast. It is very similar to Slobodný vysielateľ, however, they cover more ways of audience interaction tools. In the United States of America is a very similar alternative media with the same title – InfoWars. InfoWars is a far-right American conspiracy

theory and fake news website owned by Alex Jones.¹¹

Its viewership peaked during the 2016 United States presidential election, unilaterally supporting Donald Trump and undermining Hillary Clinton's authority in any way possible.

Guests in Info Vojna include representatives of Slovak conscripts, people with academic education and even a Retired Colonel of the General Staff from Slovak Armed Forces.

Hlavné správy (Main news)

Hlavné správy is a website for daily news. The editor-in-chief is Róbert Sopko, the owner of the advertising agency Heuréka evolution and the manager of the civic association of the same name. Hlavné správy are in close cooperation with the civic association Slovak-Russian Society lead by Ján Čarnogurský. The Russian Yevgeny Paltsev also writes for the Hlavné správy under the pseudonym Eugen Rusnak.¹² Paltsev alias

Rusnak praises separatists in eastern Ukraine, disseminates alternative versions of Agent Skripal's poisoning or the shooting down of Malaysian Boeing over Ukraine in 2014. Furthermore, he promotes Noční vlci (Night wolves) motorcycle rides, which act as an extension of Vladimir Putin's hand. More importantly, it turned out that Paltsev was maintaining contacts with employees of the Russian media group Россия сегодня (Russia today) and Sputnik, which are funded by the Kremlin.¹³

It is a popular source of information that combines misleading information with real information in order to create disinformation content on their website. On the outside it looks like a relevant source of factual information and therefore it is difficult for a layman to recognize that he is being exposed to irrelevant and misleading information.

In order to sort out verified internet pages and content from disinformation, internet users have now access to website: www.konspiratori.sk.¹⁴

3 SOCIAL MEDIA EXAMPLES

Social media platforms, especially Facebook, are used for dissemination of disinformation and propaganda. Foreign actors are exploiting the potential of the large base of social media users. Content with false and faulty information is subsequently shared by social media users and spread across the whole platform widening the target audience.

We can conclude, that there are various types of Facebook pages that are consciously spreading disinformation and propaganda.

---

¹¹ Internet source: <https://www.infowars.com>

¹² ČIŽIK, Tomáš. Russian Information Warfare in Central Europe. Published in Tomáš Čížik (ed.): Information Warfare: New Security Challenge in Europe. Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA) [online]. academia.edu, [cit. 2019-03-20].

¹³ Internet source: <https://dennikn.sk/1288348/propagandu-pre-hlavne-spravy-pise-rus-ktory-sa-chodi-radit-do-agentury-kremla-odomknute/>

¹⁴ Internet source: <https://www.konspiratori.sk>

Some of them are actively financed by foreign actors and their administrators are working in close connection with them. For example, alternative media platforms take up space on social media platforms as well in order to expand their influence and subsequently target a larger audience.

Other types include officials, politicians and representatives of NGOs who support policies of foreign actors and openly criticize North Atlantic Treaty Organization, European Union and Slovak policies including foreign affairs.

There are also less influential Facebook pages – derivatives of the types which have been mentioned. These pages have been created by the individual willfulness of their administrators who ultimately became the main victims of disinformation and propaganda. Therefore, this type of Facebook page doesn't need to be financed by foreign actors. Their origin is the result of foreign actor's initiative in the first place.

List of few **Facebook pages** that contain disinformation or propagandistic content. There are also included Facebook pages with anti-EU and anti-NATO views. Most of them are in close cooperation with alternative media platforms:

CONCLUSION

Information is the most important and most valued asset of the twenty-first century. To say the truth is under attack is a beautiful phrase. But the problem is that people have their own truths, and these truths are often at war with one another. We no longer seem able to agree on what is a fact or how to solidly determine one from the vast majority of faulty information. In the end, it's impossible to stop people from creating falsehoods and other people from believing them. It's a never ending cycle.

After all, Friedrich Nietzsche — German philosopher, cultural critic, composer and poet — had a phrase about truth that could be perfectly applied to the subject of disinformation and propaganda:

„ All things are subject to interpretation – whichever interpretation prevails at a given time is a function of power and not truth. ”

He also said that:

„ The universal and objective truth does not exist, the only thing that does exist is the will to power – and the one who wields it owns the truth. ”

Therefore, it's not enough to battle falsehood with truth or complete ignorance. The truth does not always win. In order to effectively respond to disinformation and propaganda is not only by defending our security environment, but by enforcing our own truth by nonmilitary means the same way as other foreign actors do — by mastering the art of waging hybrid warfare and applying our own tools in return.

Disinformation isn't a new problem in our security environment, but the ease with which it can be spread on social and alternative media platforms is. Today we are all actors in a global information warfare that is ubiquitous, difficult to comprehend and unfair. It is a war without end, a war without limits or boundaries. A war that we still don't quite know how to fight and effectively respond to.

Looking back, there was a lot that we saw that we did something about. There was a lot that we saw that we didn't or couldn't do anything about. There was a lot that we just didn't see and there is a lot ahead of us we need to effectively respond to. That means learning from our

past mistakes and have the willingness not to overlook manifestations of hybrid warfare in the security environment of the Slovak Republic.

Picture 3 Facebook pages disseminating disinformation and propaganda
Source: Facebook¹⁵

¹⁵ Internet source: <https://blbec.online>

We need to keep an open mind and remember that when it comes to disinformation campaign or propagandistic material we always see a part of the picture but not all of it. And that is exactly its purpose and the way it was designed for us in the first place. Therefore, we need to think outside the box and not be easily fooled by foreign actor's implementation of hybrid tools.

We have an individual responsibility to ourselves, but more importantly we also have a societal responsibility and the responsibility to abide to our national and foreign policies.

BIBLIOGRAPHY

ČIŽIK, Tomáš. Russian Information Warfare in Central Europe. Published in Tomáš Čížik (ed.): Information Warfare: New Security Challenge in Europe. Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA) [online]. academia.edu, [cit. 2019-03-20].

FRIDMAN, O.: Russian Hybrid Warfare: Resurgence and Politicisation. USA: Oxford University Press 2018. 155p. ISBN: 9780190877378

FRIDMAN, O. – KABERNIK, V. – PEARCE, J. C.: Hybrid Conflicts and Information Warfare: New Labels, Old Politics. USA: Lynne Rienner Publishers, Inc. 2019. 271 p. ISBN 9781626377516

HOWARD, P. N. – WOOLLEY, S. C.: Computational Propaganda: Political Parties, Politicians and Political Manipulation on Social Media. USA: Oxford University Press 2019. 273 p. ISBN 9780190931414

Internet source: https://sk.wikipedia.org/wiki/ZEM_%26_VEK

Internet source: <https://strategie.hnonline.sk/spravy/778779-na-slovensku-ma-vzniknut-novy-dennik>

Internet source: <https://www.teraz.sk/slovensko/glusko-informacie-media-navsteva/84225-clanok.html>

Internet source: <https://dennikn.sk/blog/378330/ako-je-to-s-udajnou-nezavislostou-tibora-rostasa/>

Internet source: <https://www.infowars.com>

Internet source: <https://dennikn.sk/1288348/propagandu-pre-hlavne-spravy-pise-rus-ktory-sa-chodi-radit-do-agentury-kremla-odomknute/>

Internet source: <https://www.konspiratori.sk>

Internet source: <https://blbec.online>

Internet source: <https://www.verywellmind.com/what-is-a-confirmation-bias-2795024>

1st Degree Pvt. Bc. Michaela ZÁTURECZKÁ
Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik, Liptovský Mikuláš
zatureczka.michaela@gmail.com

SYSTÉM VELENIA A RIADENIA AKO JEDEŇ Z PILIEROV ZACHOVANIA BEZPEČNOSTI VO VZDUŠNOM PRIESTORE SR

COMMAND AND CONTROL SYSTEM AS ONE OF THE PILLARS OF SAFETY IN THE AIRSPACE OF THE SR

Miroslav ŽENTEK, Pavel BUČKA

ABSTRACT

The continual development of society as well as all the information technologies are causing the necessary changes in the environment in which we live. In order to fully meet the requirement of ensuring airspace protection, it is necessary to build a comprehensive command and control system. Its understanding and its correct application in the Air Force units is the basic prerequisite for planning, preparation and implementation of strategic, operational and tactical tasks under the conditions of the Armed Forces of the Slovak Republic during peacetime and in times of crisis or war. A functional and advanced command and control system is the mainstay to keep the required safety level in the armed forces. Its need and the safety impact are discussed in the following article.

Keywords: airspace, Armed Forces, command and control, requirements, interoperability, safety.

ÚVOD

Koniec bipolárneho rozdelenia sveta znížil pravdepodobnosť hrozby atómového konfliktu, ale súčasne uvoľnil latentné rozpory. Svet sa stal svedkom konfliktov, ktoré vytvorili markantný nárast asymetrických hrozieb v 90-tych rokoch minulého storočia. Obzvlášť prelom 20. a 21. storočia a udalosti z 11. septembra 2001 priniesli výrazné zmeny v systéme bezpečnosti a v chápaní bezpečnostných hrozieb a rizík. Od tohto obdobia sa do popredia dostávajú javy, ktoré síce nie sú nové, ale ich frekvencia a dopad na ľudskú spoločnosť, či vzájomné prepojenie zapríčinili zmenu spôsobu ich vnímania.

Jednou z hlavných úloh NATO, ktorá je kreovaná v súlade s plnením Washingtonskej zmluvy zo dňa 4. apríla 1949, je zaistenie ochrany vzdušného priestoru. Za účelom stráženia vzdušného priestoru členských krajín NATO vznikol spoločný pohotovostný a integrovaný systém protivzdušnej obrany, do ktorého prispievajú informáciami zo svojich rádiolokátorov a prvkami aktívnej obrany všetky európske štáty NATO. Podľa tretieho článku Severoatlantickej zmluvy je povinnosťou každého člena „jednotlivo a spoločne, stálo a účinnou svojpomocou a vzájomnou výpomocou udržiavať a rozvíjať svoju individuálnu a kolektívnu schopnosť odolávať ozbrojenému útoku“.¹ Je zrejmé, že zabezpečenie suverenity vzdušného priestoru Slovenskej republiky, aj ako člena NATO, je prioritnou úlohou Vzdušných síl (VzS) Ozbrojených síl Slovenskej republiky (OSSR).

V súčasnej dobe je vo VzS používaná široká škála komunikačných a informačných systémov, ktorých schopnosť zdieľania informácie je vo veľkej miere obmedzená z dôvodov

---

¹ GRUSHKA-COCKAYNE, Y. and col., An integrated decision-making approach for improving European air traffic management, In: Management Science, 2008.

rozdielnosti HW komponentov, rozdielnosti aplikačných SW verzií, rozdielnosti formátov, aplikácie rôznych protokolov pre exchange informácie, neexistencii definície požiadavky na utajenie, ako aj absencia stálych operačných postupov (SOP). Všetky tieto negatíva vplyvajú na komplexnosť a robustnosť systému velenia a riadenia a znižujú schopnosti efektívnej obrany VzS ako aj OSSR ako celku.

1 SÚČASNÝ STAV

System velenia a riadenia (C2) by mal byť budovaný na základe operačných požiadaviek užívateľov v rámci OSSR a mal by vychádzať z vojenskej štruktúry systému obrany štátu, ktorý predstavuje vnútorne koordinovaný a vzájomne prepojený súhrn síl a prostriedkov a činností, ktoré sa podieľajú na dosiahnutí cieľov obrany Slovenskej republiky v nasledovných oblastiach:

- velenie a riadenie,
- komplexná ochrana vojsk a obranných zariadení,
- rozvinutie na vojnovú štruktúru,
- zabezpečenie spojeneckých vojsk na vlastnom území,
- prostriedky vedenia, podpory a zabezpečenie bojovej činnosti,
- bojová príprava vojsk,
- operačná príprava štátneho územia (výstavba obranných zariadení),
- palebné a elektronické pôsobenie,
- zabezpečenie obranných činností,
- obrana a ochrana obyvateľstva.

C2 systémy ako súbory orgánov, procesov a prostriedkov velenia a riadenia budú musieť byť pripravené reagovať na zmenu bezpečnostného prostredia. Tieto požiadavky budú klásť vysoké nároky na prípravu personálu miest velenia, kvalitu postupov a rozvoj v moderných, bezpečných a vysoko sofistikovaných technológiách, ktoré pracujú v reálnom čase. Prepojenie systémov velenia a riadenia v horizontálnych a vertikálnych úrovniach v rámci OSSR a NATO je a bude bezpodmienečnou požiadavkou pre zabezpečenie efektívneho rozhodovacieho procesu a procesov velenia, koordinácie a riadenia v priebehu prípravy a realizácie národných a medzinárodných operácií rôzneho zamerania.²

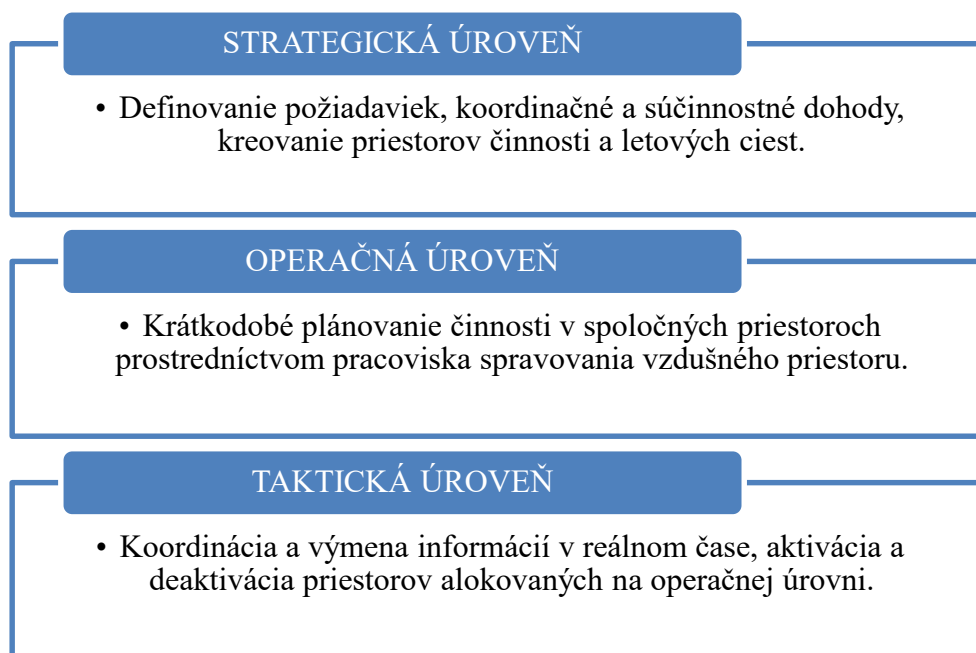
Vojenská letecká legislatíva má svoje špecifiká a zásady. Civilný a aj vojenský legislatívny rámec by mal fungovať v úzkej súčinnosti a na rovnakých základoch, nakoľko využívajú rovnaký vzdušný priestor. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že v mierovom živote sa musia vojenské vzdušné objekty využívajúce spoločný vzdušný priestor riadiť civilnou leteckou legislatívou. Výnimku tvorí stav núdze, kríza, alebo ostrý vzlet pohotovostného systému, t.j. zakročovanie proti potenciálnej hrozbe, kedy majú určené vojenské lety prioritu a môžu obmedziť civilnú prevádzku, pričom však vojenský vzdušná aktivita nesmie bezdôvodne ohroziť bezpečnosť civilnej prevádzky

Interoperabilita v otázkach velenia a riadenia znamená úzku súčinnosť pri získavaní informácií, ich výmene medzi jednotlivými vojenskými a civilnými stanoviskami so zabezpečením služieb potrebných pre všetky zložky. Komunikačné, navigačné, prieskumné systémy a iné pokročilé podporné technológie funkčne kombinujú a dopĺňajú „klasické“ pozemné a vzdušné letecké systémy do jedného integrovaného systému leteckej prevádzky prístupného všetkým užívateľom spoločného vzdušného priestoru. Jednou z hlavných výhod

---

² AJP-3.3. Allied Joint Doctrine for Air and Space Operations. Edition B. 2016.

tejto interoperability je jej modulárnosť, ktorá spočíva v zbere tých informácií, ktoré sú potrebné pre vedenie danej činnosti.

Obrázok 1 Úrovně koordinácie medzi civilnou a vojenskou zložkou

Zdroj: Vlastné spracovanie

Jedine spoločná súčinnosť všetkých zúčastnených zložiek, už v počiatočnej plánovacej fáze, optimalizuje ďalšiu činnosť³ a znižuje náklady pri budovaní spoločného systému riadenia letovej prevádzky. V prípade nedodržania tejto zásady medzi civilnou infraštruktúrou letovej prevádzky, vojenskými pozemnými systémami a avionickým vybavením bojových lietadiel môže dôjsť k nasledovným problémom:

- a) zvýšené finančné náklady,
- b) nedostatok podporných systémov,
- c) neuznaný certifikačný proces,
- d) nedostatok miesta v kokpíte pre dodatočné avionické vybavenie,
- e) bezpečnostné aspekty (kompatibilita používaných technických prostriedkov a softvérových aplikácií),
- f) nemožnosť ďalšieho spoločného rozvoja.

V prípade vzniku mimoriadnej vzdušnej situácie, vyžadujúcej si vzlet pohotovostných lietadiel a následné zakročovanie proti cieľu, dochádza k zvýšenej úrovni výmeny potrebných informácií medzi civilnými a vojenskými stanoviskami využívajúcimi ten istý vzdušný priestor. Snahou oboch zložiek je neovplyvňovať letové parametre (rýchlosť, letová hladina, kurz) civilných letov a zároveň ponechať maximálnu operačnú voľnosť zakročujúcim lietadlám. Z dôvodu zachovania bezpečnosti a podľa charakteru konkrétnej situácie však môže dôjsť k čiastočnému, krátkodobému obmedzeniu letu niektorých civilných lietadiel nachádzajúcich sa v priestore predpokladaného priestoru zakročovania. Každé obmedzenie civilnej prevádzky, ako aj výber trate letu hotovostných lietadiel, cieľ a predpokladaný priestor zakročovania je

³ SCHÓBER, T., GREGA, M., NEČAS, P., MANPADS - do they present real threat?. In: AFASES 2012: scientific research and education in the air force. - Brasov : Henri Coanda Air Force Academy, 2012. - ISSN 2247-3173.

predmetom úzkej koordinácie medzi orgánmi riadenia letovej prevádzky. V záujme rýchleho dosiahnutia konkrétneho cieľa a minimálneho narušenia toku civilnej leteckej prevádzky (požadovaná úroveň interoperability) je dôležité pravidelne precvičovať misie Air Policing spoločným úsilím civilných a vojenských orgánov. Dôvodom je skutočnosť, že hotovostné lietadlá musia voliť najkratšiu bezpečnú možnú trať v záujme čo najrýchlejšieho dosiahnutia cieľa.

2 ZÚČASTNENÉ ZLOŽKY V PROCESE INTEROPERABILITY OTÁZOK VELENIA A RIADENIA

2.1 STANOVIŠTE RIADENIA ŠPECIÁLNEJ LETOVEJ PREVÁDZKY – OAT BRATISLAVA

Stanovište Riadenia Špeciálnej Letovej Prevádzky – OAT Bratislava je jediná vojenská zložka riadenia letovej prevádzky dislokovaná v priestoroch Letiska M. R. Štefánika Bratislava. Jednou z jej hlavných úloh je zabezpečenie koordinácie a bezpečné poskytovanie služieb riadenia vojenskej letovej prevádzky vo vzdušnom priestore SR. Stanovište je zodpovedné aj za včasné a presné informovanie príslušníkov Brigády riadenia vzdušných operácií vo Zvolene o vzniku mimoriadnej situácie, týkajúcej sa civilného lietadla v zóne zodpovednosti civilného riadiaceho letovej prevádzky. Opačným smerom zase odovzdáva informácie o plánoch, činnostiach a požiadavkách na aktiváciu a využívanie vzdušného priestoru SR v prospech plnenie úloh PoSy.

2.2 STREDISKO CRC

CRC, v spolupráci s deklarovateľnými silami a prostriedkami ostatných zväzkov VzS prostredníctvom svojich sekcií plní úlohy, ktorých cieľom je zabezpečenie suverenity vzdušného priestoru v rámci NATINAMDS (Weapons section) a vykonávanie nepretržitého rádiolokačného prieskumu vzdušného priestoru SR a poskytovanie úplného obrazu o vzdušnej situácii určeným subjektom (Surveillance section). Príslušníci zmeny CRC sú vyčlenení pod velenie NATO. Sekcia riadenia zbraňových systémov zodpovedá za priame riadenie a navedenie pohotovostných lietadiel vo vzdušnom priestore SR, plní pokyny nadriadeného stupňa a podľa potrieb a aktuálnej situácie koordinuje pohotovostné lety s ostatnými stanovišťami riadenia letovej prevádzky, ktoré je nutné dočasne obmedziť. Úlohou sekcie sledovania cieľov (Surveillance) je nepretržité sledovanie vzdušného priestoru pomocou vyčlenenej rádiolokačnej techniky, sledovanie a zisťovanie totožnosti vzdušných objektov nad územím SR. Okrem iného musí informovať ostatné národné i nadnárodné pozície prostredníctvom ich surveillance sekcií, o činnosti, význačných zmenách a situáciách, majúcich potenciálny vplyv na narušenie suverenity vzdušného priestoru SR.

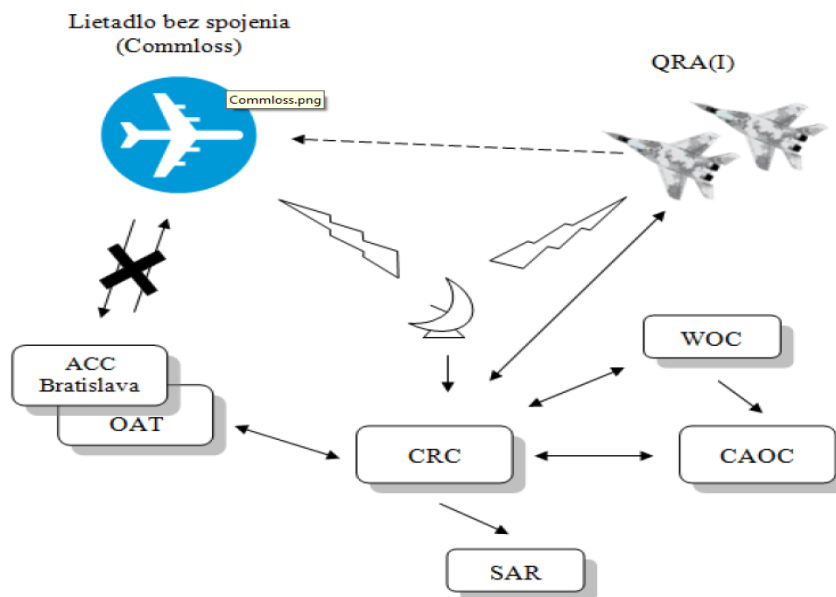
2.3 STREDISKO RIADENIA OPERÁCIÍ

Stredisko riadenia operácií sa, rovnako ako CRC, nachádza v zostave Operačného centra so sídlom vo Zvolene. Jeho poslaním je vykonávanie aktívneho velenia a riadenia vzdušných síl OSSR. Jedná sa o tzv. národnú časť operačného centra, pričom v súvislosti s plnením úloh

PoSý je jeho prioritnou úlohou aktivácia alebo zvyšovanie stupňa pohotovosti leteckej pátracej a záchranej služby a vyzušovanie príslušných osôb a inštitúcií.

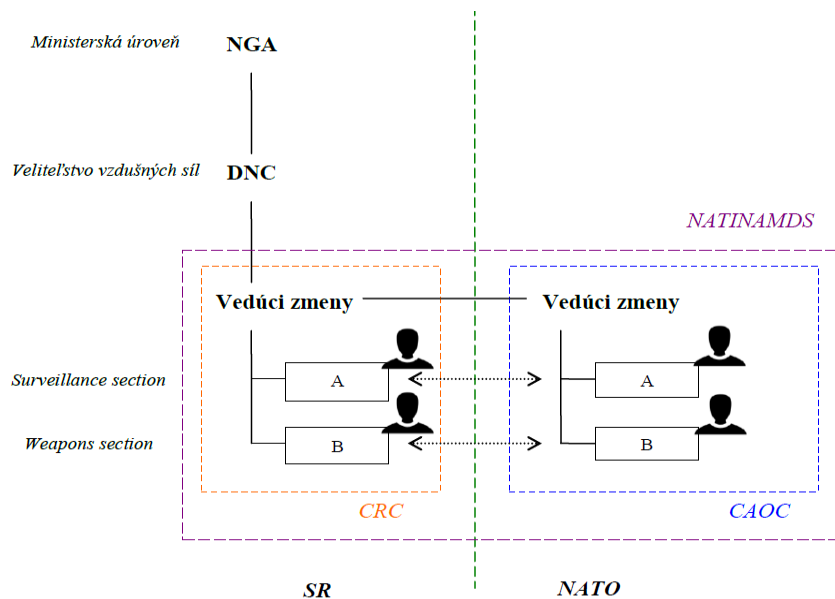
2.4 WING OPERATIONS CENTRE- WOC

WOC zhromažďuje a odovzdáva informácie o aktuálnom stave a schopnosti leteckej a pozemnej techniky na danom letisku, ako aj o počasí na „vlastnom“ a záložných letiskách. Podľa pokynov CRC (Weapons sekcie) uvádza hotovostné lietadlá do príslušného stupňa pohotovosti. Všetky spomínané informácie odovzdáva nielen na CRC, ale aj na nadnárodnú zložku velenia.

Obrázok 2 Komunikačné toky vzhľadom na lietadlo so stratou spojenia
Zdroj: Vlastné spracovanie

Na obrázku 2 sú znázornené hlavné entity velenia a riadenia vstupujúce do procesu riešenia mimoriadnej vzdušnej situácie, s vyznačením komunikačných tokov pri aktivácii pohotovostného systému. V tomto prípade je prvotným impulzom civilné lietadlo bez spojenia, tzv. Commloss. Na obrázku 3 je znázornená schéma miest velenia a prieniku informácií v rámci nadnárodného systému NATINAMDS, ako aj interakcia medzi SR a NATO.

Obrázok 3 Schéma miest velenia a prieniku informácií v rámci systému NATINAMDS medzi SR a NATO

Zdroj: Vlastné spracovanie

3 INTEROPERABILITA

Interoperabilita na tejto úrovni znamená úzku súčinnosť pri získavaní informácií, ich výmene medzi jednotlivými vojenskými a civilnými stanoviskami a zabezpečení služieb potrebných pre obe zložky. Komunikačné, navigačné, prieskumné systémy a iné pokročilé podporné technológie funkčne kombinujú a dopĺňajú „klasické“ pozemné a vzdušné letecké systémy do jedného integrovaného systému leteckej prevádzky prístupného všetkým užívateľom spoločného vzdušného priestoru. Jednou z hlavných výhod tejto interoperability je jej modulárnosť, ktorá spočíva v zbere iba tých informácií, ktoré sú potrebné pre vedenie danej činnosti. Pri otázkach interoperability je nutné dodržiavať požiadavky jednotlivých zložiek na národnej a medzinárodnej úrovni. Významná časť aktivít v oblasti C2 sa už v súčasnosti uskutočňuje so zahraničnými partnermi. Avšak podmienky interoperability je nutné naplňať hlavne v oblasti systémov, dodržiavaním štandardov, dátových protokolov, klasifikácie utajenia a pod. Súčasne využívané systémy predstavujú prepojenie viacerých systémov do komplexného celku, ktorých cieľom je velenie a riadenie nielen bojovej činnosti letectva. To pozostáva z definovaných podmienok. Interoperabilita systémov musí spĺňať funkcie plánovania, vydávania úloh a vykonávania všetkých leteckých operácií.⁴

Z hľadiska modernizácie systému je potrebné zabezpečiť požiadavky ochrany utajovaných skutočností do stupňa utajenia TAJNÉ vrátane. Z hľadiska technického riešenia je potrebné, aby navrhované systémy umožňovali spracovanie informácií z Módu 4 a Módu 5. Po stránke prenosu informácií je pre potreby interoperability s krajinami NATO riešiť prenos správ vo formáte JREAP-C, interoperabilitu systémov FFI a MTF. V otázkach podpory geografického zobrazenia je potrebné, aby systém podporoval mapy na taktickom a operačnom stupni vo formáte NVG. Systémy musia byť prepojené taktickými dátovými linkami Link 16 umožňujúci prenos správy typu J, ktoré vytvoria predpoklad pre tvorbu a prenos RAP.

⁴ AJP-3.3.1.(B) Allied Joint Doctrine for Air Counter - Air. July 2010.

3.1 POŽIADAVKY NA SYSTÉM VELENIA A RIADENIA C2

Požiadavky vyplývajúce z interoperability musia reflektovať na systémy velenia a riadenia vo vyspelých krajinách NATO. Funkčný systém velenia a riadenia vo VzS OSSR musí byť kompatibilný a interoperabilný a zároveň musí spĺňať medzinárodne definované požiadavky a štandardy.

Systém velenia a riadenia musí zabezpečovať:

- požiadavku ochrany utajovaných skutočností do stupňa TAJNÉ vrátane,
- požiadavku stabilného operačného systému,
- spracovanie Módu 5,
- spracovanie Módu 4,
- zvýšenie možností interoperability v rámci NATO,
- podporu taktických máp v NATO formáte NVG,
- podporu spracovania Link 16 (J správy),
- tvorbu a prenos RAPu pomocou správ Link16,
- podporu Friendly Force Tracking Systems (FFTS),
- podporu velenia (rozkazy a hlásenia) v MTF formáte,
- nezávislosť objektívneho záznamu činnosti operátorov,
- centralizáciu výpočtov,
- interkonektivitu medzi utajenou a neutajenou sieťou,
- výmenu časovej synchronizácie,
- podporu obmeny komunikačného spojenia Link 1 na Link1overIP,
- vybudovanie Data Test Centre (DTC).

3.1.1 Podpora prechodu systému na stupeň utajenia tajné

Pre podporu Módu 5 ale aj potrebou ochrany dát v súčasnosti je nutné, aby systém bol plne implementovaný v režime utajenia TAJNÉ. Z toho vyplývajú požiadavky:

- Komplexne pripraviť (nakonfigurovať, popísať, certifikovať) operačný systém na prácu v režime TAJNÉ.
- Zmeniť spôsob prepojenia medzi utajenou a neutajenou sieťou. Náhrada sériových prepojení za dátové diódy.
- Obmeniť komunikačné rozhranie L1 cez serial za L1overIP.

3.1.2 Spracovanie Módu 5

Mód 5 poskytuje zašifrovanú vojenskú verziu Módu-S. V súčasnej dobe, tak ako v civilnej prevádzke Mód-S, tak vo vojenskej oblasti Mod-5 je považovaný za hlavný zdroj informácií vysielaných z paluby lietadla (sekundárna informácia z paluby lietadla na základe dopytu z dopytovača).

Systém velenia a riadenia by mal byť navrhnutý tak, aby dokázal spracovať štandard popísaný EUROCONTROLom (Asterix cat 48) a odporúča sa, aby všetky zdroje informácií Módu 5 použili tento protokol.

3.1.3 Spracovanie Módu 4

Mód 4 je predchodca Módu 5 a v budúcnosti je predpoklad, že Módom 5 bude plne nahradený. Pre kompatibilitu a podporu so staršími zariadeniami by mal systém podporovať aj štandard Módu 4.

3.1.4 Zvýšenie možností interoperability v rámci NATO (JREAP-C, NVG, FFI, MTF)

Dosiahnutie interoperability v rámci NATO patrí k základným požiadavkám všetkých partnerských ozbrojených síl štátov. Preto v rámci zavedenia nového systému alebo modernizácie systému by mal mať funkcionality pripojenia a zdieľania informácií:

- taktických máp - informácie sa zdieľajú pomocou pripojenia sa k službe poskytujúcej informácie v NVG - NATO Vector Graphics formáte,
- dát z Link 16 – informácie sa zdieľajú pomocou prenosového protokolu JREAP.

3.1.5 Podpora taktických máp v NATO formáte NVG

Aplikácia NVG služby je považovaná za hlavný nástroj pre výmenu informácií spoločného operačného obrazu situácie na bojisku. Nástroj umožňuje vzájomnú výmenu informácií formou operačno-taktického zakresu situácie. Cieľom je vykreslenie objektov v geopriestore (zóny, hranice, smer útoku, mínové pole, ...) na základe NATO symbolov podľa APP-6. NVG protokol je založený na webovej službe SOAP/WSDL, typu Request/Response.

Systém musí umožňovať:

- pripojiť sa k štandardnému NVG serveru tretích strán a získať ich taktické zakresy,
- vytvárať vlastné taktické zakresy,
- poskytnúť informácie z vlastných zakresov tretím stranám.

3.1.6 Podpora friendly force tracking systems (FFTS)

Sledovanie priateľských jednotiek zahŕňa schopnosť poskytovať pozičné informácie o vlastných a spojeneckých jednotkách. Tieto informácie poznáme pod označením FFI (Friendly Force Information) a v štandardizovanej forme prenášajú obraz vlastných a spojeneckých jednotiek v prehľadovej informácii - Situational Awareness (SA) od systémov sledovania NATO Force Tracking Systems (FTS), systémov velenia a riadenia (C2) a iných identifikačných systémov vrátane systémov bojovej identifikácie (CID), bojových zariadení a iných jednotiek na zníženie rizika poškodenia alebo zničenia spojeneckých jednotiek.

3.1.7 Vylepšenie vlastností zobrazenia operátorov a pridanie nových funkcionalít

Prechodom na moderný operačný systém s následnou možnosťou využitia súčasných moderných frameworkov, systém a hlavne jeho operátorské zobrazenia môžu byť vylepšené a doplnené o nové funkcionality. Hlavné oblasti sú:

- Zobrazenie viacerých plotov a lokálnych trackov súčasne v ľubovoľnom radarovom okne.
- Podpora viacerých projekcií s možnosťou rôznej projekcie v každom radarovom okne.
- Podpora vektorových máp v štandardnom formáte shapefile (.shp).
- Podpora rastrových máp z mapových serverov (dlaždicové zobrazenie).
- Zobrazenie trackov a všetkých údajov získaných z dátového protokolu Link-16 cez JREAP-C.
- Priesvitnosť zobrazovaných grafických vrstiev.
- Nástroje pre vedenie bojovej činnosti v dátovom protokole Link-16.
- Kontrolovaný mirrorovaný adresár z neutajovanej siete v utajovanej sieti slúžiaci na prenos údajov (súborov) z neutajovanej siete do utajovanej.

3.1.8 Podpora obmeny komunikačného spojenia LINK 1 na LINK 1 OVERIP

Na zabezpečenie stupňa utajenia TAJNÉ je nutné využiť zabezpečené spojenie prostredníctvom taktickým dátových liniek. V súčasnosti jediným zabezpečeným spojením vo VzS prostredníctvom taktických dátových liniek je spojenie cez Link 1. Z dôvodu prechodu súčasných systémov na ethernetové siete, zabezpečujúce komunikáciu prostredníctvom IP protokolu, je potrebné používanú linku Link 1 modernizovať prostredníctvom rozhrania, ktoré umožní prechod na Link 1overIP.

ZÁVER

Velenie a riadenie vzdušných operácií NATO v Európe a mimo nej si vyžaduje integráciu viacerých komponentov a služieb na všetkých veliteľských úrovniach, aby sa účinne využívali bojové a podporné lietadlá, bezpilotné vzdušné prostriedky a rakety typu zem-vzduch.

Riadiaci a veliaci systém NATO musí poskytovať chrbticu, ktorá podporuje plánovanie, zadávanie úloh a vykonávanie všetkých leteckých operácií. Periférne a staršie systémy jednotlivých členských krajín NATO musia dopĺňať komplexný systém velenia a riadenia NATO na vyšších úrovniach. Z tohto dôvodu je nutné, aby všetky členské krajiny boli plne systémovo kompatibilné a interoperabilné. Zabezpečenie suverenity priestoru zodpovednosti vytvára zvýšené nároky aj na prípravu personálu.⁵ Práve tá je kľúčovým prvkom dosahovania a udržateľnosti úspechu pri velení a riadení.

Je veľmi dôležité, aby harmonizované plánovanie, implementácia, vývoj a podpora jednotlivých C2 systémov a ďalších programov pripojených do tohto komplexného prostredia splňali prevádzkové požiadavky a minimalizovali vojenské riziká so zreteľom na politické, ekonomické ambície a harmonogramové požiadavky NATO.⁶

Velenie a riadenie vo VzS OSSR ako aktívneho člena NATO, jeho efektívnosť a úroveň bezpečnosti poskytovaných služieb vojenskými profesionálmi sú komplexnou záležitosťou, ktorá je priamo úmerná kvalite poskytnutého vzdelania a príprave tohto personálu od počiatkovej fázy až po získanie, či udržanie si platnej licencie. Či už v rovine technologického progresu pri aplikácii nových, stále sa vyvíjajúcich sofistikovaných nástrojov alebo v rovine ľudských zdrojov, je evidentné, že proces prípravy profesionálov, ktorí vstupujú do procesu velenia a riadenia, je veľmi živý. Pre zachovanie bezpečnosti v tejto oblasti prípravy je vhodné

⁵ KIRSCHENBAUM, S. S., ARRUDA, J.E., Effects of Graphic and Verbal Probability Information on Command Decision Making, 1994.

⁶ HUTCHINS, S. G., Principles for Intelligent Decision Aiding, 1996.

vytvoriť syntetické prostredie – výcvikový prvok (simulačné prostredie⁷), ktoré bude udržiavať krok so súčasnými požiadavkami NATO na bezpečné a flexibilné poskytovanie služieb s tým spojených.⁸ Za týmto účelom musí predovšetkým takýto prvok disponovať kvalitne vzdelaným a skúseným personálom, ktorý transformuje svoje znalosti s pomocou využitia sofistikovaných nástrojov, ktoré sa neustále zdokonaľujú a aplikuje ich pri vzdelávaní ďalších profesionálov a tým bude docieľená permanentná požadovaná a podľa potrieb zvyšovaná úroveň.

V oblasti prostriedkov velenia a riadenia VzS OSSR je vhodné rešpektovať aktuálne nastolený trend, ktorý je aplikovaný v prostredí NATO. Z hľadiska ekonomických možností je nutné hľadať čo najefektívnejšie technické riešenie systému s možnou integráciou už zavedených národných systémov. Prechod na nový systém velenia a riadenia si vyžaduje vynaloženie značného úsilia v otázkach prípravy a zaškolenia personálu.⁹

Systém velenia a riadenia VzS je z dôvodov zapojenia do pohotovostného systému NATINAMDS jedinečný. Na rozdiel od systémov C2 pozemných síl a iných štábnych systémov je pre systém C2 na národnej úrovni potrebné riešiť aj otázku jeho integrácie do systému NATO. V zmysle ATP-86 zaoberajúcim sa konceptom NATO GBAT operáciami použitím JREAP-C a správ Link 16 je hlavným poslaním GBAD účelového zoskupenia v operáciách NATO boj proti vzdušným hrozbám z akéhokoľvek smeru, ako sú lietadlá s pevnými krídlami a vrtuľníky, vzdušné dopravné prostriedky bez posádky, rakety, delostrelectvo, mínomety a zabezpečenie ochrany vlastných síl počas vykonávania operácií. Letecké hrozby sa môžu vyskytnúť proti statickým inštaláciám NATO, manévrovým silám alebo protiraketovým obranným silám nielen na území NATO, ale aj na nasadených miestach. Vytvorenie účelového zoskupenia zo zdrojov, ktoré sú už zvyknuté spolupracovať v spoločnej sieti dohľadu v rámci systému NATINAMDS, umožňuje väčšiu flexibilitu pri výbere zdrojov GBAD a pomáha pri prispôbovaní sa očakávanej hrozbe. Využívanie mnohonárodného GBAD účelového zoskupenia sa odporúča všade tam, kde si miestna alebo sektorová oblasť operácií vyžaduje integrovanú obranu, aby bola vyplnená medzera v pokrytí zdrojmi prispôbenými špecifickej vzdušnej hrozbe, pričom rozdiel v pokrytí je väčší ako národné príspevky. Uvedený koncept umožňuje pochopenie integrácie a potrieb systému C2 VzS do celkového systému operácií NATO a NATINAMDS ako aj jeho prepojenie v prípade zapojenia sa do operácií NATO (možná operácia v prípade aktivácie článku 5 Washingtonskej zmluvy).

Koncept týchto operácií vychádza z možnosti interoperability systémov. Prípustná kombinácia organizačných prvkov ako sú hardvér, softvér, či personál v GBAD účelových zoskupeniach predstavuje výzvu pre interoperabilitu v reálnom čase. A v tomto prípade je nutné prepojenie nie len v prípade zapojenia sa do operácií, ale prepojenie systémov a ich nepretržitá činnosť v rámci pohotovostného systému NATO.

Tento článok je podporený výstupmi inštitucionálneho projektu „Návrh implementácie nových prvkov virtuálnej reality do výcviku pre zvýšenie efektivity výcviku jednotlivcov a osádok“ č. IM 4200491, SEMOD-EL-66/3-91/2020-OdPV.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

GREGA, M., BUČKA, P. 2015. Interconnectivity simulation tools - tower simulator of air traffic controllers, In: *Distance Learning, Simulation and Communication 2015*, Brno, University of Defense, 2015. ISBN 978-80-7231-992-3. p. 42-50.

⁷ GREGA, M., SABÓ, A., NEČAS, P., AI in Military Synthetic Simulation Environment of the Slovak Republic. In: *Incas Bulletin* Roč. 11, č. 2 (2019), s. 211-219.

⁸ GREGA, M., BUČKA, P., Interconnectivity simulation tools - tower simulator of air traffic controllers, 2015.

⁹ SCHÓBER, T., LIPPAY, B., NEČAS, P., Risk of a Human Factor in Air Traffic Control, 2013.

GREGA, M., SABÓ, A., NEČAS, P. 2019. AI in Military Synthetic Simulation Environment of the Slovak Republic [electronic]. In: *Incas Bulletin* [electronic]. - ISSN 2066-8201. - ISSN 2247-4528. - Roč. 11, č. 2, 2019, s. 211-219.

GRUSHKA-COCKAYNE, Y. and col., 2008. An integrated decision-making approach for improving European air traffic management, In: *Management Science*, 2008, 54 (8). p. 1395-1409.

HUTCHINS, S., G. 1996. *Principles for Intelligent Decision Aiding*. Technical Report 1718. San Diego, CA: Space and Naval Warfare Systems Center. August 1996. 34 p.

KIRSCHENBAUM, S., S., ARRUDA, J., E. 1994. Effects of Graphic and Verbal Probability Information on Command Decision Making, In: *Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society*, September 1994. p. 406-418.

SCHÓBER, T., GREGA, M., NEČAS, P. MANPADS. 2012. Do they present real threat?. In: *AFASES 2012* [elektronický zdroj] : scientific research and education in the air force. - Brasov Henri Coanda Air Force Academy, 2012. - ISSN 2247-3173. - CD-ROM, S. 957-963. Plný text: http://www.afahc.ro/afases/AFASES_2012/Docs/volum_b.pdf.

SCHÓBER, T., LIPPAY, B., NEČAS, P. 2013. Risk of a Human Factor in Air Traffic Control: Salvation by Technology? In: *Review of the Air Force Academy: The scientific informative review*, Vol. 11, No. 1(23) 2013. Brasov: "Henri Coandă" Air Force Academy Publishing House. ISSN 1842-9238. p. 49-52.

AJP-3.3. Allied Joint Doctrine for Air and Space Operations. Edition B. Version 1. April 2016, Published by the NATO Standardization Office (NSO) ©NATO/OTAN.

AJP-3.3.1.(B) Allied Joint Doctrine for Air Counter - Air. July 2010, Published by the NATO Standardization Office (NSO) ©NATO/OTAN.

Ing. Miroslav Žentek
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,
miroslav.zentek@aos.sk

doc. Ing. Pavel BUČKA, CS.,
profesor Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,
pavel.bucka@aos.sk

Vydavateľ / Publisher: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika

Editor / Editor: doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.

Dizajn / Graphic design: Mgr. Robert KANDRIK

Počet strán / Number of pages: 576

Náklad / Edition: online

Vydané / Published: 2020

Uverejnené príspevky v zborníku neprešli jazykovou korektúrou.

Published papers in the proceedings did not undergo language correction.

Za obsahovú stránku, odbornú a jazykovú úroveň zodpovedajú v plnom rozsahu autori príspevkov.

The content and the professional and language levels of the papers are in the full responsibility of the authors.

ISBN 978-80-8040-589-2

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2020)